Paama Bible

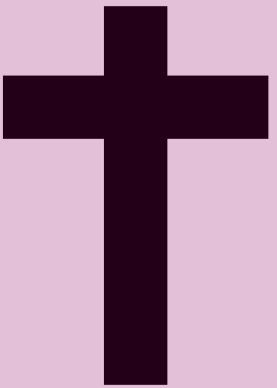

Portions of the Holy Bible in the Paama Language of Vanuatu

Paama Bible
Portions of the Holy Bible in the Paama Language of Vanuatu
Certaines parties de la Bible dans la langue Paama de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Paama

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

- You include the above copyright and source information.
- You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
e4d59815-486c-529e-8bd4-ce3980ae5535

Contents

Matiu 1
Mak 87
Luk 136
Sion 226
Umen 292
Rom 379
1Korin 418
2 Korin 456
Kalesia 482
Efeses 499
Pilipae 515
Kolose 525
1 Tesalonaeka . 535
2 Tesalonaeka . 545
1 Timoti 550
2 Timoti 561
Taetas 569
Filimon 575
Hibru 578
Tiemes 608
1 Pita 620
2 Pita 633
1 Sion 641
2 Sion 651
3 Sion 653
Siud 655
Revelesen 659

Selusien koa helamu ten Matiu

? Isei mutis selusien koanik?

Navong Iesu mum rohtoh en hihiseien keil onen ka mul sak revi meatin keil, meatin houlu umai amusili. Ka, en avong enek, Iesu mul mual en taon ten out Kapaniam ka les Siu tai koa mul lah takis ran Siu sav keil keke vasani min kavmen ten out Rom, isen Matiu Livae.✡ Tunien koa kei mutisi viteni keke navong Iesu lesi ka vise, hatte tas, lokovein umen onen ka musil kati. Navong Iesu vina ris en out nesa, Ninin Votut mai sien Matiu ka eiloheh sav keil ka uva avitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min meatin keil.✡ Kei mutis tus koanek en sua 63 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi).

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Matiu mutis tus koanek va min me-Isrel keil veni houlu en keil arkurtei anatin eni keke Iesu vi kei koa Ahi vat kati keke hesani hemai ven keil. Sakini, Matiu en vati vatie lati keke amaien onen, moulien onen, matien onen ka mukave kei moul eris ran matien sakin tounah koa provet keil ten oltestamen avit leini mai vi anatin.

? Matiu mutis selusien koanik vensa?

Matiu en vati vatie lati keke amaien onen Iesu suval asuv houlu koa Ahi vat kati keke hesani min me-Isrel keil – Matiu mutis revi tounah koa kur out en moulien onen Iesu ka rie lati keke musil asa koa provet keil telamu avit usili en oltestamen.

* Iesu ka en ara onen Ebraham koa musil hatkatien koa Ahi mumoni ral min Ebraham✡ keke "vatiamal onen keil ihi sise ten tokolkatien heha min meatin keil ten kantri vasi keil ten out netan."✡
* Iesu ka en vatiamal onen asuv houlu Deved✡ koa musil hatkatien koa Ahi mumoni ral min Deved keke "losilkatien onen koakeil ikistal ika en vatiamal onen hel heha vio … keite teni hetovuol."✡
* Iesu ka en ahin hau tai koa reingeingen meatin veah✡ suval koa Ahi vat kati ka en provet Aesea.✡
* Iesu, avasi en out Betlehem✡ suval koa Ahi vat kati ka en provet Maeka.✡
* Hetetamen keil aka en out ist keke avalekat "asuv houlu onen Siu keil"✡ veni ales hitu onen koa Ahi vat kati ka en provet Balaam.✡
* Tivava Iesu ro en out Isip avong havivi✡ suval koa Ahi vat kati ka en provet Hosea.✡
* Sion Baptis mai sak mesein sise onen Iesu✡ su-

✡ :: Mat 9:9 ✡ :: Umen 2:4,43 ✡ :: Mat 1:1 ✡ :: Sen 22:18 ✡ :: Mat 1:1 ✡ :: 2Saml 7:13 ✡ :: Mat 1:18 ✡ :: Aes 7:14 ✡ :: Mat 2:1 ✡ :: Maek 5:2 ✡ :: Mat 2:2 ✡ :: Nam 24:17 ✡ :: Mat 2:14-15 ✡ :: Hos 11:1 ✡ :: Mat 3:1-3 ✡ :: Aes 40:3

val koa Ahi vat kati ka en provet Aesea.✡

* Iesu rie lati keke kei vinvin vakur umen navong maen Sion vi baptaes eni vatie lati keke houm rohtoh en umen onen ka Ahi si kei veni.✡
* Navong Iesu va kur sakvisien en hen Temat, rie lati keke sakras vamot en tisaen veni mul mulomal keih en selusien onen Ahi.✡

Matiu en vati vatie lati keke Iesu mai vahisein meatin keil usil hiasuvien onen Ahi – Matiu ling hihiseien keil onen Iesu mul en vangi hihiseien elim.

* En hou tai, Iesu visein meatin keil en sakien keil koa mal en meten Ahi.✡
* Iesu sel kat meatin keil onen vit sakvisien keil ka avong takeih keil imai.✡
* Iesu visein meatin keil usil hiasuvien onen Ahi.✡
* Iesu vit usil isei vi hetetamen imok en meten Ahi.✡
* Iesu vit usil sakvisien keil ka avong takeih keil koa imai.✡

Matiu en vati vatie lati keke Iesu kur keihoen ten hiasuvien onen Ahi koa mulin tounah sav keil ten out netan – Matiu mutisi keke ‘en out vasi, Iesu mul sak revi meatin keil koa akur mesaien savsav keil.’✡ Ka mutisi mun keke Iesu mumoni vasakin asa koa Ahi vat kati ka en provet Aesea✡ hemai hehi anatin.✡

* Iesu kur keihoen mulin mesaien ten leprosi;✡ mesaien ten usi aven mat;✡ mesaien ten aven mutin;✡ ka mesaien savsav keil.✡
* Iesu kur keihoen vahile lat ninin tisa keil ran meatin keil.✡
* Iesu kur keihoen vasakin eang ka oai luvalong kat ren.✡
* Iesu kur keihoen vasakin koakeil umat amoul eris.✡
* Iesu kur keihoen vasak revi koakeil ralinge vonhon vuo avi ameng.✡
* Iesu kur keihoen vasak revi koakeil mete var.✡
* Iesu kur keihoen vahengan meatin keil houlu ral min titi anien enges.✡
* Iesu kur keihoen voual en oai.✡
* Iesu kur keihoen vasesenda en tounah tai.✡

Matiu en vati vatie lati keke hetetamen keil onen me-Isrel keil asesein hihiseien ka hiasuvien onen Iesu – Navong Iesu mum rohtoh en umen onen, me-Isrel keil amul asi keil veni. Ka navong avong keil mai muli, hetetamen keil one amul aseseini ka asak visi avapuruni en meten meatin keil.

* Hetetamen keil amundemi romaltei keke Iesu vahiteni keke meatin tei keil akur

---

✡ :: Mat 3:16-17 ✡ :: Mat 4:1-11 ✡ :: Mat 5:1–7:29 ✡ :: Mat 10:1-42 ✡ :: Mat 13:1-52 ✡ :: Mat 18:1-35 ✡ :: Mat 24:1–25:46 ✡ :: Mat 4:23 ✡ :: Aes 53:4 ✡ :: Mat 8:17 ✡ :: Mat 8:3 ✡ :: Mat 8:13; 9:6 ✡ :: Mat 8:15 ✡ :: Mat 8:16; 9:22,35; 12:13,15; 14:36 ✡ :: Mat 8:16,33; 9:33; 12:22; 15:28; 17:18 ✡ :: Mat 8:27 ✡ :: Mat 9:25 ✡ :: Mat 9:29,33; 12:22 ✡ :: Mat 21:34 ✡ :: Mat 14:19; 15:36 ✡ :: Mat 14:25 ✡ :: Mat 21:19 ✡ :: Mat 9:3

methos onen Ahi ven demkatien one enges.✡

* Hetetamen keil amundemi romaltei keke Iesu mul kanian ral min meatin tisa keil.✡
* Hetetamen keil amundemi romaltei keke meatin keil houlu asi keil ven tounah koa Iesu mul mumoni.✡
* Hetetamen keil amundemi romaltei keke Iesu romusil kattei sakien matu one.✡
* Hetetamen keil amundemi avit keihoen onen Iesu ka ven Temat.✡
* Hetetamen keil amundemi romaltei keke Iesu mul sel kat keil ven sakien matu keil one musil vati sakien koa keil amul amumoni.✡

Matiu en vat vatie lati keke sakvisien ka matien onen Iesu musil asa koa Ahi vat kati tuetin tuai – Matiu mutis revi tounah koa kur out en sakvisien ka matien koa Iesu kuri vatie lati keke musil kat asa koa Ahi vit leini ka en provet keil telamu en oltestamen.

* Ahi vit leini✡ keke hetetamen keil isesein Iesu.✡
* Ahi vit leini✡ keke meatin keil irlong kileatei hihiseien keil onen.✡
* Ahi vit leini✡ keke Iesu heloh en dongki tai ka hemai en out Serusalem hesuval asuv houlu tai.✡
* Ahi vit leini✡ keke time tahos onen Iesu koa lukanian ruai hemae lati heha min vativieh keil onen.✡
* Ahi vit leini✡ keke meatin tai hemae lat moulien onen Iesu en silva mani hanumau tai ka halualim (30).✡
* Ahi vit leini✡ keke meatin keil onen Iesu ilohosai rani.✡
* Ahi vit leini✡ keke Iesu heha en kot ka umoni hermaltei mini ka ita koteh moulien onen.✡
* Ahi vit leini✡ keke Iesu heto raeng navong aselus va kati.✡
* Ahi vit leini✡ keke meatin keil itiv kat nan ka iti kati.✡
* Ahi vit leini✡ keke iti kat Iesu en aiveave ka ison daes ven eisin keil onen.✡
* Ahi vit leini✡ keke navong maroro kat Iesu, isan uaen koa kun mini.✡
* Ahi vit leini✡ keke meatin keil inge kat Iesu ka ihisi vakataun kei sasen.✡
* Ahi vit leini✡ keke Iesu hekur mahien hetal min meatin tisa keil ka hehis ven koakeil apuruni.✡
* Ahi vit leini✡ keke hesokovein Iesu navong long mahien keil onen.✡

✡ :: Mat 9:11 ✡ :: Mat 9:34 ✡ :: Mat 9:14; 12:2,14; 15:2 ✡ :: Mat 12:24; 16:1 ✡ :: Mat 19:3; 21:23,46; 22:15,23,35; 23:1-39 ✡ :: Sam 118:22-23 ✡ :: Mat 21:42 ✡ :: Aes 6:9-10; Sam 78:2 ✡ :: Mat 13:13,34 ✡ :: Sak 9:9; Sam 118:26 ✡ :: Mat 21:4-11 ✡ :: Sam 41:9 ✡ :: Mat 26:23-24 ✡ :: Sak 11:12-13; Ser 19:1-13; 32:6-9 ✡ :: Mat 26:15; 27:3 ✡ :: Sak 13:7 ✡ :: Mat 26:31 ✡ :: Aes 53:8 ✡ :: Mat 27:1-2 ✡ :: Aes 53:7 ✡ :: Mat 27:12 ✡ :: Aes 50:6 ✡ :: Mat 26:67; 27:30 ✡ :: Sam 22:14-18 ✡ :: Mat 27:35 ✡ :: Sam 69:21 ✡ :: Mat 27:34 ✡ :: Sam 22:7-8 ✡ :: Mat 27:40 ✡ :: Aes 53:12 ✡ :: Mat 27:38 ✡ :: Sam 22:11 ✡ :: Mat 27:46 ✡ :: Aes 53:9

* Ahi vit leini✡ keke iling teiai onen Iesu hel en out koa arahin koakeil tounah one houlu amul ien.✡
* Ahi vit leini✡ keke hekur koe Iesu ran keihoen ten matien.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Matiu 5:17

Iesu visein meatin keil vit, "Minandemtei minahit inau numai keke maso lat mengkatien onen Mosis ka hihiseien onen provet keil vaha. ! Vuo! Narmaitei maso lat keil. Numai masakin asa koa mengkatien keil aselus usili vamai vahi anatin."

? Asa mul en selusien koanik?

1. Amaien onen Iesu musil asa koa Ahi vat kati. (Mat 1:1–4:11)

En provins ten out Kaleli

2. Iesu mum rohtoh ka vit usil hiasuvien onen Ahi. (Mat 4:12–7:29)
3. Iesu rie lat keihoen ten hiasuvien onen Ahi. (Mat 8:1–11:1)
4. Meatin keil asesein hiasuvien onen Ahi. (Mat 11:2–16:12)

En sise vaha en out Serusalem

5. Iesu sak mesein meatin keil onen ven sakvisien keil koa hemai en keil. (Mat 16:13–20:34)

En out Serusalem

6. Meatin keil asesein Iesu ka hiasuvien onen Ahi. (Mat 21:1–23:39)
7. Iesu visein meatin keil onen usil mearisien onen ka sakvisien keil koa hemai ven keil. (Mat 24:1–25:46)
8. Hetetamen keil onen me-Isrel keil amumon sise keke akilea avouas Iesu vamat vaka ien. (Mat 26:1-75)
9. Matien onen Iesu. (Mat 27:1-66)
10. Iesu moul eris ran matien ka vina en out nesa. (Mat 28:1-20)

Vatiamal onen Iesu, Mesaea onen Ahi

1 Koanik vi sise onen vati avu keil onen Iesu Kristo,✡ koa vi havinali asuv houlu Deved telamu, koa havinali Ebraham telamu.
2 Ebraham, kei vi tata onen Aesak,✡
koa vi tata onen Siekob,✡
koa vi tata onen Sudah ka tunali keil.✡
3 Sudah, kei vi tata onen Peres ka Siera, koa mama onealu vi Tamar.✡
Ka Peres, kei vi tata onen Hesron,✡
koa vi tata onen Ram.✡
4 Ram, kei vi tata onen Aminatap,✡
koa vi tata onen Nashon,✡
koa vi tata onen Salmon.✡
5 Salmon, kei vi tata onen Boas,✡ ka mama onen vi Rehab.✡
Ka Boas vi tata onen Obed,✡ ka mama onen vi Rut.✡

✡ **::** Mat 27:60 ✡ **::** Sam 16:10 ✡ **::** Mat 28:6 ✡ **1:1:** Luk 3:23-38 ✡ **1:2:** Sen 21:3 ✡ **1:2:** Sen 25:26 ✡ **1:2:** Sen 35:22-26 ✡ **1:3:** Sen 38:29-30 ✡ **1:3:** 1Kron 2:5 ✡ **1:3:** 1Kron 2:9 ✡ **1:4:** Rut 4:19 ✡ **1:4:** Rut 4:20 ✡ **1:4:** Rut 4:20 ✡ **1:5:** Rut 4:21 ✡ **1:5:** Sos 6:25 ✡ **1:5:** Rut 4:21 ✡ **1:5:** Rut 4:13 ✡ **1:5:** Rut 4:22

Ka Obed vi tata onen Tiese,✡
6 koa vi tata onen asuv houlu Deved.✡

Asuv houlu Deved, kei vi tata onen Solomon,✡ ka mama onen vi vatina onen Uraea.✡
7 Solomon, kei vi tata onen Rehoboam,✡
koa vi tata onen Abitsa,✡
koa vi tata onen Asa.✡
8 Asa, kei vi tata onen Sehosavat,✡
koa vi tata onen Sehoram,
koa vi tata onen Usaea.
9 Usaea, kei vi tata onen Siotam,✡
koa vi tata onen Ehas,
koa vi tata onen Hesekaea.
10 Hesekaea, kei vi tata onen Manase,✡
koa vi tata onen Amon,
koa vi tata onen Sosaea.
11 Ka Sosaea, kei vi tata onen Sekonaea ka tunali keil.
En avong enek, me-Babilon keil umai amu lin me-Isrel keil ka alah lat keil uva en kantri one ten out Babilon.

12 Koakeil ekek avi vati avu keil koa umai akatau en avong me-Isrel keil amea ran out Babilon:
Sekonaea, kei vi tata onen Seltil,✡
koa vi tata onen Serubabel.✡
13 Serubabel, kei vi tata onen Apiut,
koa vi tata onen Eliakim,
koa vi tata onen Asor.
14 Asor, kei vi tata onen Sadok,
koa vi tata onen Akim
koa vi tata onen Eliud.
15 Eliud, kei vi tata onen Eliesar,
koa vi tata onen Matan,
koa vi tata onen Siekob.
16 Siekob, kei vi tata onen Siosep,
koa vi meatin onen Meri,
koa vi mama onen Iesu,
koa avise en Mesaea koa Ahi vat kati hesani hemai.✡
17 Sakini, navong avuli vati avu keil koa amul en vatiamal onen Iesu, Ebraham rokol asuv houlu Deved, avotini keke avi teindan ehat (14). Ka en avong onen Deved rokol avong me-Isrel keil amea ran out Babilon, avotini keke vati avu keil avi teindan ehat (14). Ka en avong me-Isrel keil amea ran out Babilon rokol avong Mesaea avasi, vati avu keil enek emun avi teindan ehat (14).

Ahi rie lat mama ka tata onen Iesu Kristo✡
18 Koanik vi tunien ten asa koa kur out mulamu en hasuen onen Iesu koa vi Mesaea onen Ahi. Meri, mama onen Iesu, asak koe tuai keke vahi ahin onen Siosep. Ka navong Siosep rovatei veah vesesal veni, avotini keke Meri meas en titiali tuai ka en keihoen onen Ninin Votut.✡

✡ **1:6:** Rut 4:22 ✡ **1:6:** 2Saml 12:24 ✡ **1:6:** 2Saml 12:24 ✡ **1:7:** 1Ki 11:43 ✡ **1:7:** 1Ki 12:31; 1Kron 3:10 ✡ **1:7:** 1Ki 12:31; 1Kron 3:10 ✡ **1:8:** 1Kron 3:10-11 ✡ **1:9:** 1Kron 3:12-13 ✡ **1:10:** 1Kron 3:13-14 ✡ **1:12:** 1Kron 3:17 ✡ **1:12:** Esra 3:2 ✡ **1:16:** Mat 27:17,22 ✡ **1:17:** Luk 2:1-7 ✡ **1:18:** Luk 1:27; 1:35

19 Ka ven Siosep, meatin onen Meri, sakien keil onen mal en meten Ahi, kei en rovattei vasakin Meri vamemou en meten meatin keil. Sakini, mumon rendemien onen keke keilu luhetali koteh hatkatien onealu en sakien tai koa meatin keil iteingeingeni.

20 Ka navong Siosep mul veah rendem usil tounah keil enek, angelo tai onen Ahi Asuv kistal mini en matil vovoien tai ka viteni mini vit, "Siosep, havinali asuv houlu Deved telamu, konametautei keke kovakur Meri vahi ahin onom, ven titiali koa kei meas eni ka en keihoen onen Ninin Votut.

21 Meri hekuri hehi meahos, ka keik kiling isen hehi 'Iesu' koa aneite teni vi 'Iahova mutut meatin,' veni kei houtut meatin keil onen ran tisaen keil one."✡

22 Tounah vasi enek kur out vasakin selusien koa Ahi Asuv viteni ka en provet onen mai vahi anatin koa vit,

23 *"! Mihelonge! Ahin hau tai koa reingeingen meatin veah*
hemeas en tivava.
Evus, hekuri hehi meahos ka iling isen hehi 'Imanuel,'
koa aneite teni vi 'Ahi ro ven ir.' " *Aesea 7:14*

24 Navong Siosep muli mea, kei mumon asa koa angelo onen Ahi Asuv meng kati mini. Kei va ven Meri ka kuri mai vi ahin onen ka luro vituai.

25 Ka kei romatiltei vatal mini rokol avong koa Meri kur natnali. Ka navong kur natnali, Siosep ling isen vi Iesu.✡

2

Hetetamen keil umai keke avahouhou min tivava Iesu suval asuv houlu onen Siu keil

1 Iesu avasi en meteimal ten out Betlehem✡ en provins ten out Sudea, en avong koa Mari Herod vi asuv houlu ten provins enek.✡ Ka katau en hasuen onen Iesu, hetetamen tei keil aka en out ist ka umai akistal en taon ten out Serusalem.
2 Koakeil enek ales hitu keil keke avalei kilea asa koa hekur out en out netan.
Ka navong arokol Serusalem, amul avis meatin keil avit, "?Titiali koa avasi vi asuv houlu onen Siu keil mul kave? Veni avong mero veah en out ist, komai meles hitu onen✡ kistal rohtoh. Sakini, memai suk keke mevahouhou mini."

3 Navong asuv houlu Mari Herod raeng koteh longlongien koanek, mundemko houlu ral min meatin vasi keil emun koa aro en out Serusalem.*

4 Sakini Herod vise ruain asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis ka vis keil vit, "?

✡ **1:21:** Mat 1:25; Luk 1:31; 2:21; Umen 4:12 ✡ **1:25:** Mat 1:21; Luk 1:31; 2:21
✡ **2:1:** Luk 2:4-7 ✡ **2:1:** Luk 1:5; 3:1 ✡ **2:2:** Nam 24:17; Mat 2:9 * **2:3:** Mari Herod mundemko houlu veni en rovattei meatin sav vasak visi vakur vulin. Ka meatin vasi keil koa aro en out Serusalem amundemko veni ametaun vurohien onen Herod koa mu vini ahin onen ka tei en natnali keil kati tuai.

Mesaea koa Ahi vat kati min Siu keil, ihasi en out kave?”

5 Ka keil avit risi mini avit, “Ihasi en meteimal ten out Betlehem✡ en provins ten out Sudea, veni Ahi viteni ka en tisien onen provet tai onen vit,

6 *‘Avaseini keke vatiamal onen Betlehem vi havivi mok en vatiamal sav keil onen me-Sudah keil,*
ka nisakin asuv houlu tai hekistal en vatiamal koanek.
Kei helosil kat revi meatin keil onak ten out Isrel.’ ” *Maeka 5:2*

7 Navong asuv houlu Mari Herod longe mukok, vise lelau en hetetamen keil enek koa alei kilea asa koa kur out ka en hitu keil umai veni. Evus, vis revi keil en avong sa varei keil ales hitu koanek kistal rohtoh eni.

8 Evus, Herod sila keil uva en out Betlehem ka viteni min keil vit, “Miheha ka mihelekat revi titiali enek. Navong mihehotini, mihemai ris mihehiteni minau, keke inau mun niha ka nihouhou mini.”

9-10 Navong hetetamen keil enek araengon asa koa asuv houlu viteni min keil, uva keke avahotin titiali enek. Ka navong amusil sise one uva, hitu✡ koa alesi navong aro veah en out ist kistal eris. Ka navong keil ales hitu koanek, asi keil houlu mok. Hitu koanek muloh mulamu en keil ka vati mal en out varei koa titiali ro ien.

11 Navong keil uva neim, ales titiali keilu Meri, mama onen. Ka navong ales titiali enek, aretengeiril ka uva netan mini. Evus, alah lat more sanien keil one ka asani mini. Asan gol, frangkansen, ka mir.†✡

12 Ka, en vongien enek, Ahi sel kat keil en matil vovoien tai vit irvatei mun avales Mari Herod. Sakini amusil sise sav uva ris en kantri one.✡

Ahi mumon sise keke titiali Iesu heha Isip vating koe moulien onen

13 Navong hetetamen keil enek uva, angelo tai onen Ahi Asuv kistal ven Siosep en matil vovoien tai ka viteni mini vit, “!Kimea! !Kikalah kikur titiali ka mama onen ka mithelohosai mitheha en out Isip! Mitheto en out enek hetokol avong koa nihiteni keke mithemai ris. Kumoni veni, hervitei tuetin, asuv houlu Mari Herod helekat titiali koanik keke vouasi vamat.”✡

14 Sakini, en vongien enek varei, Siosep mea vus titiali ka, keilu mama onen, tellohosai telva en kantri ten out Isip.

15 Telro en out enek sua vahis rokol avong koa alonge keke asuv houlu Mari Herod mat. Tounah enek kistal vasakin selusien koa Ahi Asuv viteni ka en provet Hosea vamai vahi anatin koa

✡ **2:5:** Sion 7:42 ✡ **2:9-10:** Mat 2:2 † **2:11:** Gol vi ahat tai koa vilahil houlu koa mulamu amumoni vi mani. Frangkansen ka mir luvi toeai koa amumon senta eni. Mani ten keitel vi nesa ka telvi sanien koa mal keke avasani min asuv houlu tai. ✡ **2:11:** Luk 2:16; Sam 72:10-11,15; Aes 60:6 ✡ **2:12:** Mat 2:22 ✡ **2:13:** Mat 1:20; 2:19

vit, *"Navise natkuli hemea ran out Isip." Hosea 11:1*

16 Navong Herod lei kilea keke hetetamen keil enek aluvosi, tin katiat vis katiat. Sakini, sila meatin tavaeen keil onen uva en out Betlehem ka out vasi koa vesesal en out enek keke avou vasin titiali keil eni koa avi meahos koa sua one elu ka vita netan. Mumoni mukonek musil avong kati koa meatin keil ten hitu aviteni min Herod keke ales hitu enek kistal rohtoh eni.

17 Tounah keil enek sakin asa koa Ahi viteni ka en provet Seremaea mai vi anatin koa vit,

18 *"Meatin keil ten out Rama*
araengon tounah tai,‡
along verien ten tangien
koa keih.
Resel raleh matien onen titan
keil.
Ka seseini avahat lat ris
rendemien onen,
veni titan keil avupuol
varei." Seremaea
31:15

Ahi mumon sise keke Iesu hemai ris ran kantri ten out Isip

19 Navong telro veah en out Isip, Mari Herod mat. Sakini angelo tai kistal ven Siosep en matil vovoien tai✡

20 ka viteni mini vit, "! Kimea! Kikalah kihous titiali, ka kamil mama onen, mitheha ris en atan ten out Isrel, veni koakeil avit avou vini titiali enek, umat tuai."✡

21 Sakini, Siosep mea vus titiali, ka keilu mama onen, telva ris en atan ten out Isrel.

22 Ka navong Siosep raengoni keke Arkelaos kur vulin tata onen, Mari Herod, mai vi asuv houlu ten provins ten out Sudea, kei metau keke telvaha en out enek. Ka Ahi sel kati en matil vovoien tai✡ keke nahatei en out Sudea. Sakini, telva en provins ten out Kaleli

23 ka telro en out enek en taon ten out Nasaret.✡ Sakini asa koa Ahi viteni ka en provet keil mai vi anatin koa vit, *"Ihise en koan Nasaret."*§

3

Sion Baptis sak mesein sise onen Iesu✡

1 Sua houlu muli va, ka Sion Baptis va en out volvol en provins ten out Sudea. Kei mul vitehiteni min meatin keil vit,

2 "! Mihehiles ran tisaen keil onami, veni hiasuvien onen Ahi mul mai vesesal!"✡

3 Kei vi meatin kati koa Ahi selus usili ka en provet Aesea vit,

"Along rea tai mul visohiso
en out volvol vit,
'! Mihesak mesein sise
onen Asuv!
! Mihoumon sise onen
hemal!' " Aesea 40:3

4 Sion, eisin omon amumoni en hilin kamel, ka kei mutoh kati en stirap koa amumoni en hiliven buluk.

‡ **2:18:** Rama vi out tai koa, mulamu, arahin Resel, ahin onen Siekob eni. Out enek vesesal ven meteimal ten out Betlehem. ✡ **2:19:** Mat 1:20; 2:12 ✡ **2:20:** Eks 4:19 ✡ **2:22:** Mat 2:12 ✡ **2:23:** Mak 1:9; Luk 1:26; 2:39; Sion 1:45-46

§ **2:23:** Arkileatei keke selusien enek ka provet kave. ✡ **3::** Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Sion 1:19-28 ✡ **3:2:** Mat 4:17; 10:7; Mak 1:15

Anien an vi kal ka hani koa suka bak keil amumoni en out volvol.*

5 Ka meatin keil houlu umai veni ran out Serusalem, ran out vasi en provins ten out Sudea, ka ran out vasi keil emun vesesal en Oaisal Sodan.

6 Ka navong keil alesi, avit lat tisaen keil one, ka Sion vi baptaes en keil en Oaisal Sodan.

7 Farasi ka Satusi keil houlu mun umai ven Sion keke vahi baptaes en keil. Ka navong Sion les keil selus keih kat keil vit, "!Ei, kami mivi vangi tetal tisa keil koa mimul mirili meatin keil en ongomi! ?Isei sel kat kami keke mivalohosai ran mahien koa Ahi hesani min kami?✡

8 Tahos imok keke helamu, mihoumon sakien koa hetie lati keke kami miviles tuai ran tisaen onami.

9 Ka minandemtei minahit mihelohosai ran mahien enek ven Ebraham vi vati avu onami.✡ !Vuo! Veni naviteni anatin min kami keke Ahi kilea vasakin ahat keil ekek imai ihi havinali Ebraham keil.

10 Keitinek, teiai asak meseini tuai en vatte ten vatiai keil vasi. Ka koakeil arsontei heite ten tahosien, itei lat keil ka ison keil ihaha en ahang.✡

11 "Inau navi baptaes en kami en oai enges vatie lati keke kami miviles ran tisaen onami, ka koa hemai hekatau enau hehi baptaes en kami en Ninin Votut✡ ka ahang. Keihoen onen mulin onak, ka inau narvinvintei keke mamai mahi slev keke makur sandel onen.

12 Kei sak mesei tuai keke vatiti vas meatin keil vasi, suval meatin koa kur savel onen vaso lelat uti uit ran ingeite. Uti uit koa tahos, helah ruaini heha en eim teni, ka ingeite koa tisa, heniti en mari ahang tai koa sakras vamat."✡

Sion vi baptaes en Iesu✡

13 En avong enek, Iesu ka en out Kaleli ka kei mun mai en Oaisal Sodan keke Sion vahi baptaes eni.

14 Ka navong mai veni, Sion sak visi vahiles rendemien onen Iesu vit, "!Vuo! ?Keik kumai venau vensa? Mal keke keik kihi baptaes enau veni komarite mok komulinau."

15 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Lehoumoni hemukonek kosa, veni en sise koanik lehoumon tounah vasi koa mal en meten Ahi." Sakini Sion maeni ka vi baptaes en Iesu.

16 Ka navong Sion vi baptaes eni evus, Iesu mea ran oai. Hatte tas, teilang mutah, ka kei les Ninin onen Ahi muka mita merau ka rondan eni suval ame.✡

---

* **3:4:** 2Ki 1:8 viteni keke Sion musin suval provet Ilaetsa mulamu. Kal vi vati grashopa tai koa mariso koa Siu keil akilea avaani. Ka hani vi oai koa kas koa sukabak keil amumoni. ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33; Luk 3:7; Mat 23:33; Luk 21:23; Rom 1:18; 2:5; 5:9; Efes 5:6; Kol 3:6; 1Tes 1:10; Rev 6:16-17 ✡ **3:9:** Sion 8:33,37,39; Rom 4:12 ✡ **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:7,9; Sion 15:6 ✡ **3:11:** Sion 1:26,31,33; Umen 1:5; 11:16; 13:24; 19:4 ✡ **3:12:** Mat 13:30 ✡ **3:12:** Mak 1:9-11; Luk 3:21-22 ✡ **3:16:** Sion 1:32

17 Ka rea tai selus ka en out nesa ka viteni vit, "Koanik vi natkuli kati, koa envatien onak mul ien. Inau nasi nau mok veni."✡

4

Temat sak vis Iesu✡

1 Evus, Ninin Votut mulamun Iesu va en out volvol keke vakur sakvisien en hen Temat.✡

2 Kei ro en out enek avong hanumau elu (40)✡ ka mul val ran anien, sakini amai kati.

3 Ka Temat, koa mul sak vis meatin, mai vesesal ven Iesu ka viteni mini vit, "Munak vi anatin keke kovi Natin Ahi,✡ kimeng kat ahat keil ekek keke ihiles imai ihi veret am."

4 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Vuo nirmumontei, veni Tus Votut viteni vit,

'Meatin romoultei en anien enges,
ka mul moul en selusien keil vasi koa kistal en ongon Ahi.' "
Duteronomi 8:3

5 Evus, Temat kur Iesu luva en out Serusalem, taon votut onen Ahi.✡ En out enek, lingi mulomal en out tai koa nesa mok en hoi Eim Votut.

6 Evus, Temat viteni mini vit, "Munak vi anatin keke kovi Natin Ahi,✡ kihut kihita netan, veni Tus Votut viteni vit,

'Ahi hemeng kat angelo onen keil
keke ilei kat revi keik.
Keil ihati latuk kihina nesa en he.
Hesakini, kirmusavoitei en alom en ahat keil.' "
Sam keil 91:11-12

7 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Vuo nirmumontei, veni Tus Votut viteni mun vit,

'Minasak vistei Iahova koa vi Ahi onami
keke mivahotini kei mul ral min kami.' "
Duteronomi 6:16✡

8 Evus, Temat kur Iesu va en mari hou tai nesa ka rie lati mini kantri vasi keil en out netan ka mormore tounah keil koa amul en keil

9 ka viteni mini vit, "Tounah vasi keil enek, inau nisani minuk, munak kitetengeiril enges ka kiha netan minau."✡

10 Ka Iesu vit kesi vit, "! Temat, keik kiha soutin ranau! Inau nirmumontei, veni Tus Votut viteni vit,

'! Miheha netan min Iahova koa vi Ahi onami,
ka mihelong kat kei enges!' " *Duteronomi 6:13*

11 Evus, Temat lokoveini, ka angelo keil umai akatauni.

Iesu mum rohtoh en umen onen en provins ten out Kaleli✡

12 Navong Iesu mul en provins ten out Sudea, raengoni keke asuv houlu Herod Antipas son Sion Baptis va en eim takeih onen.✡ Sakini, Iesu va en meteimal ten out

---

✡ **3:17:** Sen 22:2; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35; 2Pit 1:17 ✡ **4::** Mak 1:12-13; Luk 4:1-13 ✡ **4:1:** Hib 2:18; 4:15 ✡ **4:2:** Eks 34:28 ✡ **4:3:** Mat 4:6; 27:40 ✡ **4:5:** Neh 11:1; Mat 27:53; Rev 11:2; 21:2,10; 22:19 ✡ **4:6:** Mat 4:3; 27:40 ✡ **4:7:** 1Kor 10:9 ✡ **4:9:** Eks 20:3; Dan 3:5,10,15; Rev 13:4 ✡ **4:11:** Mak 1:14-15; Luk 4:14-15 ✡ **4:12:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:20; Sion 3:24

Nasaret en provins ten out Kaleli.
13 Evus, lokovein meteimal ten out Nasaret, ka va ro en taon ten out Kapaniam✡ koa mul vesesal en Mari Oai ten out Kaleli. Taon koanek mul en atan onen koakeil ten mari vatiamal onen Sebiulon ka Navtali telamu.
14 Koanek kur out vasakin asa Ahi viteni ka en provet Aesea hemai hehi anatin koa vit,
15 *"Nakur longlongien tai vaha min meatin keil*
koa aro en atan onen mari vatiamal onen Sebiulon ka atan onen mari vatiamal onen Navtali.
Longlongien koanek heha min koakeil aro vesesal en Mari Oai ten out Kaleli, en usite va en Oaisal Sodan,
min koakeil aro en out Kaleli, out koa vilelau en meatin keil koa arvitei Siu.
16 *Meatin keil koa aro en mankoli ten tisaen,*
keil iles mari meneai onen Ahi.✡
Anatin, meatin keil koa aro en mankoli veni ametaun matien,
kosa alesi keke out mai mulan suk." Aesea 9:1-2
17 Ka avong enek eva, Iesu mul vitehiten selusien onen Ahi min meatin keil vit, "! Mihehiles ran tisaen keil onami, veni hiasuvien onen Ahi mai vesesal!"✡

Iesu vise lat meatin ehat talah mesauien keke telvousili✡

18 En avong tai, Iesu mul mual musil valite ten Mari Oai ten out Kaleli. Ka navong mul mual, kei les lumali time, isealu Saemon (koa aling isen tamun vi Pita) ka Andru (koa vi tunali).✡ Keilu lumul luson net onealu en mari oai veni luvi meatin talah mesauien.
19 Ka Iesu viteni min keilu vit, "Lumai milhousil kat inau. Kosa milmul millah mesau enges, ka inau nihisein kamil hemukave milhelah meatin keil."
20 Ka hatte tas, lulokovein net keil onealu ka luva lumusili.
21 Evus, keitel telmual telva ka Iesu les lumali time sav, isealu Tiemes ka Sion, koa luvi natin Sepeti. Keilu lumul en vot ral min tamealu ka telsak revi net keil oneatel. Ka navong Iesu vise keilu luvamai veni,
22 hatte tas, lulokovein vot ka tamealu, ka luva lumusil Iesu.

Iesu mumon umen onen Ahi en provins ten out Kaleli✡

23 Navong Iesu vise keitel telvousili evus, kei va ka vasi out Kaleli. Ka, en out vasi, kei mul visein meatin keil en eim tahihiseien keil onen Siu keil, mul vitehiten more longlongien usil hiasuvien onen Ahi, ka mul sak revi meatin keil koa akur mesaien savsav keil.✡
24 Ka longlongien usili ka vasi out en provins ten out Siria emun. Sakini, meatin keil ten out enek alah koakeil amesai en mesaien

✡ **4:13:** Sion 2:12 ✡ **4:16:** Luk 1:79 ✡ **4:17:** Mat 3:2; 10:7 ✡ **4:17:** Mak 1:16-20; Luk 5:1-11 ✡ **4:18:** Sion 1:40-41 ✡ **4:22:** Luk 6:17-19 ✡ **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39

savsav keil: koakeil ave litu ramat, koakeil ninin tisa mul en keil, koakeil avi leimatmat, ka koakeil hati usive mat. Keil alah keil vasi umai ven Iesu ka kei sak revi keil.✡
25 Ka navong Iesu mual, marmari vangi meatin keil amusili.✡ Keil aka en provins ten out Kaleli ka provins ten out Sudea. Aka en taon ten out Serusalem ka taon halualim (10) koa avise keil en 'Dekapolis.' Ka aka emun en out sav keil en usite ten Oaisal Sodan.

5

En hou tai, Iesu visein meatin keil usil sakien keil koa mal en meten Ahi

1-2 Navong Iesu les marmari vangi meatin keil enek, kei vina nesa en hou tai ral min meatin keil onen ka rondan keke vahisein keil.

Hihiseien onen Iesu usil vati meatin koa Ahi hetokol kati

3 Iesu viteni min keil vit,
"Tokolkatien hel en koakeil
alei kilea arvinvintei
en meten Ahi,
veni hemukonek, kei
hehi asuv houlu one
ka helosil kat revi
keil.✡
4 Tokolkatien hel en koakeil
amurang veni alonge
tisa,
veni hemukonek, Ahi
hehati lat rendemien
one.✡
5 Tokolkatien hel en koakeil
amerau ka rendemien
one mul netan,
veni hemukonek, Ahi
hesan out vasi netan
min keil avalosil kati.✡
6 Tokolkatien hel en koakeil
e vati mok keke
moulien one hemal
vasi en meten Ahi,
veni hemukonek,
houmoni hehi anatin
en moulien one.
7 Tokolkatien hel en koakeil e
mahis meatin sav keil,
veni hemukonek, Ahi
hetie lat sakien ten en-
mahisien min keil.✡
8 Tokolkatien hel en koakeil
amusil kat Ahi ral min
rendemien koa muto-
las,✡
veni hemukonek, keil
iles Ahi en mete.
9 Tokolkatien hel en koakeil
aling tomat en meatin
keil,✡
veni hemukonek, ihise
keil en titan Ahi.
10 Tokolkatien hel en koakeil
akur mahien veni
amum mal,✡
veni hemukonek, Ahi
hehi asuv houlu one
ka helosil kat revi keil.
11 "Tokolkatien hel en kami navong meatin keil aselus karen kami, asan mahien min kami, ka aviten luvosien tatisaso houlu vakat kami veni mimusil kat inau.✡
12 Anatin, en vati sakien koanik, asan mahien min provet keil koa amul amulamu en kami.✡ Ka mihesi kami veni mihekur ui umen onami koa hemariso mok en out nesa."

✡ **4:24:** Mak 6:55-56 ✡ **4:25:** Mak 3:7-8 ✡ **5:3:** Luk 6:20-23 ✡ **5:4:** Aes 61:2-3 ✡ **5:5:** Sam 37:11 ✡ **5:7:** Mat 18:33; Tiem 2:13 ✡ **5:8:** Sam 24:3-4 ✡ **5:9:** Hib 12:14; Tiem 3:18 ✡ **5:10:** 1Pit 3:14 ✡ **5:11:** Mat 10:22; 1Pit 4:14 ✡ **5:12:** 2Kron 36:16; Mat 23:30,37; Umen 7:52; Hib 11:32-38; Tiem 5:10

Hihiseien onen Iesu usil mukave meatin keil onen Ahi asuval sol ka laet en out netan✡

13 Iesu selus eris vit, "Kami misuval sol koa arivini en meatin keil en out netan. ?Ka munak kasien ten sol vuol rani, umon kasien teni hemai ris eni hemukave?* !Asakras avoumoni! Sol koa kasien tovuol ien sakras voumon etai tounah. Tahos avasonis vaha keke meatin keil avahetan eni.

14 "Kami misuval laet koa ritin va min meatin keil en out netan.✡ Ka suval taon koa mul en hoi hou nesa sakras vato suai veni laet koa mul ien, kami mun, meatin keil ilei kilea laet koa mul en kami.

15 Meatin tovuol vanit laet tai ka, evus, mul kav koe en pesin tai. !Vuo! Keil alingi nesa en out arekein laet ien keke kilea vatitin revi out vasi neim ven meatin keil koa aro ien.✡

16 En vati sakien enek, laet ten demkatien onami hetitin revi ven meatin keil.✡ Hemukonek, navong keil iles more sakien keil onami, keil ihat lat isen Tata onami koa ro en out nesa."

Hihiseien onen Iesu usil mengkatien keil onen Ahi

17 Iesu visein meatin keil vit, "Minandemtei minahit inau numai keke maso lat mengkatien onen Mosis ka hihiseien onen provet keil vaha. !Vuo! Narmaitei maso lat keil. Numai masakin asa koa mengkatien keil aselus usili hemai hehi anatin.✡

18 Anatin eli naviteni min kami keke tounah vasi koa mul en mengkatien keil onen Ahi ka titi selusien vasi keil koa provet keil onen amutisi mul asakras avavupuol hetokol avong varei koa um vasi umen one ka out nesa ka out netan luhevupuol.✡

19 Sakini, koakeil arali koteh mengkatien tai✡ onen Ahi koa havivi mok ka avisein meatin sav keil keke umoni hesuvali, en out nesa, keil imai ihi meatin heisav keil enges. Ka koakeil along kat mengkatien onen Ahi ka avisein meatin sav keil keke umoni hesuvali, en out nesa, keil imai ihi hetetamen keil.

20 Veni naviteni min kami keke maluen onami helin maluen onen tiser keil ten mengkatien onen Mosis ka Farasi keil, munak mihermumontei, miherlestei hiasuvien onen Ahi."

Hihiseien onen Iesu usil tisaen ten vurohien

21 Iesu viteni mun min meatin keil vit, "Kami milonge keke Mosis meng kat avu keil onami telamu vit, *'Minouastei meatin namat' Eksodas 20:13*✡ ka meatin koa mumoni heha en kot ka isan mahien mini.

22 Ka inau naviteni min kami keke meatin vasi koa avuroh kat tue keil, Ahi helei rahit usite one ka hesan mahien min keil ven.✡

✡ **5:12:** Mak 9:50; Luk 14:34-35 * **5:13:** Sol telamu rosuvaltei sol ten kosa, romutotei. Sakini navong mermer neli, kasien teni mul vuol rani. ✡ **5:14:** Sion 8:12; 9:5; Plp 2:15 ✡ **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 ✡ **5:16:** Efes 5:8-9; 1Pit 2:12 ✡ **5:17:** Mat 3:15; Rom 3:31 ✡ **5:18:** Luk 16:17; 21:33 ✡ **5:19:** Tiem 2:10 ✡ **5:21:** Dut 5:17; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Tiem 2:11 ✡ **5:22:** 1Sion 3:15

Anatin, munak meatin tai viteni min tunali vit, ‘vatum tovuol,’ ikur meatin enek heha en mari kot onen Siu keil ka iling mahien eni. Ka munak meatin tai viteni min tunali vit, ‘kovi vau,’ kei mul en sise koa heha en Ahang koa sakras vamat.

23 “Sakini munak keik kovaha keke kovasan sanien onom vaha min Ahi en ahor ten sanien, ka en out enek komundem kat tounah tai koa meatin sav vit komumoni mini koa romaltei,

24 keik kilokovein sanien onom en out enek vesesal en ahor ten sanien. Hevus, kiha mau ka kumon methos hetal min meatin enek. Ka navong komumoni evus, kimai ris kisan sanien onom esuk min Ahi.

25 “Ka munak komumon tounah tai koa romaltei va kat meatin tai, ka kei vit vakur keik kovaha en kot, kikalah kisak revi tounah enek hetal mini navong kamil milmul veah milmusil sise keke milvaha en kot. Veni munak kormumontei, navong milhetokol kot, kei helinguk kiha en hen meatin koa mul lei revi usite onen meatin keil. Ka vahesa kei hemae latuk kiha en hen polis, ka polis heson keik kiha suk en eim takeih.✡

26 Anatin eli naviteni minuk, keik kito en out enek ka kosakras kovamaluv heha vio … kihul vasi faen koa alingi enuk.”

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa avenan ahin vuo meatin onen meatin sav eni

27 Ka Iesu mules visein keil vit, “Kami milonge keke Mosis meng kat avu keil onami telamu vit, *‘Minakurtei ahin vuo meatin onen hanu sav.’ Eksodas 20:14*✡

28 Ka inau naviteni min kami keke navong meatin tai koa retalihe tuai les ahin tai ka en vati voum vatisa vatal mini, en meten Ahi suval kei kuri tuai veni mum tisa ral mini tuai en rendemien onen.

29 “Munak usi metom koa matu sakinuk kumot en tisaen, kikis lati ka kisoni heha. Tahos imok hati vem tai hevuol, lohlin munak ason avem vasi hevuol en Ahang koa sakras vamat.✡

30 Ka munak hem koa matu sakinuk kumot en tisaen, kita kotehei ka kisoni heha. Tahos imok hati vem tai hevuol, lohlin munak kiha en Ahang koa sakras va mat hetal min avem vasi.”✡

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa meatin retalihe, evus, lokovein ahin onen

31 Iesu mules visein meatin keil vit, “Kami milonge keke Mosis meng kat avu keil onami telamu vit, *‘Meatin koa vit valokovein ahin onen, hesan Setifiket ten Tasilien mini, evus, kilea valokoveini.’ Duteronomi 24:1*✡

32 Ka inau naviteni min kami keke navong meatin tai ka ahin tai luretalihe, lusakras luvatasil en meten Ahi.✡ Ka munak meatin tai

✡ **5:25:** Mat 18:34-35; Luk 12:58-59 ✡ **5:27:** Dut 5:18; Mat 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Tiem 2:11 ✡ **5:29:** Mat 18:8-9; Mak 9:43-47 ✡ **5:30:** Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18 ✡ **5:31:** Mat 19:7; Mak 10:4 ✡ **5:32:** 1Kor 7:10-11

lokovein ahin onen, koa romatiltei ral min meatin sav tai, kei mumon tisaen en meten Ahi. Veni asa koa meatin enek mumoni mul sakin ahin onen va keke vakur meatin sav, ka en meten Ahi, ahin enek mul mum tisa ral mini. Ka meatin hau koa kuri, kei mun mul mum tisa en meten Ahi veni kur ahin onen meatin sav."

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa meatin mul mumon hatkatien tai

33 Iesu mules visein meatin keil vit, "Kami milonge keke Mosis meng kat avu keil onami telamu vit, *'Minatali kotehtei hatkatien keil onami koa misuv kati en isen tounah tai, ka mihoum vasi asa koa mivat kati min Ahi Asuv keke mihoumoni.' Namba 30:2*✡
34 Ka inau naviteni min kami keke minasuv kattei hatkatien keil onami en etai tounah en out nesa veni vi vulin ten keihoen onen Ahi.✡
35 Ka minoumontei en etai tounah en out netan veni vi out koa Ahi mul ling alen museh ien. Ka minoumontei en isen Serusalem, veni vi taon onen Ahi koa vi asuv houlu.✡
36 Ka minasuv kattei selusien onami en vatumi emun veni kami misakras mivahiles ahil vatas vamai voh vuo vavopoli.
37 Sakini, navong miviten tounah tai, mihehitenis keke 'anatin numoni,' vuo 'nirmumontei.' Ka hevus, mihoumoni suk. Veni navong misak visi keke mivasuv kat selusien onami en etai tounah, sakien koanek ka ven Temat."✡

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa meatin mul sa kes mahien min koakeil amum tisa mini✡
38 Iesu mules visein meatin keil vit, "Kami milonge keke Mosis meng kat avu keil onami telamu vit, *'Munak mipurun meten meatin sav, akilea avapurun metomi. Ka munak mimuti lat lohon meatin tai, akilea avati lat lohomi tai.' Eksodas 21:24*✡
39 Ka inau naviteni min kami keke minasa kestei tounah koa meatin tai mumoni tisa min kami. Munak meatin tai kovas veasom en usite matu, kimaeni heovas usite meil emun.✡
40 Ka munak meatin kur keik milvaha en kot ka keih katuk keke kovasan eisin omom mini, kimaeni hekur kot omom ten anni emun.✡
41 Munak meatin tavaeen tai keih katuk kovahous ateli onen vahi kilomita tai, kihousi kilomita helu.
42 Ka munak meatin tai visuk en tounah tai, kisani mini. Munak meatin tai vit vakur tounah tai onom ten avong havivis, konaseseintei, kimaeni mini."✡

Hihiseien onen Iesu usil sakien ten envatien koa meatin houmoni min vativieh keil onen✡

✡ **5:33:** Lev 19:12; Dut 23:21 ✡ **5:34:** Aes 66:1; Mat 23:22; Umen 7:49; Tiem 5:12 ✡ **5:35:** Aes 66:1; Umen 7:49; Tiem 5:12; Sam 48:2 ✡ **5:37:** Tiem 5:12; 2Kor 1:17 ✡ **5:37:** Luk 6:29-30 ✡ **5:38:** Lev 24:20; Dut 19:21 ✡ **5:39:** Sion 18:22 ✡ **5:40:** 1Kor 6:7 ✡ **5:42:** Luk 6:30 ✡ **5:42:** Luk 6:27-28,32-36

43 Iesu mules visein meatin keil vit, “Kami milonge keke Mosis meng kat avu keil onami telamu vit, *‘Emi hehat tuomi keil.’ (Lev 19:18)* ✡ Ka, *‘Mihetisa min koakeil avi vativieh onami.’* †
44 Ka inau naviteni min kami keke emi hehat koakeil avi vativieh ral min kami ka mihehis ven koakeil asan mahien min kami.✡
45 En sakien koanek, mihetie lati keke mivi titan Tata onami koa ro en out nesa.✡ Veni kei sakin meteiai ritin en koakeil atisa ka en koakeil emun atahos. Kei sakin ous mus vakas atan osen koakeil amal ka koakeil akalkali emun.
46 ? Veni munak em vat koakeil enges e vatuk, komundemi keke Ahi hesan masmasien hehat minuk veni? ! Vuo! ! Meatin koa alah takis ran meatin sav ral min meatin vasi keil emun amumon vati sakien koanek!
47 ? Ka munak miselus tahos min tuomi keil enges, sakien enek tahos mukave? Veni koakeil areingeingen Ahi, ral min meatin vasi keil emun, amumon vati sakien enek.
48 “En sakien vasi keil onami ka en rendemien vasi keil emun, mihemal revi hesuval Tata onami en out nesa mal revi mok.”✡

6

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa asan kataunien min livere keil

1 Iesu visein meatin keil vit, “Navong mimumon sakien keil koa tahos min meatin sav keil, mihelei kat revi keke minoumontei en meten meatin keil keke avahouhou min kami.✡ Veni munak mimumoni mukonek, Tata onami en out nesa hersantei mun uite teni min kami.
2 “Sakini navong misan kataunien min meatin koa tounah onen tovuol, minoumontei nasuval sakien onen koakeil amumonis en hilive. Veni navong asak mesei keke avasan tounah, uva en eim tahihiseien keil ka en mari sise keil, ka asakin meatin toumien one amuh tounah koa suval amaru keke meatin keil imai vituai avales asa koa avoumoni ka avahouhou min keil. Anatin eli naviteni min kami, keil akur ui umen one tuai ka irkurtei mun uite teni en out nesa.
3 Ka navong mikataun meatin koa tounah onen tovuol, mihoum raeng eni en sise koa time tahos keil emun onami iteingeingeni.
4 Hesakini meatin keil iteingeingen sakien tetahos keil onami, ka Tata onami, koa les asa koa meatin keil amum suai eni, kei hesan uite teni min kami.”

Hihiseien onen Iesu usil sakien ten hisien✡
5 Iesu mules visein meatin keil vit, “Navong mivis, minoumontei nasuval koakeil amumonis en hilive. Veni

✡ **5:43:** Mat 19:19; 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rom 13:9; Kal 5:14; Tiem 2:8 † **5:43:** Areingeingen out kave koa selusien enek ka ien, ka Sam 139:21-22 mul viteni vit, *“Tinok vepeng va kat keil ka avi vativieh ral minau.”* ✡ **5:44:** Eks 23:4-5; Pro 25:21; Rom 12:20; Luk 23:34; Umen 7:60; Rom 12:14; 1Kor 4:12 ✡ **5:45:** Efes 5:1 ✡ **5:48:** Lev 19:2; Dut 18:13 ✡ **6:1:** Mat 23:5 ✡ **6:4:** Luk 11:2-4

keil e vati avahatimal ka avahis en eim tahihiseien keil ka en vali sise keil keke meatin keil avales keil eni.✡ Anatin eli naviteni min kami, keil akur vasin uite one tuai.

6 Ka navong mivis min Ahi, tahos imok keke miheha neim, miheoteh en voiteh, ka mihehis heha min Tata onami koa meatin keil asakras avalesi. Ka Tata onami, koa les asa koa meatin keil amum suaini, kei hesan uite teni min kami.

7 "Ka navong mivis, minaselustei nahi houlu nasuval koakeil areingeingen Ahi. Veni koakeil enek amundemi avit ahi keil one itaengon hisien keil one munak amang vas onge houlu ral min selusien houlu.

8 Anatin, minoumontei nasuval keil, veni navong mirvistei veah mini, Ahi Tata onami kilea tuai asa koa kotamurei eni.✡

9 "Sakini navong mivis mihehiteni hemukok,

'Ahi Tamemai koa koro en out nesa,
mal keke mevouhou minuk veni isom vi votut.✡
10 Mevis keke hiasuvien onom hemai hel ven komai
ka tounah vasi koa emi vati vakistal
hekistal hehi anatin en out netan hesuval mul tuai en out nesa.✡
11 Kisan anien eli min komai hevinvin ten avong kosa.
12 Konaleletei mun natisa min komai ven tisaen keil onomai,
veni komai mun merleletei mun vatisa min koakeil amumoni romaltei en komai.✡
13 Konamaentei li sakvisien takeih keil anamai anasakin komai menamot en tisaen,✡
ka kiting koe komai ran hen Temat.'*

14 "Munak methos onami mul en meatin sav koa amumoni romaltei min kami ka minaleletei mun natisa en keil, Tata onami koa mul en out nesa, kei, methos onen hel en kami emun.✡

15 Ka munak mirmumontei methos vatal min koakeil enek, Tata onami emun sakras voumon methos vatal min kami ven tisaen keil onami."✡

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa uval ran anien

16 Iesu mules visein meatin keil vit, "Navong mival ran anien keke mivahis, minoumontei nasuval koakeil amumonis en hilive. Veni navong uval ran anien amumon veinae tisa keke meatin keil avalei kilea keke amai kat keil.✡ Anatin eli naviteni min kami, keil akur vasin uite teni tuai.

17 Ka navong kami mival ran anien keke mivahis, tahos imok munak mihekas veinami ka mihesak vilei en

✡ **6:5:** Mat 6:16; 23:5 ✡ **6:8:** Mat 6:32; Luk 12:30 ✡ **6:9:** Esek 36:23 ✡ **6:10:** Mat 26:42; Luk 22:42 ✡ **6:12:** Mat 18:32-33 ✡ **6:13:** Mat 26:41; Luk 22:40; Sion 17:15; 2Tes 3:3; 2Tim 4:18 * **6:13:** Mulamu, navong meatin keil amutis ris leta koanik onen Matiu, keil koa aling selusien koanik mul ien koa vit, 'Veni hiasuvien, keihoen ka hetetamenien mul enuk lises ka lisenges. Anatin.' ✡ **6:14:** Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13 ✡ **6:15:** Mat 18:35 ✡ **6:16:** Aes 58:5; Mat 6:5; 23:5

hilumi hesuval koa mimumoni en avong vasi.

18 Hesakini, meatin sav keil asakras avalei kilea keke kami mimul mival ran anien, ka Tata onami koa meatin keil asakras avalesi, kei enges helei kilea eni. Anatin, Ahi Tata onami, koa les asa koa meatin keil amum suaini, kei hesan uite teni min kami."

Hihiseien onen Iesu usil demvoen ten tounah keil ten out netan✡

19 Iesu mules visein meatin keil vit, "Kami minalah kattei tounah onami nahi houlu en out netan. Veni tounah keil onami en out netan, kakoros ka rosta lukilea luvapuruni,✡ ka tarhena keil akilea avaha neim ka avahenani.

20 Ka tahos imok keke mihelah kat tounah keil onami hehilelau en out nesa.✡ Veni en out enek, kakoros ka rosta lusakras luvapuruni, ka tarhena keil asakras avaha neim ka avahenani.

21 Veni moulien onami hel en out koa milah kat tounah tetahos keil onami mul ien.

22 "Metomi suval laet ten avemi. Munak metomi tahos, mimul en meneai ka avemi kilea voumon sakien keil koa atahos.

23 Ka munak metomi tisa, mimul en mankoli ka mihoumon sakien keil koa atisaso. Ka munak laet onami vi mankoli, mankoli ten tisaen hemarite mok en moulien onami."†

24 Ka Iesu vit, "Meatin tai sakras voum min masta elu (2). Veni munak kei hesak visi voumoni, tin heat tai, ka en hehat tai en keilu; vuo rendemien onen hel en tai ka helei sesein tai en keilu. Misakras mivaha netan min Ahi vatal min tounah mani.✡

25 "Sakini, veni koanek vi anatin, tahos minandemkotei en usite ten asa koa miheani vuo asa koa mihemuni, vuo asa koa miheav koe avemi eni.✡ ? Mukave, romoul keke rovaanian enges? ! Vuo! ? Ka aver mul keke rovav koe en eisin enges? ! Vuo! Moulien koa mul en kami tahos imok mulin asa koa mimul mikani. Ka avemi tahos imok mulin eisin koa mikav koe eni.

26 Miheles vis aman keil koa amul amuka. Keil arluhluhtei, ka armusuhuttei en anien ae keke avalingi vaha en votevav ome. Avaseini armumontei vamukonek, ka Ahi Tata onami en out nesa mul vengan keil. Ka en meten Tata onami, kami mitahos mulin aman keil enek.✡ Sakini miheilea mihehit Ahi helosil kat revi kami.

27 Demkoen ven tounah keil sakras voumon moulien onami vataveah tamun.

28 "? Ka mimundemko en usite ten eisin vensa? Mihendem usil vis hungevai keil koa amul amoul. Keil armumtei vuo arrilitei eisin ome.

✡ **6:18:** Luk 12:33-34; Mat 16:13; 12:22-31 ✡ **6:19:** Tiem 5:2-3 ✡ **6:20:** Mat 19:21; Mak 10:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 † **6:23:** Meneai ka mankoli luvi tatavolien usil sakien keil orer, ka Iesu mul selus usil sakien orer ral tounah vasi ten out netan. Navong romumon tounah koa tahos, romul en meneai, ka navong romumon tounah koa tisa, romul en mankoli. ✡ **6:24:** Luk 16:13 ✡ **6:25:** Plp 4:6 ✡ **6:26:** Mat 10:31; Luk 12:7,24

29 Ka naviteni min kami keke asuv houlu Solomon telamu,✡ eisin omon tahos vis tahos imok, ka hungevai keil enek amusin tahos imok muli kei.
30 Ahi mul musin en hungevai keil tahos imok, avaseini amoul en eivorohus avong tanges, ka visuvong teni, amaleles ka umotmot. Ka evus, amuteas ruaini ka asoni va en ahang. ? Ka munak Ahi musin en keil mukok, mimundemi keke kei sakras vasin koe kami? !Ei, demkatien onami havivi ramat!

31 "Sakini, minandemkotei usil asa koa miheani, asa koa mihemuni, vuo asa koa mihesin eni.
32 Veni vati demkoen koanek vi onen koakeil arkileatei Ahi. Veni Ahi Tata onami kilea revi en tounah vasi koa mitamurei eni en moulien onami.✡
33 Ka koa hetetamen imok keke mihemaen Ahi hemai hehi asuv houlu en moulien onami ka mihekur maluen onen hehi onami. Navong mimumoni mukonek, tounah vasi emun ten moulien, Ahi hesani min kami.✡
34 Sakini minandemkotei mun usil tounah keil koa mihekuri visuvong, veni miheilea mihendem usili visuvong esuk. Veni sakvisien keil koa mihehisu eni kosa, avinvin ten kosa etin.✡ Minalahtei demkoen keil ten visuvong namai nahi ten avong kosa."

7

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa rolei revi usite onen meatin sav keil✡

1 Iesu mules visein meatin keil vit, "Minalei revitei usite onen meatin sav keil keke mivahotin tisaen keil one, veni munak mimumoni, Ahi emun helei revi usite keil onom ka hehotin tisaen keil onami.✡
2 Veni Ahi helei revi usite onami housil vati sakien koa kami mimul mimumoni en meatin sav keil. Munak mimumoni en sakien koa merau, Ahi houmoni min kami hemukonek. Ka munak mimumoni en sakien koa keih, Ahi houmoni suk hekeih min kami.✡
3 "? Vensa mimul mirie sokeai koa havivi mok koa mul en meten tuomi, ka emi rovattei mivailea en mari mavuliai koa mules en metomi?*
4 ? Vensa mimul miviteni min tuomi mivit, 'Tuo li, kimaenau makulat sokeai ran metom,' navong mari mavuliai mules en metomi?
5 !Kami mimumon sakien koa tahos en hilivemi enges! Tahos imok keke helamu mihekulat mari mavuliai ran metomi, ka hevus, kami mikilea suk mihelele revi keke mivakulat sokeai ran meten tuomi.
6 "Tounah keil koa avi votut onen Ahi, minasantei min huli keil koa ihiles ka iat purun kami eris. Anatin, minasontei tounah koa tahos

✡ **6:29:** 1Ki 10; 2Kron 9 ✡ **6:32:** Mat 6:8; Luk 12:30 ✡ **6:33:** Sam 37:4 ✡ **6:34:** Eks 16:4 ✡ **7::** Luk 6:37-42 ✡ **7:1:** Rom 2:1; 14:4,10; 1Kor 5:12; Tiem 4:11 ✡ **7:2:** Mak 4:24 * **7:3:** Aneite ten ai keilu koanik vi tisaen.

imok min vuas keil veni keil ihetan eni enges."†

Hihiseien onen Iesu usil sakien koa rokilea rovahis Ahi ven tounah✡

7 Iesu mules visein meatin keil vit, "Naviteni min kami, tahos keke kami miheles mihehis Ahi en tounah, ka kei hesani min kami. Anatin, asa koa emi vati mivakuri, munak mihelekati, mihehotini. Hisien onami hesuval koa mimul mimutiti voiteh onen Ahi, ka hesakini kei heseh voiteh onen min kami.✡

8 Ven meatin vasi koa avisi ven tounah, keil ikuri suk; koakeil amul alekat tounah, keil ihotini; ka voiteh heseha min koakeil amul amutiti.

9 "?Isei en kami tata keil hesan meralihat min natnali navong kei visuk en anien?

10 ?Vuo hesan tetal tatisa tai mini navong kei visuk en mesau?

11 Sakini, avaseini keke kami mivi meatin tisa keil, mikilea en sakien koa mivasan tounah keil tetahos min titiali onami keil. ?Ka mukave en sakien onen Ahi Tata onami en out nesa koa tahos imok? Sakien onen heli onami ka hesan tounah keil tetahos min koakeil amul avisi veni."✡

Hihiseien onen Iesu usil sise koa meatin heha en out nesa eni✡

12 Ka Iesu viteni vit, "En tounah vasi koa mimumoni, mihoumoni min meatin sav keil hesuval koa emi vati keke keil emun umoni min kami.✡ Veni rendemien koanik vi vatte ten mengkatien keil onen Mosis ka Tisien onen provet keil telamu."

13 Iesu viteni vit, "Kami, sakien koa mikilea mivaha en out nesa romaetei. Tahos keke miheha neim eni ka en meteau koa havivi. Veni meteau sav mul koa marite, ka meatin houlu uva neim ien ka amual en sise koa mae. Ka en keite teni, ihotin mahien koa hemariso mok.

14 Ka meteau koa ten sise takeih ten moulien vi havivis, ka teis en meatin keil ihotini."✡

Hihiseien onen Iesu usil hemukave avalei kilea provet taluvosien keil✡

15 Iesu sel kat meatin keil vit, "Kami mihelei kat revi kami keke provet taluvosien keil analuvostei kami.✡ Veni en hilive, ales keil asuval sipsip koa atahos ka amerau, ka en tine, keil asuval huli rendan keil koa atisa ka akat purun meatin keil.

16 Mihelei kilea keil heka en heite ten moulien one. Meatin keil asakras avalah hei tavoi ran aikatiat, vuo hei manggo ran vati ueas.‡ ✡

† **7:6:** En tatavolien keilu enek, Iesu mul viseini keke navong kosan rendemien koa votut onen Ahi koa tahos imok min koakeil armaltei en meten Ahi, keil ilei sesein anatinien onen Ahi ka ihiles ipurun keik eris. ✡ **7:6:** Luk 11:9-13 ✡ **7:7:** Mak 11:24; Sion 14:13-14; 15:7; 16:23-24; Tiem 1:5; 1Sion 3:22; 5:14-15 ✡ **7:11:** Tiem 1:17 ✡ **7:11:** Luk 13:24 ✡ **7:12:** Mat 22:40; Rom 13:8-10 ✡ **7:14:** Umen 14:22 ✡ **7:14:** Luk 6:43-44; 13:25-27 ✡ **7:15:** Mat 24:11,24; Luk 6:26; 2Pit 2:1; 1Sion 4:1; Rev 16:13; Esek 22:27; Mat 10:16; Sion 10:12; Umen 20:29 ‡ **7:16:** Selusien kati teni vit, *"hei grep ran vatiai koa sineite mul ien, ka hei fik ran vatiai emun koa tisa."* ✡ **7:16:** Tiem 3:12

17 En vati sise enek, vatiai vasi koa atahos amul ason heite koa tahos, ka vatiai keil koa atisa amul ason heite koa tisa.✡
18 Vatiai koa tahos sakras vason heite koa tisa, ka vatiai koa tisa sakras vason heite koa tahos.
19 Ka vatiai vasi koa hersontei heite koa tahos, itei lati ka isoni heha en ahang.✡
20 En vati sakien enek, mihelei kilea provet taluvosien keil heka en heite koa mul en moulien one.✡
21 "Meatin houlu koa amul avise nau en 'asuv' kosa, irvatei en out nesa koa Ahi vi asuv houlu ien. Koakeil enges amumon asa koa Tata onak en out nesa en vat keil avoumoni iha ito hetal mini.✡
22 En avong koa ilei revi usite onen meatin keil,✡ houlu imai venau ka ihiteni minau usil usite one ihit, '! Asuv, Asuv! ?Mukave? En isom mevit lein selusien koa Ahi sani min komai. En isom mevile lat ninin tisa keil ka memumon merikel keil houlu.'✡
23 Hevus, nihit retai en selusien koanek min keil nihit, '!Kiha ranau, keik koa komumon tisaen keil! !Inau narkileatei keik varei!' "✡

Hihiseien onen Iesu usil hemukave moulien orer housil selusien onen Ahi✡
24 Evus, Iesu selus ekor min meatin keil ral min tatavolien tai vit, "Munak kami milong selusien keil ekek onak ka mimum usili,✡ misuval meteisau tai koa mumon eim onen mul en atan koa keih.
25 Ous mus, mari oai mue, ka eang muhuh keih kat eim enek. Ka romerangtei, veni mumoni mul en atan koa keih.
26 Ka munak kami koa milong selusien keil ekek onak ka mirmumtei usili,✡ kami misuval unu tai koa mumon eim onen en veien enges.
27 Ous mus, mari oai mue, ka eang muhuh keih kat eim enek. !Ka eim onen merang vita ka rasil li varei!"
28 Navong Iesu visein meatin keil evus, marmari vangi meatin keil amutimanin en hihiseien keil onen,✡
29 veni kei visein keil suval koa kur hihiseien keil ran Ahi varei. Hihiseien keil onen rosuvaltei onen tiser keil ten mengkatien onen Mosis koa avit ris selusien onen tiser sav keil enges.

8

Iesu sak revi meatin tai koa kur mesaien ten leprosi✡
1 Navong Iesu visein meatin keil evus, kei mita netan ran hou enek, ka mari vangi meatin keil amusili.
2 Evus, amutimanin, meatin tai koa mesaien ten leprosi mul ien mai luhu en keil, retengeiril en meten Iesu, ka viteni mini

✡ **7:17:** Mat 12:33,35 ✡ **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; 13:6-9; Sion 15:6 ✡ **7:20:** Mat 7:16; 12:33 ✡ **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Tiem 1:22,25; 1Sion 2:17 ✡ **7:22:** Rev 20:11-15 ✡ **7:22:** Ser 14:14; 27:15; Mak 9:38; Luk 9:49 ✡ **7:23:** Mat 10:33; 2Tim 2:12; Sam 6:8; Mat 13:41-42; 25:41 ✡ **7:23:** Luk 6:47-49 ✡ **7:24:** Tiem 1:22 ✡ **7:26:** Tiem 1:23 ✡ **7:28:** Mak 1:22; Luk 4:32 ✡ **8::** Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

vit, “Asuv, munak keik em vati li, kokilea kovasak revi hilivek vamai vato eris.”
3 Sakini, Iesu mutelan hen rokoli ka viteni mini vit, “Tahos, ek vat moumoni. ! Kito ris!” Hatte tas, meatin enek, mesaien onen evus ka hiliven mai mutolas.
4 Evus, Iesu viteni mini vit, “!Kitaengonau! Konahitentei min meatin etai asa koa kur out.✡ Kihas ka kihothot enuk min pris tai en Eim Votut, ka kisan min Ahi sanien koa Mosis meng kati.✡ Tounah enek vatie lati min keil keke avem tahos tuai ka komuto eris.”

Iesu sak revi slev tai onen avat onen meatin tavaeen keil ten out Rom✡

5 Iesu mual va en taon ten out Kapaniam. Ka navong kistal ien, avat tavaeen tai ten out Rom mai veni ka visi vakatauni✡ vit,
6 “Asuv, eiloheh onak mules teim ka longe tisa houlu, usi aven mat ka ro nges en vulin.”
7 Iesu viteni mini vit, “Niha veni ka nisak revi.”
8 Ka avat enek vit kesi vit, “O asuv, konandemvu ramattei venau veni narvinvintei keke kovaha teim onak. Ka munak kihitenis, nakilea keke eiloheh onak helonge hetahos eris.
9 Veni masta onak mul, ka inau mun navi avat onen meatin tavaeen keil. Sakini, navong naviteni min tai en keil navit, ‘Ha.’ Kei va. Ka navong navit, ‘Amai.’ Kei mai. Ka navong naviteni min eiloheh onak navit, ‘Umon koanik.’ Kei mumoni.”
10 Navong Iesu raengon selusien onen, kei mutimanin ka viteni min koakeil amul amusili vit, “Anatin eli naviteni min kami, en me-Isrel keil, narvotintei veah etai meatin koa demkatien onen keih imok vasuval meatin ekek.✡
11 Navong Kristo onen Ahi hemai ka umon mari anien en out koa Ahi vi asuv houlu eni, meatin keil koa arvitei Siu ika en out sav keil en out netan ka imai ianian vituai hetal min Ebraham, Aesak ka Siekob, vati avu keil orer telamu.✡
12 Ka houlu en me-Isrel keil kati koa Ahi vit vahi Asuv Houlu one, heso lat keil iha hae en out koa mankoli, ka keil il is ka il ihal lohe ven mahien one.”✡
13 Evus, Iesu viles ka viteni min avat enek vit, “Kiha. Asa koa komundesini kovit hekur out,✡ hekistal hehi anatin keke eiloheh onom helonge hetahos.” Ka en hati avong enek varei, eiloheh onen avat enek, aven mai ris tahos.

Iesu sak revi meatin houlu koa amesai✡

14 Navong Iesu va rokol teim sen Pita, va neim ka les avu tisa onen Pita✡ mul matil en vulin ka aven mutin.
15 Navong lesi mukok, Iesu mutelan hen ka rokol hen tovuli enek. Ka navong

✡ **8:4:** Mat 9:30; 12:16; Mak 7:36 ✡ **8:4:** Lev 14:1-32; Luk 17:14 ✡ **8:4:** Luk 7:1-10 ✡ **8:5:** Sion 4:46-47 ✡ **8:10:** Mat 15:28 ✡ **8:11:** Luk 13:28-29 ✡ **8:12:** Mat 13:42,50; 22:13; 24:51; 25:30; Luk 13:28 ✡ **8:13:** Mat 9:29; 15:28; Sion 4:50-51 ✡ **8:13:** Mak 1:29-34; Luk 4:38-41 ✡ **8:14:** 1Kor 9:5

rokoli, mesaien va rani ka kei mea. Evus, tovuli enek kur hati anien tai, ka sani min Iesu.
16 Navong meteiai munu, meatin keil alah koakeil ninin tisa mul en keil, ka Iesu vile lat ninin tisa keil avaha ran keil ral min selusien enges onen. Ka meatin vasi keil amesai, kei sak revi keil.
17 Kei mumon tounah enek vasakin asa koa Ahi viteni ka en provet Aesea hemai hehi anatin koa vit,
"Kei lah lat mesaien keil orer ka kur mahien keil orer en aven." Aesea 53:4

Meatin keil koa avit avousil Iesu indem revi mau✡
18 Ka navong Iesu lesi keke marmari vangi meatin keil amules rahiti, kei meng kat meatin keil onen keke avasak mesein vot tai keke avaha en usi Mari Oai ten out Kaleli.
19 Ka navong Iesu ka onen keil amul uva, tiser tai ten mengkatien onen Mosis mai veni ka viteni vit, "Tiser, out kave kiha ien, inau nusil katuk."
20 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Asu keil,* vai ome mul, ka aman keil, anu ome mul. Ka Natin Meatin, teim kati onen tovuol tamatil ien."✡
21 Ka meatin tamun koa mul musil Iesu vit, "Asuv, ek vati mousiluk. Ka helamu, kimaen nau niha ris teim ka nilei kat tata onak hetokol avong koa hemat ka nitahini."
22 Ka Iesu viteni mini vit, "Kusil kat nau kosa,✡ ka kilokovein koakeil umat en demkatien one keke itahin koakeil one umat."

Iesu meng kat eang keilu oai keke luvahati keilu, ka lulong kat ren✡
23 Navong Iesu selus evus, kei vut va en vot ka meatin keil onen amusil kati keke uva en usi oai.
24 Ka navong amulis uva, Iesu matil usae. Ka rovitei tuetin, amutimanin en mari angu tai koa mea ka muhuh keih. Kei sakin oai langlango, mul rasil va neim en vot, ka vesesal avamarindu. Ka Iesu, kei matil ravobong.
25 Ka keil uva veni ka asisil eni avit, "!Asuv, kataun komai li! !Rovamat enga ke!"
26 Iesu vit kesi vit, "? Mimetau vensa? !Demkatien onami havivi ramat!"✡ Evus, kei mea ka meng kat eang ka oai luvahati keilu, ka out mai mutaeng ka vi tasioh.
27 Navong meatin keil onen alesi mukok, amutimanin ka avis keil eris avit, "?Meatin ekek vi vati meatin sa? !Avaseini eang ka oai, keilu mun lulong kat ren!"

Iesu vile lat ninin tisa keil ran meatin elu✡
28 Navong arokol usi oai, Iesu emai en atan ten out Kadara. Ka hatte tas, meatin elu luka en out ten valengeihat keil koa amul arahin meatin keil ien, ka lumai

---

✡ **8:17:** Luk 9:57-62 * **8:20:** Selusien kati teni vit, *"fokis"* koa asuval huli rendan keil koa amumon out tamatilien one en atan suval asu keil amumoni. ✡ **8:20:** 2Kor 8:9 ✡ **8:22:** Mat 9:9; Sion 1:43; 21:19 ✡ **8:22:** Mak 4:35-41; Luk 8:22-25 ✡ **8:26:** Mat 14:31 ✡ **8:27:** Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

vesesal ven Iesu. Meatin keilu enek, ninin tisa mul en keilu ka asakin keilu lumuas meatin vasi keil koa lulesi umai vesesal en out enek.
29 Navong lumai vesesal ven Iesu, luvisohiso keih luvit, "!Natin Ahi! ?Kovoumon sa vatal komai? ? Kumai ekok keke kovasan mahien min komai kosa?✡ ?Kirtosintei avong kati teni koa hemai veah?"
30 Rovitei soutin, tali vuas otetai koa marite amul akanian.
31 Sakini ninin tisa keil apeah Iesu avit, "Munak keik kihile lat komai, kisila lat komai meheha en vuas keil ke va ekek."
32 Sakini Iesu viteni min keil vit, "!Alva!" Ka keil uva ka uva neim en vuas keil. Ka hatte tas, tali vuas keil vasi enek amuloh avita en veisil, ka uva avamarindu en Mari Oai ten out Kaleli, ka keil vasi umatmat. 33 Ka meatin keil koa alei kat vuas keil enek ametau ka amuloh uva en taon. Ekonek, keil avit vasi tunien teni ka aviteni mun usil asa koa kur out en meatin keilu koa ninin tisa keil amul en keilu.
34 Sakini, meatin vasi keil ten taon enek uva keke avales Iesu. Ka navong keil alesi, apeah Iesu keke heha ran atan one.

9

Iesu sak revi meatin tai koa usiven mat✡
1 Iesu ka meatin keil onen uvut en vot ka amu koteh Mari Oai ten out Kaleli uva en taon kati onen ten out Kapaniam.
2 Navong arokol taon, meatin oteta keil avou kakan meatin tai koa usiven mat mai ven Iesu, meatin enek mules matil en vulin. Navong Iesu lesi keke demkatien one mul, kei viteni min meatin koa usiven mat vit, "Natkuli, konametautei. Ahi roleletei mun vatisa enuk ven tisaen keil onom."✡
3 Tei en tiser keil ten mengkatien onen Mosis aro vesesal, ka navong alonge mukok aviteni min keil eris avit, "!Ei, meatin ekek mul selus kekar va kat Ahi! !Kei enga vit kur keihoen suval onen Ahi, veni Ahi enges kilea vakulat tisaen!"
4 Ka Iesu kilea en asa amul amundemi.✡ Sakini kei viteni min keil vit, "?Vensa mimul mivuli kat rendemien tatisa keil enek en tinomi?
5 ? Koa kave mae imok keke naviteni, 'Ahi roleletei mun vatisa enuk ven tisaen keil onom,' vuo, 'Kimea ka kikaka'?
6 Ka vasakin kami miheilea keke Natin Meatin kur keihoen en out netan voumon methos vatal min Ahi ka meatin, miheles koanik …" Ka Iesu viles les meatin koa usiven mat ka viteni mini vit, "!Kimea, kilum lat vulum, ka kiha ris teim som!"✡
7 Hatte tas, meatin enek mea ka kaka va ris teim sen.
8 Ka navong meatin keil alesi, amutimanin ka ametau, ka amasmas Ahi koa san vati keihoen enek min meatin tai keke kilea voumon sakien koanek.

✡ **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:34 ✡ **9::** Mak 2:1-12; Luk 5:17-26 ✡ **9:2:** Luk 7:48 ✡ **9:4:** Mat 12:25 ✡ **9:6:** Umen 9:33-35

Iesu vise Matiu keke vousili✡

9 Ka navong Iesu lokovein out enek ka mul mual va, kei les meatin tai mul rondan en titi eim toumien onen, isen Matiu. Kei mul lah takis ran Siu keil keke vasani suk min kavmen ten out Rom. Ka navong Iesu lesi, vise vit, "! Amai! ! Kusil kat nau✡ ka kimai kihi meatin tai onak!" Ka Matiu mea, lokovein umen onen, ka musil kat Iesu.

10 Matiu mulamun Iesu ka meatin keil onen uva en teim sen. Ka navong amul akanian, meatin houlu ten takis ka meatin sav keil koa atisa en meten Siu keil umai ka akanian vituai ral min Iesu ka meatin keil onen.✡

11 Navong Farasi keil alesi mukok, avis meatin keil onen Iesu avit, "?Vensa tiser onami mul kanian vituai ral min meatin keil ten takis ka meatin tatisa keil mukok?"

12 Ka navong Iesu raengoni, kei viteni vit, "Meatin keil koa armesaitei arvatei avales dokta tai. Koakeil enges amesai uva avalesi.

13 Ka kami, miheha ka mihehotin aneite ten selusien onen Ahi koanek koa mul en Tus Votut koa vit,

'Ek rovattei sanien votut keil enges onami,
ka ek vat imok keke emi hemahis meatin sav keil.' Hosea 6:6✡

Veni narmaitei mahise meatin keil koa avit moulien one mal tuai keke avahiles avousil nau. Vuo, numai keke mahise meatin keil koa alei kilea tisaen keil one keke avahiles avousil nau."

Iesu viteni keke hihiseien hau keil onen sakras vousil kat sakien matu keil onen Siu keil✡

14 Evus, meatin keil onen Sion Baptis umai ven Iesu ka avisi avit, "Avong houlu, komai ka Farasi keil meval ran anien ven hisien,✡ ka melesi keke meatin keil onom armumontei sakien koanek. ? Vensa varei?"

15 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Navong meatin tai retalihe, meatin keil koa umai ven mari ale enek, asi keil veni.✡ ? Mimundemi keke ilonge hetisa ka umon sakien ten tangien navong kei ro veah ral min keil? ! Vuo, asakras! Ka avong tai mul mai koa meatin keil imai ka ikulat meatin enek ran keil. En avong enek varei, keil ilonge hetisa ka ihal ran anien."

16 Ka Iesu vit ris tatavolien tamun min keil vit, "Meatin tovuol vatili koe eisin koa heite matu vatal soke kaliko hau. Veni navong akasi, hatte koa heite hau mai sim kati ka hetal vas koa heite matu, ka hesakin eisin enek hemahoi suk hemarite mok.

17 "Ka en vati sakien enek, meatin tovuol vatah uaen hau vaha en veite matu koa amumoni en hiliven sipsip veni kei keih tuai. Munak amumoni, uaen hau enek hetatahou ka hesipas veite enek. Hemukonek, hepurun veite enek ka uaen houele en atan. Sakini, meatin

✡ **9:8:** Mak 2:13-17; Luk 5:27-32 ✡ **9:9:** Mat 8:22; Luk 9:59; Sion 1:43; 21:19 ✡ **9:10:** Mat 11:19; Luk 7:34; 15:1-2; 19:7 ✡ **9:13:** Mat 12:7 ✡ **9:13:** Mak 2:18-22; Luk 5:33-39 ✡ **9:14:** Mat 11:18; Luk 18:12 ✡ **9:15:** Sion 3:29

keil itah uaen hau heha en veite koa heite hau veni kei memerau veah, kilea vatatahou. Hesakini veite teni hetahos ka uaen koa mul ien emun hetahos."*

Iesu sak revi ahin tai koa mesai ka atouli koa mat✡

18 Navong Iesu mul selus veah usil tounah keil enek, hetetamen tai onen Siu keil mai veni, retengeiril va netan mini ka viteni vit, "Natukahin mat keitinek. Kimai li ka kiling hem eni,✡ ka hemoul eris."

19 Sakini, Iesu mea ka kei ral min meatin keil onen amusil hetetamen enek.

20 Ka navong amul uva, ahin tai mai katau en Iesu ka rokol kele eisin omon. Ahin enek, mesaien onen mama keil muasi sua teindan elu (12) ka reingeingeni vavus.✡

21 Kei rokoli veni mundemi vit, "Vahit matokol kele eisin omon enges, malonge vatahos."✡

22 Navong ahin enek rokol eisin omon, Iesu viles, lesi ka viteni mini vit, "Mama, konametautei. Ven demkatien onom, mesaien onom vus tuai."✡ Ka en hati avong enesek, aven ahin enek mai ris tahos.

23 Evus, amual uva arokol teim sen hetetamen enek. Ka navong uva neim, Iesu les tali meatin tai apilei en souen keil tatangien, ka meatin houlu asien out ka amul amurang keih ven atouli enek.

24 Ka Iesu viteni min keil vit, "! Alvaha! Titi atouli romattei, kei mules matil."✡ Ka meatin keil enek aviteai rohtoh en Iesu.

25 Ka navong asila lat meatin keil vasi enek uva hae, Iesu va neim. Kei va ven atouli ka vuli kat hen.✡ Ka atouli enek moul eris, mulei ka mea. 26 Longlongien ten asa koa kur out ka vasi out enek.

Iesu sak revi metovar elu ka ameng tai

27 Ka navong Iesu lokovein teim sen hetetamen koanek ka mul mual va, metovar elu lumai veni lumusili.✡ Ka luvisohiso keih mini luvit, "! Natin asuv houlu Deved!† ! Em hemahis komal eli!"

28 Lumusili rokol avong koa Iesu va neim en eim tai. Ka navong uva neim, metovar elu lumai veni ka Iesu vis keilu vit, "?Mukave, milmundemi keke nakilea masak revi kamil?"

Ka luvit kesi luvit, "O asuv, melkur anatin eni."

29 Evus, Iesu mutelan hen rokol metealu ka viteni vit, "Nasak revi kamil veni demkatien onamil mul."✡

30 Ka metealu mai tahos ka lukilea luvalele. Ka Iesu meng kat keilu keih vit, "!

* **9:17:** En tatavolien keilu enek, Iesu mul viteni keke hihiseien hau keil onen sakras vousil kat sakien matu onen Siu keil, housil sakien hau keil. ✡ **9:17:** Mak 5:21-43; Luk 8:40-56 ✡ **9:18:** Mat 8:3; Mak 6:5; 7:32; 8:23,25; Luk 13:13 ✡ **9:20:** Lev 15:25 ✡ **9:21:** Mat 14:36; Mak 6:56 ✡ **9:22:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19; Umen 3:16 ✡ **9:24:** Sion 11:11 ✡ **9:25:** Mak 1:31; 9:27 ✡ **9:27:** Mat 20:29-31 † **9:27:** Siu keil akur anatin eni keke Mesaea hekistal heka en vatiamal onen asuv houlu Deved. Sakini, avise Mesaea en 'natin asuv houlu Deved.' ✡ **9:29:** Mat 8:13; 15:28 ✡ **9:30:** Mak 7:36

Milnahitentei asa koa namumoni min kamil min meatin etai!”✡
31 Ka navong keilu luva rani, lumang vas ongealu houlu ka longlongien usil tounah koa Iesu mumoni min keilu ka vasi out enek.
32 Navong keilu luva hae, meatin oteta keil akur ameng tai mai ven Iesu. Meatin enek sakras vaselus veni ninin tisa tai mul ien.✡
33 Ka navong Iesu vile lat ninin tisa enek va rani, meatin enek selus esuk. Navong vangi meatin keil alesi, amutimanin ka aviteni avit, “! Ei telmali, ir me-Isrel keil rorlestei veah etai tounah koa mukonek!”✡
34 Ka Farasi keil avit, “Meatin ekek kur keihoen keke vahile lat ninin tisa keil ka ven Temat koa vi asuv onen ninin tisa keil.”✡

Iesu en mahis meatin keil ka vis Ahi keke vasan meatin keil avahi houlu tamun keke avoum vatal mini

35 Iesu mual rokol taon keil ka meteimal vasi keil en out enek. Navong mul va, kei vihisei en eim tahihiseien onen Siu keil, vitehiten more longlongien usil hiasuvien onen Ahi, ka sak revi meatin vasi keil koa akur mesaien savsav keil.✡
36 Navong kei les marmari vangi meatin keil, tin vilelau en enmahisien ven keil,✡ veni rendemien one langlango ka areingeingeni avalekat kataunien en out kave. Iesu les keil asuval sipsip keil koa meatin talosilkatien one tovuol.✡
37 Sakini kei viteni min meatin keil onen vit, “Anien houlu mules en ah,✡ ka meatin toumien keil arvinvintei keke avaha avasuhut eni.
38 Sakini, mihehis min Asuv ten ah keke hesila meatin toumien hehi houlu mun iha isuhut en ah osen.”✡

10

Iesu sila lat meatin teindan elu (12) onen keke avaha avoum✡

1 Iesu vise meatin teindan elu (12) onen keke umai vesesal veni. Kei san keihoen min keil avahile lat ninin tisa keil ka avasak revi meatin vasi keil koa akur mesaien savsav keil.✡
2 Ka koanik isen eiloheh teindan elu (12) enek onen Iesu:✡
Koa mulamu, Saemon (koa isen tamun Pita)
ka Andru (tunali Pita).
Tiemes (natin Sepeti)
ka Sion (tunali Tiemes).
3 Pilip,
Batolomiu,
Tomas,
Matiu (koa lah takis),
Tiemes (natin Alveas),
ka Tatios.
4 Saemon (koa mul en vangi meatin keil koa e vati mok keke Siu keil avamaluv ran hen kavmen ten out Rom)

✡ **9:32:** Mat 12:22; Mak 7:32,35; 9:17,25; Luk 11:14 ✡ **9:33:** Mak 2:12 ✡ **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39; Mat 10:1; Mak 1:34; Luk 7:21 ✡ **9:36:** Mat 14:14; 15:32; Mak 6:34 ✡ **9:36:** 1Ki 22:17; 2Kron 18:16; Esek 34:5; Sak 10:2; Mak 6:34 ✡ **9:37:** Sion 4:35 ✡ **9:38:** Luk 10:2 ✡ **10::** Mak 3:13-19; Mat 6:7-13; Luk 6:12-16; 9:1-6 ✡ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 ✡ **10:2:** Sion 1:40-51

ka Sudas Eskariot (koa hesa lat Iesu heha en hen meatin tatisa keil).✡

5 Meatin teindan elu (12) enek onen, Iesu sila lat keil uva ral min selusien keil ekek: "Minahatei ven koakeil arvitei Siu vuo en taon keil onen me-Sameria keil.

6 Ka miheha enges ven me-Isrel keil koa asuval sipsip keil koa avupuol.✡

7 Ka navong mimul mivaha, mihehitehiten more longlongien enek min keil mihehit, '! Hiasuvien onen Ahi mul mai vesesal!'

8 Mihesak revi meatin keil amesai, mihetali lat koakeil umat ran matien, mihesakin koakeil akur mesaien ten leprosi ave heto ris, ka mihehile lat ninin tisa keil ran meatin keil. Navong mihekataun meatin keil, mihesa maeni, veni tounah vasi koa kami mikuri, Ahi sa maeni min kami.

9 En ualien onami, minahuli kattei mani

10 vuo ateli. Minakurtei eisin tamun, sandel tamun, vuo eisal tamun. Naviteni mukok veni mal keke meatin toumien keil ikur anien en hen koakeil amum min keil.✡

11 "Navong mihemai en taon vuo meteimal tai, mihehotin meatin tai koa hesi kei keke vakur revi kami. Miheto en teim sen hetokol avong mihelokovein out enek.

12 Ka navong miva keke mivato en teim tai, helamu mihehiteni mihehit, 'Tomat onen Ahi hel ven kami.'✡

13 Munak meatin keil en eim enek ikur revi kami, tomat onami hel en keil; ka munak keil isesein kami, mihekulat ris tomat onami ran keil ka miheha.

14 Ka munak meatin tei keil irkur revitei kami vuo e rovattei avalong selusien onami, mihemea ran keil. Ka navong mihemea ran teim se vuo taon one mihesahulin vulimeas ran alomi en mete. Koanek hesakin keil ilea suk keke amumoni romaltei en meten Ahi.✡

15 Anatin eli naviteni min kami, en Avong koa ilei revi usite vasi onen meatin keil, mahien koa Ahi hesani min meatin keil koa aro en taon enek hekeih heli asa koa hesani min meatin keil koa aro en taon ten out Sodom ka Komorah mulamu."✡

Iesu sel kat meatin keil onen vit avong keil takeih hemai✡

16 Iesu sel kat meatin keil onen vit, "!Mihetaengonau! Inau namul nasila lat kami miva suval sipsip keil koa uva amul luhu en vangi huli rendan keil.✡ Sakini, kami mihelele revi ka sakien onami hetolas.

17 Anatin, mihelei kat revi kami, veni hetetamen keil onen Siu keil ihuli kat kami ka iling kami mihelomal en kot keil one. Keil itah kami

---

✡ **10:4:** Mat 26:25; 27:3; Mak 14:44; Sion 6:64; 12:4; 13:11; 18:2,5 ✡ **10:6:** Ser 50:6; Mat 15:24 ✡ **10:10:** Nam 18:31; Luk 10:4,7; 1Kor 9:14; 1Tim 5:18 ✡ **10:12:** Luk 10:5-6 ✡ **10:14:** Luk 10:10-12; Umen 13:51 ✡ **10:15:** Mat 11:24; Luk 10:12; Sen 18:20–19:28; 2Pit 2:6; Siud 7 ✡ **10:15:** Mak 13:9-13; Luk 21:12-17; 12:2-9; 12:51-53; 14:26-27; Mak 9:41 ✡ **10:16:** Luk 10:3; Sion 10:12; Umen 20:29; Rom 16:19 ✡ **10:17:** Mak 13:9; Luk 21:12-13; Mat 24:14

en viau takan tai en eim tahihiseien keil one.✡
18 Ka veni mimusil kat nau, umon kami mihelomal en meten hetetamen keil ten kavmen ka asuv houlu keil emun. Ka hesakini miheilea mihehit lein more longlongien min hetetamen keil enek ka min koakeil arvitei Siu.
19 Ka navong ihuli kat kami, minandemkotei ven asa mivahiteni vuo hemukave mivahiteni. Veni en avong enek, Ninin Votut hesan asa koa kami mihehiteni.✡
20 Anatin, hervitei kami koa miheselus, ka Ninin onen Ahi Tata heselus heka en kami.
21 "Meatin keil imae lat tue kati keil keke uas keil imat, ka tata keil umoni hemukonetinek min titae keil. Ka titiali keil emun ihiles min tata ka mama one keil ka imae lat keil keke meatin keil u vini keil.✡
22 Meatin vasi keil tine heat kami veni mimusil kat nau.✡ Ka kami koa mihelomal hekeih hetokol keite ten sakvisien keil enek, Ahi houtut moulien onami.
23 Navong keil asan mahien min kami en meteimal tai, mihelohosai miheha en meteimal sav. Anatin eli naviteni min kami keke miherva vasitei mau en taon keil ten out Isrel, ka Natin Meatin hemai ris.✡
24 "Meatin koa kur hihiseien en tiser tai nandemtei nahit kei vi hetetamen imok lohlin tiser onen. Ka en vati sakien koanek, slev nandemtei nahit kei vi hetetamen imok lohlin masta onen.✡
25 Sakini, kami koa mikur hihiseien keil onak, tahos mihesi kami keke mihemai mihesuval inau, tiser onami. Anatin, kami koa misuval slev keil onak, mihesi kami keke mihemai mihesuval asuv onami. Ka munak avise karen inau, avat onami, en 'Belsepul,'* miheilea keke ihise karen kami mun mivi onak keil en tounah koa hetisa mok.
26 "Sakini, minametauntei keil. Tounah koa meatin sak visi vaav koe, Ahi helah lati hemai en mesai. Anatin tounah koa aling suaini, Ahi hesakini hemai en mesaiuai keke meatin keil ilei kilea eni.✡
27 Tounah koa naviteni min kami enges en vongien, kami mihehit leini min meatin keil en meneai. Ka asa koa navit lelau eni min kami, mihehitehiteni en meten meatin keil.
28 "Minametauntei koakeil akilea avou vini avemi ka asakras avou vini ninin onami. Tahos mihemetaun Ahi enges, koa kilea vapurun avemi ka ninin onami emun✡ en Ahang koa sakras vavus.
29 En titi mani tas, mikilea mivahul titi aman valu. Ka munak Ahi Tata onami hermaentei, tai en keil sakras vamot vamat.

✡ **10:19:** Mak 13:11-13; Luk 12:11-12; Luk 21:14-19 ✡ **10:21:** Maek 7:6 ✡ **10:22:** Mat 24:9; 24:13 ✡ **10:23:** Mat 16:27-28; 24:27,30,37,44; 25:31; 26:64; Mak 13:26; 14:62; Luk 9:26; 17:30; 18:8; 21:27 ✡ **10:24:** Luk 6:40; Sion 13:16; 15:20 * **10:25:** 'Belsepul' vi eis tisa onen Temat koa aneite teni vi 'Asuv onen angolu keil.' ✡ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✡ **10:28:** Tiem 4:12 ✡ **10:30:** Umen 27:34

30 Ka kami emun, Ahi vuli
vasin hilumi koa amul en
vatumi.✡
31 Sakini minametautei
veni, en meten Ahi, kami
mivi hetetamen imok mulin
titi aman keil houlu.✡
32 "Meatin koa vit leini
keke kei vi meatin onak en
meten meatin sav keil, inau
mun, nihit leini keke kei vi
meatin onak en meten Tata
onak en out nesa.✡
33 Ka koakeil aviteni en
meten meatin keil keke ase-
seinau, inau mun nihiteni en
meten Tata onak en out nesa
keke nasesein keil.✡
34 "Minandemtei minahit
inau numai keke maling
tomat en out netan. !
Vuo! Narmaitei keke ma-
ling tomat, numai masakin
meatin keil ivae kat keil.
35 Suval Tus Votut viteni,
numai keke masakin …
'meahos keil ihiles ivae
hetal min tata one keil,
atouli keil ihiles ivae
hetal min mama one
keil,
ka ahineli keil ihiles ivae
hetal min avu ahin one
keil.
36 *Anatin, meatin hehi va-*
tivieh
hetal min koakeil amul
en teim kati osen.'
Maeka 7:6
37 "Koakeil envatien one
mul en tata vuo mama one
mulin inau, keil arvinvin-
tei avahi meatin onak. Ka
koakeil envatien one mul
en ehon vuo atouli keil one
mulin inau, keil arvinvintei
avahi meatin onak.
38 Koakeil arvustei aiveave
ten mahien one keke avousil
kat inau, keil arvinvintei
avahi meatin keil onak.✡
39 Koakeil asak visi keke
avahuli kat moulien one en
out netan, moulien ten lisen-
ges hevuol ran keil. Ka
koakeil amaen moulien one
vavuol en out netan veni
amusil kat inau, keil ikur
moulien ten lisenges en out
nesa.✡
40 "En ualien onami,
meatin koa hekur revi kami,
hesuval koa mul kur revi
inau. Ka koakeil akur revi
inau, hesuval koa amul akur
revi Tata onak koa sila nau
numai.✡
41 Anatin, meatin koa kur
revi provet tai onen Ahi veni
kei vi provet onen, Ahi hesan
uite teni mini hesuval kei
mun vi provet tai onen.✡ Ka
meatin koa kur revi meatin
koa moulien onen mal veni
kei mal, Ahi hesan uite teni
mini hesuval kei mun vi
meatin koa mal.
42 Ka meatin koa san
tounah tai vakataun meatin
tai onak koa vi havivi mok
en meten meatin sav keil
veni akilea kei musil kat
nau, avaseini vi oai tamandil
enges, anatin eli naviteni
min kami, kei hekur vasin
uite teni."✡

11

Iesu selus usil Sion Baptis✡

1 Navong Iesu sel kat
meatin teindan elu (12) onen
evus, kei sila lat keil avaha.

✡ **10:31:** Mat 6:26; 12:12 ✡ **10:32:** Rev 3:5 ✡ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Tim 2:12 ✡ **10:38:** Mat 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 ✡ **10:39:** Mat 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33; Sion 12:25 ✡ **10:40:** Mat 18:5; Mak 9:37; Luk 10:16; Sion 12:44; 13:20; Kal 4:14 ✡ **10:41:** 1Ki 17:9-24; 2Ki 4:8-37 ✡ **10:42:** Mak 9:41 ✡ **11::** Luk 7:18-35

Ka kei mun lokovein out enek ka va en taon sav keil en provins ten out Kaleli. Ka navong mual va, mul visein meatin keil ka vitehiten selusien onen Ahi min keil.

2 En avong enek, Sion Baptis mul veah en eim takeih.*✡ Kei raeng koteh usil tounah keil koa Iesu mul mumoni. Sakini, kei sila tei en meatin keil onen keke uva ven Iesu ka avahis revi usil umen onen.

3 Sakini, keil umai ven Iesu ka avisi avit, "? Keik varei kovi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesila hemai,✡ vuo komai mehetosin meatin etai mun?"

4 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Miheha ris ka mihehiteni min Sion asa koa meraengoni ka melesi.

5 Metovar keil akilea avalele, koakeil asakras avoual amual, koakeil akur mesaien ten leprosi ave tahos eris, koakeil ralinge vonhon araengon tounah, koakeil umat amoul eris, ka koakeil avi livere amul along more longlongien onen Ahi.✡

6 Ahi hetokol kat koakeil armottei en demkatien one venau."✡

7 Navong meatin keil onen Sion uva, Iesu selus min vangi meatin keil usili vit, "? Navong miva en out volvol keke mivales Sion Baptis,✡ mimundemi mivales vati meatin sa? ? Miva keke mivales meatin koa rokeihtei suval oumunai tetaveah koa sakras valomal navong eang mul muhi? ! Vuo!

8 ?Ka asa varei mivit mivaha mivalesi? ?Meatin tai koa musin en mormore eisin keil? !Vuo! Veni meatin keil koa amusin mukonek aro en mari eim omon asuv houlu keil.

9 ? Alhiteni minau, miva keke mivales asa varei? ? Provet tai? ! Anatin! Ka naviteni min kami keke meatin enek vi hetetamen imok mulin provet sav keil.✡

10 Veni Sion vi tai koa Tus Votut vit usili vit,

'Kilesi. Inau nisila eiloheh onak helamu enuk.
Kei heha mau keke vasak mesein sise ten amaien onom.' Malakai 3:1✡

11 "Anatin eli naviteni min kami, meatin sav tovuol koa avasi en out netan koa vahi hetetamen imok valin Sion Baptis. Ka meatin kuren tai koa maen Ahi ten out nesa vahi asuv houlu onen, kei marite mok mulin Sion en meten Ahi.

12 En avong Sion mul vitehiten selusien onen Ahi rokol kosa, Ahi mul sakin hiasuvien onen vamai vakeih imok, ka koakeil akeih akapil ral mini.✡

13 Veni tus keil onen provet vasi keil telamu ral min mengkatien keil onen Mosis aselus usil hiasuvien enek onen Ahi rokol avong koa Sion emai.

14 Ka munak kami mivasi kami keke mivakur anatinien eni, Sion vi Ilaetsa

---

* **11:2:** Asuv houlu Herod son Sion va en eim takeih en Mat 4:12. ✡ **11:2:** Mat 14:3 ✡ **11:3:** Mal 3:1; Mat 3:11; Sion 1:15,27; 6:14; Umen 19:4; Hib 10:37; Rev 1:4,8 ✡ **11:5:** Aes 35:5-6; 42:18; 61:1 ✡ **11:6:** Rev 3:21; 12:11; 14:12 ✡ **11:7:** Mat 3:5 ✡ **11:9:** Mat 14:5; 21:26; Luk 1:76 ✡ **11:10:** Mak 1:2; Luk 1:76; 7:27; Sion 3:28 ✡ **11:12:** Luk 16:16

koa Ahi vat kati keke hesila hemai.✡
15 Munak ralingomi mul,
mihetaengon revi selusien
koanik.✡
16 “? Kami, meatin keil
ten avong kosa, misuval
asa? Kami misuval titiali keil
koa arondan vesesal en out
tahulhulien. Ka tei en keil
amul avisohiso va min titiali
sav keil avit,
17 ‘Navong komai memuas
kitar en sien,
kami emi rovattei keke
mivahol vatal min ko-
mai.
Ka navong komai memurang
suval melonge tisa,
kami emi rovattei keke
mivouai vatal min ko-
mai.’
18 Kami misuval titiali keil
veni emi rovattei inau vuo
Sion emun. Navong Sion
Baptis emai, kei mul val
ran anien keke vahis ka ro-
muntei uaen, ka kami mise-
seini mivit, ‘!Sion, ninin tisa
mul ien!’✡
19 Ka evus, navong inau,
Natin Meatin, numai, naka-
nian ka namun uaen. Ka
kami misesein inau mivit, ‘!
Ales meatin ekek! Kei vi
meatin taanien ka meatin
tamunmunien. Kei mul vise
meatin ten takis ka meatin
tatisa keil en tuak.’✡ Ka
meatin keil ilei kilea isei mul
musil meteisauen onen Ahi
ka en heite teni koa mul
kistal en moulien onen.”

Iesu selus keih kat meatin keil koa aseseini✡

20 Evus, Iesu selus keih
kat meatin keil ten taon
keil koa kei mumon merikel
keil houlu en mete. Veni
avaseini alesi, arvilestei
moulien one ran sakien
tatisa keil one.
21 Kei viteni vit, “!Aue li!
!Hetisa min kami, meatin
keil ten out Korasin! !
Ka hetisa mun min kami,
meatin keil ten out Bet-
saeta! Veni kami milei
sesein merikel koa namu-
moni en metomi, Ahi hesan
mahien hehi houlu mok
min kami. Munak meatin
keil ten out Taer ka Sae-
don✡ koa arvitei Siu, avales
vati merikel keil koa namu-
moni en metomi, tuetin tuai,
avasin en musi eisin ka ava-
tivin vulimeas en vate vatie
lati keke avahiles ran tisaen
keil one.✡
22 Ka anatin eli naviteni
min kami, en Avong koa ilei
revi usite vasi onen meatin
keil, Ahi en hemahis meatin
keil ten out Taer ka Saedon
helin kami.
23 ? Ka kami, meatin
keil ten out Kapaniam,
mimundemi keke Ahi hehati
lat kami miheha en out
nesa? !Vuo! !Kei heson kami
miheha netan, en Ahang
koa sakras vavus! Munak
meatin keil ten out Sodom✡
avales vati merikel keil koa
namumoni en metomi, taon
one val veah vatokol kosa.
24 Ka anatin eli naviteni
min kami, en Avong koa ilei
revi usite vasi onen meatin
keil, Ahi en hemahis meatin
keil ten out Sodom helin

✡ **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13; Luk 1:17; Sion 1:21 ✡ **11:15:** Mat 13:9,43; Mak 4:9,23; Luk 8:8; 14:35; Rev 2:7; 13:9 ✡ **11:18:** Mat 3:4; 9:14 ✡ **11:19:** Mat 9:14; 9:11; Luk 15:1-2; 19:7 ✡ **11:19:** Luk 10:13-15 ✡ **11:21:** Aes 23:1-8; Soel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sak 9:2-4 ✡ **11:21:** Esta 4:1; Rev 18:19 ✡ **11:23:** Sen 19:24-28; 2Pit 2:6; Siud 1:7 ✡ **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12

kami.”✡

Iesu san masmasien min Ahi ven meatin kuren keil koa amul akur anatin eni✡

25 En avong enek, Iesu viteni vit, “Tata, keik kovi Asuv ten out nesa ka ten out netan. Namasmasuk houlu mok veni keik koling suain tounah keil enek ran koakeil avi meteisau ka akileile. Ka korie lat aneite teni min koakeil asuval titiali koa arsukul revitei.✡

26 Anatin Tata, koanik mul musil asa koa keik em vati vakistal. Anatin.”

27 Navong Iesu vis evus, viteni min meatin keil vit, “Tata onak ling tounah vasi en hek.✡ Meatin keil arlei kileatei Natin Ahi, Tamen enges lei kilea eni. Ka meatin keil arkileatei en Ahi, Natnali enges kilea eni. Ka koakeil enges Natnali enek en vati vahothot en Tamen min keil, keil emun ilea eni.✡

28 “Almai venau, kami keil koa milonge mah ven tounah tameas koa mimul mivousi en moulien onami, ka inau nisan sehien min kami.✡

29 Mihelong kat nau ka mihousil kat nau, veni inau namerau ka rendemien onak va netan. Hesakini, mihehotin sehien en moulien onami.

30 Ven hihiseien onak rokeihtei ka tounah koa nilingi en kami keke mivoumoni hemelalas.”✡

12

Iesu visein meatin keil usil Sabat✡

1 En avong enek, avong ten Sabat emai. Ka Iesu ka meatin keil onen amual koteh ah tai ten uit. Navong amul amual, meatin keil onen, amai kat keil, sakini amul alah uti uit keil ka amul akani.✡

2 Ka navong Farasi keil alesi, aviteni min Iesu avit, “? Kolesi? Asa koa meatin keil onom amumoni mul rali koteh mengkatien keil ten Sabat.”✡

3 Ka Iesu vit kesi min keil vit, “? Mukave? ? Kami mirvulitei asa asuv houlu Deved ka meatin onen keil amumoni navong amai kat keil?✡

4 Deved va neim en Eim Tavolin onen Ahi ka alah veret votut koa pris keil enges akilea avaani.✡ Ka Deved ka meatin keil onen akan veret enek, avaseini keke amul arali koteh mengkatien tai onen Ahi.

5 ? Ka mukave? ? En out sav, mirvulitei keke en Sabat vasi keil, pris keil koa amum en Eim Votut amul arali koteh mengkatien ten Sabat, ka en meten Ahi armumontei tisaen?✡

6 Ka kosa, meatin tai ro ekok koa vi houlu mok mulin Eim Votut onen Ahi.✡

7 Tus Votut mul viteni vit, *‘Ek rovattei sanien votut keil enges onami, ka ek vati mok keke emi*

✡ **11:24:** Luk 10:21-22 ✡ **11:25:** 1Kor 1:26-29 ✡ **11:27:** Mat 28:18; Sion 3:35; 13:3; 17:2; Plp 2:9 ✡ **11:27:** Sion 1:18; 10:15 ✡ **11:28:** Hib 4:1,10-11 ✡ **11:30:** 1Sion 5:3 ✡ **12::** Mak 2:23–3:6; Luk 6:1-11 ✡ **12:1:** Dut 23:24-25 ✡ **12:2:** Eks 20:10; Dut 5:14 ✡ **12:3:** 1Saml 21:1-6 ✡ **12:4:** Lev 24:5-8; 24:9 ✡ **12:5:** Nam 28:9-10 ✡ **12:6:** Mat 12:41-42; Luk 11:31-32

hemahis meatin sav keil.' Hosea 6:6 Munak mikilea aneite ten selusien koanek, mivarsantei selusien takeih min koakeil armumontei tounah koa tisa.

8 Meatin keil onak armumontei tisaen veni amusil kat inau, Natin Meatin, koa navi houlu mok mulin Sabat."

9 Evus, Iesu ka onen keil alokovein out enek ka uva neim en eim tahihiseien onen Siu keil.

10 En out enek, meatin tai mul koa hen kalkali. Ka meatin oteta keil emun amul en out enek ka e vat avaselus karen Iesu en tounah. Sakini keil avis Iesu avit, "Kihiteni min komai. ?Mengkatien onen Mosis maeni keke avasak revi meatin tai en Sabat?"✡

11 Iesu vit kesi min keil vit, "?Mukave? ?Munak tai en kami, sipsip osen tai mot vita en avul en Sabat, houmon sa? Kei heha ka heleh lati rani.✡

12 Ka meatin tai vi tounah koa hetetamen imok mulin sipsip tai. Sakini mengkatien orer maen ir rovoumon sakien tahos keil en Sabat."✡

13 Evus, kei viteni min meatin koa hen kalkali vit, "Kitea en hem." Sakin kei mutelan en hen ka hen mai ris tahos suval hen tateisav.

14 Ka Farasi keil uva hae ka arun lekat sise koa akilea avouas Iesu vamat ien.✡

Iesu viseini keke kei vi meatin toumien koa Ahi rie lati

15 Ka Iesu kilea en rendemien one; sakini kei lokovein out enek. Ka marmari vangi meatin keil amusili ka Iesu sak revi koakeil vasi amesai.✡

16 Ka kei meng kat keil keke anahitentei tounah koa mumoni min meatin sav keil.✡

17 Kei mumon tounah enek vasakin asa koa Ahi viteni ka en provet Aesea vamai vahi anatin koa vit,

18 *"Koanik meatin toumien*
onak koa narie lati,
envatien onak mul ien
ka nasi nau houlu mok
veni.
Nisien kati en Ninin onak,
ka kei hehitehiten
maluen onen Ahi min
meatin vasi en out
netan.
19 *Kei herseltei hetal min*
meatin sav vuo her-
makultei.
Meatin tovuol valong ren
vaha nesa en sise.
20 *Ven enmahisien, koakeil*
arkeihtei,
kei hermumontei hekeih
min keil.
Ka koakeil amemerau,
herpuruntei keil.
Kei heles houm hemukonek
hetokol avong koa
hesakin sakien ten
maluen helin sakien
tatisa keil.
21 *Ka vangi meatin vasi keil*
ten out netan
iling desien one eni."
(Aes 42:1-4)

Farasi keil avise Iesu en Temat✡

✡ **12:10:** Luk 14:3 ✡ **12:11:** Luk 14:5 ✡ **12:12:** Mat 6:26; 10:31; Luk 12:7,24; 13:16; Sion 5:9; 7:23; 9:14 ✡ **12:14:** Mat 27:1; Mak 11:18; Luk 19:47; Sion 5:16,18 ✡ **12:15:** Mak 3:7-10; Luk 6:17-19 ✡ **12:16:** Mat 8:4; 9:30; Mak 3:12; 5:43; 7:36 ✡ **12:21:** Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 6:43-45

22 Evus, meatin keil koa
akur meatin tai va min Iesu.
Meatin enek, meten var ka
sakras vaselus veni ninin
tisa mul ien. Ka Iesu sak revi
ka meatin enek mai lele ka
selus.✡
23 Meatin keil koa alesi,
amutimanin ka avit, "? Va-
hesa meatin enek vi kei
koa hekistal heka en vatia-
mal onen asuv houlu Deved
koa Ahi vat kati vit hesani
hemai?"
24 Ka navong Farasi keil
araengon selusien onen
meatin keil aviteni min keil
avit, "Ei, meatin enek kilea
vahile lat ninin tisa keil ral
min keihoen koa Belsepul,*
asuv onen ninin tisa keil,
mul sani mini."✡
25 Ka Iesu kilea en asa
keil amul amundemi. Sakini
kei viteni min keil vit, "Mu-
nak meatin keil onen asuv
houlu tai amumon rea min
keil eris, keihoen onen asuv
houlu enek hevuol rani. Ka
sakien enek vatte tas en taon
vuo teim tai. Munak meatin
keil teni ariti vas keil ka
uvae kat keil eris, meatin
keil enek ipurun taon one ka
vatiamal one.
26 Sakini, munak Temat
mul vile lat onen keil, kei
mul riti vas keihoen onen
eris. Ka hemukonek, hia-
suvien onen sakras valomal
vakeih.
27 ?Ka munak Belsepul mul
san keihoen minau mahile
lat ninin tisa keil, mukave en
meatin keil onami koa keil
emun amul avile lat ninin
tisa keil? ? Keil amumoni
ral min keihoen onen sei?
Sakini, umen onen meatin
keil onami enges mul rie
lati keke selusien keil onami
romaltei.
28 Ka munak namul navile
lat ninin tisa keil ral min
keihoen koa Ninin onen Ahi
mul sani minau, koanek mul
rie lati keke hiasuvien onen
Ahi mai kistal en kami tuai.✡
29 "Ka nihit kilea min
kami hetal min tatavolien
tai. Tarhena tai sakras vaha
neim en teim sen avkeih
tai navong kei ros teim. !
Vuo! Helamu, heha hepar
kat avkeih enek. Evus, kilea
suk valah vasin tounah keil
en eim onen.†
30 "Koakeil arkapiltei vatal
inau, keil uvae kat inau.✡
Ka koakeil arkatauntei nau
malah vituain meatin keil
vasuval alah vituain sipsip
keil, keil alikat rasilin keil.
31 Ka naviteni min kami,
Ahi kilea valele vatahos
eris en meatin koa mumon
tisaen tateteisav keil vuo
selus karen Ahi vuo tounah
teisav.✡ Ka meatin koa selus
kekar va kat Ninin Votut, Ahi
sakras emun valele vatahos
eni. Anatin, Ahi hesan vasi
mahien onen mini.
32 Anatin, koakeil aselus
tisa va kat nau, Natin
Meatin, Ahi kilea valele
vatahos eris min keil. Ka
koakeil aselus tisa va kat
Ninin Votut, Ahi herleletei
hetahos min keil en avong
kosa, vuo en avong keil koa
hemai.

✡ **12:22:** Mat 9:32-33 * **12:24:** 'Belsepul' vi isen tisa onen Temat koa aneite teni vi 'Asuv onen angolu keil.' ✡ **12:24:** Mat 9:34 ✡ **12:28:** Umen 10:38 † **12:29:** En tatavolien koanek, Iesu vi meatin koa va en eim onen Temat keke vapar kati. Ka ven koanik, Iesu kilea valikat ninin tisa onen Temat ka valah vasin meatin keil ran mesaien keil one. ✡ **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✡ **12:31:** 1Tim 1:13

33 “Munak vatiai tai tahos,
heite teni hetahos. Ka mu-
nak vatiai tai tisa, heite teni
hetisa. Heiai koa vatiai tai
mul soni mul rie lati keke
vatiai enek tahos vuo tisa.✡
34 !Kami mivi vangi tetal
tisa keil koa mimul mirili
vini meatin keil en ongomi!✡
?Kami koa mivi meatin tisa
keil, hemukave suk miheilea
miheselus en tounah koa
tahos? !Misakras! Veni
meatin mul selus en tounah
koa mul en tin.
35 Meatin koa tahos, tin
vilelau en rendemien teta-
hos, sakini mul selus en
tounah koa tahos. Ka meatin
koa tisa, tin vilelau en ren-
demien tatisa, sakini mul
selus en tounah koa tisa.✡
36 Naviteni min kami, en
Avong koa ilei rahit usite
vasi onen meatin keil, Ahi
helei rahit selusien varu keil
vasi koa meatin keil aviteni
ka hesan mahien min keil
veni.
37 Anatin, hetal min
selusien keil onami enges,
Ahi hehothot eni keke kami
mimal vuo mikalkali ka
hesan asa koa mal min kami
housili.”

Tiser keil ten mengkatien onen Mosis ka Farasi keil avis Iesu voumon etai merikel keke avakur anatin eni vaka ien✡

38 Evus, tiser otetai keil
ten mengkatien onen Mosis
ka Farasi keil umai ven Iesu
ka avit, “Tiser, emai vati
mevalesuk kovoumon etai
merikel.”✡
39 Ka Iesu vit kesi vit,
“Kami meatin keil ten avong
kosa, emi vati mivales
etai merikel keke mivakur
anatin enau eni. Anatin,
emi vati mivalesi veni
mikalkali ka milokovein
Ahi suval ahin tai koa
lokovein meatin kati onen
keke vamaen kei min meatin
sav. Ka nirmumon etai
merikel mivalesi, tanges
varei mihelesi koa hehi
merikel onen provet Siona.✡
40 Veni suval provet Siona
ro en vangen mari mesau
meneai rokol vongien avong
etel (3),✡ en vati sakien enek
inau, Natin Meatin, emun
nito en vulvul ten matien
meneai ka vongien avong
etel (3).
41 En Avong koa ilei revi
usite vasi onen meatin keil,
meatin keil ten out Nineva
ilomal ka iselus heha kat
sakien onen meatin keil ten
avong kosa. Anatin, keil
iselus heha kat kami veni
navong keil koa arvitei Siu
along selusien onen Ahi koa
provet Siona vitehiteni min
keil, aviles ran tisaen keil
one.✡ Ka kosa, tai koa houlu
mok mulin Siona ro ekok.
42 Anatin, en Avong koa
ilei revi usite vasi onen
meatin keil, asuv houlu ten
out Siba koa vi ahin helomal
ka heselus heha kat meatin
keil ten avong kosa. Veni kei
ka en out tai koa soutin vis
soutin keke vamai vataen-
gon meteisauen onen asuv
houlu Solomon.✡ Ka kosa,
tai koa vi hetetamen imok

✡ **12:33:** Mat 7:16-20 ✡ **12:34:** Mat 3:7; 23:33; Luk 3:7 ✡ **12:35:** Mat 15:18; Mak 7:21 ✡ **12:37:** Luk 11:24-26,29-32 ✡ **12:38:** Mat 16:1; Mak 8:11; Luk 11:16; Sion 6:30; 1Kor 1:22 ✡ **12:39:** Mat 16:4 ✡ **12:40:** Siona 1:17 ✡ **12:41:** Siona 3:5,8 ✡ **12:42:** 1Ki 10:1-10; 2Kron 9:1-12; Mat 12:6

mulin Solomon ro ekok.
43 "Munak ninin tisa mea
ran meatin tai, kei va en out
tames valekat out tasehien
keke vato ien. Ka munak
hervotin etai out vato ien,
44 hehiteni min kei eris
hehit, 'Maha ris teim onak
koa nalokoveini.' Ka navong
hemai heha ris eni, kei heho-
tini keke eim enek, ninin
sav keil tovuol ien, amuteasi
tuai, ka aling revi tounah
keil koa mul ien.
45 Sakini, kei heha ka
hekur ninin oulu (7) koa
atisa mok helin kei. Ka keil
iha neim ka ito en out enek.
Eim enek vi meatin tai, ka
keil isakin moulien onen
meatin enek hetisa mok he-
lin koa mulamu.✡ Koanik
asa koa hekistal en kami,
meatin tatisa keil ten avong
kosa."

Iesu vit lein isei vi tunali ka mama onen✡

46 Navong Iesu mul se-
mau selus min marmari
vangi meatin keil, tunali
keil ka mama onen umai.✡
Umai avatimal hae ka avit
avaselus vatal min Iesu.
47 Sakini meatin tai mai
ven Iesu ka vit meseini mini
vit, "Mama onom ka tumali
keil amul amulomal hae, ka
e vati avaselus vatal minuk."
48 Ka Iesu vit kesi mini vit,
"?Isei vi mama onak? ?Isei
vi tuak keil?"
49 Ka rie karahit meatin
keil onen ka vit, "?Kolesi?
Koakeil ekek avi mama onak
ka tuak keil.
50 Veni meatin koa mumon
asa koa Tata onak en out
nesa en vati, kei vi tuak ka
ahinkuli ka mama onak."

13

Iesu visein meatin keil usil hiasuvien onen Ahi

Tatavolien usil utite keil koa amoul en atan tateisav keil✡

1 En avong enek, Iesu va
hae ran eim enek ka rondan
en valite ten Mari Oai ten out
Kaleli.
2 Ka veni marmari vangi
meatin keil alah ruai ka
amuting rahiti, kei vut en
vot ka rondan eni, ka vangi
meatin keil amulomales ut.
3 Evus, kei ra usil
tatavolien houlu min keil vit,
"!Mihelong revi! En avong
tai, meatin tai va nah keke
vativin uti uit keil. 4 Ka
navong mul rivini, vahis
umotmot en sise koa atan
keih, ka aman keil umai ara
lelati.
5 Vahis umotmot en atan
koa ahat houlu amul ien ka
atan romarisotei. Ekok, uti
uit keil enek avitehiteh kalah
veni atan mahinhin enges.
6 Ka navong meteiai mea,
kan lin keil, ka amaleles ka
umat. Umat veni lite keil
armoultei vahita netan.
7 Vahis emun umotmot en
atan koa oumunai tatisa mul
ien, ka navong uti uit keil
enek avitehiteh, oumunai
tatisa enek amusar koe keil.
8 Ka vahis en uti uit keil
enek umotmot en atan teta-
hos, amoul, ka ason heite.
Koakeil ason heite houlu
neli, koakeil araleha, ka

✡ **12:45:** 2Pit 2:20 ✡ **12:45:** Mak 3:31-35; Luk 8:19-21 ✡ **12:46:** Mat 13:55; Mak 6:3; Sion 2:12; Umen 1:14 ✡ **13::** Mak 4:1-20; Luk 8:4-15 * **13:8:** Selusien kati teni vit, *"… heite koa vi 30, 60 ka 100."*

koakeil emun araleh vini en heite.*
9 ! Munak ralingomi mul,
mihetaengon revi asa namul
naviteni!”✡
10 Navong Iesu selus evus,
meatin keil onen umai veni
ka avisi avit, “?Keik kora usil
tatavolien keil min meatin
keil vensa?”
11 Ka Iesu vit kesi min keil
vit, “Aneite ten selusien suai
usil hiasuvien onen Ahi, kei
mul sani min kami.✡ Ka
rosantei min meatin sav keil,
mul suai veah en keil.
12 Koakeil vasi akilea revi
selusien onak, Ahi houmon
keil ilea revi mok heha vio
… ihilelau en ileilien onen.
Ka meatin keil koa arkilea
revitei, asa koa akuri, Ahi
hekulati ran keil.✡
13 Naselus min keil en
tatavolien keil veni avaseini
meatin keil alele, asakras
avalei kilea eni. Anatin,
avaseini keke alonge, arlong
kileatei.
14 Sakien one mul sakin
selusien onen provet Aesea
hemai hehi anatin koa vit,

‘Kami mihelonge heha vio …
ka miherlong kileatei.
Kami mihelele heha vio
… ka miherlei kileatei.
15 *Veni meatin keil enek,*
tine keih.
Ralinge mul ka e rovattei
avalong tounah eni.
Mete mul ka apol kati.
Ka munak namukonek, keil
akilea avalei kilea
tounah en mete,
ka akilea avalong kilea
tounah en ralinge.
Anatin, munak namukonek,
ilea revi en aneite ten
selusien onak en tine
ka ihiles moulien one,
ka inau nimai nisak revi
moulien keil one.’ Ae-
sea 6:9-10✡

16 “Ka tokolkatien onen
Ahi mul tuai en kami,
meatin keil onak, veni
navong miles tounah en
metomi, milei kilea eni, ka
navong milong tounah en
ralingomi, milong kilea eni.✡
17 Anatin eli naviteni min
kami, en avong telamu,
provet keil houlu ka meatin
sav keil koa amal en meten
Ahi e vati mok avales asa
kami mimul milesi, ka keil
arlestei. Ka e vati mok
avalong asa kami mimul
milonge, ka keil arlongtei.

18 “Mihetaengon revi
aneite ten tatavolien usil
meatin koa rivin uti uit en
atan tateisav keil. 19 Uti uit
keil koa umotmot en sise
koa atan takeih mul ien, kei
suval meatin tai koa long
selusien usil hiasuvien onen
Ahi ka rolong kilea revitei
aneite teni. Ka Temat mai
ka kalah kulat selusien koa
aluhi mul en tin.
20 Uti uit keil koa umotmot
en atan koa ahat houlu mul
ien, kei suval meatin koa
long selusien onen Ahi ka,
hatte tas, kei kuri ral min
sien.
21 Ka veni lite ten
demkatien onen romoultei
veah vatahos, meatin enek
mulomal avong havivis
en demkatien onen. Ka
navong sakvisien ka avong

✡ **13:9:** Mat 11:15; 13:43; Mak 4:23; Luk 14:35; Rev 2:7; 13:9 ✡ **13:11:** 1Kor 4:1; Efes 3:3-4; 6:19; Kol 2:2; 4:3 ✡ **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ✡ **13:15:** Sion 12:40; Umen 28:26-27 ✡ **13:16:** Luk 10:23-24

takeih keil emai ven selusien enek, hatte tas, kei mot en demkatien onen.
22 Ka uti uit koa umotmot en atan koa oumunai keil tatisa amul ien, kei suval meatin koa long selusien onen Ahi ka mundemko houlu usil tounah keil ten out netan ka mul en vat mani mok houlu.✡ Sakini, tounah keilu enek mul sar koe selusien onen Ahi koa kei kuri ka rosontei heite en moulien onen.
23 Ka uti uit keil koa umotmot en atan koa tahos, kei suval meatin koa long selusien onen Ahi ka long kilea eni. Ka en moulien onen, selusien enek heson heite. En moulien onen koakeil, heson heite houlu; en koa mun, hetaleha; ka koa mun teisav, hetaleh vini en heite."†

Tatavolien usil oumunai tatisa keil
24 Iesu ra usil tatavolien tamun min meatin keil vit, "Hiasuvien onen Ahi suval meatin tai koa luh more uti uit en ah sen.
25 Ka navong meatin vasi keil amul amatil, vativieh tai emai en ah ten uit enek, ka rivin uti oumunai tatisa keil va ien ka muloh va.
26 Sakini, navong uit keil avitehiteh, amoul avina nesa ka ason hungeite, oumunai tatisa keil emun amoul vituai ral min keil.
27 "Navong meatin toumien keil onen horetan koanek alesi mukok, uva ven masta one ka aviteni mini avit, '!Masta! ?Mukave? ?Uti uit koa kosani min komai keke merivini en ah som, keil atahos vuo atisa? ?Veni munak atahos, oumunai tatisa keil enek aka kave?'
28 "Ka masta one vit kesi min keil vit, '!Vuo! Vativieh onak mumoni.'
"Sakini meatin toumien keil onen avisi avit, '? Ka mukave? ? Em vati keke komai mevaha mevahut lat oumunai tatisa keil enek?'
29 "Ka masta one vit kesi min keil vit, 'Vuo. Mihelokovein keil iles, veni hetisa munak miheahut lat uit tetahos keil navong mimul mivut lat oumunai tatisa.
30 Mihelokovein uit ka oumunai tatisa luhemoul out hetas hetokol avong tasuhutien. Hevus, nihiteni min meatin keil tasuhutien keke, helamu, ihut lelat oumunai tatisa keil ka ipar ruain keil il en vangite keil keke nimei nison keil iha en ahang.✡ Ka hevus, iha ris isuhut en uit keil ka iling revi en vah onak.' "

Tatavolien usil sise koa Ahi hemai hehi asuv houlu en moulien onen meatin keil✡
31 Ka Iesu ra usil tatavolien tamun min mari vangi meatin keil vit, "Hiasuvien onen Ahi suval uti mastard koa meatin tai kuri ka luhi en ah sen.
32 Avaseini keke uti mastard havivi mok en utiai sav keil, ka navong moul, mul moul tetaveah vina nesa va vio … mai mariso mok mulin tounah sav keil koa amul aluhi en ah. Ka navong matu, kei suval mari holeai tai koa vinvin keke aman keil avamai ka avoumon anu

✡ **13:22:** 1Tim 6:9-10,17 † **13:23:** Selusien kati teni vit, *"… heite koa vi 30, 60 ka 100."* ✡ **13:30:** Mat 3:12 ✡ **13:30:** Mak 4:30-34; Luk 13:18-21

ome keil en angoite keil teni."✡
33 Iesu ra usil tatavolien tai mun eris min keil vit, "Hiasuvien onen Ahi suval hati is koa ahin tai kuri ka vilesi ral min mari bak pulaoa tai. Ka avaseini keke ling is koa havivis eni, is enek sakin pulaoa vasi retaho mai marite vis marite mok."✡
34 En tounah vasi keil enek, Iesu selus usili min marmari vangi meatin keil en tatavolien enges. Kei rovit kileatei tounah min keil.
35 Kei mumoni mukok keke voumon selusien onen Ahi koa sani min provet tai mai vi anatin koa vit,

"Inau niselus en tatavolien keil;
Anatin, en tatavolien keil, nihitehit usil tounah koa mul suai en avong koa Ahi mumon out netan rokol kosa." Sam keil 78:2

Iesu vit kilea aneite ten tatavolien usil oumunai tatisa keil

36 Navong Iesu selus min marmari vangi meatin keil evus, lokovein keil ka va neim en eim koa ro ien. Ka meatin keil onen amusili, umai vesesal veni ka avisi avit, "?Tatavolien usil oumunai tatisa keil koa amoul en ah, kokilea kovahit kilea aneite teni min komai li?"
37 Sakini, Iesu vit kilea min keil vit, "Inau, Natin Meatin, navi meatin koa rivin utiai koa tahos.
38 Ah enek vi out netan ka uti uit koa moul tahos vi meatin keil koa Ahi vi asuv houlu one. Ka oumunai tatisa keil avi meatin keil koa Temat vi asuv houlu one.✡
39 Ka vativieh koa rivin keil vi Temat. Suhutien enek vi avong koa out netan ka tounah vasi koa mul ien hevuol. Ka meatin keil tasuhutien vi angelo keil.
40 "En sakien koa avut lelat oumunai tatisa keil ka ason keil uva en ahang,✡ umon vati sakien enek navong out netan ka tounah koa mul ien hevuol.
41 Anatin, en avong enek, inau, Natin Meatin, nisila angelo keil onak keke iha en out vasi koa nalosil kati keke ihut lelat koakeil vasi amum tisa ka tounah vasi keil koa amul asakin meatin keil umotmot en tisaen.✡
42 Evus, angelo keil ison meatin tatisa keil iha en mari ahang, ka en out enek, meatin keil enek il is ka il ihal lohe ven mahien one.✡
43 Hevus, koakeil amal en meten Ahi, muohien one✡ hetitin hesuval meteiai en out koa hiasuvien onen Ahi, Tata one, mul ien. !Munak ralingomi mul, mihetaengon revi!"

Tatavolien usil sien onen koakeil amaen hiasuvien onen Ahi val en moulien one

44 Iesu selus eris min meatin keil onen vit, "?Hiasuvien onen Ahi suval asa? Hiasuvien onen Ahi suval bokis tai koa tounah tetahos houlu amul ien koa meatin ling suaini en ah tai. Bokis

✡ **13:32:** Sam 104:12 ✡ **13:33:** Luk 13:20-21 ✡ **13:38:** Sion 8:44; 1Sion 3:10 ✡ **13:40:** Mat 3:10; 7:19; Sion 15:6 ✡ **13:41:** Sef 1:3 ✡ **13:42:** Mat 8:12; 13:50; 22:13; 24:51; 25:30; Luk 13:28 ✡ **13:43:** Dan 12:3

enek mules, ka meatin sav
tai mai ka votini. Navong
lesi, longe tahos vis tahos
imok. Sakini, ling suaini
eris, va ris teim ka salem en
tounah vasi keil onen. Evus,
kur mani teni ka vul lat atan
enek vahi onen.
45 "? Anatin, hiasuvien
onen Ahi hesuval asa?
Hiasuvien onen Ahi suval
meatin koa mul lekat tounah
tetahos keil keke vasalem
eni. Ka kei va valekat
veimesau tetahos keil.
46 Ka navong votin veime-
sau tai koa tahos imok koa
mani teni keih, kei va ris
teim ka salem en tounah vasi
keil onen. Evus, kur mani
teni ka vul lat veimesau enek
hehi onen.
47 "?Anatin, avong tamun,
hiasuvien onen Ahi suval
asa? Hiasuvien onen Ahi
suval net tai ten mesau.
Navong asoni va en mari
oai tai, alah mesau tateisav
houlu keil eni.
48 Navong net vilelau en
mesau keil, alehei va ut.
Evus, meatin keil ten mesau
arondan rahiti ka aling revi
mesau tetahos keil uva en
veiat keil. Ka mesau keil koa
atisa, asoni vaha.
49 En avong koa out ne-
tan ka tounah koa mul ien
hevuol, angelo keil imai ilei
kan meatin keil teni en vati
sakien koanik. Keil ilah lat
meatin keil atisa ran koakeil
atahos,
50 ka ison keil iha en
mari ahang, ka en out enek,
meatin keil enek il is ka il
ihal lohe ven mahien one.
51 "?Mukave, kami mikilea
en tounah vasi keil enek, vuo
…?"
Ka meatin keil onen avit
kesi mini avit, "Anatin, mek-
ilea."
52 Iesu viteni min keil vit,
"Musil sakien enek, tiser
ten mengkatien onen Mo-
sis keil vasi koa amul akur
revi hihiseien usil hiasuvien
onen Ahi, keil asuval hete-
tamen tai koa tounah teta-
hos houlu mul en teim sen.
Kei kilea vaha neim keke
vakur tounah tetahos tai koa
heite hau, vatal min tounah
tetahos emun koa vi heite
matu."‡

Iesu va ven vatiamal kati onen, ka aseseini✡

53 Navong Iesu selus en
tatavolien keil enek evus, kei
lokovein out enek.
54 Kei va ris en out Nasaret,
meteimal kati onen. Ekonek,
Iesu va en eim tahihiseien
ka rondan visein meatin keil
eni. Ka navong along hihi-
seien keil onen, amutimanin
ka aviteni min keil eris avit,
"?Meatin ekek kur ileilien ka
keihoen enek kave?✡
55 ? Rovitei kei keke vi
natin meatin koa muti eim
enges? ? Ka rovitei titan
Meri, ka tunali Tiemes, Io-
sev, Saemon ka Sudas?
56 ?Ka rovitei ahinali vasi
keil keke aro en out ekek ral
min ir? !Anatin, kei vi tai en
ir enges! ?Ka out kave varei
kur tounah keil ekek?"
57 Sakini keil alei sesein
Iesu.
Ka Iesu viteni min keil vit,
"Meatin vasi keil avouhou
en provet tai onen Ahi. Ka

‡ **13:52:** Selusien enek mul selus usil hihiseien hau usil Iesu ka hiasuvien onen Ahi koa avotini en niutestamen, ka hihiseien matu koa avotini en oltestamen.
✡ **13:52:** Mak 6:1-6; Luk 4:16-30 ✡ **13:54:** Sion 7:15

en meteimal kati onen ka vatiamal kati onen emun, onen keil alei seseini varei.”✡
58 Sakini en out enek, Iesu romumontei merikel keil vahi houlu veni demkatien one tovuol eni.

14

Matien onen Sion Baptis✡
1 En avong enek, Asuv Herod Antipas koa losil kat provins ten out Kaleli raengon longlongien keil usil tounah koa Iesu mul mumoni.
2 Sakini, viteni min hetetamen keil onen vit, “Iesu enek vi Sion Baptis varei. Avaseini kei mat, ka moul eris ran matien. Ven koanik, kei mul mumon merikel keil.”
3-4 Asuv houlu Herod Antipas mundemko mukok veni kei varei san ren keke meatin keil tavaeen onen uva avuli kat Sion, apar kati, ka alingi en eim takeih. Kei mumoni mukok veni Sion sel kati keih vit, “Herod, sakien onom romaltei varei veni koretalihe ral min Herodias, ahin onen Pilip, koa vi tumali. Asa koa komumoni rali koteh mengkatien onen Ahi.”✡
5 Ka avaseini Herod vit vouas Sion vamat, kei romumontei veni metaun vurohien onen meatin keil veni amundemi keke Sion Baptis vi provet tai.✡
6 Ka en avong mal ten avong avasi asuv houlu Herod eni, amumon mari ale tai ka natnahin Herodias vol veni en meten meatin vasi keil. Sakini Herod si mok
7 ka mumon hatkatien takeih min atouli enek keke hesani mini asa varei hehisi.
8 Sakini, atouli enek va ven mama onen ka selus mini. Evus, mai ris ka viteni min asuv houlu Herod vit, “Keitinek, ek vati keke ku vini Sion Baptis. Evus, kisan vatin minau en out enek en tre tai.”
9 Navong Herod longe, kei longe tisa vis tisa mok. Avaseini en rovattei vou vini Sion, kei san ren keke meatin keil onen avoum vousil envatien onen atouli enek. En rovattei vamemou en meten meatin keil veni alonge mumon hatkatien takeih tuai.
10 Sakini meatin keil onen uva en eim takeih, ka ara koteh vatin Sion ran teiai onen.
11 Navong amumoni evus, aling vatin Sion mul en tre tai, ka akuri asani min atouli enek koa kuri suk va ven mama onen.
12 Navong meatin keil onen Sion alonge keke mat, umai avus teiai onen va, ka arahini. Evus, uva avit meseini min Iesu.

Iesu san anien min meatin taosen elim (5000)✡
13 Navong Iesu raengon longlongien keke Sion mat, kei vut en vot ral min onen keil keke avalis uva en out seh tai koa meatin keil tovuol ien. Ka navong meatin keil araengoni, keil aka en taon keil one ka akaka amusili.

✡ **13:57:** Sion 4:44 ✡ **14::** Mak 6:14-29; Luk 9:7-9 ✡ **14:3-4:** Luk 3:19-20; Lev 18:16; 20:21 ✡ **14:5:** Mat 11:9; 21:26; Luk 1:76; 7:26 ✡ **14:12:** Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Sion 6:1-14

14 Sakini navong Iesu mea ran vot, kei les marmari vangi meatin keil amul arosini tuai. Navong les keil, en mahis keil ka sak revi koakeil one amesai.✡
15 Ka navong meteiai mul munu, meatin keil onen Iesu umai veni ka aviteni avit, “Out ekek vi out seh neli ka out mul vong ke. Tahos keke kisila marmari vangi meatin keil ihaha keke akilea avaha en meteimal keil ka avahul tei anien ae.”✡
16 Ka Iesu viteni min onen keil vit, “Ronasila lattei keil anahaha. Kami varei mihesan tei anien min keil iani.”
17 Ka avit kesi mini avit, “! Ei! ?Mehoumoni hemukave veni anien ar rovinvintei? Ekek, veret elim enges, ka mesau mun elu enges.”
18 Ka Iesu viteni vit, “Alkuri vamai minau.”
19 Evus, kei viteni min marmari vangi meatin keil keke avatondan en more out koa oumunai mul ien. Navong arondan evus, kei kur veret koa heite elim ka mesau elu, seipat vina nesa, ka san masmasien min Ahi veni. Evus, kei vul vahas veret keil ka sani min meatin keil onen keke avatiti veret enek vatal min mesau vaha min marmari vangi meatin keil.
20 Ka meatin keil vasi akanian ka vange vil revi. Ka navong meatin keil onen Iesu uva ris keke avakur soke anien, veiat teindan elu (12) vil mules.✡
21 Ka en avong enek, amo keil koa akanian rokol taosen elim (5000). Ka ahin ka titiali keil arvulitei keil.

Iesu mual en oai✡
22 Navong akanian evus, Iesu viteni min meatin keil onen keke ilamu eni, iha en usi Mari Oai ten out Kaleli. Ka kei enges ro vasila marmari vangi meatin keil avahaha.
23 Navong sila meatin keil evus, kei mual vina nesa en vatihou tai kei sasen enges keke vahis.✡ Ka navong vongien emai, Iesu enges ro en out enek.
24 Ka kei les vot mul luhu en Mari Oai ten out Kaleli ka onen keil avotini keih avahalis veni avisu min eang takeih tai.
25 En menauilan, out romulantei mau, Iesu mai ven keil, mul mual en oai suval mual en atan.
26 Ka navong meatin keil onen alesi mul mual en oai, keil ametau varei ka amis kai avit, “!Ei, ninin tai keinek!”✡
27 Ka hatte tas, Iesu selus min keil vit, “!Mihekeih! ! Inau netin keinek! ! Minametautei!”
28 Ka Pita vit kesi mini vit, “!Asuv, munak keik anatin, kihiteni minau moual en oai mahat venuk!”
29 Ka Iesu viteni mini vit, “!Amai!”
Sakini Pita mea ran vot ka mual en oai va ven Iesu.
30 Ka navong les tahe keil amariso ka longe keke eang muhuh keih, Pita metau ka mul visair vita en oai. Navong lesi mukok, kei mis

✡ **14:14:** Mat 9:36; 15:32 ✡ **14:15:** Mat 15:32; Mak 8:3 ✡ **14:20:** 2Ki 4:43-44 ✡ **14:21:** Mak 6:45-52; Sion 6:15-21 ✡ **14:23:** Luk 6:12; 9:28 ✡ **14:26:** Luk 24:37

kai vit, “!Asuv, kikataunau li!”
31 Hatte tas, Iesu san hen vuli kati ka vit, “!Demkatien onom havivi ramat!✡ ?Vensa kormundesintei nau?”
32 Ka navong keilu luvut luva en vot, eang va netan.✡
33 Navong alesi mukok, meatin keil koa amul en vot uva netan min Iesu ka aviteni mini avit, “!O anatin eli, keik varei kovi Natin Ahi!”✡
34 Evus, keil amules amu koteh Mari Oai ten out Kaleli va vio … arokol ut en out Kenesaret.
35 Ka navong meatin keil ten out enek alei kilea en Iesu, asan selusien muloh rahit out vasi keil vesesal. Sakini, meatin keil alah koakeil vasi amesai umai ven Iesu.
36 Ka apeahi vamaen koakeil amesai avatokol kele eisin omon enges.✡ Ka keil vasi koa arokoli, mesaien one va ran keil.

15

Iesu visein meatin keil usil asa koa hesakin meatin keil ito vuo irmutotei en meten Ahi✡
1 En avong tai, Farasi keil ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis aka Serusalem umai ka avis Iesu avit,
2 “? Vensa meatin keil onom armusil kattei sakien keil koa elda keil orer telamu asani min ir? !Veni onom keil arkastei he en sise koa muto, ka mukos, akanian!”✡
3 Iesu vit kesi min keil vit, “?Ka vensa varei kami mirali koteh mengkatien onen Ahi varei keke mikilea mimusil hihiseien onami enges?
4 Veni Ahi viteni vit, *‘Mi-hehouhou min tata ka mama onami keil.’ Eksodas 20:12*✡ Ka vit risi vit, *‘Meatin koa hesili tata vuo mama onen, kei uasi hemat.’ Eksodas 21:17*✡
5 Ka kami, mivisein meatin keil keke akilea aviteni min tata ka mama one avahit, ‘Tounah keil onak koa nakilea makataun kamil eni, koanek naling koe tuai vi onen Ahi enges.’
6 Sakini, mivihisein meatin keil enek keke anahouhoutei mun min tata one vatal min tounah keil one. Sakini, hihiseien keil onami mul mumon selusien keil onen Ahi mai vi heisav enges.
7 ! Kami mimutolas en hilivemi enges! Asa koa Ahi viteni usil kami ka en provet Aesea mal koa vit,
8 *‘Meatin keil ekek avouhou minau ral min selusien keil one,*
ka tine mul soutin ranau.
9 *Avaseini keil uva netan minau,*
ek rovattei mailea.
Veni amul avisein meatin keil en hihiseien keil koa ka en meatin keil enges,
ka aviteni min keil keke avi hihiseien keil kati onak!’ ” Aesea 29:13
10 Evus, Iesu viles ka vise vangi meatin keil umai veni ka viteni min keil vit, “!

✡ **14:31:** Mat 8:26 ✡ **14:32:** Mak 4:39 ✡ **14:33:** Mat 16:16; 26:63; 27:54; Mak 14:61; 15:39; Luk 22:70; Sion 1:49 ✡ **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 ✡ **15::** Mak 7:1-23 ✡ **15:2:** Luk 11:38 ✡ **15:4:** Dut 5:16; Mat 19:19; Mak 10:19; Luk 18:20; Efes 6:2 ✡ **15:4:** Lev 20:9

Mihetaengon revi keke mivailea!
11 Rovitei tounah koa va neim en ongon meatin vasakini kei varmutotei en meten Ahi. !Vuo, sakras! Ka selusien koa mea ran ongon, kei enges kilea vasakin meatin varmutotei en meten Ahi."✡
12 Navong alokovein meatin keil, meatin keil onen umai ven Iesu ka aviteni mini avit, "? Keik kokilea keke Farasi keil avuroh katuk navong along selusien onom?"
13 Iesu vit kesi vit, "Farasi keil enek asuval vatiai keil koa Tata onak en out nesa roluhtei, iahut lati hetal lite keil teni.
14 Mihelokovein keil iles. Keil asak visi avalamun meatin sav keil ka avi metovar enges. Ka munak metovar tai helamun metovar tamun, keilu vasi luhemotmot luhehita en vulvul tai."✡
15 Ka Pita viteni mini vit, "Kihit kilea aneite ten tatavolien koanek min komai li."✡
16 Evus, Iesu vis keil vit, "?! Kami emun, mirkileatei veah!?
17 ? Mirkileatei keke tounah vasi koa va en ongomi vitas en vangomi, ka evus, mul mea ran avemi keke hehas hehi tahul?
18 Ka tounah koa miselus eni ral min ongomi kistal en tinomi, ka keil varei amul amumon meatin romutotei en meten Ahi.✡
19 Veni navong tin meatin tisa, kei kilea voumon vati sakien keil ekek:✡ mundem usil tounah tatisa keil, mu vini meatin sav keil, mul venan ahin sav, mul mum tisa ral min ahin sav keil, mul venan tounah, mul luvos meatin sav keil en kot, ka mul purun isen meatin keil.
20 Sakien keil enek mul sakin meatin romutotei en meten Ahi. Ka munak meatin rokastei hen en sise koa muto mulamu en avong taanianien, koanek rosakintei meatin enek vamai varmutotei."

Ahin tai koa rovitei Siu ling demkatien onen en Iesu✡

21 Evus, Iesu lokovein out enek ka va vesesal en meteimal keilu ten out Taer ka Saedon.
22 Ka ahin Kenan tai koa ro en out enek, mai veni ka peahi vit, "! O asuv eli, Natin Deved!✡ !Em hemahis nau li! Ninin tisa tai mul en natukahin ka mul vareis puruni."
23 Ka Iesu roviten etai selusien mini. Sakini meatin keil onen Iesu umai veni ka aviteni mini avit, "Kisila lat ahin enek heha veni kei mules visohiso keih ven ir."
24 Sakini viteni min ahin enek vit, "Ahi sila nau keke numai ven me-Isrel keil enges koa asuval sipsip keil koa avuol."✡
25 Ka ahin Kenan enek mai ka retengeiril veni ka

✡ **15:11:** Mat 12:34 ✡ **15:14:** Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 ✡ **15:15:** Mat 13:36; Mak 4:10; 7:17; Luk 8:9 ✡ **15:18:** Mat 12:34 ✡ **15:19:** Rom 1:29-31; 1Kor 5:10-11; 6:9-10; Kal 5:19-21; Efes 5:3-5; Kol 3:5,8; 1Tim 1:9-10; 2Tim 3:2-4; 1Pit 4:3; Rev 21:8; 22:15 ✡ **15:20:** Mak 7:24-30 ✡ **15:22:** Mat 9:27; 20:30,31; Mak 10:47,48; Luk 18:38,39 ✡ **15:24:** Mat 10:6

peah risi keih vit, "!O Asuv, kikataunau li!"
26 Ka kei vit kesi mini vit, "Romaltei keke avakur anien an titiali keil ka avasonis vaha min huli keil."
27 Ka ahin vit kesi mini vit, "Asuv, koanek anatin eli. Ka huli keil emun koa amul rahiti akilea avaan soke anien koa asuv one kan rani."
28 Evus, Iesu viteni mini vit, "!Ei mama! !Demkatien onom mariso! Asa koa kovis inau eni, kei hekistal hehi anatin."✡ Ka hatte tas, natnahin mai ris tahos.

Iesu san anien min meatin keil koa amulin taosen ehat (4000)✡

29 Navong Iesu lokovein taon enek, kei ka onen keil uva amusil vali oai Kaleli. Ekonek, avina en usi hou tai ka arondan.
30 Ka marmari vangi meatin keil umai veni ka alah leimesai keil one: koakeil asakras avoual, metovar keil, koakeil ale kalkali, koakeil avi ameng, ka houlu emun koa amesai en mesaien savsav keil. Alah keil ka aling retai en keil vesesal en alen Iesu, ka kei sak revi keil vasi.
31 Ka navong meatin keil ales asa koa mumoni, amutimanin houlu veni koakeil avi ameng, aselus; koakeil ale kalkali, umai ris atahos; koakeil asakras avoual, amual; ka metovar keil, alele. Navong alesi, amasmas Ahi onen me-Isrel keil veni.
32 Evus, Iesu vise ruain meatin keil onen ka viteni min keil vit, "Ek mahis meatin keil ekek veni keil aro ral minau avong etel tuai ka anien ae tovuol. Ek rovattei masila lat keil avahaha ris teim ose navong amai kat keil, veni vahesa ave hememerau ka mete hemalikelik en sise."✡
33 Ka meatin keil onen avisi avit, "!Ka romul en out volvol! ?Rehehotin anien en out kave keke rokilea rovahengan marmari vangi meatin keil ekek?"✡
34 Iesu vis keil vit, "?Veret ehis mikur kati?"

Avit kesi avit, "Heite oulu (7) enges ka titi mesau vahis."

35 Sakini Iesu viteni min marmari vangi meatin keil keke avatontan en atan.
36 Navong arondan evus, Iesu kur veret oulu (7) ka mesau vahis ka san masmasien min Ahi veni. Evus, kei vul vahasi ka sani min meatin keil onen keke avatiti vaha min meatin keil.
37 Ka keil vasi akanian ka vange vil revi. Ka navong meatin keil onen Iesu uva ris keke avakur soke anien keil, veiat oulu (7) vil mules.
38 Amo keil koa akanian en avong enek arokol taosen ehat (4000). Ka arvuli lattei ahin ka titiali keil.✡
39 Ka navong Iesu sila marmari vangi meatin keil avahaha, kei ka onen keil uvut en vot ka uva en out koa avise en Makatan.

✡ **15:28:** Mat 8:10,13; 9:29 ✡ **15:28:** Mak 8:1-10 ✡ **15:32:** Mat 14:15; Mak 6:36; Luk 9:12 ✡ **15:33:** Mak 6:37; Sion 6:5 ✡ **15:38:** Mat 14:21; Mak 6:44

16

Hetetamen tei keil avis Iesu voumon mari tounah tai vatie lati keke kei ka ven Ahi anatin✡

1 En avong tai, Farasi ka Satusi keil umai ven Iesu keke avasak visi. Sakini avisi voumon mari tounah tai avalesi vatie lati keke kei ka ven Ahi anatin.✡

2 Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Navong meteiai munu, kami mivit, ‘?Kolesi? Teilang vilhili. Mul rie lati keke an hetahos visuvong.’

3 Ka navong out mulan, kami mivit, ‘Kosa, ous hous veni teilang vilhili ka mahmah keil houlu.’ Milei kilea en sakien ten an keil, ka misakras mivalei kilea asa koa mul kur out en avong kosa.

4 Kami meatin keil ten avong kosa, emi vati mivales etai merikel keke mivakur anatin enau eni. Anatin, emi vati mivalesi veni mikalkali ka milokovein Ahi suval ahin tai koa lokovein meatin kati onen keke vamaen kei min meatin sav. Ka nirmumon etai merikel mihelesi, tanges varei mihelesi koa hehi merikel onen provet Siona.”✡ Evus, Iesu lokovein keil, vut en vot ka va en out sav ral min onen keil.

Iesu sel kat meatin keil onen keke ilei kat revi keil ven hihiseien onen Farasi ka Satusi keil✡

5 Navong Iesu ka meatin keil onen arokol usi Mari Oai ten out Kaleli, meatin keil onen amundem kati keke e vobong avakur veret ae.

6 Ka navong amual uva, Iesu viteni min keil vit, “Mihelei kat revi kami ven ‘is’ onen Farasi ka Satusi keil.”✡

7 Navong alonge, amul aviteni min keil eris avit, “Kei mul selus min ir usil is veni rorkur etai veret vahi ar.”

8 Ka Iesu long kilea asa amul aselus usili, sakini va vis keil vit, “!Demkatien onami havivi ramat! ?Vensa mimul miselus min kami usil veret koa tovuol?

9 ?! Mirkileatei veah!? ? Emi vobongeni tuai keke navengan amo keil taosen elim (5000) en veret elim enges? ?Ka veiat ehis vilelau keke kami misieni?✡

10 ?Vuo mukave en avong navengan amo keil taosen ehat (4000) en veret oulu (7) enges? ?Veiat ehis vilelau mules koa kami misieni?✡

11 ? Sakini, vensa kami mirkileatei keke narselustei usil veret? Ka mihelei kat revi kami ven is onen Farasi ka Satusi keil.”

12 Sakini akilea suk keke rovitentei keke avalei kat revi keil ven is ten veret, ka ven hihiseien keil onen Farasi ka Satusi keil koa romaltei.*

Pita vit lati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati keke

✡ **16::** Mak 8:11-13; Luk 12:54-56 ✡ **16:1:** Mat 19:3; 12:38; Luk 11:16; Sion 6:30; 1Kor 1:22 ✡ **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **16:4:** Mak 8:14-21 ✡ **16:6:** Luk 12:1 ✡ **16:9:** Mat 14:13-21; Mak 6:34-44; Luk 9:11-17; Sion 6:1-13 ✡ **16:10:** Mat 15:32-38; Mak 8:1-9 * **16:12:** Hihiseien keil onen Farasi ka Satusi keil suval ‘is’ en usite koa amul akapil vituai hihiseien keil houlu koa romal revitei ral min selusien onen Ahi, ka hihiseien keil one mul rokol me-Isrel keil vasi. ✡ **16:12:** Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

hesani hemai✡

13 Iesu ka meatin keil onen amual uva, akistal vesesal en taon ten out Sesaria-Pilipae. Ka en out enek, kei vis onen keil vit, "?Meatin keil aviteni keke inau, Natin Meatin,✡ navi isei?"

14 Ka avit kesi mini avit, "Meatin tei avit kovi Sion Baptis.✡ Ka teisav avit kovi provet Ilaetsa. Ka tateisav emun avit kovi provet Seremaea telamu vuo provet sav emun."

15 Ka kei vis keil vit, "? Ka mukave en kami? ?Mivit inau navi isei varei?"

16 Ka Saemon Pita mea vit, "Keik kovi Mesaea. Anatin, kovi Natin Ahi koa moul."✡

17 Ka Iesu viteni mini vit, "!Tokolkatien onen Ahi mul tuai enuk, Saemon natin Siona! Veni rovitei meatin keke vahothot enau minuk, ka Tata onak varei en out nesa mumoni.✡

18 Ka naviteni minuk keke kovi 'Pita' koa aneite teni vi 'ahat.'✡ Ka en ahat koanek, numon Sios onak hel ien. Ka keihoen vasi ten matien sakras vamai vapuruni.

19 Nilingi en hem, ki keil ten hiasuvien onen Ahi. Sakini, asa koa koring koe en out netan, Ahi emun heting koe. Ka asa komaeni en out netan, Ahi emun hemaeni."✡

20 Evus, Iesu vit koe min onen keil keih anahitentei min etai meatin keke kei vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai.✡

Iesu selus usil mahien ka matien onen, ka mukave hemoul eris ran matien✡

21 En avong enek eva, Iesu vit kilea min meatin keil onen keke kei heha en out Serusalem. Ka navong itokol Serusalem, kei hekur mahien hehi houlu en hen elda keil, asuv keil onen pris keil, ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis. Kei vit meseini min keil keke uasi hemat, ka en avong hetel, kei hemoul eris ran matien.

22 Navong Iesu viteni mukok, Pita kur seheni havivi ka selus keih mini vit, "! Asuv, konaselustei namukonek! !Tounah enek sakras vakistal enuk!"

23 Ka Iesu viles, les Pita ka viteni mini vit, "!Komusil rendemien onen Temat, kiha ranau! Komul kosak visi keke kovoumonau masavoi en sise onak veni komusil rendemien onen meatin keil ten out netan enges, ka kormusiltei rendemien onen Ahi."

24 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Munak meatin etai en vati vousil nau, kei hesesein moulien onen, hehous aiveave onen, ka housil kat nau.✡

25 Veni meatin koa en vati vahuli kat moulien onen, moulien enek hevuol rani. Ka munak hemaen moulien onen hevuol venau, kei hehotin moulien koa vi anatin.✡

✡ **16:13:** Dan 7:13 ✡ **16:14:** Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✡ **16:16:** Mat 16:16; Mak 14:61 ✡ **16:17:** Mat 17:5; Kal 1:15-16 ✡ **16:18:** Sion 1:42; Efes 2:20 ✡ **16:19:** Mat 18:18; Sion 20:23 ✡ **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9 ✡ **16:20:** Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27 ✡ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Sion 12:25

26 ? Asa tahos munak meatin tai kur tounah vasi ten out netan ka moulien onen mul vuol rani?✡ ! Tounah tovuol! Kei sakras vasan etai tounah keke vakur ris moulien onen.
27 "Inau, Natin Meatin, nimai ris hetal min muohien koa Tata onak hesani minau ka hetal min angelo keil onen. Ka en avong koanek, nisan retai en ui umen min meatin vasi keil housil asa koa keil amumoni.✡
28 Anatin eli naviteni min kami, tei en kami koa mimul mimulomal ekok kosa, mihermattei mau ka mihelesi navong inau, Natin Meatin, nimai hetal min keihoen ten hiasuvien onak."✡

17

Muohien ten keihoen onen Ahi vihil ka en Iesu✡

1 Avong ahetai (6) muli va, Iesu kur Pita, Tiemes ka tunali koa Sion telmusili ka mulamu en keitel telvina nesa en mari vatihou tai, en out koa keitel telro saseatel enges.
2 Ekonek, tellele telles aven Iesu viles. Veinan vihil suval meteiai, ka eisin omon vilahil muoh vis muoh suval laet.✡
3 Evus, telmali telles Mosis ka Ilaetsa lumul luselus ral min Iesu.
4 Navong Pita les keilu, viteni min Iesu vit, "!Asuv, tahos imok keke komaitel metro ekok! Munak keik em hehati, numon votevav hetel: tai onom, tai onen Mosis, ka tai onen Ilaetsa."
5 Ka navong Pita mul veah selus, mahmah tai koa vihil mai mutaluh koe keil, ka along rea tai ka eni koa vit, "Koanik vi Natkuli kati ka envatien onak mul ien.✡ Nasi nau houlu veni. !Mithelong kati!"✡
6 Navong Pita keitel tellong rea enek, telmetau houlu ramat, telmotmot, ka naeatel vita rokol atan.
7 Navong telmul veah netan, Iesu mai, rokol keitel, ka viteni vit, "Telmea. Mitnametautei."
8 Ka navong tellele vina nesa, telroles etai mun meatin, Iesu enges ro ral min keitel.
9 Navong telmita ris netan ran vatihou enek, Iesu meng kat keitel vit, "Mitnahitentei tounah koa mitlesi min etai meatin hetokol avong koa inau, Natin Meatin, nimoul eris ran matien."
10 Ka telmali telvisi telvit, "? Vensa tiser keil ten mengkatien onen Mosis aviteni keke Ilaetsa hemae helamu en Mesaea koa Ahi vat kati?"✡
11 Iesu vit kesi vit, "Anatin keke Ilaetsa hemae ka hesak mesein meatin keil ven amaien onen Mesaea.
12 Ka naviteni min kami keke Ilaetsa mai tuai✡ ka meatin keil arlei kileatei. Keil amum tisa mini suval koa e vati. Ka en vati sakien enek, inau, Natin Meatin,

✡ **16:26:** Mat 4:8-9 ✡ **16:27:** Mat 25:31; Sam 28:4; 62:12; Pro 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12 ✡ **16:28:** Mat 10:23 ✡ **17::** Mak 9:2-13; Luk 9:28-36 ✡ **17:2:** 2Pit 1:16-18 ✡ **17:5:** Sam 2:7; Mat 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22; 2Pit 1:17 ✡ **17:5:** Dut 18:15; Umen 3:22 ✡ **17:10:** Mal 4:5-6 ✡ **17:12:** Mat 11:14; Luk 1:17

emun nikur mahien en hen meatin keil."
13 Navong Iesu viteni mukok, keitel tellong kilea suk keke mul selus min keitel usil Sion Baptis.

Iesu sak revi ehon tai koa ninin tisa mul ien✡
14 Navong Iesu keitel telsuvul ran vatihou enek, telvisu en vangi meatin keil. Ka meatin tai mai ven Iesu, retengeiril mini
15 ka vit, "Asuv eli, em hemahis natkuli veni kei kur mesaien leimatmat ka mahien onen tisa mok. Avong houlu kei mot va en ahang vuo en oai.
16 Ka nakuri mai ven meatin keil onom ka asakras avasak revi."
17 Navong longe mukok Iesu viteni vit, "!Ekovei! ! Kami meatin keil ten avong kosa, mikalkali ka demkatien onami tovuol vareis!✡ ? Nito hetal kami hetokol nengeis? Avek mah en kami koa demkatien onami tovuol. Alkur ehon vamai venau ekok."
18 Ka navong Iesu les ehon enek, vile lat ninin tisa koa mul ien ka va rani. Hatte tas, ehon enek mai ris tahos.
19 Katau, navong Iesu ro sasen meatin keil onen umai veni ka avisi avit, "? Vensa varei komai mesakras mevahile lat ninin tisa enek vaha?"
20 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Veni demkatien onami havivi ramat. Anatin eli naviteni min kami, munak mikur kat demkatien koa havivis suval titi uti mastard, mikilea mivahiteni min vatihou enek mivahit, 'Kimea ran out ekok ka kiha ke va,' ka kei heha. Munak demkatien onami mul, tounah tovuol vakeih mivoumoni."
21 *
22 Amea ran out enek ka amual uva en provins ten out Kaleli. Ka navong amul amual, Iesu viteni min onen keil vit, "Hervitei tuetin, inau, Natin Meatin, isa lat nau niha en hen meatin keil ten out netan.
23 Keil uas nau nimat, ka en avong hetel teni, nimoul eris ran matien."✡ Navong meatin keil onen alonge mukok, amundemko houlu.

Iesu vul takis ten Eim Votut ka en merikel tai
24 Avong tai, Iesu ka meatin keil onen amual ka akistal en taon ten out Kapaniam. Ekonek, meatin keil koa alah mani ten takis ten Eim Votut† umai ven Pita ka avisi avit, "?Mukave? ? Tiser onom mul vul takis ten Eim Votut vuo rovultei?"✡
25 Ka Pita vit kesi min keil vit, "Anatin, kei mul vuli."
Ka navong Pita va neim en eim onen, roselustei veah ka Iesu visi vit, "? Mukave Saemon Pita? ?Komundem sa? ?Asuv houlu keil ten out netan alah takis ka duti‡ ran

---

✡ **17:13:** Mak 9:14-29; Luk 9:37-43 ✡ **17:17:** Dut 32:5,20 * **17:21:** Tei en tus keil onen Matiu aling selusien koanik mul ien koa vit, *"Meatin kilea vasakin vati ninin tisa enek vamea ran meatin navong mul vis ka mul val ran anien."* ✡ **17:23:** Mat 16:21 † **17:24:** Takis ten Eim Votut vi drakma elu ven amo keil vasi koa suval vatu taosen elu (2000). ✡ **17:24:** Eks 30:13; 38:26 ‡ **17:25:** Duti suval takis ten vat koa aling kati en tounah vasi koa akuri ran out sav.

isei? ?Alahi ran titae keil kati vuo alahi ran meatin sav keil?”

26 Ka Pita vit kesi mini vit, “Alahi ran meatin sav keil.”

Iesu viteni mini vit, “Hemukonek, titae keil kati aryultei takis.

27 Ka avaseini keke Ahi koa vi Asuv Houlu en tounah vasi vi Tata oralu, lehul takis ten Eim Votut onen veni rotahostei lovoumon meatin keil enek avalele vatisa en ialu. Sakini kiha en Mari Oai ten out Kaleli ka kison huk onom. Mesau koa kisare helamu, kikoh vas ongon ka kihotin mani tai koa hevinvin en takis oralu. Kikuri ka kiha kisani min keil.”

18

Iesu visein meatin keil usil isei vi hetetamen imok en meten Ahi✡

1 En avong enek, meatin keil onen uva ven Iesu ka avisi avit, “?En hiasuvien onen Ahi, isei vi hetetamen imok?”✡

2 Iesu vise titiali tai ka mumoni mulomal en mete.✡

3 Evus, viteni min keil vit, “Anatin eli naviteni min kami, munak mihervilestei rendemien onami keke mihemai mihesuval titiali keil, kami misakras mivaha en out koa Ahi vi Asuv Houlu ien. 4 Sakini, koakeil amumon rendemien one va netan✡ suval titiali koanik, keil ihi hetetamen imok en out koa Ahi vi Asuv Houlu ien.

5 Ka meatin koa hekur revi titiali tai koa mukok en isok, hesuval koa kei mul kur revi inau.✡

6 “Ka munak meatin etai hesakin meatin tai koa musil kat nau suval titiali ekek hemot en tisaen, Ahi hesan mahien koa hetisa mok mini. Hetahos imok keke ipar kat mari ahat tai en hiren meatin enek ka imarindu eni en huinev ten atas.

7 !Anatin keke tounah koa hesakin meatin hemot en tisaen il imai, ka hetisa vis hetisa mok en koakeil avi sise teni!

8 “! En vati rendemien enek, munak tai en kami, hen vuo alen sakin kei mot en tisaen, heta kotehei ka hesoni heha! Hetahos imok mini keke hati usiven hetisa ka hekur moulien ten lisenges helin munak hen vasi keilu ka alen vasi keilu hetahos ka isoni heha en ahang koa sakras vamat.✡

9 !Ka munak tai en kami, meten sakin kei mot en tisaen, hekis lati ka hesoni heha! Hetahos imok mini munak meten tai hevuol ka hekur moulien ten lisenges helin munak meten vasi keilu lumul ka isoni heha en ahang koa sakras vamat.”

Tatavolien usil sipsip koa vuol✡

10 Navong titiali enek mules mulomal en mete, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Mihelei kat revi kami keke minalei seseintei meatin keil koa amusil inau suval titiali koanik. Anatin eli naviteni min kami keke angelo keil one✡ aro en meten Tata onak en out

✡ **18::** Mak 9:33-37; Luk 9:46-48 ✡ **18:1:** Luk 22:24 ✡ **18:2:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 ✡ **18:4:** Mat 20:26-27; Mak 10:43-44; Luk 22:26 ✡ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Sion 13:20 ✡ **18:8:** Mat 5:30 ✡ **18:9:** Luk 15:3-7 ✡ **18:10:** Hib 1:14

nesa, ka ihit lati mini munak meatin tai mul purun keil.

11 *

12 "? Kami mimundemi mukave? ? Munak meatin tai, sipsip osen keil avi handred tai (100) ka tai en keil vuol, houmon sa? ? Mimundemi keke helokovein sipsip sav keil osen koa avi hanumau ehat ka teindan ouhat emun (99) il en usi hou keke kilea vaha valekat sipsip koa vuol? ! Anatin!

13 Ka anatin eli naviteni min kami, munak hehotini, kei hesi kei hemariso mok ven sipsip koanik mulin sipsip sav keil osen koa arvuoltei.

14 En vati sakien enek, Tata onami en out nesa en rovattei etai meatin koa musil inau suval titiali koanik vavuol."

Iesu visein meatin keil usil sakien koa meatin ihatimal en tumali koa mum tisa mini

15 Iesu mules selus min meatin onen keil usil tisaen keil vit, "Munak tumali mum tisa va katuk, keik kos kiha veni ka kitie mini asa koa mumoni romaltei va katuk. Munak kei hetaengonuk ka milhetalimal en usite onamil, keik kisik veni milheto hetahos eris.✡

16 Ka munak kei hertaengontei selusien onom, kiha ris veni hetal min meatin hetas vuo helu mun keke keilu luhelesi ka luheselus en usite onom keke kosak visi kovatalimal en kamil.✡

17 Ka munak tumali en rovattei vataengon kamitel, mithehitehiteni en meten meatin keil ten sios. Ka munak en rovattei vataengon meatin keil ten sios emun, mihelingi heha hae ka mihoumoni mini hesuval kei vi meatin koa rokileatei Ahi vuo meatin tisa tai suval koakeil alah takis.

18 "Anatin eli naviteni min kami, asa koa miring koe en out netan, Ahi ring koe tuai en out nesa, ka asa mimaeni en out netan, Ahi maeni tuai en out nesa.✡

19 "Anatin eli naviteni mun min kami keke munak elu en kami en out netan ekek milhemai en rendemien hetas usil tounah tai ka milhehis veni, Tata onak en out nesa hesan ui hisien onamil.✡

20 Veni navong meatin elu vuo etel telmai out tas en isok, inau namul en out enek ral min keitel."✡

Tatavolien usil mahien koa hekistal en koakeil e rovattei avoumon methos min mesav keil

21 Evus, Pita mai ven Iesu ka visi vit, "? Asuv, munak tuak onak mum tisa va kat inau, numon methos hetal mini avong hehis?✡ ? Hetokol avong oulu (7)?"

22 Iesu vit kesi vit, "Vuo, rovitei avong oulu (7), ka kumoni avong hehi oulu (7), hevus, avong hehi oulu mun

* **18:11:** Tei en tus keil onen Matiu aling selusien koanik mul ien koa vit, *"Inau, Natin Meatin, numai keke malekat vati meatin keil koa avuol keke moutut moulien one."* ✡ **18:15:** Lev 19:17; Luk 17:3 ✡ **18:16:** Dut 19:15; Sion 8:17; 2Kor 13:1; 1Tim 5:19 ✡ **18:18:** Mat 16:19; Sion 20:23 ✡ **18:19:** Mat 7:7; 21:22; Mak 11:24; Sion 15:7; 16:23; Tiem 1:5; 1Sion 3:22; 5:14-15 ✡ **18:20:** Mat 28:20; Sion 14:23 ✡ **18:21:** Luk 17:3-4

(7), hevus, avong hehi oulu mun (7) heha vio … kosakras kovahuli mun.†

23 "Nihit kilea en sakien koanek en tatavolien tai. Hi-asuvien onen Ahi suval asuv houlu tai koa en vati vasak revi en kaon onen eiloheh keil onen.

24 Navong mul sak revi kaon keil, amulamun meatin tai koa kaon onen mulin gol mani‡ milian halualim (10,000,000).

25 Ka veni sise tovuol keke meatin enek vahul kes kaon onen, asuv houlu onen meng kati keke avasalem en kei, ahin onen ka titaealu vasi keil avahi slev keil, ka avasalem en tounah vasi one emun. En sise koanek, asuv houlu vit mani teni hehul kes kaon onen.

26 "Navong meatin enek longe mukok, retengeiril en meten asuv houlu ka peahi keih vit, '! Aue li! ! Kisani minau li avong havivi mun ka nihul kes tounah vasi koa mul en kaon onak!'

27 Ka asuv houlu en mahisi, sahulin kaon onen ral mini, ka maeni maluv ka va.✡

28 "Ka navong meatin enek va hae, kei visu min eiloheh sav onen asuv houlu koa kaon onen mul ral mini koa vi gol mani vahis enges. Ka meatin enek, kei kin kat hiren varei ka viteni mini vit, '!Kihul kes mani vasi koa kokuri ranau!'

29 "Ka eiloheh enek retengeiril en meten ka peahi keih vit, '! Aue li! ! Kisani minau li avong havivi mun ka nihul kes tounah vasi koa mul en kaon onak!'

30 "Ka meatin enek seseini. Kei va suk ka son eiloheh enek va en eim takeih rokol avong kilea vahul lat kaon onen.

31 Ka navong eiloheh sav keil ales asa koa kur out, keil alonge tisa houlu ka uva ven asuv houlu one ka avit vasin tounah mini.

32 "Evus, asuv houlu vise meatin enek emai ris veni ka viteni keih mini vit, '! Keik kovi meatin tai onak koa kotisa vis kotisa mok! Navong kopeah nau keke ek hemahisuk, inau nasahulin kaon onom ka namaenuk kova maeis. 33 ?Sakini, vensa em romahistei eiloheh sav onak en vati sakien koa na-mumoni minuk?'

34 Asuv houlu tin kat meatin onen enek houlu, sakini sa lati vaha vakur mahien en hen meatin keil ten eim takeih hetokol avong hehul lat vasin kaon onen.✡

35 "Ka Tata onak en out nesa emun houmoni min kami vasi housil vati sakien enek munak mihermumon-tei methos hetal min tuomi keil en tinomi."✡

19

Iesu visein meatin keil keke meatin koa retalihe natasiltei ran ahin onen✡

1 Navong Iesu selus en tounah keil enek evus, kei ka onen keil alokovein provins

† **18:22:** Selusien kati teni vit, *"… kumoni hetokol komumoni avong oulu, ka kumoni hemukonek avong hanumau etel ka halualim mun (7 x 70)."* ‡ **18:24:** Gol mani tas suval 1000 vatu. Koanek vi mari mani tai koa meatin sakras vahul lati. ✡ **18:27:** Luk 7:42 ✡ **18:34:** Mat 5:25-26; Luk 12:58-59 ✡ **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13 ✡ **19::** Mak 10:1-12

ten out Kaleli ka uva en provins ten out Sudea en usi Oaisal Sodan.
2 Marmari vangi meatin keil amusili en out enek, ka kei sak revi keil.
3 En avong enek, Farasi keil koan umai veni keke avasak visi.✡ Sakini avisi avit, “Hit visi min komai. ? Mengkatien orer maen meatin hetasil ran ahin onen ven rendemien vasi enges?”
4 Ka Iesu vit kesi min keil vit, “? Mukave, kami mirvulitei Tus Votut onen Ahi? Veni mul viteni keke mulamu, navong Ahi mumon tounah en out netan, kei *‘mumon meatin, tai mumoni vi meahos ka tamun mumoni vi ahin.’ Senesis 1:27*
5 Ka viteni mun vit, *‘Ven koanek, meahos hemea ran tata ka mama onen, ka heapil hetal min ahin onen, ka keilu luhetas.’ Senesis 2:24*✡
6 Sakini keilu lurovitei mun elu, ka lumai lutas. Sakini asa koa Ahi kap vituaini, meatin enges noumontei natasil.”
7 Ka Farasi keil avisi avit, “?Mukonek, vensa varei Mosis meng kati vit, *‘Meatin koa vit valokovein ahin onen, hesan Setifiket ten Tasilien mini, evus, kilea vasila lati?’ Duteronomi 24:1”*
8 Ka Iesu vit kesi vit, “Mosis maen kami milokovein ahin keil onami veni vatumi keih ramat. Ka sakien enek tovuol en avong Ahi mum rohtoh en tounah vasi.
9 Ka naviteni min kami keke meatin koa lokovein ahin onen, koa romatiltei vatal min meatin sav tai, ka meatin enek kur ahin sav, en meten Ahi, meatin enek mul mum tisa ral mini.”✡
10 Navong selus min keil evus, meatin keil onen Iesu aviteni mini avit, “Munak hemukonek en meatin hetal min ahin onen, hetahos imok keke meatin tai heto sasen ka hertetalihetei.”
11 Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Rovitei meatin vasi koa kilea vousil hihiseien enek, ka meatin keil koan, Ahi san keihoen min keil keke avousili.✡
12 Ven meatin keil koan asakras avatetalihe veni out lou one tisa navong avasi keil. Ka meatin keil koan mun asakras avatetalihe veni meatin sav purun out lou one. Ka meatin tateisav emun amumon rendemien one keke anatetalihetei keke voum ven hiasuvien onen Ahi. Meatin koa kilea vousil sakien enek, tahos keke housili.”

Iesu san tokolkatien min titiali keil✡
13 Evus, meatin keil akur titiali keil umai ven Iesu keke valing hen en keil ka vahis ven keil. Ka navong meatin keil onen ales keil avul kat keil.
14 Ka Iesu selus min keil vit, “Almaen titiali keil avamai venau ka minating koetei keil, veni Ahi vi asuv houlu onen vati meatin keil koa amukonek.”✡
15 Sakini, navong umai veni, Iesu ling hen en keil ka san tokolkatien min keil.

✡ **19:3:** Mat 16:1 ✡ **19:5:** Efes 5:31; 1Kor 6:16 ✡ **19:9:** Mat 5:32; 1Kor 7:10-11 ✡ **19:11:** 1Kor 7:1-2,7,9,17 ✡ **19:12:** Mak 10:13-16; Luk 18:15-17 ✡ **19:14:** Mat 18:2-3

Evus, Iesu ka onen keil alokovein out enek.

Meatin hau tai lesi keih ramat keke valokovein mani onen keke vousil kat Iesu✡

16 Navong Iesu mul mual va, meatin tai mai veni ka visi vit, “Tiser, numon sa koa hetahos keke nakilea makur moulien ten lisenges?”✡

17 Iesu vit kesi vit, “?Kovis nau usil asa koa tahos vensa? Ahi enges, kei sasen tahos. Ka munak em vati kovakur moulien ten lisenges, kilong kat mengkatien keil onen.”✡

18 Meatin enek visi vit, “?Ka mengkatien sa en keil?”

Ka Iesu vit kesi vit,

“ ‘Minouastei meatin namat.
Minakurtei ahin vuo meatin onen hanu sav.
Minahenantei tounah onen meatin sav.
Minoumontei luvosien naha kat isen meatin sav.
19 *Mihehouhou min tata ka mama onami keil.’ Eksodas 20:12-17*✡

Ka,

‘Envatien onami hel en meatin sav keil hesuval koa kami emi vat kami eris.’ ” Levitikas 19:18✡

20 Ka meatin hau enek vit risi min Iesu vit, “Inau nalong kat mengkatien vasi keil enek. ?Asa tamun narvinvintei veah eni?”

21 Iesu viteni mini vit, “Munak keik em vati kovamal vasi, kiha kisalem en tounah vasi onom ka kisan mani teni min koakeil tounah one tovuol.✡ Ka munak kumoni hemukonek, tounah onom hehi houlu en out nesa.✡ Hevus, kimai ris ka kusil nau.”

22 Ka navong meatin hau enek raengon selusien onen, kei longe tisa ka va rani veni tounah keil onen houlu ka en rovattei valokoveini.✡

23 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Anatin eli naviteni min kami, hekeih vareis min meatin koa tounah onen houlu keke vamaen Ahi vahi asuv houlu onen.

24 ?Mimundemi keke mari kamel tai kilea vakirisil en meten nidil tai koa havivi vis havivi mok? !Vuo, sakras! Ka meatin koa tounah onen houlu hekeih imok helin koanek keke vamaen Ahi vahi asuv houlu onen.”

25 Navong meatin keil onen Iesu araengoni, keil amutimanin houlu ka avisi avit, “?Mukonek, isei suk kilea vakur moulien ten lisenges?”

26 Iesu lei rahit en keil ka vit, “!Keinek! Meatin sakras voumoni, ka Ahi enges kilea voumon tounah vasi.”✡

27 Evus, Pita viteni mini vit, “?Kolesi? Komai melokovein tounah vasi onomai keke mevousil katuk. ?Mukonek, Ahi hesan asa min komai?”

28 Ka Iesu viteni min keil vit, “Anatin eli naviteni min kami, en avong koa tounah vasi ten out netan hehi heite hau, inau, Natin Meatin,✡

✡ **19:15:** Mak 10:17-31; Luk 18:18-30 ✡ **19:16:** Luk 10:25 ✡ **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 ✡ **19:19:** Dut 5:16-20; Rom 13:9 ✡ **19:19:** Mat 22:39; Mak 5:43; Luk 10:27; Rom 13:9 ✡ **19:21:** Luk 12:33; Umen 2:45; 4:34-37 ✡ **19:21:** Mat 6:20 ✡ **19:22:** Mat 6:24; Luk 16:13 ✡ **19:26:** Sen 18:14; Siob 42:2; Sak 8:6 ✡ **19:28:** Dan 7:9-10; Mat 25:31; 20:21; Mak 10:37; Rev 3:21; Luk 22:30

nitondan en vuluk ten keihoen hetal min muohien. Ka en avong enek, kami mun koa mimusil inau mihetondan retai en vulin ten keihoen teindan elu (12) ka mihelosil kat meatin vasi keil koa amul en mari vatiamal teindan elu (12) ten out Isrel.

29 Ka meatin vasi koa alokovein teim se, vuo tue keil, vuo ahine keil, vuo tata, vuo mama, vuo titiali, vuo ah se keil venau, Ahi hesan ris uite teni hehi houlu vis hehi houlu mok hehi handred tai (100) helin asa koa alokoveini. Ka katau en tounah keil enek, keil ikur moulien ten lisenges emun.✡

30 Ka houlu koa avi hetetamen kosa, imai ihi heisav enges, ka houlu koa avi meatin heisav kosa, imai suk ihi hetetamen keil." ✡

20

Tatavolien usil mukave meatin toumien keil onen Ahi avinvin en meten

1 Navong Iesu mul selus ral min meatin keil onen, ra usil tatavolien enek min meatin keil vit, "Hiasuvien onen Ahi suval horetan tai koa va en visokon semau keke valah meatin toumien keil avoum en neiai osen.

2 Navong les keil, kei vat kati keke hesan ui umen min keil hemal en hulien ten avong tai. Evus, sila lat keil uva avoum en neiai osen.

3 "Navong meteiai va nesa neli, horetan enek va ris ka les meatin sav keil amules amulomal en out avulhul ien, ka armumon etai tounah.

4 Ka kei viteni min keil vit, 'Ei, kami mun miheha mihoum en neiai osak, ka nihul kami en asa koa mal.'

5 Sakini, keil emun uva amum.

"En taviai, kei va ris ka mumoni vati tas, ka en avong tamun navong meteiai vita netan neli.

6 Ka vesesal avong koa meteiai vanu, kei va eris ka votin meatin sav keil emun amules amulomal. Sakini kei vis keil vit, '?Vensa varei mimules mimulomal ekok ka mirmumon etai tounah visokon rokol mendilah?'

7 "Keil avit kesi mini avit, 'Veni meatin tovuol vamai vakur komai mevoum mini.'

"Sakini horetan enek viteni min keil vit, 'Kami mun miheha mihoum en neiai osak.'

8 "Navong meteiai munu, horetan ten neiai viteni min avat onen meatin toumien keil vit, 'Kihise meatin toumien keil ka kisan ui umen one min keil.✡ Helamu, kihul lat retai en koakeil umai katau heha vio … kivus en koakeil umai mulamu.'

9 "Sakini, koakeil umai vesesal en avong koa meteiai vanu, keil umai ven avat toumien ka navong vul lat keil, sani min keil hulien koa mal vinvin ten avong tai, visokon rokol mendilah.

10 Sakini, navong koakeil umai amulamu alesi, keil amundemi avit ikuri hemarite mok. Ka navong umai, keil emun akur retai en hulien koa mal vinvin enges ten avong tas.

✡ **19:29:** Mat 19:16; Luk 10:25 ✡ **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 ✡ **20:8:** Lev 19:13; Dut 24:15

11 Ka navong akuri, keil asel kutut kat horetan enek
12 avit, ‘Koakeil kovise keil katau, vesesal en avong koa meteiai vanu, amum haoa tanges, ka kovul keil vati tas en komai koa memum keih, avetin mue en komai ka meteiai kan purun avemai.’
13 “Ka horetan enek vit kesi min tai en keil vit, ‘Tuak, narpuruntei kami. Kami mimaeni mivoum minau ven hulien koa mal vinvin ten avong tas.
14 Mihekur mani onami ka miheha. Inau ek vati mahul koakeil umai akatau vati tas en kami.
15 Koanek mani onak. Ka nakilea moumon asa ek vati vatal mini. ?Vuo mukave? ?Kami mevi elu veni nasan kataunien min meatin sav keil?’
16 “Sakini, en sakien koanek, koakeil avi meatin heisav kosa imai ihi hetetamen imok, ka koakeil avi hetetamen imai ihi heisav enges.”✡

Iesu selus eris usil mahien ka matien onen ka hemukave hemoul eris ran matien✡

17 Navong Iesu mul va en out Serusalem, kei kur teindan elu (12) onen uva seh ka viteni min keil vit,
18 “? Milesi? Rovaha Serusalem ke. Ka en out enek, imae lat nau, Natin Meatin, niha en hen asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis. Hevus, keil ikuri iha en kot ka imae lat moulien onak hemat.✡
19 Evus, isa lat nau niha ven meatin keil koa arvitei Siu keke umon tohtohien heha kat nau, itah nau en viau takan, ka iti kat nau en aiveave. Avong hetel heli heha, ka nimoul eris ran matien.”✡

Iesu visein meatin keil onen usil sakien ten kataunien✡

20 Evus, mama onen Tiemes keilu Sion, natin Sepeti keilu, mai ven Iesu ral min keilu. Kei malingling veni keke vahis tounah tai veni.
21 Iesu visi vit, “? Mama, keik em vat sa?”

Ka mama enek viteni mini vit, “Ek vati keke kimaeni li natkuli keilu ekek luvatondan vesesal venuk navong kimai kihi asuv houlu, tai en usivem matu ka tamun en usivem meil.”✡
22 Iesu viles les natnali keilu ka vis keilu vit, “Kamil milreingeingen asa koa milmul milvis inau eni. ? Mukave? ? Kamil milkilea milvakur sakvisien ka mahien keil hesuval koa inau niha nikuri?”✡

Ka luvit kesi mini luvit, “! Anatin, melkilea!”

23 Iesu viteni min keilu vit, “Anatin, kamil milhekur mahien hesuval asa koa inau nikuri. Ka avaseini, hervitei inau keke matie lat isei hetondan en usivek matu vuo usivek meil. Vulin ten hetetamenien keilu enek onen

✡ **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30 ✡ **20:16:** Mak 10:32-34; Luk 18:31-34 ✡ **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23; Luk 9:22 ✡ **20:19:** Mat 16:21; 17:23; Luk 9:22; 24:7,46; Umen 10:40; 1Kor 15:4 ✡ **20:19:** Mak 10:35-45 ✡ **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30 ✡ **20:22:** Mat 26:39; Sion 18:11

koakeilu Tata onak rie lat keilu tuai keke luvakuri."

24 Ka navong meatin sav keil onen Iesu koa avi halualim (10) araengoni, avuroh kat time keilu.

25 Ka Iesu vise ruain keil vasi umai veni ka viteni vit, "Mikilea keke hetetamen keil onen koakeil arvitei Siu e vati mok keke avoumon one keil avalei kilea en hetetamenien one. Ka asuv keil emun one amumoni keih ramat en meatin keil koa alosil kati.

26 Ka sakien onami hermukteinek. Munak kami tai en vati vahi houlu en kami, kei houmon kei hemai hesuval meatin toumien onami.✡

27 Ka munak tai en kami en vati valamu en kami, kei houmon kei hemai hehi slev onami.

28 Veni inau mun koa navi Natin Meatin, narmaiteis keke meatin keil avoum avakataunau. ! Vuo! Numai keke moum makataun meatin sav keil✡ ka keke masan moulien onak vahul lat meatin keil houlu avamaluv ran keihoen ten tisaen one."✡

Iesu sak revi metovar elu✡

29 Iesu ka onen keil aka pas taon ten out Seriko, ka navong amuli uva, mari vangi meatin keil amul amusili.

30 Ekonek, metovar elu✡ lurondan en vali sise ka luraengoni keke Iesu mul mual va. Sakini, keilu luvisohiso luvit, "!Asuv! !Natin asuv houlu Deved! !Em hemahis komal eli!"

31 Ka vangi meatin keil avul kat keilu keke luvato raeng. Ka avaseini, keilu luvisohiso keih imok luvit, "!Asuv! !Natin asuv houlu Deved! !Em hemahis komal eli!"

32 Navong Iesu longe, vati ka vise keilu lumai. Evus, vis keilu vit, "? Emil vati moumon sa min kamil?"

33 Ka luvit, "Asuv eli, emal vati kovasak revi metomal."

34 Ka Iesu, tin vilelau en enmahisien ven keilu. Sakini, rokol metealu, ka hatte tas, keilu lukilea luvalele ka lumusil Iesu.

21

Iesu kistal en out Serusalem ka meatin keil asan houhouen mini✡

1 Navong Iesu ka onen keil umai vesesal en out Serusalem, keil akistal en meteimal ten out Betfas, vesesal en Hou Nei Olip. En out enek, Iesu sila meatin elu onen

2 vit, "Milheha en meteimal koa keisom. Ka hatte tas, milhehotin dongki tai asar kati ral min titan. Milheluvat keilu ka milheti keilu luhemai venau.

3 Ka munak meatin etai hesak visi keke heting koe kamil, milhehiteni mini milhehit, 'Asuv en vat keilu,' ka hatte tas, kei hemaen keilu."

4 Koanik kur out vasakin asa koa Ahi viteni ka en provet onen mai vi anatin koa vit,

✡ **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 ✡ **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7 ✡ **20:28:** 1Tim 2:6 ✡ **20:28:** Mak 10:46-52; Luk 18:35-43 ✡ **20:30:** Mat 9:27 ✡ **21::** Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Sion 12:12-19

5 *"Kihiteni min meatin keil koa aro en taon ten out Serusalem kihit,*
'!Mihelesi! Asuv houlu onami mul mai keke valosil kat kami.
Kei, sakien onen merau enges, ka mul muloh en dongki tai.
Anatin, mul rondan en sili dongki tai enges ka mul mai.' " Sakaraea 9:9

6 Ka meatin keilu onen Iesu luva ka lumumoni suval koa Iesu viteni.

7 Keilu luri dongki ka titan. Evus, lukuvin kot onealu en dongki keilu enek ka Iesu rondan eni.

8 Marmari vangi meatin keil umai ka asak mesein revi sise keke Iesu voual ien. Keil avuen kot keil ome en sise ka teisav en keil amusah oumeil ka aling revi en sise.

9 Houlu en mari vangi meatin keil enek koa uva amulamu en Iesu ral min koakeil akatau emun avisohiso vina nesa avit,

"!Masmasien min Natin asuv houlu Deved!
'!Tokolkatien hel en kei koa mai en isen Iahova!' Sam keil 118:26✡
!Masmasien hehina min Ahi en out nesa!"

10 Ka navong Iesu kistal en out Serusalem, longlongien enek ka vasi taon ka me-Serusalem vasi keil amutimanin ka arun usili houlu "?Isei enek koa mul mai?"

11 Ka marmari vangi meatin keil avit kesi avit, "Koanik vi Iesu, provet tai ten out Nasaret en provins ten out Kaleli."

Iesu likat rasilin meatin houlu koa arvouhoutei min Ahi ran Eim Votut✡

12 Navong arokol Serusalem, Iesu va neim en teahu ten Eim Votut ka likat rasilin meatin vasi keil koa asalem en tounah vuo amul avul tounah eni. Kei vou vilehiles avet onen koakeil amul akekes en mani ka out tatondanien onen koakeil asalem en ame keil avahi sanien votut. 13 Ka navong mumoni, sel kat keil vit, "En Tus Votut amutisi avit, *'Eim onak ihise en Eim Tahisien.' Aesea 56:7* Ka kami mimumoni suk mai vi *'Eim mon tarhena keil.' " Seremaea 7:11*

14 Ka navong Iesu mul en teahu ten Eim Votut, metovar keil ka koakeil asakras avoual umai veni ka kei sak revi keil.

15 En avong enek emun, titiali keil amul avisohiso en teahu ten Eim Votut avit, "Masmasien min Natin asuv houlu Deved."✡

Ka navong asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis ales mormore tounah keil koa Iesu mumoni ka alonge asa koa titiali keil avisohiso eni, tine vepeng houlu.

16 Sakini keil avis Iesu avit, "?Koraengon asa titiali keil ekek amul aviteni?"

Ka Iesu vit kesi vit, "Anatin, nalonge. ?Mukave, kami mirvulitei Tus Votut onen Ahi? Veni kei mul vit,

'Ahi, keik kosak mesein sise keke kilong masmasien hehat minuk,

✡ **21:9:** Mat 23:39; Luk 13:35 ✡ **21:11:** Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Sion 2:13-22 ✡ **21:15:** Mat 21:9

heka en titiali ka tivava keil.' " Sam keil 8:2

17 Evus, Iesu lokovein keil ka mea ran out Serusalem. Kei ka onen keil uva en taon ten out Betani, ka en out enek, amatil.

Iesu san sesendaen va kat vati fik tai koa rosontei heite✡

18 En visokon semau, navong Iesu mul mual va ris en out Serusalem, amai kati en sise.

19 Ka les vati fik tai mul en vali sise. Ka navong va vesesal veni, votini keke heite tovuol, les outes.✡ Sakini, Iesu viteni min vati fik vit, "! Heiai hetovuol emun enuk!" Ka hatte tas, vati fik enek mukou.

20 Navong meatin keil onen Iesu alesi, amutimanin ka avisi avit, "?Vati fik enek mukou hatte tas mukave?"

21 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Anatin eli naviteni min kami, munak demkatien onami mul ka mihermundem maentei asa koa mivisi, kami mikilea mivoumon asa koa namumoni en vati fik. Ka roviteis koanik, mikilea emun mivahiteni min hou koanik mivahit, 'Kimea ran vulum ka kiso sasom enuk kiha en atas,' ka hekur out.✡

22 Munak mikur anatin keke tounah hekistal, tounah vasi koa mihehis Ahi veni, hekistal hehi anatin."✡

Hetetamen keil onen Siu keil avis Iesu vahit kilea keke mul mum en isen isei✡

23 Navong arokol Serusalem, Iesu va en teahu ten Eim Votut. Ka navong kei mul visein meatin keil, asuv keil onen pris keil ka elda keil umai veni ka avisi avit, "? Keik komul komumon tounah keil ekek en isen isei? ?Isei maenuk kovoumoni?"

24 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Inau mun, mahis kami en tounah tai. Munak mihehit kesi minau, inau mun nihiteni min kami isei maen nau moumon tounah keil enek.

25 Alhit visi minau. ? Isei maen Sion vahi baptaes en meatin keil? ?Ahi vuo meatin enges?"✡

Keil aselus rahiti min keil eris avit, "? Rehehiten sa? Munak rehehit 'Ahi maeni,' kei hehiteni min ir hehit, '?Mukonek, vensa suk mirkurtei anatin en selusien onen?'✡

26 Ka munak rehehit, 'Meatin maeni,' rehemetau en mari vangi meatin keil veni keil vasi amundemi keke Sion Baptis vi provet tai onen Ahi."✡

27 Sakini, avit kesi min Iesu avit, "Komai merkileatei isei maeni."

Ka Iesu viteni min keil vit, "Mukonek, inau mun nirvitentei isei maen nau moumon tounah keil ekek."

Tatavolien usil longkatien onen natnali elu

28 Ka Iesu ra usil tatavolien tai min keil vit, "? Kami mirendem sa? Meatin tai, natnali elu. Avong tai, meatin enek va ven moeite ka viteni mini vit, 'Natkuli,

✡ **21:17:** Mak 11:12-14,20-24 ✡ **21:19:** Luk 13:6 ✡ **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; 1Kor 13:2 ✡ **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19; Sion 14:13-14 ✡ **21:22:** Mak 11:27-33; Luk 20:1-8 ✡ **21:25:** Sion 1:6,33 ✡ **21:25:** Mat 21:32; Luk 7:30 ✡ **21:26:** Mat 14:5; 21:46

kosa, kiha kum en neiai oseratel.'
29 "Ka natnali enek vit kesi mini vit, 'Ek rovattei.' Ka katau, rendemien onen viles ka va mum.
30 "Evus, tata va ven natnali tamun ka viten selusien vati tas. Ka natnali enek vit risi mini vit, 'Tahos tata, niha.' Ka evus, kei rovatei.
31 "?Isei en keilu mumon asa tata en vati?"
Keil avit, "Kei koa mulamu."
Iesu viteni min keil vit, "Anatin eli naviteni min kami, koakeil alah mani ten takis ka hoeaso keil, Ahi mul mai vi Asuv Houlu en moulien one mulamu en kami.
32 Veni Sion mai ven kami keke vatie sise ten maluen mivousili. Ka kami mirkurtei anatin en selusien onen, ka koakeil akur mani ten takis ka hoeaso keil alonge ka akur anatin en selusien onen. Ka avaseini miles asa koa amumoni, mirvilestei ran tisaen onami ka mirkurtei anatin eni."✡

Iesu viten tatavolien usil longrasien onen meatin keil koa alei kat neiai tai✡
33 Evus, Iesu ra usil tatavolien tamun min keil vit, "En avong tai, horetan tai luh neiai osen.✡ Kei mumon vieh karahiti, ka kil avul tai koa vi out koa avita lin heiai ien keke vasakin site vakistal rani. Evus, muti avet tai vina nesa taleikokoeien. Navong mumoni evus, kei maen meatin sav keil umai alei kati ka keil avat kati keke isan hati heiai keil mini navong men. Evus, kei va en ualien tai.
34 "Avong houlu mai muli, heiai men. Sakini, horetan enek sila slev keil onen uva keke avahis koakeil alei kat neiai osen avasan hati heiai mini.
35 Ka navong arokol neiai, meatin keil koa alei kati avuli kat slev keil onen: tai amu puruni, tamun amu vini, ka koa etel en keil, akove.✡
36 Evus, horetan enek sila slev sav keil koa avi houlu mok mulin koa sila mulamu. Ka meatin keil koa alei kat neiai enek amumoni vati tas min keil.
37 Katau en keil vasi, horetan sila natnali va ven keil veni kei viteni min kei sasen vit, 'Keil ihouhou min natkuli.'
38 "Ka navong koakeil alei kat neiai ales natnali, aviteni min keil eris avit, '!Ei, natin horetan kati keisom! Kei varei hekur neiai koanek navong tata onen hemat. ! Almai, rovou vini! ! Hesakini, tounah keil onen hemai hehi orer esuk!'
39 Sakini keil uva avuli kati, alisi va hae ran neiai enek, ka amu vini."✡
40 Evus, Iesu vis hetetamen onen Siu keil koa araengon tatavolien enek vit, "? Ka mukave? ?Navong horetan ten neiai enek hemai ris, houmon sa min meatin keil enek?"
41 Ka keil avit kesi avit, "Kei hesa kes matien koa tisaso min meatin tatisaso keil enek. Evus, hemaen neiai

✡ **21:32:** Luk 7:29-30 ✡ **21:32:** Mak 12:1-12; Luk 20:9-19 ✡ **21:33:** Aes 5:1-2 ✡ **21:35:** Mat 22:6 ✡ **21:39:** Hib 13:12

onen heha min meatin sav keil koa isani mini hati heiai koa men en avong mal teni."

42 Evus, Iesu viteni min keil vit, "? Mukave, kami mirvulitei Tus Votut? Veni kei viteni vit,

'Pos koa meatin keil toumien alei seseini,
kei varei mai vi more vatiseng kati ten eim mulin pos sav keil.
Koanik, Iahova mumoni,
ka rolesi tahos imok!'
Sam keil 118:22-23✡

43 "Sakini, naviteni min kami, tahosien ten hiasuvien onen Ahi koa mimul mikuri, Ahi helah lati ran kami Siu keil, ka hesani suk min meatin keil ten kantri sav koa akilea along kat ren ka ason heite en moulien one.

44 Koakeil asesein vatiseng enek, imot eni ka sie hemavulvul varei.✡ Ka munak vatiseng enek hemot heta kat keil, ave hemakoako."✡

45 Navong asuv keil onen pris keil ka Farasi keil along tatavolien keil onen Iesu, akilea keke mul selus usil keil.

46 Sakini keil alekat sise avahuli kati, ka ametaun marmari vangi meatin keil veni keil amundemi keke Iesu vi provet tai.✡

22

Iesu viten tatavolien usil asuv houlu tai koa sisil en meatin keil keke avamai en mari tetaliheien onen natnali✡

1 Navong Iesu ro veah en teahu ten Eim Votut, mules ra usil tatavolien keil min meatin keil vit,

2 "Hiasuvien onen Ahi suval asuv houlu tai koa sak mesein mari anien tai ven tetaliheien onen natnali.

3 Kei sila slev keil onen keke avahise koakeil asuv houlu enek sisil en keil tuai keke avamai en anien. Ka meatin keil enek e rovattei avamai.

4 "Sakini, asuv houlu enek sila slev sav keil onen ka viteni min keil vit, 'Miheha mihehit meseini min koakeil nasisil en keil mihehit: "Milesi, inau nasak mesein anien houlu tuai: amuas buluk keil osak ka titan buluk keil emun koa navengan revi keil ven anien ten kosa. Anatin, tounah vasi ten anien ten tetaliheien mas tuai. Sakini almai." '

5 "Ka meatin keil enek e rovattei availea ren ka uva suk en umen one. Tai va en ah sen, ka tamun va voum en sitoa onen.

6 Ka meatin sav keil avuli kat slev keil onen, apurun keil ka amu vini keil.

7 Ka navong asuv houlu enek longe, tin katiat vis katiat. Sakini sila meatin tavaeen keil onen ka amu rasilin koakeil amu vini slev keil onen ka amunit lin taon one.

8 "Evus, asuv houlu enek viteni min slev sav keil onen vit, 'Anien ten tetaliheien mas tuai, ka koakeil nasisil en keil tuai, moulien one rovinvintei keke avamai avaani.

✡ **21:42:** Umen 4:11; 1Pit 2:7 ✡ **21:44:** Aes 8:14 ✡ **21:44:** Dan 2:34-35,44-45 ✡ **21:46:** Mat 14:5; 16:14; 21:11,26; Luk 7:16; 24:19; Sion 4:19; 9:17 ✡ **22::** Luk 14:15-24

9 Sakini, miheha en sise keil ten taon ka mihesisil en meatin keil vasi koa mihehotini keke imai ian anien ten tetaliheien koanik.'
10 Sakini uva en sise keil ka avise ruain meatin vasi keil koa avotini, koakeil atahos ka koakeil atisa. Ka eim taanien ten tetaliheien vilelau revi en meatin keil.
11 "Koakeil asisil va ven keil, umai amusin en more eisin keil ten tetaliheien. Ka navong asuv houlu mai neim vales koakeil umai, lesi keke meatin tai romusin entei eisin ten tetaliheien.
12 Sakini asuv houlu mai veni ka visi vit, '! Ei tuak! ? Keik kumai neim ekok mukave keke kormusin entei eisin ten tetaliheien?' Ka meatin enek ro raeng, reingeingen asa vahiteni.
13 "Evus, asuv houlu viles ka meng kat meatin toumien keil onen vit, 'Mihepar kat hen ka alen, ka mihelisi heha hae en mankoli. En out enek, meatin keil il is ka il ihal lohe ven mahien one.' "✡
14 Ka Iesu selus ekor en tatavolien enek vit, "Anatin, Ahi sisil en meatin houlu avamai veni, ka vahis enges, rie lat keil avato vesesal veni."

Farasi keil avis Iesu en usite ten takis✡
15 Navong Farasi keil along tatavolien keil koa Iesu viteni va kat keil, uva ka arun lekat sise keke avakaluvati en selusien onen.
16 Sakini asila tei en meatin one ral min Siu tateisav keil koa asi keil ven losilkatien onen asuv houlu Herod Antipas. Keil umai ven Iesu ka aviteni mini avit, "Tiser, mekilea keke keik kovi vati meatin koa meatin sav keil akilea avaling desien one val enuk. Ka mekilea emun keke komul kovisein meatin keil en sise koa Ahi en vat meatin keil avousili musil anatinien onen. Keik kormundemtei vahi houlu usil hetetamenien onen meatin keil, ka kormaentei rendemien onen meatin keil enges analehtei rendemien onom.
17 Mukonek, kisani min komai rendemien onom en usite koanik. ?Hemal enges keke ir, Siu keil, rehehul takis heha min asuv houlu ten out Rom, vuo romaltei?"
18 Ka Iesu lei kilea rendemien tatisa one ka vit kesi min keil vit, "!Kami mitahos imok en hilivemi enges! ? Vensa misak visi keke mivakaluvat inau?
19 Altie minau mani koa amul avul takis eni." Navong asani mini
20 vis keil vit, "? Nan isei ke? ?Isen sei mul en mani enek?"*
21 Keil avit kesi avit, "Koanek onen Sisa, mari asuv houlu ten out Rom."
Sakini Iesu viteni min keil vit, "Sakini, mal keke mihesani min Sisa asa koa vi onen, ka mihesani suk min Ahi asa koa vi onen."✡
22 Ka navong keil alonge, keil amutimanin en selusien

✡ **22:13:** Mat 8:12; 13:42,50; 24:51; 25:30; Luk 13:28 ✡ **22:14:** Mak 12:13-17; Luk 20:20-26 * **22:20:** Mani enek, niniven asuv houlu ten out Rom mul ien ka amutis mul ien avit, 'Koanik vi natin Ogastas koa vi Ahi.' ✡ **22:21:** Rom 13:6-7

onen Iesu. Evus, alokoveini uva.

Satusi keil avis Iesu usil avong koa meatin keil imoul eris ran matien✡

23 En avong enesek, Satusi keil, koa avit meatin sakras vamoul eris ran matien,✡ umai ven Iesu ka avisi avit,

24 "Tiser, Mosis mutis mengkatien koanik vit, *'Munak meatin tai mat ran ahin onen ka titaealu tovuol, tunali suk hetetalihe hetal vatina onen. Hesakini, navong luhekur ehon, ilesi hesuval natin meatin koa mat.' Duteronomi 25:5*

25 Mulamu, time oulu (7) aro ekok ral min komai. Koa moeite retalihe, ka navong mat, titan tovuol. Sakini kei lokovein vatina vatetalihe vatal min tunali.

26 Tounah kistal vatte tas en tunali koa katau. Ka en koa etel en keil emun, vatte tas va vio … sakien enek kistal en koa tasikor en time keil enek.

27 Ka katau en keil vasi, ahin enek emun mat esuk.

28 ?Sakini, navong meatin vasi keil imoul eris ran matien, isei en time oulu (7) enek hekur ahin enek hehi onen veni keil vasi aretalihe ral mini?"

29 Iesu vit kesi min keil vit, "Kami mimul milei ras sise onami veni mirkilea revitei Tus Votut onen Ahi vuo keihoen onen.

30 Ven en avong koa meatin keil imoul eris ran matien, isuval angelo keil en out nesa, tetaliheien hetovuol.

31 ? Ka vensa mirkurtei anatin eni keke meatin keil imoul eris ran matien? ? Mirvulitei asa koa Ahi viteni min kami? Veni kei vit,

32 *'Inau navi Ahi onen Ebraham, Ahi onen Aesak, ka Ahi onen Siekob.' Eksodas 3:6* ?Milonge? Kei vi Ahi onen koakeil amoul, rovitei onen koakeil umat."

33 Ka navong marmari vangi meatin keil alonge, keil amutimanin en hihiseien onen.✡

Iesu visein meatin keil usil mengkatien koa kave vi hetetamen mok en tateisav keil✡

34 Navong Farasi keil alonge keke Iesu sakin Satusi keil, ahang one mat, keil alah ruai ka uva ven Iesu.

35 Tai en keil koa vi tiser ten mengkatien onen Mosis, mai ka vit vakaluvat Iesu en selusien onen.

36 Sakini visi vit, "?Tiser, mengkatien koa kave varei keke houlu mok en keil vasi?"

37 Ka Iesu vit kesi mini vit, *" 'Emi hehat Iahova koa vi Ahi onami en tinomi, en moulien vasi keil onami, ka en rendemien vasi keil onami.' Duteronomi 6:5*✡

38 Mengkatien koanik vi houlu mok ka mulin keil vasi.

39 Ka tamun suvali koa elu en keil mul vit, *'Envatien onom hel en meatin sav keil hesuval koa keik em vat keik eris.' Levitikas 19:18*✡

40 Tounah vasi koa mul en mengkatien onen Mosis ka hihiseien keil onen provet

✡ **22:22:** Mak 12:18-27; Luk 20:27-40 ✡ **22:23:** Umen 23:8 ✡ **22:33:** Mat 7:28; 13:54; Mak 11:18 ✡ **22:33:** Mak 12:28-34; Luk 10:25-28 ✡ **22:37:** Sos 22:5 ✡ **22:39:** Mat 5:43; 19:19; Rom 13:9; Kal 5:14; Tiem 2:8

keil mul tuai en mengkatien keilu ekek."✡

Iesu vit usil Mesaea koa Ahi rie lati✡

41 Ka navong Farasi keil aro vituai ral mini, Iesu vis keil vit,

42 "?Kami mimundem sa usil Mesaea? ?Kei hekistal en vatiamal onen sei?"

Keil avit kesi avit, "Hekistal en vatiamal onen asuv houlu Deved telamu."✡

43 Iesu viteni min keil vit, "?Munak koanek anatin, vensa varei Ninin onen Ahi san rendemien min Deved keke vahise Mesaea enek en 'Asuv'? Veni viteni vit,

44 *'Iahova viteni min Asuv onak vit,*
"Kitondan ekok en usivek matu,
hetokol avong niling koakeil avi vativieh ral minuk
iha en hem." ' Sam keil 110:1✡

45 Asuv houlu Deved varei vise Mesaea en 'Asuv onen.' ? Ka veni tata tai sakras vahise natnali en 'asuv,' Mesaea heka en vatiamal onen Deved hemukave?"†

46 Ka meatin keil asakras avahit kesi. Ka en avong enek muli va, meatin keil ametauni keke avahisi en etai mun tounah.✡

23

Iesu sel kat tiser keil ten mengkatien ka Farasi keil✡

1 Navong Iesu mul veah en teahu ten Eim Votut, selus min marmari vangi meatin keil ka min onen keil vit,

2 "Tiser keil ten mengkatien ka Farasi keil amul akur vulin Mosis keke avit kilea mengkatien keil onen Ahi min meatin keil.

3 Sakini, kami mihelong kat keil ka mihousil tounah vasi koa keil aviteni mivoumoni. Ka minaleisungeintei sakien keil one, veni keil armusiltei asa koa amul avisein meatin sav keil eni.✡

4 Keil aling kat mengkatien tameas houlu en eisilin meatin keil. Ka keil, e rovattei avasan he avakataun keil avahousi.

5 "Koakeil enek, tounah vasi amumoni, amumonis avaleh meten meatin sav keil eni keke avahouhou min keil.✡ Munak meatin sav keil apar kat titi bokis en hen koa selusien onen Ahi mul ien, koakeil enek amumon one marmariso mok.* Munak meatin sav keil amumon kele eisin ome taveah, koakeil enek amumon ome tetaveah ramat.†

✡ **22:40:** Rom 13:10; Mat 7:12 ✡ **22:40:** Mak 12:35-37; Luk 20:41-44 ✡ **22:42:** Sion 7:42 ✡ **22:44:** Umen 2:34-35; 1Kor 15:25; Hib 1:13 † **22:45:** Anatin keke Mesaea heka en vatiamal onen asuv houlu Deved. Ka veni kei vise Mesaea en asuv, rie lati keke Mesaea vi houlu eni, ka vahesa Mesaea koanek mul telamu eni. ✡ **22:46:** Mak 12:34; Luk 20:40 ✡ **23::** Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46 ✡ **23:3:** Mal 2:7-8 ✡ **23:5:** Mat 6:1,5 * **23:5:** Siu keil koa avi meahos aling selusien ehat (4) ten Tus Votut amul en titi bokis tai: Eks 13:1-10; 13:11-16; Dut 6:4-9; 11:13-21. Evus, apar kati mul en vatie vuo he navong uva keke avahis musil mengkatien tai onen Mosis en Dut 6:8. † **23:5:** Siu keil koa avi meahos amumon kele eisin ome tetaveah vasakin keil amundem kati keke amusil Ahi enges musil mengkatien tai onen Mosis en Nam 15:37-41.

6 En mari anien keil ka en
eim tahihiseien emun, keil
alei kan out tatondanien keil
tetahos koa asak koe ven
hetetamen keil.✡
7 En out tahul tounah ien,
e vati mok navong meatin
keil aviten ‘more’ min keil
ral min houhouen ka avise
keil en ‘hetetamen.’
8 “Ka kami, anahisetei
kami en ‘hetetamen’ veni
hetamen onami tas, ka kami
vasi mivi time keil.
9 Ka minahisetei meatin
etai en out netan en ‘tata’
veni Tata onami tas, kei en-
ges koa ro en out nesa.
10 Ka tamun, anahisetei
kami en ‘tiser’ veni tiser on-
ami tas, kei vi Kristo.
11 Kei koa mul kataun
kami sav suval vi eiloheh
onami, kei hemai hehi houlu
mok en kami.✡
12 Veni koakeil aling ren-
demien one vina nesa, Ahi
heling keil iha netan, ka
koakeil aling rendemien one
vita netan, Ahi hehati lat
ise.✡
13 “!Hetisa mok min kami
tiser keil ten mengkatien
ka Farasi keil koa mimusil
kat Ahi en hilivemi en-
ges! Ahi hesan mahien min
kami veni miring koe sise
onen meatin keil anahatei
vesesal ven hiasuvien onen
Ahi. Anatin, avaseini e
vati avoumon Ahi vahi asuv
houlu one, kami emi rovat-
tei, ka miring koe meatin sav
keil anoumontei.
14 ‡
15 “!Hetisa mok min kami
tiser keil ten mengkatien
ka Farasi keil koa mimusil
kat Ahi en hilivemi enges!
Ahi hesan mahien min kami
veni mika koteh atas ka
atan keke mivahotin meatin
tai ka mivahiles rendemien
onen vousil kat kami. Ka
navong kei viles musil kat hi-
hiseien keil onami, kami mi-
mumoni mai tisa revi mok
mulin kami keke mal revi
kei mun hekur mahien en
ahang koa sakras vavus su-
val onami.
16 “!Hetisa mok min kami
koa misak visi keke mivala-
mun meatin keil, avaseini
mivi metovar keil!✡ Mahien
koa mihekuri hemariso mok
veni mimul mivisein meatin
keil mivit, ‘Munak meatin
mumon hatkatien onen en
isen Eim Votut, hatkatien
onen vi heisav enges. Ka
munak mumon hatkatien
onen en isen gol koa mul
en Eim Votut, kei hehatimal
hekeih en hatkatien onen.’
17 !Kami metovar keil, mivi
vau! ?Koa kave houlu mok,
gol ten Eim Votut vuo Eim
Votut varei koa mul sakin gol
enek vi votut?
18 Ka kami mivisein
meatin keil emun mivit,
‘Munak meatin mumon
hatkatien onen en isen ahor
ten sanien, hatkatien onen
vi heisav enges. Ka munak
mumon hatkatien onen en
isen sanien koa alingi ien,

✡ **23:6:** Luk 14:7 ✡ **23:11:** Mat 20:26-27; Mak 9:35; 10:43-44; Luk 9:48; 22:26 ✡ **23:12:** Siob 22:29; Pro 29:23; Esek 21:26; Luk 14:11; 18:14 ‡ **23:14:** Tei en tus keil telamu ten Matiu aling kat selusien koa mul en Luk 20:47 ka Mak 12:40 koa vit, *“!Hetisa mok min kami tiser keil ten mengkatien ka Farasi keil koa mimusil kat Ahi en hilivemi enges! Ven metenan onami, milah tounah houlu ran vatina keil, ka en meten meatin keil mimul mimumon hisien tetaveah. !Hesakini Ahi hesa mahien hetisa mok heha kat kami!”* ✡ **23:16:** Mat 15:14; 23:24; Rom 2:19

kei hehatimal hekeih en hatkatien onen.’
19 ! O kami koa metomi var! ?Koa kave houlu mok, sanien vuo ahor ten sanien koa mul sakin sanien enek mai vi votut?
20 Sakini, meatin koa mumon hatkatien onen en isen ahor ten sanien mul mumoni mun en isen tounah vasi koa mul ien.
21 Ka meatin koa mumon hatkatien onen en isen Eim Votut, kei mul mumoni en isen Ahi koa ro ien.✡
22 Ka meatin koa mumon hatkatien onen en isen out nesa, kei mumoni en isen vulin ten keihoen onen Ahi ka en isen kati onen kei koa mul ien.✡
23 “!Hetisa mok min kami tiser keil ten mengkatien ka Farasi keil koa mimusil kat Ahi en hilivemi enges! Ahi hesan mahien min kami veni milong kat titi mengkatien keil suval sakien koa misan taet✡ ten titi ouai keil takukien min Ahi. Ka mengkatien keil koa houlu mok, suval mengkatien keil keke mivatie sakien ten maluen, enmahisien ka demkatien, kami mirlong kattei.✡ Hetahos imok munak mihelong kat mengkatien koa houlu mok hetal min koakeil avi havivi mok emun.
24 ! Avaseini mivi metovar,✡ misak visi mivalamun meatin sav keil! Kami misev revi en oai mami keke mivarmuntei titi neno tai koa romutotei, ka mimea mirem vasi mari kamel tai koa tisa mok.
25 “!Hetisa mok min kami tiser keil ten mengkatien ka Farasi keil koa mimusil kat Ahi en hilivemi enges! Mahien onami hemariso mok veni moulien onami suval veioai ka pelet onami koa mikas motein revi out hae enges.✡ Ka uaen ka anien koa mul en keilu, mikuri en sakien ten keihoen ka metenan.
26 ! Kami mivi metovar varei!✡ Helamu, mihekas motein out neim en tounah keil en moulien onami. Hemukonek, out hae emun hetolas.
27 “!Hetisa mok min kami tiser keil ten mengkatien ka Farasi keil koa mimusil kat Ahi en hilivemi enges! Kami misuval tehitan keil koa amum revi ka akasi en oai tamuoh.✡ Out hae, alesi tahos, ka out neim vilelau en sin meatin ka tounah sav keil koa tisa vis tisa mok.
28 En vati sakien enek, mimal revi en hilivemi enges, ka en tinomi neim, mivilelau en luvosien ka tisaen.✡
29 “!Hetisa mok min kami tiser keil ten mengkatien ka Farasi keil koa mimusil kat Ahi en hilivemi enges! Mahien onami hemariso mok veni mimum revi tehitan keil onen provet keil ka mimosan en tehitan onen koakeil amal.
30 Ka mimul miviteni mivit, ‘Munak komai mevato en avong onen avu onomai keil telamu, komai mevarlah ruaitei vatal min keil navong amu vini provet keil.’

✡ **23:21:** 1Ki 8:13; Sam 26:8 ✡ **23:22:** Aes 66:1; Mat 5:34; Umen 7:49 ✡ **23:23:** Lev 27:30 ✡ **23:23:** Maek 6:8 ✡ **23:24:** Mat 15:14; 23:16; Rom 2:19 ✡ **23:25:** Mak 7:4 ✡ **23:26:** Sion 9:40 ✡ **23:27:** Umen 23:3 ✡ **23:28:** Luk 16:15

31 Ekek, ral min selusien
kati onami, miviteni anatin
keke mivi vatiamal kati onen
koakeil amu vini provet
keil.✡
32 Ka en avong keil onami,
mihoum vasin asa koa avu
onami keil telamu amum ro-
htoh eni.

33 "! Kami mivi tetal tisa
keil! ! Anatin, kami mivi
vangi tetal tisa keil koa
mimul mirili vini meatin keil
en ongomi!✡ ? Mihelohosai
ran mahien ten ahang koa
sakras vavus hemukave? !
Mihesakras!
34 Sakini nasila provet keil,
koakeil akileile, ka tiser keil
iha ven kami keke isel kat
kami mivahiles ran tisaen
onami. Ka kami, mihouas tei
keil imat, ka keil koan mun
miheti kat keil en aiveave.
Ka teisav en keil, mihetah
keil en viau takan en eim
tahihiseien keil onami.✡ Mi-
helikat keil keke mihehuli
kat keil en taon keil on-
ami ka en taon tateisav keil
emun.
35 Hesakini, mahien ven
matien onen meatin vasi keil
koa amal en meten Ahi hel
en hemi. Anatin, matien
onen Ebel✡ koa mal koa
avu onami amu rohtoh eni
rokol matien onen Sakaraea,
natin Berekae, koa avu on-
ami akov vini luhu en Eim
Votut ka ahor ten sanien
teni, matien vasi one heha
kat kami.
36 Anatin eli naviteni min
kami, Ahi hesan mahien ven
matien keil vasi enek heha
kat kami ten kosa.

37 "!O meatin keil ten out
Serusalem! Kami, mimu vini
provet keil ka mikov vini
eiloheh keil koa Ahi sila keil
umai ven kami.✡ Avong
houlu, ek vati mok mahise
ruain kami ka mating koe
kami vasuval toahin tai mul
vise ruain titan keil ka ring
koe keil en apouen. Ka kami
emi rovattei.
38 ! Sakini mihelesi! Ahi
herting koetei mun kami vuo
taon onami, hesakini hemai
hehi out volvol.✡
39 Ka naviteni min kami,
kosa heha, miherlestei mun
inau hetokol avong koa
kami mihehiteni mihehit, *'! Tokolkatien mul en kei koa mai en isen Iahova!' " (Sam 118:26)*✡

24

Iesu vit usil sakvisien keil ka avong takeih keil koa hemai✡

1 Navong Iesu ka onen keil
amul alokovein teahu ten
Eim Votut, meatin keil onen
umai veni ka arie lat more
eim keil ten Eim Votut mini.
2 Sakini Iesu viteni min
keil vit, "? Miles tounah
vasi keil ekek? Anatin eli
naviteni min kami, avong tai
hemai koa ahat keil enek
irkapiltei mun, meatin keil
imai u rasilin keil vasi."✡
3 Evus, Iesu vina en Hou
Nei Olip ka ral min meatin
keil onen. Ka navong mul
rondan, keil umai veni, keil
enges, ka avisi avit, "?Hiteni
min komai, tounah keil ekek

✡ **23:31:** Umen 7:52 ✡ **23:33:** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ✡ **23:34:** Umen 7:52; 1Tes 2:15; Mat 10:23 ✡ **23:35:** Sen 4:8; Hib 11:4 ✡ **23:37:** Umen 7:59; 1Tes 2:15 ✡ **23:38:** 1Ki 9:7-8; Ser 12:7; 22:5 ✡ **23:39:** Mat 21:9; Mak 11:10; Luk 19:38 ✡ **24::** Mak 13:1-31; Luk 21:5-33 ✡ **24:2:** Luk 19:44

usil Eim Votut hekur out nengeis? ?Ka asa varei hetie lati keke komul kumai ka tounah keil ten out netan hevus?”✡

4 Iesu vit kesi min keil vit, “Mihelei kat revi kami ka minamaentei meatin sav tai nasak luvos kami.

5 Veni meatin houlu imai en isok ka ihiteni ihit, ‘!Inau navi Mesaea!’ Sakini iluvos meatin keil houlu.✡

6 Mihelonge keke vaeen keil mul mai vesesal ka mihekur longlongien usil rea keil en out soutin. Ka kami minatimanintei eni. Tounah keil enek hemai somok hekistal, ka keite ten out netan hermaitei veah.

7 Out tai uas out sav ka kantri keil u ris kantri sav keil.✡ En out houlu en out netan amai heat meatin keil ka alu helu.

8 Ka avaseini keke tounah keil enek tisa, hemai hetisa mok mulamu en avong hiasuvien onen Ahi hemai hekistal ien. Tounah keil enek asuval mahien koa ahin long rohtoh eni navong hekur tivava.

9 “Hevus, ihuli kat kami ka isa lat kami miheha keke avasan mahien ka u vini kami.✡ Meatin keil ten kantri vasi keil, tine heat kami veni mimusil inau.

10 En avong enek, meatin houlu ihiles eisile ran demkatien one ka isa lat time keil one min vativieh keil ka tine heat vatiamal kati one.

11 Ka provet taluvosien keil houlu ikistal ka iluvos meatin keil houlu.✡

12 Ka veni sakien tatisa hemai hehi houlu mok, envatien onen meatin houlu hetovuol en meatin sav keil.

13 Ka koakeil ilomal hekeih en demkatien one hetokol keite ten tounah vasi enek, Ahi houtut keil.✡

14 Ka navong more longlongien koanik usil hiasuvien onen Ahi heka vasi out netan keke akilea eni,✡ en avong enek varei, keite ten tounah vasi hemai.

15 “Kami miheles selusien onen Ahi koa ka en provet Daniel hemai hehi anatin koa vit, *‘Iling tounah tai koa tisaso hel en Eim Votut ka hesakini hermutotei mun en meten Ahi.’ Daniel 11:31* (Kami koa mivuli selusien ekek, miheilea aneite teni.)

16 Ka navong milesi, koakeil amul en out Sudea ikalah ilohosai iha en vatihou keil ka ito suai.

17 Munak meatin etai mul museh hae, avong hervinvintei mun vaha ris neim vakur etai tounah onen.✡

18 Ka munak meatin tai mul mum en ah sen, hervatei mun teim vakur etai eisin omon.

19 En avong keil enek, hetisa vareis min ahin keil koa ameas vuo koakeil arounat en tivava keil.

20 Mihehis min Ahi keke avong koa mihelohosai eni hervitei en avong koa an hetisa vuo en Sabat,

21 veni mahien en avong tatisa enek helohlin avong vasi keil ten out netan: en

✡ **24:3:** Mat 24:27,37,39; 13:39,40,49; 28:20 ✡ **24:5:** Mat 24:11,23-24; Sion 5:43; 1Sion 2:18 ✡ **24:7:** 2Kron 15:6; Aes 19:2 ✡ **24:9:** Mat 10:17,23; Sion 16:2; Mat 10:22; Sion 15:18 ✡ **24:11:** Mat 24:5,24 ✡ **24:13:** Mat 10:22; Rev 7:14 ✡ **24:14:** Mat 28:19; 10:18 ✡ **24:17:** Luk 17:31

avong Ahi mumon out netan rokol kosa. Ka vati avong enek hetovuol emun en avong keil koa hemai veah.✡
22 Ka Ahi rei avong keil tatisa enek mai tamureis veni mundem usil koakeil rie lat keil avi onen. Veni munak hermumontei, meatin hetovuol emun hemoul.

23 "Ka en avong enek, ihiteni ihit, '! Alesi mau! ! Mesaea koa Ahi rie lati keiek!' Vuo ihit, '! Alesi, mul kei va!' Ka kami minakurtei anatin en selusien keil enek.✡
24 Veni Mesaea taluvosien keil ka provet taluvosien keil emun imai. Ka navong imai, umon merikel keil ka marmari tounah keil vasakin meatin keil itimanin eni. Keil umoni keke avaluvos meatin houlu avousil keil.✡ Ka isak visi keke ileh koakeil emun Ahi rie lat keil avi onen, ka isakras.

25 Sakini mihelong revi selusien onak veni naviteni tuai min kami tounah keil koa hemai hekistal.

26 "Sakini, munak meatin etai hehiteni min kami hehit, 'Mesaea va ko en out volvol,' minahatei en out ekok. ! Vuo! Munak keil ihiteni ihit, 'Mesaea keie, kei ros neim en out enek,' minakurtei anatin eni.✡

27 Veni en avong koa inau, Natin Meatin, nimai ris eni, meatin keil vasi ilei kilea eni✡ hesuval navong ales ahil vil ka ritin ka vasi out en usite tai en out ist rokol usite sav emun en out wes.
28 Suval koa meatin keil alei kilea out koa tounah tai mat mul ien navong ales vangi angolu keil, navong Natin Meatin hemai ris, meatin keil ilei kilea eni.*✡
29 "Ka en hati avong enek koa avong tatisa keil enek hevus,

'Meteiai hemai hemalikelik
ka avati hertitintei. Aesea 13:10✡
Hitu keil imerang ran teilang,
ka tounah sav keil emun amul nesa,
Ahi hesakulul en keil.' Aesea 34:4✡

30 "Anatin, en avong koanek varei, tounah hekistal en teilang vatie lati keke inau, Natin Meatin, namul numai, ka meatin vasi ten out netan uai avong ilesi. Keil iles, *'Natin Meatin hel hemita en mahmah keil ten out nesa' Daniel 7:13*✡ hetal min keihoen ka mari muohien onen.✡
31 Kei houh mari amaru tai keke vasila angelo keil onen. Ka keil iha en out vasi netan, usite tai hetokol usite sav, keke avalah ruain meatin keil koa Ahi rie lat keil avi onen.✡

✡ **24:21:** Dan 12:1; Soel 2:2; Rev 7:14 ✡ **24:23:** Mat 24:5,11; 1Sion 2:18 ✡ **24:24:** Dut 13:1-3; 2Tes 2:9-10; Rev 13:13-14 ✡ **24:26:** Luk 17:23-24 ✡ **24:27:** Mat 24:37,39; 1Kor 15:23; 1Tes 2:19; 3:13; 4:15; 5:23; 2Tes 2:1,8; Tiem 5:7,8; 2Pit 3:4,12; 1Sion 2:28 * **24:28:** Selusien keil teni vit, *'voltsa,'* mari aman tai koa mul muka rahit tounah koa mat mules. ✡ **24:28:** Luk 17:37 ✡ **24:29:** Esek 32:7; Soel 2:10,31; 3:15; Rev 6:12 ✡ **24:29:** Hag 2:6,21; Rev 6:13 ✡ **24:30:** Sak 12:10,14; Rev 1:7; Mat 16:27; 26:64 ✡ **24:30:** Sak 12:10,14; Rev 1:7; Mat 16:27; 26:64 ✡ **24:31:** Mat 13:41; Aes 27:13; 1Kor 15:52; 1Tes 4:16; Dut 30:4; Sak 2:6

32 “Kami mihekur hi-
hiseien koa ten vati fik.
Navong angoite so lati ka
mul son oute hau keil,
mikilea keke avong ten
romrom mul mai vesesal.
33 En vati sakien enek,
navong miles tounah vasi
keil enek amul akur out,
miheilea keke amairisien
onak, Natin Meatin, mul mai
vesesal. Anatin, mul tuai en
voiteh.
34 Anatin eli naviteni min
kami, tounah vasi keil enek
hekur out en avong koa
meatin keil ten kosa amul
amoul veah.✡
35 Out netan ka teilang
emun luhevupuol, ka
selusien onak sakras
vavuol.”✡

Iesu viseini keke meatin tovuol vailea avong koa Natin Meatin hemai ris eni ✡

36 Ka Iesu vit, “Meatin
tovuol vailea avong kati koa
inau, Natin Meatin, nimai
ris eni.✡ Anatin, angelo keil
en out nesa ka inau, Natin
Ahi, emun merkileatei eni.
Ahi Tamer enges kilea avong
kati teni.
37 Amairisien onak, Natin
Meatin, hesuval asa koa kur
out en avong onen Noah mu-
lamu.✡
38 Veni en avong keil enek
mulamu en mari oai, meatin
keil amul akanian ka amun-
mun, meahos keil ka ahin
keil amul aretalihe va rokol
avong varei Noah va neim
en mari sip onen.✡
39 Keil areingeingeni varei
en asa koa hemai hekur out
rokol avong varei koa mari
oai mai ka mutaves vasin
keil uva umatmat. En vati
sakien enek, meatin keil iti-
manin en amairisien onak,
Natin Meatin.✡
40 En avong enek, munak
meatin elu lumum en ah
tas; tai en keilu Ahi hekuri
hehina heto hetal mini, ka
tamun helokoveini hetos.
41 Anatin, munak luahin
lumul lusak mesein anien,
tai en keilu Ahi hekuri
hehina heto hetal mini, ka
tamun helokoveini hetos.

42 “Sakini, mihelei kat revi
kami, veni mireingeingen
avong sa koa Asuv onami
hemai ris eni.✡
43 Ka miheilea keke munak
meatin koa eim vi onen kilea
en avong kati koa tarhena
hemai ien, kilea vatos valei
kokoe revi ven eim omon
keke tarhena enek hervatei
neim.✡
44 Sakini, mihesak mesein
kami, veni en vati sakien
enek, inau, Natin Meatin, ni-
mai ris suval tarhena tai en
avong koa mirkileatei eni.

45 “?Isei vi meatin toumien
koa vi meteisau ka mul long
kat ren asuv onen? Kei
vi kei koa asuv onen lingi
vi houlu en meatin toumien
teisav keil en teim keke
vasan anien ae en avong mal
teni.

✡ **24:34:** Mat 16:28 ✡ **24:35:** Mat 5:18; Luk 16:17 ✡ **24:35:** Mak 13:32-37; Luk 17:26-36; 12:41-48 ✡ **24:36:** Umen 1:7; 1Tes 5:1,2 ✡ **24:37:** Sen 6:9-12 ✡ **24:38:** Sen 6:13–7:24; 2Pit 3:6 ✡ **24:39:** Mat 24:27,37; 1Kor 15:23; 1Tes 2:19; 3:13; 4:15; 5:23; 2Tes 2:1,8; Tiem 5:7,8; 2Pit 3:4,12; 1Sion 2:28 ✡ **24:42:** Mat 25:13 ✡ **24:43:** Luk 12:39-40; 1Tes 5:2; 2Pit 3:10; Rev 3:3; 16:15

46 Tokolkatien hel en meatin toumien koa asuv onen hehotini keke mum revi umen vasi keil onen navong mai ris teim.
47 Anatin eli naviteni min kami, asuv koanek hehati lat meatin toumien enek keke valei kat vasin tounah sav keil onen emun.✡
48 "Ka munak meatin toumien enek, vatin tisa ka mul viteni min kei sasen vit, 'Asuv onak mul roun vareis.'
49 Sakini mul mu purun meatin toumien teisav keil ka mul kanian ka mul munmun ral min koakeil avi uti munmunien.
50 Ka asuv onen hemai ris en avong tai koa meatin toumien enek hermundemtei hehit hemai eni.
51 Ka navong asuv onen hemai, hou puruni ka helisi heha en out ten mahien hetal min koakeil amusil Ahi en hilive enges, en out koa il is ka il ihal lohe ven mahien one."✡

25

Tatavolien usil sakien koa atouli hau halualim (10) asak mesein keil ven amaien onen asuv one

1 Navong Iesu mul selus ral min meatin keil onen usil hemukave il isak mesein keil ven amairisien onen, ra usil tatavolien enek min keil vit, "En avong enek, hiasuvien onen Ahi hemai hesuval avong koa atouli hau halualim (10) uva keke avales tetaliheien tai. Navong out mul vavong, akur laet one ka uva avahisu min meatin koa vatetalihe keke avousili avaha en out ten tetaliheien.✡
2 Elim en keil vate tovuol, ka elim vate mul.
3 Koakeil vate tovuol akur laet one ka arkur etai mun oel vatal min keil.
4 Ka koakeil vate mul akur retai en veioel tamun ral min laet one.
5 Meatin ten tetaliheien roun en amaien onen, ka atouli hau keil enek amul arae ka amatil.
6 "Ka en metavinavong, along meatin keil avisohiso avit, '!Mul mai! !Meatin ten tetaliheien mul mai! !Almai alhisu mini rovousili!'
7 "Navong atouli hau keil enek alonge, amule amea ka amum revi laet keil one.
8 Ka koakeil vate tovuol aviteni min koakeil vate mul avit, 'Alsan tei oel onami vamai, veni laet onomai mul mat ke.'
9 "Ka koakeil vate mul avit kesi min keil avit, 'Vuo li, veni oel onomai rovinvintei ven laet onami ka laet onomai emun. Mihehas en sitoa teni ka mihehul tei hehi onami.'
10 "Ka navong ahin keil enek uva avahul tei oel, meatin ten tetaliheien mai kistal. Ka atouli keil koa asak mesei revi, amusili ka uva neim ral mini en mari anien ten tetaliheien.✡ Evus, meatin keil akoteh en voiteh.
11 "Ka katau, navong atouli sav keil umai akistal, umai en eim enek ka avisohiso avit, '!Asuv, Asuv! !Sehen voiteh ven komai li!'✡
12 "Ka meatin ten tetaliheien vit kesi min keil vit, 'Anatin eli naviteni

✡ **24:47:** Mat 25:21,23 ✡ **24:51:** Mat 8:12; 13:42,50; 22:13; 25:30; Luk 13:28 ✡ **25:1:** Luk 12:35-36 ✡ **25:10:** Rev 19:7,9 ✡ **25:11:** Luk 13:25,27

min kami, narkileatei kami varei.' "✡
13 Ka Iesu selus ekor en tatavolien enek vit, "En sakien enek, kami mihelei kat revi kami, veni mireingeingen avong kati ten amairisien onak."✡

Tatavolien usil hetetamen tai koa ling desien onen en meatin toumien etel (3) onen keke telvalei kat revi asa koa sani min keitel✡

14 Iesu ra usil tatavolien tamun min meatin keil onen vit, "En avong enek, amaien ten hiasuvien onen Ahi hesuval hetetamen tai koa sak mesein tounah keil onen keke vaha en out soutin.✡ Sakini, vise ruain eiloheh etel (3) onen ka ling keitel telvalei kat tounah keil onen.
15 Kei ling retai en tounah keil onen en heatel musil meteisauen one. Min tai, hetetamen enek ling gol mani taosen elim (5,000) en hen. Min tamun, ling gol mani taosen elu (2,000) en hen. Ka min tamun koa teisav, ling gol mani taosen tas (1,000) en hen.* Evus, hetetamen enek va suk.
16 "Navong va, hatte tas, kei koa kur gol mani taosen elim (5,000) eva ka mum sosor en mani enek va vio … kur ris taosen elim (5,000) emun ral mini.
17 Ka en vati sise enek, meatin koa kur gol mani taosen elu (2,000), kei mun mum sosor en mani enek ka kur ris taosen elu (2,000) mun.
18 Ka meatin koa kur gol mani taosen tas (1,000), kei va, kil avul tai, ka rahin suain mani onen asuv onen.
19 "Avong houlu muli va, ka asuv oneatel mai ris ka vise keitel keke valong revi asa telmumoni en mani koa lingi en heatel.✡
20 Meatin toumien onen koa kur gol mani taosen elim (5,000) mai veni ral min taosen elim emun ka vit, 'Asuv, keik koling gol mani taosen elim (5,000) en hek. Ka kilesi, namum sosor eni ka navotin taosen elim (5,000) emun ka naling kati ral mini.'
21 "Navong asuv onen lesi, viteni mini vit, '!Tahos imok! Keik kovi eiloheh koa tahos koa nakilea nindesinuk. Ka veni kolei kat revi tounah keil havivis koa nalingi en hem, nisakinuk kilei kat tounah keil houlu onak. Kimai ka kiles tahosien hetal min asuv onom.'✡
22 "Evus, eiloheh onen koa kur gol mani taosen elu (2,000) mai veni ka vit, 'Asuv, keik koling gol mani taosen elu (2,000) en hek. Ka kilesi, namum sosor eni ka navotin taosen elu (2,000) emun ka naling kati ral mini.'
23 "Navong asuv onen lesi, viteni mini vit, '! Tahos imok! Keik kovi eiloheh tai koa tahos koa nakilea nindesinuk. Ka veni kolei kat revi tounah keil havivis koa nalingi en hem, nisakinuk kilei kat tounah

✡ **25:12:** Mat 7:23 ✡ **25:13:** Mat 24:42; Mak 13:35; Luk 12:40 ✡ **25:13:** Luk 19:11-27 ✡ **25:14:** Mak 13:34; Luk 19:12-13 * **25:15:** Gol mani tai suval 1000 vatu. ✡ **25:19:** Mat 18:23 ✡ **25:21:** Mat 25:23; Luk 16:10; Mat 24:47 ✡ **25:23:** Mat 25:21; Luk 16:10; Mat 24:47

keil houlu onak. Kimai ka kiles tahosien hetal min asuv onom.’✡
24 “Evus, eiloheh onen koa kur gol mani taosen tas (1,000) mai veni ka vit, ‘Asuv, nakilea keke kovi meatin takeih tai koa mul kur heiai en vatiai keil koa keik korluhtei, ka komul kolah anien koa meatin sav keil aluhi en ah keil osom.
25 Sakini nametaunuk ka nuva narahin suain mani onom en avul tai. Kilesi ke, mani keil vasi onom keiek.’
26 “Navong asuv onen lesi, viteni mini vit, ‘! Keik kovi taripeng vareis ka eiloheh tai koa tisaso. Keik kokilea keke navi meatin takeih tai koa namul nakur heiai en vatiai keil koa narluhtei, ka namul nalah anien koa meatin sav keil aluhi en ah keil osak.
27 Mukonek, tahos imok munak kovaling mani onak enges en bangk tai keke navong numai ris nakilea makur ris mani onak vatal titan.’
28 “Evus, hetetamen enek viles ka les eiloheh sav onen ka viteni mini vit, ‘Kulat gol mani ran hen eiloheh enek ka kilingi en hen koa kur kat gol mani taosen halualim (10,000) tuai.
29 Veni koakeil amum ral min tounah koa mul en he, isan tamun mini keke vasakin tounah keil koa mul en he hehi houlu mok. Ka koakeil armumtei vatal min asa koa mul en he tuai, avaseini tounah keil havivis, ikulati ran he.✡
30 Ka eiloheh tatisa ekek, kilisi heha hae en out koa mankoli heto hetal min koakeil il is ka il ihal lohe ven mahien one.’ ”✡

Iesu vit usil asa koa hekistal en Avong ten Mari Kot onen Ahi

31 Iesu mules selus min meatin keil onen vit, “Navong inau, Natin Meatin, nimai ris eni, nimai en mari muohien ka hetal min angelo vasi keil. Hevus, nitondan en vulin ten keihoen onak hetal min hetetamenien keke nilei revi usite onen meatin keil.✡
32 En avong enek, meatin vasi keil ten kantri vasi keil iso ruai out hetas. Keil ilomal en metok, ka nititi vas keil iha en vangite helu. Numoni hesuval meatin koa lei kat sipsip keil mul riti vas nani keil vaha ran sipsip keil osen.✡
33 Sipsip keil, ling seheni en usite matu ka nani keil, en usite meil. En sakien enek, inau mun niling meatin keil amal en usivek matu, ka koakeil akalkali, nilingi en usivek meil.
34 “Hevus, inau koa narondan en vulin ten keihoen enek, nihiteni min koakeil amul en usivek matu nihit, ‘Kami koa tokolkatien onen Tata onak mul en kami, almai!✡ Almai ka mihekur asa koa kei sak meseini ven kami navong mumon out netan.✡
35 Veni navong amai kat nau, misan anien minau nakani; navong mararo kat

✡ **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✡ **25:30:** Mat 8:12; 13:42,50; 22:13; 24:51; Luk 13:28 ✡ **25:31:** Dut 33:2; Sak 14:5; Mat 16:27; Siud 14; Mat 19:28; Rev 3:21; 20:11 ✡ **25:32:** Esek 34:17 ✡ **25:34:** Luk 22:30 ✡ **25:34:** Luk 12:32

nau, misan oai minau namuni; ka navong navi heou, mikur revi nau en teim onami.✡
36 Anatin, navong eisin omak tovuol, mimusin enau; navong namesai, milei kat revi nau; ka navong namul en eim takeih, kami misau enau.'

37 "Evus, meatin keil amal ihit kesi minau ihit, '? Asuv, avong sa varei melesuk amai katuk ka mesan anien kokani; vuo mararo katuk ka mesan oai minuk komuni?
38 ?Avong sa melesuk kovi heou ka mekur revi keik en teim somai, vuo eisin omom tovuol ka memusin enuk?
39 ?Ka avong sa varei melesuk komesai vuo komul en eim takeih ka mesau enuk?'

40 "Ka en vuluk ten keihoen nihiteni min keil nihit, 'Anatin eli naviteni min kami, tounah vasi koa mimumoni min meatin tai koa musil kat nau, avaseini kei vi meatin kuren enges, en metok koanek suval koa kami mimumoni minau varei.'✡

41 "Hevus, nihiteni min koakeil amul en usivek meil nihit, '!Kami koa Ahi sesendan kami, miheha ranau! ! Miheha en ahang koa sakras vavus, koa Ahi sak meseini tuai ven Temat ka angelo keil onen!✡
42 Veni navong amai kat nau, mirsantei anien minau maani; navong mararo kat nau, mirsantei oai minau mamuni;
43 ka navong navi heou, mirkur revitei nau en teim onami. Ka navong eisin omak tovuol, mirmusin entei nau; navong namesai, mirlei kat revitei nau; ka navong namul en eim takeih, kami mirsao entei nau.'
44 "Hevus keil ihis nau ihit, '?Asuv, avong sa varei melesuk amai vuo mararo katuk, vuo kovi heou, vuo eisin omom tovuol, vuo komesai, vuo komul en eim takeih ka merkatauntei keik?'
45 "Ka inau nihit kesi min keil nihit, 'Anatin eli naviteni min kami, tounah vasi koa mirmumontei min meatin tai koa musil kat nau, avaseini kei vi meatin kuren enges, en metok koanek suval koa mirmumontei minau.'
46 "Ka koakeil akalkali, inau nisa lat keil iha en out koa mahien one sakras vavus. Ka koakeil amal iha ikur moulien ten lisenges."✡

26

Hetetamen keil onen Siu keil alekat sise keke avouas Iesu vamat vaha ien✡
1 Navong Iesu selus min meatin keil onen usil tounah ten Avong koa ilei revi usite vasi onen meatin keil evus, kei viteni min keil vit,
2 "Suval mikilea eni tuai, avong helu sesuk keke umon Anien ten Mul Laui.✡ Ka en avong enek varei, isa lat

✡ **25:35:** Aes 58:7 ✡ **25:40:** Pro 19:17; Mat 10:42; 18:5; Mak 9:41 ✡ **25:41:** Mat 7:23; Mak 9:48; Siud 1:7; Rev 20:10 ✡ **25:46:** Dan 12:2; Sion 5:29 ✡ **26::** Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Sion 11:45-53 ✡ **26:2:** Eks 12:1-27 ✡ **26:2:** Mat 20:18-19; 27:26; 15:15; Luk 24:7,20; Sion 19:16

nau, Natin Meatin, niha en hen vativieh keil onak keke iti kat nau en aiveave.”✡

3 Ka en more teim osen Kaiafas koa vi asuv houlu onen pris keil, asuv keil onen pris keil ka elda keil alah ruai.
4 Keil arun lekat sise koa ika suai ien keke akilea avahuli kat Iesu ka avouasi vamat.
5 Ka aviteni avit, “Rehermumontei en avong ten ale, veni hetisa meatin keil anoumon rea.”

Iesu va en anien tai ka ahin tai rie lat houhouen onen mini✡

6 Ka navong Iesu mul veah en out Betani, kei ro teim sen Saemon koa mulamu kur mesaien ten leprosi en hiliven.
7 Navong Iesu mul kanian, ahin tai mai veni ka mul kur veite koa amumoni en more ahat koa avise en alabasta. Oel koa vite tahos imok mul ien koa mani teni keih ka kei mai ka mutahi en vatin Iesu.✡
8 Ka navong meatin keil onen Iesu alesi, arun kutut usili avit, “?!Vensa kei mul purun oel mukok!?
9 Tahos imok vahit kei vasalem en oel koanik en mari mani tai. Vasakini, mani teni kilea vakataun koakeil tounah one tovuol.”
10 Iesu kilea en asa amul aselus usili ka viteni min keil vit, “?Mimul mivul kat ahin ekek vensa? Kei mumon more tounah minau.
11 Veni koakeil tounah one tovuol ito hetal min kami lisenges, ka inau nirtotei hetal min kami lises.
12 Navong kei mutah oel en avek, kei sak mesein nau ten avong tatetahinien onak varei.
13 Anatin eli naviteni min kami, en out vasi netan koa ihitehiten more longlongien usil inau, ihiteni mun asa koa ahin ekek mumoni minau. Ka hesakini meatin sav keil indem silat kei.”

Sudas maeni keke vasa lat Iesu va en hen asuv keil onen pris keil✡

14 Navong akanian evus, Sudas Eskariot, tai en teindan elu (12) onen Iesu, va ven asuv keil onen pris keil
15 ka vis keil vit, “?Munak nisa lat Iesu heha en hemi, mihesan asa minau?” Sakini, keil avuli silva mani hanumau tai ka halualim (30) keke avasani mini.✡
16 Sudas maeni, ka en avong enek va, kei mul lekat sise vaka ien keke vasa lat Iesu vaha en he.

Iesu kan Anien ten Mul Laui ral min meatin keil onen✡

17 En avong tai ten avong oulu (7) ten Ale ten Veret Is Tovuol Ien, meatin keil onen Iesu umai veni ka avisi avit, “?Out kave em vati mevasak mesein Anien ten Mul Laui ien?”✡
18 Iesu vit kesi vit, “Miheha en taon Serusalem ke va, ka mihehotin meatin tai en out enek. Mihehiteni mini mihehit, ‘Tiser viteni vit, “Avong onak mai vesesal. Ka

✡ **26:5:** Mak 14:3-9; Sion 12:1-8 ✡ **26:7:** Luk 7:36-38 ✡ **26:13:** Mak 14:10-11; Luk 22:3-6 ✡ **26:15:** Eks 21:32; Sak 11:12 ✡ **26:16:** Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Sion 13:21-30 ✡ **26:17:** Eks 12:14-20

nian Anien ten Mul Laui en teim osom hetal min onak keil.” ’ ”
19 Sakini meatin keil onen uva ka amumoni suval koa Iesu viteni min keil. Ekonek, asak mesein Anien ten Mul Laui.
20 Navong meteiai munu, Iesu mai ka rondan en anien enek ral min teindan elu (12) onen.
21 Ka navong amul akanian, Iesu vit leini min keil vit, “Anatin eli naviteni min kami, tai en kami hesa lat nau niha en hen vativieh keil onak.”
22 Navong alonge mukok, onen keil alonge tisa houlu ka retai en keil avis Iesu avit, “?Asuv mukave, komundemi kovit inau?”
23 Iesu vit kesi min keil vit, “Anatin, tai en kami koa romul rokanian ruai hesa lat nau.*
24 Ka anatin keke inau, Natin Meatin, nimat hesuval koa Tus Votut viteni.✡ !Ka hetisa mok min kei koa hesa lat inau! Meatin enek, hetahos imok vahit avarvasitei veni mahien koa Ahi hesani mini hemariso mok.”
25 Evus, Sudas koa hesa lati visi vit “?Tiser mukave, komundemi kovit inau?”
Iesu vit kesi mini vit, “Suval keik koviteni.”
26 Navong amul akanian, Iesu kur veret ka san masmasien min Ahi veni.✡ Evus vul vahasi ka navong mul riti min meatin keil onen viteni vit, “Mihekuri miheani. Koanik vi avek.”
27 Evus, Iesu kur veiuaen, san masmasien min Ahi veni ka navong sani min keil viteni vit, “Kami vasi mihemuni.
28 Uaen koanik vi rak vasakin hatkatien hau onen Ahi vakeih ka vamai vahi anatin.† Rak houe ven meatin houlu vakas motein meten Ahi keke hermundemtei mun usil tisaen keil one.✡
29 Naviteni min kami, nirmuntei mun uaen koanik hetokol avong koa nimun risi hetal min kami en avong koa Tata onak hesakin hiasuvien onen heka vasi out.”
30 Navong akanian ka amusau en souen tai evus, keil asital ka avina en Hou Nei Olip.✡

Iesu vit luvati keke meatin keil onen ilohosai rani✡

31 Navong arokol Hou Nei Olip, Iesu selus min meatin keil onen vit, “En vongien ekek varei, kami vasi mihesokovein inau✡ hesuval koa Ahi viteni en Tus Votut koa vit,

‘Nuas meatin koa lei kat sipsip keil,
ka sipsip keil onen iloh rasil.’ Sakaraea 13:7

---

* **26:23:** Koanek sakin Sam 41:9 mai vi anatin. ✡ **26:24:** Sam 22:7,8,16-18; Aes 53:9 ✡ **26:26:** Mat 14:19; 15:36; Mak 6:41; 8:6; Luk 9:16; 1Kor 10:16 † **26:28:** En Eks 24:6-8, Mosis sien lelat ran buluk en ahor ten sanien votut vasakin hatkatien takeih koa Ahi mumoni ral min me-Isrel keil vamai vahi anatin. En sakien enek, ran Iesu mumon hatkatien takeih hau mai vi anatin keke Ahi houtut moulien onen meatin keil ten out netan. ✡ **26:28:** Ser 31:31; Sak 9:11; Hib 9:20 ✡ **26:30:** Sam 113–118; Luk 22:39 ✡ **26:30:** Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Sion 13:36-38 ✡ **26:31:** Mat 26:56; Sion 16:32 ✡ **26:32:** Mat 28:7,16

32 Ka navong nimoul eris ran
matien, nilamu en kami niha
en out Kaleli."✡
33 Ka Pita mea selus vit, "!
Avaseini munak meatin sav
vasi keil isokoveinuk, inau
nasakras masokoveinuk
varei!"
34 Ka Iesu vit risi mini vit,
"Anatin eli naviteni minuk,
en vongien enek varei, out
hermulantei mau ka ato
herkokorattei mau, ka keik,
kihiteni hatte hetel keke ko-
rkileatei inau."✡
35 Ka Pita viteni keih
tamun vit, "! Vuo, hermuk-
teinek! ! Avaseini munak
nimat hetal minuk, inau
nasakras mahiteni keke
narkileatei keik!" Ka meatin
sav keil onen aviteni vatte
tas.✡

Iesu vis min Ahi en out Ketsemani ka ling moulien onen en hen✡

36 Evus, Iesu va en out tai
avise en Ketsemane ral min
onen keil.✡ Navong arokol
out enek, Iesu viteni min keil
vit, "Mihetondan ekok ka
mihetosin nau. Inau maha
mau keiva ke mahis."
37 Kei kur Pita ka natin
Sepeti keilu telmusili. Ka
navong telva, rendemien
onen Iesu muasi ka longe
tisa houlu.✡
38 Sakini viteni min keitel
vit, "Tinok vil en demvoen,
vit vahonet inau. Mitheto
ekok, mithele hetal minau."✡
39 Evus, Iesu mual ran kei-
tel havivis, retengeiril nan
vita netan ka vis min Ahi vit,
"Tata, munak sise sav mul,
kikulat mahien enek ranau
li. Ka kirmumontei hesuval
koa inau ek vati. Kumonis
hesuval koa keik em vati."✡
40 Evus, muris va ven kei-
tel ka votini keke telmatil.
Ka viteni min Pita vit, "?
Mukave? ? Mitsakras mit-
valele vatal minau vatokol
haoa vatas?
41 Mithelele ka mithehis
keke mithermottei navong
sakvisien hemai en kami-
tel. En tinomi, emi vati
mivoumon asa koa mal, ka
avemi memerau nges."✡
42 Hatte tamun, Iesu va
ris ka vis vit, "Tata, munak
sise sav tovuol ka nil nikur
vasi mahien enek, kumoni
hesuval koa keik em vati."✡
43 Navong muris, votini
keke keitel telmatil eris veni
telsakras telvahuli kat meta-
long.
44 Sakini, lokovein keitel
eris ka va ris vis hatte etel
eni en vati hisien enek.✡
45 Ka navong Iesu muris va
ven keitel, kei vit, "?Mitmatil
ka mitmuseh veah? !Mitlesi!
Ekek, avong mai✡ avasa lat
inau, Natin Meatin, vaha en
hen meatin tisa keil.✡
46 ! Telmea, tovaha! !
Meatin koa vasa lat nau keie,
mai tuai!"✡

Avuli kat Iesu✡

47 Navong Iesu mul semau
selus, Sudas, tai en teindan
elu onen mai kistal. Ka mari
vangi meatin keil amusili

✡ **26:34:** Mat 26:69-75; Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Sion 18:25-27 ✡ **26:35:** Sion 11:16 ✡ **26:35:** Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 ✡ **26:36:** Sion 18:1 ✡ **26:37:** Mat 17:1; Mak 5:37; 14:33; Luk 8:51; 9:28 ✡ **26:38:** Sam 42:5,11; 43:5; Sion 12:27; 4:9 ✡ **26:39:** Hib 5:7-8 ✡ **26:41:** Mat 6:13; Luk 11:4 ✡ **26:42:** Mat 6:10 ✡ **26:44:** 2Kor 12:8 ✡ **26:45:** Sion 12:23; 13:1; 17:1 ✡ **26:45:** Mat 17:22; Mak 9:31; 10:33; Luk 9:44; 24:7 ✡ **26:46:** Sion 14:31 ✡ **26:46:** Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Sion 18:3-12

umai. Keil alah kat mari naef ka ai tavaeen keil. Umai musil rendemien onen asuv keil onen pris keil ka elda keil onen Siu keil.
48 Sudas koa vat kati vasa lat Iesu mumon metai tai ral min keil vit, "Meatin koa nimusi, kei varei vi meatin koa emi vati. Mihemai mihehuli kati."
49 Sakini Sudas ka mal va ven Iesu, musi ka vit, "!Tiser, more!"
50 Iesu vit kesi vit, "Tuak, kumon asas koa kumai veni."
Evus, meatin keil umai ka avuli kat Iesu.
51 Ka tai en meatin keil onen Iesu leh lat mari naef onen ka musah koteh ralingen slev onen asuv houlu onen pris keil.✡
52 Iesu viteni keih mini vit, "Ling ris naef onom en vulin veni koakeil avuhu en naef tai, imat en naef.✡
53 Munak ek hehati, nakilea mapeah Tata onak, ka hatte tas, hesila mari vangi angelo tavaeen keil heli teindan elu (12) avamai avating koe inau.
54 ? Ka munak numoni, Tus Votut hemai hehi anatin hemukave koa viteni keke tounah keil enek hekur out?"
55 Evus, Iesu viles les mari vange meatin keil enek ka viteni min keil vit, "?Vensa milah kat naef ka ai tavaeen keil keke mivamai mivahuli kat nau? ?Mimundemi namulamun meatin keil keke mevavae vatal min kavmen orer? !Vuo! En avong vasi, narondan en teahu ten Eim Votut ka navisein meatin keil, ka en out enek mirvuli kattei nau.✡
56 Ka tounah vasi enek kur out vasakin asa koa provet keil amutisi en Tus Votut hemai hehi anatin." Ka navong avuli kati, meatin vasi keil onen alokoveini ka amuloh rasil.✡

Hetetamen keil onen Siu keil akur Iesu va en kot✡

57 Koakeil avuli kat Iesu akuri va en teim sen Kaiafas, koa vi asuv houlu onen pris keil. En out enek, tiser keil ten mengkatien ka elda keil onen Siu keil alah ruai tuai.
58 Ka Pita mul lehni musil vange meatin koa mulamun Iesu va vio … rokol teahu ten teim sen asuv houlu onen pris keil. En out enek, kei va neim en teahu ka rondan ral min meatin taleikokoeien keil ten eim enek keke vales asa avoumoni en Iesu.
59 Asuv keil onen pris keil ka hetetamen sav keil emun onen Siu keil amul alekat meatin koa voun kat Iesu en tisaen, vasakini akilea avouasi vamat.
60 Avaseini meatin houlu aviten luvosien va kat Iesu, asakras avahotin etai tounah keke akilea avamae lat moulien onen keke avou vini.
Evus, meatin elu lumai lumulomal
61 ka luviteni min koakeil ten Kaonsel enek luvit, "Komal melong meatin ekek viteni vit, 'Inau nakilea mou rasilin Eim Votut onen Ahi,

✡ **26:51:** Sion 18:26 ✡ **26:52:** Sen 9:6; Rev 13:10 ✡ **26:55:** Luk 19:47; 21:37; Sion 18:20 ✡ **26:56:** Sak 13:7; Mat 26:31; Sion 16:32 ✡ **26:56:** Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Sion 18:13-14,19-24 ✡ **26:61:** Mat 27:40; Sion 2:19; Umen 6:14

ka en avong etel enges, num risi.' "✡
62 Sakini asuv houlu onen pris keil mulomal ka vis Iesu vit, "?Mukave? Kolong selusien keil koa aviteni va katuk. ?Tounah tovuol kovahiteni?"
63 Ka Iesu mules ro raeng.✡

Sakini asuv houlu enek vis risi vit, "En meten Ahi koa moul, nameng katuk keke kihiten asa koa vi anatin. ?Anatin keke kovi Mesaea, Natin Ahi?"✡
64 Iesu vit kesi vit, "Suval koa koviteni. Ka naviteni min kami, kosa heha, miheles …
'Natin Meatin hetondan
en usite matu onen Ahi
Asuv ten Keihoen
ka mihelesi hemita en
mahmah keil ten out
nesa!' " *Sam keil 110:1; Daniel 7:13*
65 Navong asuv houlu onen pris keil long selusien onen, tin tisa houlu, rali vas eisin onen ka viteni keih vit, "?Milonge? !Kei selus kekar en isen Ahi! ?Vensa romul rolekat selusien sav koa vaha kati? !Kami vasi milonge mukave kei selus kekar en isen Ahi!✡
66 ? Rendemien onami mukave?"

Keil avit kesi avit, "!Mal enges keke hemat imok!"
67 Evus, keil amutiv kat nan ka amuti. Ka tei sav en keil akovasi✡
68 ka avit, "?!Munak kovi Mesaea anatin, hit luvati min komai, isei varei mutik!?"

Pita viteni hatte etel keke rokileatei Iesu✡
69 Navong Pita mul rondan veah en teahu ten eim omon asuv houlu onen pris keil, atouli toumien tai mai veni ka vit, "Keik emun koro ral min Iesu ten out Kaleli."
70 Ka Pita muun keih en meten meatin keil vit, "! Rovitei anatin! !Inau narkileatei tounah koa komul kovit usili!"
71 Evus, Pita mea mual va en meteau ten teahu. Ekonek, atouli toumien sav tamun lesi ka viteni min meatin sav keil vit, "! Meatin koanik vi tai en keil koa amusil Iesu ten out Nasaret!"
72 Ka hatte tamun, Pita viteni min keil vit, "!Navat kati anatin keke narkileatei varei meatin enek!"
73 Rovitei tuetin, meatin keil koa amulomal en out enek umai ven Pita ka aviteni mini avit, "Keik varei kovi meatin tai onen veni selusien onom suval koan Kaleli."
74 Ka Pita sesendan kei sasen ral min selusien keih vit, "!Inau narkileatei varei meatin koa mimul mivit usili! !Ka Ahi hesan mahien minau munak selusien onak vi luvosien!"

Hatte tas, ato tai kokorat.
75 Ka navong Pita longe, mundem ris asa koa Iesu viteni mini vit, "Out hermulantei mau ka ato herkokorattei mau, ka keik, kihiteni hatte hetel keke korkileatei nau."✡ Sakini, kei lokovein teahu enek, tin mah houlu ka murang.

✡ **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12,14; Luk 23:9; Sion 19:9 ✡ **26:63:** Mat 16:16-17 ✡ **26:65:** Lev 24:16; Sion 19:7 ✡ **26:67:** Aes 50:6; 53:5 ✡ **26:68:** Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Sion 18:15-18,25-27 ✡ **26:75:** Mat 26:34; Mak 14:30; Luk 22:34; Sion 13:38

27

Sudas va sar koteh hiren veni rendem tisa usil asa koa mumoni min Iesu✡

1 En visokon semau, asuv keil onen pris keil ka elda keil onen Siu keil, keil vasi umai en rendemien tas keke avouas Iesu vamat.✡

2 Sakini, apar kati ka amulamuni va ven asuv Paelet, avat ten kavmen en out enek, keke avasa lati mini.✡

3 Navong Sudas koa sa lat Iesu lesi keke amaen lat moulien onen Iesu keke avouasi vamat, kei viles rendemien onen ka sak visi vasan ris silva mani hanumau tai ka halualim (30) min asuv keil onen pris keil ka elda keil.✡

4 Kei vit lat kei min keil vit, "Inau namumon tisaen, veni nasa lat meatin tai hemat koa romumon etai tounah vatisa."

Ka keil avit kesi mini avit, "Komai emai rovattei mevailea. Koanek mul enuk."

5 Sakini Sudas rivin mani netan en teahu ten Eim Votut ka muloh va. Evus, va ka par koteh hiren en viau ka murur.✡

6 Asuv keil onen pris keil umai alah lat silva mani keil enek ka aviteni avit, "En mengkatien orer, romaltei rovaling mani enek vaha en ateli ten Eim Votut veni mani enek romutotei, avul lat moulien onen meatin tai eni."

7 Aselus usili ka umai en rendemien tas. Sakini, akur mani enek ka uva ales meatin koa mumon tounah keil en tanvili. Ral min mani enek, avul hati atan rani keke avoumon out tatetahinien tai eni keke avatahin heou keil eni.

8 Ven koanik, out enek amul avise en 'Atan ten Ara' rokol kosa.

9 Evus, asa koa Ahi viteni ka en provet Seremaea mai vi anatin koa vit, *"Keil akur silva mani hanumau tai ka halualim (30), mal en mani koa me-Isrel keil alingi vi hulien ten moulien onen.*

10 *Ka ral min mani enek, avul hati atan ran meatin koa mumon tounah keil en tanvili, suval koa Ahi Asuv meng kat inau eni." Sakaraea 11:12-13; Seremaea 19:1-13; 32:6-9*

Amulamun Iesu va ven kot onen asuv Paelet keke hesan matien mini✡

11 Navong koanik mul kur out, Iesu mul mulomal en meten asuv Paelet koa vi avat ten kavmen ten out enek. Ka Paelet visi vit, "? Mukave? ?Anatin keke kovi asuv houlu onen Siu keil?"✡

Iesu vit kesi vit, "Suval koa koviteni."

12 Ka navong asuv keil onen pris keil ka elda keil aselus va kati, kei rovit kes etai tounah vakataun usite onen.✡

13 Sakini Paelet visi vit, "? Keik korraengontei selusien

✡ **27::** Mak 15:1; Luk 23:1-2; Sion 18:28-32 ✡ **27:1:** Mat 12:14; Mak 3:6 ✡ **27:2:** Aes 53:8 ✡ **27:3:** Mat 26:14-15 ✡ **27:5:** Umen 1:18-19 ✡ **27:10:** Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Sion 18:33-38 ✡ **27:11:** Mat 2:2; 27:29,37; Mak 15:9,12,18,26; Luk 23:37,38; Sion 18:39; 19:3,19,21 ✡ **27:12:** Aes 53:7; Mat 26:63; 27:14; Luk 23:9; Sion 19:9

houlu koa keil amul aviteni vakatuk?"
14 Ka Iesu ro raeng mules, rovit kes etai selusien one. Navong asuv Paelet les sakien onen, mutimanin houlu.
15 Vi sakien matu onen asuv Paelet keke en avong ten Anien ten Mul Laui, hemae lat meatin tai koa meatin keil arie lati keke va sital ran eim takeih.
16 En avong enek, lariken tai mul en eim takeih, isen Barabas koa meatin keil akilea en tounah keil tatisa koa mumoni.
17 Sakini navong asuv Paelet lesi keke mari vangi meatin keil alah ruai, vis keil vit, "?Koa kave emi vati mamaeni vasital: Barabas vuo Iesu koa avise en Mesaea?"
18 Kei visi mukonek veni lei kilea tuai keke asuv keil onen pris keil asa lat Iesu mini veni amul avi elu eni.
19 Ka navong Paelet mul veah rondan en kot onen, ahin onen san selusien mai mini vit, "Konoumon etai tounah naha kat meatin enek veni kei mal revi. Kosa, namundemko houlu ven matil vovoien tai koa nalesi usil meatin enek."
20 Ka asuv keil onen pris keil ka elda keil aleh rendemien onen vangi meatin keil keke avahis Paelet hemae lat Barabas vamaluv, ka uas Iesu hemat.
21 Paelet va vis vangi meatin keil enek vit, "? Koa kave en keilu emi vati mamae lati vamaluv?"
Ka keil avisohiso avit, "! Barabas!"✡
22 Paelet vis keil vit, "? Hemukonek, numon asa en Iesu koa avisi en Mesaea?"
Keil vasi avisohiso avit, "! Ti kati en aiveave!"✡
23 Ka Paelet vis keil vit, "? Vensa? ? Kei mumon sa tisa?"
Ka avisohiso keih imok avit, "!Ti kati en aiveave!"
24 Navong Paelet lesi keke sakras vahiles rendemien one ka vesesal avoumon rea, kei kur oai ka kas hen en meten meatin vasi keil. Ka navong mumoni, viteni min keil vit, "Kosa, nakas motein hek ran ara ten matien onen meatin ekek veni, en metok, romumon etai tounah keke vamat veni. !Sakini, munak hemat, ara onen hel en hemi enges!"✡
25 Ka vangi meatin keil avit kesi avit, "! Tahos, ran hel en hemai ka en hen titamai keil!"✡
26 Sakini, musil envatien one, Paelet mae lat Barabas sital, ka meng kat meatin tavaeen keil onen avatah Iesu en viau takan ka avalamuni vahina avati kati en aiveave.

Meatin tavaeen keil amumon tohtohien en Iesu✡
27 Navong amutah Iesu evus, meatin tavaeen keil onen Paelet amulamuni va en teahu ten mari eim ome ka avise ruain meatin tavaeen sav keil en out enek umai.
28 Keil asakit lat eisin omon Iesu ka akav koe en

✡ **27:21:** Umen 3:14 ✡ **27:22:** Umen 3:13; 13:28 ✡ **27:24:** Dut 21:6-9; Sam 26:6 ✡ **27:25:** Esek 33:5; Umen 5:28 ✡ **27:26:** Mak 15:16-20; Sion 19:2-3 ✡ **27:28:** Luk 23:11

kaliko tai koa vilhili suval omon asuv houlu tai.✡
29 Evus, keil amumon tohtohien eni. Avil vatluvoluv en viau koa sin tetaveah mul ien ka alingi en vatin. Aling eisal tai en hen matu ka aretengeiril en meten suval avouhou mini. Ka navong amumoni aviteni avit, "! O asuv houlu onen Siu keil, mevouhou minuk!"✡
30 Evus, amutiv kati ka asakit lat eisal rani ka amuas vatin eni.✡
31 Navong amumon tohtohien mini evus, akulat kaliko tahilhili rani, ka amusin eni en eisin kati omon. Evus, amulamuni keke avati kati en aiveave.

Amuti kat Iesu en aiveave✡
32 Navong meatin tavaeen keil amulamun Iesu uva, ales meatin tai mul en sise, isen Saemon ten out Saerin. Meatin tavaeen keil umai veni ka akeih kati vahus aiveave onen Iesu.
33 Amulamun Iesu vina en Hou Kolkota koa aneite teni vi 'Out ten Asi ten Avat.'
34 En out enek, asan uaen min Iesu koa avilesi ral min tounah koa kun.✡ Ka navong Iesu mun visi, seseini.
35 Evus, amuti kati en aiveave. Navong mul murur, ason daes keke avatiti eisin keil omon min keil.✡
36 Ekonek, keil arondan ka alei kokoe.
37 Ka en aiveave onen, nesa en vatin, aling tisien tai koa amutisi eni avit, 'Koanik vi Iesu, Asuv Houlu onen Siu keil.'✡
38 En avong enek, amuti kat tarhena elu ral mini, tai en usiven matu ka tamun en usiven meil.✡
39 Navong murur en aiveave, meatin keil koa amual vesesal veni akalialin vate ka amunge kat Iesu✡
40 avit, "!Ei, keik koa kovit ku rasilin Eim Votut ka kum risi en avong hetel enges,✡ hetahos imok keke kikataun vis keik sasom enges! !Munak kovi Natin Ahi anatin, kisuvul ran aiveave enek!"✡
41 En vati sakien enek, asuv keil onen pris keil, tiser keil ten mengkatien onen Mosis, ral min elda keil emun amumon tohtohien min Iesu.
42 Keil amumon tohtohien mini avit, "!Alles visi! Kei kilea vakataun meatin sav keil, ka sakras vakataun kei sasen. !Munak anatin keke kei vi asuv houlu onen me-Isrel keil,✡ hemita netan ran aiveave koanik kosa. Hemukonek, ir rehekur anatin esuk eni.
43 Kei ling desien onen en Ahi ka viteni vit, 'Inau navi Natin Ahi.' Tahos, munak Ahi en vat meatin eke, kei hemai hekatauni."✡
44 Ka en vati sakien enek, tarhena keilu koa amuti kat

✡ **27:29:** Mat 2:2; 27:11,37; Mak 15:9,12,18,26; Luk 23:37,38; Sion 18:39; 19:3,19,21 ✡ **27:30:** Aes 50:6 ✡ **27:31:** Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Sion 19:17-27 ✡ **27:34:** Sam 69:21 ✡ **27:35:** Sam 22:18 ✡ **27:37:** Mat 2:2; 27:11,29; Mak 15:9,12,18,26; Luk 23:37,38; Sion 18:39; 19:3,19,21 ✡ **27:38:** Aes 53:12 ✡ **27:39:** Sam 22:7; 109:25; Rang 2:15 ✡ **27:40:** Mat 26:61; Mak 14:58; Sion 2:19-20 ✡ **27:40:** Mat 4:3,6; 26:63; Luk 4:3,9 ✡ **27:42:** Sion 1:49; 12:13 ✡ **27:43:** Sam 22:8; Sion 5:18; 10:36; 19:7

keilu en usiven keilu, keilu emun luselus kareni.

Matien onen Iesu✡

45 En taviai varei, mankoli mai mutaluh koe out vasi haoa etel (3).✡

46 Ka navong haoa etel enek evus, Iesu visohiso keih en selusien kati onen koa vi Arameak vit, *"!Ilae! !Ilae! ? Lama sabaktani?"* *Sam keil 22:1* Aneite ten selusien enek vi, '!Ahi onak! !Ahi onak! ?! Vensa kosokoveinau!?'

47 Navong meatin tei keil koa amulomal en out enek araengoni avit, "? Milonge? Kei mul vise provet Ilae-tsa."

48 Hatte tas, tai en keil muloh, kur soke kaliko tai, ka kasi en uaen takun. Evus, lingi en kele ai tai ka sani vina min Iesu vasimi.✡

49 Ka tei sav en keil aviteni avit, "Veitir mau ka rovales visi. ?Ilaetsa hemita hekatauni, vuo hermaitei?"

50 Evus, Iesu mis roha, leh kor en eang, ka mat.

51 En hati avong enek, kaliko koa matetel koa aleh koe hati out koa vi votut en Eim Votut, sipasi elu✡ en ngolite nesa vita varei rokol ngolite netan. Alu mulu ka ahat keil apas

52 ka sakin avul tatetahinien sipasi mutah. Meatin houlu onen Ahi koa umat amul ien, keil amoul eris ran matien.✡

53 Keil asital ran avul tatetahinien one ka amual. (Ka navong Iesu mun moul eris ran matien, meatin houlu ales meatin keil enek en out Serusalem koa vi taon votut onen Ahi.)

54 Navong avat onen meatin tavaeen keil ka meatin keil onen koa alei kokoe en Iesu alonge alu mulu ka ales tounah vasi koa kur out, keil ametau houlu ka aviteni avit, "Anatin eli, kei vi Natin Ahi varei."

55 Ka ahin houlu avati keil soutin neli ran aiveave ka amul ales tounah koa kur out. Vangi ahin keil✡ enek akataun Iesu navong mum en out Kaleli ka amusili umai en out Serusalem.

56 Ka en koakeil enek, keitel telvi Meri ten out Makdela, Meri mama onen Tiemes ka Siosep, ka mama onen natin Sepeti keilu.

Aling teiai onen Iesu va en valengeihat tatetahinien✡

57 Vesesal out vavong ka Sabat vamai.✡ Sakini meatin tai ten out Aramatea koa tounah onen houlu mai ven asuv Paelet, isen Siosep. Kei mun vi tai en koakeil amul amusil kat Iesu.

58 Navong mulomal en meten Paelet, visi vamaen teiai onen Iesu mini. Sakini Paelet meng kat meatin tavaeen keil onen uva akulati ka asani mini.

59 Sakini Siosep kuri ka kav koe en kaliko tamuoh koa muto.

60 Evus, Siosep vousi ka lingi en valengeihat tatetahinien kati onen koa arei meseini tuai vi heite hau.✡ Evus, rein mari ahat tai koteh koe voiteh

✡ **27:44:** Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Sion 19:28-30 ✡ **27:45:** Amos 8:9 ✡ **27:48:** Sam 69:21 ✡ **27:51:** Eks 26:31-35; Hib 10:20 ✡ **27:52:** Esek 37:12 ✡ **27:55:** Luk 8:2-3 ✡ **27:56:** Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Sion 19:38-42 ✡ **27:57:** Dut 21:22-23 ✡ **27:60:** Aes 53:9; Umen 13:29

ten valengeihat enek ka lokoveini va.
61 Meri ten out Makdela ka Meri tateisav lumul lurondan soutin neli en out enek, mal en voiteh ten valengeihat.✡

Meatin tavaeen keil alei kokoe en valengeihat tatetahinien koa teiai onen Iesu mul ien

62 Out mulan en Sabat, asuv keil onen pris keil ka Farasi keil uva avales Paelet.
63 Umai veni ka aviteni avit, "Asuv, memundem kati keke navong meatin taluvosien enek moul veah kei viteni vit, 'Avong hetel evus, inau nimoul eris ran matien.'✡
64 Sakini, keik kimeng kat meatin tavaeen keil onom iha ilei kokoe revi en valengeihat tatetahinien onen hetokol avong hetel heli heha. Veni munak kirmumontei, vahera meatin keil onen iha ka ihenan teiai onen. Hesakini, akilea avahiteni keke moul eris ran matien. Ka munak sakien koanek hekur out, luvosien ekor enek hetisa helohlin luvosien koa mulamu navong kei vit vi Mesaea onen Ahi."
65 Navong asuv Paelet longe, maeni vit, "Tahos, mihekur vangi meatin tavaeen tai onak keke avalei kokoe revi en valengeihat enek musil sakien koa kami emi vati."
66 Sakini keil uva ral min meatin tavaeen keil, aling siil vating koe voiteh teni, ka aling vangi meatin tavaeen keil alei kokoe.

28

Iesu moul eris ran matien✡
1 Navong Sabat evus, out mulan en Sande, Meri ten out Makdela ka Meri tateisav✡ luva keke luvasao en valengeihat tatetahinien onen Iesu.
2 Hatte tas, alu mulu keih veni angelo tai onen Ahi Asuv mita netan ran out nesa. Kei rei lat ahat koa mul koe voiteh eva, ka rondan eni.✡
3 Aven angelo enek vihil suval ahil vil, ka eisin omon muoh vis muoh.✡
4 Navong meatin tavaeen keil alesi, ametau houlu ka ale maleilei. Keil umotmot ka e von, asakras avoumon etai tounah.
5 Ka angelo selus min luahin enek vit, "! Milnametautei! Nakilea milmul millekat Iesu koa amuti kati en aiveave.
6 Kei rorotei mun ekok. Anatin, kei moul eris ran matien suval koa kei viteni.✡ Milhemai ekok ka milheles out koa aling teiai onen mul ien.
7 Ekek, milhekalah milheha ka milhehiteni min onen keil milhehit, 'Iesu moul eris ran matien ka

✡ **27:61:** Mat 27:56; 28:1; Mak 15:40,47; 16:1; Luk 24:10; Sion 19:25 ✡ **27:63:** Mat 12:40; 16:21; 17:23; 20:19; Mak 8:31; 9:31; 10:34; Luk 9:22; 18:33; 24:7 ✡ **28::** Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Sion 20:1-10 ✡ **28:1:** Mat 27:56,61; Mak 15:40,47; Sion 19:25 ✡ **28:2:** Mat 27:51; 27:60; Mak 15:46 ✡ **28:3:** Mat 17:2; Mak 9:3; Luk 9:29; Umen 1:10 ✡ **28:6:** Mat 12:40; 16:21; 17:23; 20:19; Mak 8:31; 9:31; 10:34; Luk 9:22; 18:33; 24:7 ✡ **28:7:** Mat 26:32; 28:10,16; Mak 14:28; Sion 21:1-23

helamu en kami heha en out Kaleli.✡ Ekonek kami mihelesi.' Koanik vi selusien koa Ahi sila inau mahiteni min kamil."

8 Sakini keilu lumea ran valengeihat ka lukalah lumuloh luva keke luvahithiteni min meatin keil onen Iesu. Lumetau ka annivul kat keilu, ka mukos, luvilelau en sien.

9 Navong lumul veah luva, hatte tas, Iesu visu min keilu ka vit, "! More! Tomat onen Ahi heto ven kamil." Navong lulesi, lumai veni, ka lumot luvuli kat alen keilu ka luvouhou mini.

10 Evus, Iesu viteni min keilu vit, "Milnametautei. Milheha ka milhehiteni min tuak keil en demkatien keke iha en out Kaleli, ka en out enek keil iles inau."✡

Meatin tavaeen keil aliluvos avit meatin keil onen Iesu umai avenan teiai onen

11 Navong luahin enek lumul luva, tei en meatin tavaeen keil koa alei kokoe en valengeihat uva ris Serusalem ka aviteni min asuv keil onen pris keil tounah vasi koa kur out.

12 Sakini, asuv keil onen pris keil aselus ruai ral min elda keil ka aling rendemien tai. Avul meatin tavaeen keil enek en mari mani tai

13 ka aviteni min keil avit, "Kami mihehithiteni mihehit, 'Navong komai memul mematil, meatin keil onen Iesu umai en vongien ka avenan teiai onen.'✡

14 Ka munak longlongien koanik hetokol asuv Paelet, komai meheselus en usite onami ka meheting koe kami keke minakurtei mahien veni."

15 Sakini meatin tavaeen keil enek akur mani ka amum usil asa aviteni. Ka selusien koanik mul karahit out vasi koa Siu keil aro ien rokol kosa.

Iesu mai kistal ven meatin keil onen✡

16 Ka meatin teindan tai (11) onen Iesu koa amules uva en out Kaleli ka avina en hou koa Iesu vit meseini min keil tuai.

17 En out enek, keil ales Iesu. Navong alesi, uva netan mini, ka keil koa arkurtei anatin eni.

18 Ka Iesu mai vesesal ka viteni min keil vit, "Tata onak ling tounah vasi en out nesa ka en out netan mul en hek.✡

19 Sakini, inau naviteni min kami keke miheha ven meatin keil koa amul en kantri vasi keil ka mihoumon keil emun ihi meatin keil onak. Navong amusil kat nau, mihehi baptaes en keil en isen Tata, en isen Natnali, ka en isen Ninin Votut.✡

20 Ka mihehisein keil ilong kat tounah vasi nameng kat kami eni. Ka inau, nito hetal min kami lisenges,✡ hetokol avong koa out netan hevus."

✡ **28:10:** Mat 28:7,16; Mak 14:28; Sion 20:17; 21:1-23 ✡ **28:13:** Mat 27:64 ✡ **28:15:** Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Sion 20:19-23; Umen 1:6-8 ✡ **28:18:** Dan 7:14; Mat 11:27; Sion 3:35; 13:3; 17:2; Efes 1:20-22; Plp 2:9-10 ✡ **28:19:** Umen 1:8 ✡ **28:20:** Hag 1:13; Mat 18:20; Sion 14:23

Selusien koa helamu ten Mak

? Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanik, isen Sion Mak. Kei rovitei tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu. Meatin houlu amundemi keke Mak vi litetai koa lohosai navong meatin tavaeen keil umai keke avahuli kat Iesu en out Ketsemani en sua 33 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi).✡ Katau suk, en sua 46 AD, Mak musil Pol keilu Banabas en ualien rohtoh onealu keke luvahitehiten more longlongien min meatin keil. Ka Sion Mak lokovein keilu en sise ka va ris Serusalem.✡ Evus, en 50 AD, Mak musil Banabas luva en out Saepras.✡ Rokilea keke navong Pol mul en eim takeih, Mak mai ro ral mini ka san kataunien mini.✡

Mak mutis tus koanek navong ro en out Rom vesesal en sua 56 AD. Ka vahesa Pita ro ral mini en avong koanik veni selusien houlu koa mutisi ka ven tunien keil onen Pita. Amundemi keke Mak mutis tus koanik usil moulien ka umen onen Iesu mulamu en tus keitel koa Matiu, Luk ka Sion telmutisi.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Mak mutis selusien keil enek en out Rom keke vahit kilea min Kristin keil ekonek keke Iesu vi Natin Ahi anatin ka vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai. Sakini, mutis selusien houlu usil merikel keil koa Iesu mumoni vatie lati keke kei ka en out nesa anatin.

? Mak mutis selusien koanik vensa?

Mak en vati vatie lat anatinien keke Iesu vi Natin Ahi – Merikel keil koa Mak mutis lati avi houlu mok mulin asa koa mul en tus sav keil en Tus Votut. Iesu rie lati keke kur keihoen mulin mesaien,✡ ninin tisa keil,✡ tounah keil ten out netan,✡ ka matien emun.✡ Merikel keil enek arie lat anatinien keke Iesu vi Natin Ahi koa kur keihoen.

Mak en vati vatie lati keke Iesu sel kat avat keil onen Siu keil ka alei seseini – Mak rie lati mukave Iesu sak visi vahisein revi avat keil onen Siu keil en anatinien usili keke vi Natin Ahi ka Mesaea one. Ka sak visi vasel kat keil keke avahiles ran tisaen one ka usil kat Ahi en sakien koa mal. Ka avaseini, keil alei seseini ka amumon sise keke avou vini.✡

Mak en vati vatie lati keke more longlongien usil Iesu Kristo mul va min Siu keil ka min koakeil emun arvitei Siu – Anatin keke navong Iesu mul en out netan, mum houlu ral min Siu keil. Ka Mak mul rie lati keke Iesu va mum ral min koakeil emun arvitei Siu.✡ Mak mutisi emun keke Iesu meng kat meatin keil onen

✡ :: Mak 14:51-52 ✡ :: Mak 13:5,13 ✡ :: Mak 15:39 ✡ :: Kol 4:10; Flm 1:24; 1Pit 5:13 ✡ :: Mak 1:29,40; 2:1; 3:1; 5:21; 6:53; 7:24; 7:31; 8:22 ✡ :: Mak 1:21; 5:1; 9:14 ✡ :: Mak 4:35; 6:30; 6:44; 8:1 ✡ :: Mak 5:21; 16:1 ✡ :: Mak 14:61 ✡ :: Mak 3:6; 5:1; 7:24,30; 15:39

keke ika vasi out ka ihitehiten more longlongien min meatin vasi keil ten out netan keke ikur moulien hau heka ien.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Mak 10:45 koa Iesu viteni vit,

"Natin Meatin romaitei keke meatin keil avakatauni. Vuo, kei mai vakataun meatin vasi, ka vasan moulien onen vahul lat keil ran keihoen ten tisaen."

? Asa mul en selusien koanik?

1. Tounah koa sak mesein Iesu keke voumon umen onen. (1:1-13)
2. Selusien ka umen onen Iesu. (1:14–13:37)
   a. Iesu mum en out keil en provins ten out Kaleli. (1:14–7:23)
   b. Iesu mum en out savsav keil. (7:24–10:52)
   c. Iesu mum en taon ten out Serusalem. (11:1–13:37)
3. Iesu mat ka moul eris ran matien. (14:1–16:20)

Sion Baptis sak mesein sise ven Iesu

1 Koanik vi more longlongien onen Iesu Kristo, Natin Ahi.✡

2 Longlongien enek usil Mesaea mai rohtoh en ir suval koa Ahi viteni ka en tisien onen provet Aesea vit,

"!Kitaengoni! Nisila eiloheh
onak vasak revi sise
venuk.

3 *En out volvol, meatin enek*
hehisohiso hehit,
'!Sak revi sise ven Asuv
heka ien!
! Houmon sise onen
hemal!' " Aesea 40:3✡

4 Eiloheh koa Aesea mul vit usili, isen Sion. Kei va en out volvol ka avise en Sion Baptis veni vi baptaes en meatin keil ka mul san selusien onen Ahi min keil vit, "!Mihehiles moulien onami ran tisaen! Mihemaenau nihi baptaes en kami vatie lati keke methos onen Ahi mul en kami."✡

5 Ka meatin houlu vis houlu mok en provins ten out Sudea ka mari meteimal ten out Serusalem, uva ven Sion. Avitehiten tisaen keil one ka kei vi baptaes en keil en Oaisal Sodan.

6 Musin en eisin koa amumoni en hilin kamel ka mutoh eni.* Anien an vi kal ka hani koa suka bak keil amumoni en eivorohus.✡

7 Ka kei mul viteni min meatin keil vit, "Katau enau, hetamen tai hemai. Kei marite mok mulin inau, narvinvintei li makulat sandel onen.✡

8 Inau navi baptaes en kami en oai enges, ka kei, hehi baptaes en kami en Ninin Votut."

Sion vi baptaes en Iesu ka Ninin Votut mulamuni va

✡ **::** Mak 16:15-16 ✡ **1:1:** Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Sion 1:19-28 ✡ **1:3:** Eks 23:20; Mal 3:1; Mat 11:10; Luk 1:76; 7:27 ✡ **1:4:** Umen 13:24; 19:4 * **1:6:** Sakien onen Sion suval sakien keil onen provet Ilaetsa telamu. Lumusin vatte tas (2Ki 1:8), sakini, meatin houlu amundemi Sion vi Ilaetsa koa moul eris ran matien. ✡ **1:6:** 2Ki 1:8; Sak 13:4 ✡ **1:7:** Umen 13:25 ✡ **1:8:** Mat 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13

en out volvol keke vahisu en sakvisien keil✡

9 En avong enek, Iesu ka en meteimal ten out Nasaret en provins ten out Kaleli, ka Sion vi baptaes eni en Oaisal Sodan.
10 Ka navong Iesu mea ran oai, lele vina nesa ka les teilang mutah. Ka Ninin Votut muka mita netan ka rondan eni suval ame tai.
11 Ka rea tai ka en out nesa vit, "Keik, kovi natkuli. Ka inau, nasi nau venuk."✡
12 Navong Iesu mea ran oai, Ninin Votut sila vina en out volvol,
13 ka kei ro en out enek rokol avong hanumau elu (40). En avong keil enek, Temat mul sak visi. Ka Iesu ro en out enek ral min tirendan keil, ka angelo keil alei kat revi.

Iesu mum rohtoh en umen onen ka vise lat meatin ehat (4) avousili✡

14 Katau en avong aling Sion en eim takeih,† Iesu va en out Kaleli ka vitehiten more longlongien koa ka ven Ahi.✡
15 Kei mul viteni vit, "! Avong mal vinvin koa hiasuvien onen Ahi hemai hel ekok! !Mihehiles moulien onami ran tisaen, ka mihekur anatin en more longlongien koa naviteni min kami!"✡
16 Navong Iesu mul mual va en vali oai en out Kaleli, kei les Saemon Pita ka tunali Andru. Keilu luvi meatin talah mesauien ka lumul luson net onealu vita en oai.
17 Viteni min keilu vit, "! Lumai, milhousil nau! Kosa millah mesau enges, ka inau nihisein kamil mukave milhelah meatin keil."
18 Hatte tas, lumali time luling net onealu mules ka lumusil Iesu.
19 Iesu mual eva ka les Tiemes ka Sion, koa tata onealu Sepeti. Luro en vot ka lurili revi net onealu.✡
20 Navong les keilu, vise keilu vit, "!Lumai, milhousilnau!" Sakini, luvut ran vot ka lumea ran tata onealu ral min meatin toumien keil oneatel, ka luva lumusil Iesu.

Iesu vile lat ninin tisa ran meatin tai✡

21 Iesu ral min meatin onen telva en meteimal ten out Kapaniam. En Sabat, telva en eim tahihiseien onen Siu keil ka Iesu mul vihisei eni.✡
22 Koakeil vasi amutimanin en keihoen ten hihiseien onen, koa rosuvaltei tiser keil ten mengkatien onen Mosis.✡
23 Ka rovitei tuetin, navong Iesu mul vihisei veah, meatin tai koa ninin tisa mul ien va neim en out enek.✡
24 Kei visohiso vit, "? Iesu ten out Nasaret, kovit kovoumon sa min komai? ? Kovit kovou rasilin komai? !

✡ **1:11:** Sen 22:2; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35; 2Pit 1:17 ✡ **1:13:** Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11 † **1:14:** Navong Sion vi baptaes en Iesu, mum sua tai mun. Evus, asuv houlu Herod Antipas ling Sion va en eim takeih. ✡ **1:14:** Mak 6:17-18; Sion 3:24 ✡ **1:15:** Kal 4:4; Efes 1:10; Mat 3:2 ✡ **1:19:** Mat 10:2; Mak 3:17; Mat 10:35; Luk 5:10 ✡ **1:20:** Luk 2:31-37 ✡ **1:21:** Mak 6:2; Luk 4:16; 6:6; 13:10 ✡ **1:22:** Mat 7:28-29 ✡ **1:23:** Mak 5:2

Inau nakileak! !Keik kovi Meatin Votut onen Ahi!”✡
25 Iesu vul kat ninin tisa enek vit, “!Konavertei! !Mea rani!”
26 Sakini, ninin tisa enek maleilei kat meatin enek, visohiso keih ka mea rani.✡
27 Ka koakeil vasi koa alesi, amutimanin eni. Amul aviteni min keil eris avit, “? Asa keinek? !Koanek vi hihiseien hau tai koa keihoen mul ien! Kei sel kat ninin tisa keil, ka along kati.”
28 Ka rovitei tuetin, longlongien usil asa koa Iesu mul mumoni ka vasi out en provins ten out Kaleli.✡

Iesu rali lat meatin houlu ran mesaien one en taon ten out Kapaniam✡

29 Ka navong Iesu keitel telmea ran eim tahihiseien, kei ral min Tiemes ka Sion telmusil Saemon Pita keilu Andru telva teim sealu.
30 Navong telva en out enek, aviteni min Iesu keke avu tisa onen Saemon Pita mesai, mul en avet veni aven mutin.
31 Iesu va veni, vuli kat hen ka rali lati mea. Hatte tas, mesaien vuol rani, kei longe tahos ka mumon anien aeatel.✡
32 En mendilah enek, navong Sabat evus ka meatin keil akilea avoum, alah koakeil amesai ral min keil koa ninin tisa mul en keil, uva ven Iesu.✡
33 Sakini, meatin keil vasi en meteimal en out enek alah ruai rahit eim koa Iesu ro en.
34 Ka Iesu lah lat mesaien ran meatin houlu, ka vile lat ninin tisa keil avaha. Ka romaentei ninin tisa keil avaselus ven akilea kei vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hemai.✡

Iesu va en out sav keil keke vahithiten more longlongien min meatin keil✡

35 En visokon semau, out vong veah, Iesu mea ran keil, va en out tai koa kilea heto kei sa sen, ka mul vis.✡
36 Ka navong Saemon Pita ka teisav emun keil amea, amul alekat Iesu.
37 Ka navong alesi aviteni mini avit, “!Meatin keil vasi e vati avalesuk!”
38 Ka Iesu viteni min keil vit, “Nakilea. Ka numai ven mailea mahiten more longlongien min meatin vasi keil. Rovaha en out sav.”
39 Evus, telva en out vasi en provins ten out Kaleli. Ka kei mul visein meatin keil en eim tahihiseien onen Siu keil ka vile lat ninin tisa keil uva ran meatin keil.✡

Iesu rali lat meatin tai ran mesaien ten leprosi✡

40 Navong Iesu keitel telmul veah en provins ten out Kaleli, meatin tai koa kur mesaien ten leprosi va ven Iesu, retengeiril mini, ka peahi vit, “Munak komaeni li, kokilea kovoumon hilivek vamai vato ris.”

✡ **1:24:** Mat 8:29; Mak 5:7; Luk 4:34; 8:28; Sion 6:69 ✡ **1:26:** Mak 9:26 ✡ **1:28:** Mat 4:24 ✡ **1:28:** Mat 8:14-17; Luk 4:38-41 ✡ **1:31:** Mat 9:25; Mak 5:41; 9:27; Luk 8:54 ✡ **1:32:** Mat 4:24 ✡ **1:34:** Mak 3:12 ✡ **1:34:** Luk 4:42-44 ✡ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46; Luk 5:16; 6:12 ✡ **1:39:** Mat 4:23; 9:35 ✡ **1:39:** Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

41 Iesu en mahis meatin enek, ling hen mul ien ka viteni vit, "!Mal! !Kito ris!"
42 Hatte tas, mesaien enek va rani ka aven muto varei.
43 Evus, Iesu selus keih imok mini mukok vit,
44 "! Konahitentei asa koa namumoni minuk min meatin sav! Kihas en Eim Votut, kihit lat keik min pris, ka kikur sanien votut koa Mosis viteni.✡ Hesakini, koakeil vasi ilea keke keik komuto." Ka Iesu sila meatin enek va.
45 Ka navong va rani, mang vas ongon houlu ka viteni min meatin savsav keil asa koa Iesu mumoni mini. Sakini, Iesu sakras vaha en out koa meatin keil alango ien. Mukos, rovatei mun en meteimal keil. Ka meatin keil aka soutin en out vasi keke umai avalesi.

2

Iesu sakin meatin tai koa sakras vakaka mai kaka✡
1 Avong vahis muli, Iesu muris va en taon ten out Kapaniam, ka keil ten out enek alonge keke ro teim tai.
2 Keil houlu umai asien teim enek, sakini out mutikoe neim ka meatin houlu mun amules arapehai en voiteh, ka Iesu mul visein keil en selusien onen Ahi.
3 Navong Iesu mul semau vihisei, meatin ehat telmai telvou kakan tueatel koa mules en vulin veni hati usiven mat. 4 Ka veni meatin keil avi houlu, telsakras telvakur tueatel vaha min Iesu. Sakini, telvousi vina en hoi eim ka aleng ahho tai, mal en out koa Iesu ro ien. Evus, telrutun tueatel vita ka vas meatin keil koa amul en out enek.
5 Ka navong Iesu les asa telmumoni, lei kilea demkatien oneatel ka viteni min meatin enek vit, "Tuak, kosa, Ahi rolestei mun vatisa enuk ven tisaen keil onom."✡
6 Ka navong tiser keil ten mengkatien onen Mosis koa amul arondan en out enek along selusien koa Iesu viteni, asel kutut kati en rendemien one avit,
7 "?Vensa kei run mukok? ?Kei mundemi kei vinvin suval Ahi? !Ahi tas kilea valah lat tisaen!"✡
8 Navong amundemi mukok, Iesu kilea ka viteni min keil vit, "?Vensa mimul mirendem en tounah enek?✡
9 Maes imok minau keke nihiteni min meatin ekek koa sakras vakaka nihit, 'Nikulat tisaen onom,' veni kami misakras mivalesi munak nakur keihoen keke moumoni. Ka keih keke nihiteni nihit, '!Mea! Lum lat vulum ka ha teim,' veni milei kilea munak nakur keihoen keke moumoni vuo narkurtei.
10 Ka veni ek vat kami mivalei kilea keke Natin Meatin kur keihoen keke vakulat tisaen ran meatin keil ten out netan, miheles koanik …" Ka Iesu viles, les meatin koa sakras vakaka vit,
11 "!Mea! Lum lat vulum ka kiha teim."
12 Hatte tas, meatin enek ravul mea, lum lat vulin ka mea sital ran keil. Ka

✡ **1:44:** Mat 9:30; Lev 14:2-32 ✡ **2::** Mat 9:1-8; Luk 5:17-26 ✡ **2:5:** Luk 7:48 ✡ **2:7:** Sam 103:3; Aes 43:25; 1Sion 1:9 ✡ **2:8:** Mat 16:8

navong meatin keil koa amul en out enek alesi, amutimanin ka amasmas Ahi veni. Amul arun eni avit, "! Ekovei! ! Rorles etai li tounah vamukok!"✡

Iesu vise Matiu Livae keke vahi meatin tai onen✡

13 Navong tamun, Iesu va ut en Mari Oai ten out Kaleli. Tali meatin keil umai akarahiti, ka kei mul visein keil.

14 Ka navong mul mual va, visu min meatin tai koa mul kur takis ran meatin keil en titi eim mon, isen Livae, natin Alveas. Ka Iesu vise vit, "! Amai! ! Usil inau!" Ka kei lokovein umen onen mules ka musil Iesu.✡

15 Evus, en mendilah, Iesu ral meatin keil onen amul akanian en teim sen Livae. Meatin houlu ten takis ka meatin tisa keil, amul akanian ral min keil veni houlu en keil emun amusil kat Iesu.

16 Ka navong tei en Farasi keil koa avi tiser keil ten mengkatien onen Mosis emun ales Iesu mul kanian ral min meatin keil ten takis ka meatin sav keil koa arendem tisa en keil, amutimanin. Avis meatin keil onen Iesu avit, "?Vensa kei mul kanian ral min vati meatin tisa keil koa amukok?"✡

17 Ka Iesu raengon selusien one ka vit kesi min keil vit, "Meatin keil koa ave tahos e rovattei avaha avales dokta. Ka koakeil akilea amesai, keil e vati avaha avalesi. Narmaitei mahise meatin keil koa amundemi avit moulien one mal tuai keke avamai avousil inau. Vuo, numai mahise meatin keil koa akilea mesaien ten tisaen mul en keil keke ihiles moulien one ka usil inau."

Sakien ten hihiseien hau keil onen Iesu teisav en sakien matu onen Siu keil✡

18 En avong tai, meatin keil onen Sion Baptis ka Farasi keil amul uval ran anien. Meatin keil umai ka avis Iesu avit, "Meatin onen Sion ka Farasi keil uval ran anien, ka meatin onom keil armumontei. ?Vensa?"

19 Iesu vit kesi min keil en tatavolien tai vit, "Navong meatin tai vatetalihe, meatin keil koa umai ven mari ale enek, asi keil veni. Sakini, asakras avahal ran anien navong kei ro veah ral min keil.

20 Ka avong mul mai keke kei hevuol ran keil. En avong enek, keil ihal ran anien ven ilonge hetisa."*

21 Ka Iesu vit risi min keil en tatavolien tamun vit, "Meatin etai sakras vatili koe eisin matu en soke eisin hau. Veni navong akasi, hatte koa heite hau mai sim kati ka hetali vas koa heite matu, hesakini hemahoi hemariso suk.

✡ **2:12:** Mat 9:9-13; Luk 5:27-32 ✡ **2:12:** Mat 9:33 ✡ **2:14:** Mat 8:22; 19:21; Mak 10:21; Luk 9:59; 18:22; Sion 1:43; 21:19,22; Mat 4:20,22 ✡ **2:16:** Mat 11:19; Luk 7:34; 15:1-2 ✡ **2:17:** Mat 9:14-17; Luk 5:33-39 * **2:20:** Meatin tai kilea vahal ran anien keke vasakin hisien keil onen vakeih tamun navong (1) mul masmas Ahi; (2) mundemko ven tisaen keil onen; (3) murang ven meatin tai koa mat; (4) vouhou ven mari avong votut tai; vuo (5) mul vis Ahi keke voumon tounah en usite onen meatin tai.

22 En vati sakien enek, meatin etai sakras vatah uaen koa heite hau vaha en veite matu koa amumoni en hiliven sipsip veni keih tuai. Uaen enek hetatahou ka hesipas veite enek, hesakin uaen enek houele. Hesakini, uaen enek koa heite hau heha mok en veite koa heite hau veni kei memerau, kilea vatatahou."†

Iesu visein meatin keil usil Sabat✡

23 En Sabat tai, Iesu ral meatin onen keil amual uva aka vas ah tai ten uit ka amul alah utite, akokoa, ka amul akani.

24 Ka Farasi oteta keil alesi ka avis Iesu avit, "? Vensa varei meatin onom keil amum en Sabat? Umen enek rali koteh mengkatien onen Mosis."✡

25 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "? Kami mirkileatei asa koa Deved ral min meatin onen keil amumoni navong amai kat keil, ka anien ae tovuol?✡

26 En avong enek, Abiatar vi asuv houlu onen pris keil, ka Deved va neim en Eim Votut ka visi ven veret koa vi votut, koa pris keil enges ten Eim Votut akilea avaani. Abiatar maeni, ka Deved kani ka riti mun min meatin onen keil akani."

27 Iesu vit kilea min keil vit, "! Ahi mumon Sabat keke vakataun meatin keil! Kei romumontei meatin keil keke avakataun Sabat.✡

28 Sakini, Natin Meatin vi hetetamen imok mulin Sabat."

3

Iesu sakin hen meatin tai mai tahos en Sabat✡

1 Iesu va ris en eim tahihiseien, ka en out enek meatin tai hen kali.

2 Ka koakeil aro en out enek, amul alei mamah eni keke avalesi munak kei houmon hen meatin enek hetahos en Sabat veni alekat tounah koa akilea avasan selusien tisa vaha kati.

3 Ka Iesu viteni min meatin enek helomal en meten meatin keil.

4 Evus, vis keil vit, "? Mengkatien onen Mosis maen ir keke rovoumon sa en Sabat? ? Maeni keke rovakataun meatin, vuo rovapuruni? ? Maeni keke rovoutut moulien onen meatin tai, vuo rovou vini?" Ka keil aro raeng enges.✡

5 Navong Iesu lei rahit keil, tin kat keil. Ka longe tisa keke rendemien one koteh en tounah onen Ahi. Evus, Iesu viles ka viteni min meatin koa hen tisa vit, "! Kitea hem!" Ka navong mutea eni, hen mai ris tahos.✡

6 Ka navong Farasi keil ales asa koa mumoni, amea ran out enek, ka, hatte tas, uva alah ruai ral min Siu keil koa asuv kat hiasuvien onen asuv houlu Herod. Ka alekat

† **2:22:** En tatavolien koanik, Iesu vit hihiseien hau keil onen mul musil sakien koa teisav en sakien ten hihiseien matu keil onen Siu keil. ✡ **2:22:** Mat 12:1-8; Luk 6:1-5 ✡ **2:24:** Dut 23:25 ✡ **2:25:** 1Saml 21:1-6; 2Saml 15:35; Lev 24:5-9 ✡ **2:27:** Eks 20:8-10; Dut 5:12-14 ✡ **3::** Mat 12:9-14; Luk 6:6-11 ✡ **3:4:** Luk 14:3 ✡ **3:5:** Mak 6:52; 8:17; Sion 12:40; Rom 11:25; Efes 4:18 ✡ **3:6:** Mat 22:15-16; Mak 12:13

vis sise tai koa akilea avouas Iesu vamat vaka ien.✡

Meatin houlu amusil Iesu

7 Iesu ral min meatin onen keil uva en Mari Oai ten out Kaleli, ka meatin keil houlu amusili. Tei en meatin keil aka en provins ten out Kaleli, Sudea,✡
8 ka Itumea. Ka koakeil emun aka en taon ten out Serusalem, Taer ka Saedon. Ka teisav en keil aka en usite sav ten Oaisal Sodan. Meatin vasi keil enek umai ven Iesu, veni araengon asa koa kei mul mumoni.
9 Meatin keil avi houlu ramat, sakini Iesu viteni min meatin keil onen vit isak mesein vot veni keke meatin keil anating kattei kei.✡
10 Koakeil amesai amul amuting keil avatokol Iesu, veni kei mumon meatin houlu atahos eris.✡
11 Ka navong meatin keil koa ninin tisa mul en keil alesi, uva netan mini, ka amis kai avit, "! Keik, kovi Natin Ahi!"✡
12 Ka Iesu vul kat ninin tisa keil vit anahitentei min meatin keil anahit kei vi isei.

Iesu rie lat meatin teindan elu (12) keke avahi eiloheh keil onen✡

13 Evus, Iesu vina en vatihou nesa ka rie lat meatin koa kei en vati avousili, ka umai veni.
14 Ka kei rie lat meatin teindan elu (12) keke avousili avamai avahi eiloheh keil onen, avaha avahitehiten more longlongien min meatin keil,
15 ka avahile lat ninin tisa ran meatin keil vatal min keihoen ten isen.
16 Koanik vi isen eiloheh teindan elu (12) koa Iesu rie lat keil: Saemon (koa Iesu ling isen tamun vi Pita);✡
17 Tiemes ka tunali Sion koa Iesu vise keilu en 'natin voulul' (koa tata onealu Sepeti);✡
18 Andru, Pilip, Batolomiu, Matiu, Tomas, Tiemes (natin Alveas), Tatios,* Saemon (koa vi lariken†),
19 ka Sudas Eskariot koa hemae lat Iesu heha en hen meatin tisa keil.✡

Farasi keil avise Iesu en Temat✡

20 Iesu rie lat eiloheh teindan elu (12) onen evus, uva en teim tai en taon ten out Kapaniam. Ekonek, meatin houlu umai avalesi, sakini avong tovuol keke Iesu ka meatin keil onen avaanian.✡
21 Navong mama onen ral min tunali keil akur longlongien usil asa koa Iesu mul mumoni ka mukave meatin keil amul aviteni keke mul mum vau, uva keke avaselus koe ka avahuli kati.✡
22 Tei en tiser keil ten mengkatien onen Mosis aka en out Serusalem. Ka keil asan selusien va kat Iesu avit, "Belsepul‡ koa vi asuv onen ninin tisa keil mul ien

---

✡ **3:7:** Mat 4:25 ✡ **3:9:** Mak 4:1; Luk 5:3 ✡ **3:10:** Mat 14:36; Mak 6:56 ✡ **3:11:** Mak 1:34; Luk 4:41 ✡ **3:12:** Mat 10:1-4; Luk 6:12-16 ✡ **3:16:** Mat 16:17-18; Sion 1:42 ✡ **3:17:** Luk 9:54 * **3:18:** Tatios, isen tamun vi Sudas, natin Tiemes. † **3:18:** Saemon mul en usite tai koa en vat Siu keil avamea ran hen kavmen ten out Rom. ✡ **3:19:** Mat 26:25; 27:3; Sion 18:2,5 ✡ **3:19:** Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10 ✡ **3:20:** Mak 6:31 ✡ **3:21:** Sion 10:20 ‡ **3:22:** 'Belsepul' vi isen tisa onen Temat koa aneite teni vi 'asuv onen angolu keil.'

ka mul san keihoen mini keke vahile lat ninin tisa keil ran meatin keil.”✡
23 Sakini, Iesu vise Farasi keil umai veni ka selus min keil ka en tatavolien keil vit, “?Temat kilea vahile lat kei eris hemukave?
24 Munak meatin keil onen asuv houlu tai amul uvae min keil eris, keihoen onen asuv houlu enek sakras val vataveah.
25 Ka munak vatiamal tai mul vae ral min keil eris, isen vatiamal enek heha hevuol varei.
26 En vati sakien enek, munak Temat mul vile lat ninin tisa keil onen ka mul vae ral min keil eris, keihoen onen sakras val vataveah ka hevuol varei rani.
27 “Mahit kilea min kami vaka en tatavolien tai. Meatin sakras vaha en teim sen avkeih tai keke vahenan tounah keil onen navong avkeih koanek mul veah lei kokoe eni. Helamu, heha hepar kat avkeih enek. Hevus, meatin enek kilea vaha en teim sen ka valah vasin tounah keil onen.§
28 “Anatin eli naviteni min kami, Ahi kilea voumon methos onen vatal min meatin keil koa amumon vati tisaen keil houlu, vuo aselus karen isen Ahi varei.
29 Ka methos onen Ahi sakras val en meatin koa mul selus karen Ninin Votut ka tounah koa kei mul mumoni. Sakien tisa enek heha kat usite onen ka mahien koa hekuri veni sakras vavus.”✡
30 Iesu viteni mukok veni Farasi keil aviteni keke kei mul mum ral min keihoen onen ninin tisa koa mul ien.✡

Iesu vit lat isei vi mama ka tunali keil✡

31 Mama onen Iesu ka tunali keil umai keke avalesi, ka amules hae. Asan selusien va neim keke Iesu vaha hae vales keitel.✡
32 En avong enek, meatin keil houlu aro rahit Iesu ka aviteni mini avit, “Lesi, mama onom ral min tumali keil aro hae, ka e vati avalesuk.”
33 Ka Iesu vit kesi min keil vit, “?Isei vi mama onak? ? Isei vi tuak keil?”
34 Evus, lei rahit meatin keil enek ka viteni min keil vit, “Milesi. Koakeil enek avi mama onak ka tuak keil.
35 Koakeil amumon asa koa Ahi en vati avi mama onak ral min tuak ka ahinkuli keil.”✡

4

Iesu viten tatavolien usil utite keil koa amoul en atan tateisav keil✡

1 En avong sav tai, Iesu mul visein meatin onen keil en vali Mari Oai ten out Kaleli. Meatin keil houlu aso ruai rahiti, ka keil avi houlu vis avi houlu mok. Sakini, Iesu vut va en vot ka ario lati vita en oai, ka meatin keil aro enges ut.✡

✡ **3:22:** Mat 9:34 § **3:27:** En tatavolien enek, eim vi out netan ka avkeih koa mul ien vi Temat. Ka navong Iesu mai en out netan, keihoen onen mulin keihoen onen Temat. Suval koa Iesu par kati ka lah lat meatin keil ran keihoen onen ka ninin tisa keil onen. ✡ **3:29:** 1Sion 5:16 ✡ **3:30:** Sion 7:20; 8:48,52; 10:20 ✡ **3:30:** Mat 12:46-50; Luk 8:19-21 ✡ **3:31:** Mak 6:3; Sion 2:12; Umen 1:14 ✡ **3:35:** Sion 7:17; 9:31 ✡ **4::** Mat 13:1-23; Luk 8:4-15 ✡ **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ✡ **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34

2 Evus, Iesu ra usil tatavolien houlu keke vahisein meatin keil. Viteni vit,✡
3 "! Mihelong revi! En avong tai, meatin tai va nah vativin utite keil.
4 Navong va rivini, vahis umotmot en sise ka aman keil umai akan vasi.
5 Ka vahis umotmot en atan koa vilah, atan romaritetei. Ka keil aviteh kalah ven atan mahinhin enges.
6 Ka navong meteiai keih, amaleles ka umatmat ven lite keil arretalitei vatahos. Sakini, rovitei tuetin, amukou varei.
7 Vahis emun umotmot va en out koa oumunai tatisa mul ien ka amusar koe. Sakini, armoultei vatahos ka arsontei heite.
8 Ka havivi en utite keil enek umot en atan tetahos, ka amoul, ason heite: keil koa ason heite houlu neli, ka keil koa mun araleha, ka teisav en keil araleh vini keil en heite."*
9 Tatavolien vus, Iesu selus vit, "Munak ralingom mul, kitaengon asa namul naviteni."✡
10 Navong Iesu ro sasen, teindan elu (12) onen ral min meatin sav keil uva avis aneite ten tatavolien enek.✡
11 Sakini, kei vit, "Ahi mul vothot en rendemien suai usil hiasuvien onen min kami enges. Ka meatin sav keil koa Ahi rovitei asuv houlu one, keil araengon selusien onen Ahi ka en tatavolien keil enges koa arlong kileatei.
12 Ahi vit usil keil vit,
'Keil ilonge heha vio … ka irlong kileatei.
Ilele heha vio … ka irlei kileatei.
Veni munak armumontei vamukonek,
keil ihiles moulien one ka inau nilele hetahos eris en keil.' " *Aesea 6:9-10*✡
13 Ka Iesu viteni min keil, "?Mirlong kileatei tatavolien koanik? ? Hemukave miheilea tateisav esuk?
14 En tatavolien enek, utite keil koa meatin ten ah mul revin keil vi selusien onen Ahi.
15 Meatin keil koa asuval sise koa utite keil umot amul ien. Navong araengon selusien, hatte tas Temat mai ka kulati ran keil.
16 Keil koa asuval atan koa vilah. Navong araengon selusien onen Ahi, akuri mul en keil ka asi keil veni.
17 Ka veni lite keil ten demkatien one arretalitei vatahos, keil amulomal en demkatien one ten avong havivis. Ka navong sakvisien mai ven selusien enek, umot en demkatien one.✡
18 Meatin keil koa asuval atan koa oumunai tatisa mul ien. Araengon selusien onen Ahi,
19 ka amundemko usil tounah keil ten out netan ka envatien one mul en mani mulin selusien onen Ahi. Hesakini, selusien enek

---

* **4:8:** Selusien kati teni vit, *"… utite keil enek ason heite koa avi 30, 60 ka 100."*
✡ **4:9:** Mat 11:15; 13:43; Mak 4:23; Luk 14:35; Rev 2:7,11,17,29; 3:6,13,22 ✡ **4:10:** Mat 15:15; Mak 7:17 ✡ **4:12:** Sion 12:40; Umen 28:26-27 ✡ **4:17:** Mat 26:31; Mak 14:27 ✡ **4:19:** Mat 19:23-24; Mak 10:23-24; Luk 12:15-21; 18:24-25

hersontei heite en moulien one.✡
20 Ka meatin keil koa mun asuval atan koa tetahos. Navong araengon selusien onen Ahi, akur kati mul en keil, ka selusien enek son heite houlu en moulien one. En moulien onen meatin keil koa heson heite houlu, en koa mun hetaleha, ka en teisav en keil hetaleh vini en heite."†

Iesu viten tatavolien usil laet ten anatinien onen Ahi koa mul ritin en moulien onen meatin keil onen✡
21 Iesu viten tatavolien tamun vit, "Meatin tovuol koa vanit laet onen, evus, ling suaini en pesin tai, vuo ling suaini en hehen avet tamatilien onen. ! Vuo! Meatin keil arekein laet one nesa keke koakeil umai neim akilea avalei kilea titinien teni.✡
22 Anatinien koa mul suai, Ahi hekuri hemai en mesai. Ka selusien koa avit suai eni mulamu, ihitehiteni en meten meatin keil keke availea eni.✡
23 !Munak ralingomi mul, mihetaengon revi asa koa namul naviteni!"✡
24 Ka Iesu viteni mun min keil vit, "Mihetaengon revi asa koa naviteni min kami. Veni Ahi hesan ileilien teni min kami housil longkatien onami. Sakini, munak mihelong kati, hesan ileilien hemarite mok min kami.✡
25 Meatin koa kilea revi selusien onak, Ahi houmoni heilea revi mok, ka meatin koa rokilea revitei aneite teni, havivi koa mundemi vit kilea eni tuai, Ahi hekulati rani."✡

Iesu viten tatavolien usil utiai keil koa amoul
26 Ka evus, Iesu viten risi vit, "Hiasuvien onen Ahi suval avong tai, meatin tai va revin utite keil en ah sen.
27 En vongien, kei matil ka en meneai, mules mual vasi out. Ka mukos, utite keil enek amules aviteh, alekat sise one avamoul, ka meatin enek rokileatei keke amoul mukave.✡
28 Atan enges, kei sasen mumon utite keil amoul. Anatin, keil avitehiteh, amumon vatte, ka ason heite.
29 Ka navong heite emen, meatin ten ah va musuhuti ka lahi va ris teim."✡

Iesu viten tatavolien usil mukave hiasuvien onen Ahi suval uti avek tai‡✡
30 Ka Iesu vit risi vit, "? Hiasuvien onen Ahi suval asa? ?Nihit kilea eni heka en tatavolien sa?
31 Kei suval uti avek koa mot vita en vatiai tai. Kei havivi mok en utiai vasi keil.✡
32 Ka navong moul mai mariso, mulin ai sav keil. Son angoite keil amariso ka atahos, ka aman keil umai amumon anu ome keil en nimal teni."✡

† **4:20:** Selusien kati teni vit, *"… utite keil enek ason heite koa avi 30, 60 ka 100."*
✡ **4:20:** Luk 8:16-18 ✡ **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **4:23:** Mat 11:15; 13:43; Mak 4:9; Luk 14:35; Rev 2:7,11,17,29; 3:6,13,22 ✡ **4:24:** Mat 7:2; Luk 6:38 ✡ **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 ✡ **4:27:** Tiem 5:7 ✡ **4:29:** Soel 3:13; Rev 14:15 ‡ **4:29:** Selusien kati teni vit, *"uti mastard."*
✡ **4:29:** Mat 13:31-32,34; Luk 13:18-19 ✡ **4:31:** Mat 17:20; Luk 17:6 ✡ **4:32:** Esek 17:23; 31:6; Dan 4:12,21

33 Ka Iesu viten selusien onen Ahi en tatavolien keil enek, mal en asa keil availea avakuri.
34 Selus min keil en tatavolien enges. Ka navong kei ro ral min teindan elu (12) onen, kei vit lat aneite teni min keil.

Iesu meng kat eang keilu oai keke luvahati keilu, ka lulong kat ren✡

35 En mendilah enek, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Rovaha en usi oai.”
36 Sakini, keil aling meatin sav keil amules, uvut uva en vot koa Iesu mul rondan ien, ka amu koteh oai ten out Kaleli uva. Ka meatin sav keil emun amusil Iesu en vot savsav keil one.
37-38 Ka navong amul uva, Iesu mul matil usae en oulung tai en valengei vot. Rovitei tuetin, amutimanin, eang takeih tai muhuh keih. Sakini, oai langlango ka mul rasil va neim en vot, vesesal keil avamarindu. Navong meatin keil onen ales asa koa mul kur out, ametau houlu ka uva asilasil en Iesu avit, “! Tiser, rovamat ke! ? Keik kormundemtei usil moulien orer?”
39 Ka Iesu mea ka selus keih min eang ka oai vit, “! Luhat kamil!” Hatte tas, lumuseh ka out vi tasioh.
40 Evus, viteni min meatin onen keil, “?Vensa mimetau? ? Demkatien onami tovuol veah?”
41 Ka keil amutimanin ka ametau houlu. Amul aviteni min keil eris avit, “? Isei keinek? Mukos eang ka oai, keilu mun lulong ren.”

5

Iesu vile lat ninin tisa keil ran meatin tai✡

1 Iesu ral min meatin onen keil amu koteh Mari Oai ten out Kaleli ka umai en out keil koa amul rahit meteimal ten out Kerasa.
2 Ka navong keil amea ran vot, meatin koa ninin tisa mul ien kistal ran out tatetahinien, mai ven keil.✡
3 Kei matil en valengeihat, en out koa aling teiai onen meatin koa mat mul ien. Meatin tovuol vahuli kati, vuo vapar kati en viau takeih.
4 Avong houlu apar kat hen ka alen en viau takeih, ka lises, kei rali kotehei. Meatin tovuol vavinvin vahuli kati.
5 Meneai ka vongien, kei mual en out tatetahinien ka hou keil koa amul vesesal, ka mul makul ka mul rei aven en ahat takan keil.
6 Navong meatin enek les Iesu soutin neli, muloh va veni ka retengeiril mini.
7 Ka viso vit, “?Iesu, Natin Ahi ten out nesa, asa kovit kovoumoni minau? ! Kihat kati minau en isen Ahi keke konapuruntei inau!”✡
8 (Meatin enek viteni mukok ven Iesu viteni tuai min ninin tisa keke hemea rani.)
9 Sakini, Iesu visi vit, “? Isom isei?”
Meatin enek vit risi mini vit, “Isomai ‘Houlu,’ ven

✡ **4:34:** Mat 8:23-27; Luk 8:22-25 ✡ **5::** Mat 8:28-34; Luk 8:26-39 ✡ **5:2:** Mak 1:23 ✡ **5:7:** 1Ki 17:18; Mak 1:24; Luk 4:34; 1:32; 6:35; Mat 26:63

komai houlu memusing kat meatin ekek."
10 Kei peah Iesu mok vit nahile lattei ninin tisa keil anaha ran out keil koa vesesal en out enek.
11 Vesesales en out enek, vuas houlu amul akanian en usihou tai.
12 Sakini, ninin tisa keil apeah Iesu, "Kimaen komai meheha en vuas keil ekek."
13 Hatte tas, Iesu vile lat keil amea ran meatin, uva en vuas keil. Sakini, vuas keil enek, vesesal taosen elu (2000) amuloh avita en veisil, ka uva en Mari Oai ten out Kaleli. Ka keil vasi amarindu, umatmat.
14 Ka meatin keil koa alei kat vuas ametau, ka amuloh avita en meteimal ka asan longlongien va emun en out sav. Sakini, meatin keil umai avit avahotin asa kur out.
15 Navong umai ven Iesu, ales meatin koa ninin tisa mul ien mulamu, kei mul rondan, musin tuai, ka rendemien onen mai tahos. Ka navong meatin keil koa aka en meteimal umai alesi, ulie metau.
16 Ka koakeil ales asa koa kur out usil meatin enek ka vuas keil, arun usili min meatin sav keil.
17 Sakini, meatin keil ten out enek apeah Iesu avit vamea ran out se.
18 Navong Iesu mul vut va en vot, meatin koa ninin tisa mea rani en vati keke vousili.
19 Ka Iesu romaentei. Ka kei viteni suk mini vit, "Kiha teim ven onom keil. Kihiten asa koa Ahi Asuv mumoni minuk ka mukave kur enmahisien enuk."✡
20 Sakini, meatin enek va ka vasi out koa avise en Dekapolis,* ka mul viten asa koa Iesu mumoni mini. Koakeil vasi araengoni, amutimanin eni.

Iesu sak revi ahin tai koa mesai ka atouli koa mat✡
21 Ka evus, Iesu ral min meatin keil onen uvut uva en vot, amu koteh Mari Oai ten out Kaleli eris. Ka navong Iesu mulomal en out ut, meatin keil houlu akarahiti.
22 Ka meatin tai mai veni, isen Saeros koa vi elda tai ten eim tahihiseien onen Siu keil en out enek. Navong les Iesu, mual veni ka retengeiril en meten.
23 Kei mul peah Iesu keke vakatauni vit, "Natukahin vesesal vamat. Ek vati li kovaling hem eni, vasakini valonge vatahos eris ka vamoul."✡
24 Sakini, Iesu musili.

Ka navong Iesu va, meatin keil houlu amul amusili ka amuting rahiti.

25 En vangi meatin keil enek, ahin tai mul koa mesaien onen mama keil muasi sua teindan elu (12), sakras vavus.
26 Ahin enek va les dokta keil houlu ka keil asakras avasak revi mesaien onen. Vul keil en mani vasi keil onen, ka rolongtei vatahos,

✡ **5:19:** Mat 9:6; Mak 8:26; Luk 5:24; 8:39 * **5:20:** Dekapolis vi out tai koa meteimal halualim (10) amul ien koa meatin keil teni arvitei Siu. Sakini, akilea avalei kat vuas keke me-Rom keil avaani. ✡ **5:20:** Mat 9:18-26; Luk 8:40-56 ✡ **5:23:** Mat 8:3; Mak 6:5; 7:32; 8:23,25; Luk 4:40; 13:13; Umen 9:12,17; 28:8

mesaien enek mai houlu tamun.
27 Ahin enek raengon longlongien usil Iesu, sakini, mual katau en koakeil amusil Iesu keke vatokol eisin omon.✡
28 Veni en rendemien onen vit, “Vahit matokol eisin omon enges, malonge vatahos.”
29 Ka navong rokol eisin omon Iesu, hatte tas, mesaien onen vus rani. Ka kei long kilea keke aven mai ris tahos.
30 En hati avong enek, Iesu kilea varei keke keihoen mea rani. Sakini, viles les meatin keil ka vis keil vit, “? Isei rokol eisin omak?”✡
31 Meatin keil onen Iesu aviteni mini avit, “Kolesi keke meatin keil houlu amul amuting katuk. ? Sakini, vensa kovis isei rokol eisin omom?”
32 Ka avaseini, Iesu viles ka mul lekat isei rokoli.
33 Ahin enek kilea keke aven mai tahos, ka mai ven Iesu ka retengeiril en meten, tin maleilei houlu. Kei vit lat tunien usil mesaien onen min Iesu.
34 Iesu viteni mini vit, “Mama, kosas eke, demkatien onom sakinuk komai kolonge tahos ka mesaien onom evus ranuk. Kiha hetal min tomat onen Ahi.”✡
35 Navong Iesu mul semau selus, telmali vahis telka teim sen Saeros. Telviteni mini telvit, “Natmahin mat eli tuai. Konahistei mun Tiser enek vamai.”
36 Iesu raengon asa koa telviteni, ka avaseini, viteni min Saeros vit, “Konametautei, kikur demkatien hel enuk.”
37 Iesu kur Pita enges, ka lumali Tiemes ka Sion, ka romaentei meatin sav keil emun avousili.✡
38 Telva teim, ral min Saeros, ka telles meatin keil alango, amul amis ka amurang.
39 Evus, Iesu va neim ka viteni min keil mukok, “? Vensa mimul milango mukok ka mimurang? Titi atouli romattei, kei mul matil enges.”✡
40 Ka meatin keil amunge kati. Sakini, Iesu sila keil keke avaha hae. Kei kur tata onen atouli keilu mama, ral min meatin onen keitel, telva en out koa aling titi atouli mul ien.
41 Ka Iesu vuli kat hen atouli ka viteni mini en selusien oneatel ten Arameak vit, “!Talita kumi!” koa aneite teni vi “!Titi atouli mea!”✡
42 Hatte tas, atouli enek mea ka kaka. Sua onen teindan elu (12). Koakeil vasi en out enek, e von eni.
43 Ka Iesu vat kati min keitel, keke telnahitehitentei min meatin sav keil asa koa kei mumoni. Evus, viteni min tata ka mama onen titi atouli enek keke luhesan anien min atouli onealu.✡

✡ **5:27:** Mat 14:36; Mak 6:56 ✡ **5:30:** Luk 6:19 ✡ **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19; 1Saml 1:17; 20:42; 2Saml 15:9; 2Ki 5:19; Luk 7:50; Umen 16:36; Tiem 2:16 ✡ **5:37:** Mat 10:2; 17:1; Mak 1:29; 3:16-17; 9:2; 13:3; 14:33; Luk 6:14; 9:28; Umen 1:13 ✡ **5:39:** Sion 11:11 ✡ **5:41:** Luk 7:14 ✡ **5:43:** Mak 1:44; 7:36

6

Iesu va en meteimal kati onen, ka meatin keil ekonek aseseini✡

1 Iesu mea ran out enek, ka va ris en meteimal onen en out Nasaret, ka teindan elu (12) onen amusili.

2 Ka en Sabat enek, Iesu mul viten selusien onen Ahi en eim tahihiseien. Meatin keil houlu aro en out enek, ka navong araengoni, amutimanin eni mok, ka amul avis keil avit, "?Kei kur hihiseien keil enek kekave? ?Ileilien keil onen kuri kave? Ka keihoen emun toumon merikel ien keil kuri kave?✡

3 ?Rovitei meatin koa mul muti eim keinek? ?Titan Meri, ka tunali Tiemes, Iosev, Sudas ka Saemon? ?Rovitei ahinali keilu luro ekok? Kei vi tai en ir enges." Sakini, keil alei sesein Iesu.✡

4 Ka Iesu viteni min keil vit, "Meatin vasi keil avouhou min provet tai onen Ahi, ka en meteimal kati onen ka teim kati onen, onen keil alei seseini varei."✡

5 Ka ven meatin keil arkurtei demkatien en Iesu, kei sakras voumon merikel vahi houlu en keil. Ling hen en vahis koa amesai ka mumon keil enges alonge tahos ka amoul.✡

6 Iesu mutimanin houlu veni meatin kati keil onen arlingtei demkatien one eni.

Iesu sila lat meatin teindan elu (12) onen avaha avoum✡

Ka evus, Iesu va en titi meteimal keil en out enek, mul visein meatin keil.

7 Ka vise ruain teindan elu (12) ka sila keil lualu avaha. Kei san keihoen min keil vasakin keil akilea avahile lat ninin tisa ran meatin keil.✡

8 Meng kat keil vit, "En ualien onami, minakurtei tounah natal kami, mihekur eisal enges. Minakurtei anien, vuo ateli, vuo mani.

9 Miheheas sandel enges ka minakurtei eisin tamun natal kami."

10 Iesu viteni mun min keil vit, "Out koa akur revi kami eni, miheto en eim enek hetokol avong koa mihelokovein out enek.

11 Ka munak miheha en meteimal koa meatin keil arkur revitei kami vuo e rovattei avalong selusien onami, navong mihemea ran out enek, mihesahulin vulimeas ran alomi en mete. Koanek hehi selkatien min keil keke amul amum tisa en meten Ahi."

12 Sakini, uva aviten selusien onen Ahi min meatin keil keke ihiles ran tisaen one.

13 Avile lat ninin tisa keil houlu ka asahula meatin keil koa amesai en oel ten olip ka asakin keil alonge tahos eris.

Matien onen Sion Baptis✡

✡ **6::** Mat 13:53-58; Luk 4:16-30 ✡ **6:2:** Sion 7:15 ✡ **6:3:** Sion 6:42; Mak 3:31 ✡ **6:4:** Sion 4:44 ✡ **6:5:** Mat 14:14; Mak 6:13; Mat 9:18; Mak 5:23; 7:32; 8:23,25; Luk 4:40; 13:13; Umen 9:12,17; 28:8 ✡ **6:6:** Mat 10:5-15; Luk 9:1-6 ✡ **6:7:** Luk 10:1; 10:4; 10:7; 10:11; Umen 13:51; Mat 8:4; 10:18; Mak 1:44; 13:9; Luk 5:14

✡ **6:13:** Mat 14:1-12; Luk 9:7-9 * **6:14:** Koanik vi asuv houlu Herod Antipas koa losil kat meatin keil ten out Kaleli, natin Mari Herod koa sak visi vouas tivava Iesu.

14 En avong enek, asuv houlu Herod Antipas* raengon longlongien usil Iesu koa ka vasi out. Meatin tei keil avit, “Kei vi Sion Baptis koa moul eris ran matien. Ven koanek, kei kur keihoen keke voumon merikel.”✡

15 Keil en koa avit, “!Provet Ilaetsa keinek!”

Teimun en keil avit, “Kei provet sav tai koa suval provet keil telamu.”

16 Navong asuv houlu Herod raengon selusien keil enek, rendemi vit, “! Kei vi Sion Baptis! ! Inau nameng kati keke avata koteh vatin, ka moul eris ran matien!”

17 Herod kei varei san selusien keke avahuli kat Sion, avapar kati, ka avalingi en eim takeih. Asuv Herod mumoni mukonek ven Sion mules vit lat sakien tatisa onen veni kei kur ason tunali, Pilip, ka retalihe ral mini.

18 Ka Sion vit, “Rotahostei keke kokur ason tumali mai vi asom. !Sakien koanek rali koteh mengkatien onen Ahi varei!”✡

19 Selusien koa Sion viteni sakin ason Herod, Herodias, tin kat Sion mariso mok, en vati Sion vamat. Ka kei sakras voumoni ven Herod ring koe.

20 Herod kur revi Sion ka lingi en eim takeih keke meatin sav sakras vouasi. Mumoni mukonek ven vouhou min Sion ven kei kilea Sion vi more meatin ka meatin votut onen Ahi. Avaseini selusien onen Sion sakin Herod mundemko houlu, en vati vataengon selusien onen.

21 Ka en avong tai, ason Herod les ahho mai keke voumon Sion vamat. En avong enek, keil amumon ale ten ouh onen Asuv Herod, avong avasi. Avise hetetamen keil koa ten kavmen, asuv keil tavaeen, ka hetetamen keil emun ten provins ten out Kaleli umai.

22 Ka atouli onen ason Herod mai ka vol min keil. Vol tahos imok en meten asuv houlu Herod ka hetetamen keil vasi, sakini Herod viteni mini vit, “! Asa em vati kovakuri, inau nisani minuk!”

23 Herod mumon hatkatien takeih min atouli enek vit, “Naviteni anatin keke nisani minuk asa koa kovis inau eni. Nasakras maseseini.”✡

24 Sakini, atouli mea, va vis mama onen vit, “? Asa nihisi?”

Mama onen viteni mini vit, “Kihis vatin Sion Baptis.”

25 Hatte tas, atouli muloh eris va ven Herod ka visi vit, “!Ek vati keke keik kovasani minau, kosa sek, vatin Sion en pelet tai!”

26 Koanek sakin asuv Herod en von ka longe tisa mok, ka sakras vasesein ren atouli veni kei viten hatkatien takeih en meten hetetamen keil.

27 Sakini, sila meatin tavaeen va en eim takeih, vakur Sion ka vata koteh vatin, ka vakuri vamai veni. Ka kei mumoni mukonek,

28 ling vatin Sion mul en pelet tai, ka kuri, sani min

✡ **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✡ **6:18:** Luk 3:19-20; Lev 20:21 ✡ **6:23:** Esta 5:3,6; 7:2

atouli. Ka atouli sani mun min mama onen.
29 Navong meatin keil onen Sion araengoni, uva avous teiai onen Sion ka arahini.✡

Iesu san anien min meatin taosen elim (5000)✡

30 Meatin teindan elu (12) onen Iesu amuris ka ales Iesu, ka aviten tounah koa amumoni ka avihisei eni.✡
31 Ka Iesu viteni min keil vit, "Ires, rovaha neli en out sav tai, ka kami miheseh avong hehi havivi." Kei viteni mukok veni meatin keil houlu umai ka uva, sakini, Iesu ka onen keil, avong tovuol avaanian.✡
32 Ario lat vot, ka keiles uva en out tai koa meatin keil atovuol ien.
33 Ka navong uva, meatin houlu koa aka en meteimal keil alei kilea keitel. Sakini, amuloh arokol out koa Iesu ka teindan elu (12) onen avamai ien.
34 Navong Iesu vut ran vot, les meatin keil houlu amul tuai ka kur enmahisien ven keil. Les keil asuval sipsip keil koa meatin tovuol keke valosil kat keil. Sakini, mul visein keil en tounah houlu.✡
35 Navong meteiai mul va netan, meatin keil onen umai ven Iesu ka avit, "Out mul vong ke, ka out enek vi out seh.✡
36 Kisila meatin keil ihaha, keke iha en titi meteimal keil vuo out sav keke avahul anien avaani."
37 Ka Iesu viteni min keil vit, "Kami varei keke mihesan etai tounah keke iani."
Ka keil avit kesi avit, "! Ei! !Avaseini munak rokur mani koa vinvin en avong toumien handred elu (200), hervinvintei keke rovahul veret vahi an meatin keil ekek!"†
38 Ka Iesu vis keil vit, "? Veret ame ehis? !Mihehotin visi!"
Navong keil alesi aviteni mini avit, "Veret elim (5) ka mesau elu (2) enges."
39 Iesu viteni min meatin teindan elu (12) onen vit ihiteni min meatin keil keke ilah ruai ka itondan en more out koa oumunai tetahos mul ien.
40 Sakini, ariti keil en vangi meatin keil koa vesesal hanumau etel (60) rokol hanumau elim (100) amul en talite tai, ka keil vasi arondan.
41 Evus, Iesu kur veret koa elim (5) ka mesau elu (2), lele vina nesa, ka san masmasien min Ahi veni. Evus, vul vahas veret ka sasani min teindan elu (12) onen, koa ariti min meatin keil. Ka mesau emun ariti min keil.
42 Meatin keil vasi akanian, ka vange vil revi.
43 Navong meatin teindan elu (12) onen Iesu uva avakur soke veret keil ka mesau, veiat teindan elu (12) vil mules.
44 Amo keil koa akanian en avong enek avi taosen elim (5000).

✡ **6:29:** Mat 27:59-60; Luk 23:52-53; Sion 19:38,41 ✡ **6:29:** Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Sion 6:1-14 ✡ **6:30:** Luk 10:17 ✡ **6:31:** Mak 3:20 ✡ **6:34:** Mat 9:36; 15:32; Mak 8:2; Nam 27:17; 1Ki 22:17; 2Kron 18:16; Esek 34:8; Sak 10:2; Mat 9:36 ✡ **6:35:** Mat 15:32-38; Mak 8:1-9 † **6:37:** Selusien kati teni vit, *"200 denarie,"* koa suval 200,000 vatu. ✡ **6:44:** Mat 14:22-33; Sion 6:15-21

Iesu mual en oai✡
45 Akanian evus, Iesu viteni min teindan elu (12) onen keke uva en vot ka ilamu eni, iha en out Betsaeta en usi oai. Ka kei ro enges keke vasila meatin keil avahaha.
46 Navong mea ran keil, kei mual vina en vatihou keke vahis min Ahi.✡
47 Ka navong out mul vong, Iesu va en out ut. Les vot mul luhu en Mari Oai ten out Kaleli.
48 Ka teindan elu (12) onen avotini keih avahalis veni avisu en eang takeih. Ka en vongien, out romulantei mau, Iesu mai ven keil, mul mual en hoi oai, ka mul vali keil.
49 Ka navong alesi keke Iesu mul mual en hoi oai mukok, amis kai avit, "! Ei, ninin tai!"✡
50 Ka keil ametau houlu.

Ka hatte tas, Iesu selus min keil vit, "! Mihekeih! Inau ngatin keinek. ! Minametautei!"
51 Evus, Iesu vut va en vot ral min keil, ka eang va netan. Teindan elu (12) onen amutimanin houlu.✡
52 Keil arkilea revitei keihoen onen, avaseini ales asa koa Iesu mumoni navong san anien min meatin taosen elim (5000). Rendemien one koteh ka armundem kileatei aneite ten merikel enek.✡

Iesu rali lat meatin keil ran mesaien one en taon ten out Kenesaret✡
53 Iesu ral min meatin keil onen amu koteh oai ka uva apar kat vot one en veien ten out Kenesaret.
54 Avong amea ran vot, hatte tas meatin keil alei kilea Iesu.
55 Sakini, meatin keil amuloh rahit out enek ka akur koakeil amesai koa amatil en suvon ome umai en out koa keil alonge keke Iesu mul ien.
56 En out vasi koa Iesu va en; meteimal keil, taon keil, vuo en sise emun; meatin keil alah koakeil amesai uva en out ten lahruaien. Keil apeah Iesu keke vatali lat keil ran mesaien one vuo vamaen keil avatokol kele eisin enges omon. Ka koakeil vasi arokol kele eisin omon amoul eris.✡

7

Iesu visein meatin keil usil asa koa hesakin keil ito vuo irmutotei en meten Ahi✡
1 Farasi keil ral min tiser keil ten mengkatien onen Mosis koa aka en out Serusalem, keil uva ven Iesu ka aka rahiti.
2 Keil alei kilea keke navong teindan elu (12) onen Iesu amul akanian, arkastei he vasuval sakien onen Siu keil.✡
3 (Farasi keil ral min Siu vasi keil amules amusil kat hihiseien keil onen avu keil telamu. Ihit avaanian, ikas he helamu en sise koa hemal ka heto, ka hevus, ianian esuk.
4 Ka navong umai en out tahulhulien, irkaniantei mau hetokol avong ikas he en oai, hemukonek, hesakini

✡ **6:46:** Mak 1:35; Luk 5:16; 6:12; 9:28 ✡ **6:49:** Luk 24:37 ✡ **6:51:** Mak 4:39 ✡ **6:52:** Mak 8:17 ✡ **6:52:** Mat 14:34-36 ✡ **6:56:** Mat 9:20; Mak 5:27; Luk 8:44 ✡ **7::** Mat 15:1-20 ✡ **7:2:** Luk 11:38

ito ris. Ka keil amusil tounah houlu usil sakien keil one telamu, suval sise koa amul akas veioai, sospen, ka tounah keil taanien one koa vi aean.)✡

5 Sakini, Farasi ka tiser keil ten mengkatien avis Iesu avit, "? Vensa meatin keil onom armusiltei hihiseien koa avu orer keil telamu asani min ir? Keil arkastei he en sise koa muto, ka mukos, akanian."

6 Iesu vit risi min keil vit, "Kami mimutolas enges en hilivemi. Asa Ahi viteni usil kami mal, suval koa Aesea mutisi,

'Meatin keil eke avouhou
minau en selusien,
ka tine mul soutin ranau.
7 *Avaseini keil uva netan*
minau,
ek rovattei mailea.
Veni keil amul asan hihi-
seien keil koa aka ven
meatin keil enges,
ka aviteni keke inau
varei navit keil usili.'
Aesea 29:13

8 Miso sesein mengkatien onen Ahi mules, ka mimusil katiat hihiseien onen meatin enges."

9 Ka Iesu sel kat keil vit, "Kami mivi meteisau vareis en sise koa mivaling mengkatien onen Ahi vales, vasakini mivousil kat hihiseien keil onamis.

10 Suval koa keke Mosis selus keih mini vit, *'Mihehouhou min tata ka mama onami keil,' Eksodas 20:12*✡ ka viten risi vit, *'Munak etai hesili tata vuo mama onen, kei, uasi hemat.' Eksodas 21:17*✡

11 Ka kami, mivisein meatin keil keke akilea aviteni min tata ka mama one avahit, 'Tounah keil onak koa nakilea makataun kamil eni, koanek naling koe tuai vi onen Ahi enges.'

12 Sakini, hihiseien enek mumon keil arkatauntei mun tata ka mama one keil.

13 Mukonek, hihiseien keil onami mul sakin selusien onen Ahi mai vi heisav enges. Ka tounah houlu mukonek mimumoni."

14 Evus, Iesu vise meatin keil umai veni ka viteni min keil vit, "Mihetaengon inau, kami vasi miheilea asa mahiteni.

15 Tounah tovuol val hae en meatin koa kilea voumoni varmutotei. ! Vuo, sakras! Tounah vasis koa mea ran tin meatin, kei enges kilea voumoni varmutotei."

16 *

17 Navong lokovein meatin keil enek va neim, teindan elu (12) onen keil avisi keke vahit kilea asa koa kei viteni.✡

18 Sakini, Iesu viteni vit, "? Rendemien onami mun rokeihtei? ?Kami mirkileatei veah? Tounah tovuol koa mul hae vuo va neim en avemi koa kilea vasakinuk kovarmutotei.

19 Veni tounah enek rovatei en moulien onom, va en vangom enges, ka evus, mea ranuk eris." (Usil selusien enek, Iesu vit kilea

✡ **7:4:** Mat 23:25; Luk 11:39 ✡ **7:10:** Dut 5:16; Mak 10:19; Efes 6:2 ✡ **7:10:** Lev 20:9 * **7:16:** Teis en tus keil koa Mak mutisi aling selusien koanek vit, *"!Munak ralingomi mul, mihetaengoni!"* ✡ **7:17:** Mat 13:36; Mak 4:10; Luk 8:9

vit anien vasi keil tahos taanien.)

20 Ka viteni mun vit, “Tounah keil koa akistal ran moulien onom, keil enges akilea avasakinuk kovarmutotei en meten Ahi.
21 Veni rendemien tatisa keil koa aka en tinom mul sakinuk komumon tounah keil koa tisa: kokur sakien ten hoeasoen, kovena, komu vini meatin sav,✡
22 kokur ason meatin sav, kovi metenan, kopurun mesav keil, koluvos, kovasik, kovi elu, komusili meatin sav, kovutuk, ka komumon sakien koa vi varu enges.
23 Anatin, tounah keil vasi enek aka en moulien onen meatin tai, ka keil varei asakin meatin mai romutotei en meten Ahi.”

Ahin tai koa rovitei Siu ling demkatien onen en Iesu✡

24 Evus, Iesu mea ran out enek, ka va vesesal en meteimal ten out Taer. Va en eim tai ka en rovattei keke meatin etai vailea out koa kei mul ien. Ka sakras vato suai.
25 En avong enek, ahin tai koa ninin tisa mul en natnahin raengoni keke Iesu mai. Sakini, va veni ka retengeiril en meten.
26 Ahin enek rovitei Siu tai, avasi en out Siria-Fonisia. Ka kei mai peah Iesu keke vahile lat ninin tisa ran natnahin.
27 Ka Iesu viteni mini vit, “Numai keke malei kat titiali onak keil koa avi Siu. Veni romaltei keke nikulat anien an titiali keil onak ka masoni vaha min huli keil.”†
28 Ahin enek viteni mini vit, “Ka asuv, huli keil koa amul rahit titiali keil akilea avaan soke anien koa titiali keil akan rani.”
29 Sakini, Iesu viteni mini vit, “Ven tounah koa koviteni, kiha ris teim, kihotini keke ninin tisa mea ran natmahin tuai.”
30 Ka navong ahin enek va ris teim, lesi keke natnahin mul tahos en avet, ka ninin tisa va rani.

Iesu sak revi meatin koa ralingen vonhon ka vi ameng

31 Evus, Iesu lokovein meatin keil ten out Taer, ka ka pas out Saedon ka out Dekapolis. Kei ral min meatin keil onen uva vio … arokol Mari Oai ten out Kaleli.
32 En out enek, meatin keil koa akur meatin tai koa ralingen vonhon ka vi ameng mai veni ka apeah Iesu valing hen eni.✡
33 Ka Iesu mulis mea ran vangi meatin keil. Evus, ling kalihen en ralingen meatin enek, ka mutiv ka rokol men.✡
34 Evus, Iesu seipat vina nesa, leh eang, ka viteni min meatin enek vit, “!Epapata!” (koa viteni en selusien onen ten Arameak vit, ‘!Metal!’).✡

✡ **7:21:** Rom 1:29-31; 1Kor 5:11; 6:9-10; Kal 5:19-21; Efes 5:3-4; Kol 3:5; 1Tim 1:9-10; 2Tim 3:2-4; 4:3; 1Pit 4:3; Rev 21:8; 22:15 ✡ **7:23:** Mat 15:21-28 † **7:27:** Siu keil vise koakeil arvitei Siu en ‘huli keil.’ Iesu visi mukok ven meatin onen keil armundemtei avahit um hetal min koakeil arvitei Siu. ✡ **7:32:** Mat 9:18; Mak 5:23; 8:23,25; Luk 4:40; 13:13; Umen 9:12,17; 28:8 ✡ **7:33:** Mak 8:23 ✡ **7:34:** Mat 14:19; Mak 6:41

35 Hatte tas, ralingen meatin enek metal ka kilea valong tounah keil. Ka men meatin enek emun mai tahos ka kilea vaselus revi.
36 Ka evus, Iesu vit koe meatin keil keke anahitentei min meatin etai. Avaseini, keil uva amang vas onge usili.✡
37 Ka koakeil araengon tounah enek amutimanin eni avit, “Tounah vasi koa kei mumoni tahos. Kei mumon koakeil ralinge vonhon, akilea avalong tounah; ka koakeil avi ameng, akilea avaselus.”✡

8

Iesu san anien min meatin keil koa amulin taosen ehat (4000)✡

1 En avong sav eris, meatin keil houlu amusil Iesu ka umai en out tas. Ka navong anien ae vus, Iesu vise meatin teindan elu (12) onen umai veni ka viteni min keil vit,
2 “Ek mahis meatin keil ekek veni keil aro ral minau en avong etel (3) tuai, ka tounah tovuol avaanian.
3 Munak nisila keil iha ris en teim se ka irkaniantei, ave hememerau ka mete hemalikelik en sise, veni keil koa aka soutin.”
4 Ka teindan elu (12) onen avisi avit, “Romul en out volvol. ?Rokilea rovahotin anien en out kave koa vin-vin rovasani min meatin keil ekek?”
5 Iesu vis keil vit, “?Veret ehis mikur kati?”
Keil avit risi mini avit, “Veret oulu (7) enges.”
6 Evus, Iesu viteni min meatin keil vit avatondan. Kur veret, san masmasien min Ahi, ka vul vahasi. Evus, sasani min meatin teindan elu (12) onen vit avatiti min meatin keil, ka amumoni.
7 Ka mesau havivis akur kati. Iesu san masmasien min Ahi ven mesau, ka viteni min onen keil keke avatiti min meatin keil.
8 Meatin vasi keil akanian vinvin, vange vil. Evus, meatin teindan elu (12) onen akur mari veiat oulu (7) ka alah revi soke anien koa mules.
9 Meatin taosen ehat (4000) akanian en avong enek. Akanian evus, Iesu sila keil avaha ris en teim se.
10 Evus, Iesu vut va en vot ral min teindan elu (12) onen ka uva amu koteh Mari Oai ten out Kaleli, uva en out sav koa avise en ’Dalmanuta.’

Farasi keil avis Iesu voumon mari tounah tai vatie lati keke kei ka ven Ahi anatin✡

11 Farasi keil umai ven Iesu ka amul amusel mini. Keil e vati avahotin anatinien usili. Sakini, avisi keke voumon etai merikel vatal min keihoen ten out nesa avalesi.✡
12 Navong keil avisi mukok, Iesu longe tisa ka viteni min keil vit, “?Vensa meatin keil ten avong kosa avis etai merikel keke avalesi? !Ka vuo, nirmumon etai tounah ilesi vasakin keil avakur anatinien enau vaka ien!”✡

✡ **7:36:** Mak 1:44-45; 5:43 ✡ **7:37:** Aes 35:5-6 ✡ **8::** Mat 15:32-39 ✡ **8:10:** Mat 16:1-4 ✡ **8:11:** Mat 12:38; 16:1; Luk 11:16; Sion 6:30 ✡ **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29

13 Sakini, Iesu lokovein keil, vut va en vot ral min meatin keil onen, ka uva en usi oai.

Iesu sel kat meatin keil onen keke ilei kat revi keil ven hihiseien onen Farasi ka Satusi keil✡

14 Navong keil uvut en vot, meatin teindan elu (12) onen arendem kilea keke e vobongeni avakur kat veret vavinvin en keil, akuri heite tas.

15 Ka navong amul veah en vot, Iesu sel kat keil vit, "Mihelei kat kami, mihelele revi en is* onen Farasi keil ral min is onen Asuv Herod."✡

16 Koanik sakin keil amul aselus min keil eris aviteni avit, "Kei viteni mukok veni rorkurtei veret vatal min ir."

17 Ka Iesu mundem kilea asa koa amul avit usili. Sakini, vis keil vit, "? Vensa mimul miselus usil veret ar koa tovuol? ?! Mireingeingeni veah!? ? Anatin keke rendemien onami koteh veah?✡

18 Metomi mul, ka mirlei kileatei tounah. Ralingomi mul, ka mirlong kileatei tounah?† ?Emi vobongen✡

19 avong koa navul vahas veret elim keke nasani min meatin taosen elim (5000)? ? Kami misien veiat ehis koa avilelau en soke anien keil?"✡

Keil avit risi avit, "Veiat teindan elu (12) vil mules."

20 "? Ka navong navul vahas veret oulu (7) min meatin taosen ehat (4000), misien veiat ehis koa avilelau en anien koa mules?"✡

Keil avit, "Veiat oulu (7) vil mules."

21 Ka vis keil, "?Mukonek, vensa varei kami mirkileatei veah aneite ten tounah keil enek?"

Iesu sakin metovar tai ten out Betsaeta mai lele eris

22 Navong uva en out Betsaeta, meatin keil akur metovar tai mai ven Iesu ka apeahi keke vatokoli.✡

23 Iesu vuli kat meatin enek ka mulamuni lumea ran meteimal. Evus, mutiv kat meten ka ling hen mul ien ka visi vit, "? Mukave, kokilea kovales etai tounah?"✡

24 Ka meatin enek lele rahiti ka viteni vit, "Nales meatin keil asuval vatiai keil koa amul akaikai."

25 Sakini, Iesu ling ris hen mul en meten. Evus, meatin enek lele va ka lei kilea keke meten mai tahos, lei kilea tounah vasi.

26 Evus, Iesu vit koe vit, "Konahatei ris en mari meteimal, ka kika mal varei kiha teim."

Pita vit lati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai✡

27 Evus, Iesu ka onen keil uva en meteimal keil koa amul vesesal en out Sesaria-Pilipae. Ka navong amul semau en sise, vis keil vit, "?

✡ **8:13:** Mat 16:5-12 * **8:15:** En avong onen Iesu, Siu keil akur 'is' suval niniven tai ten tisaen. ✡ **8:15:** Luk 12:1 ✡ **8:17:** Mak 6:52 † **8:18:** Selusien enek ka en Ser 5:21, ka hekatau eni, en Ser 5:22, Ahi viteni vit *"Inau navi Ahi Asuv. ?Vensa mirvouhoutei minau?"* ✡ **8:18:** Esek 12:2; Mak 4:12; Umen 28:26 ✡ **8:19:** Mat 14:15-21; Mak 6:35-44; Luk 9:12-17; Sion 6:5-13 ✡ **8:20:** Mat 15:32-38; Mak 8:1-9 ✡ **8:22:** Mak 7:32-33 ✡ **8:23:** Sion 9:6 ✡ **8:26:** Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

Meatin keil aviteni avit inau navi meatin sei?”
28 Keil avit kesi avit, “Meatin koa avit keik kovi Sion Baptis. Ka meatin koa mun avit keik kovi provet Ilaetsa. Ka keil koa mun avit keik kovi tai en provet keil telamu.”✡
29 Ka vis ris keil vit, “? Mukave en kami? ? Mimundemi mivit inau navi isei?”✡
Ka Pita mea ka vit, “Keik kovi Mesaea koa Ahi vat kati.”
30 Ka Iesu vit koe keil keke anahitentei min meatin keil keke kei vi Mesaea.✡

Iesu vit luvat mahien, matien, ka mearisien onen ran matien✡
31 En avong enek, Iesu vit leini min meatin teindan elu (12) onen vit, “Natin Meatin hekur mahien imok hehi houlu, ka meatin houlu iseseini: elda keil, asuv keil onen pris keil, ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis. Keil u vini. Evus, en avong etel, hemoul eris ran matien.”✡
32 Kei vit vasin tounah min keil. Ka Pita kur seheni havivi, ka vul kati keke nahitentei mun namukonek.
33 Ka Iesu viles, lei rahit meatin keil onen, ka selus keih min Pita vit, “! Temat, kiha ranau! ! Rendemien onom musil rendemien onen meatin keil ten out netan, ka romusiltei rendemien onen Ahi!”
34 Evus, Iesu vise meatin keil ral min teindan elu (12) onen umai vituai veni ka vit, “Munak keik tai em vati kovousil inau, kisesein moulien onom, kihous aiveave onom, ka kusil inau.✡
35 Veni munak kihuli kat moulien onom, hevuol ranuk. Ka munak kimaen moulien onom hevuol venau ka ven more longlongien onen Ahi, kikur moulien koa vi anatin.✡
36 ? Munak kokur tounah vasi ten out netan, ka moulien onom hevuol, koanek tahos enuk? !Vuo!
37 Tounah tovuol kovasani keke kovakur ris moulien onom koa sakras vavus.
38 Meatin keil ten avong kosa avilelau en tisaen ka amum tisa houlu ral min tounah ten out netan. Ka munak kimemou enau ka hihiseien keil onak, Natin Meatin emun hememou enuk navong hemai ris hetal min angelo keil onen ka hetal min muohien koa Tamen hesani mini.”✡

9

1 Ka mul selus vit, “Naviteni anatin eli, tei en kami koa miro ekok, irmattei hetokol avong koa keil iles hiasuvien onen Ahi hemai hetal min keihoen.”✡

Muohien ten keihoen onen Ahi vihil en Iesu✡
2 Katau, avong ahetai (6) muli, Iesu kur Pita, Tiemes, ka Sion ka mulamun keitel, telvina en mari vatihou

---

✡ **8:28:** Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✡ **8:29:** Sion 6:69 ✡ **8:30:** Mak 9:9 ✡ **8:30:** Mat 16:13-20; Luk 9:18-21 ✡ **8:31:** Mat 17:12; Mak 9:12; Luk 17:25 ✡ **8:34:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **8:35:** Mat 10:39; Luk 17:33; Sion 12:25 ✡ **8:38:** Mat 10:33; Luk 12:9 ✡ **9:1:** Mak 13:30 ✡ **9:1:** Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

tai, veni keitel enges telvato ien. Navong telro ien, tellele telles nan Iesu viles,✡
3 ka eisin omon viles mai muoh vis muoh, ritin vareis. Meatin tovuol vakaskas vamukonek.
4 Evus, telmali telles Ilaetsa ka Mosis lumul luselus ral Iesu.
5 Ka Pita selus ravobong vit, "Tiser, tahos imok keke komeitel metmul ekok. Metheovav en votevav hetel: tai onom, tai onen Mosis, ka tai onen Ilaetsa."
6 Kei ral tunali keilu telmetau houlu, sakini Pita reingeingen tounah koa mul viteni.
7 Evus, mahmah tai kistal ka mutaluh koe keitel, ka tellong rea tai koa vit, "Koanik vi Natkuli kati tas varei keisom, ka envatien onak mul ien. !Mithelong kat ren!"✡
8 Tellele konakon karahit keitel ka telroles etai mun meatin, Iesu enges ro ral min keitel.
9 Navong telmita ris netan, Iesu vit koe keitel vit, "Mitnahitehitentei tounah koa mitlesi min meatin etai hetokol avong koa Natin Meatin hemoul eris ran matien."✡
10 Tellong kat ren, ka en keitel enges telmul telselus usil aneite ten selusien onen navong vit, 'hemoul eris ran matien.'
11 Ka telvis Iesu telvit, "? Vensa tiser keil ten mengkatien avit Ilaetsa hemai helamu en Mesaea koa Ahi vat kati?"✡
12-13 Ka Iesu vit kilea min keil vit, "Anatin, Ilaetsa hemai ekok helamu vasak mesein tounah vasi ven amaien onen Mesaea. Ka naviteni min kamitel, Ilaetsa mai tuai, ka meatin keil amum tisa mini suval koa e vati, suval asa koa Tus Votut viteni. En sise enek Natin Meatin helong mahien ka meatin keil iseseini suval asa koa Tus Votut viteni."✡

Iesu sak revi ehon tai koa ninin tisa mul ien✡
14 Navong Iesu ral min Pita, Tiemes ka Sion telmita ris ven meatin sav keil onen Iesu, telles meatin keil houlu akarahit keil, ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis amul amusel ral min keil.
15 Navong meatin keil ales Iesu kistal, amutimanin, ka amuloh uva ka akur revi.
16 Ka Iesu vis meatin onen keil vit, "? Mimul mimusel ral min keil en asa?"
17 Tai en vangi meatin keil vit, "Tiser, nakur natkuli mai minuk veni ninin tisa tai mul ien, sakini, sakras vaselus.
18 Navong ninin enek muasi, kuvini va netan, ka sakini, si kokohin mai, lohon katiloh, ka aven vasi keih. Navis meatin onom keil avahile lati, ka keil asakras."
19 Iesu viteni min keil vit, "! Ekovei! Meatin keil ten avong kosa, demkatien one tovuol vareis. ? Nito hetal min kami avong hehis? ? Avong hehis nilei kat kami enges? Alkur ehon enek vamai minau."

✡ **9:2:** 2Pit 1:17-18 ✡ **9:7:** Sam 2:7; Mat 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22; 2Pit 1:17; Dut 18:15; Umen 3:22 ✡ **9:9:** Mat 12:16; Mak 8:30 ✡ **9:11:** Mal 3:1; 4:5-6 ✡ **9:12-13:** Sam 22:1-18; Aes 53:3 ✡ **9:12-13:** Mat 17:14-23; Luk 9:37-45

20 Sakini, akur ehon enek va min Iesu. Ka navong ninin tisa enek lesi, sakin ehon enek maleilei, mot va netan ka reitei, ka si kokohin mue ran ongon.

21 Iesu vis tata onen ehon vit, "?Avong ehis, keke kei mukok?"

Vit risi mini vit, "Avong etin vi ehon.

22 Avong houlu ninin tisa enek vit vou vini, suval soni va en ahang ka en oai. ?Em hemahis komal eli ka kikatauni munak kokilea kovoumoni?"

23 Ka Iesu viteni vit, "?Vensa kovit, 'munak kokilea kovoumoni?' Meatin kilea voumon tounah vasi munak demkatien onen mul."✡

24 Hatte tas, tamen peahi vit, "Nakur demkatien, ka rovinvintei. ! Kataunau makur tei ris!"✡

25 Ka navong Iesu lei kilea keke meatin keil amuloh umai ven keil, viteni min ninin tisa vit, "Naviteni minuk, ninin ten ameng ka raling vonhon, kimea ran ehon ekek ka kirmaitei mun varei eni."

26 Ninin enek mis kai, maleilei keih, ka mea rani. Ka navong lokoveini, ehon enek rokaikaitei mun suval mat varei. Sakini, meatin tei keil avit, "!Ei, kei mat tuai!"✡

27 Ka Iesu vuli kat hen ehon ka rali lati mulomal.✡

28 Katau suk, navong Iesu va en teim tai ral min onen keil, keil avis lelau eni avit, "?Komai misakras mevahile lat ninin tisa enek vensa?"

29 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Ahi mul san keihoen keke avahile lat vati ninin tisa enek vaka en sise ten hisien enges."*

30 Iesu ral min teindan elu (12) onen amea ran out enek, amual uva en out sav keil en provins ten out Kaleli veni Iesu en rovattei meatin keil availea out kave kei ro ien.

31 Iesu mumoni mukonek keke kilea vahisein meatin keil onen. Kei viteni mukok vit, "Meatin tai hesa lat inau, Natin Meatin, niha en hen meatin keil ten out netan koa u vini nau. Ka, en avong etel teni, inau nimoul eris ran matien."✡

32 Ka keil areingeingen aneite ten hihiseien enek, ka ametau keke avahisi eni.

Iesu visein meatin keil usil isei vi hetetamen imok en meten Ahi✡

33 Iesu ral meatin keil onen umai en meteimal ten out Kapaniam ka uva ris teim. Ka Iesu vis keil vit, "?Asa keke mimul mimusel eni en sise?"

34 Ka keil aro raeng veni keke en sise amul arun kutut ven isei vi hetetamen imok en keil.✡

35 Sakini, Iesu rondan, vise ruain teindan elu (12), ka viteni min keil vit, "Isei keke en vati val nesa, heling kei heha netan. Mukonek,

✡ **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23-24; Luk 17:6 ✡ **9:24:** Luk 17:5 ✡ **9:26:** Mak 1:26 ✡ **9:27:** Mat 9:25; Mak 1:31; 5:41; Luk 8:54; Umen 3:7 * **9:29:** Tei en tus matu keil ten Mak asorin selusien enek koa vit, *"vaka en sise ten hisien ka uval ran anien."* ✡ **9:31:** Mat 16:21; 20:18-19; Mak 8:31; 10:33-34; Luk 18:32-33; 24:7 ✡ **9:32:** Mat 18:1-5; Luk 9:46-48 ✡ **9:34:** Luk 22:24 ✡ **9:35:** Mat 20:26-27; 23:11; Mak 10:43-44; Luk 22:26

hehi meatin toumien onen meatin vasi keil."✡
36 Evus, Iesu kur titiali tai ka lingi mulomal luhu en keil. Kei kav kati ka viteni min keil vit,
37 "Meatin koa hekur revi titiali koa mukok en isok, suval koa mul kur revi nau. Ka navong kur revi inau, rovitei inau enges, suval koa kei kur revi kei koa sila inau."✡

Meatin koa rovaetei vatal min Iesu mul en usite onen✡
38 Ka Sion Sepeti viteni min Iesu vit, "Tiser, komai meles meatin tai mul vile lat ninin tisa keil en isom, ka meviteni mini keke hehati, veni kei rovitei tai en ir."
39 Ka Iesu viteni min keil vit, "! Minahitentei mini nahati! Veni munak meatin etai mumon merikel tai en isok, sakras vamea ka vaselus karenau.
40 Ven meatin koa rovitei vativieh orer, kei vi tai en ir.✡
41 Anatin naviteni li min kami, meatin etai koa hesan oai enges min kami ven isok, kei hekur heite teni.
42 "Ka en usite sav, munak meatin etai hesakin meatin tai koa musil kat inau suval titiali keke hemot en tisaen, hetahos imok min meatin enek keke isar kat mari ahat en hiren ka isoni hemarindu en anev ten atas.
43 En vati rendemien enek, munak tai en kami, hen sakin kei mot en tisaen, heta kotehei. Hetahos imok mini keke hen tai hevuol ka kei hekur more moulien koa sakras vavus. Hetisa mini munak hen elu mules, ka heha en out onen temat keil, en out koa ahang teni sakras vavus.✡
44 †
45 Ka munak meatin tai alen sakini mot en tisaen, heta kotehei. Hetahos imok mini keke alen tai hevuol ka kei hekur more moulien. Hetisa mini munak alen lou mules, ka ison meatin enek heha en ahang onen temat keil.
46 ‡
47 Ka munak tai meten sakin meatin enek mumon tisaen, hekis lati. Hetahos imok mini keke meten tai hevuol ka kei hekur more moulien. Hetisa munak meten elu lumules, ka ison meatin enek en ahang onen temat keil.✡
48 Heha en out koa asilat keil koa asakras avamat iani, ka ahang koa heani sakras vavus.✡
49 "Ahi mul maen ir rovisu en avong takeih keil keke vasakin ir rovatolas en meten suval koa sol ka ahang mul sakin sanien votut tai mai mutolas.✡
50 "Sol tahos. ? Ka munak kasien teni vuol rani, umon sa keke avaling ris tahosien teni? ! Asakras!§ Sakini, tahos keke sakien

✡ **9:37:** Mat 10:40; Luk 10:16; Sion 13:2 ✡ **9:37:** Luk 9:49-50 ✡ **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:43:** Mat 5:30 † **9:44:** Tei en tus matu keil ten Mak asorin selusien enek koa vit, *"Heha en out koa asilat keil koa sakras avamat iani, ka ahang koa heani sakras vavus."* ‡ **9:46:** Tei en tus matu keil ten Mak asorin selusien enek koa vit, *"Heha en out koa asilat keil koa sakras avamat iani, ka ahang koa heani sakras vavus."* ✡ **9:47:** Mat 5:29 ✡ **9:48:** Aes 66:24 ✡ **9:49:** Lev 2:13 § **9:50:** Sol telamu rosuvaltei sol ten kosa, romutotei. Sakini, kasien teni mul vuol rani.

onami hesuval sol koa mul sakin lahruaien onami mai tahos imok ka miro vituai en tomat."✡

10

Iesu visein meatin keil keke meatin koa retalihe natasiltei ran ahin onen✡

1 Navong Iesu selus min meatin keil onen evus, amea ran out enek, amu koteh Oaisal Sodan, ka uva en provins ten out Sudea. Meatin houlu umai veni ka Iesu visein keil suval koa lises mul mumoni.

2 Farasi keil koa umai veni avit avasak visi. Sakini, avisi avit, "? Hit visi min komai, mengkatien orer maen meatin hetasil ran ahin onen?"

3 Sakini, Iesu vis keil vit, "? Mengkatien kave koa Mosis sani min kami?"

4 Keil aviteni mukok avit, "Mosis maeni keke meatin tai helokovein ahin onen vit, *'Meatin koa en vati valokovein ahin onen, hetis Setifiket ten Tasilien ka hesani mini. Hevus, hesila ahin onen heha.' " Duteronomi 24:1*✡

5 Iesu viteni min keil vit, "Mosis mutis mengkatien koanek veni vatumi keih ramat.

6 Ka sakien koanik tovuol en avong mulamu, navong Ahi mum rohtoh en tounah vasi keil ten out netan. Rolonge keke *'Ahi mumon meatin tai vi meahos ka tamun mumoni vi ahin.' Senesis 1:27*✡

7 Viteni mun vit, *'Ven koanek, meahos hemea ran tata ka mama onen, ka heapil hetal min ahin onen,*

8 *ka keilu luhemai luhetas.' Senesis 2:24*✡ Sakini, lurvitei mun elu, lutas sesuk.

9 Sakini, asa koa Ahi kapil vituaini, meatin noumontei keilu lunatasil eris."

10 Navong amuris uva teim, teindan elu (12) onen avisi en tounah enek.

11 Kei vit kesi min keil vit, "Meatin koa ling ahin onen ka retalihe ral min ahin sav, kei mumon sakien ten hoeasoen vakat ahin onen koa mulamu.✡

12 En sise enek, ahin koa ling meatin onen ka retalihe ral min meatin sav, kei mun mul mumon sakien ten hoeasoen."

Iesu san tokolkatien min titiali keil✡

13 Katau en avong enek, meatin keil alah titiali keil umai ven Iesu keke vatokol kat keil, ka meatin onen keil avul kat keil.

14 Navong Iesu les tounah enek, kei kalialin vatin ka longe tin tisa, ka viteni min meatin onen keil vit, "Almaen titiali keil avamai venau, ka minating koetei keil, veni hiasuvien onen Ahi hel en koakeil vatinek.

15 Naviteni min kami keke meatin koa sakras vakur revi hiasuvien onen Ahi hesuval titiali keil ekek, hiasuvien onen sakras val en kei."✡

✡ **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6; Rom 12:18; 1Tes 5:13 ✡ **10::** Mat 19:1-12; Luk 16:18 ✡ **10:4:** Mat 5:31; 19:7 ✡ **10:6:** Sen 5:2 ✡ **10:8:** Efes 5:31 ✡ **10:11:** Mat 5:32; Luk 16:18; 1Kor 7:10-11 ✡ **10:12:** Mat 19:13-15; Luk 18:15-17 ✡ **10:15:** Mat 18:3

16 Evus, kav kat titiali keil,
ling hen mul en keil ka san
tokolkatien min keil vasi, tai
vis ka tamun.

Meatin hau tai lesi keih
ramat keke valokovein mani
onen ka vousil kat Iesu✡
17 Navong Iesu mul musil
sise onen keke vaha, meatin
tai muloh veni, retengeiril
en meten ka visi vit, "?
Tiser tetahos, numon sa keke
nikur moulien ten lisenges?"
18 Iesu visi vit, "? Vensa
kovise inau kovit natahos?
Meatin tovuol vatahos, Ahi
enges tahos.
19 Keik kokilea asa koa
mengkatien keil aviteni,
'Minouastei meatin namat.
Minakurtei ahin vuo meatin
onen hanu sav.
Minahenantei tounah onen
meatin sav.
Minoumontei luvosien naha
kat isen meatin sav.
Minakurtei mani en sise talu-
vosien.
Mihehouhou min tata ka
mama onami keil.' "
Eksodas 20:12-16✡
20 Meatin enek vit, "Tiser,
navong semau keke navi titi
ehon tai, nalong kat mengka-
tien keil enek."
21 Iesu lesi ka envatien
onen mul ien ka vit, "Tounah
tas kormumontei veah. Kiha
mau, kisalem en tounah vasi
keil onom, ka kisan mani
teni min koakeil tounah one
tovuol. Hesakini tounah
onom hehi houlu en out
nesa. Evus, kimai, kusil
nau."✡
22 Ka navong meatin enek
long selusien onen, en von
ka nan tisa eni. Mual va rani
ka longe tisa veni tounah
onen houlu.
23 Iesu lei rahit meatin
onen keil ka viteni min keil
vit, "Meatin keil koa tounah
one houlu, keih ramat keke
hiasuvien onen Ahi val en
moulien one."✡
24 Meatin onen keil amuti-
manin en selusien onen, ka
Iesu vit risi vit, "Onak keil,
keih ramat keke hiasuvien
onen Ahi val en moulien
onen meatin etai.
25 Mari kamel* tai sakras
vakirisil en meten nidil. En
rendemien enek, meatin
emun koa tounah onen
houlu, sakras vales hia-
suvien onen Ahi val en
moulien onen."
26 Ven selusien enek,
meatin onen Iesu keil
amutimanin houlu, ka avis
keil avit, "? Isei suk kilea
vakur moulien?"
27 Ka Iesu lei rahit keil ka
vit, "!Keinek! Meatin sakras
voumoni, ka Ahi enges kilea
vasan moulien hau. Tounah
vasi maes ven Ahi."✡
28 Ka Pita selus vit,
"Komai, melokovein tounah
vasi keil onomai keke
mevousiluk."
29 Sakini, Iesu viteni min
keil vit, "Anatin, naviteni
min kami, koakeil alokovein
teim se, vuo tue keil, vuo
ahine keil, vuo mama, vuo
tata, vuo titiali, vuo ah se
keil venau ka ven long-
longien hos;
30 keil ikur heite teni hehi
houlu vis hehi houlu mok en
avong kosa. Ikur eim keil,
tue keil, ahine keil, mama

✡ **10:16:** Mat 19:16-30; Luk 18:18-30 ✡ **10:19:** Dut 5:16-20; 24:14; Tiem 5:4
✡ **10:21:** Mat 6:20; Luk 12:33 ✡ **10:23:** Mak 4:19 * **10:25:** Kamel suval hos tai, ka eisilin vuvu. ✡ **10:27:** Sen 18:14; Siob 42:2; Sak 8:6; Mak 14:36

keil, titiali keil, ka ah se keil. Ka en usite sav, ikur sakvisien keil emun. Ka en keite ten tounah vasi, keil ikur moulien koa sakras vavus.
31 Ka meatin houlu koa avi hetetamen keil kosa, keil imai ihi heisav enges. Ka meatin houlu koa avi meatin kuren keil kosa, keil imai ihi hetetamen keil esuk."✡

Iesu selus eris usil mahien ka matien onen ka hemukave hemoul eris ran matien✡

32 Avong vahis muli va, ka Iesu ral meatin keil onen arokol sise koa uva en taon ten out Serusalem. Ka Iesu mual va mulamu en keil. Navong meatin keil onen alesi, amutimanin houlu. Ka meatin savsav keil koa amusil keil ametau houlu. Ka navong amul en sise, Iesu kur meatin teindan elu (12) onen uva seh, ka vit luvati min keil asa koa hekistal mini.
33 Viteni min keil vit, "? Milesi? Romul rovahina Serusalem. Ka en out enek, meatin tai hemae lat inau, Natin Meatin, niha en hen asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis. Hevus, keil isa lat moulien onak heha en hen koakeil arvitei Siu.✡
34 Keil umon tohtohien heha kat inau, itiv kat inau, itah inau en viau, ka u vini nau. Ka navong avong hetel teni heli, nimoul eris ran matien."

Iesu visein meatin keil onen usil sakien ten kataunien✡

35 Evus, Tiemes keilu Sion, Natin Sepeti keilu, lumai ven Iesu ka luvisi luvit, "Tiser, emal vat tounah tai kovoumoni min komal."✡
36 Iesu vis keilu vit, "?Asa varei?"✡
37 Ka luvit kesi mini luvit, "Navong kihi asuv houlu ka kilosil kat out vasi keil ral muohien ten hiasuvien onom, emal vati kovamaen komal melvatondan vatal minuk, tai en usite matu ka tai en usite meil onom."†✡
38 Ka Iesu viteni min keilu vit, "Milreingeingen asa koa milmul milvisi. ?Mukave, milkilea milvakur mahien keil vasuval koa inau nikuri? ?Milkilea milvahisu en vati sakvisien keil koa hemai vasuval koa inau nihisu eni?"✡
39 Luvit, "!Melkilea!"✡

Sakini, Iesu viteni min keilu vit, "Anatin, milhekur mahien ka sakpurunien keil hesuval koa inau nikuri.
40 Ka avaseini, nasakras mahiten isei hetondan en usivek matu ka usivek meil. Ahi nges kilea hesan out enek min keil koa kei vit valingi."

41 Ka navong tateisav keil along tounah enek, avuroh kat Tiemes keilu Sion.

✡ **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 ✡ **10:31:** Mat 20:17-19; Luk 18:31-34 ✡ **10:33:** Mat 16:21; 17:22-23; Mak 8:31; 9:31; Luk 24:7 ✡ **10:34:** Mat 20:20-28 ✡ **10:35:** Mat 4:21; 10:2; 17:1; Mak 1:19,29; 3:17; 5:37; 9:2; 10:41; 13:3; 14:33; Luk 5:10; 6:14; 8:51; 9:28,54; Umen 1:13 ✡ **10:36:** Mat 20:32; Mak 10:51; Luk 18:41
† **10:37:** Out enek onen hetetamen elu koa lumulin meatin vasi keil, veni keilu lukataun asuv houlu en losilkatien onen. ✡ **10:37:** Mat 19:28; Luk 22:30 ✡ **10:38:** Sion 18:11; Luk 12:50 ✡ **10:39:** Umen 12:2

42 Sakini, Iesu vise ruain keil vasi umai veni ka vit, “Mikilea en sakien onen heteetamen keil koa alosil kat meatin sav keil. Keil amumon tounah keih ramat min keil, vasakini keil availea keke moulien one mules en he. Ka mari meatin keil emun amumon vatie en keihoen one.✡
43 Ka sakien one hervitei sakien onami. Ka munak kami tai en vati vahi avat onami, kei hemai hesuval meatin toumien onami.✡
44 Ka munak tai en kami en vati vamai valamu en kami, kei hemai hehi meatin toumien onen meatin vasi keil.
45 Veni Natin Meatin romaitei keke meatin keil avakatauni. Vuo, kei mai vakataun meatin vasi, ka vasan moulien onen vahul lat keil ran keihoen ten tisaen.”✡

Iesu sakin metovar tai mai lele eris✡
46 Navong Iesu ral meatin keil onen ka vangi meatin keil emun amusil sise avina en out Serusalem, alohlin out Seriko. En out enek, metovar tai mul rondan en vali sise, isen Batimeas, natin Timeas. Kei mul viram en meatin keil ven mani.
47 Navong kei raengoni keke Iesu ten out Nasaret mul mai, kei visohiso vit, “! Iesu, Natin asuv houlu Deved! !Em hemahis inau li!”✡
48 Meatin keil houlu avit koe avit vato raeng. Ka kei visohiso keih tamun vit, “! Natin asuv houlu Deved, em hemahis inau li!”
49 Sakini, Iesu vati ka vit, “!Alvise vamai!”
Ka keil avise metovar avit, “Kisik! Mea, kei mul visok.”
50 Sakini, kei ling kaliko koa mutaluh koe eni mules, ravul mea, ka va ven Iesu.
51 Iesu visi vit, “?Em vati keke numon sa minuk?”✡
Ka metovar viteni mini vit, “Tiser, ek vati malele eris.”
52 Ka Iesu viteni mini vit, “Demkatien onom sakinuk kotahos eris. Kiha ris teim.” Hatte tas, kei kilea valele, ka musil Iesu en sise onen luva.✡

11

Iesu kistal en out Serusalem ka meatin keil asan houhouen mini✡
1 Navong Iesu ka onen keil umai vesesal en out Serusalem, keil akistal en meteimal ten out Betfas vesesal en Hou Nei Olip. En out enek, Iesu sila meatin elu onen
2 ka viteni min keilu vit, “Milheha en meteimal koa keisom. Navong milhekistal en out enek, milheles titan dongki tai asar kati mul en out enek koa meatin tovuol veah vatondan en eisilin. Milheluvati ka milhelehei hemai ekok.
3 Ka munak meatin etai hehis kamil vensa milmumon tounah enek, milhehiteni keke asuv en vati ka hervitei tuetin, hesan risi hemai.”

✡ **10:42:** Luk 22:25 ✡ **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26 ✡ **10:45:** 1Tim 2:5-6 ✡ **10:45:** Mat 20:29-34; Luk 18:35-43 ✡ **10:47:** Mat 9:27; 15:22 ✡ **10:51:** Mak 10:36 ✡ **10:52:** Mat 9:22; Mak 5:34; Luk 7:50; 8:48; 17:19 ✡ **11::** Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Sion 12:12-19

4 Sakini, luva lules titan
dongki enek en vali sise, asar
kati vesesal en voiteh ten
eim tai. Navong lumul lulu-
vati,
5 meatin keil koa amul en
out enek avis keilu avit, "?
Vensa milluvat titi dongki
keisom?"
6 Luvit kesi min keil suval
koa Iesu viteni min keilu, ka
alokovein keilu luva.
7 Ka lukur titi dongki
luva ven Iesu, lukuvin eisin
onealu vina en eisilin titi
dongki ka Iesu rondan eni.
8 Navong Iesu mul mual
en dongki, meatin keil houlu
amul asak mesein sise onen
keke voual ien. Keil koa
amul avuen eisin one ka
teisav amusah oumeil en
vali sise ka aling revi en sise
onen.
9 Meatin keil koa amul
amulamu ka koakeil akatau
amul avisohiso avit,

"!Rehehati lat isen Ahi!
Tokolkatien hel en kei
koa mai en isen Ia-
hova! Sam keil
118:25-26✡

10 !Ahi Asuv hetokol kat kei
koa mul mai
keke valosil kat ir su-
val asuv houlu Deved
telamu!
!Rehehati lat isen Ahi koa
mul en out nesa!"✡

11 Iesu kistal Serusalem
ka va en Eim Votut. Lele
karahit, lei vasi en tounah
keil. Ka veni meteiai mul
vita netan, kei muris va en
meteimal ten out Betani ral
min meatin teindan elu (12)
onen keil ka amatil ien.

Iesu san sesendaen va kat vati fik tai koa rosontei heite✡

12 Out mulan, navong aka
ris Betani, Iesu raengoni
keke amai kati.
13 Les vati fik tai mul keiva
neli koa oute houlu. Navong
va vesesal veni keke valei
visi munak heite mul ien,
votini keke heite tovuol, les
outes veni rovitei avong kati
teni vatekao.✡
14 Sakini, Iesu viteni min
vati fik enek vit, "! Meatin
hetovuol emun hean etai
heiai eris ranuk!" Ka meatin
keil onen along selusien
onen.✡

Iesu likat rasilin meatin houlu ran Eim Votut koa ar-vouhoutei min Ahi✡

15 Navong akistal en out
Serusalem, Iesu va en Eim
Votut ka mul likat rasilin
meatin keil koa amul avul-
hul ka asalem en tounah.
Kei vou vilehiles avet onen
meatin koa amul akekes en
mani ka out tatondanien
onen koakeil asalem en ame.
16 Ka romaen etai meatin
vakur tei tounah avaka pas
teahu ten Eim Votut.
17 Ka sel kat keil vit, "Ahi
viteni en Tus Votut vit, *'Eim*
onak ihise en Eim Tahisien
onen meatin vasi keil ten out
netan.' Aesea 56:7 Ka kami
mivilesi mai vi *'Eim omon*
tarhena keil.' " Seremaea
7:11
18 Ka navong asuv keil
onen pris keil ka tiser keil
ten mengkatien onen Mosis
alonge, amul alekat sise koa
vasakini avouas Iesu vamat
ien. Ka keil ametaun Iesu

✡ **11:9:** Mat 21:15; 23:39 ✡ **11:10:** Luk 1:32-33; Umen 2:29 ✡ **11:11:** Mat 21:18-19 ✡ **11:13:** Luk 13:6 ✡ **11:14:** Mak 11:20 ✡ **11:14:** Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Sion 2:13-22 ✡ **11:18:** Mak 14:1; Luk 20:19; 22:2

ven meatin vasi keil amutimanin en hihiseien onen.✡
19 Navong mendilah mai, Iesu ral meatin keil onen alokovein out Serusalem uva.

Iesu visein meatin keil usil asa koa Ahi kilea voumoni navong meatin keil aling demkatien one eni✡
20 En visokon semau, navong amual en sise, alei ris keke vati fik mukou tuai, oute vita rokol lite netan emat.✡
21 Pita rendem ris en tounah koa kur out ka viteni min Iesu vit, "!Tiser, kilesi! Vati fik koa kosesenda eni mukou tuai."
22 Iesu vit kesi min keil vit, "Miheling demkatien onami en Ahi.
23 Anatin eli naviteni min kami, munak kami tai hehiteni min hou eke vamea ka vahita en atas, tounah koa visi, Ahi houmoni. Ka demkatien onen hekeih en asa koa visi.✡
24 Mukonek, naviteni min kami, navong mivis ven tounah tai, miheling demkatien onami hesuval mikuri tuai, ka Ahi hesan tounah koa mivisi.
25 "Ka navong kami tai mulomal keke vahis, ka mundem tounah tisa koa meatin sav mumoni mini, helokovein vurohien onen ka houmon methos onen hetal min meatin enek. Hesakini, Ahi Tamer ten out nesa, methos onen hel eni ka herleletei mun hetisa mini ven tisaen onen."✡
26 *

Hetetamen keil onen Siu keil avis Iesu vahit kilea keke mul mum en isen isei✡
27 Iesu va ris en out Serusalem. Ka navong Iesu mul mual neim en teahu ten Eim Votut, asuv keil onen pris keil, tiser keil ten mengkatien onen Mosis, ka elda keil onen Siu keil umai veni.✡
28 Keil avisi avit, "?Komul komumon tounah keil ekek en isen isei?† ?Isei varei maenuk kovoumoni?"
29 Iesu vit kesi min keil vit, "Mahis kami suk en tounah tai. Ka munak mihiteni minau, nihiteni mun min kami isei maenau namumon tounah keil ekek.
30 Alvit visi minau. ?Isei keke maen Sion vahi baptaes en meatin keil? ?Ahi vuo meatin keil enges ten out netan?"✡
31 Koanik sakin keil amul aselus rahiti min keil eris avit, "?Rehehiten sa? Munak rehehit 'Ahi maeni,' ka kei hehit, '? Sakini vensa mirkurtei anatin en selusien onen Sion?'✡
32 Ka rosakras rovahit, 'Meatin enges maeni' ven meatin keil ekek amundem kati keke Sion vi provet tai onen Ahi." Ka keil ametaun

✡ **11:19:** Mat 21:20-22 ✡ **11:20:** Mak 11:14 ✡ **11:23:** Mat 17:20; Luk 17:6; 1Kor 13:2 ✡ **11:25:** Mat 6:14; 5:23; Rev 2:4,14,20 * **11:26:** Tei en tus matu keil ten Mak asorin en selusien koanik koa vit, *"Munak methos onom tovuol en meatin sav, Ahi Tamer, methos onen sakras val enuk ka hel hendem ris tisaen keil onom."* ✡ **11:26:** Mat 21:23-27; Luk 20:1-8 ✡ **11:27:** Mat 16:21; 27:41; Mak 8:31; 14:43,53; 15:1; Luk 9:22; 22:66 † **11:28:** Keil avisi mukok veni Iesu likat meatin keil ran Eim Votut en Mak 11:15-19. ✡ **11:30:** Sion 1:33 ✡ **11:31:** Mat 21:32; Luk 7:30 ✡ **11:32:** Mat 14:5; 21:46

meatin keil anavuroh kat keil.✡
33 Sakini, avit risi min Iesu avit, “Komai mereingeingeni.”

Ka Iesu viteni mun min keil vit, “Inau mun, nirvitentei varei isei maenau namumon tounah keil enek.”

12

Iesu viten tatavolien usil longrasien onen meatin keil koa alei kat neiai tai✡
1 Evus, Iesu ra usil tatavolien tai min avat keil onen Siu keil vit, “En avong tai, meatin tai luh nei grep en atan onen. Mumon vieh karahiti, kil avul tai koa vi out koa avuhus lat si grep rani, ka muti avet tai vina nesa taleikokoeien. Navong mum vasi umen enek, horetan ekek maen meatin sav keil umai alosil kati. Ka meatin keil enek avat kati mini keke isa ris hati hei grep keil teni mini. Evus, horetan enek va en kantri sav tai.✡
2 “Sua vahis muli va, ka hei grep keil umai umen. Sakini, horetan enek sila slev tai va vales koakeil alosil kat nei grep osen keke vakur hati hei grep keil ka valahi vamai ris veni.
3 Ka navong slev enek rokol nei grep ekek, koakeil alosil kati avuli kati, amu puruni, ka asila ris va ka arsan etai tounah mini.”
4 “Evus, horetan enek sila slev sav tai onen va. Ka koakeil losil kat nei grep enek amuasi en vatin, apuruni, ka asila ris va.
5 Sakini, horetan enek sila slev tai ris, ka meatin keil enek amu vini suk. Navong sila slev sav keil emun, amumoni min keil vatte tas: tei en keil amu purun keil, teisav en keil amu vinvini varei.
6 Horetan enek mumoni va vio … natnali kati koa tas eli mul, kei koa envatien onen mul ien. Sakini, kei sila natnali va ven meatin keil enek veni mundemi vit, ‘Keil ihouhou min natmali kati.’✡
7 “Ka navong koakeil alosil kat nei grep enek ales natnali mul mai, aviteni min keil eris avit, ‘Horetan ten out enek, natnali keiek. ! Almai, rovouasi vamat! ! Hesakini, tounah keil onen hemai hehi orer esuk!’
8 Sakini, avuli kati ka amu vini. Evus, aso lat teiai onen va ran nei grep enek.”✡
9 Evus, Iesu vis avat keil onen Siu keil koa araengon tatavolien enek vit, “? Ka mukave? ? Horetan enek houmon sa suk en meatin keil enek? Kei hemai, hou vinvini meatin keil enek, ka hemae lat nei grep heha min meatin sav keil keke avalosil kati.
10 ? Mukave? ? Kami mirvulitei selusien enek ten Tus Votut? Veni viteni vit,

‘Pos koa meatin keil toumien alei seseini,
kei varei mai vi more vatiseng kati ten eim mulin pos sav keil.

11 *Koanik, Iahova mumoni,*

✡ **12::** Mat 21:33-46; Luk 20:9-19 ✡ **12:1:** Aes 5:1-2 ✡ **12:6:** Sen 22:2; Mat 3:17; 17:5; Mak 1:11; 9:7; Luk 3:22; 2Pit 1:17 ✡ **12:8:** Hib 13:12 ✡ **12:11:** Umen 4:11; 1Pit 2:7

ka rolesi tahos imok!' "
Sam keil 118:22-23✡
12 Navong avat keil onen
Siu keil along kilea keke
Iesu viten tatavolien enek
va kat usite one, e vati
avahuli kati, ka ametaun
mari vangi meatin keil.
Sakini, alokoveini uva.✡

Farasi keil avis Iesu en usite ten takis✡
13 Hetetamen onen Siu keil
koa along tatavolien onen
Iesu asila Farasi keil koa
ral min tei en Siu keil koa
amusil Asuv Herod, keil uva
avit avakaluvat Iesu.✡
14 Umai ka avit, "Tiser,
mekilea keik komul koviten
anatinien, kormusiltei ren-
demien onen meatin sav
keil. Avaseini komul ral het-
etamen keil vuo ehon keil
enges, hihiseien onom mal
enges usil sise koa Ahi en vat
meatin keil avousili. Mukok,
hit visi min komai. ?Hemal
enges keke ir, Siu keil, rehul
takis heha min kavmen ten
out Rom? ?Rehehuli vuo
rehervultei?"
15 Avaseini keke amul alu-
vos avit avamai en sakien
koa tahos, Iesu mundem
kilea rendemien tatisa one
ka vit, "?Vensa misak visi
mivakaluvat inau? Alsan
etai mani koa avul takis eni
minau malesi."
16 Keil asan mani tai mini,
ka vis keil vit, "?Nan isei ke?
?Isen isei mul ien?"*
Keil avit, "Asuv Houlu ten
out Rom keinek."
17 Sakini, Iesu vit, "Tounah
koa onen asuv houlu, mih-
esan risi mini. Ka tounah
koa vi onen Ahi, mihesan risi
min Ahi."✡

Sakini, keil amutimanin
en selusien onen Iesu.

Satusi keil avis Iesu usil
avong koa meatin keil imoul
eris ran matien✡
18 Evus, Satusi keil, koa
avit meatin sakras vamoul
eris ran matien, umai ven
Iesu ka avisi avit,✡
19 "Tiser, Mosis mutis
mengkatien koanik vi orer
koa vit, 'Munak meatin
tai mat ran ahin onen
ka titaealu tovuol, tunali
meatin enek hekur vatina
onen. Hesakini, luhekur
ehon koa ilesi hesuval natin
meatin koa mat.'†✡
20 Mulamu, time oulu (7)
aro ekonek. Koa moeite re-
talihe, ka navong mat, titan
tovuol.
21 Evus, koa katau eni
kur vatina onen. Ka kei
mun mat ka titaealu tovuol.
Tounah enek kistal emun en
tunali koa etel en keitel.
22 Sakien enek kistal en
time oulu (7) keil vasi ka
titiali one tovuol. Ka katau
suk, ahin emun mat.
23 ?Sakini, navong meatin
vasi keil imoul eris ran ma-
tien, ahin enek hehi ason
isei? Veni time oulu (7) keil
vasi enek akur ahin enek vi
one."

✡ **12:12:** Mat 14:5; Luk 22:2 ✡ **12:12:** Mat 22:15-22; Luk 20:20-26 ✡ **12:13:** Mak 3:6 * **12:16:** Mani enek, niniven asuv houlu ten out Rom mul ien ka amutis, 'Koanik vi natin Ogastas koa vi ahi.' ✡ **12:17:** Rom 13:7 ✡ **12:17:** Mat 22:23-33; Luk 20:27-40 ✡ **12:18:** Umen 23:8 † **12:19:** Siu keil amumoni mukonek vasakin isen meatin koa mat hervuoltei. ✡ **12:19:** Sen 38:8; Dut 25:5

24 Iesu vit kesi vit, "Ileilien onami tamureis. ? Mirk-ileatei vensa? Veni mirk-ileatei Tus Votut vuo keihoen onen Ahi.
25 En avong koa meatin keil imoul eris ran matien, isuval angelo keil en out nesa koa sakien ten tetali-heien tovuol.
26 ?Ka en usite ten meatin keil koa imoul eris ran matien, kami mirvulitei selusien koa Mosis mutisi usil holeai koa ahang mul ien ka romukan rekountei? Ekonek mutisi keke Ahi viteni min Mosis vit, *'Inau* ***navi*** *Ahi onen Ebraham, Ahi onen Aesak, ka Ahi onen Siekob.' Eksodas 3:6*✡
27 ? Milonge? Kei **vi** Ahi onen koakeil amoul, rovitei onen koakeil umat. Rendemien onami romaltei vareis."

Iesu visein meatin keil usil mengkatien koa kave vi het-etamen imok en mengkatien tateisav keil✡

28 En avong enek, tiser tai ten mengkatien onen Mosis mul raengon selusien koa Iesu mul viteni min Satusi keil. Kei lesi keke Iesu san selusien koa tahos imok min keil. Sakini kei mea, va ven Iesu ka visi vit, "?Mengkatien koa kave varei vi houlu mok en keil vasi?"
29 Iesu vit kesi mini vit, "Mengkatien koa houlu mok en keil keiek, *'!Me-Isrel keil, mihelonge! Iahova vi Ahi orer, kei tanges varei vi Ahi.*
30 *Emi hehat Iahova koa vi Ahi onami en tinomi, en moulien vasi keil onami, en rendemien vasi keil onami, ka en umen vasi keil onami.' Duteronomi 6:4-5*
31 Koa katau eni keinek, *'Em hehat meatin sav hesuval koa keik em vat keik eris.' Levitikas 19:18*✡ Mengkatien tovuol emun valohlin koakeilu ekek."
32 Tiser ten mengkatien vit risi vit, "Tahos imok, Tiser! Anatin suval koa koviteni keke Ahi tas, ahi tateisav tovuol emun.✡
33 Ka ir, er hehat Ahi en tiner, ka en moulien vasi keil orer, en rendemien vasi keil orer, ka en umen vasi keil orer. Ka envatien orer hel en meatin sav hesuval koa er vat ir netin. Koanik tahos imok keke rehendem kati ka rehoumoni, helohlin koa rehoumon sanien votut houlu hehina min Ahi."✡
34 Iesu long kilea keke selusien onen tahos imok, ka viteni mini vit, "Keik, vesesal hiasuvien onen Ahi val en moulien onom."✡

Koanek evus, meatin vasi keil ametau varei avahis ris Iesu en etai tounah.

Iesu vit usil Mesaea koa Ahi rie lati✡

35 Navong Iesu mul visein meatin keil en Eim Votut, vis keil vit, "?Vensa varei tiser keil ten mengkatien onen Mosis aviteni avit Mesaea koa Ahi hetie lati hekistal en vatiamal onen asuv houlu Deved telamu?

✡ **12:26:** Eks 3:2,15,16 ✡ **12:27:** Mat 22:34-40; Luk 10:25-28 ✡ **12:31:** Rom 13:9; Kal 5:14; Tiem 2:8 ✡ **12:32:** Luk 20:39; Dut 6:4; 4:35; Aes 45:21 ✡ **12:33:** Dut 6:5; Sos 22:5; Luk 10:27; Lev 19:18; Rom 13:9; Kal 5:14; Tiem 2:8; 1Saml 15:22; Hos 6:6 ✡ **12:34:** Mat 22:46; Luk 20:40 ✡ **12:34:** Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

36 Veni Ninin Votut san
rendemien min Deved koa
sakini viteni vit,
'Iahova viteni min Asuv onak
vit,
"Kitondan ekok en usivek
matu,
hetokol avong koa niling
koakeil avi vativieh ral
minuk
iha en hem." ' Sam keil
110:1✡
37 Asuv houlu Deved, kei
sasen enges, vise Mesaea
en 'Asuv.' ?Ka veni tata
tai sakras vahise natnali
en 'asuv,' Mesaea heka
en vatiamal onen Deved
hemukave?"‡ Meatin keil
houlu amul along selusien
onen Iesu, ka asi keil houlu
ven hihiseien onen.✡

Iesu sel kat tiser keil ka
Farasi keil✡
38 Navong Iesu mul visein
meatin keil vit, "Mihelei kat
revi tiser keil ten mengka-
tien. Keil e vati aval avoual
vatal more eisin koa taveah
ka e vati mun meatin keil
avahouhou min keil en out
ten lahruaien.
39 Keil alei kan out keil koa
asak koe ven mari meatin
keil en eim tahihiseien onen
Siu keil ka out tetahos emun
en avong ten ale.
40 Ven metenan one,
alah tounah houlu ran
vatina keil, ka en meten
meatin amul amumon hisien
tetaveah. !Mahien koa Ahi
hesani min keil hetisa mok
helin koa hesani min meatin
sav keil!"

Iesu visein meatin keil usil
vati sanien sa koa mal en
meten Ahi✡
41 En avong enek, Iesu
rondan vesesal en out ten
sanien keil koa vakataun
umen ten Eim Votut. Mul
les meatin keil amul ason
mani one va ien. Meatin keil
houlu koa tounah one houlu
ason mani houlu.✡
42 Evus, vatina tai, kei vi
livere, mai son titi mani elu
nges.
43 Ka navong Iesu lesi,
vise ruain meatin onen
keil ka viteni min keil vit,
"Naviteni min kami, vatina
ekek, sanien onen mariso
mok va en Eim Votut, lohlin
meatin sav keil.✡
44 Veni teisav keil ason koa
vi teisao en tounah one keil.
Ka vatina ekek vi livere mok,
ka kei so vasin mani onen,
koa vahi ten anien an."

13

Iesu vit usil sakvisien keil
ka avong takeih keil koa
hemai✡
1 Navong Iesu mea ran Eim
Votut, meatin tai onen vit,
"Tiser, les tei mau more eim
keil ten Eim Votut ka sakien
koa amosan eni en more
ahat keil."
2 Ka Iesu vit kesi mini vit,
"?Miles more eim keil ekek?
Avong hemai koa ahat keil
enek irkapiltei mun, meatin
keil imai u rasilin keil vasi."✡
3 Iesu ral min meatin keil
onen avina en Hou Nei Olip,
ka Iesu mul rondan en usite

✡ **12:36:** Umen 2:34-35; 1Kor 15:25; Hib 1:13 ‡ **12:37:** Anatin keke Mesaea heka en vatiamal onen asuv houlu Deved. Ka veni kei vise Mesaea en asuv, rie lati keke Mesaea vi houlu eni, ka vahesa mul mulamu eni. ✡ **12:37:** Luk 19:48; 21:38 ✡ **12:37:** Mat 23:1-36; Luk 20:45-47 ✡ **12:40:** Luk 21:1-4 ✡ **12:41:** Sion 8:20; 2Ki 12:9 ✡ **12:43:** 2Kor 8:12 ✡ **13::** Mat 24:1-35; Luk 21:5-33 ✡ **13:2:** Luk 19:44

va en Eim Votut. Pita, Tiemes, Sion ka Andru telmai veni, keitel saseatel enges.

4 Keitel telvisi telvit, "?Hit visi min komeitel, tounah koa koviteni usil Eim Votut enek hekur out nengeis? ?Ka asa varei hekistal hetie lat avong koa tounah keil enek hemai hekur out?"

5 Iesu viteni min keitel vit, "Mihelei kat revi kami, ka minamaentei meatin etai naluvos kami.

6 Meatin houlu imai ka ihit keil umai en isok ihit, '!Inau navi Mesaea!' Ka iluvos meatin keil hehi houlu.✡

7 Ka minandemkotei navong milonge keke vaeen keil amul vesesal ven kami, vuo mikur longlongien usil rea keil ka amul soutin. Tounah keil enek hemai somok hekistal, ka keil arvitentei avahit avong mai.

8 Out tai uas out sav, meteimal keil u ris teisav keil. Alu helu en out tei, ka amai heat meatin houlu. Tounah keil enek hesuval navong eisilin ahin mah, ka hekatau hekur tivava. Mahien teni hemai veah hemariso.✡

9 "Kami, mihelei kat revi kami enges. Avong mul mai koa meatin keil ihuli kat kami ka ikur kami miheha en kot. Keil uas kami mun en eim tahihiseien keil. Ka ven mimusil inau, umon kami mihelomal en meten hetetamen keil ka asuv houlu keil. Hesakini, miheilea mivahiten mormore longlongien usil hiasuvien onen Ahi min keil.✡

10 Veni helamu en tounah enek hekur out, longlongien enek heka vasi out imok.

11 Ka munak ihuli kat kami ka ikur kami miheha en kot, minandemkotei ven tounah koa mivahiteni. En avong teni, Ninin Votut hekataun kami en selusien. Hesakini, asa koa mihehiteni hervitei onami, kei heka ven Ninin Votut.✡

12 "Meatin keil imae lat tue kati keil keke uas keil imat, ka tata keil umoni hemukonek min titae keil. Ka titiali keil emun ihiles min tata ka mama one ka imae lat keil keke meatin keil u vini keil.✡

13 Meatin vasi keil tine heat kami veni mimusil inau. Ka kami koa mihelomal hekeih hetokol keite ten sakvisien keil enek, Ahi houtut moulien onami.✡

14 "Ka navong miheles *'tounah tai koa tisaso en meten Ahi' Daniel 11:31*✡ hel en out koa romaltei val ien, mal keke koakeil amul en provins ten out Sudea ikalah ilohosai ka ito suai en vatihou keil. (Kami koa milei usil selusien ekek, miheilea aneite teni.)

15 Munak meatin etai mul museh hae, avong hervinvintei vaha ris neim vakur etai tounah onen.✡

16 Ka munak meatin tai mum en ah, hervatei mun teim vakur etai eisin.

17 En avong enek, hetisa vareis min ahin keil koa ameas vuo koakeil arounat en tivava.✡

✡ **13:6:** Sion 5:43 ✡ **13:8:** Aes 19:2; 2Kron 15:6 ✡ **13:9:** Mat 10:17-18 ✡ **13:11:** Mat 10:19-20; Luk 12:11-12 ✡ **13:12:** Maek 7:6 ✡ **13:13:** Mat 10:22; Sion 15:18-21 ✡ **13:14:** Dan 9:27; 12:11 ✡ **13:15:** Luk 17:31 ✡ **13:17:** Luk 23:29

18 Ka mihehis min Ahi
keke tounah keil enek herk-
istaltei en avong ten an tisa,
19 veni mahien en avong
tatisa enek helohlin avong
vasi keil ten out netan: en
avong Ahi mumon out ne-
tan rokol kosa. Ka vati
avong enek hetovuol emun
en avong keil koa hemai
veah.✡
20 Ka Ahi heta koteh etai
hati avong tatisa keil ven
meatin keil onen koa rie lat
keil. Ven munak hermumon-
tei, meatin hetovuol emun
hemoul."
21 "Ka en avong enek
ihiteni ihit, '! Lesi, Mesaea
koa Ahi rie lati keiek!' vuo
'! Lesi, mul keiva!' Ka mi-
nakurtei anatin en selusien
one.
22 Veni mesaea taluvosien
keil ka provet taluvosien
emun imai. Keil umon
merikel ka isakin meatin
houlu itimanin en keil. Keil
isak visi avaluvos vis meatin
keil onen Ahi, munak akilea
avoumoni.✡
23 Sakini, mihelei kat revi
kami, veni navit usil tounah
vasi keil tuai koa hemai hek-
istal.
24 "Ka en hati avong enek
koa avong tatisa keil enek
hevus,

'Meteiai hemai hemalikelik
ka avati hertitintei.' Ae-
sea 13:10

25 *'Hitu keil imerang ran*
teilang,
ka tounah sav keil emun
amul nesa,
Ahi hesakulul en keil.'
Aesea 34:4✡
26 Hevus, meatin keil iles
'Natin Meatin hel hemita en
mahmah keil ten out nesa'
Daniel 7:13✡ hetal min kei-
hoen ka mari muohien onen.
27 Hesila angelo keil ikarahit
out netan keke avalah ruain
meatin keil koa Ahi rie lat
keil avi onen, en usite tai
ten out netan hetokol keite
teni."✡
28 Iesu vit risi min Pita kei-
tel vit, "Mihekur hihiseien
koa ten vati fik. Navong
angoite so lati, mul son oute
hau keil. Mukonek rokilea
keke avong koa heite vak-
istal ien mai vesesal.✡
29 En vati sakien netin
enek, navong miles tounah
keil amul akur out, miheilea
keke amairisien onak, Natin
Meatin, mul vesesal. Anatin,
mul tuai en voiteh.
30 Mikilea keke tounah keil
enek hekur out helamu en
avong meatin keil ten avong
kosa imatmat vasi.*
31 Out netan ral min
teilang mun hevuol, ka
selusien onak sakras
vavuol."✡
32 Ka Iesu viteni vit,
"Meatin tovuol vailea avong
koa Natin Meatin hemai:

✡ **13:19:** Dan 12:11; Rev 7:14 ✡ **13:22:** Dut 13:1-3; Rev 13:13 ✡ **13:25:** Esek 32:7-8; Soel 2:10,31; 3:15; Rev 6:12-14; 8:12 ✡ **13:26:** Mak 8:38; Rev 1:7 ✡ **13:27:** Dut 30:4; Sak 2:6,10 ✡ **13:28:** Mat 21:19; Mak 11:13 * **13:30:** Vesesal sua hanumau elu (40) katau en matien onen Iesu, Siu keil amumon rea ral min kavmen ten out Rom. Sakini, meatin tavaeen keil ten out Rom umai, ka amu rasilin Eim Votut ka out keil koa Siu keil aro ien. Koanik mumon tounah koa Iesu vit luvati min keil eni en Mak 13 mai vi anatin. Ka Siu keil koa akur revi selusien koa mul en Mak 13:14-16, keil alei kilea asa mul mai ka lohosai, sakini amoul. Ka selusien onen Iesu en Mak 13 enek mul selus usil sakvisien ten avong ekor keil emun koa hemai veah. ✡ **13:31:** Mat 5:18; Luk 16:17

angelo keil en out nesa arkileatei, vuo Natnali mun; Ahi Tamer enges kilea avong teni.✡
33 Mihelei kat revi kami ka mihesak mesei, ven mirkileatei avong koa kei hemai.✡
34 Hesuval koa hetamen tai lokovein teim sen keke vaha en out sav tai koa soutin. Sakini, ling meatin toumien keil onen avalosil kat tounah keil onen, ka avoumon umen savsav keil koa kei sani min keil. Ka kei koa lei kokoe en tounah onen hetosin amairisien onen.✡
35 Sakini, mihelei kat revi kami ven mireingeingen avong koa hetamen ten eim hemai ris eni: nahi en mendilah vuo en vongien; out helan vuo en visokon.✡
36 Munak hekistal, minatimanintei eni. Kei nalestei kami minamatil.
37 Asa naviteni min kami, naviteni min meatin keil vasi. ! Mihelei kat revi kami!"

14

Hetetamen keil onen Siu keil alekat sise avouas Iesu vamat✡
1 Avong elu sesuk hetokol avong Siu keil amundem kat 'Avong keil ten Veret koa Is Tovuol Ien.' En avong koa mulamu eni amumon 'Anien ten Mul Laui.' Sakini, asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis alah ruai keke avatun lekat sise koa ika suai ien ihuli kat Iesu ka uasi hemat.✡
2 Ka amul avit, "Rehermumontei en avong ten ale, veni hetisa meatin keil anoumon rea."

Iesu va en anien tai ka ahin tai rie lat houhouen onen mini✡
3 Navong Iesu mul veah en meteimal ten out Betani, mul kanian en teim sen Saemon koa mulamu mesaien ten leprosi mul en hiliven. Ka ahin tai mai neim, kur oel koa vite tahos imok, ka mani teni va nesa.* Ka kiles lat meten ka mutahi en vatin Iesu vatie lati keke vouhou mini.✡
4 Koanek sakin koakeil amul en out enek avuroh kati ka amul arun kutut eni ral min keil eris avit, "? Vensa varei kei mul purun oel mukok?
5 Vahit kei vasalem eni, kilea vakur mani handred etel (300).† Evus, kei kilea vasan mani keil enek vaha min koakeil tounah one tovuol." Sakini avul kati.
6 Ka Iesu vit, "!Allokoveini! ? Vensa mimul mimumoni mini mukonek? Kei mumon more tounah minau.
7 Koakeil tounah one tovuol ito hetal min kami lises. Ka mikilea mivakataun keil lisenges, mul esuk en kami. Ka inau, nirtotei hetal kami lises.✡
8 Ahin ekek mumon tounah koa kei kilea

✡ **13:32:** Umen 1:7 ✡ **13:33:** Mat 25:13 ✡ **13:34:** Mat 25:14 ✡ **13:35:** Luk 12:36-38 ✡ **14::** Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Sion 11:45-53 ✡ **14:1:** Mak 11:18; Luk 19:47 ✡ **14:2:** Mat 26:6-13; Sion 12:1-8 * **14:3:** Veite amumoni en ahat tamuoh koa avise en alabasta ka oel koa mul ien amumoni en lite ten vati nard. ✡ **14:3:** Luk 7:37-38 † **14:5:** Selusien kati vit, *"300 denarie,"* koa suval 300,000 vatu. ✡ **14:7:** Dut 15:11

voumoni. Ka navong mutah oel enau, kei mul sak mesein avek ven tetahinien onak.✡
9 Anatin eli naviteni min kami, en out vasi netan koa ihitehiten more long-longien usil inau, ihiteni mun asa koa ahin enek mumoni minau. Ka hesakin meatin sav keil emun indem silat kei."

Sudas maeni keke vasa lat Iesu va en hen asuv keil onen pris keil✡
10 Navong akanian evus, Sudas Eskariot, tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu, va ven asuv keil onen pris keil keke hemae lat Iesu heha en he.
11 Keil asi keil navong araengoni, ka avat kati mini avit ihuli. Sakini, Sudas mul lekat sise heka ien hemae lat Iesu min keil.

Iesu kan Anien ten Mul Laui ral min meatin keil onen✡
12 Navong Avong keil ten Veret koa Is Tovuol Ien emai, en visokon ten avong tai teni, teim sen Siu vasi keil amul asak mesei avouas sip-sip keil koa avaani en Anien ten Mul Laui. Meatin teindan elu (12) onen Iesu avisi avit, "? Out kave em vati mevasak mesein Anien ten Mul Laui ien?"✡
13 Sakini, Iesu viteni min meatin onen elu vit, "Milheha Serusalem, milhehisu min meatin tai koa mul vous veioai, milhousili.
14 Ka navong milhelesi va neim, milhehiteni min meatin koa eim onen milhehit, 'Tiser onomai en vati vailea keke out kave hean Anien ten Mul Laui vatal meatin onen keil ien.'
15 Hevus, meatin ten eim hekur kamil mithehina, hetie lat out koa mariso ka sak revi tuai. Milhesak mesein anien en out enek."
16 Sakini, keilu luva Serusalem ka lules tounah vasi suval koa Iesu viteni min keilu. Ka lusak mesein Anien ten Mul Laui en out enek.
17 En vongien enek, Iesu ral min meatin onen keil uva en out ten anien.
18 Ka navong amul akanian ruai, Iesu viteni min keil vit, "Anatin eli naviteni min kami, tai en kami koa mul kanian ral minau ekok, kei varei hemae lat inau niha en hen meatin tatisa keil."✡
19 Koanek sakin meatin onen keil alonge tisa, ka keil avis Iesu, tai vis ka teisav, avit, "? Asuv mukave, komundemi kovit inau?"
20 Ka Iesu vit kesi vit, "Tai en kami koa romul rokanian ruai ral minau.
21 Ka anatin keke Natin Meatin hemat hesuval koa Tus Votut viteni. Ka hetisa suk min kami tai koa hemae lati. Meatin enek, tahos imok kei vahit avarvasitei, veni Ahi hesan mahien mini hemarite mok."

Anien votut onen Asuv Iesu✡

✡ **14:8:** Sion 19:40 ✡ **14:9:** Mat 26:14-16; Luk 22:3-6 ✡ **14:11:** Mat 26:17-29; Luk 22:7-14,21-23; Sion 13:21-30 ✡ **14:12:** Eks 12:6; 14:20 ✡ **14:18:** Sam 41:9 ✡ **14:21:** Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Kor 11:23-25

22 Navong amul akanian,
Iesu kur veret ka san
masmasien veni. Evus, vul
vahasi ka riti min meatin keil
onen ka viteni min keil vit,
"Mihekuri miheani. Koanik
vi avek."✡
23 Evus, Iesu kur veiuaen,
san masmasien veni, ka sani
min keil amuni, tai vis ka
teisav.✡
24 Ka viteni min keil
vit, "Uaen koanik vi rak
vasakin hatkatien hau onen
Ahi vakeih ka vamai vahi
anatin.‡ Rak houe hesakin
meatin houlu ikur moulien.✡
25 Anatin eli naviteni min
kami, nirmuntei mun uaen
koanik hetokol avong koa
nimun ris uaen hau en out
koa Tata onak vi asuv houlu
ien."
26 Navong akanian evus,
amusau en souen tai ka
asital avina en Hou Nei
Olip.✡

Iesu vit luvati keke meatin keil onen ilohosai rani✡

27 Navong arokol Hou Nei
Olip, Iesu selus min meatin
onen keil vit, "Kami vasi mi-
helokovein inau hesuval koa
Ahi viteni en Tus Votut koa
vit,

'Nuas meatin koa losil kat
sipsip keil,
ka sipsip keil onen iloh
rasil.' Sakaraea 13:7✡

28 Ka navong nimoul eris ran
matien, nilamu en kami niha
en out Kaleli."✡
29 Pita mea selus vit,
"! Nahi koakeil ekek
ilokoveinuk, ka inau,
nasakras!"
30 Ka Iesu vit risi mini
vit, "En vongien enek, out
hermulantei mau, ka ato
herkokorattei mau hatte
helu; ka keik, kihiteni hatte
hetel keke korkileatei inau."
31 Ka Pita viteni keih
tamun vit, "! Vuo, hermuk-
teinek! ! Inau, nimat hetal
minuk! ! Inau, nasakras
mahiteni keke mahit inau
narkileatei keik!" Ka keil
vasi aviteni vatte tas.✡

Iesu vis min Ahi en out Ketsemani ka ling moulien onen en hen✡

32 Iesu ral min meatin
onen keil, uva en out koa
avise en 'Ketsemane' ka
viteni min keil vit, "Mihetон-
dan ekok, mihetosinau.
Maha mau, mahis."✡
33 Ka kur Pita, Tiemes ka
Sion, telmusili. Iesu en von
ka mundemko houlu.✡
34 Ka viteni min keitel vit,
"Demkoen vil en tinok, vit
vahonet inau. Mitheto ekok,
mithele hetal minau."✡
35 Iesu mual ran keitel ha-
vivis, retengeiril va netan,
ka vis Ahi hekulat avong
takeih enek rani.
36 Kei viteni vit, "Tata
onak eli. Kokilea kovoumon
tounah vas. Konoumon-
tei li nau nanalong mahien.
Ka kirmumontei hesuval koa

✡ **14:22:** Mat 14:19; 15:36; Mak 6:41; 8:6; Luk 9:16 ✡ **14:23:** 1Kor 10:16 ‡ **14:24:** Mosis mutah ran buluk en ahor ten sanien vasakin hatkatien matu koa me-Isrel keil amumoni ral min Ahi vamai vakeih ka vahi anatin (Eks 24:6-8). ✡ **14:24:** Eks 24:8; Sak 9:11; Hib 9:20 ✡ **14:26:** Sam 113–118; Luk 22:39 ✡ **14:26:** Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Sion 13:36-38 ✡ **14:27:** Mat 26:56; Mak 14:50 ✡ **14:28:** Mak 16:7 ✡ **14:31:** Sion 11:16 ✡ **14:31:** Mat 26:36-46; Luk 22:39-46 ✡ **14:32:** Sion 18:1 ✡ **14:33:** Mat 17:1; Mak 5:37; 9:2; 13:3; Luk 5:10; 6:14; 8:51; 9:28; Umen 1:13 ✡ **14:34:** Sam 42:5,11; 43:5; Sion 12:27; 4:9 ✡ **14:36:** Rom 8:15; Kal 4:6; Sion 5:30; 6:38

inau ek vati. Kumonis hesuval koa keik em vati."✡
37 Navong Iesu muris,
votini keke keitel telmatil.
Sakini, viteni min Saemon
Pita vit, "?Pita, komatil? ?
Kosakras kovatos kovalei
avong vahi havivis? 38 !
Kamitel, telmea! ! Telhis
keke mithermottei navong
sakvisien keil hemai en
kamitel. En tinomi, emi vati
mivoumon asa koa mal, ka
avemi memerau enges."✡
39 Iesu va ris ka vis en vati
hisien koa vis eni mulamu.
40 Ka navong muris mai
ven keitel, votini keke keitel
telmatil eris. Telsakras tel-
vahuli kat metalong. Sakini,
telmemou ka telreingeingen
tounah koa telhehiteni mini.
41 Ka navong Iesu muris
ven keitel hatte etel eni,
viteni min keitel vit, "?Mit-
matil eris? ?Mitmuseh veah?
!Vus tuai! ?Mitlesi? Ekek,
avong mai avasa lat Natin
Meatin vaha en hen meatin
tisa keil.
42 !Telmea, tovaha! Meatin
koa vasa lat nau keie, mai
tuai."

Avuli kat Iesu✡
43 Navong Iesu mul se-
mau selus, Sudas koa vi tai
en meatin teindan elu (12)
onen kistal. Ka meatin keil
amusili umai, alah kat mari
naef ka ai tavaeen keil. Umai
musil rendemien onen asuv
keil onen pris keil, elda keil
ten out Serusalem ka tiser
keil ten mengkatien onen
Mosis.✡
44 Sudas vat kati min keil
vit, "Meatin koa nimusi,
koanek keke mihehuli kati,
mihesar kati ka mihekuri
miheha."
45 Ka navong Sudas va
vesesal ven Iesu, vise vit, "!
Tiser!" Evus, kav kati ka
musi en vivin.
46 Sakini, meatin keil enek
avuli kati.
47 Ka tai en keil vati mul
vesesal en out enek, leh lat
mari naef onen ka musah
koteh ralingen slev onen
asuv houlu onen pris keil.
48 Ka Iesu vis meatin keil
enek vit, "?Vensa mimai mi-
lah kat naef ka ai tavaeen
keil? ? Mimai keke mi-
vahuli kat inau vasuval navi
tarhena tai?
49 En avong vasi navisein
meatin keil en teahu ten
Eim Votut vesesal ven kami,
ka mirvuli kattei nau. Ka
tounah koa mimumoni sakin
asa koa Tus Votut viteni usil
inau hemai hehi anatin."✡
50 Ka meatin keil vasi
onen Iesu alokoveini ka aloh
rasil.✡
51 Ka litetai tai koa kav koe
en kaliko tas, muleh musil
Iesu. Ka navong meatin keil
asasa avuli kati,
52 lokovein kaliko onen
mules ka muloh hon enges.§

Hetetamen keil onen Siu keil akur Iesu va en kot✡
53 Ka meatin keil koa avuli
kat Iesu akuri va en asuv
houlu onen pris keil. Ka
asuv keil onen pris keil,
ral min elda keil ten out
Serusalem, ka tiser keil

✡ **14:38:** Mat 6:13; Luk 11:4 ✡ **14:42:** Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Sion 18:3-12 ✡ **14:43:** Mat 16:21; 27:41; Mak 8:31; 11:27; 14:53; 15:1; Luk 9:22; 20:1 ✡ **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Sion 18:20 ✡ **14:50:** Sak 13:7; Mat 26:31; Mak 14:27 § **14:52:** Litetai koanek, amundemi avit vi Mak koa mutis tus enek. ✡ **14:52:** Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Sion 18:13-14,19-24

emun ten mengkatien onen Mosis alah ruai en out tas ekonek.✡

54 Ka Pita mul lehni musil keil va vio … arokol teahu ten teim sen asuv houlu onen pris keil. Pita rondan ral min meatin taleikokoeien keil koa alosil kat teim enek, ka mul mutae ahang.

55 Asuv keil onen pris keil ka hetetamen sav keil emun koa aro en out ten kot enek, amul alekat meatin koa heselus hetisa heha kat usite onen Iesu en kot keke akilea avouasi vamat. Ka arvotin etai meatin.

56 Meatin houlu aviten luvosien va kat Iesu, ka en selusien keil one armaitei en rendemien vatas.

57 Ka en avong enek, tei en meatin keil amulomal aluvos eni avit,

58 "Metlonge keke kei vit hou rasilin Eim Votut koa meatin keil amumoni. Ka en avong etel, houm kes tamun koa meatin tovuol houmoni."✡

59 Ka en selusien somok enek, tunien one tateisav.

60 Sakini, asuv houlu onen pris keil mulomal luhu en keil ka vis Iesu vit, "?Tounah tovuol kovahiteni? ?Kolong selusien somok koa aviteni va katuk?"✡

61 Ka Iesu mules ro raeng, roviten etai selusien.✡

Ka asuv houlu onen pris keil enek vis risi vit, "? Anatin keke keik kovi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani? ?Anatin keke kovi Natin Ahi koa romul rovati lat isen?"

62 Ka Iesu vit risi vit, "Inau keinek. Ka hervitei tuetin, kami miheles …

'Natin Meatin hetondan
en usite matu onen Ahi
Asuv ten Keihoen.
Ka mihelesi hemita
en mahmah keil ten out
nesa!' " *Sam keil 110:1; Daniel 7:13*✡

63 Asuv houlu onen pris keil tin tisa houlu ven selusien onen Iesu. Sakini, rali vas eisin omon** ka musel vit, "?! Vensa romul rolekat selusien sav koa vaha kati!?✡

64 ? Mitlonge? ! Kei selus va kat isen Ahi! Kei rali koteh mengkatien orer. ? Rendemien onami mukave?" Keil vasi umai en rendemien tas avit mal keke Iesu hemat.✡

65 Ka tei en keil amutiv kat Iesu, apar koe meten ka amul amuti. Navong amumoni avit, "?! Ei provet, hit visi, isei mutik!?" Evus, meatin taleikokoeien keil ten eim enek akulat Iesu ran keil, ka keil esuk amul amuasi.

Pita viteni hatte etel keke rokileatei Iesu✡

66 Navong Pita mul semau en teahu ten eim osen asuv

✡ **14:53:** Mat 16:21; 27:41; Mak 8:31; 11:27; 14:43; 15:1; Luk 9:22; 20:1 ✡ **14:58:** Mak 15:29; Sion 2:19 ✡ **14:60:** Aes 53:7; Mak 15:4-5; Luk 23:9 ✡ **14:61:** Mat 16:16; Mak 5:7; Luk 8:28; Sion 11:27; 20:31 ✡ **14:62:** Mat 22:44; Luk 20:42; Umen 2:34; Efes 1:20; Kol 3:1; Hib 1:3,13; 10:12; 12:2; Mat 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27; Rev 1:7; 14:14 ** **14:63:** Tus Votut ling mengkatien en asuv ten pris keil vit asakras avatali vas etai eisin one navong alonge tisa (Lev 10:6; 21:10). ✡ **14:63:** Nam 14:6; Umen 14:14 ✡ **14:64:** Lev 24:16; Sion 19:7 ✡ **14:65:** Mat 26:69-75; Luk 22:52-62; Sion 18:15-18,25-27

houlu onen pris keil, atouli toumien tai onen mai.
67 Ka navong les Pita mul mutae ahang, kei lei mamah eni ka rie lati vit, "! Keik kamil Iesu ten out Nasaret!"
68 Ka Pita muun vit, "Rovitei anatin. Inau narkileatei tounah koa komul koviteni." Ka kei mea mual va en meteau.††
69 Ka atouli enek lei ris Pita ka viteni min meatin keil koa amul en out enek vit, "! Meatin ekek vi tai en keil!"
70 Pita muun eris vit, "! Vuo! Rovitei inau."
Rovitei tuetin, meatin sav keil emun aviteni min Pita avit, "Keik tai en keil keinek. Selusien onom suval koan Kaleli varei."
71 Ka Pita selus keih min keil ka vit, "! Inau narkileatei varei meatin koa mimul miviteni! ! Ka Ahi hesan mahien minau munak selusien onak vi luvosien!"
72 Mal en avong enek, ato kokorat hatte elu eni. Navong Pita longe, mundem ris asa koa Iesu viteni mini vit, "Ato herkokorattei mau hatte helu, ka keik kihiteni hatte hetel keke korkileatei inau."✡ Sakini, Pita en von ka murang.

15

Amulamun Iesu va en kot onen asuv Paelet keke hesan matien mini✡
1 En visokon semau, asuv keil onen pris keil, elda keil ten out Serusalem, ka tiser keil ten mengkatien onen Mosis ral meatin sav keil emun alah ruai en Kaonsel onen Siu keil. Aselus rahit usite onen Iesu ka umai en rendemien tas keke hemat. Sakini, apar kati ka amulamuni va min Asuv Paelet keke avamae lati mini.*✡
2 Paelet vis Iesu vit, "?Keik, kovi asuv houlu onen Siu keil?"
Iesu vit kesi vit, "Suval koa koviteni."
3 Ka asuv keil onen pris keil amumon selusien houlu va kat Iesu.
4 Ka evus, Paelet viteni min Iesu vit, "?Kirviten etai tounah? ?Korlongtei tisaen keil houlu koa aviteni avit komumoni?"✡
5 Ka Iesu vati raeng eni mules. Ka Paelet mutimanin veni Iesu roviten etai mun selusien.
6 Vi sakien matu onen Asuv Paelet keke en avong ten Anien ten Mul Laui, hemae lat meatin tai koa meatin keil e vati va sital ran eim takeih.
7 (Ka en avong enek, lariken tai mul en eim takeih, isen Barabas. Avuli kati ral min lariken teisav keil veni amu vini meatin en rea tai veni avuroh kat kavmen.)
8 Sakini, meatin keil umai avis Paelet avit vamae lat meatin tai vamaluv vaha ran eim takeih musil sakien matu onen.
9 Ka Paelet vis keil vit, "?Emi vati mamae lat asuv

†† **14:68:** Tei en tus keil onen Mak asorin selusien enek koa vit, *"Hatte tas, ato kokorat."* ✡ **14:72:** Mat 26:34; Mak 14:30; Luk 22:34; Sion 13:38 ✡ **15::** Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-25; Sion 18:28-40 * **15:1:** Asuv Paelet vi meatin ten kavmen koa mul losil kat out Itumea, Sameria, ka Sudea koa mari meteimal Serusalem mul ien. ✡ **15:1:** Luk 22:66; Mat 16:21; 27:41; Mak 8:31; 11:27; 14:43,53; Luk 9:22; 20:1 ✡ **15:4:** Aes 53:7; Mak 14:60-61; Luk 23:9

houlu onen Siu keil vamaluv vaha?”
10 Kei visi mukonek ven lei kilea tuai keke asuv keil onen pris keil akur Iesu vaha mini veni amul avi elu eni.
11 Ka tei en asuv keil onen pris keil aling kati tuai keke avaleh rendemien onen vangi meatin keil keke avahis Paelet hemae lat Barabas vamaluv vaha.✡
12 Sakini, Paelet vis ris keil vit, “? Emi vati numon sa en meatin koa mivit vi asuv houlu onen Siu keil?”✡
13 Keil aviso vina mini avit, “!Ti kati en aiveave!”
14 Ka Paelet vis keil vit, “? Kei mumon sa koa tisa?”
Ka keil aviso keih eris avit, “!Ti kati en aiveave!”
15 Sakini, Paelet mae lat Barabas min keil veni en rovattei vapurun rendemien one. Ka viteni min meatin keil tavaeen keke ilamun Iesu iha, itahi en viau koa sineite mul, ka iti kati en aiveave.

Meatin tavaeen keil amumon tohtohien en Iesu✡
16 Navong amutah Iesu evus, meatin tavaeen keil amulamuni va en teahu ten mari eim one, ka avise ruai en meatin tavaeen keil vasi umai out tas.
17 Keil amul amumon tohtohien eni. Akav koe en kaliko tai koa vilhili suval asuv houlu tai, ka amumon vatluvoluv en viau koa sin mul ien,† ka aling kati en vatin.✡
18 Evus, aviso avit, “Mevouhou minuk, asuv houlu onen Siu keil.”
19 Evus, amutiv kati ka amuasi en vatin ral min ai tai. Tai, evus, tamun. Ka aretengeiril mini ka amul arohtoh uva netan mini.
20 Navong meatin keil tavaeen arohtoh mini evus, akulat ris kaliko onen asuv houlu rani, ka amusin risi en eisin kati omon. Evus, amulamuni avina keke avati kati en aiveave.

Amuti kat Iesu en aiveave✡
21 Ka en avong enek, meatin tai ka en out sav, mai netin Serusalem. Isen Saemon ten out Saerin, vi tata onen Aleksanda ka Rupas. Ka meatin tavaeen keil akeih kati vahous aiveave onen Iesu.
22 Amulamun Iesu vina en Hou Kolkota, koa aneite teni vi ‘asi ten avat.’
23 En out enek, asan uaen koa avilesi ral min mir‡ vamuni keke vasakin mahien onen vaha netan. Ka Iesu seseini.✡
24 Evus, meatin tavaeen keil amuti kat Iesu en aiveave ka ariti eisin omon ven keil. Ka navong Iesu mul murur, keil ason daes keke avales isei hekur eisin koa kave.✡
25 Navong amuti kati, meteiai ma neli tuai nesa.
26 Ka en aiveave onen, aling tisien tai nesa koa viteni vensa amuti kati vit, ‘Koanik vi Asuv Houlu onen Siu Keil.’

✡ **15:11:** Umen 3:14 ✡ **15:12:** Umen 3:13; 13:28 ✡ **15:15:** Mat 27:27-31; Sion 19:2-3 † **15:17:** Suval sin tomah. ✡ **15:17:** Luk 23:11 ✡ **15:20:** Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Sion 19:17-27 ‡ **15:23:** Mir vi meresin tai koa amumoni en toeai tai, vasakin mahien onen meatin vaha netan, suval panadol. ✡ **15:23:** Sam 69:21 ✡ **15:24:** Sam 22:18

27 Ka meatin keil tavaeen amuti kat tarhena elu emun en aiveave, tai en usiven matu ka tamun en usiven meil onen Iesu.✡
28 §
29 Meatin keil amual vesesal ven out enek, amunge kat Iesu ka aselus kareni avit, "! Ekovei! ? Anatin keke keik kovit kokur keihoen keke ku rasilin Eim Votut ka kum risi en avong hetel enges?✡
30 !Ka hetahos imok keke kikataun keik sasom enges! !Kisuvul ran aiveave!"**
31 Ka asuv keil onen pris keil ral tiser keil ten mengkatien onen Mosis emun amul arohtoh min Iesu. Amul aviteni min keil eris avit, "! Kei kilea vakataun meatin sav keil, ka sakras vakataun kei sasen enges!
32 !Munak vi anatin keke kei vi Mesaea, asuv houlu onen Siu keil, tahos keke hemita netan ran aiveave keitinek! Hesakini, ir rehelesi ka rehekur anatin eni." Ka tarhena keilu mun lumul luselus kareni.

Matien onen Iesu✡
33 En taviai, mankoli mai mutaluh koe out vasi, ka meteiai tovuol rokol haoa etel.✡
34 Ka navong haoa etel enek evus, Iesu viso keih en selusien kati onen ten Arameak vit, *"!Ilae! !Ilae! ? Lama sabaktani?" Sam keil 22:1* Aneite ten selusien enek vi, '!Ahi onak! !Ahi onak! ? Vensa kolokoveinau?'
35 Navong tei en koakeil amul en out enek araengoni, keil avit, "?Milonge? Kei mul vise provet Ilae-tsa."
36 Ka tai en keil muloh vina, kur tounah koa suval soke eisin tai, ka rang rinduni en uaen takon.✡ Evus, lingi en kele ai tai ka mai sani vina ven Iesu vasimi. Evus, viteni vit, "Veitir mau ka rovales visi. ? Ilaetsa hemai hekulati hemita netan ran aiveave, vuo hermaitei?"
37 Ka Iesu mis roha, leh kor en eang, ka mat.
38 En hati avong enesek, kaliko koa matetel koa aleh koe hati out tai koa vi votut vis vi votut imok en Eim Votut, sipasi en ngolite nesa vita varei rokol ngolite netan.✡
39 Avat tai onen meatin keil tavaeen mules vati vesesal ven aiveave. Lesi mukave Iesu mat, ka vit, "Anatin eli, kei vi Natin Ahi varei."
40-41 Ahin houlu avati keil soutin neli ran aiveave ka amul arapehai avalesi. Keil amusil Iesu umai en out Serusalem. Ka etel en keil, Meri ten out Makdela, Salome, ka Meri mama onen Iosev keilu Tiemes; mulamu telmusil Iesu navong mul en out Kaleli ka telkatauni.✡

✡ **15:27:** Mat 20:21; Mak 10:37 § **15:28:** Tei en tus matu ten Mak asorin selusien enek, *"Sakini, selusien ten Tus Votut mai vi anatin koa vit, **'Apuruni suval vi tarhena tai.'"***(Aes 53:12) ✡ **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Rang 2:15; Mak 14:58; Sion 2:19 ** **15:30:** Koanek sakin selusien ten Sam 22:7-8 mai vi anatin. ✡ **15:32:** Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Sion 19:28-30 ✡ **15:33:** Amos 8:9 ✡ **15:36:** Sam 69:21; Mat 27:34; Mak 15:23; Luk 23:36 ✡ **15:38:** Hib 10:19-20 ✡ **15:40-41:** Luk 8:2-3 ✡ **15:40-41:** Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Sion 19:38-42

Aling teiai onen Iesu va en valengeihat tatetahinien✡

42 Vesesal out vavong ka Sabat vamai. Sakini, Siu keil amul asak mesei veni.
43 Meatin tai, isen Siosep ten out Aramatea, metauen tovuol ien ka kei va vis Asuv Paelet ven teiai onen Iesu. Kei vi hetamen tai ten Kaonsel onen Siu keil koa avouhou mini. Kei mun, mul rosin avong koa hiasuvien onen Ahi hekistal en out netan.
44 Paelet mutimanin navong raengoni keke Iesu mat tuai. Sakini vise avat onen meatin keil tavaeen vamai veni ka visi vit, "?Iesu mat imok tuai?"
45 Navong avat enek viteni mini keke anatin mat tuai, Paelet mae lat teiai onen Iesu suk min Siosep.
46 Sakini, Siosep va, vul kaliko tamuoh tai, ka va kulat teiai onen Iesu ran aiveave. Evus, kav koe en kaliko ka lingi va en valengeihat tai koa arei meseini tuai. Evus, rein mari ahat vita mul koe voiteh ten valengeihat enek.✡
47 Ka Meri ten out Makdela ka Meri, mama onen Iosev keilu Tiemes, lumul soutin neli, ka lules out koa kei ling teiai onen Iesu mul ien.

16

Iesu moul eris ran matien✡

1 Ka en mendilah, navong Sabat evus, Meri ten out Makdela, Salome, ka Meri mama onen Iosev keilu Tiemes, telvul oel koa vite tahos keke telvasahula en teiai onen Iesu.
2 Ka en Sande, visokon semau, navong meteiai kistal, telva keke telvasao en valengeihat.
3 Navong telmul telmual veah en sise, telvis keitel eris telvit, "?Isei hetei lat mari ahat ten voiteh min iatel?"
4 Ka navong telvina tellesi keke ahat arei lati tuai, ka ahat enek mariso.
5 Sakini, telva neim. Ka navong telva neim, telles meatin hau tai rondan en usite matu, musin en eisin tamuoh. Ka navong tellesi, telmutimanin eni.✡
6 Ka kei viteni min keitel vit, "! Mitnametautei! Mitlekat Iesu ten out Nasaret koa amuti kati en aiveave. Kei moul eris ran matien tuai ka rorotei mun ekok. Mitkilea mitvales out koa aling teiai onen mul ien.
7 Ka mitheha, mithehiteni min meatin keil onen, ka mithehit kati mok min Pita, keke Iesu helamu en keil heha provins ten out Kaleli. Keil ilesi en out enek hesuval koa kei viteni tuai min keil."✡
8 Navong teluahin telsital ran valengeihat, annivul kat keitel, telmaleilei ka tellohosai. Veni telmetau houlu, telroviten etai tounah koa

✡ **15:46:** Umen 13:29 ✡ **16::** Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Sion 20:1-10 ✡ **16:5:** Rev 7:9,13 ✡ **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28

tellesi min meatin sav en sise.*

Tei en tus matu keil ten Mak, 16:9-20 tovuol ien

Iesu rie lat kei min Meri ten out Makdela✡

9 Navong Iesu moul eris ran matien en visokon semau en Sande, kei kistal mulamu ven Meri ten out Makdela koa mulamu vile lat ninin tisa oulu (7) rani.

10 Ahin enek va, viten asa koa kur out min meatin keil onen koa amul amurang.

11 Ka navong araengoni keke Meri les Iesu moul eris ran matien, arkurtei anatin eni.

Iesu kistal min meatin elu en sise✡

12 Katau ris, Iesu kistal ven meatin onen elu navong lumul luva en out sav. Ka keilu lurlei kileatei veni nan viles.

13 Ka navong lukilea suk, lumuris ka luviteni min teisav keil luvit lules Iesu, ka keil esuk arkurtei anatin en selusien onealu.

Iesu mai kistal min meatin keil onen✡

14 Katau suk, Iesu kistal ven teindan tai (11) onen navong amul akanian. Ka vul kat keil veni demkatien one tovuol ka vatie keih ramat veni arkurtei anatin en selusien onen koakeil avit leini avit alesi moul eris ran matien.

15 Ka kei viteni min keil vit, "Miheha, miheka vasi out ka mihehitehiten more longlongien min meatin vasi keil ten out netan.

16 Ka meatin koa heling demkatien onen en more longlongien usil inau, mihehi baptaes en keil keke vatie lat anatinien teni. Hesakini, kei hekur moulien hau. Ka meatin koa rokurtei anatin en more longlongien enek, Ahi helei rahit usite one.✡

17 Koakeil akur anatinien, ikur keihoen koa hesakin keil umon merikel. Ihile lat ninin tisa en isok, ka iselus en selusien sav keil emun.✡

18 Ka munak ikur tetal vuo imun oai tatisa koa hesakini imat, tounah hetovuol hesut keil. Keil iling he en koakeil amesai, ka itali lat keil ran mesaien one."✡

Iesu vina en out nesa✡

19 Navong Iesu selus ral min meatin teindan tai (11) onen evus, Ahi kulati ran keil ka kuri vina nesa. En out nesa, Iesu rondan en usite matu onen Ahi.✡

20 Ka meatin keil onen uva ka avitehiten selusien onen Ahi en out vasi. Ka

* **16:8:** Tei en tus matu ten Mak evus en vas 8. Ka teisav en tus matu keil asorin selusien enek koa vit, *"Sakini, keitel telva varei ven Pita ka teisav keil. Telviten hati tounah koa tellesi ka telraengoni min keil. Mul evus, Iesu, kei mok, sila meatin onen keil keke ika rasil iha en out vasi en out netan ka ihitehiten more longlongien ten moulien hau koa sakras vavus min meatin vasi keil."* ✡ **16:8:** Mat 28:9-10; Sion 20:11-18 ✡ **16:11:** Luk 24:13-35 ✡ **16:13:** Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Sion 20:19-23; Umen 1:6-8 ✡ **16:16:** Umen 2:38; 16:31,33 ✡ **16:17:** Umen 8:7; 16:18; 2:4,11; 10:46; 19:6; 1Kor 2:2-4 ✡ **16:18:** Luk 10:19; Umen 28:3-6; 4:30; 5:16; 8:7; Tiem 5:14-15 ✡ **16:18:** Luk 24:50-53; Umen 1:9-11 ✡ **16:19:** 2Ki 2:11; Umen 1:9-11; 1Tim 3:16; Sam 110:1; Mat 22:14; 26:64; Mak 12:36; 14:62; Luk 20:42; 22:69; Umen 2:33,34; 5:31; 7:55,56; Rom 8:34; Efes 1:20; Kol 3:1; Hib 1:3,13; 8:1; 10:12; 12:2; 1Pit 3:22

Asuv Iesu mul kataun keil ka ṣakin merikel keil akistal en he. Koanek sakin meatin keil houlu akur anatin en selusien one.✡

Koanek vi keite ten more longlongien usil Iesu Kristo koa Mak mutisi. Anatin.

✡ **16:20:** Umen 14:3; Hib 2:3-4

Selusien koa helamu ten Luk

? Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanik, isen Luk. Kei rovitei tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu. Kei vi time tai onen Pol koa lumual vituai ka lumum vituai en out keil houlu.✡ Luk rovitei Siu, ka avaseini, kei mul ling demkatien onen en Iesu Kristo. Luk vi dokta tai✡ ka sukul revi. Kei kilea revi tounah vasi koa kur out en moulien onen Iesu. Kei varei mutis tus keilu ekek: 'Luk' ral min 'Umen onen Eiloheh Keil.'

Luk mutis tus koanek vesesal en sua 60 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Luk mul en taon ten out Rom vuo Sesaria navong mul mutis selusien keil enek. En avong koanek, tunien houlu usil Iesu mul ka vasi out, tei vi anatin ka tei vi luvosien. Sakini, Luk vit vatis tunien tai usil moulien onen Iesu koa mal revi. Sakini, Luk va lekat meatin keil houlu koa amusil kat Iesu navong mul semau en out netan ka koa ales umen onen en mete kati keke valong revi tunien keil one. Evus, kei mutis asa koa long usili ran keil. Luk vit vatie lati keke Iesu vi meatin tai koa moulien onen mal revi ka tisaen tovuol ien. Ka en vati mun vatie lati keke Iesu vi Ahi anatin koa mul mutut moulien onen meatin keil.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Luk mul mutis selusien keil ekek min time tai onen, isen Teopolis.✡ Aneite ten isen vi 'meatin koa envatien mul en Ahi.' Anatin keke Luk mutis tus koanek min meatin enek, ka kilea keke meatin sav keil emun koa arvitei Siu ihuli.

? Luk mutis selusien koanik vensa?

Luk en vati vatie lati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati – Luk mutis revi tounah koa rie lati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai.✡ Kei rie lati mun keke Iesu sakin hatkatien keil vasi koa Ahi sani min me-Isrel keil ka en provet keil usil Mesaea mai vi anatin.✡ Moulien onen Iesu mal vasi ka maen kei sasen keke heha hemat houtut meatin keil ten out netan suval koa provet keil avit luvati.✡

Luk en vati vaselus usil tounah vasi koa kur out en moulien onen Iesu – En tunien usil moulien onen Iesu koa Luk mutisi, kei vit usil tounah keil koa kur out en avong koa Iesu avasi, ka tei en tounah koa mul kistal eni navong vi titiali veah.✡ Luk lelekat revi vatte ten tunien keil usil Iesu ka en meatin keil koa amul en avong keil enek, ka ling vis tunien keil ekek vousil avong kati koa keil akur out ien. Hihiseien ka merikel

---

✡ :: Kol 4:14; 2Tim 4:11; Plp 1:24 ✡ :: Kol 4:14 ✡ :: Luk 1:1; Umen 1:1 ✡ :: Luk 2:11; 4:41; 9:20; 23:2; 24:26 ✡ :: Luk 1:70; 3:4; 4:17; 10:24; 13:34; 16:31; 18:31 ✡ :: Luk 24:25 ✡ :: Luk 1:1–2:52 ✡ :: Luk 10:1–18:14; 19:1-28

keil houlu koa Luk mutisi romultei en tus sav keil.✡

Luk en vati vatie lati keke Iesu en mul mahis vati meatin keil koa mesav keil alei sesein keil – Luk rie lati keke envatien ka enmahisien onen Iesu mul en koakeil amesai, koakeil arvitei Siu,✡ livere keil,✡ ahin keil✡ ral min titiali keil emun.✡ Hihiseien keil houlu koa Luk mutis kati rie lati keke Iesu en mul mahis meatin keil koa mesav keil alei sesein keil.

Luk en vati vatie lati keke Ninin Votut mul mum en moulien onen meatin keil – Luk mul rie lati keke Ninin Votut mum houlu en moulien onen Iesu: en avong avasi,✡ en avong Sion vi baptaes eni,✡ en avong koa mul mumon umen onen✡ ka en avong emun koa mea moul eris ran matien.✡ Keihoen onen Ninin Votut en moulien onen Iesu rie lati keke ka ven Ahi anatin. Ka Luk rie lati keke Ahi mul san vati Ninin Votut enetinek min meatin keil onen vasan keihoen min keil ka keke availea sise koa mal onen Ahi.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Luk 19:10

> Iesu viteni vit, "Natin Meatin mai en out netan valekat meatin keil koa avupuol, ka voutut moulien one."

? Asa mul en selusien koanik?

1. Iesu avasi, ka moul rokol avong koa kur rohtoh en umen keil onen. (1:1–4:13)
2. Selusien ka umen keil onen Iesu. (4:14–21:38)
   a. Iesu mum en out keil en provins ten out Kaleli. (4:14–9:50)
   b. Iesu mum en out keil en provins ten out Sudea, ka provins ten out Perea. (9:51–19:27)
   c. Iesu mum en taon ten out Serusalem. (19:28–21:37)
3. Iesu mat ka moul eris ran matien. (22:1–24:53)

Hitkileaen onen Luk usil tus koanek

1-2 More visokon minuk Teopolis,* hetamen onak.

Navong Iesu moul semau en out netan, meatin houlu ales tounah keil koa kei mumoni ka amusili. Tei en keil umai avi eiloheh keil onen ka avit usil tounah keil koa ales Iesu mumoni.✡ Ka meatin houlu koa alonge amutis kat revi.

3 Ka inau, Luk, namusil revi tounah vasi keil enek emun, mukave avasi va rokol mukave va ris en out nesa. Sakini, namundemi navit tahos keke inau mun nitis retai en tounah keil housil sakien koa akistal ien. Hemukonek, keik, Teopolis, hetamen onak,✡

4 kokilea kovailea anatinien ten tounah keil koa

✡ **::** Luk 2:32; 8:37; 10:13; 11:32; 17:16 ✡ **::** Luk 2:22; 4:18; 7:22; 11:41; 12:33; 14:13; 16:20; 18:22 ✡ **::** Luk 2:37; 7:13; 9:14; 18:3; 20:47; 21:3 ✡ **::** Luk 9:42; 9:48; 18:16 ✡ **::** Luk 1:11; 1:35; 1:67; 2:9; 2:27; 2:38 ✡ **::** Luk 3:22; 4:1 ✡ **::** Luk 4:14; 4:18; 10:21 ✡ **::** Luk 24:4,16,31,36,51 ✡ **::** Luk 24:49 * **1:1-2:** Teopolis, aneite ten isen vi 'meatin koa en vati vailea revi mok Ahi.' ✡ **1:1-2:** Sion 15:27 ✡ **1:3:** Umen 1:1

mesav keil amul aviseinuk eni.

Angelo tai vit luvat hasuen onen Sion Baptis

5 En avong koa Mari Herod vi asuv houlu ten provins ten out Sudea, pris tai mul, isen Sakaraea. Kei vi tai en vangi pris keil onen Abitsa.† Ahin onen, isen Elsavet, koa kei emun ka en mari vatiamal onen pris Eron telamu.✡

6 Sakaraea ka ahin onen lumal en meten Ahi ka lumusil kat revi mengkatien keil onen.

7 Sakaraea vi ulmatu tuai ka titiali onealu tovuol veni tovuli onen vi lumalum.

8 En avong tai, vangi pris keil koa Sakaraea mul ien uva avoum en Eim Votut onen Ahi, ka kei mul mumon umen keil onen ral min keil.✡

9 Musil sakien matu onen pris keil, aleh isen tai en keil koa heha neim en Eim Votut vanit senta vaha min Ahi. Sakini, aleh isen Sakaraea.

10 Ka navong Sakaraea mul neim, koakeil umai keke avaha netan min Ahi amul en teahu ten Eim Votut ka amul avis.

11 Hatte tas, angelo tai onen Iahova mai kistal ven Sakaraea ka mulomal en usite matu en avet koa kei munit senta ien.

12 Navong Sakaraea les angelo enek, mutimanin ka metau vis metau.

13 Ka angelo viteni mini vit, "! Sakaraea, konametautei! Ahi long hisien onom tuai. Ahin onom, Elsavet, hervitei tuetin hekur natmali tai, ka kiling isen hehi 'Sion.'

14 Hasuen onen hesakin kamil milhesi kamil, ka meatin sav emun keil isi keil veni.

15 Natmali hemai hehi hetamen tai en meten Iahova. Hehi votut en moulien vasi onen ka hermuntei varei uaen vuo oai takeih. Navong hel semau en vangen mama onen, Ninin Votut hehilelau eni.✡

16 Ka kei hesakin houlu en me-Isrel keil ihiles ran tisaen keil one, iha ris min Iahova, Ahi one.

17 Keihoen onen Ninin Votut hel ien hesuval koa mul en provet Ilaetsa mulamu. Heha helamu en Ahi Asuv keke valah ruain tata keil vatal min titiali keil one en tomat, ka vasakin koakeil arlong kattei Ahi, avahiles ran tisaen keil one ka usil meteisauen onen koakeil amal en meten. Kei hesakin meatin keil onen Ahi isak mesei revi ven amaien onen Asuv one."✡

18 Sakaraea viteni min angelo vit, "Inau navi ulmatu tuai ka ahin onak vi tovuli ramat emun. ?Sakini, inau nikur titiali hemukave? ?Kumon sa keke makur anatin en selusien onom?"✡

19 Ka angelo vit kesi mini vit, "Inau Kavriel, avat onen angelo keil, koa namulomal

† **1:5:** Pris keil vasi aka en vatiamal onen Eron koa vi tunali Mosis en avong mulamu. Pris Eron, havinali keil avi hanumau tai ka ehat emun (24), ka Abitsa vi tai en keil en avong telamu koanek (1Kron 24:1-19). ✡ **1:5:** 1Kron 24:10 ✡ **1:8:** Eks 30:7 ✡ **1:15:** Nam 6:3; Sats 13:4; 1Saml 1:11 ✡ **1:17:** Mat 17:11-13; Mal 4:5-6; 3:1 ✡ **1:18:** Sen 18:11

en meten Ahi lisenges. Kei varei sila nau mahit mesein more longlongien enek minuk.✡
20 Ka veni korkurtei anatin en asa koa naviteni minuk, keik kihi ameng. Kosakras emun kovaselus hetokol avong koa tounah enek hekur out."✡
21 Ka navong Sakaraea mul semau en Eim Votut, vangi meatin keil koa amul arosini amundemi avit, "? Vensa kei mul neim taveah ramat mukok?"
22 Ka navong Sakaraea sital, sakras vaselus. Kei mules sak visi vaselus min keil en hen veni vi ameng. Sakini alei kilea keke Ahi rie lat tounah tai mini.
23 Sakaraea mumon umen savsav keil en Eim Votut rokol avong koa umen onen vangi pris keil onen evus. Mumoni evus, va ris teim sen.
24 Ka navong Sakaraea va les ahin onen, Elsavet mai meas en tivava. Ka Elsavet ros teim rokol avong koa avati onen vi elim (5).
25 Ka navong ros teim, vit sasen eni vit, "Iahova en mahis inau koa navi lumalum. Kei rokol kat nau ka sakinau makur tivava. Anatin, kei kulat memouen onak en meten meatin keil."✡

Angelo tai vit luvat hasuen onen Iesu

26 Navong avati onen Elsavet vi ahetai (6), Ahi sila angelo Kavriel va en meteimal ten out Nasaret koa mul en provins ten out Kaleli.
27 Kavriel kur selusien tai keke vahit meseini min ahin hau tai, isen Meri. Meri, asak koe tuai vatetalihe vatal min meatin tai, isen Siosep, koa ka en mari vatiamal onen asuv houlu Deved telamu.✡
28 Navong angelo koanek mai kistal min Meri, viteni mini vit, "Tomat heto venuk. Iahova si kei venuk ka ro ral minuk."
29 Ka navong Meri longe mukok, mundemko houlu ka mundem usil aneite ten selusien enek.
30 Ka angelo viteni min Meri vit, "Meri, konametautei. Ahi si kei houlu mok venuk.
31 Keik kimeas en tivava tai ka kikuri hehi meahos. Hevus, kiling isen hehi 'Iesu' koa aneite teni vi 'Ahi mutut meatin keil.'✡
32 Kei hehi hetamen tai ka ihise en 'Natin Ahi koa ro en out nesa.' Ka Ahi Asuv helingi hehi asuv houlu tai hesuval avu onen telamu, asuv houlu Deved.✡
33 Lisenges, kei helosil kat revi me-Isrel keil, koakeil akistal en ara onen avu Siekob telamu. Ka hiasuvien onen, keite teni hetovuol."✡
34 Meri vit kesi min angelo vit, "?Ka inau nikur tivava enek hemukave, veni nareingeingen meatin veah?"
35 Sakini, angelo viteni mini vit, "Ninin Votut hemai venuk ka keihoen onen Ahi

✡ **1:19:** Dan 8:16; 9:21; Hib 1:14 ✡ **1:20:** Luk 1:45 ✡ **1:25:** Sen 30:23 ✡ **1:27:** Luk 2:5; Mat 1:16,18 ✡ **1:31:** Sen 16:11; Sats 13:3; Aes 7:14; Mat 1:21-23 ✡ **1:32:** Aes 9:7; 2Saml 7:12,13,16 ✡ **1:33:** Maek 4:7; Dan 7:14

hesakinuk kimeas. Hesakini,
ehon koa kikuri hehi votut,
ka ihise en 'Natin Ahi.'✡
36 ? Kokilea tumahin El-
savet? Kei emun hekur nat-
nali, avaseini vi tovuli tuai.
! Anatin eli! Elsavet koa
meatin keil avit vi lumalum,
kosa, avati onen vi ahetai (6).
37 Sakini, konan-
demkotei veni Ahi kilea
voumon tounah vasi ka
tounah tovuol koa sakras
voumoni."✡
38 Navong longe mukok,
Meri viteni min angelo vit,
"Tahosis. Moulien onak mul
en hen Ahi ka numon asa
koa en vati. Houmoni minau
hesuval koa koviteni." Evus,
angelo mea ka lokoveini va.

Meri va vasao en Elsavet

39 Katau en avong enek,
Meri mea ka kalah, va en
meteimal koa Elsavet mul
ien koa mul en hou keil ten
provins ten out Sudea.
40 Navong rokol meteimal
koanek, va neim en teim sen
Sakaraea, ka vise Elsavet.
41 Ka navong Elsavet long
ren Meri, tivava onen kaikai
en vangen. Evus, Ninin Vo-
tut mai sien Elsavet✡
42 ka kei viso keih vit, "!
Tokolkatien onen Ahi mul
enuk mulin ahin sav keil,
ka tokolkatien onen mul en
tivava koa mul en vangom!✡
43 Inau narvinvintei keke
mama onen Asuv onak
hemai hesao enau.
44 Nalong kilea en tounah
enek veni navong nalonguk
kovise nau, tivava onak si
kei ka kaikai en vangok.
45 Tokolkatien onen Ahi
mul enuk veni kokur anatin
en selusien onen keke
tounah enek hekistal enuk
hesuval koa kei viteni
minuk."✡
46 Ka Meri viteni vit,✡
"En rendemien onak, na-
mul navati lat isen Ahi
Asuv.
47 Nasi nau houlu ven
Ahi onak koa mul mu-
tut inau.
48 Kei en rovobongentei nau,
avaseini navi ahin
kuren toumien onen
enges.✡
Kosa heha, meatin vasi
ihitehiteni keke Ahi
rokol kat inau.
49 Ahi ten keihoen mumon
marmari tounah keil
minau✡
ka isen vi votut.
50 Kei en mahis koakeil amul
avouhou mini,✡
koakeil aro kosa, ka
koakeil imai ikatau
veah.
51 Ral min keihoen onen,
Ahi mumon marmari
tounah keil,✡
ka likat rasilin koakeil
akur rendemien ten
hetetamenien mul en
keil.
52 Kei lah lat asuv houlu
keil ran vulie ten kei-
hoen,✡
ka vati lat meatin kuren
keil esuk.
53 Navong meatin keil koa
amai kat keil umai
ven Ahi, mul san more
anien min keil.✡
Ka navong koakeil
tounah one houlu

✡ **1:35:** Mat 1:20 ✡ **1:37:** Sen 18:14 Sats 5:24; Dut 28:4 ✡ **1:45:** Luk 1:20 ✡ **1:41:** Sen 25:22; Luk 1:15 ✡ **1:42:** 1:11 ✡ **1:46:** 1Saml 2:1-10 ✡ **1:48:** 1Saml ✡ **1:49:** Sam 111:9 ✡ **1:50:** Sam 103:13,17 ✡ **1:51:** Sam 89:10; 2Saml 22:28 ✡ **1:52:** Siob 12:19; 5:11 ✡ **1:53:** 1Saml 2:5; Sam 107:9

umai veni, sila lin keil
uva avi heite hon.
54 Kei mai san kataunien
min me-Isrel keil koa
aka en mari vatia-
mal onen avu Siekob
telamu, koa vi meatin
toumien onen.✡
Kei mul kataun keil veni
mundem kat hatka-
tien onen keke hetie
lat enmahisien min
keil.
55 Kei mum musil hatkatien
keil koa mumoni ral
min avu keil orer, min
Ebraham ka min va-
tiamal keil onen koa
avi me-Isrel keil.✡
Hatkatien koanik onen
sakras vavus."
56 Ka Meri ro ral min El-
savet avati etel (3). Evus, va
ris teim sen.

Navong Sion Baptis avasi

57 Avong mai vinvin keke
Elsavet vakur tivava onen,
ka kei kuri vi meahos.
58 Navong vatiamal keil
onen ka meatin sav keil
emun koa aro vesesal veni
alonge keke Ahi Asuv mu-
moni tahos mini en sakien
koa san ehon tai mini, keil
asi keil houlu.
59 Ka navong avong onen
tivava enek vi outel (8),
musil sakien onen Siu keil,
akuri va en vekahoi. Koakeil
umai avalesi, e vati avaling
isen tata onen en kei, koa vi
'Sakaraea.'✡
60 Ka Elsavet vit, "! Vuo!
Isen hehi 'Sion.' "
61 Ka aviteni mini avit, "!
Meatin tovuol veah en va-
tiamal onealu koa isen va-
mukonek!"
62 Sakini, uva asak visi
avaselus min tata onen
tivava enek vaka en he keke
avahisi en vati valing isen
vahi isei.
63 Ka Sakaraea vis keil
avasan tounah tatisien tai
mini. Ka mutisi vit, "Isen
Sion." Navong avuli, amuti-
manin esuk eni.
64 En hati avong enesek,
Sakaraea kilea vaselus eris,
ka vati lat isen Ahi ral min
selusien keil onen.
65 Navong vatiamal onealu
ka koakeil amul vesesal ven
keilu ales merikel koa kur
out, amutimanin. Sakini,
longlongien ten tounah keil
enek koa kistal en Sakaraea,
Elsavet ka tivava onealu
karahit meteimal keil koa
mul en hou keil ten provins
ten out Sudea.
66 Koakeil alonglong eni
alei kilea keke keihoen onen
Ahi mul en moulien onen
tivava enek ka amundemi
avit, "? Navong hemoul
hemarite, hemai hekur mari
umen sa varei?"
67 Ka en avong enek, Ninin
Votut mai sien Sakaraea ka
kei vit luvat asa koa hemai
vit,
68 "Rihemasmas Iahova, Ahi
onen me-Isrel keil,✡
veni kei mai sao en
meatin keil onen ka
sakin keil iha imaluv.
69 Ahi sani min ir meatin
ten mututien koa kur
keihoen.✡
Kei ka en vatiamal onen
asuv houlu Deved koa
vi meatin toumien
onen Ahi.
70 Ahi vat kati ka en provet
votut keil onen telamu

✡ **1:54:** Sam 98:3; Aes 41:8 ✡ **1:55:** Maek 7:20; Sen 17:7; 22:17 ✡ **1:59:** Luk 1:13; 2:21; Sen 17:12; Lev 12:3 ✡ **1:68:** Sam 41:13; 72:18; 106:48; 111:9; Luk 7:16 ✡ **1:69:** Sam 18:2

71 keke meatin enek houtut ir ran hen vativieh keil orer,✡
ka ran keihoen onen koakeil tine kat ir.
72 Ahi vat kati emun keke hetie enmahisien onen min avu keil orer telamu,✡
ka hendem kat hatkatien takeih onen
73 koa mumoni ral min avu orer Ebraham ral min selusien tai koa keih.✡
74 Ahi vat kati keke helah lat ir ran hen vativieh keil orer✡
keke rokilea rovaha netan mini ka rovousil kati en sakien koa rehermetautei mun.
75 Anatin, rokilea rovaha netan mini en avong vasi en moulien orer
vatal moulien tai koa vi votut ka mal en meten.”
76 Evus, Sakaraea viteni min tivava onen vit,✡
“Keik, natkuli, ihisok en provet tai onen Ahi ten out nesa.
Ka keik kilamu en Asuv keke kovasak mesein sise onen.
77 Kitie lati min meatin keil onen keke Ahi houtut keil
ka herleletei mun hetisa en keil ven tisaen keil one.
78 Kei vilelau en envatien ka enmahisien.✡
Hesan ‘meatin ten mututien’ keke hemai hekistal ven ir,
hesuval koa meteiai mai kistal ka san meneai min ir.
79 Anatin, selusien onen hesuval meneai koa hetitin rahit koakeil amul en mankoli koa ametaun matien.
Hetitin emun vatie lat sise ten tomat min ir keke rovousili.”
Selus evus, uva ris teim.
80 Sua keil muli va, ka tivava enek moul mai vi litetai tai. Ka keihoen onen Ninin Votut mai sieni. Navong mai mariso, ro en out volvol rokol avong koa mai kistal min me-Isrel keil ka kur rohtoh en umen onen.✡

2

Navong Iesu avasi✡

1 En avong keil ekek koa avasi Sion ien, Ogastas vi Sisa ten out Rom. Kei san ren vit hetetamen keil onen ten kavmen iha, ihuli meatin vasi keil koa amul en out vasi koa kei losil kati, ka itis ise heha en tus tai onen.
2 Koanek vi hulhulien rohtoh koa amumoni en avong koa Karinias vi hetamen ten kavmen en out Siria koa provins ten out Sudea mul ien.
3 Sakini, meatin vasi keil koa aro rasil iha ris en meteimal kati onen vatiamal one keke kavmen kilea vahuli revi keil ka vakur ise.
4 Sakini, en avong enek, Siosep mea, lokovein meteimal ten out Nasaret

✡ **1:71:** Sam 106:10 ✡ **1:72:** Sam 105:8-9; 106:45-46; Sen 17:7; Lev 26:42 ✡ **1:73:** Sen 22:16-17 ✡ **1:74:** Taet 2:12 ✡ **1:76:** Aes 40:3; Mal 3:1; Mat 3:3 ✡ **1:78:** Aes 9:2; 58:8; 60:1-2; Mal 4:2; Mat 4:16 ✡ **1:80:** Luk 2:40; Mat 3:1 ✡ **2::** Mat 1:18-25 * **2:4:** Nasaret rokol Betlehem, sise teni taveah mulin kilomita handred tai (100 km), ka amual mulin wik tai keke avatokoli.

koa mul en provins ten out Kaleli. Evus, musil sise koa tetaveah* vaha en out Betlehem koa mul en provins ten out Sudea. Uva Betlehem veni vi meteimal kati onen asuv houlu Deved, ka Siosep vi tai en vatiamal onen.

5 Siosep kur Meri lumual luva en meteimal ten out Betlehem, veni kei sak koe tuai vakuri vamai vahi ahin onen. Meri meas tuai ka hervitei tuetin hekur tivava.✡

6 Ka navong lumul semau en out Betlehem, avong mal vinvin vakur tivava.

7 Keilu luva luro en eim omon buluk ka sipsip keil, veni out rovinvintei en eim tato ien. Ka en out enek, Meri kur moeite onen koa vi meahos. Par koe revi en kaliko tai, ka lingi matil en avet koa arivin oumunai an buluk keil mul ien.✡

Angelo keil avitehiten more longlongien min koakeil alosil kat sipsip keil keke Iesu avasi

8 En vongien enek, meatin keil alosil kat sipsip keil en mari mesai tai vesesal en out Betlehem.

9 Hatte tas, angelo tai onen Ahi Asuv mita kistal en keil, ka titinien ten muohien onen Ahi ritin rahit meatin keil enek. Ka keil amutimanin eni ka ametau houlu.

10 Ka angelo viteni min keil vit, "!Minametautei! Numai ral min more longlongien tai koa hesakin meatin keil vasi ihilelau en sien.

11 Kosa etin, en meteimal ten out Betlehem, meteimal kati onen asuv houlu Deved telamu, meatin ten mututien avasi tuai ven kami. Kei vi Mesaea koa Ahi Asuv vat kati keke hesani hemai.

12 Sise koa mihelei kilea eni hemukok: mihehotin tivava tai koa apar koe en kaliko tai, ka alingi matil en avet koa arivin oumunai an buluk keil mul ien."

13 Navong angelo enek mul veah selus, hatte tas, mari vangi angelo keil onen Ahi aka en out nesa aro vesesal mini. Ka en meten meatin keil amusau amasmas Ahi avit,

14 "!Houhouen min Ahi ten
out nesa,✡
en out netan tomat va-
mai
en meatin keil vasi
koa Ahi si ven keil."

15 Navong amusau evus, angelo keil alokovein keil ka avina ris en out nesa. Evus, meatin keil koa alosil kat sipsip aviteni min keil eris avit, "Rovaha Betlehem, rovales asa koa Ahi Asuv viteni min ir."

16 Sakini, aro kekerat uva ka avotin out koa Meri keilu Siosep luro ien. Ka ales tivava onealu mul matil en avet koa oumunai an buluk keil mul ien.

17 Navong keil ales tivava Iesu, aviten asa koa angelo viteni min keil.✡

18 Ka koakeil vasi along tunien one, keil amutimanin eni.

19 Ka navong Meri long selusien keil ekek, kur kati

✡ **2:5:** Luk 1:27 ✡ **2:7:** Mat 1:25 ✡ **2:14:** Luk 19:38 ✡ **2:17:** Luk 2:10-12 ✡ **2:19:** Luk 2:51

mul en rendemien onen, ka
mundem usili lisenges.✡

20 Navong meatin keil ten
sipsip uva ris, amasmas Ahi
ka avati lat isen ven tounah
vasi koa araengoni ka alesi.
Tounah keil vasi kistal suval
asa koa angelo keil aviteni
min keil.

Iesu va en vekahoi, aling eis mul ien, ka akuri va en Eim Votut onen Ahi

21 Navong avong onen
tivava Iesu vi outel (8)
semau, musil sakien onen
Siu keil, tata ka mama onen
lukuri va en vekahoi. En
avong enek, aling isen vi
'Iesu' suval koa angelo viteni
min Meri navong romeastei
veah eni.✡

22-24 Avong hanumau elu
(40) katau en avong avasi,
Siosep keilu Meri lukur Iesu
telva en out Serusalem keke
luvoumon asa koa mengka-
tien onen Mosis viteni keke
Meri vato ris.† Keilu lukur
ame elu va en Eim Votut ka
lusan keilu luvi sanien votut
onealu min Ahi.‡

En avong enek emun,
lukur tivava Iesu keke
luvatie min Ahi Asuv keke
pris tai vatokol kati vasuval
mengkatien onen Mosis
viteni koa vit, *"Moei ehon
vasi keil ihi ehon votut keil
onen Iahova." Eksodas
13:2,12*

Meatin elu luvit luvati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati min me-Isrel keil

25 Navong Meri, Siosep ka
Iesu telro veah en Eim Votut,
meatin tai mul ekonek, isen
Simeon. Sakien keil onen
mal ka envatien onen mul en
Ahi. Kei mul rosin avong koa
Ahi hesan Mesaea hemai koa
hesakin me-Isrel keil imaluv
ran hen kavmen sav keil.
Ninin Votut mul ien✡
26 ka viteni mini keke her-
mattei mau hetokol avong
koa heles Mesaea koa Ahi
Asuv vat kati keke hesani
hemai.

27 Ka navong Meri keilu
Siosep lukur Iesu va en
teahu ten Eim Votut keke
avalekat meatin vatokol kati
vasuval asa koa mengkatien
onen Ahi viteni, Ninin Votut
viteni min Simeon keke vaha
en out enek.
28 Ka navong Simeon les
keitel, va ven keitel ka vous
tivava Iesu. Navong mul
vousi, kei masmas Ahi vit,

29 "Ahi Asuv, inau navi
meatin toumien
onom.
Ka kosa, kokilea kovamae-
nau mamat en tomat,
veni asa koa kovat kati
minau kistal tuai.
30 Inau nales ehon enek tuai
en metok✡
koa houtut meatin keil
onom.
31 Ka kumon meatin vasi keil
en out netan ilesi.

✡ **2:21:** Sen 17:12; Lev 12:3; Luk 1:59; 1:31 † **2:22-24:** En sakien onen Siu keil, ahin koa kur tivava tai vi amus en meten Ahi ven ara ten hasuen. Sakini, hetos teim hetokol avong hanumau elu (40) heli. Hevus, ahin enek hesan sanien tai min Ahi keke vamai vato ris en meten (Lev 12:1-8). ‡ **2:22-24:** Mengkatien onen Mosis viteni keke hesan titi sipsip tai hetal ame tai. Ka munak ahin enek, mani onen rovinvintei, kilea vasan ame elu enges (Lev 5:11). ✡ **2:25:** Aes 40:1; 49:13 ✡ **2:30:** Aes 40:5; 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11 ✡ **2:32:** Aes 42:6; 49:6; 46:13

32 Kei hesakin koakeil arvitei
Siu ito en meneai
onom,✡
keke keil ilei kilea enuk
ka ihouhou minuk.
Ka hehati lat isen me-Isrel
keil koa avi meatin
keil onom."
33 Navong tata ka mama
onen Iesu lulong asa koa
Simeon vit usili, lumuti-
manin houlu.
34 Evus, Simeon san
tokolkatien tai min keitel
ka viteni mun min Meri
vit, "Tivava onom hesakin
meatin houlu ten out Isrel
usil kat Ahi, ka hesakin tei
en keil emun ihiles ran Ahi.
Tivava enek hehi metai tai
onen Ahi koa meatin houlu
iseseini.✡
35 Hesakin rendemien suai
keil onen meatin keil imai en
mesai. Ka asa koa hekistal
eni, hesakin keik emun kilo-
nge hetisa, hesuval koa naef
mul sal vinik."
36 En hati avong enek,
provet tai mul en teahu ten
Eim Votut, isen Anna. Kei
vi tovuli tuai ka vi natnahin
Vanuel koa mul en vatiamal
onen pris Aser. Navong vi
ahin hau semau, retalihe.
Ka navong sua oulu (7) mai
muli, meatin onen mat.✡
37 Sakini, vi vatina va vio
… sua onen mai rokol hanu-
mau ehat ka ehat emun (84).
Ka en avong vasi, visokon va
rokol vongien, kei va netan
min Ahi en teahu ten Eim
Votut, ka avong houlu mul
val ran anien keke vahis.
38 Ka navong Siosep keilu
Meri lumul veah en teahu
ten Eim Votut ral min tivava
Iesu, Anna mai ven keitel
ka masmas Ahi ven tivava
enek. Ka katau eni, kei
mul run usil tivava enek
min meatin keil vasi koa
arosin avong koa Ahi hesan
Mesaea onen hemai hesakin
koakeil ten out Serusalem
iha imaluv.✡

Navong Iesu mai vi ehon,
meatin keil alei kilea keke kei
vilelau en meteisauen

39 Navong Siosep keilu
Meri lumum vasin tounah
koa mengkatien onen Ahi
viteni, telva ris Nasaret,
meteimal kati oneatel koa
mul en provins ten out
Kaleli.✡
40 Ka tivava Iesu moul ka
aven mai keih. Navong
mul moul, mai vilelau en
meteisauen, ka tokolkatien
onen Ahi mul en moulien
onen.✡
41 Ka en sua vasi keil, tata
ka mama onen Iesu luva
en out Serusalem keke lu-
voumon Anien ten Mul Laui
ien.✡
42 Sakini, navong sua onen
Iesu rokol teindan elu (12),
luva en anien enek suval koa
lumumoni lisenges, ka lukur
Iesu telva.
43 Navong Anien ten Mul
Laui mai muli, tata ka mama
onen lukur sise keke luvaha
ris teim, ka lureingeingeni
keke Iesu mul veah en out
Serusalem.
44 Sakini lukaka avong tai
ral min vangi meatin keil
veni lumundemi keke Iesu
mul musil tunali tai vuo
meatin sav tai en vatiamal
one. Ka navong out vong,
lulekati suk.

✡ **2:34:** Aes 8:14; 1Kor 1:23; 1Pit 2:8 ✡ **2:36:** 1Tim 5:5 ✡ **2:38:** Aes 52:9
✡ **2:39:** Mat 2:23 ✡ **2:40:** Luk 2:52; 1:80 ✡ **2:41:** Eks 12:24-27; Dut 16:1-8

45 Ka navong lurvotintei en vangi meatin keil koa lumul ien, keilu luva ris Serusalem keke luvalekat visi en out enek.
46 Lulekat Iesu avong etel (3), ka luvotini suk mul rondan en teahu ten Eim Votut. Kei mul long hihiseien keil onen tiser keil onen Siu keil ka mul vis keil usili.
47 Keil vasi koa along selusien onen Iesu amutimanin en ileilien onen ka selusien koa mul vit kesi min tiser keil.
48 Navong Siosep keilu Meri luvotini, lumutimanin houlu. Ka mama onen viteni mini vit, "? Natkuli, vensa komumoni mukok min komal? Komumon komal melmundemko houlu ka melmul mellekatuk en out vasi."
49 Ka Iesu vit kesi min keilu vit, "? Millekat nau vensa? ? Milreingeingeni keke nil nito en teim sen Tata onak?"✡
50 Ka keilu lureingeingen aneite ten selusien onen.
51 Ka mama onen, kei kur kat asa koa kistal mul en rendemien onen, ka mundem usili lisenges.✡

Evus, Iesu va ris Nasaret ral min keilu, ka long kat keilu.
52 Kei moul, mai vi mari meatin koa vilelau en meteisauen. Ka Ahi ral min meatin keil emun asi keil veni.✡

3

Sion Baptis mum rohtoh en umen onen keke vaha vahitehiten more longlongien onen Ahi min meatin keil

1 En avong koa Taebirias vi Sisa ten out Rom sua teindan elim (15), meatin ehat (4) sav emun amul akataun losilkatien onen: Herod Antipas vi asuv houlu ten out Kaleli; tunali Pilip vi asuv houlu ten out Ituria ka Trakonaetas; Lisanias vi asuv houlu ten out Abilin;
2 ka Pontias Paelet vi avat ten kavmen ten out Sudea.✡
Ka en avong enek, Annas ka Kaiafas lukur umen ten asuv houlu onen pris keil.✡

En avong enek, Ahi selus min Sion, natin Sakaraea, en out volvol.
3 Sakini Sion karahit out vasi vesesal en Oaisal Sodan ka vitehiten selusien onen Ahi min meatin keil vit, "!Mihehiles moulien onami ran tisaen! Hevus, mihemai minau ka nihi baptaes en kami hetie lati keke methos onen Ahi mul en kami."✡
4 Provet Aesea telamu mutis luvati usil Sion vit,✡

"Itaengon rea tai hehiso hekeih en out volvol hehit,
'Mihesak mesein sise onen Asuv.
Anatin, mihesak revi sise onen hemal.
5 *Mihetahin revi poal vasi keil*
ka vatihou keil vasi miheil lati hehi aet.
Out keil koa akalkali, mihoumoni hemai hemal revi,
ka mihetahin vasi vulvul keil.
6 *Hevus, meatin keil vasi ilesi*

✡ **2:49:** Sion 2:16 ✡ **2:51:** Luk 2:19 ✡ **2:52:** 1Saml 2:26; Pro 3:4; Luk 1:80 ✡ **3:1:** Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Sion 1:19-28 ✡ **3:2:** Luk 1:80 ✡ **3:3:** Umen 13:24; 19:4 ✡ **3:4:** Aes 40:3-5 ✡ **3:6:** Luk 2:30-31; Umen 28:28; Taet 2:11

hemukave Ahi houtut moulien one.' " Aesea 40:3-5✡

7 Vangi meatin keil houlu umai ven Sion keke vahi baptaes en keil. Ka Sion selus keih min hetetamen onen Siu keil koa umai veni vit, "! Ei, kami mivi vangi tetal tisa keil koa mimul mirili meatin keil en ongomi! ? Isei sel kat kami keke mivalohosai ran mahien koa Ahi hesani min kami?✡

8 Hetahos imok keke, helamu, mihoumon sakien koa hetie lati keke miviles ran tisaen keil onami anatin. Ka minahitentei minahit, 'Komai meherkurtei mahien veni Ebraham vi vati avu onomai ka Ahi rie lat komai mevi onen.' Ka naviteni min kami keke koanek rovitei anatin, veni Ahi kilea vatie lat ahat keil ekek ka hesakin keil imai ihi ekek avahi havin Ebraham keil keke avahi meatin keil kati onen.✡

9 Keitinek, Ahi sak mesein teiai onen tuai vatei lat vatiai keil koa arsontei heite koa tahos. Anatin, itei lat keil ka ison keil iha en ahang."✡

10 Ka vangi meatin keil enek avis Sion avit, "? Hesakini, komai mehoumon sa?"

11 Sion viteni min keil vit, "Munak tai en kami, eisin omon elu, hesan tai min meatin koa omon tovuol. Munak tai en kami, anien an mul, hesan tei min meatin sav koa an tovuol."

12 Evus, meatin keil ten takis emun umai keke Sion vahi baptaes en keil, ka avisi avit, "? Tiser, mehoumon sa varei keke mevamal en meten Ahi?"✡

13 Sakini, Sion viteni min keil vit, "Minalahtei mani ten takis nalin asa koa mengkatien ten kavmen viteni."

14 Ka meatin tavaeen keil emun umai avisi avit, "? Ka mukave en komai? ? Mehoumon sa keke mevamal en meten Ahi?"

Sakini, Sion viteni min keil vit, "Minakeih kattei meatin keil keke avasan mani min kami. Ka minakurtei mani en sise koa miluvos isen meatin sav tai en kot. Mihelonge hetahos enges en ui umen koa mimul mikuri."

15 Navong meatin keil along tounah koa Sion mul viteni, amundemi houlu usili ral min sien ka aviteni min keil eris avit, "Vahesa Sion varei vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai."

16 Navong Sion longe mukok, vit risi min keil vit, "Narvitei Mesaea. Inau namul navi baptaes en kami en oai enges. Ka kei koa hemai hekatau enau, kei hehi hetetamen imok helin nau, ka narvinvintei makulat sandel onen. Kei varei hehi baptaes en kami en Ninin Votut ka en ahang.*✡

17 Kei sak mesei tuai vatiti vas meatin vasi keil hesuval meatin koa kur savel keke vaso lelat uti uit vaha ran ingeite. Uti uit koa hetahos, helah ruaini heha en eim onen; ka ingeite keil teni,

✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:8:** Sion 8:39 ✡ **3:9:** Mat 7:19; Sion 15:6 ✡ **3:12:** Luk 7:29 * **3:16:** Ahang koanek hean motein koakeil amusil kat revi Iesu, ka hean lin koakeil armusiltei. ✡ **3:16:** Umen 13:25

heniti en mari ahang koa sakras vamat."
18 En sakien enek, Sion sel kat meatin keil ka vitehiten more longlongien onen Ahi min keil.
19 Ka navong Sion mul mumon umen onen, selus keih va kat asuv houlu Herod Antipas veni kur ahin onen tunali mai vi ahin onen, isen Herodias. Sion selus emun va kat Herod ven tounah sav vasi keil koa mumoni koa romaltei.✡
20 Sakini, Herod mumon tounah tai koa tisa mok mulin tounah sav keil koa mumoni: kei viteni keke meatin tavaeen keil onen avaha avahuli kat Sion ka avasoni vaha en eim takeih.

Sion vi baptaes en Iesu✡

21 Navong semau Sion vi baptaes en meatin keil, Iesu emun mai veni keke Sion vahi baptaes eni. Ka navong Iesu mul vis, voiteh ten out nesa mutah 22 ka Ninin Votut muka mita suval ame ka rondan en kei. Ka rea tai viso ka en out nesa vit, "Keik kovi natkuli kati anatin koa envatien onak mul enuk, ka nasi nau mok venuk."✡

Vatiamal onen Iesu✡

23 Navong Iesu kur rohtoh en umen onen, sua onen hanumau tai ka halualim emun (30). Meatin vasi amundemi avit kei vi natin Siosep.✡ Ka avu keil ten vatiamal onen Siosep, eis keil one mukok:
Siosep vi natin Heli.
24 Ka Heli vi natin Matat,
koa vi natin Livae,
koa vi natin Melki,
koa vi natin Sanae,
koa vi natin Siosep.
25 Siosep vi natin Matataeas,
koa vi natin Amos,
koa vi natin Neham,
koa vi natin Esli,
koa vi natin Nakae.
26 Nakae vi natin Mahat,
koa vi natin Matataeas,
koa vi natin Semein,
koa vi natin Sosek,
koa vi natin Soda.
27 Soda vi natin Soanan,
koa vi natin Resa,
koa vi natin Serubabel,✡
koa vi natin Seltil,
koa vi natin Neri.
28 Neri vi natin Melki,
koa vi natin Adi,
koa vi natin Kosam,
koa vi natin Elmadam,
koa vi natin Er.
29 Er vi natin Sosua,
koa vi natin Eliesar,
koa vi natin Sorim,
koa vi natin Matat,
koa vi natin Livae.
30 Livae vi natin Simeon,
koa vi natin Sudah,
koa vi natin Siosep,
koa vi natin Sonam,
koa vi natin Eliakim.
31 Eliakim vi natin Melea,
koa vi natin Mena,
koa vi natin Matataha,
koa vi natin Netan,
koa vi natin Deved.✡
32 Ka Deved vi natin Tiese,✡
koa vi natin Obed,
koa vi natin Boas,
koa vi natin Salmon,
koa vi natin Nason.
33 Nason vi natin Aminatap,
koa vi natin Atmin,

✡ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✡ **3:20:** Mat 3:13-17; Mak 1:9-11 ✡ **3:22:** Sion 1:32; Sen 22:2; Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Mak 9:7; Luk 9:35; 2Pit 1:17 ✡ **3:22:** Mat 1:1-17 ✡ **3:23:** Luk 4:22; Sion 6:42 ✡ **3:27:** Esra 3:2 ✡ **3:31:** 1Saml 16:1,13 ✡ **3:32:** Rut 4:17-22

koa vi natin Ani,
koa vi natin Hesron,
koa vi natin Peres,
koa vi natin Sudah.✡
34 Sudah vi natin Siekob,✡
koa vi natin Aesak,✡
koa vi natin Ebraham,
koa vi natin Terah,
koa vi natin Nahor.
35 Nahor vi natin Seruk,
koa vi natin Rehu,
koa vi natin Pelek,
koa vi natin Eber,
koa vi natin Sela.
36 Sela vi natin Kenan,✡
koa vi natin Arpaksat,
koa vi natin Sem,
koa vi natin Noah,
koa vi natin Lamek.
37 Lamek vi natin Metusela,
koa vi natin Inok,
koa vi natin Sared,
koa vi natin Mahalalel,
koa vi natin Kenan.
38 Kenan vi natin Inos,
koa vi natin Set,✡
koa vi natin Adam.
Ka Adam vi natin Ahi.

4

Temat sak vis Iesu, ka kei romottei en tisaen✡

1 Navong Iesu lokovein out koa Oaisal Sodan mul ien, Ninin Votut koa mul ien mulamuni va en out volvol.

2 En out enek, Temat sak vis Iesu avong hanumau elu (40). En avong keil enek, Iesu rokaniantei, sakini en keite ten avong enek, amai kati houlu.✡

3 Ven koanek, Temat sak visi vit, "Munak kovi Natin Ahi anatin, kimeng kat ahat ekek vahiles vamai vahi veret am."

4 Ka Iesu vit kesi mini vit, "! Vuo! Nirmumontei ven Tus Votut viteni vit,

'Meatin romoultei en anien enges.' " Duteronomi 8:3

5 Evus, Temat mulamun Iesu vina nesa en mari hou tai ka, en avong tas, rie lat kantri vasi keil ten out netan mini.

6 Ka sak visi vit, "Keihoen ten out vasi keil enek asani mul en hek. Ka inau nakilea nisani min meatin sa koa ek vati masani mini. Sakini, nakilea nilinguk kihi asuv houlu kovalosil kati ka tounah keil koa mul ien hehi onom.✡

7 Munak kiha netan minau enges, nisan tounah vasi keil enek minuk."

8 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Inau nirmumontei veni Tus Votut viteni vit,

'! Miheha netan min Iahova koa vi Ahi onami ka mihelong kat kei enges!' " Duteronomi 6:13

9 Evus, Temat kur Iesu va en out Serusalem, ka lingi mulomal en out tai nesa mok en hoi Eim Votut onen Ahi. En out enek, Temat viteni mini vit, "Munak kovi Natin Ahi anatin, kihut kihita netan vahotini keke Ahi ro ral minuk,

10 veni Tus Votut viteni vit,

'Ahi hemeng kat angelo keil onen avating koe revi keik.' Sam keil 91:11

11 ka

'Keil ihati latuk hehina nesa en he,

✡ **3:33:** Sen 35:23 ✡ **3:34:** Sen 25:26 ✡ **3:34:** Sen 21:3 ✡ **3:36:** Sen 4:25–5:32 ✡ **3:38:** Sen 4:25 ✡ **4::** Mat 4:1-11; Mak 1:12-13 ✡ **4:2:** Hib 4:15 ✡ **4:6:** Mat 28:18

hesakini kirmusavoitei
en alom en ahat tai.' "
Sam keil 91:12

12 Ka Iesu vit kesi mini vit, "! Vuo! Nirmumontei, veni Tus Votut viteni mun vit,

'Minasak vistei Iahova koa vi
Ahi onami
keke mivahotini kei
mul ral min kami.' "
Duteronomi 6:16✡

13 Navong Temat sak vis Iesu en sise vasi keil, lokoveini va rokol avong sav koa heles ahho tai keke vasak vis risi.✡

Iesu mum rohtoh en umen onen ka meatin keil ten out Nasaret aseseini✡

14 Navong Iesu lokovein out volvol, va ris en provins ten out Kaleli, ka keihoen onen Ninin Votut mai vilelau eni. Longlongien usili karahit out vasi keil koa mul vesesal en out enek.

15 Kei va en eim tahihiseien onen Siu keil ka visein meatin keil ien. Ka meatin vasi keil koa along usili avati lat isen.

16 Iesu mual rokol taon ten out Nasaret, out koa kei moul ien. En Sabat, va en eim tahihiseien suval koa lises mumoni. Ka navong mulomal vahuli Tus Votut onen Ahi,

17 keil asani mini tus koa tisien onen provet Aesea mul ien. Kei vue, votin out koa selusien enek mul ien ka vuli vit,

18 *"Ninin Votut onen Iahova mai sienau,*
veni rie lat nau mahitehiten more longlongien
min koakeil tounah one tovuol.
Kei sila nau mahiteni min koakeil amul en eim takeih,
akilea avasital rani.
Ka min koakeil mete var, ilele ris,
min koakeil amul en hen mesav keil, imaluv iha.
19 *Kei sila nau mahitehiteni keke Iahova rie lat avong koanek*
vasan kataunien min meatin keil onen."
Aesea 61:1-2✡

20 Navong vuli evus, Iesu koteh kat tus, san risi min meatin takataunien, ka rondan keke vahisein meatin keil. Navong meten meatin vasi keil en eim enek va kati,

21 viteni min keil vit, "Tus Votut onen Ahi koa milonge navuli min kami, kosa etin, selusien keil teni mai vi anatin."

22 Navong meatin keil along mormore hihiseien keil koa sani min keil, keil vasi amutimanin ka avati lati en selusien one. Ka evus, tei en keil amundem maeni avit, "Ei, kei vi natin Siosep etin."✡

23 Iesu viteni min keil vit, "Nakilea keke mihehiteni minau selusien matu koa vit, 'Dokta, kisak revi onom keil helamu,' veni emi vati keke num en out enek, en meteimal kati onak, tounah vasi keil koa milonge namumoni en meteimal ten out Kapaniam keke mihekur anatin enau.✡

✡ **4:12:** 1Kor 10:9 ✡ **4:13:** Hib 4:15 ✡ **4:13:** Mat 4:12-17; 13:53-58; Mak 1:14-15; 6:1-6 ✡ **4:19:** Aes 58:6 ✡ **4:22:** Luk 3:23; Sion 6:42 ✡ **4:23:** Mat 4:13; Sion 2:12 ✡ **4:24:** Sion 4:44

24 Ka naviteni anatin min kami, provet tovuol veah koa onen keil avakur revi en meteimal kati onen.✡
25 Mulamu, en avong onen provet Ilaetsa, ous romustei sua etel ka hap teni (3½), ka meatin keil vasi, amai kat keil.✡ Ka en me-Isrel keil, vatina keil avi houlu.
26 Ka Ahi sila Ilaetsa ka mal vaha ven vatina tai koa rovitei ten out Isrel. Kei ka en meteimal ten out Sarevat vesesal en taon ten out Saedon.*
27 Ka tamun, en avong onen provet Elisa, meatin houlu ten out Isrel, mesaien ten leprosi mul muas ave. Ka Elisa romumontei ave vato ris, kei sak revis Neman ten out Siria koa rovitei ten out Isrel."†✡
28 Navong meatin keil koa amul en eim tahihiseien along selusien onen, keil vasi avuroh kati.‡
29 Amea, ka aring lelati ran meteimal one ka amulamuni va vesesal en vali hou tai koa mul en hakot ten meteimal one veni e vati avatue lat Iesu vamot vahita netan eni.
30 Ka Iesu, kei viles, mual va luhu en vangi meatin keil enek, ka lokovein keil keke vaha ris en sise onen.

Iesu vile lat ninin tisa tai ran meatin tai✡
31 Evus, Iesu va en meteimal ten out Kapaniam koa mul en provins ten out Kaleli. En Sabat, Iesu mul visein meatin keil ekonek.✡
32 Meatin keil amutimanin en hihiseien keil onen veni mul vit luvati suval koa kur aneite teni ka ven Ahi varei.✡
33 En avong enek, meatin tai koa ninin tisa mul ien mul en eim tahihiseien. Kei viso keih va ven Iesu vit,✡
34 "! Ei, Iesu ten out Nasaret! ?!Kovit kovoumon sa min komai!? ? Kumai keke kovou lin komai? !Inau nakileak, keik kovi Meatin Votut onen Ahi!"✡
35 Iesu selus keih va min ninin tisa enek vit, "! Kito raeng, ka kimea ran meatin ekek!" Ninin tisa mu lat meatin enek va netan en meten meatin vasi keil. Evus, mea rani ka tounah tovuol vasuti.
36 Meatin keil vasi amutimanin ka avis keil eris avit, "? Vati hihiseien sa enek? Meatin enek selus ral min keihoen, ka navong selus keih min ninin tisa keil, along kati ka alokovein meatin keil."
37 Sakini, longlongien usil Iesu karahit out vasi vesesal en meteimal ten out Kapaniam.

Iesu sak revi meatin houlu✡
38 Navong Iesu lokovein eim tahihiseien en out Kapaniam, va en teim sen meatin tai, isen Saemon Pita.

✡ **4:25:** Tiem 5:17; 1Ki 16:1,7; 17:1; 18:1 * **4:26:** 1Ki 17:8-16 viteni keke vatina enek kur anatin keke Ilaetsa vi provet onen Ahi ka katauni. † **4:27:** 2Ki 5:1-14 viteni keke Neman kur anatin en selusien onen provet Elisa ka Ahi kulat mesaien rani. ✡ **4:27:** 1Ki 5:1-14 ‡ **4:28:** Siu keil avuroh kati veni Iesu mul viteni keke Ahi mul kataun tei en koakeil arvitei Siu veni akur anatin en provet keil onen mulin Siu keil kati. ✡ **4:30:** Mak 1:21-28 ✡ **4:31:** Mat 4:13; Sion 2:12 ✡ **4:32:** Mat 7:28-29; Sion 7:46 ✡ **4:33:** Mat 8:29; Mak 1:23-24; 5:7; Luk 8:28 ✡ **4:34:** Luk 4:41; Sion 6:69 ✡ **4:37:** Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

Navong rokol teim sen, longe keke avu ahin onen Saemon Pita, aven mutin ramat. Sakini avis Iesu vasak revi.
39 Sakini Iesu va veni ka musel kat mesaien enek vit, "!Mea rani!" Ka hatte tas, ahin enek longe tahos, mea, ka va mumon anien vahi ae.
40 Navong meteiai va netan ka Sabat evus, meatin keil akilea avoumon tounah. Sakini meatin houlu avous koakeil amesai en mesaien savsav keil uva ven Iesu. Kei ling hen en retai en keil, ka sak revi keil vasi umai atahos.
41 Ka navong Iesu vile lat ninin tisa keil ran meatin houlu, avisohiso keih va mini avit, "!Keik kovi Natin Ahi anatin!" Ka kei ring koe keil keke anaselustei veni akilea kei vi Mesaea koa Ahi rie lati.✡

Iesu mul vihisei en eim tahihiseien keil✡

42 En visokon semau, Iesu va sasen en out volvol tai. Ka navong meatin keil alesi vuol, uva alekati. Navong avotini, asak visi avapeahi herlokoveintei keil.
43 Ka Iesu viteni min keil vit, "Niha nihitehiten more longlongien usil hiasuvien onen Ahi min meatin keil koa amul en out sav emun. Veni Ahi sila nau numai moumon vati umen koanek."✡
44 Sakini, Iesu va en meteimal keil onen Siu keil§ ka mul vitehiten more longlongien onen Ahi en eim tahihiseien keil one.✡

5

Iesu vise rohtoh en meatin etel keke telvousili✡

1 En avong tai, Iesu mul mulomal en vali Oai Kaleli, vesesal en out Kenesaret. Ka meatin keil avi houlu mok. Umai amuting kati keke avalonge mul vit luvat selusien onen Ahi min keil.✡
2 Iesu les vot elu koa meatin keil teni alokoveini lumules en out ut keke uva avakas motein net one.
3 Sakini, Iesu vut va en vot tai onen Saemon Pita, ka visi vatui lat vot vahita vahi havivi ran out ut. Evus, Iesu rondan eni ka mul visein mari vangi meatin keil koa amul ut.
4 Navong Iesu visein keil evus, kei viteni min Saemon Pita vit, "Kami, mihehalis lat vot onami miheha en huinev, ka miheson net onami keke mivalah tei mesau."✡
5 Ka Saemon Pita vit risi min Iesu vit, "Asuv, mendilah rokol visokon koanek, komai memum keih ka merlahtei mesau varei. Ka veni keik koviteni, tahosis, nihiteni keke meheha meheson ris net onomai."
6 Ka navong ason net vita netan, alah mesau keil houlu vis houlu mok. Net one vesesal vamahoi.
7 Sakini, akuvin he va ven tue sav keil keke avahalis en vot one avamai avakataun

✡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11; Luk 4:34; Mak 3:12 ✡ **4:41:** Mak 1:35-39 ✡ **4:43:** Luk 8:1 § **4:44:** Tei en tus matu keil ten Luk avit, *"meteimal keil en provins ten out Sudea."* Ka teimun teisav amutisi avit, *"meteimal keil en provins ten out Kaleli."* ✡ **4:44:** Mat 4:23 ✡ **5::** Mat 4:18-22; Mak 1:16-20 ✡ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10; 4:1 ✡ **5:4:** Sion 21:3-8

keil. Ka navong arokol keil, asien vot keilu vasi va vio … vesesal luvamarindu.
8-9 Saemon Pita ka meatin vasi keil koa amul en vot keilu enek amutimanin keke mesau keil koa alahi avi houlu vis avi houlu mok. Ka navong Saemon Pita lei kilea en asa koa kur out, kei va ven Iesu, retengeiril en meten ka viteni mini vit, "! O Asuv, narvinvintei! Mea ranau li veni navi meatin tisa tai."
10 Ka Iesu vit kesi mini vit, "!Konametautei! Rokol kosa, keik kolah mesau keil enges, ka kosa heha, kilah meatin keil." Meatin elu mun koa lumum vituai ral min Saemon Pita, isealu Tiemes ka Sion, tamealu Sepeti. Keilu mun lules tounah koa kur out ka lumutimanin eni.
11 Sakini, navong aleh vot keilu one va ut, Pita, Tiemes ka Sion tellokovein tounah vasi keil oneatel, ka telmusil Iesu.✡

Iesu sak revi aven meatin tai koa kur mesaien ten leprosi✡

12 En avong tai, Iesu va en taon tai. Ka en out enek, meatin tai mul ien koa mesaien ten leprosi purun aven. Ka navong meatin enek les Iesu, va retengeiril vita netan mini, veinan rokol atan. Evus, peahi vit, "!O asuv eli, munak keik em vati li, kokilea kovasak revi avek vamai vato ris!"
13 Sakini, Iesu mutelan hen va rokoli ka viteni vit, "Ek vati li moumoni. ! Avem heto ris!" Hatte tas, mesaien onen evus varei.
14 Ka Iesu selus keih mini vit, "Konahitehitentei min meatin sav, ka kiha mau, kitie latuk min pris tai koa mul en Eim Votut keke valei revi en avem. Hevus, kisan sanien votut onom koa housil asa koa mengkatien onen Mosis viteni. En sise enek, meatin vasi keil ilea keke mesaien onom vus, ka komuto tuai."✡
15 Avaseini, longlongien usil Iesu va mok ka rokol out vasi keil emun koa soutin. Sakini, vangi meatin keil houlu umai mini keke avalong hihiseien keil onen ka avahisi vasak revi keil ran mesaien keil one.
16 Ka avong houlu, Iesu mea ran meatin keil keke vato sasen enges ka vahis.✡

Iesu sak revi meatin tai koa hati usiven tai mat✡

17 En avong tai, navong Iesu mul visein vangi meatin keil, tei en Farasi ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis umai arondan vesesal ka amul araengoni. Keil aka en provins ten out Kaleli ka Sudea ka taon ten out Serusalem keke avales Iesu. Ka Ahi Asuv san keihoen min Iesu vasakini kei kilea vasak revi meatin houlu ran mesaien keil one.
18 En avong enek, meatin tei keil umai, amul avou kakan meatin tai koa mules matil en vulin veni hati usiven tai mat. Ka navong asak visi avakuri vaha neim keke avalingi en meten Iesu,

✡ **5:11:** Mat 19:27 ✡ **5:11:** Mat 8:1-4; Mak 1:40-45 ✡ **5:14:** Mak 7:36; Luk 8:56; Lev 14:2-32 ✡ **5:16:** Mak 1:35 ✡ **5:16:** Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

19 alesi keke asak ras veni
vangi meatin keil amutiting
houlu. Mukos, aveou avina
en hoi eim nesa ka aleng
ahho tai. Evus, arutun vulin
koa meatin enek mul ien vita
mal en out koa Iesu mul ien,
luhu varei en meatin keil.
20 Navong Iesu les asa koa
amumoni ka lei kilea en
demkatien one, viteni min
meatin koa hati usiven tai
mat vit, "Tuak, Ahi roleletei
mun vatisa enuk ven tisaen
keil onom."✡
21 Navong Farasi keil ka
Tiser keil ten mengkatien
keil onen Mosis alonge
mukok, asel kutut kati en
rendemien one avit, "? Ei,
meatin koanek mundemi vit
kei vi isei? !Kei mul selus
kekar va kat Ahi! !Kei enga
vit kur keihoen suval onen
Ahi, veni Ahi enges kilea
vakulat tisaen!"✡
22 Ka Iesu kilea rendemien
one, ka viteni min keil vit,
"?Vensa mimul mimundemi
keke narkurtei keihoen vav-
invin makulat tisaen?✡
23 ? Asa mae imok keke
mahiteni min meatin enek,
'Ahi roleletei mun vatisa
minuk,' vuo 'Kimea kual'?
Maes keke nihiteni keke Ahi
roleletei mun vatisa eni veni
misakras mivalei kilea keke
kur out vuo rokurtei out.
24 Ka kosa mihelesi keke
Natin Meatin kur keihoen en
out netan vasakin methos
onen Ahi val en meatin keil
heka en merikel koanek."
Evus, Iesu viteni min meatin
koanek vit, "Mea, lah vulum
ka kual kiha ris teim."✡
25 Hatte tas, meatin enek
mea en meten meatin keil.
Kei lah vulin, ka mual va ris
teim sen. Ka navong mul en
sise, kei san masmasien va
min Ahi.
26 Meatin vasi keil amu-
timanin ka amundem usili
houlu. Amasmas Ahi avit, "!
Kosa, ir roles tounah sal tai
koa marite mok!"

Iesu vise Livae vousili✡
27 Katau en avong enek,
Iesu kistal ran eim enek ka
mual va. En ualien onen,
kei les Siu tai koa mul mum
en kavmen, isen Livae.* Kei
mul rondan en out toumien
onen keke meatin keil ihul
takis one heha mini. Navong
Iesu lesi, vise vit, "! Amai,
kusil inau!"
28 Sakini, Livae mea,
lokovein tounah vasi keil
onen, ka musil Iesu.
29 Sakini Livae mulamun
Iesu ka meatin keil onen uva
teim sen ka mumon mari
anien tai ven Iesu. Kei sisil
en vangi meatin keil houlu
keke umai avaanian ruai:
koakeil alah takis ral min
meatin tateisav keil emun.✡
30 Farasi keil ka tei en
Tiser keil ten mengkatien
keil onen Mosis asel kutut
kat Iesu min meatin keil
onen avit, "? Vensa kami
mimul mikanian ka mimun
uaen ral min meatin keil ten
takis ekek ka ral min meatin
tisa sav keil emun?"
31 Iesu vit kesi min keil vit,
"Meatin keil koa amundemi
avit armesaitei, keil e rovat-
tei dokta. Dokta vi onen
koakeil enges akilea keke
amesai.

✡ **5:20:** Luk 7:48 ✡ **5:21:** Aes 43:25; Luk 7:49 ✡ **5:22:** Luk 6:8; 9:47; Mat 16:8 ✡ **5:24:** Sion 5:8 ✡ **5:26:** Mat 9:9-13; Mak 2:13-17 * **5:27:** Livae, isen tamun vi Matiu koa mutis tus tai usil moulien onen Iesu. ✡ **5:29:** Luk 15:1-2

32 Inau narmaitei keke
mahise meatin keil koa avit
moulien one mal tuai. Vuo,
numai keke mahise meatin
tisa keil keke ihiles moulien
one ran tisaen."

Iesu viseini keke hihiseien hau keil onen sakras vousil kat sakien matu keil onen Siu keil✡

33 Navong Iesu mul veah
teim sen Livae, tei en meatin
keil umai aviteni mini avit,
"Avong houlu, meatin keil
onen Sion Baptis amul avis
min Ahi ka uval ran anien
veni. Ka meatin keil onen
Farasi keil emun, amumoni
suvali. Ka komai melesi keke
meatin keil onom armumon-
tei vamukonek."

34 Iesu vit kesi min keil
vit, "En avong ten tetali-
heien tai, meatin keil umai
ven anien teni. Kosakras
kovasakin keil avahal ran
anien en avong koa meatin
koa retalihe ro nges veah ral
min keil.✡

35 Ka avong tai hemai koa
meatin tisa keil imai ihuli
kat meatin koa retalihe ran
onen keil. En avong enek
varei, keil il ihal esuk ran
anien."

36 Evus, Iesu ra tavol min
keil vit, "Meatin tovuol koa
rali vas eisin hau tai onen
keke vakur etai hati kaliko
teni vapilit koe eisin matu
tai omon koa mahoi. Veni
mukos, hepurun eisin hau
onen, ka hati eisin hau koa
kuri hermal revitei en eisin
matu omon.

37 Meatin tovuol koa vatah
uaen hau tai vaha en veite
matu koa amumoni en
hiliven sipsip tai veni keih
tuai. Mukos, uaen hau
enek hetatahou heha vio
… veite teni hemaseh ka
hemahoihoi. Hepurun veite
enek ka uaen houele en atan.

38 Vuo, hermukteinek.
Hetahos itah uaen hau heha
en veite hau tai koa maleles.

39 Ka meatin keil koa amul
amun uaen matu, keil e
rovattei avamun uaen hau
veni amundemi avit, 'Uaen
matu tahos imok.' "

6

Iesu vihisei keke moulien onen meatin keil hetetamen imok mulin mengkatien keil ten Sabat✡

1 En avong tai, en Sabat,
Iesu ral min meatin keil
onen amul aka vas ah tei keil
ten uit.* Ka navong amul
amual, meatin keil onen
amul akinit uit keil enek,
akokoa utite keke avakulat
ingeite rani, ka akani.✡

2 Sakini, tei en Farasi keil
avisi avit, "? Vensa mimu-
mon sakien koa mengkatien
keil onen Mosis vit rehermu-
montei en Sabat?"✡

3 Iesu vit kesi min keil vit,
"? Mukave, kami mirvulitei
veah asa koa Tus Votut viteni
keke asuv houlu Deved ral
min meatin keil onen amu-
moni navong amai kat keil?✡

4 Avaseini keke mengka-
tien vit pris keil enges akilea
avaan veret votut, Deved va
en Eim Votut onen Ahi, kur
veret koa pris keil asani tuai
min Ahi, ka kani. Evus,

✡ **5:32:** Mat 9:14-17; Mak 2:18-22 ✡ **5:34:** Sion 3:29 ✡ **6::** Mat 12:1-14; Mak 2:23–3:6 * **6:1:** Avisvis uti uit mai vahi pulaoa ten veret. ✡ **6:1:** Dut 23:25 ✡ **6:2:** Sion 5:10 ✡ **6:3:** 1Saml 21:1-6

san hatte tai min meatin keil onen keke avaani."†✡
5 Evus, Iesu viteni min keil vit, "Natin Meatin varei vi hetetamen imok mulin Sabat."
6 En Sabat tamun, Iesu va mul vihisei en eim tahihiseien tai. Ka en out enek, meatin tai mul koa hen matu tisa ka kalkali.
7 Tei en Tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ral min tei en Farasi keil avit avales visi munak Iesu houm revi hen meatin enek en Sabat. Veni munak houmoni, akilea avaselus vaha kati veni rali koteh mengkatien koa ring koe Siu keil anoumtei en Sabat.✡
8 Ka Iesu kilea rendemien vasi keil one, ka viteni min meatin koanek vit, "!Amai! ! Lomal ekok!" Sakini meatin koanek mea, va mulomal en meten meatin keil enek.✡
9 Evus, Iesu viteni min keil vit, "? Navis kami, mengkatien keil onen Mosis maeni keke rehoumon sa en Sabat? ? Rehoumoni hetahos, vuo rehoumoni hetisa? ? Rehekataun moulien onen meatin sav, vuo rehou vini hemat?"
10 Iesu lele rahit en keil. Evus, viteni min meatin koanek vit, "Kitelan hem." Ka navong mumoni, hen mai ris tahos.
11 Keil tine vepeng houlu, ka aselus lekati keke umon sa min Iesu.

Iesu rie lat meatin teindan elu (12) keke avousili✡

12 En avong tai, Iesu vina en hou tai keke vahis. Kei vis min Ahi en vongien enek va rokol visokon.
13 En avong koa out mulan, kei va vise meatin vasi keil onen umai veni. Ka kei rie lat keil avi teindan elu enges keke avahi eiloheh keil onen:✡
14 Saemon (koa Iesu ling isen tamun vi 'Pita') ral min tunali Andru; Tiemes keilu Sion; Pilip keilu Batolomiu;✡
15 Matiu ka Tomas; Tiemes natin Alveas; ka Saemon (koa mul en vangi meatin keil koa e vati mok keke Siu keil avamaluv ran hen kavmen ten out Rom);
16 Sudas‡ natin Tiemes, ka Sudas Eskariot koa hemaen Iesu heha en hen koakeil uasi hemat.

Iesu visein meatin keil ka sak revi keil ran mesaien keil one✡

17 En avong koa Iesu ral min meatin keil onen avita netan ran hou, kei va mulomal en out tai koa vi aet. En out enek, mari vangi meatin keil emun koa amusil Iesu arosini. Ka Iesu les mari vangi meatin savsav keil emun koa umai: koakeil houlu aka en taon ten out Serusalem ka meteimal savsav keil emun koa amul en provins ten out Sudea, ka koakeil emun koa arvitei Siu aka en taon ten out Taer keilu taon ten out Saedon koa lumul vesesal ven Atas Medeterenia.

---

† **6:4:** Veni Ahi Asuv rovuroh kattei Deved navong amai kati (1Saml 21:6), Farasi keil emun asakras avavuroh kat Iesu ral min meatin keil onen koa amai mul kat keil. ✡ **6:4:** Lev 24:5-9 ✡ **6:7:** Luk 14:1 ✡ **6:8:** Luk 5:22; 9:47 ✡ **6:11:** Mat 10:1-4; Mak 3:13-19 ✡ **6:13:** Sion 6:70 ✡ **6:14:** Umen 1:13 ‡ **6:16:** Sudas natin Tiemes, isen tamun vi Tatios (Mat 10:3). ✡ **6:16:** Mat 4:23-25

18 Keil umai keke avalong
Iesu ka avahisi vasak revi
keil ran mesaien keil one.
Koakeil emun koa ninin tisa
keil amul apurun keil umai,
ka Iesu vile lat ninin tisa keil
enek ran keil ka umai ris
atahos.
19 Meatin vasi keil amul
asak visi avatokol Iesu, veni
keihoen koa mul ien mul
sak revi meatin vasi keil ran
mesaien keil one.

Iesu vihisei usil vati meatin koa Ahi hetokol kati✡
20 Navong mul veah ral
min meatin keil enek, Iesu
lele va en meatin keil onen
ka viteni vit,
"Tokolkatien hel en kami
koa tounah keil onami
rovinvintei,
veni tounah vasi koa
mul en hen Ahi vi on-
ami.
21 Tokolkatien hel en kami
koa, kosa, amai kat
kami ven tounah,✡
veni Ahi hesakin kami
mihehilelau.
Tokolkatien hel en kami koa,
kosa, mimurang,
veni Ahi hesakin kami
mihehiteai.
22 Tokolkatien hel en kami
navong meatin keil
tine heat kami ka
asesein kami venau.✡
Anatin, tokolkatien
hel en kami navong
aselus tisa kat kami
ka apurun isomi veni
mimusil kat Natin
Meatin.
23 Mihesi kami navong amu-
moni mukonek ka mi-
hehutahut en sien,✡
veni Ahi lesi mivinvin
mivakur uite koa
hemariso en out nesa.
Veni avu keil one apurun
provet keil telamu en
vati sakien koanek,
ka Ahi les provet keil
enek amal en meten.

24 "Ka hetisa mok min kami
koa, kosa, tounah on-
ami houlu,✡
veni kami miles more
moulien onami tuai.
25 Hetisa mok min kami koa,
kosa, vangomi vil,
veni amai heat kami.
Hetisa mok min kami koa,
kosa, miviteai,
veni mihouai ka mi-
hetang.
26 Ka hetisa mok emun min
kami navong meatin
vasi keil amul avati
lati isomi,
veni avu keil one
amumoni vatte tas
en provet taluvosien
keil."

Iesu vihisei keke mal meatin keil e hehat vativieh keil one✡
27 Evus, Iesu san selusien
enek min meatin vasi keil
vit, "Naviteni mukok min
kami vasi koa mimul milong
selusien keil onak: em hehat
vativieh keil onom, ka ku-
moni hetahos min koakeil
tine katuk.✡
28 Kihis Ahi hetokol kat
koakeil asesenda enuk, ka
kihis emun ven koakeil apu-
runuk.✡
29 Munak meatin tai ko-
vas veasom, kimaeni heovas

✡ **6:19:** Mat 5:1-12 ✡ **6:21:** Ser 31:25; Sam 126:5-6; Aes 61:3; Rev 7:16-17 ✡ **6:22:** Sion 15:19; 16:2; 1Pit 4:14 ✡ **6:23:** 2Kron 36:16; Mat 23:30,31; Luk 11:47 ✡ **6:24:** Tiem 5:1 ✡ **6:26:** Mat 5:38-48; 7:12 ✡ **6:27:** Pro 25:21; Rom 12:20 ✡ **6:28:** Rom 12:14

usite sav emun. Ka munak meatin tai savut lat kot omom, kimaeni hekur eisin omom emun.✡
30 Munak meatin tai viram enuk ven tounah, kisanis mini. Ka navong meatin tai kur tounah onom, konahistei nasan risi minuk.
31 Kumoni min meatin sav hesuval koa em vati keke kei emun houmoni minuk.✡
32 "?Munak kami emi vat meatin keil enges koa amul e vat kami eris, Ahi hetokol kat kami veni vensa? ! Meatin tisa keil emun amul amumoni vatte tas!
33 ? Ka munak kami mimumoni tahos min meatin keil enges koa amul amumoni tahos min kami, Ahi hetokol kat kami veni vensa? !Meatin tisa keil emun amul amumoni mukok!
34 ? Ka munak mimaen mani min meatin keil enges koa mikilea keil isan risi min kami, Ahi hetokol kat kami veni vensa? !Meatin tisa keil emun amul amaen mani one min meatin tisa sav keil keke ikur risi!
35 ! Minoumontei namukonek! Envatien onami hel en vativieh keil onami ka mihoumoni hetahos min keil. Mihemaen mani min meatin sav keil ka minandemtei minahit keil isan risi min kami. Munak mihoumoni hemukonek, Ahi koa mul en out nesa hesan uite teni koa hetahos imok min kami ka mihehi titiali keil onen. Veni Ahi mun mul rie lat tahosien onen min koakeil akalkali ka min koakeil emun akur heisav en tounah koa kei mul sani min keil.✡
36 Sakini, enmahisien onami hel en meatin sav keil, hesuval koa enmahisien onen Ahi Tata onami mun mul en meatin keil."

Iesu visein meatin keil keke analeletei naha kat tisaen keil en moulien onen meatin sav✡
37 Ka Iesu viteni mun vit, "Minaleletei naha kat tisaen keil koa mul en moulien onen meatin sav keil. Munak mirmumontei, Ahi herleletei heha kat tisaen keil koa mul en moulien onami. Ka munak mirrie lattei sakien tisa onen meatin sav, Ahi hertie lattei sakien tisa keil onami. Ka munak meatin sav tai mum tisa en kami, methos onami heles eni. Mukonek, methos onen Ahi emun hel en kami navong kami mimum tisa.✡
38 Navong misan kataunien min meatin sav, Ahi hesan kataunien min kami. Ka avong koa kei hesan kataunien min kami, hehi houlu mok. Hesuval koa meatin tai seh raes ami en mari kap tai ka vilelau va vio … merang. Mukonek, sakien koa mihoumoni min meatin sav keil, Ahi houmoni min kami vatte hetas."✡
39 Evus, Iesu viten tatavolien tai min keil vit, "Meatin koa meten var sakras valamun tamun koa meten var. Munak houmoni hemukonek, keilu vasi luhemotmot luheha en avul.✡
40 Meatin koa kur hihiseien ran tiser tai, kei hermundemtei hehit kei tahos

✡ **6:29:** Sion 18:22-23; Umen 23:3 ✡ **6:31:** Mat 7:12 ✡ **6:35:** Lev 25:35-36 ✡ **6:36:** Mat 7:1-5; 15:14; 10:24-25 ✡ **6:37:** Mat 6:14 ✡ **6:38:** Mak 4:24 ✡ **6:39:** Mat 15:14; 23:16,24

imok mulin tiser onen. Ka munak kei kur vasin sukul onen, kei hesuval tiser onen esuk.✡

41 "? Vensa kolei kilea sokeai koa havivi enges koa mul en meten tumali, ka korlei kileatei varei keke mavuliai koa marite mul en metom?§

42 ?Vensa komul koviteni min tumali kovit, 'Tuak eli, kimaen inau nivus lat sokeai ran metom.' Ka en hati avong enek, korlestei varei keke mavuliai mules en metom? !Kami mimuto en hilivemi enges! Helamu, kikulat mavuliai ran metom. Hevus, kokilea suk kovavus lat sokeai ran meten tumali."

Iesu viten tatavolien usil mukave vatiai tetahos keil mul son heite koa tahos✡

43 Iesu viteni min vangi meatin keil enek vit, "Vatiai koa tahos, rosontei heite koa tisa; ka vatiai koa tisa, rosontei heite koa tahos.

44 Vatiai vasi keil, alei kilea en keil ka en heite keil koa asoni. Kosakras kovalah hei manggo ran vati vilu; ka kosakras kovalah hei tavoi ran aikatiat.**✡

45 Meatin koa moulien onen vilelau en tahosien, hei tahosien mul kistal rani. Ka meatin koa moulien onen vilelau en tisaen, hei tisaen mul kistal rani. Selusien onen meatin tai mul rie lati keke moulien onen vilelau en asa."

Iesu viten tatavolien usil mukave sakien ten longkatien suval sakien koa meatin muti eim mon✡

46 Iesu vit risi min meatin keil vit, "? Vensa mimul mivise nau mivit, 'Asuv, Asuv,' ka mirmumontei asa koa naviteni min kami?✡

47 Nita tavol usil vati meatin koa mai venau, mul long selusien onak, ka mul mum usili.

48 Kei suval meatin tai koa mul vati eim omon. Sakini va lekat ai keil koa marmarite ka keih vahi pos keil teni. Evus, vati revi pos keil enek, ka mum vasin eim omon.†† Evus, navong ous mus ka eang mai keih mukave, sakras vou lin eim omon. Vuo, eim omon mules mulomal keih.

49 Ka meatin koa long selusien onak ka romumtei vousili, kei suval meatin koa va kur langon en ai tisa keil enges, ka muti eim omon eni. !Ka navong ous mus ka eang mai keih, mu rasilin eim omon varei!"

7

Avat tai koa rovitei Siu rie lati keke demkatien koa kuri marite mok en demkatien onen Siu keil houlu✡

1 Navong Iesu visein meatin keil evus, kei va en taon ten out Kapaniam.

2 En out enek, avat tai onen meatin keil tavaeen ten out Rom mul ien. En teim

✡ **6:40:** Mat 10:24-25; Sion 13:16; 15:20 tisaen. ✡ **6:42:** Mat 7:16-20; 12:33-35 § **6:41:** Aneite ten ai keilu enek vi ** **6:44:** Selusien kati teni vit, *"hei fik ran vatiai koa sineite mul ien, ka hei grep ran vatiai emun koa tisa."* ✡ **6:44:** Mat 12:33 ✡ **6:45:** Mat 7:24-27 ✡ **6:46:** Mal 1:6; Mat 7:21 †† **6:48:** Selusien kati teni vit, *"mumon eim omon en ahat."* ✡ **7::** Mat 8:5-13 ✡ **7:2:** Sion 4:47

sen, slev tai koa envatien onen mul ien mul mesai houlu, vesesal vamat.✡

3 Ka navong avat enek longe keke Iesu mai tuai, kei sila tei en elda keil onen Siu keil uva keke avahis Iesu vamai vasak revi slev onen.
4 Sakini elda keil enek uva ven Iesu ka apeahi avit, "!Amai kalah, kikataun meatin enek eli! Veni kei vi more meatin tai koa komai vasi mevouhou mini.
5 Envatien onen mul en Siu keil ka san kataunien houlu min komai navong memuti eim tahihiseien onomai."
6 Sakini Iesu musil keil uva. Ka navong Iesu va vesesal en teim sen, avat sila tei en time keil onen uva ka avit mesein selusien onen min Iesu avit, "Asuv, konandemkotei nahi houlu usil inau. Inau narvinvintei keke keik kovamai en teim onak.
7 Ka narvinvintei mun mamai venuk. Ka munak kiselus enges, avaseini komul veah soutin, nakilea keke slev onak helonge hetahos eris.
8 Hesuval navong hetamen onak mul viten tounah minau, ka inau namum usil kat ren. Ka navong inau mun naviten tounah min meatin tavaeen tai onak, kei mun mul mum musil kat rek. Inau nakilea mameng kati mahit, '! Ha!' ka kei heha. Vuo mahit, '! Amai!' ka kei hemai. Ka nakilea mameng kat slev onak mahit, '! Kumon koanek!' ka kei houmoni."
9 Navong Iesu long selusien enek onen, kei mutimanin ka viles les vangi meatin keil koa amul amusili ka viteni min keil vit, "Anatin eli, en me-Isrel keil, narvotintei veah demkatien takeih vasuval koa navotini en meatin ekek."
10 Ka navong time keil onen avat enek uva ris teim sen, alesi keke slev enek onen longe tahos tuai.

Iesu mumon natin vatina tai moul eris ran matien

11 Katau en avong enek, Iesu ral min meatin keil onen amusil sise one uva ka arokol meteimal ten out Naen. Ka meatin sav keil houlu amul amusil keil.
12 Navong keil uva vesesal ven voiteh ten vieh ten meteimal enek, keil ales vangi meatin keil tai koa amul avous avet tai. Teiai onen litetai tai koa mat mul ien ka uva keke avatahini. Litetai enek vi titiali tas onen vatina tai.✡
13 Navong Asuv Iesu les vatina enek, en mahisi ka viteni mini vit, "Konatangtei."✡
14 Evus, Iesu va vesesal ven keil, mutelan hen, ka rokol avet onen litetai koa mat. Sakini koakeil avousi avati keil. Evus, Iesu viteni vit, "!Litetai, naviteni minuk, kimoul eris!"✡
15 Sakini litetai enek moul eris, mea, ka selus. Evus, Iesu viteni min mama onen vit, "Mama, natmali keie."✡
16 Meatin vasi keil amutimanin ka avati lat isen Ahi avit, "!Kosa, provet tai koa vi hetetamen imok mul ral min ir!" Ka koakeil emun avit, "!

✡ **7:12:** 1Ki 17:17; Luk 8:42 ✡ **7:13:** Luk 8:52 ✡ **7:14:** Luk 8:54 ✡ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✡ **7:16:** Luk 1:68; 19:44

Ahi mai tuai keke vakataun meatin keil onen!”✡
17 Sakini, longlongien usil Iesu karahit out vasi en provins ten out Sudea ral min kantri vasi keil emun koa amul vesesal veni.

Sion Baptis en vati vailea munak Iesu vi Mesaea anatin✡
18 Longlongien usil Iesu rokol meatin keil onen Sion Baptis, ka keil uva aselus usili mini. Sakini, Sion vise meatin onen elu lumai veni
19 ka sila keilu luva keke luvahis Asuv Iesu luvahit, “? Keik kovi kei koa Ahi vit kati keke hesani hemai, vuo mehetosin etai mun?”✡
20 Navong luva ven Iesu, luvisi luvit, “Sion Baptis sila komal keke melvahisuk vamukok, ‘? Keik kovi kei koa Ahi vat kati vit hesani hemai, vuo mehetosin etai mun?’ ”
21 En avong enek, Iesu mul sak revi meatin keil koa amesai ka koakeil emun along mahien en keil. Kei mul vile lat ninin tisa keil ran teisav keil. Ka koakeil mete var, sak revi keil alele ris.
22 Sakini Iesu vit risi min meatin keilu onen Sion vit, “Milheha ris milhehiteni min Sion asa koa millonge ka millesi. Koakeil mete var, akilea alele eris; ka koakeil asakras avakaka, amual eris. Meatin keil koa akur mesaien ten leprosi, keil ave mai muto ris; ka koakeil ralinge vonhon, alonglong eris. Koakeil umat, amoul eris; ka more longlongien mul va min koakeil tounah one tovuol.
23 Milheha milhehit meseini min Sion keke koakeil rendemien one rovitei elu usil inau ka tounah keil koa namul namumoni, tokolkatien onen Ahi hel en keil.”✡
24 Navong meatin keilu onen Sion luva, Iesu selus usil Sion min vangi meatin keil vit, “?Navong kami miva en out volvol keke mivales Sion, emi vati keke mivales vati meatin koa kave? ? Miva keke mivales kei koa rokeihtei suval sili vatiai tai koa sakras valomal navong eang muh keih? !Vuo!
25 ? Miva keke mivales meatin koa kave? ?Meatin tai koa musin en mormore eisin keil? !Vuo! Keil koa amusin mukok, moulien one vilelau en tounah houlu ka aro nges en mari eim omon asuv houlu keil.
26 ? Mukonek, isei varei mivaha keke mivalesi? ? Provet tai? !Anatin! Kei vi provet tai, ka rovitei provet tai enges.✡
27 Sion vi kei koa amutis usili en Tus Votut avit,

‘Kilesi. Inau nisila eiloheh onak helamu enuk.
Kei heha mau keke vasak mesein sise ten amaien onom.’ Malakai 3:1✡

28 “Koanek anatin, meatin sav tovuol koa avahasi en out netan koa vahi houlu mok valin Sion. Ka meatin kuren tai koa maen Ahi vahi asuv houlu onen ka romottei en demkatien onen vi houlu mok mulin Sion.”✡
29 Meatin kuren keil suval meatin keil ten takis akilea

✡ **7:17:** Mat 11:2-19 ✡ **7:19:** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:4,8 ✡ **7:23:** Aes 35:5-6; 61:1-2; Luk 4:18-19 ✡ **7:26:** Luk 1:76 ✡ **7:27:** Eks 23:20 ✡ **7:28:** Luk 1:15

en anatinien ten selusien onen Iesu. Veni keil along kilea more sise onen Ahi koa Sion visein keil eni ka amaen Sion vi baptaes en keil.✡
30 Ka Farasi keil ka Tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis asesein asa koa Ahi en vati voumoni en moulien one veni armaentei Sion vahi baptaes en keil.
31 Iesu viteni mun vit, "? Meatin keil ten kosa, asuval asa? ?Sakien one suval asa?
32 Keil asuval titiali keil koa arondan en out tahulhulien. Ka tei en keil amul avisohiso va min titiali sav keil avit,
'Komai memul memusau en sien. ? Vensa varei kami mirvoltei?
Komai memul memurang. ? Ka vensa kami mirmuaitei?'
33 Naviteni mukok veni kami, hetetamen keil onen Siu keil, misel kutut kat inau ka Sion emun veni melromusiltei sakien keil onami. Veni navong Sion Baptis emai, kei mul val ran anien keke vahis ka romuntei uaen, ka kami misel kutut kati mivit, '!Sion, ninin tisa mul ien!'
34 Ka evus, navong inau, Natin Meatin, numai, nakanian ka namun uaen. Ka kami misel kutut kat inau mivit, '! Ales meatin ekek! Kei vi meatin taanien ka meatin tamunmunien. Ka mul vise meatin keil ten takis ka meatin tatisa keil emun en tunali keil.'✡
35 Ka avaseini, inau naviteni min kami keke koakeil avi titiali keil onen Ahi alei kilea en meteisauen onen, ka moulien one mul rie lat anatinien teni."

Ahin tai ten sise kas alen Iesu en senta

36 Evus, Farasi tai vis Iesu va vaanian vatal mini, isen Saemon. Sakini Iesu va en teim sen ka rondan en avet taanianien.✡
37 En out sav tai en taon, ahin tai ten sise longe keke Iesu mai kanian en teim sen Farasi enek. Sakini, kur vei senta koa mani teni keih ka va neim en eim enek.
38 Navong va neim, ahin enek mai mulomal katau en Iesu. Kei mul mis ka simeten mul mue vita kas alen Iesu, sakini mul motein alen keilu en hilin. Navong alen keilu lumuto, mus keilu ka kas keilu en senta.
39 Navong Farasi koa sisil en Iesu lesi, kei vit sasen eni vit, "Munak meatin enek vi provet anatin, kei heilea keke ahin enek vi isei ka vi vati ahin koa mukave. !Kei heilea keke vi ahin tai ten sise!"
40 Sakini, Iesu viteni min Farasi enek vit, "Saemon, nihiten tounah tai minuk."
Saemon vit kesi vit, "Tahos tiser. Kihiteni minau."
41 Evus, Iesu viten tatavolien tai mini vit, "En avong tai, lumali elu lukur mani ran hetamen tai. Tai kur mani vi handred taosen elim (500,000), ka tamun kur mani vi taosen koa vi hanumau elu ka halualim emun (50,000).*
42 Katau eni, lumali keilu enek lusakras luvasa kes

✡ **7:29:** Luk 3:7,12; Mat 21:32 ✡ **7:34:** Luk 15:2 ✡ **7:36:** Luk 11:37 * **7:41:** Selusien kati teni vit, *"500 denarie ka 50 denarie."* En avong onen Iesu, meatin mum avong tai keke vakur denarie tanges.

mani enek. Navong hetamen enek longe, en mahis keilu ka viteni min keilu keke kei en hevobongen kaon onealu. ?Sakini Saemon navisuk, isei en lumali enek keke envatien onen hel en hetamen enek heli?"

43 Saemon vit kesi mini vit, "Namundemi navit vahesa kei koa kaon onen mariso mok, ka hetamen en vobongeni varei."

Navong Iesu longe mukok viteni mini vit, "Koviteni mal."

44 Evus, Iesu viles ka les ahin enek ka viteni min Saemon vit, "?Koles ahin enek? Navong numai teim som, korsantei oai minau makas alok eni. Ka ahin enek, kei kas alok en simeten ka muul moteini en hilin.✡

45 Keik kormustei vivik keke kovakur revi nau mamai teim som. Ka ahin enek, avong kati koa mai neim, kei mus alok ka romusehtei eni.✡

46 Keik korsan etai li oel minau keke makas veinak eni vasak meseinau maanian. Ka kei kas alok tanetan en senta tetahos.✡

47 Sakini naviten koanek minuk: mari kaon ten tisaen keil onen ahin enek, narmundemtei mun usili ka methos onak mul en kei. Sakini, envatien koa kei rie lati minau marite mok. Ka kei koa kaon ten tisaen vi havivis, avaseini methos onak mul ien, envatien koa meatin enek rie lati minau vi havivis. Ka koanek suval keik Saemon."

48 Evus, Iesu viles ka viteni min ahin enek vit, "Kosa, methos onak mul enuk tuai ka nirmundemtei mun usil tisaen keil onom."✡

49 Navong meatin sav keil koa akanian ruai ral mini alonge mukok, aviteni min keil eris avit, "?Kei mundemi vit vi vati meatin sa varei koa kilea voumon methos ven tisaen onen meatin keil?"

50 Ka Iesu viteni min ahin enek vit, "Ven demkatien onom minau, Ahi mutut moulien onom. Kiha hetal min tomat onen Ahi."✡

8

Ahin keil koa amusil Iesu

1 Katau en avong enek, Iesu mual rahit taon keil ral min meteimal keil koa. Navong mual va, mul vitehiten more longlongien usil mukave hiasuvien onen Ahi hemai en moulien onen meatin keil. En avong enek, meatin teindan elu (12) onen amul amusili.✡

2 Ka ahin keil koa mun amul amusili: koakeil Iesu vile lat ninin tisa keil ran keil, ka koakeil emun kei sak revi keil ran mesaien keil one. Koa tai en keil enek vi Meri ten out Makdela koa Iesu vile lat ninin tisa oulu (7) rani.✡

3 Ahin keil koa mun akur mani one ka akataun Iesu ka meatin keil onen eni: tai en keil vi Susana, ka tamun vi Soana koa vi ahin onen Kusa, hetamen tai koa losil kat tounah vasi onen asuv houlu Herod.

✡ **7:44:** Sen 18:4 ✡ **7:45:** Rom 16:16; 1Kor 16:20; 2Kor 13:12; 1Tes 5:26; 1Pit 5:14 ✡ **7:46:** Sam 23:5 ✡ **7:48:** Luk 5:20-21 ✡ **7:50:** Luk 8:48; 17:19; 18:42 ✡ **8:1:** Luk 4:43 ✡ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

Iesu viten tatavolien usil uti uit keil koa amoul en atan tateisav keil✡

4 En avong tai, meatin keil houlu aka ran meteimal houlu koa amul vesesal umai ruai keke avalong selusien onen Iesu. Ka navong Iesu les keil, viten tatavolien enek min keil vit,

5 "En avong tai, meatin tai va nah keke valuh uti uit keil ien. Ka navong mul rivini, vahis umotmot en sise koa atan teni keih ka meatin keil akaka eni ka aman keil amita ara lelati.

6 Vahis umotmot en atan koa ahat houlu mul ien. Ekonek, utite keil enek amoul havivis. Ka rovitei tuetin, amukou veni atan mahinhin enges ka oai rovinvintei.

7 Vahis emun umotmot en atan koa oumunai tatisa mul ien. Ka navong utite keil enek amul amoul, oumunai tatisa keil emun amoul ruai ka amusar koe keil umatmat.

8 Ka vahis en utite keil enek umotmot en atan tetahos. Keil amoul ka ason heite koa mulin handred tai (100)."✡

Navong Iesu viten tatavolien enek evus, viteni min meatin keil vit, "Munak ralingomi mul, mihelong kilea asa namul naviteni."

9 Katau en avong enek, meatin keil onen Iesu avise vahit luvat aneite ten tatavolien enek min keil.

10 Ka kei vit kesi min keil vit, "Aneite ten selusien suai usil hiasuvien onen Ahi, inau nihothot eni min kami enges. Ka min meatin sav keil koa arvitei onak keil, navit usili en tatavolien keil enges keke,

'Avaseini alele va vio … irlei kileatei.
Ka avaseini alonge va vio … irlong kileatei.' "
Aesea 6:9

11 Sakini Iesu viteni min keil vit, "Aneite ten tatavolien enek mukok: uti uit keil vi selusien onen Ahi.✡

12 Utite keil koa umotmot en sise koa atan takeih mul ien, kei suval meatin keil koa along selusien onen Ahi. Evus, Temat mai ka kulati ran keil keke asakras avaling desien one eni ka avakur moulien hau vaka ien.✡

13 Utite keil koa umotmot en atan koa ahat houlu mul ien, kei suval meatin keil koa along selusien onen Ahi, ka, hatte tas, akuri ral min sien. Ka veni lite keil ten demkatien one romoultei veah vatahos, meatin keil enek amulomal en demkatien one ten avong havivis. Ka navong sakvisien keil emai, keil umot en demkatien one.

14 Ka utite koa umotmot en atan koa oumunai keil tatisa amul ien, kei suval meatin keil koa along selusien onen Ahi, ka navong amul amual uva, amundemko houlu usil mani, tounah koa ave en vati, ka tounah sav keil emun ten out netan. Sakini, tounah keil enek mul musar koe selusien onen Ahi, ka demkatien one sakras vamoul vamai vakeih.

15 Ka utite keil koa umotmot en atan koa tahos, kei

✡ **8:3:** Mat 13:1-23; Mak 4:1-20 ✡ **8:8:** Mat 11:15; 13:43; Mak 4:23; Luk 14:35
✡ **8:11:** 1Pit 1:23 ✡ **8:12:** 1Kor 1:21

suval meatin keil koa along selusien onen Ahi ka aling demkatien one keih eni ral min rendemien tai koa tahos ka mal. Sakvisien keil takeih umai, ka selusien enek mules moul va vio ,… san heite en moulien one.”

Iesu viten tatavolien usil laet ten anatinien onen Ahi koa mul ritin en moulien onen meatin keil onen✡

16 Iesu viten tatavolien tamun vit, “Meatin tovuol koa vanit laet onen, hevus, valing suaini en pesin tai, vuo valing suaini en hehen avet tamatilien onen. !Vuo! Meatin keil arekein laet one nesa keke koakeil umai neim akilea avalei kilea titinien teni.✡

17 “Anatinien koa mul suai, Ahi hekuri hemai en mesai. Ka selusien koa avit suai eni mulamu, ihitehiteni en meten meatin keil keke availea eni.✡

18 Sakini, navong milong selusien keil onak, mihelong revi eni. Veni meatin koa kur kat aneite teni, Ahi hesan meteisauen hehi houlu mun mini. Ka meatin koa rokur revitei aneite teni, havivi koa mundemi vit kilea eni tuai, Ahi hekulati rani.”✡

Iesu viteni keke koakeil along kat selusien keil onen asuval mama onen ka tunali keil✡

19 En avong enek, mama ka tunali Iesu telmai telvalesi, ka telsakras telvaha vesesal ven Iesu, veni vangi meatin keil avi houlu ka amutiting kati.

20 Sakini asan longlongien mini avit, “Mama onom ral min tumali keil telmai, telmulomal hae, ka eatel vati telvalesuk.”

21 Ka Iesu vit kesi vit, “Mama onak ka tuak keil avi koakeil along selusien onen Ahi ka amul along kati.”

Iesu meng kat eang ka oai luvahati keilu ka lulong kat ren✡

22 En avong tai, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Tahos rovou koteh Oai Kaleli rovaha en usite.” Sakini, uvut uva en vot ka uva.

23 Ka navong amuloh en vot enek uva, Iesu matil.

Rovitei tuetin, eang tai muhuh keih ka sakin mari oai enek langlango ka tahe keil mavul va neim en valengei vot. Ka keil alesi keih, vesesal vot vamarindu.

24 Sakini uva ven Iesu, ka avise lati ran matilien onen ka avise keih mini avit, “! Asuv, asuv! !Rovamarindu kei!”

Iesu mea ka meng kat eang ka oai luvahati keilu. Hatte tas, eang ka oai lulong kat ren, ka out mai mutaeng ka vi tasioh.

25 Evus, Iesu vis meatin keil onen vit, “? Mukave, demkatien onami enau tovuol veah?”

Navong ales asa koa mumoni, amutimanin houlu ka ametau. Avis keil eris avit, “?Meatin ekek vi vati meatin sa? !Avaseini eang ka oai,

✡ **8:15:** Mak 4:21-25 ✡ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26 ✡ **8:18:** Mat 12:46-50; Mak 3:31-35 ✡ **8:21:** Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

navong meng kat keilu, lulong kat ren!”

Iesu vile lat ninin tisa keil ran meatin tai✡

26 Iesu ral min meatin onen keil uva en vot amu koteh Oai Kaleli, ka umai ut vesesal en taon ten out Kerasa.
27 Navong Iesu vut ran vot va ut, visu min meatin tai ten out Kerasa koa ninin tisa keil amul ien. Tuetin, kei kaka hon ka romatiltei en eim tai. Kei mules matil en out tatetahinien.
28-29 En avong vasi, ninin tisa mumon meatin enek vi vau houlu. Meatin sav keil asak visi vahuli kati keke nakakatei mun. Aling hen keilu ka alen tanetan keilu en aean ka apar kat keil vasi en sen koa keih. Ka avaseini, kei rali kotehei. Evus, ninin tisa likati va en out volvol vato sasen. Navong les Iesu, muai roha keih, mai vesesal veni, ka retengeiril netan mini. Iesu meng kat ninin tisa enek valokovein meatin ekek. Sakini, ninin tisa koa mul ien viso vina mini vit, “! Iesu, Natin Ahi ten out nesa! ?!Kumon sa li varei minau!? ! Napeahik, konoumontei inau li nanakur mahien nahi houlu!”✡
30 Iesu visi vit, “? Isom isei?”

Ka meatin enek vit kesi mini vit, “! Houlu!” Kei viteni mukok veni ninin tisa keil koa amul ien avi houlu.
31 Ninin tisa keil enek apeah Iesu nasila lattei keil anaha en mari avul koa vi out ten mahien one.*
32 Vesesal ven keil, vuas houlu amul amusu en usi hou tai. Sakini, ninin tisa keil enek apeah Iesu avamaen keil avaha en vuas keil, ka Iesu maeni.
33 Sakini, ninin tisa keil alokovein meatin enek uva suk en vuas keil. Ka asakin vuas keil alohloh uva en veisil, umotmot uva en mari oai, ka keil vasi amarindu umatmat.
34 Navong meatin keil koa alosil kat vuas keil ales asa koa kur out, aloh kalah uva, ka avit usili en taon ka out sav keil emun koa amul vesesal.
35 Evus, meatin keil koa alonglong usili uva keke avales asa koa kur out. Sakini, uva ven Iesu, ka ales meatin koa ninin tisa keil alokoveini. Rendemien onen mai ris tahos, musin en eisin ka rondan vesesal en alen Iesu. Navong alesi, amutimanin eni ka ametaun Iesu.
36 Koakeil ales asa koa kur out arun ral min meatin sav keil koa umai. Arun usil sise koa Iesu sak revi meatin koa ninin tisa keil amul ien.
37 Navong alonge mukok, koakeil aka en out keil vesesal en taon ten out Kerasa avis Iesu valokovein keil vaha veni ametau houlu.† Mukonek, Iesu vut va en vot ral min meatin keil onen keke avalokovein keil.

✡ **8:25:** Mat 8:28-34; Mak 5:1-20 ✡ **8:28-29:** Mat 8:29; Mak 1:23-24; Mat 5:7; Luk 4:34 * **8:31:** Mari avul enek vi out ten mahien koa keite teni tovuol onen ninin tisa keil ral min Temat. † **8:37:** Meatin houlu ten out Kerasa arvitei Siu, ka veni akilea keke Siu keil alele tisa kat vuas keil veni mengkatien one vit asakras avaani, ametau keke Iesu hesakin vuas keil vasi ose imatmat. Keil amundem usil mani one mulin hihiseien ka merikel keil onen Iesu.

38 Ka meatin koa ninin tisa
mul ien mulamu peah Iesu
keke vamaeni vousili. Ka
Iesu sila lati ka viteni mini
vit,
39 "Kiha ris teim som, ki-
hitehiteni min meatin sav
keil asa koa Ahi mumoni
en moulien onom." Sakini,
meatin enek karahit out vasi
en taon enek ka vit usil mor-
more tounah koa Iesu mu-
moni mini.

Iesu sak revi atouli koa mat ka ahin tai koa mesai✡
40 Navong Iesu rokol usi
Oai Kaleli vesesal en out Ka-
paniam, vangi meatin keil
akur revi, veni amul arosin
amairisien onen.
41 En avong enek, meatin
tai mai retengeiril vita en
alen Iesu, isen Saeros. Kei vi
avat tai ten eim tahihiseien
onen Siu keil. Kei mul peah
Iesu luvaha teim sen,
42 veni natnahin vesesal
vamat. Sua onen natnahin
teindan elu (12) ka titiali
onen sav keil tovuol emun.✡
Ka navong Iesu mul mual
va, meatin houlu amuting
kati en usite vasi keil.
43 En vangi meatin keil
enek, ahin tai mul koa kur
mesaien onen mama keil sua
teindan elu (12) tuai, ka me-
saien onen sakras vavus. Kei
va en dokta keil houlu ka san
vasi mani onen min keil, ka
asakras avasak revi.
44 Ahin enek ka lelau katau
en Iesu ka mutelan hen
rokol kei eisin omon. Hatte
tas, mesaien onen vus enga
varei.
45 Ka Iesu long kilea eni
ka vis meatin keil vit, "?Isei
rokol nau?"
Meatin vasi keil aviteni
keke artokoltei, ka Pita
viteni mini vit, "Asuv,
meatin keil avi houlu ramat
ka amuting katuk en usite
vasi keil."
46 Ka Iesu vit kesi vit, "Vuo,
meatin tai rokol nau veni
nalonge keke hati keihoen
mea ranau."
47 Navong ahin enek lesi
keke sakras vato suai, mai
ven Iesu. Alen maleilei ka
kei retengeiril netan mini.
Kei vit lati en meten meatin
keil vasi vensa rokol eisin
omon Iesu, ka mukave me-
saien onen mea rani en hati
avong enesek koa rokoli.
48 Evus, Iesu viteni min
ahin enek vit, "Ahinkuli,
demkatien onom sakin avem
mai ris tahos. Kiha ka tomat
onen Ahi heto venuk."✡
49 Navong Iesu mul semau
selus, meatin tai ka teim sen
Saeros ka viteni min Saeros
vit, "Natmahin mat keitine-
sek. Konahistei mun tiser
namai."
50 Navong Iesu long
selusien enek, viteni min
Saeros vit, "! Konan-
demkotei! Demkatien
onom hekeih keke natmahin
hemoul eris, ka hehi anatin."
51-53 Navong Iesu mai en
teim sen Saeros, meatin keil
vasi amul amis ka amurang
ven atouli enek. Ka Iesu
viteni min keil vit, "!Kami
minatangtei mun! Atouli
enek romattei, kei mules
matil." Ka keil amunge kati
veni akilea keke mat tuai.
Navong Iesu va neim en out
koa atouli mul ien, kei maen
Pita, Sion, Tiemes, ka tata ka

✡ **8:39:** Mat 9:18-26; Mak 5:21-43 ✡ **8:42:** Luk 7:12 ✡ **8:48:** Luk 7:50; 17:19; 18:42

mama onen atouli enges uva neim ral mini.
54 Evus, Iesu va vuli kat hen atouli ka viteni mini vit, “!Atouli, mea!”✡
55 Hatte tas, moulien onen atouli muris mai ka mea mulomal. Evus, Iesu viteni min keil avalah anien vamai vani.
56 Tata ka mama onen amutimanin houlu ka Iesu selus koe keilu lunahitentei asa koa mumoni min atouli onealu.✡

9

Iesu sila lat meatin teindan elu (12) onen avaha avoum✡
1 Iesu vise ruain meatin teindan elu (12) onen. Evus, san keihoen min keil avahile lat ninin tisa keil ka avasak revi koakeil akur mesaien savsav keil.
2 Evus, sila lat keil uva avahitehiten usil hiasuvien onen Ahi ka avasak revi koakeil amesai.✡
3 Kei viteni min keil vit, “En ualien onami, minakurtei tounah. Minahuli kattei mani, ateli, vuo eisal. Minakurtei eisin tamun, vuo anien.
4 Munak miva en out tai ka meatin tai kur revi kami en teim sen, mihetos hetal mini hetokol avong koa mihelokovein out enek.
5 Ka munak meatin keil en taon enek arkur revitei kami, navong mimul milokovein out enek, mihesahulin vulimeas ran alomi en mete. Koanek hesakin keil ilea suk keke asa koa amumoni min kami romaltei en meten Ahi.”
6 Katau en selusien enek, meatin keil onen Iesu amea uva en meteimal keil vasi ka avitehiten more longlongien onen Ahi. Ka keil asak revi meatin houlu koa amesai.

Herod vit vailea keke Iesu vi isei varei✡
7 En avong enek, Herod Antipas vi asuv houlu en provins ten out Kaleli. Navong kei long usil tounah keil koa Iesu mul mumoni, mundem usili houlu veni meatin keil arun houlu en tounah tateisav keil mini. Tei keil avit Iesu vi Sion Baptis koa moul eris ran matien.✡
8 Mesav keil koa amul aviteni keke kei vi provet Ilaetsa koa kistal eris ven keil. Ka meatin teisav keil emun avit kei vi provet tai telamu koa moul eris ran matien.
9 Ka Herod viteni vit, “Vi inau varei koa nameng kati avata koteh vatin Sion. ? Ka isei varei namul nalong usili?” Sakini, mul sak visi vales Iesu.✡

Iesu mumon merikel tai keke vengan meatin keil taosen elim (5000)✡
10 Navong meatin keil onen Iesu amum evus, umai ris veni ka avit usil asa koa uva amumoni. Sakini, Iesu kur seh en keil uva en taon tai koa avise en ‘Betsaeta.’
11 Ka navong vangi meatin keil alonge keke uva, amea amusil keil. Ka navong Iesu

✡ **8:54:** Luk 7:14 ✡ **8:56:** Mak 7:36; Luk 5:14 ✡ **9::** Mat 10:5-15; Mak 6:7-13 ✡ **9:2:** Luk 10:5-7; 10:10-11; Umen 13:51 ✡ **9:6:** Mat 14:1-12; Mak 6:14-29 ✡ **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ✡ **9:9:** Luk 23:8 ✡ **9:9:** Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Sion 6:1-15

les keil, kur revi keil ka selus usil hiasuvien onen Ahi min keil. Ka koakeil amesai, Iesu sak revi keil.

12 Iesu mum va vio … meteiai vita munu. Ka teindan elu (12) onen umai veni ka aviteni mini avit, "Out ekek vi out seh neli ka out mul vong ke. Tahos keke kisila marmari vangi meatin keil ihaha en meteimal keil vuo en eim sav keil koa amul vesesal keke akilea avaha avalekat anien ae ka out tamatilien one."

13 Ka Iesu viteni min keil vit, "Kami varei mihesan tei tounah min keil iani."

Ka avit kesi mini avit, "Ir rokur veret elim enges ka mesau elu nges. ?Mukave? ?Em vati mevaha mevahul tei anien vavinvin mevahengan mari vangi meatin keil ekek?"

14 (Tata keil vasi koa amul en avong koanek vesesal arokol taosen elim (5000), ka mama ka titiali keil arvulitei keil.)

Sakini, Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Mihetiti vas meatin keil iha itondan en vangite keil koa vesesal meatin keil hanumau elu ka halualim emun (50) il en vangite tai."

15 Meatin onen keil amumoni musil asa koa viteni, sakini meatin vasi keil arondan.

16 Evus, Iesu kur veret elim ka mesau elu ka seipat vina nesa. Evus, vis, viten masmasien min Ahi veni, ka vul vahasi. Navong vul vahasi evus, sasani min meatin onen keil avatiti min vangi meatin keil ekek avaani.

17 Meatin keil vasi akanian ka vange vil. Ka navong meatin keil onen Iesu uva ris keke avalah soke anien keil, veiat teindan elu (12) vil mules.✡

Pita vit luvati keke Iesu vi Mesaea✡

18 En avong tai, Iesu lokovein vangi meatin keil ka kur seh en meatin keil onen keke kei vahis. Ka navong vis evus, vis keil vit, "?Meatin keil amul aviteni keke inau navi isei?"

19 Ka avit kesi mini avit, "Keil koan avit keik kovi Sion Baptis. Keil koan emun avit kovi provet Ilaetsa, ka teisav en keil avit keik kovi provet telamu tai koa moul eris ran matien."✡

20 Ka Iesu vis keil vit, "? Ka mukave en kami? ?Mivit inau navi isei?"✡

Ka Pita mea vit luvati vit, "!Keik kovi Mesaea koa Ahi vat kati!"

21 Sakini, Iesu meng kat keil keke anahitehitentei min meatin sav keil.

22 Kei viteni min keil vit, "Ahi ling kati tuai keke inau, Natin Meatin, nilong mahien hehi houlu. Ka elda keil onen Siu keil, asuv keil onen pris keil, ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis emun isesein nau ka u vini nau. Ka avong hetel heli, nimoul eris ran matien."✡

23 Evus, Iesu viteni min keil vit, "Munak meatin tai en vati vousil nau, helamu heting koe kei sasen en

✡ **9:17:** 2Ki 4:44 ✡ **9:17:** Mat 16:13-28; Mak 8:27–9:1 ✡ **9:19:** Luk 9:7-8 ✡ **9:20:** Sion 6:68-69 ✡ **9:22:** Mat 16:21; 20:18-19; Mak 8:31; 10:33-34

asa keil koa kei enges en vati. Hevus, en avong vasi, hehous aiveave ten matien onen, ka housil kat nau.✡

24 Veni meatin koa en vati vahuli kat moulien onen, moulien onen hevuol rani. Ka munak hemaen moulien onen hevuol venau, kei houtut moulien onen.✡

25 ? Asa tahos munak meatin tai kur tounah vasi ten out netan ka moulien onen mul vuol rani?

26 Munak meatin tai memou vahitehiteni keke musil kat inau ka hihiseien keil onak, inau, Natin Meatin, nimemou eni emun navong nimai ris en muohien onen angelo votut keil ka hetal min hetetamenien koa Tata onak hesani minau.✡

27 Anatin eli naviteni min kami, tei en kami koa mimul mimulomal ekok kosa, mihermattei mau ka mihelesi navong inau, Natin Meatin, nimai hetal min keihoen ten hiasuvien onen Ahi."

Ahi rie lat muohien ten hetetamenien onen Iesu✡

28 Avong outel (8) muli en avong koa Iesu vit usil tounah enek min meatin keil onen. Ka kur seh en Pita, Sion ka Tiemes telmusili ka telvina nesa en vatihou tai keke telvahis.

29-32 En avong enek, Pita, Sion ka Tiemes, meteatel mulong ka telmatil. Ka navong Iesu mul vis, veinan viles, ka eisin omon vilahil muoh vis muoh suval laet tai koa ritin keih. Ka Mosis ka Ilaetsa lukistal ka lumul luselus ral min Iesu. Ka keilu mun luvilahil. Keilu luselus usil mukave houm vasin umen onen en out Serusalem ka hemat.✡

Navong tounah keil mul kur out, Pita, Sion ka Tiemes telmuli tellele va, ka telmutimanin. Tellesi keke aven Iesu mul vilahil, ka kei mulomal ral min meatin elu mun. 33 Ka tellei kilea keke luvi Mosis ka Ilaetsa. Ka navong tellesi keke lumul luva, Pita mea ka selus min Iesu vit, "!Asuv, tahos imok keke komeitel metro ekok! Methoumon votevav etel: tai omom, tai omon Mosis, ka tai mun omon Ilaetsa." Pita reingeingen asa koa mul viteni.

34 Ka navong Pita mul veah selus, mahmah tai koa vihil mai mutaluh koe keil, ka telmali telmetau houlu.

35 Ka rea tai musel ka en mahmah koanek vit, "Koanik vi Natkuli kati koa narie lati, ka envatien onak mul ien. !Mithelong kati!"✡

36 Navong rea koanek selus evus, telroles etai mun meatin, Iesu enges ro ral min keitel. Ka asa koa keitel tellesi, telkur kati vi oneatel enges. Telrovitentei min etai meatin en avong enek.

Iesu sak revi ehon tai koa ninin tisa mul ien✡

37 En visokon teni, navong Iesu keitel Pita, Sion ka Tiemes telvita ris netan ran

✡ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Sion 12:25 ✡ **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9; 2Tim 2:12 ✡ **9:27:** Mat 17:1-13; Mak 9:2-13 ✡ **9:29-32:** Sion 1:14; 2Pit 1:16 ✡ **9:35:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 3:17; 12:18; Mak 1:11; Luk 3:32; 2Pit 1:17 ✡ **9:36:** Mat 17:14-20; Mak 9:14-29

vatihou, meatin keil houlu umai avit avales Iesu.
38 Ka en avong enek, meatin tai koa mul luhu en vangi meatin keil vise Iesu ka peahi keih vit, "! Tiser eli! Napeahik keke kimai kiles natkuli koa kei tas eli vi onak.
39 Veni ninin tisa tai mul va veni ka, hatte tas, sakini mul mis kai. Kei mul kulul eni keih rokol avong koa si kokohin kistal en ongon. Lises, ninin tisa enek mul puruni ka vesesal vasakras valokoveini.
40 Napeah meatin keil onom keke avahile lati rani, ka keil asakras."
41 Navong Iesu longe mukok viteni min meatin keil onen vit, "! Kami meatin keil ten avong kosa, mikalkali ka demkatien onami tovuol vareis! ? Nito hetal min kami hetokol nengeis? Avek mah en kami koa demkatien onami tovuol." Evus, Iesu viteni min meatin koanek vit, "Kikur natmali hemai venau ekok."
42 Navong ehon enek mul mual va ven Iesu, ninin tisa koa mul ien kov eni va netan ka mul kulul eni. Ka Iesu meng kat ninin tisa va, sak revi ehon enek, ka san risi va min tamen.
43 Koakeil alesi amutimanin en mari keihoen onen Ahi.

Iesu vit luvat matien onen hatte tamun✡

Navong meatin keil amul amutimanin ven tounah vasi koa Iesu mumoni, kei viteni min meatin keil onen vit,
44 "Kami, mihetaengon revi selusien keil onak. Hervitei tuetin, inau, Natin Meatin, meatin tai hesa lat inau niha en hen meatin keil ten out netan."✡
45 Ka keil arkilea revitei aneite ten selusien onen veni mul suai veah ran keil. Ka ametau avaha ven Iesu keke avahis revi aneite teni.✡

Iesu vit usil isei vi hetetamen imok en meten Ahi✡

46 Katau en avong enek, meatin keil onen Iesu amul asel min keil eris usil isei en keil vi hetetamen imok en keil.✡
47 Ka Iesu kilea rendemien one. Sakini, mulamun titiali tai mai, ka sakin kei mulomal en usite onen.
48 Evus, Iesu viteni min keil vit, "Meatin koa kur revi titiali tai koa mukok en isok, hesuval koa kei mul kur revi inau. Ka kei koa kur revi inau, hesuval koa kei mul kur revi kei koa sila nau numai. Veni meatin koa vi heisav enges en metomi, kei varei vi hetetamen imok mulin kami vasi en meten Ahi."✡
49 Ka Sion viteni min Iesu vit, "Asuv, komai meles meatin tai mul vile lat ninin tisa keil en isom. Sakini, meviteni mini keke hehati, veni kei romusiltei keik vasuval komai memumoni."
50 Ka Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Vuo, minahitentei mini nahati, veni munak meatin etai

✡ **9:43:** Mat 17:22-23; Mak 9:30-32 ✡ **9:44:** Luk 18:32 ✡ **9:45:** Mak 9:32; Luk 18:34 ✡ **9:45:** Mat 18:1-5; Mak 9:33-40 ✡ **9:46:** Luk 22:24 ✡ **9:48:** Mat 10:40; Luk 10:16; Sion 13:20 ✡ **9:50:** Luk 11:23

rovaetei vatal min kami, kei mul kataun kami.”✡

Iesu sel kat meatin keil avandem revi mau munak avit avousili✡

51 Navong avong mai vesesal keke Iesu vahina en out nesa, kei mumon rendemien onen keke vaha Serusalem.✡

52 Sakini, sila tei en meatin keil onen uva mulamu eni. Keil uva en meteimal tai onen me-Sameria keil avasak mesein tounah keil vamese veni.

53 Ka meatin keil ten meteimal koanek e rovattei keke Iesu vamai ven keil veni akilea keke Iesu mul musil sise onen vaha en out Serusalem.*✡

54 Ka navong Tiemes keilu Sion lulong usili, tinealu kat keil ka luvis Iesu luvit, “? Asuv, mukave? ? Em vat komal melvameng kat ahang vaka en out nesa vamita van lin meatin keil ekek?”✡

55 Ka Iesu viles ka vul kat keilu.

56 Evus, Iesu mual va en meteimal sav ral min meatin keil onen.

57 Ka navong amul uva, meatin tai mai ven Iesu ka viteni mini vit, “Out kave kiha ien, inau mun nusil katuk.”

58 Ka Iesu vit kesi mini vit, “Asu keil,† vae ome mul, ka aman keil, anu ome mul. Ka Natin Meatin, teim kati onen tamatilien tovuol.”

59 Iesu viteni min meatin sav tai vit, “Kusil kat nau.”

Ka meatin enek viteni min Iesu vit, “Asuv, koanek tahos. Ka helamu, kimaen nau niha ris teim ka nilei kat tata onak hetokol avong koa hemat ka nitahini.”

60 Ka Iesu vit kesi mini vit, “Kilokovein koakeil umat en demkatien one keke itahin koakeil one umat. Ka keik, kimai kihitehiten more long-longien usil hiasuvien onen Ahi min meatin keil.”

61 Meatin tamun mai viteni mini vit, “Asuv, inau nusiluk. Ka helamu, kimaenau li niha niselus kor min onak keil.”✡

62 Ka Iesu viteni mini vit, “Meatin koa kur rohtoh en umen ten hiasuvien onen Ahi, ka katau, mundem houlu usil asa koa lokoveini, kei rovinvintei vakur umen enek.”

10

Iesu sila vangi meatin keil uva lualu avoum

1 Katau en avong enek, Iesu rie lat meatin sav keil heite hanumau etel ka halualim emun (70).* Evus, sila keil uva lualu en meteimal keil vasi. Iesu vit keil iha

✡ **9:50:** Mat 18:19-22 ✡ **9:51:** Mak 10:32 * **9:53:** Siu keil koa aka en provins ten out Kaleli keke uva en taon ten out Serusalem en provins ten out Sudea, keil ual koteh atan onen me-Sameria keil avong hetel. Ka me-Isrel keil ka me-Sameria keil alele tisa kat keil. Veni, avaseini me-Sameria keil arvitei horetan keil ten out Isrel, akur mari atan onen me-Isrel keil ka uva netan visi min Ahi onen me-Isrel keil en sakien koa romaltei en mete. Ven koanek, navong me-Sameria keil alei kilea keke Iesu mul va en out Serusalem, e rovattei avasan anien vuo out tamatilien mini. ✡ **9:53:** Sion 4:9 ✡ **9:54:** 2Ki 1:10,12 † **9:58:** Selusien kati teni vit ‘fokis’ koa suval huli rendan keil, ka amumon vae ome en atan. ✡ **9:61:** 1Ki 19:20 * **10:1:** Tei en tisien keil avit, *‘hanumau etel ka oulu emun (72).’*

ilamu eni, ka hervitei tuetin, kei mun heha houm en out keil enek.✡
2 Iesu viteni min keil vit, “Anien houlu mul en ah, ka meatin keil arvitei houlu keke avaha avasuhut eni. Sakini, mihehis min Asuv ten ah keke hesan meatin keil ihi houlu tamun avamai avoum en ah osen.✡
3 Alva, ka tahos keke mihelei kat revi kami. Veni namul nasila kami suval mivi titi sipsip keil koa miva en out koa huli rendan keil houlu amul ien.
4 Ka navong miva, minalahtei tounah keil onami. Minakurtei mani, vuo ateli, vuo sandel teimun natal min kami. Ka minouastei avong onami natal min meatin keil en sise onami.✡
5 Ka navong mihehotin meatin tai koa hesi kei keke vakur revi kami, miheto en teim sen. Ka navong miva rohtoh en teim sen, mihehiteni mihehit, ‘Tomat onen Ahi hel ven kami.’
6 Ka munak tinahos mul en meatin keil en eim enek ka akur revi kami, tomat onen Ahi koa mul en kami hel ven keil. Ka munak keil asesein kami, tomat onen Ahi helokovein keil ka heles hel ven kami navong miva.
7 Mihetos en eim omon meatin koa kur revi kami, ka anien vuo oai sa koa asani min kami, mihekuri enges. Veni mal keke meatin toumien hekur ui umen onen. Ka minahatei minato en teim savsav keil.✡
8 Ka navong miheha en meteimal ka meatin keil ten out enek ikur revi kami, anien sa koa isani min kami, miheani.✡
9 Mihesak revi meatin keil en out enek koa amesai ka mihehitehiteni min keil mihehit, ‘Hiasuvien onen Ahi mul mai vesesal ven kami.’
10 “Ka munak miheha en meteimal tai koa meatin keil teni irkur revitei kami, miheha mihelomal luhu en mari sise tai teni ka mihehit,✡
11 ‘Veni mirkur revitei komal, emal rovattei vulimeas ten meteimal onami vapil kat alomal. Sakini, melhesahulin vulimeas enek ran alomal en metomi vatie lati keke asa koa mimumoni min komal hemai heat kami eris. Kami mireingeingeni, ka kosa, hiasuvien onen Ahi mai vesesal ven kami, ka kami miseseini.’✡
12 Anatin eli naviteni min kami, en avong koa Ahi helei revi usite vasi onen meatin keil, mahien koa hesani min meatin keil koa aro en taon enek hekeih helin asa koa hesani min meatin keil koa aro en taon ten out Sodom mulamu.”✡
13 Iesu viteni vit, “! Aue li! !Hetisa min kami, meatin keil ten out Korasin!✡ ! Ka hetisa emun min kami, meatin keil ten out Betsaeta! Veni kami milei sesein merikel koa namumoni en metomi, Ahi hesan mahien hehi houlu mok min kami. Narvatei en meteimal keilu ten out Taer ka Saedon. Ka munak meatin keil ten

✡ **10:1:** Mak 6:7 ✡ **10:2:** Mat 9:37-38; Sion 4:35 ✡ **10:4:** Mat 10:7-14; Luk 9:3; 2Ki 4:29 ✡ **10:7:** Luk 9:4; 1Tim 5:18; 1Kor 9:6-14 ✡ **10:8:** 1Kor 10:27 ✡ **10:10:** Luk 9:5 ✡ **10:11:** Umen 13:51; 18:6 ✡ **10:12:** Mat 10:15; 11:24; Sen 19:24-25 ✡ **10:13:** Mat 11:21-24

out keilu ekek, koa arvitei Siu, avales vati merikel keil koa namumoni en metomi, tuetin tuai, avasin en musi eisin ka avativin vulimeas en vate vatie lati keke avalonge vatisa vahi houlu ven tisaen keil one ka avahiles rani.✡
14 Sakini, en avong koa Ahi helei revi usite vasi onen meatin keil, en hemahis meatin keil ten out Taer ka Saedon helin kami.
15 ?Ka kami, meatin keil ten out Kapaniam, mikur rendemien ten hetetamenien mul en kami mivit Ahi hehati lat kami miheha en out nesa? !Ka mihetimanin, heson kami miheha netan, en out ten matien!"✡
16 Evus, Iesu sila keil ral min selusien enek vit, "Meatin koa raengon selusien onami, suval koa kei mul raengon selusien onak. Ka meatin koa sesein kami, suval koa kei mul sesein nau mun. Ka meatin koa sesein inau, suval koa kei mul sesein Kei koa sila nau numai." Evus, Iesu sila lat keil lualu uva.✡

Koakeil Iesu sila keil uva, umai ris ral min sien✡

17 Navong meatin keil hanumau etel ka halualim emun (70) koa Iesu sila keil uva amum umai ris, umai ris ral min sien. Keil aviteni min Iesu avit, "!Asuv, komai mesak revi meatin keil ka melesi mun keke ninin tisa keil along kat komai navong memeng kat keil en isom keke avaha!"
18 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Inau nales Temat mot ran out nesa ka vita netan suval ahil. Veni umen onami muas keihoen onen vita netan.✡
19 !Mihetaeng revi! Inau nasan keihoen min kami keke mihehe tan en tetal tisa keil, skopion keil, ka tounah sav keil emun koa amul en keihoen onen Temat. Anatin, mihehe tan en keil ka tounah hetovuol hekula kami.✡
20 Ka minasitei kami veni ninin tisa keil amul along kat kami. Tahos imok mihesi kami veni Ahi mutis kat isomi va en Tus ten Moulien koa mul en out nesa."✡
21 En avong enek, Ninin Votut sakin Iesu vilelau en sien ka vit, "Tata, keik kovi Asuv ten tounah keil vasi en out nesa ka en out netan. Namasmasuk houlu mok veni koling suain tounah keil enek keke koakeil akur meteisauen ka ileilien ten out netan asakras availea eni. Ka kovothot eni min koakeil asuval titiali keil koa arsukul revitei. Anatin Tata, keik komumoni musil rendemien onom koa koling kati tuai."✡
22 Evus, Iesu viteni min vangi meatin keil vit, "Tata onak ling tounah vasi en hek. Meatin keil arlei kileatei Natin Ahi, Tamen enges lei kilea eni. Ka meatin keil arkileatei en Ahi Tamen, Natnali enges kilea

✡ **10:13:** Aes 23; Soel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sak 9:2-4 ✡ **10:15:** Aes 14:13,15 ✡ **10:16:** Mat 10:40; Sion 5:23; 15:23 ✡ **10:16:** Mat 11:25-27; 13:16-17 ✡ **10:18:** Sion 12:31; Rev 12:8-9; Aes 14:12-17 ✡ **10:19:** Sen 3:15; Sam 91:13; Mak 16:18 ✡ **10:20:** Mat 7:22; Eks 32:32; Plp 4:3; Rev 3:5; 13:8; 20:12; 21:27 ✡ **10:21:** 1Kor 1:26-28

eni. Ka koakeil enges Natnali enek en vati vahothot en Tamen min keil, keil emun ilea eni."✡
23 Evus, Iesu viles les meatin keil onen ka viteni min keil sase vit, "Tokolkatien onen Ahi mul tuai en kami koa mimul miles tounah koa mul kur out en metomi.✡
24 Anatin eli naviteni min kami, en avong telamu, provet keil houlu ka asuv houlu keil emun e vati mok avales asa kami mimul milesi, ka keil arlestei. Ka e vati mok avalong asa kami mimul milonge, ka keil arlongtei."✡

Iesu viten tatavolien usil more meatin tai ten out Sameria

25 En avong enek, tiser tai ten mengkatien keil onen Mosis mai ven Iesu keke vasak visi. Sakini, vis Iesu vit, "?Tiser, numon sa keke makur moulien koa sakras vavus?"✡
26 Ka Iesu vit risi mini vit, "?Mengkatien keil onen Ahi mul viten sa? ?Keik kihiteni minau?"
27 Meatin enek vit risi mini vit, *" 'Emi hehat Iahova koa vi Ahi onami en tinomi, en moulien vasi keil onami, en umen vasi onami, ka en rendemien vasi keil onami.' Duteronomi 6:5* Ka *'Envatien onom hel en tuomi keil hesuval koa keik em vat keik eris.' " Levitikas 19:18* ✡
28 Iesu vit kesi mini vit, "Selusien onom mal vasi. Munak kumoni, kikur moulien koa sakras vavus."✡
29 Ka veni en rovattei meatin keil analei heisav eni, kei vis ris Iesu vit, "?Ka meatin sa varei vi tuak?"
30 Sakini, Iesu viten tatavolien tai mini vit, "En avong tai, Siu tai mea ran out Serusalem ka mual vit vaha en taon ten out Seriko. Ka navong musil sise onen va, vangi tarhena keil umai avuli kati. Keil alah lat eisin omon ka amuasi. Vesesal meatin enek vamat, ka alokoveini mules.
31 Evus, tahos keke pris tai onen Siu keil mul mual musil sise ka lesi. Ka navong lesi, mual seh rani va en usite.
32 Rovitei tuetin, Siu tai ten vatiamal onen Livae koa mum en Eim Votut onen Ahi mul mual mai. Kei mun mul musil sise ka les meatin enek. Ka navong lesi, kei mun mual seh rani va en usite.
33 Evus, koan Sameria tai koa Siu keil alele tisa en keil kistal ka mul mual musil sise ka les meatin enek. Ka navong lesi, en mahisi.
34 Sakini koan Sameria enek mai veni, kas motein manu keil onen en uaen, ling oel ien, ka par koe manu keil onen. Evus, vou lat meatin enek ka ling revi en dongki osen. Kei vousi va en eim tasehien tai ka mul lei kat revi.
35 En visokon teni, kei san mani taosen elu (2000) min meatin koa mul losil kat eim

✡ **10:22:** Sion 10:15; 3:35 ✡ **10:23:** Mat 13:16 ✡ **10:24:** 1Pit 1:10 ✡ **10:25:** Mat 22:35; 19:16; Mak 10:17; Luk 18:18 ✡ **10:27:** Dut 10:12; Sos 22:5; Mat 22:37; Mak 12:33; Mat 19:19; 22:39; Mak 12:31; Rom 13:9; Kal 5:14; Tiem 2:8 ✡ **10:28:** Lev 18:5; Rom 10:5; Kal 3:12

enek. Evus, viteni mini vit, ‘Kilei kat revi meatin ekek. Ka munak mani koanek rovinvintei, asa mun koa kumoni mini, nihul lati navong nimai ris.’ ”
36 Evus, Iesu vis tiser ten mengkatien keil onen Mosis vit, “?Komundem sa? ?Isei en meatin keitel ekek rie lati keke vi tunali meatin koa tarhena keil amuasi?”
37 Kei vit risi min Iesu vit, “Meatin koa rie lat enmahisien mini.”
Ka Iesu viteni mini vit, “Tahos, keik emun kiha kumoni hesuvali.”

Iesu va en eim mon Marata ka Meri

38 Navong Iesu ka meatin keil onen amual uva en out Serusalem, keil umai en meteimal ten out Betani. En meteimal koanek, ahin tai ro ien, isen Marata. Ka kei kur revi keil en teim sen.✡
39 Tunahin, isen Meri, mai ven Iesu ka rondan vesesal en alen. Kei mul raengon revi hihiseien keil onen.
40 Ka Marata sakras vataengon revi veni kei mul sak mesein anien ae. Ka veni mum houlu, kei mai ven Iesu ka viteni mini vit, “? Asuv, mukave? ? Komundemi tahosis keke tukahin lokovein umen keil ekek ka vit inau nges numoni? Kihiteni mini vamai vakataunau.”
41 Ka Asuv viteni mini vit, “Marata, Marata, komundemko houlu ka rendemien onom konakon usil tounah keil houlu.
42 Tounah tas mal keke kamil milvoumoni. Meri ling rendemien onen tuai keke voumon asa koa mal imok, ka inau nirkulattei rani.”

11

Iesu vihisei usil sakien ten hisien✡

1 En avong tai, Iesu mul en out tai ka mul vis. Ka navong vis evus, meatin tai onen visi vit, “Asuv, kihisein komai en sakien ten hisien hesuval koa Sion Baptis visein meatin keil onen eni.”✡
2 Sakini, Iesu viteni min keil vit, “Navong mivis, mihehiteni hemukok mihehit:
‘Ahi Tamemai, mal keke
mevouhou minuk
veni isom vi votut.
Mevis keke hiasuvien onom
hemai hel ven komai.
3 Kisan anien eli min komai
hevinvin ten avong vasi.
4 Kumon methos onom hel
ven komai ven tisaen
keil onomai,
veni komai mun, memumon
methos onomai mul
en koakeil amumoni
romaltei en komai.
Ka konamaentei li sakvisien
takeih keil anamai
anasakin komai menamot en tisaen.’ ”
5 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Munak keik tai, kova en teim sen tumali tai en metavinavong ka kovisi kovit, ‘? Tuak, kokilea kovasan tei li anien minau?
6 Veni time tai ka soutin mai en teim onak, ka anien tovuol keke masani mini.’
7 “Ka vahesa kei koa mul neim hesa kes selusien minuk hehit, ‘!Ei, konasantei umen minau! Voiteh koteh tuai. Ka titiali keil onak amul amatil vituai ral

✡ **10:38:** Sion 11:1; 12:2-3 ✡ **11::** Mat 6:9-13; 7:7-11 ✡ **11:1:** Luk 5:33

minau. Sakini, nasakras mamea masan etai tounah minuk.’✡
8 Naviteni min kami, avaseini en rovattei vamea vasan anien minuk veni kovi tunali, ka veni kormemoutei keke kovahisi, ka kihisi heha vio … kei hemea ka hesan tounah vasi koa em vati.✡
9 “Sakini, naviteni min kami, munak emi vat etai tounah, mihehis Ahi veni, ka hesani min kami. Munak mihelekati, mihehotini. Ka munak mihetiti voiteh, iseh voiteh min kami.
10 Veni koakeil vasi amul avis ven tounah ikuri, koakeil alekat tounah ihotini, ka koakeil amutiti voiteh, iseh voiteh min keil.
11 “?Munak keik kovi tata tai, ka natmali visuk keke kovasan mesau tai mini vani, kisan tetal tisa tai mini?
12 ?Vuo munak visuk ven roliato, kisan skopion tai koa kilea vatili vini? !Vuo, kosakras!
13 Sakini, milesi keke kami, tata keil, mikilea mivasan tounah koa tahos min titiali keil onami, avaseini mivi meatin tisa keil ten out netan. Ka naviteni min kami keke Tamemi en out nesa tahos imok muli kami. Sakini, navong mivisi keke vasan Ninin Votut min kami, kei hesa vareini.”

Tei en meatin keil aviteni keke Iesu mum ral min keihoen onen Temat✡
14 En avong tai, Iesu les meatin tai koa vi ameng veni ninin tisa tai mul ien, sakini, sakras vaselus. Sakini, Iesu vile lat ninin tisa enek rani ka meatin mai selus esuk. Ka vangi meatin keil koa amul vesesal mini amutimanin eni.
15 Ka tei en Farasi keil avit, “Belsepul* koa vi asuv onen ninin tisa keil mul san keihoen mini keke kilea vahile lat ninin tisa keil avaha ran meatin keil.”✡
16 Ka meatin sav keil umai keke avasak vis Iesu. Sakini avisi voumon etai merikel vaka en out nesa vatie lati keke keihoen onen Ahi mul ien.✡
17 Ka Iesu kilea rendemien one ka viteni min keil vit, “Munak meatin keil onen asuv houlu tai uvae ral min keil eris, keihoen onen asuv houlu enek hemai hehi heisav enges. Ka munak meatin keil ten vatiamal tai amul uvae ral min keil eris, isen vatiamal enek hevuol.
18 ?Ka munak ninin tisa keil onen Belsepul amul uvae min keil eris, kei helomal en keihoen onen hemukave? Naviteni mukok veni kami, Farasi keil, miviteni mivit inau namul navile lat ninin tisa keil ka en keihoen onen Belsepul.
19 ?Ka munak mukonek, mukave en meatin keil onami? ?Keil amul avile lat ninin tisa keil ran meatin keil ral min keihoen onen sei? Keil varei arie lati keke asa koa miviteni romaltei.
20 Ka munak namul navile lat ninin tisa keil ral min keihoen onen Ahi, koanek rie lati keke hiasuvien onen

✡ **11:7:** Mat 26:10; Luk 18:5; Kal 6:17 ✡ **11:8:** Luk 18:5 ✡ **11:13:** Mat 12:22-30; Mak 3:20-27 * **11:15:** Siu keil avise karen Temat en ‘Belsepul’ koa aneite teni vi ‘Asuv onen angolu keil.’ ✡ **11:15:** Mat 9:34 ✡ **11:16:** Mat 12:38; 16:1; Mak 8:11; 1Kor 1:22 ✡ **11:20:** Eks 8:19

Ahi mai kistal ka mul ven kami tuai.✡

21 "Belsepul suval avkeih tai koa sak mesein kei ral min tounah vasi keil tavaeen. Mukonek, kei kilea valei kokoe en eim onen keke tounah tovuol vamai vapurun tounah keil onen.

22 Ka navong meatin tai koa keih imok mulin avkeih enek mai kistal mini ka muasi vita netan, kei helah lat tounah vasi tavaeen onen, hetal min tounah sav keil koa mul en teim onen.† Anatin, helah vasi tounah onen ka hetiti esuk min meatin keil onen.

23 "Sakini, koakeil armusiltei nau, keil amul uvae ral minau. Ka koakeil arkatauntei nau malah ruain meatin keil vasuval sipsip keil, keil amul alikat rasilin keil avaha ranau."✡

Iesu vihisei keke ninin tisa koa lokovein meatin tai kilea vamai ris ka vasien risi✡

24 Evus, en meten meatin keil, Iesu viles selus min meatin koa mulamu vi ameng vit, "Navong ninin tisa lokovein meatin tai, kei va mual en out volvol keke valekat more out etai vaseh ien. Ka munak rovotintei, hehiteni min kei sasen hehit, 'Niha ris teim koa nalokoveini numai.'

25 Sakini, va ris, ka lesi keke teim enek sak mesei tuai muto, ka mul hon enges.

26 Navong lesi mukok, kei heha helekat ninin tisa sav keil koa oulu (7) koa atisaso mulin kei. Ka helah keil vasi imai ito ien. Eim enek vi moulien onen meatin tai, ka keil isakin moulien onen hetisa mok helin asa koa mul ien mulamu."‡✡

Iesu vihisei keke meatin koa mum musil selusien onen Ahi hekur tokolkatien teni

27 Navong Iesu mul semau selus usil koanek, ahin tai koa mul luhu en vangi meatin keil viso vina mini vit, "Ahi hetokol kat mama onom koa linguk ka rounat enuk."✡

28 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Ahi hetokol kat koakeil imok araengon selusien onen ka along kati."

Meatin keil e vat Iesu voumon etai merikel avalesi✡

29 Navong vangi meatin keil umai avi houlu tamun, Iesu selus min keil vit, "Meatin keil ten avong kosa atisaso. Amul avis inau keke numon etai merikel keke akilea avakur anatin enau heka eni. Ka nirmumon etai merikel ilesi. Tanges varei

† **11:22:** Eim koanek vi tatavolien usil moulien onen meatin tai koa suval meatin koa vi ameng. Ka navong Iesu mai, sakin meatin enek mai maluv ran keihoen onen Temat. ✡ **11:23:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✡ **11:23:** Mat 12:43-45

‡ **11:26:** Navong Iesu sakin meatin tai maluv ran keihoen onen Temat, tahos keke meatin enek hemaen Ninin Votut hesien moulien onen ka houmon tounah keil koa heting koe moulien onen. Suval, hehuli Tus Votut onen Ahi, hendem usili ka helong kati; hehis min Ahi; ka helah ruai hetal min meatin keil onen Ahi lisenges. Hemukonek, Temat ka ninin tisa keil onen sakras emun vamai vapurun moulien onen meatin enek. ✡ **11:26:** Sion 5:14 ✡ **11:27:** Luk 1:28,42,48 ✡ **11:28:** Mat 12:38-42

ilesi koa hehi merikel onen provet Siona.§✡
30 Merikel koa kistal en Siona rie lati keke selusien koa Ahi sani mini keke vahit meseini min me-Nineva keil vi anatin. Hemukonek, Ahi houmoni hesuvali en Natin Meatin, vatie lati min meatin keil ten avong kosa keke selusien onen vi anatin.
31 "En avong koa Ahi helei rahit usite onen meatin keil ien, meatin keil ten avong kosa imoul eris ran matien. Ka navong Ahi mul lei rahit usite keil one, Kuin ten kantri ten out Siba, koa rovitei Siu, hemoul eris ka heselus hekeih kat keil. Houmoni hemukonek veni kei mual soutin keke vamai valong revi selusien ten meteisauen onen asuv houlu Solomon telamu. !Ka kosa, tai koa mulin asuv houlu Solomon mul ekok ka alei seseini!✡
32 Ka meatin keil ten out Nineva mun koa arvitei Siu imoul eris ka iselus hekeih kat keil, veni keil aviles moulien one navong along selusien koa provet Siona viteni min keil. !Ka kosa tai koa mulin provet Siona mul ekok ka arvilestei moulien one!"✡

Iesu viten tatavolien usil mukave anatinien onen Ahi suval laet✡

33 Iesu viten tatavolien usil laet min meatin keil vit, "Meatin tovuol koa vanit laet onen, evus, valing suaini vuo vaav koe en pesin tai. !Vuo, romukteinek! Navong munit laet evus, hetekeini nesa en mesai. Sakini, navong meatin keil uva neim akilea avales laet mul mukan neim.✡
34 Meter emun suval laet ten aver. Munak meter tahos, suval koa moulien orer mul en meneai ka rokilea rovalei kilea asa koa vi anatin. Ka munak meter var, suval koa moulien orer mul en mankoli ka rosakras rovalei kilea asa koa vi anatin.**
35 Sakini, kami mihelei kati keke moulien onami hel en meneai, ka hermultei en mankoli.
36 Munak moulien onami mul en meneai, ka mankoli tovuol ien, moulien onami hehilelau en meneai ka mihelei kilea en tounah vasi."

Iesu selus keih kat sakien onen Farasi keil ka Tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis✡

37 Navong Iesu selus evus, Farasi tai mai visi keke vamai vaanian vatal mini en teim sen. Sakini Iesu va en teim sen ka rondan en avet taanianien onen.✡
38 Ka Farasi enek mutimanin navong lesi keke Iesu

§ **11:29:** En Siona 1:17 ka 2:10, Ahi mumon merikel en sakien koa san mari mesau tai emai rem Siona koa mul en vangen mesau enek avong etel. Evus, Ahi sakin mesau enek mulu lat Siona en veien ka kei moul mules. Iesu mul selus usil merikel koa hemat avong hetel, ka Ahi hesakini hemoul eris ran matien (Luk 24:7). ✡ **11:29:** Mat 16:4; 1Kor 1:22 ✡ **11:31:** 1Ki 10:1-10; 2Kron 9:1-12 ✡ **11:32:** Sion 3:8,10 ✡ **11:32:** Mat 5:15; 6:22-23 ✡ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16 ** **11:34:** Munak rokur anatin en Iesu, moulien orer vilelau en meneai ka rolei kilea en anatinien onen Ahi. Ka munak rorkurtei anatin eni, moulien orer mules en mankoli. ✡ **11:36:** Mat 23:1-36; Mak 12:38-40 ✡ **11:37:** Luk 7:36; 14:1 ✡ **11:38:** Mat 15:2

rokastei hen, ka rondan vaanian.✡
39 Sakini, Asuv Iesu viteni mini vit, “O anatin, kami Farasi keil misuval kap ka pelet koa amul akas motein out hae enges, ka out neim vi amus veah suval tinomi koa vilelau en rendemien ten metenan ka tounah sav keil koa tisaso.
40 !Kami mivi varu varei! ?! Mirkileatei keke Ahi koa mumon out hae en meatin, kei varei mumon out neim emun!?
41 Ka tahos imok munak mihesan oai koa mul neim en kap ka anien koa mul neim en pelet min koakeil tounah one tovuol. Hemukonek, moulien onami heto revi en meten Ahi.
42 “Hetisa mok min kami, Farasi keil, veni mahien keil koa hemai en kami hemariso. Kami milei kati keke mivousil mengkatien keil koa havivis. Mivuli revi titi ouai keil takukien koa mumon anien vite tahos keke mikilea mivasan hatte teni min Ahi suval taet. Ka mirmusiltei mengkatien keil koa mariso suval sakien koa mihetie lat envatien onami min Ahi ka min meatin sav keil. Mal imok keke, helamu, mihousil mengkatien koa mariso keke mivatie lat envatien onami. Ka, hekatau suk, emi navobongentei keke mihousil mengkatien keil koa havivis emun.✡
43 “Hetisa mok min kami, Farasi keil, veni kami emi vati mok mivakur out tatondanien koa hetetamen imok en eim tahihiseien keil. Ka en out tahulhulien emun, emi vati mok keke meatin keil avahise revi kami ka avahouhou min kami.
44 Hetisa mok min kami, ven moulien onami romutotei. Moulien onami suval out tatetahinien keil koa arlingtei ahat ien, koa meatin keil amul amual vesesal eni, ka areingeingeni keke tounah tai mul vo eni.”

45 Tai en keil koa vi tiser tai ten mengkatien keil onen Mosis viteni min Iesu vit, “Tiser, navong koviteni mukok, komul kopurun komai emun.”

46 Sakini Iesu viteni min keil emun vit, “Hetisa mok min kami mun, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis, veni kami misan mengkatien keil houlu min meatin keil koa meas ramat en eisile. Keil asakras avalahi, ka kami mirmumon etai tounah vakataun keil avalahi.
47 Hetisa mok min kami, veni kami mimumon more eim keil val koe out koa arahin provet keil ien, provet keil koa avu onami keil telamu enges amu vinvini keil.
48 Anatin, keil amu vinvini provet keil, ka kami mimul mimumon eim vatie lat out koa arahin keil ien. En sakien enek, mirie lati keke miles sakien koa avu onami keil amumoni mal.
49 Koanek suval asa koa Ahi koa vi meteisau imok viteni vit, ‘Inau nisila provet keil ka eiloheh keil onak iha min meatin keil onak. Tei en keil, u vinvini keil, ka teisav en keil, ipurun keil.’

✡ **11:42:** Lev 27:30

50 Sakini, kami, meatin keil
ten avong kosa, Ahi hesan
mahien min kami veni lesi
keke hemi avi amus ven ran
provet vasi keil koa akur
selusien onen Ahi en avong
koa mumon out netan mai
rokol kosa, provet keil koa
avu keil onami telamu amu
vini keil.
51 Anatin eli naviteni min
kami, ran meatin vasi keil
onen Ahi koa avu keil one
telamu amu vinvini keil mul
sakin he keil avi amus, ma-
tien onen Ebel va vio …
rokol matien onen provet
Sakaraea koa amu vini luhu
en ahor ten sanien ka Eim
Votut onen Ahi. Ka Ahi
hesan mahien ven matien
keil vasi one va kat kami.✡

52 "Hetisa mok min kami,
tiser keil ten mengkatien keil
onen Mosis, veni meatin keil
avit avamai vesesal ven Ahi
ka kami miling suain ki ten
voiteh koa akilea avaha ien
keke availea eni. ! Kami
emi rovattei mivaha neim
en voiteh enek keke mi-
vailea en Ahi, ka miring koe
meatin sav keil emun koa e
vati avaha vesesal veni keke
availea eni!"

53 Navong Iesu lokovein
eim enek, tiser keil ten
mengkatien keil onen Mo-
sis ral min Farasi keil, tine
vepeng houlu. Sakini, avong
koanek va, keil asak visi
avahis Iesu en tounah houlu
koa keih.
54 Keil amumon hihiseien
keil one mai suval sakat keke
akilea avakaluvat Iesu en
selusien onen.✡

12

Iesu sel kat meatin keil avalei kat revi keil ven hihiseien tisa keil onen Farasi keil✡

1 En avong enek, meatin
keil houlu vis houlu mok
umai amutiting keke avales
Iesu ka amul aveas ale tane-
tan. Ka Iesu viles selus
emau min meatin keil onen
vit, "Mihelei kat revi kami
ven hihiseien onen Farasi
keil koa amuto en hilive en-
ges. Suval is koa mum suai
vasakin pulaoa mul ratahou,
hihiseien keil one kilea va-
purun suai rendemien onen
meatin keil.✡
2 Ka tounah keil koa
meatin mul kav koe, Ahi
hehothot eni. Ka tounah
koa meatin ling suaini, Ahi
hesakini hemai en mesai
keke meatin vasi keil ilei
kilea eni.✡
3 Tounah vasi keil koa
aselus usili en mankoli,
meatin keil ilonglong eni
en meneai. Ka tounah koa
meatin selus lelau eni neim
en teim sen, ihit meseini en
meten meatin keil availea
eni."

Iesu visein meatin keil avametaun Ahi enges ka hervitei meatin keil✡

4 Iesu viteni mun min
meatin keil onen vit,
"Naviteni min kami, tuak
keil, minametauntei meatin
keil koa akilea avou vini
avemi. Veni, katau eni, keil
asakras avoumon etai mun
tounah min kami.
5 Ka nihit luvati min kami
isei varei mihemetauni. Mi-
hemetaun Ahi enges, veni

✡ **11:51:** Sen 4:8; 2Kron 24:20-21 ✡ **11:54:** Luk 20:20 ✡ **12::** Mat 10:26-27 ✡ **12:1:** Mat 16:6; Mak 8:15 ✡ **12:2:** Mat 10:26; Mak 4:22; Luk 8:17 ✡ **12:3:** Mat 10:28-31

kei kilea vou vini meatin tai, ka kur keihoen emun vasoni vaha en Ahang koa sakras vamat. !Anatin, mihemetaun Ahi enges!

6 "Avervatu keil avi havipis, ka meatin kilea vahul elim en keil en titi mani valus. Ka Ahi sakras en vavobong en etai vatas.

7 Ka moulien onami hetetamen imok mulin titi aman keil ekek ka helekat revi kami. Anatin, Ahi kilea vasin hilumi koa mul en vatumi. Sakini, minandemkotei."✡

Iesu visein meatin keil onen anamemoutei avahiteni keke amusili✡

8 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Koakeil avit lati en meten meatin keil avit amul amusil kat inau, inau Natin Meatin emun nihit lati en meten angelo keil onen Ahi nihit keil avi meatin keil onak.

9 Ka koakeil amemou avahit lati en meten meatin keil keke avousil kat inau, inau Natin Meatin emun nimemou mahit lati en meten angelo keil onen Ahi keke avahi meatin keil onak.✡

10 "Ka koakeil vasi aselus tisa va kat isen Natin Meatin, Ahi kilea veah valele vatahos eris min keil. Ka koakeil aselus tisa va kat isen Ninin Votut ka umen onen, Ahi sakras varei valele vatahos eris min keil."*✡

11 "Ka navong meatin keil avuli kat kami ka aleh kami mimulomal en meten koakeil ten eim tahihiseien keil, vuo koakeil ten kavmen keke avoumon kot en kami, minandemkotei. Minandemtei nahi houlu usil selusien koa mivahiteni.✡

12 Veni, en avong enek, Ninin Votut hehisein kami en selusien koa mihehiteni."

Iesu viten tatavolien usil meatin tai koa tounah onen houlu en out netan, ka tounah koa vi hetetamen imok en meten Ahi tovuol

13 Meatin tai koa mul en vangi meatin keil, kei vis Iesu vit, "Tiser, tata onak mat tuai. Kihiteni min tuak vatiti vas tounah keil onen tata onomal ven komal vasi."

14 Ka Iesu vit kesi mini vit, "?Tuak, isei ling inau keke malei rahit en usite onamil vuo matiti vas tounah keil koa tata onamil lokoveini ven kamil?"✡

15 Evus, Iesu viteni min meatin keil vasi vit, "Mihelei kat revi kami, ka mihelei kokoe keke sakien ten metenan namaitei en kami. Veni tounah keil ten out netan ekek rovitei vatte ten moulien koa vi anatin, avaseini tounah onami hehi houlu hemukave."✡

16 Evus Iesu viten tatavolien koanek min keil vit, "En out tai, meatin tai ro koa tounah keil onen houlu. En ah keil osen, anien houlu vis houlu mok.

17 Sakini, kur rendemien tai vit, '?Numon sa? Out

✡ **12:7:** Luk 21:18; Umen 27:34; Luk 12:24 ✡ **12:7:** Mat 10:32-33; 12:32; 10:19-20 ✡ **12:9:** Luk 9:26 * **12:10:** Koanek suval avong koa Farasi keil aselus tisa vit tounah koa Iesu mumoni en keihoen onen Ninin Votut mul ka ven Temat (Luk 11:15). ✡ **12:10:** Mak 3:28-29 ✡ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15 ✡ **12:14:** Eks 2:14; Umen 7:27 ✡ **12:15:** 1Tim 6:9-10

rovinvintei en vah keil keke maling anien keil ekek ien.
18 !Ah, nakilea! Numoni hemukok. Nilah lin eim keil ekek, hevus, numon marmari eim hau keil. Hevus, niling revi anien ekek ka tounah sav keil onak ito ien.
19 Hesakini, nito en moulien tai koa hetahos revi hetal min tounah keil onak. Kosa heha, niseh revi, nianian revi, nimunmun revi, ka nisi nau en avong vasi.' "
20 Evus, Iesu viteni vit, "Ka Ahi hehiteni mini hehit, '! Kovi varu vareis! En vongien kosa enges, nikulat moulien onom ranuk. ? Ka hemukonek, tounah keil ekek koa komul koling revi vahi onom, isei suk hekuri?' "
21 Navong Iesu ra tavol evus, viteni vit, "Ka Ahi houmoni hemukonek min koakeil aso ruain tounah keil houlu ten out netan keke avalonge vatahos eni, ka tounah koa Ahi lesi vi hetetamen imok tovuol en moulien one."✡

Iesu visein meatin keil onen keke anandemkotei veni Ahi kilea valei kat revi keil✡

22 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Sakini, naviteni min kami, minandemkotei ven moulien onami: ven asa miheani, vuo ven asa mihesin koe avemi eni.
23 Veni mirkurtei moulien keke mivaanian enges, ka mirkurtei avemi keke mivasin koe enges.
24 Miheles tei mau aman keil ekek. Keil armumontei ah keke avalah anien rani. Anatin, vah one tovuol keke avaling anien ae ien, ka avaseini, Ahi mul vengan keil. Ka en meten Ahi, kami mivi hetetamen imok mulin aman keil ekek.✡
25 Demkoen sakras vakataun moulien onen meatin tai keke val vataveah imok.
26 ? Ka munak misakras mivoumon tounah koa vamaes vamukonek en moulien onami, vensa varei mimul mimundemko usil tounah sav keil koa emi vati?
27 "Mihendem visi usil hungevai keil ka sakien koa keil amoul ien. Keil armumtei ka arilitei eisin ome. Ka naviteni min kami, asuv houlu Solomon mulamu, eisin keil omon atahos vis atahos imok. Ka hungevai keil ekek, amusin tahos imok mulin kei.✡
28 Anatin, Ahi mul musin koe revi hungevai keil, avaseini keil amoul ten avong tas, ka visuvong teni, amaleles ka umot. Evus, meatin heteas ruaini ka hesoni heha en ahang. ?Ka munak Ahi mul lei kat revi keil, vensa mimundemko keke herlei kat revitei kami? !Ei, desien onami eni havivis!
29 "Rotahostei keke kami mivandemko usil asa koa miheani vuo mihemuni.
30 Veni demkoen koanik vi onen koakeil areingeingen Ahi. Ka Ahi koa vi Tata onami kilea asa koa kami mitamurei eni.
31 Ka tahos imok keke, helamu, mihesak visi mih-

✡ **12:21:** Mat 6:20 ✡ **12:21:** Mat 6:25-34 ✡ **12:24:** Sam 147:9; Luk 12:7 ✡ **12:27:** 1Ki 10:4-7; 2Kron 9:3-6

esan kami ven tounah koa hetetamen imok en meten Ahi koa vi Asuv Houlu onami. Ka kei helei kat revi usite onami.
32 "Kami misuval titi vangi sipsip keil osak. Sakini, minametautei ka minandemkotei veni Tata onami en out nesa si houlu vasan tounah keil koa mul en hen ven kami. Anatin, kami mihelosil kat ruain out koa kei vi Asuv Houlu ien.✡
33 Sakini, mihesalem en tounah keil vasi onami ka mihesan mani keil teni ven koakeil tounah one tovuol. Hesakini, Ahi helei kilea sakien enek ka hesan uite teni min kami en out nesa. Anatin, uite koanik hetahos vis hetahos imok. Sakras vamande ka meatin sakras vahenani.✡
34 Naviten koanik veni rendemien ka envatien keil onami hel en tounah keil koa vi hetetamen imok en moulien onami."

Iesu viten tatavolien usil slev keil koa ilele revi ven amairisien onen asuv one mul vesesal

35 Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, "En avong vasi, mihesak mesein moulien onami ven asa koa hemai hesuval koa mihesin en eisin keil toumien ka laet onami hetitin lisenges.✡
36 Kami mihesuval slev keil koa amul arosin asuv one koa eva en anien ten tetaliheien tai, ka areingeingen avong sa koa kei hemai ris eni. Sakini, keil isak mesei mok lises ven avong koa asuv one hemai ris ka hehise keil. Hemukonek, navong hemai hehise keil, hatte hetas, keil akilea avasehen voiteh veni.✡
37 Munak asuv enek hemai ris ka helesi keke slev keil onen amul arosini ka armultei avamatil, kei hesi kei ven keil ka iles tokolkatien en moulien one. Naviteni anatin min kami keke asuv one varei hehouhou min keil en sakien ekek. Kei hesin en kei en eisin keil toumien, hehise slev keil onen imai itondan, ka hesan anien min keil.✡
38 Avaseini asuv one hemai en metavinavong en vongien vuo en visokon semau, tokolkatien hel en more slev keil koa lises asak mesein revi keil ven amairisien onen asuv one.
39 "Ka miheilea en tounah sav. Munak meatin tai koa teim onen mul kilea en avong kati meatin tahenaien tai hemai, kei sakras vamaen tarhena enek vamai neim en teim sen.✡
40 En sakien enek, mihesil en avong koa Natin Meatin hemai ris hekistal ien. Sakini, kami mihesak mesein kami lises."

Iesu viten tatavolien tai usil vati slev elu✡

41 Evus, Pita vis Iesu vit, "? Asuv, en tatavolien keil ekek, komul koselus usil komai enges koa mevi meatin keil onom, vuo usil meatin vasi keil?"
42 Ka Asuv Iesu vit kesi mini vit, "Namul naselus usil

✡ **12:32:** Luk 22:29; Rev 1:6 ✡ **12:33:** Mat 19:21; Mak 10:21; Luk 18:22 ✡ **12:35:** Eks 12:11; 1Ki 18:46; 2Ki 4:29; 9:1; Siob 38:3; 40:7; Pro 31:17; Ser 1:17; Efes 6:14; 1Pit 1:13; Mat 25:1,7 ✡ **12:36:** Mak 13:35-37; Mat 25:6 ✡ **12:37:** Luk 17:7-8; Sion 13:4 ✡ **12:39:** Mat 24:43-44 ✡ **12:40:** Mat 24:45-51

vati meatin keil koa asuval slev tai koa vatin mul ka lises mul mum tahos. Vati meatin enek, asuv onen helingi hehi avat en teim onen navong heha en out sav tai. Asuv onen heling desien onen eni valei kat slev sav keil, ka hetiti revi anien ae min keil.
43 Ka tokolkatien hel en slev enek munak asuv onen hemai ris ka helesi keke kei mul veah mum tahos.
44 Naviteni anatin min kami, asuv enek hehati lat isen slev enek, ka helingi helei kat tounah sav vasi keil onen.✡
45 "Ka vahesa slev enek koa asuv onen lingi vi avat ten tounah keil onen hendemi hehit, 'Ei, asuv onak roun vareis, ka romaitei veah.' Sakini, kei muas meatin ka ahin sav keil koa avi slev en eim enek, ka mul kan vini kei ka mul munmun va vio kei munoun.
46 Ka asuv onen hemai ris en avong koa kei romundemtei vahit hemai ris eni. Ka navong asuv enek hemai ris, hou puruni ka hesoni heha hae en out ten mahien hetal min teisav keil koa apurun asa koa mul en he.
47 "Slev keil koa akilea revi asa koa asuv one en vat keil avoumoni, ka armumontei ka arsak meseintei keil veni, asuv one hou purun keil veni.✡
48 Ka slev keil koa areingeingen asa koa asuv one en vat keil avoumoni, ka armumontei, asuv one houas keil hehi havivis. Veni koakeil Ahi san tounah min keil, kei en vati vales heite teni vakistal en moulien one. Ka koakeil Ahi ling tounah houlu en he keke avoum vatali, kei hehis keil hehi houlu mok usil asa koa amumoni ral mini."

Iesu viteni keke hihiseien onen mul sakin meatin keil avatiti vas keil✡
49 Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, "Numai keke manit ahang tai van motein out netan. Ka ek vati mok vahit ahang ekek val tuai van.
50 Hervitei tuetin, niha nikur mahien keil houlu. Ka namul nalonge tisa veni hetokol avong koa num vasi umen teni.✡
51 ?Mimundemi mivit numai keke maling tomat en out netan? Vuo, nirlingtei mau tomat. Ka meatin keil itetasil ran keil eris venau.✡
52 Sakini, kosa heha, meteimal tai hetiti vas keil, ka koakeil en vatiamal tai ilele hetisa en teisav keil.
53 Tata keil ivae kat ehon keil one, ka ehon keil ivae hetal min tata one keil. Mama keil iselus hekeih min atouli keil one, ka atouli keil iselus hekeih hetal min mama keil one. Atou keil umoni hetisa heha kat ahineli keil one, ka keil emun umoni hetisa heha kat avu tisa keil one."✡

Iesu vihisei keke meatin keil arlei kileatei asa koa Ahi mul mumoni ka eni✡
54 Iesu viteni mun min meatin keil vit, "Navong miles mahmah keil malikelik emai ka en ist en eang

✡ **12:44:** Mat 25:21,23 ✡ **12:47:** Tiem 4:17 ✡ **12:48:** Mat 10:34-35 ✡ **12:50:** Mak 10:38-39 ✡ **12:51:** Luk 2:14 ✡ **12:53:** Maek 7:6 ✡ **12:53:** Mat 16:2-3

koa mivise en ‘toio,’ mikilea keke ous vous ke. Ka anatin, ous mus.✡
55 Ka navong miles eang ka en out notwes koa mivise en ‘aru’ emai, mikilea keke hememes ke. Ka anatin, out memes.
56 ! Kami mivi vati luvosien vareis! Navong miles tounah koa kur out en out netan vuo en teilang, kami mikilea revi aneite teni. ?Ka vensa suk mirkileatei aneite ten tounah keil koa Ahi mul mumoni en avong kosa?
57 “Kami vasi mikilea asa koa mal mimumoni, ka mirmultei mivoumoni.
58 Mal keke, navong milmul veah en sise milvaha en kot, keik tai kisak visi kovaling tomat vatal min kei koa viteni vit komumoni tisa mini. Veni munak kirmumontei, meatin koanek helinguk en hen hetamen ten kot. Ka kei helei rahit usite onom ka hehit mal keke kikur mahien veni. Hemukonek, kei helinguk en hen polis. Hevus, polis helinguk en eim takeih.
59 Ka naviteni minuk, keik kosakras kovamea ran eim takeih enek heha vio … kihul vasin tounah koa hetamen ten kot viteni.”†

13

Iesu sel kat meatin keil keke ikur mahien en hen Ahi munak irvilestei ran tisaen keil one

1 En avong enek, tei en meatin keil arun ral min Iesu usil meatin tei keil ten out Kaleli koa uva en Eim Votut ka amul amuas tirendan keil vahi sanien one min Ahi. Ka navong amul veah amumoni, meatin keil tavaeen onen asuv Paelet umai ka amu vini keil ekonek. Ka rae mue ka viles ral min ara ten sanien keil one.*✡
2 Ka Iesu viteni min keil vit, “? Mukave? ? Mimundemi mivit me-Kaleli keil enek, sise koa umat eni rie lati keke tisaen keil one marite mok mulin tisaen onen meatin sav vasi keil ten out Kaleli?✡
3 ! Vuo, rovitei anatin! Naviteni min kami, munak mirvilestei moulien onami ran tisaen keil onami, kami vasi mun mihemat hesuval keil etin.✡
4 Ka mihendem vis usil meatin heite teindan outel (18) koa umat vesesal en out koa avise en Saelom navong eim taleikokoeien koa taveah vina nesa mot vita netan en keil. ?Mukave? ? Mimundemi mivit umat veni tisaen one marite mok mulin tisaen onen meatin sav keil en out Serusalem?
5 ! Koanek rovitei anatin! Naviteni min kami, munak mihervilestei moulien onami ran tisaen keil onami, kami vasi mun mihemat hesuval keil etin.”✡
6 Evus, Iesu viten tatavolien tai min meatin keil ekek vit, “En avong

✡ **12:54:** Mat 16:2-3; 5:25-26 † **12:59:** Koanek tounah tisa koa meatin keil amumon va kat Iesu. Ka mal umon tomat one hetal min Iesu keke Ahi hersantei mahien min keil en avong koa helei rahit usite onen meatin vasi keil eni.
* **13:1:** Asa koa kula keil sakin meatin keil amundemi avit Ahi varei en rovattei sanien keil one veni keil amumon tisaen koa vi houlu ramat. ✡ **13:1:** Umen 5:37 ✡ **13:2:** Sion 9:2 ✡ **13:3:** Sam 7:12 ✡ **13:5:** Sam 7:12

tai, meatin tai mul koa vis meatin toumien onen vaha valuh vati fik tai en nei grep osen. Ka navong vati fik koanek mul moul, lises, kei mai ka lekat vis heite teni. Ka en avong vasi, lesi keke heite tovuol ien.✡
7 Sakini, kei viteni min meatin koa mul losil kat nei grep osen vit, ‘Sua etel tuai keke namul numai nalekat vis heite en vati fik koanik, ka narvotin etai varei. !Ta lati! !Kei mul koe heisav en out enges!’

8 “Ka meatin koa mum en nei grep enek vit kesi mini vit, ‘Asuv, lehelokoveini ten sua vatai ris emau. Inau nil revi atan koa mul rahiti keke hemerau imok, ka niling atan tetahos eni vakatauni vamoul vatahos imok.✡
9 Ka munak heson heite en sua hau, hetahos, ka munak hersontei, kokilea kovata lati vaha.’ ”

Iesu vihisei keke sakien koa rokataun meatin sav keil eni hetetamen imok mulin sakien koa romusil kat mengkatien keil ten Sabat

10 En avong tai, en Sabat, Iesu mul visein meatin keil en eim tahihiseien.
11 Ka kei les ahin tai mul mai koa ninin tisa tai purun eisilin ten sua teindan oulu (18). Sakini, kei sakras valomal vamal.
12 Navong Iesu lesi, kei viso va veni ka vit, “Mama, mesaien onom lokoveinuk tuai.”
13 Ka navong Iesu ling hen eni, hatte tas, ahin enek mulomal mal ka masmas Ahi veni.
14 Navong hetamen ten eim tahihiseien lesi keke Iesu mumon eisilin ahin enek tahos en Sabat, tin tisa. Sakini, kei sel keih min vangi meatin keil vit, “Avong ahetai (6) keke meatin keil akilea avoum eni. Kami mikilea mivamai en avong keil enek keke avasak revi mesaien onami, ka hervitei en Sabat.”✡
15 Ka Iesu vit kesi mini vit, “!Aue, kami mimutolas en hilivemi enges! Veni en Sabat, kami mun mimum. Anatin, kami mimul miluvat buluk keil osomi ka milisein keil vakataun keil keke akilea avaanian.✡
16 ?Ka mukave en ahin enek koa vi natnahin Ebraham koa Temat par kati sua teindan oulu (18) tuai? ?Mimundemi mivit rosakras rovaluvati ran mesaien onen en Sabat?”✡
17 Selusien keil onen Iesu mumon meatin keil koa alele tisa eni amemou. Ka meatin sav keil asi keil houlu ven tounah tetahos keil koa kei mul mumoni.

Iesu viten tatavolien elu usil sakien koa hiasuvien onen Ahi hemai hemarite mok en moulien onen meatin keil✡
18 Evus, Iesu viteni min keil vit, “?Hiasuvien onen Ahi suval asa? ?Nihit kilea eni min kami hemukave?
19 Kei suval uti mastard koa havivi vis havivi mok

✡ **13:6:** Hab 3:17; Mat 21:19; Mak 11:13 ✡ **13:8:** 2Pit 3:9,15 ✡ **13:14:** Mat 12:10; Mak 3:2; Luk 6:7; Sion 5:16; 7:23; 9:14,16; Eks 20:9-10; Dut 5:13-14 ✡ **13:15:** Luk 14:5 ✡ **13:16:** Luk 19:9 ✡ **13:17:** Mat 13:31-32; Mak 4:30-32

koa meatin tai kuri ka luhi en ah sen. Avaseini keke uti mastard enek havivi mok, moul tetaveah vina nesa mai vi mari holeai tai. Anatin, moul mai marite, vinvin keke aman keil avamai avoumon anu ome keil en angoite keil teni."✡

20 Evus, kei viteni min keil vit, "? Hiasuvien onen Ahi suval asa? ?Nihit kilea eni min kami hemukave?
21 Kei suval is koa havivi koa ahin tai soni va en marmari pesin ten pulaoa. Kei vilesi va vio … is sakin pulaoa vasi keil retaho mai marite vis marite mok."✡

Iesu viten tatavolien tai usil mukave koakeil enges aling demkatien one en Iesu akilea avaha en out nesa

22 Navong Iesu mul musil sise onen vaha en out Serusalem, kei mual vas meteimal keil ka mul visein meatin keil.
23 Ka en avong tai, meatin tai mai veni ka visi vit, "Asuv. ?Mukave? ?Meatin keil houlu ikur moulien hau en out nesa, vuo meatin vahis enges?"

24 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Lises, mihesak visi mivaha en voiteh koa havivis keke mivaha en out nesa. Veni, anatin eli naviteni min kami, meatin keil houlu isak visi avaha ien ka isakras.✡
25 Avong tai hemai koa Asuv ten eim enek heoteh en voiteh ka helok kati. En avong enek, kami mihelomal hae, miheti voiteh, ka mihehiso heha min Asuv mihehit, '!Asuv eli, sehen voiteh keke mekilea mevaha neim!'✡

"Ka kei hehit risi min kami hehit, 'Vuo, mihermaitei neim veni narkileatei kami ka narkileatei keke kami mika kave!'

26 "Ka kami mihiteni mini mihehit, 'Ka kokilea komai, veni rokanian vituai ka romun vituai en uaen. Keik kovihisei en meteimal onomai.'

27 "Ka kei hehiteni min kami hehit, 'Vuo, nareingeingeni varei keke kami mika kave. Kami vasi mitisaso varei. !Alha ranau!'✡
28 Ka en avong enek, heso lat kami, Siu keil, mihetos hae, ka mihel miheis ka mihel mihehal lohomi ven mahien onami. Ka mihelomal soutin ka miheles avu telamu keitel koa Ebraham, Aesak, ka Siekob, hetal min provet keil telamu en eim onen Ahi en out nesa. Ka vulumi hetovuol hetal min keil.✡
29 Ka meatin keil ika en out vasi en out netan ka imai ito en out koa Ahi hehi Asuv Houlu one. Anatin, koakeil arvitei Siu iha neim ka itondan en avet taanianien onen.✡
30 Anatin eli, koakeil mimundemi avi heisav enges, keil ihi hetetamen imok. Ka koakeil mimundemi avi hetetamen, keil ihi heisav enges en meten Ahi."✡

✡ **13:19:** Dan 4:12,21; Esek 17:23; 31:6 ✡ **13:21:** Mat 7:13-14,21-23 ✡ **13:24:** 1Tim 6:12; Mak 10:25 ✡ **13:25:** Mat 25:10-12 ✡ **13:27:** Sam 6:8 ✡ **13:28:** Mat 8:11-12 ✡ **13:29:** Sam 107:3; Luk 14:15 ✡ **13:30:** Mat 19:30; 20:16; Mak 10:31 ✡ **13:30:** Mat 23:37-39

Iesu longe tisa ven longrasien onen meatin keil ten out Serusalem✡

31 Ka en avong enesek, tei
en Farasi keil umai ven Iesu
ka aviteni mini avit, "!Het-
ahos kimea ka kiha ran out
ekek, veni asuv houlu Herod
Antipas en vati vouasuk ko-
vamat!"

32 Ka Iesu vit kesi min keil
vit, "Miheha ris ka mihe-
hiteni min huli rendan enek
mihehit, 'Kosa ka visuvong,
nil nihile lat ninin tisa keil
iha ka numon koakeil ame-
sai imai ris itahos. Ka en
avong etel, num vasi umen
koa numai veni.

33 Anatin, kosa, visuvong,
ka en avong koa hekatau
eni, nusil sise onak niha en
out Serusalem. Anatin, niha
en out Serusalem ka uas
nau ekonek veni vi out mal
koa Siu keil amul amu vini
provet keil onen Ahi ien.

34 "!O meatin keil ten out
Serusalem! Kami koa mimu
vini provet keil ka mikov
vini eiloheh keil koa Ahi sila
keil ven kami. Avong houlu
tuai, ek vati mok malah vitu-
ain kami mivamai venau va-
suval toahin tai lah vituain
titan keil en hehen apouen
keil. Ka kami emi rovattei.

35 Sakini, Ahi helokovein
kami miheles, ka herting
kokoetei mun kami. Ka kami
miherlestei mun inau het-
okol avong koa mihehiteni
mihehit, *'Tokolkatien hel en
kei koa mul mai en isen Ia-
hova.'"* *Sam keil
118:26*✡

14

Iesu sak revi meatin tai ran mesaien onen en Sabat

1 En Sabat tai, Iesu va vaa-
nian en teim onen avat tai
onen Farasi keil. Ka Farasi
sav keil umai ka amul alei
kankan eni keke avalesi mu-
nak houmon tounah tai koa
hermaltei en Sabat vasakini
akilea avakuri vaha en kot
one veni.✡

2 Ka en avong enek meatin
tai koa aven mul reptep mai
neim ka mulomal en meten
Iesu.

3 Sakini, Iesu viles les
tiser keil ten mengkatien keil
onen Mosis ka Farasi keil
ka vis keil vit, "?Mengkatien
orer maen ir rovasak revi
meatin tai ran mesaien onen
en Sabat, vuo romaentei?"✡

4 Ka keil aro raeng enges.
Arviten etai tounah. Sakini
Iesu rokol meatin enek ka
mumon aven mai tahos eris.
Evus, Iesu sila lati va.

5 Evus, Iesu viteni min keil
vit, "? Munak tai en kami,
titan tai vuo buluk osen mot
vita en avul tai en Sabat,
kei houmon sa? Hatte hetas
hekulati. ? Mukave? ?
Koanek anatin?"✡

6 Ka keil asakras avahit kes
selusien onen.✡

Iesu vihisei keke Ahi hehati lat meatin koa ling rendemien onen vita netan

7 En anien enek, Iesu
lei kilea keke meatin keil
ekonek amul alei kan more
out tatondanien keil vahi
one. Sakini, viten tatavolien
enek min keil vit,

8 "Navong meatin tai sisil
enuk kovaha en anien ten
tetaliheien tai, konakalahtei

✡ **13:35:** 1Ki 9:7-8; Ser 12:7; 22:5 ✡ **14:1:** Luk 11:37 ✡ **14:3:** Luk 6:9 ✡ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 ✡ **14:6:** Mat 22:46; 23:6

konakur more out tatondanien koa onen hetetamen keil. Veni hertahostei enuk munak asisil en meatin tai koa vi hetetamen imok mulinuk.✡
9 Veni navong hemai, meatin koa sisil en kamil hemai hehiteni minuk hehit, ‘Kimea ka kimaen hetamen koanek hekur vulum.’ Hemukonek, kimemou kimea ka kiha kitondan en out koa tisa.
10 Ka munak asisil enuk, kiha kitondan en out tatondanien koa rotahos ramattei. Hemukonek, meatin koa sisil enuk hemai venuk ka hehit, ‘Tuak, amai nesa ka kitondan en more out tatondanien ekok.’ Hesakini, meatin ten eim enek hehouhou minuk en meten meatin vasi keil.
11 Veni koakeil avati lat sase en keil, keil iha netan. Ka koakeil aling rendemien one vita netan, Ahi hehati lat keil ihina nesa.”✡
12 Iesu viteni mun min meatin koa sisil eni vit, “Munak komumon mari anien tai, konasisil entei tumali keil, vuo meteimal onom, vuo koakeil koa tounah one houlu koa aro vesesal venuk. Veni keil akilea avasisil enuk eris, ka kikur ris asa komumoni min keil.
13 Vuo. Navong komumon mari anien tai, hetahos imok kisisil en koakeil avi livere, koakeil asakras avakaka, koakeil usiave mat, ka koakeil emun mete var.
14 Veni keil asakras avasa kes asa koa keik komumoni min keil. Hemukonek, Ahi hetokol katuk ka hesa kes uite teni en avong meatin keil koa amal en meten imoul eris ran matien.”✡

Iesu viten tatavolien tai usil mukave meatin houlu koa Ahi sisil en keil irvatei en mari anien koa houmoni✡
15 Navong Farasi tai koa mul en mari anien enek long selusien keil onen Iesu, kei viteni vit, “! Hetahos varei min ir vasi koa reheanian vituai en avong koa Ahi hesakin hiasuvien onen hel en out netan!”✡
16 Navong Iesu long hasien onen Farasi enek, kei viten tatavolien koanik mini vit, “En avong tai, hetamen tai en vati voumon mari anien tai. Sakini, kei sisil en meatin keil houlu.
17 Ka mal en avong ten anien enek, kei sila slev tai onen keke vaha vahiteni min koakeil sisil en keil vit, ‘Almai, veni tounah keil ten anien enek mesei tuai.’
18 “Ka keil vasi aseseini avaha veni amul amundemi keke tounah savsav keil one hetetamen imok muli anien onen. Tai en keil vit, ‘Navul atan tai ka niha mau nisao eni. Sakini, nasakras eli mamai.’
19 “Tamun vit, ‘Navul buluk halualim (10) keitinek keke avaleh aean vatei atan osak, ka ek vati maha masak vis keil. Sakini, nasakras eli mamai.’
20 “Tamun eris vit, ‘Inau naretalihe keitinek, sakini nasakras mamai.’✡
21 “Sakini, slev enek va ris vit mesein selusien keil one

✡ **14:8:** Pro 25:6-7 ✡ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 ✡ **14:14:** Sion 5:29 ✡ **14:14:** Mat 22:1-10 ✡ **14:15:** Luk 13:29 ✡ **14:20:** 1Kor 7:33

min asuv onen. Ka hetamen enek tin tisa houlu, ka viteni min slev onen vit, '! Kiha lah! Kiha en sise keil ten taon koanik, ka kikur koakeil avi livere, koakeil asakras avoual, koakeil mete var, ka koakeil emun usiave rotahostei.'
22 "Rovitei tuetin, slev mai ris veni ka viteni vit, 'Asuv, namumon tounah vasi tuai koviteni, ka out vinvin veah ven meatin tei ris emau.'
23 "Sakini hetamen enek viteni mini vit, 'Kiha en out vasi ka kusil sise vasi keil ka kihise meatin keil avamai, vasakin teim onak vahil revi en meatin keil.
24 ! Ka naviteni minuk, koakeil nasisil en keil mulamu, hetovuol en keil hean vis anien koanik!' " Navong Iesu kanian evus, kur ris sise onen va.

Iesu vihisei keke meatin koa en vati vousil kati, helamu, hendem revi

25 En avong tai, vangi meatin keil amul amusil Iesu, ka kei viles ka viteni min keil vit,
26 "Munak meatin tai en vati vousil kat inau, kei en hehat nau imok helin tata onen, mama onen, ahin onen, titan keil, tunali keil ka ahinali keil, ka moulien onen emun. Munak hermukteinek, kei sakras vamai vahi meatin onak.✡
27 Koakeil e rovattei avakur mahien vuo avamaen mesav keil avati kat keil en aiveave venau, keil asakras avamai avahi meatin keil onak.✡
28 "Munak tai en kami en vati voumon mari eim tai, kei hetondan emau ka hendem usil mani teni hetokol mani koa hemukave. Hevus, kei helesi munak mani onen vinvin vuo rovinvintei voum vasin eim enek.
29 Munak hermukteinek, kei houmon hatte enges teni ka hermum vasitei. Sakini meatin vasi koa ilesi, iselus rohtoh eni ihit,
30 'Kei mum rohtoh en eim onen, ka sakras voum vasi.'
31 "Vuo hesuval asuv houlu tai koa kur meatin keil onen heite taosen halualim (10,000) keke avavae vatal min asuv houlu sav tai koa mul mai ral min meatin keil onen heite taosen hanumau tai (20,000). Kei hetondan emau ka hendem revi munak kei kur keihoen vinvin vavae vaha kat asuv houlu enek.
32 Munak lei kilea keke rokurtei keihoen vavinvin, kei hesila lat tei en meatin keil onen iha iles asuv houlu enek navong mul veah soutin keke avaselus vis etai sise ten tomat.
33 En sakien enek, kami vasi mihendem revi. Munak misakras mivalokovein tounah vasi onami keke mivousil kat inau, misakras mivamai mivahi tai en meatin keil onak."

Iesu viten tatavolien tai usil mukave meatin koa musili ka, evus, lokoveini suval sol koa kasien teni vuol rani✡

34 Ka Iesu sel kat vangi meatin keil vit, "Kami misuval sol. Sol tahos. ?Ka mu-

✡ **14:26:** Dut 33:9; Mat 10:37-38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23; 18:29; Sion 12:25
✡ **14:27:** Mat 10:38; 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 ✡ **14:33:** Mat 5:13; Mak 9:50

nak kasien teni vuol rani, akilea avaling risi vamukave?
35 Sol enek rotahostei ven etai tounah, tahos imok keke avasoni vaha. ! Munak ralingomi mul, mihetaengon revi!”✡

15

Iesu viten tatavolien usil sipsip koa vuol vatie lat mukave Ahi en vat vahotin koakeil avuol en tisaen keke avahi meatin keil onen✡
1 En avong tai, meatin keil ten takis ka meatin tisa sav keil emun umai ven Iesu keke avalong hihiseien keil onen.
2 Ka navong Farasi keil ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis alesi, asel kutut kati avit, “Meatin ekek mul vise meatin tisa keil en tuak ka mul kanian emun ral min keil.”✡
3 Ka Iesu viten tatavolien koanek min keil vit,
4 “? Vahit tai en kami, sipsip osen vi handred tai (100) ka tai en keil vuol, kei houmon sa? Kei helokovein sipsip teisav keil osen il ian oumunai en mesai, ka heha helekat tai koa vuol heha vio … hehotini.✡
5 Ka navong votini, kei hesi kei hehi houlu, hehousi en vatisin, ka heha ris teim.
6 Ka navong rokol teim osen, hehise tunali keil ka koakeil aro vesesal veni imai, ka hehiteni min keil hehit, ‘! Rehesi ir veni navotin sipsip osak koa vuol!’ 7 Naviteni min kami, koakeil en out nesa amul asi keil houlu mok navong meatin tai koa vuol en tisaen viles moulien onen keke vousil Ahi, mulin meatin houlu koa avit amal tuai ka asakras avahiles.”

Iesu viten tatavolien usil mani koa vuol vatie lat mukave Ahi en vat vahotin koakeil avuol en tisaen keke avahi meatin keil onen
8 Ka Iesu viten tatavolien tamun vit, “Vahit ahin tai ling revi mani halualim (10) onen, ka evus, lesi keke tai en keil vuol. ?Kei houmon sa? Henit laet tai, heteas en out neim, ka helekat mani koa vuol en out vasi heha vio … hehotini.
9 Ka navong votini, kei hehise tunahin keil ka koakeil aro vesesal veni imai. Ka hehiteni min keil hehit, ‘! Rehesi ir veni navotin mani onak koa vuol!’
10 Naviteni min kami, angelo keil onen Ahi, avasi keil houlu mok navong meatin tai koa vuol en tisaen viles moulien onen keke vousili.”

Iesu viten tatavolien tai usil natnali elu koa luvuol vatie lat mukave Ahi en vat vahotin koakeil avuol en tisaen keke avahi meatin keil onen
11 Iesu viten tatavolien tamun vit, “En out tai, meatin tai ro ral min natnali heite elu.
12 En avong tai, koa tasite viteni min tata onen vit, ‘! Tata, titi vas tounah keil onom ven komal. Hevus, kisan onak kosa!’ Sakini tamealu riti vas tounah keil onen min keilu.

✡ **14:35:** Mat 11:15; 13:9; 13:43; Mak 4:9,23; Luk 8:8 ✡ **15::** Mat 18:12-14
✡ **15:2:** Luk 5:30 ✡ **15:4:** Esek 34:11,16; Luk 19:10

13 “Avong teis muli, koa tasikor lah vasin tounah keil onen, ka mual va en out tai soutin. En out enek, kei purun mani vasi keil onen en moulien tai koa romal tei.✡
14 Ka navong ehon enek vulhul vasin mani onen, out koa ro ien, ous romustei ka anien tovuol. Sakini, amai kati ka mai vi livere vareis.
15 Sakini, kei va mum min meatin tai en out enek koa sila va vato vatal min vuas keil osen ka vahengan keil.
16 En rendemien onen, kei en vati van tei anien an vuas keil, ka meatin tovuol vasan anien mini vani.
17 Evus, rendemien onen mae ris tahos ka kei viteni min kei sasen vit, ‘Meatin toumien vasi keil onen tata onak, anien ae houlu. Ka inau, hervitei tuetin, nimat ven amai en out ekek.
18 Nimea, niha ris niles tata onak. Ka navong nilesi, nihiteni mini nihit, “Tata, nakilea namum tisa en meten Ahi ka en metom.✡
19 Narvinvintei mun kovahise nau en natmali. Kumoni minau hesuval navi meatin toumien tai onom.” ’
20 Sakini, kei mea, va ris en teim sen tata onen.

“Ka navong kei mul veah soutin neli ran out teim, tata onen lesi. Navong lesi, tata onen en mahisi ka mea muloh veni. Navong rokoli, kav kati ka musi en vivin. 21 Ka natnali viteni mini tata onen vit, ‘Tata, namumoni tisa en meten Ahi ka en metom. Narvinvintei kovahise inau en natmali.’
22 “Ka tata onen vise slev keil onen umai ka viteni min keil vit, ‘! Mihekalah! Mihekur eisin tai koa tahos imok hemai ka mihesin en kei eni. Miheling ring en kalihen vatie lati keke vi natkuli kati. Ka mihesan sandel heheasi vatie lati rovitei mun livere.
23 !Hevus, mihou vini titan buluk tai koa aven musising revi keke rovoumon mari anien, veni rosi ir houlu mok kosa!
24 Veni natkuli emat, ka kosa, kei moul eris ran matien. Anatin, kei vuol, ka kosa, kei mai ris kistal min ir.’ Ka amusau ka uvol en sien.✡
25 “Navong tounah keil enek mul kur out, ehon koa vi moeite onen mul en ah. Ka navong kei mul mai ris vesesal en out teim, kei longe keke meatin keil amul amusau ka uvol.
26 Sakini, kei vise slev tai emai ka visi vit, ‘?Asa ke?’
27 “Ka kei vit kesi mini vit, ‘Tumali mai ris teim ka tata onom muas titan buluk tai koa aven musising revi veni lesi keke natnali moul veah ka mai ris ven ir.’
28 “Ka navong ehon koa moeite longe mukok, tin tisa, ka en rovattei vaha neim. Sakini tata onen mai hae ka peahi vaha neim vatal min keil.
29 Ka moeite onen vit kesi min tamen vit, ‘! Kitaengonau! !Sua houlu tuai namum minuk suval slev tai onom! ! Inau narlong rastei rem! ? Ka asa suk kosani minau? ! Tounah tovuol! Korsan etai nani koa havivis minau keke

✡ **15:13:** Pro 29:3 ✡ **15:18:** Sam 51:4 ✡ **15:24:** Efes 2:1,5; 5:14

moumon etai anien vatal min time keil onak.
30 ! Ka navong natmali ekek, koa purun tounah vasi keil onom en hoeaso keil, kistal eris en teim som, komea ka komuas titi buluk tetahos veni!'
31 "Ka tata onen vit kesi mini vit, 'Natkuli*, en avong vasi keik koro ral minau, ka tounah vasi onak avi onom.✡
32 Mal enges keke ir rovoumon anien ven tumali ka rovasi ir veni. Veni, mulamu, suval kei mat, ka, kosa, kei moul eris. Anatin, kei vuol, ka, kosa, ir rovotin risi.' "

16

Iesu viten tatavolien tai usil mukave meatin keil koa asak mesein keil ven navong iha en out nesa suval avat tai koa mumon vatin

1 Navong Iesu mul veah en sise vaha en out Serusalem, kei viten tatavolien koanek min meatin keil onen vit, "Avong tai, hetamen tai mul koa bisnis onen mul. Ka kei ling meatin sav vi avat valekat bisnis ka tounah sav keil onen. Avat enek mum va vio … hetamen onen kur longlongien vit avat onen mul purun tounah keil onen.
2 Sakini, kei vise avat onen mai veni ka viteni mini vit, '?Asa ke namul nalonge usiluk? Kiha kitis usil umen vasi keil koa komumoni en usite onak, veni, hervitei tuetin, niso latuk ran umen ekek.'
3 "Navong avat enek longe mukok, viten sasen eni vit, 'Hetamen onak heso lat nau ran umen onak. ? Munak hemukonek, numon sa varei? Avek rokeihtei makah atan, ka namemou mahiram ven mani min meatin keil.
4 ! Ah! Nakilea asa moumoni. Munak numon koanik, navong nivus ran umen ekek, time keil onak hel, ka keil ikur revi nau en teim se.'
5 "Sakini, avat enek vise retai en meatin keil koa kaon one mul ral min hetamen onen. Koa mai mulamu, avat enek visi vit, '?Kokur sa ran hetamen onak?'
6 "Ka meatin enek vit kesi vit, 'Nakur teram oel ten olip heite handred tai (100).'
"Ka avat enek viteni mini vit, 'Kikalah, kikur pepa ten kaon onom, kitei mani teni hemita netan hehi hanumau elu ka halualim emun (50) enges.'
7 "Evus, kei vise tateisav emai ka visi vit, '?Ka keik, kokur asa ran hetamen onak?'
"Ka kei vit kesi vit, 'Mulamu, nakur bak pulaoa taosen tai (1000).'
"Ka avat enek viteni mini vit, 'Kikur pepa ten kaon onom ka kitei mani teni hemita netan enges vavinvin en bak hehi handred outel (800) enges.'
8 "Sakini, navong hetamen long usili keke avat onen mumon vatum, kei viteni mini vit, 'Avaseini keke komumon vatin, sakien onom

* **15:31:** Moei ehon enek vi tatavolien usil Farasi keil koa avit amusil kat Ahi, ka arsitei keke avales mesav keil avahiles avousili. ✡ **15:31:** Sion 17:10

rie lat meteisauen onom veni komul komundem usil avong keil koa hemai veah navong niso latuk ran umen enek.' "✡

Evus, Iesu viten aneite ten tatavolien enek min meatin keil onen vit, "Naviten koanik veni meatin keil ten out netan amumon vatie navong keil amum ral min tue keil keke atahos min keil navong aro veah en out netan. Ka sakien keil one tahos imok mulin sakien onen koakeil amul en meneai.

9 Ka naviteni min kami, mani onami sakras val vataveah. Sakini, mihelah meatin keil imai avahi tuomi keil ka mihekataun keil hetal tounah keil onami en out netan ekek. Veni navong mihelokovein tounah keil onami en out netan, time keil onami ikur revi kami en teim se keil en out nesa.

10 "Meatin koa mul losil kat revi tounah koa havivi, kei kilea valosil kat revi tounah koa marite mun.✡ Ka meatin koa purun tounah koa havivi, kei kilea emun vapurun tounah koa marite.

11 Sakini, munak meatin keil armundesinuktei vatal min tounah keil ten out netan, Ahi mun sakras vandesinuk vatal min more tounah keil koa hetetamen imok.

12 Ka munak korlei kat revitei tounah keil koa Ahi lingi en hem en out netan, kei sakras vasan etai mun tounah minuk en out nesa.

13 "Slev tai sakras voum ven asuv valu. Munak hemukonek, kei hesesein tai, ka envatien onen hel en tateisav. Vuo helong kat tai, ka helele hetisa en tateisav. Kosakras kovaha netan min Ahi vatal min mani."✡

14 Navong Farasi keil along selusien keil ekek, keil amunge kat Iesu, veni envatien one mul en mani.

Iesu selus usil sakien koa Farasi keil arali koteh mengkatien keil onen Ahi eni✡

15 Ka Iesu viteni min Farasi keil vit, "Kami mimum keih vasakin mesav keil avandemi avahit mimal revi, ka Ahi kilea en rendemien onami. Veni tounah keil koa meatin keil amundemi avit tahos, kei tisaso en meten Ahi.✡

16 "Mulamu, mengkatien keil onen Mosis ka tisien keil onen provet keil arie lat sise onen Ahi min meatin keil rokol avong koa Sion mai ka vi baptaes en meatin keil. Ka kosa heha, avitehiten more longlongien usil hiasuvien onen Ahi. More longlongien enek mul karahit out vasi ka meatin houlu amul asak visi keih keke avasakin Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien one.✡

17 "Avaseini munak out nesa ka out netan luhevus en avong etai, ka hati selusien ten mengkatien keil onen Ahi, keihoen teni sakras vavus.✡

18 Ven koanik, meatin koa lokovein ahin onen ka eva kur ahin sav mul mumon tisaen ral mini. Ka meatin

✡ **16:8:** Efes 5:8; 1Tes 5:5 ✡ **16:10:** Mat 25:20-30; Luk 19:17-26 ✡ **16:13:** Mat 6:24 ✡ **16:14:** Mat 11:12-15; 5:31-32; Mak 10:11-12 ✡ **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14; Pro 24:12 ✡ **16:16:** Mat 11:12-13 ✡ **16:17:** Mat 5:18

koa retalihe ral min ahin koa lokovein meatin onen, kei mun mul mumon tisaen ral mini."*✡

Iesu vihisei usil mahien koa hemai en koakeil en-mahisien one tovuol

19 Iesu viten tunien tai min meatin keil vit, "En avong tai, meatin tai mul koa tounah onen houlu. Kei musin en more eisin keil koa mani ten keil keih, ka kilea vahul tounah vasi enges koa kei en vati. En moulien onen, kei longe tahos lises.

20 Ka vesesal en meteau ten teahu onen, lisenges meatin tamun mul matil ien ka mul viram en meatin keil ven mani, isen Lasaros. Kei, tounah onen tovuol, sakras vakaka, ka aven vi manu enges.

21 Ka navong rotos mukonek, huli keil umai ka aramus manu keil onen. Ka en avong vasi, Lasaros en vati van soke anien keil koa meatin enek rivini va.✡

22 "Luro mukonek va vio … meatin koa tounah onen tovuol enek mat, ka angelo keil akuri alingi rondan ral min avu Ebraham en mari anien tai en out nesa. Rovitei tuetin, meatin koa tounah onen houlu emun mat, ka arahini.

23 Ka meatin enek va en out onen Temat, ka mahien onen mariso. Ka navong lele soutin vina nesa, les avu Ebraham ka Lasaros koa mul rondan en usite onen.

24 Sakini, kei viso keih vit, '!Avu Ebraham, em hemahis nau li! Sila Lasaros hemita ekok keke hesan hati oai mamuni vasakin mek vamandil neli. Veni namul nalonge tisa houlu en ahang ekek.'

25 "Ka Ebraham viteni mini vit, 'Natkuli, kindem visi mau. En moulien onom en out netan, keik koles tahosien en avong vasi, ka Lasaros les mahien enges. Ka kosa, kei les tahosien en out ekek, ka keik, komul kokur mahien esuk keisom.

26 Ka tamun, mari poal tai mul koa keite teni tovuol koa ka vas keik ran komal. Sakini, komal melsakras melvoual koteh keke melvahat venuk. Ka keik ka koakeil emun aro ral minuk misakras mivalokovein out onami keke mivamai ekok ven komal.'

27 "Ka meatin koa tounah onen houlu viteni mini vit, 'O avu Ebraham, hemukonek napeahik kisila Lasaros heha en teim sen tata onak.

28 Veni en out enek, tuak elim (5) telro ien. Kimaeni heha hesel kat keil ihiles ran sakien tisa keil one keke anamaitei en out ten mahien ekek.'

29 "Ka Ebraham vit kesi mini vit, 'Mengkatien keil onen Mosis ral min selusien keil onen provet keil telamu mul tuai keke vasan selkatien min vatiamal keil onom. Mal keke ilong kat selusien keil teni.'

30 "Ka meatin enek vit kesi mini vit, '!Vuo! !Avu Ebraham, koanek rovinvintei veah! Ka vahit meatin tai

* **16:18:** Ahi vit meatin koa retalihe nalokoveintei ahin onen. Ka en avong onen Iesu, Farasi keil houlu amul amumon sakien koanek. ✡ **16:18:** Mat 5:32; 19:19; Mak 10:11-12; 1Kor 7:10-11 ✡ **16:21:** Mat 15:27; Mak 7:28; Luk 15:16

vamoul eris ran matien ka vaha vahisu ven keil, keil ilei kilea suk, ka ihiles moulien one ran sakien tisa keil one.'
31 "Ka Ebraham selus ekor mini vit, 'Munak keil arlong kattei mengkatien keil onen Mosis ka selusien onen provet keil, keil asakras avalong kat selusien onen meatin tai koa moul eris ran matien.' "✡

17

Iesu vihisei usil sise ten tisaen ka sise ten demkatien✡
1 Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Vi anatin keke sakien keil koa houmon meatin hemot en tisaen hemai. !Ka hetisa mok min meatin koa hehi sise ten tisaen keil ekek hemai en mesav keil!
2 Veni mahien koa Ahi hesani min koakeil amumon meatin tai koa rokeihtei en demkatien onen mot en tisaen hemariso vis hemariso mok. Anatin, mahien koa hesani min keil heli mahien onen meatin tai koa apar kat mari ahat tai en hiren ka amarindu eni va en huinev ten atas.
3 !Sakini, mihelei kat revi kami keke minoumontei tumali keil en demkatien anamot en tisaen!✡
"Munak tumali en demkatien mumoni tisa minuk, kitali mal eni. Ka munak kei viles moulien onen ran tisaen enek, kilele hetahos eris mini.
4 Ka avaseini munak tumali enek mumoni tisa minuk avong houlu en avong tas, ka en avong vasi kei mai venuk ka viteni minuk vit, 'Namum tisa li minuk ka nirmumontei mun hemukonek,' mal keke kilele hetahos eris mini."
5 Navong meatin keil onen alonge mukok avis Iesu avit, "O Asuv eli, umon demkatien onomai vakeih tamun."✡
6 Ka kei viteni min keil vit, "Anatin keke demkatien onami havivi ramat. Veni munak demkatien onami havivis suval titi utiai tai, mikilea mivoumon merikel keil suval mivahiteni min mari vatiai ekek mivahit, '!Kileh latuk ran atan ekek, ka kiha, kiluh ris keik en atas ke va!' Ka kei helong katuk."✡

Iesu vihisei keke mal meatin keil onen Ahi umon rendemien one hesuval avi slev keil onen
7 Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, "Kami mikilea tuai sakien onen hetamen tai koa sila slev onen vaha voum en ah sen vuo valosil kat sipsip keil esen. Navong slev onen mum evus, hetamen onen sakras vahiteni mini vahit, '!Amai anian!'
8 Vuo, sakien onen hetamen tai romukteinek. Kei hehiteni min slev onen hehit, 'Sak mesein anien ak emau. Hevus, kikekes en eisin omom keil ka kikur anien ak hemai. Kitosin nau mau nianian. Ka katau suk, keik kokilea kovaha kovaanian.'
9 ?Ka mukave? ?Hetamen enek hemasmas slev onen veni mumon asa koa kei meng kati voumoni? Vuo, sakras.

✡ **16:31:** Sion 11:44-48 ✡ **17::** Mat 18:6-7,21-22; Mak 9:42 ✡ **17:3:** Mat 18:15 ✡ **17:5:** Mak 9:24 ✡ **17:6:** Mat 17:20; 21:21

10 Ka koanik suval kami
etin. Navong kami mimu-
mon umen vasi koa Ahi
viteni min kami mivoumoni,
kami mihehitenis mihehit,
‘Komai mevi slev keil enges,
ka memul memum musil
asas koa Ahi viteni min ko-
mai keke mevoumoni.’ ”

Iesu sak revi aven meatin halualim (10) koa akur mesaien ten leprosi

11 Navong Iesu ral min
meatin keil onen amul
amual en sise uva en taon
ten out Serusalem, keil
alokovein provins ten out
Kaleli ka aka pas hakot uva
en provins ten out Sameria.✡
12 Navong amul amual uva
en meteimal tai, avisu en
meatin halualim (10) koa
akur mesaien ten leprosi
en ave. Navong ales Iesu
amules amulomal soutin✡
13 ka aviso va mini avit,
“!Asuv Iesu! !Em hemahis
komai li!”✡
14 Iesu lele va ven keil ka
viteni min keil vit, “Alha, mi-
hetie lat kami min pris keil
keke keil ilei rahit avemi.”
Ka navong amul amual en
sise uva ven pris keil, ave
mai muto ris ran mesaien
one.✡
15 Navong tai en keil lesi
keke aven muto ris, kei va
ris ven Iesu, ka viso keih
en masmasien onen min Ahi
veni.
16 Kei retengeiril netan
ven Iesu ka san masmasien
onen mini. Ka meatin enek
rovitei Siu tai, kei vi koan
Sameria.
17 Ka Iesu vis meatin keil
onen vit, “Meatin halualim
(10) koa avemi mai muto ris.
?Koa teisav en keil koa avi
ouhat (9) aro kave?
18 Meatin koanek rovitei
Siu tai. ?Vensa suk kei sasen
enges mai keke vasan mas-
masien onen min Ahi?”
19 Sakini, Iesu viteni min
meatin enek vit, “Mea, kusil
sise onom kiha. Demkatien
onom mumon avem muto.”✡

Iesu vihisei usil sakien koa Natin Meatin hemai ris eni✡
20 En avong tai, tei en
Farasi keil avis Iesu avit,
“?Ahi hemai hesakin hiasu-
vien onen hel ven meatin
keil en avong sa varei?”✡
Ka Iesu vit kesi min keil
vit, “Hiasuvien onen Ahi
hermaitei en sise koa meatin
keil akilea avalesi en mete.
21 Meatin sakras vahiteni
vahit, ‘!Allesi ekek!’ vuo ‘!
Allesi keiva ke!’ !Vuo! Veni
hiasuvien onen Ahi mul tuai
vesesal ven kami.”✡
22 Evus, Iesu viteni min
meatin keil onen vit, “Avong
tatisa keil mul mai, ka nir-
totei hetal min kami. Ka en
avong keil enek, emi hehati
keke Natin Meatin vamai
vasakini mivailea mivato en
tahosien vatal mini, avaseini
munak vahi ten avong vatas.
Ka miherlestei mau.
23 Ka mihelong meatin keil
ihit, ‘! Alles Natin Meatin
keiva kek!’ vuo ‘!Kei ekek!’
Ka minahatei ka minousiltei
keil.✡
24 Naviten koanek min
kami, avong koa Natin
Meatin hemai ris eni, hemai

✡ **17:11:** Luk 9:51; 13:22; 9:52; Sion 4:4 ✡ **17:12:** Lev 13:46 ✡ **17:13:** Mat 9:27; 15:22; Luk 18:38 ✡ **17:14:** Lev 14:2-3; Luk 5:14 ✡ **17:19:** Luk 7:50; 18:42 ✡ **17:19:** Mat 24:23-28,37-41 ✡ **17:20:** Sion 3:3; 18:36 ✡ **17:21:** Mak 13:21; Luk 17:23 ✡ **17:23:** Mak 13:21; Luk 17:21; 21:8

hatte hetas en sakien tai koa meatin vasi keil ilesi ka itimanin eni. Hesuval avong ahil vil ritin en teilang en usite tai va rokol usite sav emun.
25 Ka helamu, kei hekur mahien hehi houlu mok, ka meatin keil ten avong kosa iseseini.✡
26 "Avong onen Natin Meatin hemai hekistal hesuval avong onen Noah mulamu koa meatin keil arsak meseitei.✡
27 En avong enek, meatin keil amul akanian, amunmun, ka amul aretalihe rokol avong koa Noah va neim en mari sip onen, ka amutimanin, oai mue sien out vasi ka mu lin meatin vasi keil enek umat.✡
28 "Avong onen Lot emun suvali. Meatin keil amul akanian ka amunmun, keil amul avulhul ka asalem en tounah keil, keil amul aluhluh en ah keil ose ka amul amuti eim keil one.✡
29 Ka navong Lot mea ka lokovein meatin keil ten out Sodom, amutimanin, ahang ka ahat keil koa vilhili ka en out nesa. Ahat keil enek umotmot avita netan, umai amu vini meatin keil vasi ekonek umatmat.✡
30 Ka avong koa Natin Meatin hemai hekistal hesuval avong keilu ekek koa meatin keil itimanin eni.
31 "En avong enek, meatin tai koa mul museh hae hervatei mun neim keke vakur tounah keil onen. Ka meatin koa mul en ah, hervatei mun teim sen vakur etai tounah.✡
32 Mihendem usil mahien koa kistal en moulien onen ahin onen Lot.✡
33 Munak meatin tai en vati vahuli kat moulien onen vakeih, moulien onen hevuol rani. Ka munak kei hemaen moulien onen vavuol, meatin enek hekur moulien.✡
34 Naviteni min kami, en avong enek, meatin tai keilu ahin onen luhematil en suvon hetas, ka Ahi hekur tai hehina heto hetal mini, ka tai en keilu helokoveini heles.
35 Ahin helu luhel luhoum vituai en anien out hetas, ka Ahi hekur tai hehina heto hetal mini, ka tai en keilu helokoveini heles."
36 *
37 Selusien keil onen mumon meatin keil onen avisi avit, "? Asuv, Natin Meatin hemai ris hekistal en out kave?"✡

Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Meatin vasi keil ilei kilea amairisien onen Natin Meatin hel en out kave veni hemai hetal min mari mahien. Anatin, ilei kilea en out enek en vati sakien koa alei kilea out koa tounah tai mat mul ien navong

✡ **17:25:** Mat 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:32-33 ✡ **17:26:** Sen 6:5-12 ✡ **17:27:** Sen 7:6-23 ✡ **17:28:** Sen 18:20-21; 19:1-14 ✡ **17:29:** Sen 19:15-19 ✡ **17:31:** Sen 19:17; Mat 24:17-18; Mak 13:15-16 ✡ **17:32:** Sen 19:26 ✡ **17:33:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Sion 12:25 * **17:36:** Tei en tus matu keil ten Luk asorin selusien enek ten Mat 24:40 koa vit, *"Meatin helu luhel luhoum en ah tai, ka Ahi hekur tai hehina heto hetal mini, ka tai en keilu helokoveini heles."* ✡ **17:37:** Siob 39:30 † **17:37:** Selusien kati teni vit, *"voltsa,"* mari aman tai koa mul muka rahit tounah tai koa mat.

ales vangi angolu keil houlu amul en out tas." †

18

Iesu viten tatavolien tai usil mukave meatin hehikiti hehis min Ahi ven kataunien

1 Evus, Iesu viten tatavolien tai min meatin keil onen keke vahisein keil avahis lises ka anamaentei rendemien one namot.✡
2 Kei viteni min keil vit, "En meteimal tai, hetamen tai ro koa mul lei rahit usite onen meatin keil. Ka kei rovouhoutei min Ahi vuo meatin sav keil.
3 Ka en meteimal koanek, vatina tai mul ien koa lises mai ven hetamen koanek ka mul peahi vit, 'Meatin tai ekonek mul mumoni keih minau. !Kimea, kilei rahit usite onomal ka kumon asa koa mal en usite onak!'
4 "En avong vasi, vatina ekek peahi va vio … hetamen mumon asa koa kei visi. Veni kei mundemi vit, 'Avaseini narvouhoutei min Ahi vuo meatin keil,
5 ka veni vatina ekek mules peah nau ven kataunien, hetahos numon asa kei en vati. Veni munak nirmumontei, kei heles hemai en avong vasi ka hesakin avek hemah varei.' "✡
6 Evus, Iesu vit usil aneite ten tatavolien enek min meatin keil onen vit, "Avaseini keke sakien keil onen hetamen enek romaltei, milonge viteni keke houmon asa koa vatina en vati.
7 ?Ka mukave suk en Ahi? ?Mimundemi keke Ahi koa mal imok mulin meatin enek sakras vakalah valei rahit usite onen meatin keil onen? ?Mimundemi keke hermumontei asa koa mal en usite onen koakeil kei vise keil avahi onen, koa amul avisi ven kataunien meneai ka vongien?
8 Vuo, hekalah houmon asa koa mal en usite one veni kei mal ka tahos. ?Ka navong Natin Meatin hemai ris en out netan, mimundemi mivit kei hehotin meatin keil koa demkatien one eni keih veah, vuo hesakras?"

Iesu viten tatavolien usil sakien koa meatin heling rendemien onen heha netan navong mul vis

9 En avong enek, meatin tei keil amul koa amundemi avit amal tuai en meten Ahi ven more umen keil one. Keil amundem heisav en meatin sav keil. Sakini Iesu viten tatavolien koanik min keil vit,
10 "En avong tai, meatin elu lumul en teahu ten Eim Votut onen Ahi keke luvahis. Tai en keilu vi Farasi tai, ka tamun vi meatin ten takis.
11 Koa vi Farasi mual mai vesesal en voiteh ten Eim Votut ka mulomal vis vit, 'Ahi, namasmasuk veni narsuvaltei meatin sav keil koa avi metenan, koa amumon tisaen va kat meatin sav, ka koa akur ahin onen mesav keil. Namasmasuk emun veni narsuvaltei meatin ten takis ke va kek.
12 Veni inau nuval ran anien avong elu en wik vasi keil keke mahis, ka namul nasan taet en tounah keil vasi onak minuk.'✡

✡ **18:1:** Rom 12:12; Kol 4:2; 1Tes 5:17 ✡ **18:5:** Luk 11:7-8 ✡ **18:12:** Sion 14:20; Mat 23:23

13 “Ka meatin koa kur takis ran mesav keil mulomal soutin neli ran Eim Votut ka roleletei vahina en out nesa. Navong mundem usil tisaen keil onen, simeten mot ka vis vit, ‘!O Ahi, em hemahis nau li! !Inau navi meatin tisa tai enges!’ ”✡

14 Ka Iesu viteni min keil vit, “Naviteni min kami, navong keilu lumuris luva teim onealu, meatin ten takis enek mal en meten Ahi, ka rovitei Farasi. Veni meatin keil koa avati lat keil avina nesa, Ahi houmon keil ihita netan. Ka koakeil rendemien one mul netan, Ahi hehati lat keil ihina nesa.”✡

Iesu rokol kat titiali keil✡

15 En avong enek, meatin keil akur titiali keil one umai ven Iesu keke valing hen en keil ka vatokol kat keil. Ka navong meatin keil onen ales asa koa meatin keil amul amumoni, aring koe keil keke anoumontei namukonek.

16 Ka Iesu vise titiali keil enek umai veni ka viteni min meatin keil onen vit, “Minating koetei keil. Mihemaen keil enges imai ven nau. Veni Ahi sakin hiasuvien onen mul en moulien onen vati meatin keil koa asuval titiali keil ekek.

17 Anatin eli naviteni min kami, meatin keil koa asakras avaling rendemien one vahita netan vasuval titiali tai, asakras avales tokolkatien ten hiasuvien onen Ahi en moulien one.”✡

Iesu vihisei keke keih ramat en koakeil tounah one houlu avamaen Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien one✡

18 En avong enek, hetamen tai onen Siu keil mai ven Iesu ka visi vit, “Tiser, keik kotahos imok. ?Numon sa varei keke makur moulien koa sakras vavus?”✡

19 Ka Iesu vis risi vit, “?Kovit inau natahos vensa? Meatin tovuol vatahos, Ahi enges tahos.

20 Keik kokilea mengkatien keil onen Ahi tuai,

‘Minakurtei ahin vuo meatin onen hanu sav.
Minouastei meatin namat.
Minahenantei tounah.
Minoumontei luvosien naha kat isen meatin sav.
Mihehouhou min tata ka mama onami keil.’ ”
Eksodas 20:12-16✡

21 Hetamen enek vit kesi mini vit, “En avong koa navi ehon mai rokol kosa, narrali kotehtei etai mengkatien keil ekek.”

22 Navong Iesu longe mukok, kei viteni mini vit, “Tounah tamun kormumontei veah. Kiha kisalem en tounah vasi keil onom ka kititi mani teni heha ven koakeil tounah one tovuol. Hesakini, en out nesa, tounah onom keil hemai hehi houlu tamun. Hevus, kimai kusil kat inau.”✡

23 Navong hetamen enek long selusien keil onen, kei longe tisa, veni tounah keil onen houlu ramat.

24 Navong Iesu lesi keke hetamen enek mul longe

✡ **18:13:** Luk 23:48; Sam 51:1 ✡ **18:14:** Mat 23:12; Luk 14:11 ✡ **18:14:** Mat 19:13-15; Mak 10:13-16 ✡ **18:17:** Mat 18:3 ✡ **18:17:** Mat 19:16-30; Mak 10:17-31 ✡ **18:18:** Luk 10:25 ✡ **18:20:** Dut 5:17-20; Dut 5:16 ✡ **18:22:** Mat 6:20

tisa, kei viteni min meatin keil vit, “Keih ramat keke koakeil tounah one houlu avamaen Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien one.
25 Keih ramat keke mari kamel vakirisil en meten nidil tai. Ka keih tamun emau keke meatin koa tounah onen houlu vamaen Ahi vamai vahi asuv houlu en moulien onen.”
26 Koakeil alonge amutimanin ka avis Iesu avit, “? Hemukonek, isei varei kilea vakur moulien koa sakras vavus?”
27 Ka Iesu vit kesi min keil vit, “Anatin keke meatin keil asakras avoumon etai tounah vasakin keil avakur moulien koa sakras vavus, ka Ahi kilea vahiten isei kilea vakur moulien koa sakras vavus.”✡
28 Evus, Pita viteni mini vit, “? Ka mukave suk en komai? Melokovein tounah keil onomai ka memul memusil katuk.”
29 Iesu viteni vit, “Nakilea. Anatin eli naviteni min kami keke Ahi hesan uite teni min koakeil vasi alokovein teim one, vuo ahin one, vuo tue keil, vuo tata one, vuo mama one, vuo titiali keil one emun keke avousil kat Ahi ka avasakin hiasuvien onen vamai vamarite mok en moulien onen meatin keil.
30 Anatin, Ahi hesa kesi min keil hehi houlu tamun en out netan ekek. Ka en out nesa mun, keil ikur moulien koa sakras vavus.”

Iesu vit luvat matien onen hatte etel eni✡

31 Iesu kur seh en teindan elu onen ran meatin sav keil. Evus, viteni min keil vit, “! Mihelong nau! Kosa, romul rovaha en out Serusalem. Ka en out enek, tounah vasi keil koa provet keil telamu avit luvati usil Natin Meatin hemai hekistal hehi anatin.✡
32 Tei en meatin keil imaen kei heha en hen koakeil koa arvitei Siu keil. Keil umon tohtohien heha kati, keil umon tounah keil tatisa mini, ka itiv kati.✡
33 Keil utetahi, ka u vini hemat. Ka navong avong etel heli, kei hemoul eris ran matien.”
34 Ka meatin keil onen areingeingen asa koa Iesu mul selus usili, veni aneite ten selusien keil onen mul suai ran keil.✡

Iesu sak revi metovar tai✡

35 Navong Iesu ral min koakeil amul amusili umai vesesal en taon ten out Seriko, meatin tai koa meten keilu luvar mul rondan en vali sise ka mul viram en mani.
36 Navong kei long vangi meatin keil amul amual amuli, vis keil vit, “?Asa ke?”
37 Ka avit kesi mini avit, “Iesu ten out Nasaret mul mual muli va.”
38 Navong metovar longe mukok, kei viso keih vit, “! Iesu, natin asuv houlu Deved! !Em hemahis inau li!”✡
39 Navong kei viteni mukok, meatin keil koa amual mulamu aselus keih mini avit, “!Kito raeng!”

✡ **18:27:** Mak 14:36 ✡ **18:30:** Mat 20:17-19; Mak 10:32-34 ✡ **18:31:** Luk 24:25-27,44 ✡ **18:32:** Luk 9:22,44 ✡ **18:34:** Mak 9:32 ✡ **18:34:** Mat 20:29-34; Mak 10:46-52 ✡ **18:38:** Mat 9:27; 15:22; Luk 17:13

Ka avaseini, kei viso keih tamun vit, "! O natin asuv houlu Deved!* !Em hemahis inau li!"
40 Ka navong Iesu long hisoen onen, kei vati ka viteni min meatin keil vit, "Mihelamun meatin enek hemai." Ka navong mai vesesal veni, Iesu visi vit,
41 "? Em vati moumon sa minuk?"✡
Ka metovar enek viteni vit, "Asuv, ek vati li malele ris."
42 Ka Iesu viteni mini vit, "! Tahos, kilele ris! Ven demkatien onom keih, metom keilu lumai ris lutahos."✡
43 Hatte tas, metovar enek kilea valele ris. Sakini kei san masmasien min Ahi ka musil kat Iesu. Navong vangi meatin keil alesi, keil vasi amasmas Ahi veni.

19

Meatin tai ten takis viles ran tisaen ka maen Ahi voutut moulien onen
1 Navong Iesu mul veah en sise vaha en out Serusalem, rokol taon ten out Seriko ka mul ka vasi.
2 En out Seriko, avat tai onen meatin keil ten takis ro koa tounah keil onen houlu, isen Sakias.
3 Kei mul sak visi valesi keke Iesu vi isei, ka sakras veni kei tamureis, ka vangi meatin keil koa amul amusili avi houlu ramat.
4 Sakini kei muloh mulamu en vangi meatin keil enek, ka veou en vati sikamo tai keke vales Iesu navong housil sise hemai heli out koa mul ien.
5 Ka navong Iesu mai mal en out koa Sakias mul ien, kei lele vina nesa ka viteni mini vit, "Sakias, kikalah kimita netan, veni kosa, inau nito en teim som."
6 Sakini, Sakias kalah mita netan. Kei si houlu ka mulamun Iesu luva en teim sen.
7 Meatin vasi keil koa alesi aselus kutut kat Iesu avit, "Meatin enek va en teim sen meatin tisa tai."✡
8 Navong Iesu ka meatin sav keil amul semau en teim sen, Sakias mea mulomal ka viteni min Iesu vit, "! Asuv, kitaengonau! Nititi vasi tounah vasi keil onak ihi vangite helu, ka vangite tai, nisani min koakeil tounah one tovuol. Ka munak navenan mani ran etai meatin en umen onak, nisa kesi mini ka niling kati hatte hetel eris."✡
9 Navong viteni mukok, Iesu viteni mini vit, "Kosa, korie lati keke Ahi mutut moulien onom ka onen koakeil aro en teim som. Anatin, keik emun kovi natin Ebraham tai veni koling demkatien onom en Ahi suval koa kei mumoni.✡
10 Natin Meatin mai en out netan valekat meatin keil koa avupuol, ka voutut moulien one."✡

Iesu viten tatavolien tai usil hetamen tai koa riti vas mani onen min slev keil onen✡
11 Navong Iesu mul veah en out Seriko, meatin keil

* **18:39:** 'Natin Deved' vi eis tamun ten Mesaea. ✡ **18:41:** Mak 10:36 ✡ **18:42:** Luk 7:50; 17:19 ✡ **19:7:** Luk 5:30; 15:2 ✡ **19:8:** Eks 22:1 ✡ **19:9:** Umen 16:31-34; Luk 13:16 ✡ **19:10:** Esek 34:16; Luk 15:4,6,9 ✡ **19:10:** Mat 25:14-30

amul amundem usil asa koa hekistal navong hetokol taon ten out Serusalem. Veni houlu en meatin keil amul amundemi keke navong Iesu hetokol Serusalem, kei hemai hehi asuv houlu tai ka hiasuvien onen Ahi hemai hekistal. Sakini, Iesu viten tatavolien koanek min keil

12 vit, "En avong tai, hetamen tai mul sak mesein kei valokovein kantri kati onen keke vaha vales mari asuv houlu koa lekat kantri vasi keil. Kei va keke mari asuv houlu enek hesan keihoen mini keke heha ris en vulin keke hemai hehi asuv houlu valekat meatin keil ten kantri kati onen.✡

13 Ka mulamu, kei vis slev halualim (10) onen avamai keke vatiti vas mani onen min keil. Ka san mani handred taosen tai (100,000) min tetai en keil. Evus, viteni min keil vit, 'Mihekur mani koanik ka mihoum hetal mini hetokol avong koa nimai ris eni.'

14 "Hetamen enek va, ka meatin keil en out onen koa avi vativieh ral mini, tine tisa kati. Sakini keil asila meatin keil one avaha avahiteni min kei koa vi houlu ten kantri avit, 'Komai emai rovattei meatin ekek vamai vahi asuv houlu onomai.'

15 Ka avaseini keke e rovattei, mari asuv houlu koa lekat kantri vasi mumoni vi asuv houlu one. Evus, kei va ris en kantri kati onen.

"Navong hetamen va ris suval asuv houlu, vise slev keil onen umai keke valong kilea amumon sa ral min mani koa kei riti vasi min keil.

16 Koa mulamu mai veni ka viteni mini vit, 'Asuv, inau namum ral min mani onom, ka navotin mani milian tai (1,000,000) eris nesa en asa koa kosani minau.'

17 "Hetamen enek viteni mini vit, '!Tahos vareis! Keik kovi more slev tai. Ka veni keik kolosil kat revi tounah koa havivis, nilinguk kilosil kat taon halualim (10) onak.'✡

18 "Tamun mai ka viteni mini vit, 'Asuv, namum ral min mani onom, ka navotin mani vi handred taosen elim (500,000) eris nesa en asa koa kosani minau.'

19 "Ka hetamen enek viteni mini vit, 'Hesakini, keik kilosil kat taon elim (5) onak.'

20 "Ka slev tamun mai veni ka viteni vit, 'Asuv, mani onom keiek. Nakav koe revi en kaliko tai ka naling seh eni.

21 Namumoni mukonek veni nakilea kovi meatin takeih tai ka nametaunuk. Keik kokur tounah keil koa kormumtei veni, ka kokur anien koa meatin sav keil amum veni en ah keil osom.'

22 "Evus hetamen enek vit, '! Keik kovi slev tatisa tai! ! Inau nisakin selusien keil onom hemai heatuk eris! Kokilea keke inau navi meatin takeih tai, namul nakur tounah keil koa narmumtei veni, ka nakur anien koa meatin sav keil amum veni en ah keil osak.

23 ? Hesakini, vensa suk korlingtei mani onak en bangk? Sise enek maes, ka navong numai ris, nakilea

✡ **19:12:** Mak 13:34 ✡ **19:17:** Luk 16:10

makur ris mani onak vatal
min titan teni.’
24 “Evus, hetamen enek
viteni min koakeil amul
amulomal vesesal veni vit,
‘Alkulat mani enek rani,
ka mihesani min slev onak
koa kur mani milian tai
(1,000,000).’
25 “Ka keil aviteni mini
avit, ‘!Ka asuv houlu, kei kur
mani milian tai (1,000,000)
tuai!’
26 “Ka hetamen enek vit
kesi min keil vit, ‘Koanik vi
anatin, koakeil amul amum
ral min asa koa nalingi en
he, keil ikuri hehi houlu
tamun. Ka koakeil armumtei
vatal min asa koa nalingi en
he tuai, avaseini vi havivi
mok, nikulati ran keil.’✡
27 “Evus, hetamen enek
viteni min meatin keil onen
vit, ‘Ka kosa, allamun va-
tivieh keil onak koa e rovat-
tei nau mamai mahi asuv
houlu one avamai venau, ka
mihou vini keil vasi imatmat
en metok.’ ”
28 Navong Iesu selus
min meatin keil evus, kei
lokovein meteimal ten out
Seriko, ka kur ris sise onen
vaha ven taon ten out
Serusalem ral min meatin
keil onen.

Tei en meatin keil ten out Serusalem akur revi Iesu suval vi asuv houlu tai✡

29 Navong umai vesesal en
out meteimal keilu ten out
Betfas ka Betani, vesesal en
Hou Nei Olip, Iesu vis elu
en meatin keil onen keke
luvaha luvalamu en keil.
30 Kei viteni min keilu vit,
“Milheha en meteimal kei
va. Ka navong milheha neim
eni, milhehotin sili dongki
tai koa apar kati mules, koa
meatin tovuol veah vaton-
dan eni. Milheluvati ka mil-
helamuni hemai ekok.
31 Munak meatin tai vis
kamil keke vensa milmul
milluvati, milhehiteni mini
keke Asuv en vati.”
32 Sakini, koakeilu Iesu sila
keilu luva ka lules tounah
vasi suval etin koa kei viteni
min keilu.✡
33 Ka navong lumul lu-
luvati, meatin keil koa ose
umai ka avis keilu avit, “?
Kamil milmul miluvat sili
dongki osomai vensa?”
34 Ka luvit kesi mini lu-
vit, “Asuv en vati.” Navong
alonge mukok, meatin keil
enek amaeni min keilu.
35 Evus, keilu lumulamun
sili dongki enek va ven Iesu.
Luling kot omealu en eisilin
dongki, ka lukataun Iesu va-
tondan eni.
36 Ka navong kei mul mu-
loh eni ka musil sise vaha,
meatin keil avue revi kot
keil ome en sise vatie lat
houhouen one mini.✡
37 Ka navong Iesu mai
vesesal en out Serusalem,
mal en sise vaha en Hou Nei
Olip, meatin keil onen ka
koakeil emun amul amusili
amasmas Ahi. Keil amakul
en sien min Ahi ven merikel
keil koa alesi mumoni. Keil
avit,
38 *“ ‘!Tokolkatien hel en asuv*
houlu koa mul mai en
isen Iahova!’ Sam keil
118:26
Kei heling tomat hetal min
meatin keil ka Ahi,
ka keil ihati lat isen
hehina nesa.”

✡ **19:26:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✡ **19:28:** Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Sion 12:12-19 ✡ **19:32:** Luk 22:13 ✡ **19:36:** 2Ki 9:13

39 Ka navong tei en Farasi keil koa amul en vangi meatin keil enek along selusien one, aselus keih min Iesu avit, "! Tiser, kimeng kat meatin keil onom avato raeng!"
40 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Naviteni min kami, munak keil ito raeng, ahat keil ekek esuk imakul ihitehiteni."

Iesu murang ven meatin keil ten out Serusalem veni alei ras asa koa Ahi mul mumoni ven keil

41 Navong Iesu mai vesesal en taon ten out Serusalem, kei lele lesi, ka mis✡
42 vit, "O me-Serusalem keil, munak milei kilea sise ten tomat, mikilea mivakuri. Ka kosa, milei rasi.✡
43 Anatin eli, avong tai mul mai koa vativieh keil onami imai ivae kat kami. Keil ikarahit vieh keil ten taon onami ka misakras mivalohosai ran he.
44 Keil u vini kami hetal min titami keil emun. U lin tounah vasi keil onami, ka ahat keil vasi en vieh ka eim keil onami irkapil vituaitei mun. Tounah keil enek hekistal en kami veni mirlei kileatei avong koa Ahi mai ven kami keke voutut moulien onami."*✡

Hetetamen keil onen Siu keil e vati avou vini Iesu veni likat rasilin meatin keil avaha ran Eim Votut onen Ahi✡
45 Navong Iesu rokol Serusalem, va mau en Eim Votut onen Ahi. Ka navong va neim en teahu teni, lesi keke meatin houlu amul asalem en sipsip ka aman keil houlu ten sanien votut eni. Sakini, Iesu tin katiat ka likat rasilin keil rani
46 vit, "Amutis kati en Tus Votut vit,
'Eim Votut onak hehi eim tahisien.' Aesea 56:7
Ka kami mivilesi mai vi *eim tatosuaien onen tarhena keil." Seremaea 7:11* Evus, Iesu lokovein out enek.
47 Katau en koanek, en avong vasi en wik koanek, Iesu va ris en teahu ten Eim Votut onen Ahi ka visein meatin keil eni.✡ Ka asuv keil onen pris keil, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis, ka avat sav keil onen me-Isrel keil arun lekat sise keke akilea avou vini Iesu vamat vaka ien ven tounah keil koa Iesu mumoni ka mukave rolei kileatei hetetamenien one.✡
48 Ka asakras veni, lisenges, vangi meatin keil amuting rahiti veni e vati mok avalong revi selusien keil onen.

20

Hetetamen keil onen Siu keil avit availea isei maen Iesu voumon umen onen

---

✡ **19:41:** Sion 11:35 ✡ **19:42:** Dut 32:29; Aes 6:9-10; Mat 13:14; Mak 4:12; Luk 8:10; Umen 28:26-27; Rom 11:8,10 * **19:44:** En sua 70 AD, sua 37 katau en avong koa Iesu vit luvat selusien ekek, meatin tavaeen keil ten out Rom umai apurun Siu keil houlu, ka amu lin Eim Votut ka out vasi keil en taon ten out Serusalem. ✡ **19:44:** Sam 137:9; Mat 24:2; Mak 13:2; Luk 21:6; 1:68 ✡ **19:44:** Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Sion 2:13-22 ✡ **19:47:** Luk 21:37; 22:53; Sion 18:20 ✡ **19:47:** Mat 21:46; Mak 12:12; 14:1-2; Luk 20:19; 22:2; Sion 5:18; 7:30

1 En avong tai, navong Iesu
mul visein meatin keil usil
more longlongien onen Ahi
en teahu ten Eim Votut, asuv
keil onen pris keil, tiser keil
ten mengkatien keil onen
Mosis, ka elda keil onen Siu
keil emun umai veni.✡
2 Ka avisi avit, "? Hiteni
min komai, isei maenuk ko-
valikat rasilin meatin keil
ran teahu ten Eim Votut
enek? ? Ka isei maenuk
komul komumon umen keil
ekek?"
3 Ka Iesu vit kesi min keil
vit, "Helamu, mahis kami en
tounah tai. Ka munak mihit
kesi minau, inau suk nihit
kes asa koa mivis inau eni.
?Mihehiteni minau,
4 isei maen Sion vahi bap-
taes en meatin keil, Ahi vuo
meatin enges?"✡
5 Ka keil asel min keil eris
avit, "? Rehehiten sa varei?
Munak rehehit, 'Ahi maeni,'
kei hehiteni min ir hehit, '?
Ka vensa mirkurtei anatin
en hihiseien onen Sion?'✡
6 Ka munak rehehiteni re-
hehit, 'Meatin enges maeni,'
vangi meatin keil ekek iov
ir, veni keil akur anatin keke
Sion vi provet tai onen Ahi."
7 Sakini, keil avit kesi
min Iesu avit, "Komai
mereingeingen isei maen
Sion voumon umen onen."
8 Sakini, Iesu viteni min
keil vit, "Hemukonek, inau
mun nirvitentei isei maen
nau moumon umen keil
ekek."

Iesu viten tatavolien tai usil mahien koa hemai en meatin keil koa apurun koakeil Ahi sila keil✡

9 Navong hetetamen keil
onen Siu keil amul veah
alonge, Iesu viten tatavolien
koanik min meatin vasi keil
vit, "En avong tai, horetan
tai luh neiai tai ten grep en
atan osen. Navong luhi evus,
kei lingi en hen meatin sav
keil keke avalosil kati en ren-
demien koa keil isa ris tei en
heiai keil enek mini. Evus,
kei va en out tai koa soutin,
ka ro ekonek sua vahis.✡
10 Navong horetan enek
kilea keke avong mal avalah
hei grep koa men, kei sila
tai en slev keil onen va keke
vahis koakeil talosilkatien
keke isan tei en heiai keil koa
vi onen kati mini.✡
"Ka navong slev onen va
ven keil, amu puruni. Evus,
alikati va, ka arsan etai
tounah mini.
11 Sakini, horetan enek sila
slev tai teisav tamun onen va
ven keil. Ka navong koakeil
talosilkatien alesi, amuas kei
mun ka apuruni mulin koa
mulamu. Ka kei mun alikati
va, ka arsan etai tounah
mini.
12 Evus, horetan enek sila
slev onen koa etel eni va
ven keil, ka amuasi va vio …
vesesal vamat ka alisi va hae
ran neiai enek.
13 "Sakini horetan ten nei
grep enek rendemi vit, '?Nu-
mon sa varei? !Ah, nakilea!
Nisila natkuli kati heha. Va-
hesa keil ihouhou suk mini.'
14 "Ka navong koakeil
talosilkatien enek ales
natnali mul mai, keil aselus

✡ **20:1:** Mat 21:23-27; Mak 11:27-33 ✡ **20:4:** Mat 3:6,11; Mak 1:4,5,8; Luk 3:3,16; Sion 1:25-26; Umen 1:22; 10:37; 13:24; 18:25; 19:3,4 ✡ **20:5:** Mat 21:32 ✡ **20:8:** Mat 21:33-46; Mak 12:1-12 ✡ **20:9:** Aes 5:1 ✡ **20:10:** 2Kron 36:15-16

min keil eris avit, ‘?Milesi? Koanek vi natnali kati koa neiai enek heha en hen. ! Rehou vini hemat! ! Hemukonek, nei grep ekek hehi oser esuk!’
15 Sakini, keil avuli kati ka alisi va ran nei grep enek. Evus, amu vini mat.”

Navong Iesu viten tatavolien enek evus, les meatin keil ka vis keil vit, “?Mukave? ?Horetan ten nei grep enek houmon sa min meatin talosilkatien keil?
16 Kei houmoni hemukok: hemai hou vini keil vasi imat. Hevus, hemaen nei grep osen min meatin sav keil ilosil kat revi.”

Ka navong meatin keil alonge mukok, keil aviteni mini avit, “! Ei, Ahi sakras vamaen koanek vakur out!”*
17 Ka Iesu lele mal en keil ka vis keil vit, “Munak hermukteinek, vensa varei Tus Votut viteni vit,

‘Pos koa meatin keil toumien alei seseini,
kei varei mai vi more vatiseng kati ten eim mulin pos sav keil.’
Sam keil 118:22

18 *‘Koakeil amusavoi eni imot ka asi keil one hemavulvul!*
Ka munak vatiseng koanek hemot hemal en meatin tai, meatin enek hemat varei.’ ”
Aesea 8:14-15

19 Navong asuv keil onen pris keil ral min tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis alonge mukok, along kilea keke, en tatavolien koa Iesu viteni, avi koakeil alosil kat nei grep, ka Iesu mul selus vakat keil. Sakini, e vati avahuli kati, ka ametaun meatin keil koa amul rahiti lisenges.✡

Iesu selus en usite ten takis✡
20 Veni asuv keil onen pris keil ral min tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ametaun meatin keil, alekat sise keke avakaluvat Iesu en selusien onen. Sakini, asila tei en meatin keil taluvosien keke uva avales Iesu. Koakeil enek uva keke avaluvos visi avi more meatin keil. Veni amundemi keke munak akilea avasakin Iesu vasavoi en selusien onen, akilea avalingi en hen kavmen ten out Rom.✡
21 Sakini, meatin keil taluvosien enek umai ven Iesu ka aviteni mini avit, “Tiser, mekilea keke asa keik koviteni ka asa kovisein meatin keil eni mal imok. Mekilea mun keke koles meatin vasi keil vatte tas, koakeil avi hetetamen ral min meatin kuren keil emun. Ka kovisein meatin vasi keil usil sise ten anatinien koa Ahi en vat meatin keil avousili.✡
22 Sakini, komai emai vati mevailea koanek ?En usite ten takis keil koa memul mevuli va min Sisa ten out Rom, mengkatien keil onen Ahi mul maen komai mevahuli, vuo romaentei?”✡

* **20:16:** Siu keil along kilea keke Iesu viteni vit Ahi hesan mahien min avat onen Siu keil, ka heha helekat vangi meatin sav tai keke avalosil kat meatin keil onen. ✡ **20:19:** Mat 21:46; Mak 12:12; 14:1-2; Luk 19:47-48; 22:2; Sion 5:18; 7:30 ✡ **20:19:** Mat 22:15-22; Mak 12:13-17 ✡ **20:20:** Luk 11:54 ✡ **20:21:** Sion 3:2 ✡ **20:22:** Rom 13:6-7

23 Ka Iesu lei kilea luvosien one.† Sakini, viteni min keil vit,
24 "Alsan etai mani koa avul takis eni minau. Alles visi. ?Veinan sei ka isen sei mul ien?"
Ka keil avit, "Onen Sisa."
25 Sakini Iesu viteni min keil vit, "Hemukonek, mihesan asa koa onen Sisa heha ris mini. !Ka asa koa onen Ahi, mihesan risi heha min Ahi!"
26 Ka Farasi keil amutimanin varei en meteisauen ten selusien keil onen, sakini aro raeng enges. Ka alesi keke asakras avakaluvat Iesu en selusien keil onen en meten meatin keil.

Satusi keil avis Iesu usil avong koa meatin keil imoul eris ran matien✡
27 Evus, tei en vangi Siu keil koa avise keil en 'Satusi' umai ven Iesu keke avakaluvati en selusien. Keil amundemi keke meatin sakras vamoul eris ran matien. Sakini aviteni min Iesu avit,✡
28 "Tiser, Mosis mutis mengkatien koanik orer: *'Munak meatin tai mat ka lokovein ahin onen ka titaealu tovuol, tamun en tunali keil hetetalihe hetal min vatina onen. Hesakini, kei hesan titiali tai mini keke hekur isen tunali koa mat tuai.' Duteronomi 25:5*✡
29 Ka en avong tai, time oulu (7) amul en vatiamal tai. Koa moeite en keil kur ahin tai. Luro vituai sua vahis, ka lurkurtei titiali keil. Evus, moeite enek mat.
30 Sakini, tunali koa katau eni retalihe ral min vatina onen. Ka kei mun mat, ka titiali onealu tovuol.
31 Sakini suk, tunali koa etel en keil retalihe ral mini. Ka kei mun mat, ka titiali onealu tovuol. Sakien koanek kur out en time oulu (7) vasi keil. Keil vasi umat ka titae tovuol.
32 Ka katau suk, ahin enek emun mat.
33 ?Sakini, en avong koa Ahi houmon meatin keil imoul eris ran matien, ahin enek hehi ahin onen sei, veni time oulu (7) vasi enek aretalihe ral mini?"
34 Ka Iesu vit kesi min keil vit, "En out netan ekek, meahos keil ka ahin keil akilea avatetalihe.
35 Ka en avong keil koa hemai, koakeil Ahi vit amal en meten keke avato vatal mini en out nesa navong imoul eris ran matien, keil irtetalihetei mun.
36 Keil imai isuval angelo keil koa asakras avamat. Ka navong meatin keil imoul eris ran matien, hetie lati keke avi titan Ahi.✡
37 Ka Mosis emun vit kilea keke koakeil umat, keil amul amoul eris ran matien. En tunien usil holeai koa ahang mul ien ka rokan lintei, Mosis mutisi keke Ahi Asuv viteni vit, *'Inau **navi** Ahi onen Ebraham, Ahi onen Aesak, ka Ahi onen Siekob.' Eksodas 3:6*

† **20:23:** Munak Iesu hehiteni keke Siu keil anahultei takis keil min kavmen ten out Rom, meatin tavaeen one isoni heha en eim takeih. Ka munak hehiteni keke Siu keil ihul takis keil enek, Siu keil ivuroh kati veni e rovattei kavmen ten out Rom. ✡ **20:26:** Mat 22:23-33,41-46; Mak 12:18-27,35-37 ✡ **20:27:** Umen 23:8 ✡ **20:28:** Sen 38:8 ✡ **20:36:** Kal 4:5-7

38 ?Milonge? Avaseini telmat tuai, telmul telmoul eris en meten Ahi en out nesa. Ahi mul moul, ka kei **vi** Ahi onen koakeil amoul, rovitei Ahi onen koakeil umat. Veni, en meten, meatin vasi keil onen amul amoul."✡
39 Navong tei en tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis along hitkileaen onen Iesu aviteni mini avit, "Tiser, selusien koa kosani min keil mal varei."
40 Sakini, katau en koanek, hetetamen keil onen Siu keil ametau avahisi en etai mun tounah.
41 Evus, Iesu vis hetetamen keil onen Siu keil vit, "? Mukave? ?Mesaea hekistal heka en vatiamal onen asuv houlu Deved hemukave?
42 Veni Deved varei viteni en sam tai onen vit,

'Iahova viteni min Asuv onak vit,
"Kitondan en usite matu onak,
43 *hetokol avong koa niling vativieh keil onom en hem." ' Sam keil 110:1*

44 ? Milonge? Asuv houlu Deved varei vise Mesaea en 'Asuv onen.' ? Ka veni tata tai sakras vahise natnali en 'asuv,' Mesaea heka en vatiamal onen Deved hemukave?" ‡

Iesu selus keih va kat tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis✡

45 Navong meatin keil amul semau along selusien onen, Iesu sel kat meatin keil onen vit,
46 "Mihelei kat revi kami ven sakien keil onen tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis. Veni keil e vati avasin en more eisin keil tetaveah vasuval hetetamen keil. Keil amusin en keil mukok ka amul amual en out tahulhulien keke mesav keil akilea avales keil ka avahise keil vatal min houhouen. Ka navong uva en eim keil tahihiseien ka mari ale keil, keil alekat out keil tetahos avatondan ien vatie lat hetetamenien one.
47 Amul amumon hisien keil koa tetaveah keke meatin keil aval avandemi keke keil amal revi. Ka keil avi metenan, ka akur tounah houlu ran vatina keil. ! Hesakini, mahien koa hemai min keil hemariso mok helin mahien koa hemai en meatin teisav keil!"

21

Iesu vihisei usil vati sanien sa koa mal en meten Ahi✡

1 Navong Iesu rondan veah visein meatin keil en teahu ten Eim Votut onen Ahi, kei seipat ka les meatin keil koa tounah one houlu amul asan sanien keil one vakataun umen ten Eim Votut.
2 Kei lele mun ka les vatina tai mai koa tounah onen tovuol. Kei ling titi mani elu nges vahi sanien onen.
3 Sakini Iesu viteni vit, "Naviteni min kami, vatina enek koa vi livere, sanien

✡ **20:38:** Rom 14:8-9 ‡ **20:44:** Anatin keke Mesaea heka en vatiamal onen asuv houlu Deved. Ka veni kei vise Mesaea en asuv, rie lati keke Mesaea vi houlu eni, ka vahesa mul telamu eni. ✡ **20:44:** Mat 23:1-2,5-7; Mak 12:38-40 ✡ **21::** Mak 12:41-44 ✡ **21:3:** 2Kor 8:12

koa kei lingi mulin sanien vasi keil koa mesav keil asani.✡
4 Veni meatin sav keil asan sanien one ran asa koa vi teisao one, ka koa marite akuri vi one enges. Ka vatina ekek koa vi livere, kei san tounah vasi koa kei kuri vamoul vatal mini."✡

Iesu vit luvati min meatin keil onen keke avong keil ten mahien mul mai

5 Tei en meatin keil onen Iesu amul alele rahit en Eim Votut onen Ahi ka tounah koa mul en teahu teni. Alesi keke amumoni tahos imok ral min ahat keil koa vihil ka ral min more sanien sav keil. Navong amul aselus usili, Iesu viteni min keil vit,
6 "Avong tai mul mai koa u lin vasi tounah keil ekek koa kami mimul milesi. Anatin, ahat hetovuol emun helomal hel."✡
7 Sakini, meatin keil onen Iesu avisi avit, "? Tiser, tounah keil enek hekistal en avong sa varei? ? Ka asa varei hehi metai koa hetie lati keke kei mul mai vesesal?"
8 Iesu viteni min keil vit, "Mihelekat revi kami, veni meatin keil houlu imai keke avaluvos vis kami. Keil ihiteni keke amul aselus en isok ihit, '!Inau navi Mesaea koa Ahi vat kati!' Ka ihiteni mun ihit, '!Keite ten tounah vasi mul mai vesesal ke!' Ka minakurtei anatin en keil ka minousiltei keil.✡
9 Navong kami mihelonge keke vaeen mul kur out en kantri tai, vuo vangi meatin keil amul uvae kat keil eris, minametautei. Sakien keil ekek ikur out helamu, ka rovitei veah avong ekor keil."✡
10 Kei viteni mun vit, "Kantri tai hevae kat kantri sav tamun, ka asuv houlu tai hevae kat tateisav.✡
11 Alu keil takeih helu, ka an tatisa houlu mun hemai hekistal. En out houlu en out netan, amai heat mari vangi meatin keil ka mesaien keil takeih hemai hou vinvini keil. Ka en teilang nesa, tounah keil houlu imea ikistal koa hesakin meatin keil imetau vis imetau imok.
12 "Ka helamu, navong tounah keil ekek hermaitei mau, meatin keil imai ihuli kat kami ka umoni hetisa min kami. Keil iling kami en hen hetetamen keil ten eim keil tahihiseien ka ison kami miheha en eim takeih. Ilamun kami mihelomal en meten asuv houlu keil ka avat keil ten kavmen veni mivi meatin keil onak ka mimul mimum en isok.✡
13 Ka koanek hehi ahho onami keke mihehitehiten more longlongien min keil.
14 Ven koanik, tahos miheling rendemien onami keke mihermundemko ramattei usil selusien sa koa mihesak meseini keke mivahiteni min keil en usite onami.✡
15 Veni inau nisan selusien ten meteisauen min kami koa vativieh keil onami asakras avahiten etai mun tounah vaha kat kami vuo avasa kes selusien onami.✡

✡ **21:4:** Mat 24:1-21; Mak 13:1-19 ✡ **21:6:** Luk 19:44 ✡ **21:8:** Dan 7:22; Plp 4:5 ✡ **21:9:** Dan 2:28 ✡ **21:10:** Aes 19:2; 2Kron 15:6 ✡ **21:12:** Mat 10:18; Luk 12:11 ✡ **21:14:** Mat 10:19 ✡ **21:15:** Umen 6:10

16 Tata onami keil ka
mama onami keil, tuomi keil
ka onom kati keil emun, keil
imae lat kami miheha en
hen vativieh keil onami. Ka
tei en kami, u vinvini keil
imat.✡
17 Meatin vasi keil tine
heat kami veni mimum en
isok.
18 Ka keil asakras ava-
purun moulien onami ten
lisenges.✡
19 Anatin, munak mihelo-
mal hekeih en demkatien
onami, mihekur moulien
koa sakras vavus.
20 "Navong milesi keke
meatin keil tavaeen akarahit
taon ten out Serusalem, mi-
heilea keke hervitei tuetin u
rasilin vasi.
21 En avong enek, koakeil
amul ien ikalah ilokoveini,
ka koakeil amul en out keil
vesesal eni, anasak vistei
anamai ris neim eni. Ka
koakeil amul en provins ten
out Sudea ilohosai iha en
vatihou keil.
22 Avong keil enek hehi
'Avong keil ten Mahien' koa
Ahi houmoni hekistal en
koakeil ten out Serusalem
suval koa kei vit luvati en
Tus Votut onen.✡
23 En avong keil enek, het-
isa min ahin keil koa ameas
ka koakeil amul arounat en
tivava keil. Veni avong
keil takeih hemai hekistal en
meatin keil ekek ka ilonge
hetisa hemarite mok ven
mahien ten vurohien onen
Ahi heha min keil.✡
24 En avong ten vaeen, isal
vini tei en keil imat hetal
min naef keil, ka teimun en
keil ipar kat keil ka ilamun
keil iha en hen asuv keil ten
kantri sav. Ka Ahi hemaen
taon ten out Serusalem min
koakeil arvitei Siu keke ito
eni ka ipuruni hetokol avong
koa Ahi hehiteni keke avong
one vinvin.✡
25 "Tounah keil hehi houlu
hekur out en meteiai, en
avati, ka en hitu keil emun.
Sakini, en out netan, hesakin
mari tahe keil imea ka
imavul kat out ut en kantri
keil houlu. Navong meatin
keil ilesi, ilanglango en
demkoen ka iat lohe en
metauen.✡
26 Navong meatin vasi
keil iles tounah keil ekek
mul mai en out netan ka
iles tounah vasi keil ten
teilang mul viles, houlu en
keil, mete hemalikelik ven
metauen.✡
27 Ka navong keil iseipat
hehina nesa, iles *'Natin
Meatin hel hemita en
mahmah keil ten out nesa'
Daniel 7:13* hetal min
keihoen ka mari muohien
onen.✡
28 Navong tounah keil
ekek hekur out, mihelomal
hekeih ka mihehati lat
vatumi hehina nesa veni Ahi
vesesal vamai keke voutut
moulien onen meatin keil
onen."✡

*Iesu vit usil mukave
meatin keil ilei kilea keke
avong ekor keil mul mai*✡

✡ **21:16:** Mat 10:21-22 ✡ **21:18:** 1Saml 14:45; Luk 12:7 ✡ **21:22:** Dut 32:35; Hos 9:7; Ser 46:10 ✡ **21:23:** 1Kor 7:26 ✡ **21:24:** Ser 21:7; Esra 9:7; Sak 12:3; Sam 79:1; Aes 63:18; Dan 9:26; 12:7; Rom 11:25; Rev 11:2 ✡ **21:25:** Aes 13:10; Esek 32:7; Soel 2:30-31; Rev 6:12-13; Sam 46:2-3; 65:7; Aes 24:19 ✡ **21:26:** Hag 2:6,21 ✡ **21:27:** Mat 26:64; Rev 1:7 ✡ **21:28:** Rom 13:11 ✡ **21:28:** Mat 24:32-35; Mak 13:28-31

29 Evus, Iesu viten tatavolien koanik min meatin keil onen vit, "Mihendem vis vati fik keil hetal min vatiai sav keil emun.
30 Navong aling oute keil one, mikilea keke avong ten romrom vesesal ke.
31 Ka en vati sise ekek emun, navong miles mahien keil ten avong ekor keil mul kistal, miheilea keke avong Ahi hemai houmon hiasuvien onen hel en out netan vesesal ke.
32 "Naviteni anatin min kami, meatin keil etin koa amoul kosa iles mahien keil ekek hekistal en taon ten out Serusalem.
33 Out nesa ka out netan luhevus, ka selusien keil onak sakras vavuol en avong etai."✡
34 Iesu sel kat meatin keil onen vit, "!Mihesak mesein kami! Minamaentei rendemien onami nal ramattei en usite ten asa koa mihean vini kami eni vuo mihemun vini kami eni, vuo en tounah sav keil ten out netan. Veni, munak hemukonek, en avong koa Natin Meatin hemai ris eni, mihetimanin eni hesuval meatin tai mutimanin navong lesi mul murur en eitapolis tai.✡
35 Veni avong enek hekistal en meatin vasi keil en out netan.✡
36 Sakini, mihesak mesein kami lisenges. Ka mihehis keke mihekur keihoen hevinvin keke mikilea mivalomal vakeih vatokol keite ten mahien keil ekek, keke mihermemoutei navong mihelomal en meten Natin Meatin."✡
37 Ka en avong vasi, Iesu mul visein meatin keil en teahu ten Eim Votut. Ka navong vongien mai, kei va matil en Hou Nei Olip ral min meatin keil onen.✡
38 Ka en visokon semau en avong vasi, meatin keil uva en teahu ten Eim Votut keke avalong hihiseien keil onen.

22

Avat keil onen Siu keil amumon sise keke avouas Iesu vamat vaka ien✡
1 Avong mai vesesal keke Siu keil avandem eris en 'Avong Keil koa Akan Veret koa Is Tovuol ien.' Ka en avong tai teni, amumon ale koa avise en 'Anien ten Mul Laui.'
2 Asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis amul alekat sise keke avou suain Iesu vamat vaka ien. Ka veni meatin keil houlu amul vesesal ven Iesu en avong vasi, keil ametaun asa koa meatin keil anoumoni.✡
3 Navong avat keil enek amul arun usili, Temat mai san rendemien tatisa min Sudas Eskariot, koa vi tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu.✡
4 Sakini Sudas va les asuv keil onen pris keil ka avat keil onen meatin taleikokoeien keil ten Eim

✡ **21:33:** Luk 16:17 ✡ **21:34:** Mat 24:48-50; Luk 17:27; 1Tes 5:3 ✡ **21:35:** Aes 24:17 ✡ **21:36:** Mak 13:33; Rev 6:17 ✡ **21:37:** Luk 19:47; 22:39 ✡ **22::** Mat 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Sion 11:45-53 ✡ **22:2:** Mat 21:46; Mak 12:12; 14:1-2; Luk 19:47-48; 20:19; Sion 5:18; 7:30 ✡ **22:3:** Sion 13:2,27; Umen 1:17

Votut usil sise koa kei kilea valing Iesu vaha en he.

5 Keil asi keil ven kataunien onen ka avat kati keke ihuli veni.

6 Sakini, Sudas maeni vakataun keil. Ka navong va ris, kei lekat vis more sise tai keke valing Iesu vaha en he en avong tai koa meatin keil irvitei houlu ien.✡

Meatin elu onen Iesu lusak mesein tounah keil ten Anien ten Mul Laui

7 En 'Avong Keil koa Akan Veret koa Is Tovuol ien,' avong mai mal keke meatin keil amul amuas sili sipsip keil ven Anien ten Mul Laui.✡

8 Sakini, Iesu sila Pita keilu Sion ral min selusien enek vit, "Milheha mihesak mesein Anien ten Mul Laui keke ir rehean vituai eni."✡

9 Sakini, luvisi luvit, "?Keik em vat komal melvaha melvasak meseini en out kave?"

10 Kei vit kesi min keilu vit, "Navong kamil melheha en out Serusalem, milhehisu en meatin tai koa mul vus veioai tai. Milhousili milheha neim en teim koa kei va ien.

11 Hevus, milhehis meatin ten eim enek milhehit, 'Tiser mul visuk vit, "?Inau nimai nian Anien ten Mul Laui hetal min meatin keil onak en out kave?" '

12 Ka kei hekur kamil milhehina nesa en eim onen ka hetie min kamil out tato ien tai koa amumoteini tuai mul rosin kamil. En out enek varei, kamil milhesak mesein tounah vasi ien."

13 Sakini, Pita keilu Sion luva, ka lules tounah vasi suval etin asa koa Iesu viteni min keilu. Ka keilu lusak mesein Anien ten Mul Laui enek ekonek.✡

Anien votut onen Asuv Iesu✡

14 En avong mal taanianien, Iesu mai vituai ral min meatin keil onen ka arondan rahit avet tai taanianien. 15 Navong arondan evus, Iesu viteni min keil vit, "Ek vati li houlu mok maan Anien ten Mul Laui ekek vatal min kami. Hevus, niha suk nikur mahien keil onak.

16 Naviteni min kami, nirkantei mun anien ekek heha vio … aneite ten Anien ten Mul Laui enek hemai hehi anatin en avong koa hiasuvien onen Ahi hemai hekistal ien."✡

17 Evus, Iesu kur veiuaen, ka masmas Ahi veni vit, "Mihekuri, ka kami vasi mihemuni.

18 Naviteni min kami, kosa heha, nirmuntei mun uaen koanek hetokol avong koa Ahi hesakin hiasuvien onen hemai hekistal."

19 Evus, Iesu kur veret ka san masmasien min Ahi veni. Evus, vul vahasi ka riti min meatin keil onen vit, "Koanik vi avek koa nasani ven kami. Mihoumoni hemukonek keke mihendem usil nau."✡

20 En vati sakien enek, navong akanian evus, Iesu kur veiuaen ka sani min

✡ **22:6:** Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Sion 13:21-30 ✡ **22:7:** Eks 12:6,14,15 ✡ **22:8:** Eks 12:8-11 ✡ **22:13:** Luk 19:32 ✡ **22:13:** Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Kor 11:23-25 ✡ **22:16:** Luk 13:29 ✡ **22:19:** Luk 24:30; Umen 27:35

keil vit, “Uaen koanik vi rak koa mue ven kami vasakin hatkatien takeih hau onen Ahi vamai vahi anatin.*✡
21 “! Ka mihetaengonau! Kei koa hemae lat nau niha en hen vativieh keil onak mul ekok. Anatin, kei mul kanian ral minau en avet koanik.✡
22 O anatin eli keke Natin Meatin heha hemat hesuval etin koa Ahi ling kati tuai. ! Ka hetisa vis hetisa mok min kei koa hehi sise teni!”
23 Navong alonge mukok, meatin keil onen amul avihis keil eris usil isei en keil kilea voumon tounah enek.✡

Meatin keil onen Iesu amusel usil isei en keil avi hetetamen imok mulin teisav

24 Navong meatin keil onen Iesu amul veah en out amul akanian eni, keil amul amusel en keil eris usil isei en keil vi hetetamen imok mulin teisav en keil.✡
25 Sakini, Iesu viteni min keil vit, “En kantri sav keil, asuv houlu keil onen meatin keil koa areingeingen Ahi e vati avoumoni vakeih en koakeil alosil kat keil vatie lat keihoen one. Ka evus, akeih kat meatin keil one avalong kat selusien one ka avatie lat houhouen min keil.✡
26 Ka en usite onami, hermukteinek. !Vuo! Kei koa vi houlu en kami, hemai hekur rendemien tai koa heha netan hesuval vi meatin koa vi heisav enges. Ka kei koa vi avat onami, hekataun teisav en kami hesuval vi slev onami enges.✡
27 ?Veni isei vi hetetamen imok, kei koa mul kanian en avet, vuo kei koa mul san anien mini? Meatin vasi keil amundemi avit kei koa kanian vi hetetamen imok. Ka inau, naro ral min kami suval slev tai koa mul san anien min kami.✡
28 “Kami miro ral minau en sakvisien keil ka avong takeih keil vasi koa nakuri tuai.
29 Ka, suval koa Tata san hiasuvien minau keke mamai mahi asuv houlu tai, inau mun namul nasan hiasuvien min kami keke mihehi asuv houlu keil.✡
30 Ka navong nitondan en vulin ten keihoen onak hesuval asuv houlu, kami miheanian ka mihemun uaen hetal minau. Ka kami mun, mihetondan en vulumi ten keihoen ka mihelosil kat me-Isrel vasi keil koa amul en mari vatiamal teindan elu (12) one, ka mihelei rahit usite keil one.”✡

Iesu vit luvati keke Pita heluvos hehit kei reingeingeni✡

31 Evus, Iesu viteni min Saemon Pita vit, “!Saemon, Saemon kitaengonau! Temat vis Ahi keke vasak vis kami

* **22:20:** En Eks 24:6-8, Mosis mutah ran buluk en ahor ten sanien votut onen Ahi vasakin hatkatien takeih matu koa Ahi mumoni ral min me-Isrel keil vamai vahi anatin. Musil sakien enek, ran Iesu mul sakin hatkatien takeih hau onen Ahi mai vi anatin keke voutut moulien onen meatin keil. ✡ **22:20:** Ser 31:31; 32:40; Sak 9:11 ✡ **22:21:** Sam 41:9; Sion 13:21 ✡ **22:23:** Sion 13:22 ✡ **22:24:** Mat 18:1; Mak 9:34; Luk 9:46 ✡ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-44 ✡ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **22:27:** Sion 13:4-16 ✡ **22:29:** Luk 12:32 ✡ **22:30:** Mat 19:28 ✡ **22:30:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Sion 13:36-38

vasi, ka Ahi maeni tuai keke vailea anatinien ten demkatien onami.✡
32 Ka inau navis venuk Saemon keke demkatien onom hervustei. Ka navong kihiles moulien onom ka demkatien onom hemai ris hekeih enau, kiha kikataun demkatien onen tumali keil hemai hekeih tamun."
33 Ka Pita mea ka viteni mini vit, "!Asuv, inau nasak mesei keke maha en eim takeih vatal minuk ka mamat vatal minuk!"✡
34 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Naviteni minuk Pita, navong ato herkokorattei mau en visokon semau ekek, keik kuun hatte hetal (3) keke koreingeingenau."✡

Iesu sel kat meatin keil onen vit isak mesei revi en keil ven avong takeih keil koa hemai

35 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Navong nasila lat kami miva mivoum, minakurtei mani, ateli vuo sandel. ?Ka mukave, mitamurei en etai tounah?"✡
Ka avit kesi mini avit, "Vuo, tounah tovuol koa metamurei eni."
36 Ka Iesu viteni min keil vit, "Ka kosa, tai koa mani vuo ateli onen mul, hekur kati hetal mini. Ka munak naef tavaeen onen tovuol, kei hesalem en eisin omon ka hehul tai.✡
37 Naviteni min kami, selusien koanek en Tus Votut hemai hehi anatin en moulien onak koa vit, *'Mesaea hehi tai en vangi meatin keil tavaeen.' Aesea 53:12* Sakini, keitinek, mihekur naef keil keke asa koa amutisi usil inau hemai hehi anatin."✡
38 Navong meatin keil onen along selkatien onen aviteni mini avit, "! Asuv, les visi! Naef elu tavaeen keiek."✡
Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Koanek vinvin etin."

Iesu va en Hou Nei Olip keke vasak mesein kei vatal min hisien

39 Navong akanian evus, Iesu lokovein out Serusalem ka va en Hou Nei Olip suval koa, lises, kei mumoni, ka meatin keil onen amusili.✡
40 Navong arokol out enek, Iesu viteni min keil vit, "Kami mihehis keke Ahi hekataun kami minamottei en tisaen navong sakvisien keil hemai."✡
41 Evus, Iesu mea ka mual neli ran keil. En out enek, kei retengeiril netan ka vis vit,
42 "Tata, munak kimaeni, kikulat mahien koa mul mai venau heha keke nasuttei li nau. Ka konoumontei asa koa inau ek vati, kumon asas koa keik em vati."✡
43 Ka angelo tai ten out nesa kistal mini ka sakin aven ka rendemien onen mai keih tamun.
44 Kei mundem houlu usil asa koa hemai, ka peahi keih vis keih imok avong tamun. Ka navong mul vis, avetin

✡ **22:31:** 2Kor 2:11; Amos 9:9 ✡ **22:33:** Luk 22:54 ✡ **22:34:** Luk 22:61 ✡ **22:35:** Mat 10:9-10; Mak 6:8-9; Luk 9:3; 10:4 ✡ **22:36:** Luk 22:49 ✡ **22:37:** Luk 12:50 ✡ **22:38:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42 ✡ **22:39:** Sion 18:1; Luk 21:37 ✡ **22:40:** Luk 22:46 ✡ **22:42:** Mat 6:10

onen mue houlu ka mutitil vita netan suval ara.
45 Navong Iesu vis evus, kei mea, va ris ven meatin keil onen. Ka votini keke keil vasi amul amatil. Amatil veni demkoen mul muas keil ka sakin ave mah.
46 Ka Iesu viteni min keil vit, "? Mimul mimatil vensa? !Almea! !Ka mihehis keke Ahi hekataun kami minamottei en tisaen navong sakvisien keil hemai!"✡

Avat keil onen Siu keil avuli kat Iesu✡
47 Navong Iesu mul semau selus min meatin keil onen, Sudas, koa vi tai en teindan elu (12) onen, mul mual mai ven keil ral min vangi meatin keil. Navong les Iesu, mai vesesal veni keke vamusi en vivin. 48 Ka Iesu visi vit, "? Sudas, vensa kumai kovamus nau vasuval kovi tuak tahos tai en hati avong tas koa komul kosa lat nau, Natin Meatin, maha en hen vativieh keil onak?"
49 Navong meatin keil onen Iesu ales asa koa mul kur out, avisi avit, "? Asuv, mekilea mevavae vatal min naef tavaeen keil ekek?"✡
50 Evus, tai en keil leh lat naef onen ka musah koteh ralingen matu onen slev onen asuv houlu onen pris keil.✡
51 Ka Iesu vit, "! Ei, vus tuai!" Evus, kei mutelan hen rokol ralingen slev enek ka sak revi.
52 Evus, Iesu viteni min asuv keil onen pris keil, meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut, ka elda keil onen Siu keil koa umai keke avahuli kati vit, "? Vensa varei kami mimai venau ral min naef keil tavaeen ka ai tahuen keil vasuval mivahuli kat meatin tavaeen tai?✡
53 En avong vasi namul vesesal ven kami en Eim Votut, ka mirsak vistei mivahuli kat inau en avong enek. Ka navong vi mankoli mukok mimul mimumoni, veni koanek vi avong onami, ka vi avong onen kei koa kur keihoen ten mankoli."✡

Pita muun vit kei reingeingen Iesu✡
54 Keil avuli kat Iesu ka amulamuni uva en teim onen asuv houlu onen pris keil. Ka Pita mul lehni musil keil.✡
55 Navong arokol teim enek, amunit ahang tai mul mukan luhu en teahu teni. Ka Pita mul rondan vituai ral min keil.
56 Evus, ahin toumien tai lesi keke ahang ritin en veinan Pita. Sakini, lei mamah kati ka vit, "! Ei, meatin ekek emun vi tai en koakeil amusil Iesu!"
57 Ka Pita muun vit, "Ahin, narkileatei meatin enek."
58 Avong havivi mai muli, ka meatin tamun lei kilea Pita ka viteni mini vit, "!Keik emun kovi tai en keil!"
Ka Pita muun eris vit, "!Ei, narvitei tai en keil!"
59 Evus, rovitei tuetin, meatin tamun teisav lesi ka

✡ **22:46:** Luk 22:40 ✡ **22:46:** Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Sion 18:3-11 ✡ **22:49:** Luk 22:36 ✡ **22:50:** Sion 18:26 ✡ **22:52:** Luk 22:37 ✡ **22:53:** Luk 19:47; 21:37; Sion 7:30; 8:20; Kol 1:13 ✡ **22:53:** Mat 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Sion 18:12-18,25-27 ✡ **22:54:** Luk 22:33

selus keih vit, "! Vi anatin! Meatin ekek vi tai en meatin keil onen Iesu veni selusien onen suval etin koakeil ten out Kaleli."
60 Ka Pita muun keih avong tamun vit, "! Rovitei anatin! ! Inau narkileatei varei tounah koa komul kovit usili!"
Hatte tas, navong kei mul semau selus, ato tai kokorat.
61 En avong enetinek, Asuv Iesu viles lele mal en Pita. Ka Pita mundem kati keke Asuv viteni mini vit, "Navong ato herkokorattei mau en visokon semau ekek, keik kuun hatte hetal (3) keke koreingeingenau."✡
62 Sakini, Pita lokovein teahu enek, tin mah houlu ka murang.

Apurun Iesu ka akuri va en kot onen Siu keil✡
63 Meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut koa alei kokoe en Iesu amumon tohtohien mini ka amu kikiriti.
64 Keil apar kat meten, ka navong amuasi avisi avit, "? Isei muasuk? ! Hit luvat visi!"
65 Ka keil aselus kareni en tounah keil houlu mun koa tisa.
66 Navong out mulan, elda keil onen Siu keil, asuv keil onen pris keil, ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis umai vituai uva en kot. Evus, amulamun Iesu mai mulomal en mete.
67 Keil avisi avit, "?Hit visi min komai, keik kovi Mesaea koa Ahi rie lati?"✡
Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Munak nihiteni min kami, kami miherkurtei anatin eni.
68 Ka munak inau nihis kami vensa mirkurtei anatin eni, kami mihervitentei minau.
69 Ka naviten koanik, kosa heha, Natin Meatin hetondan en out ten keihoen en usite matu onen Ahi ten keihoen."✡
70 Navong Iesu viteni mukok, keil vasi avisi avit, "?Mukave? ?Komul koviteni kovit keik kovi Natin Ahi?"✡
Ka Iesu vit kesi min keil vit, "Suval etin koa kami miviteni."
71 Sakini keil avit, "?! Vensa varei rovalekat ris etai meatin keke vasan selusien tai vaha kati!? !Ir vasi rolong selusien tatisa keil koa mea ran ongon kati ka heha heat kei sasen enges!"

23

Avat keil onen Siu keil amulamun Iesu vaha en kot onen Asuv Paelet✡
1 Hetetamen vasi keil koa amul en kot onen Siu keil amea ka amulamun Iesu va mulomal en meten asuv Paelet, koa mul losil kat provins ten out Sudea.
2 Evus, keil avit lati mini sakien tatisa keil koa avit Iesu mumoni avit, "Komai mevotini keke meatin ekek mul ling rendemien keil tatisa min Siu keil. Kei mul ring koe keil keke anahultei takis min Sisa ka kavmen ten out Rom. Ka kei mul viteni

✡ **22:61:** Luk 22:34 ✡ **22:62:** Mat 26:59-68; Mak 14:55-65; Sion 18:19-24 ✡ **22:67:** Sion 10:24; 3:12; 8:45 ✡ **22:69:** Sam 110:1; Umen 7:56 ✡ **22:70:** Mat 4:3,6; Luk 4:3,9 ✡ **23::** Mat 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Sion 18:28-38 ✡ **23:2:** Luk 20:25

vit kei vi Mesaea koa Ahi rie lati vamai vahi asuv houlu tai.”✡

3 Sakini, Paelet vis Iesu vit, “? Mukave? ? Anatin keke keik kovi asuv houlu onen Siu keil?”✡

Iesu vit kesi vit, “Suval etin koa koviteni.”

4 Evus, Paelet viteni min asuv keil onen pris keil ka min vangi meatin keil enek emun vit, “Inau narvotin etai tounah vatisa vaha kat meatin ekek.”

5 Ka keil asel kutut kat Iesu keih tamun mini avit, “Hihiseien onen mul sakin meatin keil amul uvae kat keil eris. Kei mum rohtoh eni en provins ten out Kaleli, ka kosa mai mumoni en out ekok emun en provins ten out Sudea.”

6 Navong asuv Paelet longe mukok, kei vis keil vit, “? Anatin keke meatin ekek ten out Kaleli?”

7 Sakini, navong Paelet long kilea keke Iesu vi ten out Kaleli, out koa asuv houlu Herod Antipas mul losil kati, kei sila Iesu va ven Herod koa mul en out Serusalem en avong enek.✡

8 Ka navong asuv houlu Herod les Iesu, kei si houlu mok. Veni tuetin tuai, kei long usili ka en vati valesi en meten kati. Kei mundemi vahesa Iesu houmon etai merikel keke valesi.✡

9 Sakini, Herod vis Iesu en tounah keil houlu, ka Iesu ro raeng enges.

10 Asuv keil onen pris keil ka tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis koa amulomal vesesal ason selusien keil takeih va kat Iesu en meten Herod.

11 Ka Herod ka meatin tavaeen keil onen emun akareni. Keil amumon tohtohien mini ka amusin en Iesu en more kaliko tai suval koa vi asuv houlu tai. Evus, asila risi va ven Paelet.

12 En avong enesek, Herod ka Paelet lumai luvi time tahos, ka mulamu en avong koanek luvi vativieh en keilu.

Asuv Paelet meng kati keke avalamun Iesu vaha avou vini en aiveave✡

13 Paelet vise ruain asuv keil onen pris keil, hetetamen keil onen Siu keil, ka meatin sav keil emun.

14 Ka viteni min keil vit, “Kami mimulamun meatin ekek mai minau ka mivit kei mul vilehiles rendemien onen Siu keil mai tisaso. Ka kosa, en metomi, inau nalei rahit usite onen, ka narvotin etai tounah vatisa koa kami mivit kei mumoni.

15 Asuv houlu Herod emun rovotin etai tounah vaha kati. Sakini, kei sila risi mai ven ir. Meatin ekek romumon etai tounah keke heha hemat veni.

16 Sakini, nimeng kat meatin keil onak utetahi, hevus, nimaeni heha hemaluv.”

17 *

18 Hatte tas, vangi meatin keil enek aviso vina nesa

✡ **23:3:** 1Tim 6:13 ✡ **23:7:** Luk 3:1 ✡ **23:8:** Luk 9:9 ✡ **23:12:** Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Sion 18:39–19:16 * **23:17:** Tei en tus matu keil ten Luk asorin selusien ten Mak 15:6 koa vit, *“En Anien ten Mul Laui vasi keil, Paelet mul maen Siu tai koa mul en eim takeih onen vaha vamaluv.”*

avit, "! U vini meatin enek! !Maen Barabas heha hemaluv!"
19 Barabas mul en eim takeih veni kei mu vini meatin tai mat en rea tai en out Serusalem va kat koakeil ten kavmen ten out Rom.
20 Paelet en vati vamaen Iesu vaha vamaluv, sakini vit risi min vangi meatin keil enek vit, "!Inau nimaen Iesu heha hemaluv!"
21 Ka keil avikiti aviso keih tamun avit, "! Ti kati en aiveave! ! Ti kati en aiveave!"
22 Ka hatte etel eni, Paelet sak visi vaselus min keil vit, "? Kei mumon sa varei koa tisa? !Narvotin etai tounah koa kei mumoni keke vamat veni! Sakini, meatin keil onak keil iha utetahi. Hevus, nimaeni heha hemaluv."
23 Ka keil aviso keih tamun emau keke iti kat Iesu en aiveave. Amules amumoni va vio … Paelet maeni.
24 Sakini, Paelet meng kati keke Iesu hemat housil asa koa meatin keil e vati.
25 Kei maen meatin koa keil e vati, kei va maluv. Vi kei koa mu vini meatin tai en rea tai va kat kavmen ten out Rom. Ka Iesu esuk, kei sa lati va en hen meatin keil onen keke avati kati en aiveave musil asa koa vangi meatin keil e vati.

Amuti kat Iesu en aiveave✡
26 Navong meatin tavaeen keil onen Paelet amulamun Iesu eva, avisu en meatin tai ten out Saerin koa mul mual vaha en out Serusalem, isen Saemon. Keil avuli kati, ka aling aiveave onen Iesu en vatisin keke vahousi vousil Iesu.
27 Mari vangi meatin keil emun amusil Iesu uva. Ka tei en keil avi ahin keil koa amul amis ka amurang veni.
28 Ka Iesu viles, les keil ka viteni min keil vit, "Ahin keil ten out Serusalem, mi-natangistei nau. Mihetang ven kami eris ka ven titami keil.
29 Veni en avong keil tatisa koa mul mai, meatin keil ihiteni ihit, 'Tahos imok ven ahin keil koa avi lumalum, koakeil arkurtei titiali, ka koakeil arrounattei en tivava tai.'✡
30 Ka keil ihiteni mun min vatihou keil ihit, '! Alta kat komai!' ka min hou keil ihit, '!Alling suain komai!'✡
31 ? Veni munak aling ahang ten mahien ekek min meatin tai koa suval vatiai tai koa memeasen koa romumontei tounah tatisa, Ahi heling ahang ten mahien sa min meatin tisa keil koa asuval vatiai keil koa amukou?"
32 En avong enek, keil amulamun meatin elu mun koa lumumon tounah tisa keke avou vini keilu vatal mini.
33 Navong keil arokol out koa avise en 'Asi ten Avat,' keil amuti kat Iesu en aiveave. Ka meatin tatisa keilu, amuti kat keilu en aiveave elu mun. Tai en usite matu onen Iesu, ka tai en usite meil onen.✡
34 Navong Iesu mul murur en aiveave, viteni vit, "Tata, konaleletei natisa kat meatin

✡ **23:25:** Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Sion 19:17-27 ✡ **23:29:** Luk 21:23 ✡ **23:30:** Hos 10:8; Rev 6:16 ✡ **23:33:** Aes 53:12

keil ekek veni keil areingeingen asa koa keil amul amumoni.”✡

Vesesal ven Iesu, meatin keil tavaeen ason daes keke avatiti vas eisin omon min keil.

35 Ka rovitei soutin, meatin houlu amul amulomal keke avalesi. Hetetamen keil onen Siu keil aselus karen Iesu avit, “Miheles visi. Kei mutut moulien onen meatin sav keil. Tahos. !Ka munak vi Mesaea anatin koa Ahi rie lati, houtut moulien onen esuk!”✡

36 Meatin keil tavaeen emun, amumon tohtohien mini. Keil uva veni, ka asan uaen takon mini vamuni.✡

37 Ka keil avit, “! Munak kovi asuv houlu onen Siu keil, kutut moulien onom enges!”

38 Evus, keil aling tisien tai nesa en aiveave onen koa vit, “Koanik vi Asuv Houlu onen Siu keil.”

39 Tai en meatin tisa keilu koa mul murur en aiveave selus tisa min Iesu vit, “?Keik kovi Mesaea? ! Munak vi anatin, kutut moulien onom ka onomal emun!”

40 Ka teisav en keilu sel kati vit, “? Mukave? ? Keik kormetauntei Ahi? Mahien oratel vatte tas.

41 Ka ialu, mal keke lokur mahien ekek veni ialu lomum tisa. Ka meatin enek romumon etai tounah vatisa.”

42 Evus, kei viteni min Iesu vit, “Navong kumai kovi asuv houlu ka kokur keihoen, kindem kat inau li.”✡

43 Ka, Iesu vit kesi mini vit, “Navat kati minuk, kosa, keik kito hetal minau en out tai koa tahos vis tahos imok.”

Matien onen Iesu✡

44 Mal en taviai, out viles mai vopoli ka mul mukonek rokol tri klok en mendilah,✡

45 veni meteiai romukantei mun. Evus, kaliko koa mul koe out votut neim en Eim Votut onen Ahi sipasi elu.

46 Ka en avong enek, Iesu viso va ven Ahi vit, “Tata, naling moulien onak en hem.” Navong viten koanik, Iesu leh kor en eang, ka mat.✡

47 Navong avat onen meatin tavaeen keil les asa koa kur out, vati lat isen Ahi ka vit, “Anatin eli, meatin ekek mal revi ka romumontei tounah vatisa.”

48 Meatin sav keil houlu koa umai keke avalesi mukave Iesu vamat amul ekonek ka ales tounah keil koa kur out. Ka navong amul en sise keke avaha ris teim one, amul arangisi keih.✡

49 Ka koakeil akilea revi Iesu, ral min ahin keil koa amul amusili navong aka en provins ten out Kaleli, keil amulomal soutin neli, ka ales tounah vasi koa kur out.✡

Arahin teiai onen Iesu✡

✡ **23:34:** Aes 53:12; Mat 5:44; Umen 7:60; Sam 22:18 ✡ **23:35:** Sam 22:7-8 ✡ **23:36:** Sam 69:21 ✡ **23:42:** Mat 16:28 ✡ **23:43:** Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Sion 19:28-30 ✡ **23:44:** Amos 8:9; Eks 26:31-33; 36:35 ✡ **23:46:** Sam 31:6; Umen 7:59 ✡ **23:48:** Luk 18:13 ✡ **23:49:** Sam 38:11; 88:8; Luk 8:2; 23:55 ✡ **23:49:** Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Sion 19:38-42

50 Meatin tai mul ekonek, isen Siosep ten meteimal ten out Aramatea en provins ten out Sudea. Kei tahos ka sakien keil onen mal. Avaseini kei vi tai en kaonsel koa amumon kot onen Iesu,✡
51 kei romaentei en lingkatien koa keil amumoni vaha kati. Kei emun mul rosin avong koa Ahi hesakin hiasuvien hemai hel en out netan.
52 Kei va ven Paelet ka visi vamaen teiai onen Iesu mini. Ka Paelet maeni.
53 Evus, Siosep va kulat teiai onen Iesu mita netan ran aiveave, kav koe en kaliko tamuoh tai. Evus, vousi va, ka lingi en valengeihat tai koa arei meseini tuai vi heite hau.✡
54 Vi Fraede mendilah, ka Sabat mul mai vesesal koa Siu keil asakras avoum ien.
55 Navong Siosep vous teiai onen Iesu, ahin keil koa amusil Iesu ran provins ten out Kaleli ales asa koa Siosep mul mumoni. Amul amusili ka amul neli soutin. Keil ales valengeihat enek ka mukave Siosep ling teiai onen Iesu ien.✡
56 Evus, keil uva ris teim, ka asak mesein senta ka oel keke avasahula teiai onen Iesu eni.✡

Ka amuseh en Sabat suval koa avu Mosis meng kati.

24

Iesu moul eris ran matien✡

1 Visokon semau en Sande, ahin keil amual uva en valengeihat ral min senta ka tounah keil koa aling kati mul keke avasak mesein revi teiai onen Iesu eni.✡
2 Ka navong arokol valengeihat enek, avotini keke mari ahat koa mul koe voiteh teni, arei lati tuai eva.
3 Ka navong uva neim eni, keil arlestei teiai onen Asuv Iesu.
4 Sakini, amundemko ka amundem visi keke teiai onen Iesu va kave. Hatte tas, meatin elu koa eisin omealu vihil lumai lukistal min keil.✡
5 Ahin keil ametau houlu ka aretengeiril netan min keilu, veinae rokol atan. Ka meatin keilu ekek luviteni min keil luvit, "?Vensa varei mimul milekat kei koa moul en out onen koakeil umat?✡
6 Kei rorotei ekok, moul eris tuai. Mihendem vis asa koa kei viteni min kami navong mul semau en out Kaleli.
7 Kei viteni keke imae lat Natin Meatin heha en hen meatin tisa keil. Hevus, keil iti kati en aiveave ka hemat. Ka navong avong etel heli, hemoul eris ran matien."✡
8 Sakini, ahin keil enek amundem kat selusien keil onen Iesu.✡
9 Evus, keil alokovein valengeihat ka uva aviten tounah vasi keil min meatin teindan tai (11) onen Iesu ral min meatin sav keil emun koa amusili.

✡ **23:50:** Luk 2:25,38 ✡ **23:53:** Luk 19:30 ✡ **23:55:** Luk 8:2; 23:49 ✡ **23:56:** Eks 12:16; 20:10; Dut 5:14 ✡ **24::** Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Sion 20:1-10 ✡ **24:1:** Sion 20:19; Umen 20:7; 1Kor 16:2 ✡ **24:4:** Umen 1:10 ✡ **24:5:** Luk 2:9 ✡ **24:7:** Mat 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mak 8:31; 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 17:25; 18:32-33; Umen 17:3 ✡ **24:8:** Sion 2:22

10 Vi Meri ten out Makdela, Soana, ka Meri koa vi mama onen Tiemes, ral min tei en ahin sav keil emun koa uva avit mesein tounah vasi keil ekek min eiloheh keil.✡
11 Ka navong eiloheh keil along tunien onen ahin keil enek amundemi avit amul aluvos, sakini arkurtei anatin en keil.
12 Ka Pita mea ka muloh va en valengeihat. Ka navong rapehai ka lele va neim, lesi keke kaliko koa akav koe teiai onen Iesu eni mules veah, ka teiai tovuol eni. Evus, Pita va ris teim, ka mundem houlu usil asa koa kur out.

Iesu kistal min meatin elu en sise✡
13 En avong enesek, meatin elu koa lumul en mari vangi meatin keil koa amusil Iesu lumul lumual luva en meteimal tai koa avise en Emeas. Meteimal enek mul soutin neli, kilomita teni vi teindan tai (11 km) ran out Serusalem.
14 Keilu lumual ka lumul luselus usil tounah vasi keil koa kur out.
15 Ka navong lumul veah lurun, Iesu varei mai katau en keilu ka kapil vituai ral min keilu telva.✡
16 Ka Ahi ring koe rendemien onealu keke lurlei kileatei.
17 Navong telmual mukok, Iesu vis keilu vit, "? Kamil milmul milselus usil asa en sise onamil?"
Keilu luvati en sise, ka veinaealu mot.
18 Tai en keilu koa isen vi Kleopas vis Iesu vit, "? Mukave? ? Keik kos kumai keitinek en out Serusalem keke korkileatei tounah vasi koa kur out en avong vahis koa muli?"
19 Iesu vis keilu vit, "? Tounah sa?"✡
Ka keilu luvit kesi mini luvit, "Tounah vasi keil koa kistal min Iesu ten out Nasaret. Meatin enek vi provet tai koa selus ka mum ral min keihoen, ka vi hetetamen imok en meten Ahi ka en meten meatin keil.
20 Ka asuv keil onen pris keil ral min hetetamen keil onen Siu keil amaeni va en hen koakeil ten kavmen. Ka keil asan matien mini en kot, amuti kati en aiveave, ka kei mat.
21 Ka komai memul memundesini keke kei varei hesakin me-Isrel keil imea iha imaluv ran hen koakeil amumoni keih min keil. Ka tounah tamun, kosa vi avong etel (3) tuai keke tounah keil enek kur out.✡
22 Ka kosa, en visokon semau, tei en ahin keil koa akapil ral min komai uva en valengeihat koa aling teiai onen mul ien, ka arun usil tounah koa sakin komai memutimanin eni.✡
23 Keil umai ris aviteni min komai keke keil arvotintei teiai onen Iesu en valengeihat enek. Ka keil aviteni mun keke ales angelo elu lukistal min keil koa luviteni keke Iesu moul eris ran matien.
24 Evus, tei en komai uva en valengeihat ka ales

✡ **24:10:** Luk 8:2-3 ✡ **24:12:** Mak 16:12-13 ✡ **24:15:** Mat 18:20; Mak 16:12 ✡ **24:19:** Mat 21:11 ✡ **24:21:** Luk 1:68; 2:38 ✡ **24:22:** Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-11 ✡ **24:24:** Sion 20:3-8

tounah vasi mal musil asa ahin keil enek aviteni. Ka teiai onen arlestei."✡

25 Ka Iesu viteni min keilu vit, "!Kamil milvi varu vareis! Milroun vareis keke milvakur anatin en tounah vasi koa provet keil avit luvati.✡
26 Veni keil aviteni keke, helamu, Mesaea hekur mahien hemukok. Hevus, hekur eis tai ten hetetamenien ka heha en out ten houhouen."✡
27 Evus, Iesu vit kilea tounah vasi en Tus Votut usil kei min keilu ka en tisien keil onen Mosis va rokol koa provet keil amutisi.✡

28 Navong telmai vesesal en meteimal ten out Emeas, Iesu vit heles housil sise heha.
29 Ka keilu lupeahi luvit, "Kito li mau hetal min komal, veni meteiai mul munu ke, ka hervitei tuetin out hevopoli." Sakini va ro ral min keilu.
30 Ka navong Iesu rondan en avet taanianien ral min keilu, kei kur veret, masmas Ahi veni, vul vasi, ka sani min keilu.✡
31 Hatte tas, rendemien onealu maluv ka lulei kilea keke vi Iesu. Ka navong lumul veah lulei mamah eni, Iesu vuol en metealu.
32 Ka keilu luviteni min keilu eris luvit, "! Meatin enek vi Iesu varei! Navong mul semau vit kilea selusien keil ten Tus Votut min ialu, lolong kilea en tineralu keke vi kei."
33 Sakini, en avong etin varei enek, keilu lumea ka luva ris en out Serusalem.

Navong lurokol out Serusalem, luvotin meatin teindan tai (11) onen Iesu koa amul aro vituai out tas ral min meatin sav keil emun.
34 Ka keil aviteni min keilu avit, "!Vi anatin! !Asuv Iesu moul eris ran matien, veni kistal min Saemon Pita!"✡
35 Evus, meatin keilu ekek luvit usil asa koa kur out en sise, ka mukave lulei kilea en Iesu navong vul vas veret.✡

Iesu mai kistal min meatin keil onen

36 Navong meatin keilu enek lumul veah luselus usil tounah keil ekek min keil, Asuv Iesu varei mai kistal ka mulomal luhu en keil. Kei viteni vit, "Tomat hel ven kami."✡
37 Keil amutimanin ka ametau houlu veni amundemi avit amul ales ninin onen.✡
38 Ka kei viteni min keil vit, "? Vensa mimetau? ? Ka vensa varei rendemien onami mul langlango ka mirkultei veah anatin keke inau namoul eris ran matien?
39 Alles hek keilu ka alok keilu ekek. Vi inau etin. Mihemai, mihetokol inau keke mihelong kilea keke husi onak ka sik mul, veni ninin

✡ **24:25:** Luk 24:44 ✡ **24:26:** Mat 16:21; Mak 8:31; Luk 9:22; 17:25; Umen 17:3; Sion 7:39; 12:16,23; 13:31-32; 17:1-5; Umen 3:13 ✡ **24:27:** Dut 18:15; Sam 22:1-18; Aes 53; Luk 24:44 ✡ **24:30:** Luk 22:19 ✡ **24:34:** 1Kor 15:4-5 ✡ **24:35:** Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Sion 20:19-23; Umen 1:6-8 ✡ **24:36:** 1Kor 15:5 ✡ **24:37:** Mat 14:26

keil, husi ka sin keil one tovuol."
40 Ka navong viteni mukok, kei rie hen keilu ral min alen keilu min keil.
41 Navong alesi, avilelau en sien, ka keih veah en keil keke avakur anatin eni. Sakini Iesu vis keil vit, "? Anien tei mul keke maani?"✡
42 Asan hati mesau tai koa alengasi mini,✡
43 ka kei kuri ka kani en mete.
44 Evus, Iesu viteni min keil vit, "Tounah koa kur out musil asa koa naviteni min kami navong naro veah ral min kami. Ka kistal minau vasakin tounah koa amutisi usil inau en mengkatien keil onen Mosis, tisien onen provet keil, ka selusien keil ten Sam emun vamai vahi anatin."✡
45 Evus, kei sehen rendemien one keke akilea availea selusien keil koa mul en Tus Votut.
46 Ka viteni min keil vit, "Aneite ten tisien keil keie: Mesaea koa Ahi rie lati hekur mahien ka heha hemat. Ka navong avong etel heli, hemoul eris ran matien.✡
47 Evus, en isen, meatin keil ihitehiteni keke Ahi helesi hetahos eris ka houtut moulien onen meatin vasi keil en out netan munak aviles ran tisaen keil one. Selusien ekek heha helamu ven meatin keil ten out Serusalem. Hevus, heha hekarahit out vasi en out netan.✡
48 Kami koa miles tounah keil ekek, miheha mihehit usili min mesav keil.✡
49 ! Mihetaengoni! Inau nisan Ninin Votut koa Ahi Tata vat kati vasani min kami.✡ Sakini, kami mihetos emau ekonek en taon ten out Serusalem hetokol avong koa keihoen onen Ahi hemai hesien kami."✡

Iesu vina en out nesa✡
50 Evus, Iesu mulamun vangi meatin keil onen alokovein out Serusalem ka uva en meteimal ten out Betani. En out enek, kei vati lat hen keilu vina nesa ka san tokolkatien min keil.
51 Navong mul veah san tokolkatien min keil, Ahi kulati ran keil ka kuri vina en out nesa.✡
52 Navong keil alesi, uva netan mini. Evus, ral min sien, uva ris en out Serusalem.✡
53 Ka en avong vasi, keil uva en teahu ten Eim Votut ka amul amasmas Ahi.

✡ **24:41:** Sion 21:5 ✡ **24:42:** Sion 21:9-10 ✡ **24:44:** Luk 18:31; 24:27 ✡ **24:46:** Aes 53; Hos 6:2 ✡ **24:47:** 1Tim 3:16 ✡ **24:48:** Sion 15:27; Umen 1:8 ✡ **24:49:** Soel 2:28-29 ✡ **24:49:** Sion 14:16; 15:26; 16:7; Umen 1:4 ✡ **24:49:** Mak 16:19; Umen 1:9-11 ✡ **24:51:** Umen 1:9 ✡ **24:52:** Umen 1:12; Sion 14:28; 16:22

Selusien koa helamu ten Sion

? Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanik, isen Sion. Kei vi tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu. Avaseini keke rosantei isen en tus koanek, vise kei sasen en *"kei koa envatien onen Iesu mul ien."*✡ Sion ka tunali koa isen Tiemes lumul lusar mesau keil navong Iesu vise keilu lumusili.✡ Sion vi tai en keitel koa Iesu kur seh en keitel ran meatin sav keil onen.✡ Navong Iesu mul en aiveave, vesesal vamat, vis Sion keke valei kat revi Meri, mama onen.✡ Navong Iesu moul eris ran matien ka vina ris en out nesa, Sion mai vi avat tai en sios hau koa kistal.✡

Sion mutis tus koanek vesesal en sua 90 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Mutisi sua houlu katau en tus keil koa Matiu, Mak ka Luk telmutisi musil moulien ka hihiseien onen Iesu. Sion en vati keke meatin keil ilea revi keke Iesu vi Ahi varei.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Navong Sion mutis tus koanik usil Iesu, meatin sav keil onen Iesu ka meatin sav keil houlu koa aro rohtoh ral min Iesu avuol tuai. Eiloheh Sion mum ral min Kristin keil en taon keil ten out Efeses, Samerna, Pergamam, Taeatira, Sardis, Piladelvia, ka Laodisia koa amul en provins ten out Esia.✡ Sakini, navong Sion moul semau, koakeil ekek avisi vatis lat asa koa les Iesu mumoni ka raengoni viteni. Ka suval koa Sion viteni en 21:25 vit, *"Iesu mumon tounah keil houlu mok mulin asa koa namutis kati. Munak itis vasi tounah koa mumoni en tus keil, namundemi navit out rovinvintei en out vasi netan keke vakur vasi."* Sakini, Sion rie lat tunien keil enges koa hekataun Kristin keil ilea revi keke Iesu vi Kristo, koa isen sav vi Mesaea, koa Ahi vat kati keke hesani, suval koa Sion viteni en 20:31 vit, *"Ka namutis tounah keil ekek vasakin kami mihemai mihekur anatin eni keke Iesu vi Mesaea, Natin Ahi. Ka miheilea keke koakeil akur anatin eni ikur moulien ten lisenges heka en isen."*

? Sion mutis selusien koanik vensa?

Sion en vati vatie lati keke Iesu ka ven Ahi – Navong Mak mutis usil moulien onen Iesu, mulamu, mutis usili en tus onen keke merikel keil koa Iesu mumoni rie lati keke vi Mesaea. Matiu ka Luk lumutis mulamu usili mukave Iesu, avasi en out netan. Ka Sion, kei mutis mulamu usili mukave Iesu ro ral min Ahi en avong telamu ka lumum vituai en tounah vasi koa mul.✡ En sakien enek ka sakien sav keil, Sion mul vit kilea keke Iesu mul en out

✡ :: Sion 13:23; 19:26; 20:2; 21:7,20,24 ✡ :: Mat 4:18-22 ✡ :: Sion 13:23-24; 20:2-10; 21:2,7,20-23 ✡ :: Sion 19:26-27 ✡ :: Kal 2:9; Umen 3:1-11; 4:1-23; 8:14-24 ✡ :: Rev 2:1–3:22 ✡ :: Sion 1:1-18

nesa mulamu, ka Ahi sila mita en out netan.✡

Sion en vati vatie lati keke Iesu vi Natin Ahi – Iesu vit kilea eni avong houlu keke vi Natin Ahi✡ vuo Ahi vi Tata onen.✡

Sion en vati vatie lati keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani min meatin keil onen – Sion mutis selusien onen meatin keil koa alei kilea keke Iesu vi Mesaea onen Ahi: Sion Baptis,✡ Andru,✡ Pilip,✡ Nataniel,✡ Iesu kei sasen,✡ ahin Sameria,✡ me-Sameria sav keil,✡ vangi meatin houlu koa Iesu vengan keil,✡ Pita,✡ vangi meatin sav keil,✡ ka Marata emun.✡

Sion en vati vatie lat hetetamenien onen Iesu vaka en merikel keil koa mumoni – Sion mutis lat merikel oulu (7) onen Iesu. 1) Iesu viles oai mai vi uaen.✡ 2) Iesu sak revi titan hetetamen tai ten kavmen.✡ 3) Iesu sak revi meatin tai koa mesai sua. 38✡ 4) Iesu vengan meatin keil taosen elim (5000).✡ 5) Iesu mual en oai.✡ 6) Iesu sak revi meatin koa meten var navong avasi.✡ Ka 7) Iesu sakin meatin tai koa mat moul eris ran matien.✡ Merikel keil ekek sakin meatin keil aviteni en 7:31 avit, *“Aviteni avit navong Mesaea hemai, kei houmon merikel keil hehi houlu. !Ka meatin tovuol kilea voumon merikel keil vahi houlu imok valin koakeil Iesu mul mumoni!”*

Sion en vati vatie lati keke Iesu vit lati vi Ahi ka vothot eni keke kei vi isei ka en tatavolien keil – En Eksodas 3:14, Ahi vothot en kei min Mosis vit, *“!Inau navi kei koa NAVI!”* Aneite ten eis koanik vi Ahi mul lisenges, en avong telamu, en avong kosa, ka en avong vasi keil koa hemai veah. Ka Sion mutisi keke avong ouhat (9), Iesu emun viteni keke, *“Inau NAVI”*✡ koa along kilea vi isen Ahi kati. Iesu vothot eni mun keke vi vatte ten moulien ten lisenges ka en tatavolien oulu (7) vit, “1) Inau navi veret koa san moulien.✡ 2) Inau navi meneai en out netan.✡ 3) Inau navi meteau koa sipsip keil uva neim ien.✡ 4) Inau navi more meatin talosilkatien onen sipsip keil.✡ 5) Inau navi vatte ten mearisien ka navi vatte ten moulien.✡ 6) Inau navi sise, navi anatin, ka navi moulien.✡ Ka 7) inau navi vati grep.”✡

Sion en vati vatie lati keke reheapil vituai hetal min Iesu keke rehekur moulien ten lisenges – Veni vi anatin keke Iesu vi Ahi ka vatte ten moulien ten

✡ :: Sion 1:14; 3:2,16-17; 4:34; 5:23-24; 6:32-33; 7:16; 8:14; 9:4; 10:36; 11:42; 12:44-45; 13:3; 16:27-28; 17:3; 18:36; 20:2 ✡ :: Sion 1:18; 3:16-18; 5:19-23; 6:40; 8:36; 10:36 ✡ :: Sion 1:14; 2:16; 3:35; 4:21; 5:17-23; 6:27; 12:26-28 ✡ :: Sion 1:29,36 ✡ :: Sion 1:41 ✡ :: Sion 1:45 ✡ :: Sion 1:49 ✡ :: Sion 4:25-26 ✡ :: Sion 4:29 ✡ :: Sion 4:42 ✡ :: Sion 6:14 ✡ :: Sion 6:68-69 ✡ :: Sion 7:31,40 ✡ :: Sion 11:27 ✡ :: Sion 2:1-12 ✡ :: Sion 4:45-54 ✡ :: Sion 5:1-18 ✡ :: Sion 6:1-15 ✡ :: Sion 6:16-21 ✡ :: Sion 9:1-41 ✡ :: Sion 11:17-45 ✡ :: Sion 4:26; 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 18:5,6,8 ✡ :: Sion 6:35 ✡ :: Sion 8:12 ✡ :: Sion 10:7 ✡ :: Sion 10:11 ✡ :: Sion 11:25 ✡ :: Sion 14:6 ✡ :: Sion 15:1 ✡ :: Sion 12:44-45; 13:20; 14:7-10

lisenges reheapil vituai hetal mini.✡ Rokapil vituai ral mini navong rokur anatin eni✡ ka rolong kati.✡ Ka en Iesu rokilea rovailea en Ahi✡ veni Iesu kilea en kei.✡ Ka en Iesu Kristo rokur moulien ten lisenges.✡

Sion en vati vatie lati keke ir, meatin keil onen, rehehothot en Iesu min mesav keil heka en selusien ka sakien keil orer – Iesu sila meatin keil onen uva keke avahitehiten more longlongien usil Iesu min mesav keil.✡ Kei en vat ir rovaleisungeini✡ en sakien koa er hehathat ir eris✡ ka rovahati lat isen Ahi en tounah vasi koa romul romumoni.✡

Vati rendemien tai ten tus enek mul en Sion 20:31

Namutis tounah keil ekek vasakin kami mihemai mihekur anatin eni keke Iesu vi Mesaea, Natin Ahi. Ka miheilea keke koakeil akur anatin eni ikur moulien ten lisenges heka en isen.

? Asa mul en selusien enek?

1. Iesu vi Selusien ten Moulien. (1:1-18)
2. Iesu vothot eni keke vi Natin Ahi ka en umen ka hihiseien keil onen. (1:19–4:54)
3. Hetetamen keil onen Siu keil amumon rendemien one va kat Iesu. (5:1–12:50)
4. Iesu visein ekor en meatin keil onen. (13:1–17:26)
5. Avuli kat Iesu, amuti kati en aiveave, ka Iesu mat. (18:1–19:42)
6. Iesu moul eris ran matien ka kistal min meatin keil onen. (20:1–21:23)
7. Selusien ekor. (21:24-25)

Iesu vi Vati Selusien ten Moulien koa emai ro en out netan

1 En avong mulamu, navong Ahi romumontei veah out nesa ka out netan, Vati Selusien mul tuai. Kei koa vi Vati Selusien enek ro ral min Ahi, ka kei vi Ahi en usite vasi keil.✡

2 Mul tuai ral min Ahi en avong mulamu koa tounah tovuol veah.

3 Ka en kei, Ahi mumon tounah vasi keil. Ka vahit varvitei kei, tounah vasi keil vatovuol.✡

4 Vati Selusien enek vi vatte ten moulien. Ka eni, meatin keil umai en meneai ekek akilea avalei kilea en tounah vasi.✡

5 Kei sakin meneai enek ritin en mankoli ten tisaen, ka koakeil amul en mankoli

✡ **::** Sion 3:15-16; 5:24-25; 6:47-58; 8:12; 10:27-29; 11:25-26; 17:3 ✡ **::** Sion 1:10-11; 3:11; 5:40; 6:64; 8:37-47; 10:25-26; 12:37-40; 14:24; 16:9 ✡ **::** Sion 1:18; 8:19; 14:6-7; 16:3; 17:3 ✡ **::** Sion 1:1; 3:13; 5:19-20; 7:29; 8:26; 10:15; 15:15; 17:25 ✡ **::** Sion 1:4; 5:26; 6:63; 10:28 ✡ **::** Sion 13:16; 14:12; 15:26-27; 17:18; 20:21 ✡ **::** Sion 12:36; 13:12-17; 14:12; 15:10 ✡ **::** Sion 13:34-35; 15:12; 17:26 ✡ **::** Sion 5:8; 17:10; 21:19 ✡ **1:1:** Rev 19:13; Sion 17:5; Plp 2:6; 1Sion 1:1-2

✡ **1:3:** Sion 1:10; Kol 1:16-17; Hib 1:2 ✡ **1:4:** Sion 5:26 * **1:5:** Tei en tus matu keil ten Sion avit, *"Kei sakin meneai enek ritin en mankoli ten tisaen, ka koakeil amul en mankoli asakras avali."* ✡ **1:5:** Sion 3:19

asakras avandem kilea eni.* ✡
6 Ahi sila meatin tai emai, isen Sion.† ✡
7 Kei emai keke vahit luvat kei koa kur meneai enek, ka vasakin meatin vasi keil avaling demkatien one eni.
8 Sion rovitei meneai. Ka kei emai vahit luvat kei koa kur meneai enek emai.✡
9 Anatin, Sion mai vahit luvat kei koa mai ral min meneai ten anatinien. Veni, amaien onen meatin enek hesuval meneai koa hetitin luvat rendemien onen meatin vasi keil keke ilei kilea anatinien onen Ahi.✡
10 Vati Selusien enek emai ro en out netan. Ka avaseini keke tounah vasi netan mai kistal ka en keihoen onen, meatin keil ten out netan areingeingen kei.✡
11 Kei emai ven onen kati, ka onen kati keil arkur revitei.
12 Ka koakeil vasi akur revi ka akur anatin eni, kei maen keil umai avi titiali keil onen Ahi.✡
13 Keil armaitei avahi titiali keil onen Ahi vaka en sise ten hasuen, vuo vaka en rendemien onen etai meatin, vuo vaka en envatien ten aven meatin tai. Keil umai avi titiali keil onen Ahi veni Ahi varei rie lat keil avahi onen.✡
14 Vati Selusien enek emai vi meatin tai koa aven mul. Kei ro ral min komai ka meles muohien ten hetetamenien onen, veni kei vi Natin Ahi kati koa tanges koa vilelau en more envatien ka anatinien.✡
15 Sion vit luvati keke vi isei vit, "Koanik vi meatin koa namul naselus usili. Kei koa naviteni navit hemai hekatau enau koa hehi hetetamen imok helin inau. Veni kei ro tuai en avong mulamu, navong arvasitei veah inau." ✡
16 Veni kei vilelau en more envatien, rokol kat ir vasi houlu vis houlu mok mulin asa koa mal keke rovakuri.✡
17 Ka en Mosis telamu, Ahi san mengkatien keil onen min meatin keil. Ka, ka en Iesu Kristo, Ahi rie lat more envatien ka anatinien onen min meatin keil.✡
18 Meatin tovuol veah vales Ahi. Ka vi Natnali kati koa vi tanges, koa ro en usite onen Tata onen lisenges, kei varei vit luvati min ir keke rokilea eni.✡

Sion Baptis vit luvati keke kei rovitei Mesaea onen Ahi✡
19 Koanik tunien usil asa koa Sion Baptis viteni usil Iesu. En avong tai, avat keil onen Siu keil en out Serusalem asila tei en pris keil ka koakeil emun aka en vatiamal onen Livae koa amum en Eim Votut keke

† **1:6:** Navong tus koanik selus usil Sion, mul vit usil Sion Baptis. Ka navong eiloheh Sion koa mutis tus koanik selus usil kei sasen, mul vise kei en *"meatin koa envatien onen Iesu mul ien."* ✡ **1:6:** Mat 3:1; Mak 1:4; Luk 1:13,17,76; 3:2 ✡ **1:8:** Sion 1:20 ✡ **1:9:** 1Sion 2:8 ✡ **1:10:** Sion 1:14; 1:3; 1Kor 8:6; Kol 1:16; Hib 1:2; Sion 17:25 ✡ **1:12:** Kal 3:26 ✡ **1:13:** Sion 3:3,5,6; Tiem 1:18; 1Pit 1:23; 1Sion 3:9; 5:18 ✡ **1:14:** Rom 1:3; Kal 4:4; Plp 2:7; 1Tim 3:16; Hib 2:14; 1Sion 4:2; Aes 60:1-2; Luk 9:32; Sion 2:11 ✡ **1:15:** Sion 1:30; Mat 3:11; Mak 1:7; Sion 1:27 ✡ **1:16:** Kol 2:10 ✡ **1:17:** Eks 31:18; 34:28; Sion 7:19 ✡ **1:18:** Eks 33:20; Sion 6:46; 1Tim 6:16; 1Sion 4:12; Mat 11:27; Luk 10:22 ✡ **1:18:** Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

uva avales Sion. Navong arokol out koa Sion mul ien avisi avit, "?Keik kovi isei varei?"
20 Ka Sion roseseintei vahit kesi min keil ka vit leini vit, "Inau narvitei Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai." ✡
21 Sakini, avisi avit, "?Mukonek, keik kovi isei varei? ?Keik provet Ilaetsa?" ✡

Ka Sion vit kesi vit, "Vuo, narvitei kei."

Avis risi avit, "?Keik kovi Provet koa Mosis vit luvati keke Ahi hesani hemai?"✡

Ka kei vit, "Vuo."

22 Sakini, apeahi avit, "Hiteni min komai li kovi isei keke mekilea mevahit meseini min avat keil onomai koa asila komai memai. ?Komul koviten sa usil keik sasom?"
23 Sakini, Sion sani min keil selusien onen provet Aesea koa vit,

"Inau navi rea tai koa mul visohiso en out volvol vit,
'! Mihesak mesein sise onen Asuv!
! Mihoumon sise onen hemal!' " Aesea 40:3✡

24 Evus, meatin tei keil emun, koa Farasi keil asila keil umai ven Sion,
25 keil avisi avit, "?Munak keik korvitei Mesaea, vuo Ilaetsa vuo Provet koa Ahi vat kati, vensa varei komul kovi baptaes en meatin keil?"‡ ✡
26 Sion vit kesi min keil vit, "Inau navi baptaes en meatin keil en oai enges. Ka luhu en kami, meatin tai mul tuai koa kami mireingeingeni.
27 Kei varei hemai hekatau enau ka hekes inau. Kei vi hetetamen imok mulin inau, ka narvinvintei keke mamai mahi slev onen keke makulat sandel onen." ✡
28 Tounah vasi keil enek kur out vesesal en taon ten out Betani, en out koa Sion vi baptaes en meatin keil eni, en usite ist ten Oaisal Sodan.✡

Sion Baptis vit luvati keke Iesu vi Mesaea onen Ahi

29 En avong sav teni, Sion lele va, ka les Iesu mul mai veni. Navong lesi, Sion vit leini vit, "!Mihelesi! !Sipsip koa Ahi sila mul mai, veni kei varei helah lat tisaen keil ran meatin keil ten out netan.✡
30 Kei varei koa naselus usili navit, 'Meatin tai hemai hekatau enau koa hehi hetetamen imok helin inau. Veni kei ro tuai en avong mulamu, navong arvasitei veah inau.' ✡
31 Navong navit usili, inau mun nareingeingeni veah keke vi isei. Ka Ahi sila inau numai ekok keke mahi baptaes en meatin keil keke vahothot en kei min me-Isrel keil."

✡ **1:20:** Sion 3:28 ✡ **1:21:** Mat 11:14; 17:11-13; Mak 9:13 ✡ **1:21:** Dut 18:15,18; Sion 6:14; 7:40; Umen 3:22; 7:37 ✡ **1:23:** Mat 3:3; Mak 1:3; Luk 3:4 ‡ **1:25:** Farasi keil amutimanin keke Sion vi baptaes en Siu keil. Veni avi baptaes en koakeil enges arkileatei Ahi koa aviles umai akur rohtoh en demkatien. ✡ **1:25:** Mat 21:25; Mak 11:30; Luk 20:4; Sion 1:33 ✡ **1:27:** Sion 1:15; Umen 13:25 ✡ **1:28:** Mat 3:13; Sion 10:40 ✡ **1:29:** Sion 1:36; Aes 53:6-7; Umen 8:32; 1Pit 1:18-19 ✡ **1:30:** Sion 1:15

32-33 Sion vit risi vit, “Anatin. Mulamu, inau nareingeingeni veah keke vi isei. Ka Ahi, koa sila inau numai ekok mahi baptaes en meatin keil en oai, kei viteni minau vit, ‘Navong kiles Ninin Votut hemita ka heto en meatin tai, kei varei hehi baptaes en meatin keil en Ninin Votut.’ Sakini, noeis, navong meatin enek mai venau, nales Ninin Votut muka ran out nesa suval ame tai ka mita rondan eni.✡
34 Anatin eli naviteni min kami keke nalesi tuai. Ka navit leini min kami keke meatin enek varei vi Natin Ahi anatin.” ✡

Meatin keil ehat (4) umai amusil Iesu

35 En avong sav teni, Sion va ris en out enek ral min meatin elu onen.
36 Ka navong Sion les Iesu mul mual va, viteni vit, “? Millesi? !Sipsip koa Ahi sila keinek!”§
37 Navong meatin keilu onen luraengon asa koa kei viteni, luva lumusil Iesu.
38 Navong Iesu mul mual va, viles ka les keilu lumul lumusili. Sakini, vis keilu vit, “?Kamil emil vat sa?”

Ka luvit kesi luvit, “Tiser, emal vati melvailea out kave koa koro ien.”

39 Iesu vit “Milhemai milhelesi.” Navong telmual telva, vi mendilah tuai ka meteiai mul vita netan neli. Ka luro ral mini rokol vongien.

40 Tai en keilu koa long selusien onen Sion ka musil Iesu, isen Andru, koa vi tunali Saemon Pita.✡
41 Ka navong selus ral min Iesu evus, hatte tas, va les Saemon Pita ka viteni mini vit, “Tuak, komal melvotin Mesaea koa Ahi vati kati vit hesani hemai.”✡
42 Evus, Andru mulamun Saemon va ven Iesu.✡

Ka navong Iesu lesi, viteni vit, “Keik kovi Saemon, natin Sion. Ka kosa heha, isom hehi Pita, koa aneite teni vi ‘ahat.’ ”

Iesu vise Pilip ka Nataniel

43 En avong sav eris, Iesu ling rendemien onen keke helokovein out Sodan, ka heha en provins ten out Kaleli. Sakini, va votin meatin tai koa isen Pilip ka viteni mini vit, “Amai, kusil kat nau.”
44 Pilip vi koan Betsaeta, taon koa Andru ka Pita luka ien.✡
45 Pilip maeni ka va lekat tunali koa isen Nataniel. Navong votini, viteni mini vit, “Komai mevotin Mesaea koa Mosis mutis usili en tus ten mengkatien, ka koa provet keil emun amutis usili. Isen Iesu, natin Siosep. Kei ten out Nasaret.” ✡
46 Navong long selusien enek, Nataniel visi vit, “?

✡ **1:32-33:** Mat 3:16; Mak 1:10; Luk 3:22 ✡ **1:34:** Mat 3:17; 17:5; 27:54; Mak 9:7; 15:39; Luk 9:35; Sion 20:31; Umen 9:20 § **1:36:** Sion 1:29 viteni keke Iesu helah lat tisaen onen meatin keil hesuval sipsip tai koa amumoni vi sanien votut min Ahi. ✡ **1:40:** Mat 4:18-20; Mak 1:16-18 ✡ **1:41:** Sion 4:25 ✡ **1:42:** Mat 10:2; 16:18; Mak 3:16; Luk 6:14 ✡ **1:44:** Sion 12:21 ✡ **1:45:** Dut 18:18; Aes 7:14; 9:6; Esek 34:23

Anatin? Tounah tovuol vatahos kilea vaka en taon kuren tai koa suval Nasaret."

Ka Pilip vit kesi vit, "Amai, les visi." Ka lumual luva ven Iesu.

47 Navong Iesu les Nataniel mul mai veni, viteni vit, "Koanik vi meatin tai koa romultei valiluvos, koa vinvin avahise en koan Isrel tai."

48 Navong Nataniel longe mukok, visi vit, "?Keik kokilea inau mukave?"

Iesu vit kesi vit, "Nalesuk tuai navong komul semau korondan en nimal ten vati fik, navong Pilip rovisoktei veah."

49 Nataniel mutimanin ka viteni mini vit, "!Tiser, keik kovi Natin Ahi anatin! !Keik kovi asuv houlu ten out Isrel koa memul merosini!" ✡

50 Iesu viteni vit, "Keik kokur anatin enau veni komutimanin navitenis minuk keke nalesuk navong keik korondan semau en nimal ten vati fik tai. Ka hervitei tuetin, kiles tounah savsav keil koa hemarite mok helin koanik.

51 Anatin eli naviteni minuk keke kiles out nesa heseha ka angelo keil onen Ahi ihina nesa ka imita netan ika en inau, Natin Meatin, hesuval navi sise tai."✡

2

Iesu viles oai mai vi uaen en tetaliheien tai

1 Avong elu muli va. Ka en avong etel (3) eni, meatin keil en meteimal ten out Kena amul amumon anien ten tetaliheien tai. Mama onen Iesu mul ral min keil.

2 Ka asisil en Iesu ka meatin keil onen emun keke avamai avaanian vatal min keil en tetaliheien enek.

3 Navong amul akanian, mama onen Iesu long kilea keke uaen tovuol emun avasani min meatin keil. Sakini, va ven Iesu ka viteni mini vit, "Uaen tovuol emun. ? Kokilea kovakataun keil eli?"

4 Ka Iesu vit kesi mini vit, "Mama, usite oralu tovuol ien. Avong kati keke mahothot enau min meatin keil keke navi isei romaitei veah."✡

5 Ka mama onen va viteni min meatin keil toumien vit, "Kami mihoumon asa koa kei hehiteni min kami."✡

6 En usite tai, Iesu les mari veioai ahetai (6) koa Siu keil asieni en oai keke akilea avakas motein tounah keil one vato vousil mengkatien keil one. Tetai en keil vinvin avasieni en lita handred tai (100).✡

7 Navong lesi, Iesu viteni min meatin keil toumien vit, "Alsien mari veioai keil ekek en oai." Ka asieni vil rokol onge nesa.

8 Amumoni evus, Iesu viteni min keil vit, "Miheseh oai enek en kap tai, ka mihesani min avat ten mari anien enek keke hemun visi." Sakini, amumoni suval koa kei viteni.

9 Ka navong avat mun vis oai enek, muni vi uaen ka reingeingeni keke ka kave. Ka meatin keil toumien koa

✡ **1:49:** Sam 2:7; Mat 3:17; 14:33; 16:16; Mak 1:11; 3:11; Luk 3:22; 4:41; Sion 11:27; Umen 13:33; Sef 3:15; Mat 27:42; Mak 15:32; Sion 12:13 ✡ **1:51:** Sen 28:12 ✡ **2:4:** Sion 7:30; 8:20 ✡ **2:5:** Sen 41:55 ✡ **2:6:** Mak 7:3-4; Sion 3:25

aseh oai enek akilea. Sakini, avat enek vise meatin koa retalihe
10 ka selus tahos mini vit, "Meatin sav keil koa amumon mari anien keil, mulamu, amul asani min meatin keil uaen koa tahos koa mani teni keih. Ka navong meatin keil amunmun houlu ka armun kileatei mun kasien teni, asan uaen koa rotahos ramattei min keil. Ka keik, kovuli kat uaen koa tahos imok keke kokilea suk kovasani min komai vakatau."
11 Sakini, en taon ten out Kena, Iesu mum rohtoh en merikel tai onen. En out enek, kei vothot en hetetamenien onen ka meatin keil onen aling demkatien one eni.✡
12 Tetaliheien evus, Iesu, mama onen, tunali keil, ka meatin keil onen uva en taon ten out Kapaniam. Ka aro ekonek avong vahis.✡

Iesu likat rasilin meatin tisa keil ran Eim Votut✡

13 Avong ten Anien ten Mul Laui mai vesesal koa Siu keil houlu uva en out Serusalem keke avoumon sanien votut keil teni. Sakini, Iesu ka meatin keil onen emun uva.✡
14 Ka navong Iesu va en teahu ten Eim Votut, votini keke meatin keil houlu amul asalem en buluk, sipsip, ka aman keil avahi sanien votut keil. Ka meatin sav keil houlu amul arondan en avet one ka amul akekes en mani onen meatin keil.
15 Navong Iesu les tounah koa meatin keil amul amumoni, tin vepeng. Sakini, kur mavuli rop keil koa mul netan, vili keil out tas mai tetaveah ka keih, ka likat rasilin buluk ka sipsip keil vasi ran teahu ten Eim Votut ral mini. Evus, Iesu va ven meatin keil koa amul akekes en mani ten kantri sav keil mai vi mani onen Siu keil, viles avet keil one, ka rang lin mani koa mul ien va netan.
16 Ka en koakeil asalem en aman keil, vul kat keil vit, "! Allah tounah keil onami ka alva! !Minoumontei mun teim onen Tata onak namai nahi out tahulhulien tai!"✡
17 Navong meatin keil onen ales asa koa Iesu mul mumoni, amundem kat asa koa Tus Votut viteni koa vit, *"O Ahi, veni navouhou houlu en Eim onom, tinok vepeng va kat koakeil arvouhou revitei mini." Sam keil 69:9*
18 Ka navong hetetamen keil onen Siu keil ales asa koa Iesu mumoni, amutimanin ka aselus keih mini avit, "? Isei maenuk kovoumon sakien keil ekek? Munak vi anatin keke kokur keihoen vinvin keke kovoumoni, kumon etai merikel mevalesi."
19 Iesu vit kesi min keil vit, "Munak mihou rasilin Eim Votut ekek, inau num kesi en avong etel (3)."✡
20 Hetetamen keil amutimanin avit, "! Ekovei! Meatin keil amum sua hanumau elu ka ahetai emun (46) keke avoumon

✡ **2:11:** Sion 4:54; 20:30; Luk 9:32; Sion 1:14; 12:41 ✡ **2:12:** Mat 4:13 ✡ **2:12:** Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46 ✡ **2:13:** Sion 6:4; 11:55 ✡ **2:16:** Luk 2:49 ✡ **2:19:** Mat 26:61; 27:40; Mak 14:58; 15:29; Umen 6:14

Eim Votut enek. Ka kovit keik kokilea kovoum kesi en avong etel enges. !Vuo, kosakras!”
21 Ka navong Iesu vit usil Eim Votut, mul selus usil aven.✡
22 Katau suk, navong moul eris ran matien, meatin keil onen amundem kilea selusien onen enek. Sakini, akur anatin en selusien onen Iesu ka asa koa Tus Votut viteni usili.✡

Iesu rie lati keke kilea en rendemien onen meatin keil

23 Navong Iesu mul veah en out Serusalem en avong ten Anien ten Mul Laui enek, meatin houlu ales merikel koa mumoni ka aling demkatien one eni.✡
24 Ka Iesu rokurtei anatin keke demkatien one eni vi anatin veni mundem kilea asa koa mul en rendemien onen meatin vasi keil.
25 Meatin tovuol vahit kilea mini, veni kei mundem kilea tuai tounah vasi koa meatin keil amul amundem usili ka asa koa keil e vati.

3

Hetetamen tai onen Siu keil mai ven Iesu keke vaselus vatal mini

1 En out Serusalem, Farasi tai mul ien koa vi tai en Kaonsel onen Siu keil, isen Nikodimas.✡
2 En vongien tai, kei va sao en Iesu ka viteni mini vit, “Tiser, komai mekilea keke kovi tiser tai koa Ahi sani emai. Veni vahit Ahi vartotei vatal minuk, kosakras kovoumon merikel keil ekek.”✡
3 Ka Iesu vit kesi vit, “Anatin eli naviteni minuk, munak meatin tai romaitei vahi heite hau, kei sakras valei kilea hiasuvien onen Ahi.”
4 Navong Nikodimas longe mukok, mutimanin vit, “? Meatin tai koa marite tuai hemai hehi heite hau hemukave? !Veni meatin sakras vaha ris en vangen mama onen keke avahasi ris hatte valu keke vamai vahi heite hau!”
5 Sakini, Iesu vit kesi vit, “Anatin eli naviteni minuk, meatin koa hermaitei hehi heite hau hetal min oai ka Ninin Votut, kei sakras vaha en out koa hiasuvien onen Ahi mul ien.
6 Navong meatin tai avasi vi heite hau musil sise onen meatin keil, kei kur aven meatin ka suvalien onen. Ka navong meatin tai mai vi heite hau musil sise onen Ninin Votut, kei kur ninin ka suvalien onen.
7 Konasiltei veni naviteni keke kami vasi mihemai mihehi heite hau.
8 Umen onen Ninin Votut suval umen ten eang koa mul muhuh musil rendemien onen. Meatin tai mul long kilea eni ka reingeingeni ka kave vuo heha kave. En vati sakien enek, asakras avales Ninin Votut. Ka alei kilea umen onen en moulien onen koakeil umai avi heite hau musil sise onen Ninin Votut.”✡

✡ **2:21:** 1Kor 6:19 ✡ **2:22:** Luk 24:6-8; Sion 12:16; 14:26 ✡ **2:23:** Sion 7:31; 11:47-48 ✡ **3:1:** Sion 7:50; 19:39 ✡ **3:2:** Mat 22:16; Sion 9:16; Umen 10:38 ✡ **3:8:** Ekl 11:5

9 Ka Nikodimas visi vit, "? Ka koanik kilea vakur out vamukave?"
10 Iesu vit kesi vit, "Keik kovi mari tiser tai onen me-Isrel keil. ?Vensa varei korkileatei aneite ten selusien keil onak?
11 Anatin eli naviteni minuk keke inau ka onak keil memul meselus usil tounah koa mekilea eni ka melesi tuai. Ka kami hetetamen keil onen Siu keil mirkurtei anatin en selusien keil onomai.✡
12 Keik korkurtei anatin en selusien keil onak navong nara tavol usil tounah keil ten out netan enges. ?Sakini, hemukave suk kikur anatin en selusien onak navong nihit usil tounah keil ten out nesa?✡
13 Inau, Natin Meatin, nakilea mahit usili veni namita ran out nesa. Ka meatin sav tovuol vahina.✡
14 "Mulamu, navong Mosis mul en out volvol, muti kat niniven tetal tai en ai tai ka vati lati vina nesa. Ka en vati sakien enek, iti kat Natin Meatin en ai tai ka ihati lati hehina nesa.✡
15 Ka koakeil vasi akur anatin eni ikur moulien ten lisenges.✡
16 Veni envatien onen Ahi mul en meatin vasi keil ten out netan houlu vis houlu mok, mae lat Natnali tas. Ka koakeil vasi akur anatin eni irvuoltei, ka ikur moulien ten lisenges.✡
17 Ahi rosantei Natnali vamita en out netan keke valei rahit usite onen meatin keil ven sakien tisa keil one. Vuo, Ahi san Natnali mita keke voumon sise voutut meatin keil ten out netan.✡
18 "Koakeil akur anatin en Natin Ahi, Ahi hersantei mahien min keil. Ka koakeil vasi arkurtei anatin eni, alah mahien onen Ahi mai en keil tuai, veni arkurtei anatin en Natnali koa tanges.✡
19 Ahi san meneai onen mita en out netan tuai. Ka meatin keil aseseini ka e vat mankoli mulin meneai enek, veni sakien one tisa. Sakini, Ahi helei rahit usite onen meatin keil housil asa koa amumoni en meneai enek.✡
20 Koakeil vasi amumon tisaen, tine kat meneai. Ka arvatei en meneai veni e rovattei meneai vahothot en sakkalkalien keil one.✡
21 Ka koakeil amusil sise ten anatinien uva en meneai koa hehothot eni keke sakien vasi keil one musil asa koa Ahi en vati."

Sion Baptis vit luvati keke Iesu vi Mesaea

22 Navong Iesu selus evus, va en out tai en provins ten out Sudea koa mul sasen. Ro ekonek ral min meatin keil onen ka vi baptaes en koakeil umai veni.✡
23 Ka, en out sav tai koa avise en Aenon, Sion Baptis emun vi baptaes en meatin keil houlu koa amul umai veni veni oai houlu mul ien. Out enek mul en provins ten out Sameria, vesesal en taon ten out Salim.

✡ **3:11:** Sion 3:32; 8:26 ✡ **3:12:** Luk 22:67 ✡ **3:13:** Pro 30:4; Rom 10:6 ✡ **3:14:** Nam 21:9; Sion 8:28; 12:34 ✡ **3:15:** Sion 20:31 ✡ **3:16:** Rom 8:32; 1Sion 4:9-10; Sion 3:36; 10:28; 1Sion 5:13 ✡ **3:17:** Sion 12:47; 5:22,30; 8:15-16; Umen 17:31 ✡ **3:18:** Sion 5:24 ✡ **3:19:** Sion 1:5,9; 8:12; 9:5 ✡ **3:20:** Efes 5:11-13 ✡ **3:22:** Sion 3:26; 4:1-2

24 En avong koanek, arsontei veah Sion vaha en eim takeih.✡
25 Ka navong Sion mul en out enek, Siu tai mai ven meatin keil onen Sion. Kei musel min keil usil sakien koa mal keke meatin tai kilea vakas motein revi aven keke vamai vato en meten Ahi.
26 Sakini, keil uva ven Sion ka aviteni avit, "?Tiser, komundem kat meatin koa korie lati min komai en usi Oaisal Sodan, kei koa kovit luvati vi Mesaea? !Kei emun mul vi baptaes en meatin keil, ka meatin vasi amul uva suk veni!"✡
27 Sion vit kesi vit, "Meatin tovuol kilea vakur umen tai munak Ahi ten out nesa romaentei.✡
28 Kami varei milong selusien onak navong naviteni keke inau narvitei Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemita. Ka Ahi sila nau keke masak mesein sise onen.✡
29 Iesu suval meatin tai koa hetetalihe hetal min ahin tai. Ka ahin enek onen kati. Ka inau nasuval tunali koa rosini keke valomal en usite onen. Ka navong meatin koa vatetalihe mai, sien onen tunali houlu navong long ren. Sakini, inau nasi nau mukok veni Mesaea mai tuai keke vakur vulin kati.✡
30 Mal keke kei hehina hehi hetetamen imok, ka inau nihita netan."
31 Sion vit risi vit, "Iesu ka en out nesa ka vi hetetamen imok mulin tounah sav vasi keil. Koakeil aka en out netan avi ten out netan enges ka amul aselus suval meatin keil ten out netan. Ka kei koa ka en out nesa vi hetetamen imok mulin keil vasi.✡
32 Iesu mul selus usil tounah keil koa kei lesi ka raengoni en out nesa, ka meatin keil arkurtei anatin en selusien keil onen.✡
33 Ka koakeil vasi akur anatin en selusien onen along kilea anatinien onen Ahi tuai.
34 Anatin, kei koa Ahi sani mita netan mul san selusien onen Ahi varei, veni kei sien vasi moulien onen en Ninin Votut.
35 Ahi Tata, envatien onen mul en Natnali, ka ling tounah vasi en hen.✡
36 Sakini, koakeil vasi akur anatin en Natin Ahi ikur moulien ten lisenges. Ka koakeil aseseini irkurtei moulien, veni vurohien onen Ahi mul en keil ka il ikur mahien teni."✡

4

Iesu rie lati min ahin tai ten out Sameria keke kei vi Mesaea

1 En avong enek, longlongien va rokol Farasi keil keke meatin houlu amusil Iesu mulin koa amusil Sion. Ka alonge emun keke Asuv Iesu vi baptaes en houlu en keil.✡

✡ **3:24:** Mat 4:12; 14:3; Mak 1:14; 6:17; Luk 3:20 ✡ **3:26:** Sion 3:22; 4:1-2 ✡ **3:27:** Sion 19:11; 1Kor 4:7; Hib 5:4 ✡ **3:28:** Sion 1:20; Mal 3:1; Mat 11:10; Mak 1:2 ✡ **3:29:** Mat 9:15; Mak 2:19 ✡ **3:31:** Sion 8:23; 1Sion 4:5 ✡ **3:32:** Sion 3:11; 8:26 ✡ **3:35:** Sion 5:20; 10:17; 15:9; Mat 11:27; Luk 10:22; Sion 13:3 ✡ **3:36:** Sion 3:16; 1Sion 5:13; Efes 5:6 ✡ **4:1:** Sion 3:22,26

2 Ka koanek rovitei anatin
veni rovitei Iesu koa vi bap-
taes en keil, vi meatin keil
onen koa amumoni.
3 Ka navong Iesu long
kilea keke Farasi keil alon-
glong usil umen koa mu-
moni, lokovein provins ten
out Sudea, ka va ris en
provins ten out Kaleli.*
4 En sise one avaha en out
Kaleli, Iesu ka onen keil aka
pas provins ten out Same-
ria koa mul luhu en provins
keilu ekek.✡
5 Ka navong amual uva,
arokol taon tai en out Same-
ria, isen Saekar. Saekar
mul vesesal en vulioai tai
koa Siekob kili ka sani min
natnali koa Siosep telamu.✡
6 En taviai, Iesu ka meatin
keil onen arokol vulioai
onen Siekob enek. Iesu
longe aven mah, ka rondan
museh vesesal veni.✡
7-8 Navong Iesu mul
museh, meatin keil onen uva
en taon keke avalekat anien
ae. Rovitei tuetin, ahin
tai ten out Sameria emai
keke vaseh oai. Navong
rokol vulvul enek, Iesu visi
vit, "San tei oai eli minau
mamuni."
9 Ka ahin enek vit kesi vit,
"Keik kovi Siu tai ka inau
navi ahin Sameria. Ka Siu
keil asakras avaanian vituai
en pelet vatas vuo avamun
vituai en kap vatas vatal min
komai. ?Sakini, vensa varei
komul kovis nau keke masan
tei oai minuk kovamuni?"✡
10 Iesu vit kesi vit, "Kor-
eingeingen asa koa Ahi vit
vasani minuk. Ka kor-
eingeingeni keke inau koa
navisuk en oai navi isei.
Veni munak kovailea eni, ko-
vahis inau keke masan oai
ten moulien minuk. Ka inau
masani minuk."✡
11 Ahin enek viteni mini
vit, "Ka asuv, veioai onom
tovuol, ka vulvul enek
tetaveah, oai teni mul netan
vis netan. ?Kiseh oai ten
moulien enek en out kave?
12 ?Mukave? ?Oai koa
kovit usili tahos imok mulin
oai enek? Veni avu Siekob
varei san vulvul ten oai enek
min komai. Ka vi oai enek
koa kei muni, natnali keil
amuni, ka buluk ka sipsip
keil osen emun amuni. ?
Mukave, komul kovit kovi
hetetamen imok mulin avu
Siekob?"✡
13 Iesu vit risi mini vit,
"Koakeil vasi amul amun oai
enek, maroro heat ris keil.
14 Ka koakeil imun oai
koa nisani min keil maroro
herkattei mun keil. Oai koa
nisani min keil hemai hehi
oaisal tai koa houe en tine
neim ka hesakin keil imoul
lisenges."✡
15 Ahin enek viteni mini
vit, "! Asuv, san tei li oai
enek minau! Hemukonek,
maroro herkattei mun inau,
ka nirmualtei mun nimai
ekonek en avong vasi keke
maseh oai."
16 Iesu viteni mini vit,
"Kiha, kihise meatin onom,
ka milhemai ris."

---

* **4:3:** Iesu lei kilea keke Farasi keil avi elu kati, ka en rovattei veah keke vasel vatal min keil. Sakini, va mum en provins sav ten out Kaleli. ✡ **4:4:** Mat 10:5; Luk 9:52; 17:11 ✡ **4:5:** Sen 33:19; 48:22; Sos 24:32 ✡ **4:6:** Sion 4:12 ✡ **4:9:** Esra 4:3; 9:1–10:44; Luk 9:52-53 ✡ **4:10:** Sion 4:26; 7:37-38; Rev 21:6; 22:17 ✡ **4:12:** Sion 8:53 ✡ **4:14:** Sion 6:35; 7:38

17 Kei vit, “Meatin onak tovuol.”

Ka Iesu vit risi vit, “Keik koviteni anatin navong kovit meatin onom tovuol.

18 Veni kokur meatin elim (5) tuai ka kortetalihetei mun vatal min keil. Ka meatin koa koro vituai ral mini kosa, kortetalihetei vatal mini. Sakini, asa koa koviteni minau anatin.”

19 Navong ahin enek longe mukok, mutimanin ka viteni vit, “Asuv, nalesi keke keik kovi provet tai.✡

20 ? Sakini kihit kilea minau, out kave varei mal keke meatin keil iha netan min Ahi eni? Veni avu keil telamu onomai, me-Sameria keil, uva netan min Ahi en Vatihou Kerasim ekek. Ka kami, Siu keil, miviteni keke out Serusalem vi out koa mal rovaha netan min Ahi eni.”✡

21 Iesu viteni mini vit, “Naviteni anatin minuk, avong tai hemai koa hervitei tounah tai munak kiha netan min Ahi Tamer en vatihou koanik vuo en out Serusalem vuo en out sav tai.

22 Kami, me-Sameria keil, miva netan min Ahi, ka mirkilea revitei kei.† Ka komai, Siu keil, meva netan min Ahi ka mekilea eni. Veni Ahi san hatkatien min Siu keil keke hesan Mesaea onen hemai, kei koa houtut meatin vasi keil.✡

23 Ka avong tai mul mai keke koakeil avi anatin en Ahi Tata iha netan mini hetal min keihoen onen Ninin Votut ka housil sakien koa vi anatin. Ka avong koanek mai tuai. Ka Ahi mul lekat vati meatin keil koa amukonek keke uva netan mini.

24 Ahi rokurtei aven vasuval ir, kei vi ninin. Sakini, koakeil uva netan mini umoni hetal min keihoen onen Ninin Votut ka housil sakien koa vi anatin.”✡

25 Ahin enek viteni mini vit, “Nakilea keke Ahi vat kati keke hesan Mesaea onen hemai. Ka navong hemai, hehit kilea tounah vasi min ir keke reheilea eni.”✡

26 Iesu vit risi vit, “Inau koa namul naselus minuk, inau navi kei.”‡✡

27 En hati avong enek, meatin keil onen Iesu umai ris, ka amutimanin houlu navong alesi keke Iesu mul selus ral min ahin tai veni romusiltei sakien keil one. Ka tovuol en keil vahis ahin vahit, “? Em vat sa?” Vuo avahis Iesu avahit, “? Vensa varei komul koselus ral min ahin ekek?”

28 Evus, ahin enek lokovein veioai onen mules, va ris en taon, ka vise meatin keil umai vit,

29 “! Almai alles meatin koa vit luvat tounah vasi koa namumoni en moulien onak! Vahesa kei vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai.”✡

✡ **4:19:** Mat 21:46; Sion 7:40; 9:17 ✡ **4:20:** Dut 11:29; Sos 8:33; Dut 12:5-14; Sam 122:1-5 † **4:22:** Me-Sameria keil amusil tus elim koa Mosis mutisi, ka tus sav keil koa mul en Tus Votut arkurtei anatin en keil. Sakini, arkilea revitei Ahi. ✡ **4:22:** Aes 2:3; Rom 9:3-4 ✡ **4:24:** 2Kor 3:17; Plp 3:3 ✡ **4:25:** Sion 1:41; 14:26 ‡ **4:26:** Vahesa selusien enek vahit, *“inau NAVI,”* koa vi ‘Iahova,’ isen kati onen Ahi (Eks 3:14). ✡ **4:26:** Mak 14:61-62; Sion 9:37 ✡ **4:29:** Mat 12:23; Sion 7:26

30 Sakini, alokovein taon ka uva ven Iesu.
31 Navong ahin enek mul semau en taon, meatin keil onen Iesu aviteni mini avit, "Tiser, kian vis tei mau anien ekek."
32 Ka kei vit risi vit, "Inau nian anien tai koa kami mireingeingeni."
33 Navong alonge mukok, meatin onen keil amul avis ris keil avit, "?Mukave? ? Meatin etai kur anien mai veni tuai?"
34 Sakini, Iesu viteni min keil vit, "Navong namul na-musil rendemien onen Ahi koa sila nau numai keke num vasi en umen onen, na-longe suval nakanian tuai.✡
35 Meatin keil amul avit, 'Avati hehat (4) heha heli, ka rehesuhut en anien keil oser.' Ka inau naviteni min kami, mihelele revi hekarahit en ah osen Ahi. Anien teni men revi tuai keke rovasuhut eni.✡
36 Ka koakeil vasi amul amusuhut en anien teni, Ahi mul ling revi ui umen one. Ka anien enek vi meatin keil koa amul akur moulien ten lisenges. Hesakini, koakeil aluh utite ten selusien onen Ahi en moulien onen meatin keil ka koakeil amul amusuhut en anien teni, keil vasi isi keil ven asa koa amumoni.
37 Koanek suval selusien ten meteisauen tai koa vit, 'Meatin tai luh ah tai, ka meatin sav mul musuhut eni.'✡
38 Inau nasila kami keke mivasuhut en anien ten ah tai koa meatin sav keil uva amum ien mulamu en kami. Ka vi kami koa miheles uite ten umen one."
39 Navong Iesu mul veah selus ral min meatin keil onen, me-Sameria keil houlu aka en taon umai. Umai ka akur anatin keke vi Mesaea veni along selusien onen ahin koa vit, "!Almai alles meatin koa vit luvat tounah vasi koa namumoni en moulien onak!"
40 Sakini, navong umai veni, apeah Iesu keke vato vatal min keil. Sakini, Iesu ka meatin keil onen aro ral min keil avong elu mun.
41 Navong me-Sameria keil along selusien keil onen Iesu, keil houlu emun akur anatin eni keke vi Mesaea.
42 Sakini, uva aviten min ahin avit, "Mulamu, komai mekur anatin eni musil asa koa keik koviteni. Ka kosa, mekur anatin eni keke kei vi Mesaea anatin koa houtut meatin vasi keil ten out ne-tan veni melong selusien onen en ralingomai varei."✡
43-44 Koanek suval koa Iesu varei viteni vit, "Provet tai, avaseini meatin sav keil avouhou mini, meatin keil ten kantri kati onen ar-vouhoutei mini." Ka navong ro ral min keil avong elu evus, Iesu ka meatin keil onen uva suk en provins ten out Kaleli.✡

Iesu kulat mesaien ran ti-tan hetetamen tai ten kavmen

45 Navong Iesu rokol provins ten out Kaleli, meatin houlu ten out enek akur revi. Houlu en keil umai ris ran Anien ten Mul

✡ **4:34:** Sion 5:30; 6:38; 5:36; 17:4 ✡ **4:35:** Mat 9:37; Luk 10:2 ✡ **4:37:** Maek 6:15 ✡ **4:42:** 1Sion 4:14 ✡ **4:43-44:** Sion 4:40

Laui en out Serusalem, ka ales merikel keil koa Iesu mumoni ekonek. Sakini, e vati avalesi voumon etai ris merikel.✡

46 Iesu mual rokol taon ten out Kena, out koa viles oai mai vi uaen.✡ En taon enek, hetetamen tai onen asuv houlu Herod ro ien koa kur longlongien keke natnali koa mul en mari taon ten out Kapaniam mesai houlu.✡

47 Navong hetetamen enek raengoni keke Iesu ka provins ten out Sudea ka mai tuai en provins koanek ten out Kaleli, kei va veni ka peahi vahi keilu luvaha en taon ten out Kapaniam keke vakulat mesaien ran natnali koa vesesal vamat.

48 Iesu viteni mini vit, "! Ekovei! Munak kami mirles etai merikel keil vuo metai sav keil, misakras mivakur anatin enau."✡

49 Ka hetetamen enek viteni vit, "O asuv. Lehekalah eli leheha keke natkuli hermattei."

50 Ka Iesu viteni mini vit, "Keik kusil sise onom kiha. Natmali moul tuai." Navong hetetamen long asa koa Iesu viteni, kur anatin eni ka va.✡

51 Avong tai mai muli, ka navong hetetamen enek mul veah en sise onen, meatin toumien tei keil onen koa aka Kapaniam avisu mini. Aviteni mini avit, "Natmali moul tuai."

52 Navong hetetamen vis keil avahiten avong kati koa ales natnali moul eni, keil avit kesi avit, "Natmali, aven mutin va vio, rokol wan klok taviai. Evus, mesaien lokoveini ka kei mai ris tahos."

53 Navong aviteni mukok, hetetamen enek mundem kilea keke koanek kistal en hati avong kati koa Iesu viteni mini keke natnali moul tuai. Sakini kei ka onen vasi keil akur anatin en Iesu.✡

54 Koanek vi merikel koa elu koa Iesu mumoni en provins ten out Kaleli, navong ka en provins ten out Sudea.✡

5

En Sabat, Iesu sak revi meatin tai koa mesai

1 En avong sav tai, Iesu va ris en taon ten out Serusalem veni me-Isrel keil amul amumon ale tai ekonek.

2 Ka navong Iesu va en taon, mual vesesal en meterumrum tai ten oai koa avise en Betsaeta. Out enek rovitei soutin ran meteau koa avise en Meteau ten Sipsip keil, ka votevav elim (5) mul rahit meterumrum enek.

3 Ka en votevav keil ekek, mari vangi meatin oteta keil koa amesai amul ien: koakeil mete var, koakeil

✡ **4:45:** Sion 2:23 ✡ **4:46:** Sion 2:1-11 ✡ **4:46:** Mat 8:5-6; Luk 7:1-3 ✡ **4:48:** Dan 4:2,37; Mak 13:22; 1Kor 1:22 ✡ **4:50:** Mat 8:13; Mak 7:29 ✡ **4:53:** Umen 11:14; 16:14-15,31 ✡ **4:54:** Sion 2:11 * **5:4:** Tei en tus matu keil asorin vas koanik koa vit, *"Koakeil amesai enek amatil arosin avong koa iles oai hekur. Veni akur anatin keke angelo tai mul mita ka sakin oai mukur. Ka isei en keil koa kilea vaha ka vakul rohtoh en oai, Ahi kulat mesaien rani."*

asakras avakaka, ka koakeil emun hati usive rotahostei.
4 *
5 Meatin tai ro ekonek koa mesai sua hanu sav tai ka teindan outel emun (38).
6 Navong Iesu les meatin enek mul matil ekonek, mundem kilea matil mukok avong taveah ramat. Sakini, mai veni ka visi vit, "? Em vati avem vamai ris vatahos?"
7 Ka meatin koa mesai vit kesi mini "Asuv, meatin tovuol kilea vakataunau maha en meterumrum ten oai enek navong oai mukur. Veni navong nasak visi maha keke makul ien, meatin sav va mulamu enau ka mukul ien."
8 Ka Iesu viteni mini vit, "! Mea! Lum lat vulum ka kual kiha ris teim."✡
9 Hatte tas, meatin enek, aven mai ris tahos. Sakini, lum lat vulin koa matil ien ka mual va ris teim sen. Koanek kur out en Sabat.✡
10 Navong meatin enek koa Iesu sak revi mul mual va, hetetamen keil onen Siu keil alesi ka avul kati avit, "! Ei, Sabat kosa! Mengkatien keil orer viteni keke romaltei kovahous vulum koa komatil ien kosa."✡
11 Ka meatin enek vit kesi vit, "Meatin koa sak revi avek viteni minau keke malum lat vuluk ka moual maha ris teim."
12 Keil avisi avit, "? Isei varei viteni minuk kovoumon koanik?"
13 Ka meatin enek reingeingeni keke isei mumoni. Veni navong lekat Iesu en vangi meatin keil, lesi keke vuol tuai.✡
14 Rovitei tuetin, Iesu va en teahu ten Eim Votut. Ka navong mual ien, votin meatin enek ka viteni mini vit, "? Kolesi? Kotahos tuai. Ka kilei kati keke konoumontei mun tisaen. Hemukonek, vahesa etai tounah koa hetisa mok hesut keik."
15 Evus, meatin enek eva, lekat hetetamen keil onen Siu keil, ka viteni min keil keke meatin koa sak revi aven, isen Iesu.✡
16 Navong hetetamen keil ekek alei kilea isei varei sak revi meatin enek en Sabat, uva keke avasak purun Iesu.
17 Ka navong aselus tisa ven asa koa mumoni, Iesu vit kesi vit, "Tata onak en out nesa mum lisenges, ka inau namul naleisungein sakien onen."
18 Selusien koanik sakin hetetamen keil avuroh kati mok ka aling rendemien one keke avouasi vamat. Veni, en rendemien one, Iesu rali koteh mengkatien ten Sabat. Ka, koa tisa mok, kei mul vati lat kei mai vinvin en Ahi, veni mul viteni keke Ahi vi Tata kati onen.✡

Iesu rie lati keke Ahi san keihoen mini veni vi Natnali kati

19 Navong Iesu lei kilea keke hetetamen keil onen Siu keil avuroh kati veni

✡ **5:8:** Mat 9:6; Mak 2:11; Luk 5:24 ✡ **5:9:** Mak 2:12; Luk 5:25; 13:14; Sion 9:14 ✡ **5:10:** Ser 17:21 ✡ **5:13:** Mat 8:18; 13:36; Mak 4:36; 7:17; Sion 6:2-3,15 ✡ **5:15:** Sion 9:11 ✡ **5:18:** Mat 14:5; 26:4; Mak 14:1; Sion 7:1,25; 8:37,40; 11:53; 10:30,33

viteni vit Ahi vi Tata kati onen, viteni min keil vit, “Anatin eli naviteni min kami, inau navi Natin Ahi. Ka narmumon etai tounah vousil rendemien onak sasok. Ka asas koa nales Tata onak mul mumoni, kei varei inau, Natnali, namul naleisungeini.✡

20 Tata onak, envatien onen mul enau, ka mul rie lati minau marmari tounah keil koa kei mul mumoni. Ka hetie lati minau tounah keil koa hemarite mok keke inau numoni koa helin tounah koa miles inau namumoni tuai, ka hesakin kami mihetimanin eni.✡

21 Ka en sakien koa Tata onak kilea vasakin meatin tai vamea ran matien ka vasan moulien mini, inau mun koa navi Natnali nakilea masan moulien min koakeil ek vati masani min keil.✡

22 En usite sav, Tata onak kei rolei rahittei usite onen meatin keil, ka ling umen enek en hek keke malei rahit usite onen meatin vasi keil.✡

23 Tata onak mumoni mukonek vasakin meatin vasi keil avahouhou minau koa navi Natnali en vati sakien koa amul avouhou mini. Ka koakeil arvouhoutei minau koa navi Natnali, arie lati keke arvouhoutei min Tata onak koa san inau namita.✡

24 Anatin eli naviteni min kami, koakeil vasi along selusien keil onak ka akur anatin keke Ahi san inau numai, keil varei ikur moulien ten lisenges. Koakeil enek, Ahi herlei rahittei mun usite one keke vasan mahien min keil. Koakeil enek amaluv tuai ran keihoen ten matien, ka akur moulien koa sakras vavus.✡

25 “Anatin eli naviteni min kami, avong mul emai keke koakeil umat ilong ren Natin Ahi ka imoul eris ran matien. Anatin, avong koanek mai tuai.✡

26 Tata kur keihoen keke vasan moulien. Ka en vati sakien enek, kei maen keihoen minau, Natnali, keke nakilea masan moulien min meatin keil.✡

27 Ka, veni navi Natin Meatin, Tata onak san keihoen minau keke malei rahit usite onen meatin keil ka nisan mahien housili.✡

28 Minatimanintei en selusien keil onak. Veni avong mul emai keke koakeil umat tuai ilong rek.✡

29 Ka navong ilonge, keil imemea ran tehitan keil one. Koakeil amum mal en moulien one, keil imea ran matien ka ikur moulien koa sakras vavus. Ka koakeil amum romaltei, keil imea ran matien ka iha ikur mahien koa sakras vavus.”✡

30 Ka Iesu selus eris vit, “Inau, narmumon etai tounah vousil rendemien onak sasok. Navong nalei rahit usite tai, rendemien onak musil asa koa Ahi viteni minau. Anatin, asa koa naviteni mal veni

✡ **5:19:** Sion 5:30; 8:28 ✡ **5:20:** Sion 3:35; 10:17; 15:9; 17:23-24 ✡ **5:21:** Rom 4:17; Efes 2:5; Sion 11:25 ✡ **5:22:** Sion 3:17; 5:27; 9:39; 12:47; Umen 10:42; 17:31 ✡ **5:23:** Plp 2:10-11; Luk 10:16 ✡ **5:24:** Sion 3:15,16; 8:51; 12:44; 3:18; 1Sion 3:14 ✡ **5:25:** Mak 5:41; Luk 7:14; 8:54; Sion 5:28; 11:43 ✡ **5:26:** Sion 1:4 ✡ **5:27:** Sion 5:22; 9:39; Umen 10:42; 17:31 ✡ **5:28:** Sion 5:25; 11:43 ✡ **5:29:** Dan 12:2; Umen 24:15

narsantei vousil rendemien onak, ka namul nasan asas koa Ahi Tata koa sila inau numai en vati.✡

31 Munak vi inau sasok koa namul naselus en usite onak, mal keke minakurtei anatin eni.✡

32 Ka veni Tata onak mul san selusien usil inau, mal keke mihekur anatin enau, veni nakilea keke selusien onen usil inau vi anatin.✡

33 Ka navong kami misila meatin keil onami uva avales Sion Baptis, asa koa kei viteni usil inau vi anatin.✡

34 Ka en usite onak, narlingtei desien onak en asa koa meatin keil ten out netan enges amul aviteni usil inau. Ka navit usil selusien koa Sion viteni usil inau keke kami mikilea mivakur anatin eni ka Ahi houtut moulien onami heka ien.✡

35 Veni Sion suval laet tai koa mukan ka ritin. Ka, ten avong havivi enges, kami misi kami keke mivato en meneai ten hihiseien onen.

36 "Ka tounah tai mul selus keih imok en usite onak mulin asa koa Sion viteni. Umen keil koa Tata sani minau moumoni, keil amul aselus en usite onak avit navi Natnali anatin. Anatin, umen keil onak amul arie lati keke Tata varei san inau numai. Ka num vasin tounah koa lingi en hek keke moumoni.✡

37 Ka Tata koa san inau numai, kei mun selus en usite onak. Ka kami mirlongtei veah ren vuo mirlestei veinan.✡

38 Mirie lati keke selusien onen tovuol en moulien onami, veni mirkurtei anatin enau koa kei sani.✡

39 "Kami mimul milehkao keke milekat anatinien en selusien ten Tus Votut veni mimundemi mivahotin moulien ten lisenges vaka ien. Ka vati selusien keil enek amul aselus usil inau.✡

40 Ka avaseini, kami miseseini mivamai venau keke mivakur moulien ten lisenges vaka venau.

41 "Rovitei tounah minau munak meatin keil asan masmasien minau vuo arsantei.✡

42 Veni nakilea kami, ka nakilea keke envatien en Ahi tovuol en tinomi.✡

43 Avaseini numai en isen Tata onak, kami mirkur revitei inau. Ka munak meatin sav tai hemai en isen sasen enges, kami mihekur revi kei.

44 Kami mimumon tounah keke mivasakin kami mivasan masmasien min kami eris. Ka mirmumontei tounah keke mivakur masmasien vaka ven Ahi varei. Sakini narmutimanintei keke mirkurtei anatin enau.✡

45 "Ka minandemtei keke hehi inau koa nisan selusien tai heha kat usite onami navong mihelomal en meten

---

✡ **5:30:** Sion 5:19; Luk 22:42; Sion 4:34; 6:38 ✡ **5:31:** Sion 8:13-14 ✡ **5:32:** Sion 1:15,34; 3:26; 5:36,37,39; 8:18; 10:25; 15:26; 1Sion 5:6-9; Sion 19:35; 21:24 ✡ **5:33:** Sion 1:19-27 ✡ **5:34:** 1Sion 5:9 ✡ **5:36:** 1Sion 5:9; Sion 10:25,38; 14:11 ✡ **5:37:** Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Sion 5:32; 8:18; 1Sion 5:9 ✡ **5:38:** 1Sion 2:14; Sion 6:29 ✡ **5:39:** Luk 24:27,44; Umen 13:27; 1Pit 1:10-11 ✡ **5:41:** Sion 12:43 ✡ **5:42:** 1Sion 3:17 ✡ **5:44:** Sion 12:43 ✡ **5:45:** Dut 31:26-27

Tata onak. Vuo, hehi Mosis varei koa mimul miling desien onami mul ien koa heselus heha kat usite onami.✡
46 Veni munak vi anatin keke mikur anatin en Mosis, mivakur anatin enau emun, veni kei mutis usil inau.✡
47 ? Ka munak mirkurtei anatin en asa koa kei mutisi usil inau, hemukave suk mihekur anatin en asa koa inau naviteni?”✡

6

Iesu vengan meatin keil taosen elim (5000)

1 Navong Iesu selus min hetetamen keil onen Siu keil evus, va en vot tai ral min meatin keil onen, ka amu koteh Mari Oai ten out Kaleli (mari oai enek avise en Mari Oai ten out Taebirias emun).✡
2 Ka navong Iesu va, tali meatin keil houlu amusili en out ut veni ales merikel keil koa mumoni ka mukave sak revi koakeil amesai.✡
3 Navong Iesu rokol usi oai, vina nesa en hou tai ka rondan ral min meatin keil onen.✡
4 Koanek kur out vesesal en avong ten Anien ten Mul Laui.✡
5 Navong arondan mukok, Iesu lele va, ka lesi keke tali meatin keil houlu umai veni. Sakini, vis Pilip vit, “? Rehehul anien koa hevinvin hehengan tali meatin keil ekek en out kave?”
6 Iesu kilea tuai en asa koa houmoni, ka viteni mukonek keke vasak vis demkatien onen Pilip.
7 Ka Pilip vit kesi vit, “! Ei! Avaseini munak rovakur ui umen vavinvin ven avati ahetai (6) * ka rovahul veret vatal mani enek, anien koanek sakras vavinvin keke meatin vasi keil enek avakur hati veret tai koa vahi havivis vahi ae.”
8 Andru, koa vi meatin tamun onen Iesu ka tunali Saemon Pita, kei viteni vit,✡
9 “Ekek, ehon tai koa kur veret elim koa amumoni en bale, ka mesau elu enges. Ka anien enek rovinvintei varei ven tali meatin keil ekek.”✡
10 Evus, Iesu viteni vit, “Alhiteni min tali meatin keil ekek avatondan.” Out enek, oumunai houlu mul ien, ka tali meatin keil ekek arondan eni. Amo keil vesesal vatokol taosen elim (5000).
11 Navong arondan evus, Iesu kur veret, san masmasien min Ahi veni, ka sani min meatin keil onen ariti vasi min tali meatin keil. Ka mumoni vatte tas en mesau. Meatin keil vasi akanian rokol avong koa alonge avit vinvin.
12 Navong meatin keil vasi akanian vinvin, Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Alva allah soke anien keil koa mules keke reherpuruntei.”

✡ **5:46:** Dut 18:15; Luk 24:27; Umen 3:22; 7:37 ✡ **5:47:** Luk 16:29-31 ✡ **6:1:** Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17 ✡ **6:2:** Mat 4:25; 8:1; 12:15; 19:2; 20:29; Mak 5:24; Luk 9:11; Sion 2:23; 6:14 ✡ **6:3:** Mat 5:1; 24:3; Mak 3:13; Luk 22:39 ✡ **6:4:** Luk 22:1; Sion 2:13; 11:55 * **6:7:** Selusien kati teni vit, *“200 denarie,”* koa suval 200,000 vatu. Iesu ral min meatin keil onen arkurtei mani koa vamukonek. ✡ **6:8:** Mat 4:18; 10:2; Mak 1:16; Luk 6:14; Sion 1:40 ✡ **6:9:** Sion 21:9,13

13 Sakini, uva aso ruain soke anien keil ten veret bale elim (5) enges koa meatin keil akan rani. Ka amutimanin navong alesi keke asien veiat teindan elu (12) vil mules.
14 Navong tali meatin keil ekek alei kilea en merikel koa Iesu mumoni, aviteni avit, "Anatin eli, koanik vi Provet koa Ahi vat kati vit hesani hemai en out netan."✡
15 Iesu kilea keke tali meatin keil imai ka ikeih kati keke vamai vahi asuv houlu one. Sakini, lokovein keil amules, ka vina va en vatihou tai nesa keke vato sasen.✡

Iesu mual en oai✡

16 Navong vongien emai, meatin keil onen Iesu avita aiou.
17 Alesi keke out vong ka Iesu romaitei veah ven keil. Sakini, uva en vot one ka amu koteh oai keke avaha ris en taon ten out Kapaniam.
18 Navong uva, avotini keih keke avahalis veni avisu min eang takeih tai ka oai langlango houlu.
19 Navong avalis en vot rokol kilomita elim (5 km), amutimanin ales Iesu mai ven keil ka mul mual en oai suval mul mual en atan. Navong alesi ametau houlu.
20 Ka Iesu viteni min keil vit, "!Minametautei! !Inau navi kei!"†✡
21 Navong alesi keke kei anatin, asi keil avakuri en vot. Ka navong Iesu vut va en vot, amutimanin keke rokol out ut en out koa e vati avaha ien.
22 Out mulan, tali meatin keil koa aro veah en usi oai amundemi keke iles Iesu, veni alei kilea keke meatin keil onen enges uvut uva en vot koa heite tas, ka alokovein Iesu mules.
23 En avong enek, meatin sav keil aka en taon ten out Taebirias umai en vot keil one. Umai ut vesesal en out koa Iesu san masmasien min Ahi ven veret ka sani vahengan tali meatin keil eni.✡
24 Navong meatin keil enek alesi keke Iesu ka meatin keil onen armultei mun ekonek, uvut en vot keil one ka uva en taon ten out Kapaniam keke avalekati.

Iesu vi veret ten moulien

25 Meatin keil avotin Iesu en usite ten Mari Oai ten out Kaleli. Ka navong avotini, avisi avit, "?Tiser, keik komai ekok nengeis varei?"
26 Iesu vit risi vit, "Naviteni anatin min kami keke mirlekattei inau veni milei kilea aneite ten merikel keil koa namul namumoni. Vuo. Mimul milekat inau veni nasakin vangomi laia en veret.✡
27 Kami minasantei kami ven anien enges koa hervitei tuetin hemai hetisa. Hetahos imok mihesan kami ven anien koa sakras vatisa koa hesan moulien min koakeil vasi akuri. Inau, Natin Meatin, nakilea masani min

✡ **6:14:** Dut 18:15,18; Umen 3:22; 7:37 ✡ **6:15:** Sion 18:36; Mat 14:23; 15:29; Mak 6:46; Luk 6:12 ✡ **6:15:** Mat 14:22-33; Mak 6:45-52 † **6:20:** Vahesa selusien enek vahit, *"Inau NAVI,"* koa vi 'Iahova,' isen kati onen Ahi (Eks 3:14).
✡ **6:20:** Mat 14:27 ✡ **6:23:** Sion 6:11 ✡ **6:26:** Sion 6:11-12 ✡ **6:27:** Sion 4:14; 6:50,51,54,58

kami, veni Ahi, Tata onak, rie lat inau ka si kei venau.”✡
28 Sakini meatin keil avisi avit, “? Mehoumon sa koa mehousil asa koa Ahi en vat komai mevoumoni?”
29 Ka Iesu vit kesi vit, “Asa koa Ahi en vat kami mivoumoni mukok: miheling demkatien onami en meatin koa kei sila.”
30 Sakini, avis Iesu avit, “? Kumon merikel sa mevalesi keke meheling demkatien onomai enuk? ?Anatin, kumon sa varei?
31 Navong avu keil onomai amual en out volvol, akan manna koa Mosis sani min keil, veni Tus Votut vit, *‘Kei san veret ran out nesa vi ae.’ ”* *Sam keil 78:24*✡
32 Ka Iesu viteni min keil vit, “Naviteni anatin min kami, kei koa san veret ran out nesa vi ae rovitei Mosis. Vi Tata onak koa sani min keil. Ka kei mul sani min kami veret koa vi anatin koa ka en out nesa.
33 Ven veret koa Ahi mul sani vi kei koa mita netan ran out nesa ka mul san moulien min meatin keil ten out netan.”✡
34 Navong alonge mukok, avisi avit, “Asuv, kisan veret enek min komai li lisenges.”✡
35 Sakini, Iesu viteni min keil vit, “Inau navi veret koa san moulien. Koakeil vasi umai venau, amai herkattei mun keil. Ka koakeil akur anatin enau, mararo herkattei mun keil.✡
36 Ka avaseini miles inau ka merikel keil koa namumoni, mirkurtei anatin veah enau.✡
37 Koakeil vasi Tata onak rie lat keil avahi meatin keil onak, keil imai usil kat inau. Ka nikur revi koakeil vasi usil kat inau, nirseseintei keil en avong etai.✡
38 “Nikur revi keil veni namita ran out nesa keke moumon asa koa kei koa sila inau en vati moumoni. Narmumonteis asa koa inau sasok ek vati.✡
39 Ka kei en vati keke malekat revi tounah vasi koa lingi en hek keke tounah tovuol vavuol. Ka en keite ten tounah vasi, meatin vasi keil onak imea ran matien.✡
40 Ven Tata onak en vati keke koakeil vasi ales Natnali ka akur anatin eni ikur moulien ten lisenges. Ka, en keite ten tounah vasi, nisakin keil imoul eris ran matien.”
41 Navong Siu keil alonge keke Iesu vit vi veret koa ka en out nesa, aselus kutut kati avit,✡
42 “Komai mekilea en meatin ekek. Ka mekilea en tata ka mama onen emun. Kei vi Iesu, natin Siosep enges. ?Sakini, hemukave suk kilea vahiteni keke mita ran out nesa?”✡
43 Iesu vit kesi vit, “Kami minasel kututtei mun usil selusien keil onak.
44 Koakeil enges Tata onak mul sila keil keke avamai venau akilea imai ihi meatin

✡ **6:31:** Eks 16:15; Nam 11:7-9; Neh 9:15; Sion 6:49,58; Sam 105:40 ✡ **6:33:** Sion 6:41,51 ✡ **6:34:** Sion 4:15; Mat 6:11; Luk 11:3 ✡ **6:35:** Sion 6:48,51,58; 4:14 ✡ **6:36:** Sion 20:31 ✡ **6:37:** Sion 17:2,7,24; Mat 11:28 ✡ **6:38:** Mat 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42; Sion 4:34; 5:30 ✡ **6:39:** Sion 6:44,54; 10:28,29; 11:24; 17:12; 18:9 ✡ **6:41:** Sion 6:33,35,51,58 ✡ **6:42:** Mat 13:55; Mak 6:3; Luk 4:22 ✡ **6:44:** Sion 6:65; 6:39,40,54; 11:24

keil onak. Ka inau nisakin keil imoul eris ran matien en keite ten tounah vasi.✡
45 Provet keil telamu amutisi avit, *'Ahi varei hehisein meatin vasi keil.' Aesea 54:13*✡ Ka koakeil along ren Ahi ka akur hihiseien eni amul umai venau.
46 Narvitentei keke meatin tai les Tata en meten kati. Inau enges nales Tata onak veni naka veni.✡
47 Anatin eli naviteni min kami keke koakeil vasi aling demkatien one enau ikur moulien ten lisenges.✡
48 Inau navi veret koa san moulien.✡
49 Avu onami keil akan manna en out volvol. Ka avaseini, keil umatmat.✡
50 Ka inau navi veret koa mita netan ran out nesa. Ka koakeil akan veret enek asakras avamat.✡
51 Anatin, inau navi veret koa san moulien koa mita netan ran out nesa. Meatin koa kan veret enek, kei hemoul lisenges. Veret koa nasani min kami vi avek. Ka namul nasani min meatin keil ten out netan keke akilea avakur moulien."
52 Navong Siu keil along selusien onen Iesu amutimanin ka asel min keil eris avit, "?Ei, mukave? ?Meatin ekek hesan aven min komai meheani hemukave?"
53 Ka Iesu viteni min keil vit, "Anatin eli naviteni min kami, munak miherkantei aven Natin Meatin, ka mihermuntei ran, misakras mivakur moulien ten lisenges.
54 Koakeil akan avek ka amun rak, nisakin keil enges imoul eris ran matien en keite ten tounah vasi.✡
55 Veni avek vi anien koa vi anatin, ka rak vi tounah tamunien koa vi anatin.
56 Koakeil akan avek ka amun rak‡ akapil vituai ral minau, ka inau nakapil vituai ral min keil.✡
57 "Tata onak sila inau numai ka kei vi vatte ten moulien. Inau nakur moulien rani. Sakini, en vati sise enek, koakeil akan inau ikur moulien ranau.
58 Sakini, avek vi veret koa mita ran out nesa. Ka rosuvaltei veret koa avu onami keil akani, ka katau suk umatmat. Veni meatin koa kan veret ekek hekur moulien ten lisenges."
59 Iesu viten selusien keil ekek navong mul vihisei en eim tahihiseien onen Siu keil en taon ten out Kapaniam.

Meatin keil houlu armusiltei mun Iesu veni amundemi avit hihiseien keil onen keih

60 Navong koakeil amusil Iesu along selusien keil onen, aviteni min keil eris avit, "Ei, hihiseien keil ekek keih varei keke rovakuri. ? Isei varei kilea vakur anatin eni?"
61 Ka Iesu kilea keke meatin keil onen amul aselus kutut kat hihiseien keil onen enek. Sakini, les keil ka vit, "? Mukave? ? Hihiseien keil ekek mul sakin kami mimutimanin ka mimusavoi en demkatien onami?

✡ **6:45:** 1Tes 4:9 ✡ **6:46:** Sion 1:18 ✡ **6:47:** Sion 3:15,16,36 ✡ **6:48:** Sion 6:35,41,51,58 ✡ **6:49:** Sion 6:31,58 ✡ **6:50:** Sion 6:33,58 ✡ **6:54:** Sion 6:39,40,44; 11:24 ‡ **6:56:** Aneite ten selusien enek vi meatin koa mai kur anatin en Iesu. ✡ **6:56:** Sion 15:5; 1Sion 3:24

62 Ka mihetimanin ka mihesavoi anatin munak miheles inau, Natin Meatin, nihina ris en out nesa, out koa naka ien mulamu.✡
63 Ninin onen Ahi varei mul san moulien min meatin keil. Ka meatin sakras vahotin moulien vaka en keihoen onen sasen. Selusien keil koa nasani min kami aka ven Ninin ka amul asan moulien.✡
64 Ka tei en kami arlingtei demkatien one enau." Iesu viteni mukok veni, en avong koa mum rohtoh en umen onen, kilea tuai isei en keil herlingtei demkatien onen eni, ka isei varei hemaeni heha en hen vativieh keil onen.✡
65 Evus, Iesu vit risi vit, "Veni nakilea keke meatin houlu irlingtei demkatien enau, naviteni min kami tuai keke meatin tovuol kilea vamai venau munak Ahi romaentei."✡

66 En avong koanek, meatin keil houlu alokoveini ka armusiltei mun.
67 Navong Iesu les meatin keil enek amul uva rani, viles les meatin teindan elu (12) onen ka vis keil vit, "? Ka mukave en kami? ?Kami emun mihelokovein inau?"

68 Ka Saemon Pita vit kesi vit, "? Asuv, munak mehelokoveinuk, meheha ven isei mun? Veni keik kos kokur selusien koa san moulien ten lisenges.✡
69 Ka komai meling demkatien onomai enuk ka melei kilea keke keik kovi Mesaea, Meatin Votut onen Ahi."✡
70 Ka Iesu viteni min keil vit, "Inau varei narie lat kami koa mivi teindan elu (12) keke mivousil inau. Ka avaseini, tai en kami vi Temat."
71 Iesu mul vit usil Sudas, natin Saemon Eskariot. Veni avaseini Sudas vi tai en meatin teindan elu (12) onen, kei hemaen Iesu heha en hen vativieh keil onen.✡

7

Tunali Iesu keil arlingtei demkatien one eni

1 Katau en koanik, Iesu mual ka mum en out keil en provins ten out Kaleli. Ka en rovattei vaha en provins ten out Sudea, veni kilea keke hetetamen keil onen Siu keil alekat ahho keke avou vini.✡
2 Ka navong Ale ten Votevav Keil mai vesesal,✡
3 tunali Iesu keil aviteni mini avit, "Konatoteis ekok en provins ten out Kaleli. Hetahos imok kiha en provins ten out Sudea keke koakeil e vati avousiluk akilea avales merikel keil koa komul komumoni.
4 Kiha ekonek veni meatin koa en vati vamai vahi heteetamen tai en meten meatin keil sakras voum suai. Sakini, munak vi anatin keke kokilea kovoumon merikel keil, kumoni en mesaiuai keke kihothot enuk min meatin keil ten out netan."
5 Tunali keil aviteni mukonek veni, avaseini avi tunali kati, keil emun

✡ **6:62:** Umen 1:9-11 ✡ **6:63:** 2Kor 3:6 ✡ **6:64:** Sion 13:11 ✡ **6:65:** Sion 6:44 ✡ **6:68:** Sion 6:63 ✡ **6:69:** Mak 1:24; Luk 4:34 ✡ **6:71:** Sion 12:4 ✡ **7:1:** Sion 5:18; 7:19,25; 8:37,40 ✡ **7:2:** Lev 23:34 ✡ **7:5:** Mak 3:21

arkurtei anatin eni keke kei vi Mesaea.✡

6 Ka Iesu viteni min keil vit, “Avong keke nihothot enau min meatin vasi keil romaitei veah. Ka kami mikilea mivoumon asa koa emi vati en avong vasis.✡

7 Meatin keil ten out netan tine rokattei kami. Ka tine mul kat inau veni namul navit leini keke sakien keil one tisaso.✡

8 Kami miheha en mari ale ekek. Inau nirvatei mau, veni avong romaltei veah keke maha.”

9 Navong Iesu selus mukok, kei ro enges en provins ten out Kaleli.

Iesu va en Ale ten Votevav Keil en out Serusalem

10 Navong tunali Iesu keil uva en ale, Iesu ro nges teim avong vahis emun. Evus, kei mun va, ka mum suai eni ral min meatin keil onen keke meatin sav keil emun areingeingeni.

11 En out Serusalem, hetetamen keil onen Siu keil amul alekat vis Iesu en vangi meatin keil koa umai ven ale. Keil amul avis meatin keil avit, “?Meatin ekek mul kave?”✡

12 Meatin keil koa umai en ale enek aselus lelau houlu usil Iesu. Tei en keil avit, “Kei vi more meatin tai.” Ka tei mun en keil avit, “Vuo, kei mul luvos meatin keil.”

13 Ka meatin keil arselus leintei usil Iesu veni ametau keke hetetamen keil onen Siu keil analongtei ka anoum nakeih kat keil.✡

14 Navong Siu keil amul veah amumon tounah ten ale enek, Iesu mai en out Serusalem, va en teahu ten Eim Votut, ka visein meatin keil ien.

15 Ka navong hetetamen keil onen Siu keil along hihiseien keil onen, amutimanin eni avit, “? Meatin koanek kur ileilien keil ekek en out kave, veni kei rovatei en sukul keke avahiseini?”✡

16 Iesu vit kesi vit, “Tounah keil koa namul navihisei eni arkatei venau. Aka ven Ahi koa sila nau.✡

17 Koakeil e vati avoumon asa koa Ahi en vati, keil ilea keke hihiseien keil onak aka ven Ahi ka arkatei ven inau sasok.

18 Meatin koa mul san selusien koa ka ven kei sasen enges, kei en vati vahou lat kei sasen enges vahina nesa. Ka meatin koa mul sak visi vahou lat kei koa sila, kei vi anatin ka luvosien tovuol ien.✡

19 Kami vasi mikilea keke Mosis san mengkatien keil min kami. Ka tovuol en kami mul long kat vasi mengkatien keil enek. ? Sakini, vensa varei mimul milekat ahho keke mivou vini nau?”✡

20 Vangi meatin keil koa araengoni aviteni mini avit, “Vahesa temat tai mul enuk koa viles rendemien onom. ? Isei varei sak visi vou vinik?”✡

✡ **7:6:** Sion 2:4; 7:30; 8:20 ✡ **7:7:** Sion 15:18; 3:19 ✡ **7:11:** Sion 11:56 ✡ **7:13:** Sion 9:22; 19:38; 20:19 ✡ **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 ✡ **7:16:** Sion 12:49; 14:10 ✡ **7:18:** Sion 8:50 ✡ **7:19:** Sion 1:17; Umen 7:53; Rom 2:21-24; Sion 5:18; 7:1,25; 8:37,40 ✡ **7:20:** Sion 8:48,52; 10:20 ✡ **7:21:** Sion 5:16

21 Iesu vit kesi vit, “Inau namumon merikel tai en Sabat ka mimutimanin eni ka tinomi kat inau veni.✡
22-23 Ka kami emun mimumon umen tai en Sabat navong mimusil mengkatien keil onen Mosis usil vekahoi. Veni kei meng kati vit ehon keil onami iha en vekahoi navong avong one hehi outel (8) kati.✡ Ka munak avong enek kistal en Sabat, mimumon umen enek ten vekahoi en Sabat keke mirrali kotehtei mengkatien koanek onen Mosis. Ka rovitei Mosis koa mum rohtoh en mengkatien koanek, vati avu onami keil telamu amumon rohtoh eni. Sakini, romaltei keke tinomi kat inau veni nasak revi vasin aven meatin tai en Sabat.✡
24 Sakini, minalei rahittei mun meatin keil nousil lesien onen meatin keil. Ka mihelei rahit asa koa meatin tai mumoni housil rendemien koa mal anatin.”✡

Meatin keil arkilea revitei keke Iesu vi Mesaea vuo isei

25 Navong tei en meatin keil en out Serusalem ales Iesu mul vihisei avit, “? Rovitei meatin koa hetetamen keil orer e vati avou vini?✡
26 ! Ka miheles visi! Kei mul selus en out koa vi mesai en meten meatin keil, ka hetetamen keil arviten etai tounah. Vahesa keil akilea vi anatin keke kei vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai.
27 Ka avit navong Mesaea hemai, meatin hetovuol heilea keke ka kave. Sakini, kei sakras vahi Mesaea veni rokilea keke meatin enek ka kave.”✡
28 Navong Iesu vihisei en teahu ten Eim Votut, kei selus va nesa vit, “?Mukave? ? Anatin keke kami mikilea inau ka out kave naka ien? Narmaitei ekok vousil rendemien keil onak. Numai ekok musil rendemien onen Ahi koa sila inau. Kei varei vi anatin, ka kami mireingeingeni.✡
29 Inau nakilea eni, veni naka veni ka kei sila inau namita.”
30 Navong along selusien onen, meatin keil e vati mok avahuli kati. Ka meatin tovuol voumoni veni avong kati onen romaitei veah.✡
31 Ka meatin keil houlu akur anatin keke kei vi Mesaea. Veni avit, “Aviteni avit navong Mesaea hemai, kei houmon merikel keil hehi houlu. ! Ka meatin tovuol kilea voumon merikel keil vahi houlu imok valin koakeil Iesu mul mumoni!”✡
32 Farasi keil along asa koa vangi meatin keil amul aselus lelau eni usil Iesu. Sakini, keil ka asuv keil onen pris keil asila meatin taleikokoeien keil koa alei kokoe en Eim Votut onen Ahi keke avaha avahuli kat Iesu.
33 Navong meatin taleikokoeien keil amul umai, Iesu viteni vit, “Nito hetal min kami avong hehi

✡ **7:22-23:** Sen 17:10-13; Lev 12:3 ✡ **7:22-23:** Sion 5:8-9,16 ✡ **7:24:** Aes 11:3; Sion 8:15; Lev 19:15; Aes 11:4 ✡ **7:25:** Sion 5:18; 7:1,19; 8:37,40 ✡ **7:27:** Sion 9:29 ✡ **7:28:** Sion 8:55; 17:25 ✡ **7:30:** Sion 8:20; 7:44; 2:4; 7:6 ✡ **7:31:** Sion 2:3; 8:30; 10:42; 11:45; 12:11,42 ✡ **7:33:** Sion 13:33; 16:5

havivis. Hevus, niha ris ven kei koa san inau namita.✡
34 Kami mihelekat vis inau, ka mihervotintei inau. Mihervotintei inau veni misakras mivaha en out niha nito ien.”✡
35 Navong alonge mukok, hetetamen keil aviteni min keil eris avit, “? Meatin enek heha en out kave koa rosakras rovahotini? ? Vahesa heha ven Siu keil koa amul en kantri sav keil, vuo heha hehisein me-Gris keil varei?
36 ? Asa varei aneite ten selusien onen keke rehelekat visi, ka rehervotintei?”

Iesu vit hesan oai ten moulien min meatin keil

37 En avong ekor ten avong oulu (7) ten ale enek koa vi hetetamen imok mulin avong sav keil teni, Iesu mulomal en teahu ten Eim Votut ka selus vina nesa vit, “Kami koa mararo kat kami mihemai venau.*✡
38 Meatin koa kur anatin en inau hemai hemuni. Ka asa koa Tus Votut vit usili hekistal hehi anatin koa vit, *‘Nisakin oai koa san moulien hemai heka en tin meatin, ka houe hehi houlu hesuval oaisal tai.’ ”* *Aesea 44:3*
39 Navong Iesu viten selusien koanik, vi tatavolien tai usil Ninin Votut. Aneite teni vi koakeil akur anatin keke kei vi Mesaea, Ninin Votut hemai heto en keil. Ka en avong enek, Ninin Votut romaitei veah en meatin keil, veni Iesu rovinatei veah keke vakur hetetamenien onen.✡
40 Navong meatin keil along selusien keil ekek onen Iesu, tei en keil avit, “!Meatin ekek vi Provet koa suval Mosis koa Ahi vat kati keke hesani!”✡
41 Ka tei keil avit, “Vuo, kei vi Mesaea varei.”✡

Ka tei mun en keil avit, “Kei sakras vahi Mesaea veni Mesaea sakras vaka en provins ten out Kaleli.

42 Veni Tus Votut viteni keke Mesaea heka en vatiamal onen asuv houlu Deved, ka ihasi en out Betlehem, taon koa Deved ro ien en avong telamu.”✡
43 Sakini, vangi meatin keil enek akur rendemien tateisav keil usil Iesu.✡
44 Ka tei keil e vati avahuli kati, ka meatin tovuol vaha voumoni.✡

Hetetamen keil onen Siu keil arkurtei anatin en Iesu

45 Meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut koa asuv keil onen pris keil ka Farasi keil asila keil keke avaha avahuli kat Iesu along tounah koa Iesu viteni. Evus, uva ris ven avat keil one.

✡ **7:34:** Sion 8:21; 13:33; 13:36; 17:24 * **7:37:** En avong oulu ten Ale ten Votevav Keil, pris keil uva en Meterumrum Saelom keke avaseh oai. Alah oai enek va ris en teahu ten Eim Votut ka amutahi va en ahor ten sanien votut. Oai enek vi metai tai vasakin meatin keil avandem kat oai koa Ahi sani min me-Isrel keil navong amual en out volvol sua hanumau elu (40). Ka aneite tamun teni vi tokolkatien keil koa Ahi hetahi en me-Isrel keil en keite ten tounah vasi. Ka Iesu vit leini keke kei vi sise keke avakur oai enek. ✡ **7:37:** Pro 18:4; Aes 58:11 ✡ **7:39:** Sion 16:7; 20:22; Umen 2:4 ✡ **7:40:** Dut 18:15-22; Sion 6:14; Umen 3:22; 7:37 ✡ **7:41:** Sion 4:29; 7:26; Umen 9:22; Sion 7:52 ✡ **7:42:** 2Saml 7:12; Sam 89:3-4; Maek 5:2; Mat 2:5-6 ✡ **7:43:** Sion 9:16; 10:19 ✡ **7:44:** Sion 7:30

Ka navong asuv keil onen pris keil ka Farasi keil alesi keke umai hon enges avit, "?Vensa varei mirvuli kattei Iesu?"

46 Ka meatin taleikokoeien keil avit kesi avit, "Mirvuli kattei veni selusien onen tahos imok. Hihiseien keil onen rosuvaltei onen meatin sav keil."

47 Farasi keil avis keil avit, "? Mukave? ? Meatin enek luvos kami mun?

48 Tovuol en komai hetetamen keil ka Farasi keil koa vakur anatin eni ka vousili.✡

49 Vi meatin kuren keil enges koa arkileatei mengkatien keil onen Mosis keke akur anatin eni. Ka ven koanek, sesendaen mul en moulien one."

50 Nikodimas, koa va selus min Iesu tuai, kei ro ekonek ral min keil. Ka navong long selusien keil one viteni vit,✡

51 "? Mukave? ? Mengkatien keil orer maeni keke rovasan mahien min meatin tai navong rorlei rahittei veah usite onen en kot keke rovahotin asa koa kei mumoni romaltei? Vuo, romaentei."✡

52 Hetetamen sav keil avul kati avit, "! Ei! ? Mukave? ? Keik emun kovi koan Kaleli? Munak kilekat visi en selusien vasi keil ten Tus Votut, kilei kilea keke provet tovuol vaka en provins ten out Kaleli."✡

53 Evus, keil vasi uva ris teim se.

8

*Iesu rie lat enmahisien min ahin koa mum tisa ral min meatin tai**

1 Iesu va en Hou Nei Olip ral min meatin keil onen ka amatil ien.✡

2 Out mulan, Iesu va ris en teahu ten Eim Votut. Meatin houlu umai veni ka akarahiti, ka Iesu rondan ka visein keil.✡

3 Navong mul veah vihisei, tiser keil ten mengkatien keil onen Mosis ka Farasi keil amulamun ahin koa avotini matil ral min meatin tai koa rovitei meatin kati onen. Ka asakin ahin enek mulomal en meten meatin keil.

4 Evus, aviteni min Iesu avit, "Tiser, ahin ekek, navong avotini, mul semau matil ral min meatin tai koa rovitei meatin kati onen.

5 Mengkatien onen Mosis viteni keke reheov vini ahin keil vatinek. ? Ka keik, koviten sa?"✡

6 Keil avis Iesu mukok keke akilea avahuli kati ven selusien onen.†✡

Ka Iesu malingling, ka mutis tounah tai en atan ral min kalihen.

7 Ka keil amules avisi vasa kes hihiseien one. Sakini, mulomal ka viteni min keil vit, "Isei en kami koa romumontei tounah vatisa, kei varei heov rohtoh eni."✡

✡ **7:48:** Sion 12:42 ✡ **7:50:** Sion 4:1-2; 19:39 ✡ **7:51:** Dut 1:16 ✡ **7:52:** Sion 1:46; 7:41 * **8::** Tei en tus matu keil ten Sion, tunien koanek ten Sion 8:1-11 tovuol ien. ✡ **8:1:** Luk 21:37 ✡ **8:2:** Mat 26:55 ✡ **8:5:** Lev 20:10; Dut 22:22 † **8:6:** Veni munak Iesu hehit, "Reherkovtei ahin ekek," hetali koteh mengkatien onen Mosis. Ka munak hehit, "Mal rovove," hetali koteh mengkatien onen kavmen ten out Rom koa romaentei Siu keil avasan matien min mesav keil. ✡ **8:6:** Mat 22:15 ✡ **8:7:** Dut 17:7

8 Evus, malingling eris, ka mutis tounah tamun en atan.
9 Navong tiser keil ten mengkatien onen Mosis ka Farasi keil alonge mukok, tetai en keil vasi uva. Koakeil amatu uva mulamu, tai evus, tamun va vio … Iesu kei sasen ro, ka ahin enek mul veah mulomal en meten.✡
10 Evus, Iesu mea mulomal ka viteni mini vit, "? Ahin, meatin keil uva kave? ? Mukave? ? Tovuol en keil vato vahit kimat ven tisaen onom?"
11 Ahin vit kesi vit, "Asuv, meatin tovuol."
Ka Iesu viteni mini vit, "Hesakini, inau mun nirvitentei keke kikur etai mahien. Ka kiha ris teim, ka kosa heha, konoumtei mun natisa."✡

Iesu vi meneai onen Ahi min meatin keil ten out netan

12 Navong Iesu mul veah en teahu ten Eim Votut, selus eris min meatin keil vit, "Inau navi meneai en out netan koa ritin luvat rendemien onen meatin keil. Ka meatin koa mul musil inau hermualtei en mankoli, veni meneai koa hel ien hetitin luvat sise ten moulien mini."‡✡
13 Farasi keil koa alonge aviteni mini avit, "Keik kos komules koselus en usite onom. Sakini, mesakras mevakur anatin en selusien onom."✡
14 Iesu vit kesi vit, "Anatin keke namul naselus en usite onak. Ka asa koa naviteni anatin veni nakilea out kave naka ien, ka nakilea out koa niha ien. Ka kami mireingeingen out kave naka ien vuo out kave niha ien.✡
15 Navong kami milei rahit en usite onak, mimusil rendemien onen meatin keil enges ten out netan. Ka inau, narmultei malei rahit usite onen meatin keil.✡
16 Ka avaseini munak nilei rahit usite onen meatin tai, asa koa nihiteni hehi anatin. Veni rovitei inau sasok koa namumoni, ka inau komal Tata onak koa sila inau namita mellei rahit vituai eni.✡
17 En mengkatien keil onen Mosis koa kami varei mimusil kati, aviteni keke navong selusien onen meatin elu usil tounah tai luvinvin, meatin keil akilea avakur anatin keke asa luviteni vi anatin.✡
18 Sakini, inau naselus en usite onak, ka Tata onak koa sila inau, kei emun mul selus en usite onak."✡
19 Ka avisi avit, "? Mukonek, tata onom kave?"✡

Iesu vit kesi vit, "Kami mireingeingen inau ka mireingeingen Tata onak emun. Veni, munak mikilea enau, mivailea en Tata onak emun."

✡ **8:9:** Mat 22:22 ✡ **8:11:** Sion 5:14 ‡ **8:12:** Navong amumon Ale ten Votevav Keil, pris keil uva en teahu ten Eim Votut ka amunit ahang en mari laet tai koa kandel houlu mul ien. Vahesa Iesu vit leini keke meneai ten laet enek vi tatavolien koa mul vit usil kei. ✡ **8:12:** Aes 49:6; Sion 1:4,5,9; 9:5; 12:46 ✡ **8:13:** Sion 5:31 ✡ **8:14:** Sion 13:3; 16:28; 7:28; 9:29 ✡ **8:15:** 1Saml 16:7; Sion 7:24; 12:47 ✡ **8:16:** Sion 5:30; 5:37; 8:29 ✡ **8:17:** Dut 17:6; 19:15 ✡ **8:18:** 1Sion 5:9 ✡ **8:19:** Sion 16:3; 14:7

20 Navong Iesu viten tounah keil enek, mul en teahu ten Eim Votut, vesesal en out koa aling revi mani ien. Ka avaseini out enek vesesal en out koa hetetamen onen Siu keil alah ruai ien, meatin tovuol vahuli kati, veni avong onen romaitei veah.✡

Iesu vit luvat matien onen

21 Evus, Iesu vit risi min tiser keil ten mengkatien onen Mosis ka Farasi keil vit, "Inau niha en out sav tai, ka avaseini mihelekat vis inau, kami miherhotintei inau. Kami mihemat ka mihekur mahien ven tisaen keil onami. Out koa inau niha ien, kami misakras mivaha ien."✡

22 Hetetamen keil onen Siu keil areingeingen aneite ten selusien onen Iesu. Sakini aselus min keil eris avit, "? Vensa varei viteni keke rosakras rovaha en out koa kei heha ien? ?Hemukave? ?Hou vini kei sasen enges?"✡

23 Iesu vit risi vit, "Kami mivi ten out netan enges. Ka inau, navi ten out nesa. Kami mivi meatin keil ten out netan, ka inau narvitei ten out netan.✡

24 Sakini, naviteni keke kami mihemat ka mihekur mahien ven tisaen keil onami. Veni munak kami miherkurtei anatin eni keke inau navi kei,§ anatin keke mihemat hetal min tisaen keil onami."✡

25 Keil amutimanin avit, "?!Keik kovi isei varei!?"

Ka Iesu vit kesi vit, "Mulamu rokol kosa, namul navit usil inau min kami.

26 Inau nakilea maselus usil tounah houlu koa tisa vaha kat usite onami. Ka namul navit leini min meatin keil ten out netan asas koa Tata viteni minau veni nakilea keke kei koa sila inau namita vi anatin."✡

27 Navong Iesu mul vit usil Tata onen, keil areingeingeni keke Iesu mul selus usil Tata onen en out nesa.

28 Sakini, Iesu viteni min keil vit, "Navong kami mihou lat Natin Meatin hehina nesa,✡ mihelei kilea keke inau navi kei.** En avong koanek miheilea suk keke narmumon etai tounah vousil rendemien onak sasok. Ka namul naviten asas koa Tata onak mul viseinau eni.✡

29 Ka kei koa sila inau mul venau ka rolokoveintei inau. Veni, lisenges, namul namumon asas koa mal en meten."✡

30 Navong Iesu viten tounah keil enek, meatin keil houlu akur anatin eni keke vi Mesaea anatin.✡

Iesu vit usil asa koa hetie lat meatin keil kati onen

31 Evus, Iesu lesi keke tei en Siu keil akur anatin eni, ka viteni min keil vit, "Munak mihehikiti keke mihelong kat hihiseien keil

✡ **8:20:** Sion 7:30 ✡ **8:21:** Sion 7:34,36; 13:33 ✡ **8:22:** Sion 7:35 ✡ **8:23:** Sion 3:31; 17:14 § **8:24:** Vahesa selusien enek vahit, *"inau NAVI,"* koa vi 'Iahova,' isen kati onen Ahi (Eks 3:14). ✡ **8:24:** Sion 13:19 ✡ **8:26:** Sion 7:28; 12:49 ✡ **8:28:** Nam 21:9; Sion 3:14; 12:32 ** **8:28:** Vahesa selusien enek vahit, *"inau NAVI,"* koa vi 'Iahova,' isen kati onen Ahi (Eks 3:14). ✡ **8:28:** Sion 5:19 ✡ **8:29:** Sion 8:16; 16:32 ✡ **8:30:** Sion 2:23; 7:31; 10:42; 11:45; 12:11,42 ✡ **8:31:** Sion 15:7

onak, hetie lati keke mihehi meatin keil onak anatin.✡
32 Miheilea asa koa vi anatin, ka anatinien enek hesakin kami mihemaluv anatin."
33 Ka keil avit, "Komai mevi vatiamal onen Ebraham, ka mervitei slev onen etai meatin en avong etai.†† ?Sakini, vensa varei koviteni keke komai mehemaluv anatin?"✡
34 Iesu viteni min keil vit, "Naviteni anatin min kami keke meatin vasi koa amumon tisaen umai avi slev keil teni.✡
35 Ka slev tai, vulin tovuol en vatiamal kati onen masta onen. Ka natin masta enek, vulin kati en vatiamal onen mul lisenges.✡
36 Sakini, munak Natin Ahi sakinuk komaluv, kimaluv anatin.
37 Nakilea keke kami mivi vatiamal onen Ebraham keil. Ka avaseini, mimul misak visi mivalekat sise keke mivou vini nau vaka ien. Ka emi vati keke mivou vini nau veni out tovuol en tinomi keke selusien onak vaha vato ien.✡
38 Inau namul navit mesein asa koa nalesi navong naro ral min Tata onak. Ka kami, mimul mimumon asa koa tata onami viteni min kami keke mivoumoni."
39 Keil avit kesi avit, "Tata onomai Ebraham."✡
Ka Iesu viteni vit, "Munak kami mivi titan Ebraham keil anatin, kami mivaleisungein sakien keil onen.
40 Inau navit meseini min kami anatinien koa Ahi viteni minau. Ka kami, misak visi mivou vini inau. Koanek rovitei sakien keil onen Ebraham.
41 Vuo. Kami mimul mimumon sakien keil onen tata kati onami."✡
Ka keil aviteni avit, "!Ei! ! Rovitei komai koa mevi ehon keil ten sise! Tata onomai tas, koa vi Ahi varei."
42 Iesu viteni min keil vit, "Munak vi anatin keke Ahi vi Tata onami, envatien onami val enau. Veni inau naka ven Ahi, ka kosa, namul ekok. Narmaitei vousil rendemien onak, ka Ahi sila inau.✡
43 Ka nakilea vensa varei kami misakras mivalong kilea asa koa naviteni. Veni emi rovattei mivailea en selusien keil onak.
44 Tata onami vi Temat varei ka emi vati mivoumon asa koa kei en vati kami mivoumoni. Veni kei sakin meatin keil amu vinvini mesav keil en avong telamu rokol kosa. Kei romultei en usite ten anatinien, veni anatinien tovuol ien. Navong mul liluvos, mul viten selusien kati onen, veni kei vi uti luvosien ka vi tata onen koakeil aliluvos.✡
45 Sakini, veni asa koa inau naviteni min kami vi anatin, kami mirkurtei anatin enau.
46 ?Isei en kami kilea vahit lat asa varei namumoni

†† **8:33:** Koanek rovitei anatin veni me-Isrel keil amul en hen me-Rom keil. Ka en histri one, amul en hen me-Isip keil, me-Babilon keil, me-Siria keil, me-Gris keil, ka hen meatin sav keil emun. ✡ **8:33:** Mat 3:9; Luk 3:8; Sion 8:39,56; Neh 9:36 ✡ **8:34:** Rom 6:16,20; 2Pit 2:19 ✡ **8:35:** Eks 21:2; Dut 15:12 ✡ **8:37:** Sion 5:18; 7:19,25 ✡ **8:39:** Mat 3:9; Sion 8:33 ✡ **8:41:** Dut 32:6; Aes 63:16; 64:8 ✡ **8:42:** 1Sion 5:1; Sion 13:3; 16:28; 17:8; 7:28; 17:8 ✡ **8:44:** 1Sion 3:8; Sen 3:4

tisa? Misakras. ?Ka munak naviten asa koa vi anatin, vensa varei mirkurtei anatin en selusien keil onak?✡
47 Koakeil avi meatin keil onen Ahi amul along kilea selusien keil onen. Ka kami mirvitei onen Ahi, sakini mirlong kileatei."✡

48 Siu keil aselus karen Iesu avit, "! Ei! Meviteni anatin navong mevit kotisa suval koan Sameria tai ka ninin tisa tai mul enuk."✡
49 Ka Iesu vit kesi vit, "Ninin tisa tovuol enau. Inau navouhou min Tata onak, ka kami mirvouhoutei minau.
50 Narsak vistei mahou lat isok vahina nesa. Ka tai mul koa en vati vahou lat isok, ka kei helei rahit usite onami.✡
51 Naviteni anatin min kami keke koakeil along kat hihiseien keil onak irvatei en matien en avong etai."✡

52 Siu keil aviteni mini avit, "Ekek, mekilea revi keke ninin tisa mul enuk. Ven Ebraham mat, ka provet keil emun onen Ahi umatmat. Ka keik komul koviteni keke koakeil along kat hihiseien keil onom irvatei en matien en avong etai.✡
53 ? Mukave? ? Komul koviteni keke kovi hetetamen imok mulin avu Ebraham koa mat? ?Ka mukave en provet keil? ? Komul koviteni keke kovi hetetamen imok mulin keil, veni keil emun umat? ?Keik komul koviteni keke kovi isei varei?"✡

54 Iesu vit kesi vit, "Munak inau navou lat sasok en isok, eis koanek hehi heisav enges. Ka vi Tata onak koa mul vou lat isok. Kami miviteni mivit kei vi Ahi onami,
55 ka mireingeingen kei. Ka inau nakilea, ka nasakras maliluvos mahit nareingeingeni. Veni vamukonek mahi uti luvosien vasuval kami. Anatin, inau nakilea, ka namul nalong kat selusien keil onen.✡
56 Ebraham, avu onami, kei mundem kilea keke avong onak hekistal, ka si kei houlu veni."
57 Siu keil aviteni mini avit, "Sua onom rorokoltei veah hanumau elu ka halualim emun (50). ? Sakini, kovit koles Ebraham mukave?"
58 Iesu vit risi min keil vit, "Inau naviteni anatin min kami keke navong Ebraham arvasitei veah, *inau NAVI." Eksodas 3:14* ‡‡✡
59 Navong Siu keil along asa koa Iesu viteni, alah ahat keil avit avove. Ka Iesu va suai ran keil ka lokovein teahu ten Eim Votut.✡

9

Iesu sak revi meatin koa meten var navong avasi

1 Navong Iesu mul mual va, les meatin tai koa meten var navong avasi emai.
2 Ka navong meatin keil onen Iesu alesi, avisi avit,

✡ **8:46:** 2Kor 5:21; 1Pit 2:22; 1Sion 3:5 ✡ **8:47:** 1Sion 4:6; Sion 18:37 ✡ **8:48:** Sion 4:9; Mak 3:21-22; Sion 7:20 ✡ **8:50:** Sion 5:41 ✡ **8:51:** Sion 5:24 ✡ **8:52:** Mak 9:1 ✡ **8:53:** Sion 4:12 ✡ **8:55:** Mat 11:27; Luk 10:22; Sion 7:28-29 ‡‡ **8:58:** En selusien ten Hibru, *"inau NAVI,"* vi 'Iahova,' isen kati onen Ahi (Eks 3:14). ✡ **8:58:** Sion 1:1 ✡ **8:59:** Sion 10:31; 11:8

"?Tiser, tisaen onen sei mumon meten meatin enek var navong avasi? ?Tisaen keil onen kei sasen enges, vuo tisaen keil onen tata ka mama onen?"✡

3 Iesu vit kesi vit, "Rovitei ven tisaen keil onen, vuo tisaen keil onen tata ka mama onen koa mumon meten meatin enek var navong avasi. Kei vi metovar mukok keke Ahi kilea vatie lat keihoen onen vaka en moulien onen.✡

4 Navong meneai mul veah ritin, reheles rehoumon umen onen Ahi koa sila inau. Veni vongien mul mai, ka, en avong enek, meatin sakras emun voum.✡

5 Ka navong namul veah en out netan, inau navi meneai teni."✡

6 Navong viten selusien enek evus, Iesu mutiv en atan ka mumoni vi tanmelmel. Evus, sahula tanmelmel enek en meten keilu onen metovar.✡

7 Evus, Iesu viteni mini vit, "Kiha kikas veinam en Meterumrum Saelom." (Isen Saelom, aneite teni vi 'sila.') Sakini, metovar enek va ka kas veinan. Navong kasi evus, kilea valele ka va ris teim sen.✡

8 Navong onen keil ka koakeil akilea mul viram en meatin keil ven mani alesi, amutimanin avit, "? Mukave? ?Vi anatin keke koanik vi metovar koa, lisenges, melesi mul rondan ka viram en meatin keil ven mani?"✡

9 Keil koa avit, "Anatin, kei keinek."

Ka keil koa mun avit, "Vuo, vi meatin sav koa melesi suvali."

Ka kei varei viteni vit, "!Vi inau varei!"

10 Ka amules avisi avit, "? Asa kur out koa sakinuk kokilea kovalele vamukok?"

11 Kei vit kesi vit, "Meatin tai, isen Iesu, mumon tanmelmel ka sahula en metok keilu. Evus, viteni minau keke niha en Meterumrum Saelom ka nikas veinak. Navong namumoni, hatte tas, nakilea malele."

12 Meatin keil avisi avit, "? Ka meatin enek mul kave?"

Ka meatin enek vit kesi vit, "Nareingeingeni."

13 Onen keil amulamun meatin koa mulamu vi metovar va min Farasi keil.✡

14-15 Navong Farasi keil ales meatin enek, avisi keke meten maluv mukave keke lele mukok. Sakini, meatin enek viteni min keil vit, "Iesu ling tanmelmel en metok keilu. Ka navong nakas veinak, nakilea malele suk." Ka Farasi keil avotini keke Iesu mumon tanmelmel ka mum revi meten metovar enek en Sabat.

16 Navong Farasi keil along tunien onen meatin koa mulamu vi metovar, keil koa avit, "Iesu sakras vaka ven Ahi, veni kei rolong kattei mengkatien ten Sabat."✡

Ka keil koa mun avit, "? Munak vi anatin keke rokatei ven Ahi, mukave suk

✡ **9:2:** Eks 20:5; Esek 18:20; Luk 13:2,4 ✡ **9:3:** Sion 11:4 ✡ **9:4:** Sion 5:17 ✡ **9:5:** Aes 49:6; Sion 1:4,5,9; 12:46; 8:12 ✡ **9:6:** Mak 8:23 ✡ **9:7:** 2Ki 5:10 ✡ **9:8:** Umen 3:10 ✡ **9:13:** Luk 13:14; Sion 5:9 ✡ **9:16:** Sion 3:2; 9:33; 5:16,18; 9:31; 7:43; 10:19

kei kilea voumon merikel keil ekek?" Mukonek, Farasi keil akur rendemien elu usili.

17 Sakini, Farasi keil avis meatin enek hatte tai ris avit, "Vi keik koa meatin enek mum revi metom keilu keke kokilea kovalele. ? Komundem sa usil meatin enek? ?Vi isei varei?"✡

Meatin enek vit kesi vit, "Inau nakur anatin keke kei vi provet tai."

18 Navong hetetamen keil onen Siu keil umai ales meatin enek, arkurtei anatin eni keke, mulamu, kei vi metovar tai. Ka akilea suk vi anatin navong avise tata ka mama onen lumai ka avis revi keilu eni.

19 Avis keilu avit, "? Vi anatin keke meatin ekek vi titamil? Ka kamil milvit vi metovar navong avasi. ? Mukonek, mukave suk kei kilea valele kosa?"

20 Keilu luvit kesi luvit, "Komal melkilea keke vi titamal. Ka melkilea emun keke meten var navong avasi emai.

21 Ka melreingeingeni suk mukave kei kilea valele kosa, vuo isei varei sak revi meten keilu. Ka kami mikilea mivahisi, veni kei matu vinvin vaselus en usite onen kei sasen."

22 Tata ka mama onen meatin enek luviteni mukok veni lumetaun hetetamen keil onen Siu keil. Lulonge keke hetetamen keil avit leini tuai keke meatin vasi keil koa avit lati keke Iesu vi Mesaea, iso lat keil ran eim tahihiseien keil onen Siu keil.✡

23 Sakini, keilu luviteni min hetetamen keil keke titaealu matu vinvin vaselus en usite onen.

24 Sakini, avong tamun, keil avise meatin koa avasi meten var keke vamai valomal en mete. Evus, avul kati avit, "!Kihat kati en isen Ahi ten hetetamenien keke asa koa komul koviteni vi anatin! Veni komai mekilea tuai keke Iesu enek vi meatin tisa tai."✡

25 Ka meatin enek vit kesi vit, "Narkileatei munak meatin enek vi meatin tisa tai, vuo asa. Ka tounah tas nakilea. Mulamu, metok var, ka kosa, nalele."

26 Ka keil avis risi avit, "? Kei mumon sa enuk? ?Mum revi metom keilu en sakien sa?"

27 Sakini, meatin enek vit kesi vit, "Naviteni tuai min kami, ka kami emi rovattei mivalonge. ?Vensa varei emi vati mivataengon ris tunien onak? ?Vahesa kami mun emi vati mivamai mivahi meatin keil onen?"

28 Navong alonge mukok, hetetamen keil onen Siu keil aselus kutut kat meatin enek avit, "! Ei, keik varei kovi meatin tai onen! Ka komai, mivi meatin keil onen Mosis.

29 Komai mekilea keke Ahi selus min Mosis ka san keihoen mini. Ka en usite onen meatin koanek, mereingeingen out kave kei kur keihoen onen ien."✡

30 Sakini, meatin koa mai lele vit kesi vit, "Namutimanin en selusien keil onami. Miviteni keke mireingeingen out kave kei

✡ **9:17:** Mat 21:46; Sion 4:19; 7:40 ✡ **9:22:** Sion 7:13; 19:38; 20:19; 12:42
✡ **9:24:** Sos 7:19; Rev 11:13 ✡ **9:29:** Sion 7:27,28; 8:14

kur keihoen onen, avaseini keke kei mum revi metok keilu.
31 Rokilea keke Ahi rolongtei meatin tisa keil koa avisi ven tounah. Ka mul long hisien onen meatin tai koa mul vouhou mini ka mul long kat asa koa en vati.✡
32 Navong Ahi mum rohtoh en out netan rokol kosa, meatin sav tovuol koa sak revi meten meatin tai koa vi metovar navong avasi.
33 Ka meatin enek mumoni. Munak Iesu rokatei ven Ahi, kei sakras voumon merikel keil ekek."✡
34 Navong alonge mukok, hetetamen onen Siu keil aselus keih mini avit, "!Keik kotisaso revi mok en avong avasuk mai rokol kosa! ? Vensa varei kosak visi kovahisein komai?" Ka aso lati ran eim tahihiseien one.✡
35 Navong Iesu kur longlongien keke aso lat meatin koa mai lele enek ran eim tahihiseien onen Siu keil, va votini. Navong votini, visi vit, "?Keik kokur anatin en Natin Meatin?"
36 Meatin enek vit kesi vit, "Asuv, kihiteni minau li keke kei vi isei. Hemukonek, nakilea makur anatin eni."
37 Ka Iesu viteni mini vit, "Keik kolesi tuai. Inau koa namul naselus ral minuk navi kei."✡
38 Navong longe mukok, meatin enek va netan min Iesu ka viteni vit, "O Asuv, nakur anatin enuk eli varei."
39 Iesu vit, "Numai en out netan keke malei rahit usite onen meatin keil. Anatin, numai keke masakin koakeil arleletei, avamai avalele, ka matie lati keke koakeil avit alele, mete var."✡
40 Tei en Farasi keil amul vesesal, ka navong along selusien onen Iesu avisi avit, "?Mukave? ?Komul koviteni keke metomai var?"✡
41 Iesu vit kesi vit, "Munak metomi var anatin, miherkurtei mahien ven asa tisa koa mimul mimumoni. Ka veni mivit milele revi, mihekur vasin mahien ten tisaen keil onami."✡

10

Tatavolien usil meatin koa losil kat revi sipsip keil osen

1 Iesu viteni min Farasi keil vit, "Anatin eli naviteni min kami, meatin keil ekek asuval sipsip keil osen Ahi. Ka koakeil armaitei en yad one avaka en meteau kati, ka amul uvut laui vieh teni, keil avi tarhena keil ka lariken keil.
2 Ka kei koa va neim en yad ka en meteau teni, kei vi meatin kati koa mul losil kat sipsip keil osen.
3 Navong mai, meatin koa mul lei kokoe en yad lei kilea eni ka sehen meteau veni. Ka navong kei vise retai en sipsip osen keil en ise kati, sipsip keil along kilea ren, ka kei mulamun keil uva hae.
4 Ka navong lah lat osen keil vasi uva hae, kei mual mulamu en keil. Sipsip keil osen amusil kati veni along kilea ren.✡

✡ **9:31:** Sam 66:18; Aes 1:15; Sam 34:15; Pro 15:29 ✡ **9:33:** Sion 3:2 ✡ **9:34:** Sam 51:5; Sion 9:2 ✡ **9:37:** Sion 4:26 ✡ **9:39:** Sion 3:17; 5:22,27,30; 8:15,16; 12:47 ✡ **9:40:** Mat 15:14; 23:26 ✡ **9:41:** Sion 15:22 ✡ **10:4:** Sion 10:27

5 Keil asakras avousil meatin sav tai. Anatin, ilohosai rani veni arlong kileatei ren.”
6 Farasi keil along tatavolien koa Iesu viteni min keil, ka areingeingen aneite teni.✡

7 Sakini, Iesu vit kilea min keil vit, “Anatin eli naviteni min kami, inau navi meteau koa sipsip keil uva neim ien.
8 Meatin keil koa umai mulamu enau, keil vasi avi tarhena ka lariken keil. Ka sipsip keil arlong kattei keil.✡
9-10 Tarhena keil umai keke avahenan tounah, avou vini sipsip keil, ka avapurun tounah keil. Ka inau navi meteau ten yad. Ka koakeil umai neim ka uva hae aka enau, Ahi houtut moulien one, ka ihotin oumunai koa hetahos. Anatin, numai keke nakilea masan moulien min meatin keil, moulien tai koa vilelau en tahosien.✡

11 “Ka inau navi more meatin talosilkatien onen sipsip keil emun. Ka inau nasak mesei keke mamae lat moulien onak ka mamat vahinat sipsip keil osak.✡

12 Munak meatin toumien enges mul losil kat sipsip keil les huli rendan tai mai, kei hemetau ka helohosai ran sipsip keil veni arvitei osen kati. Hesakini, huli rendan enek hemai heat vini tei en sipsip keil ka helikat rasilin teisav keil.✡

13 Anatin, meatin toumien mul lohosai veni kei losil kat keil keke vakur ui umen teni enges, ka envatien onen romultei en sipsip keil.

14-15 Ka inau navi more meatin talosilkatien onen sipsip keil. En vati sakien koa Tata onak kilea enau ka inau nakilea eni, inau nakilea en sipsip keil osak ka keil akilea enau. Ka nasak mesei keke mamae lat moulien onak mamat vahinat keil.✡

16 “Sipsip sav keil osak amul koa ateisav en sipsip keil koa amul en yad koanek.* Mal keke niha nilah keil emun imai. Keil ilong rek, ka imai ilah ruai hetal min sipsip keil ekek. Hemukonek, imai ihi vangi sipsip hetas, ka inau tas nihi meatin talosilkatien one.✡
17 Tata onak, envatien onen mul enau veni nasak mesei masa lat moulien onak en usite one. Ka hekatau, nakilea makur risi.✡
18 Meatin tovuol vakulat moulien onak ranau. Ka naling rendemien onak keke masa lati. Inau nakur keihoen keke masa lat moulien onak, ka nakur keihoen keke makur risi. Koanik vi asa koa Tata onak meng kat inau keke moumoni.”✡

19 Navong meatin keil along selusien keil onen, Siu keil akur rendemien elu usil Iesu.✡

✡ **10:6:** Sion 16:25 ✡ **10:8:** Ser 23:1-2; Esek 34:2-3 ✡ **10:9-10:** Sam 118:20; Sion 14:6 ✡ **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esek 34:15; Hib 13:20; Rev 7:17; Sion 15:13; 1Sion 3:16 ✡ **10:12:** Umen 20:29 ✡ **10:14-15:** Sion 10:27; 2Tim 2:19; Mat 11:27; Sion 15:13; 3:16 * **10:16:** Vahesa Iesu mul selus usil koakeil amusili koa arvitei Siu. ✡ **10:16:** Aes 56:8; Sion 11:52; 1Pit 2:25; Esek 34:23; 37:24 ✡ **10:17:** Plp 2:8-9 ✡ **10:18:** Sion 14:31; 15:10 ✡ **10:19:** Sion 7:43; 9:16

20 Keil houlu amul aviteni avit, "!Ninin tisa tai mul ien ka sakini selus vau! ?Vensa varei kami mimul milong selusien keil onen?"✡
21 Ka keil koa mun amul aviteni avit, "Selusien onen rosuvaltei selusien onen meatin tai koa ninin tisa tai mul ien. Ka meatin koa ninin tisa mul ien sakras voumon metovar tai valele vasuval koa Iesu mumoni."

Hetetamen keil onen Siu keil asesein Iesu

22 Avati elu muli va, ka vi Disemba, avong mal keke avoumon Ale ten Tokolkatien† en out Serusalem.
23 Iesu emai ka mul mual en teahu ten Eim Votut, out tai koa avise en veranda onen Solomon.✡
24 Navong Siu keil alesi, akarahiti ka avisi avit, "? Nengeis varei kihit luvati min komai keke kovi isei varei? Munak kovi Mesaea anatin koa Ahi vat kati vit hesani hemai, kihit leini."✡
25 Ka Iesu vit kesi vit, "Navit leini tuai min kami. Ka kami mirkurtei anatin eni. Tounah keil koa namumoni en keihoen onen Tata onak arie lati keke navi isei.✡
26 Ka avaseini, kami mirkurtei anatin enau veni mirvitei sipsip keil osak.✡
27 Veni sipsip keil osak along kilea rek. Inau nakilea en keil, ka keil amusil inau.✡
28 Min keil, namul nasan moulien ten lisenges ka irvuoltei en avong etai. Ka meatin tovuol kilea vasav lat keil ran hek.✡
29 Tata onak san keil minau, ka kei marite mok mulin tounah vasi. Sakini, meatin tovuol kilea vasav lat keil ran hen Tata.
30 Ka Tata onak ka inau meltas."✡
31 Navong along selusien one, Siu keil alah ahat keil keke avov vini.✡
32 Ka Iesu viteni min keil vit, "Inau namumon mormore tounah keil houlu en metomi koa Tata onak san keihoen minau moumoni mormore tounah keil houlu. ?More umen sa varei keke miheov vini inau veni?"
33 Avit kesi avit, "!Komai emai rovattei mevov vinik ven more umen tai, ka mevit meheov vinik veni komul koselus kekar va kat Ahi varei! !Keik kovi meatin kuren tai ten out netan enges, ka koselus suval keik kovinvin ral min Ahi!"✡
34 Iesu vit kesi vit, "Amutisi en mengkatien keil onami avit, *'Kami mivi ahi keil.'* *Sam keil 82:6*

✡ **10:20:** Mak 3:21-22; Sion 7:20 † **10:22:** En sua 168 BC (sua keil mulamu en avong koa Iesu avasi) me-Siria keil uvae lin koakeil aro en out Serusalem. En avong enek, asuv houlu one Antiokus Epifanis sakin Eim Votut onen Ahi mai vi eim votut onen ahi sav tai koa avise en Sius. Ka muas vuas tai ien mini koa vi tounah tai koa tisa vis tisa revi mok en meten Siu keil. Ka sua etel koa katau eni, Siu tai, isen Sudas Makabias, mai ka vae lin keil esuk. Keil akas motein Eim Votut onen Ahi ka pris keil arokol kat risi. Sakini, en Disemba vasi keil, Siu keil amumon Ale ten Tokolkatien en out Serusalem keke avandem kat avong enek. ✡ **10:23:** Umen 3:11; 5:12 ✡ **10:24:** Luk 22:67 ✡ **10:25:** Sion 5:36; 10:38 ✡ **10:26:** Sion 6:64; 8:45 ✡ **10:27:** Sion 8:47; 10:3 ✡ **10:28:** Sion 17:2; 3:16; 6:39; 17:12; 18:9 ✡ **10:30:** Sion 17:21 ✡ **10:31:** Sion 8:59 ✡ **10:33:** Lev 24:16; Mat 26:65; Mak 14:64; Sion 5:18

35 Rokilea keke selusien onen Ahi rovilestei. Sakini, munak Tus Votut vise meatin keil ekek en *ahi keil*,✡
36 anatin imok en inau. Veni inau navi kei koa Tata rie lat inau ka sila inau namita en out netan. Sakini, narselus kekartei vaha kat Ahi navong naviteni keke navi Natnali.✡
37 "Munak narmumontei merikel keil koa Tata onak sani minau moumoni, mal keke mirkurtei anatin enau.
38 Ka munak namul namumon merikel keil, avaseini mirkurtei anatin enau, mal keke mihekur anatin en tounah koa namul namumoni. Hemukonek, miheilea keke Tata mul kapil vituai ral minau, ka inau namul nakapil vituai ral mini."✡
39 Hatte tamun, asak visi avahuli kat Iesu, ka kei mea ran he.✡
40 Evus, Iesu va en Oaisal Sodan ka mu kotehei va en usite. Iesu ka meatin keil onen aro ekonek, en out koa, mulamu, Sion vi baptaes en meatin keil ien.✡
41 Meatin houlu umai keke avalesi. Ka amul aviteni min keil eris avit, "Avaseini keke Sion romumon etai merikel, tounah vasi koa kei viteni usil meatin enek mai vi anatin."✡
42 Ka meatin keil houlu ekonek akur anatin keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai.✡

11

Matien onen Lasaros

1 Meatin tai mul en meteimal ten out Betani, isen Lasaros. Kei mesai houlu. Ahin elu emun lumul en meteimal enek, isealu Meri ka Marata koa luvi ahinali.✡
2 (Meri vi ahinen Lasaros koa mesai, ka hehi kei koa, hervitei tuetin, hetahin senta heha en alen Asuv ka houul moteini en hilin.✡)
3 Ahinen Lasaros keilu lusan selusien va min Iesu koa vit, "Asuv, kei koa envatien onom mul ien mesai houlu."✡
4 Navong Iesu raengoni, vit, "Keite ten mesaien koanek hervitei matien. Koanik mul kur out vahati lat isen Ahi keke meatin keil ilei kilea hetetamenien onen Natnali."✡
5 Ka avaseini envatien onen Iesu mul en Marata, Meri ka Lasaros marite,
6 navong kur longlongien keke Lasaros mesai mukok, ro enges en out koa mul ien avong elu eris.
7 Evus, Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Reheha ris ven Lasaros keitel en provins ten out Sudea."
8 Ka meatin keil onen avisi avit, "Tiser, rovitei tuetin, Siu keil en out enek asak visi avov vinik. ?Ka keik em vati kovaha ris?"✡
9 Iesu viteni vit, "En avong tai, meneai mul ritin haoa teindan elu (12). Ka koakeil amual en meneai asakras avasavoi, veni meneai enek

✡ **10:35:** Mat 5:18; Luk 16:17 ✡ **10:36:** Sion 5:17-20 ✡ **10:38:** Sion 14:10-11; 17:21 ✡ **10:39:** Sion 7:30; 8:20; Luk 4:30; Sion 7:30 ✡ **10:40:** Sion 1:28 ✡ **10:41:** Sion 1:26-34; 3:27-28 ✡ **10:42:** Sion 2:23; 7:31; 11:45; 12:11,42 ✡ **11:1:** Luk 10:38-39 ✡ **11:2:** Sion 12:3 ✡ **11:3:** Sion 11:36 ✡ **11:4:** Sion 9:3 ✡ **11:8:** Sion 8:59; 10:31 ✡ **11:9:** Sion 9:4-5; 12:35

mul sakin keil alei kilea tounah vasi.✡
10 Ka koakeil amual en mankoli ten vongien amusavoi, veni meneai tovuol en keil."
11 Evus, Iesu vit risi vit, "Tuer eli Lasaros matil usae. Ka inau niha ka nisisil eni hemea."✡
12 Sakini, meatin keil onen aviteni avit, "Asuv, munak kei matil usae, kei mul moul ka helonge hetahos eris."
13 Keil amundemi keke Iesu mul selusien usil matilien onen Lasaros, ka mul vit usil matien onen varei.
14 Sakini, Iesu vit leini min keil vit, "Lasaros mat tuai.
15 Ka nasi inau keke narrotei vatal min keil en avong enek, veni koanek hekataun kami keke mihekur anatin imok enau. Rovaha veni."
16 Sakini, Tomas, koa avise en Maeh, viteni min keil vit, "Ir vasi reheha keke rehemat vituai hetal mini."✡

Iesu mumon Lasaros moul eris ran matien veni vi vatte ten moulien

17 Navong Iesu rokol meteimal ten out Betani, kei votini keke aling teiai onen Lasaros en valengeihat tatetahinien avong ehat tuai.
18 Betani rovitei soutin ran out Serusalem, vi kilomita etel (3 km) enges.✡
19 Sakini, Siu keil houlu umai keke avatie lat enmahisien one min Marata ka Meri ven matien onen tuealu.
20 Navong Marata kur longlongien keke Iesu mul mai, kei eva vahisu mini. Ka Meri ro nges teim.
21 Navong Marata les Iesu, viteni mini vit, "Asuv, vahit keik kovato ekok, tuak onak varmattei.✡
22 Ka nakilea keke kosa ekek, Ahi hesani minuk asa koa kovisi veni."
23 Iesu viteni mini vit, "Tumali hemoul eris ran matien."
24 Marata vit kesi vit, "Nakilea keke kei hemoul ris ran matien en keite ten tounah vasi."✡
25 Iesu viteni mini vit, "Inau navi vatte ten mearisien ka navi vatte ten moulien. Koakeil akur anatin enau, avaseini umat, keil imea ris ran matien ka imoul.
26 Ka koakeil amoul semau ka akur anatin enau, keil irmattei en avong etai. ? Mukave? ?Kokur anatin en koanik?"✡
27 Kei vit kesi vit, "Asuv, nakur anatin eni keke keik kovi Mesaea, Natin Ahi, koa kei vat kati keke hesani hemita en out netan."✡
28 Navong Marata selus ral min Iesu evus, va ris teim ka vise suain tunahin Meri. Kur seh eni ka viteni mini vit, "Tiser mai ekonek ka mul visuk."
29 Navong Meri longe mukok, mea kalah ka va hae keke vahisu vatal mini.
30-31 Navong koakeil amul amurang ral mini alesi mukave mea kalah, keil

✡ **11:11:** Mat 9:24; 27:52; Mak 5:39; Luk 8:52; Umen 7:60; 1Kor 11:30 ✡ **11:16:** Mak 14:31; Rom 6:8 ✡ **11:18:** Mat 21:17 ✡ **11:21:** Sion 11:32 ✡ **11:24:** Dan 12:2; Sion 5:28-29; 6:39-40; Umen 24:15 ✡ **11:26:** Sion 8:51 ✡ **11:27:** Sion 6:69; Mat 16:16; Sion 6:14

amusili. Amundemi kei mul va en valengeihat tatetahinien keke vatang en out enek.

Iesu rosin Meri en out koa Marata visu mini koa mul hae en meteimal ten out Betani.✡
32 Navong Meri rokol out koa Iesu mul ien, lesi ka retengeiril vesesal ven alen Iesu ka murang vit, "! O Asuv, vahit kovato ekok, tuak onak varmattei!"✡
33 Navong Iesu lesi mul murang mukok, ka lesi mukave meatin keil koa aro ral mini emun amul amurang, longe tisa ka tin mis.
34 Kei vis keil vit, "? Mirahini en out kave?"

Avit kesi avit, "Asuv, amai lesi."
35 Navong uva, simeten Iesu motmot.✡
36 Ka koakeil alesi aviteni avit, "Milesi. En vat tunali mok."✡
37 Ka tei en keil aviteni avit, "Kei sakin meatin koa meten var mai lele eris. ? Vensa varei sakras vasak revi Lasaros keke varmattei?"✡
38 Navong arokol valengeihat tatetahinien, Iesu longe tisa eris. Lesi keke arein mari ahat tai ring koe metareh ten valengeihat enek.✡
39 Sakini, Iesu viteni vit, "Altei lat ahat vaha."

Marata, ahinen meatin koa mat, vit kesi vit, "Asuv, vite vo tuai veni emat avong ehat tuai."
40 Ka Iesu viteni mini vit, "Naviteni tuai minuk keke kiles keihoen onen Ahi munak kikur anatin eni."
41 Sakini, meatin keil arei lat ahat eva. Evus, Iesu lele vina nesa ka vit, "Tata, namasmasuk veni komul kolong inau.
42 Nakilea keke lisenges komul kolong inau, ka navit lein selusien koanek ven meatin keil ekek, vasakin keil ikur anatin eni keke kosan inau numai."✡
43 Navong viten selusien enek evus, Iesu viso keih vit, "! Lasaros, amai hae!"
44 Ka meatin koa mat mea mai hae. Mavuli kaliko tatetahinien keil amul veah apar kat aven vasi, hen ka alen ka veinan emun. Sakini, Iesu viteni min keil vit, "Alleh lat kaliko rani ka mihemaeni hemaluv heha."✡
45 Navong Siu keil koa amusil Meri ales asa koa Iesu mumoni, keil akur anatin eni.✡
46 Ka tei en keil uva ven Farasi keil, ka avit meseini min keil asa koa Iesu mumoni.
47 Sakini, Farasi keil ka asuv keil onen pris keil avise ruain Kaonsel one. Navong alah ruai, avis keil eris avit, "? Rehoumon sa varei hetal min Iesu? Kei mules mumon merikel keil houlu.
48 Munak reheles rehemaeni hel houm hemukonek, meatin vasi keil ikur anatin eni ka isak visi

✡ **11:30-31:** Sion 11:20 ✡ **11:32:** Sion 11:21 ✡ **11:35:** Luk 19:41 ✡ **11:36:** Sion 11:3 ✡ **11:37:** Sion 9:6 ✡ **11:38:** Mat 27:60; Mak 15:46; Luk 23:53; 24:2; Sion 20:1 ✡ **11:42:** Sion 12:30; 6:29; 17:8,21 ✡ **11:44:** Sion 20:6-7 ✡ **11:45:** Luk 16:31; Sion 2:23; 7:31; 8:30; 10:42; 12:11,42

keke umoni hemai hehi asuv houlu one. ! Hemukonek, me-Rom keil imai ka u lin Eim Votut orer, ka u vinvini meatin vasi keil en kantri orer ten out Isrel!”

49 Tai en Kaonsel, isen Kaiafas. Kei vi asuv houlu onen pris keil ten sua koanek. Ka navong long selusien onen koakeil ten Kaonsel, viteni min keil vit, “! Kami mireingeingen tounah!✡

50 Hetahos imok munak meatin hetas hemat en usite onen meatin keil, helin munak rehemaen me-Rom keil imai u vini me-Isrel vasi keil.”

51 Kaiafas rovitentei selusien koanik en rendemien onen enges. Ka, en umen onen suval asuv houlu onen pris keil ten sua koanek, kei vit luvati keke Iesu hemat hehinat me-Isrel vasi keil.

52 Ka vit luvati emun keke Iesu hemat en usite onen koakeil vasi avi onen Ahi koa amul en kantri savsav keil keke helah ruain keil vasi imai ihi vangi meatin hetas.✡

53 Sakini, en hati avong enek va, hetetamen keil onen Siu keil amumon lingkatien tai keke u vini Iesu.✡

54 Sakini Iesu romualtei mun en mesai en meten Siu keil. Lokovein out enek ka eva en meteimal tai, isen Efrem, koa mul vesesal en out volvol. Ka ro ekonek ral min meatin onen keil avong vahis.✡

55 Anien ten Mul Laui mai vesesal, ka Siu keil houlu aka en out savsav keil koa mul seh, ka amul avina en out Serusalem. Amul uva keke avoumon sakien keil koa vasakin keil avato mau keke akilea avoumon tounah ten ale enek.✡

56 Ka meatin keil amul alekat Iesu. Navong alah ruai en teahu ten Eim Votut, avis retai en keil avit, “? Mimundem sa? ? Iesu hemai en ale koanek, vuo hermaitei?”✡

57 Aviteni mukok veni asuv keil onen pris keil ka Farasi keil ameng kati keke meatin tai koa kilea out kave koa Iesu mul ien hemai hehit meseini min keil keke akilea avaha avahuli kati.

12

Ahin tai ten out Betani vouhou min Iesu✡

1 Avong ahetai (6) mulamu en avong ten Anien ten Mul Laui, Iesu va en meteimal ten out Betani. Va ro en teim onen Lasaros, meatin koa sakini moul eris ran matien.✡

2 Sakini, keil amumon mari anien tai keke avahouhou mini. Marata lah anien emai, ka Lasaros rondan vituai en avet taanianien ral min Iesu ka meatin sav keil.✡

3 Evus, Meri kur hati senta tai koa amumon en nard* koa mani teni mariso vis mariso mok. Va vesesal ven Iesu ka mutahi en alen keke vahouhou mini. Evus, Meri

✡ **11:49:** Sion 18:14 ✡ **11:52:** Sion 10:16; 17:21 ✡ **11:53:** Mat 14:5; Sion 5:18; 7:1,25; 8:37,40 ✡ **11:54:** Sion 7:1; 2:12; 3:22 ✡ **11:55:** Sion 2:13; 6:4; 2Kron 30:17 ✡ **11:56:** Sion 7:11 ✡ **12::** Sion 11:1,43-44 ✡ **12:1:** Mat 26:6-13; Mak 14:3-9 ✡ **12:2:** Luk 10:40 * **12:3:** Nard vi senta koa amumoni en li holeai tai ten out India koa avise en ‘nard.’

muuli en hilin. Navong mumoni, more vite ten senta enek ka vasi out neim.✡

4 Ka, navong tai en meatin teindan elu (12) onen Iesu lesi, rositei veni. Isen meatin enek Sudas Eskariot koa, hervitei tuetin, hemae lat Iesu heha en hen vativieh keil onen. Sakini, kei vit,✡

5 "? Vensa varei arsalem entei senta koanik keke avasan mani teni min koakeil tounah one tovuol. Veni mani teni vinvin en silva mani handred etel (300)."†✡

6 Kei rovitentei selusien enek veni mundem houlu usil koakeil tounah one tovuol. !Vuo! Viteni mukok veni vi tarhena tai. Veni kei lei kat ateli ten mani onen Iesu keitel, ka mul venan mani rani.

7 Ka Iesu viteni vit, "! Lokoveini! Ahin ekek vul senta koanek keke vasak mesein avek vamese ven avong tatetahinien onak.✡

8 Koakeil tounah one tovuol ito hetal min kami lisenges. Ka inau, nirtotei hetal min kami lisenges."✡

Avat keil onen Siu keil amumon lingkatien keke u vini Lasaros

9 Navong meatin keil alonge keke Iesu ro en meteimal ten out Betani, meatin houlu vis houlu mok umai keke avalesi. Umai emun keke avales Lasaros koa Iesu sakini moul eris ran matien.✡

10 Ka navong asuv keil onen pris keil alonglong eni, amumon lingkatien keke avou vini Lasaros emun

11 veni alesi keke merikel koa kistal eni mul sakin meatin houlu akur anatin en Iesu, ka armusiltei mun keil.✡

Asan masmasien min Iesu navong kistal en out Serusalem✡

12 Out mulan, mari vangi meatin keil koa umai en Anien ten Mul Laui alonge keke Iesu mul mai en out Serusalem.

13 Sakini, amusah oumeil keil ka uva avahisu mini. Ka navong uva, avisohiso vina nesa avit,

"!Masmasien min Ahi!
'!Tokolkatien hel en kei koa mai en isen Iahova!' Sam keil 118:26✡
! Tokolkatien hel en asuv houlu ten out Isrel!"

14 Iesu votin sili dongki tai ka muloh eni eva. Koanek suval asa koa Tus Votut viteni koa vit,

15 *"Kami koa miro en taon ten out Serusalem en Hou Saeon minametautei.*
!Mihelesi! Asuv houlu onami mul mai keke valosil kat kami.
Anatin, mul rondan en sili dongki tai enges ka mul mai." Sakaraea 9:9

16 Navong tounah enek mul kur out, teindan elu (12) onen Iesu arkileatei aneite teni. Ka, katau suk, navong Ahi rali lat Iesu vina nesa

---

✡ **12:3:** Luk 7:37-38 ✡ **12:4:** Sion 6:71 † **12:5:** Mani koanek suval 300,000 vatu ka vinvin en ui umen koa meatin tai kuri en sua tai. ✡ **12:5:** Mat 19:21; Mak 10:21; Luk 18:22 ✡ **12:7:** Sion 19:40 ✡ **12:8:** Dut 15:11 ✡ **12:9:** Sion 11:43-44 ✡ **12:11:** Sion 11:45 ✡ **12:11:** Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40 ✡ **12:13:** Mat 27:42; Mak 15:32; Sion 1:49

keke vakur hetetamenien onen, amundem kati keke tounah keil enek koa Tus Votut vit usili mai kistal vi anatin.✡

17 Houlu en vangi meatin keil ekek amul ral min Iesu navong vise lat Lasaros ran valengeihat tatetahinien ka sakini moul eris ran matien. Ka keil avitehiteni min mesav keil va vio … meatin houlu along usili.✡

18 Sakini, veni meatin keil houlu vis houlu imok along usil merikel koanek, uva avisu min Iesu en sise.

19 Ka navong Farasi keil ales mari vangi meatin ekek, aviteni min keil eris avit, "! Alles visi! !Meatin vasi keil en out netan amul amusil kati tuai! Misakras emun mivoumon etai tounah vaha kat usite onen."✡

Iesu selus usil matien onen min me-Gris keil

20 Navong Siu keil uva en out Serusalem keke avaha netan min Ahi en avong ten ale, me-Gris otetai keil emun uva.

21 Me-Gris keil enek uva ven Pilip, koa kei ten meteimal ten out Betsaeta en provins ten out Kaleli. Ka aviteni mini avit, "Komai emai vati mevales Iesu."✡

22 Sakini, Pilip eva ka vit meseini min Andru, ka keilu luva luviteni min Iesu.

23 Ka Iesu viteni vit, "Avong emai ekek keke Natin Meatin vakur mari hetetamenien onen.✡

24 Nita tavol usil anatinien tai min kami. Munak uti uit tai, arluhtei en atan ka arrahintei, kei heles hehi utite. Ka munak itahin uti uit koanek en atan, hesuval koa hemat. Ka, hekatau, hemoul hekur heite hehi houlu.‡✡

25 Koakeil e vat moulien one, moulien enek hevuol ran keil. Ka koakeil tine kat moulien one en out netan ekek, keil varei ihuli kat moulien one hel lisenges.✡

26 Koakeil e vati avoum minau, keil usil inau. Veni out koa namul ien, meatin toumien keil onak il hetal minau. Ka Tata onak hehouhou min meatin sei keil koa amum minau.✡

27 "Kosa, tinok vil en demvoen. ?Ka nihiten sa? Vahesa nihis Tata onak keke houtut inau keke nirhisutei en avong takeih koanek. Ka vuo. Veni namita keke mahisu en avong ten mahien enek."✡

28 Evus, Iesu vis viteni vit, "O Tata li, kihati lat isom keke hehi hetetamen imok."✡

Navong vis mukok, rea tai selus ka en out nesa vit, "Nasakin isok mai vi hetetamen tuai, ka num risi."

29 Vangi meatin keil koa amulomal ekonek along rea enek, ka tei en keil aviteni avit vi voulul koa mul musel. Ka teimun en keil avit, "! Angelo tai selus mini!"✡

✡ **12:16:** Sion 2:22 ✡ **12:17:** Sion 11:43-44 ✡ **12:19:** Sion 11:48 ✡ **12:21:** Sion 1:44; Luk 19:3; 23:8 ✡ **12:23:** Sion 13:31-32; 17:1 ‡ **12:24:** Iesu mul selus usil matien onen, mukave hemoul eris ran matien ka hekataun meatin keil hehi houlu heka ien. ✡ **12:24:** 1Kor 15:36 ✡ **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; 17:33 ✡ **12:26:** Sion 14:3; 17:24 ✡ **12:27:** Sam 6:3; 42:5,11; Mat 26:38; Mak 14:34 ✡ **12:28:** Mat 3:17; 17:5; Mak 1:11; 9:7; Luk 3:22; 9:35 ✡ **12:29:** Umen 23:9

30 Ka Iesu viteni min keil vit, “Rea koanek roselustei vakataun inau, selus keke vakataun kami.✡

31 Kosa vi avong koa Ahi helei rahit usite onen meatin keil ten out netan ekek ka hesan mahien min keil. Kosa vi avong koa Ahi hehile lat Temat, mari avat ten out netan, heha ran out enek.✡

32 Ka navong ihati lat inau nihina nesa en ai tai, nileh meatin vasi keil imai venau.”✡

33 Iesu viteni mukok vahit luvat sakien koa hemat heka ien.✡

34 Vangi meatin keil avit kesi avit, “Tus Votut onen Ahi mul viteni min ir keke Mesaea heto lisenges.✡ ? Sakini, vensa suk komul koviteni keke ihati lat Natin Meatin hehina nesa en ai tai? ?Isei varei Natin Meatin enek?”

35 Iesu viteni min keil vit, “Meneai hel ven kami avong hehi havivi tamun. Sakini, hetahos mihoual navong meneai mul veah ritin keke mankoli hermutaluh koetei kami. Veni koakeil amual en mankoli areingeingen out kave uva ien.✡

36 Sakini, mihekur anatin en meneai enek navong mul veah ritin, keke mihemai mihehi meatin keil ten meneai.” Navong Iesu selus min meatin keil evus, lokovein keil ka ro suai ran keil.✡

37 Ka avaseini keke Iesu mumon merikel keil houlu en mete, rovitei meatin vasi keil koa akur anatin eni.

38 Koanek kur out vasakin asa koa provet Aesea viteni vamai vahi anatin koa vit,

“?Iahova, munak meatin tai vit usil longlongien enek mulamu,
isei hekur anatin eni?
? O Iahova, isei kilea valei kilea hem,
en sakien keil koa kistal ekek?” Aesea 53:1✡

39 Sakini, keil asakras avakur anatin eni, veni Aesea viteni mun vit,

40 *“Ahi houmon mete hevar ka tine hekeih imok,*
keke asakras avalei kilea vatal min mete,
ka asakras avandem kilea en tine asa koa kei mumoni.
Hemukonek, irvilestei ran tisaen keil one
ka Ahi hersak revitei moulien one.” Aesea 6:10✡

41 Aesea viten selusien koanik veni lei kilea hetetamenien onen Iesu ka vit luvati.✡

42 Ka avaseini keke koanek vi anatin, hetetamen keil houlu onen Siu keil akur anatin en Iesu, ka ametau keke avahit leini. Ametauni veni Farasi keil aviteni keke koakeil vasi avit leini keke Iesu vi Mesaea, iso lat keil ran eim tahihiseien keil one.✡

43 Hetetamen keil enek arie lati keke e vati avoumon

✡ **12:30:** Sion 11:42 ✡ **12:31:** Sion 9:39; 14:30; 16:11 ✡ **12:32:** Nam 21:9; Sion 3:14 ✡ **12:33:** Sion 18:32; 21:19 ✡ **12:34:** 2Saml 7:16; Sam 72:17; 89:4,35-37; 110:1; Aes 9:7; Esek 37:25; Dan 7:14 ✡ **12:35:** Sion 7:33; 8:12; 9:4; 12:46; 11:9-10; 1Sion 2:11 ✡ **12:36:** Efes 5:8 ✡ **12:38:** Rom 10:16 ✡ **12:40:** Mat 13:15; Mak 4:12 ✡ **12:41:** Aes 6:1 ✡ **12:42:** Sion 7:48; 2:23; 7:31; 8:30; 10:42; 11:45; 12:11; 9:22 ✡ **12:43:** Sion 5:44

asa koa vatahos en meten meatin keil vali asa koa vatahos en meten Ahi.✡

Iesu vit leini keke koakeil aseseini ikur mahien en hen Ahi

44 Iesu viso keih vit, “Koakeil akur anatin enau, rovitei inau nges koa akur anatin eni. Amul arie lati keke akur anatin emun en kei koa san inau numai.✡
45 Veni koakeil ales inau, suval koa amul ales kei koa san inau numai.✡
46 Numai navi meneai koa ritin en meatin keil ten out netan, keke koakeil vasi akur anatin enau irmultei mun en mankoli.✡
47 Munak meatin tai long selusien onak ka rolong kattei, inau nirsantei mahien mini. Veni narmaitei en out netan keke masan mahien min meatin keil teni. Vuo, numai keke moutut keil.✡
48 Ka koakeil asesein inau ka aling rendemien keke irkurtei anatin en selusien onak, tai mul koa hesan mahien min keil. Ka en keite ten tounah vasi, en avong ten Mari Kot, selusien keil onak heat ris keil ka hetie lati keke mal ikur mahien.
49 Koanik hehi anatin, veni narvitentei tounah keil koa ka en rendemien onak sasok, ka namul naviten tounah keil koa Tata koa san inau numai meng kat inau keke mahiteni.✡
50 Sakini, namul navit mesein selusien etin koa Ahi meng kat inau keke mahiteni, veni nakilea keke meatin keil ihotin moulien ten lisenges heka ien.”✡

13

Iesu kanian ekor ral min meatin keil onen ka rie lat sakien koa en vat keil avaleisungeini

1 Vi avong tai mulamu en avong ten Anien ten Mul Laui. Iesu kilea tuai keke avong mai vesesal keke helokovein out netan ka hehina ven Tata onen. Ka veni envatien onen mul en meatin keil koa Ahi sani mini, Iesu vit vatie lat envatien onen min keil hetokol keite ten moulien onen.✡
2 En vongien enek, Iesu mul kanian ral min meatin keil onen. Ka Temat san rendemien tuai min Sudas, natin Saemon Eskariot, keke hemae lat Iesu heha en hen vativieh keil onen.✡
3 Iesu kilea keke Tata ling tounah vasi keil en hen tuai, ka kilea emun keke ka ven Ahi ka hehina ris mini.✡
4 Sakini, mea ran avet taanianien, kulat eisin omon koa hae ka lokovein eisin koa ka neim mules. Evus, mutoh kat kei en taol tai.
5 Musin mukok evus, mutah oai va en pesin tai, ka va ven meatin keil onen. Evus, kas retai en ale ka muul motein keil ral min taol koa mutoh kat kei eni.✡
6 Iesu va ven Saemon Pita koa viteni mini vit, “? Asuv, vensa varei keik kokas alok?”

✡ **12:44:** Mat 10:40; Sion 5:24 ✡ **12:45:** Sion 14:9 ✡ **12:46:** Sion 1:9; 3:19; 8:12; 9:5; 12:35 ✡ **12:47:** Mat 7:26; Sion 3:17; 8:15 ✡ **12:49:** Sion 7:17; 14:31 ✡ **12:50:** Sion 8:26,28 ✡ **13:1:** Mat 26:45; Mak 14:41; Sion 12:23; 17:1; 16:28 ✡ **13:2:** Luk 22:3; Sion 13:27 ✡ **13:3:** Mat 11:27; Luk 10:22; Sion 3:35; 16:28 ✡ **13:5:** Luk 7:44; Sion 12:3

7 Iesu vit kesi vit, “Keik korkileatei veah asa koa namul namumoni, ka hekatau, kilea suk.”✡

8 Ka Pita viteni keih vit, “! Vuo, kirkastei alok en avong etai!”

Iesu vit, “Munak nirkastei alom, usite onom tovuol enau.”

9 Ka Saemon Pita vit, “! Asuv, munak hemukonek, konakasteis alok! !Kikas hek keilu ka vatuk emun!”

10 Iesu viteni mini vit, “Koakeil amukul amutolas tuai, irkastei mun ave vasi. Vi ale sesuk koa ikas risi. Sakini, kami mimuto tuai, ka rovitei kami vasi koa mivato.”✡

11 (Iesu viten selusien enek vit, “Rovitei kami vasi koa mivato,” veni kilea tuai isei hemae lati.)✡

12 Navong Iesu kas ale evus, musin eris en eisin omon koa ka hae, ka rondan eris en vulin en avet taanianien. Rondan evus, viteni min keil vit, “?Kami mikilea aneite ten asa koa namumoni min kami?✡

13 Mivise inau en ‘Tiser’ ka ‘Asuv,’ ka mal keke mimumoni mukonek, veni vi anatin.

14 Sakini, munak inau, Asuv ka Tiser onami, naling rendemien onak va netan ka nakas motein alomi, mal keke kami emun mihekekas motein alomi eris.✡

15 Inau namumon sakien enek keke kami mikilea mivaleisungeini. Mukonek, miheha mihekataun mesav keil hetal min rendemien koa netan hesuval etin koa inau namumoni min kami.✡

16 Anatin eli naviteni min kami, slev tai romaritetei mok valin masta onen, ka eiloheh tai romaritetei mok valin kei koa sila.✡

17 Munak mikilea anatinien koanik, tokolkatien hel ven kami munak mihoum housili.✡

18 “Ka narmultei maselus usil kami vasi. Navong narie lat kami keke mivousil inau, nakilea en kami tuai. Ka narie lat kami mukok keke Tus Votut hemai hehi anatin koa viteni vit, *‘Meatin koa kanian ral minau, kei varei viles mum tisa minau.’ Sam keil 41:9*

19 “Sakien koanek rokurtei veah out. Ka navit luvati min kami en avong koanek, keke navong hekur out, mihekur anatin eni keke inau navi kei.*✡

20 Anatin eli naviteni min kami, meatin koa kur revi meatin tai koa nasila, suval koa mul kur revi inau mun. Ka meatin koa kur revi inau, suval koa mul kur revi kei koa sila inau numai.”✡

21 Navong Iesu viten koanik evus, tin vilelau en demvoen ka vit leini vit, “Anatin eli naviteni min kami, tai en kami hemae lat inau niha en hen vativieh keil onak.”

✡ **13:7:** Sion 13:12 ✡ **13:10:** Sion 15:3 ✡ **13:11:** Sion 6:64,70-71 ✡ **13:12:** Mat 28:8,10 ✡ **13:14:** Luk 22:27; Mat 20:28; 1Tim 5:10 ✡ **13:15:** Plp 2:5; 1Pit 2:21 ✡ **13:16:** Mat 10:24; Luk 6:40; Sion 15:20 ✡ **13:17:** Tiem 1:25 * **13:19:** Vahesa selusien enek vahit, *“inau NAVI,”* koa vi ‘Iahova,’ isen kati onen Ahi (Eks 3:14). ✡ **13:19:** Sion 14:29; 16:4; 8:24,28 ✡ **13:20:** Mat 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; 10:16

22 Navong meatin keil
onen alonge mukok, aleles
keil eris, ka areingeingen
isei varei koa Iesu mul vit
usili.
23 Tai en meatin keil onen,
kei koa envatien onen Iesu
mul ien houlu mok,† kei mul
rondan en usiven Iesu.✡
24 Sakini, Saemon Pita
selus mini en hen vit vahis
Iesu keke mul selus usil isei
varei.
25 Sakini, meatin onen
enek mulis va neli vesesal
ven Iesu ka visi vit, "?Asuv,
isei varei?"✡
26 Iesu vit kesi vit, "Niling
hati veret koanek en sup
ekek ka nisani mini. Kei
varei keinek." Sakini, Iesu
kur hati veret tai, lingi va en
sup, ka sani min Sudas, natin
Saemon Eskariot.
27 Ka Sudas kur hati veret
enek. Evus, Temat mai sien
rendemien onen Sudas. Ka
Iesu viteni min Sudas vit,
"Asa koa kovit kovoumoni,
kikalah kumoni."✡
28 Tovuol en keil koa
arondan en avet taanianien
vailea vensa Iesu viten
selusien koanik mini.
29 Tei en keil amundemi
keke Iesu mul sila keke
vahul tounah ten ale, vuo
keke vasan tounah min
koakeil mani one tovuol veni
vi Sudas koa lei kat mani
one.✡
30 Sakini, Sudas kur hati
veret koa Iesu sani mini ka,
hatte tas, va hae. Vongien
mai tuai ke.✡

Iesu san mengkatien hau ten envatien min meatin keil onen

31 Navong Sudas eva, Iesu
viteni vit, "Avong mal keke
inau, Natin Meatin, makur
eis koa vi hetetamen imok.
Ka asa koa numoni hehati
lati isen Ahi emun hehina
nesa mok.✡
32 Ka veni asa koa numoni
hehati lat isen Ahi, Ahi varei
hehati lat isok, ka houmoni
kosa.
33 "Kami li misuval titiali
keil onak. Ka nito hetal
min kami avong havivi
emun. Hevus, mihelekat
inau, ka miherlestei inau.
Naviteni min kami selusien
koa nasani min hetetamen
keil onen Siu keil koa navit,
'Out koa inau niha ien, kami
misakras mivaha ien.'✡
34 Ka namul nasan
mengkatien hau tai min
kami: emi hehathat kami.
En vati sakien koa inau ek
vat kami, kami emun emi
hehathat kami.✡
35 Munak kami emi
hehathat kami, meatin vasi
keil ilei kilea keke mivi
meatin keil onak."✡

Iesu vit luvati keke Pita hehiteni keke usite onen tovuol en Iesu✡

36 Saemon Pita vis Iesu vit,
"?Asuv, kiha kave?"✡
Iesu vit kesi vit, "Out koa
niha ien, kosakras kovousil
inau kosa. Ka hekatau, keik
kusil inau."
37 Ka Pita visi vit, "?
Asuv, vensa varei nasakras

† **13:23:** Koanik vi Sion koa mutis leta ekek. ✡ **13:23:** Sion 19:26; 20:2; 21:7,20 ✡ **13:25:** Sion 21:20 ✡ **13:27:** Luk 22:3; Sion 13:2 ✡ **13:29:** Sion 12:6 ✡ **13:30:** Sion 9:4; 11:9-10; 12:35-36 ✡ **13:31:** Sion 12:23; 17:1,5 ✡ **13:33:** Sion 7:33-34; 8:21 ✡ **13:34:** Sion 15:12,17; 1Sion 2:7; 3:23; 2Sion 1:5 ✡ **13:35:** 1Sion 3:14 ✡ **13:35:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34 ✡ **13:36:** Sion 7:35; 7:34,36

mousiluk kosa? !Inau nasak mesei keke mamat en usite onom!”
38 Iesu vit kesi vit, “? Anatin keke kosak mesei kovamat venau? Anatin eli naviteni minuk, out hermulantei mau ka ato herkokorattei mau, ka keik, kihiteni hatte hetel keke usite onom tovuol enau.”

14

Iesu vi sise keke meatin keil akilea avaha ven Ahi Tata

1 Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Minandemkotei ka minalongtei natisa. Mihekur anatin en Ahi, ka mihekur anatin enau mun.✡
2 En out koa Tata onak ro ien, out tatoien houlu amul ien. Ka inau niha nisak mesein out ven kami.* Koanek anatin, veni munak rovitei anatin marvitentei min kami.
3 Ka veni anatin keke niha nisak mesein out ven kami, anatin imok keke nimai ris ka nikur kami mihemai hetal minau. Hesakini, kami miheto en out koa inau nito ien.✡
4 Ka kami mikilea tuai sise koa va en out koa niha ien.”
5 Ka Tomas viteni mini vit, “Asuv, komai mereingeingen out koa kiha ien. ? Sakini, hemukave meheilea sise teni?”
6 Iesu viteni min meatin keil onen vit, “Inau navi sise, anatinien, ka moulien.† Meatin tovuol vaha ven Tata munak rokatei enau.✡
7 Veni mikilea keke navi isei anatin, miheilea Tata onak emun. Ka kosa heha, miheilea eni hesuval koa milesi.”✡
8 Pilip viteni mini vit, “Asuv, kitie min komai Tata ka koanek hevinvin ven komai.”
9 Iesu vit kesi vit, “Pilip, naro ral min kami avong taveah tuai. ? Ka keik koreingeingen inau veah? Meatin koa les inau, suval koa les Tata emun. ?Vensa varei kovis inau keke nitie Tata min kami?✡
10 ?Anatin keke korkurtei anatin veah eni keke inau nakapil ral min Tata, ka Tata mul kapil ral minau? Selusien koa namul naviteni min kami rokatei ven inau sasok. Tata koa nakapil ral mini mul sani minau ka mul sakinau moumon umen onen.✡
11 Mihekur anatin eni keke nakapil ral min Tata, ka Tata kapil ral minau. Ka avaseini munak misakras, mihekur anatin enau etin ven tounah keil koa namumoni.✡
12 Anatin eli naviteni min kami, koakeil akur anatin enau umon tounah keil koa inau namumoni. Anatin, ka

---

✡ **14:1:** Sion 14:27 * **14:2:** Iesu rovitentei keke heha en out nesa keke heti kat eim savsav keil hehi onen meatin vasi keil onen. Kei mul viteni keke heha hemat keke voumon sise keke koakeil akur anatin eni akilea avaha avato en out nesa vatal min kei ka Tata onen. ✡ **14:3:** Sion 12:26; 17:24 † **14:6:** Aneite teni vi, “Inau navi sise vaha ven Tata, navi kei koa rie lat anatinien usili, ka navi kei koa mul san moulien ten lisenges min meatin keil.” ✡ **14:6:** Hib 10:20 ✡ **14:7:** Sion 8:19 ✡ **14:9:** Sion 12:45; Kol 1:15; Hib 1:3 ✡ **14:10:** Sion 10:38; 14:20; 17:21; 12:49; 14:24 ✡ **14:11:** Sion 10:37-38 ✡ **14:12:** Sion 7:33; 13:1; 14:28

keil umoni hemarite mok helin inau, veni inau niha ven Tata.✡
13 Ka navong mihehis ven tounah en isok, numoni keke inau, Natin Ahi, nilea nihati lati isen Tata onak.✡
14 Anatin, munak mihehis ven tounah en isok, inau numoni."

Iesu vat kati keke hesan Ninin Votut min meatin keil onen

15 Iesu vit risi min meatin keil onen vit, "Munak envatien onami mul enau, mihelong kat mengkatien keil onak.✡
16 Hemukonek, nihis Tata onak, ka kei hesan tamun hemai hehi kataunien min kami koa heto hetal kami lisenges.✡
17 Naselus usil Ninin koa mul vothot en anatinien onen Ahi. Hervatei ven koakeil avi ten out netan enges veni asakras avalei kilea eni ka areingeingeni. Ka kami mikilea eni veni kei ro ral min kami ka mul kapil vituai ral min kami.✡
18 "Navong niha, nirlokoveintei kami hesuval mivi timaru keil. Nimai ris ven kami.✡
19 Hervitei tuetin, koakeil avi ten out netan irlestei mun inau, ka kami miheles inau. Ka kami mihemoul, veni inau namoul.✡
20 Ka en avong enek, kami miheilea keke inau nakapil ral min Tata onak, ka kami mikapil ral minau, ka inau nakapil ral min kami.✡
21 Koakeil akur mengkatien keil onak ka along kati, amul arie lati keke envatien one mul enau. Ka koakeil envatien one mul enau, envatien onen Tata onak hel en keil, ka inau mun, envatien onak hel en keil ka nihothot enau min keil."✡
22 Sudas, koa rovitei Sudas Eskariot, mai ven Iesu ka visi vit, "? Asuv, hemukave suk keik kihothot enuk min komai enges, ka hervitei min mesav keil koa avi ten out netan?"✡
23 Iesu vit kesi mini vit, "Koakeil envatien one mul enau ilong kat tounah koa naviteni. Ka, hemukonek, envatien onen Tata onak hel en keil. Komal melhemai melheto ven keil.
24 Ka koakeil envatien one romultei enau, arlong kattei tounah koa naviteni. Ka asa koa milong inau namul naviteni arkatei ven inau sasok. Aka ven Tata koa sila inau numai.✡
25 "Namul naviten tounah keil ekek navong naro veah ral min kami.
26 Ka Ninin Votut koa hehi kataunien min kami, Tata hesila en isok. Kei hehisein kami en tounah vasi ka hesakin kami mihendem kat tounah vasi koa naviteni min kami.✡
27 Anatin keke nilokovein kami, ka namul nasan tomat onak mul en tinomi. Tomat

✡ **14:13:** Sion 15:16; 16:23; 13:31-32; 17:1 ✡ **14:15:** Sion 15:10; 1Sion 5:3; 2Sion 1:6 ✡ **14:16:** Sion 14:26; 15:26; 16:7 ✡ **14:17:** Sion 15:26; 16:13 ✡ **14:18:** Sion 14:3,28 ✡ **14:19:** Sion 16:16; 7:33-34,36; 6:57 ✡ **14:20:** Sion 10:38; 14:10-11; 17:21-23 ✡ **14:21:** Sion 15:10; 1Sion 5:3; 2Sion 1:6; Sion 16:27 ✡ **14:22:** Umen 10:40-41 ✡ **14:24:** Sion 7:16; 14:10 ✡ **14:26:** Sion 14:16; 15:26; 16:7 ✡ **14:27:** Sion 16:33; 14:1

koa nasani min kami rosuvaltei asa koakeil ten out out netan amul asani. Minandemkotei ka minametautei.✡

28 "Kami milong inau namul naviteni keke niha ran kami, ka hevus, nimai ris ven kami. Munak envatien onami mul enau anatin, mihesi kami hehi houlu keke nuva ven Tata onak, veni kei vi hetetamen imok mulin inau.✡

29 Namul naviten tounah keil enek min kami en avong kosa keke, navong hekistal hehi anatin, mihelei kilea eni ka mihekur anatin en asa koa naviteni.✡

30 Nirselustei mun hehi houlu hetal min kami, veni Temat, mari avat ten out netan, mul mai. Kei rokurtei keihoen valin inau,✡

31 ka niha en hen hesuval koa Tata meng kat inau keke moumoni. Hemukonek, meatin keil ten out netan ilei kilea keke envatien onak mul en Tata onak.✡

"Ale. Almai, rovaha ran out ekek."

15

Tatavolien usil vati grep

1 Iesu viten tatavolien min meatin keil onen vit, "Inau navi vati grep ka Tata onak suval meatin koa lei kati.

2 Ka angoite vasi keil koa rosontei heite, kei kum vulvul en keil avaha. Ka angoite vasi keil koa ason heite, kei mul rei motein keil vasakin keil avason heite vahi houlu mok.✡

3 Ka kami mimai mimuto tuai ka en hihiseien koa nasani min kami.✡

4 Kami mihel miheapil hetal minau, ka inau nil niapil hetal min kami. En vati sakien koa angoi grep koa rokapiltei vatal min vatte sakras vason heite kei sasen enges, kami emun misakras mivason heite en moulien onami munak mirkapiltei vatal minau.✡

5 "Inau navi vati grep enek, ka kami mivi angoite keil onak. Koakeil akapil ral minau, ka inau ral min keil, amul ason heite houlu en moulien one. Ka munak mikeka ranau, misakras mivoumon etai tounah.✡

6 Koakeil arkapiltei vatal minau asuval angoite keil koa amukou ka amemes. Angoite keil vatinek, Ahi helah ruain keil ka heson keil iha en ahang keke henit lin keil.✡

7 Ka munak mikapil ral minau, ka mimusil kat selusien keil onak, kami mikilea mivahis ven asa emi vati, ka Ahi houmoni.✡

8 Ka navong mimai mivi meatin keil onak ka mison heite houlu en moulien onami, koanek mul vati lat isen Tata.✡

9 "Envatien onak mul en kami en vati sakien koa envatien onen Tata mul enau. Miheles miheapil vituai hetal minau keke

---

✡ **14:28:** Sion 14:3; 16:16,17; 13:1; 14:12; 16:10,17,28; 20:17 ✡ **14:29:** Sion 13:19 ✡ **14:30:** Sion 12:31; 16:11 ✡ **14:31:** Sion 12:49; 15:10; Mat 26:46; Mak 14:42 ✡ **15:2:** Mat 3:10; 15:13 ✡ **15:3:** Sion 13:10 ✡ **15:4:** Rom 11:17-18; 2Kor 3:5; Sion 6:56 ✡ **15:5:** 1Kor 12:12,27; Sion 15:16; 2Kor 3:5 ✡ **15:6:** Mat 3:10; 7:19; 13:42 ✡ **15:7:** Mak 11:24; Sion 14:13; 16:23 ✡ **15:8:** Mat 5:16

envatien onak hel ven kami lisenges.
10 Munak milong kat mengkatien keil onak, mihetie lati keke mimul mikapil vituai ral minau anatin ka envatien onak hel ven kami. Koanek suval etin sakien koa inau nalong kat mengkatien keil onen Tata onak vatie lati keke namul nakapil vituai ral mini ka envatien onen mul enau.✡
11 "Naviten tounah keil enek min kami vasakin sien val en moulien onami vasuval sien koa mul enau. Ka ek vati keke mihehilelau en sien.✡
12 Mengkatien koa namul nasani min kami ekek: emi hehathat kami hesuval etin koa inau ek vat kami.✡
13 Sakien ten envatien koa marite mok keinek: navong meatin tai mul sa lat moulien onen vahinat tue keil. Sakien koanek marite mok en sakien sav keil ten envatien.✡
14 Ka kami mivi tuak keil munak mimumon asa koa nameng kat kami eni.✡
15 Narvisetei mun kami en meatin toumien keil onak, veni meatin toumien keil areingeingen asa koa masta one mul mumoni. Ka navise kami en tuak keil, veni navit meseini min kami tounah vasi koa Tata onak viteni minau.
16 Rovitei kami koa mirie lati keke mimusil inau, ka inau varei narie lat kami. Ka nasan umen min kami keke mivaha mivoum. Ka miheson heite hehi houlu, heite koa hel lisenges. Ka hesakini, Tata hesani min kami tounah koa mivisi en isok.✡
17 Avong tamun, mihoumon asa koa nameng kat kami eni: emi hehathat kami."✡

Iesu mul sel kat meatin keil onen keke meatin keil ten out netan tine heat keil

18 Iesu vit risi min meatin keil onen vit, "Munak meatin keil ten out netan tine kat kami, mihendem kati keke, mulamu, tine kat inau.✡
19 Munak kami mivi meatin keil ten out netan, koakeil ten out netan e hehathat kami hesuval mivi one. Ka inau nalei kan kami miteisav ran koakeil ten out netan ka mirvitei mun ten out netan. Sakini, koakeil ten out netan tine kat kami.✡
20 Mihendem kat asa koa naviteni min kami keke slev tai romaritetei mok valin masta onen.✡ Sakini, koakeil amumoni tisa minau, miheilea keke umoni hetisa min kami emun. Ka koakeil along kat hihiseien keil onak, keil ilong kat hihiseien keil onami emun.
21 Keil koa umoni hetisa min kami umon tounah vasi enek min kami veni mivi onak keil ka mimum en isok. Ka umoni emun veni areingeingen kei koa sila inau numai.✡

✡ **15:10:** Sion 14:15; 1Sion 2:5; 5:3 ✡ **15:11:** Sion 17:13; 1Sion 1:4 ✡ **15:12:** Sion 13:34; 1Sion 3:11,23; 2Sion 1:5 ✡ **15:13:** Sion 10:11; Rom 5:8; 1Sion 3:16 ✡ **15:14:** Luk 12:4 ✡ **15:16:** Sion 6:70; 13:18; 15:5; 14:13,14; 16:23 ✡ **15:17:** Sion 13:34; 1Sion 3:11,23; 2Sion 1:5 ✡ **15:18:** Mat 10:22; 24:9; Mak 13:13; Luk 6:22; Sion 17:14; 1Sion 3:13; Sion 7:7 ✡ **15:19:** Sion 4:5; 17:14 ✡ **15:20:** Mat 10:24; Luk 6:40; Sion 13:16 ✡ **15:21:** Sion 16:3; Mat 5:11

22 Vahit marmaitei ka marvitentei min keil, keil avarmottei en tisaen. Ka veni numai anatin min keil ka asesein selusien onak, arie lati keke tisaen koanek mul en usite one.✡
23 Meatin koa tin kat inau, rie lati keke tin kat Tata onak emun.✡
24 Vahit marmaitei ka marmumontei merikel keil koa meatin sav keil asakras avoumoni, keil avarmottei en tisaen. Ka veni numai tuai ka namumon vati merikel keil en mete koa meatin sav keil asakras avoumoni, tisaen mul en usite one. Veni alei sesein merikel keil enek, arie lati keke tine kat inau ka Tata onak emun.✡
25 Koanik kur out vasakin selusien koa amutisi mul en mengkatien koa amusil kati keke vamai vahi anatin koa vit, *'Tine kat heisav enau.' Sam keil 69:4*✡
26 "Navong Ninin ten kataunien hemai ven kami, kei hehit lein anatinien usil inau. Nisila heka ven Tata ka hehothot en anatinien onen min kami.✡
27 Ka kami mun mihehit lein inau min meatin sav keil, veni kami miro ral minau navong namum rohtoh mai rokol kosa."✡

16

1 Iesu vit risi vit, "Naviten tounah keil ekek min kami keke minasavoitei en demkatien onami navong tounah keil hemai hekeih.
2 Iso lat kami ran eim tahihiseien one. Ka avong tai hemai koa meatin keil indemi ihit Ahi hesi kei imok navong u vini kami.✡
3 Ka keil umoni hemukonek veni areingeingeni keke navi isei, ka areingeingen Tata onak emun.✡
4 Ka naviten tounah keil enek min kami keke, navong hemai hehi anatin, mihendem kati keke navit luvati min kami tuai."✡

Iesu vit luvati keke hesila Ninin Votut heha ven meatin keil onen

Iesu viteni min meatin keil onen vit, "Tounah keil ekek, narvitentei min kami mulamu, veni naro semau ral min kami.
5 Ka kosa niha ven kei koa sila inau numai. Mukos, tovuol en kami vahis inau keke niha en out kave.✡
6 Ka tinomi vilelau en demkoen ven tounah keil ekek koa naviteni min kami.✡
7 Avaseini, mal keke naviten anatinien koanek min kami: hetahos imok en usite onami keke inau niha. Veni munak nirvatei, Ninin ten kataunien hermaitei ven kami. Ka munak niha, nisila hemai ven kami.✡
8 Ka navong Ninin hemai, hetie lati min meatin keil keke rendemien one romaltei usil tisaen, maluen, ka mukave Ahi mul lei rahit usite onen meatin keil.✡

✡ **15:22:** Sion 9:41 ✡ **15:23:** Luk 10:16; Sion 5:23; 1Sion 2:23 ✡ **15:24:** Sion 14:11; 9:41 ✡ **15:25:** Sam 35:19 ✡ **15:26:** Sion 14:26 ✡ **15:27:** Umen 1:8; 5:32; 1Sion 4:14 ✡ **16:2:** Sion 9:22 ✡ **16:3:** Sion 15:21 ✡ **16:4:** Sion 13:19; 16:25 ✡ **16:5:** Sion 7:33 ✡ **16:6:** Sion 16:22 ✡ **16:7:** Sion 14:16,26; 15:26 ✡ **16:8:** Umen 24:25 ✡ **16:9:** Sion 5:38; 6:36,64; 7:5; 10:26; 12:37

9 Ninin Votut hetie lat tisaen one min keil veni arkurtei anatin enau.✡
10 Hetie lat maluen onak min keil veni nihina ven Tata ka kami miherlestei mun inau.✡
11 Ka hetie lati vi anatin keke Ahi helei rahit usite one veni vit leini tuai mahien koa hesani min Temat, mari avat ten out netan.✡
12 "Ek vati mahit kilea tounah sav keil houlu min kami, ka kosa, hemeas ramat keke mivakuri.✡
13 Ka navong Ninin Votut koa mul vothot en anatinien hemai, kei hehisein kami en anatinien onen Ahi keke miheilea eni. Herselustei heka en rendemien onen sasen, ka hehit meseini min kami tounah vasi koa raengon Tata mul viteni, ka hehit luvat tounah keil koa hemai veah.✡
14 Kei hehati lat isok hemai hehi hetetamen imok, veni hekur tounah koa naviteni ka hehit meseini min kami.
15 Tounah vasi onen Tata onak vi onak emun. Sakini, nakilea mahiteni keke Ninin Votut hekur tounah koa naviteni mini, ka hehit meseini min kami."✡

Iesu vit luvati keke longtisaen onen meatin keil onen hehiles hemai hehi sien

16 Iesu viteni mun min meatin keil onen vit, "Ten avong havivis, miherlestei mun inau. Ka, hevus, mihelei ris inau ten avong havivi emun."✡
17 Tei en meatin onen keil avis keil eris avit, "? Asa varei aneite ten selusien onen koa vit, 'Ten avong havivis, miherlestei mun inau. Ka, hevus, mihelei ris inau ten avong havivi emun'? ? Ka asa varei aneite ten, 'Veni nihina ven Tata'?
18 ?Ka, 'Ten avong havivis' vi asa? ! Ir roreingeingen varein asa koa kei mul vit usili!"

19 Iesu kilea keke meatin keil onen e vati aval avahisi ven tounah keil enek. Sakini, viteni min keil vit, "Nakilea mimul mivit usil selusien onak navong navit, 'Ten avong havivis, miherlestei mun inau. Ka, hevus, miheles ris inau ten avong havivi emun.'
20 Anatin eli naviteni min kami keke navong niha, kami miheis ka mihetang, ka meatin sav keil ten out netan isi keil hehi houlu. Anatin keke mihelonge hetisa hehi houlu, ka, hekatau, longtisaen onami hehiles hemai hehi sien.
21 Navong ahin tai vesesal vakur tivava ka rokol avong ten mahien onen, mul longe tisa veni. Ka, katau suk, navong kur tivava tuai mai en out netan, en vobongen mahien teni veni sien koa kuri houlu mok muli.✡
22 Koanek suval kami. Kosa milonge tisa. Ka navong nimai ris nilei ris kami, sien koa mihekuri hehi houlu mok. Ka meatin hetovuol heilea vakulat sien koanek vaha ran kami.✡

✡ **16:10:** Sion 13:1; 14:12,28; 16:28; 20:17 ✡ **16:11:** Sion 12:31; 14:30 ✡ **16:12:** 1Kor 3:1 ✡ **16:13:** Sion 14:17; 15:26; 14:26; 1Sion 2:27 ✡ **16:15:** Sion 17:10 ✡ **16:16:** Sion 14:19 ✡ **16:21:** Aes 13:8; 21:3; 26:17; Maek 4:9; 1Tes 5:3 ✡ **16:22:** Aes 66:14

23 "Navong rehelei ris ir, kami mihervistei mun inau en etai hihiseien. Anatin eli naviteni min kami keke munak mivis Tata onak en etai tounah en isok, kei hesani min kami.✡
24 Rokol kosa, mirvistei veah etai tounah en isok. Munak mivis ven tounah, mihekuri. Ka navong mihekuri, mihehilelau vasi en sien.✡
25 "Navong naselus min kami usil tounah keil koa hemai hekistal, naselus suai eni en tatavolien keil. Ka avong tai hemai keke nirmultei mun niselus min kami en tatavolien keil. En avong enek, nihit kilea min kami usil Tata en selusien koa hemal enges.✡
26 En avong enek, kami mihehis Tata onak en isok ka hesani. Hervitei mun inau koa nihis mini en usite onami,
27 veni envatien onen Tata mul tuai en kami. Kei en vat kami veni envatien onami mul enau, ka mikur anatin keke inau naka veni.✡
28 Anatin varei keke naka ven Tata ka namita en out netan. Ka kosa, nilokovein out netan ka niha ris ven Tata."✡
29 Ka meatin keil onen aviteni mini avit, "Anatin, kosa komul kovit lein tounah vasi. Korselus suaitei mun vatal tatavolien keil.
30 Kosa, komai mekilea keke kokilea tounah vasi. Ka mehervistei mun keik en tounah, veni kokilea asa koa mul en rendemien onomai tuai. Sakien enek mul sakin komai mekur anatin eni keke koka ven Ahi varei."✡
31 Iesu vit kesi vit, "? Vi anatin keke mikur anatin enau suk?
32 Mihelong visi. Avong tai mul mai koa kami vasi mihetasil, ka tetai en kami heha ris en teim onen. Anatin keke miheling inau nito sasok. Ka avaseini, nirto sasoktei, veni Tata ro ral minau lisenges.✡
33 Naviten tounah keil ekek min kami keke miheapil vituai hetal minau, ka, hesakini, tomat hel en tinomi. Navong mimul en out netan ekek, mihehisu en sakvisien keil.✡ ! Ka mihekeih, veni namu lin keihoen onen Temat tuai, koa vi avat ten out netan!"

17

Iesu vis Ahi keke hekataun kei ka meatin keil onen en avong takeih keil koa ihisu eni

1 Navong Iesu selus usil tounah keil ekek evus, seipat vina nesa ka vis vit, "O Tata, avong ten mahien mai tuai. Navisuk keke kihati lat isok, Natmali, keke inau nakilea mahati lat isom.✡
2 Koling moulien onen meatin vasi keil en hek keke nakilea masan moulien ten lisenges min koakeil vasi kosani minau.✡

✡ **16:23:** Sion 14:13,14; 15:16; 1Sion 5:14-15 ✡ **16:24:** Sion 15:11; 1Sion 1:5 ✡ **16:25:** Mat 13:34; Mak 4:33-34; Sion 16:4 ✡ **16:27:** Sion 14:21,23; 3:2; 8:42; 13:3; 17:8 ✡ **16:28:** Sion 13:3 ✡ **16:30:** Sion 2:24-25 ✡ **16:32:** Sak 13:7; Mat 26:31-35,56; Mak 14:27-31,50; Luk 22:31-34; Sion 8:29 ✡ **16:33:** Sion 14:27; 2Tim 3:12; 1Sion 5:4 ✡ **17:1:** Sion 11:41; Mat 26:45; Mak 14:41; Sion 12:23; 13:1; 13:31-32 ✡ **17:2:** Mat 28:18

3 Ka meatin hekur moulien ten lisenges navong kilea enuk koa keik kos kovi Ahi anatin, ka kilea enau mun koa navi Kristo koa kosani.✡
4 Inau navati lat isom en meten meatin keil ten out netan veni namum vasi umen koa kosani minau moumoni.✡
5 Sakini, Tata, navisuk keke kihati lat isok ka kisan hetetamenien minau hesuval koa nakuri tuai navong naro ral minuk en avong koa kormumontei veah out netan.✡
6 "Inau navothot enuk min koakeil kosan keil minau koa kolei kan keil ran meatin sav keil ten out netan. Keil avi onom, ka kosan keil minau. Keil along kat selusien onom.✡
7 Ka kosa, keil akilea keke tounah vasi kosani minau ka venuk.
8 Selusien koa kosani minau, inau nasani min keil, ka keil akur kati. Akilea vi anatin keke inau naka venuk, ka akur anatin keke kosan inau numai.✡
9 "Narvistei ven meatin vasi keil ten out netan. Ka namul navis keke kikataun koakeil kosani minau veni avi onom.
10 Koakeil vasi amusil kat inau avi meatin keil onom. Ka moulien one mul rie lat hetetamenien onak.✡
11 Namul nuvat venuk, ka nirtotei mun en out netan. Ka keil il semau ekok. O Tata, kovi votut vis kovi votut imok. Kiting koe moulien onen meatin keil onak hetal min keihoen ten isom, eis koa kosani minau. Hemukonek, keil imai itas hesuval koa keik ka inau lotas.✡
12 Navong naro semau ral min keil, naring koe keil ral min keihoen ten isom, eis koa kosani minau. Anatin, naring koe keil ka tovuol en keil vavuol. Tas lokovein inau ka va vuol, kei koa korie lati keke vavuol vasakin asa koa Tus Votut vit luvati vamai vahi anatin.✡
13 "Hervitei tuetin, nimai ris venuk. Ka, kosa, navong namul semau en out netan ekek, naviten tounah keil enek minuk vasakin meatin keil onak avalong kilea eni ka tine neim vahilelau en sien.✡
14 Nasan selusien onom min keil, ka sakini, meatin keil koa avi ten out netan, tine kat keil veni. Tine kat keil veni alei kilea keke onak keil arvitei ten out netan, suval koa inau mun narvitei ten out netan.✡
15 Tata, narvistei keik kovakulat keil ran out netan, ka navisuk eli kovating koe keil ran Temat koa vi vatte ten tisaen.✡
16 Meatin keil onak arvitei ten out netan, suval koa inau mun narvitei ten out netan.
17 Kiling seh en keil ihi votut keke usil kat selusien onom koa vi vatte ten anatinien.
18 Namul nasila keil uva avoum en out netan, suval

✡ **17:3:** 1Tes 1:9; 1Sion 5:20 ✡ **17:4:** Sion 13:31-32; 14:13; 4:34 ✡ **17:5:** Sion 1:1-2; 8:58; 17:24 ✡ **17:6:** Sion 17:26 ✡ **17:8:** Sion 3:2; 16:30 ✡ **17:10:** Luk 15:31; Sion 16:15 ✡ **17:11:** Sion 13:1; 13:1,3; 16:28; 10:30; 17:21; Kal 3:28 ✡ **17:12:** Sion 6:39,70-71; 18:9; Sam 41:9; 55:12-15; 109:4-8; 2Tes 2:3 ✡ **17:13:** Sion 15:11; 1Sion 1:4 ✡ **17:14:** Sion 15:18-19; 8:23 ✡ **17:15:** Mat 6:13; 2Tes 3:3; 1Sion 5:18 ✡ **17:18:** Sion 20:21

koa keik kosila inau namita en out netan ekok.✡
19 Ka inau mun naling seh en moulien onak keke nihi votut musil asa koa ek vat inau moumoni. Namumoni vakataun keil vaka en anatinien onom keke avaling seh en moulien one venuk.

20 "Narvisteis ven meatin keil ekek, ka namul navis ven koakeil emun koa ikur anatin enau heka en selusien koa meatin keil onak isani min keil.✡
21 Tata, navis keke keil vasi imai itas. Anatin, iapil vituai hetal min ialu hesuval koa keik kokapil ral minau ka inau nakapil ral minuk. Veni, navong itas, meatin keil ten out netan ikur anatin keke keik varei kosila inau numai.✡
22 Vati hetetamenien koa kosani minau, inau nasani min keil. Hesakini, keil itas hesuval koa ialu lotas.✡
23 Inau niapil vituai hetal min keil hesuval koa ialu lokapil vituai. Hesakini, meatin keil ten out netan ilei kilea keke keik varei kosila inau namita ka envatien onom mul en keil suval koa mul enau.

24 "Tata, ek vati keke koakeil kosani minau akilea avato vatal minau en out nesa, ka avales hetetamenien onak. Anatin, ek vat keil iles hetetamenien koa kosani minau veni envatien onom mul tuai enau navong kormumontei veah out netan.✡
25 "Tata, keik komal imok. Avaseini meatin keil ten out netan areingeingenuk, inau ka koakeil kosani minau, komai mekileak.✡
26 Inau navothot enuk min keil, ka nil numoni. Hemukonek, envatien onom koa mul enau, hel en keil, ka inau mun nil en keil."✡

18

Avuli kat Iesu✡
1 Navong Iesu vis evus, mea ral min meatin keil onen ka uva en usi Poal Kidron. En out enek, nei olip tai mul ien, ka uva ien.✡
2 Sudas kilea out kave uva ien veni, avong houlu, Iesu lah ruai ekonek ral min meatin keil onen. Sakini, navong Sudas va keke vamae lat Iesu vaha min hen vativieh keil onen,✡
3 mulamun vangi meatin tavaeen keil ten out Rom ral min meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut koa asuv keil onen pris keil ka Farasi keil asila keil uva. Ka umai ral min laet ka ai tahuen keil one.✡
4 Iesu kilea tounah vasi koa hekistal mini, sakini va visu min keil ka vis keil vit, "?Kami mimul milekat isei?"
5 Avit kesi avit, "Iesu ten out Nasaret."
Kei vit, "Inau navi kei."* Sudas, koa mae lati eva en he mul mulomal ral min keil.

✡ **17:20:** Sion 17:9 ✡ **17:21:** Kal 3:28; Sion 10:38 ✡ **17:22:** Sion 17:11 ✡ **17:24:** Sion 12:26; 1:14; 17:5 ✡ **17:25:** Sion 1:10; 8:55 ✡ **17:26:** Sion 17:6 ✡ **18::** Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53 ✡ **18:1:** Mat 26:36; Mak 14:32 ✡ **18:2:** Luk 21:37; 22:39 ✡ **18:3:** Sion 7:32,45 * **18:5:** Vahesa selusien enek vahit, *"inau NAVI,"* koa vi 'Iahova,' isen kati onen Ahi (Eks 3:14).
† **18:6:** Vahesa selusien enek vahit, *"inau NAVI,"* koa vi 'Iahova,' isen kati onen Ahi (Eks 3:14).

6 Navong Iesu vit, “Inau navi kei,”† keil asoretin keil ka umotmot uva en atan.

7 Iesu vis ris keil vit, “? Kami mimul milekat isei?”

Keil avit, “Iesu ten out Nasaret.”

8 Ka kei vit, “Naviteni min kami tuai keke inau navi kei.‡ Ka munak mimul milekat inau, mihemaen koakeil ekek iha.”

9 Kei viten selusien koanek vasakin asa koa kei viteni vamai vahi anatin navong vit, “Tata, tovuol en koakeil kosani minau vavuol.”✡

10 Evus, Saemon Pita, koa kur mari naef tai, leh lati ka musah koteh ralingen matu one slev onen asuv houlu onen pris keil. Isen slev enek vi Malkas.✡

11 Ka Iesu viteni keih min Pita vit, “!Ling ris naef onom en vulin! Mahien koanek, Tata onak varei sak meseini venau, ka mal imok keke nikur vasi.”✡

12 Evus, meatin tavaeen keil ten out Rom ral min avat one, ka meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut umai avuli kat Iesu ka apar kati.

13 Mulamu, akuri va ven Annas, avu tisa onen Kaiafas, koa vi asuv houlu onen pris keil en sua koanek.✡

14 Ka vi Kaiafas varei koa vit, “Hetahos imok munak meatin hetas hemat en usite onen meatin keil, helin munak imaen me-Rom keil imai u vini me-Isrel vasi keil.”✡

Pita vit usite onen tovuol en Iesu✡

15 Saemon Pita ka meatin tamun onen Iesu lumul lulehni keilu lumusil Iesu. Ka veni asuv houlu onen pris keil kilea en meatin tamun enek, maeni musil Iesu va en teahu ten mari eim onen asuv houlu onen pris keil.✡

16 Ka Pita, kei mules mulomal hae vesesal en meteau. Sakini, meatin tamun koanek onen Iesu, koa asuv houlu onen pris keil kilea, kei va hae, selus min ahin koa lei kokoe en meteau. Sakini, amaen Pita emun va neim.

17 Navong ahin koa mul lei kokoe en meteau les Pita, viteni mini vit, “Ei, keik emun kovi tai en meatin keil onen meatin ekek.”✡

Pita vit kesi vit, “Vuo, rovitei inau.”

18 Out mandil houlu. Sakini, meatin taleikokoeien keil ka meatin toumien keil onen asuv houlu onen pris keil amumon ahang en sakol, ka amulomal rahiti amul amutae. Ka Pita emun mul mulomal ral min keil ka mul mutae ahang.

Asuv houlu onen pris keil Annas vis Iesu usil hihiseien keil onen✡

19 En out neim, Iesu mulomal en meten asuv houlu onen pris keil koa visi usil meatin keil onen ka hihiseien keil onen.

‡ **18:8:** Vahesa selusien enek vahit, *“inau NAVI,”* koa vi ‘Iahova,’ isen kati onen Ahi (Eks 3:14). ✡ **18:9:** Sion 6:39; 17:12 ✡ **18:10:** Luk 22:36,38 ✡ **18:11:** Mat 20:22; 26:39; Mak 10:38; 14:36; Luk 22:42 ✡ **18:13:** Luk 3:2; Sion 18:24 ✡ **18:14:** Sion 11:50 ✡ **18:14:** Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:56-57 ✡ **18:15:** Mat 26:58; Mak 14:54; Luk 22:54-55 ✡ **18:17:** Sion 18:25 ✡ **18:18:** Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

20 Iesu vit kesi vit, “Tounah koa naselus usili, navit leini min meatin vasi keil. Navong navihisei, namumoni en eim tahihiseien keil orer ka en teahu ten Eim Votut, out keil koa Siu keil alah ruai ien. Narvit suain etai tounah.✡
21 ?Vensa varei mimul mivis inau usili? Alhis koakeil araengon asa naviteni min keil, veni keil along kilea asa naviteni.”
22 Navong Iesu viteni mukok, meatin taleikokoeien tai onen asuv houlu onen pris keil kovas veinan Iesu ka vit, “?!Vensa varei komul koselus mukonek min asuv houlu onen pris keil!?”✡
23 Iesu vit kesi vit, “Munak naviten etai tounah tisa, kihit leini vi asa. ?Ka munak asa naviteni mal, vensa varei kokovas inau?”
24 Evus, Annas san Iesu koa rop mul veah en hen keilu va ven Kaiafas, asuv houlu onen pris keil.§✡

Pita vit usite onen tovuol en Iesu avong tamun✡

25 Navong Pita mul veah mulomal vesesal en ahang ka mul mutae, tei en meatin keil avisi avit, “?Mukave? ?Keik emun kovi tai en meatin keil onen meatin keisom?”✡
Ka Pita muun vit, “Vuo, rovitei inau.”
26 Evus, slev tai onen asuv houlu onen pris keil, koa mul en vatiamal onen slev koa Pita ra koteh ralingen, viteni vit, “?Ka rovitei keik koa nalesuk en nei olip ral mini?”✡
27 Hatte etel eni, Pita muun vit, “Vuo, rovitei inau.” Ka en hati avong enek, ato kokorat.✡

Akur Iesu va en meten Paelet✡

28 En visokon semau, akulat Iesu ran teim onen Kaiafas, asuv houlu onen pris keil, ka amulamuni va en teim onen Paelet, avat ten kavmen en out enek. Ka hetetamen onen Siu keil arvatei en teim onen veni kei rovitei Siu tai ka e rovattei avamai avahilehilu en meten Ahi. Veni, hemukonek, asakras avaan Anien ten Mul Laui.**
29 Sakini, Paelet va hae keke vales keil. Navong les keil, vis keil vit, “?Tisaen sa varei koa mivit meatin ekek mumoni va kat kami?”
30 Avit kesi avit, “Meatin koanek vi meatin tisa

✡ **18:20:** Sion 7:26; Mat 4:23; 26:55; Sion 6:59; 7:14 ✡ **18:22:** Umen 23:2; Sion 19:3 § **18:24:** En avong koanek, Kaiafas vi asuv houlu kati onen pris keil. Annas, kei vi asuv houlu onen pris keil ten sua koa evus, ka mari keihoen mul veah en hen. ✡ **18:24:** Luk 3:2; Sion 18:13 ✡ **18:24:** Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62 ✡ **18:25:** Sion 18:17 ✡ **18:26:** Mat 26:51; Mak 14:47; Luk 22:49-50; Sion 18:10; 18:1 ✡ **18:27:** Mat 26:34; Mak 14:30; Luk 22:34; Sion 13:38 ✡ **18:27:** Mat 27:1-2,11-31; Mak 15:1-20; Luk 23:1-5,13-25 ** **18:28:** Siu tai sakras vaha en out onen koakeil arvitei Siu, vuo vaanian vituai vatal min keil, vuo vatokol tounah koa keil arokoli. Siu keil amundemi keke hesakin keil ihilehilu en meten Ahi. Ka keke avato ris, iha ikas motein ave en avong vasi en wik tai, ka hekatau eni, iha isan sanien votut tai min Ahi. Hetetamen keil enek onen Siu keil arie lati keke amundem houlu usil mengkatien keil koa heting koe keil asakras avaanian valin mengkatien koa vit anou vinitei meatin sav tai.

tai. Vahit varvitei anatin mevarsantei minuk keke kovasan mahien mini."
31 Paelet viteni min keil vit, "Mukonek, kami varei mihekuri ka mihelei rahit usite onen. Hevus, mihesan mahien mini housil mengkatien keil onami."✡

Ka avit kesi avit, "Mengkatien keil ten kantri koanik ring koe komai vit komai Siu keil mesakras mevasan matien min etai meatin en kot onomai."
32 Koanek kur out vasakin selusien onen Iesu vamai vahi anatin navong vit luvat vati sakien sa koa hemat eni.✡
33 Sakini, Paelet va ris teim onen ka visi avalamun Iesu vamai en meten. Navong lesi, Paelet visi vit, "? Mukave? ? Anatin keke keik kovi asuv houlu onen Siu keil?"
34 Iesu vit kesi vit, "? Komul kovis inau mukok en usite onom sasom, vuo veni meatin sav keil avit usil inau minuk?"
35 Paelet vit kesi vit, "Usite onak tovuol enuk veni inau narvitei Siu tai. Vi meatin keil kati onom ka asuv keil onen pris keil koa amae latuk komai en hek. ?Vensa? ? Komumon sa koa tisa en keil?"✡
36 Iesu viteni mini vit, "Hiasuvien onak keke mahi asuv houlu rokatei ran out netan. Veni munak vi anatin keke hiasuvien onak ka ran tounah en out netan ekek, meatin keil onak ivae en usite onak keke hesakini nirvatei en hen hetetamen keil onen Siu keil. Sakini, kolesi keke hiasuvien onak rokatei ran out ekok."
37 Paelet visi vit, "?Sakini, anatin keke kovi asuv houlu?"✡

Iesu vit kesi vit, "Keik koviteni kovit inau navi asuv houlu tai. Ka avasi inau ka numai en out netan keke moumon tounah vatas, keke nihitehiten usil anatinien. Koakeil vasi amusil kat anatinien, keil ilong kilea asa koa namul naviteni."
38 Ka Paelet visi vit, "?Isei kilea vailea anatinien?"

Navong Paelet selus ral min Iesu evus, va hae ka selus eris min Siu keil vit, "Inau narles etai tounah en usite onen koa tisa vahit vamal masan mahien mini.
39 Ka musil sakien matu oralu, en Anien ten Mul Laui ekek, namul namae lat meatin tai koa kami mihetie lati heha hesital ran eim takeih. ? Sakini, emi vati mamaen asuv houlu onen Siu keil vasital?"
40 Ka keil avisohiso keih avit, "! Vuo, emai rovattei meatin enek! Emai vati keke mihelokovein Barabas hemaluv." Ka Barabas vi lariken tai.✡

19

Aviteni keke Iesu hemat en aiveave

1 Katau suk, Paelet meng kati keke avatah Iesu en viau takan keil.✡
2 Sakini, meatin tavaeen keil onen akur Iesu uva. Avil vatluvoluv en viau koa sin tetaveah mul ien ka alingi en

✡ **18:31:** Sion 19:6-7; 19:6; Umen 18:15 ✡ **18:32:** Mat 20:19; 26:2; Sion 3:14; 8:28; 12:33 ✡ **18:35:** Sion 1:11 ✡ **18:37:** 1Tim 6:13; Sion 3:32-33; 8:47; 1Sion 4:6 ✡ **18:40:** Umen 3:14 ✡ **19:1:** Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:12-25

vatin. Akav koe en kaliko tai koa vilhili suval omon asuv houlu tai.✡

3 Evus, keil umai amumon tohtohien eni avit, "! O asuv houlu onen Siu keil, mevouhou minuk!" Ka umai veni ka amumuasi en vatin.✡

4 Evus, Paelet va ris ven vangi Siu keil hatte tamun ka viteni min keil vit, "Milesi. Namul nakur meatin ekek emai ven kami keke mivailea en lesien onak, inau narvotin etai tounah vatisa vahit kei voumoni."✡

5 Ka amulamun Iesu va en mete, vatluvoluv koa sin tetaveah mul ien mul en vatin ka musin en kaliko tai koa vilhili suval omon asuv houlu tai. Evus, Paelet viteni min keil vit, "Milesi. !Kei keiek!"

6 Navong asuv houlu keil onen pris keil ka meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut alesi, avisohiso keih avit, "!Ti kati en aiveave! ! Ti kati en aiveave!"✡

Sakini, Paelet viteni min keil vit, "! Kami varei mihekuri ka miheti kati en aiveave! Veni, en lesien onak, inau narvotin etai tounah vatisa vahit kei voumoni."

7 Ka hetetamen onen Siu keil avit kesi avit, "Musil mengkatien onomai, mal keke hemat, veni kei vise kei sasen en Natin Ahi."✡

8 Navong Paelet raengoni, metau houlu mok.

9 Va ris en teim onen ka vis Iesu vit, "?Keik koka en out kave varei?" Ka Iesu roviten etai tounah.✡

10 Ka Paelet selus eris mini vit, "?Mukave? ?Kirselustei minau? ?Koreingeingeni keke inau nakur keihoen keke masakinuk kovamaluv, vuo mamaeni avati katuk en aiveave?"

11 Iesu vit kesi vit, "Keik kokur keihoen en moulien onak veni Ahi ten out nesa varei sani minuk. Sakini, meatin koa mae lat inau maha en hem, asa koa kei mumoni tisa mok mulin asa koa keik komul komumoni."✡

12 Navong Paelet longe mukok, sak visi vahotin sise keke vamaen Iesu vamaluv vaha, ka Siu keil avisohiso va ris min Paelet avit, "!Munak kilokovein meatin enek hemaluv heha, kitie lati keke korvitei anatin ven Sisa, mari asuv houlu onami ten out Rom! !Veni meatin koa vati lat kei sasen vit vi asuv houlu mul tisa kat Sisa!"✡

13 Navong Paelet raengon selusien one, viso avakur Iesu vamai veni, rondan en vulin ten kot onen keke kilea vasa kor en rendemien onen en usite onen Iesu. Out enek avise en 'Kabata' en selusien ten Hibru koa aneite teni vi 'Uteral ten Ahat.'

14 Avong koanek vesesal vahi taviai en avong koa amul asak mesein tounah ten Anien ten Mul Laui ien. Ka Paelet viteni min Siu keil vit, "!Keiek, asuv houlu onami!"

15 Ka keil avisohiso keih avit, "!Uasi! !Uasi! !Ti kati en aiveave!"

✡ **19:2:** Luk 23:11 ✡ **19:3:** Sion 18:22 ✡ **19:4:** Luk 23:4; Sion 18:38 ✡ **19:6:** Sion 18:31 ✡ **19:7:** Lev 24:16; Sion 18:31; 5:18; 10:33 ✡ **19:9:** Mat 26:62-63; 27:12,14; Mak 14:61; Luk 23:9 ✡ **19:11:** Sion 10:18; Rom 13:1 ✡ **19:12:** Luk 23:2; Sion 18:37; Umen 17:7

Paelet vis ris keil vit, "? Anatin? ?Emi vat inau mati kat asuv houlu onami en aiveave?"

Ka asuv keil onen pris keil avit kesi avit, "! Sisa, kei sasen enges vi asuv houlu onomai!"

16 Sakini, Paelet sa lat Iesu va min meatin tavaeen keil onen keke avalamuni ka avati kati en aiveave.

Amuti kat Iesu en aiveave✡

Sakini, meatin tavaeen keil amulamun Iesu

17 vina en 'Out ten Asi ten Avat,' koa avise en 'Kolkota' en selusien ten Hibru. Ka akeih kat Iesu vous sasen en aiveave onen.

18 En out enek amuti kat Iesu. Amuti kati luhu en meatin elu emun, koa lumul en usite keilu onen.

19 Evus, aling tisien tai nesa en aiveave onen koa Paelet mutisi vit, "Koanik Iesu ten out Nasaret, asuv houlu onen Siu keil."

20 Selusien enek amutisi en selusien etel: Hibru, Latin, ka Grik. Meatin keil houlu avuli selusien enek, veni out koa amuti kat Iesu eni romultei soutin ran taon.

21 Navong asuv keil onen pris keil avuli, uva ris ven Paelet ka aviteni mini avit, "Konatistei konahit, 'Asuv houlu onen Siu keil,' ka mal keke kitisi kihit, 'Meatin enek viteni keke vi asuv houlu onen Siu keil.' "

22 Ka Paelet vit kesi vit, "Asa koa namutisi heles."

23 Navong meatin tavaeen keil amuti kat Iesu evus, keil akur eisin keil omon ka ariti keil hatte ehat, mal en meatin tavaeen ehat ekek. Ka more eisin tetaveah tai omon mules koa avili en rop koa amumoni en hili sipsip koa voneite tovuol ien.

24 Sakini, meatin tavaeen keil enek aviteni min keil eris avit, "Ronatali vastei. Reheson daes keke rehehotin isei en ir hekuri." Koanek kur out keke vasakin asa koa Tus Votut vit luvati vamai vahi anatin koa vit,

"Keil ariti vas eisin keil omak ven keil,
ka ason daes ven eisin tetaveah omak." Sam keil 22:18

Ka koanik vi sakien kati koa meatin tavaeen keil amumoni.

25 Rovitei soutin ran aiveave koa Iesu mul ien, ahin ehat (4) amul amulomal: mama onen, tunahin mama onen, Meri (ason Klopas), ka Meri ten out Makdela.✡

26 Navong Iesu les mama onen ka lesi keke meatin onen koa envatien onen mul ien mul mulomal vesesal veni, Iesu viteni min mama onen vit, "Mama, meatin ekek vi natmali."✡

27 Evus, viteni min meatin onen enek vit, "Keiek mama onom." Sakini, en avong enek va, meatin onen enek kur mama onen Iesu va vato en teim sen suval mama onen.

Sakien koa Iesu mat eni✡

28 En avong enek, Iesu kilea keke tounah koa mita keke voumoni mai rokol

✡ **19:16:** Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43 ✡ **19:25:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 ✡ **19:26:** Sion 13:23; 20:2; 21:7,20 ✡ **19:27:** Mat 27:47-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49

keite teni. Sakini, keke vasakin asa koa Tus Votut viteni vamai vahi anatin, kei viteni vit, "Maroro kat inau."*

29 Veite tai mul ekonek koa vilelau en uaen takon. Sakini, tai en keil kur hati kaliko tai, kasi en uaen takon enek,† lingi en kele ai tai, ka sani vina ven Iesu vasimi.

30 Navong mun hati uaen enek, Iesu viteni vit, "!Evus tuai!" Evus, vatin mapus vita netan ka mat.✡

31 Avong Iesu emat, vi avong kati koa amul asak mesein tounah keil ven Sabat, ka Sabat enek vi votut imok veni umon Anien ten Mul Laui ien. Sakini, Siu keil avis Paelet keke vameng kat meatin tavaeen keil onen avaha avou vulvul aleatel koakeitel telmurur en aiveave one keke telhemat hekalah.‡ Hemukonek, akilea avakulat teiai oneatel vamita netan ran aiveave keil keke telherpuruntei mari anien one.✡

32 Sakini, meatin tavaeen keil uva, amu vulvul alen meatin koa mulamu. Ka evus, amu vulvul alen meatin sav emun koa amuti kati vesesal ven Iesu.

33 Ka navong umai ven Iesu, alesi keke kei mat tuai. Sakini, keil armu vulvultei alen.

34 Ka meatin tavaeen tai rili usiven Iesu en metas onen. Ka hatte tas, ara ka ririven mue rani.✡

35 (Meatin kati koa les tounah enek kur out mul vit leini keke kami mihekur anatin eni. Asa koa kei vit leini vi anatin veni kilea revi selusien onen vi anatin.)✡

36 Koanik kur out vasakin asa koa Tus Votut viteni vamai vahi anatin koa vit, *"Sin hetovuol hemavul." Sam keil 34:20*✡

37 Ka selusien tamun en Tus Votut viteni vit, *"Meatin keil iles kei koa asal vini." Sakaraea 12:10*✡

Aling Iesu va en valengeihat tatetahinien tai✡

38 Katau suk, meatin tai ten out Aramatea mai, isen Siosep. Kei emun vi tai en koakeil amusil kat Iesu, ka mum suai eni veni metaun hetetamen keil onen Siu keil. Kei va ven Paelet ka visi keke vamaeni vakur teiai onen Iesu. Paelet maeni. Sakini, Siosep va kulati.✡

39 Nikodimas emun emai ral min senta keil houlu koa mir ka alo mul ien koa kilo teni mulin hanumau tai ka halualim emun (30). Vi Nikodimas enek koa mai visu en Iesu en vongien tai.✡

40 Keilu lukulat teiai onen Iesu, ka lukav koe en kaliko tamuoh koa muto ral min

---

* **19:28:** Sam 22:15 vit leini keke maroro heat Iesu. † **19:29:** Sam 69:21 vit leini keke isan uaen takon min Iesu. ✡ **19:30:** Siob 19:26,27 ‡ **19:31:** Amu vulvul en ale vasakin keil asakras emun avalomal keke avaleh revi en eang, sakini imat hekalah. Musil rendemien ten Dut 21:22-23 koa vit meatin tai koa amuti kati en aiveave ven tounah tisa koa mumon, Siu keil asakras avamaeni vato vatokol out vavong. En rendemien one, sesendaen mul ien ka hesakin atan one hemai hermutotei mun en meten Ahi. ✡ **19:31:** Dut 21:22-23 ✡ **19:34:** 1Sion 5:6,8 ✡ **19:35:** Sion 21:24 ✡ **19:36:** Eks 12:46; Nam 9:12 ✡ **19:37:** Rev 1:7 ✡ **19:37:** Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56 ✡ **19:38:** Sion 7:13; 9:22; 20:19 ✡ **19:39:** Sion 3:1-2

senta keil musil sakien tatetahinien onen Siu keil.
41 Vesesal en out koa amuti kat Iesu ien, neiai tai mul koa valengeihat tatetahinien tai mul ien koa arei meseini tuai vi heite hau, arlingtei veah teiai etai vaha ien.
42 Sakini, veni vi avong ten sakmeseien ten Sabat ka vesesal out vavong koa Siu keil asakras emun avoum, keilu luling teiai onen Iesu ekonek veni mul vesesal.

20

Iesu moul eris ran matien✡

1 Visokon semau en Sande, out romulantei veah, Meri ten out Makdela va keke vasao en valengeihat tatetahinien onen Iesu. Ka navong rokoli, votini keke mari ahat koa mul koe metareh teni, arei lati tuai eva.✡
2 Sakini, muloh va ven Saemon Pita ka meatin koa envatien onen Iesu mul ien, ka viteni min keilu vit, "! Akulat Asuv ran valengeihat tatetahinien! !Ka komai mereingeingen out koa alingi ien!"✡

3 Navong lulonge mukok, Pita ka meatin tamun onen Iesu luva en valengeihat.
4 Keilu vasi lumuloh, ka meatin tamun muloh lohlin Pita ka rokol valengeihat mulamu eni.
5 Kei rovatei neim, ka rapehai va neim ka les kaliko tamuoh koa akav koe Iesu eni mules.
6 Ka navong Saemon Pita koa katau emai, hatte tas, va neim en valengeihat. Kei mun les kaliko tamuoh koa akav koe Iesu eni mules.
7 Lesi emun keke kaliko tamuoh sav koa akav koe vatin Iesu eni, romultei vatal min kaliko sav keil. Mul revi en out sav tai.✡
8 Evus, meatin tamun koa rokol valengeihat mulamu, kei mun va neim. Ka navong les tounah enek, kur anatin eni.
9 Ka keilu lurkileatei veah keke Tus Votut vit luvati tuai keke Iesu hemoul eris ran matien.✡
10 Evus meatin keilu onen Iesu luva ris teim.

Iesu kistal ven Meri ten out Makdela✡

11 Navong meatin keilu onen Iesu luva, Meri mules vati hae en valengeihat ka mul mis. Ka navong mules mis, rapehai va neim en valengeihat.
12 Ka mutimanin navong les angelo elu koa lumusin en eisin tamuoh. Lurondan en out koa, mulamu, teiai onen Iesu mul ien. Tai mul en out ten vatin ka tai mul en out ten alen tanetan.
13 Keilu luvisi luvit, "? Ahin, komul komis vensa?"✡

Meri vit kesi vit, "Akulat Asuv onak ran out ekek, ka

✡ **20::** Sion 20:19; Umen 20:7 ✡ **20:1:** Mat 28:1-8; Mak 16:1-10; Luk 24:1-12 ✡ **20:2:** Sion 13:23; 19:26; 21:7,20; 20:13 ✡ **20:7:** Sion 11:44 ✡ **20:9:** Sam 16:9-10; Aes 53:11-12; Hos 6:2; Siona 1:17; Luk 24:26-27; Umen 2:27,31; 1Kor 15:4 ✡ **20:10:** Mat 28:9-10; Mak 16:9-11 ✡ **20:13:** Sion 20:2 ✡ **20:14:** Luk 24:16; Sion 21:4

nareingeingen out koa alingi ien.”
14 Navong viten koanek evus, viles ka les Iesu vatimal ekonek. Ka Meri reingeingeni keke Iesu keinek.✡
15 Iesu visi vit, “? Ahin, komul komis vensa? ?Komul kolekat isei?”
Meri mundemi vit kei vi meatin koa mul lekat neiai enek. Sakini, viteni mini vit, “O asuv, munak keik kokuri va en out sav, kihiteni li minau out kave kolingi ien, ka niha nikuri.”
16 Ka Iesu vise vit, “Meri.”
Navong long ren, viles lesi ka viteni vit, “!Raboni!” En selusien onealu ten Arameak, aneite teni vi ‘Tiser.’
17 Iesu viteni mini vit, “Konahuli kattei inau, veni narvinatei veah ven Tata onak. Ka keik kiha ven tuak keil ka kihiteni min keil keke mahina mau ven Tata onak koa vi Tata one, Ahi onak ka Ahi one.”✡
18 Sakini, Meri ten out Makdela va ris ka vitehiteni min meatin keil onen Iesu vit, “!Inau nales Asuv!” Ka vit meseini min keil asa koa kei viteni mini.

Iesu mai kistal min meatin keil onen✡
19 En Sande vongien, meatin keil onen Iesu aro vituai en eim tai ka alok kat voiteh teni veni ametaun hetetamen keil onen Siu keil anamai. Amutimanin, Iesu varei mai kistal ka mulomal luhu en keil. Viteni min keil vit, “Tomat hel ven kami.”✡
20 Navong viten selusien enek evus, rie hen keilu ka usiven min keil. Sakini, alei kilea Asuv one moul anatin, ka meatin keil onen asi keil houlu.✡
21 Iesu vit risi min keil vit, “Tomat hel ven kami. Suval koa Tata onak sila inau, inau nasila kami.”✡
22 Ka navong viteni mukok, muh kat keil ka viteni vit, “Mihekur Ninin Votut.
23 Munak methos onami mul en meatin sav keil, methos onen Tata hel en keil emun. Ka munak mir-mumontei methos vatal min koakeil enek, Tata onami emun hermumontei methos hetal min keil.”✡

Iesu mai kistal ven Tomas
24 Navong Iesu mai kistal min keil, tai en teindan elu (12) onen rorotei, isen Tomas koa avise emun en Maeh.✡
25 Sakini, navong mai ven meatin sav keil onen Iesu, aviteni mini avit, “! Komai meles Asuv!”✡
Ka Tomas viteni min keil vit, “Nirkurtei anatin eni mau hetokol avong koa nilei varein out koa amuti kat hen eni, niling kalihek en vulin nil, ka niling hek en out koa asali en usiven.”
26 Wik tai mai muli, ka meatin keil onen Iesu alah ruai eris en eim enek. En avong koanek, Tomas ro ral min keil. Avaseini alok

✡ **20:17:** Rom 8:29; Hib 2:11-12 ✡ **20:18:** Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49 ✡ **20:19:** Sion 20:1; Umen 20:7; Sion 20:26; 7:13; 9:22; 19:38 ✡ **20:20:** Sion 19:34; 20:25,27; 16:20,22 ✡ **20:21:** Sion 17:18 ✡ **20:23:** Mat 16:19; 18:18 ✡ **20:24:** Sion 11:16; 21:2 ✡ **20:25:** Sion 19:34; 20:20

kat voiteh keil, amutimanin keke Iesu mai kistal, vati luhu en keil ka vit, “Tomat hel ven kami.”✡
27 Evus, viteni min Tomas vit, “Kimai, kiling kalihem ekok, ka kiles hek keilu. Kitelan hem ka kilingi en out koa asali en kouk. Rendemien onom hervitei mun elu usil inau, ka kikur anatin enau.”✡
28 Tomas vit kesi vit, “!Keik kovi Asuv onak! !Keik kovi Ahi onak!”
29 Iesu viteni mini vit, “Keik kokur anatin enau veni koles inau. Ka tokolkatien hel en moulien onen koakeil arlestei inau, ka avaseini, akur anatin enau.”✡

Sion vit kilea vensa mutis tus koanek

30 En moulien onen, Iesu mumon merikel sav keil houlu en meten meatin keil onen koa narmutistei vaha en tus koanik.✡
31 Ka namutis tounah keil ekek vasakin kami mihemai mihekur anatin eni keke Iesu vi Mesaea, Natin Ahi. Ka miheilea keke koakeil akur anatin eni ikur moulien ten lisenges heka en isen.✡

21

Iesu kistal ven meatin oulu (7) onen

1 En avong sav tai, katau en tounah keil enek, Iesu kistal hatte tamun ven meatin keil onen en Mari Oai ten out Kaleli, koa avise mun en Mari Oai Taebirias. Koanek vi tunien usil mukave Iesu vothot en kei min keil.
2 En avong enek, Saemon Pita, Tomas (koa avise en Maeh), Nataniel (koa ten out Kena en provins ten out Kaleli), natin Sebede keilu, ka meatin elu mun onen Iesu aro vituai ekonek.✡
3 Saemon Pita viteni min teisav keil vit, “Maha mason net.”

Ka keil aviteni mini avit, “Komai emun mehousiluk.” Sakini, uva en vot, ka ason net en vongien va vio … out mulan, ka arkur etai mesau.
4 Navong meteiai kistal, Iesu mai mulomal en vali oai. Ka meatin keil onen arkileatei keke vi Iesu keinek.✡
5 Viso va ven keil vit, “? Litetai keil, mukave? ?Mikur etai mesau?” ✡

Avit kesi avit, “Vuo, tovuol varei.”
6 Viteni min keil vit, “Miheson net onami heha en usite matu ten vot. Hemukonek, mihelah tei.” Sakini, keil ason net one. Ka navong alehei, alesi keke asakras veni alah vupon mesau varei.✡
7 Meatin koa envatien onen Iesu mul ien viteni min Pita vit, “!Asuv keinek!” Navong Pita raengoni keke vi Asuv, musin en eisin omon (veni musin en titi kaliko tanges) ka vut vita en oai.✡
8 Ka meatin sav keil avalis en vot uva ut. Keil amul aleh net one koa vilelau vasi en mesau. Keil alehei mukok veni armultei soutin ran out

✡ **20:26:** Sion 20:19 ✡ **20:27:** Sion 19:34; 20:20,25 ✡ **20:29:** 1Pit 1:8 ✡ **20:30:** Sion 21:25 ✡ **20:31:** Sion 3:15; 1Sion 5:13 ✡ **21:2:** Sion 11:16; 20:24 ✡ **21:4:** Luk 24:16; Sion 20:14 ✡ **21:5:** Luk 24:41 ✡ **21:6:** Luk 5:4-7 ✡ **21:7:** Sion 13:23; 19:26; 20:2; 21:20

ut, vi mita handred tai (100 m) enges.

9 Navong arokol out ut, ales ahang tai ten sakol mukan, ka hati mesau mul ien ral min veret koa.

10 Iesu viteni min keil vit, "Alkur tei mesau koa milahi vamai."

11 Sakini, Saemon Pita va en vot, ka leh net koa vil en marmari mesau keil houlu. Navong avuli, avotini keke alah mesau handred tai hanumau elu ka teindan etel emun (153). Ka avaseini avi houlu mukok, arrali vastei net one.✡

12 Iesu viteni min keil vit, "Almai alianian." Meatin keil onen ametau keke avahisi keke vi isei, veni keil akilea vi Asuv.

13 Sakini, Iesu va ven keil, kur veret, ka sani min keil. Evus, mumoni vatte tas en mesau.✡

14 Koanik vi avong hatte etel koa Iesu kistal ven meatin keil onen katau en avong koa moul eris ran matien.✡

Iesu sel kat Pita ka ling revi en umen onen

15 Navong akanian evus, Iesu vis Saemon Pita vit, "? Saemon, natin Sion, anatin keke envatien* onom mul enau muli meatin sav keil ekek?" ✡

Pita vit kesi vit, "Asuv, keik kokilea vi anatin keke ek vatuk suval tuak tai."

Iesu viteni mini vit, "Kihengan titi sipsip keil osak."

16 Hatte elu, Iesu visi vit, "?Saemon, natin Sion, anatin keke envatien onom mul enau?" ✡

"Asuv, keik kokilea vi anatin keke ek vatuk suval tuak tai."

Iesu viteni mini vit, "Kilei kat revi sipsip keil osak."

17 Hatte etel eni, Iesu visi vit, "? Saemon, natin Sion, anatin keke em vat inau suval tumali tai?" ✡

Pita longe tisa ka tin mis, veni Iesu visi hatte etel eni vit, "? Anatin keke em vat inau suval tumali tai?" Sakini, vit kesi mini vit, "Asuv, keik kokilea en tounah vasi. Keik kokilea anatin keke ek vatuk suval tuak tai."

Iesu viteni mini vit, "Kihengan sipsip keil osak.

18 Ka anatin eli naviteni minuk keke navong kovi litetai semau, kosak meseinuk ka kokilea kova en out vasi em vati. Ka navong kimatu revi, kitelan hem ka mesav tai hesin enuk ka helamunuk kiha en out koa em hervattei kovaha ien." ✡

19 Iesu selus mukok keke vahit luvat hemukave Pita

✡ **21:11:** Luk 5:6 ✡ **21:13:** Mat 14:19; 15:36; Mak 6:41; 8:6; Luk 9:16; Sion 6:11 ✡ **21:14:** Sion 20:19,26 * **21:15:** Iesu mul vis Pita munak en vati ral min envatien tai koa meas koa suval hatkatien takeih tatetaliheien. Ka Pita mul vit kesi keke envatien onen en Iesu suval koa tunali keil akuri. ✡ **21:15:** Mat 26:33; Mak 14:29 ✡ **21:16:** Umen 20:28; 1Pit 5:2 ✡ **21:17:** Sion 16:30 ✡ **21:18:** 2Pit 1:14 † **21:19:** Tunien telamu keil aviteni keke, sua 30 katau en avong enek, me-Rom keil avuli kat Pita ka amulamuni uva keke avati kati en aiveave. Ka veni Pita longe suval rovinvintei keke hemat en vati sakien koa Iesu mat eni, vis keil iti kati vatin hehita netan ka alen hina nesa. Sakini, amuti kati mukonek. Koanek kur out en sua 64 AD. ✡ **21:19:** Sion 12:33; 18:32

hehati lat isen Ahi heka en matien onen.† ✡
Evus, Iesu viteni mini vit, "Kiles kusil kat nau."✡
20 Pita viles, ka les meatin‡ koa envatien onen Iesu mul ien (kei koa varengein Iesu navong akanian vituai ka visi vit, "? Asuv, isei varei hemae latuk?") ✡
21 Navong Pita lesi, vis Iesu vit, "?Asuv, mukave en meatin ekek?"
22 Iesu vit kesi mini vit, "Munak ek vati keke hemoul hetokol avong koa nimai ris, rovitei usite onom kovailea. !Ka keik, kiles kusil inau!" ✡
23 Ven selusien enek, longlongien eva keke meatin koanek onen Iesu hermattei. Ka Iesu rovitentei keke hermattei. Viteni vit, "Munak ek vati keke hemoul hetokol avong nimai ris, rovitei usite onom kovailea."

Selusien ekor

24 Inau varei navi meatin enek koa Iesu vit usili. Inau namul navit usil tounah keil ekek ka namutis kati, ka nakilea keke tounah vasi koa navit leini vi anatin.✡
25 Iesu mumon tounah keil houlu mok mulin asa koa namutis kati. Munak itis tounah vasi koa mumoni en tus keil, namundemi navit out rovinvintei en out netan keke avalingi ien.✡

✡ **21:19:** Mat 4:15; Luk 14:27; Sion 13:36 ‡ **21:20:** Meatin enek vi Sion koa mutis tus enek. ✡ **21:20:** Sion 13:23,25; 19:26; 20:2; 21:7 ✡ **21:22:** Mat 16:28 ✡ **21:24:** Sion 19:35 ✡ **21:25:** Sion 20:30

Selusien koa helamu ten Umen

? Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanek, isen Luk. Luk vi dokta tai✡ ka sukul revi. Kei rovitei tai en eiloheh keil teindan elu (12) onen Iesu. Kei vi time tai onen Pol koa lumual vituai ka lumum vituai en out keil houlu.✡ Luk rovitei Siu, ka avaseini, kei ling demkatien onen en Iesu Kristo.

Ahi varei sakin Luk vatis tus keilu ekek: 'Luk' ral min 'Umen onen Eiloheh keil.' Kei kilea revi tounah vasi koa kur out en moulien onen Iesu,✡ ka kilea revi mun keke Sios kistal rohtoh mukave en out Serusalem ka va rokol out sav keil emun en sakien sa.✡ Luk mual vituai houlu ral min eiloheh Pol.✡ Luk mutis tus koanek ten 'Umen' en sua 63 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), en avong koa Pol mul en mari taon ten out Rom ka mul rosin avong koa mari asuv houlu ten out Rom helei rahit usite onen.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Luk mutis selusien koanek va min time tai onen, isen Teopolis.✡ Aneite ten isen vi 'meatin koa envatien onen mul en Ahi.' Anatin keke Luk mutis selusien koanek min meatin enek, ka kilea keke meatin sav keil emun koa arvitei Siu ihuli.

? Luk mutis selusien koanik vensa?

Luk en vati vatie lati keke Sios kistal rohtoh mukave – Tus ten Umen selus usili mukave Sios kistal rohtoh en out Serusalem. Mul vit usil umen koa Iesu sani min eiloheh keil onen ka min Kristin vasi keil.✡ Rie lati emun mukave keihoen onen Ninin Votut mai en meatin keil koa aling demkatien one en Iesu, ka sakin demkatien one mai keih tamun.✡ Luk vit kilea sakien koa Kristin keil amum vituai mulamu, ka mukave akataun meatin keil.✡ Luk selus usil sakien koa Sios moul mai marite mok en out savsav keil houlu.✡

Luk en vati vatie lati keke keihoen onen Ninin Votut sakin Sios moul mukave – En tus koanik, Luk vit kilea keke navong Sios kistal rohtoh en out **Serusalem**, meatin keil ales Ahi mul mumon vati merikel keil koa amukok akistal:✡ meatin keil onen Iesu aselus en selusien savsav keil koa rovitei one kati ka mesav keil along kilea,✡ eiloheh keil asak revi meatin houlu koa amesai,✡ ka selusien one usil tounah onen Ahi kur keihoen.✡ Evus, mari sakvisien tai mai purun Kristin keil en out Serusalem, ka houlu en keil alohosai uva en out sav keil en provins ten out **Sudea** ka provins ten

---

✡ :: Kol 4:14 ✡ :: Kol 4:14; 2Tim 4:11; Plp 1:24 ✡ :: Luk 1:3 ✡ :: Umen 1:8 ✡ :: Kol 4:14; 2Tim 4:14; Plp 1:24; Umen 16:10-17; 20:5–28:16 ✡ :: Umen 28:30 ✡ :: Luk 1:1; Umen 1:1 ✡ :: Umen 1:7-8 ✡ :: Umen 2:1-12 ✡ :: Umen 2:43-46 ✡ :: Umen 2:47; 8:4 ✡ :: Umen 2:14–7:60 ✡ :: Umen 2:4,7-12 ✡ :: Umen 3:1-10; 5:15-16 ✡ :: Umen 4:8-13,30-31 ✡ :: Umen 8:1,4-5

out **Sameria** emun✡ koa lurvitei soutin ramat ran out Serusalem. Ka navong Iesu viles moulien onen Pol, Ahi sila ral min Kristin sav keil keke uva avahitehiten more longlongien usil Iesu Kristo va min Siu sav keil koa amul en **out sav keil en out netan** koa kavmen ten out Rom mul losil kat keil. Ka koakeil arvitei Siu emun koa aka Afrika, Siria, Esia, Masedonia ka Rom✡ umai aling demkatien one eni.

Luk en vati vahit kilea vatte ten demkatien onen Kristin keil – Luk mutis kat hati selusien onen Pita navong san selusien onen Ahi min Siu keil usil vatte ten demkatien onen,✡ ral min hati selusien koa Pol sani min meatin keil koa arvitei Siu.✡ Luk rie lati keke more longlongien usil Iesu Kristo karahit out keil houlu, ka selusien teni mal revi keke meatin keil ten kantri sav keil akilea avaling demkatien one eni. Luk ro ral min Pol navong Pol mul rosin avong koa mari asuv houlu ten out Rom kilea valei rahit usite onen en kot.✡ Sakini, meatin houlu amundemi avit Luk mutis tus keilu ten 'More Longlongien usil Iesu Kristo koa Luk mutisi' ka 'Umen onen Eiloheh keil' keke vahit kilea vatte ten demkatien onen Pol min asuv houlu ten out Rom keke vakataun usite onen Pol.

Luk en vati vatie lati keke sakvisien keil sakras vapurun Sios onen Iesu Kristo – Kristin keil houlu avitehiten more longlongien onen Ahi ka avisu en avong takeih keil en moulien one (suval Pita✡ ka Pol✡). Teisav en keil amu vini keil (suval Stivin✡ ka Tiemes✡). Teisav teimun, meatin keil amumoni tisa en keil (suval Pol✡). Ka sakvisien takeih keil ekek asakras avou lin Sios onen Iesu Kristo veni Ninin Votut mul ien. Ka kei mul sakin Sios esuk moul mai marite ka keih imok.

Vati rendemien tai ten tus enek mul en Umen 1:8

Iesu viteni vit, "Kami miheilea en tounah tas enek, navong Ninin Votut hemai hesien kami, mihehilelau en keihoen. Sakini, mihehitehiten tounah koa naviteni ka namumoni en taon ten out Serusalem, ka en out sav keil en provins ten out Sudea. Ka mihehitehiten usili en provins ten out Sameria, ka en out savsav keil emun heha hetokol out vasi netan."

? Asa mul en selusien koanik?

1. Umen onen Pita va min Siu keil. (1:1–12:25)
   a. Sios onen Iesu Kristo kistal rohtoh en out Serusalem. (1:1–7:59)
   b. Sios va rokol provins keilu ten out Sameria ka Siria. (8:1–12:25)
2. Umen onen Pol va min koakeil arvitei Siu. (13:1–28:31)
   a. Ualien rohtoh onen Pol keke vahitehiten more longlongien min meatin keil ten

✡ :: Umen 12:1–28:30 ✡ :: Umen 2:14-41; 4:8-12; 10:34-48 ✡ :: Umen 13:16-41; 17:22-32; 22:1-21; 26:1-29 ✡ :: Umen 28:30 ✡ :: Umen 4:3; 12:3-17 ✡ :: Umen 16:22-40 ✡ :: Umen 7:59-60 ✡ :: Umen 12:2 ✡ :: Umen 15:19; 17:5-9; 18:6; 19:23-41

provins keilu ten out Kalesia ka Pampilia. (13:1–14:28)

b. Kaonsel ten Sios en out Serusalem amaeni keke Kristin keil koa arvitei Siu irmusiltei mengkatien keil onen Siu keil. (15:1-35)

c. Ualien onen Pol koa vi elu eni va rokol provins keilu ten out Esia ka Masedonia. (15:36–18:28)

d. Ualien onen Pol koa vi etel eni va rokol provins keilu ten out Esia ka Masedonia emun. (19:1–21:14)

e. Pol vit usil vatte ten demkatien onen en kot keil en out Serusalem, Sesaria, ka va rokol mari taon ten out Rom emun. (21:15–28:25)

Hitkileaen onen Luk usil tus koanek

1 Tuak Teopolis,✡

Namul namutis tisien koanik vat minuk.

En tisien koa namutisi minuk mulamu,* naselus usil tounah vasi keil koa Iesu mumoni ka vihisei eni navong mum rohtoh en umen onen

2 va rokol avong koa Ahi kulati vina en out nesa. Ka navong Iesu mul veah en out netan, ral min keihoen onen Ninin Votut, kei visein meatin keil koa rie lat keil avahi eiloheh keil onen.✡

3 Navong Iesu longe tisa ka mat evus, kei kistal min meatin keil onen avong hanumau elu (40) en sise houlu keke vahothot eni vi anatin keke moul eris ran matien. Ka, en avong keil ekek, Iesu selus min keil usil hiasuvien onen Ahi.✡

4 Ka navong ro veah ral min meatin keil onen, Iesu sel kat keil vit, "Minalokoveintei mau out Serusalem. Ka mihetosin sanien ten Ninin Votut koa naviteni min kami keke Tata onak vat kati keke hesani min kami.✡

5 Veni, mulamu, Sion vi baptaes en meatin keil en oai, ka en avong vahis enges koa hemai, Ahi hehi baptaes en kami en Ninin Votut."†✡

Ahi kulat Iesu vina en out nesa

6 En avong sav tai, eiloheh keil onen Iesu umai vituai ral min Iesu ka avisi avit, "? Asuv, mukave? ? Avong mal vinvin keke kovamai kovahi asuv houlu onen me-Isrel keil vasuval asuv houlu Deved mulamu, vuo avong romaltei veah?"‡✡

7 Ka Iesu vit kesi vit, "Avong enek, Tata enges kur

✡ **1:1:** Luk 1:3 * **1:1:** Luk mutis tus tai musil moulien onen Iesu va min Teopolis tuai. ✡ **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 ✡ **1:3:** Luk 24:36-42; Sion 20:19-20,26-27; Mat 28:18-20; Luk 24:46-49; Sion 20:21-23 ✡ **1:4:** Luk 24:49; Sion 14:16-17; 15:26; Umen 2:33 † **1:5:** Navong avi baptaes en meatin en oai, rie lati keke aling demkatien one en Iesu ka aviles ran sakien tisa keil one ka asan vasi moulien one min Ahi. Ka navong Kristin tai san moulien onen min Ahi, Ahi Tata vi baptaes en kei en Ninin Votut. Sakini, Ninin Votut mai sien moulien onen, mul san keihoen mini, ka rie lat sise koa mal keke housili lisenges. ✡ **1:5:** Mat 3:11; Mak 1:8; Luk 3:16; Sion 1:33 ‡ **1:6:** En 1Kron 17:11-12, Ahi viteni min asuv houlu Deved keke tai ten vatiamal onen hehi asuv houlu ten lisenges. ✡ **1:6:** Luk 24:21

keihoen vatie lati. Rovitei keke kami mivailea avong koa kei ling kati keke vakur out.✡
8 Ka kami miheilea en tounah tas enek, navong Ninin Votut hemai hesien kami, mihehilelau en keihoen. Sakini, mihehitehiten usil tounah koa naviteni ka namumoni. Mihoum rohtoh eni en taon ten out Serusalem, ka en out sav keil en provins ten out Sudea. Hevus, mihehitehiten usili en provins ten out Sameria, ka en out savsav keil emun heha hetokol out vasi en out netan."✡
9 Navong san selusien enek min keil evus ka mete mul veah eni, Ahi kulat Iesu vina en out nesa, ka mahmah tai mai kav koe ka arlestei mun.✡
10 Ka navong amules alele vina nesa en teilang, hatte tas, angelo elu koa lumusin en eisin tamuoh lumulomal vesesal ven keil.✡
11 Ka luviteni min keil luvit, "? Meatin keil ten out Kaleli, kami mimul mimulomal ka milele vina nesa mukok vensa? Iesu koa Ahi kulati ran kami ka kuri vina en out nesa, kei varei hemita ris en vati sakien koa milesi vina en out nesa."✡

Matias mai vi eiloheh tai keke vakes Sudas Eskariot

12 Evus, eiloheh keil alokovein Hou Nei Olip, ka uva ris Serusalem koa rovitei soutin.§✡
13 Navong keil arokol taon, uva en eim koa amul aro ien, avina en out tai koa mul nesa. Koakeil aro vituai en avong koanek avi Pita, Sion, ka Tiemes; Andru, Pilip ka Tomas; Batolomiu ka Matiu; Tiemes (koa vi natin Alveas); Saemon (koa mul en vangi meatin keil koa e vati mok keke Siu keil avamaluv ran hen kavmen ten out Rom); ka Sudas (natin Tiemes).✡
14 Ka en avong vasi, eiloheh keil ekek umai out tas ka avis vituai. Ka meatin sav keil emun umai avis vituai ral min keil, koa tei en keil avi Meri (mama onen Iesu), tunali Iesu keitel, ka ahin otetai keil emun koa amusili.
15 Avong vahis mai muli, ka meatin keil koa aling demkatien one en Iesu umai out tas. Keil vasi vesesal avahi handred tai ka hanumau tai emun (120). Ka navong aro vituai mukok, Pita mulomal en mete ka selus min keil vit,
16 "Tuak ka ahinkuli keil, selusien koa asuv houlu Deved vit luvati en Tus Votut mai vi anatin usil Sudas Eskariot koa mulamun koakeil umai avuli kat Iesu.✡
17 Sudas vi tai en komai koa Iesu rie lati, ka kei mum vituai ral min komai en umen onomai."
18 (Asuv keil onen pris keil asan mani min Sudas ven asa tisa koa kei mumoni. Ka ral min mani enek, avul hati atan tai en isen. Ka en vati atan enek, kei mot

✡ **1:7:** Mak 13:32 ✡ **1:8:** Efes 3:16; Luk 24:48; Sion 15:27; Umen 2:32; 3:15; 5:32 ✡ **1:9:** Mak 16:19; Sion 6:62 ✡ **1:10:** Luk 24:4 ✡ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27; Rev 1:7 § **1:12:** Hou Nei Olip vi kilomita tai ran taon ten out Serusalem. ✡ **1:12:** Luk 24:50,52 ✡ **1:13:** Mat 10:2-4; Mak 3:16-19; Luk 6:14-16 ✡ **1:16:** Sam 41:9

eni, vangen maseh ka tin keil asisital.**
19 Navong longlongien usil mukave Sudas mat ka vasi out Serusalem, avise out enek en 'Akeldama,' koa aneite teni vi, 'Atan ten Ara.')
20 Ka Pita selus eris vit, "Anatin, asuv houlu Deved vit luvati usil Sudas en Sam tai vit,

'Ahi Asuv, kumon vatiamal onen heha hevus,
ka kisakin titiali het-ovuol emun hemoul en teim sen.' Sam keil 69:25

Deved vit luvati emun vit,

'Hetahos keke meatin sav hekesi ka hekur vulin.' Sam keil 109:8

21 Sakini, mal keke meatin sav tai hemai heapil hetal min komai, tai koa musil rohtoh en komai en avong mulamu, ka en avong vasi keil emun koa Asuv Iesu mul mual ral min komai.✡
22 Anatin, rehetie lat meatin tai koa ro ral min komai en avong koa Sion vi baptaes en meatin keil, va rokol avong koa Ahi kulat Iesu vina en out nesa. Rehetie lat tai en keil keke hemai hekur umen hetal min komai keke hehitehiteni min meatin sav keil vi anatin keke les Iesu moul eris ran matien."
23 Sakini, keil arie lat meatin elu: Siosep Barsabas (koa isen tamun vi Sastas) ka Matias.
24 Evus, avis Ahi avit, "Asuv, keik kokilea rendemien onen meatin vasi keil. Sakini, kitie min komai isei en keilu ekek koa keik korie lati✡
25 keke houm hesuval eiloheh tai onom. ? Isei en koakeilu ekek hekur vulin Sudas, koa lokovein umen enek keke vaha en vulin kati?"
26 Evus, avis meatin keilu ekek lumai lumutis isealu en ahat elu. Aling ahat keilu ekek en valite tai, ka navong aleh lat ahat tai ran valite koanik, alesi keke isen Matias mul ien.✡ Sakini, vi Matias koa akuri mai kapil vituai ral min eiloheh teindan tai (11) sav keil.

2

Ninin Votut mai sien meatin keil koa aling demkatien one en Iesu

1 Navong avong ten anien koa avise en 'Pentekos' emai, meatin vasi keil koa aling demkatien one en Iesu umai alah ruai en eim tai.✡
2 Hatte tas, keil along verien tai koa ka en out nesa ka mai suval eang koa muhuh keih. Verien koanik sien vasi eim koa amul arondan ien.
3 Evus, tounah tai kistal en eim enek koa vilhili suval ahang koa rasil va mulomal retai en vatin meatin keil.✡
4 Ka en avong enek, keil vasi avilelau en Ninin Votut. Ka Ninin san keihoen min

** **1:18:** Mat 27:1-10 viteni keke asuv keil onen pris keil akur ris mani koa asani min Sudas, ka avul hati atan tai eni. Tunien teni vit navong Sudas va par koteh hiren en viau tai, mul murur en vatiai koa mul en atan enek. Ka navong viau teni mat, teiai onen Sudas mot vita netan, ka vangen maseh. ✡ **1:21:** Luk 1:2; Sion 15:27; Mat 3:13-15; Mak 1:9; Luk 3:21; Mak 16:19; Umen 1:9 ✡ **1:24:** Sion 2:24-25 ✡ **1:26:** Pro 16:33 ✡ **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 ✡ **2:3:** Mat 3:11; Luk 3:16

keil koa sakin keil aselus en selusien sav keil koa rovitei one kati.✡

5 En avong enek, Siu keil koa aka en kantri savsav keil houlu aro en out Serusalem. Umai veni demkatien one keih en Ahi ka e vati avaha netan min Ahi en avong ten Pentekos.

6 Ka navong meatin keil enek along verien koanik, keil houlu umai out tas keke availea asa mul kur out. Ka navong keil umai vesesal, amutimanin veni along meatin keil onen Iesu amul aselus en selusien savsav keil one.

7 Keil amusil ka avis keil eris avit, "! Ei, meatin keil ekek koa amul aselus ekok, keil vasi avi me-Kaleli keil enges!✡

8 ? Sakini, mukave suk ir rolong keil amul aselus en selusien kati keil orer?

9 Ir roka en out Partia, Midia, ka Ilam; en out Mesopotemia, Sudea, ka Kapadosia; en out Pontas ka Esia.

10 Roka mun en out Frikea ka Pampilia, en out Isip ka en out keil en kantri ten out Libia koa mul vesesal en out Saerin. Tei en ir aka Rom ka avi Siu keil kati, ka teisav en ir umai akur demkatien onen Siu keil enges.

11 Ka tei en ir emun avi ten out Krit ka Arebia. !Ka avaseini keke roka en out savsav keil houlu, ir vasi romul rolong meatin keil enek amul aselus en selusien kati keil orer usil marmari tounah keil koa Ahi mul mumoni!"

12 Keil vasi amutimanin ka amundem usili houlu. Sakini, keil avis sase en keil avit, "? Asa varei aneite ten tounah keil ekek?"

13 Ka teisav en keil aselus karen keil avit, "!Meatin keil ekek amun uaen houlu koa keih ka avi vau eni!"

Pita san selusien tai va min vangi meatin keil

14 Evus, Pita mulomal ral min eiloheh teindan tai (11) sav keil, ka viso va min vangi meatin keil vit, "Kami Siu keil, ka kami vasi koa miro en out Serusalem en avong ekek, mihesan ralingomi minau ka nihiten aneite ten tounah enek min kami.

15 Meatin keil ekek armunmuntei vasuval koa kami mimundemi. Avong koanek vi naen klok en visokon enges.

16 Vuo. Tounah koa mimul milesi suval etin asa koa Ahi viteni ka en provet Soel telamu vit,

17 *'En avong ekor keil,*
inau nisan Ninin Votut onak min meatin vasi keil.
Ehon ka atouli keil onami ihit luvat selusien keil onak.
Meatin hau keil iles leisanien keil ka ulmatu keil ilei kilea en tounah heka en matil vovoien keil.
18 *En avong keil enek, inau nitah Ninin Votut onak*
heha hesien meatin vasi keil onak heha hetokol meahos ka atou keil emun koa avi slev enges.
Anatin, keil emun, ihit luvat selusien keil onak.

✡ **2:4:** Umen 4:31; 10:44-45; 19:6; Mak 16:17; Umen 10:46; 1Kor 13:1 ✡ **2:7:** Umen 1:11

19 *Inau numon marmari*
tounah keil ikistal en
teilang,
ka nitie lat keihoen onak
en out netan.
En out netan, numon tounah
sal keil hekur out
koa hesuval avong ten
vaeen:
ara houe, ka ahang ka
eas teni hel en out vasi.
20 *En teilang, meteiai hema-*
likelik,
ka avati hemai hehilhili
hesuval ara.
Navong meatin keil iles
tounah keil ekek kur
out,
ilea keke mari avong ten
hetetamenien onen Ahi
Asuv vesesal vamai
vakistal koa houmon
kot en meatin vasi keil.
21 *Ka en avong enek, koakeil*
vasi avise inau ven
kataunien,
inau, Ahi Asuv, nutut
moulien one.' " Soel
2:28-32✡

22 Pita selus eris min keil vit, "!Tuak eli keil ten out Isrel, mihetaengon selusien keil ekek! Navong Iesu ten out Nasaret ro veah ral min kami, Ahi rie lati keke vi Mesaea onen ka en keihoen koa sani mini keke voumon merikel keil ka marmari tounah sav keil en metomi koa sakin kami mimutimanin eni. Kami vasi mikilea revi en koanek.✡

23 Ka musil lingkatien onen, Ahi koa kilea en tounah vasi koa kur out ling Iesu va en hemi. Ka kami, misan matien mini en sakien koa mikeih kat koakeil armusiltei mengkatien keil onen Ahi keke uva amuti kati en aiveave.✡

24 Ka Ahi sakini moul eris ran matien keke herkurtei mun mahien teni. Veni keihoen ten matien sakras vahuli kati.✡

25 Koanik suval koa asuv houlu Deved telamu viteni usil Iesu vit,
'Lisenges, nales Ahi Asuv en
usite matu onak.
Ka nirmetautei veni kei
ro vesesal ven inau.
26 *Anatin, nasi nau, nasan*
masmasien va mini.
Ka naling desien onak
eni keke heting koe
teiai onak.
27 *Anatin, nakilea keke*
hermaentei ninin onak
heto en out ten matien.
Ka hermaentei teiai
onak, meatin votut
onen, hemande en avul
tatetahinien.✡
28 *Kei rie sise keke mamoul*
eni.
Nisi nau lisenges veni kei
ro vesesal ven inau.' "
Sam keil 16:8-11

29 Pita selus eris min vangi meatin keil vit, "Tuak eli keil ten out Isrel, inau nihiteni hemal enges min kami usil Deved, avu orer. Kei mat, ka arahini. Ka out tatetahinien onen mul veah ekok rokol kosa.✡

30 Rokilea keke kei vi provet tai. Kei kilea keke Ahi mumon hatkatien takeih tai mini keke hesakin tai en vatiamal onen hekur vulin ka hemai hehi asuv houlu.✡

✡ **2:21:** Rom 10:13 ✡ **2:22:** Sion 3:2 ✡ **2:23:** Umen 4:28; Mat 27:35,50; Mak 15:24,37; Luk 23:33,46; Sion 19:18,30; Umen 3:15 ✡ **2:24:** Mat 28:6; Mak 16:6; Luk 24:5; Umen 3:15; 2Saml 22:6; Sam 18:4; 116:3 ✡ **2:27:** Umen 13:35 ✡ **2:29:** 1Ki 2:10; Umen 13:36 ✡ **2:30:** Sam 132:11; 2Saml 7:12-13

31 Asuv houlu Deved lei
kilea asa koa Ahi houmoni
en avong keil koa hemai.
Sakini, selus usil hemukave
Mesaea hemoul eris ran ma-
tien navong viteni vit,

'Ahi hermaentei ninin onen
heto en out ten ma-
tien.
Ka hermaentei teiai onen
hemande en avul tate-
tahinien.' Sam keil
16:10

32 Koanik mul selus usil Iesu
koa Ahi sakini moul eris ran
matien, ka komai vasi ekek
melesi keke vi anatin.✡
33 Ahi vati lati vina nesa keke
vato en out ten hetetame-
nien en usite matu onen, ka
Tata onen san Ninin Votut
mini suval koa kei vat kati
min komai. Ka kosa, asa
koa milesi ka miraengoni vi
Ninin Votut enek koa Iesu
sani min komai.✡
34 Ir vasi rokilea keke rovitei
asuv houlu Deved koa vina
en out nesa. Ka Deved varei
selus usil Iesu Kristo navong
viten selusien koanik vit,

'Ahi Asuv selus min Asuv
onak vit,

"Kitondan en usite matu
onak,
35 *hetokol avong koa nil-*
ing koakeil avi vativieh
ral minuk en hem." '
Sam keil 110:1✡

36 Sakini, me-Isrel vasi keil,
kami miheilea revi mok
keke Iesu enek, Ahi lingi vi
Mesaea ka Asuv orer. !Ka vi
kei varei koa kami mimuti
kati en aiveave!"✡
37 Navong meatin keil
along selusien onen, e von
ka tine mis. Sakini, avis
Pita ral min eiloheh sav
keil avit, "?Tuak keil, asa li
mehoumoni suk?"✡
38 Pita vit kesi vit, "Tetai
en kami hehiles ran tisaen
keil onen ka hemaen komai
mehehi baptaes eni en isen
Iesu Kristo. Hesakini, Ahi
helah lat tisaen keil onen
rani ka helele hetahos eris
mini. Hevus, Ahi hesan
Ninin Votut onen mini hesu-
val sanien tai.✡
39 Kami vasi mihoumoni
hemukonek veni Ahi mu-
mon hatkatien koanik ral
min kami ka titami keil, ka
ral min koakeil vasi amul
soutin. Anatin, Ahi Asuv
vat kati keke kei hesan Ninin
Votut onen min koakeil vasi
kei vise keil avamai avahi
meatin keil onen."✡
40 Pita sel kat keil keih ral
min selusien sav keil emun.
Ka peah keil vit, "!Mihehis
Ahi keke houtut moulien on-
ami ran mahien koa hesani
hemai ven meatin tisa keil
ten avong kosa!"✡
41 Evus, meatin keil houlu
akur anatin en selusien
onen, ka amaen keil avi
baptaes en keil. En avong
enek, vesesal meatin keil
taosen etel (3,000) umai ka
akapil vituai ral min koakeil
aling demkatien one en
Iesu.✡
42 Ka en avong vasi,
meatin keil enek amusil
kat revi sakien keil enek:
alah ruai, along kat asa koa

✡ **2:32:** Luk 24:48; Umen 1:8 ✡ **2:33:** Mak 16:19; Umen 7:55,56; Rom 8:34; Kol 3:1; Hib 1:3; 8:1; 10:12; 12:2; 1Pit 3:22; Sion 14:16-17; 15:26; Umen 1:4 ✡ **2:35:** Mat 22:14; Mak 12:36; Luk 20:42-43; Hib 1:13 ✡ **2:36:** Umen 5:30-31 ✡ **2:37:** Luk 3:10,12,14 ✡ **2:38:** Umen 3:19 ✡ **2:39:** Aes 57:19; Soel 2:32; Rom 10:13 ✡ **2:40:** Dut 32:5; Sam 78:8; Plp 2:15 ✡ **2:41:** Umen 2:47; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21,24; 21:20

eiloheh keil avisein keil eni, ariti anien min keil, akur Anien Votut onen Asuv, ka avis vituai.✡

Sakien onen koakeil koa aling demkatien one en Iesu

43 Avong houlu mai muli, Ahi mumon merikel keil ka marmari tounah sav keil houlu mun ka en hen eiloheh keil. Koanik sakin meatin keil vasi amutimanin, ka avouhou imok min Ahi.✡
44 Ka koakeil vasi aling demkatien one en Iesu, lises aro vituai, ka aso vituai en tounah vasi keil one keke vakataun koakeil atamurei en tounah.✡
45 Ka tei en keil asalem en hati atan keil one vuo tounah sav tai, ka asan mani teni va min koakeil atamurei en tounah.✡
46 En avong vasi, keil alah ruai en teahu ten Eim Votut onen Ahi. Ka en teim keil one, alah ruain anien ae ral min tinahos ka akanian vituai ral min sien.✡
47 Keil amasmas Ahi, ka meatin vasi keil avouhou min keil. Ka en avong vasi, Asuv Iesu mul sakin meatin keil houlu tamun umai akapil vituai ral min keil ka mul mutut moulien one.✡

3

En isen Iesu, Pita sakin meatin koa sakras vakaka mai kaka tahos eris

1 En avong tai, en tri klok mendilah koa vi avong ten hisien onen Siu keil, Pita ka Sion luva en Eim Votut onen Ahi keke luvahis.✡
2 En avong enek, meatin oteta keil avous tue tai koa sakras vakaka veni alen rotahostei navong avasi. Ka alingi netan vesesal en metareh ten mari vieh ten teahu ten Eim Votut koa avise en 'More Metareh.' En avong vasi, keil avousi ka alingi en out enek keke val vahiram en mani ran meatin keil koa umai en Eim Votut.✡
3 Navong meatin enek les Pita ka Sion lumai vesesal keke luvaha neim en teahu ten Eim Votut, peah keilu keke luvasan etai tounah mini.
4 Keilu lulele mal eni, ka Pita viteni mini vit, "!Kilele hemal en komal!"✡
5 Sakini, meatin enek lele mal en keilu ka mundemi keke hekur etai tounah ran keilu.
6 Ka Pita viteni mini vit, "Mani onak tovuol varei, ka asa koa nakuri, nisani minuk. !En isen Iesu Kristo ten out Nasaret, mea ka kaka!"✡
7 Evus, Pita vuli kat hen matu ka katauni mea ka mulomal. Hatte tas, alen keilu lumai lukeih.
8 Meatin enek vut vina nesa, mulomal ka kaka. Evus, musil Pita keilu telva en teahu ten Eim Votut. Ka en out enek, meatin enek mual, mul vutahut ka mul

✡ **2:42:** Umen 2:46; 20:7 ✡ **2:43:** Umen 5:5,11; 19:17; 5:12; 6:8; 14:3; 15:12 ✡ **2:44:** Umen 4:32 ✡ **2:45:** Umen 4:34-35 ✡ **2:46:** Luk 24:53; Umen 2:42 ✡ **2:47:** Umen 2:41; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21,24; 21:20 ✡ **3:1:** Umen 10:3,9,30 ✡ **3:2:** Sion 9:1; Umen 14:8 ✡ **3:4:** Umen 6:15; 13:9; 14:9; 23:1 ✡ **3:6:** Umen 3:16; 4:10; 16:8 ✡ **3:8:** Umen 14:10; Sion 5:14

masmas Ahi houlu mok.✡
9 Navong meatin keil alesi
mukave mul mual ka mul
masmas Ahi,
10 alei kilea keke vi kei koa,
lisenges, mul rondan vesesal
en More Metareh ten teahu
ten Eim Votut ka vis meatin
keil ven mani. Ka keil vasi
e von ka amutimanin en asa
koa kistal mini.✡

Pita selus min meatin keil en teahu ten Eim Votut

11 Navong meatin enek
mul veah musil kat Pita ka
Sion, meatin vasi keil amu-
loh umai ven keitel, amu-
timanin ka asi keil houlu.
Amul en out tai en teahu
ten Eim Votut koa avise en
'Veranda onen Solomon.'✡
12 Navong Pita les meatin
keil ekek, viteni min keil
vit, "? Tuak keil ten out
Isrel, vensa varei mimuti-
manin mukok? ? Vensa
varei milei mamah en ko-
mal mukok? ? Mimundemi
mivit meatin ekek mual ka
en keihoen onomal enges? ?
Vuo mimundemi mul mual
mukok veni sakien keil ono-
mal mal revi en meten Ahi?
!Vuo, romukteinek!
13 Ahi varei sak revi
meatin enek. Ahi enek vi Ahi
onen Ebraham, onen Aesak,
onen Siekob, ka onen avu
orer keil. Kei varei vati lat
isen Iesu vina nesa koa vi
meatin toumien onen. Ka
kami miseseini en meten
Paelet ka milingi en hen
keke vouasi vamat. Paelet
en vati vamaeni vamaluv
vaha, ka kami mirmaentei.✡
14 Kei koa vi votut ka mal
revi en meten Ahi, kami mis-
eseini. Evus, mivis Paelet
vasan vatkeih tai koa mu
vini meatin keke vaha min
kami.✡
15 Kami misakini amu vini
Vatte ten Moulien. Ka Ahi
sakini moul eris ran ma-
tien. Komal mellesi, ka,
kosa, melmul melvit meseini
min kami.✡
16 Keihoen koa mul en
isen Iesu sakin alen meatin
koanek mai tahos eris. Asa
koa milesi kur out, kur
out veni meatin enek ling
demkatien onen en isen
Iesu, ka sakini, mul tahos
en metomi kosa.
17 "Tuak onak keil, nakilea
keke asa koa kami ka
avat keil onami mimumoni
min Iesu, mimumoni veni
mireingeingeni.✡
18 En sise enek, Ahi sakin
lingkatien onen emai vi
anatin. Veni mulamu, Ahi
vit luvati ka en provet keil
onen keke Mesaea onen
hekistal ka hekur mahien.✡
19 Sakini, mihelonge het-
isa ven tisaen keil onami
ka mihehiles sakien keil on-
ami. Mihemai vesesal ven
Ahi keke helele hetahos eris
en kami,✡
20 hesakin sien hel en
moulien onami, ka hesila
Iesu, Mesaea koa rie lati
keke houtut kami.
21 Ka Iesu heto en out nesa
heha vio … avong hemal
keke tounah vasi en out ne-
tan hetokol keite teni ka Ahi
hesakini hemai hehi heite
hau. Hesuval asa Ahi vat

✡ **3:10:** Sion 9:8 ✡ **3:11:** Sion 10:23; Umen 5:12 ✡ **3:13:** Eks 3:6,15; Mat 22:32; Mak 12:26; Umen 7:32; Aes 52:13; Sion 13:32; Luk 23:14-23; Sion 18:38-40; 19:12-15 ✡ **3:14:** Mat 27:20-21; Mak 15:7,11-12 ✡ **3:15:** Umen 4:10; 5:30; Luk 24:48; Umen 1:8; 2:32 ✡ **3:17:** Luk 23:34; 1Tim 1:13 ✡ **3:18:** Luk 24:27,44,46 ✡ **3:19:** Umen 2:38

kati mulamu ka en provet votut keil onen.
22 Hesuval koa Mosis viteni vit, *'Ahi, Asuv onami, hehati lat tai en kami hemai hehi provet tai hesuval inau. Mihelong kat tounah vasi koa hehiteni min kami.*
23 *Ka munak tei en kami irlong kattei provet enek, Ahi hesila lat keil ran vangi meatin keil onen ka houas keil imat.' " Duteronomi 18:15,18,19*✡
24 Ka Pita selus eris min keil vit, "Anatin eli, provet Samuel ral min provet keil koa umai akatau eni, keil vasi avit luvati usil tounah keil koa mul kur out en avong kosa.✡
25 Ir ral min provet keil ekek, rovi me-Isrel keil. Sakini, hatkatien takeih koa Ahi mumoni ral min avu keil orer vi orer vasi. Suval koa Ahi vat kati min Ebraham vit, *'Vatiamal onom keil ihi sise ten tokolkatien onak heha min vangi meatin vasi keil ten out netan.' Senesis 22:18*✡
26 Sakini, navong Ahi san meatin toumien onen emai, kei sani min ir mulamu. Kei en vati vatokol kat ir en sakien koa hesakin ir vasi rehehiles ran sakien tisa keil orer."✡

4

Pita ka Sion lumulomal en meten hetetamen keil ten kaonsel onen Siu keil

1 Navong Pita ka Sion lumul veah luselus min meatin keil, tei en pris keil umai akistal ral min avat onen meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut ka min Satusi keil emun.✡
2 Tine tisa kat eiloheh keilu ekek veni lumul luvisein meatin keil keke Iesu moul eris ran matien, ka sakini, keil emun imoul eris ran matien anatin.✡
3 Sakini, hetetamen keil ekek avuli kat keilu ka aling keilu en eim takeih rokol avong sav veni vi mendilah tuai.✡
4 Ka meatin keil houlu koa along selusien onealu akur anatin eni. Sakini, koakeil aling demkatien one en Iesu vesesal avatokol taosen elim (5000).✡
5 En visokon teni, hetetamen keil onen Siu keil, elda keil, ral min tiser keil ten mengkatien onen Mosis alah ruai en kaonsel onen Siu keil en out Serusalem.
6 Arondan ral min asuv houlu onen pris keil Annas ka koakeil emun akistal en vatiamal ten asuv houlu keil onen pris keil, koa Kaiafas, Sion, ka Aleksanda vi etel en keil.
7 Navong keil vasi arondan, amulamun Pita ka Sion lomulomal en mete. Ka avis keilu avit, "?Tounah koa kamil milmumoni, milkur keihoen teni ka kave? ? Milmumon tounah keil ekek en isen isei?"✡
8 Evus, keihoen onen Ninin Votut mai sien Pita koa vit kesi min keil vit, "Avat

✡ **3:23:** Lev 23:29; Umen 7:37 ✡ **3:24:** Luk 24:27 ✡ **3:25:** Sen 26:4; 12:3; 12:3; 18:18; Kal 3:8 ✡ **3:26:** Umen 13:46; Rom 1:16 ✡ **4:1:** Mat 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27; Umen 23:8 ✡ **4:2:** Umen 4:33; 17:18; 26:23 ✡ **4:3:** Umen 5:18; 3:1 ✡ **4:4:** Umen 2:41,47; 5:14; 6:7; 11:21,24; 21:20 ✡ **4:7:** Mat 21:23; Mak 11:28; Luk 20:2

keil ka elda keil onen Siu keil,✡
9 kosa, mimulamun komal melmai ekok keke mivahis komal usil sakien tetahos koa melmumoni min meatin koa sakras vakaka. Emi vati mivailea kei emai tahos mukave.
10 Mukonek, komal melvit kilea min kami ka me-Isrel vasi keil keke alen meatin ekek mai tahos ka kei mul mulomal en metomi kosa ka en keihoen koa mul en isen Iesu Kristo ten out Nasaret. Koanek vi vati Iesu etin koa kami mimuti kati en aiveave ka koa mat, ka kei varei Ahi mumoni moul eris ran matien.✡
11 Tus Votut vit usil Iesu navong vit,✡

'Pos koa meatin keil toumien alei seseini,
kei varei mai vi more vatiseng kati ten eim mulin pos sav keil.'
Sam keil 118:22✡

12 Iesu enges kilea voutut moulien orer. Veni en out vasi netan, isen meatin sav tovuol emun koa Ahi sani koa kilea voutut moulien orer."✡
13 Navong hetetamen keil ten kaonsel alonge keke selusien onen Pita ka Sion tahos imok mukok, amutimanin en keilu. Veni, avaseini lursukul revitei, alesi keke metauen onealu tovuol. Ka alei kilea keke lumusil kat Iesu.
14 Ka navong ales meatin koa alen keilu lumai lutahos mul veah mulomal en usite onealu, asakras emun avahiten etai tounah vaha kat keilu.
15 Sakini, asila lat keitel telva hae ten avong havivis. Navong telva, keil aselus retavoai en keil eris usil usite oneatel✡
16 avit, "? Rehoumon sa en keilu? Meatin vasi keil en out Serusalem akilea keke koakeilu ekek lumumon mari merikel tai. Rosakras rovahiteni rovahit rovitei anatin.✡
17 Munak er vat meatin keil avarlongtei mun usil merikel ekek, mal keke reheting koe keilu keke luherselustei mun min etai meatin usil Iesu."✡
18 Evus, keil avise keilu lumai neim, ka ameng kat keilu keih keke lunaselustei mun vuo lunahiseintei mun meatin keil usil Iesu.
19 Ka Pita ka Sion luvit kesi min keil luvit, "Kami mihelei rahit usite onomal. ?Mal imok keke melvalong kat kami, vuo melvalong kat Ahi varei? ?Kami miviten sa?✡
20 Veni komal melsakras melvahati komal en selusien onomai usil tounah koa mellesi ka melraengoni usil Iesu."
21 Sakini, hetetamen keil ten kaonsel ameng kat keilu keih eris ka amaen keilu lumaluv luva. Amaen keilu lumaluv luva veni alesi keke asakras avasan mahien min keilu veni meatin vasi keil amul avati lat isen Ahi ven asa koa kur out.

✡ **4:8:** Mat 10:19-20; Mak 13:11; Luk 12:11-12; Umen 6:3,5; 7:55; 9:17; 11:24; 13:9 ✡ **4:10:** Umen 3:6; 2:36; 5:30; 10:39; 2:24,32; 3:15; 5:30; 10:40; 13:30; 17:31 ✡ **4:11:** Mat 21:42; Mak 12:10; Luk 20:17; 1Pit 2:4,7 ✡ **4:11:** Mat 21:42; Mak 12:10; Luk 20:17; 1Pit 2:4,7 ✡ **4:12:** Mat 1:21 ✡ **4:15:** Umen 5:34-35 ✡ **4:16:** Sion 11:47 ✡ **4:17:** Umen 5:28 ✡ **4:19:** Umen 5:29

22 Meatin keil akilea keke asa koa kur out vi merikel tai veni meatin koa Pita sak revi, sua onen muli hanumau elu (40).

Koakeil aling demkatien one en Iesu avis Ahi vakulat metauen ran keil

23 Navong hetetamen keil ten kaonsel amaen Pita ka Sion lumaluv luva, luva ris lules tuealu keil koa aling demkatien one en Iesu. Ka navong lules keil, luvit mesein selusien vasi keil koa asuv keil onen pris keil ka elda keil aviteni min keilu.

24 Ka navong keil alonge, keil vasi avis vituai min Ahi avit, "Ahi Asuv, keik komumon out nesa, out netan, atas ka tounah sav vasi keil koa amul ien.✡

25 Ka en keihoen onen Ninin Votut, keik koselus ka en avu onomai Deved koa vi meatin toumien onom kovit,

'?Vensa varei koakeil arvitei Siu avuroh?
?Meatin keil amul amumon lingkatien heisav keil vensa?

26 *Asuv houlu keil ten out netan amul asak mesei keke avavae,*
ka avat keil amul alah ruai keke avavae kat Ahi Asuv ka avavae kat Mesaea onen koa kei rie lati.' Sam keil 2:1-2

27 Anatin eli, asuv houlu Herod ka Pontias Paelet umai vituai en out Serusalem ral min Siu keil ka koakeil emun arvitei Siu keke avavae kat Iesu, koa vi meatin toumien onom koa vi votut.✡

28 Asa koa keil amumoni min Iesu musil asa koa keik koling kati tuai en keihoen onom keke hekur out.✡

29 Ahi Asuv, kosa, kitaengon revi selusien keil koa amul aviteni va kat komai, meatin toumien keil onom. Kikulat metauen ran komai keke mekilea mevahitehiten selusien keil onom vatal min keihoen.✡

30 Kisan keihoen onom eli min komai keke mekilea mevasak revi koakeil amesai, ka mehoumon merikel keil ka marmari tounah sav keil en isen Iesu koa vi meatin toumien onom koa vi votut."

31 Navong avis evus, eim koa amul ien kulul. Ka keil vasi avilelau en keihoen onen Ninin Votut, armetautei mun, ka uva aviten selusien onen Ahi ral min keihoen.✡

Sakien tetahos onen koakeil aling demkatien one en Iesu

32 Vangi meatin keil koa aling demkatien one en Iesu, rendemien one tas ka viluen one tahos. Tovuol en keil vahi metenan en tounah keil onen, keil vasi amaen tounah keil one vakataun mesav keil eni.✡

33 Ral min keihoen onen Ninin Votut, eiloheh keil avit usil mukave ales Asuv Iesu moul eris ran matien. Ka Ahi mul rokol kat tounah vasi koa amumoni.✡

34 Keil artamureitei en etai tounah veni, en avong houlu, koakeil atan ose vuo eim one mul, asalem eni. Mani teni, akuri✡

✡ **4:24:** Eks 20:11; Sam 146:6 ✡ **4:27:** Umen 3:13; Aes 61:1 ✡ **4:28:** Umen 2:23 ✡ **4:29:** Efes 6:19 ✡ **4:31:** Umen 2:4 ✡ **4:32:** Umen 2:44 ✡ **4:33:** Umen 4:2; 2:47 ✡ **4:34:** Umen 2:45

35 ka asani min eiloheh keil. Evus, eiloheh keil ariti mani enek vakataun koakeil tounah one tovuol.
36 En avong enek, meatin tai mul ral min keil, isen Siosep ten out Saepras. Kei ka en vatiamal onen Livae. Ka ven more sakien keil onen, eiloheh keil aling isen tamun vi 'Banabas' koa aneite teni vi 'meatin koa vati lat rendemien onen mesav keil.'
37 Ka en avong tai, kei salem en hati atan osen ka san mani teni min eiloheh keil.

5

Ahi mu vini Ananaeas ka Savira ven luvosien onealu

1 En avong koanek, meatin tamun mul ral min keil, isen Ananaeas. Ka kei ral min ahin onen koa isen Savira lusalem en hati atan tai osealu.
2 Ka keilu lumumon lingkatien tai onealu luvit luhehuli kat hati mani teni hehi onealu. Evus, Ananaeas kur mani koa mules ka sani min eiloheh keil ka viteni min Pita vit, "Mani keil vasi keitinek."✡
3 Evus, Pita viteni mini vit, "?Ananaeas, vensa varei komaen Temat mai purun rendemien onom? ?Vensa kovit kovaluvos Ninin Votut navong kosalem en hati atan osom ka kovuli kat hati mani teni vi onom?✡
4 Mulamu, atan koanek vi osom. Ka navong kosalem eni, mani vasi keil teni vi onom. ?Sakini, vensa varei kovit kovoumoni vamukok? ! Luvosien koa komumoni ekek, kormumontei vaha kat komai enges, ka komumoni va kat Ahi emun!"
5 Navong Ananaeas longe mukok, hatte tas, mot ka mat. Meatin vasi keil koa akur longlongien teni, keil amaleilei houlu eni.✡
6 Evus, tei en meatin hau keil umai neim ka avisis koe teiai onen. Evus, keil avousi uva ka arahini.
7 Haoa etel muli va, ka ahin onen mai neim. Ka kei reingeingeni varei keke meatin onen mat.
8 Ka Pita visi vit, "? Kihit kilea minau, koanik vi mani vasi keil koa keik ral min meatin onom milkuri en atan koa milsalem eni?"
Ahin enek vit kesi vit, "Anatin, keil vasi keinek."
9 Sakini, Pita viteni mini vit, "? Vensa varei keik ka meatin onom emil vati milvasak vis Ninin onen Ahi? ?Koraengoni? Koakeil arahin meatin onom amul umai, amul tuai en voiteh. Ka ihous teiai onom emun heha."✡
10 Hatte tas, kei mun mot ka mat vesesal en alen Pita. Ka navong meatin hau keil enek umai neim, avotini keke ahin enek emun mat. Sakini, avousi uva ka arahini vesesal ven meatin onen.
11 Koakeil vasi en sios ten out Serusalem, ral min meatin sav keil emun koa akur longlongien usil asa koa kur out, ametau houlu vis houlu mok.✡

Eiloheh keil amumon merikel ka marmari sakien keil houlu

✡ **5:2:** Umen 4:34-35,37 ✡ **5:3:** Sion 13:2 ✡ **5:5:** Umen 2:43; 5:11; 19:17 ✡ **5:9:** 1Kor 10:9 ✡ **5:11:** Umen 2:43; 5:5; 19:17

12 En avong enek, eiloheh keil amul amumon merikel keil ka marmari sakien keil houlu en meten meatin keil. En avong vasi, koakeil aling demkatien one en Iesu umai vituai en out tai en teahu ten Eim Votut koa avise en 'Veranda onen Solomon.'✡
13 Avaseini meatin vasi keil avouhou min keil, koakeil arlingtei veah demkatien one en Iesu, ametau keke avamai vituai vatal min keil ekonek.✡
14 Ka Ahi leh meatin keil houlu umai aling demkatien one en Iesu. Sakini, keil umai avi houlu tamun.✡
15 Ven merikel keil koa eiloheh keil amul amumoni, meatin keil akur koakeil amesai umai, ka aling keil en suvon ome en vali sise. Amumoni mukonek keke vahesa Pita houal en sise enek ka niniven hetokol kat koakeil amesai ka hesakin keil imai ris itahos.✡
16 Ka vangi meatin keil houlu aka en meteimal keil koa amul vesesal en out Serusalem umai, ka amulamun koakeil amesai ka koakeil avilelau en ninin tisa keil uva ales Pita ka eiloheh sav keil. Ka keil vasi umai ris atahos.

Hetetamen keil onen Siu keil amum tisa vakat eiloheh keil

17 Navong asuv houlu onen pris keil ka Satusi keil along usil tounah koa eiloheh keil amul amumoni, avi elu kat keil imok ka avit isakin keil ihati keil.✡
18 Sakini, avuli kat keil ka aling keil en eim takeih.✡
19 Ka en vongien enek, angelo tai onen Ahi mai ka sehen voiteh ten eim takeih ka mulamun keil uva hae. Evus, angelo viteni min keil vit,✡
20 "Miheha, mihelomal en teahu ten Eim Votut onen Ahi. Ekonek, mihesan selusien keil vasi koanek usil moulien ten lisenges min meatin keil."
21 Sakini, eiloheh keil along kati, ka, out mulan, uva en teahu ten Eim Votut ka amules avisein meatin keil ien.✡
En hati avong enek, asuv houlu onen pris keil mai ral min avat sav keil onen, ka avise ruai en elda keil onen Siu keil umai keke avatondan en kaonsel one. Evus, asila meatin taleikokoeien tei keil ten Eim Votut uva en eim takeih keke avakur eiloheh keil avamai avalomal en mete.
22 Ka navong meatin taleikokoeien keil uva en eim takeih, arvotintei eiloheh keil ien. Sakini, uva ris ka avit meseini min koakeil ten kaonsel avit,
23 "Navong komai meva en eim takeih, melesi keke voiteh koteh ka alok kati mules, ka meatin taleikokoeien keil amul veah alei kokoe en voiteh enek. ! Ka navong mesehen voiteh ka meva neim, merles etai meatin!"
24 Navong asuv houlu onen pris keil ka avat onen

✡ **5:12:** Umen 2:43; 6:8; 14:3; 15:12; Sion 10:23; Umen 3:11 ✡ **5:13:** Umen 2:47 ✡ **5:14:** Umen 2:41,47; 4:4; 6:7; 11:21,24; 21:20 ✡ **5:15:** Mak 6:56; Umen 19:11-12 ✡ **5:17:** Umen 4:1,6 ✡ **5:18:** Umen 4:3 ✡ **5:19:** Umen 12:7-10 ✡ **5:21:** Umen 12:19

meatin taleikokoeien keil ten Eim Votut along selusien keil one, arkileatei varei asa kur out en eiloheh keil.✡

25 Evus, meatin tai emai ka viteni min keil vit, "! Mihetaengon inau! ! Kosa se, meatin keil koa miling keil en eim takeih amules en teahu ten Eim Votut ka amul avisein meatin keil!"

26 Sakini, avat onen meatin taleikokoeien keil ral min tei en meatin keil onen uva ka amulamun eiloheh keil uva neim. Ka armumontei tounah vatisa min keil veni ametaun meatin keil anov vini keil.✡

27 Navong meatin taleikokoeien keil amulamun eiloheh keil umai neim, asakin keil amulomal en meten koakeil ten kaonsel. Evus, asuv houlu onen pris keil vis keil vit,

28 "Noeis, komai memeng kat kami keke mihervihiseintei mun etai tounah usil Iesu vuo en isen, ka mimules mimumoni. Sakini, kosa, Serusalem vilelau en hihiseien onami. !Ka kami emi vati mok mivaling matien onen meatin enek en usite onomai!"✡

29 Ka Pita vit kesi en usite onen eiloheh keil vit, "! Mal keke mehelong kat Ahi helin mengkatien keil onen meatin enges!✡

30 Kami mimumon sise keke amu vini Iesu navong amuti kati en aiveave. Ka Ahi onen avu orer keil sakini moul eris ran matien.✡

31 Evus, Ahi vati lati mul en usite matu onen ka san keihoen mini vamai vahi Avat onen meatin vasi keil ka voutut moulien one. Ven koanek, Ahi san ahho min me-Isrel keil keke avahiles ran tisaen keil one, ka methos onen Ahi kilea val en keil.✡

32 Komai varei meles anatinien ten tounah keil enek en metomai, ka Ninin Votut emun mul rie lati keke vi anatin. Ninin Votut enek, Ahi sani min meatin keil koa amul along kati."✡

33 Navong hetetamen keil ten kaonsel along selusien keil ekek, tine vepeng varei ka e vati mok avou vini eiloheh keil.✡

34 Ka Farasi tai mulomal en mete, isen Kameliel. Kei vi tiser ten mengkatien onen Mosis ka meatin vasi keil avouhou mini. Kei vis meatin taleikokoeien keil keke avalamun eiloheh keil avaha hae ten avong vahi havivis.✡

35 Navong amul hae, Kameliel selus min koakeil ten kaonsel vit, "Tuak keil ten out Isrel, mihelekat revi kami ven asa koa mivit mivoumoni min meatin keil ekek.

36 ?Mihendem usil meatin koa isen Teotas? En sua vahis koa muli va, kei kistal ka vit vi hetetamen tai. Sakini, meatin keil handred ehat (400) umai ka akapil ral mini. Ka navong uva keke avavae vatal min me-

---

✡ **5:24:** Luk 22:4,52; Umen 4:1 ✡ **5:26:** Mat 14:5; 21:26,46; Mak 11:32; 12:12; Luk 20:19 ✡ **5:28:** Umen 4:18; Mat 27:25 ✡ **5:29:** Umen 4:19 ✡ **5:30:** Umen 2:24,32; 3:15; 4:10; 13:30; 17:31; 2:23,36; 10:39 ✡ **5:31:** Hib 2:10; Umen 2:33; Luk 24:47; Umen 2:38 ✡ **5:32:** Luk 24:48; Sion 15:27; Umen 1:8; 2:32; 3:15; Sion 15:26 ✡ **5:33:** Umen 7:54 ✡ **5:34:** Umen 22:3; 4:15

Rom keil, meatin tavaeen keil ten out Rom amu vini. Ka koakeil amusili aretasil uva ka umen onen meatin enek mai vi heisav enges.✡

37 Katau en avong enek, Sudas ten out Kaleli kistal en avong koa kavmen mumon hulhulien en meatin keil, ka meatin tei keil amusili. Ka kei mun amu vini, ka koakeil amusili aratasil uva.✡

38 Ven koanek, en usite onen meatin keil ekek, inau namul nasel kat kami mukok. Avat one mat tuai. Sakini, minoumon etai tounah naha kat keil, mihelokovein keil iles. Veni munak asa koa keil aling kati ka amumoni mul ka en rendemien onen meatin keil enges, hemai hehi heisav enges.

39 Ka munak asa koa amumoni mul ka ven Ahi, kami misakras mivating koe keil. Hetisa mok munak mihehotini keke mimul mivae va kat Ahi varei."

Navong keil along selusien onen, keil asi keil ven rendemien onen.

40 Evus, avise eiloheh keil umai ris neim, ka avis meatin taleikokoeien keil avatah eisile. Evus, koakeil ten kaonsel ameng kat keil keke anaselustei mun usil Iesu. Evus, alokovein keil uva.✡

41 Ka navong eiloheh keil uva hae ran kaonsel, asi keil houlu veni akilea keke Ahi mul vati lat keil navong maen keil avakur mahien ven isen Iesu.✡

42 Ka en avong vasi, en teahu ten Eim Votut ka en teim se keil emun, eiloheh keil amules avihisei ka avitehiten more longlongien usil Iesu avit kei vi Mesaea koa Ahi rie lati.✡

6

Eiloheh keil arie lat meatin takataunien keil

1 En avong enek, navong meatin keil koa aling demkatien one en Iesu umai avi houlu tamun, selkututien tai kistal. Siu tei keil koa aselus en selusien ten Grik aviteni keke navong koakeil aselus en selusien ten Hibru amul ariti anien min koakeil tounah one tovuol, armultei avasa revi min vatina keil koa aselus en selusien ten Grik.✡

2 Sakini, eiloheh teindan elu (12) avise ruain meatin vasi keil koa aling demkatien one en Iesu. Evus, aselus min keil avit, "Romaltei keke komai eiloheh keil mevalokovein umen onomai keke mevasan selusien onen Ahi keke mevatiti anien ekek.

3 Tuak keil, tahos imok keke mivatie lat meatin vahi oulu (7) koa desien onami mul en keil. Sakini, mihetie lat koakeil milei kilea avi meteisau ka avilelau en keihoen onen Ninin Votut. Hevus, miheling keil ilekat umen enek.✡

4 Hemukonek, komai mekilea mevasan komai mevahis ka mevatiti selusien onen Ahi min kami."

5 Ka koakeil enek asi keil houlu ven rendemien onen

✡ **5:36:** Umen 21:38 ✡ **5:37:** Luk 13:1-2 ✡ **5:40:** Umen 4:18 ✡ **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pit 4:13 ✡ **5:42:** Umen 2:46; 17:13; 18:5,28 ✡ **6:1:** Umen 2:45; 4:35 ✡ **6:3:** Umen 10:22; 16:2; 22:12; 1Tim 3:7; 3Sion 1:12; Umen 6:10

eiloheh keil. Sakini, arie lat Stivin koa demkatien onen keih ka koa vilelau en keihoen onen Ninin Votut. Keil arie lat Pilip emun, ral min Prokorus, Nikanor, Timon, Parmenas, ka Nikolaus ten out Antiok koa vi koan Gris koa mulamu mai musil kat Ahi onen Siu keil, ka katau suk ling demkatien onen en Iesu.✡

6 Evus, asakin keil amulomal en meten eiloheh keil koa aling he en keil, ka avis Ahi keke hetokol kat keil en umen one.✡

7 More longlongien usil Iesu mules karahit out Serusalem, ka meatin keil houlu tamun umai aling demkatien one en Iesu. Ka pris keil houlu emun akapil ral min keil ka aling demkatien one en Iesu.✡

Hetetamen keil onen Siu keil avuli kat Stivin

8 En avong enek, Ahi mul rokol kat Stivin ka san keihoen mini. Sakini, kei mul mumon merikel keil ka marmari sakien keil houlu koa sakin meatin keil amusil eni.✡

9 Ka tei en Siu keil umai ka amusel ral min Stivin. Koakeil ekek, aka en ‘eim tahihiseien onen koakeil amaluv.’* Tei en keil aka en out Saerin ka en out Aleksandria, ka tei en keil aka en provins ten out Silisia ka Esia.

10 Ka navong keil amusel ral min Stivin, Ninin Votut san meteisauen mini ka asakras avahiten etai tounah vaha kat selusien onen.✡

11 Sakini, keil avul suain meatin tei keil koa umai aluvos avit, “! Komai melong meatin ekek san selusien va kat Mosis ka va kat Ahi emun!”✡

12 Selusien one sakin meatin keil, elda keil, ral min tiser keil ten mengkatien onen Mosis, rendemien one tisa kat Stivin. Sakini, uva avuli kati ka amulamuni va mulomal en meten koakeil ten kaonsel onen Siu keil.

13 Evus, keil avise meatin tei keil umai keke avaluvos en isen. Keil aviteni avit, “Lisenges, meatin ekek mul selus va kat Eim Votut orer ka va kat mengkatien keil onen Mosis emun.✡

14 Komai meraengoni viteni vit Iesu koanik ten out Nasaret hou lin Eim Votut onen Ahi ka hehiles sakien keil koa Mosis sani min avu keil orer.”✡

15 Ka navong meatin vasi keil koa amul arondan en kaonsel amul alei mamah en Stivin, ales veinan mul vihil suval veinan angelo tai.

7

Stivin sel kat hetetamen keil onen Siu keil

1 Evus, asuv houlu onen pris keil vis Stivin vit, “?

✡ **6:5:** Umen 11:24 ✡ **6:6:** Umen 1:24; 13:3; 14:23 ✡ **6:7:** Umen 12:24; 19:20; 2:41,47; 4:4; 5:14; 11:21,24; 16:5; 21:20 ✡ **6:8:** Umen 2:43; 5:12; 14:3; 15:12

* **6:9:** Avise mukok veni mulamu, houlu en avu keil one avi slev onen me-Rom keil, ka, katau, umai amaluv. ✡ **6:10:** Luk 21:15; Umen 6:3 ✡ **6:11:** Mat 26:59-61; Mak 14:55-58 ✡ **6:13:** Ser 26:11 ✡ **6:14:** Umen 21:21

Mukave? ?Selusien keil ekek vi anatin?"

2 Stivin vit kesi vit, "! Tata keil ka tuak keil, mihetaengon inau! En avong mulamu, navong avu orer Ebraham rorotei veah en out Heran, Ahi ten hetetamenien mai kistal mini en kantri ten out Mesopotemia.✡

3 Ka Ahi selus mini vit, *'Kimea ran kantri onom ka ran koakeil ten vatiamal onom, ka kiha en out tai koa inau nitie minuk.' Senesis 12:1*

4 Sakini, avu Ebraham lokovein atan onen me-Kaltia keil, ka va ro vesesal en taon ten out Heran. Ka katau en matien onen tata onen, Ahi sila emai en kantri koanik koa kami, Siu keil, miro ien kosa.✡

5 Ka Ahi rosantei atan enek mini. Anatin, Ahi rosan etai atan mini vahi osen kati. Ka Ahi vat kati keke hesani min vatiamal keil onen koa, hekatau, imai ikistal eni keke hehi ose kati. Ahi mumon hatkatien enek min Ebraham, avaseini natnali tovuol veah.✡

6 "Koanik vi asa koa Ahi viteni mini vit, *'Vatiamal keil onom iha ito en atan osen meatin keil ten kantri sav tai. Keil ihi slev onen meatin keil ten out enek koa isak purun keil sua hehi handred ehat (400).*

7 *Hekatau eni, inau nilei rahit usite onen koakeil amum min keil ka nisan mahien min keil. Hevus, vatiamal onom imea ran out enek ka imai ris ekok keke iha netan minau.' Senesis 15:13-14*✡

8 Evus, Ahi san sakien ten vekahoi min Ebraham vatie lati keke kei ral min vatiamal keil onen avi meatin onen Ahi keil. Sakini, navong Aesak avasi ka avong onen outel (8) kati, Ebraham sakini va en vekahoi. Ka Aesak emun sakin Siekob va en vekahoi, ka Siekob sakin natnali teindan elu (12) uva en vekahoi. Koakeil ekek avi avu orer.✡

9 "Natnali Siekob keil avi elu kat Siosep koa vi tue. Sakini, keil asalem eni va vahi slev tai en kantri ten out Isip. Ka Ahi ro veni,✡

10 ka ring koe moulien onen en sakvisien keil koa visu eni. Ka navong Siosep mai mulomal en meten asuv houlu ten out Isip, Ahi san meteisauen mini ka mumon asuv houlu enek si houlu veni ka kei mumon Siosep mai vi avat valosil kat kantri onen ka valosil kat eim onen emun.✡

11 Evus, avong tai ten amai karahit out vasi en kantri keilu ten out Isip ka Kenan, ka sakin meatin vasi keil teni alonge tisa houlu. Avu orer keil emun asakras avahotin anien.✡

12 Ka navong Siekob longe keke anien mul en kantri ten out Isip, sila natnali keil uva koa avi avu keil orer. Koanek vi ualien rohtoh one uva en out Isip.✡

✡ **7:2:** Umen 22:1; Sam 29:3; Sen 11:31–12:1 ✡ **7:4:** Sen 11:31–12:1,5; Umen 15:7 ✡ **7:5:** Dut 2:5; Sen 12:7; 13:15; 15:2,18; 17:8; 24:7; 48:4; 16:1 ✡ **7:7:** Eks 3:12 ✡ **7:8:** Sen 17:10-14; 21:4 ✡ **7:9:** Sen 37:11; 37:28; 45:4; 39:2-3,21-23 ✡ **7:10:** Sen 41:37-39; 41:40-44; Sam 105:21 ✡ **7:11:** Sen 41:54; 42:5 ✡ **7:12:** Sen 42:1-2

13 Evus, keil uva ris avong tamun. Ka en avong enek, Siosep vothot en kei min tunali keil, ka asuv houlu ten out Isip lei kilea vatiamal keil onen Siosep.✡

14 Sakini, Siosep sisil en tata onen, koa Siekob, ral min vatiamal onen vasi keil koa avi hanumau etel ka teindan elim emun (75) keke imai ito hetal mini en out Isip.✡

15 Ven koanik, Siekob va en out Isip ka ro ien va vio … mat, kei ka vati avu keil vasi orer.✡

16 Ka navong umat, avous retai en teiai keil one va en out Sekem, ka arahin keil en out tatetahinien koa Ebraham vuli ran vatiamal onen Hamor ral min hati mani tai.✡

17 “Sua houlu mai muli, ka Siu keil koa aro en out Isip umai avi houlu. Ka Ahi lesi keke avong mal vinvin keke hatkatien koa mumoni ral min Ebraham vesesal vakistal vamai vahi anatin.✡

18 En avong enek, asuv houlu tamun koa rokileatei Siosep ka asa koa mumoni emai losil kat kantri ten out Isip.

19 Kei mumoni tisa min Siu keil koa avi avu orer keil ka purun keil. Mumoni keih min keil keke ilokovein tivava hau keil one il hae keke imatmat.✡

20 Mosis, avasi en avong enek varei. Ka kei vi more tivava tai en meten Ahi. Tata ka mama onen lulei kat revi en out teim avati etel (3).✡

21 Ka navong keilu lulingi hae, natnahin asuv houlu ten out Isip votini ka lei kat revi Mosis suval vi natnali kati.✡

22 Sakini, aviseini en ileilien vasi keil ten out Isip. Ka kei mai vi hetetamen tai en usite ten selusien ka umen onen.

23 “Navong sua onen hanumau elu (40), Mosis mumon rendemien onen keke vailea revi mok meatin kati keil onen, me-Isrel keil, sakini va sao en keil.✡

24 Ka avong les meatin tai ten out Isip mul mu purun koan Isrel tai, Mosis va katauni. Sakini, kei sa kesi min koan Isip enek ka mu vini.

25 Kei mundemi keke me-Isrel keil koa avi vatiamal kati onen ilei kilea keke Ahi mul mutut keil ka en hen, ka keil arlei kileatei.

26 “En avong sav teni, Mosis les me-Isrel elu lumul lumutit. Sakini, eva keke valing ris tomat ven keilu ka viteni min keilu vit, ‘!Ei, kamil, milhetaengon inau! Kamil vasi milvi koan Isrel. ?Sakini, milmul milmutit vensa?’✡

27 “Ka meatin koa mul mu purun tunali muting lat Mosis va rani ka visi keih vit, ‘?Isei linguk kovamai kovahi avat keke kovalei rahit usite onomal?✡

✡ **7:13:** Sen 45:3-4; 45:16 ✡ **7:14:** Sen 45:9-11,18-19; 46:27; Eks 1:5; Dut 10:22 ✡ **7:15:** Sen 46:5-6; 49:33; Eks 1:6 ✡ **7:16:** Sen 23:2-20; 33:19; 49:29-30; 50:7-13; Sos 24:32 ✡ **7:17:** Eks 1:7-8 ✡ **7:19:** Eks 1:10-11; 1:22 ✡ **7:20:** Eks 2:2; Hib 11:23 ✡ **7:21:** Eks 2:3-10 ✡ **7:23:** Eks 2:11-12 ✡ **7:26:** Eks 2:13-14 ✡ **7:27:** Luk 12:14

28 ?Em vati kovou vini inau
mun vasuval koa komu vini
koan Isip nenganeh?'
29 Navong Mosis longe
mukok, metau houlu ka
lohosai ran out Isip ka va
soutin, ro en atan onen me-
Mid keil. En out enek, kur
ahin tai, ka natealu elu.✡
30 "Evus, sua hanumau elu
(40) emun muli va, ka Mosis
mul en out volvol, vesesal
ven Vatihou Senae. En out
enek, angelo tai kistal mini
suval ahang koa mukan en
holeai tai.✡
31 Navong Mosis lesi, musil
vareis ka mulis va vesesal
keke valei revi. Ka navong
mai vesesal, long ren Ahi
Asuv koa viteni mini vit,
32 *'Inau navi Ahi onen avu
onom keil: onen Ebraham,
onen Aesak ka onen Siekob.'
Eksodas 3:6* Navong longe
mukok, Mosis maleilei houlu
ka metau keke valesi.
33 Ka Ahi Asuv viteni mini
vit, *'Sil lat sandel onom, veni
out koa komul komulomal
eni vi out votut.*
34 *Inau nales mahien vasi
keil koa meatin keil onak
amul akuri en out Isip, ka
nalong isien one. Sakini,
namita keke moutut moulien
one. Amai, inau nisilak kiha
ris en out Isip.' Eksodas
3:5,7-8,10*
35 "Vi Mosis koanek koa
me-Isrel keil aseseini navong
keil avisi avit, *'?Isei linguk
kovamai kovahi avat keke
kovalei rahit usite onomai?'
Eksodas 2:14* Ka angelo koa
kistal mini en ahang koa
mukan en holeai viteni vit
Ahi mul sila Mosis keke heha
helei kat revi me-Isrel keil ka
houmon keil imaluv.
36 Navong lah lat keil
ran out Isip, Mosis mumon
merikel ka marmari sakien
keil en out Isip, en Atas
Tahilhili, ka en out volvol
koa amul ien sua hanumau
elu (40).✡
37 Mosis enetinek selus
min me-Isrel keil vit, *'Ahi
hesan provet tai koa heka ran
kami etin en vati sakien koa
san inau numai.' Duteronomi
18:15*✡
38 Mosis koanik vi kei koa
ro vituai ral min me-Isrel
keil navong keil amul en out
volvol. Kei ro ral min avu
keil orer en avong mulamu,
navong angelo tai selus ral
mini en Vatihou Senae. Ka
kei kur selusien ten moulien
ran Ahi ka sani min ir.✡
39 "Ka avu keil orer er
rovattei avalong kat selusien
onen Mosis. Keil aseseini
ka amumon rendemien one
avit ihiles iha ris en out
Isip.✡
40 Sakini, aviteni min Eron
avit, *'Umon ahi sav keil vahi
onomai keke avalamun ir,
veni mereingeingen asa koa
kula Mosis koa lah lat ir ran
out Isip.' Eksodas 32:1,23*
41 Sakini, en avong enek,
keil amumon nana tai koa
kur suvalien ten buluk.
Evus, keil uva netan mini ka
amuas tirendan tai vi sanien
votut one va mini. Evus,
keil amumon mari anien tai
ka akanian ven nana koa
amumoni ral min he enges.✡

✡ **7:29:** Eks 2:15; 2:21-22; 18:3-4 ✡ **7:30:** Eks 3:2-3 ✡ **7:36:** Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33 ✡ **7:37:** Umen 3:22 ✡ **7:38:** Umen 7:53; Eks 19:1-6; 20:1-17; Dut 5:4-22; 9:10 ✡ **7:39:** Nam 14:3 ✡ **7:41:** Eks 32:1-35 ✡ **7:42:** Ser 7:18; 8:2; 19:13

42 Sakini, Ahi viles eisilin ran keil ka maen keil uva netan min hitu keil.✡ Koanik suval asa koa Ahi viteni en tisien tai onen provet keil vit,

'Me-Isrel keil, navong mimul en out volvol sua hanumau elu (40),
mirmuas etai tirendan vahi sanien votut onami minau.
43 *Ka mimea, milah eim tavolin onen ahi Molek,*
ka milah kat ahi Revan koa kur suvalien ten hitu keil.
Kami mimumon nana keilu ekek keke mivaha netan min keilu.
Sakini, nisila lat kami miheha mihehi slev keil en out keil koa hehi soutin imok helin kantri ten out Babilon.' " Amos 5:25-27

44 Stivin selus eris min keil vit, "Avu orer keil uva netan min Ahi en eim tavolin navong keil amul veah en out volvol. Eim tavolin enek, amumoni musil asa koa Ahi viteni ka rie lati min Mosis.✡
45 Katau suk, meatin keil enek asani min avu orer keil, ka keil avous eim tavolin enek navong amusil Sosua avaha avakulat atan ran meatin keil koa Ahi likat rasilin keil. Eim tavolin enek mules en out enek rokol avong koa Deved mai vi asuv houlu.✡
46 Ahi si ven Deved koa visi keke vamaeni vati eim tetahos tai koa kilea vahi onen Ahi, kei koa vi Ahi onen Siekob. Ka Ahi romaentei.✡
47 Ka vi Solomon esuk koa muti eim onen.✡
48 Ka Ahi ten out nesa sakras vato en eim koa meatin enges mumoni. Koanek suval asa koa Ahi viteni ka en provet Aesea vit,

49 *'Out nesa vi out koa namul narondan eni keke malosil kat tounah keil vasi,*
ka out netan vi out enges koa namul naling alok ien.
? Vati eim sa koa mikilea mivoumoni vahi onak?
Misakras mivoumon etai eim koa vinvin venau keke mamai maseh eni.
50 *Tounah vasi koa mul en out nesa ka en out netan,*
inau enges namumoni.' " Aesea 66:1-2

51 Evus, Stivin selus keih min hetetamen onen Siu keil vit, "! Vatumi keih vareis, ka ralingomi vonhon en selusien onen Ahi! ! Lisenges, tounah koa mimumoni suval koakeil areingeingen Ahi varei! ! Kami misuval avu onami keil etin koa, lisenges, asesein tounah koa Ninin Votut mul mumoni!✡
52 Veni avu onami keil asak purun provet vasi keil. Mulamu, keil amu vini koakeil enek koa avit luvat amaien onen Meatin ten Maluen koa Ahi rie lati keke hemai. Ka kosa, vi kami varei koa mimae lati va en hen vativieh keil onen

✡ **7:44:** Eks 27:21; Nam 1:50; Eks 25:9,40 ✡ **7:45:** Sos 3:14-17; 18:1; 23:9; 24:18 ✡ **7:46:** 2Saml 7:2-16; 1Ki 8:17-18; 1Kron 17:1-14; 2Kron 6:7-8; Sam 132:1-5 ✡ **7:47:** 1Ki 6:1,14; 8:19-20; 2Kron 3:1; 5:1; 6:2,10 ✡ **7:51:** Eks 32:9; 33:3,5; Lev 26:41; Ser 9:26; 6:10; Aes 63:10 ✡ **7:52:** 2Kron 36:16; Mat 23:31

ka mikeih kat keil amu vini. Sakini, ran mul en hemi.✡
53 Vi kami varei koa mikur mengkatien keil onen Ahi koa angelo keil asani min avu onami keil. !Ka avaseini, kami mirlong kattei!”✡

Siu keil akov vini Stivin

54 Navong hetetamen keil ten kaonsel onen Siu keil along selusien onen Stivin, tine tisa houlu ka mete vilhili kati.✡
55 Ka keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en Stivin, ka seipat lele vina en out nesa. Navong lele vina nesa, les muohien ten hetetamenien onen Ahi ka les Iesu mul mulomal en usite matu onen.✡
56 Sakini, kei viteni vit, “? Milesi? !Namul nales teilang maseh ka Natin Meatin mul mulomal en usite matu onen Ahi!”✡
57 Navong hetetamen keil ten kaonsel alonge mukok, asising koe ralinge, aviso keih, ka keil vasi amuloh avuli kati.
58 Evus, avousi va hae ran taon ka koakeil aselus va kati en kaonsel umai keke avov rohtoh eni ka aling kot keil ome en hen meatin hau tai, isen Sol. Evus, keil ka meatin sav keil emun akove.✡
59 Ka navong amul akov Stivin, kei viso vit, “Asuv Iesu, kikur revi ninin onak hehat venuk.”✡
60 Evus, Stivin retengeiril vita netan ka viso keih vit, “! Ahi Asuv, konaleletei natisa kat meatin keil ekek ven tisaen koanek koa amul amumoni!” Stivin viteni mukok, ka mat.✡

8

1-2 Navong Stivin mat, meatin tei keil koa demkatien one keih en Ahi uva akur teiai onen ka arahini. Keil amurang keih ven matien onen. Ka meatin sav tai mul koa mundemi vit mal keke Siu keil amu vini Stivin mukonek, isen Sol.✡

Sol sak purun koakeil aling demkatien one en Iesu

En avong etin enek, hetetamen keil onen Siu keil uva amul asak purun koakeil ten sios en out Serusalem. Asakin meatin keil houlu alohosai uva en out sav keil en provins keilu ten out Sudea ka Sameria.✡ Ka eiloheh keil onen Iesu arlohosaitei, keil aros en out Serusalem.
3 Ka Sol, mules sak purun koakeil aling demkatien one en Iesu veni en vati vou lin vasi sios onen Iesu Kristo. Kei va neim en eim vasi keil, tai evus tamun, ka vuli kat meahos ka ahin keil koa aling demkatien one en Iesu. Navong vuli kat keil, son keil uva en eim takeih.✡

✡ **7:53:** Umen 7:38; Kal 3:19; Hib 2:2 ✡ **7:54:** Umen 5:33; Siob 16:9; Sam 35:16; 37:12; 112:10 ✡ **7:55:** Umen 4:8; 6:3,5; 9:17; 11:24; 13:9; Mat 22:44; 26:64; Mak 12:36; 14:62; 16:19; Luk 20:42; 22:69; Umen 2:34; Rom 8:34; Efes 1:20; Kol 3:1; Hib 1:3,13; 8:1; 10:12; 12:2; 1Pit 3:22 ✡ **7:56:** Mat 3:16; Luk 3:21; Sion 1:51; Umen 10:11; Rev 19:11 ✡ **7:58:** Umen 22:20 ✡ **7:59:** Sam 31:5; Luk 23:46 ✡ **7:60:** Mat 27:46,50; Mak 15:34; Luk 23:46; 23:34 ✡ **8:1-2:** Umen 7:58; 22:20 ✡ **8:1-2:** Umen 8:4; 11:19 ✡ **8:3:** Umen 9:1,13; 22:4; 26:9-11

Pilip vitehiten more longlongien usil Iesu min me-Sameria keil

4 Navong meatin keil koa aling demkatien one en Iesu alohosai ran out Serusalem, keil uva en out vasi. Ka en out vasi uva ien, avitehiten more longlongien usil Iesu min meatin keil.✡
5 Tai en koakeil aling demkatien one en Iesu va en mari taon tai en provins ten out Sameria, isen meatin enek Pilip. Eva ka vitehiteni min keil keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai.
6 Ka navong meatin keil ekonek along selusien onen ka ales marmari sakien keil koa mumoni, keil vasi akur revi tounah vasi koa viteni min keil.
7 Keil ales ninin tisa keil alokovein meatin keil houlu koa amis kai navong uva. Ka meatin houlu koa hati usive mat vuo asakras avakaka, keil vasi umai atahos.✡
8 Sakini, meatin vasi keil ten out enek asi keil houlu.
9 En taon enek, meatin tai ro ien koa sakin me-Sameria keil houlu amutimanin en sakien ten matsik koa mul mumoni, isen Saemon. En meten meatin keil, mul vati lat kei sasen vit kei vi mari meatin tai.
10 Ka hetetamen keil vita rokol meatin kuren keil emun ten out enek, keil vasi along revi tounah vasi koa viteni veni amundemi avit, "Meatin enek vi eiloheh tai koa keihoen onen ahi tai koa avise en 'Hetetamen' mul ien."
11 Keil amusili tuetin veni amutimanin houlu en matsik onen.
12 Ka navong meatin keil along more longlongien koa Pilip mul viteni usil hiasuvien onen Ahi ka mukave Iesu vi Mesaea koa kei sila, meatin keil houlu ekek akur anatin eni. Ka navong meahos ka ahin keil aling demkatien one en Iesu, amaen Pilip vi baptaes en keil.
13 Saemon emun kur anatin en asa koa Pilip mul viteni ka maeni vi baptaes eni. Evus, Saemon musil kat Pilip ka mutimanin houlu en merikel keil ka marmari sakien keil koa mul mumoni.
14 Longlongien usil asa koa mul kur out en out Sameria rokol eiloheh keil en out Serusalem. Keil alonge keke me-Sameria keil amul akur anatin en selusien onen Ahi. Sakini, keil asila Pita ka Sion luva ven keil.
15 Navong luva lukistal en meatin keil ekek, luvis ven keil keke Ninin Votut hemai hesien keil,
16 veni Ninin rosientei veah etai en keil. Pilip vi baptaes en keil en isen Iesu enges.
17 Ka navong Pita ka Sion luling healu en keil, Ninin Votut mai ka sien keil.✡
18 Saemon lesi keke navong eiloheh keilu lurokol meatin keil, Ahi san Ninin Votut mai sien keil. Sakini, peahi vasan mani min keilu
19 ka vis keilu vit, "Milhesan keihoen koanek eli minau mun keke nisakin

✡ **8:4:** Umen 8:1; 11:19 ✡ **8:7:** Mat 10:1; Mak 6:7; 16:17 ✡ **8:17:** Umen 19:6

Ninin Votut hemai hesien koakeil vasi niling hek eni."
20 Ka Pita selus keih mini vit, "!Kiha en Ahang hetal min mani onom! !Kosakras kovahul etai sanien onen Ahi vatal min mani!
21 Korvinvintei kovapil vatal min komai en umen ekek veni moulien onom romaltei en meten Ahi.✡
22 Helamu, kihiles rendemien tatisa keil onom, ka kihis min Ahi Asuv keke hersantei mahien minuk ven rendemien tatisa koa kovit kovoumoni. Ka vahesa kei helele hetahos eris enuk.
23 Kosa, kihiles moulien onom veni nalesi keke kovi elu en keihoen koa Ahi sani min komai ka tisaen mul par katuk."✡
24 Navong Saemon raengon selusien enek peah Pita keilu Sion vit, "Luhis min Ahi Asuv ven inau li keke tounah keil koa milvit usili herpuruntei inau."✡
25 Evus, Pita ka Sion luvit lati min me-Sameria keil tounah koa Asuv Iesu mumoni ka viteni navong luro veah ral mini. Evus, luva ris en out Serusalem. Ka en sise onealu, lusao en meteimal keil houlu en provins ten out Sameria ka luvitehiten more longlongien usil Iesu Kristo ekonek.

Hetetamen tai ten kantri ten out Itiopia mai ling demkatien onen en Iesu

26 En avong tai, angelo tai onen Ahi Asuv mai kistal ven Pilip ka viteni mini vit, "Kisak meseinuk ka kual kiha en sise koa va saot. Kusil sise enek koa ka en taon ten out Serusalem eva en taon ten out Gasa." Sise enek ka vas out volvol.
27 Sakini, Pilip sak mesein kei ka eva.

En avong enek, hetetamen tai ten kantri ten out Itiopia mul musil sise koanek. Kei vi hetetamen koa mul losil kat mani vasi keil onen asuv houlu ten out enek koa vi ahin, isen Kandis. Hetetamen ekek va en out Serusalem keke vaha netan min Ahi,
28 ka mul musil sise onen vaha ris en out onen. Ka navong mul va, muloh en kat tai koa hos mul lehei. Ka navong rondan mukok, mul vuli hati selusien keil ten Tus Votut onen Ahi koa provet Aesea mutisi.
29 Sakini, Ninin Votut selus min Pilip vit, "Kiha vesesal ven meatin koa mul muloh en kat keiva ke."
30 Sakini, Pilip muloh va vesesal ven kat enek ka longe keke hetetamen koa mul ien mul vuli selusien koa provet Aesea mutisi. Sakini, visi vit, "? Kokilea aneite ten tounah koa komul kovuli?"
31 Hetetamen enek vit kesi vit, "? Munak meatin hetovuol hehit kilea eni minau, nilea aneite teni hemukave?"✡

Sakini, vis Pilip vahut vahina vatondan vatal mini en kat onen.
32 Navong rondan ral mini, Pilip lesi keke hetetamen enek mul vuli selusien koa viteni vit,

"Kei suval sipsip tai koa amulamuni va avouasi

✡ **8:21:** Sam 78:37 ✡ **8:23:** Dut 29:18; Rang 3:15; Aes 58:6 ✡ **8:24:** Eks 8:4,24; 9:28 ✡ **8:31:** Sion 16:13

vamat, roviten etai selusien.
Anatin, romumontei verien suval sipsip tai navong asoui lin hilin.

33 *Navong aselus va kat usite onen en kot, armumontei vamal eni.*
Titiali keil kati onen tovuol veni ara koteh moulien onen tamurei en out netan." Aesea 53:7-8

34 Hetetamen enek vis Pilip vit, "?Hiteni minau li, provet enek mul selus usil isei varei? ?Mul selus usil kei sasen, vuo usil meatin sav tai?"

35 Sakini, Pilip vit kilea aneite ten selusien koanek mini ka viten more longlongien usil Iesu Kristo emun mini. Navong viteni mini, hetetamen enek kur anatin eni.

36 Ka navong lumul lumusil sise luva, lumai en out tai koa oai mul ien. Sakini, hetetamen enek viteni min Pilip vit, "!Kilesi, oai mul ekek! Ka munak komundemi kovit tahos, kihi baptaes enau li eni."✡

37 Ka Pilip vit kesi mini vit, "Nakilea mahi baptaes enuk munak kokur anatin eni ral min moulien vasi keil onom."

Ka hetetamen enek viteni vit, "Inau nakur anatin eni keke Iesu Kristo vi Natin Ahi."

38 Sakini, hetetamen ekek viteni min meatin onen keke houmon kat onen hehati ka heseh. Evus, keilu Pilip luvita luva en oai, ka Pilip vi baptaes eni.

39 Ka navong keilu lumea lukaka luva ran oai, hatte tas, Ninin Votut onen Ahi kulat Pilip eva ran out enek, ka hetetamen enek rolestei mun. Ka avaseini, hetetamen enek mul masmas Ahi navong mul musil sise onen eva.✡

40 Ka Pilip✡ mutimanin navong lesi keke mul en taon tai koa avise en Asotas.* Ka en sise onen va, kei vitehiten more longlongien en taon vasi keil va vio … rokol taon ten out Sesaria.

9

Sol mai ling demkatien onen en Iesu

1 En hati avong enek, Sol mul veah san selusien keil takeih vit hou vini meatin vasi keil koa aling demkatien one en Iesu. Ven koanik, va les asuv houlu onen pris keil✡

2 ka visi vatis leta tai koa hehit kilea umen onen min avat keil ten eim tahihiseien keil en taon ten out Damaskas. Sakini, asuv houlu onen pris keil san leta tai mini koa maeni vit navong hehotin meatin vuo ahin tai koa ling demkatien onen en Iesu, kilea vahuli kati ka vakuri vaha en out Serusalem.

3 Navong Sol mul mai vesesal ven taon ten out Damaskas, hatte tas, muohien tai koa vihil mariso ka

✡ **8:36:** Umen 10:47 ✡ **8:39:** 1Ki 18:12 ✡ **8:40:** Umen 21:8 * **8:40:** Taon ten out Asotas vi 20 kilomita ran out koa Pilip les hetetamen ten out Itiopia eni. ✡ **9:1:** Umen 8:3; 9:13-14

en out nesa ka emai ritin rahiti. 4 Sol mot vita netan. Ka navong mul en atan mukok, long rea tai koa viteni mini vit, "! Sol, Sol! ? Vensa komul kosak purun inau ral min meatin keil onak mukok?"

5 Ka Sol visi vit, "? Asuv, keik sei?"✡

Ka rea enek viteni mini vit, "Inau Iesu, kei koa komul kosak puruni.

6 Ka keitinek, kimea kiha en taon ekek ten out Damaskas. En out enek, ihiteni minuk asa koa kumoni."

7 Koakeil emun amual ral min Sol along rea enek, ka keil arles etai meatin. Sakini, ametau houlu ka aro raeng amules.

8 Navong Sol mea ran atan ka lele va, kilea keke meten var. Sakini, time keil avuli kat hen ka amulamuni va en out Damaskas.✡

9 Sol ro en taon enek avong etel ka sakras valele. Kei rokaniantei ka romun etai tounah.

10 En taon ten out Damaskas, meatin tai koa ling demkatien onen en Iesu mul ien, isen Ananaeas. Ka Asuv Iesu mai veni en leisanien tai ka vise vit, "! Ananaeas!"

Ka kei vit kesi vit, "O Asuv, inau ke."

11 Ka Asuv viteni mini vit, "Kisak meseinuk ka kusil sise koa avise en 'Sise koa Mal.' En teim onen Sudas, kihis meatin tai ten out Tarsis, isen Sol. Kei mul vis keitinek.✡

12 En leisanien tai, kei les meatin tai koa isen Ananaeas koa hemai heling hen eni keke hesakini helele eris."

13 Ananaeas vit kesi mini vit, "Asuv, meatin houlu amul arun usil meatin ekek veni mumon tounah houlu koa tisa va kat meatin keil onom en out Serusalem.✡

14 Ka kei mai ekok ral min keihoen koa asuv houlu onen pris keil sani mini keke hehuli kat meatin vasi keil koa aling demkatien one enuk."✡

15 Ka Asuv Iesu viteni mini vit, "Kiha kilesi, veni narie lati tuai keke houm minau. Kei heselus usil isok min koakeil arvitei Siu, min asuv houlu keil, ka min me-Isrel keil emun.✡

16 Ka inau varei nitie lat vati mahien keil koa hekuri ven umen koa houmoni en isok en avong koa hemai veah."✡

17 Sakini Ananaeas va votin eim koa Sol ro ien ka va neim. Navong les Sol, va veni ka ling hen eni vit, "Tuak Sol, Asuv Iesu koa kistal minuk en sise navong komul kumai ekok, kei varei sila inau. Kei sila inau numai mahis venuk keke kilele eris ka Ninin Votut hemai hesienuk."

18 Hatte tas, tounah tai suval ingeven mesau mot ran meten, ka Sol lele eris. Evus, navong moul eris, maen Ananaeas vi baptaes eni.

19 Ka navong kanian evus, aven mai keih eris.

✡ **9:5:** 1Kor 15:8 ✡ **9:8:** Umen 13:11 ✡ **9:11:** Umen 21:39; Mak 8:23-25 ✡ **9:13:** Umen 8:3; 9:1 ✡ **9:14:** Umen 9:1-2,21; 26:10; 9:21; 22:16; 1Kor 1:2; 2Tim 2:22 ✡ **9:15:** Rom 1:5; Umen 26:1; 27:24 ✡ **9:16:** 2Kor 11:23-28

Sol san more longlongien min meatin keil ten out Damaskas

Sol ro avong vahis tamun en taon ten out Damaskas ral min meatin keil koa aling demkatien one en Iesu.
20 Ka va varei en eim tahihiseien onen Siu keil ka vitehiteni min meatin keil ekonek keke Iesu vi Natin Ahi anatin.
21 Koakeil vasi along selusien onen amutimanin, ka avis keil eris avit, "?Ei, rovitei kei koa mul mu vini koakeil aling demkatien one en Iesu en out Serusalem? Melonge keke emai ekok keke vahuli kat vati meatin keil enek, ka valah keil avaha Serusalem keke avalomal en meten asuv houlu onen pris keil en out keiva. ?Mukave varei?"✡
22 Ka Sol mai keih tamun en sakien koa vit kilea keke Iesu varei vi Mesaea koa Ahi rie lati vamai. Ka Siu keil koa aro en out Damaskas areingeingeni keke ihiten sa mun heha kat selusien onen Sol.✡
23 Avong vahis muli va, ka tei en Siu keil alah ruai ka amumon lingkatien tai keke avouas Sol vamat.✡
24 En avong vasi keil, visokon semau va rokol vongien, alei kokoe en metareh ten mari vieh koa karahit taon enek keke avahuli kati ka avouasi vamat. Ka Sol long usil lingkatien one.✡
25 Sakini, en vongien tai, tei en meatin keil koa aling demkatien one en Iesu ka en hihiseien keil onen Sol, aling suaini en mari ateli tai. Evus, keil apar kat viau tai en ateli enek ka aling kirisil eni va en ahho tai koa mul nesa en mari vieh ten taon enek. Evus, arutuni vita rokol atan netan. Ka en sakien enek, Sol lohosai ran taon ten out Damaskas.✡

Sol sak visi vasao en eiloheh keil en out Serusalem

26 Sol va ris en out Serusalem ka sak visi vapil vatal min koakeil aling demkatien one en Iesu. Ka keil vasi ametauni ka arkurtei anatin eni navong viteni min keil vit vi tai en keil.
27 Evus, tai en keil emai katauni, isen Banabas. Kei mulamun Sol va ven eiloheh keil onen Iesu,✡ ka vit kilea suk min keil keke Sol les Iesu en sise ka mukave Asuv selus mini. Viteni mun min keil vit Sol rometautei navong mul selus usil Iesu en out Damaskas.✡
28 Sakini, keil amaen Sol vapil vatal min keil. Ka kei va en out vasi en out Serusalem ka mul selus ral min keihoen en usite onen Asuv Iesu.
29 Kei selus retavoai ral min Siu keil koa aselus en selusien ten Grik. Navong alesi keke asakras avalin selusien keil onen, amul alekat sise tai keke avouasi vamat.
30 Ka navong koakeil aling demkatien one en Iesu alonglong eni, keil amulamun Sol eva en taon ten out Sesaria. En out enek, alingi en sip tai

✡ **9:21:** Umen 8:1; 9:1,14; 26:10 ✡ **9:22:** Umen 17:3; 18:5,28 ✡ **9:23:** Umen 23:12 ✡ **9:24:** Umen 23:16 ✡ **9:25:** 2Kor 11:33 ✡ **9:27:** Kal 1:18 ✡ **9:27:** 1Kor 9:1; 15:8; Umen 9:4; 22:7; 26:14; 9:20

vaha en taon kati onen ten out Tarsis keke vating koe moulien onen.✡
31 Katau en avong enek, koakeil ten Sios onen Iesu koa aro en provins keil ten out Sudea, Kaleli ka Sameria, keil avisu en avong ten tomat. Sakini, keil umai akeih tamun en demkatien one. Avouhou imok en Asuv Iesu, ka Ninin Votut kataun keil ka san keihoen min keil. Sakini, meatin keil houlu tamun umai akapil vituai ral min keil.

Ahi mumon meatin tai koa alen tisa mai mual eris ka en hen Pita

32 Eiloheh Pita mual va en out savsav keil keke vasao en koakeil aling demkatien one en Iesu. En avong tai, kei va sao en meatin keil onen Ahi koa aro en taon ten out Lita.
33 En out enek, les meatin tai koa hati usiven mat, isen Aeneas. Sua outel (8) kei rokakatei, mules matil en suvon omon.
34 Navong Pita lesi, viteni mini vit, "Aeneas, Iesu Kristo sak revi avem tuai. !Mea ka lum lat suvon omom!" Hatte tas, Aeneas mea mulomal.
35 Ka navong meatin vasi ten taon keilu ten out Lita ka Saron alesi mukave mai ris tahos, keil aviles moulien one ka umai aling demkatien one en Asuv Iesu.

Ahi sakin ahin tai moul eris ran matien ka en hen Pita

36 En taon ten out Sopa, ahin tai mul ien koa ling demkatien onen en Iesu, isen Tapita. Ka meatin keil avise en Dorkas, eis sav onen en selusien ten Grik. Lises, ahin enek san kei keke voumon umen tetahos keil vakataun koakeil tounah one tovuol.
37 Ka navong Pita mul veah en taon ten out Lita, ahin ekek kur mesaien tai ka mat. Time keil onen umai ka akas motein teiai onen muto keke avatahini. Evus, alingi matil en out tatoien nesa en eim onen.
38 Ka navong meatin keil en out Sopa alonge keke Pita mul vesesal en taon ten out Lita, asila meatin elu luva veni ral min selusien ekek luvit, "! Kikalah eli, kimai ven komai!"
39 Navong luvit meseini min Pita, sak mesein kei ka eva ral min keilu. Navong telrokol teim onen Dorkas, time keil onen amulamun Pita vina en out tatoien onen nesa. Ekonek, teiai onen Dorkas mul en avet tai ka vatina keil amul rahiti. Navong ales Pita, amurang ka arie mini kot ka eisin savsav keil koa Dorkas rili ven mesav keil navong moul semau.✡
40 Ka Pita vis keil keke ilokoveini iha hae. Uva evus, retengeiril ka vis min Ahi. Evus, kei les teiai onen Dorkas ka viteni vit, "! Tapita, mea!" Hatte tas, meten mule. Ka navong les Pita, mea rondan en avet onen.✡
41 Evus, Pita vuli kat hen ka rali lati mulomal. Mulomal evus, Pita vise ruain meatin keil onen Ahi ka vatina keil umai ris. Navong umai ris, rie lati min keil

✡ **9:30:** Umen 11:25 ✡ **9:39:** Umen 10:23 ✡ **9:40:** Mak 5:40-41

keke Dorkas moul eris.
42 Longlongien usili eva en
out vasi en out Sopa. Sakini,
meatin keil houlu umai aling
demkatien one en Asuv Iesu.
43 Ka Pita ro ral min keil
avong vahis emun en out
Sopa en eim omon meatin
tai koa mul sak revi hiliven
buluk keke akilea avoumon
tounah tetahos eni, isen Sae-
mon.✡

10

Ahi rie lati min Pita keke vati meatin vasi keil akilea avahi meatin keil onen

1 En taon ten out Sesaria,
meatin tai mul ien koa isen
Konilias. Kei vi koan Rom tai
ka vi avat ten vangi meatin
tavaeen keil koa avise keil en
'me-Itali keil.'✡
2 Kei vi meatin tai koa
vouhou revi min Ahi onen
Siu keil ka mul va netan
mini, kei ral min koakeil vasi
aro en teim sen. Lisen-
ges, kei san kataunien min
koakeil tounah one tovuol ka
mul vis min Ahi.
3 En avong tai, en tri klok
mendilah, Konilias mul vis
en teim sen ka les leisanien
tai. En leisanien enek, les
angelo tai onen Ahi emai
vesesal veni ka vise vit, "!
Konilias!"✡
4 Konilias lei mamah en
angelo ka metau houlu vis
houlu mok. Evus, vit kesi
vit, "O-o. ?O Asuv eli, komul
kovise inau?"
Angelo viteni mini vit,
"Ahi long hisien keil onom
ka les kataunien koa komul
kosani min koakeil tounah
one tovuol. Tounah vasi
koa komul komumoni suval
sanien votut tai min Ahi koa
vite teni tahos.
5 Kosa, kisila meatin tei
keil iha en taon ten out
Sopa ka iles meatin tai, isen
Saemon Pita, keke ilamuni
hemai en teim som.✡
6 Kei ro ral min meatin
tai koa mul mumon tounah
keil en hiliven buluk. Meatin
enek, isen Saemon, ka teim
sen mul vesesal en atas."✡
7 Navong angelo lokoveini,
Konilias vise ruain meatin
toumien elu onen ral min
meatin tavaeen tai koa mul
katauni en teim sen koa kei
emun mul va netan min Ahi.
8 Ka navong run min keitel
usil tounah vasi koa kistal
mini, sila keitel telva en taon
ten out Sopa.
9 En avong sav teni,
vesesal vahi taviai, meatin
keitel enek telmai vesesal en
out Sopa. Ka en hati avong
enek, Pita vina en hoi eim
nesa koa vi aet keke vahis.
10 Navong mul vis, longe
keke amai kati ka en vati
vaanian, ka anien romastei
veah. Ka navong mul vis
mukok, les leisanien tai.
11 En leisanien enek, les
teilang seha ka tounah koa
suval mari kaliko tai koa
arutuni en keleite ehat (4)
teni mul mita netan.✡
12 Ka luhu en kaliko enek,
kei les vati tirendan savsav
keil, tetal keil, ka aman keil.
13 Navong lesi mukok, long
rea tai koa viteni mini vit, "!
Pita, mea! Kuas tei en keil ka
kiani."
14 Ka Pita vit kesi vit, "!
Asuv, nasakras moumoni va-

✡ **9:43:** Umen 10:6,32 ✡ **10:1:** Luk 7:2,5; Umen 27:1,3 ✡ **10:3:** Umen 3:1 ✡ **10:5:** Mat 10:2; Mak 3:16; Luk 6:14; Sion 1:42; Umen 10:18; 11:13 ✡ **10:6:** Umen 9:43; 10:32 ✡ **10:11:** Umen 11:5-12

mukok! Veni, en moulien onak, narkan vis etai tounah koa romutotei vuo romaltei taanien en metom."✡
15 Rea enek vit risi mini vit, "! Tounah vasi koa Ahi mumoni muto tuai, keik konahisetei konahit romutotei en meten!"✡
16 Tounah ekek kur out hatte etel. Evus, kaliko enek vina ris en out nesa.
17 Navong Pita mul veah mundem usil aneite ten asa koa lesi, meatin keitel koa Konilias sila keitel, telvotin teim sen Saemon ka telmulomal vesesal en metareh ten vieh teni.
18 Keitel telvati en metareh ka telviso telvit, "? Meatin tai ro ekok koa isen Saemon Pita?"✡
19 En hati avong enek, navong Pita mul veah mundem usil asa koa lesi, Ninin Votut selus mini vit, "Meatin etel telmai ekok ka telmul tellekatuk.✡
20 Kimea, kiha ven keil, ka konametautei keke kovousil keitel mitvaha, veni inau varei nasila keitel telmai venuk."
21 Sakini, Pita va ven keitel ka viteni vit, "Inau ke koa kamitel mitmul mitlekati. ? Mitmai ekok ven etai tounah?"
22 Telviteni mini telvit, "Avat onomaitel koa isen Konilias, kei sila komaitel metmai venuk. Kei vi more meatin tai koa mul va netan min Ahi, ka Siu keil vasi amul avouhou houlu mini. Noeis, angelo tai onen Ahi emai kistal mini ka viteni mini vit hesila meatin tei keil onen imai venuk keke isisil enuk kovaha en teim sen. Angelo ekek viteni mini vit tahos imok avat onomaitel helong asa koa kokilea kovahiteni mini."✡
23 Navong Pita long selusien oneatel, vis keitel keke telheto hetal mini hetokol visokon.✡

Out mulan, Pita ral min tei en meatin keil ten out Sopa koa akur anatin, amusil keitel uva.
24 Amual uva, ka en avong sav teni, arokol taon ten out Sesaria. Ka Konilias mules teim veni mul rosin Pita. Kei ros teim ral min koakeil emun ten vatiamal onen ka tei en more time keil onen koa sisil en keil avamai.
25 Ka navong Pita rokol teim sen, Konilias visu mini ka retengeiril vita netan en meten ka va netan mini.✡
26 Ka Pita rali lati mea ka viteni mini vit, "Mea, lomal. Veni inau navi meatin enges."
27 Sakini, Konilias mea ka mulamuni va neim, ka navong lumul luva, lumul luselus vituai. Navong lurokol out tai en teim sen, Pita votini keke meatin houlu alah ruai tuai ka arosini.
28 Navong les keil, viteni min keil vit, "Kami vasi mikilea revi keke mengkatien onen Siu keil viteni vit komai, Siu keil, mesakras mevato vituai vatal min koakeil arvitei Siu vuo mevasao en keil. Ka Ahi

✡ **10:14:** Lev 11:1-47; Esek 4:14 ✡ **10:15:** Mak 7:15,19 ✡ **10:18:** Mat 10:2; Mak 3:16; Luk 6:14; Sion 1:42; Umen 10:5,32; 11:13 ✡ **10:19:** Umen 11:12; 13:2 ✡ **10:22:** Umen 10:1-2,5; Luk 7:5 ✡ **10:23:** Umen 10:45; 11:12 ✡ **10:25:** Umen 14:13-15; Rev 19:10

rie lati minau tuai keke nirvise etai mun meatin nihit romutotei vuo romaltei en meten.✡
29 Sakini, navong kosisil enau, narmetautei keke mamai. ?Ka ek vati mailea, kami misisil enau vensa?"
30 Sakini, Konilias viteni mini vit, "En avong etel koa muli va, en tri klok mendilah, suval etin avong koa romul ien ekek, inau namul navis en teim onak. En hati avong etin enek, nales meatin tai koa musin en eisin keil koa vilahil houlu, kei mai mulomal en metok.✡
31 Kei viteni minau vit, 'Konilias, Ahi long hisien keil onom ka lei kilea kataunien koa komul kosani min koakeil tounah one tovuol.
32 Kosa, kisila meatin tei keil iha en taon ten out Sopa keke iles meatin tai, isen Saemon Pita, ka ilamuni hemai en teim som. Kei ro ral min meatin tai koa mul mumon tounah keil en hiliven buluk. Meatin enek, isen Saemon, ka teim sen mul vesesal en atas.'✡
33 Sakini, nakalah nasan selusien vat minuk keke nasisil enuk kumai, ka tahos imok keke kumai. Sakini, komai vasi memai vituai ekok en meten Ahi Asuv keke mehetaengon tounah vasi koa kei meng katuk keke kovahiteni min komai."
34 Evus, Pita san selusien enek min keil vit, "Kosa, namundem kilea suk keke, en meten Ahi, rolestei meatin tai vateisav en meatin sav.✡
35 Ahi si kei ven meatin vasi keil koa uva netan mini ka amumon asa koa mal, avaseini munak avi meatin keil ten kantri sav tai.✡
36 Kami mikilea selusien koa Ahi sani tuai min me-Isrel keil keke akilea avato en tomat vatal mini. Anatin, akilea avato en tomat vatal min Ahi vaka en asa koa Iesu Kristo mumoni en usite one, veni Iesu vi Asuv onen meatin vasi keil.✡
37 Mikilea tuai keke more longlongien enek ka vasi out en provins ten out Sudea. Kistal rohtoh en provins ten out Kaleli, katau en avong koa Sion mul vitehiteni keke meatin keil ihiles ran tisaen keil one ka imaeni hehi baptaes en keil.✡
38 Mikilea tuai usili mukave Ahi san Ninin Votut mai sien Iesu ten out Nasaret ka san keihoen mini. Ka Iesu mul mual ka mumon mormore umen keil ka sakin koakeil vasi amul en hehen keihoen onen Temat keke amaluv rani. Ka kilea voumoni vamukonek veni Ahi mul veni.✡
39 Ka komai, eiloheh keil, meles tounah keil koa kei mumoni en out Serusalem ka en out sav keil en provins ten out Sudea. Evus, keil amuti kati en aiveave ka emat.✡
40 Ka navong avong etel muli, Ahi sakini moul eris

✡ **10:28:** Umen 10:15; 11:19 ✡ **10:30:** Umen 3:1; Luk 24:4; Umen 1:10 ✡ **10:32:** Mat 10:2; Mak 3:16; Luk 6:14; Sion 1:42; Umen 10:18; 11:13; 9:43; 10:6 ✡ **10:34:** Dut 10:17; 2Kron 19:7; Rom 2:11; Kal 2:6; Efes 6:9; Kol 3:25; 1Pit 1:17 ✡ **10:35:** Sion 9:31 ✡ **10:36:** Sam 107:20; 147:18; Aes 52:7; Neh 1:8-11; Rev 17:14; 19:16 ✡ **10:37:** Mat 4:12,17; Mak 1:14 ✡ **10:38:** Aes 61:1; Luk 4:18; Sion 3:2 ✡ **10:39:** Dut 21:22 ✡ **10:40:** Sion 14:19,22; Luk 24:30,42; Sion 21:12-13; Umen 1:4

ran matien ka mai kistal✡
41 min teis en komai koa Ahi rie lat komai keke mevalesi. Anatin eli, katau en avong koa moul eris ran matien, komai mekanian vituai ka memun hati uaen ral mini.
42 Ka vi Iesu varei koa meng kat komai keke mevahitehiten more long-longien usili min meatin keil ka mevahit kilea vi kei varei koa Ahi rie lati valei rahit usite onen meatin vasi keil, koakeil amoul veah ka koakeil umat.✡
43 Provet vasi keil aselus usili avit koakeil vasi aling demkatien one en isen, Ahi helele hetahos en keil."✡

44 Navong Pita mul veah selus, Ninin Votut mai sien koakeil amul along selusien onen.✡
45 Siu keil koa akur anatin koa aka en out Sopa ral min Pita, keil amusil vareis navong alesi keke Ahi maen koakeil emun koa arvitei Siu avakur sanien ten Ninin Votut vasuval mumoni min Siu keil.
46 Keil akilea Ninin Votut mai sien keil anatin veni along keil aselus en selusien keil koa rovitei one kati ka amul avati lat isen Ahi. Navong Pita lesi mukok, viteni min koakeil amusili vit,✡
47 "Koakeil ekek avilelau tuai en Ninin Votut suval ir etin. ?Sakini, isei kilea vating koe ir rovahi baptaes en keil en oai?"✡

48 Sakini, Pita meng kati keke koakeil arvitei Siu enek imaeni hehi baptaes en keil en oai en isen Iesu Kristo.✡ Navong Pita vi baptaes en keil evus, Konilias ka onen keil avisi vato vatal min keil avong vahis emun.

11

Pita vit kilea keke Ahi sehen sise min koakeil arvitei Siu keke avakur moulien ten lisenges

1 En provins ten out Sudea, eiloheh keil ral min Siu sav keil emun koa aling demkatien one en Iesu akur long-longien tai koa avit koakeil emun arvitei Siu akur anatin en Iesu musil selusien onen Ahi.
2 Ka navong Pita mai ris en out Serusalem, Siu keil koa aling demkatien one en Iesu asel kutut kati
3 avit, "?Vensa varei kova koro en teim onen koakeil arvitei Siu ka kokanian vituai emun ral min keil? ! Kokilea keke mengkatien keil orer romaentei keke rovapil vituai vatal min koakeil arvitei Siu va-mukonek!"✡
4 Sakini, Pita vit kilea min keil tounah keil koa kistal rohtoh mini va rokol keite teni vit,
5 "Navong namul en taon ten out Sopa, namul navis. Ka navong namul navis, nales leisanien tai. En leisanien enek, teilang seha

✡ **10:42:** Umen 17:31; Rom 14:9; 2Tim 4:1; 1Pit 4:5 ✡ **10:43:** Aes 33:24; 53:5-6; Ser 31:34; Dan 9:24 ✡ **10:44:** Umen 11:15; 15:8 ✡ **10:46:** Mak 16:17; Umen 2:4,11; 19:6 ✡ **10:47:** Umen 8:36 ✡ **10:48:** Umen 19:5; Sion 4:40 ✡ **11:3:** Umen 10:28; Kal 2:12 ✡ **11:5:** Umen 10:9-20

ka mari kaliko tai koa arutuni en keleite ehat (4) teni mul mita netan ran out nesa ka mai vesesal venau.✡
6 Navong nalele va, luhu eni nales tirendan savsav keil, koakeil amah ka koakeil armahtei, ral min tetal ka aman keil emun.
7 Evus, nalong rea tai selus minau vit, '!Pita, mea! Kuas tei en keil ka kiani.'
8 "Ka navit kesi navit, '! Asuv, nasakras moumoni vamukok! Veni, en moulien onak, narkan vis etai tounah koa romutotei vuo romaltei taanien en metom.'
9 "Evus, rea enek ka en out nesa hati tamun ka viteni minau vit, '!Tounah vasi koa Ahi mumoni muto tuai, keik konahisetei konahit romutotei!'
10 Tounah enek kur out hatte etel. Evus, kaliko enek vina ris en out nesa.
11 "En hati avong enek, meatin etel koa asila keitel ran out Sesaria telmai, telrokol eim koa naro ien.
12 Ka Ninin Votut viteni minau keke nusil keil meheha, ka ninandemtei ninahit keil armutotei veni arvitei Siu. Ka navong nuva, tuak ahetai (6) ekek ten out Sopa amusil inau meva. Ka komeitel vasi metva neim en teim sen meatin enek, isen Konilias.✡
13 Kei viteni min komai vit angelo tai mai kistal mini ka mulomal en meten navong ro veah en teim sen. Ka angelo enek viteni mini vit, 'Kisila meatin tei keil iha en taon ten out Sopa keke isisil en meatin tai, isen Saemon Pita, keke hemai venuk.✡
14 Meatin enek hehiteni min kami hetal min koakeil aro en teim som sise koa mihekur moulien ten lisenges heka ien.'✡
15 "Ka navong namul veah naselus min keil, Ninin Votut mai sien keil suval koa, mulamu, mai sien rohtoh en ir.✡
16 Navong nalesi, namundem kat avong koa Asuv Iesu viteni vit, *'Sion vi baptaes en meatin keil en oai, ka Ahi hehi baptaes en kami en Ninin Votut.'* *Umen 1:5*
17 ? Sakini, munak Ahi vit meatin keil enek akilea avakur vati sanien onen koa kei sani min ir navong roling demkatien orer en Iesu Kristo, inau navi isei keke nakilea mating koe Ahi?"
18 Navong along selusien onen Pita, arviten etai mun tounah. Ka keil vasi amasmas Ahi avit, "Kosa, Ahi sehen sise keke koakeil emun arvitei Siu akilea avahiles ran tisaen keil one ka avakur moulien ten lisenges vaka ien."✡

Meatin keil ten out Antiok umai akur anatin en more longlongien usil Iesu

19 Navong hetetamen onen Siu keil ten out Serusalem akov vini Stivin ka uva asak purun koakeil ten Sios, houlu en koakeil aling demkatien one en Iesu aretasil uva en out savsav keil. Tei en keil alohosai uva soutin rokol atan ten out Fonisia, tei en keil uva en aelan ten out Saepras,

✡ **11:12:** Umen 10:23,45 ✡ **11:13:** Umen 10:3-5,22,30-32 ✡ **11:14:** Umen 10:22; 16:31 ✡ **11:15:** Umen 10:44; 2:4 ✡ **11:18:** Umen 13:48; 14:27

ka teimun en keil uva en mari taon ten out Antiok. Ka navong aro en out keil enek, asan more longlongien usil Iesu min Siu keil enges.✡

20 Ka tei en koakeil enek avi ten out Saepras ka Saerin. Ka navong koakeil enek alohosai ran out Serusalem uva en mari taon ten out Antiok, keil uva avitehiten more longlongien usil Iesu min koakeil emun arvitei Siu.✡

21 Keihoen onen Asuv mul en keil, ka meatin houlu aviles moulien one ka akur anatin en more longlongien usil Asuv Iesu.✡

22 Navong avat keil ten Sios en out Serusalem akur longlongien keke koakeil arvitei Siu amul aling demkatien one en Iesu, asila Banabas va en out Antiok keke valei revi usite one.

23 Navong rokol mari taon ten out Antiok, lesi keke tokolkatien onen Ahi mul en keil ka si kei houlu veni. Sakini, Banabas sel kat keil keke ilomal hekeih en demkatien one ka usil kat revi Asuv Iesu en moulien one.✡

24 Banabas, kei vi more meatin tai koa demkatien onen keih ka vilelau en keihoen onen Ninin Votut. Meatin houlu ekonek along revi selusien onen, aviles ran tisaen one, ka aling demkatien one en Asuv Iesu.✡

25 Evus, en avong tai, Banabas eva en taon ten out Tasis keke valekat vis Sol.✡

26 Navong votini, Sol musili ka lumual vituai luva ris en out Antiok. Ka keilu lumum vituai sua tai ral min koakeil en sios ten out Antiok ka luvisein meatin keil houlu. En out enek varei, avise rohtoh en koakeil aling demkatien one en Iesu en 'Kristin.'*

27 En avong enek, tei en provet keil ten sios ten out Serusalem umai en out Antiok.✡

28 En tondanien tai, keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en tai en keil koa isen Akabas. Sakini, mulomal luhu en meatin keil ka vit luvati keke mari amai tai heka vasi out netan. Koanik kur out en avong koa Klodias vi asuv houlu ten out Rom.†✡

29 Tetai en Kristin keil en out Antiok aling kati keke isan sanien sa koa akilea avoumoni vaha vakataun tue keil en demkatien koa aro en provins ten out Sudea.

30 Navong aso ruain sanien enek evus, alingi en hen Banabas ka Sol keke luhesani min elda keil en sios ten out Serusalem.✡

12

✡ **11:19:** Umen 8:1-4 ✡ **11:20:** Sion 7:35 ✡ **11:21:** Umen 2:41; 4:4; 5:14; 6:7; 11:24; 21:20 ✡ **11:23:** Umen 13:43; 14:22 ✡ **11:24:** Umen 6:5; 2:41; 4:4; 5:14; 6:7; 11:21; 21:20 ✡ **11:25:** Umen 9:30 * **11:26:** Mulamu, mesav keil avise karen en koakeil aling demkatien one en Iesu en 'Kristin,' koa aneite teni vi 'meatin keil onen Kristo.' Ka navong koakeil aling demkatien one en Iesu along eis takarien koanek, asi keil enges keke avakur eis enek vahi one. ✡ **11:27:** Umen 13:1; 15:32 † **11:28:** Tus keil ten histri amul aviteni keke, en sua 41-54 AD, ous romustei ka anien rovinvintei en out vasi keil koa kavmen ten out Rom losil kati. ✡ **11:28:** Umen 21:10 ✡ **11:30:** Umen 12:25

Asuv houlu Herod sak purun Kristin keil ka Ahi mu vini

1 En avong enek, asuv houlu Herod vis meatin tavaeen keil onen uva avuli kat tei en Kristin keil ten sios ten out Serusalem.
2 Evus, meng kati keke avata koteh hiren Tiemes, koa vi tunali Sion.
3 Ka navong Herod lesi keke Siu keil asi keil ven asa koa mumoni, vis meatin tavaeen keil onen keke iha ihuli kat Pita emun. Ka mumoni en avong mal ten 'Avong keil ten Veret koa Is Tovuol ien.' ✡
4 Navong avuli kat Pita, asoni va en eim takeih ka Herod meng kati keke vangi meatin tavaeen keil hehat (4) ilei kokoe eni. Herod ling kati keke helamuni en meten meatin keil, houmon kot mini, ka hou vini hekatau en Anien ten Mul Laui.
5 Ka navong Pita ro veah en eim takeih, koakeil ten sios ten out Serusalem armusehtei en hisien keil one en usite onen.✡
6 Ka en vongien kati koa mulamu en avong koa Herod vit voumon kot min Pita, tounah tai kur out. Pita mul matil en eim takeih ka apar kat hen keilu en sen ral min hen meatin tavaeen elu koa lumul lulei kokoe eni en usite vasi keilu onen. Ka out hae, meatin tavaeen sav keil emun amul alei kokoe en voiteh ten eim takeih.✡
7 Hatte tas, angelo tai onen Asuv mai kistal, ka muohien ten hetetamenien ritin rahit out koa Pita ro ien. Angelo enek kis usiven Pita ka sisil eni mea vit, "!Kikalah kimea!" Navong viteni mukok, sen mea ran hen keilu.
8 Evus, angelo viteni mini vit, "Kisin, kitoh katuk, ka kiheas sandel onom." Ka Pita mumoni. Evus, angelo vit risi mini vit, "Kisin en kot omom ka kusil inau lovaha."
9 Sakini, Pita mea ka musil angelo luva ran eim takeih. Pita reingeingeni veah keke asa koa mumoni ral min kataunien onen angelo enek vi anatin. Kei mundemi vit tounah keil enek vi matil vovoien enges.
10 Keilu lumual luva lumuli vangi meatin tavaeen tai. Luva havivi mun, lumuli vangi meatin tavaeen tamun. Ka navong lurokol metareh ten vieh ten eim takeih koa vi aean, lulesi keke metareh seha sasen. Sakini, luva hae ka lumual en sise tai en out Serusalem luva. Hatte tas, Pita votini keke kei mul mual sasen, angelo lokoveini tuai.✡
11 Evus, navong Pita mundem kilea keke asa koa kistal mini vi anatin, selus min kei sasen vit, "!Vi anatin! Ahi Asuv sila angelo tai onen mita keke vakulat inau ran hen asuv houlu Herod ka ran tounah keil koa Siu keil e vati avoumoni minau."
12 Navong Pita mundem kilea en tounah keil enek, kei va en teim sen Meri, mama onen Sion Mak. En out enek, meatin keil houlu koa akur anatin alah ruai ka amul avis.✡

✡ **12:3:** Eks 12:1-14; Umen 4:3 ✡ **12:5:** Tiem 5:16 ✡ **12:6:** Umen 5:23 ✡ **12:10:** Umen 5:19 ✡ **12:12:** Umen 12:25; 15:37

13 Navong Pita mai mutiti voiteh, ahin toumien tai va keke vahis revi isei mul hae, isen Roda.
14 Ka navong Roda long kilea ren Pita, musil eni ka si houlu. Ka en vobong keke vaseh voiteh, ka muloh esuk eva ka vit meseini min koakeil aro neim vit, "!Pita varei mul mulomal hae!"
15 Keil avit, "?!Kovi vau!?" Ka Roda mules viteni keke long Pita anatin.✡

Ka keil aviteni mini avit, "Vahesa vi angelo onen enges koa kolonge."

16 Navong amul veah aselus usili, Pita mules mutiti voiteh va vio … tai en keil seha. Ka navong keil alesi keke kei anatin, amusil eni vareis.
17 Pita mai neim ka mumoni en hen keke ito raeng. Evus, vit kilea min keil mukave Asuv sakini maluv ran eim takeih. Viteni mun min keil vit, "Mihehiten tounah keil ekek min elda Tiemes ka koakeil vasi emun koa akur anatin." Evus, Pita lokovein keil ka va en out sav tai.✡
18 En visokon teni, meatin tavaeen keil koa amul alei kokoe en Pita amundemko houlu veni areingeingeni keke va kave.✡
19 Navong Herod long usili, meng kat meatin tavaeen keil onen alei kati, ka keil emun arvotintei Pita. Evus, vis revi en koakeil alei kokoe en Pita asa kur out. Ka navong asakras avahit kilea mini, kei san matien min keil. Katau suk, asuv houlu Herod lokovein provins ten out Sudea ka eva keke vato en mari taon ten out Sesaria.
20 Navong Herod ro semau en taon ten out Sesaria, meatin keil ten taon keilu ten out Taer ka Saedon amumon tounah tai koa sakini vuroh kat keil. Sakini, meng kati vit meatin keil onen anasantei mun anien min keil. Sakini meatin keil ten out keilu ekek, asila vangi meatin keil tai uva avales Herod. Ka mulamu en avong uva avales Herod, avis kataunien ran hetetamen tai koa desien onen mul ien, isen Blastas. Ka ral min kataunien onen hetetamen enek, Herod maeni ka aling kat avong tai keke meatin keil ten out Taer ka Saedon imai keke umon hatkatien tai ten tomat hetal mini.✡
21 En avong kati teni, Herod musin en eisin keil koa tahos imok onen asuv houlu, ka mai rondan en vulin ten keihoen onen. Evus, san selusien tai min meatin keil.
22 Meatin keil enek e vati avasakini valonge vatahos. Sakini amul aviso va mini avit, "! Koanek roviteis meatin tai! !Kei vi ahi varei veni ren tahos vis tahos imok!"✡
23 Navong asuv houlu Herod longe keke amul avati lat isen mukok, kei si houlu mok veni ka rosantei houhouen vaha min Ahi. Sakini, hatte tas, angelo tai onen Ahi Asuv mai ka sakini mesai houlu. Rovitei tuetin,

✡ **12:15:** Umen 26:24; Mat 18:10 ✡ **12:17:** Umen 13:16; 19:33; 21:40 ✡ **12:18:** Umen 5:22-24 ✡ **12:20:** 1Ki 5:11; Esek 27:17 ✡ **12:22:** Esek 28:2 ✡ **12:23:** Dan 5:20

asilat keil akan tin neim va vio … emat.✡

24 Ka selusien votut onen Ahi koa Herod mul vae kati, kei va mok ka vasi out ka meatin houlu tamun umai akur anatin eni.✡

25 Katau suk, Banabas ka Sol luva en out Serusalem keke lovoum vasi umen onealu keke luvasan kataunien min koakeil en sios ten out Serusalem koa tounah one tovuol. ✡ Navong lumumoni, luva ris Antiok, ka lukur Sion Mak musil keilu telva.

13

Ninin Votut rie lat Banabas keilu Sol keke luheha luhehitehiten more longlongien en out savsav keil

1 En sios ten out Antiok, meatin tei keil umai avi provet ka tiser keil, ise keil avi Banabas, Simeon (tamalikelik tai), Lusias (ten out Saerin), Manaen (koa vi more time onen asuv houlu Herod), ka Sol.✡

2 En avong tai, navong amul uva netan min Ahi ka uval ran anien, Ninin Votut mai selus min keil vit, "Miheling seh en Banabas ka Sol keke luhoumon umen tai koa narie lat keilu tuai keke luvoumoni."✡

3 Sakini, navong arokol keite ten avong koa alingi keke avahal ran anien ka avahis, aling he en Banabas ka Sol ka asila keilu luva.✡

Banabas ka Sol luvitehiten more longlongien en aelan ten out Saepras

4 Navong asila Banabas ka Sol musil rendemien onen Ninin Votut, lulokovein taon ten out Antiok ka lumual luva en taon ten out Selusia. Ekonek, lukur sip tai ka luva en aelan ten out Saepras.✡

5 Navong keilu luva ut en meteimal ten out Salamis, keilu luva en eim tahihiseien keil ka lusan selusien onen Ahi min Siu keil ien. Sion Mak emun musil keilu ka mul kataun keilu.✡

6 Banabas ka Sol lumum mukonek en out vasi en aelan ten out Saepras va vio … lurokol taon ten out Pampos. En out enek, luvisu min Siu tai, isen Bar-Iesu, vuo Eleimas en selusien ten Grik. Kei mul mumon matsik houlu koa sakin meatin keil amutimanin eni keke valuvos keil avahit kei vi provet tai onen Ahi.

7 En avong vasi, Eleimas mul en usite onen avat ten kavmen koa mul losil kat out enek, isen Serkias Polas. Kei vi meatin koa marir, ka navong kur longlongien usil Banabas ka Sol, sisil en keilu luvamai luvahiten selusien onen Ahi mini vataengoni.

8 Ka Eleimas selus karen isealu keke vasak visi voumon avat ten kavmen enek varkurtei anatin en Iesu.✡

9 Navong mumoni mukonek, keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en Sol (koa isen tamun en

✡ **12:24:** Umen 6:7; 19:20 ✡ **12:25:** Umen 11:29-30; 12:12; 15:37 ✡ **13:1:** Umen 11:27; 15:32 ✡ **13:2:** Umen 9:15; Kal 1:15-16 ✡ **13:3:** Umen 6:6; 14:23 ✡ **13:4:** Umen 15:39 ✡ **13:5:** Umen 12:25; 13:13; 15:39 ✡ **13:8:** 2Tim 3:8

selusien ten Grik vi Pol). Sakini, lele mal en Eleimas
10 ka selus keih mini vit, "! Keik kovi natin Temat varei! !Kovae kat tounah vasi keil koa mal! ! Kovilelau en luvosien keil vasi ka lisenges komul kopurun mesav keil! Ka kosa, komul kosak visi kovahiles sise koa mal koa va min Asuv Iesu vamai vakalkali.✡
11 Ven sakien koanik, Asuv hesan mahien minuk. Metom keilu hevar ka kirlestei mun meneai ten avong vahis." Hatte tas, meten Eleimas vi mahmah. Sakini, retavel karali keke vahotin etai meatin vahuli kat hen ka vatie sise mini.✡
12 Navong avat ten kavmen lesi mukok, musil vareis ka mai kur anatin en hihiseien onealu usil Asuv Iesu.

Pol ka Banabas luvitehiten more longlongien en taon ten out Pisitia Antiok

13 Pol ka koakeilu telmual vituai tellokovein taon ten out Pampos ka telva en sip tai koa ling keitel en taon ten out Perka en provins ten out Pampilia. En out enek, Sion Mak lokovein keilu ka va ris en out Serusalem.✡
14 Evus, lumuli out Perka luva en taon ten out Pisitia Antiok. En Sabat, keilu luva en eim tahihiseien onen Siu keil ka lurondan eni.
15 Navong meatin tai vuli selusien tai koa ka en mengkatien onen Mosis ka tisien keil onen provet keil evus, avat keil ten eim tahihiseien enek asila meatin tai va vis Pol ka Banabas vit, "Tuak keilu, munak milkur etai tounah keke milvahiteni vakataun meatin keil ekek, tahos milhemai milhehiteni."✡
16 Sakini Pol mea, mumoni en hen keke keil avato raeng, ka viteni min keil vit, "Kami koa mivi Siu, ka kami koa mirvitei Siu ka miva netan min Ahi, tahos mihelong inau.✡
17 Ahi onen Siu keil enges rie lat avu keil orer. Ka kei mumon meatin keil orer umai avi houlu navong aro en kantri ten out Isip, kantri koa rovitei one kati. Ka Ahi lah lat keil ran out enek ral min mari keihoen onen.✡
18 Ahi lekat revi keil en out volvol sua hanumau elu (40), avaseini keke sakien keil one tisa.✡
19 Evus, Ahi mu lin meatin keil ten marmari kantri oulu (7) koa amul en mari atan ten out Kenan, ka san atan ose min avu orer keil keke vamai vahi ose kati.✡
20 Anatin, avong koa Ahi sakin avu orer keil uva rohtoh en out Isip va rokol avong koa umai keke avakur atan ose kati, sua handred ehat hanumau elu ka halualim emun (450) mai muli.✡
"Evus, Ahi rie lat retai en avat keil keke avalosil kat me-Isrel keil va rokol avong koa rie lat Samuel vahi provet one.
21 Ka navong provet Samuel mul veah losil kat keil, avis Ahi vasan etai asuv

✡ **13:10:** Pro 10:9; Hos 14:9 ✡ **13:11:** Umen 9:8; 22:11 ✡ **13:13:** Umen 13:5; 15:38 ✡ **13:15:** Umen 15:21 ✡ **13:16:** Umen 12:17; 19:33; 21:40; 13:26 ✡ **13:17:** Eks 6:1,6; 12:51 ✡ **13:18:** Eks 16:35; Nam 14:34 ✡ **13:19:** Dut 7:1; Sos 14:1 ✡ **13:20:** Sats 2:16; 1Saml 3:20

houlu min keil. Ka Ahi rie lat Sol, natin Kis koa ka en vatiamal onen Bensamin. Ka kei losil kat me-Isrel keil sua hanumau elu (40).✡

22 Ka navong Ahi sesein Sol, rie lat Deved esuk mai vi asuv houlu one ka viten selusien enek usili vit, *‘Deved, natin Tiese, nalesi keke kei vi meatin koa mum musil rendemien onak ka houm vasi tounah koa ek vati keke kei voumoni.’ 1 Samuel 13:14; Sam keil 89:20*

23 “Ka en vatiamal onen asuv houlu Deved, Ahi sakin Mesaea tai mai kistal min me-Isrel keil keke voutut meatin keil suval koa vat kati voumoni. Mesaea enek vi Iesu.✡

24 Ka navong Iesu romumon etai veah tounah, Sion mul tuai vitehiteni min me-Isrel keil keke imaeni hehi baptaes en keil en oai vatie lati keke amul aviles anatin ran tisaen keil one.✡

25 Ka navong umen onen Sion vesesal vavus, vis revi meatin keil vit, *‘Vahesa mimundemi mivit navi Mesaea koa Ahi vat kati keke hesani hemai. Ka inau narvitei Mesaea. Ka kei koa hemai hekatau en inau, inau narvinvintei mamai mahi slev onen keke makulat sandel onen.’ Luk 3:16*✡

26 “! Tuak keil ten vatiamal onen Ebraham, ral min kami vasi koa mirvitei Siu koa miva netan min Ahi, mihetaeng revi selusien keil onak! Ahi mul sani min ir selusien koanek keke houtut ir eni.✡

27 En out Serusalem, Siu keil ka avat keil one along rohtoh eni, ka keil alei rasi keke Iesu vi Kristo koa mai keke voutut moulien one. Anatin, arlong kileatei selusien keil onen provet keil usili koa amul avuli en Sabat vasi keil. Ka navong aviteni keke heha hemat, amul asakin selusien keil enek emai vi anatin.✡

28 Avaseini arvotin etai tounah vatisa koa Iesu mumoni keke avou vini, akeih kat Paelet vasan matien mini.✡

29 Ka navong amum vasin tounah koa Tus Votut vit luvati keke hekistal mini, Iesu mat ka akulat teiai onen ran aiveave. Evus, uva alingi en valengeihat tai.✡

30 !Ka Ahi sakini moul eris ran matien!✡

31 Ka avong houlu, Iesu mul kistal min koakeil aro ral mini navong aka ran out Kaleli ka uva en out Serusalem. Ka kosa, koakeil aro ral mini enek amul avit usil kei min Siu keil.✡

32 “Ka, kosa, komal Banabas melmai keke melvahit mesein more longlongien enek min kami. Asa koa Ahi vat kati min avu orer keil mulamu,✡

33 kosa, kei mumoni mai

✡ **13:21:** 1Saml 8:5,19; 10:20-21,24; 11:15 ✡ **13:23:** 2Saml 7:12; Aes 11:1 ✡ **13:24:** Mat 3:1-2,5; Mak 1:4-5; Luk 3:3 ✡ **13:25:** Sion 1:20; Mat 3:11; Mak 1:7; Sion 1:27 ✡ **13:26:** Umen 13:16 ✡ **13:27:** Umen 3:17 ✡ **13:28:** Mat 26:60; Mak 14:55,56,59; 15:14; Luk 23:4,14,15,22; Sion 18:38; 19:4,6; Mat 27:22-23; Mak 15:13-14; Luk 23:21,23; Sion 19:6,7,15 ✡ **13:29:** Mat 27:59-60; Mak 15:46; Luk 23:53; Sion 19:38,41-42 ✡ **13:30:** Umen 2:24,32; 3:15; 4:10; 5:30; 10:40; 17:31 ✡ **13:31:** Umen 1:3; Luk 24:48; Umen 1:8; 2:32; 3:15; 5:32; 10:39,41 ✡ **13:32:** Umen 13:23

vi anatin min ir, titiali keil one. Ka rokilea vi anatin veni sakin Iesu moul eris ran matien. Koanik suval asa koa Ahi viteni usil Iesu en Sam koa elu (2) vit,

'Keik kovi Natkuli,
ka kosa inau numai navi Tata onom.' Sam keil 2:7✡

34 Ahi sakin Iesu moul eris ran matien ka romaentei teiai onen vamande. Koanik suval asa koa Ahi viteni vit,

'Hatkatien votut koa namumoni ral min Deved,
numoni emun hetal min kami.' Aesea 55:3

35 Ka Deved vit luvati en Sam tamun vit,

'Ahi Asuv, konamaentei teiai onen meatin votut onom navole en avul tatetahinien.' Sam keil 16:10

36 Ka navong Deved enek mum vasi tounah keil koa Ahi ling kati keke voumoni navong moul semau, kei mat esuk. Ka navong mat, alingi matil en out tatetahinien ral min avu onen keil, ka teiai onen mande ekonek.✡

37 Ka kei koa Ahi sakini moul eris ran matien, teiai onen romandetei.

38 "Tuak eli keil, komal melvitehiten more long-longien enek min kami veni emal vati mivailea revi keke meatin enek vi sise koa kilea vasakin methos onen Ahi val en meatin keil.✡

39 Anatin, ka en asa koa Iesu mumoni, koakeil vasi aling demkatien one eni amaluv ran tisaen keil koa mengkatien onen Mosis sakras vakulat keil rani.✡

40 Sakini, mihelei kat revi kami keke mahien koa provet keil avit luvati tuai herkistaltei min kami. Veni, ka en keil, Ahi viteni vit,

41 *'! Mihetaengon inau! En avong kosa koa kami mimoul mimules, namul namumon mari umen tai.*
Avaseini munak meatin tai hemai ka hehit kilea umen koanek min kami, misakras mivakur anatin eni.
Ka veni mimul mimundem heisav eni, nisan mahien tai min kami koa hetisa revi mok.
!Ka navong mahien enek hemai, mihetimanin eni ka mihemat en metauen!' " Habakuk 1:5

42 Navong Pol ka Banabas luselus evus ka luva hae ran eim tahihiseien, meatin keil avis keilu keke luhemai ris en Sabat koa hekatau keke luvaselus usil tounah keil enek avong tamun.

43 Navong lahruaien enek evus ka meatin keil amul arasil, houlu en keil amusil Pol keilu Banabas. Tei en keil avi Siu ka teisav emun keil amusil Ahi onen Siu keil. Ka keilu luselus min keil ka lusel kat keil keke il iling demkatien one eni keke Ahi mul rie lat more envatien onen min meatin keil.✡

44 En Sabat koa katau, vesesal meatin vasi en taon ten out Pisitia Antiok umai keke avalong selusien onealu usil Asuv Iesu.

45 Ka navong Siu keil ales mari vangi meatin keil ekek,

✡ **13:33:** Hib 1:5; 5:5 ✡ **13:36:** 1Ki 2:10; Umen 2:29; Sats 2:10 ✡ **13:38:** Umen 10:43; Hib 9:9 ✡ **13:39:** Rom 4:25; 6:7; 10:4 ✡ **13:43:** Umen 11:23; 14:22

avi elu kat keilu. Sakini, keil asel kutut kat Pol ka aselus karen tounah vasi koa kei mul selus usili.✡

46 Sakini, Pol keilu Banabas luselus keih min keil luvit, "Mal imok keke melmai ka melsa rohtoh en selusien onen Ahi min kami Siu keil. Ka veni kami mimul miseseini, mirie lati keke mirvinvintei mivakur moulien ten lisenges. Sakini, kosa milhelokovein kami, ka miheha suk ven koakeil arvitei Siu.✡

47 Koanek suval asa koa Ahi Asuv meng kat komal melvoumoni vit,

'Nisakinuk kimai kihi laet tai koa hetitin revi heha en kantri vasi keil,
keke meatin vasi keil ilea suk keke sise ten mututien onen Ahi mai rokol meatin vasi keil ten out netan.' " Aesea 49:6

48 Navong koakeil arvitei Siu alonge mukok, asi keil houlu ka avati lat selusien onen Ahi. Ka koakeil vasi Ahi rie lat keil keke avakur moulien ten lisenges, keil aling demkatien one en Iesu.✡

49 Sakini, more longlongien usil Asuv Iesu ka vasi out enek.

50 Ka Siu tei keil uva en out Pisitia Antiok keke avahiles rendemien onen meatin keil ekonek vamai vatisa kat Pol ka Banabas. Uva ales avat keil ten out Pisitia Antiok ral min hetetamen sav keil koa avi ahin keil koa amusil demkatien onen Siu keil. Sakini, Siu tei keil ekek asakin meatin keil ten out enek amea asak purun keilu ka alikat keilu luva ran atan one.✡

51 Ka navong Pol ka Banabas luva, lumea ka lukov motein meas ten taon enek ran alealu vahi tatavolien tai vasel kat keil keke Ahi hesan mahien min keil. Evus, luva en taon ten out Aekoniam.✡

52 Ka koakeil ten out Pisitia Antiok koa aling demkatien one en Iesu, sien one houlu ka keihoen onen Ninin Votut mai vilelau en keil.

14

Alikat Pol ka Banabas luva ran out Aekoniam

1 Navong Pol ka Banabas lurokol taon ten out Aekoniam, lumusil sakien matu one luva en eim tahihiseien onen Siu keil. Navong luvihisei evus, Siu keil houlu ral min koakeil emun arvitei Siu umai aling demkatien one en Iesu.

2 Ka tei en Siu keil koa arkurtei anatin en hihiseien keil onealu, akeih kat koakeil en taon enek koa arvitei Siu keke indemi hetisa kat koakeil umai avi Kristin.✡

3 Pol ka Banabas luro avong houlu en out enek ka lurmetautei keke luvaselus revi min meatin keil usil more envatien onen Iesu. Ka Asuv mul rie lati keke selusien onealu vi anatin ka en keihoen koa kei sani min keilu keke luvoumon merikel keil ka marmari sakien sav keil.✡

4 Ka meatin keil ten taon ten out Aekoniam ariti vas keil en vangite elu: vangite

✡ **13:45:** Umen 14:2 ✡ **13:46:** Umen 3:26; Rom 1:16; Luk 7:30; Umen 18:6 ✡ **13:48:** Umen 11:18 ✡ **13:50:** Umen 17:4,12 ✡ **13:51:** Mat 10:14; Mak 6:11; Luk 9:5; 10:11; Umen 18:6 ✡ **14:2:** Umen 13:45 ✡ **14:3:** Mak 16:20; Umen 19:11; Hib 2:4

tai amul en usite onen Siu keil, ka vangite sav amul en usite onen eiloheh keilu.
5 Ka Siu keil ka koakeil arvitei Siu, ral min avat one, amumon lingkatien tai keke avasak purun keilu ka avov vini keilu.✡
6 Navong eiloheh keilu lukur longlongien usil lingkatien koanik, lulohosai luva en atan ten out Laekonia. Ekonek luva en taon keilu ten out Derbi ka Listra ka en out savsav keil koa amul vesesal.✡
7 Ka lumules luvitehiten more longlongien usil Iesu min meatin vasi keil.

Meatin keil ten out Listra amundemi avit Pol ka Banabas luvi ahi elu

8 En taon ten out Listra, meatin tai ro ien koa sakras vakaka veni alen keilu rotahostei navong avasi.✡
9 Kei rondan mules ka mul raengon selusien onen Pol. Pol lesi ka lei kilea keke demkatien onen vinvin vamai vatahos. Sakini, lele mal eni✡
10 ka viso va mini vit, "! Kimea, kilomal!" Navong meatin enek longe mukok, vut vina nesa ka mual.
11 Navong vangi meatin keil enek ales marmari tounah keil koa Pol mumoni, keil avisohiso en selusien one ten out Laekonia avit, "!Koakeilu ekek luvi ahi elu koa lumita netan ka luviles keilu lukur avealu suval meatin elu!"✡
12 Sakini, keil avise Banabas en 'ahi Sius' ka Pol en 'ahi Hermis' veni Pol vi tai en keilu koa mul selus en usite onealu.*
13 Vesesal en taon enek, eim votut tai mul koa uva netan min ahi Sius eni. Navong pris teni kur longlongien enek, mulamun buluk elu koa arekein hungevai en keilu lumai vesesal ven metareh ten mari vieh ten taon enek. Pris ka meatin vasi keil e vati avouas buluk keilu enek luvahi sanien votut one min eiloheh keilu.
14 Navong Pol keilu Banabas lulong kilea asa koa keil e vati avoumoni, lulonge tisa houlu. Lurali vas eisin omealu ka lumuloh luva luhu en vangi meatin keil enek ka luviso keih luvit,
15 "! Meatin keil! ? Vensa varei mimul mimumon sakien keil ekek? ! Komal melvi meatin enges suval kami! Melmai ekok keke melvasan more longlongien onen Ahi min kami. Kei vit mihehiles ran nana heisav keil ekek ka miheha netan mini enges. Kei sasen enges moul ka mumon out nesa, out netan, atas ka tounah sav vasi keil koa amul en keitel.✡
16 Mulamu, kei maen meatin keil ten kantri vasi keil amusil rendemien keil one ka uva netan min ahi sav keil.✡
17 Ka avaseini keke areingeingen kei, mul vothot en kei min keil ka en

✡ **14:5:** Umen 14:19; 2Tim 3:11 ✡ **14:6:** Mat 10:23 ✡ **14:8:** Sion 9:1; Umen 3:2 ✡ **14:9:** Mat 9:28 ✡ **14:11:** Umen 28:6 * **14:12:** Ahi Sius vi hetetamen onen ahi savsav keil onen me-Gris keil, ka ahi Hermis vi eiloheh onen koa mul sila keke vaselus min meatin keil vuo ahi sav keil en usite onen. ✡ **14:15:** Umen 10:26; Tiem 5:17; Eks 20:11; Sam 146:6 ✡ **14:16:** Umen 17:30

mormore sakien keil onen. Kei mul san ous min kami ka en out nesa vamita vakas anien keil koa amul en ah osami keke avamoul vatahos. Kei tahos vareis, ka mul san anien houlu min kami ka mumon kami misi kami."✡
18 Ka avaseini Pol keilu Banabas luviten selusien ekek, vesesal lusakras luvating koe meatin keil ekek keke anouastei buluk keilu nahi sanien votut one min keilu.
19 Navong Pol keilu Banabas luro veah en taon ten out Listra, Siu tei keil aka en taon ten out Pisitia Antiok ka taon ten out Aekoniam ka akistal en out Listra. Keil umai avilehiles rendemien onen meatin keil ekonek va kat eiloheh keilu. Sakini, vangi meatin tai umai akov Pol. Evus, avousi va hae en taon one veni amundemi avit akov vini tuai.✡
20 Ka katau suk, Kristin keil uva en out koa ason Pol va ien ka akarahiti. Hatte tas, kei mea ka va ris en taon ten out Listra ral min keil. Out mulan, keilu Banabas luva en taon ten out Derbi.

Pol keilu Banabas luva ris en sios ten out Antiok

21 En taon ten out Derbi, Pol keilu Banabas luvitehiten more longlongien min meatin keil ka keil houlu umai aling demkatien one en Iesu. Evus, luva ris en sise onealu luva en taon keilu ten out Listra ka Aekoniam. Evus, lumuli keilu luva en taon ten out Pisitia Antiok.
22 En out vasi, lusao en Kristin keil, lusel kat keil ka lumumon rendemien one keih tamun keke ilomal hekeih en demkatien one. Lumul luvisein keil luvit, "Heka en sise ten sakpurunien keil, ir rokilea rovaha en out koa Ahi vi Asuv Houlu ien."✡
23 Ka en sios vasi keil koa lusao eni, keilu luling elda keil keke avalosil kat keil. Ka mulamu en avong koa luvalokovein keil luvaha, keilu luval ran anien ka luvis min Asuv Iesu keke helekat revi elda keil koa aling demkatien one mul ien.✡
24 Evus, lumusil ris sise onealu, keilu luka vas atan ten out Pisitia ka luva en provins ten out Pampilia.
25 En out enek, lusan selusien onen Ahi en taon ten out Perka. Evus, lumumoni emun en taon ten out Atalia.
26 En out enek, luva en sip tai ka luva ris Antiok. Vi out enek koa meatin keil aling he en keilu keke Ahi heto hetal min keilu en umen ten ualien onealu. Ka kosa, lumum vasi eni.✡
27 Navong lukistal en taon ten out Antiok, lulah ruain koakeil ten sios. Navong alah ruai evus, lurun usil tounah vasi keil koa Ahi mumoni ka en umen onealu. Keilu luvit kilea keke Ahi sehen sise ven meatin keil koa arvitei Siu keke akilea avamai avaling demkatien one en Iesu.✡
28 Ka Pol ka Banabas luro avati vahis ral min Kristin

✡ **14:17:** Sam 147:8; Ser 5:24 ✡ **14:19:** Umen 17:13; 2Kor 11:25; 2Tim 3:11
✡ **14:22:** 1Tes 3:3; Umen 15:32; 18:23; 11:23; 13:43 ✡ **14:23:** Umen 13:3
✡ **14:26:** Umen 13:1-2; 15:40 ✡ **14:27:** Umen 15:4,12; 11:18; 13:47-48

savsav keil en out enek.

15

Kristin keil alei kilea keke umai amal en meten Ahi ka en Iesu Kristo enges ka rokatei en mengkatien onen Siu keil

1 Navong Pol keilu Banabas luro veah en out Antiok, meatin tei keil aka en provins ten out Sudea keke avasao en Kristin keil. Ka navong umai, amul avisein Kristin keil en out Antiok avit, “Mengkatien onen Mosis viteni vit Ahi sakras voutut moulien onami munak mihervatei en vekahoi.”✡

2 Navong Pol ka Banabas lulonge mukok, keilu luselus retavoai houlu ral min keil usili. Sakini, Kristin keil ten out Antiok arie lat Pol, Banabas, ral min teisav teimun en keil keke avaha en out Serusalem avaselus retavoai vatal min eiloheh keil ka elda keil usil usite koanek.✡

3 Navong sios ten out Antiok sila keil ka amul amual uva, asao en Kristin keil en out vasi keil en atan ten out Fonisia ral min provins ten out Sameria. Ka navong ales keil, avit meseini min keil keke mukave koakeil houlu koa arvitei Siu aviles ka umai aling demkatien one en Iesu. Longlongien koanik sakin Kristin vasi keil asi keil houlu.

4 Navong arokol out Serusalem, eiloheh keil, elda keil, ka meatin sav keil ten sios akur revi keil. Evus, Pol ka Banabas lurun usil tounah vasi keil koa Ahi mumoni en koakeil arvitei Siu ka en keilu.✡

5 Ka navong keilu lumul semau luselus, tei en Kristin keil koa avi Farasi keil emun amulomal ka aselus avit, “Munak koakeil arvitei Siu e vati avamai avapil vatal min ir, mal vahit keil emun avaha en vekahoi ka avalong kat mengkatien keil onen Mosis.”

6 Evus, eiloheh keil ka elda keil arondan vituai keke avalei rahit usite koanek.

7 Keil aselus retavoai houlu usili. Evus, Pita mulomal ka viteni min keil vit, “Tuak keil, kami vasi mikilea keke, mulamu, Ahi rie lat inau ran kami keke mahitehiten more longlongien usil Iesu min koakeil arvitei Siu keke avalonge ka avakur anatin eni.✡

8 Ka Ahi, koa kilea rendemien vasi keil onen meatin keil, rie lati keke kei maen koakeil ekek arvitei Siu keke avahi meatin keil onen navong san Ninin Votut min keil suval koa sani min ir.

9 Asa koa Ahi mumoni min keil suval koa mumoni min ir etin. Suval ir, kei kas motein moulien one ran tisaen veni keil aling demkatien one en Iesu.✡

10 ? Ka kosa, vensa varei kami emi vati mivasak vis Ahi navong mivit mivaling mengkatien keil orer vameas kat eisilin koakeil arvitei Siu? Veni mengka-

✡ **15:1:** Kal 5:2; Lev 12:3 ✡ **15:2:** Umen 11:30; Kal 2:1 ✡ **15:4:** Umen 14:27; 15:12 ✡ **15:7:** Umen 2:4; 10:44; 11:15 ✡ **15:9:** Umen 10:34-35 ✡ **15:10:** Umen 15:19; Kal 5:1

tien keil ekek ameas ramat, ka ir ka avu keil orer telamu emun rosakras rovahousi.✡
11 ! Ronoumontei na-
mukonek! Ir koa roling demkatien orer en Iesu, rokur anatin keke rehekur moulien ten lisenges heka en more envatien onen enges. Ka keil emun, vatte tas."✡
12 Navong Pita viten selusien koanek evus, koakeil vasi umai en lahruaien enek aro raeng enges ka amaen Banabas ka Pol lurun usil merikel keil ka marmari sakien keil koa Ahi mumoni ka en keilu min meatin keil koa arvitei Siu.✡
13 Ka navong keilu luselus evus, mari elda one, isen Tiemes viteni min keil vit, "Tuak keil, mihetaengon inau.
14 Saemon Pita vit kilea tuai mukave Ahi rie lat envatien onen mulamu min koakeil arvitei Siu ka leh tei en keil avamai avahi meatin keil onen keke avahati lat isen.✡
15 Selusien enek onen Saemon Pita suval selusien onen Ahi koa viteni ka en provet keil telamu vit,
16 *'Hekatau en tounah keil enek, inau nimai ris*
ka nisak revi amal onen asuv houlu Deved helomal eris.
Anatin eli, avaseini amal onen mot,
*inau nisakini helomal hekeih tamun.**
17 *Numoni hemukonek keke meatin sav keil ten out netan akilea imai neim eni ka ihotin inau.*
Anatin, koakeil arvitei Siu koa narie lat keil avi onak, keil imai venau.
18 *Koanik selusien onak, Ahi Asuv, koa navit meseini tuetin mai rokol kosa.' " Amos 9:11-12*✡
19 Evus, elda Tiemes selus eris vit, "Koanik vi rendemien onak. Namundemi navit tahos ronoumontei nakeih ramat min koakeil arvitei Siu koa amul asan moulien one min Ahi. Vuo.✡
20 Ka tahos keke rehesan leta enges heha ven keil, ka reheting koe keil anaantei anien koa asani vi sanien votut min nana keil veni koanek romutotei en meten Ahi. Anaantei ara, vuo vuseri ten tirendan keil koa asar kat hire avamat ka arrehtei hire keke ara voue rani. Ka keil anamatiltei natal ahin vuo meahos sav keil koa artetalihetei vatal min keil.✡
21 Mal keke usil kat mengkatien keil ekek veni en taon vasi keil Siu keil amul ien, ka amul avitehiten mengkatien keil onen Mosis min keil. Veni, en avong mulamu rokol kosa, en Sabat vasi keil, meatin keil amul along kilea mengkatien keil ekek onen Mosis navong amul avuli en eim tahihiseien keil one."✡

Avat keil ten Sios avit meseini keke koakeil arvitei Siu iapil en meatin keil onen Ahi

✡ **15:11:** Kal 2:16; Efes 2:5-8 ✡ **15:12:** Umen 14:27; 15:4 ✡ **15:14:** Umen 15:7-9; Luk 1:68 * **15:16:** Vatiamal onen asuv houlu Deved mul vit usil Iesu, koa Ahi sakini moul eris ran matien. Ka Ahi sakin Iesu mai vi asuv houlu onen meatin vasi keil, Siu keil ka koakeil emun arvitei Siu. ✡ **15:18:** Aes 45:21 ✡ **15:19:** Umen 15:10 ✡ **15:20:** Sen 9:4; Lev 3:17; 17:10-14 ✡ **15:21:** Umen 13:15

22 Evus, koakeil vasi ten sios ten out Serusalem amaen eiloheh keil ka elda keil keke avatie lat tei en meatin keil one keke avasila keil avaha en taon ten out Antiok vatal Pol ka Banabas. Sakini, arie lat avat elu onen meatin keil en sios enek keke luvaha, isealu Saelas ka Sudas (koa isen tateisav vi Barsabas).

23 Ka keil asan leta koanik min keil keke avakuri avaha. Leta koanik viteni mukok:

"Komai, eiloheh keil ral min elda keil, emai vati mivahiten 'more' min kami, tuomai keil koa mirvitei Siu keil koa miro en taon ten out Antiok, ka out savsav keil en provins ten out Siria ka provins ten out Silisia.

24 "Melonge keke meatin tei keil onomai uvat ka asan selusien tai koa sakin alomi maleilei ka rendemien onami mul langlango. Komai mersan etai selusien min keil avahat avahiteni min kami vamukonek.✡

25 Ka mal keke komai merondan vituai ka memai en rendemien tas. Merie lat meatin elu ka mesila keilu luvat min kami keke luvahit mesein rendemien onomai usil kami. Keilu lumul lumual vituai ral min Banabas ka Pol koa luvi more tuer keilu.

26 Koakeilu ekek, vesesal moulien onealu vavuol ven umen onen Iesu Kristo, Asuv orer.

27 Sakini, komai mesila Sudas ka Saelas luvat ven kami. Keilu luhehiteni hemal ven kami selusien vasi keil hesuval koa komai memutisi ekok.

28 Ninin Votut viteni tahos keke hersantei mun mengkatien keil min kami, sakini, komai mun memaeni keke mehersantei mun tounah tameas keil mivahousi. Ka mihousil enges mari mengkatien keil ekek koa vit,✡

29 minaantei anien koa asani vi sanien votut min nana keil; minaantei ara; minaantei vuseri ten tirendan keil koa asar kat hire avamat ka arrehtei hire keke ara voue rani; ka minamatiltei natal min ahin vuo meahos sav tai koa mirtetalihetei vatali. Munak mihousil revi mengkatien keil ekek, hetahos imok ven kami.✡

"Koanik vi keite ten selusien keil onomai. More mendilah min kami vasi."

30 Sakini, sios ten out Serusalem sila Sudas, Saelas, Pol ka Banabas uva en out Antiok. Navong arokol out enek, keil alah ruain Kristin vasi keil umai out tas, ka asan leta koanik min keil.

31 Navong meatin keil avuli, asi keil houlu vis houlu mok ven selusien keil ten selkatien teni.

32 Sudas ka Saelas luvi provet keilu ka luselus avong taveah ral min keil. Luvati lat rendemien one ka lusakin keil amulomal keih tamun en demkatien one.✡

33 Luro ral min Kristin keil en out Antiok avong taveah neli. Ka navong luvit luvaha ris Serusalem, Kristin keil ekonek asila keilu ral min

✡ **15:24:** Umen 15:1 ✡ **15:28:** Mat 23:4 ✡ **15:29:** Sen 9:4; Lev 3:17; 17:10-14
✡ **15:32:** Umen 11:27; 13:1; 14:22; 18:23

tomat onen Ahi keke luheha ris ven koakeil asila keilu lumai.
34 Ka Saelas vit heto semau hetal min keil.
35 Ka Pol ka Banabas luro avong houlu emun en out Antiok. Ka navong luro veah ekonek, keilu ral min mesav keil emun amul avisein meatin keil koa akur anatin ka amul avitehiten selusien onen Asuv.

Pol ka Banabas luretasil ran keilu

36 Avong houlu mai muli, ka en avong tai, Pol viteni min Banabas vit, "Amai, leheha ris en taon keil koa lovitehiten selusien usil Asuv Iesu ien, ka lehesao en koakeil aling demkatien one en Iesu keke lehelesi amul amukave."
37 Banabas maeni, ka vit hetahos vahit luvakur Sion Mak vaha vatal min keilu.✡
38 Ka Pol mundemi keke hermaltei luvakuri, veni mulamu, navong musil keilu telrokol out Pampilia, Sion Mak viles rendemien onen, lokovein umen onen ral min keilu mules, ka lohosai ran keilu va ris teim sen en out Serusalem.✡
39 Selkututien onealu mai keih ka sakin keilu luretasil ran keilu. Banabas kur Sion Mak luva en sip tai lumuloh luva en aelan ten out Saepras.✡
40 Ka Pol rie lat Saelas keke vaha vatal mini. Evus, Kristin keil avis ven keilu keke Ahi Asuv ten more envatien helekat revi keilu.✡
41 Pol keilu luva lukarahit en provins keilu ten out Siria ka Silisia keke luvasao en Kristin keil en sios keil. Lusakin keil umai akeih tamun en demkatien one.

16

Pol ka Saelas lukur Timoti mai mum vituai ral min keilu

1 En ualien onealu, Pol keilu Saelas luva mun en taon keilu ten out Derbi ka Listra. En out enek, meatin hau tai mul koa ling demkatien onen en Iesu, isen Timoti. Mama onen vi Kristin tai koa vi Siu tai, ka tata onen vi koan Gris.✡
2 Kristin sav keil ten out Listra ka Aekoniam aviteni keke Timoti vi meatin tahos tai.✡
3 Sakini, Pol mumon rendemien keke vakur Timoti vaha vatal mini en ualien onen. Ka mulamu, sakin Timoti va en vekahoi, veni kilea keke telhehisu en Siu keil en out keil koa telheha ien koa akilea keke Tata onen Timoti rovitei Siu tai. Ka Pol en rovattei Siu keil avalei sesein Timoti veni.✡
4 Navong Pol, Saelas ka Timoti telva, telmul telmual telva en taon keil houlu. Ka en taon vasi keil, avit mesein rendemien onen eiloheh ka elda keil ten out Serusalem usil mengkatien vahis koa avis Kristin keil koa arvitei Siu keke avalong kati.✡
5 Ka en sios vasi, Kristin keil umai akeih tamun en demkatien one, ka, avong vasi, meatin sav keil houlu

✡ **15:37:** Umen 12:12,25 ✡ **15:38:** Umen 13:13; Kol 4:10 ✡ **15:39:** Umen 4:36; 13:4 ✡ **15:40:** Umen 14:26 ✡ **16:1:** Umen 14:6; 2Tim 1:5 ✡ **16:2:** Plp 2:20,27 ✡ **16:3:** Kal 2:3-5 ✡ **16:4:** Umen 15:23-29 ✡ **16:5:** Umen 2:42; 5:14; 6:7

emun umai akapil vituai ral min keil.✡

Pol kur leisanien tai koa vit kilea mini keke heha hehitehiten more longlongien usil Iesu Kristo en provins ten out Masedonia

6 En ualien onen Pol keitel Saelas ka Timoti, Ninin Votut romaentei keitel telvaha en provins ten out Esia keke telvahitehiten selusien onen Ahi ien. Sakini, keitel telka vas atan ten out Frikea ka provins ten out Kalesia.

7 Ka navong telrokol hakot ten provins ten out Misia ka provins ten out Bitinia, Ninin Votut onen Iesu romaentei keitel telvaha en out Bitinia.

8 Sakini, keitel telmual telmuli provins ten out Misia ka telva suk en taon ten out Troas.

9 Navong telro en out Troas, en vongien enek, Pol matil vovoi ka les meatin tai ten out Masedonia. Meatin enek mulomal en meten ka mul peahi vit, "!Amai li en out Masedonia! !Kikataun komai li!"

10 En visokon, navong Pol mule mea, mundem kilea keke Ahi en vat keitel telvaha en provins ten out Masedonia keke telvahitehiten more longlongien min meatin keil ien. Sakini, keitel telsak mesein keitel. Ka inau mun, Luk, nakapil vituai ral min keitel en ualien oneatel meva.

Ahin Pilipae mai ling demkatien onen en Iesu

11 En taon ten out Troas, komai miva en sip tai ka memu koteh atas memuloh meva en aelan ten out Samotres. Evus, en visokon teni, sip enek va ut en taon ten out Neapolis.

12 Evus, melokovein Neapolis, memual miva en taon ten out Pilipae koa vi mari taon tai en provins ten out Masedonia. Ka kavmen ten out Rom sila me-Rom keil houlu keke avato ien. Komai mero ekonek avong vahis.

13 En Sabat, melokovein taon enek ka meva en out tai vesesal ven oaisal tai. Memundemi mevit out enek vi out tahisien onen Siu keil. Sakini, merondan ka meselus min vangi ahin keil koa alah ruai tuai ekonek.

14 Tai en keil koa mul long selusien onomai, isen Lidia. Kei ten out Taeatira ka ro en out enek keke vasalem en more kaliko koa vilhili. Ka avaseini rovitei Siu, kur anatin en Ahi ka lises va netan mini. Ka navong Lidia long asa koa Pol mul selus usili, Ahi sehen voiteh en moulien onen keke vakur anatin eni.

15 Sakini, en avong enesek, Lidia ral min koakeil vasi aro en teim sen amaen Pol vahi baptaes en keil. Evus, vis komai vit, "Munak mimundemi keke inau navi meatin onen Ahi anatin, mihemai miheto en teim onak." Sakini, memaeni mevato en teim onen.✡

Meatin keil ten out Pilipae ason Pol ka Saelas luva en eim takeih

16 En avong sav tai, memual meva keke mevaha en out tahisien en out

✡ **16:15:** Umen 16:33; 18:8

Pilipae, ka navong meva, mevisu en atouli tai en sise koa vi slev tai. Atouli ekek, ninin tisa tai mul ien koa sakin kei mul vit luvat asa hekur out en avong keil koa hel hemai. Atouli ekek, meatin keil houlu umai keke avalong asa hekistal en moulien one, ka masta keil onen atouli enek aleh mani houlu ran keil.✡

17 Atouli enek musil Pol ka komai ka mul viso keih vit, "! Meatin keil ekek avi slev keil onen Ahi, koa marite mok mulin ahi sav keil! ! Keil amul avit kilea sise koa Ahi houtut moulien onami heka ien!"✡

18 Avong houlu kei mumon sakien koanik ka sakin Pol mai vuroh.✡

Sakini, avong tai, Pol viles ka selus min ninin tisa enek vit, "!En isen Iesu Kristo, nameng katuk keke kilokovein atouli ekek kiha!" Hatte tas, ninin tisa enek lokoveini.

19 Navong masta keil onen atouli enek alei kilea keke asakras emun avaleh mani vaka eni, tine katiat. Sakini, uva avuli kat Pol ka Saelas ka akur keilu luva en out ten kot luhu en taon.

20 Aleh keilu lumulomal en meten meatin keil koa alei revi en usite onen meatin keil, ka aviteni min keil avit, "Koakeilu ekek lumul lumumon selien houlu en taon orer. Keilu luvi Siu✡

21 ka lumul luvisein ir, meatin keil ten out Rom, keke rehousil sakien keil one. Ka mengkatien keil orer vit rosakras rovoumon asa koa amul aviteni."

22 Navong meatin vasi keil alonge mukok, keil vasi aselus keih va kat Pol ka Saelas ka asak visi avouas keilu.✡

Meatin keil taleirahitien ameng kat meatin tavaeen one keke itali lat eisin keil onealu ka utetah eisilealu en ai tai.✡

23 Navong amu purun keilu evus, ason keilu luva en eim takeih. Ka aviteni min meatin taleikokoeien teni keke hepar kat revi keilu.

24 Navong meatin enek long selusien koanek, kur keilu luva en namba sikis ka par kat alealu en ai tameas tai keke lusakras luvakaikai en alealu. Sakini, keilu lurotos mukonek.

25 En metavinavong, Pol ka Saelas lumul luvis ka lumusau en souen keil ten masmasien min Ahi. Ka mesav keil koa amul en eim takeih amul along keilu.

26 Ka navong lumul semau lumumon koanik, lumutimanin en alu takeih tai mulu, ka sakin eim takeih enek mekaikai houlu. Voiteh keil vasi seha ka sen keil koa apar kat meatin vasi keil en eim takeih amea ran keil ka umot uva netan.

27 Alu enek sakin meatin taleikokoeien mutimanin. Ka navong mea, lesi keke voiteh vasi keil seha tuai. Sakini, mundemi keke meatin vasi keil koa amul en eim takeih onen alohosai tuai. Sakini, leh lat mari

✡ **16:16:** Umen 19:24 ✡ **16:17:** Mak 1:24,34; Luk 4:34,41 ✡ **16:18:** Mak 16:17; Umen 19:13 ✡ **16:20:** Umen 17:6; 1Ki 18:17 ✡ **16:22:** Plp 1:30; 1Tes 2:2 ✡ **16:22:** 2Kor 11:25

naef tahuen onen ka vit vasal vini sasen eni.*✡
28 Ka Pol viso keih va mini vit, "!Konouastei keik! Komai vasi mero veah ekok."
29 Sakini, meatin taleikokoeien enek visi keke avakur laet tai vamai veni. Evus, muloh va en out koa Pol keilu Saelas luro ien, retengeiril netan en metealu ka mul maleilei en metauen.
30 Navong ling revi meatin sav keil en eim takeih evus, mulamun Pol keilu telva hae en eim takeih. Evus, vis keilu vit, "?Asuv keilu, numon sa vasakin Ahi voutut moulien onak?"✡
31 Keilu luvit kesi luvit, "Kiling demkatien onom en Asuv Iesu ka kei houtut moulien onom, keik hetal min koakeil vasi en teim onom."
32 Evus, lusan selusien usil Asuv Iesu mini ka min koakeil vasi aro en teim onen.
33 Ka en vongien enesek, meatin taleikokoeien enek mulamun keilu luva ka kas motein manu keil koa mul en eisilealu. Evus, Pol vi baptaes en kei ka onen keil vatie lati keke umai aling demkatien one en Iesu anatin.✡
34 Evus, meatin enek kur revi Pol keilu Saelas luvina en teim sen, ka san anien min keilu. Ka keil vasi asi keil houlu veni keil umai akur anatin en Ahi.
35 Out mulan, meatin taleirahitien keil asila polis tei keil one uva en eim takeih ral min selusien keil ekek, "Miheha mihemaen meatin keilu ekek luhemaluv luheha."
36 Sakini, meatin taleikokoeien vit meseini min Pol vit, "Meatin taleirahitien keil amaen kamil milvaha milvamaluv. Sakini, milkilea milvamea ka mivaha en tomat onen Ahi."
37 Ka Pol vit kesi min polis keil vit, "Avaseini keil arvotin etai tounah koa komal melmumoni tisa, keil amutetah komal en meten meatin keil ka ason komal en eim takeih ekek. Ka komal melvi horetan keilu ten kantri ten out Rom. ?Ka kosa, keil e vati avasila suain komal melvaha? !Vuo, hermukteinek! Keil enges imai ka ihiten sore min komal, ka iling revi komal en sise onomal."✡
38 Sakini, polis keil uva ris avit mesein selusien keil ekek min meatin taleirahitien. Ka navong alonge keke Pol ka Saelas luvi horetan keilu ten out Rom, ametau houlu keke avat keil one analongtei keke amu tetah heisav enges en keilu.
39 Sakini, meatin taleirahitien umai aviten sore one va ven Pol keilu Saelas. Evus, amulamun keilu lumea ran eim takeih ka avis keilu keke luhelokovein taon one.✡
40 Navong lulokovein eim takeih enek, keilu luva ris en teim onen Lidia. Ekonek, lulah ruain Kristin sav keil ka keilu lusel kat keil hatte

* **16:27:** Mengkatien onen me-Rom keil viteni keke munak meatin taleikokoeien maen meatin tai koa mul en hen va maluv, kei varei suk hekur mahien onen. ✡ **16:27:** Umen 12:18-19 ✡ **16:30:** Umen 2:37 ✡ **16:33:** Umen 16:15 ✡ **16:37:** Umen 22:25 ✡ **16:39:** Mat 8:34

tamun keke ilomal hekeih en demkatien one. Evus, lukur sise onealu luva.

17

En out Tesalonaeka, meatin tei keil umai avi Kristin, ka tei en Siu keil avathat rea va kat keil

1 Pol ka Saelas lumual luva, lusao en taon keilu ten out Ampipolis ka Apolonia, ka lumai lukistal en mari taon ten out Tesalonaeka. En out enek, eim tahihiseien onen Siu keil mul ien.✡

2 Pol va en eim tahihiseien enek suval koa mumoni lisenges. En Sabat etel, kei vit kilea selusien keil koa mul en Tus Votut onen Ahi min meatin keil.✡

3 Kei rie lati keke Tus Votut viteni vit mal keke Mesaea hemai, helonge hetisa, hemat, ka hemoul eris ran matien vahinat meatin keil. Kei viteni min keil vit, "Koanek vi Iesu, Mesaea onen Ahi koa namul navitehiteni min kami."✡

4 Tei en keil koa along selusien onen akur anatin eni, ka akapil vituai ral min Pol ka Saelas. Ahin tei keil koa avi avat en out enek amusil keilu ral min me-Gris keil emun houlu koa uva netan min Ahi.✡

5 Ka navong Siu keil alesi mukok, avi elu en keilu. Sakini, avise ruain vangi vatkeih keil en vali sise keil. Keil uva avathat rea va kat Pol keilu Saelas ka asakin meatin keil ten taon avuroh houlu. Uva keke avalekat vis Pol ka Saelas keke avakur keilu luvaha en out ten kot. Amundemi keke keilu luro en teim sen Tiesen, sakini uva akumvul voiteh ten teim sen.✡

6 Ka navong asakras avahotin keilu ekonek, avuli kat Tiesen ral min Kristin tei keil emun ka aleh soson keil uva amulomal en meten avat keil ten taon enek keke avoumon kot en keil. Evus, avisohiso va kat usite one avit, "!Meatin keil ekek amul avilehiles rendemien onen meatin vasi keil ten out netan! Ka kosa, keil umai amumoni vatte tas en taon orer.✡

7 Ka Tiesen ekek mul kur revi keilu en teim sen. Keil vasi arali koteh mengkatien keil onen mari asuv houlu orer ten out Rom veni aviteni keke asuv houlu tamun mul koa isen Iesu."✡

8 Navong avat keil ka meatin sav keil along selusien enek, avuroh houlu veni.

9 Sakini, asakin Tiesen ral min teisav keil asan mari mani tai min keil avit, "Komai mehehuli kat mani onami ekek. Ka munak tuomi keilu luhoumon etai ris tounah koa hetisa, mani onami ekek hevuol vasi ran kami." Evus, amaen keil uva.

Meatin keil ten out Beria umai aling demkatien one en Iesu

10 Navong vongien emai, Kristin keil ten out Tesalonaeka asila Pol ka Saelas luva en taon ten out Beria. Ka navong lurokol taon enek,

✡ **17:1:** 1Tes 2:1-2 ✡ **17:2:** Luk 4:16; Umen 9:20; 17:10,17 ✡ **17:3:** Luk 24:26; Umen 3:18; Luk 24:46; Umen 9:22; 18:5,28 ✡ **17:4:** Umen 13:50; 17:12 ✡ **17:5:** 1Tes 2:14 ✡ **17:6:** Umen 16:20 ✡ **17:7:** Luk 23:2; Sion 19:12

luva varei en eim tahihiseien onen Siu keil.
11 Ka en taon enek, Pol keilu luvotini keke Siu keil akur revi selusien onealu mulin Siu keil ten out Tesalonaeka. Sakini, en avong vasi, alei revi en Tus Votut onen Ahi keke avahotin anatinien ten asa koa Pol mul visein keil eni.✡
12 Sakini, houlu en Siu keil ral min tei en me-Gris keil ka ahin Gris keil koa avi hetetamen keil en out Beria aling demkatien one en Iesu.✡
13 Ka navong Siu keil koa amul en out Tesalonaeka alonge keke Pol mul vitehiten selusien onen Ahi en out Beria emun, keil umai mun en out enek. Keil uva ven meatin keil ten out Beria ka avathat rea va kat Pol keilu Saelas.✡
14 Hatte tas, Kristin keil en out Beria asila Pol va en taon tai koa vesesal imok en atas keke valekat sip tai ekonek, ka Saelas ka Timoti luros en out Beria.
15 Kristin tei keil amulamun Pol uva en mari taon ten out Atens, ka aling revi ekonek. Evus, uva ris Beria ral min selusien tai keke Saelas ka Timoti luhekalah neli luheha luheles Pol en out Atens.

More longlongien usil Iesu Kristo va min meatin keil ten out Atens

16 Navong Pol mul rosin Saelas keilu Timoti en out Atens, kei longe tisa houlu veni les nana keil houlu amul en out vasi en taon enek.
17 Sakini, eva en eim tahihiseien onen Siu keil ka mul vit kilea selusien onen Ahi min Siu keil ral min koakeil arvitei Siu koa uva netan min Ahi. Ka en avong vasi keil emun, eva en out keil en taon koa meatin keil amul alah ruai eni, ka mul selus ral min vati meatin vasi keil koa visu eni.✡
18 Tei en meatin keil koa umai aselus retavoai ral min Pol avi tiser keil ten vangi meatin keil elu, tai en keilu avise en Epikiurian,* ka tateisav en keilu avise en Stoik.† Keil avis meatin keil usil hihiseien onen Pol avit, "!Ei! ?Unu koanek mul viten sa?"
Meatin sav keil emun avit usil Pol avit, "Meatin enek mul selus usil ahi tateisav keil koa roreingeingeni veah." Aviteni mukok veni Pol mul vitehiten usil 'Iesu' ka 'Mearisien.'
19 Sakini, asisil en Pol keke vamai en mari out tatondanien en taon koa avise en 'Ariopakas.' Keil aviteni mini avit, "Komai emai vati mevailea hihiseien hau onom koa komul kovisein meatin keil eni.
20 Hati selusien keil onom vi heite hau min komai, ka

✡ **17:11:** Sion 5:39 ✡ **17:12:** Umen 13:50; 17:4 ✡ **17:13:** Umen 14:19
✡ **17:17:** Umen 18:19 * **17:18:** Vangi meatin tai ekek amusil hihiseien onen meatin tai, isen Epikiurias (342-270 BC). Kei viteni vit ahi keil amundem heisav en meatin keil ten out netan. Sakini, tahos imok keke meatin keil umon tounah vasi koa hesakin keil isi keil enges. † **17:18:** Vangi meatin tai ekek amusil hihiseien onen meatin tai, isen Zeno (332-260 BC). Kei viteni vit ahi keil atovuol. Sakini, tahos imok keke meatin keil ito en tomat hetal min tounah vasi en out netan ka ilekat revi sakien ka rendemien keil one.

emai vati mevailea aneite teni."
21 Keil aviteni mukok veni meatin vasi keil ten out Atens ka koakeil avi heou emun koa aro en out enek e vati mok avatondan en avong vasi ka avalong usil rendemien hau vasi keil keke akilea avaselus rahit usili.
22 Sakini, Pol musil keil, ka mulomal en meten kaonsel ten taon enek. Evus, viteni min keil vit, "Inau nalesi keke kami, meatin keil ten out Atens, en sakien vasi keil onami, mivouhou revi min ahi keil onami. 23 Veni, navong namual nakarahit taon onami, nalei kilea keke kami miva netan min tounah houlu. Ka navotin ahor tai koa amutis selusien ekek mul ien koa vit, 'Ahor onen ahi koa komai mereingeingeni.' Sakini, kosa, nihit kilea min kami usil Ahi enek, kei koa mimul miva netan mini, avaseini mireingeingeni.
24 Ahi enek mumon out netan ka tounah vasi koa mul ien. Kei sasen enges vi Asuv ten out nesa ka out netan. Ka kei rorotei en eim vuo ahor keil koa meatin keil enges amumoni.✡
25 Ir rosakras rovakatauni en etai tounah, veni kei sasen enges vi vatte ten moulien ka kei mumon meatin keil ka tounah vasi keil one, kei sani min keil.✡
26 Ka en meatin tanges, Ahi enek mumon vati meatin savsav keil ka ling retai en keil en out vasi netan keke il en atan kati one. Anatin, kei mumon hakot ten atan koa amul ien. Kei vuli vasi avong keil one ka kilea revi moulien one hetetaveah hemukave.✡
27 Kei mumon keil keke avalekat vis kei vaha vio … vahesa tei en keil ihotini, veni kei rorotei soutin ran etai en ir.✡
28 Suval asa koa meatin tai viteni koa vit, 'Ka en keihoen onen enges, ir romoul, romual ka romumon tounah.' Suval asa koa meatin tatisien tei keil onami amutisi koa avit, 'Ir emun rovi titan keil.'
29 "Anatin, ka veni rovi titan Ahi keil ka romoul, rokilea keke Ahi moul. Ronandemtei keke kei vi nana tai koa romoultei, nana koa meatin mumoni en gol vuo silva vuo ahat musil meteisauen ka rendemien onen.✡
30 Mulamu, navong meatin keil areingeingen Ahi veah, kei rosantei mahien ven vati tisaen vasi keil koa amumoni. Ka kosa, kei mul meng kat meatin vasi keil en out vasi keil keke ihiles ran tisaen one.✡
31 Keil ihiles moulien one veni kei ling kat avong ten mari kot tuai. Ka rie lati meatin tai tuai koa helei rahit usite onen meatin vasi keil en out netan musil asa koa mal. Ka rokilea keke Ahi rie lat meatin koanek veni sakini moul eris ran matien."✡
32 Navong meatin keil along Pol selus usil meatin

✡ **17:24:** Sam 146:6; Aes 42:5; Mat 11:25; 1Ki 8:27; Umen 7:48 ✡ **17:25:** Sam 50:12; Aes 42:5 ✡ **17:26:** Dut 32:8 ✡ **17:27:** Aes 55:6; Sam 145:18; Ser 23:23 ✡ **17:29:** Sen 1:27; Aes 40:18-20; 44:10-17; Umen 19:26 ✡ **17:30:** Umen 14:16; 17:23 ✡ **17:31:** Sam 9:8; 96:13; 98:9; Umen 10:42

tai koa moul eris ran matien, tei en keil amumon tohtohien eni, ka teisav en keil aviteni avit, “Emai vati mevalonguk kovaselus eris usil usite koanik en avong sav tai.”
33 Selus evus, Pol lokovein keil en out tatondanien enek.
34 Ka meatin tei keil amusili ka umai aling demkatien one en Iesu. Tai en keil vi meatin tai ten kaonsel enek, isen vi Daionaisas. Ahin tai kur anatin en selusien onen Pol, isen vi Damaris, kei ral min tei en meatin sav keil emun.

18

En out Korin, meatin keil houlu akur anatin en more longlongien usil Iesu

1 Navong Pol selus min koakeil ten kaonsel en out Atens evus, kei va suk en mari taon ten out Korin.
2 En out enek, Pol votin Siu tai, isen Akuila koa vi koan Pontas. Kei mai rohtoh en out Korin ral min ahin onen koa isen Prisila. Keilu luka en out Itali ka lumai en out Korin en avong koa asuv houlu Klodias san mengkatien tai koa vit Siu vasi keil ilokovein mari taon ten out Rom ka iha ris en out keil kati one. Pol va sao en keilu.✡
3 Pol votini keke Akuila mul mumon eim keil en tavolin. Ka veni koanek vi umen kati onen Pol koa sukul veni, Akuila keilu Prisila luvit tahos Pol heto hetal min keilu ka telhoum vituai.✡
4 En Sabat vasi keil, Pol va en eim tahihiseien. Ekonek, kei selus retavoai ral min keil ka sak visi vahit kilea anatinien usil Iesu min Siu keil ka min koakeil emun arvitei Siu keke vasakin keil avaling demkatien one eni.
5 Ka navong Saelas ka Timoti luka ran provins ten out Masedonia lumai en out Korin, Pol lokovein umen onen ten eim tavolin ka san avong onen keke vaha vahitehiten more longlongien enges. Kei mul va en eim tahihiseien onen Siu keil ka mul vit kilea min keil keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai houtut moulien onen meatin keil.✡
6 Ka keil asesein selusien keil onen ka asel kutut kati. Sakini, Pol sahulin vulimeas ran eisin omon en mete vahi selkatien min keil keke Ahi hesan mahien min keil veni arkur revitei kei vuo more longlongien koa kuri. Pol viteni min keil vit, “!Vi kami Siu keil varei koa mimul mileh mahien emai en kami enges, ka usite onak tovuol ien! Kosa, niha nihitehiten more longlongien enek min koakeil enges arvitei Siu.”✡
7 Evus, Pol lokovein Siu keil, va en teim onen meatin tai koa rovitei Siu koa mul va netan min Ahi, isen Titias Sastas. Teim sen mul vesesal enges ven eim tahihiseien onen Siu keil.
8 Avat ten eim tahihiseien enek, isen vi Krispas. Kei ral min onen keil aling

✡ **18:2:** Rom 16:3 ✡ **18:3:** Umen 20:34; 1Kor 4:12 ✡ **18:5:** Umen 17:14-15; 9:22; 17:3; 18:28 ✡ **18:6:** Umen 13:45-46; Mat 10:14; Mak 6:11; Luk 9:5; 10:10-11; Umen 13:51; 20:26

demkatien one en Asuv Iesu. Ka me-Korin keil houlu koa along selusien keil onen Pol, keil emun aling demkatien one en Iesu ka amaen Pol vi baptaes en keil.✡

9 En vongien tai, Asuv selus min Pol ka en matil vovoien tai vit, "Konato raengtei. Kiles kihitehiten selusien onak ka kon-ametautei.✡
10 Veni inau, naro vesesal venuk ka namul nakataunuk. Nirmaen etai tounah hekulak veni nalei kan meatin keil houlu en taon ekek keke avahi onak."
11 Ka Pol rotos en taon ten out Korin sua tai ka hap teni (1½), ka mul visein revi meatin keil ekonek usil selusien onen Ahi.
12 Navong Pol ro semau en out Korin, kavmen ten out Rom ling kes avat ten provins ten out Akea koa taon ten out Korin mul ien. Avat hau enek koa kur vulin, isen Kalio. Navong Siu keil alesi mukok, keil houlu umai, avuli kat Pol, ka akuri va en kot keke Kalio helei rahit usite onen.
13 Keil aviteni min avat Kalio avit, "! Meatin ekek mul sak visi voumon meatin keil orer avaha netan min Ahi en sakien tai koa kumvulvul en mengkatien keil onomai!"
14 Pol roselus tei mau, ka Kalio viteni min keil vit, "Kami Siu keil, munak kami miviteni keke meatin ekek mumon tounah tisa va kat mengkatien keil ten out Rom vuo mari tounah sav tamun, hemal enges keke inau ni-taengon selusien onami.✡
15 Ka veni kami mimul mimusel en usite ten hati selusien keil onami, meatin keil onami, ka mengkatien keil onami, hetahos keke kami enges mihetalimal eni. Inau, ek rovattei malei rahit vati usite keil ekek."✡
16 Ka avat Kalio sila lat keil uva ran kot onen.
17 Evus, vangi meatin keil koa amul ekonek avuli kat avat ten eim tahihiseien onen Siu keil, isen Sostenis, ka amu puruni en kot varei. Kalio lesi, ka en rovattei vailea eni.

Pol va ris en taon ten out Antiok

18 Pol ro en out Korin avong taveah. Evus, kei ling rendemien onen keke vaha ris en provins ten out Siria. Sakini, sentulai min Kristin keil en out Korin, ka mual eva en taon ten out Kengkria koa pasis mul ien. Ka Prisila ka Akuila lumusili telva. Navong keitel telrokol out Senkaria, Pol soui lin hilin vi vatito vatie lati keke mum vasi hatkatien tai koa mumoni ral min Ahi. Evus, keitel telva en sip koa va en provins ten out Siria.✡

19 Navong telrokol taon ten out Efeses, Pol eva en eim tahihiseien ka selus ral min Siu keil ekonek. Evus, Pol vit tahos keke helokovein Prisila ka Akuila ekonek.✡
20 Siu keil ten out Efeses avis Pol vato vatal min keil

✡ **18:8:** 1Kor 1:14; Umen 16:15,33 ✡ **18:9:** 1Kor 2:3; Aes 41:10; 43:5; Ser 1:8 ✡ **18:14:** Umen 23:29; 25:18-19 ✡ **18:15:** Sion 18:31 ✡ **18:18:** Nam 6:18; Umen 21:24 ✡ **18:19:** Umen 17:17; Rom 1:10; 1Kor 4:19

vataveah tamun, ka kei romaentei.
21 Ka navong mul lokovein keil, viteni vit, "Munak Ahi hemaeni, nimai ris ven kami." Evus, lokovein out Efeses ka va en sip tai.
22 Navong sip enek rokol pasis ten out Sesaria, Pol va ut ka mual va en out Serusalem keke vasao en koakeil ten sios ekonek. Pol ro ral min keil avong tamureis, evus, mual va ven taon ten out Antiok.
23 Pol ro ral min Kristin keil ekonek avong vahis. Evus, lokovein out Antiok ka va keke vasao en vangi Kristin keil houlu en taon ka meteimal keil koa amul en provins keilu ten out Kalesia ka Frikea. En out vasi, Pol kataun Kristin keil vasakin demkatien one en Iesu vamai vakeih tamun.

En taon ten out Efeses, Apolos mai vi more tiser tai

24 En taon ten out Efeses, Siu tai ten out Aleksandria emai, isen Apolos. Kei kilea vaselus vatahos ka kilea revi selusien keil ten Tus Votut onen Ahi.
25 Navong mai, long more longlongien usil Iesu tuai. Ka navong selus usili, selusien onen mal ka sakien onen marir. Ka kilea enges baptaes koa Sion mumoni koa rie lati keke meatin viles ran tisaen onen.✡
26 Ka navong Apolos va selus en eim tahihiseien onen Siu keil, alesi keke metauen tovuol ien. Navong Akuila ka Prisila lulonge, lukuri va en teim onealu, ka luvit kilea more longlongien mini keke vailea revi mok eni.✡
27 Avong vahis mai muli, ka Apolos ling rendemien onen keke vaha en taon ten out Korin en provins ten out Akea. Sakini, Kristin keil en out Efeses akatauni ka amutis leta tai va ven Kristin sav keil en provins ten out Akea vit keil ikur revi Apolos navong hetokol keil. Ka navong rokol keil, Apolos kataun koakeil umai avi Kristin ka en more envatien onen Ahi.✡
28 Navong Siu keil en out Korin umai keke avaselus retavoai vatal min Kristin keil en meten meatin keil, Apolos rie lati vi anatin ka en Tus Votut keke Iesu vi Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai.✡

19

Ninin Votut mai sien Kristin keil en taon ten out Efeses

1 Navong Apolos ro semau en out Korin, Pol mual ka en hou keil ten provins ten out Kalesia ka mai kistal en taon ten out Efeses. En out enek, kei visu en meatin tei keil koa avit avi Kristin keil.
2 Ka vis keil vit, "?Navong kami mimai mikur anatin, Ninin Votut mai sien kami vuo romaitei?"✡
Ka avit kesi avit, "Vuo. Komai mereingeingeni keke Ninin Votut vi asa."
3 Sakini, Pol vis keil vit, "Ka kami mikur vati baptaes koa mukave?"

✡ **18:25:** Rom 12:11; Umen 19:3 ✡ **18:26:** Umen 19:8 ✡ **18:27:** 2Kor 3:1 ✡ **18:28:** Umen 9:22; 17:3 ✡ **19:2:** Umen 2:38; Sion 7:39; Umen 8:16

Ka avit kesi avit, “Komai mekur vati baptaes koa Sion mul mumoni.”

4 Ka Pol viteni min keil vit, “Sion vi baptaes en meatin keil vatie lati keke aviles ran tisaen keil one. Ka kei viteni min Siu keil keke iling demkatien one en kei koa hemai hekatau eni. Meatin enek vi Iesu.”✡

5 Navong along selusien onen Pol, amaeni vahi baptaes en keil en isen Asuv Iesu.

6 Evus, Pol ling hen en keil, ka Ninin Votut mai sien keil, ka aselus en selusien savsav keil koa rovitei one kati, ka avit luvat selusien koa Ninin Votut vothot eni min keil.✡

7 Meatin keil ekek heite teindan elu (12).

8 Evus, ten avati etel (3), Pol mul va en eim tahihiseien onen Siu keil en out Efeses ka rometautei keke vaselus retavoai vatal min keil usil sise koa hiasuvien onen Ahi hemai en moulien onen meatin keil.✡

9 Ka tei en koakeil ten eim tahihiseien vatie keih ka e rovattei avakur anatin en selusien keil onen Pol. Sakini, en meten mesav vasi keil, meatin keil ekek amul ason selusien keil tatisa va kat Kristin keil koa amusil revi sise onen Asuv Iesu. Sakini, Pol lokovein keil, ka koakeil aling demkatien one en Iesu amusili. Va suk mul vihisei en mari out tatondanien onen meatin tai, isen Tiranas. Ekonek, en avong vasi, Pol mul selus retavoai ral min meatin keil.✡

10 Ka veni Pol mul mumon sakien enek sua elu (2), meatin vasi keil koa aro en provins ten out Esia, koakeil avi Siu ka koakeil emun arvitei Siu, araengon more longlongien usil Asuv Iesu.

Meatin vasi keil en provins ten out Esia alei kilea keihoen koa mul en isen Iesu ka avouhou revi eni

11 En avong enek, Ahi mul mumon merikel savsav keil houlu ka en umen onen Pol.✡

12 Veni, avaseini keke koakeil amesai armaitei vesesal veni, munak arokol hati kaliko tai koa Pol mum ral mini, mesaien one va ran keil vuo vile lat ninin tisa koa mul en keil.✡

13 En avong enek, vangi Siu keil amul amual rahit out keil koa avit akilea avahile lat ninin tisa keil ran meatin keil. Ka navong alesi keke isen Asuv Iesu kur keihoen mulin ninin tisa keil, keil emun uva asak visi avahile lat ninin tisa keil avit, “!En isen Iesu koa Pol mul selus usili, nameng katuk keke kilokovein meatin ekek!”✡

14 Meatin oulu (7) amul amumon vati sakien enek. Avi natnali keil onen asuv houlu onen pris keil onen Siu keil koa isen Skeva.

15 Ka, en avong tai, navong amul asak visi avoumoni vamukok, ninin tisa tai vit kesi min keil vit, “Iesu nakilea, ka Pol emun nakilea. ?Ka kami, mivi isei varei?”✡

16 Evus, meatin koa ninin tisa mul ien vut kat keil ka mu purun keil. Kei rali vas

---

✡ **19:4:** Mat 3:11; Mak 1:4,7-8 ✡ **19:6:** Umen 8:17; 10:44; 10:46 ✡ **19:8:** Umen 18:26 ✡ **19:9:** 2Kor 6:17 ✡ **19:11:** Umen 14:3 ✡ **19:12:** Umen 5:15-16 ✡ **19:13:** Mak 9:38; Luk 9:49 ✡ **19:15:** Mak 1:24,34; Luk 4:34,41

eisin ome va ran keil ka mukal ave. Natin Skeva keil ekek amukul en ara, amuloh uva hae ran teim sen, ka akaka hon.
17 Navong meatin vasi ten out Efeses along usili, keil vasi amutimanin houlu. Ka Siu keil ral min koakeil arvitei Siu avati lat isen Iesu vina nesa mok ka avouhou mini.✡
18 En avong enek, meatin keil houlu tamun umai aling demkatien one en Iesu, ka en meten meatin keil avit lat tisaen suai keil one.
19 Ka houlu en koakeil amumon eimas alah vituai en tus keil one koa selusien ten eimas mul ien, ka amunit lin keil en meten meatin keil. Ka navong avit availea revi mani keil teni, avotini keke mani teni rokol milian hanumau elu ka halualim emun (50,000,000).*
20 Sakini, meatin keil alei kilea keihoen onen Ahi, ka meatin houlu tamun akur anatin en more longlongien usil Asuv Iesu.✡

Koakeil amumon nana keil en out Efeses avathat rea va kat Kristin keil

21 Katau en tounah keil ekek, Pol longe suval Ninin Votut en vat kei voual vaha ris en provins keilu ten out Masedonia ka Akea en sise onen vaha Serusalem. Ka mundemi emun vit, "Navong niha en out Serusalem hevus, niha suk en out Rom."✡
22 Sakini, mulamu, kei sila meatin takataunien elu onen luva en provins ten out Masedonia, isealu Timoti ka Urastas. Ka Pol ro havivi mun en taon ten out Efeses en provins ten out Esia.
23 Navong Pol ro semau en out Esia, tounah tai kistal koa mumoni keih min koakeil amusil revi sise onen Asuv Iesu.✡
24 En out Efeses, meatin tai mul koa mul mumon nana keil en silva koa akur suvalien ten eim koa uva netan eni min ahi tai koa avise en ahi Artemis. Meatin ekek, isen Demetrius, ka kei ral min meatin sav keil koa akur vati umen koanek akur mani houlu ka eni.✡
25 Sakini, Demetrius vise ruain koakeil vasi amul amumon tounah ven nana keil suval kei mumoni. Navong alah ruai, viteni min keil vit, "Meatin keil, kami mikilea keke ir roles tahosien orer ka en umen ekek.
26 Milesi ka milong asa koa Pol mul mumoni. En out Efeses ekek ka en out vasi en provins ten out Esia, kei mul viles rendemien onen meatin houlu vit ahi keil koa meatin keil enges amumoni, keil arvitei anatin. Sakini, meatin houlu arvatei mun netan min ahi Artemis.✡
27 !Koanik tisa vareis ven ir! Selusien keil onen hepurun moulien ten umen orer. Veni ahi Artemis vi hetetamen imok, ka mal vinvin keke meatin vasi keil ten out Esia ka out vasi netan avahouhou mini ka avaha netan mini. Ka sakien onen meatin

✡ **19:17:** Umen 5:5,11 * **19:19:** Selusien kati teni vit, *"50,000 silva mani"* koa meatin tai mum avong tai keke vakur silva mani tanges. ✡ **19:20:** Umen 6:7; 12:24 ✡ **19:21:** Umen 23:11; Rom 1:13 ✡ **19:23:** 2Kor 1:8 ✡ **19:24:** Umen 16:16 ✡ **19:26:** Umen 17:29

enek kilea vasakin meatin keil avandem tisa en ahi orer ka houmon isen ahi Artemis hemai hehi heisav enges. ! Koanik tisaso vareis!”

28 Navong vangi meatin keil ekek along selusien keil ekek, tine tisa vis tisa. Ka avisohiso keih avit, “! Artemis vi ahi onen me-Efeses keil! ! Rehehati lat isen!”

29 Verien ten vurohien one karahit out vasi en taon enek. Sakini, meatin vasi keil amuloh umai ka akapil vituai en vangi meatin keil ekek. Avuli kat meatin elu ten provins ten out Masedonia koa lumusil Pol lumai, isealu Geas ka Aristakas. Ka aleh keilu luva, aling keilu en mari out ten lahruaien en out Efeses.

30 Navong Pol kur longlongien usil asa koa kur out, en vati vaha en meten meatin keil enek keke vaselus min keil. Ka Kristin keil en out enek aring koe avit hervatei.

31 Tei en avat keil ten provins emun, koa avi more time keil onen Pol asan selusien va mini avit hervatei vesesal ven out ten lahruaien enek.

32 En out ten lahruaien, meatin keil amul veah amumon mari verien tai. Tei en keil amul aviso en tounah. Ka teisav en keil amul aviso en tounah sav tai. Ka meatin keil houlu arkileatei vensa varei amul alah ruai mukok.

33 Evus, tei en Siu keil aringa avat tai one emai mulomal en meten meatin keil keke vahit kilea keke usite onen Siu keil tovuol en tounah enek, isen Aleksanda. Sakini, mumoni en hen keke avato raeng.✡

34 Ka navong keil alei kilea keke Aleksanda vi Siu tai, keil vasi avisohiso keih imok avit, “! Artemis vi ahi onen me-Efeses keil! ! Rehehati lat isen!” Amules aviso mukonek va vio … rokol haoa elu (2).

35 Evus, navong klak ten out Efeses mai ka sakin meatin keil aro raeng, viteni min keil vit, “!Meatin keil ten out Efeses! Meatin vasi keil akilea keke taon orer mul lei kokoe en eim koa rova netan min ahi Artemis ien. Ka ir rolei kokoe en nana votut onen koa mot ran out nesa ka mita ven ir.

36 Meatin tovuol kilea vahiteni keke koanik vi luvosien tai. Sakini, mihesakin rendemien onami heha netan, ka minoumontei mun sakien keil ekek koa munoun.

37 Kami mikur meatin keilu ekek lumai ekok, ka keilu lurvenan etai tounah ran eim votut onen ahi orer, vuo lursontei selusien tatisa keil vaha kati.

38 Sakini, munak Demetrius ral min meatin toumien sav keil onen e vati avason etai selusien vaha kat etai meatin, keil akilea avoumoni en sakien koa hemal keke meatin ten kot kilea vatalimal eni. Kot enek vi out koa mal keke avahit revi usite one.

39 Ka munak kami emi vat tounah sav tamun, mihetosini hetokol avong tatondanien orer keke meatin keil ten kaonsel ten taon koanik akilea avatali-

✡ **19:33:** Umen 12:17; 13:16; 21:40

mal eni housil mengkatien keil orer.
40 ! Veni asa koa ir romul romumoni kosa romaltei! Ka avat keil ten taon orer akilea avaleh ir vasi rovaha en kot. Ka vahit avoumoni vamukonek, rosakras rovahiten etai tounah min keil usil vensa varei romumon mari verien ekek."
41 Navong selus evus, klak enek sila meatin keil uva ris en teim se.

20

Pol sao en Kristin keil en provins elu ten out Masedonia ka Akea

1 Navong rea enek en out Efeses evus ka rendemien onen meatin keil va netan, Pol vise ruain Kristin keil ekonek ka vati lat rendemien one en selusien keil onen. Evus, kei sentulai en keil ka mual va ven provins ten out Masedonia.
2 En out vasi en provins keilu ekek, Pol sao en Kristin keil ka san selusien keil ten selkatien min keil vakataun keil. Evus, muli out Masedonia ka va en provins ten out Akea.
3 Ekonek, Pol karahit taon keil avati etel. Ka navong mul sak mesei keke valokovein out enek vaha ris en provins ten out Siria, Pol long kotehei keke tei en Siu keil amul amumon lingkatien tai keke avou vini en sise onen vaha. Sakini, viles rendemien onen ka va ris musil sise onen va en provins ten out Masedonia.
4 Pol mul mual ral min meatin keil ekek: Sopata koa vi natin Piras ten out Beria; Aristakas ka Sekandas ten out Tesalonaeka; Geas ten out Derbi; Taetikas ka Tropimas koa luvi ten out Esia; ka Timoti emun koa vi koan Listra tai.
5 Navong arokol out Pilipae, tei en meatin keil ekek uva en sip tai mulamu en Pol keke avatosini en taon ten out Troas.

6 Ka komai Pol, meros en out Pilipae va rokol keite ten Avong Keil koa Akan Veret koa Is Tovuol ien. Evus, inau Luk nakapil vituai ral min keil en ualien one. Sakini, komai melokovein Pilipae ka meva en sip avong elim (5) ka merokol out Troas. Ekonek, komai meles koakeil uva mulamu, ka mero en out Troas wik tai.

7 Ka navong memul mesak mesei keke mevalokovein out enek, melah ruai ral min Kristin keil ten out Troas en Sarere vongien keke mevakur vituai en anien votut onen Asuv. Pol kilea keke, en visokon, helokovein keil. Sakini, selus ral min meatin keil ekonek va vio … mai vi metavinavong.✡
8 Out koa melah ruai eni vi out tatoien tai koa vi etel eni mul nesa. Ka laet keil houlu amul avilhili ien.
9 En avong enek, meatin hau tai mul rondan en windo, isen Iutikas. Ka navong Pol mul semau selus, meatin hau enek mul raengon selusien onen va vio … meten mulong vareis, ka matil usae. Amutimanin, meatin hau enek mot ran

✡ **20:7:** Umen 2:42,46

windo nesa, vita netan, mutini en atan. Ka navong keil uva avalesi, kei mat tuai.
10 Ka Pol vita netan, retengeiril, ka ling hen karahiti. Evus, viteni min keil vit, "! Minandemkotei! Kei romattei, moul veah."✡
11 Evus, Pol ral min meatin sav keil uva ris en out tatoien nesa, ka akanian vituai. Akanian evus, Pol selus eris min keil va vio … out mulan. Ka en visokon koanek, Pol ka koakeil amual vituai ral mini alokovein keil uva.
12 Ka meatin hau enek, keil amulamuni va ris teim sen, ka keil asi keil houlu veni moul mules.

Pol sel kat elda keil ten sios ten out Efeses keke avalosil kat revi meatin keil one

13 Pol lokovein out Troas ka mual eva en taon ten out Asos koa rovitei soutin. Ka komai meva en pasis keke mevaha en sip tai mevakur Pol en out Asos.
14 Ka navong merokol Asos, melesi keke Pol mul tuai rosin komai. Sakini, mekuri va en sip ka memuloh miva en out Mitilen.
15 Mitilen evus, sip muloh ka, out mulan, rokol pasis ten out Kios. Evus, en visokon sav, mekistal en out Samos. En avong lati, meva ut en out Maelitas.
16 Sip enek rovatei en taon ten out Efeses veni Pol ling rendemien onen tuai vit mehervatei ien veni en rovattei vouas avong vahi houlu en provins ten out Esia. Kei en vati mok vatokol out Serusalem vakalah neli keke kilea vales avong ten Pentekos ien.
17 Navong mero semau en out Maelitas, Pol sila eiloheh onen va ven elda keil ten sios ten out Efeses vit keil imai ilesi.✡
18 Ka navong keil umai, merondan vituai ka Pol viteni min keil vit, "Kami mikilea sakien keil onak navong numai naro ral min kami en provins ten out Esia, en avong rohtoh teni rokol avong koa nalokovein kami nuva.✡
19 En avong enek, namumon umen onen Asuv ral min rendemien koa mul netan ka, avong houlu, simetok motmot ven kami. Namumoni mukok, avaseini avong houlu navotini keih ven lingkatien keil koa Siu tei keil amumoni va kat inau.✡
20 Mikilea keke nasan vasi tounah keil keke vakataun moulien onami ka en tounah koa navitehiteni min kami ka navihisei eni. Navong namumoni en tondanien onami ka teim keil onami, narling suain etai tounah ran kami.
21 Nasel kat kami vasi, Siu keil ka koakeil arvitei Siu, keke mihehiles ran tisaen keil onami ka mihemai vesesal ven Ahi. Ka nasel kat kami emun keke miheling demkatien onami en Asuv Iesu.
22 "Ka kosa, Ninin Votut mul mulamun inau maha en out Serusalem. Ka

✡ **20:10:** 1Ki 17:21 ✡ **20:17:** Umen 18:21 ✡ **20:18:** Umen 18:19; 19:10 ✡ **20:19:** Umen 20:3 ✡ **20:22:** Umen 19:21

narkileatei asa hekula inau ekonek.✡
23 Veni, en out vasi keil koa namul nasao eni, Ninin Votut mul rie lati minau keke hervitei tuetin, niha en eim takeih ka nikur mahien.✡
24 Ka avaseini hemukok, narmundemtei vahi houlu usil moulien onak. Ek vati moum vasin umen keil koa Asuv Iesu sani minau keke mahitehiten more longlongien usil more envatien onen Ahi. Ek vati mousil kat sise ten lohlohien koa Asuv ling inau namul ien vatokol keite teni.✡
25 "Navong naro semau ral min kami, nuva naka vasi out onami ka navitehiteni min kami sise koa Ahi kilea vamai vahi asuv houlu en moulien onami. Ka kosa, nakilea keke kami vasi misakras mivales inau ris.
26 Sakini, en avong ekek, ek vati mahit meseini min kami vasi keke munak tai en kami hevuol ka rolingtei veah demkatien onen en Iesu, usite onak tovuol ien.✡
27 Veni narling suain etai tounah ran kami. Vuo. Naviten tounah vasi koa Ahi en vati voumoni en moulien onen meatin keil.
28 Ven koanik, mihelei kat revi kami ka meatin keil onen Ahi koa Ninin Votut ling keil amul en hemi. Ka mihelei kat revi keil veni avi Sios onen Ahi koa kei vul lati en ran Natnali kati.✡
29 Nakilea keke hekatau en avong koa niha, meatin tei keil imai ka isak purun kami hesuval huli rendan keil koa umai akat vini sipsip keil ka armundem ramattei usil moulien one.✡
30 Vahesa meatin tei keil ikistal ran vangi Kristin keil onami, koa imai ihiles anatinien onen Ahi ka iluvos Kristin sav keil avousil hihiseien keil one.✡
31 Sakini, mihelei kat revi kami. Mihendem usil sua etel (3) koa naro ral min kami, ka mukave, meneai rokol vongien, nasel kat kami ral min simetok koa mue keke miherkurtei anatin en hihiseien sav keil.✡
32 "Ka kosa, naling kami en hen Ahi keke helosil kat revi kami. Selusien usil more envatien onen houmon demkatien onami hekeih. Ka, ka en selusien onen, Ahi vat kati keke hesan tokolkatien min kami ka min koakeil vasi kei sakin keil avahi meatin votut keil onen.✡
33 Navong naro ral min kami, narvis etai meatin vasan mani vuo eisin keil minau.✡
34 Kami mikilea revi keke namum ral min hek keilu keke mahotin tounah keil koa inau ka meatin keil onak emai vati mevakuri.✡
35 Ka en sakien keil onak koa namumoni en metomi, narie lati keke navong romum keih, ir rokilea rovakataun koakeil amemerau. Koanek suval etin selusien koa Asuv Iesu varei viteni navong vit, 'Sien ten sanien koa kosani mul mulin sien ten asa koa kokuri.' "✡

✡ **20:23:** Umen 21:4,11; 9:16 ✡ **20:24:** Umen 21:13; 2Tim 4:7 ✡ **20:26:** Umen 18:6 ✡ **20:28:** 1Pit 5:2; Sam 74:2 ✡ **20:29:** Mat 7:15; Sion 10:12 ✡ **20:30:** 1Sion 2:19 ✡ **20:31:** Umen 19:10; 1Tes 2:11 ✡ **20:32:** Dut 33:3-4; Umen 26:18 ✡ **20:33:** 1Saml 12:3; 1Kor 9:11 ✡ **20:34:** Umen 18:3; 1Kor 4:12; 1Tes 2:9 ✡ **20:35:** Mat 10:8

36 Navong Pol selus evus, retengeiril ral min keil vasi ka vis ven keil.✡
37 Keil vasi amis ka aling he karahiti. Evus, keil amusi en vivin ka asentulai.✡
38 Alonge tisa houlu veni Pol viteni min keil keke irlestei mun kei. Evus, alingi en sip, ka uva ris en teim se.✡

21

Avit luvati min Pol keke heha en eim takeih navong hetokol out Serusalem

1 Navong komai mesentulai min elda keil ten out Efeses evus, meva en sip enek ka meva en aelan ten out Kos. Evus, en avong sav teni, merokol aelan ten out Rods. Rods evus, sip enek ling komai en taon ten out Patara.
2 Ka ekonek mevotin sip tamun koa amul asak meseini keke vaha en out Fonisia, sakini miva ien.
3 Memuloh en sip enek ka memuli aelan ten out Saepras en usite saot. Meva vio … merokol taon ten out Taer en provins ten out Siria. Ekonek, sip rivin tounah keil koa mul ien.
4 En out Taer, mevotin Kristin tei keil, ka mero ral min keil wik tai. Ka navong memul semau ral min keil, Ninin Votut vothot eni keke tounah tisa hekula Pol en out Serusalem. Sakini asak visi keke avahiles rendemien onen Pol, ka asakras.✡
5 Ka navong sip sak mesei eris keke vaha, Kristin keil vasi en out Taer, amo keil, ahin one keil ka titae keil emun uva aiou keke avaling ris komai en sip. En veien enek, komai vasi meretengeiril netan ka mevis vituai.✡
6 Evus, asentulai ven komai, aling komai en sip, ka uva ris en teim se.
7 Sip lokovein out Taer ka va en out Patolemas. Ka ekonek, mesao en Kristin keil ka mero ral min keil rokol visokon.
8 En visokon, sip koa memul ien va rokol mari taon ten out Sesaria. Ekonek, mesao en Kristin tai koa isen evanselis Pilip, ka mero en teim sen. Kei vi tai en meatin ten kataunien oulu (7) koa Kristin keil arie lat rohtoh eni en out Serusalem.✡
9 Natnahin keil heite ehat (4) koa artetalihetei veah. Avong houlu Ninin Votut mul vothot en selusien keil keke avahit meseini min mesav keil.✡
10 Komai mero en teim sen Pilip avong vahis. Ka navong mero ekonek, provet tai mai kistal ran provins ten out Sudea, isen Akabas.✡
11 Navong les komai, mai vesesal ka kulat atoh onen Pol. Ral min atoh enek, Akabas par kat sasen en alen ka hen keil. Evus, vit luvati vit, “Ninin Votut mul viteni keke meatin koa atoh onen ekek, Siu keil ipar kati hemukonek navong hetokol

✡ **20:36:** Umen 21:5 ✡ **20:37:** Umen 21:5; Rom 16:16; 1Pit 5:14 ✡ **20:38:** Umen 20:25 ✡ **21:4:** Umen 20:23 ✡ **21:5:** Umen 20:36 ✡ **21:8:** Umen 8:40; 6:5 ✡ **21:9:** Soel 2:28; Umen 2:17 ✡ **21:10:** Umen 11:28 ✡ **21:11:** Sion 21:18; Umen 20:23; 21:33

out Serusalem. Hevus, isa lati heha en hen koakeil arvitei Siu."✡
12 Navong melonge mukok, komai ral min meatin sav keil emun mepeah Pol keke nahatei mun en out Serusalem.✡
13 Ka Pol vit kesi vit, "? Vensa varei mimul mimuai mukok? Mimul misakin tinok emun mul mis. Ka inau nasak mesei revi keke avapar kat inau ka avouas inau mun mamat en out Serusalem ven demkatien onak en Asuv Iesu."✡
14 Navong melesi keke mesakras mevahiles rendemien onen, melokoveini. Ka mevitenis mini mevit, "Mevisi keke Asuv houmoni minuk asa koa mal en rendemien onen."✡
15 Navong mero en out Sesaria evus, mesak mesein komai ka mekur sise onomai mevaha en out Serusalem.
16 Tei en Kristin keil ten out Sesaria emun amual vituai ral min komai ka aling revi komai en teim sen meatin tai, isen Neson ten out Saepras. En avong koa Sios vi heite hau, Neson enek vi tai en koakeil aling rohtoh en demkatien one en Iesu.

Pol sao en Kristin keil en out Serusalem

17 Navong komai merokol out Serusalem, Kristin keil akur revi komai ral min sien.
18 En avong sav teni, Pol ral min komai miva mesao en elda Tiemes ral min elda sav vasi keil emun ten sios.✡
19 Navong Pol viten 'more' min keil evus, run ral min keil usil tounah vasi keil koa Ahi mul mumoni ven koakeil arvitei Siu ka en umen onen.✡
20 Navong elda keil ekek along tounah koa Pol vit usili, amasmas Ahi veni. Ka aviteni mini avit, "Tuak Pol. ?Kolesi? Houlu en Siu keil umai aling demkatien one en Asuv Iesu. Ka keil vasi rendemien one keih keke avousil kat mengkatien keil onen Mosis.✡
21 Ka keil akur longlongien keke keik komul kovisein Siu vasi keil koa aro en atan onen koakeil arvitei Siu keke anousiltei mun mengkatien keil onen Mosis. Alonge keke komul koviteni min Siu keil keke ehon keil one anahatei mun en vekahoi ka anoumontei mun sakien matu keil orer.✡
22 Hervitei tuetin keil ilonge keke keik kumai tuai ekok. ?Sakini, rehoumon sa?
23 Ven koanek, mal keke kumon asa koa meviteni minuk. Meatin ehat (4) amul ekok koa amumon hatkatien tai ral min Ahi.✡
24 Kiapil vituai hetal min keil miheha en Eim Votut onen Ahi ka kusil revi sakien keil koa hemotein keik. Ka navong miva keke mivasan sanien votut onami, keik kihuli sipsip keil onami. Hevus, isoui lin vatumi hemai hehi vatito vatie lati keke mimum vasi hatkatien onami min Ahi. Hesakini, meatin vasi keil ilea revi keke lon-

✡ **21:12:** Mat 16:22 ✡ **21:13:** Umen 20:24 ✡ **21:14:** Mat 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42 ✡ **21:18:** Umen 15:2; 15:13; Kal 1:19 ✡ **21:19:** Umen 15:12 ✡ **21:20:** Umen 15:1,5 ✡ **21:21:** Umen 15:30; 16:3; 21:28; Kal 2:3 ✡ **21:23:** Nam 6:5,13-18,21; Umen 18:18

glongien koa amul akuri rovitei anatin. Ilei kilea keke komul veah kovouhou ka kolong kat mengkatien keil onen Mosis.

25 Ka en usite onen koakeil arvitei Siu koa umai avi Kristin, komai mesan leta tai tuai va min keil. En leta enek, mevis keil keke anaantei anien koa asani vi sanien votut min nana keil, ara, vuo vuseri ten tirendan keil koa asar kat hire avamat ka arrehtei hire keke ara voue rani. Mevis keil emun keke anamatiltei natal ahin vuo meahos sav tai koa artetalihetei vatal mini.”✡

26 Pol mae en rendemien one. Sakini, en visokon teni, kei kas motein kei keke vato musil sakien onen Siu keil. Evus, Pol va en teahu ten Eim Votut onen Ahi ral min tunali keil ka vit meseini min pris keil avong keil koa umon sakien koa hemotein meatin tai vato en meten Ahi. Evus, kei ling avong kati koa keil imai ris ka isan retai en sanien votut one min Ahi.✡

Pol va en teahu ten Eim Votut, ka Siu keil avuli kati

27 Ka navong avong oulu (7) koa Pol keitel amul amotein keil vesesal vavus, Siu tei keil ten provins ten out Esia umai. Navong keil umai neim en teahu ten Eim Votut, alei kilea Pol. Sakini, keil avathat rea ven vangi meatin keil ekek keke iha ihuli kati.

28 Navong avuli kati amul avisohiso avit, “! Tuak eli keil, almai! ! Alkataun komai! Meatin ekek varei mul visein meatin vasi keil en out vasi keke avandem tisa vaha kat ir ten out Isrel, vaha kat mengkatien keil koa Mosis sani min ir, ka vaha kat Eim Votut orer. Ka kosa, kei kur meatin keil koa arvitei Siu umai en teahu ten Eim Votut ka sakin out votut orer mai vilehilu en meten Ahi.”✡

29 Aviteni mukok veni, navong ales Pol en taon, kei mul mual vituai ral min meatin tai ten out Efeses koa rovitei Siu, isen Tropimas. Sakini, amundemi keke Pol kuri luva neim en teahu ten Eim Votut.

30 Longlongien usil asa koa mul kur out ka vasi out Serusalem. Ka meatin keil houlu vis houlu amuloh umai en teahu ten Eim Votut, avuli kat Pol, ka alehei va hae en sise. Ka hatte tas, keil akoteh en voiteh vasi keil teni. 31 Navong vangi meatin keil amul asak visi avou vini Pol, avat houlu onen meatin tavaeen keil longe keke mari rea tai mul kur out en out Serusalem.

32 Sakini, hatte tas, avat houlu enek lah ruain avat sav keil ral min meatin tavaeen keil one, ka akalah uva ven vangi meatin keil enek. Ka navong Siu keil ales meatin tavaeen keil enek, alokovein Pol ka armuastei mun.

33 Avat houlu onen meatin tavaeen keil mai vesesal ven Pol, vuli kati, ka meng kat meatin keil onen avapar kati vatal min sen elu. Evus,

✡ **21:25:** Umen 15:19-20,28-29; Lev 17:10-14 ✡ **21:26:** 1Kor 9:20; Nam 6:2-5,13-21 ✡ **21:28:** Umen 6:13; 21:21; Esek 44:7 ✡ **21:33:** Umen 20:23; 21:11

vis vangi meatin keil vit, "? Meatin sei ekek? ?Mumon sa tisa?"✡
34 Tei en meatin keil aviso en tounah tai. Ka teisav en keil aviso en tounah sav. Ka veni vangi meatin keil amumon verien houlu, avat houlu sakras valong revi asa vi vatte ten rea koanek. Sakini, meng kat meatin keil onen avakur Pol vaha avalingi en eim onen meatin tavaeen keil keke kilea vahis revi.
35 Ka navong meatin tavaeen keil amulamun Pol mai vesesal en eim one, rendemien onen Siu keil mai keih vareis keke avaleh lat Pol vamea ran hen meatin tavaeen keil ekek keke akilea avou vini. Sakini, meatin tavaeen keil ekek avous Pol vina nesa keke anouastei.
36 Navong uva, Siu keil amules amusil keil avisohiso keih avit, "!Rehouasi! !Rehou vini!"✡

Pol vit kilea usite onen en meten meatin keil

37 Navong meatin tavaeen keil umai vesesal ven eim one, Pol viteni min avat houlu one en selusien ten Grik vit, "?Nakilea mahiten tounah tai minuk?"
Avat houlu enek musil vit, "?Ei, keik kokilea kovaselus en selusien ten Grik?
38 Inau namundemi navit keik kovi vatkeih ten out Isip koa kistal rovitei tuetin. Meatin ekek lah ruai meatin keil taosen ehat (4000) en out volvol koa amul uvae suai ka asak visi avapurun umen onen kavmen ten out Rom."✡
39 Pol vit kesi mini vit, "Vuo, rovitei inau. Inau navi Siu tai ten out Tarsis, taon koa vi hetetamen imok en provins ten out Silisia. Navisuk, kimaen inau li maselus vahi havivi min vangi meatin keil ekek."✡
40 Avat houlu enek maeni. Sakini, Pol san hen vina nesa vahis meatin keil avato raeng.✡ Evus, selus min keil en selusien ten Hibru.

22

1 Pol viteni min vangi meatin keil vit, "!Tuak keil ka tata onak keil ten out Isrel, mihetaengon inau! Ka nisak visi mahit kilea usite onak en metomi."✡
2 Navong alonge keke kei mul selus min keil en selusien ten Hibru, keil aro raeng ka asa revi ralinge mini.
Evus, Pol viteni min keil vit,
3 "Inau navi Siu tai koa naka taon ten out Tarsis en provins ten out Silisia. Ka namoul ekonek en taon ten out Serusalem. Ekok, Kameliel varei visein revi inau en mengkatien keil onen avu keil orer. Namusil kat mengkatien keil ekek ka envatien onak en Ahi keih suval kami vasi koa miro ekok kosa.✡
4 Inau nasak purun koakeil koa amusil kat Iesu va vio … nasakin houlu en keil umatmat. Meahos keil ka ahin keil emun, navuli kat keil ka nason keil uva en eim takeih.✡

✡ **21:36:** Luk 23:18; Sion 19:15; Umen 22:22 ✡ **21:38:** Umen 5:36-37 ✡ **21:39:** Umen 9:11; 22:3 ✡ **21:40:** Umen 12:17; 13:16; 19:33; 26:14 ✡ **22:1:** Umen 7:2 ✡ **22:3:** Umen 21:39; 5:34; Rom 10:2 ✡ **22:4:** Umen 8:3; 22:19; 26:9-11

5 Munak mivis asuv houlu
onen pris keil ka hetetamen keil ten kaonsel orer,
keil akilea avahiteni keke
selusien keil onak avi anatin.
Keil varei amutis leta keil
keke makuri ka masani min
tuer keil koa aro en out
Damaskas. Sakini, nuva en
out Damaskas keke mahuli
kat Kristin keil en out enek
ka maleh keil avamai ris en
out Serusalem keke avakur
mahien ekonek."

Pol selus usil mukave Ahi viles moulien onen

6 Pol mules selus min
keil vit, "Navong namul na-
mual nuva vesesal en out
Damaskas, mal en taviai,
muohien tai koa ritin keih
vis keih ka ran out nesa ka
karahit inau.

7 Sakini, numot navita en
atan ka nalong rea tai koa
viteni minau vit, '!Sol, Sol!
?Vensa komul kopurun inau
ral min meatin keil onak
mukok?'

8 "Ka inau navit kesi navit,
'?Asuv, keik sei?'

"Ka kei viteni minau vit,
'Inau Iesu ten out Nasaret
koa komul kopuruni.'

9 Meatin keil koa uva ral
minau ales muohien enek,
ka keil arlongtei rea koa
selus minau.

10 "Sakini, navisi navit, '?
Asuv, inau numon sa?'

"Ka Asuv viteni minau
vit, '!Kimea ka kiha en out
Damaskas! Ekonek, meatin
tai hehit meseini minuk
tounah vasi keil koa Ahi ling
kati keke kovoumoni.'

11 Navong rea enek selus
evus, namutimanin keke
metok keilu luvar ven
muohien enek koa ritin kat
inau. Sakini, koakeil koa
umai ral minau avuli kat hek
ka amulamun inau meva en
out Damaskas.

12 "En taon enek, meatin
tai mai sao enau, isen
Ananaeas. Kei vi Siu tai koa
envatien onen en Ahi keih.
Kei musil revi mengkatien
keil orer, ka Siu vasi keil en
taon enek avouhou mini.

13 Mai mulomal vesesal ve-
nau ka viteni minau vit, '!
Tuak Sol, lele eris!' En hati
avong enesek, nalele ris ka
nalesi.

14 Evus, kei viteni minau
vit, 'Ahi onen avu orer
keil rie latuk keke kovailea
rendemien onen, kovales
Meatin ten Maluen onen, ka
kovataengon ren kati.

15 Kei mumon koanik veni
rie latuk tuai kovaha kovahit
meseini min meatin vasi keil
ten out netan asa koa kolesi
ka kolonge.

16 Sakini, konatountei
mun. Kimea ka kipeah Iesu
keke voumonuk kovamai
kovato ran tisaen keil onom.
Kiling demkatien onom
eni, ka kimaen inau nihi
baptaes enuk.' Sakini,
namea ka namaen Ananaeas
vi baptaes enau.✡

17 "Katau suk, numai ris en
out Serusalem. Ka navong
namul ekok, nuva en teahu
ten Eim Votut keke mahis.
Ka navong namul navis,
nales leisanien tai.

18 Ka en leisanien ekek,
Asuv Iesu mai kistal minau
ka viteni vit, 'Kikalah kilo-
kovein out Serusalem veni
meatin keil ekek e rovattei
availea selusien keil onom
usil inau.'✡

✡ **22:16:** Soel 2:32; Umen 2:21; Rom 10:13 ✡ **22:18:** Umen 9:20-30

19 “Ka navit kesi mini navit, ‘Asuv, keil akilea revi inau. Akilea keke inau varei nuva en eim tahihiseien keil keke mahuli kat koakeil koa akur anatin enuk, ka namu purun keil.✡

20 Keil akilea keke vi inau koa nakapil vituai ral min keil navong akov vini Stivin veni selus usiluk min meatin keil. Ka namae en matien onen ka nalei kat kot keil onen koakeil amul akov vini.’✡

21 “Ka Asuv viteni minau vit, ‘! Vuo, kiha ran out enek! Veni inau namul nasilak kovaha soutin ven koakeil arvitei Siu.’ ”✡

22 Meatin keil along revi selusien keil onen Pol. Ka navong selus rohtoh usil koakeil arvitei Siu, vangi meatin keil ekek avisohiso keih eris avit, “!Rehouasi! ! Reheta koteh moulien onen! !Romaltei keke vamoul!”✡

23 Ka navong amul amakul en vurohien mukok, akulat kot keil ome, amuas vulimeas eni ka akuri vina nesa.

24 Navong avat houlu onen meatin tavaeen keil les sakien onen vangi Siu keil ekek, meng kat meatin keil onen keke avakur Pol vaha en eim one ka avatah puruni en viau takan keke avasakin Pol vahit kilea vensa Siu keil enek amul avuroh kati mukok.

25 Ka navong meatin tavaeen keil apar kat Pol keke avatahi, kei viteni min avat one koa mul mulomal vesesal veni vit, “?Mukave? ?Mengkatien onen me-Rom keil maen kami mivouas koan Rom tai munak arlei rahittei veah usite onen en kot?”✡

26 Navong avat enek longe mukok, musil eni, va les avat houlu onen ka visi vit, “?Komul komumon sa? ?!Kokilea keke meatin enek vi koan Rom tai!?”

27 Sakini, avat houlu enek va les Pol ka visi vit, “! Hit kilea minau! ?Vi anatin keke keik kovi koan Rom?”

Ka Pol vit kesi vit, “Koanek vi anatin.”

28 Avat houlu viteni mini vit, “Inau numai navi koan Rom tai en sise koa navul lati en mari mani tai.”

Ka Pol viteni mini vit, “Ka inau, navi koan Rom tai navong avasi inau.”

29 Navong avat houlu ka meatin keil onen alonge mukok, amutimanin en metauen, ka hatte tas, alokovein asa koa amul amumoni mini. Ametau veni mengkatien keil one romaentei keil avapar kat koan Rom tai ka avapuruni en sakien enek.✡

Kaonsel onen Siu keil mumon kot en Pol

30 Avat houlu onen meatin tavaeen keil en vati vailea revi Siu keil aviten sa va kat usite onen Pol. Sakini, out mulan, meng kat meatin keil onen avakulat sen keil vaha ran Pol. Evus, vis asuv keil onen pris keil keke avalah ruai vatal min hetetamen sav keil ten kaonsel one en tondanien tai. Evus, avat

✡ **22:19:** Umen 8:3; 22:4-5; 26:9-11 ✡ **22:20:** Umen 7:58; 8:1 ✡ **22:21:** Umen 9:15; 13:2; Kal 2:7-9 ✡ **22:22:** Umen 21:36 ✡ **22:25:** Umen 16:37; 23:27 ✡ **22:29:** Umen 16:38

houlu enek mulamun Pol va mulomal en mete.

23

1 Navong aling Pol en meten Siu keil ten kaonsel, lele mal en keil ka viteni min keil vit, "Tuak keil ten out Isrel, navong namundem usil umen keil ten moulien onak mai rokol kosa, ka sise vasi keil koa namusili, narmemoutei en meten Ahi."✡

2 Navong asuv houlu onen pris keil koa avise en Ananaeas longe mukok, meng kat koakeil amulomal vesesal ven Pol keke avovasi en ongon.✡

3 Navong akovasi, Pol viteni vit, "! Ahi varei heovas keik koa koluvos kovit komuto revi en meten meatin keil! Komul korondan ekonek keke kovalei rahit usite onak vousil mengkatien onen Ahi, ka keik varei komul korali koteh mengkatien keil ekek navong komeng kat keil avovas inau en ongok."✡

4 Koakeil amulomal vesesal ven Pol aselus keih mini avit, "? Keik kormetautei keke kovaselus vatisa vaha kat asuv houlu onen pris keil onen Ahi ekek?"

5 Ka Pol vit kesi min keil vit, "'Tuak keil, nareingeingeni keke kei vi asuv houlu. Vahit mailea, nasakras moumoni veni Tus Votut onen Ahi viteni vit, *'Konasontei selusien keil koa tisa naha kat avat tai onen meatin keil onom.' " Eksodas 22:28*

6 Navong Pol lei kilea keke tei en keil koa amul en kaonsel avi Satusi keil, ka teisav en keil avi Farasi keil, kei viso vit, "Tuak keil ten out Isrel, inau navi Farasi tai ka natin Farasi tai. Ka namul namulomal ekok en metomi veni nakur anatin keke meatin kilea vamoul eris ran matien."✡

7 Navong Pol viteni mukok, Farasi keil ka Satusi keil amusel en keil eris ka ariti vas keil uva en vangite elu.

8 Amusel mukonek veni Satusi keil arkurtei anatin keke meatin tai kilea vamoul eris ran matien, ka amundemi keke angelo ka ninin keil tovuol. Ka Farasi keil akur anatin en keitel vasi enek.✡

9 Selien enek mai marite, ka tei en tiser keil ten mengkatien onen Mosis koa akapil ral min Farasi keil amulomal ka aviteni keih avit, "Komai mervotin etai tounah vatisa vaha kat usite onen meatin enek. !Nahi vi anatin keke angelo vuo ninin tai selus mini!"✡

10 Selien enek mai mariso mok ka tituen tai vesesal vakur out. Sakini, avat houlu onen meatin tavaeen keil metau keke anatali vahas Pol. Sakini, kei meng kat meatin tavaeen keil onen avahita avakulat Pol vaha ran he, ka avakur risi vaha en eim one.

11 En vongien enek, Pol les Asuv Iesu mai mulomal

✡ **23:1:** Umen 24:16 ✡ **23:2:** Sion 18:22-23 ✡ **23:3:** Esek 13:10-15; Lev 19:15 ✡ **23:6:** Umen 4:2; 26:5; Plp 3:5; Umen 24:15,21 ✡ **23:8:** Mat 22:23 ✡ **23:9:** Luk 23:4,14,22; Sion 18:38; 19:4,6; Umen 25:25

vesesal veni ka viteni mini vit, “Konametautei. En vati sakien koa kovit usil inau min meatin keil ekok ten out Serusalem, naling kati keke kiha mun kihit usil inau en mari taon ten out Rom.”✡

Siu tei keil amumon hatkatien takeih tai keke u vini Pol

12 Out mulan, Siu tei keil alah ruai ka amumon hatkatien takeih tai avit irkantei mun anien ka irmuntei mun oai hetokol avong koa keil u vini Pol.
13 Koakeil vasi koa amae en lingkatien koanik amulin hanumau elu (40).
14 Evus, keil uva ven asuv keil onen pris keil ka elda keil one emun ka avit meseini min keil avit, “Komai memumon hatkatien takeih tai keke meherkan etai anien hetokol avong koa mehou vini Pol. Ka munak mehekum vuli, Ahi hesan mahien min komai.✡
15 Sakini, kami hetal min koakeil ten kaonsel mihesan selusien heha ven avat onen meatin tavaeen keil keke valamun Pol vamai ris ekok. Miheluvos mihehit emi vati mivalei rahit usite onen hati tamun. Ka komai, meheto suai ka mehetosini en sise keke mehouasi, ka hemat navong hertokoltei mau kami.”
16 Ka meteilau onen Pol kur longlongien usil lingkatien enek. Sakini, muloh va ven teim onen meatin tavaeen keil koa amaeni va les avov onen. Evus, vit mesein lingkatien koanik min Pol.
17 Sakini, Pol vise meatin tavaeen tai emai ka viteni mini vit, “Kilamun meatin hau ekek heha heles avat houlu onom keke vahit mesein selusien tai mini.”
18 Sakini, meatin enek mulamuni va les avat houlu ka viteni mini vit, “Pol koa mul en eim takeih vise inau numai veni, ka vis inau makur meatin hau ekek vamai venuk veni kur selusien tai koa en vati vahit meseini minuk.”
19 Sakini, avat houlu vuli kat hen meatin hau enek, ka kur seh eni. Evus, visi vit, “Tahos. ?Em vati kovahiten sa minau?”
20 Sakini, kei viteni min avat houlu vit, “Tei en Siu keil amumon lingkatien takeih tai keke visuvong, keil imai ihisuk keke kilamun Pol heha en kaonsel one hesuval koa e vati avahis risi ven tounah tai en usite onen.
21 Ka konousiltei li asa koa ihiteni, veni vangi meatin keil one ito suai itosini. Anatin, meatin hanumau elu (40), vuo muli, amumon hatkatien takeih keke keil irkan etai anien ka irmun etai oai hetokol avong koa u vini Pol. Kosa etin, asak mesei tuai ka amul arosinuk kovamaen Pol vaha en he.”
22 Navong avat houlu long vasi selusien onen, viteni mini vit, “Konahitentei min etai meatin sav keke kumai koviten selusien koanik minau.” Evus, sila meatin hau enek eva.

Ahi sakin koakeil ten kavmen ten out Rom avating koe moulien onen Pol

✡ **23:11:** Umen 18:9; 19:21; 27:24; 28:16,23 ✡ **23:14:** Umen 25:3

23 Sakini, en mendilah koanek, avat houlu vise avat elu ten vangi meatin tavaeen keil lumai veni ka viteni min keilu vit, “Milhesak mesein meatin tavaeen keil onamil hehi handred elu (200) keke avaha Sesaria en naen klok en vongien ekek. Mihoual vituai hetal min meatin heite hanumau etel ka halualim emun (70) koa amul amuloh en hos keil, ka hetal min meatin tasesalien handred elu (200) emun.

24 Mihesan hos keil min Pol emun keke valoh eni, ka mihelamun revi heha mihelingi en hen avat ten kavmen ten out Sudea koa ro en taon ten out Sesaria koa isen Filiks.”

25 Evus, avat houlu enek mutis leta tai keke isani min avat Filiks koa viteni mukok:

26 “More avat ten kavmen Filiks,

“Inau, Klodias Lisias, naviten more mendilah minuk.

27 “Meatin koa nasani vat minuk keisom, Siu keil avuli kati ka vesesal avou vini. Ka navong navotini ka nalei kilea vi koan Rom tai, nakalah namita ka nakulati ran he keke mating koe moulien onen.✡

28 “Evus, ek vati mailea asa tisa koa avit kei mumoni koa sakin keil amumoni mukonek mini. Sakini, nakuri va ven kaonsel one.✡

29 Ka navong namul naraengon selusien keil one, navotini keke keil aselus tisa va kati ven avit kei kumvulvul en hati mengkatien keil one enges. Ka meatin enek romumon etai tounah vatisa koa vavinvin avou vini vuo avalingi en eim takeih veni.✡

30 “Evus, nakur longlongien usil lingkatien koa vangi meatin tai amumoni keke avou vini. Sakini, hatte tas, nasila emai venuk. Ka nameng kat koakeil amul aselus tisa va kati keke ihat venuk ka ihit lein usite one minuk. Namundemi tounah vasi mahiteni minuk keitinek. Namasmasuk.”✡

31 Meatin tavaeen keil ekek along kat asa koa avat houlu one meng kat keil eni. Sakini, en vongien enek, keil uva ral min Pol ka arokol taon ten out Antipatris. 32 Out mulan, meatin tavaeen keil koa amual enges, uva ris Serusalem. Ka koakeil amuloh en hos keil amulamun Pol uva.

33 Navong keil arokol taon ten out Sesaria, uva ven avat ten kavmen, asan leta onen avat houlu one mini, ka alokovein Pol en hen.

34 Navong avat Filiks vuli leta koanek evus, vis Pol vahit kilea provins koa kave kei ka ien. Navong votini keke Pol ten out Silisia,✡

35 viteni mini vit, “Mal. Nimaenuk kihit lein usite onom en kot navong koakeil aselus tisa va katuk imai itokol out ekok.” Evus, avat Filiks meng kati keke ilei kokoe en Pol en mari eim

✡ **23:27:** Umen 21:30-33; 22:27 ✡ **23:28:** Umen 22:30 ✡ **23:29:** Umen 18:14-15; 25:18-19; 23:6; 23:9; 26:31; 28:18 ✡ **23:30:** Umen 24:5-8; 25:5 ✡ **23:34:** Umen 22:3

koa asuv houlu Herod mumoni.*

24

Pol vit usil usite onen en meten avat Filiks

1 Avong elim (5) mai muli, ka Ananaeas, asuv houlu onen pris keil, va en out Sesaria ral min tei en elda keil ten out Serusalem. Loia one emun musil keil umai, isen Tetalas. En avong ten kot, keil amulomal en meten Filiks keke avahit lein usite one mini.✡

2 Alah ruai evus, Filiks visi avalamun Pol vamai neim. Navong mai, Tetalas san selusien onen va kat Pol en meten Filiks vit, "Avat ten kavmen Filiks, veni kolosil kat komai ral min tahosien, komai mero en tomat lisenges. Ral min ileilien onom, koviles tounah houlu mai tahos imok keke vakataun meatin keil ten kantri koanik.

3 En out vasi, komai mesi komai imok ven losilkatien onom, ka emai vati mevahiten hihuri minuk veni.

4 "Kosa, emai rovattei mevapurun avong onom vahi houlu, ka, musil tahosien onom, mepeahik eli keke kisan ralingom ten avong hetamureis ka kimaen komai mevaselus usil usite koanek minuk.

5 Komai mevotini keke meatin ekek vi vatkeih tai koa mul sakin marmari rea keil mul kikistal en vangi Siu keil en out vasi netan koa mul va ien. Kei vi avat ten vangi meatin keil tai koa amusil hihiseien onen meatin tai ten out Nasaret.✡

6 Ka en out Serusalem, kei sak visi voumon sakien tai en Eim Votut onen Siu keil keke vasakini vamai vahilehilu en meten Ahi, sakini, komai mevuli kati.

7 *

8 Ka munak kilei rahit revi usite onen meatin ekek, keik kilong kilea ran kei sasen keke tounah vasi keil koa komai memul mevit usili vi anatin."

9 Ka Siu vasi keil koa amul en kot amae en selusien onen Tetalas avit tounah vasi koa viteni vi anatin.

10 Navong Tetalas selus en usite onen Siu keil evus, avat Filiks rie en hen keke Pol kilea vamai ka vahit kilea usite onen mini. Sakini, Pol mai ka viteni mini vit, "Avat Filiks, kosa, inau numai en metom keke mahit kilea usite onak en selkututien ekek ral min sien. Nasi inau houlu veni nakilea keke sua keil houlu, keik komul kolei rahit usite onen meatin keil houlu ten kantri koanik en sakien tai koa mal.

11 Munak kihis meatin keil ekek, keil akilea revi keke avong teindan elu (12) en-

* **23:35:** Asuv houlu Herod enek vi Mari Herod koa mat katau en avong koa Iesu avasi. Kei varei meng kati keke avoumon mari eim enek. En avong onen Pol, meatin tavaeen keil enges amul aro ien. ✡ **24:1:** Umen 25:2 ✡ **24:5:** Umen 17:6; 24:14 * **24:7:** Tei en tus matu keil ten Umen aso ruain selusien enek koa vit, *"Ka navong mesak mesei keke mevasan mahien mini musil mengkatien keil orer, Lisias, avat houlu onen meatin tavaeen keil, mai mumoni keih min ir ka kulati ran her. Evus, kei meng kat komai keke memai ekok mevahit lat sakien tisa onen meatin ekek en metom".*

ges muli keke nuva en out Serusalem keke maha netan min Ahi ekonek.✡
12 Ka navong Siu keil avotinau, narmultei masel vatal min etai meatin en teahu ten Eim Votut, vuo narmultei matit vatal min meatin keil en eim tahihiseien etai vuo out sav tai en out Serusalem.
13 Siu keil ekek asakras avatie lat anatinien ten etai sakien tisa koa amul aviteni keke namumoni.
14 "Ka tounah tai koa aviteni usil inau vi anatin, inau nuva netan min Ahi onen avu orer keil musil sakien keil koa Iesu visein komai eni, koa Siu keil ekek avit romaltei. Ka inau emun nakur anatin keke tounah vasi koa amutisi en mengkatien onen Mosis ral min tisien keil onen provet keil.✡
15 Desien onak vatte tas en desien one koa vit Ahi hesakin meatin vasi keil imoul eris ran matien keke Ahi houmon kot en keil vasi, koakeil amal en meten ka koakeil armaltei.✡
16 Sakini, en avong vasi, nasak visi moumon tounah vasi keil en sise tai hesakin inau nirmemoutei en meten Ahi ka en meten meatin sav keil.✡
17 "Sua keil houlu, inau narrotei en out Serusalem. Evus, noeis, numai ris keke makur mani vakataun meatin keil onak ten out Isrel koa tounah one tovuol, ka masan sanien votut keil onak vaha min Ahi.✡
18 Ka navong namul namumon tounah keil ekek, Siu keil enek avotin inau en teahu ten Eim Votut onen Ahi. Ka en hati avong enek koa avotin inau, namul namum vasi sakien keil koa hemotein inau en meten Ahi. Ka, navong avotin inau, narmultei vatal min etai vangi meatin keil, ka narmultei moumon etai rea. Namules mukok.✡
19 "Ka en avong enek, Siu tei keil aka en provins ten out Esia, ka keil varei amumon rea enek. Vatahos imok vahit keil emun aval ekok kosa keke avahit kilea sakien sa koa tisa ales inau namumoni.
20 Vuo kimaen koakeil aro ekok keke avahiten etai tounah koa tisa koa avotin inau namumoni navong namulomal en mete ka alei rahit usite onak en kaonsel one.
21 Vahesa akilea avahitenis keke namulomal en mete ka naviso en selusien enek navit, 'Inau namul namulomal en metomi kosa veni nakur anatin keke meatin keil akilea avamoul eris ran matien.' "✡
22 Navong Pol selus evus, Filiks, koa kilea revi sakien onen Kristin keil, meng kati keke kot enek heseh hetokol avong sav tai. Kei viteni vit, "Navong Lisias, avat houlu onen meatin tavaeen keil, hemai hetokol out ekok, inau nitalimal en selkututien onami suk."
23 Evus, Filiks meng kat meatin tavaeen keil onen keke ilei kokoe ris en Pol, ka imaeni houal rahit eim

✡ **24:11:** Umen 21:17; 8:27 ✡ **24:14:** Umen 24:5 ✡ **24:15:** Dan 12:2; Sion 5:28-29; Umen 23:6 ✡ **24:16:** Umen 23:1 ✡ **24:17:** Umen 11:29-30; Rom 15:25-26; Kal 2:10 ✡ **24:18:** Umen 21:26-27 ✡ **24:21:** Umen 23:6; 24:15

takeih enek ka imaen time keil onen imai isao eni ka ikatauni.✡

Pol mul en eim takeih en hen avat Filiks sua elu

24 Avong vahis mai muli, Filiks mai ral min ahin onen koa isen Drusila keke luva en out koa Pol ro ien. Ason vi ahin Siu tai. Evus, Filiks san selusien keke avalamun Pol vamai keke luvalong selusien onen usil demkatien onen en Iesu Kristo.
25 En selusien onen, Pol vit usil mukave Ahi en vat meatin keil avoumon tounah koa mal, avalei kat revi sakien keil one, ka mukave Ahi helei rahit usite onen meatin vasi keil en Mari Kot onen en keite ten tounah vasi. Ka navong avat Filiks longe mukok, metau houlu. Sakini, viteni min Pol vit, "Koselus vinvin ten avong kosa. Kiha ris. Ka navong nihotin ahho, nihisok kimai ris venau."✡
26 Ka, en hati avong enek, Filiks mul mundemi keke Pol hesan mani mini. Sakini, ven koanek, lisenges Filiks vise keke vaselus vatal mini.

27 Sua elu mai muli, ka meatin tai kur vulin Filiks ka mai vi avat hau ten kavmen ten out Sudea, isen Porkas Festus. Ka en avong enek, Filiks romaentei Pol vaha vamaluv ran eim takeih suval koa mengkatien ten out Rom viteni. Vuo, lokoveini mules veni en rovattei vasakin Siu keil avavuroh kati.✡

25

Pol visi keke kavmen ten out Rom vamaen mari asuv houlu one valei rahit usite onen

1 Festus emai en taon ten out Sesaria keke vakur rohtoh en umen ten avat ten kavmen ten provins ten out Sudea. Evus, avong etel (3) mai muli, kei lokovein taon ten out Sesaria ka va en out Serusalem.
2 En out enek, avat keil onen pris keil ral min avat keil onen Siu keil umai keke avalesi. En meten Festus, Siu keil ekek aselus va kat Pol, ka avisi✡
3 voumon keil avalonge vatahos, ka vamaen Pol vamai en eim takeih koa mul en out Serusalem. Keil avisi mukok veni keil amumon lingkatien tai tuai keke avou vini Pol en sise.✡
4 Ka Festus viteni min keil vit, "Pol mul en eim takeih en out Sesaria. Ka, hervitei tuetin, inau niha ris en out enek.
5 Hemukonek, vahesa avat keil onami akilea avamai avapil vatal min komai ka mehoual vituai en out Sesaria. Munak meatin ekek mumon tounah tisa, keil akilea avahiteni ekonek."✡
6 Festus ro avong outel (8) vuo avong halualim (10) ral min keil en out Serusalem. Evus, va ris en out Sesaria. Ka, en avong lati teni, kei rondan en out ten kot onen, ka meng kat meatin tavaeen keil onen avakur Pol vamai neim.✡

✡ **24:23:** Umen 27:3; 28:16,30 ✡ **24:25:** Sion 16:8 ✡ **24:27:** Umen 25:9 ✡ **25:2:** Umen 24:1; 25:15 ✡ **25:3:** Umen 23:15 ✡ **25:5:** Umen 23:30 ✡ **25:6:** Umen 25:17

7 Navong Pol mai, Siu keil
koa aka en out Serusalem
akarahiti ka avit lat mari
sakien tisa keil houlu koa
avit Pol mumoni. Ka keil
asakras avatie lat anatinien
ten asa koa amul aviteni.✡
8 Ka Pol vit kilea usite onen
en mete vit, "Inau narmu-
mon etai tounah vaha kat
mengkatien keil onen Siu
keil, vuo vaha kat Eim Votut
onen Ahi, vuo vaha kat mari
asuv houlu ten out Rom."

9 Ka Festus en vati vasakin
Siu keil avasi keil ven umen
onen. Sakini, vis Pol vit, "?
Keik em vati kovaha en out
Serusalem keke numon kot
venuk ekonek?"✡

10 Ka Pol vit kesi mini vit,
"Vuo. Nirmaentei. Kosa,
namulomal tuai en out ten
kot ten kavmen ten out Rom.
Ka out ekek varei vi out koa
mal keke keik kovoumon kot
venau eni. Keik kokilea tuai
keke narmumon etai tounah
vaha kat Siu keil.
11 Munak vi anatin keke
inau nakumvul etai mengka-
tien vuo namumon etai
tounah tisa keke mamat
veni, inau narsak vistei
malohosai rani. Ka munak
selusien keil one usil inau
vi luvosien enges, meatin
tovuol kilea vasa lat inau
maha en he. Sakini, inau
navisuk Festus keke kimaen
inau maha en out Rom
keke mari asuv houlu varei
helei rahit usite onak en kot
onen."

12 Sakini, Festus selus ral
min meatin takataunien
onen. Evus, mai ris ka vit
kesi min Pol vit, "Kovis inau
keke kovaha kovales mari
asuv houlu ten out Rom,
sakini, nisanuk kiha kilesi."

Avat Festus selus usil usite onen Pol min asuv houlu Akripa

13 Avong vahis mai muli,
asuv houlu Akripa mai en
out Sesaria ral min tunahin
koa isen Bernis keke luvasan
selusien keke luvakur revi
Festus en umen hau onen.
14 Navong keilu luro ral
mini avong vahis, Festus
selus usil usite onen Pol
min asuv houlu Akripa
vit, "Navong Filiks vi avat
ten kavmen ekok, kei ling
meatin tai en eim takeih, ka
ro veah ekonek.✡
15 Ka navong inau nuva
en out Serusalem, asuv keil
onen pris keil ral min elda
keil onen Siu keil umai ve-
nau. Ka navong umai ve-
nau, aselus tisa va kati ka
avis inau keke masan matien
mini.✡
16 Ka naviteni min keil
keke koanik rovitei sakien
onen me-Rom keil keke ava-
maen meatin tai vaha vakur
mahien navong rovatei veah
en kot. Vuo, helamu, rolei
rahit usite onen en kot keke
heles vativieh keil onen ka
helong revi asa tisa koa avit
mumoni. Evus, romaeni
hesan selusien vahit lein
usite onen en mete.
17 "Ka navong keil umai en
out enek, narrountei. Vuo.
Navong out mulan, navise
ruain meatin keil umai ka
merondan en kot. Evus,
nameng kati keke meatin
tavaeen keil onak avala-
mun Pol vamai valomal en
metok.✡

✡ **25:7:** Umen 24:5-6; 24:13 ✡ **25:9:** Umen 24:27 ✡ **25:14:** Umen 24:27 ✡ **25:15:** Umen 25:1-2 ✡ **25:17:** Umen 25:6

18 Ka navong vativieh keil onen amulomal keke avason selusien one vaha kati, selusien one rorokoltei tounah keil koa inau namundemi.✡
19 Keil amusel ral mini usil hati tounah keil en usite ten demkatien one, sakien keil one, ka meatin tai isen Iesu. Keil avit kei mat ka vuol tuai. Ka Pol kur anatin eni keke Iesu moul veah mules.
20 "En avong enek, narkileatei varei hemukave nihotin anatinien ten selusien keil one. Sakini, navis Pol munak en vati vaha en out Serusalem keke keil umon kot eni ka ilei rahit usite ten tounah tisa koa avit mumoni.✡
21 Ka Pol en rovattei, ka vis inau keke hetos en hek hetokol avong koa nakilea masani vaha en out Rom keke mari asuv houlu varei houmon kot eni."✡
22 Navong asuv houlu Akripa longe mukok, viteni min Festus vit, "Inau emun, ek vati malong selusien onen meatin enek."✡

Sakini, Festus vit kesi vit, "Tahosis. Visuvong varei keik kilonge."

23 Visuvong teni, avouhou revi min asuv houlu Akripa keilu Bernis en ale tai ka akur revi keilu lumai neim en out ten lahruaien. Avat keil ten taon enek ral min avat keil ten meatin tavaeen keil amulamun keilu uva aling keilu lurondan en out ten houhouen en meten meatin keil. Navong keil vasi arondan evus, avat Festus meng kat meatin tavaeen keil onen keke avalamun Pol vamai neim.✡
24 Navong Pol mulomal en mete, Festus viso vit, "Asuv houlu Akripa ka kami vasi koa mimul en out enek ral min komai, nakur revi kami vasi en avong kosa. En metomi, meatin tai mul mulomal koa Siu vasi keil ten out Serusalem ka ten out ekok amul aselus tisa va kati minau. Keil amul apeah inau keih keke mata koteh moulien onen.✡
25 Ka inau narvotin etai tounah vatisa koa kei mumoni keke vaha vamat veni. Sakini, navong meatin ekek vis inau masani vaha en out Rom keke mari asuv houlu valei rahit usite onen en kot, namaeni.
26 Ka narkurtei veah etai tounah vamal keke matisi usili vensa varei namul nasani vaha en out Rom. Sakini, nakuri emai en metom, asuv houlu Akripa, ka en metomi vasi keke, navong rovis revi ka rovotin usite onen, nakilea esuk matis etai tounah usili.
27 Veni namundemi keke romaltei munak nasan vatkeih tai vaha min keil ka narvit kileatei vensa namul nasani va."

26

En kot, Pol vit kilea usite onen en meten asuv houlu Akripa

1 Evus, asuv houlu Akripa viteni min Pol vit, "Namaenuk keke kovahit lein

✡ **25:18:** Umen 18:14-15; 23:29 ✡ **25:20:** Umen 25:9 ✡ **25:21:** Umen 25:11-12 ✡ **25:22:** Luk 23:8 ✡ **25:23:** Mat 10:18; Mak 13:9; Luk 21:12 ✡ **25:24:** Umen 25:2,7,15; 22:22

usite onom usil tounah keil tatisa koa avit komumoni."

Sakini, ral min hen, Pol vis meatin keil avato raeng. Evus, selus vit,

2 "Asuv houlu Akripa, nasi nau houlu ven ahho koanik koa asani minau keke mahit lein usite onak usil tounah tisa koa Siu keil amul aviteni avit namumoni.

3 Tahos keke keik kovalonge, veni kokilea revi sakien vasi keil onen Siu keil tuai ral min selien keil onomai emun. Sakini, navisuk eli keke kilong inau avong hehi havivis.

4 "Siu vasi keil akilea moulien onak, navong navi ehon tai mai rokol avong kosa, ka asa namumoni en out onak kati ka en out Serusalem emun.

5 Munak kihis keil eni, keil sase enges akilea avahiteni keke, mulamu, inau namul en vangi Siu keil koa avise en Farasi koa along katiat en mengkatien keil onomai mulin vangi Siu sav vasi keil.✡

6 Ka kosa, namulomal en kot ekek veni namul naling demkatien onak en hatkatien koa Ahi mumoni ral min avu onomai en avong mulamu.✡

7 Meatin vasi keil koa aka en mari vatiamal teindan elu (12) onomai, koa uva netan min Ahi meneai rokol vongien, keil vasi emun aling demkatien one eni keke hatkatien enek hemai hehi anatin. Sakini, asuv houlu, Siu keil ekek aselus tisa va kat inau ven demkatien onak en hatkatien koanik."

8 Evus, Pol viles ka les Siu keil ka viteni min keil vit, "? Vensa varei kami, Siu keil, mirkurtei anatin eni keke Ahi sakin meatin tai moul eris ran matien?

9 Mulamu, inau mun namundemi mal keke moumon tounah houlu vasak purun koakeil koa aling demkatien one en Iesu ten out Nasaret.✡

10 Ka en out Serusalem namumoni mukonek. Avat keil onen pris keil asan keihoen minau keke maha mahuli kat meatin keil onen Ahi ka mason keil avaha en eim takeih. Ka navong avat onen Siu keil e vati avou vini Kristin tei keil, inau mun namae en rendemien one.

11 Ka avong keil houlu, nuva en eim tahihiseien onen Siu keil keke malekat vis keil. Ka navong navotin tei en keil ien, namu purun keil keih keke vasakin keil avaselus vatisa kat isen Iesu ka umon hatkatien keke irmusiltei mun. Tinok tisa houlu kat keil, sakini, nuva en taon sav keil emun koa soutin keke malekat keil keke nakilea mapurun keil ien."

En kot, Pol selus usili mukave Iesu kistal mini en sise va en out Damaskas

12 Pol selus eris min asuv houlu Akripa vit, "Musil rendemien koanek, en avong tai, avat keil onen pris keil asila inau nuva en out Damaskas ral min keihoen one keke nihuli kat Kristin vasi keil ekonek.

13 Ka naviteni anatin minuk, asuv houlu, navong namul namusil sise nuva,

✡ **26:5:** Plp 3:5-6 ✡ **26:6:** Umen 23:6; 24:15,21; 28:20 ✡ **26:9:** Umen 8:3; 22:4-5

mal en taviai, muohien tai kistal ka out nesa koa ritin keih mulin meteiai. Muohien enek mai karahit inau ral min meatin keil koa amual vituai ral minau.
14 Sakini, komai vasi memot mevita en atan. Ka inau, nalong ren meatin tai koa selus minau en selusien ten Hibru vit, '!Sol, Sol! ?Vensa varei komul kosak purun inau? Komul kosan mahien minuk sasom enges navong komul kovae vatal minau. Keik kosuval buluk tai koa masta onen mul mutahi navong mumon vatin.'
15 "Ka inau navit, '?Asuv, keik sei?'
"Ka kei vit kesi minau vit, 'Vi inau Iesu, koa keik komul kopuruni.
16 !Mea! Nakistal venuk kosa veni narie latuk tuai kovamai kovahi meatin toumien onak. Inau naling kati keke kiha kihit mesein asa koa kolesi usil inau kosa, ka asa koa nitie minuk en avong keil koa hemai.✡
17 Inau nilei kokoe enuk keke meatin keil kati onom irpuruntei keik. Ka nilei kokoe enuk emun ran koakeil arvitei Siu. Veni namul nasilak kovaha ven keil varei.✡
18 Namul nasilak ven koakeil arvitei Siu keke kovakataun keil avalei kilea en meneai ten anatinien keke ihiles ran mankoli koa amul ien. Anatin, kikataun keil imea ran hen Temat ka keihoen onen, ka imai en hen Ahi ka keihoen onen. Hemukonek, navong keil iling demkatien one enau, koa navi Kristo, Ahi houmon methos en keil ka hermundem kattei mun tisaen keil one. Hevus, Ahi hekur revi keil imai ikur vulie keil hetal min meatin sav keil koa Ahi ling seh en keil avahi onen veni amul aling demkatien one enau.' "✡

En kot, Pol selus usil umen onen

19 Pol viteni mun vit, "Sakini, asuv houlu Akripa, namusil revi leisanien ten out nesa koa nalesi.
20 Sakini, en out Damaskas, navitehiteni min Siu vasi keil keke mal ihiles ran tisaen keil one ka umon tounah keil koa hetie lati keke asan moulien one tuai min Ahi. Evus, navitehiten vati selusien enek emun min Siu keil en out Serusalem, ka en out vasi en provins ten out Sudea. Evus, navitehiteni emun min koakeil koa arvitei Siu.✡
21 Ven sakien enek varei, Siu keil avuli kat inau en Eim Votut ka asak visi avou vini inau.✡
22 "Ka Ahi kataun inau en umen enek navong kistal rohtoh enau mai rokol avong kosa. Sakini, nakilea mamulomal en metomi ekok ka mavitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min kami vasi, min kami koa mivi hetetamen keil, ka min kami meatin kuren keil. Ka tounah koa namul navit usili suval etin asa koa Mosis ka

✡ **26:16:** Esek 2:1 ✡ **26:17:** 1Kron 16:35; Ser 1:7 ✡ **26:18:** Aes 35:5; 42:7; 61:1; 42:16; Efes 2:2; Kol 1:13; Dut 33:3-4; Umen 20:32 ✡ **26:20:** Umen 9:19; Mat 3:8 ✡ **26:21:** Umen 21:30-31 ✡ **26:22:** Luk 24:44

provet keil telamu avit luvati avit hekur out.✡
23 Keil aviteni keke Mesaea koa Ahi vat kati vit hesani hemai, hekur mahien, ka hemat. Hevus, hemoul eris ran matien helamu en meatin sav keil ka hetie lat sise ten meneai min meatin vasi keil, min Siu keil ka min koakeil emun arvitei Siu."✡
24 Navong Pol mul semau selus kilea usite onen en kot mukok, avat Festus viteai vit, "! Pol, kovi vau vareis! Ileilien onom mariso ramat ka mules purun vatum."
25 Ka Pol vit kesi vit, "Asuv Festus, inau narvitei vau. Vi selusien keil ten anatinien ka ileilien koa namul nasani min kami kosa.
26 Asuv houlu ekek kilea anatinien ten tounah vasi keil ekek tuai, ka nakilea mahitenis vamal mini. Kei kilea revi veni tounah keil enek rokurtei out en sise tai koa mul suai.✡
27 "? Ka mukave enuk, asuv houlu Akripa, kokur anatin en asa koa provet keil amutisi? Nakilea kokur anatin eni."
28 Ka Akripa vit kesi mini vit, "?Pol, komundemi kovit kokilea kovakalah kovahiles inau mamai mahi Kristin tai vamukonek? Vuo, kosakras."
29 Ka Pol viteni mini vit, "Inau namul navis min Ahi venuk, ka ven kami vasi koa mimul milong selusien keil onak kosa, keke kami mihemai mihehi Kristin hesuval inau … ka en kami, sen keil ekek en hek keilu hetovuol en hemi. Ka rovitei etai tounah minau munak kimai kihi Kristin hekalah vuo en avong tai koa hemai veah."
30 Navong Pol selus evus, asuv houlu Akripa, avat ten kavmen Festus, Bernis, ral min koakeil vasi koa amul arondan ral min keitel en kot, amea ka uva.
31 Ka navong amul uva, keil aviteni min keil eris avit, "Meatin enek romumon etai tounah keke vaha vamat veni vuo vato en eim takeih veni."✡
32 Ka Akripa viteni min Festus vit, "Vahit meatin enek varvistei keik keke kovasila vaha ven mari asuv houlu ten out Rom, tahos imok keke kovalokoveini vamaluv vaha."✡

27

Aling Pol va en sip tai vaha en out Rom

1 Navong avat Festus les ahho keke valing Pol va en sip keke vaha en mari taon ten out Rom en provins ten out Itali, ling meatin sav keil emun koa amul en eim takeih uva. Ka inau Luk emun namusil keil meva. Ka Festus ling komai vasi en hen meatin tai koa isen Sulias. Kei vi avat tai onen vangi meatin tavaeen keil koa avise keil en 'vangi meatin keil onen mari asuv houlu ten out Rom.'✡
2 Sip enek ka en taon ten out Atramitiam, ka amul asak meseini keke vaha en pasis keil ten provins ten out Esia. Evus, komai mevina en

✡ **26:23:** Luk 24:46-47; Aes 42:6; 49:6 ✡ **26:26:** Sion 18:20 ✡ **26:31:** Umen 23:29 ✡ **26:32:** Umen 25:11 ✡ **27:1:** Umen 25:12 ✡ **27:2:** Umen 19:29; 20:4

sip enek ral min koan Masedonia tai koa ro en out Tesalonaeka, isen vi Aristakas.✡

3 Memuloh en sip enek, ka, en avong lati, merokol pasis ten taon ten out Saedon. Ka avat Sulias mumoni tahos min Pol. Sakini, maen Pol va les time keil onen en out Saedon keke akilea avasan etai kataunien mini.✡
4 Navong melokovein out Saedon, eang mul muhuh keih. Sakini, meva mekarahit aelan ten out Saepras, meva en usite en out koa atas tahos neli eni.
5 Evus, memu koteh atas vesesal ven provins keilu ten out Silisia ka Pampilia, ka meson angka en taon ten out Mira koa mul en provins ten out Lisia.
6 En out enek, mivut miva ut ka avat Sulias votin sip tamun koa vi onen meatin keil ten out Aleksandria koa amul asak mesei vaha en provins ten out Itali. Sakini, kei vis vatihos teni keke vamaen komai vasi mevaha ien.

7 Navong memuloh en sip, avotini keke eang keih vareis, sakini muloh memerau enges avong vahis. Avong vahis mai muli, ka merokol out tai vesesal ven taon ten out Nitas. Navong vatihos lesi keke sip sakras valoh vamal veni eang keih veah, viles sip ka meva memusil aelan ten out Krit, en usite koa atas tahos neli. Evus, sip muloh eva vesesal ven veisil ten out Salmone.
8 Vatihos votini keih keke vasakin sip valoh, ka memuloh memerau meva vio … merokol out tai koa avise en ‘More Pasis’ koa mul vesesal en taon ten out Lasia.

9 En out enek, melesi keke mepurun avong houlu tuai en sise ka, ven koanik, komai memul tuai en avong keil ten an tisa (avong koa Siu keil uval ran anien ven ‘Avong koa Avul Lat Tisaen en Ara’✡* muli tuai). Sakini, navong avat onen meatin tavaeen keil ka koakeil ten sip amul amundem usili, Pol san rendemien onen min keil vit,
10 “More avat keil, en lesien onak, nalesi keke sise orer hekeih ramat. Sip ekek hemahoi vasi, tounah vasi keil koa amul ien ivuol, ka tei en ir imatmat.”✡
11 Ka Sulias, koa vi avat onen meatin tavaeen keil, kei raengon rendemien onen vatihos ten sip ral min meatin koa sip vi onen. Kei mundem heisav en selusien onen Pol.
12 Keilu luviteni min Sulias luvit pasis koa amul ien rotahostei en avong keil ten an tisa. Sakini, vesesal meatin vasi keil koa amul en sip e vati avasak visi avaha avaloh ven more pasis tai koa mul en out Finiks en usite sav ten aelan enek ten out Krit keke avato ien en avong keil ten an tisa. Pasis

---

✡ **27:3:** Umen 28:2; 24:23 ✡ **27:9:** Lev 16:29 * **27:9:** Avong koa Avul Lat Tisaen en Ara vi avong votut tai koa Siu keil amumoni en keite ten avati Septemba. Ka avong rohtoh ten Septemba va rokol keite ten avati Febuari vi avong ten an tisa koa rotahostei keke sip keil avaloh ien. ✡ **27:10:** Umen 27:22

enek seha en usite vasi keilu, tai en saotwes, ka tamun en notwes.

Eang takeih tai rui lat sip koa Pol mul ien va en mesaiuai

13 Navong more eang tai ka en out saot mai ven komai, meatin keil ten sip amundemi keke tahos keke meheha mehoumoni hesuval koa keil aling kati. Sakini, keil aleh lat angka ka memuloh vesesal enges en out ut miva.
14 Rovitei tuetin, avisu en eang takeih tai koa tisaso koa ka en out ut ka rui lat sip va mok en mesaiuai.
15 Veni eang enek mul muas sip houlu ka mesakras mevahiles mevousil ris sise onomai, memaenis keke eang muh komai miva en mesai varei.
16 Komai mero suai ten avong havivis navong miva meka en usite saot ten titi aelan ten out Kaoda. En out enek, memum keih keke mevaling revi bot ten sip enek.
17 Navong boskru keil ten sip aling revi bot mai nesa evus, keil ason viau keil eva en atas vaha en hehen sip ka arati kat sip eni veni atas nou pahasi. Veni keil ametau keke sip naherae en amae ten kantri ten out Libia, aleh sel va netan ka arutun angka vita netan keke sip valoh vamerau neli.
18 En avong sav teni, melesi keke eang enek mules muhuh keih ka atas mul veah mu purun sip koa memul ien. Sakini, ason hati tounah koa amul en valengei sip va en atas keke vasakin sip vamelala imok.
19 Ka en avong lati teni emun, keil ason tounah keil ten sip koa ameas eva en atas.
20 Memuloh mukonek avong houlu koa mesakras mevales meteiai vuo hitu keil keke mevalei kilea sise onomai eni veni mahmah mul koe teilang ka eang keih vis keih. Sakini, desien onomai mot ka memundemi keke mehematmat en atas enek.
21 Evus, navong Pol lesi keke meatin keil arkaniantei ten avong houlu, mea mulomal en mete ka viteni min keil vit, "Meatin keil, vahit mivalong revi selusien onak ka rovarlokoveintei out Krit, rovatos vatahosis ka sip ka tounah vasi koa mul ien varvuoltei en atas vasuval koanik.
22 Avaseini mukok, minametautei mun. Meatin hetovuol hevuol. Sip enges hevuol.✡
23 Nakilea en koanek veni, en vongien, angelo tai onen Ahi onak koa nuva netan mini, kei mai kistal minau ka viteni minau vit,
24 'Pol, konametautei. Ahi ling kati keke keik kiha kilomal en meten mari asuv houlu ten out Rom. Ka anatin eli, Ahi maeni keke heting koe meatin vasi keil emun koa amul en sip koanik ral minuk keke irmattei.'✡
25 !Sakini, meatin keil, minametautei! Naling desien

✡ **27:22:** Umen 27:10,31 ✡ **27:24:** Umen 23:11

onak en Ahi keke tounah vasi hekur out hesuval etin asa koa angelo viteni minau.
26 Ka vi anatin keke sip enek heha heherae en aelan etai.”✡
27 Navong komai memuloh en eang enek wik elu (2) en Atas Medeterenia, en metavinavong, tei en boskru keil ten sip amundemi keke vesesal mevaha ut en out tai.
28 Sakini, keil ason viau en atas keke avahotin huinev ten atas vi asa, ka avotini keke rokol mita hanumau tai ka teindan oulu emun (37 m). Ka navong amuloh havivi tamun, ason viau eris ka avotini keke huinev teni rokol mita hanumau tai ka oulu emun (27 m).
29 Keil ametau keke sip naherae en etai mari ahat. Sakini, ason angka ehat (4) en voten sip ka meatin vasi keil avis min ahi keil one keke out valan vakalah.
30 Ka boskru tei keil amumon lingkatien tai keke avalokovein sip ka avalohosai. Sakini, aluvos avit e vati avaling angka keil en vatin sip emun, ka uva arutun vot ten sip vita en atas.
31 Navong Pol lesi mukok, va les avat onen meatin tavaeen keil ral min meatin keil onen ka vit leini vit, “Munak boskru keil ekek ilohosai ran sip, kami misakras mivamoul.”✡
32 Sakini, meatin tavaeen keil ara koteh viau ran vot ka alokoveini raheah eva.
33 Vesesal out valan, Pol sel kat meatin keil vasi keke avaanian vit, “Wik elu (2) tuai kami mimundemko houlu ka mirkaniantei.
34 Sakini, kosa, tahos keke miheanian keke vasakin avemi vakeih ka mikilea mivamoul. Ka minandemkotei, veni nakilea keke hetovuol en ir hevuol kosa.”✡
35 Navong Pol selus evus, kur hati veret tai ka san masmasien min Ahi veni en mete. Evus, vul vasi ka kani.✡
36 Navong alesi mukok, vati lat rendemien one ka keil emun akan hati anien tai.
37 Meatin vasi keil ten sip enek rokol handred elu hanumau etel ka teindan ahetai emun (276).
38 Navong keil vasi akanian vinvin, arivin bak vasi keil ten pulaoa koa amul en valengei sip eva en atas keke vasakin sip vamelala imok.

Sip koa Pol mul ien verae en amae

39 Navong out mulan revi, meatin keil ten sip alei ras out koa memul ien, ka ales titi pasis tai koa veien mul ien. Sakini, amundemi keke umon sip heha hesalini en veien enek.
40 Sakini, ara koteh angka keil avamarindu avaha en atas, ka ara koteh viau koa vuli kat stia ten sip. Evus, keil aleh tei en sel keil koa amul en vatin sip vina nesa keke eang kilea vatuin sip vaha ut. Sakini, sip koa memul ien muloh va vesesal imok ven veien enek.

✡ **27:26:** Umen 28:1 ✡ **27:31:** Umen 27:22 ✡ **27:34:** 1Saml 14:45; 2Saml 14:11; Mat 10:30; Luk 12:7 ✡ **27:35:** Mat 15:36; Mak 8:6; Luk 22:19; 1Kor 11:23-24

41 Ka navong sip mul muloh va, verae en amae ka sakras emun valoh. Anatin, vatin sip verae, ka tahe keil takeih amul amu pahas voten mai vi soksokeite.✡
42 Meatin tavaeen keil amumon lingkatien tai keke avou vini vatkeih vasi keil koa amul en he keke asakras avoue avaha ut ka avalohosai ran keil.
43 Ka avat one romaentei veni en vati voutut moulien onen Pol. Sakini, avat meng kat meatin vasi keil koa akilea avoue keke avahut avahita en atas ka avoue avaha ut.✡
44 Ka koakeil areingeingeni avoue, meng kat keil keke avalekat hati pilang keil ten sip ka itaheah eni iha ut. Ka en sise ekek, komai vasi merokol out ut ka memoul.

28

Pol kataun me-Malta keil ka keil akataun koakeil ten sip

1 Navong komai vasi merokol out ut, melong kilea esuk keke aelan koanik, avise en 'Malta.'
2 Meatin keil ten out enek amumoni tahos en komai ka akur revi komai. Keil amumon mari ahang tai ka memutae eni veni ous mul veah mus ka melong anni houlu.✡
3 Pol emun mul lah ruain av keke vasoni vaha en ahang. Ka navong mul soni va en ahang, tetal tatisa tai mea ran vangi av enek, kat hen ka mules murur eni.
4 Navong meatin keil ten out enek alesi keke tetal tai mul murur en hen Pol, keil aviteni min keil eris avit, "Vahesa meatin enek mu vini meatin keil, veni, avaseini romattei en atas, ahi orer koa rovise en 'ahi ten kot' romaentei kei vamoul."
5 Ka Pol kuvin tetal enek va en ahang, ka tounah tovuol vakula.✡
6 Meatin keil amul arosin hen vatetep vuo kei vamot enges vamat. Ka navong amul avong taveah neli ka arles etai tounah vakula, aviles rendemien one ka avit, "! Ei, vahesa meatin ekek vi ahi tai!"✡
7 Rovitei soutin ran out koa merokol ut eni, mari asuv ten aelan mul koa isen Pablias. Kei kur revi komai en atan keil osen ka lei kat revi komai avong etel (3).
8 En avong enek, tata onen Pablias mesai. Aven mutin ka musoh, sakini, mules matil en avet onen. Pol long usili ka va sao eni, ling hen en aven ka vis veni. Mumoni evus, ka tata onen Pablias mai ris tahos.
9 Navong meatin keil ten aelan akur longlongien usili, meatin sav vasi keil ten aelan koa amesai umai ven Pol, ka Ahi sak revi keil vasi.
10 Sakini, keil asan sanien keil houlu min komai. Ka keil aso ruain tounah sav keil houlu vakataun komai en sise onomai ten avong koa mehelokovein keil meheha.

Ahi mumon sise sav keke Pol kilea vaha en out Rom

✡ **27:41:** Umen 27:22 ✡ **27:43:** Umen 27:22,24 ✡ **28:2:** 2Kor 11:27 ✡ **28:5:** Mak 16:18 ✡ **28:6:** Umen 14:11

11 Avati etel (3) mero en aelan ten out Malta. Evus, mevotin sip tai onen meatin keil ten out Aleksandria koa ro suai en aelan enek ran an keil tatisa. Sip enek amusah veinan ahi elu eni koa avit luvi maeh keilu, isealu Kasto ka Polakis. Ka amaen komai meva ien.

12 Sakini, memuloh meva ka merokol taon tai ten kantri ten out Sisili koa avise en Serakus. Mero ekonek avong etel (3).

13 Evus, memuloh meva merokol taon ten out Rekiam en provins ten out Itali, ka mero ekonek avong tai. Out mulan, eang tai muhuh ka saot emai ka ruin komai memuloh lah. Sakini, en avong elu enges, meva merokol taon ten out Puteoli.

14 En out enek, mevotin tei en meatin keil koa avi Kristin tuai, ka avis komai mevato vatal min keil. Sakini, navong mero ral min keil wik tai evus, mekur ris sise onomai memual meva en mari taon ten out Rom.

15 Navong Kristin keil ten out Rom akur longlongien usil amaien onomai, keil amual umai avisu en komai en sise. Tei en keil amul arosin komai en mari eim tasalem en tounah ien ten out Apias. Ka tei keil arosin komai en taon koa eim tamatilien etel (3) mul ien. Ka navong Pol les keil, si houlu ka masmas Ahi ven keil.

Pol vit lein usite onen min Siu keil ten out Rom

16 Navong komai merokol mari taon ten out Rom, kavmen ten out Rom amaen Pol heha heto sasen en eim tai hetal min meatin tavaeen tai koa helei kokoe eni hetokol avong ten kot onen.✡

17 Avong etel muli, Pol vise ruain avat keil onen Siu keil umai en tondanien tai. Navong alah ruai evus, Pol viteni min keil vit, "Tuak keil ten out Isrel, inau numai ekok suval vatkeih tai veni meatin keil ten out Serusalem avuli kat inau ka aling inau en hen meatin keil ten out Rom. Amumoni mukonek minau, avaseini keke narmumon etai tounah vatisa vaha kat meatin keil orer, vuo vaha kat more sakien keil koa avu keil orer avisein ir eni.✡

18 Navong me-Rom keil ekonek umon kot en usite onak en selkututien enek, keil avit imaen inau nimaluv niha veni keil arvotin etai tounah koa namumoni keke avasan matien minau.✡

19 "Ka navong avat keil onen Siu keil asesein rendemien one, nalesi keke sise onak verai. Sakini, navisi keke imaen inau mamai ekok keke malomal en meten mari asuv houlu ten out Rom en kot onen. Ka narmundemtei keke nisan etai rendemien tatisa vaha kat meatin kati keil onak.✡

20 Sakini, navise ruain kami mimai ekok keke nakilea males kami ka mahit kilea min kami tounah vasi keil koa akur out enau. Ka ek vat kami mivailea keke sen keil ekek mul par kat

✡ **28:16:** Umen 24:23; 28:30 ✡ **28:17:** Umen 24:12-13; 25:8 ✡ **28:18:** Umen 23:29; 25:25; 26:31-32 ✡ **28:19:** Umen 25:11 ✡ **28:20:** Luk 2:34; Umen 24:15; 26:6-7

inau veni nakur anatin en kei koa Ahi vat kati min me-Isrel keil keke hesani hemai houtut ir vasi."✡

21 Avat onen Siu keil avit kesi mini avit, "Komai merkur etai leta vaka en provins ten out Sudea koa vaselus usiluk min komai. Vuo tuer tovuol koa vamai ekok vatal longlongien tai vuo selusien tatisa etai vaha katuk.

22 Ka komai emai vati mevalong tei ris emau rendemien keil onom veni mekilea keke, en out vasi, meatin keil houlu amul aselus tisa va kat vangi Kristin keil koa keik kovi tai en keil."✡

23 Sakini, avat onen Siu keil aling kat avong tai koa Pol kilea vaselus vatal min keil. En avong enek, Siu keil houlu umai en out koa Pol ro ien. Ka en visokon enek va rokol vongien, Pol vit kilea sise koa Ahi kilea vamai vahi asuv houlu onen meatin keil eni. Pol sak visi vatie lati keke Iesu vi Mesaea onen Ahi ka en mengkatien onen Mosis ka tisien keil onen provet keil.

24 Tei en keil akur anatin en selusien keil onen. Ka tei keil, aseseini avakur anatin eni.

25 Sakini, keil asel kutut ral min keil eris. Ka navong keil avit avaha, Pol son selusien ekek va min keil vit, "Asa koa Ninin Votut viteni min avu onami keil ka en provet Aesea anatin imok koa viteni vit,

26 *'Kiha kihit leini min meatin keil ekek kihit,*
"Kami mihelonge heha vio … ka miherlong kileatei.
Kami mihelele heha vio … ka miherlei kileatei."
27 *Veni meatin keil enek, tine keih.*
Ralinge mul ka e rovattei avalong tounah eni.
Mete mul ka apol kati.
Ka munak armumontei vamukonek, keil akilea avalei kilea tounah en mete,
ka akilea avalong kilea tounah en ralinge.
Anatin, munak armumontei vamukonek, ilea revi en aneite ten selusien onak en tine ka ihiles moulien one,
ka inau nimai nisak revi moulien keil one.' " Aesea 6:9-10✡
28 En keite ten selusien onen Pol, kei viteni min keil vit, "Sakini, kosa ek vat kami mivailea eni keke Ahi mul san more longlongien onen usil sise ten mututien va min koakeil arvitei Siu. !Veni keil ilonge ka ikur anatin eni!"
29 *

30 Sua elu, Pol ro en eim tai koa kei vuli en avati vasi ral min mani onen. Ekonek, kei kur revi meatin vasi keil koa umai keke avasao eni.✡

31 En out enek, Pol vitehiteni min meatin keil usil sise koa Ahi kilea vamai vahi asuv houlu onen meatin keil eni, ka visein revi meatin keil usil Asuv Iesu Kristo.

✡ **28:22:** Umen 24:14 ✡ **28:27:** Sam 67:2; 98:3; Aes 40:5; Luk 3:6; Umen 13:46; 18:6 * **28:29:** Tei en tus matu keil ten Umen aling selusien koanik mul ien koa vit, *"Ka navong Pol viten selusien enek, Siu keil alokoveini. Ka amusel en keil eris."* ✡ **28:30:** Umen 28:16

Meatin tovuol vasak visi vating koe tounah koa Pol mumoni, sakini rometautei ka mumoni ral min sien.

Selusien koa helamu ten Rom

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo, mutis leta koanik✡ en sua 57 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), navong kei mul en ualien etel onen keke vasan more longlongien usil Iesu Kristo min meatin keil koa arlongtei veah.✡ Vahesa Pol mul en taon ten out Korin navong mutis leta ekek✡ veni, en selusien ekor onen, mul selus usil meatin tei keil en out Korin vuo out keil koa amul vesesal eni.✡ En avong enek, Pol mum tuai en provins ten out Kalesia, Esia, Masedonia ka Akea. Sakini, ling rendemien onen keke vaha en provins ten out Itali koa mari taon ten out Rom mul ien. Ka hevus, hekur more longlongien heha en kantri ten out Spen.✡

Ka mulamu en ualien ehat (4) ekek, Pol en vati vaha vasan mari sanien ten kataunien onen Kristin keil en provins keil koa kei mum ien vaha min Kristin keil koa avi Siu en out Serusalem.✡ Ka navong Pol mul veah en out Serusalem, avuli kati ka alingi en eim takeih. Sua elu muli, ka koakeil ten kavmen varei asan Pol va en out Rom keke mari asuv houlu ten out Rom kilea valei usil usite onen.✡ Ka Pol lesi keke Ahi san ahho mini vahisein revi Kristin keil ekonek.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanek va min Kristin keil koa amul en mari taon ten out Rom. Rom vi mari taon tai koa hetetamen imok mulin taon sav keil en out netan en avong koanik. Rom vi vulin ten kavmen ten out vasi keil koa aselus usili en Tus Votut, Isip rokol Serusalem, out vasi koa Pol va ien va rokol Spen emun. Asuv houlu sav keil koa alosil kat out keil ekek amul en hen mari asuv houlu one koa avise en 'Sisa.' Kei mul en out Rom ral min mari hetetamen sav keil koa amumon mengkatien keil ven meatin sav keil.

En avong koa Iesu mat en aiveave, Siu keil houlu aka en out vasi keke avales Anien ten Mul Laui en out Serusalem.✡ En avong enek, Siu keil ten out Rom emun umai ka tei en keil akur demkatien umai avi Kristin. Navong uva ris teim se keil, vahesa keil akur longlongien usil tounah koa alesi ka alonge, ka meatin houlu umai aling demkatien one en Iesu. Tei en keil avi Siu, ka houlu en keil arvitei Siu.

En avong koa Pol mutis selusien enek, kei rovatei veah en out Rom. Ka en ualien keil onen, kei visu en me-Rom keil houlu suval Prisila ka Akuila. Ka navong mutis leta koanek, keilu luva ris tuai ka luro en out Rom. Ka lumul luvisein revi Kristin keil ekonek.✡

✡ :: Rom 1:1 ✡ :: Umen 18:23–21:16 ✡ :: Umen 20:1-3 ✡ :: Rom 16:1,23 ✡ :: Rom 15:23-24 ✡ :: Rom 15:25-28 ✡ :: Umen 25:11-12; 27:1 ✡ :: Umen 2:10 ✡ :: Rom 16:1-16

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vahit meseini min Kristin keil en out Rom keke hemai hervitei tuetin – Pol en vati mok vaha vahitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min koakeil aro en mari taon ten out Rom.✡ En vati vaha vasao en keil emau, ka hevus, isila lati heha houm en kantri ten out Spen.✡

Pol en vati vahit kilea vatte ten more longlongien koa mul vihiseini

* Ahi vothot en kei min meatin keil ten out netan, ka aseseini.✡
* Meatin vasi keil, Siu keil ka koakeil emun arvitei Siu, amum tisa ka arlong kattei Ahi.✡
* Koakeil vasi amumon tisaen ikur mahien koa vi matien ten lisenges.✡
* Ka navong rotisaso veah, Iesu Kristo mae lat moulien onen vinat ir vasakin ir romal en meten Ahi.✡
* Sakini, navong meatin tai vit leini keke Iesu vi Asuv, ka kur anatin en tinen keke Ahi sakini mea ran matien, Ahi houtut moulien onen.✡
* Hevus, hemaen Ahi hehiles tinen neim kei houmon rendemien onen hemai hehi heite hau. Hesakini, ilea rendemien onen Ahi ka hemukave houmon asa koa mal en meten.✡

Pol en vati vahit kilea lingkatien onen Ahi en usite ten Siu ka koakeil arvitei Siu – Pol kilea keke tei en Kristin keil en out Rom avi Siu ka tei mun arvitei Siu. Sakini en vati vatie lati keke vangi meatin keilu vasi lurmumontei asa koa mal ka lutisaso en meten Ahi.✡ Mal keke keilu vasi luvaling demkatien onealu en Iesu Kristo keke Ahi houtut moulien onealu.✡ Anatin keke Ahi vothot en kei min Siu keil mulamu.✡ Ka navong keil asesein anatinien ten more longlongien usil Iesu, sakien one sehen voiteh keke koakeil arvitei Siu umai avi titiali keil onen Ahi emun.✡ Ka navong Ahi houtut koakeil arvitei Siu heha vio … hetokol asa koa ling kati tuai, Ahi houtut me-Isrel keil vasi suval koa vat kati.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Rom 5:1

Ka veni romai romal en meten Ahi ka en sise ten demkatien, ir roro en tomat ral min Ahi ven asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni.

? Asa mul en selusien koanik?

? Asa varei mal keke rehekur anatin eni? (1:1–11:36)

1. Meatin vasi amum tisa en meten Ahi. (1:1–3:20)
2. Ahi mul lele tahos eris en koakeil aling demkatien one en Iesu Kristo. (3:21–5:21)
3. Meatin keil onen Ahi amaluv ran keihoen ten tisaen. (6:1–8:39)

✡ :: Rom 1:10-15 ✡ :: Rom 15:22-25 ✡ :: Rom 1:18-23 ✡ :: Rom 3:23 ✡ :: Rom 6:23 ✡ :: Rom 5:8-9 ✡ :: Rom 10:9-10 ✡ :: Rom 12:2 ✡ :: Rom 2:9 ✡ :: Rom 3:21-22 ✡ :: Rom 9:4-5 ✡ :: Rom 9:6,23-24 ✡ :: Rom 11:25-26

4. Ahi ling kati keke voutut Siu keil ka koakeil emun arvitei Siu. (9:1–11:36)

? Asa varei mal keke rehoumoni? (12:1–16:27)

5. Sakien keil koa mal rovatie lati min Kristin sav keil. (12:1-21)
6. Sakien keil koa mal rovatie lati min koakeil arvitei Kristin. (13:1-14)
7. Sakien keil koa mal rovatie lati min Kristin keil koa demkatien one rokeihtei. (14:1–15:13)

Selusien ekor onen Pol. (15:14–16:27)

Hitkileaen onen Pol usil tus koanek

1 Inau Pol, navi meatin tai toumien onen Iesu Kristo koa Ahi vise nau mahi eiloheh tai onen. Ka kei rie lat nau mahitehiten more longlongien onen. ✡

2 More longlongien enek, Ahi vat kati tuetin tuai ka en selusien keil koa provet keil onen amutisi en Tus Votut. ✡

3 More longlongien enek mul vit usil Natnali, koa avasi mai vi meatin ka en ara onen asuv houlu Deved. ✡

4 Ka Ahi rie lati mun keke vi Natnali kati ral min keihoen navong Ninin Votut sakini moul eris ran matien. Kei vi Iesu Kristo, Asuv orer. ✡

5 Ven asa koa Iesu mumoni, Ahi rie lat more envatien onen ka sakin komai mevahi eiloheh keil onen. Navi eiloheh tai keke maha en out vasi keke malamun koakeil arvitei Siu keke avalong kat Ahi navong aling demkatien one en Kristo. Hemukonek, hehati lat isen. ✡

6 More longlongien koanek rokol kami mun koa mero en out Rom, koa Ahi vise kami tuai keke mivahi meatin keil onen Iesu Kristo.

7 Ka sakini, namul namutis leta ekek vat min kami vasi en out Rom koa Ahi vise lat kami mivi meatin votut keil onen veni envatien onen mul en kami. Navis Ahi Tamer ka Asuv Iesu Kristo keke luhesan more envatien ka tomat onealu min kami vasi. ✡

Hisien ten masmasien

8 Helamu, ven asa koa Iesu Kristo mumoni min ir, navit mamasmas Ahi onak ven kami vasi, veni meatin keil amul avit usil demkatien onami en out vasi en out netan. ✡

9 Inau namum min Ahi ral min moulien vasi onak keke navitehiten more longlongien usil Natnali min meatin vasi keil. Ka kei lesi vi anatin keke namundem kat kami lisenges en hisien keil onak. ✡

10 Ka navisi mok keke, munak hemal en rendemien onen, Ahi houmon sise minau keke mahat masao en kami suval koa ek vati keke moumoni tuetin. ✡

11 Veni ek vati li mok males kami keke masan tokolkatien keil min kami koa ka en Ninin Votut

✡ **1:1:** Umen 9:15; 13:2; Kal 1:15 ✡ **1:2:** Rom 16:25-26; Taet 1:2 ✡ **1:3:** Mat 22:42; 2Tim 2:8; Rom 9:5 ✡ **1:4:** Umen 13:33 ✡ **1:5:** Umen 26:16-18; Rom 15:18; Kal 2:7,9 ✡ **1:7:** 1Kor 1:2; 2Kor 1:1; Nam 6:25-26; 1Kor 1:3; 2Kor 1:2 ✡ **1:8:** 1Tes 1:8 ✡ **1:9:** Plp 1:8; 1Tes 2:5,10; Efes 1:16 ✡ **1:10:** Umen 19:21; Rom 15:23,32

vasakin demkatien onami vakeih tamun.
12 Anatin, tahos nihat keke ir vasi rokilea rovahati lat rendemien orer. Veni inau nalesi mukave kami mimoul musil demkatien koa mul en kami, ka kami mihelesi mukave inau namoul musil demkatien koa mul enau.

13 Tuak ka ahinkuli keil, ek vati li mok mahiteni min kami mivailea keke avong houlu tuai nasak visi masao en kami. Ka en avong vasis, tounah keil mul ring koe inau. Ka ek vati mok mahat moum vatal min kami keke nakilea males heite ten umen onak hekikistal en moulien onami hesuval koa namul nalesi kistal en moulien onen meatin sav keil koa arvitei Siu koa namum ral min keil. ✡
14 Nalonge suval vi umen kati onak keke niha nihitehiten more longlongien min koakeil vasi arvitei Siu, koa tei en keil avi me-Gris keil koa akur ileilien ka teisav en keil aka en out sav keil emun koa arsukul revitei.
15 Sakini, ek vati mok mahat mahitehiten more longlongien emun min kami koa mero en mari taon ten out Rom.

16 More longlongien enek, narmemoutei keke mahitehiteni min me-Rom keil veni keihoen onen Ahi mul ien keke kilea voutut moulien onen koakeil vasi akur demkatien: helamu, min Siu keil, ka kosa, min koakeil emun arvitei Siu. ✡
17 More longlongien enek mul vothot en sise koa Ahi mul sakin meatin keil akilea avamal en meten. Ka koakeil akur demkatien alei kilea keke demkatien enek enges vi sise ten maluen, vatte rokol keite teni. Koanek suval koa Tus Votut viteni vit, *"Kei koa musil Ahi ral min demkatien, kei mal en meten." Habakuk 2:4* ✡

Tisaen onen meatin keil

18 Mal keke meatin keil usil Ahi hetal min demkatien, veni kei koa mul en out nesa mul vothot en vurohien onen va kat meatin vasi keil koa armusiltei, koakeil tisaen one mul ring koe anatinien usili. ✡
19 Anatin, Ahi hesan mahien min keil veni akilea tuai eni ka sakien keil onen, veni kei vothot en kei min keil tuai. ✡
20 Veni, en avong mulamu koa Ahi mumon tounah vasi en out netan rokol kosa, Ahi mul vothot en kei. Avaseini keke rosakras rovalesi en meter kati, rolei kilea keke keihoen onen sakras vavus ka sakien keil onen mormoreite ka en tounah keil koa kei mumoni. Veni koanek anatin, meatin keil asakras avahit areingeingeni keke Ahi mul. ✡
21 Ka avaseini akilea keke Ahi mul, arvouhoutei mini ka arsantei masmasien mini ven tounah koa kei mumoni ven keil. Rendemien one mai koteh, ka suval amul aretavel en mankoli. ✡

✡ **1:13:** Sion 15:16 ✡ **1:16:** Sam 119:46; Mat 10:18; 1Kor 1:18,24; Umen 13:46 ✡ **1:17:** Rom 3:21-22; Kal 3:11; Hib 10:38 ✡ **1:18:** Efes 5:6; Kol 3:6; 2Tes 2:12 ✡ **1:19:** Umen 14:15-17; 17:24-28 ✡ **1:20:** Siob 12:7-9; Sam 19:1 ✡ **1:21:** Efes 4:17-18 ✡ **1:22:** Ser 10:14; 1Kor 1:20

22 Keil amundemi avit avi meteisau, ka avi varu enges. ✡

23 Ka akekes en Ahi ten lisenges koa hetetamen imok ral min nana keil koa amumon keil enges avakur niniven tounah keil koa akilea avamat vasuval meatin, vuo aman, vuo buluk, vuo tirendan, vuo tetal. ✡

24 Veni uva netan min nana keil, Ahi maen keil amusil saktisaen keil koa e vati mok avoumoni koa romaltei en meten. Anatin, kei maen keil amumon sakien tisa keil houlu en ave ral min keil eris koa mal avamemou eni. ✡

25 Anatinien usil Ahi, keil akekes eni en luvosien. ! Veni keil uva netan min vati tounah keil koa Ahi amumoni, ka arvatei netan min kei koa mumoni, koa mal avamasmas isen lisenges! Anatin. ✡

26 Veni keil asesein Ahi mukok, kei maen meatin keil amusil kat envatien keil ten ave koa mal avamemou eni. Ahin keil alokovein sakien koa mal avoumoni vatal min meahos mules, uva suk amatil ral min ahin keil eris.

27 Ka en vati sise enek, meahos keil emun alokovein sakien koa mal avoumoni vatal min ahin mules, ka rendemien one mul en meahos savsav keil ka envatien teni mul muas keil lisenges. Anatin, meahos keil amum tisa houlu ral min keil eris ka armemoutei veni. Sakini, keil amul alah mahien ten sakkalkalien one mai en keil eris. ✡

28 Ka veni meatin keil e rovattei availea en Ahi, kei maen rendemien one vilelau en tounah koa tisaso ka maen keil amumon saktisaen keil koa romaltei avoumoni.

29 Anatin, keil avilelau en sakien savsav keil koa tisaso: amum tisa, avi metenan, ka sakien one romaltei. Keil avilelau en hieluien, amutit, ka amuas meatin keil. Keil aliluvos, alekat sise avapurun meatin sav keil eni, ka avitehit usil mesav keil.

30 Keil asel kutut, tine kat Ahi, ka arendem houlu usil sise keil koa akilea avoumon tisaen hau keil vaka ien. Keil akekar, avut keil, ka asesein ren tata ka mama one keil.

31 Keil avi varu, arvuli kattei hatkatien keil one, ka arrie lattei tahosien vuo enmahisien en mesav keil.

32 Keil akilea keke mengkatien onen Ahi viteni vit meatin keil koa amul amumon vati sakien tisa keil ekek, mal keke avakur mahien teni koa vi matien. Ka avaseini akilea eni, avikiti avoumon tisaen keil enek ka amul avati lat meatin sav keil emun koa amul amumoni.

2

Ahi mul lei rahit usite onen meatin keil usil sakien koa mal revi

1 ? Sakini, veni mikilea keke Ahi hesan mahien min koakeil vasi amumon tisaen keil koa amukonek, vensa varei mimul melei rahit usite onen mesav keil? Veni, navong miviteni mal avakur

✡ **1:23:** Dut 4:15-19; Sam 106:20 ✡ **1:24:** Umen 14:16 ✡ **1:25:** Ser 13:25; 16:19; Rom 9:5 ✡ **1:27:** Lev 18:22; 20:13; 1Kor 6:9

mahien ven sakien tisa keil one, mimul milah mahien en kami eris. Veni kami mun koa mimul milei rahit usite one, mimul mimumon vati sakien tisa keil enek. ✡

2 Kami mikilea keke mal Ahi housil anatinien onen ka hesan mahien min koakeil amumon sakien tisa keil enek.

3 Kami, en hati avong koa mimul milei rahit usite onen meatin sav keil, kami eris mimul mimumon vati sakien tisa keil one. ? Mukave? ? Mimundemi mivit mikilea mivalohosai ran hen Ahi ka mahien koa hesani heha kat tisaen keil? !Misakras!

4 Vuo vahesa mimul mimundem maen Ahi ven kei vilelau en tahosien, rovurohtei vakalah, ka rendemien onen taveah. Ka Ahi mul rie lat tahosien min meatin keil keke kilea valamun kami mivahiles ran tisaen keil onami. ✡

5 Ka veni tinomi ka vatumi keih, mirvilestei ran tisaen keil onami. Sakini, kami mimul miso ruain mahien koa hemai en kami hemariso mok en Avong ten Mari Kot, navong Ahi helei rahit usite onen meatin keil ien. Veni en avong enek, Ahi hehothot en vurohien onen heha kat tisaen keil ka helei rahit usite vasi onen meatin keil eni housil asa koa mal en meten. ✡

6 Veni Ahi hesan retai en heite ten sakien vasi keil min meatin vasi housil asa koa keil amumoni.

7 Min koakeil amules amum tahos veni e vati mok Ahi vasan hetetamenien, houhouen ka avato lisenges, Ahi hesan moulien koa sakras vavus min keil en out nesa.

8 Ka min koakeil amundem usil keil enges ka asesein anatinien onen Ahi keke akilea avousil asa koa tisaso, Ahi tin heat keil ka hetie lat vurohien onen min keil.

9 Anatin, meatin vasi keil koa amumon tounah koa tisa, keil ikur mahien ka ilonge hetisa veni, min Siu keil helamu, ka katau, min koakeil emun arvitei Siu. ✡

10 Ka Ahi hesan hetetamenien, houhouen, ka tomat min koakeil vasi amumon tounah koa tahos, min Siu keil helamu, ka katau, min koakeil emun arvitei Siu.

11 Veni navong Ahi mul lei rahit moulien onen meatin keil, kei rolestei meatin tai vateisav en meatin sav. Kei mul mumoni min keil mal en asa koa amumoni. ✡

12 Anatin keke koakeil arvitei Siu, koa arkurtei mengkatien keil onen Mosis, irlei rahittei usite one housili. Ka avaseini, keil imat ven tisaen one. Ka min Siu keil koa akur mengkatien keil onen tuai, Ahi helei rahit moulien one housili. Ka Ahi hesan mahien min keil koa vi matien ven tisaen keil one. ✡

13 Veni rovitei koakeil amul along mengkatien keil enges koa amal en meten Ahi. Ka vi koakeil amumon asa koa mengkatien keil

✡ **2:1:** Mat 7:2; Luk 6:37; Sion 8:7 ✡ **2:4:** 2Pit 3:15 ✡ **2:5:** Sam 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; Sion 5:29; 2Kor 5:10 ✡ **2:9:** 2Tes 1:8; Rom 1:16 ✡ **2:11:** Dut 10:17; 2Kron 19:7; Umen 10:34; Kal 2:6; Efes 6:9; Kol 3:25; 1Pit 1:17 ✡ **2:12:** Mat 7:21; Tiem 1:22,25; 1Sion 3:7

enek mul viteni koa amal en meten.
14 Ka houlu en koakeil arvitei Siu koa arkurtei mengkatien keil onen Mosis, tine mul leh keil keke avoumon sakien keil koa mengkatien keil enek mul viteni. Navong amumoni mukonek, amul arie lati keke mengkatien keil enek mul tuai en tine, avaseini arvulitei mengkatien keil enek. ✡
15 Anatin, sakien one rie lati keke Ahi mutis mengkatien keil onen mul en tine tuai, ka rendemien one mul vit meseini min keil asa koa vi anatin ka mal. Ka rendemien one mul sel kat kei eris vit, "Sakien koanek tisa," vuo "Sakien koanek tahos." ✡
16 Ka en Avong ten Mari Kot, Ahi hemaen Iesu Kristo hemai helei rahit usite onen meatin vasi keil hetal min rendemien suai keil one. Koanek musil hihiseien koa nasani min meatin keil navong navitehiten more longlongien min keil.

Siu keil koa akur mengkatien keil onen Ahi armusil revitei

17 ? Ka mukave en kami koa mivise kami eris en Siu ka mimundemi Ahi houtut kami veni mikur mengkatien keil onen? ?Mukave en kami koa mivasi kami veni kami enges mikilea en Ahi?
18 ? Mukave en kami koa mivit mikilea asa koa Ahi en vat kami mivoumoni ka milei kilea en asa koa tahos veni avisein kami tuai en mengkatien keil onen? ✡
19 ? Mukave en kami koa mivit mikilea mivalamun koakeil avi metovar, ka mivi meneai mivasil luvat sise min koakeil amul en mankoli? ✡
20 ? Mukave en kami mivit mikilea mivatalimal en koakeil miles keil avi varu ka mikilea mivahisein koakeil arkileatei tounah onen Ahi suval avi titiali keil, veni mikur mengkatien keil koa vi vatte ten ileleien ka anatinien onen Ahi?
21 Tahos imok keke kami koa mivit mikilea mivahisein mesav keil, mihehisein kami eris emau. ?Mukave, navong misel kat meatin sav keil mivit, "Minahenantei," vensa kami mimul mivena? ✡
22 ? Ka navong miviteni mivit, "Minakurtei ahin vuo meatin onen hanu sav," vensa kami eris mimul mikur ason hanu sav? ? Ka vensa varei kami koa miles nana keil atisaso, miva mivenan tounah ran eim votut keil one?
23 ? Vensa varei mimul mivasi kami mivit mikur mengkatien onen Ahi, ka miviles esuk, mirali koteh mengkatien keil ekek ka mirie lati keke mirvouhoutei min keil koa sani?
24 Asa koa Tus Votut viteni vi anatin koa vit, *"Koakeil arvitei Siu amul aselus tisa va kat Ahi ven kami." Aesea 52:5* ✡
25 Munak kami miva en vekahoi, koanek tahos munak milong kat mengkatien

✡ **2:14:** Umen 10:35 ✡ **2:15:** 2Tim 2:8 ✡ **2:18:** Plp 1:10 ✡ **2:19:** Mat 15:14; Luk 18:9; 2Tim 3:15 ✡ **2:21:** Sam 50:16-21; Mat 23:3-4 ✡ **2:24:** Esek 36:20 ✡ **2:25:** Ser 4:4; 9:25

sav vasi keil. Ka munak mirali koteh mengkatien tai, vekahoi onami mai vi heisav enges. ✡

26 Ka munak koakeil arvitei Siu amusil kat asa koa mul en mengkatien keil, avaseini arvatei en vekahoi, keil amal en meten Ahi vasuval uva en vekahoi tuai. ✡

27 Hesakini, koakeil along kat mengkatien keil, avaseini arvatei en vekahoi, keil isan selusien heha kat kami. Veni avaseini kami mikur mengkatien keil ka metai ten vekahoi, mimul mirali koteh mengkatien sav keil.

28 Veni vekahoi roviteis tounah koa amumoni en hiliven meatin enges. Ka meatin rovitei Siu tai ven asas koa kei mumoni hae. ✡

29 Ka vi meatin koa musil Ahi en tin neim koa vi Siu anatin. Ka meatin va en vekahoi anatin navong maen Ninin Votut viles tin neim, rovitei avong amumon tounah tai en hiliven. Ka avaseini munak meatin keil ten out netan irsantei masmasien mini, meatin enek mul kur masmasien ven Ahi varei.✡

3

1 ?Mukonek, asa tahos en ir Siu keil? ?Asa tahos en sakien ten vekahoi?

2 Anatin eli keke tounah houlu tahos. Veni, mulamu, Ahi san selusien onen min Siu keil ka ling desien onen en keil keke avalosil kat revi. ✡

3 Ka anatin keke tei en ir Siu keil armusil revitei. Ka avaseini keke armusiltei selusien onen, Ahi houmon tounah vasi koa viteni. ? Mukave, anatin keke akilea avoumon tounah koa Ahi viteni vamai vahi heisav enges? ✡

4 !Vuo, asakras! Veni, avaseini meatin vasi keil alilu-vos, Ahi rie lati keke vi anatin imok. Koanik suval koa Tus Votut viteni vit,

"O Ahi, navong kolei rahit usite onak, selusien vasi keil onom vi anatin.
Rendemien onom mal navong kosan mahien minau." Sam keil 51:4✡

5 Ka vahesa meatin tai hehiteni hehit, "Navong ir, Siu keil, romum romaltei, romul rolei kilea imok keke Ahi mul mum mal lisenges. Hemukonek, Ahi mum romaltei navong vuroh kat ir ka san mahien min ir." (Koanik vi rendemien onen tei en meatin keil.)

6 !Vuo romukteinek! Ahi mul mum mal en avong vasi. Veni munak Ahi mum romaltei navong vuroh kat ir, hervinvintei mun valei rahit usite onen meatin keil ten out netan.

7 Ka vahesa amul aviteni mun avit, "Luvosien onak mul rie lati keke Ahi anatin imok, ka sakin meatin keil amul avati lat isen vina nesa. Sakini, Ahi mul mum romaltei navong lei rahit inau ka san mahien minau suval navi meatin tisa tai."

✡ **2:26:** Kal 5:6 ✡ **2:28:** Sion 7:24; 8:15,39 ✡ **2:29:** Dut 30:6; Kol 2:11; 1Kor 4:5; 2Kor 10:18 ✡ **3:2:** Dut 4:7-8; Sam 103:7; 147:19-20; Rom 9:4 ✡ **3:3:** Rom 9:6; 11:29; 2Tim 2:13 ✡ **3:4:** Sam 116:11

8 Ka vahesa amul aviteni mun avit, “Rehoumon tounah hetisa keke hesakin tounah koa hetahos hemai hekistal.” Veni meatin tei keil amul aliluvos avit komai memul meviten selusien enek, ka rovitei anatin. !Mal imok keke Ahi hesan mahien min keil en avong koa helei rahit usite onen meatin keil enek! ✡

Meatin tovuol varei koa kilea vamal en meten Ahi vaka en sise ten mengkatien keil

9 ? Ka mukave? ? Ahi houmoni hetahos imok min ir, Siu keil, helin koakeil arvitei Siu? !Vuo! Veni narie lati tuai emal keke meatin vasi keil ikur mahien ven tisaen keil one, avaseini avi Siu vuo arvitei Siu. ✡

10 Koanik suval koa Tus Votut viteni koa vit,

“Meatin tovuol vamal.
Anatin, tovuol eli varei.
11 *Meatin tovuol vaileilei.*
Meatin tovuol varei koa vit vailea en Ahi.
12 *Keil vasi aviles rani.*
Keil vasi umai avi meatin heisav enges en meten.
Meatin tovuol vatie lat tahosien min mesav keil.
Anatin, tovuol eli varei.” Sam keil 14:1-3✡
13 *“Selusien keil one tisaso vareis suval viven meatin koa vo mul en tehitan,*
ka onge vilelau en luvosien lisenges.” Sam keil 5:9
“Anatin, selusien keil one suval poisen onen tetal tisa keil.” Sam keil 140:1
14 *“Selusien keil one vilelau en sesendaen tisa keil.” Sam keil 10:1*
15 *“Meatin keil enek akalah avapurun meatin sav ka avou vini keil.*
16 *En out vasi uva ien amu rasilin tounah vasi ka asakin mesav keil alonge tisa houlu.*
17 *Keil arkileatei sise ten tomat.” Aesea 59:7-8*✡
18 *“Ka armundemtei keke mal avahouhou min Ahi.” Sam keil 36:1*

19 Selusien keil ekek ten mengkatien onen Ahi rie lati min ir tuai keke meatin tovuol vamal en meten. Ka rokilea keke mengkatien onen Ahi mul selus mal min Siu keil veni kei san mengkatien onen min keil. Sakini meatin tovuol varei koa kilea valomal en meten Ahi ka vahit, “Inau namal emok.” !Vuo! Mal keke meatin vasi keil ikur mahien ven tisaen one.

20 Veni meatin tovuol kilea voum vasin tounah koa mengkatien viteni keke vamai vamal en meten Ahi. Vi umen kati ten mengkatien onen keke vasakin meatin keil avalei kilea tisaen keil one. ✡

Romai romal en meten Ahi ka en sise ten demkatien

21 Ka kosa, Ahi vothot en sise tuai keke rovamai rovamal en meten. Sise enek, mengkatien onen Mosis ka provet keil emun avit usili, ka rokatei en longkatien ten mengkatien.

22 Ahi les koakeil vasi aling demkatien one en Iesu Kristo keke amal en meten.

✡ **3:8:** Rom 6:1 ✡ **3:9:** Rom 1:18–2:24; 3:23 ✡ **3:12:** Sam 53:1-3; Ekl 7:20
✡ **3:17:** Pro 1:16 ✡ **3:20:** Sam 143:2; Kal 2:16; Rom 7:7

Anatin, en rovattei vailea munak meatin tai vi Siu vuo rovitei Siu, ka sakin koakeil vasi aling demkatien one en Kristo amal en meten. ✡
23 Veni meatin vasi keil amumon tisaen, asakras avatokol hetetamenien koa Ahi ling kati keke meatin keil avato ien. ✡
24 Ka ven more envatien onen Ahi, kei sakin keil amal en meten ka en Iesu Kristo koa vul lat keil keke avamaluv ran mahien ten tisaen keil one. ✡
25 Musil rendemien onen Ahi, Iesu mat suval sanien votut tai ka ran mue vakas motein ir ran tisaen orer. Ka Ahi mul les koakeil aling demkatien one en Iesu Kristo suval amal en meten. Kei mumoni mukonek vatie lat maluen onen. Ka rie lati mun keke mul vuli kat vurohien onen, veni, mulamu en matien onen Iesu, kei rosantei mahien min meatin keil ven tisaen vasi keil koa amumoni tuai. ✡
26 Anatin, kei vuli kat vurohien onen enek mulamu keke, kosa, kilea vatie lat maluen onen en sise koa mul mumon koakeil vasi aling demkatien one en Iesu Kristo amal en meten.
27 ? Ka asa suk rokilea rovoumoni keke rovahasi ir eni? ! Tounah tovuol! ? Rovahasi ir veni romusil kat mengkatien keil? ! Vuo! Rosakras rovahasi ir veni romul romusil sise ten demkatien. ✡
28 Veni rolesi keke romai romal en meten Ahi ka en demkatien orer enges, ka rovitei veni romul romumon tounah vasi koa mengkatien keil onen Mosis viteni. ✡
29 ? Mukave? ? Ahi vi Ahi onen sei? ? Onen Siu keil enges? ! Vuo! Kei vi Ahi onen Siu ka koakeil emun arvitei Siu. ✡
30 Ka veni Ahi, kei tas, kei mumoni keke koakeil uva en vekahoi imal en meten heka en sise ten demkatien, ka mumoni keke koakeil arvatei en vekahoi emun imal en meten heka en vati sise enek ten demkatien. ✡
31 ? Ka mukave? ? Rokilea rovaso lat mengkatien koanek vaha veni romul romusil sise ten demkatien? ! Vuo, romukteinek! Ir koa rokur demkatien rosakin mengkatien enek mul mum musil sakien kati teni. ✡

4

Ebraham rie lat sise ten demkatien min ir

1 ? Mukave en Ebraham, vati avu onomai Siu keil? ? Kei mai mal en meten Ahi ka en sise sa?
2 Veni munak Ebraham mai mal en meten Ahi ven tounah koa kei mumoni, kei kilea vahasi kei en meten meatin sav keil. Ka en meten Ahi, kei sakras vahasi kei ven asa koa mumoni.
3 ? Ka Tus Votut viten sa? Kei viteni vit, *"Ebraham ling demkatien onen en hatkatien onen Ahi. Ka ven koanek, Ahi viteni keke Ebraham mal en meten."* *Senesis 15:6* ✡
4 Koakeil amum akur ui umen one, ka mal keke

✡ **3:22:** Rom 1:17; Kal 2:16 ✡ **3:23:** Rom 3:9 ✡ **3:24:** Efes 2:8; Rom 5:1 ✡ **3:25:** Efes 1:7 ✡ **3:27:** 1Kor 1:31 ✡ **3:28:** Kal 2:16 ✡ **3:29:** Rom 10:12 ✡ **3:30:** Dut 6:4; Kal 3:20; Rom 4:11-12 ✡ **3:31:** Mat 5:17; Rom 4:3; 8:4 ✡ **4:3:** Kal 3:6; Tiem 2:23 ✡ **4:4:** Rom 11:6

avakuri. Arlestei vasuval vi sanien tai. ✡
5 Ka Ahi kilea vasak revi meatin tisa keil. Sakini, navong meatin tai ling demkatien onen en Ahi, avaseini romusiltei sise ten mengkatien keil, Ahi viteni keke meatin enek mal en meten.
6 Koanik suval asa Deved viteni navong selus usil sien onen koakeil Ahi les keil amal en meten, avaseini armumon etai tounah keke avakuri.
7 *"Sien hel en koakeil Ahi roleletei mun vatisa en keil ven tisaen one,*
en koakeil methos onen mul en keil!
8 *Sien hel en koakeil Iahova herlestei mun armaltei ven tisaen keil one." Sam keil 32:1-2*
9 ? Ka mukave? ? Sien enek koa Deved selus usili vi onen koakeil enges uva en vekahoi suval Siu keil? ! Vuo! Sien enek onen koakeil emun arvatei en vekahoi. Veni Tus Votut viteni vit, *"Ven demkatien onen, Ahi viteni keke Ebraham mal en meten." Senesis 15:6* ✡
10 ? Ka Ahi viteni keke Ebraham mal en meten en avong kave varei? ? Mulamu en avong koa Ebraham va en vekahoi, vuo katau eni? ! Mulamu! Veni kei rovatei veah en vekahoi, ka Ahi viteni keke kei mal tuai.
11 Anatin, Ahi san sakien ten vekahoi min Ebraham suval vi metai tai vatie lati keke mai mal en meten tuai musil sise ten demkatien navong rovatei veah en vekahoi. Ka en sakien koanek, Ebraham mai vi avu onen koakeil umai amal en meten Ahi musil sise ten demkatien, avaseini arvatei en vekahoi. ✡
12 Ka en usite sav, Ebraham mai vi avu onen koakeil emun uva en vekahoi koa amusil Ahi ral min vati demkatien koa Ebraham, avu orer telamu, kuri navong rovatei veah en vekahoi.

Hatkatien onen Ahi emai en avu Ebraham ka en sise ten demkatien
13 Navong Ahi vat kati min Ebraham ka onen keil keke ikur tounah ten out netan koa kei vat kati min keil, rovitei veni Ebraham long kat mengkatien keil onen. ! Vuo! Ahi vat kati mukok veni viteni keke kei mal en meten tuai ka en sise ten demkatien. ✡
14 Munak vi anatin keke Ahi hesan tounah koa kei vat kati min koakeil enges along kat mengkatien keil onen, meatin tovuol kilea vakuri. Ka hesakin demkatien hervitei tounah, ka hatkatien onen Ahi hehi heisav enges. ✡
15 Veni mengkatien keil akur vurohien onen Ahi mita netan en koakeil armusil kattei. Ka navong mengkatien keil atovuol, meatin keil asakras avatali kotehei. ✡
16 Sakini, hatkatien koa Ahi mumoni ka en sise ten demkatien. Hemukonek, Ahi hesani min vatiamal keil vasi onen Ebraham housil more envatien onen. Ka hersanteis min koakeil amusil

✡ **4:9:** Rom 4:3; Kal 3:6; Tiem 2:23 ✡ **4:11:** Sen 17:10-11 ✡ **4:13:** Sen 18:18; 22:17-18; Kal 3:29 ✡ **4:14:** Kal 3:18 ✡ **4:15:** Rom 3:20; 5:13; 7:8

kat mengkatien onen. Ka hesani min koakeil emun aling demkatien one en hatkatien onen Ahi suval koa Ebraham mumoni. Veni Ebraham vi avu orer vasi koa romusil sise ten demkatien. ✡

17 Koanek suval koa Tus Votut viteni navong vit, *"Numonuk kihi mari avu onen vangi meatin houlu koa ika en kantri keil houlu." Senesis 17:5*✡ Ebraham ling demkatien onen en Ahi, kei koa kilea voumon tounah koa mat mai vamoul eris, ka koa ren sakin tounah koa romultei veah mulamu hekistal.

18 Avaseini sise tovuol emun keke Ebraham vakur titiali kati onen vaka en, kei ling demkatien onen en hatkatien koa Ahi sani mini vit, *"Hehi mari avu onen vangi meatin houlu koa ika en kantri keil houlu." Senesis 17:5* Anatin, kei ling demkatien onen en Ahi koa viteni mini vit, *"Vatiamal keil onom ihi houlu vis ihi houlu mok isuval hitu keil ekek." Senesis 15:5*

19 Ebraham romottei en demkatien onen, avaseini sua onen vesesal vatokol handred tai (100) ka kei matu vis matu. Anatin, demkatien onen keih veah, avaseini Serah vi lumalum ka sakras vakur titiali. En usite ten titiali tai, suval koa avealu matu tuai. ✡

20-21 Kei rolokoveintei demkatien onen, ka masmas Ahi veni kilea keke asa koa Ahi vat kati mini hekistal hesuval koa kei viteni. Sakini, demkatien onen Ebraham sakin rendemien onen mai keih imok.

22 Sakini, *"Ven demkatien onen, Ahi viteni keke Ebraham mal en meten." Senesis 15:6*

23 Ka selusien koa vit, *"Ahi viteni keke Ebraham mal en meten,"* armutistei ven Ebraham kei sasen enges. ✡

24 Amutisi ven ir emun. Veni Ahi, koa rali lat Iesu, Asuv orer, ran matien, kei hehiteni keke ir emun rehemal en meten, navong roling demkatien orer eni. ✡

25 Ka musil rendemien onen, asan matien min Iesu ven tisaen keil orer, ka kei mumoni moul eris ran matien vasakin ir romai rovamal en meten.

5

Koakeil amusil sise ten demkatien amal en meten Ahi ka iles tahosien koa kei vat kati

1 Ka veni romai romal en meten Ahi ka en sise ten demkatien, ir roro en tomat ral min Ahi ven asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni. ✡

2 Anatin, ven asa koa Iesu mumoni ka veni roling demkatien orer eni, rokilea rovales more envatien onen Ahi koa romul ien kosa. Sakini, rovasi ir veni rokilea keke reheto vituai en muohien ten hetetamenien onen Ahi. ✡

3 Rovasi ir emun en sakvisien keil koa romul rokuri en hen mesav keil ven demkatien orer, veni rokilea keke sakvisien keil

✡ **4:16:** Kal 3:7 ✡ **4:17:** Aes 48:13 ✡ **4:19:** Sen 17:17 ✡ **4:23:** Rom 15:4 ✡ **4:24:** 1Pit 1:21; Aes 53:4-5; 1Kor 15:17 ✡ **5:1:** Rom 3:24,28 ✡ **5:2:** Efes 2:18; 3:12 ✡ **5:3:** Tiem 1:2-3; 1Pit 1:5-7

enek mul sakin rendemien orer tetaveah. ✡
4 Ka rendemien tetaveah mul sakin ir rovinvin rovalomal vakeih navong tounah keil koa tisa mul mai. Ka navong romai rovinvin, koanik mul sakin ir rokilea keke tounah koa roling desien orer eni vi anatin.
5 Ka desien koanik sakras vasakin rendemien orer vamot, veni rokilea keke envatien onen Ahi en ir marite. Rokilea eni ka en Ninin Votut koa kei sani tuai min ir suval sanien tai. ✡
6 Rokilea keke envatien onen Ahi anatin veni navong rosakras rovoumon etai tounah vakataun ir emun, en avong etin enek, Ahi vit mal keke Kristo vamat vahinat ir, meatin keil koa romul soutin rani.
7 Vesesal meatin tovuol koa vamaen moulien onen vamat voutut meatin sav koa moulien onen mal revi. Ka vahera tai hemat vakataun meatin tetahos tai.
8 Ka Ahi rie lat envatien onen min ir en sakien koanik: navong rotisaso veah, Kristo mae lat moulien onen vinat ir. ✡
9 Ka ran Iesu kas motein ir ran tisaen keil orer ka sakin ir romal en meten Ahi. Ka veni koanek anatin, sakini rokilea revi keke Iesu houtut ir ran vurohien onen Ahi va kat tisaen. ✡
10 Veni navong rovi vativieh semau ral min Ahi ven tisaen keil orer, Natnali mat vasakin ir rovato en tomat vatal min Ahi. Sakini, veni vi anatin keke matien onen sakin ir roro en tomat ral mini, rokilea vi anatin imok keke moulien onen Kristo houtut ir ran vurohien onen Ahi. ✡
11 Ka koa hetetamen imok, rokilea rovahasi ir ven asa koa Ahi mumoni en usite orer ka en Iesu Kristo, Asuv orer. Veni Kristo sakin ir rokilea rovato en tomat vatal mini.

Navong romul veah en sise ten matien onen Adam, Kristo mumon sise sav keke rokilea rovakur moulien vaka ien

12 ?Tisaen mai en out netan mukave? Tisaen emai en out netan ka en meatin tas, koa vi Adam. Ka tisaen mumon sise ten matien. Sakini, ir vasi rehemat veni ir vasi romumon tisaen. ✡
13 Anatin keke tisaen mul en out netan mulamu en avong koa Ahi san mengkatien onen min Mosis. Ka navong mengkatien tovuol, asakras avahiteni keke meatin tai mul rali kotehei. ✡
14 Ka matien kur keihoen en moulien onen meatin vasi keil koa amoul en avong onen Adam mai rokol avong onen Mosis. Anatin, meatin vasi keil umatmat, avaseini arrali kotehtei mengkatien koa Ahi vit kilea eni min keil vasuval koa Adam mumoni. ✡

Asa koa Adam mumoni, heite teni vita rokol meatin vasi keil. Ka, en vati sise enek, meatin sav mai kistal katau en Adam. Ka asa

✡ **5:5:** Sam 22:5; 25:20; Hib 6:18-19 ✡ **5:8:** Sion 3:16; 1Sion 4:10 ✡ **5:9:** Rom 1:18; 2:5,8 ✡ **5:10:** Rom 8:7-8 ✡ **5:12:** Sen 2:17; 3:6,19; Rom 6:23 ✡ **5:13:** Rom 4:15 ✡ **5:14:** 1Kor 15:21-22,45

koa mumoni, heite teni vita rokol meatin vasi keil emun.
15 Ka asa koa keilu lumumoni tateisav. Veni sanien koa Ahi mul sa maeni min meatin keil rosuvaltei asa koa mai en keil ka en tisaen onen Adam. Anatin keke meatin keil houlu umatmat ven tisaen onen meatin tas enek. Ka koa hetetamen imok muli, ir rokur more envatien onen Ahi ka moulien koa kei mul sa maeni min meatin keil houlu ka en more envatien onen meatin tas. Meatin enek vi Iesu Kristo varei.
16 Ka sanien koa Ahi mul sa maeni min ir rosuvaltei asa koa mai en ir ka en tisaen onen meatin tas. Veni tisaen onen meatin tas leh mahien emai en ir keke rehemat. Ka sanien ten methos koa Ahi sa maeni min koakeil amumon tisaen houlu mul sakin keil amal en meten.
17 Vi anatin keke matien mai rokol meatin vasi keil ka en tisaen koa meatin tas mumoni. Ka munak koanek anatin, vi anatin imok keke moulien hemai hetokol meatin vasi keil ka en more envatien ka maluen koa Ahi sa maeni min keil ven asa koa meatin tamun, Iesu Kristo, mumoni en usite one.
18 Sakini, avaseini anatin keke tisaen koa meatin tas mumoni sakin meatin keil vasi armaltei en meten Ahi ka akur mahien ten matien, sakien koa mal koa meatin tamun mumoni sakin meatin vasi keil akilea umai amal en meten ka akur moulien. ✡
19 Veni avaseini keke longrasien onen meatin tas sakin meatin keil houlu umai atisaso, longkatien onen meatin tamun hesakin meatin keil houlu imai imal. ✡
20 Ka navong Ahi san mengkatien onen emai, koanek sakin meatin keil alei kilea houlu mok keke amul amumon tisaen keil. Ka navong alei kilea houlu mok en tisaen keil one, alei kilea houlu mok emun keke more envatien koa Ahi rie lati min keil mai mariso vis mariso mok muli. ✡
21 Sakini, mulamu, tisaen mai houlu en moulien onen meatin keil ka par kat keil en viau ten matien. Ka kosa, more envatien onen Ahi mul mai houlu en moulien onen meatin keil, luv lat keil ran viau ten matien, ka sakin keil amal en meten Ahi. Sakini, ir romul rokur moulien ten lisenges ka en asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni en usite orer.✡

6

Koakeil akapil vituai ral min Iesu Kristo umat ka amoul eris suvali

1 ? Asa rehehiteni suk? Vahesa tei en kami amul amundemi keke tahos imok rehel rehoumon tisaen keke Ahi kilea vatie lat more envatien onen min ir hemariso mok. ✡
2 !Vuo, romukteinek! Veni navong romai ven Iesu, suval koa romat ral mini. Ka veni romat, tisaen rokurtei mun keihoen en moulien

✡ **5:18:** 1Kor 15:22 ✡ **5:19:** Aes 53:11 ✡ **5:20:** Rom 4:15; 7:8; Kal 3:19 ✡ **5:21:** Rom 6:23 ✡ **6:1:** Rom 3:5-8 ✡ **6:2:** 1Pit 4:1

orer. Sakini, ronaltei ronamaen tisaen nahi houlu en moulien orer. ✡
3 Veni tahos mikilea keke navong avi baptaes en ir keke rovapil vituai vatal min Iesu Kristo, rokapil vituai ral min matien onen emun. ✡
4 Sakini, navong avi baptaes en ir en oai, suval koa arahin moulien matu orer ral mini ka rokapil vituai ral min matien onen. Mukonek, navong romea ran oai, suval koa romea ran matien ral min Kristo koa Ahi Tamer rali lati ran matien ral min mari keihoen onen. En sakien enek, Ahi san moulien hau min ir keke rokilea rovamoul eni. ✡
5 Kristo mat. Ka navong rokapil ral mini suval koa ir emun romat ral mini. Ka veni koanek anatin, anatin imok keke rokilea rovamoul en moulien hau vasuval koa kei moul eris. ✡
6 Ka tahos rokilea keke moulien matu orer, suval koa amuti kati ral min Kristo en aiveave onen. Anatin, matien enek vitan en keihoen ten tisaen en moulien hau orer keke rehervitei mun slev keil ten tisaen. ✡
7 Veni navong meatin keil umat, keil amaluv ran keihoen ten tisaen. ✡
8 Ka veni suval romat ral min Iesu, rokur anatin eni keke rehemoul emun hetal mini.
9 Ka rokilea keke Ahi sakin Kristo mea ran matien ka hermattei mun. Anatin, matien rovitei mun hetetamen en moulien onen.
10 Veni navong mat, lohlin keihoen ten tisaen en moulien onen ten lisenges, ka hermattei mun. Ka veni lohlin keihoen ten tisaen, kosa mul moul en keihoen onen Ahi ka mul kapil vituai ral mini. ✡
11 En vati sise enek, en usite ten tisaen, suval koa kami mimat ka tisaen rovitei mun hetetamen en moulien onami. Ka en usite onen Ahi, kami mimoul eris ral min Iesu Kristo ka mikur moulien hau keke mikilea mivousil kat asa koa Ahi en vat kami mivoumoni. ✡
12 Sakini, tisaen nahitei mun hetetamen en avemi vasakin kami mivalong kat asa en vati. ✡
13 Anatin, minamaentei mun hati usivemi keil anoum natisa. Ka mihesa vasi avemi min Ahi koa rali lat kami ran matien ka san moulien hau min kami. Anatin, mihesa vasi hati usivemi keil min Ahi keke mivoumon asa koa mal en meten. ✡
14 Sakini, tisaen nahitei hetetamen en kami, veni mirmusiltei mun mengkatien keil onen Mosis, ka mimusil kat more envatien onen Ahi. ✡

Rehervitei mun slev keil ten tisaen, rehemai rehehi slev keil ten maluen

15 ?Asa suk? ?Mal keke rehoumon tisaen, veni rormusiltei mun mengkatien keil ka Ahi mul rie lat more envatien onen min ir? !Vuo, hermukteinek! ✡

✡ **6:3:** Kal 3:27 ✡ **6:4:** Kol 2:12 ✡ **6:5:** Plp 3:10-11 ✡ **6:6:** Kal 5:24 ✡ **6:7:** 1Pit 4:1 ✡ **6:10:** Hib 9:26-28; 1Pit 3:18; Kal 2:19 ✡ **6:11:** 2Kor 5:15; 1Pit 2:24 ✡ **6:12:** Sen 4:7 ✡ **6:13:** Rom 12:1; Efes 2:5; 5:14 ✡ **6:14:** 1Sion 3:6 ✡ **6:15:** Rom 5:17,21

16 Veni mikilea keke navong misan kami min meatin tai keke mivalong kati vasuval slev onen, mimai mivi slev onen anatin. Sakini, navong milong kat tisaen, mimai mivi slev onen, koa keite teni vi matien. Ka navong milong kat Ahi, mimai mivi slev onen, koa keite teni vi maluen koa kei sani min ir. ✡

17 ! Ka rehemasmas Ahi! Veni, mulamu, kami mivi slev keil ten tisaen. Ka kosa, ral min moulien vasi onami, milong kat anatinien koa mivotini en hihiseien keil koa mikuri.

18 Anatin, mimaluv ran viau ten tisaen, ka mimai mivi slev ten maluen. ✡

19 Nara usil tatavolien enek ten slev keil koa maes mivakuri veni mirie lati keke rendemien onami memerau veah en usite ten tounah keil ten demkatien. Mulamu, misa vasin hati usivemi keil min tisaen keke mivi slev keil teni, ka miva suk mimum tisa houlu vis houlu mok ral min avemi. En vati sakien enek, mihesa vasi hati usivemi keil min maluen keke mihehi slev keil teni, ka mihoumon tounah koa mal Ahi en vat kami mihoumoni hetal min keil keke mihemai mihehi votut en meten.

20 Navong mivi slev ten tisaen koa keih kat kami mivalong kati, mirkileatei keke mihelong kat maluen hemukave.

21 ? Ka mikur asa ran tounah keil mimumoni koa mimemou eni kosa? !Mikur matien koa vi keite ten tounah keil enek! ✡

22 Ka kosa, Ahi sakin kami mimaluv ran tisaen, ka mimai mivi slev onen. Ka navong mivi slev onen Ahi, koanek tahos imok, veni mimai mivi meatin votut keil onen, ka keite teni vi moulien ten lisenges. ✡

23 Veni ui umen ten tisaen keil orer vi matien. Ka Ahi mul sa maen moulien ten lisenges suval sanien tai min koakeil vasi akapil vituai ral min Iesu Kristo, Asuv orer.✡

7

Romaluv ran mengkatien matu keil koa san matien min meatin keil

1 Tuak ka ahinkuli keil, kami vasi mikilea en sakien ten mengkatien keil. Mengkatien keil akur keihoen en moulien onen meatin tai navong moul semau.

2 Musil rendemien enek, navong ahin tai retalihe, mengkatien sakin kei kapil vituai ral min meatin onen navong kei moul semau. Ka munak meatin onen mat, ahin enek maluv ran mengkatien koa sakin keilu lukapil vituai.

3 Sakini, munak ahin enek eva kur meatin sav tamun navong meatin kati onen moul semau, mal keke avahise en ahin ten sise. Ka munak meatin kati onen mat, ahin enek maluv ran mengkatien ten tetaliheien. Sakini, munak eva suk

✡ **6:16:** Sion 8:34; 2Pit 2:19 ✡ **6:18:** Sion 8:32 ✡ **6:21:** Esek 16:61,63; Rom 7:5; 8:6,13 ✡ **6:22:** 1Pit 1:9 ✡ **6:23:** Rom 5:12,15

retalihe ral min meatin sav tamun, kei romumontei tisaen.

4 Tuak ka ahinkuli keil, koanik suval kami. Kami koa miling demkatien onami en Iesu Kristo, suval koa mimat ral mini. Matien enek sakin kami mimaluv ran keihoen ten mengkatien keil. Sakini, kosa, mimaluv keke mivahi onen Iesu, kei koa mea ran matien, ka mivapil vituai vatal mini. En sise enek, kosa rokilea rovakur heite en moulien orer koa hemal en meten Ahi. ✡

5 Veni, mulamu, navong romoul veah en moulien matu orer, mengkatien keil aleh rendemien orer vamai en tounah koa tisa, ka sakin envatien keil ten aver amuas ir lisenges. Ka keite ten sakien keil enek vi matien. ✡

6 Ka kosa, ir romaluv ran viau ten mengkatien koa vuli kat ir, veni suval romat. Sakini, rorvitei mun slev keil koa rolong kat mengkatien matu keil koa amutisi en tus tai. Vuo, kosa, ral min moulien hau orer, romul rolong kat Ninin Votut koa mul mulamun ir. ✡

Mengkatien keil onen Ahi asakin ir rolei kilea tisaen koa mul en moulien orer

7 ? Ka rehehiten sa usil mengkatien enek? ? Anatin keke mengkatien koa Mosis mutisi tisa? ! Vuo, romukteinek! Ka mengkatien keil enek viseinau nakilea asa vi tisaen. Veni munak mengkatien enek varvitentei vahit, *"Envatien onami nalentei en tounah onen meatin sav keil," Eksodas 20:17* ✡ markileatei keke vati envatien enek vi tisaen.

8 Sakini, ka en mengkatien koanek, tisaen votin ahho vasakinau mahi metenan imok. Veni navong mengkatien tovuol, tisaen rokurtei keihoen en moulien onak. ✡

9 Mulamu, navong narkileatei veah mengkatien keil enek, namundemi keke moulien onak mal. Ka navong nalong usil mengkatien keil onen Ahi, nalei kilea keke tisaen mul en moulien onak.

10 Navong nalei kilea tisaen enek, nalei kilea emun mal keke mamat veni ka mato soutin ran Ahi lises ka lisenges. Sakini, mengkatien koa vat kati vit mul san moulien min koakeil amusili, en usite onak, san matien minau. ✡

11 Veni navong nalong mengkatien enek, tisaen votin ahho keke valuvos nau ka vou vini inau. ✡

12 Sakini, mengkatien koa Mosis mutisi, kei sasen enges vi votut. Ka asa koa kei meng kati vi votut, mal, ka tahos. ✡

13 ? Sakini, mukave? ? Mengkatien onen Mosis koa tahos sakinau mamat? ! Vuo, romukteinek! Tisaen varei leh matien minau ka en mengkatien koa tahos. Veni mengkatien enek mul vothot en tisaen en moulien onen meatin keil, ka mul

✡ **7:4:** Kol 2:14 ✡ **7:5:** Rom 5:21; 8:6,13 ✡ **7:6:** Rom 8:2; 6:4 ✡ **7:7:** Dut 5:21; Rom 13:9 ✡ **7:8:** Rom 5:13 ✡ **7:10:** Lev 18:5 ✡ **7:11:** Sen 3:13; Hib 3:13 ✡ **7:12:** 1Tim 1:8 ✡ **7:13:** Rom 5:20

sakin asa koa tisa tuai vamai vatisaso revi mok. ✡

En tiner neim, er vati rovalong kat Ahi, ka en aver hae, er vati rovalong kat tisaen

14 Rokilea keke mengkatien tahos veni Ninin onen Ahi sani min Mosis. Ka inau navi meatin tai ten out netan enges ka numai nasuval slev ten tisaen. ✡
15 Sakini, narkileatei vensa namumon tounah koa namul namumoni. Veni asa koa ek vati moumoni, narmumontei. Ka asa koa tisaso en metok, kei varei namul namumoni.
16 Ka navong namul namumon tounah koa ek rovattei moumoni, koa nakilea revi vi tisaen, narie lati namundemi keke mengkatien keil atahos.
17 Sakini, rovitei nau koa namul namumon tounah ekek, ka vi tisaen koa moul enau keke mul mumoni.
18 Anatin keke navi meatin tai ten out netan enges ka tounah koa tahos tovuol enau. Veni avaseini ek vati moumon asa koa vatahos, nasakras moumoni. ✡
19 Narmumontei tounah tetahos koa ek vati moumoni. Vuo, namutimanin keke namul namumon tounah koa tisaso koa ek rovattei moumoni.
20 Ka munak namumon asa koa ek rovattei moumoni, rovitei nau koa namumoni, ka vi tisaen koa mul moul enau keke mul mumoni.
21 Sakini, inau navotini keke sakien tai mul kistal en moulien onak. Veni navong ek vati moumon asa koa tahos, tisaen koa mul enau sakinau namumon tisaen enges.
22 En tinok neim nasi nau houlu ven mengkatien keil onen Ahi.
23 Ka nales sakien sav tai mul mum en hati usivek keil hae. Ka sakien koanek mul vae kat mengkatien onen Ahi koa mul en tinok. Sakien enek mul sakinau mamai mahi slev ten tisaen koa mul mum en hati usivek keil hae. ✡
24 !Aue li! !Nalonge tisa houlu! ?Isei houtut moulien onak ran envatien ten avek koanik koa mul leh nau maha mamat?
25 ! Ka namasmas Ahi houlu mok veni kei varei mutut nau ka en asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni! ✡

Sakini, nales koanek vi anatin en moulien onak: en tinok neim, nalong kat mengkatien onen Ahi suval navi slev teni; ka envatien ten avek hae sakinau nalong kat sakien ten tisaen suval navi slev emun teni.

8

Koakeil amusil envatien onen Ninin Votut avi natin Ahi keil anatin

1 Sakini, veni Iesu Kristo mutut ir koa rokapil ral mini, rokilea keke Ahi herleletei mun hetisa en ir.
2 Veni mengkatien onen Ninin Votut koa sakin ir rokapil vituai ral min Iesu Kristo mul mum en ir ka san moulien min ir. Ka

✡ **7:14:** Sam 51:5; Sion 3:6 ✡ **7:18:** Sen 6:5; Rom 8:21 ✡ **7:23:** Kal 5:17; Tiem 4:1; 1Pit 2:11 ✡ **7:25:** 1Kor 15:57

mengkatien onen mul sakin ir romaluv ran mengkatien onen Mosis koa mul vothot en tisaen min ir ka leh matien mai ven ir. ✡
3 Ka asa koa mengkatien onen Mosis sakras voumoni veni aver memerau, Ahi varei mumoni. Veni kei san Natnali kati mai kur aven suval meatin keil, keil koa amumon tisaen. En sise koanek, mahien ten tisaen koa meatin keil ten out netan amul amumoni en ave, Ahi sani suk min Natnali koa vitan en keihoen ten tisaen. ✡
4 Ahi mumoni mukonek keke Natnali vakur vasin mahien koa mengkatien onen Mosis vit mal keke ir rovakuri. Veni ir, rormusiltei mun asa koa aver en vat ir rovoumoni, ka romul romusil kat asa koa Ninin Votut en vat ir rovoumoni. ✡
5 Veni koakeil amusil kat asa koa ave en vati, aling rendemien one mul ien. Ka koakeil amusil kat asa koa Ninin Votut en vati, aling rendemien one mul eni suk.
6 Meatin koa ling rendemien onen en tounah koa aven en vati mul en sise ten matien. Ka meatin koa ling rendemien onen en tounah koa Ninin Votut en vati, kei mul en sise ten moulien ka tomat. ✡
7 Anatin, meatin koa ling rendemien onen en tounah koa aven en vati vi vativieh ral min Ahi, veni rolong kattei mengkatien onen. Kei sakras varei. ✡
8 Koakeil along kat envatien ten ave asakras avasakin Ahi vasi ven keil.
9 Ka kami mirmusiltei mun envatien keil ten avemi. Kami mimul mimusil asa koa Ninin Votut en vati, veni kei mul moul en tinomi neim. Ka koakeil Ninin enek onen Kristo romoultei en tine, keil arvitei meatin keil onen Kristo. ✡
10 Ka munak Kristo mul moul en kami ka en Ninin onen, mikur moulien, veni mimai mimal tuai en meten Ahi, avaseini keke avemi hae heha hemat ven tisaen. ✡
11 Munak Ninin onen Ahi, koa rali lat Iesu ran matien, mul moul en kami, Ninin enek hesien avemi en moulien hau tai.
12 Sakini, tuak ka ahinkuli keil, kaon orer mul ral min Ahi, ka rovitei keke rovousil kat envatien ten aver. ✡
13 Veni munak mimusil kat envatien ten avemi, mihemat varei. Ka munak miviles ran envatien ten avemi ral min kataunien onen Ninin Votut, mihemoul. ✡
14 Veni koakeil Ninin onen Ahi mul mulamun keil, keil varei avi natin Ahi.
15 Veni Ninin koa Ahi sani min kami romumontei kami mivamalele en metauen vasuval slev mumoni en meten asuv onen. Vuo, kei kulat kami mivahi titan koa mikilea mivahiteni mini mivahit, “! O Itet, kovi Tata onomai anatin!” ✡

✡ **8:2:** Rom 7:23,24; 3:27 ✡ **8:3:** Umen 13:38; 15:10; Sion 1:14; Plp 2:7; Hib 2:17; 4:15 ✡ **8:4:** Kal 5:16,25 ✡ **8:6:** Rom 6:21; 7:5; 8:13 ✡ **8:7:** Tiem 4:4; Mat 12:34; Sion 8:43; 12:39 ✡ **8:9:** 1Kor 3:16; 12:3 ✡ **8:10:** Kal 2:20; 1Pit 4:6 ✡ **8:12:** Rom 6:7,18 ✡ **8:13:** Kal 6:8 ✡ **8:15:** 2Tim 1:7; Kal 4:5-6; Mak 14:36 ✡ **8:16:** 2Kor 1:22

16 Ka Ninin koa Ahi sani min ir mul vit luvati min ir en tiner neim keke rovi natin Ahi anatin. ✡
17 Ka munak vi anatin keke rovi titan, tounah vasi koa mul en hen Ahi koa vat kati vahi onen titan keil, rehekuri hetal min Kristo veni ir emun romul rokur sakvisien ven demkatien orer suval koa Kristo kuri. Ka hemukonek, rehekur eis ten hetetamenien emun hesuval koa kei kuri. ✡

Ahi hehothot en tounah keil tetahos min titan keil

18 Navong narendem usil sakvisien keil koa romul rokuri en avong kosa, nalesi havivi mok, veni nakilea keke hetetamenien koa Ahi hehothot eni min ir en avong koa hemai hemariso vis hemariso mok heli. ✡
19 Veni tounah vasi keil koa Ahi mumoni e vati mok avales avong koa Ahi hehothot en isei keil avi titan kati. ✡
20 Veni Ahi sakin tounah vasi koa kei mumoni keke asakras emun avoum vasin umen keil kati one. Ka Ahi romumontei vousil asa koa tounah keil enek e vati, ka mumoni musil rendemien onen. Ka tounah vasi keil en out netan aling desien one keke, ✡
21 en avong tai koa hemai veah, Ahi houmon keil imaluv ran viau ten matien. Anatin, Ahi kilea keke ito en more hetetamenien onen Ahi hetal min natnali keil koa amaluv revi. ✡
22 Veni rokilea keke, en avong telamu rokol kosa, tounah vasi koa Ahi mumoni amul amahise ven mahien, suval ahin mahise ven mahien ten tivava koa vesesal vakuri. ✡
23 Ka roviteis tounah keil koa Ahi mumoni koa amul amahise. Ir emun koa rokur rohtoh en Ninin Votut koa Ahi mul sa maeni romahise. Romul romahise veni rorosin veah avong koa Ahi hekulat ir rehehi titan kati, en avong koa hesakin aver hemaluv ran viau vasi keil ten out netan, ka hesan aver hau keil min ir.
24 Navong roling desien orer en asa koa Ahi vat kati min ir, kei mutut moulien orer. Anatin keke rokur hatkatien enek tuai, ka veni rorkurtei veah heite teni, ral min desien, romul rorosin heite teni hekistal. ? Veni isei mul rosin tounah ral min desien navong kuri tuai? Meatin tovuol. ✡
25 Ka munak roling desien orer keke reheles heite ten hatkatien koa rorlestei veah, romul rorosin avong koa Ahi hehothot eni ral min rendemien koa tetaveah.

26 En vati sise koa desien orer mul kataun ir, Ninin emun mul kataun ir navong rolonge keke romemerau. Veni navong rorkileatei mun asa koa mal keke rovahis Ahi veni, Ninin Votut varei mul vis mini en usite orer. Anatin, navong Ninin peah min Ahi, mahise en selusien keil koa selusien orer rovinvintei vahiteni.
27 Ka Ahi, koa lei kirisil en tiner neim, kei lei kilea

✡ **8:17:** Kal 4:7; Rev 21:7 ✡ **8:18:** 2Kor 4:17 ✡ **8:19:** Kol 3:4 ✡ **8:20:** Sen 3:17-19; 5:29; Ekl 1:2 ✡ **8:21:** 2Pit 3:13; 1Sion 3:2 ✡ **8:22:** 2Kor 5:2-4; Kal 5:5 ✡ **8:24:** 2Kor 5:7

en rendemien onen Ninin. Veni Ninin Votut mul peah musil rendemien onen Ahi varei en usite onen meatin keil onen. ✡
28 Ka rokilea keke, en tounah vasi koa kur out, Ahi mul mumon asa koa tahos musil rendemien onen vakataun koakeil envatien one mul ien koa kei vise keil avahi onen. ✡
29 Veni, koakeil enek, Ahi kilea en keil en avong telamu tuai, ka ling kati keke keil ikur suvalien onen Natnali. Mukonek, meatin keil houlu akilea avamai avahi natin Ahi keil koa Iesu vi moeite en keil. ✡
30 Koakeil Ahi ling kati keke avahi onen, vise keil. Ka koakeil vise keil, kei mumon keil amal en meten. Ka koakeil mumon keil amal en meten, kei san hetetamenien min keil.

Envatien onen Ahi mul en ir ka tounah tovuol kilea vakulat ir ran hen

31 ?Mukonek, tounah vasi keil enek mul rie lat asa min ir? ?Munak Ahi mul en usite orer, isei kilea vavae vatal ir? ✡
32 Ahi rie lati keke kei mul en usite orer veni rovuli kattei Natnali kati. Ka sani mai mat vinat ir vasi. Ka munak san Natnali ven ir, rie lati keke hesa maen tounah sav vasi keil onen emun min ir. ✡
33 ? Isei kilea vasan selusien vaha kat usite onen meatin keil koa Ahi rie lat keil avahi onen? !Meatin tovuol, ven Ahi varei sakin keil amal tuai en meten! ✡
34 Anatin, meatin tovuol kilea vasakin Ahi valele vatisa en ir. Veni Iesu Kristo, koa mat ka moul eris ran matien, mul en usite matu onen Ahi ka mul selus en usite orer. ✡
35 ?Sakini, isei suk kilea vakulat ir ran leikatien onen Kristo koa envatien onen mul en ir? Veni, avaseini asan mahien ka sakvisien keil min ir ka asakin ir rovisu en avong takeih keil, ka asakras avakulat ir ran hen. Ka avaseini asakin amai kat ir vuo akulat tounah vasi keil ran ir, apurun ir vuo amu vinvini ir, asakras avasakin Iesu Kristo vakulat envatien onen ran ir.
36 Koanek suval Tus Votut viteni koa vit,

"Iahova, veni mevi meatin keil onom,
lisenges memul mevisu en matien en hen meatin sav keil.
Keil alesi mal keke avouas komai
vasuval koa mevi sipsip keil koa mal keke avalamun keil avaha avou vini keil." Sam keil 44:2✡

37 Anatin, avaseini keke romul rovisu en tounah keil tatisa enek, Kristo, koa envatien onen mul en ir, sakin ir romai rovi hetetamen imok en keil ka romulin keil vasi. ✡
38 Veni, avaseini romat vuo romoul, avaseini roles keihoen onen angelo keil vuo temat keil, ka avaseini asa koa hekur out en avong kosa vuo en avong

✡ **8:27:** Sam 139:1; 1Kor 4:5 ✡ **8:28:** Efes 1:11; 3:11 ✡ **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 ✡ **8:31:** Sam 118:6 ✡ **8:32:** Sion 3:16 ✡ **8:33:** Aes 50:8 ✡ **8:34:** Sam 110:1; 1Sion 2:1 ✡ **8:36:** 2Kor 4:11 ✡ **8:37:** Sion 16:33

koa hemai veah, keil vasi asakras avakulat ir ran leikatien onen Kristo.
39 Anatin, avaseini asa koa hekur out en out nesa vuo en out netan, tounah tovuol koa kilea vakulat ir ran envatien onen Ahi koa mul en ir ven asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni en usite orer.

9

Ahi mul rie lat meatin keil musil rendemien onen

1 Navit maselus min kami usil tuak keil koa avi Siu. Asa koa namul naselus usili vi anatin. Navi onen Kristo ka Ninin Votut koa mul enau vit kilea minau keke narmultei maliluvos.
2 Namul nalonge tisa houlu ka tinok mah
3 ven meatin keil kati onak koa avi Siu. Ka veni tinok mah houlu ven keil, munak nakilea moumoni vakataun usite one, nikur vulie ka nimaen Ahi hesesenda enau ka hesakin inau nirkapiltei mun hetal min Kristo. Ka nasakras makur vulie. ✡
4 Mulamu, Ahi rie lat koakeil avi me-Isrel keil keke avi meatin keil onen. Kei mumon keil avi titan ka vothot en hetetamenien onen min keil. Kei mumon hatkatien takeih keil ral min keil ka san mengkatien keil onen min keil. Ahi visein keil en sakien koa mal avaha netan mini, ka san hatkatien tetahos keil houlu min keil. ✡
5 Keil aka en ara onen vati avu keil one telamu suval Ebraham, Aesak ka Siekob. Ka navong Mesaea mita mai vi meatin koa aven mul, kei mai kistal ka en vatiamal one. Kei vi Ahi koa hetetamen imok en tounah vasi. Mal vinvin keke avahati lat isen vahina nesa lises ka lisenges. Anatin. ✡
6 Mulamu, Ahi vat kati keke voutut me-Isrel keil. Ka rovitei hatkatien onen Ahi koa mot. Veni rovitei me-Isrel vasi keil koa avi meatin keil kati onen Ahi. ✡
7 Ka rovitei koakeil vasi aka en ara onen Ebraham koa avi titan kati en meten Ahi. Veni Ahi viteni min Ebraham vit, *"Vatiamal keil koa navat kati minuk, keil ikistal ika en Aesak." Senesis 21:12*
8 Koanek rie lati keke rovitei titiali vasi keil koa amusil ara koa akilea avahi natin Ahi. Ka vi titiali keil koa amusil hatkatien onen koa avi natnali keil kati en meten. ✡
9 Veni, Aesak, avasi musil hatkatien onen Ahi koa vit, *"En avong ekek en sua koa hemai, Serah hekur natmali." Senesis 18:10*
10 Ka sakien enek kistal avong tamun, en avong koa avu telamu orer koa Aesak kur Rebekah, ka kei meas en maeh elu. ✡
11-12 Ka navong lumul veah en vangen mama onealu, Ahi viteni mini vit, *"Tai koa hekatau hemai hemarite mok helin koa helamu." Senesis 25:23* Kei viten koanik navong lurmumon etai veah tounah koa tahos vuo tisa. Koanek rie lati keke Ahi mul vise meatin keil musil rendemien onen ka romusiltei umen koa keil amumoni.

✡ **9:3:** Eks 32:32 ✡ **9:4:** Eks 4:22; Dut 7:6; 14:1-2 ✡ **9:5:** Mat 1:1-16; Luk 3:23-38; Sion 1:1; Sam 41:13; Rom 1:25 ✡ **9:6:** Nam 23:19; Rom 2:28 ✡ **9:8:** Kal 4:23 ✡ **9:10:** Sen 25:21

13 Koanek suval asa koa
Ahi viteni en Tus Votut
vit, *"Envatien onak mul en
Siekob; ka Esao, naseseini."
Malakai 1:2-3*
14 ?Mukave, koanek rie lati
keke Ahi mul mum romaltei?
!Vuo, romukteinek!
15 Veni kei viteni min Mo-
sis vit,
*"Inau enges nitie lat meatin
sei koa ek hemahisi,
ka nikataun keil housil
rendemien onak." Ek-
sodas 33:19*✡
16 Sakini, Ahi mul rie
lat meatin keil musil en-
mahisien onen enges, ka
romusiltei asa koa meatin
keil ten out netan e vati vuo
akilea avoumoni. ✡
17 Koanek suval asa koa
Ahi viteni min asuv houlu
ten out Isip en Tus Votut
vit, *"Inau nalinguk kovi asuv
houlu keke nakilea matie lat
keihoen onak vaka enuk keke
hetetamenien ten isok kilea
vaka vasi out en out netan."
Eksodas 9:16*
18 Sakini, mul en Ahi enges
keke vatie lat isei keil ikur
enmahisien onen, ka isei keil
hesakin vatie hekeih keke
avalong seseini. ✡

*Ahi rie lat vurohien ka
enmahisien musil rendemien
onen*

19 Vahesa tai en kami
vahiteni minau vahit, "?
Munak Ahi enges mul rie
lat isei hekur enmahisien
onen ka isei helong seseini,
hemukave Ahi kilea vahotini
keke meatin sei mum romal-
tei? ?Isei kilea vating koe asa
koa Ahi ling kati?"
20 ?Ka tuak, keik kovi isei
keke kovasel vatal min Ahi?
Veite koa meatin mumoni en
tanhilhili sakras vasel mini
vahit, "?Vensa komumonau
mukok?" ✡
21 Veni meatin koa mul
mumon veite keil en tanhil-
hili kilea voumon keil vousil
rendemien onen. Mul en kei
munak en vati voumon hati
tanhilhili vamai vahi veite
valu, tai ten more ale keil ka
tamun ten avong vasis. ✡
22 Ka koanik suval asa
koa Ahi mumoni. Kei en
vati vatie lat vurohien onen
vaha kat tisaen ka voumon
meatin keil availea en kei-
hoen onen. Ka avaseini mal
vinvin keke hou lin tei en
meatin keil koa mumoni ven
tisaen one, rendemien onen
tetaveah ka mul vuli kat
vurohien onen va kat keil. ✡
23 Ka kei vuli kat vurohien
onen vahothot eni keke
kei vilelau en tahosien.
Sakini, mutah tahosien en
koakeil rie lat keil avakur
enmahisien onen, veni kei
sak mesein keil tuai avato
vatal mini en muohien ten
hetetamenien onen en out
nesa. ✡
24 Ka ir emun rovi koakeil
enek, koa kei vise ir ran
Siu keil ka ran koakeil emun
arvitei Siu.
25 Koanik vi asa koa Ahi
viteni ka en provet Hosea
vit,
*"Meatin keil koa 'arvitei
onak'
nihise revi keil en
'meatin kati keil onak.'
Ka kei koa 'envatien onak
tovuol ien,'
nihise revi en 'kei koa en-
vatien onak mul ien.' "
Hosea 2:23*

✡ **9:15:** Dut 32:4 ✡ **9:16:** Efes 2:8 ✡ **9:18:** Eks 4:21; 7:3; 9:12; 14:4,17 ✡ **9:20:** Aes 29:16; 45:9 ✡ **9:21:** Ser 18:6 ✡ **9:22:** Ser 50:25 ✡ **9:23:** Efes 1:3-12

26 *"Ka en out kati koa Ahi viteni min keil vit,*
'Kami mirvitei meatin keil onak,'
en out enek, ihise keil en 'ehon keil onen Ahi koa moul.' " Hosea 1:10

27 Ka Aesea mun vit luvat tounah usil koakeil ten out Isrel vit,

"Avaseini me-Isrel keil avi houlu asuval veien ten atas,
Ahi houtut teis en keil.

28 *Veni Ahi lei rahit usite onen meatin vasi keil en out netan tuai ka, hekalah,*
hesani min keil mahien vasi keil housil asa koa kei lesi mal." Aesea 10:22-23

29 Koanek suval asa koa Aesea viteni mulamu vit,

"Vahit Ahi Asuv ten keihoen vartie lattei enmahisien onen min ir ka varmaentei tei en titiali keil orer avamoul avales,
ir rokilea rovamai rovasuval out Sodom vuo out Komorah tuai koa vurohien onen Ahi sakin meatin tovuol emun avato ien." Aesea 1:9

Pol vis min Ahi en usite onen Siu keil koa asesein Iesu Kristo

30 Sakini, rolesi keke koakeil arvitei Siu, koa arsak vistei keke avamai avamal en meten Ahi, keil varei arokoli ka akur maluen ka en sise ten demkatien. ✡

31 Ka me-Isrel keil koa asak visi avamai avamal en meten vaka en sise ten mengkatien keil, keil arkurtei. ✡

32 ?Ka vensa varei arkurtei maluen? Veni keil armusiltei sise ten demkatien keke avahotini. Vuo, keil asak visi avahotini vaka en asa koa amumonis. Ka sakini, keil amusavoi en ahat koa Ahi lingi keke meatin keil amusavoi eni. ✡

33 Koanek suval koa Tus Votut viteni usil Kristo vit,

"!Allesi! Naling ahat tai en out Saeon luhu en me-Isrel keil keke isavoi eni ka imot.
Ka koakeil aling demkatien one eni, kei hersakintei keil imemou." Aesea 28:16✡

10

1 O tuak ka ahinkuli keil, ek vati li mok keke Ahi houtut meatin kati keil onak. Ka lisenges namul navis keih mini en usite one.

2 Nakilea mahiteni min kami keke me-Isrel keil e vati mok avousil kat Ahi, ka armumontei en sakien koa vi anatin koa Ahi rie lati min keil. ✡

3 Ka veni keil areingeingen sise koa Ahi lingi keke meatin keil umai amal en meten, asak visi avoumon sise sav keke avakur maluen enek. Sakini, aling rendemien one keke avarmusiltei sise ten maluen koa Ahi mumoni tuai. ✡

4 Veni Kristo sakin avong koa meatin keil asak visi avakur maluen vaka en mengkatien keil mai rokol keite teni. Sakini, kosa, koakeil aling demkatien one

✡ **9:30:** Rom 10:20 ✡ **9:31:** Rom 10:2-3 ✡ **9:32:** Aes 8:14 ✡ **9:33:** Rom 10:11; 1Pit 2:6,8 ✡ **10:2:** Umen 22:3 ✡ **10:3:** Rom 9:31-32 ✡ **10:4:** Mat 5:17; Sion 3:18; Hib 8:13

eni, keil varei umai amal en meten Ahi. ✡

Ahi mutut meatin vasi keil ka en sise ten demkatien enges

5 Mosis mutis selusien koanik usil mukave meatin kilea vamal en meten Ahi ka en sise ten mengkatien keil vit, *"Koakeil vasi along kat selusien vasi ten mengkatien keil ekek imoul." Levitikas 18:5* ✡

6 Ka en usite ten selusien koa vit usil mukave meatin keil akilea avamai avamal en meten Ahi ka en sise ten demkatien, Tus Votut vit, *"Keik konahistei en rendemien onom konahit, '?Isei hehina en out nesa keke vakuri?' " Duteronomi 30:12* Veni koanek suval koa e vat Kristo vamita ris en out netan keke vaselus usili. Ka kei mita tuai.

7 *"Vuo kovahisi kovahit, '? Isei hehita en out ten matien vakuri?' " Duteronomi 30:13* Veni koanek suval e vat Kristo vamea ris ran out ten matien keke vaselus usili. Ka kei mea moul eris ran matien tuai.

8 Ka asa koa Mosis viteni ekek, *"Selusien onen Ahi mul vesesal ven kami, mul tuai en ongomi ka tinomi." Duteronomi 30:14*✡ Ka koanek vi selusien ten demkatien koa komai memul mevitehiteni.

9 Veni munak mivit leini en ongomi keke Iesu vi Asuv, ka mikur anatin eni en tinomi keke Ahi rali lati ran matien, Ahi houtut moulien onami.

10 Veni navong meatin tai kur anatin eni en tin, Ahi lesi mal tuai en meten. Ka navong vit leini en ongon, Ahi mutut moulien onen tuai.

11 Veni Tus Votut viteni vit, *"Koakeil akur anatin en kei, tounah tovuol kilea vasakin keil avamemou eni." Aesea 28:16* ✡

12 Koanik vit usil ir vasi. Veni, en meten Ahi, tounah tovuol vateisav en Siu keil ka koakeil arvitei Siu. Ahi vi vati Asuv etin onen meatin vasi keil, ka san tokolkatien koa mariso va min koakeil vasi avise ven kataunien. ✡

13 Koanek suval Tus Votut viteni koa vit, *"Meatin vasi koa avise Iahova ven kataunien, kei houtut moulien one." Soel 2:32*

14 ?Ka meatin keil akilea avahis Ahi ven kataunien hemukave munak arkultei veah anatin eni? ?Ka keil akilea avakur anatin eni hemukave munak arlongtei veah selusien usili? ?Ka keil akilea avalong selusien usili hemukave munak meatin tovuol vaha vahitehiteni min keil?

15 ?Ka meatin keil akilea avaha avahitehiten selusien enek hemukave munak meatin tovuol vasila lat keil avaha? Koanek suval Tus Votut viteni koa vit, *"Navong meatin keil akur more longlongien, amaien one moreite mok." Aesea 52:7*✡

16 Ka rovitei meatin vasi keil koa along kat more longlongien enek. Veni provet Aesea viteni mun vit, *"? Iahova, isei kur anatin en*

✡ **10:5:** Kal 3:12 ✡ **10:8:** Dut 9:4 ✡ **10:11:** Rom 9:33 ✡ **10:12:** Umen 10:34; 15:9 ✡ **10:15:** Neham 1:15; Efes 6:15 ✡ **10:16:** Sion 12:38

selusien onomai? Meatin tovuol." Aesea 53:1 ✡
17 Sakini, helamu, meatin tai heha hehitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min meatin keil. Hevus, meatin keil akilea avalonge. Ka navong alonge, akilea avaling demkatien one en kei. ✡
18 Ka navis kami, "? Mukave, vi anatin keke me-Isrel keil arlongtei more longlongien usil Kristo?" Vuo, keil alonge tuai. Veni koanek suval Tus Votut viteni koa vit,
"Rea one karahit out vasi,
ka longlongien keil one usil Ahi va rokol meatin vasi keil en out netan." Sam keil 19:4
19 Navis ris kami, "?Mukave, vi anatin keke me-Isrel keil arkileatei asa koa Ahi vit voumoni?" Vuo akilea, veni Mosis mutisi keke Iahova varei viteni vit,
"Inau nitokol kat koakeil arvitei meatin kati keil onak
keke vasakin kami, meatin kati keil onak, mivahi elu eni.
Anatin, numoni hetahos en kantri onen koakeil arkileatei inau.
En sise enek, nisakin kami, meatin kati keil onak, tinomi hetisa eni." Duteronomi 32:21
20 Ka Ahi vit kilea imok eni navong selus ka en provet Aesea vit,
"Koakeil arlei kattei nau, keil varei avotin nau.
Anatin, navothot enau min koakeil armultei avahise inau." Aesea 65:1
21 Ka Ahi vit usil me-Isrel keil vit,
"En avong vasi, namutelan hek keke makur revi meatin keil onak.
Ka arlong kattei inau ka vatie keih ramat." Aesea 65:2

11

Longrasien onen me-Isrel keil sehen voiteh keke Ahi voutut meatin vasi keil
1 Navis ris kami navit, "? Mukave, anatin keke Ahi sesein meatin kati keil onen?" ! Vuo, romukteinek! Veni inau varei navi koan Isrel, nakistal en ara onen Ebraham, ka naka en mari vatiamal onen Bensamin. ✡
2 Ahi roseseintei meatin kati keil onen koa kei lei kilea en avong telamu keke hetie lat keil avahi onen. Kami mikilea asa koa Ilaetsa viteni en Tus Votut navong sel kutut kat me-Isrel keil min Ahi vit, ✡
3 *"O Iahova, keil amu vinvini provet keil vasi onom ka amu lin ahor ten sanien votut keil onom. !Inau sasok namoul, ka keil avit avouas inau mun mamat!" 1 King 19:10*
4 ?Ka asa suk Ahi vit kesi mini? Kei vit, *"Inau nakur koe meatin keil taosen oulu (7000) amoul veah koa arvatei netan min ahi Baal." 1 King 19:18*
5 Ka en vati sise enek, en avong kosa, Ahi rie lat meatin tei keil amules amusil more envatien onen keke avousil kati. ✡

✡ **10:17:** Sion 17:20 ✡ **11:1:** Plp 3:5 ✡ **11:2:** 1Saml 12:22; Sam 94:14 ✡ **11:5:** Rom 9:27

6 Anatin, Ahi rie lat meatin keil onen musil more envatien onen, ka romusiltei asa koa amumoni. Veni munak Ahi rie lat meatin keil avahi onen musil asa koa amumoni, hermumontei mun housil more envatien onen. ✡

7 Sakini, rolesi keke houlu en me-Isrel keil alei kat sise keke akilea avamal en meten Ahi vaka ien, ka arvotintei. Vi vangi me-Isrel keil enges koa Ahi rie lat keil keke avahotini. Ka teisav en keil vasi, Ahi sakin ralinge mai vonhon en hisoen onen. ✡

8 Koanek suval asa koa Tus Votut viteni koa vit,

"Ahi sakin rendemien one matil,
ka rokol kosa, suval koa mete var ka ralinge vonhon." Duteronomi 29:4; Aesea 29:10

9 Ka asuv houlu Deved viteni vit,

"Ahi, kisakin marmari anien keil one hemai hehi sakat koa hehuli kat keil.
Kisakin keil isavoi eni ka imot, ka kisa kesi min keil mahien koa asani min mesav keil.
10 *Kisakin mete hevar keke asakras avalele,*
ka kumon keil ilonge hetisa hesuval avi slev keil koa eisile mah lisenges ven umen keil takeih koa amumoni." Sam keil 69:22-23✡

11 Navis kami eris navit, "?Mukave, navong me-Isrel keil amusavoi, keil umot vasi varei keke asakras avamea ris?" !Vuo, romukteinek! Ka veni keil amusavoi, Ahi va voutut koakeil arvitei Siu vasakin Siu keil avahi elu en keil. ✡

12 Ka tounah koa Siu keil amum tisa eni mumon sise keke meatin keil vasi ten out netan akilea avales tokolkatien onen Ahi. Anatin, longrasien one sakin koakeil arvitei Siu akilea avahilelau en tahosien onen Ahi. Ka munak koanek anatin, navong me-Isrel vasi keil koa Ahi rie lat keil imai ikur demkatien one, tokolkatien koa meatin vasi keil ikuri hemariso vis hemariso mok.

Ahi sakin koakeil arvitei Siu avahi meatin keil kati onen

13 Ka en avong etin ekek, ek vati maselus min kami koa mirvitei Siu. Ahi rie lat inau navi eiloheh tai onen vat min kami, ka namul nasi nau ven umen onak.

14 Vahesa asa koa namul namumoni ral min kami vasakin meatin kati keil onak avahi elu. Veni, hemukonek, vahesa tei en keil ihiles ka Ahi houtut moulien one.

15 Navong Ahi sesein me-Isrel keil, meatin keil houlu ten out netan koa armaltei en meten mulamu, kei mai lele tahos en keil. ? Ka hemukave suk navong Ahi hekur ris meatin kati keil onen? !Hesuval koakeil umatmat imoul eris ran matien!

16 Navong meatin viles pulaoa, ka, mulamu, mumon veret eni ka sani vi sanien votut min Ahi, veret koa kei houmoni hekatau, kei mun

✡ **11:6:** Kal 3:18 ✡ **11:7:** Rom 9:31 13:46; Dut 32:21; Rom 10:19 ✡ **11:10:** Sam 35:8 ✡ **11:11:** Umen

hehi votut.* Ka navong meatin tai ring koe vatiai tai vahi onen Ahi, angoite ka heite keil emun teni ihi onen.† ✡

17 Me-Isrel keil asuval angoite keil ten vati olip tai, ka Ahi kum vulvul tei en keil. Evus, va lei kat angoi olip sav keil ten eivorohus ka sosor en keil umai akur vulie. Sakini, kosa, kami koa mirvitei Siu, mimul mikur tokolkatien onen Ahi suval mivi me-Isrel keil kati. ✡
18 Sakini, minandem maentei Siu keil koa Ahi sesein keil ka kum vulvul keil suval avi angoite keil. ?Mimul mivasi kami vensa? Kami mivi angoite enges koa mirkatauntei vatte. Vatte keke mul kataun kami. ✡

19 Ka vahesa tai en kami hehiteni minau hehit, "Ka Ahi rie lati keke envatien onen mul en komai koa mirvitei Siu, veni kum vulvul en Siu keil koa along rasi vasakin ahho val keke vasosor en komai mevakur vulie."
20 Koanek vi anatin. Ahi kum vulvul en keil veni arlingtei demkatien one en Kristo. Ka kami mimul en vatte enek veni miling demkatien onami mul ien. Ka minavuttei kami. Hetahos imok mihemetau ka mihelei kat revi kami. ✡
21 Veni munak Ahi kilea vakum vulvul en me-Isrel keil ran vatte koa avi angoite keil kati teni, hemaes keke hekum vulvul en kami mun.
22 Sakini, mihendem vis usil tahosien ka vurohien onen Ahi. Veni kei mumoni keih en Siu keil koa umot tuai, ka kei mumoni tahos min kami koa mirvitei Siu. Ka kami mihel miheles tahosien onen munak mihehi anatin eni. Ka munak mirvitei mun anatin eni, kei hekum vulvul kami mun mihehaha. ✡
23 Ka munak Siu keil ihiles ka iling demkatien one en Kristo, Ahi kur keihoen vasosorin en keil eris aval en vulie kati.
24 Kami koa mirvitei Siu, mulamu mimul soutin ran Ahi ka kei kur revi kami mivi onen. Misuval angoi olip keil ten eivorohus koa kei sosorin en kami en vati olip koa kei mul lei kat revi en ah osen. Ka munak kei kilea voumon koanek en kami, hemaes eni keke hekur angoi olip keil kati ten vatte enek koa mul en ah osen ka hesosorin en keil eris en vulie kati.

Ahi en hemahis me-Isrel keil ka hekur ris keil ihi meatin keil onen

25 Tuak ka ahinkuli keil, ek vati mivailea en lingkatien suai tai koa Ahi mul vothot eni keke minahasitei kami minahit mivi meteisau imok. Ahi varei sakin houlu en me-Isrel keil tine keih. Ka tine hekeih hemukonek hetokol avong koakeil arvitei

* **11:16:** En sakien enek, me-Isrel keil avi meatin votut onen Ahi veni avu keil one telamu avi meatin votut keil onen. † **11:16:** En vati sakien enek, vati avu telamu onen Siu keil koa Ebraham, Ahi ring koe vi meatin kati onen. Sakini, koakeil akistal en ara onen emun avi meatin kati keil onen. ✡ **11:16:** Nam 15:17-21; Neh 10:37; Esek 44:30 ✡ **11:17:** Efes 2:11-19 ✡ **11:18:** Sion 4:22 ✡ **11:20:** Rom 12:16 ✡ **11:22:** Sion 15:2,4; Hib 3:14 ✡ **11:25:** Rom 12:16; Luk 21:24; Sion 10:16

Siu imai iapil en meatin keil onen Ahi ka hevinvin en asa koa Ahi ling kati tuai. ✡

26 Ka hevus, Ahi houtut me-Isrel keil vasi hesuval koa viteni tuai en Tus Votut vit,

"Meatin ten mututien heka en out Saeon
ka hekulat tisaen vasi keil ran koakeil akistal en ara onen Siekob." Aesea 59:20✡

27 *"Ka numon hatkatien takeih onak hetal min meatin keil onak*
keke nikulat tisaen keil one." Seremaea 31:33-34✡

28 Veni en vat kami mival-ong more longlongien, Ahi mai vi vativieh en me-Isrel keil koa tine keih. Ka veni Ahi mul mundem usil avu telamu keil one, envatien onen mul veah en Siu keil.

29 Anatin, envatien onen mul veah en me-Isrel keil veni tounah tovuol kilea vahiles rendemien onen Ahi usil koakeil kei rie lat keil vuo usil koakeil vat kati vatokol kat keil.

30 Mulamu, kami koa mirvitei Siu keil milong ras Ahi. Ka kosa, Ahi rie lat enmahisien onen min kami veni Siu keil amul alonglong ras.

31 Sakini, longrasien one sakin enmahisien onen Ahi emai en moulien onami vatie lati keke kei en mul mahis ris keil.

32 Veni Ahi en vati vatie lati keke meatin vasi keil amul en sakat ten longrasien. Veni, hemukonek, kei kilea vatie lat enmahisien onen min keil vasi. ✡

33 ! Navati lat isen Ahi! Kei vilelau en tahosien, meteisauen, ka ileilien. ?Isei kilea vailea vasin rendemien onen? Tahosien koa rie lati min meatin keil ka sakien keil koa kei mumoni min keil, rosakras rovailea vensa mumoni mukonek. ✡

34 Koanek suval koa Tus Votut viteni vit,

"? Isei kilea en rendemien onen Iahova?
? Isei kilea vahit luvat sise mini?" Aesea 40:13✡

35 *"? Isei kilea vasan sanien tai mini,*
koa hesakin Ahi hesa kesi mini?" Siob 41:11

36 Veni tounah vasi keil koa amul aka ven Ahi, amul en hen, ka amul keke avahati lat isen.✡ Anatin, rehehati lat Ahi koa hetetamenien onen mul lises ka lisenges. Anatin.

12

Navong rokapil ral min Kristo, romai rovi hati usiven keil onen koa romum vituai

1 Sakini, tuak ka ahinkuli keil, veni Ahi rie lat mari enmahisien min ir vasi, napeah kami keke mih-esa vasin moulien onami hesuval sanien votut tai onami min Ahi. Ka sanien votut enek hermattei. Vuo, hemoul heles. Anatin, mihesan kami keke mihoum mini ka mihoumon tounah vasi koa kei hesi veni. Anatin, mihesan kami min Ahi, veni koanek vi sakien

✡ **11:26:** Sam 14:7 ✡ **11:27:** Aes 27:9 ✡ **11:32:** Kal 3:22; 1Tim 2:4 ✡ **11:33:** Aes 45:15; 55:8 ✡ **11:34:** Siob 15:8; Ser 23:18; 1Kor 2:16 ✡ **11:36:** 1Kor 8:6 ✡ **12:1:** Rom 6:11,13; 1Pit 2:5

keil mal koa miheha netan mini heka ien. ✡
2 Minaleisungeintei sakien keil onen koakeil ten out netan ekek, ka mihemaen Ahi hehiles tinomi neim ka houmon rendemien onami hemai hehi heite hau. Hesakini, kami mikilea mivailea rendemien onen Ahi ka asa en vat kami mivoumoni. Anatin, miheilea asa koa tahos, asa koa kei si veni, ka asa koa mal en meten. ✡
3 Ahi rie lat more envatien onen minau navong rie lat nau mahi eiloheh tai onen. Sakini, naviteni min kami vasi keke minandemtei minahit kami mivi hetetamen imok mulin asa koa mal en meten Ahi. Ka mihelei kilea en kami en sakien koa mal housil demkatien ka umen koa Ahi san retai eni min kami vasi. ✡
4 En aver, hati usiven keil houlu amul ien, ka keil vasi amul amumon umen tateisav keil. ✡
5 En vati sise enek, avaseini ir rovi houlu, navong rokapil ral min Kristo, romai rovi aven koa tanges. Anatin, romul rokapil ral min ir eris suval hati usiven houlu amul akapil vituai en aven koa tas. ✡
6 Ka Ninin Votut san retai en sanien tateisav keil min ir. Sakini, rehoum hetal min sanien keil orer housil more envatien koa Ahi rie lati min ir. Munak kokur sanien keke kovahit luvat selusien onen Ahi, kumoni housil demkatien koa kokuri. ✡
7 Munak kokur sanien keke kovakataun meatin sav keil, kikataun keil. Munak kokur sanien keke kovahisein meatin keil, kihisein keil.
8 Munak kokur sanien keke kovasel kat meatin keil, kisel kat keil. Munak kokur sanien keke sien mul enuk navong kosan tounah vakataun meatin sav, kisani min keil. Munak kokur sanien keke kovahi metai onen meatin keil onen, kum hekeih eni lisenges. Ka munak kokur sanien keke em vamahis meatin sav keil, em hemahis keil hetal min sien. ✡

Selkatien keke rehoumon tounah vasi housil rendemien ten envatien

9 En tounah vasi mimumoni, mihoumoni housil rendemien ten envatien koa vi anatin. Sakien koa tisa, mihelokoveini. Ka sakien koa tahos, koanek mihehuli kati hel en kami. ✡
10 Emi hehathat kami hesuval mivi vatiamal tas, ka mihesak visi mok mivatie lat sakien ten houhouen min kami eris. ✡
11 Mihemarir en umen vasi keil onami ka minamaentei avemi namah. Anatin, mihoum min Ahi Asuv hetal min rendemien vasi. ✡
12 Mihesi kami lisenges veni mikilea keke desien onami vi anatin. Mihelomal hekeih navong mivisu en sakvisien keil. Ka mihikiti mihehis min Ahi en avong vasi. ✡

✡ **12:2:** Efes 4:23; 5:10,17 ✡ **12:3:** 1Kor 12:11; Efes 4:7 ✡ **12:4:** 1Kor 12:12 ✡ **12:5:** 1Kor 12:27; Efes 4:25 ✡ **12:6:** 1Kor 12:4-11; 1Pit 4:10-11 ✡ **12:8:** 2Kor 9:7 ✡ **12:9:** 1Tim 1:5; 1Pit 1:22; Amos 5:15 ✡ **12:10:** 2Pit 1:7; Plp 2:3 ✡ **12:11:** Umen 18:25; Rev 3:15 ✡ **12:12:** 1Tes 5:17

13 Navong meatin sav keil onen Ahi atamurei en tounah, mihesan asa koa mikilea mivasani keke mivakataun keil eni. Ka navong miles heou keil, mihekur revi keil en teim onami. ✡
14 Mihehis min Ahi keke hetokol kat koakeil amul asan mahien min kami ven demkatien onami. Anatin, mihehisi hetokol kat keil, hervitei keke hesesenda en keil. ✡
15 Mihesi kami hetal min koakeil asi keil, ka mihouai hetal min koakeil amuai. ✡
16 Miheto hetahos hetal min Kristin sav keil hetal min rendemien keke mivinvin enges en meten Ahi. Minandemtei minahit mivi hetetamen imok en keil ka meteisauen onami mariso mok en keil. Vuo, mihemaen rendemien onami heha netan. ✡
17 Navong meatin tai mumon tounah koa tisa min kami, minasa kestei natal tounah koa tisa mini. Mihesak visi mihoumon asa koa meatin vasi keil amundemi avit tahos. ✡
18 Mihoumon tounah vasi koa mikilea mivoumoni keke mivato vatahos en tomat vatal min meatin vasi keil. ✡
19 Tuak ka ahinkuli keil, minasa kestei varei tounah tisa koa meatin mumoni min kami. !Vuo! Mihemaen Ahi hevuroh kat meatin enek en usite onami. Veni Tus Votut viteni vit, *"Inau, Iahova varei, naviteni keke nisa kes asa koa amumoni. Anatin, inau nisakin keil ian heite ten sakien tisa keil one." Duteronomi 32:35* ✡
20 Sakini, mihoumoni hesuval koa Tus Votut viteni koa vit, *"Munak vativieh keil onami amai kat keil, mihehengan keil. Ka munak mararo kat keil, mihesan tounah min keil imuni. Veni hemukonek, sakien onami hesakin keil imemou ka ihiles." Proveb 25:22* ✡
21 Minamaentei sakien tisa onen meatin sav keil anasakin kami mun minoum natisa. Hetahos imok mihevae lin koakeil amumoni tisa en kami hetal min sakien tetahos keil.

13

Selkatien keke rovalong kat hetetamen keil veni Ahi varei ling keil en vulie

1 Mal keke meatin vasi keil onen Ahi ilong kat hetetamen keil ten kavmen, veni Ahi maen hetetamen vasi keil akur keihoen one ka kei varei ling keil amul en vulie. ✡
2 Meatin koa sesein hiasuvien onen hetetamen keil mul sesein asa koa Ahi ling kati. Ka koakeil amumoni amul aleh mahien en keil sase eris.
3 Veni koakeil amumon sakien keil tetahos asakras avametaun hetetamen keil ten kavmen. Vi koakeil enges koa amumon sakien tatisa keil koa ametaun keil. Sakini, munak emi rovattei mivametaun hetetamen keil enek, mihoumon asa koa

✡ **12:13:** Hib 13:2 ✡ **12:14:** Mat 5:44; Luk 6:28; Umen 7:60; 1Kor 4:12 ✡ **12:15:** Sam 35:13 ✡ **12:16:** Rom 15:5; Pro 3:7; Aes 5:21; Rom 11:20 ✡ **12:17:** 1Tes 5:15; Pro 3:4 ✡ **12:18:** Mak 9:50; Hib 12:14 ✡ **12:19:** Lev 19:18; Mat 5:39; Rom 13:4; 2Tes 1:6-7; Hib 10:30 ✡ **12:20:** Mat 5:44 ✡ **13:1:** Taet 3:1; Pro 8:15; Sion 19:11 ✡ **13:3:** 1Pit 2:13-14; 3:13

hetahos. Hesakini, keil ilele hetahos en kami. ✡
4 Veni Ahi ling hetetamen keil ten kavmen avahi meatin keil toumien onen vakataun kami. Ka munak mimum tisa, mal keke mihemetaun keil, veni keihoen koa Ahi lingi en he keke avasan mahien min meatin keil one vi anatin. Anatin, keil amum musil rendemien onen Ahi ka amul asan mahien min koakeil amum tisa. ✡
5 Veni koanek anatin, mal keke mihelong kat hetetamen keil ekek ten kavmen, roviteis veni mimetaun mahien koa akilea avasani, ka veni mikilea emun keke sakien enek mal en meten Ahi.
6 Sakini, mal keke mihehul takis keil onami min hetetamen keil veni amul amumon umen one suval koa avi meatin toumien keil onen Ahi.
7 Anatin, mihehul vasin asa koa mal keke avakuri. Mihehul takis min hetetamen keil teni, ka mihehul takis ten tounah koa meatin sav avuli ran kami min hetetamen keil teni. Ka mihetie lat houhouen min keil vasi. ✡

Selkatien keke meatin keil onen Ahi um housil sakien ten envatien

8 Mihehul vasin asa koa mal ka minoumontei kaon en meatin sav keil. Kaon tanges koa mal keke hel lisenges, sakien koa mirie lat envatien min kami eris. Veni munak mirie lat sakien ten envatien min meatin sav keil, suval mimul milong kat mengkatien vasi keil onen Ahi. ✡
9 Mengkatien keil onen Ahi asuval koanek: *"minakurtei ahin vuo meatin onen hanu sav, minouastei meatin namat, minahenantei tounah onen meatin sav, ka envatien onami nalentei tounah onen meatin sav." Eksodas 20:13-17* ✡ Ka mengkatien savsav vasi keil emun amul en mengkatien tas ekek koa vit, *"Envatien onom hel en meatin sav keil hesuval koa keik em vat keik eris." Levitikas 19:18* ✡
10 Munak emi vat meatin sav keil, misakras mivoumon tounah vatisa min keil. Sakini, envatien vi sise koa mikilea mivalong kat vasin mengkatien keil koa Ahi sani. ✡
11 Anatin, mihousil sakien ten envatien veni avong koa Ahi houtut ir mai vesesal. Sakini, mihele ran matilien onami veni mikilea keke, kosa, avong koa Ahi houtut ir vesesal imok en avong koa rokur rohtoh en demkatien orer. ✡
12 Anatin, vongien koa taveah vesesal vavus ka meneai mul mai ke. Sakini, rehelokovein sakien keil ten mankoli, ka rehesin en ir en sakien tetahos keil ten meneai suval koa avi eisin tavaeen orer. ✡
13 Rehelekat revi en sakien keil orer keke amal vinvin ven meatin keil koa amul amual en meneai.

✡ **13:4:** Rom 12:19 ✡ **13:7:** Mat 22:21; Mak 12:17; Luk 20:25 ✡ **13:8:** Kal 5:14; 1Tim 1:5 ✡ **13:9:** Dut 5:17-19,21; Mat 19:18 ✡ **13:9:** Mat 5:43; 19:19; 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Kal 5:14; Tiem 2:8 ✡ **13:10:** Mat 22:40 ✡ **13:11:** Efes 5:14; 1Tes 5:6-7 ✡ **13:12:** 1Sion 2:8; Efes 5:11

Ronoumontei ale keil tatisaso vuo ronamunmuntei, ronoumontei natisa natal min hanu sav koa rortetalihetei vatal mini, vuo ronoumontei sakien koa tisa en aver, ka ronaseltei vuo ronahi elutei en meatin sav keil. ✡
14 Ka hetahos imok keke mihekur suvalien onen Asuv Iesu Kristo, ka minamaentei mun sakien tisa keil ka envatien keil ten out netan analeh rendemien onami.✡

14

Selkatien keke ronalei rahittei usite onen Kristin sav keil

1 Mihekur revi koakeil amemerau en demkatien one avalah ruai vatal min kami. Ka minasak vistei minalei rahit usite one usil asa koa amundemi avit Ahi maen keil avoumoni en moulien one. ✡
2 Tei en meatin keil koa akur demkatien akur anatin keke Ahi maen keil avaan anien vasi. Ka tei en meatin keil koa demkatien one memeraus akur anatin keke Ahi romaentei keil avaan vuseri. ✡
3 Koakeil akan tounah vasi analei vinitei meatin koa sakras vani. Ka koakeil arkantei vuseri analei rahittei usite onen meatin tai koa kan tounah vasi anahit kei mul mum tisa, veni Ahi kuri tuai vi meatin onen. ✡
4 ?Kami mivi isei keke mivalei rahit usite onen meatin toumien onen meatin sav? Vi asuv kati onen koa helei rahit usite onen ka hehiteni keke mum mal vuo romaltei en meten. Ka Ahi Asuv helesi keke mal veni kei kilea voumoni vamai vamal en meten. ✡
5 Tei en meatin keil amundemi keke avong tai vi hetetamen imok mulin avong sav keil. Ka teisav en meatin keil amundemi keke avong vasi keil vatte tas. Ka tetai en meatin keil heling rendemien onen keke asa mal voumoni en meten Ahi. ✡
6 Koakeil aling lat avong tai vi hetetamen imok en avong sav, amumoni keke avahouhou min Ahi Asuv eni. Koakeil akan tounah vasi amumoni keke avahouhou min Ahi Asuv, veni asan masmasien mini ven anien enek. Koakeil akan teis en anien keil amumoni keke avahouhou min Ahi Asuv, ka keil emun amul asan masmasien ven anien enek.
7 Ir rormoultei keke rovousil kat asas koa er vati rovoumoni. Ka musil rendemien koanek, rormattei vousil asa koa er vati vakur out.
8 Veni munak romoul, romoul keke rovousil kat asa koa Asuv en vati. Ka munak rehemat, rehemat housil asa koa Asuv en vati vakur out. Sakini, avaseini romoul vuo rumat, ir rovi onen Asuv. ✡
9 Veni Kristo emat ka moul eris ran matien keke vahi Asuv onen koakeil amoul ka koakeil umat.
10 ? Sakini suk, kami koa mirkantei vuseri, vensa mimul milei rahit usite onen meatin sav keil mivit

✡ **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18 ✡ **13:14:** Kal 3:27 ✡ **14:1:** Rom 15:7 ✡ **14:2:** Sen 1:29; 9:3 ✡ **14:3:** Kol 2:16 ✡ **14:4:** Mat 7:1; Tiem 4:11-12 ✡ **14:5:** Kal 4:10 ✡ **14:8:** Luk 20:38; Kal 2:20; 1Tes 5:10

amumoni tisa? ?Ka kami sav koa mikan tounah vasi, vensa milei vini tuomi keil ten demkatien ven rendemien koa akuri? Veni ir vasi rehelomal en meten Ahi keke kei helei rahit usite orer. ✡
11 Veni Tus Votut viteni vit,
"Iahova viteni vit,
'Suval vi anatin keke inau navi Ahi koa namoul,
vi anatin emun keke meatin vasi imai itetengeiril minau,
ka isan masmasien minau.' " Aesea 45:23 ✡
12 Sakini suk, vi anatin keke tetai en ir heha hehit kes usite onen min Ahi housil tounah vasi koa kei mumoni. ✡

Selkatien keke ronoumontei Kristin sav keil anamot en tisaen
13 Sakini, ronalei rahittei mun usite onen Kristin sav keil. Ka minoumontei etai tounah koa kilea vasakin tuomi tai en demkatien nasavoi vuo namot en tisaen.
14 Veni nakilea keke nakapil vituai ral min Asuv Iesu, nakilea emun keke anien tovuol vasakinau marmutotei en meten Ahi. Ka munak meatin tai kur anatin eni keke anien tai sakin kei mai romutotei en meten Ahi, hehi anatin keke hesakini hemai hermutotei. ✡
15 Munak asa koa mimul mikani mul sakin meatin sav tai longe tisa, sakien onami romusiltei mun sakien ten envatien. !Minamaentei anien koa mimul mikani napurun meatin tai koa Kristo mat vinati! ✡
16 Sakini, avaseini mikilea keke tounah tai tahos mivakuri, minoumontei munak tounah enek kilea vapurun meatin sav tai keke anaselus natisa kat kami. ✡
17 Veni rorrie lattei hiasuvien onen Ahi en moulien orer vaka en asa koa rokani vuo romuni. Vuo, rorie lati ka en sakien ten maluen, sakien koa roro tahos en tomat ral min meatin sav, ka sakien ten sien koa Ninin Votut mul sani min ir.
18 Ka navong meatin tai mumon sakien keil enek veni musil Kristo, Ahi hesi veni ka sakien onen hemal en meten meatin sav keil emun.

19 Sakini, lisenges, reheling rendemien orer keke rehoumon vati sakien keil koa asakin meatin keil aro vituai en tomat, ka koa mul kataun meatin sav keil avakeih tamun en demkatien one. ✡
20 Mihelei kati keke asa koa mimul mikani napuruntei asa koa Ahi mumoni en moulien onen meatin sav. Anatin keke anien vasi keil tahos taanien en meten Ahi. Ka romaltei keke mivan tounah tai koa kilea vasakin meatin sav tai vamot en tisaen.
21 Sakini, mal imok keke minakurtei vuseri, uaen, vuo tounah sav keil koa kilea vasakin tuomi keil avasavoi en tisaen. ✡

✡ **14:10:** Mat 25:31-32; Umen 17:31; 2Kor 5:10 ✡ **14:11:** Aes 49:18; Plp 2:10-11
✡ **14:12:** Kal 6:5 ✡ **14:14:** Umen 10:15; Taet 1:15 ✡ **14:15:** 1Kor 8:11-13
✡ **14:16:** Taet 2:5 ✡ **14:19:** Rom 12:18; 15:2 ✡ **14:21:** 1Kor 8:13

22 Asa koa demkatien onom maenuk keke kovoumoni, koanek mul en keik ral min Ahi. Tokolkatien onen Ahi hel en koakeil akilea keke tounah koa amumoni mal en meten.
23 Ka munak rendemien onen meatin tai roro kattei ka langlango usil asa tahos keke voumoni, ka kei mul kan tounah koa rokileatei mal keke vani, Ahi hesan mahien mini, veni asa koa mumoni romusiltei demkatien koa kei kuri. Anatin, sakien keil koa meatin tai mumoni koa romusiltei demkatien onen vi tisaen.✡

15

Selkatien keke rehendem usil meatin sav keil helin ir

1 Ir, Kristin keil koa rokeih en demkatien orer, tahos imok rehekataun Kristin keil koa amemerau en demkatien one koa amundemi avit tounah houlu kilea vasakin keil avarmaltei en meten Ahi. Mal keke rehekataun keil avahous measien one, ka rehermundemteis usil ir.
2 Anatin, tetai en ir rehendem usil tuer keil en demkatien, ka rehoumon tounah keil enges koa kilea vakataun keil, vasakin keil avasi keil eni, ka vasuv kat demkatien one. ✡
3 Veni Kristo emun romundemteis usil kei. Kei mumoni suval koa Tus Votut viteni vit, *"O Ahi, selusien keil tatisa koa amul aviteni va katuk, suval koa amumoni va kat inau." Sam keil 69:9*
4 Tounah vasi koa amutisi en Tus Votut mulamu, amutisi vahisein ir ten kosa. Anatin, amutis tounah enek vasuv kat desien orer keke tiner vataveah ka vahati lat rendemien orer. ✡
5 Ka vi Ahi koa sakin ir rokilea rovahuli kat tiner ka koa mul vati lat rendemien orer. Sakini, navisi keke hesakin kami miheto vituai hetahos en tomat hesuval koa Iesu Kristo emun mumoni.
6 Hesakini, kami vasi mihehati lat vituai en isen Ahi koa vi Tamen Iesu Kristo, Asuv orer.

More longlongien usil Iesu Kristo vi onen Siu keil ka onen koakeil emun arvitei Siu

7 Sakini, veni Iesu Kristo kur revi kami mivi onen, kami mun mihekur revi Kristin savsav keil hesuval avi tuomi ka ahinami keil en demkatien vasakin koakeil ilesi ihati lat isen Ahi koa hetetamen imok. ✡
8 Veni naviteni min kami keke Kristo mai vi meatin takataunien onen Siu keil vasakin tounah keil koa Ahi vat kati min avu keil one telamu vamai vahi anatin. ✡
9 Ka en sise enek, Iesu sakin koakeil emun arvitei Siu keke akilea avamasmas Ahi ven enmahisien koa rie lati min keil. Koanik suval asa koa Tus Votut viteni koa vit,

"Sakini, inau nihitehit usil tahosien onom min koakeil arvitei Siu,
ka nihati lat isom hetal min masmasien." Sam keil 18:49✡

10 En out sav viteni vit,

✡ **14:23:** Taet 1:15 ✡ **15:2:** Rom 14:19; 1Kor 9:19; 10:24,33 ✡ **15:4:** Rom 4:23-24; 1Kor 10:11 ✡ **15:7:** Rom 14:1 ✡ **15:8:** Mat 15:24; Maek 7:20; Umen 3:25 ✡ **15:9:** Rom 11:30; 2Saml 22:50

"!Kami koa mirvitei Siu, mihesi kami hetal min meatin keil onen Ahi!" Duteronomi 32:43

11 Ka en out sav tamun viteni vit,

"Kami vasi koa mirvitei Siu, mihemasmas Iahova.
!Anatin, meatin vasi keil, mihemasmasi!" Sam keil 117:1

12 Ka en avong tamun, provet Aesea vit luvati vit,

"Meatin tai koa heka en vatiamal onen asuv houlu Deved hekistal hemai.
Kei hemai helosil kat koakeil arvitei Siu,
ka keil iling desien one eni." Aesea 11:10✡

13 Navisi keke Ahi, koa romul roling desien orer mul ien, hesakin kami mihehilelau en sien vasi keil ka miheto en tomat ven demkatien koa mikuri. Navisi houmoni vasakin desien onami eni hemai hekeih imok heka en keihoen onen Ninin Votut en moulien onami.

Pol vit usil umen onen ral min koakeil arvitei Siu

14 Tuak ka ahinkuli keil, inau nakilea keke kami mivilelau en tounah keil tetahos, mivilelau en ileleien vasi keil, ka mikilea mivahisein kami eris.

15 Ka en leta koanik, nasel kat kami keih usil tounah tei keke masisil eni min kami. Ka namumoni mukonek veni Ahi, koa rie lat more envatien minau, san mormore umen enek minau. ✡

16 Kei ling nau mahi meatin toumien onen Iesu Kristo keke moum vatal min koakeil arvitei Siu. Anatin, namum ral min keil suval navi pris tai onen Ahi keke mahitehiten more longlongien onen min keil, ka nasan moulien one mini suval sanien votut tai vaha mini. Veni kei rie lat keil avahi onen navong san Ninin Votut min keil. ✡

17 Ka veni nakapil vituai ral min Iesu Kristo, nakilea mahasi nau ven umen koa namumoni ven Ahi.

18 Ka nihasi nau en tounah keil enges koa Kristo mumoni ka enau koa mulamun koakeil arvitei Siu avalong kat Ahi. Iesu mumon koanik ka enau ral min selusien ka umen keil, ✡

19 ral min keihoen ten merikel ka metai sav keil, ka ral min keihoen onen Ninin onen Ahi. Sakini, nuva namum en out vasi keil keke mahitehiten vasin more longlongien usil Kristo min meatin keil, en out Serusalem va soutin rokol provins ten out Ilirikam.

20 Lisenges, ek vati maha mahitehiten more longlongien enek en out keil koa meatin keil arlongtei veah usil Kristo eni. Namumoni mukonek veni ek rovattei maha moum en out koa meatin sav tai mul mum ien tuai. ✡

21 Koanek musil asa koa Tus Votut viteni navong vit,

"Keil ilei kilea en kei koa arlongtei veah usili,
ka indem kilea suk tounah keil areingeingeni veah mulamu." Aesea 52:15

✡ **15:12:** Rev 5:5 ✡ **15:15:** Rom 1:5; 12:3 ✡ **15:16:** Rom 11:13; Plp 2:17
✡ **15:18:** 2Kor 3:5 ✡ **15:20:** 2Kor 10:15-16

Pol vit usil rendemien onen keke vaha vasao en Kristin keil en out Rom

22 Ka milesi keke, avaseini ek vati masao en kami, avong houlu, tounah keil ring koe nau. ✡

23 Ka kosa, nalesi keke namum vasi umen onak en out keil ekek. Sakini, namul namumon rendemien onak keke mahat masao en kami en out Rom suval ek vati mok moumoni tuetin tuai.

24 Anatin, ek vati keke masao en kami en sise onak maha en kantri ten out Spen. Namundemi keke mato vatal min kami ten avong havivis. Hevus, mikilea mivakataun nau en sise onak keke maha. ✡

25 Ka keitinek, namul nasak mesein nau maha en out Serusalem keke makataun meatin keil onen Ahi ekonek. ✡

26 Ven sios keil en provins keilu ten out Masedonia ka Akea asi keil avasan he vakataun meatin keil onen Ahi en sios keil en out Serusalem koa atamurei en tounah. ✡

27 Anatin, tine si avoumoni, ka koanek mal veni suval koa asa kes tounah min keil. Veni Siu keil asan tounah ten demkatien koa Ahi rokol kat keil eni min koakeil arvitei Siu. Sakini, mal keke koakeil arvitei Siu isan hati mani koa Ahi rokol kat keil eni vakataun Siu keil. ✡

28 Navong num vasin umen koanik ka nisa lat mani keil vasi koa aso ruaini ven keil, niha suk en out Spen. Ka en sise onak, nihat nisao en kami.

29 Ka navong nimai ven kami, nakilea keke nimai hetal min tokolkatien vasi onen Kristo keke masani min kami.

30 Tuak ka ahinkuli keil, veni rokapil vituai ral min Iesu Kristo, Asuv orer, ka veni envatien onen Ninin Votut mul en ir, napeah kami keke miheapil en hisien min Ahi hetal minau en usite onak. ✡

31 Mihehis keke Ahi heting koe moulien onak ran hen meatin keil en provins ten out Sudea koa arkurtei anatin en Iesu. Mihehis emun keke umen koa numoni en out Serusalem hemal en meten meatin keil onen Ahi ekonek.

32 Mihehis hemukonek hesakini, munak housil envatien onen Ahi, nihat nisao en kami hetal min sien ka reheto vituai keke nilonge hetahos en vituaien orer.

33 Ka inau navisi keke Ahi, koa vi vatte ten tomat, heto hetal min kami vasi. Anatin.

16

Pol viten more min meatin keil onen Ahi en mari taon ten out Rom

1 Navit mahit kilea min kami usil more ahinkuli orer koa isen Fibi. Kei mul mum en sios ten out Kengkria.

2 Navong hemai ven kami, mihekur revi en isen Asuv hesuval koa mal meatin keil onen Ahi avoumoni. Ka navis kami mihekatauni en usite vasi keil koa

✡ **15:22:** Rom 1:10-13 ✡ **15:24:** 1Kor 16:6 ✡ **15:25:** Umen 19:21; 20:22 ✡ **15:26:** 1Kor 16:1; 2Kor 8:1; 9:2,12 ✡ **15:27:** Rom 9:4; 1Kor 9:11 ✡ **15:30:** 2Kor 1:11; Plp 1:27; Kol 4:3; 2Tes 3:1

kei tamurei eni, veni kei kataun meatin keil houlu, ka kataunau mun.
3 Mihiten ‘more’ onak min Prisila ka Akuila, koa keilu lumum vituai ral minau en umen koa Iesu Kristo sani min komaitel. ✡
4 Vesesal keilu luvamat keke luvakataunau. Sakini, namasmas keilu houlu mok, ka roviteis inau, sios vasi keil onen koakeil arvitei Siu emun amasmas keilu.
5 Ka naviten ‘more’ min koakeil emun alah ruai en teim onealu. ✡

Ka min Epaenetas koa kei varei en provins ten out Esia ling rohtoh en demkatien onen en Kristo, naviten ‘more’ mini.
6 ‘More’ mun va min Meri, koa mum keih en usite onami.
7 ‘More’ onak va min Andronikas ka Siunias. Keilu luvi Siu koa metro vituai en eim takeih. Eiloheh keil akilea revi keilu, ka lumai luvi Kristin mulamu enau.
8 ‘More’ min Ampliatas, tuak tetahos tai veni demkatien onomal en Kristo tas.
9 Ka naviten ‘more’ onak va min Obanas koa melmum vituai min Kristo, ka min Stakis emun, more tuak tai.
10 ‘More’ min Apeles koa rie lati tuai keke demkatien onen en Kristo vi anatin. ‘More’ emun min koakeil amul en teim onen Aristobolas.
11 ‘More’ min Herodion, Siu tai suval inau, ka min koakeil amul en teim onen Nasisas koa aling demkatien one en Asuv orer.
12 Nasan ‘more’ onak emun min Trifaena ka Trifosa, koa lumum ven Asuv. Ka ‘more’ min Perisis, more tuak koa mum keih min Asuv.
13 Nasan ‘more’ onak va min Rufas, more meatin koa Asuv rie lati vi onen, ka min mama onen, koa lises lei kat revi nau suval navi natnali kati. ✡
14 ‘More’ emun min Asingkritas, Flegon, Hermis, Patrobas, Hermas, ka tuak ka ahinkuli savsav keil koa aro ral min keil.
15 ‘More’ min Filolokas ka Sulia, min Nereas ka tunahin, ka min Olimpas ka min meatin vasi keil emun onen Ahi koa aro ral min keil.
16 Navong mihehit ‘more’ min kami, mihesan hemi matu vatie lat envatien onen Ahi min kami eris. Ka meatin keil en sios vasi keil onen Kristo amul asan ‘more’ one vat min kami. ✡

Selusien ekor

17 Tuak ka ahinkuli keil, nasel kat kami keke mihelei kat revi kami, veni meatin keil amul koa amumon tasilien keil ka amul apurun demkatien onen meatin keil. Koakeil enek amul uvae kat hihiseien keil koa kami mikuri tuai. ! Minahatei vesesal ven keil! ✡
18 Veni koakeil amumon tounah keil enek armumtei min Kristo, Asuv orer. Vuo, keil amumon tounah enek keke avakur asa koa keil enges e vati. Selusien one kas ka asan selusien vahati lat rendemien onen meatin keil

✡ **16:3:** Umen 18:2,18,26 ✡ **16:5:** 1Kor 16:19; 16:15 ✡ **16:13:** Mak 15:21 ✡ **16:16:** 1Kor 16:20; 1Pit 5:14 ✡ **16:17:** Mat 7:15; Taet 3:10 ✡ **16:18:** Plp 3:19; Kol 2:4; 2Pit 2:3

koa areingeingen asa koa amul amumoni keke avaluvos keil eni. ✡
19 Meatin vasi keil alonglong eni keke mikur revi more longlongien usil Iesu Kristo. Sakini, inau nasi nau houlu ven kami. Ka ek vati keke kami mihehi meteisau en usite ten tounah koa tahos, ka mihetolas en usite ten tounah koa tisa. ✡
20 Ka Ahi koa vi vatte ten tomat, hervitei tuetin hehe kokoa Temat en hehen alomi. Navisi keke more envatien onen Iesu, Asuv orer, hel ven kami vasi. ✡
21 Timoti koa melmum vituai, kei san ‘more’ onen min kami. Ka Lusias, Seson ka Sosipata, koa telvi Siu suval nau, keitel emun telviten ‘more’ vat min kami. ✡
22 Inau, Tosias, meatin koa mutis leta koanik en usite onen Pol, nasan ‘more’ onak min kami en isen Asuv.
23 Geas, koa kur revi nau en teim onen ka maen meatin keil ten sios asukul ien, kei mun san ‘more’ onen min kami. Ka Erastas, meatin koa mul lei kat mani ten taon ekek, ka tuer Kuotas, keilu mun lusan ‘more’ onealu min kami. ✡
24 *

Hisien ten masmasien

25 ! Rehehati lat isen Ahi koa vi hetetamen imok! Kei kilea vasakin kami mivalomal vakeih en demkatien onami en more longlongien koa nakuri. More longlongien enek vit luvat lingkatien suai onen Ahi usil Iesu Kristo koa kei ling suaini mul en avong telamu rokol kosa. ✡
26 Ka kosa, Ahi ten lisenges meng kati keke mehehothot eni heka en tisien onen provet keil heha min meatin keil en kantri vasi keil keke akilea avaling demkatien one eni ka avalong kati. ✡
27 ! Rehehati lat isen Ahi koa vi hetetamen imok veni kei enges vi meteisau imok! ! Rehemasmasi lisenges en isen Iesu Kristo! Anatin.✡

✡ **16:19:** Rom 1:8; Mat 10:16; 1Kor 14:20 ✡ **16:20:** Sen 3:15; Rom 15:33 ✡ **16:21:** Umen 16:1; 19:22; 20:4; Plp 2:19 ✡ **16:23:** Umen 19:29; 1Kor 1:14; 2Tim 4:20 * **16:24:** Tei en tus matu keil ten Rom asorin vas koanek koa vit, *“Navisi keke more envatien onen Iesu Kristo, Asuv orer, hel ven kami. Anatin.”* ✡ **16:25:** Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26 ✡ **16:26:** Rom 1:5 ✡ **16:27:** 1Tim 1:17; Siud 1:25

Selusien koa helamu ten 1 Korin

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis leta koanik✡ en sua 55 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), navong sua etel onen en out Efeses vesesal vavus.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanek va min Kristin keil koa amul en taon ten out Korin. Kei va rohtoh ven keil en sua 52 AD✡ ka ro ral min keil avati teindan outel (18).✡ En out enek kei visu min Akuila keilu Prisila ka lumusili telva en taon ten out Efeses.✡ Evus, Pol ling keilu en out Efeses keke luhoum hetal min meatin keil ekonek. Navong keilu lumum, luvisu min Apolos ka luvisein revi usil more longlongien koa lukuri.✡ Evus, lusila vaha vakataun Kristin keil en out Korin ka out sav keil en provins ten out Akea.✡

Taon ten out Korin vi mari taon tai koa sip houlu ason angka eni, sakini meatin houlu amumon bisnis keil houlu ien. Vesesal meatin vasi keil en out enek uva netan min ahi Apafrodaeti, koa avit vi ahi ten envatien. Ka navong meatin keil umai keke avaha netan mini, akanian vituai ka amatil ral min hoeaso keil koa aro en eim votut enek.✡ Sakini, meatin keil ten out Korin avotin keih keke avalokovein sakien tisa enek.✡ Ka tounah sav koa kur out, Kristin keil en out Korin amul ariti vas keil en vangite keil ka amul asel min keil eris.✡

En ualien etel onen Pol,✡ Pol va ris en out Efeses en sua 53 AD ka mum ekonek.✡ Navong Pol long usil tounah koa mul sak vis Kristin keil en out Korin, kei mutis leta koanek.

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vatalimal en rendemien one keke mal avousil isei – Kristin keil en out Korin amul ariti vas keil en vangite keil musil avat tateisav keil.✡ Ka Pol viteni min keil keke mal avousil Iesu enges, ka eiloheh keil ka tiser sav keil one avi meatin toumien enges onen koa kei sani vakataun keil.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil sakien koa amatil vituai ral min koakeil arvitei asoe keil – Kristin keil en out Korin amul amatil ral min meatin sav keil koa arvitei asoe keil kati musil sakien matu one.✡ Ka Pol viteni min keil keke sakien enek romaltei en koakeil avit avi Kristin,✡ ka romaltei keke avalah ruai vatal min Kristin sav keil koa amul amumon sakien tisa enek.✡

✡ :: 1Kor 1:1 ✡ :: 1Kor 16:8-9; Umen 20:31 ✡ :: Umen 18:1-18 ✡ :: Umen 18:11 ✡ :: Umen 18:18 ✡ :: Umen 18:24-26 ✡ :: Umen 18:27-28 ✡ :: 1Kor 8:1-13; 10:14-22 ✡ :: 1Kor 5:1; 6:12-20 ✡ :: 1Kor 1:10-17; 3:1-9 ✡ :: Umen 18:23–21:16 ✡ :: Umen 19:1–20:1,31 ✡ :: 1Kor 1:10-12; 3:3-4 ✡ :: 1Kor 1:13-17; 3:5-11,21-23 ✡ :: 1Kor 6:13; 7:5 ✡ :: 1Kor 6:15-20 ✡ :: 1Kor 5:2-13

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil tounah koa Ahi maen Kristin tai voumoni – Kristin keil en out Korin amundemi keke Ahi maen keil avoumon tounah vasi koa e vati avoumoni,✡ ka maen keil avaan tounah vasi emun.✡ Ka Pol viteni min keil keke vi anatin koa Ahi maen Kristin keil avaan anien vasi,✡ ka sakien keil koa umoni nasakintei Kristin sav keil koa ales tounah enek vi tisaen anamot en demkatien one.✡ Ka sakien koa meatin mumoni en aven hetolas✡ veni aven vi usi aven Iesu Kristo✡ ka aven vi Eim Votut onen Ahi koa Ninin Votut onen mul ien.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil sanien keil koa Ninin Votut mul sani min keil, ka sakien koa um hetali – Kristin keil en out Korin avasi keil veni Ninin Votut san sanien houlu min keil,✡ ka navong alah ruai keke avaha netan min Ahi, keil vasi asak visi avoum vatal min sanien one en avong vatas.✡ Ka Pol viteni min keil keke sakien enek rokatauntei meatin sav keil. Sakini kei visein keil keke Ahi mul san sanien keil ekek vakataun Kristin vasi keil✡ navong amum ral min sanien keil one en sakien ten envatien,✡ ka mal avoum vatal min keil vousil oda kati teni.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one keke Iesu moul eris ran matien ka Kristin keil umoni hesuvali – Tei en Kristin keil en out Korin aviteni keke koakeil umat asakras avamoul eris ran matien.✡ Ka Pol viteni min keil keke anatinien keke meatin imoul eris ran matien vi vatte ten demkatien onen Kristin keil.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 1 Korin 1:10

Tuak ka ahinkuli keil en demkatien, en isen Iesu Kristo, asuv orer, nasel kat kami keke miheto en tomat hetal min kami. Anatin, en tounah vasi koa mimul mimumoni, mihoum vituai eni. Ka en tounah koa mikur anatin eni, rendemien onami hetas. Sakien ten selien ka tasilien hetovuol en kami.

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en 1 Korin 6:19-20

Kami mimumoni suval koa mireingeingeni keke avemi vi Eim Votut ka Ninin Votut koa Ahi sani min kami mul ro ien. Tahos mikilea keke moulien onami rovitei mun onami, avi onen Ahi. Veni kei vul lat kami ral min moulien onen Natnali koa vi tounah tai koa mariso vis mariso mok. Sakini, mihehati lat isen Ahi en tounah vasi koa mimul mimumoni hetal min avemi.

? Asa mul en selusien koanik?

✡ :: 1Kor 6:12 ✡ :: 1Kor 6:13 ✡ :: 1Kor 8:8; 10:25-27 ✡ :: 1Kor 8:7-13; 10:28-30 ✡ :: 1Kor 6:9-11,18-20 ✡ :: 1Kor 6:15 ✡ :: 1Kor 6:19 ✡ :: 1Kor 1:4-7 ✡ :: 1Kor 14:39-40 ✡ :: 1Kor 12:1-31 ✡ :: 1Kor 13:1-13 ✡ :: 1Kor 14:26-40 ✡ :: 1Kor 15:12 ✡ :: 1Kor 15:1-58

1. Pol visein keil vit sakien ten tasilien romaltei. (1:1–4:21)
2. Pol visein keil vit sakien koa amatil ral min koakeil arvitei asoe kati keil romaltei. (5:1–6:20)
3. Pol visein keil usil tounah koa avisi.
   a. usil sakien ten tetaliheien. (7:1-40)
   b. usil sakien koa uva ris en eim votut onen ahi sav keil. (8:1–11:1)
   c. usil sakien koa umoni navong alah ruai keke uva netan min Ahi. (11:2–14:40)
   d. usil sakien koa Kristin keil imoul eris ran matien. (15:1-58)
   e. usil mukave isak mesein keil avasan kataunien min Kristin sav keil ten out Serusalem. (16:1-4)
4. Selusien ekor. (16:5-24)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau, Pol, koa Ahi vise nau mahi eiloheh onen Iesu Kristo musil rendemien onen, namul namutis leta koanik ral min Sostenis koa vi tuer en demkatien.

2 Namutis vat min kami koa mivi Sios onen Ahi en out Korin, koa Ahi mumon kami mivi onen ka en asa koa Iesu Kristo mumoni. Anatin, Ahi vise kami mivi meatin votut keil onen, suval koa mumoni en moulien onen Kristin vasi keil en out vasi koa amul aling demkatien one en Iesu Kristo, Asuv one ka Asuv orer. ✡

3 Navisi keke Ahi Tamer ka Asuv Iesu Kristo luhesan more envatien ka tomat onealu hel en kami. ✡

Pol masmas Ahi ven tounah koa kei mumoni en moulien onen Kristin keil ten out Korin

4 Lisenges namasmas Ahi ven kami veni kei rie lat more envatien onen min kami koa mikapil ral min Iesu Kristo.

5 Anatin, veni navong mikapil ral mini, mimai mivilelau en tounah vasi keil ten demkatien en usite koa Ahi maen kami mikilea en selusien onen ka mikilea mivahit luvati.

6 En sise koanik, more longlongien usil Iesu Kristo koa komai meviteni min kami kur heite en moulien onami keke meatin sav keil akilea avalesi.

7 Anatin, kami mirtamureitei en etai sanien koa Ninin Votut mul sani. Ka mimul mimum ral min sanien keil enek navong mirosin avong koa Ahi hehothot en Iesu Kristo, Asuv orer. ✡

8 Ahi hesan keihoen min kami keke mihelomal hekeih en demkatien onami hetokol avong koa Iesu Kristo hemai ris eni. Houmoni hemukonek keke navong kei houmon kot en meatin keil, tounah hetovuol hehotini hetisa en usite onami. ✡

9 Ahi vinvin keke mivaling desien onami eni. Kei varei vise kami mivapil vatal min Natnali, koa vi Iesu Kristo, Asuv orer. ✡

✡ **1:2:** 1Kor 6:11; Umen 9:14; 18:1 ✡ **1:3:** Rom 1:7 ✡ **1:7:** Luk 17:30; 2Tes 1:7; Taet 2:13 ✡ **1:8:** Plp 1:6; 1Tes 3:13; 5:23 ✡ **1:9:** Dut 7:9; 1Kor 10:13; 1Tes 5:24; 1Sion 1:3

Hihiseien keke Kristin keil anatasiltei ka mukave more longlongien usil Iesu Kristo teisav en selusien sav keil ten out netan

10 Tuak ka ahinkuli keil en demkatien, en isen Iesu Kristo, Asuv orer, nasel kat kami keke miheto en tomat hetal min kami. Anatin, en tounah vasi koa mimul mimumoni, mihoum vituai eni. Ka en tounah koa mikur anatin eni, rendemien onami hetas. Sakien ten selien ka tasilien hetovuol en kami. ✡

11 Namul naviteni mukok veni nakur longlongien ka ven koakeil en teim sen Kloe keke kami, tuak ka ahinkuli keil, mimul mimusel en kami eris.

12 Anatin, naraengoni keke mimul miriti vas kami mukok: tei en kami mivit, "Komai memusil kat Pol." Ka kami koa mun mivit, "Komai memusil kat Apolos." Ka teimun en kami avit, "Komai memusil kat Pita." Ka tei sav emun en kami amul avit, "Komai memusil kat Kristo." ✡

13 ?! Mukave, mimundemi keke mikilea mivatali vas aven Iesu Kristo vamukonek!? ? Mukave? ? Inau, Pol, numat en aiveave navinat kami? ?Avi baptaes en kami en isok keke mivamai mivahi meatin keil onak? !Vuo, romukteinek!

14 Navong naraengoni mukonek, namasmas Ahi keke narvi baptaes entei houlu en kami. Namumonis en Krispas ka Geas. ✡

15 Nasi nau, veni, mukonek, tovuol en kami kilea vahiteni keke navi baptaes en kei en isok.

16 O anatin eli, ek vobongeni keke navi baptaes en Stefanas ka onen keil. Ka narmundem kat etai mun en kami koa navi baptaes eni. ✡

17 Veni navong Iesu Kristo sila nau, rovitei keke mal mahi baptaes en meatin keil. Vuo. Kei sila nau mahitehiten more longlongien usil kei en sakien koa romusiltei meteisauen onen meatin keil enges. Veni hertahostei munak aling desien one en more selusien keil onak ka irlingtei desien one en keihoen koa ka en matien onen Iesu Kristo en aiveave. ✡

18 Narsantei selusien onak natal min meteisauen onen meatin keil, veni navong koakeil amul en sise ten matien akur longlongien usil matien onen Kristo en aiveave avit, "Selusien enek vi varu." ✡

Ka navong ir koa Ahi mul mutut ir ran mahien ten tisaen keil orer rolong usili, rovit, "Selusien koanek mul rie lat keihoen onen Ahi."

19 Suval koa Tus Votut viteni koa vit,

"Nu rasilin meteisauen onen koakeil avi meteisau,
ka nisakin ileilien onen meatin keil akileile hehi heisav enges."
Aesea 29:14

20 ? Sakini, mukave en koakeil avit avi meteisau? ?Vuo koakeil avit akileile? ? Vuo koakeil ten avong enek

✡ **1:10:** Plp 2:2 ✡ **1:12:** 1Kor 3:4; Sion 1:42; Umen 18:24-28 ✡ **1:14:** Umen 18:8; Rom 16:23; Umen 19:29 ✡ **1:16:** 1Kor 16:15 ✡ **1:17:** Mat 28:19; Sion 4:2 ✡ **1:18:** 2Kor 4:3; Rom 1:16

koa e vati mok avaselus rahit en tounah houlu? Ahi varei mul sakin meteisauen vasi keil onen meatin keil koa amukonek ten out netan mai vi varu enges. ✡

21 Koanek anatin veni Ahi koa vi meteisau imok mumoni keke meatin keil ten out netan asakras avahotin kei vaka en sise ten vati meteisauen one. Vuo, Ahi lingi keke selusien orer, koa keil avit vi varu, hemai hehi sise koa houtut meatin keil koa imai ikur anatin en Iesu Kristo heka eni. ✡

22 Anatin, alonge suval selusien orer vi varu. Veni Siu keil e vati avales merikel keil keke avakur anatin en tounah, ka koakeil arvitei Siu e vati avataengon selusien ten meteisauen keke avakur anatin en tounah. ✡

23 Ka ir, navong rovitehiten asa koa Iesu Kristo mumoni ven ir navong amuti kati en aiveave, Siu keil arkurtei anatin eni, veni romaltei en rendemien one; ka koakeil arvitei Siu emun arkurtei anatin eni, veni amundemi avit vi varu enges. ✡

24 Ka min koakeil Ahi vise keil, avaseini avi Siu vuo arvitei Siu, more longlongien koanik usil Kristo rie lat keihoen ka meteisauen onen Ahi. ✡

25 Veni asa koa avit rie lat varuen onen Ahi, kei rie lati keke Ahi vi meteisau imok mulin meteisauen onen meatin keil ten out netan. Ka asa koa avit rie lat merauen onen Ahi, kei rie lati keke Ahi keih imok mulin keihoen onen meatin vasi keil. ✡

26 Tuak ka ahinkuli keil, en usite ten rendemien koanik mihendem visi, mimukave navong Ahi vise kami mivi onen. En rendemien onen meatin keil ten out netan, rovitei houlu en kami koa mivi meteisau, vuo mikur keihoen, vuo mivi hetetamen keil. Houlu en kami mivi meatin kuren enges. ✡

27 Ka Ahi rie lat kami koa mivi varu en meten meatin keil ten out netan keke mivahi onen vasakin koakeil avi meteisau avamemou eni. Ka Ahi rie lat koakeil arkurtei keihoen en out netan vasakin koakeil akur keihoen avamemou eni.

28 Anatin, Ahi rie lat meatin kuren keil koa meatin sav keil alei sesein keil ka amundem heisav en keil. Mumoni mukonek vasakin hetetamenien ten out netan hemai hehi heisav enges.

29 Sakini, meatin tovuol kilea vahasi kei sasen en meten Ahi. ✡

30 Veni Ahi enges sakin kami mikapil ral min Iesu Kristo. Ka Iesu esuk, kei mai vi meteisauen ka maluen orer, kei enges sakin ir rovi votut ka romaluv ran tisaen orer. ✡

31 Sakini, suval koa Tus Votut viteni, *“Kei koa en vati vahasi, kei hehasi en tounah enges koa Iahova mumoni.” Seremaea 9:24*

✡ **1:20:** Siob 12:7; Aes 19:12; 33:18; 44:25 ✡ **1:21:** Mat 11:25 ✡ **1:22:** Mat 12:38; Sion 4:48; Umen 17:18,32 ✡ **1:23:** Rom 9:32; 1Kor 2:14 ✡ **1:24:** Kol 2:3 ✡ **1:25:** 2Kor 13:4 ✡ **1:26:** Mat 11:25; Sion 7:48; Tiem 2:1-5 ✡ **1:29:** Rom 3:27; Efes 2:9 ✡ **1:30:** Ser 23:5-6; Sion 17:19; 2Kor 5:21

2

Ahi rie lati keke selusien onen Pol vi anatin ka en keihoen onen Ninin Votut

1 Tuak ka ahinkuli keil en demkatien, navong numai ven kami keke mahit lein lingkatien suai onen Ahi, narmaitei vatal selusien koa kas keke maleh meatin keil eni, vuo vatal selusien ten meteisauen ten out netan. ✡
2 Vuo, navong naro ral min kami, namumon rendemien onak keke maselus usil Iesu Kristo enges, ka mukave kei mat en aiveave vinat ir. Anatin, namundemi navit nirselus en etai mun tounah. ✡
3 Ka navong naro ral min kami, nalonge suval namerau enges ka namaleilei houlu en metauen. ✡
4 Hihiseien ka selusien keil koa nasani min kami, narvitentei vatal mormore selusien ten meteisauen ten out netan. Vuo. Navong naselus, mikilea keke vi anatin veni miles keihoen ten Ninin onen Ahi mul mum. ✡
5 Namumoni mukonek keke demkatien onami nal entei meteisauen onen meatin keil ten out netan. ! Vuo! Demkatien onami hel en keihoen onen Ahi enges.

Meteisauen onen Ahi ka en Ninin onen

6 Ka min Kristin keil koa amatu tuai en demkatien one, asa koa meviteni vi meteisauen. Ka rovitei meteisauen ten avong kosa vuo koa ka en hetetamen keil ten out netan, veni Ahi mul mumon keihoen one mai vi heisav enges. ✡
7 Ka meteisauen koa komai memul mevitehiteni vi rendemien onen Ahi koa mul suai, koa kei ling suaini ran meatin keil. Anatin, mulamu en avong koa Ahi mumon out netan, kei ling rendemien onen keke houmoni hetahos min ir en sise ten meteisauen onen. ✡
8 Ka hetetamen keil ten out netan arkileatei rendemien onen Ahi. Veni munak availea eni, keil arvati kattei more Asuv orer en aiveave. ✡
9 Ka suval koa Tus Votut viteni,

"Asa koa arlestei veah,
asa koa arraengontei veah,
asa koa armundemtei veah,

kei varei vi tounah koa Ahi sak meseini tuai
ven koakeil envatien one mul en kei." Aesea 64:4 ✡

10 Ka min ir, Ahi vothot en ileilien suai onen ka en Ninin onen. Veni Ninin onen mul lei lekaek en tounah vasi, ka kilea emun tounah vasi koa mul en huinev ten ileilien onen Ahi koa meatin sakras vailea eni. ✡
11 En vati sise koa ninin enges koa mul en meatin kilea en rendemien vasi keil onen, Ninin onen Ahi enges kilea en rendemien vasi keil onen Ahi. ✡
12 Ir rorkurtei ninin koa ten out netan. !Vuo! Ir rokur

✡ **2:1:** 1Kor 1:17 ✡ **2:2:** Kal 6:14 ✡ **2:3:** Umen 18:9; 2Kor 10:1 ✡ **2:4:** 1Tes 1:5 ✡ **2:6:** Efes 4:13; Plp 3:15 ✡ **2:7:** Rom 16:25; Kol 1:26 ✡ **2:8:** Luk 23:34; Tiem 2:1 ✡ **2:9:** Aes 52:15 ✡ **2:10:** Mat 13:11 ✡ **2:11:** Pro 20:27 ✡ **2:12:** Sion 16:13-14

Ninin koa Ahi sani keke reheilea en tounah keil koa atahos koa Ahi sa maeni min ir ka mumoni ven ir. ✡
13 Sakini, navong komai meselus min kami, merselustei en selusien keil koa meatin enges ten out netan avisein komai eni ka en meteisauen one. !Vuo! Mevisein meatin keil koa Ninin onen Ahi mul en keil en tounah keil koa Ninin mul sani min komai. ✡
14 Ka meatin koa Ninin onen Ahi romultei eni, kei long sesein tounah keil koa ka ven Ninin onen Ahi. Vati meatin koanek sakras vailea en tounah keil enek, avi varu enges mini, veni Ninin Votut enges kilea vahit luvat anatinien teni en rendemien onen. ✡
15 Ir koa Ninin onen Ahi mul en ir, rokilea rovalei kilea en tounah vasi koa Ninin mul vothot eni min ir. Ka meatin koa Ninin Votut tovuol ien, kei sakras vandem kilea en ir. ✡
16 Suval Tus Votut viteni,
"?Isei kilea rendemien onen Iahova?
? Isei kilea vahiseini?" Aesea 40:13✡
Ka ir varei ekek koa rovi Kristin, ir rokur rendemien onen Kristo mul en ir.

3

Sakien ten tasilien hetovuol en Sios onen Iesu Kristo
1 Tuak ka ahinkuli keil en demkatien, navong naro ral min kami, nasakras maselus min kami vasuval koa naselus min meatin keil koa Ninin Votut mul en keil. Vuo, naselus min kami suval koa kami mivi ten out netan enges. Anatin, naselus min kami suval mivi titiali keil en demkatien onami en Kristo. ✡
2 Navong navisein kami, nasan hihiseien keil koa maes keke mivakuri suval koa mama mul san susu min tivava onen. Anatin, suval tivava keil koa asakras avaan anien koa keih, narviseintei kami en tounah keil koa akeih veni nakilea keke mirmatutei veah en demkatien onami. ✡

Ka kosa emun, demkatien onami romatutei veah keke mivakur hihiseien keil koa keih.
3 Naviteni mukok veni sakien keil onami suval veah sakien keil onen meatin keil ten out netan. Anatin, navong mivi elu en kami ka mimusel kat kami eris, sakien koanek mul rie lati keke mivi meatin keil ten out netan enges veni mimul mimusil kat sakien keil teni. ✡
4 Veni navong tai en kami vit, "Inau namusil kat Pol," ka tamun vit, "Inau namusil kat Apolos," vati sakien koanek rie lati keke mivi meatin keil ten out netan. ✡
5 ?Mihendem visi? ?Isei vi Apolos? ?Ka inau Pol navi isei? Komal melvi meatin toumien enges onen Ahi koa melmulamun kami mivakur demkatien en Iesu Kristo. Komal melmumon umen en-

✡ **2:13:** 1Kor 2:4 ✡ **2:14:** Sion 8:47; 14:17; 1Kor 1:23 ✡ **2:15:** 1Sion 2:20 ✡ **2:16:** Rom 11:34 ✡ **3:1:** Sion 16:12 ✡ **3:2:** Hib 5:12-13; 1Pit 2:2 ✡ **3:3:** 1Kor 1:10-11; 11:18 ✡ **3:4:** 1Kor 1:12 ✡ **3:5:** Umen 18:24,27

ges koa Asuv sani min komal melvoumoni. ✡
6 Koanek suval koa inau numai naluh utiai tai ten demkatien en moulien onami. Ka Apolos koa mai katau enau, koanek suval kei kas titi ai enek en oai. Ka Ahi, kei enges mumon demkatien onami moul mai marite. ✡
7 Kei koa luhi ka kei koa kasi luvi heisav enges. Ka Ahi enges vi hetetamen, veni kei enges mumon uti demkatien onami mul moul.
8 Meatin koa luhi ka meatin koa kasi, umen onealu tas. Ka Ahi hesan ui umen min keilu housil umen koa lumum retai eni.
9 ✡Anatin, komal melvi meatin toumien onen Ahi koa melmum vituai en ah sen. Ka kami mivi ah sen. ✡
En tatavolien tamun, kami mivi eim onen Ahi emun.
10 Ka inau, nasuval meatin koa kilea revi mok vati eim. Naling vatte teni ral min meteisauen koa Ahi sani minau ven more envatien onen. Ka meatin toumien sav tai muti eim mul nesa en asa koa inau namumoni. Ka tetai en komai, meatin toumien keil, helei kat revi mok mukave kei mul muti eim enek. ✡
11 Ka vatte ten demkatien onami koa inau naling kati tuai vi Iesu Kristo. Ka meatin sakras valing vatte sav tamun eni. ✡
12 Tei en meatin toumien keil amuti eim ten demkatien onami en vatte koanek en hihiseien keil koa tahos ka keih suval gol, silva, vuo ahat tetahos keil. Ka tei en keil amuti vis eim en hihiseien keil koa mae enges suval hinu, arong ka ousil.
13 ✡Ka en avong koa Iesu Kristo hemai ris eni, hesak vis umen keil one keke vahothot en keihoen teni. Veni en avong enek, hesuval koa ahang hean vis umen koa amumoni. Koa tahos, herkan lintei, helomal hekeih; ka koa tisa, hean lini. ✡
14 Ka munak ahang herkan lintei eim koa meatin tai muti mul nesa en vatte, kei hekur ui umen onen.
15 Ka munak ahang hean lin eim koa muti, umen vasi keil onen hevuol rani. Anatin keke Ahi houtut moulien onen, ka hesuval meatin koa lohosai hon ran eim onen koa ahang mul kani.
16 ?Kami mirkileatei keke mivi Eim Votut onen Ahi ka Ninin onen ro en tinomi? ✡
17 Sakini, munak meatin etai hemai keke vapurun Eim Votut onen Ahi vatal hihiseien koa rovitei anatin, Ahi hepurun meatin enek veni Eim onen vi votut. Ka kami, mivi Eim Votut onen enek.
18 Minaltei minaluvos kami eris. Tei en kami amundemi keke avi meteisau musil meteisauen onen meatin keil ten out netan. Ka hetahos imok imai ihi varu en meten koakeil ten out netan keke akilea avamai avahi meteisau en tounah keil ten out nesa en meten Ahi.

✡ **3:6:** Umen 18:4,11; 18:24-28 ✡ **3:9:** Efes 2:20 ✡ **3:9:** Mat 13:3-9; Efes 2:20 ✡ **3:10:** 1Kor 15:10; 2Pit 3:15 ✡ **3:11:** Aes 28:16; 1Pit 2:4-6 ✡ **3:13:** 1Kor 15:10 ✡ **3:13:** 1Kor 4:5; 2Tes 1:7-10 ✡ **3:16:** 1Kor 6:19; 2Kor 6:16

19 Veni asa koa meatin keil ten out netan amundemi avit vi meteisauen, koanek vi varuen en meten Ahi. Suval koa Tus Votut viteni vit,

"Meatin koa mundemi keke meteisauen onen mariso,
Ahi mul sakin selusien ten meteisauen onen mai vi eitapolis koa vahuli kat kei sasen eni." Siob 5:13

20 Ka Tus Votut viteni mun vit,

"Avaseini meatin keil amundemi avit meteisauen one mariso,
Ahi Asuv kilea keke rendemien one vi heisav enges." Sam keil 94:11

21 Sakini, minahasitei kami ven meatin koa mimul mimusili koa mivit vi hetetamen imok. Veni Ahi san keil vasi avakataun kami.
22 Ahi san inau, Apolos, ka Pita min kami keke metvakataun kami, ka metsuval tounah sav keil emun ten out netan koa Ahi sani vakataun kami. Anatin, avaseini munak mimoul vuo mimat, vuo asa koa hekistal en moulien onami kosa vuo en avong keil koa hemai veah, Ahi hesakin tounah vasi keil enek hemai hekataun kami.
23 Ka asa koa hetetamen imok, kami mivi meatin keil onen Iesu enges, ka Iesu vi onen Ahi.

4

Selkatien keke ronalei rahittei usite onen meatin keil nousil rendemien keil ten out netan

1 Sakini, navong kami mimundem usil komai, miheilea keke mevi meatin toumien onen Iesu Kristo ka Ahi san rendemien onen koa mul suai min komai keke mevalosil kati.
2 Ka vi hetetamen imok keke navong asuv tai ling tounah en hen meatin toumien onen valosil kati, meatin toumien enek houm hetahos hetal mini. ✡
3 Inau namul namum min Iesu Kristo ka ek rovattei mailea munak kami vuo meatin sav keil ten out netan avit avalei rahit en umen keil onak keke avahotini mal imok en mete. Inau mun narlei rahittei en inau sasok.
4 Navong namundem usil umen keil onak, rendemien onak mutolas. Ka koanik rorie lattei keke inau namuto anatin. Asuv varei, kei enges mul lei rahit enau ka umen keil onak. ✡
5 Sakini, kami minakalahtei minahit umen onen meatin koanik tahos ka onen meatin koanek tisa. Tahos imok, mihetosin avong koa mal teni koa vi avong koa Iesu Kristo hemai ris eni. Veni en avong koanik, kei helah tounah koa mul suai en mankoli hemai en meneai. Ka hehothot en tounah koa mul suai en rendemien onen meatin keil keke hemai en mesai. Ka hevus, Ahi hesan selusien ten masmasien min tetai en meatin keil housil asa koa amumoni. ✡
6 Tuak ka ahinkuli keil en demkatien, naviten tounah keil enek min kami vakataun rendemien onami usil Apolos ka inau. Munak

✡ **4:2:** Luk 12:42 ✡ **4:4:** Sam 143:2 ✡ **4:5:** 1Kor 3:8

mimusil kat asa koa amutisi en Tus Votut ka minalingtei rendemien onami nesa eni, mihervasitei kami ven hetetamen tai onami nalin hetetamen sav. ✡

7 ?Isei varei mumon tai en kami mulin teisav keil? ?Asa varei koa mikuri tuai koa rokatei ven Ahi? !Tounah vasi onami! ?Ka munak Ahi san tounah vasi min kami, vensa varei mivasi kami suval koa hit mikuri en keihoen onami enges? ✡

8 ?Mukave? ?Anatin keke mikur tounah vasi koa emi vati tuai? ?Anatin keke mivilelau en sanien vasi keil tuai koa Ninin Votut mul sani? ?Anatin keke mimai mivi asuv houlu keil tuai en meten Ahi, ka mimul milosil kat tounah vasi ten out netan? ?Anatin keke mimumoni roral mintei kataunien onomai? !Ekovei! Hetahos munak vi anatin keke mimai mivahi asuv houlu keil. Hemukonek, komai mun mekilea mevahi asuv houlu keil ka mehelosil kat tounah keil ten out netan vatal min kami. ✡

9 Ka rosuvaltei koanek. En lesien onak, nalesi keke Ahi sakin komai eiloheh keil mekatau en meatin sav vasi keil. Anatin, mesuval koakeil amulamun keil uva en out ten matien en avong koa meatin tavaeen keil umai ris ran vaeen tai. Anatin, nalonge suval memulomal en meten meatin keil en out netan ka en meten angelo keil emun keke, hervitei tuetin, iles matien onomai. ✡

10 Komai, meatin keil avit mivi varu veni memusil Kristo, ka kami, mimundemi meteisauen onami mariso veni mimusili. Komai, meatin keil avit mememerau, ka kami mivit mikeih imok. Komai, meatin keil alei sesein komai, ka kami, avouhou min kami. ✡

11 Anatin, en moulien onomai rokol avong ekek, amai ka mararo kat komai. Memusin en musi eisin enges. Amuas komai. Teim somai tovuol. ✡

12 Ka memum vini komai en umen. Navong aselus purun komai, mevis Ahi hetokol kat keil. Navong asan mahien min komai, mekuri enges. ✡

13 Navong asel kutut kat komai, meselus tahos min keil. Memai mesuval amus en meten meatin keil ten out netan. Anatin, en hati avong ekek, mevilehilu en mete. ✡

Pol sel kat me-Korin keil veni en vat keil vasuval avi titiali keil onen

14 Namutis selkatien koanik min kami rovitei veni ek vat moumon kami mivamemou. Vuo. Ka ek vat masel kat kami vasuval mivi titak kati keil koa envatien onak mul en kami.

15 Veni avaseini munak tiser keil taosen halualim (10,000) avisein kami usil Kristo, tata onami heite tas. Veni, navong mikur moulien hau en Iesu Kristo, inau numai navi tata onami veni inau nakur more

✡ **4:6:** Rom 12:3 ✡ **4:7:** Rom 12:6 ✡ **4:8:** Rev 3:17; 3:21 ✡ **4:9:** Rom 8:36; Hib 10:33 ✡ **4:10:** 1Kor 3:18 ✡ **4:11:** 2Kor 11:23-27 ✡ **4:12:** Umen 18:3; 20:34; 1Tes 2:9; 2Tes 3:8; 1Kor 9:14-15; Sam 109:28; Mat 5:44; Luk 6:28; Umen 7:60; Rom 12:14 ✡ **4:13:** Rang 3:45 ✡ **4:15:** Kal 4:19

longlongien eva ven kami. ✡

16 Sakini, napeah kami keke mivousil Kristo en vati sakien koa inau namul namumoni. ✡

17 Keke makataun kami mivoumoni, nasila Timoti vat ven kami. Envatien onak mul ien suval vi titak kati ka namundesini. Kei hehit risi min kami usil sakien keil ten moulien onak veni namusil kat Iesu Kristo. Sakien keil enek vatte tas en asa koa namul navihisei eni en sios vasi keil en out vasi. ✡

18 Ka tei en kami mimul mivasi kami veni mimundemi keke inau nirmai teimun masao en kami.

19 Ka munak Asuv hemaeni, hervitei tuetin, nimai ven kami. Ka en avong enek, nihotini esuk anatin keke koakeil avasi keil amul amum ral min keihoen koa Ahi sani min keil, vuo amul aselus heisav enges. ✡

20 Veni navong hiasuvien onen Ahi mul en vangi meatin keil, keil arrie lattei en selusien keil enges. Vuo. Arie lati en keihoen ka sakien keil one. ✡

21 ? Kami emi vati keke nimai ven kami hetal min sakien sa? Munak mimul veah mivasi kami, nimai hetal min ai tai keke matalimal en kami eni. Ka munak miviles ran hasien keil onami, nimai hetal min envatien en sakien koa hemerau.

5

Selkatien keke avat keil ten sios avatalimal en Kristin tai vasakin Sios onen Iesu Kristo hetolas

1 Inau naraengoni aviteni keke tei en kami amul amatil vituai musil rendemien tisa tai koa tisaso mok en asa koa koakeil areingeingen Ahi akilea avoumoni. Naraengoni avit meatin tai en kami mul matil ral min ahin onen tata kati onen. ✡

2 ? Vensa mimul mivasi kami? Tahos imok munak mivalonge vatisa ven sakien tatisaso koa meatin enek mumoni ka mivasila lati ran sios onami.

3 Avaseini namul soutin ran kami, en rendemien onak, naro ral min kami. Ka mukonek, inau namul nasan rendemien onak tuai usil meatin koa mumon sakien tatisaso enek. ✡

4 Sakini, navong mihelah ruai keke mivalei rahit usite onen meatin enek, mihesan mahien mini housil rendemien onak ka hetal min keihoen onen Iesu Kristo, Asuv orer.

5 Mihesila lat meatin enek ran sios onami keke heha mau en hen Temat. Vahesa mahien koa hekuri hesakini helokovein sakien tatisaso ten aven. Hemukonek, Ahi houtut ninin onen en avong koa Asuv hemai ris eni. ✡

6 Navong mivasi kami en hati avong koa mival mivamaen tisaen en kami, koanek romaltei. Veni selusien enek vi anatin koa vit, “Is koa havivis mumon pulaoa vasi retaho.” ✡

✡ **4:16:** 1Kor 11:1; Plp 3:17; 1Tes 1:6 ✡ **4:17:** Umen 19:22; Plp 2:19-22 ✡ **4:19:** Umen 18:21; Tiem 4:15 ✡ **4:20:** 1Kor 2:4 ✡ **5:1:** Lev 18:7-8; Dut 22:30; 27:20 ✡ **5:3:** Kol 2:5; Mat 16:19; 18:18; 2Kor 13:10 ✡ **5:5:** 1Tim 1:20; 1Pit 4:6 ✡ **5:6:** Kal 5:9

7 Sakini, mihoumoni hesuval koa amumoni en avong ten Anien ten Mul Laui. En sakien koa amotein is vasi keil ran teim se keke pulaoa ae koa is tovuol ien vatolas, kami mihemotein kami ran tisaen keil onami keke mihetolas. Mihoumoni hemukonek veni, en sakien koa Siu keil telamu amuas sipsip en avong ten Mul Laui keke voutut moulien one, kosa, Kristo, sipsip orer, amuasi tuai. ✡

8 Sakini, en moulien orer, hesuval koa romul romumon Anien ten Mul Laui ral min sien. Ka rehelei kati keke ronoumontei natal is ten tisaen, koa vi sakien ten vurohien ka sak kalkalien keil. Vuo, rehoumoni hetal min veret koa is hetovuol ien, hesuval koa rehetolas ka rehousil anatinien. ✡

9 En leta koa namutisi min kami tuai, naviteni min kami keke minalah ruaitei natal meatin keil koa amumoni tisa en ave ral min meatin sav keil. ✡

10 Navong naviteni mukok, narmundemtei keke minahatei vesesal ven koakeil areingeingen Ahi koa amum tisa en ave, avi metenan, avenan tounah vuo uva netan min nana keil. Veni munak hemukonek, mihemea ran out netan varei, ka misakras.

11 Aneite ten selusien koa namutisi mukok, minahatei vesesal ven koakeil avit avi tuomi keil en demkatien ka amum tisa en ave ral min meatin sav, avi metenan, avenan tounah, avi uti munmunien, avit usil meatin sav, vuo uva netan min nana keil. En vati meatin koa mukonek, minamaentei kei nalah ruai ka naaniantei natal min kami. ✡

12-13 Veni, en koakeil amul hae en sios, rovitei inau keke malei rahit usite keil ten moulien one. Ahi varei helei rahit usite one. Ka koakeil amul en sios onami, mal keke mihelei rahit usite keil ten moulien one suval koa Tus Votut viteni koa vit, *"Miheso lat meatin tisa ran kami."* *Senesis 17:7*✡

6

Selkatien keke Kristin keil anakurtei Kristin sav keil anaha en kot

1 Munak tai en kami mundemi keke tunali tai en demkatien mumoni tisa mini, romaltei keke hekuri heha en kot onen koakeil areingeingen Ahi. Mal imok keke hekuri heha ven meatin keil onen Ahi keke itali mal eni.

2 Veni, musil rendemien enek, hetahos miheilea keke, en avong tai koa hemai, meatin keil onen Ahi ilei rahit usite onen meatin vasi keil ten out netan. ? Ka munak hehi anatin, vensa varei mirkurtei meteisauen vavinvin keke mivatalimal en titi selien keil enges onami kosa? ✡

3 Ka en angelo keil emun, ir rehelei rahit usite one. Sakini, titi rea keil koa havivi mok en out netan ekek, tahos rehetalimal eni.

✡ **5:7:** Eks 13:7; 12:21; Aes 53:7; 1Pit 1:19 ✡ **5:8:** Eks 12:3-20; 13:7; Dut 16:3 ✡ **5:9:** Mat 18:17; 2Tes 3:14 ✡ **5:11:** 2Tes 3:6; Taet 3:10; 2Sion 1:10 ✡ **5:12-13:** Mak 4:11; Dut 17:7; 19:19; 22:21,24; 24:7 ✡ **6:2:** Dan 7:22; Luk 22:30; Rev 3:21; 20:12-15

4 ?Mukave, navong tounah tai hekistal en kami Kristin keil, mal keke mihekuri heha en kot onen koakeil arvitei Kristin koa amul hae en Sios? !Vuo, hermukteinek!
5 Navit usil sakien enek vasakin kami mivamemou eni. ?Anatin eli? ?En kami Kristin keil, meatin tovuol vakur meteisauen vavinvin keke vatalimal en titi selien keil onami?
6 Ka kami mimul mimusil sakien enek: Kristin tai kur Kristin sav va en kot, ka lumaen koakeil areingeingen Ahi aralimal en usite onealu. !Sakien koanek romaltei varei!
7 Rotahostei keke mimul mikukur kami miva en kot. Sakien enek mul rie lati keke kami mimot tuai en demkatien onami. Hetahos imok munak mihelokovein usite onami. Hetahos imok keke meatin koa mumoni tisa en kami, vuo koa venan tounah onami, mirkurtei vaha en kot. ✡
8 Ka kami, sakien onami teisav. Kami mimum tisa ka mivenan tounah ran meatin keil, avaseini avi tuomi keil en demkatien.
9 Kami mimumoni suval mireingeingeni keke koakeil amum tisa irtotei en out koa Ahi vi Asuv Houlu ien. ! Minaluvostei kami eris! Koakeil amum tisa en ave ral min meatin sav, vuo uva netan min nana keil, vuo akur ason meatin sav, vuo amumon mani en ave, vuo meahos koa matil ral min meahos sav; vati meatin keil enek irtotei en out koa Ahi vi Asuv Houlu ien. ✡
10 Anatin, koakeil avena, vuo avi metenan, vuo avi uti munmunien, vuo avit usil meatin sav, vuo avi tarhena; tovuol en keil kilea vato en out koa Ahi vi Asuv Houlu ien.
11 Ka mulamu, tei en kami mimumon sakien tisa keil enek. Ka Ahi kas motein moulien onami ka ling lat kami ran meatin sav keil keke mivahi onen kati. Ven asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni, Ahi mumon kami mimal en meten ral min Ninin Votut onen koa mul mum en moulien onami. ✡

Selkatien keke Kristin keil ihati lat isen Ahi en moulien vasi one

12 Naraengoni keke tei en kami amul avit, "Ahi maen komai memumon tounah vasi." Koanek anatin, ka tei en tounah keil enek artahostei ven kami. Inau mun nakilea mahit, "Ahi maenau moumon tounah vasi," ka nasakras mamaen etai tounah vahi houlu enau. ✡
13 Tei mun en kami amul avit, "Ahi mumon anien keke rovalingi en vanger, ka mumon vanger keke reheling anien eni." Koanek emun anatin, ka en avong tai hemai veah, anien ka vangen meatin hetovuol veni aver hau keil herkaniantei mun. Ka en vati rendemien koanek, tei en kami mimundemi keke Ahi mumon aver keke rovoum vatisa vatal min meatin sav keke valonge

✡ **6:7:** Mat 5:39; 1Tes 5:15; 1Pit 3:9 ✡ **6:9:** Kal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15
✡ **6:11:** Taet 3:3-7 ✡ **6:12:** 1Kor 10:23

vatahos eni. Ka koanek rovitei anatin, veni Ahi rosantei aver min ir keke rovoum vatisa vatal mini. Ahi san aver min ir keke rovahati lat Asuv eni, ka kei vi Asuv ten aver. ✡
14 Sakini rehoum hetahos en aver veni Ahi hesakin aver hemoul eris ran matien hetal min keihoen onen, suval koa kei sakin aven Asuv Iesu moul eris ran matien. ✡

15 Kami mimumoni suval mireingeingeni keke avemi vi usi aven Iesu Kristo. ? Mal keke miheapil en aven Iesu hetal min aven hoeaso koa kur mani en aven? !Vuo, koanek romaltei! ✡
16 ? Mukave, mireingeingeni keke meatin koa maen kei vapil vatal min hoeaso tai, keilu luhetas? Koanek anatin, veni Tus Votut viteni vit, *"Navong meahos heapil hetal min ahin onen, keilu luhetas."* *Senesis 2:24* ✡
17 Ka en usite sav, meatin koa kapil ral min Asuv Iesu, ninin onen ka Ninin onen Asuv lutas. ✡

18 Sakini, navong miles mesai keke mihoum hetisa en avemi hetal min meatin sav, mihelohosai rani. Veni navong meatin keil amumon tisaen sav keil, arpuruntei ave, ka navong amum tisa en ave ral min meatin sav, amul amum tisa vakat ave eris.
19 Kami mimumoni suval koa mireingeingeni keke avemi vi Eim Votut ka Ninin Votut koa Ahi sani min kami mul ro ien. Tahos mikilea keke moulien onami rovitei mun onami, avi onen Ahi. ✡
20 Veni kei vul lat kami ral min moulien onen Natnali koa vi tounah tai koa mariso vis mariso mok. Sakini, mihehati lat isen Ahi en tounah vasi koa mimul mimumoni hetal min avemi.✡

7

Hihiseien usil sakien ten tetaliheien
1 Ek vati mahit kesi min kami tounah keil koa kami mimutisi emai minau. Kami mimutisi mivit, "Tahos keke meatin natetalihetei."
2 Ka veni meatin keil houlu amul amatil ral min meatin sav keil koa artetalihetei vatal min keil, mal keke tetai en meatin vasi keil koa retalihe heapil vituai hetal min ahin kati onen, ka tetai en ahin vasi keil emun koa retalihe heapil vituai hetal min meatin kati onen.
3 Meatin koa retalihe hemaen aven min ahin onen, ka en vati sakien enek, ahin emun koa retalihe hemaen aven min meatin onen. Sakien koanik mal en koakeil aretalihe.
4 Veni ahin koa retalihe rovitei houlu en aven, ka meahos onen vi houlu eni. Ka en vati sakien enek, meatin koa retalihe rovitei houlu en aven, ka ahin onen vi houlu eni.
5 Meatin ka ahin koa luretalihe, lunating koetei keilu keke luvapil vituai. Vahesa lukilea luvoumoni ten avong vahi havivis keke luvasan avong onealu ten hisien. Ka

✡ **6:13:** 1Tes 4:3-5 ✡ **6:14:** Rom 8:11; 1Kor 15:15,20; 2Kor 4:14 ✡ **6:15:** Rom 12:5; 1Kor 12:27 ✡ **6:16:** Mat 19:5 ✡ **6:17:** Sion 17:21-23; Rom 8:9-11; Kal 2:20 ✡ **6:19:** 1Kor 3:16; 2Kor 6:16 ✡ **6:20:** 1Kor 7:23; 1Pit 1:18-19; Plp 1:20

hevus, lukilea luvapil vituai eris. En sise enek, minasantei ahho min Temat vasak vis kami veni misakras mivahuli kat envatien ten avemi.
6 Ka rovitei mengkatien tai keke milheting koe kamil keke milhesan avong onamil ven hisien, ka namul namaenis.
7 Anatin, en rendemien onak, navit tahos imok vahit meatin vasi keil avasuval inau keke envatien ten avek romuastei nau. Ka koanek vi sanien tai koa Ahi sani minau, ka Ahi mul sasan sanien tateteisav keil min meatin sav keil. San tai min meatin tai, ka teisav tamun min meatin sav. ✡
8 Ka min koakeil artetalihetei veah vuo koakeil avi vatina, naviteni keke tahos anatetalihetei suval inau.
9 Ka munak asakras avahuli kat envatien ten ave, tahos imok itetalihe. Veni sakien ten tetaliheien muli imok sakien koa envatien ten ave mul muas keil lises. ✡
10 Min koakeil aretalihe, nasan mengkatien koanik (rovitei inau ka vi Asuv Iesu koa sani): ahin tai nalokoveintei meatin onen. ✡
11 Ka munak kei mumoni, kei heto kei sasen enges ka natetalihetei mun, vuo kei heha ris ven meatin kati onen. Ka en vati sakien enek, meatin tai nalokoveintei ahin onen.
12 Min kami sav keil, inau nasan selusien koanik (vi inau ka rovitei Asuv): munak meatin tai vi Kristin ka ahin onen koa rovitei Kristin maeni vato vatali, kei nalokoveintei. ✡
13 Ka munak ahin tai vi Kristin ka retalihe ral meatin tai koa rovitei Kristin koa maeni vato vatal mini, kei emun nalokoveintei.
14 Tei en kami amundemi avit Kristin keil koa aretalihe ral min meatin koa rovitei Kristin umai avilehilu en meten Ahi. Ka romukteinek. Navong ahin tai mai kur demkatien, Ahi lesi keke tetaliheien ral min meatin onen mal. Ka meatin emun koa mai kur demkatien, tetaliheien ral min ahin onen mal. Munak rovitei anatin, titiali keil onealu ihilehilu en meten Ahi. Ka veni vi anatin, titiali keil onealu amal en meten.
15 Ka munak kei koa rovitei Kristin en vati valokovein ason koa vi Kristin, en avong enesek, koa vi Kristin herkeih kattei koa rovitei Kristin keke luvato vituai. Ka Ahi vise kamil keke milvato vituai en tomat. ✡
16 Veni, keik ahin, koreingeingeni keke meatin onom hekur demkatien heka enuk. Ka keik meahos, koreingeingeni keke ahin onom hekur demkatien heka enuk munak milheto vituai. ✡

Hihiseien keke Kristin keil itetos en vati moulien koa Ahi ling keil eni

17 Ka koanik mengkatien koa namul navihisei eni en sios vasi keil: tahos imok keke meatin keil itetos en vati moulien koa Ahi ling

✡ **7:7:** Mat 19:11-12 ✡ **7:9:** 1Tim 5:14 ✡ **7:10:** Mat 5:32; 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18 ✡ **7:12:** Rom 11:16 ✡ **7:15:** Rom 14:19 ✡ **7:16:** 1Pit 3:1

keil eni, veni vati moulien enek, Ahi vise keil keke avato eni. ✡
18 Suval koa munak meatin tai va en vekahoi tuai navong Ahi vise kei mai vi Kristin, meatin enek nasak vistei keke nakulattei vone vekahoi naha ran aven. En vati rendemien koanik, munak meatin tai rovatei veah en vekahoi navong Ahi vise kei mai vi Kristin, meatin enek nasak vistei keke naha en vekahoi.
19 En meten Ahi, munak meatin tai va en vekahoi vuo rovatei, vi heisav enges. Ka koa hetetamen imok en meten Ahi vi munak meatin enek long kat mengkatien keil onen. ✡
20 Sakini, tetai en kami hetos en vati moulien koa mul ien navong Ahi vise mai vi Kristin.
21 Munak tei en kami mivi slev navong Ahi vise kami, tahos minandemkotei veni. Ka munak masta onom maenuk keke kovamaluv, kumoni.
22 Veni, navong Ahi vise slev tai keke vamai vahi Kristin en isen Iesu, kei sakini mai vi meatin kati onen koa maluv ran keihoen onen Temat. En vati sise enek, navong Ahi vise meatin koa maluv tuai keke vamai vahi Kristin, kei mai vi slev onen Iesu Kristo. ✡
23 Ahi vul lat kami ral min tounah tai koa mariso vis mariso mok. Sakini, minamaentei kami minahi slev onen etai meatin ten out netan.
24 Tuak ka ahinkuli keil, vati moulien koa Ahi vise kami mival ien en avong koa mimai mivi Kristin, tahos imok keke mihetos eni ka miheles mihousil kat Ahi.

Selkatien min koakeil artetalihetei veah ka vatina keil

25 Ek vati mahit kesi min kami tounah keil koa mimutisi emai minau en usite ten koakeil artetalihetei veah. Ahi rosantei minau etai mengkatien usili, ka masan rendemien onak suval meatin tai koa more envatien onen Ahi Asuv mul ien ka mikilea mivaling desien onami ien. ✡
26 Ven sakvisien keil koa mul emai en moulien onami, namundemi navit tahos imok meatin tai vatos en vati moulien koa mul ien tuai.
27 Munak koretalihe ral min ahin tai, konalokoveintei. Ka munak kortetalihetei veah, konalekattei etai ahin.
28 Ka munak koretalihe, koanek tahosis, kormumontei tisaen. Ka munak atouli hau tai retalihe, kei emun romumontei tisaen. Ka tahos mikilea keke kei koa retalihe hekur sakvisien keil helin koa ason tovuol, sakini ek vati mating koe kami keke minalongtei natisa ramat. ✡
29 Tuak ka ahinkuli keil, aneite ten selusien onak mukok: avong koa Ahi ling kati keke Iesu Kristo hemai ris eni, hervitei tuetin hemai. Sakini, meatin vasi keil usil kat Ahi helohlin tounah vasi keil en out netan. Meatin keil koa aretalihe, usil Ahi hesuval koa ahin one tovuol. ✡

✡ **7:17:** 1Kor 7:20,24 ✡ **7:19:** Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15 ✡ **7:22:** Flm 1:16; Efes 6:6; 1Pit 2:16 ✡ **7:25:** 1Tim 1:12-13 ✡ **7:28:** Luk 21:23 ✡ **7:29:** Rom 13:11

30 Koakeil amurang, usil Ahi hesuval armurangtei. Koakeil asi keil ven tounah, usil Ahi hesuval arsitei keil. Koakeil avul tounah, usil Ahi hesuval tounah one tovuol.
31 Ka koakeil amum en umen keil ten out netan, usil Ahi hesuval koa umen one tovuol. Veni out netan koa romul ien kosa, hervitei tuetin hevuol. ✡
32 Namul naviteni mukok veni ek vati mok keke kami mivamaluv ran demkoen keil ten out netan. Veni meatin koa rotetalihetei, rendemien onen mules en tounah keil onen Ahi Asuv ka hemukave hesakin Asuv hesi veni.
33 Ka meatin koa retalihe, rendemien onen mules en tounah keil ten out netan ka hemukave hesakin ahin onen helonge hetahos.
34 Sakini, meatin enek, rendemien onen elu. Ka ahin keil koa artetalihetei vuo atouli hau keil, keil amundem houlu usil tounah keil onen Ahi Asuv. Keil e vati mok avatolas en meten Asuv hetal min ave ka rendemien keil one. Ka ahin koa retalihe, rendemien onen mules en tounah keil ten out netan ka hemukave hesakin meatin onen helonge hetahos.
35 Namul naviten koanik veni ek vati makataun kami. Narmultei maling tounah keil vating koe kami. ! Vuo! Ka ek vati makataun ualien onami keke hemal revi ka tounah hetovuol heting koe kami ran umen koa mimumoni min Ahi Asuv.
36 Kami mimutisi minau keke tei en meatin hau keil onami koa aring koe atouli hau keil tuetin tuai areingeingeni keke umon sa. Munak amundemi keke amul apurun rendemien onen atouli hau keil one veni amuli sua keil koa mal keke avatetalihe eni, ka munak envatien ten aven meatin hau keil enek keih en keil keke e vati mok avatetalihe, tahosis keke itetalihe esuk. Koanik rovitei tisaen.
37 Ka munak tai en meatin keil ekek, rendemien onen keih veah keke hertetalihetei, ka munak kilea vahuli kat envatien ten aven, tahosis hertetalihetei hetal min atouli hau koa kei ring koe.
38 Sakini, meatin koa retalihe, kei mumoni tahos. Ka meatin koa rotetalihetei, kei mumoni tahos imok.
39 Ahin koa retalihe, kei hetos hetal min meatin onen navong moul mules. Ka munak meatin onen emat, ahin koanek kilea vatetalihe eris vatal meatin sav tai koa kei en vati munak meatin enek vi Kristin tai. ✡
40 Ka inau namundemi keke kei hesi kei imok munak hetos hertetalihetei. Ka en rendemien keil ekek koa namul nasani min kami, namundemi keke Ninin onen Ahi mul kataunau emun eni.

8

Selkatien keke koakeil demkatien one keih anapuruntei koakeil demkatien one memerau

1 Ek vati mahit kesi min kami tounah keil koa mimutisi emai minau en usite ten anien koa

✡ **7:31:** 1Sion 2:17 ✡ **7:39:** Rom 7:2-3 ✡ **8:1:** Umen 15:29

asani min nana keil. ✡ Mimundemi keke kami vasi mikur ileilien keke nana keil arvitei anatin. Ka ileilien mul sakin kami mivasi kami. Hetahos imok munak mihekataun meatin sav keil en sise ten envatien.✡

2 Meatin koa mul viteni vit kur vasin ileilien tuai, kei mul luvos kei sasen enges ka mul rie lati keke ileilien onen rovinvintei veah. ✡

3 Ka meatin koa envatien onen keih en Ahi, Ahi kilea eni. ✡

4 Rehendem usil vis anien koa meatin keil amul asani min nana keil. Selusien koa mimutisi minau anatin koa vit, “Mekilea keke nana keil arvitei anatin.” Ka mivit risi mivit, “Mekilea keke Ahi, kei tas, ka ahi sav keil tovuol.” ✡

5 Anatin keke meatin keil amul uva netan min tounah houlu koa avise en ahi vuo asuv one, koa amundemi aro en out nesa vuo en out netan.

6 Ka en ir, Ahi tas.✡ Kei vi Tamer, ka vi vatte ten tounah vasi keil koa mul.✡ Ka romoul keke rovaha netan mini ka rovahati lat isen. Ka Asuv orer tas. Kei vi Iesu Kristo koa Ahi sakini mumon tounah vasi keil koa mul,✡ ka ir rokur moulien ka eni.

7 Avaseini keke nana keil arvitei anatin, rovitei Kristin vasi keil koa availea eni. Veni, tei en kami koa demkatien memerau veah, en moulien vasi one, navong akan anien koa asani min nana tai, alonge suval amul uva netan mini. En keil, munak akan anien keil enek, amundemi avit umai avahilehilu en meten Ahi ka koanek vasakin demkatien one vamot.

8 Vi anatin keke anien sakras vakur ir rovamai vesesal imok ven Ahi vuo vasakin ir rovakeka rani. Munak meatin herkantei, hersakintei kei hetisa mok en koakeil akani. Ka munak meatin tai heani, hersakintei kei hetahos imok helin koakeil arkantei. ✡

9 Anatin keke tei en kami mimaluv keke mivoumon sakien houlu. Ka mihelei kati keke minamaentei tounah keil koa mimaluv keke mivoumoni noumon koakeil demkatien one memerau veah anamot en tisaen. ✡

10 Mikilea mivapurun keil en sise enek. Kami koa mikur ileilien keke nana keil avi heisav enges miva en out koa uva netan min nana keil ien, ka mikan anien en out enek. Ka koakeil demkatien one memerau veah iles kami, ka heleh keil keke avousil sakien keil onami. Sakini, keil ian anien enek esuk.

11 En sakien enek, ileilien onami mul purun demkatien onen tuomi keil koa memerau, keil koa Iesu Kristo mat veni. ✡

12 Ka navong mipurun demkatien onen tuomi keil koa arkeihtei, mimumon tisaen va kat keil. Ka navong mimumon tisaen va kat keil, mimumon tisaen va kat Iesu

---

✡ **8:1:** 1Kor 13:2 ✡ **8:2:** Kal 6:3 ✡ **8:3:** Kal 4:9 ✡ **8:4:** 1Kor 10:19; Dut 4:35,39; 6:4 ✡ **8:6:** Mal 2:10; 1Kor 12:6; Efes 4:6; Sion 1:3; 1Kor 12:5; Efes 4:5; Kol 1:16 ✡ **8:6:** Dut 6:4; Efes 4:6 ✡ **8:6:** Sion 1:3; Kol 1:16 ✡ **8:8:** Rom 14:3,17 ✡ **8:9:** Rom 14:13,15,21; Kal 5:13 ✡ **8:11:** Rom 14:15,20

Kristo.
13 Sakini, en usite onak, munak nakilea keke anien koa namul nakani mul sakin tuak tai mot en tisaen, nirkantei mun anien koanek. Veni ek rovattei moumon etai en tuak keil avamot en tisaen.✡

9

Pol selus usil usite onen suval eiloheh tai onen Iesu Kristo
1 ?Mukave? ?Mimundemi keke inau narmaluvtei keke moumon sakien vasi? ? Mimundemi keke narvitei eiloheh tai anatin?✡ ? Mimundemi keke inau narlestei Iesu, Asuv orer?✡ ?Ka mukave, kami mirvitei heite ten umen koa namumoni ven Asuv?
2 Ka avaseini meatin sav keil arkurtei anatin keke navi eiloheh tai, kami mihekur anatin eni imok. Veni demkatien onami vi heite ten umen onak min Asuv, ka rie lati keke navi eiloheh tai anatin. ✡
3 Min koakeil avit avalei rahit en moulien onak, mahit usil usite onak vamukok:
4 komai koa mevi eiloheh keil onen Asuv, mal keke mekur anien ka oai ven umen onomai. ✡
5 Ka munak ahin keil onami mul, mal keke avousil komai en ualien onomai suval koa Pita, tunali Iesu keil, ka eiloheh sav keil amul amumoni. ✡
6 ?Mukave, en eiloheh keil vasi, vi inau ka Banabas enges koa melsakras melvakur kataunien ven umen koa melmumoni?
7 Meatin tavaeen keil arvultei tounah keil one navong amul amum en army. Ka meatin keil koa aluh ah amul akan anien keil teni. Ka meatin keil emun koa amul alosil kat sipsip keil akilea avamun melik koa akumi ran sipsip keil ose.
8 Tatavolien keil ekek nakuri en moulien orer, ka mengkatien onen Ahi mul viteni vatte tas.
9 Anatin, veni en Mengkatien onen Mosis amutisi avit, *"Munak buluk osom mul mum venuk en out ten uit, konapar koetei ongon, kimaeni hean tei en uit keil enek." Duteronomi 25:4*✡ ? Mukave, Ahi mul mundem kat buluk enges?
10 Vuo, navong Ahi viteni mukok mul mundem usil ir ka amutisi vakataun ir. Veni koakeil akahkah, amumoni ral min rendemien keke ikur tounah rani. Ka koakeil amusuhut, amumoni ral min rendemien keke ikur tei en anien keil enek. ✡
11 Navong melro ral min kami, komal melluh uti demkatien en moulien onami.✡ ?Sakini, mukave, romaltei keke melvakur ui umen vaka ven kami vakataun moulien onomal? ✡
12 Meatin sav keil koa umai amum min kami, mal keke misan ui umen min keil. Ka namundemi mal

✡ **8:13:** Rom 14:21 ✡ **9:1:** 1Kor 1:1 ✡ **9:1:** Umen 9:1-6; 22:17-18; 26:16; 1Kor 15:8 ✡ **9:2:** 2Kor 3:2-3 ✡ **9:4:** Luk 10:8; 1Kor 9:13-14 ✡ **9:5:** Sion 1:42 ✡ **9:9:** 1Tim 5:18 ✡ **9:10:** 2Tim 2:6 ✡ **9:11:** 1Kor 3:6 ✡ **9:11:** Rom 15:27 ✡ **9:12:** Umen 20:34-35; 2Kor 11:9; 1Kor 13:7

imok keke inau komal Banabas emun melhekur etai tounah ran kami. ✡

Ka komal melrovistei kami mivasan ui umen min komal navong melmum ven kami. Vuo, veni emal rovattei melvoumon etai tounah vating koe more longlongien usil Kristo. Sakini melmundemi tahos imok keke melvahisu en avong takeih keil. ✡

13 Kami mikilea keke meatin keil koa amum en Eim Votut akur anien ae en sanien keil koa meatin keil akuri va en Eim Votut. Ka pris keil koa aling sanien onen meatin keil en ahor ten sanien, keil akur usite one ten sanien keil enek. ✡

14 En vati sakien enek, Asuv Iesu meng kati keke koakeil avitehiten more longlongien ikur ui umen one rani. ✡

15 Ka avaseini mal keke makur ui umen ven more longlongien koa namul navitehiteni, narvistei kami mivasani minau.✡ Ka narmutistei leta koanik keke mahis kataunien ran kami. Vuo, namundemi tahos imok mamat emau valin koa mamoul ka mapeah kami ven kataunien. Veni ek rovattei kataunien onen meatin etai vasakin selusien ten hasien onak keke moum mae enges vamai vahi heisav enges. ✡

16 Munak navitehiten more longlongien min meatin keil, nasakras matiti veimasok veni. Veni Iesu meng kat nau moumoni, ka hetisa li mok minau munak nirvitehitentei. ✡

17 Munak namumon rendemien onak enges keke moumon umen enek, mal keke nikur hulien teni. Ka nil numon umen enek veni Ahi ling desien onen mul enau ka sila nau moumoni. ✡

18 ?Sakini, hulien sa varei makuri? Hulien onak vi sien koa nakuri navong nasa maen more longlongien, avaseini mal keke makur hulien teni.

19 Inau narvitei slev onen etai meatin. Vuo, nakilea moumon asa koa ek vati moumoni. Ka avaseini, namum suval navi slev onen meatin vasi keil keke nakilea malah meatin keil avahi houlu mok avamai avaling desien one en Iesu. ✡

20 Navong namum ral min Siu keil, namusil sakien keil one keke nakilea malah keil. Anatin, navong namum ral min koakeil amusil kat mengkatien keil onen Mosis, inau mun namusil kati keke nakilea malah koakeil amusili, avaseini inau namaluv ran viau teni. ✡

21 En vati sise enek, navong namum ral min koakeil armusiltei mengkatien keil onen Siu keil, inau mun namusil sakien keil one keke nakilea malah keil. Rovitei keke narmusiltei mengkatien keil onen Ahi, ka namul namusil kat mengkatien keil onen Kristo. ✡

✡ **9:12:** 1Tes 2:9 ✡ **9:13:** Lev 6:16,26; Nam 18:8,31; Dut 18:1-3 ✡ **9:14:** Mat 10:10; Luk 10:7-8; Kal 6:6 ✡ **9:15:** 2Kor 11:9-10 ✡ **9:15:** Umen 18:3 ✡ **9:16:** Ser 20:9 ✡ **9:17:** 1Kor 4:1 ✡ **9:19:** Mat 20:26-27 ✡ **9:20:** Umen 16:3; 21:20-26 ✡ **9:21:** Kal 2:3

22 Navong naro ral min meatin keil koa amundemi keke Ahi romaentei keil avoumon tounah houlu veni demkatien one memerau veah,✡ inau numai suval keil ka narmumontei tounah keil enek keke nakilea malah keil avamai ven Iesu. En sakien enek, nasak visi moumon asa meatin keil amundemi mal keke nakilea malah tei en keil avamai ven Iesu keke voutut moulien one. ✡
23 Tounah vasi koa namumoni, namumoni keke more longlongien kilea heka vasi out, keke inau nakilea makur tokolkatien keil teni vatal min meatin keil enek.
24 Demkatien onami suval lohlohien tai koa meatin houlu amul amulohloh eni, ka meatin hetas hekur uite teni. Sakini, en lohlohien ten demkatien onami, miheloh hekeih keke mivakur uite ten demkatien onami. ✡
25 En out netan, meatin keil talohlohien amul avuli kat sakien keil one keke avasak mesein keil ven lohlohien enek. Ka keil amumoni keke vahit avakur uite ten lohlohien koa vahi salosalo tai koa, hervitei tuetin, hemande. Ka ir, romumoni keke rovakur uite koa sakras vamande. ✡
26 Sakini, en moulien onak, navuli kat sakien ka rendemien keil onak. En lohlohien ten demkatien, namuloh mal keke matokol keite teni. Nasuval meatin koa mutit. Narsontei hek en out vasis. Vuo, nasak visi keke mason hek vaso lises.
27 Lises, namumoni keih enau eris keke mahuli kat envatien keil ten avek. Namumoni mukonek keke, navong nihitehiten selusien onen Ahi min meatin sav keil hevus, Ahi hervitentei minau hehit nasakras emun makur uite ten demkatien onak.✡

10

Hihiseien keke Kristin keil anamaentei envatien ten ave nalamun keil

1 Tuak ka ahinkuli keil, ek vat kami mivandem kat asa koa kur out en avu orer keil koa amusil Mosis mulamu. En ualien one, Ahi mul koe keil en mahmah onen ka sakin keil amu koteh Atas Tahilhili. ✡
2 Navong aling rendemien one keke avousil Mosis, suval koa mahmah ka atas enek vi baptaes en keil umai avi meatin keil onen.
3 Keil vasi akan vati veret tas, koa vi manna koa Ahi sani min keil. ✡
4 Ka keil vasi amun vati oai tas koa Ahi sakini kistal ran mari ahat. Mari ahat enek vi tatavolien tai usil Kristo koa musil keil ka san oai min keil en ualien one. ✡
5 Ka avaseini keke Ahi mul lei kat revi keil, vesesal me-Isrel keil vasi, Ahi rositei ven keil. Sakini, kei sakin keil umatmat ka teiai keil one mul retasil en out volvol, ka arrokoltei out ten tokolkatien. ✡
6 Tounah keil ekek koa kistal en keil vi metai tai min

✡ **9:22:** Rom 14:1 ✡ **9:22:** 2Kor 11:29; Rom 11:14 ✡ **9:24:** Plp 3:14; 2Tim 4:7 ✡ **9:25:** 1Tim 4:8; 2Tim 2:4-5; 4:8; Tiem 1:12; 1Pit 5:4 ✡ **9:27:** Rom 8:13; 13:14 ✡ **10:1:** Eks 13:21-22; 14:22-29 ✡ **10:3:** Eks 16:4,35; Dut 8:3; Sam 78:24-29 ✡ **10:4:** Eks 17:6; Nam 20:11; Sam 78:15 ✡ **10:5:** Nam 14:6,23,29-30; Sam 78:31; Hib 3:17; Siud 1:5

ir vasel kat ir er nahattei keke rovoumon tounah keil tatisa suval koa keil amumoni. ✡

7 Kami minahatei netan min nana keil suval koa keil amumoni. Veni navong amumoni, amumon tisaen suval koa Tus Votut viteni koa vit, *"Navong me-Isrel keil arondan en mari anien keke uva netan min nana koa kur niniven buluk, amunmun houlu ka amatil vituai ral min keil eris." Eksodas 32:6*

8 Ir ronoumtei natisa en aver nasuval koa tei en keil amumoni. Veni Ahi san mahien min keil ven tisaen enek, ka meatin taosen hanumau tai ka etel emun (23,000) umatmat en avong tas. ✡

9 Ir ronasak vistei ronaleh vurohien onen Kristo namai en ir nasuval avong koa tei en me-Isrel keil amum tisa ka Ahi sakin tetal tisa uva akat vini keil. ✡

10 Ir ronaselus kututtei en asa koa Ahi mul mumoni suval koa tei en me-Isrel keil amumoni, ka Ahi san angelo tai mai mu vinvini keil. ✡

11 Tounah keil enek kur out en keil keke avahi metai keil avasel kat meatin sav keil. Ka amutisi vahi selkatien min ir koa romoul en avong koanik koa vesesal out netan ka tounah koa mul ien hevuol. ✡

12 Sakini, munak mimundemi keke mimul mimulomal keih veah en demkatien onami, mihelei kat revi minamottei en tisaen.

13 Sakvisien vasi koa mikuri en moulien onami asuval sakvisien keil koa amul umai en meatin vasi keil. Ka Ahi, koa mul vuli kat hatkatien keil onen keke vakataun meatin keil onen, kei hermaentei sakvisien tai hemai en kami koa misakras mivali eni.✡ Ka en avong koa tisaen keil umai asak vis kami, Ahi hesan sise min kami keke mivamea rani.

14 Sakini tuak onak eli keil, minahatei netan min nana keil. Anatin, mihelohosai ran sakien enek. ✡

15 Namul naselus min kami suval meatin keil koa vatie mul. Kami mihelei rahit en selusien onak keke vi anatin vuo rovitei anatin.

16 Mihendem visi. Navong ir romun uaen en Anien Votut onen Asuv koa romasmas Ahi veni, romundem usil ran Iesu Kristo koa mutut ir. Ka navong rovul vahas veret ka rokan vituai eni, romundem usil aven Iesu koa mat en aiveave ven ir. En sakien enek ir rorie lati keke romai rovi aven Iesu Kristo koa tas. ✡

17 Romul rovul vahas veret tas. Sakini, navong rokanian vituai, rorie lati keke, avaseini rovi houlu, rovi aven koa tas. ✡

18 Mihendem vis me-Isrel keil. Navong keil akan hati sanien koa alingi en ahor ten sanien, keil akapil vituai keke uva netan min Ahi. ✡

19 ?Asa varei vi aneite ten

✡ **10:6:** 1Kor 10:11; Nam 11:4,34; Sam 106:14 ✡ **10:8:** Nam 25:1,9 ✡ **10:9:** Nam 21:5-6 ✡ **10:10:** Nam 14:2,36; 16:41-49; Sam 106:25-27; Hib 3:11,17 ✡ **10:11:** 1Kor 10:6; 1Pit 4:7 ✡ **10:13:** Dut 31:5-8; Tiem 1:2-5; Hib 13:5-6 ✡ **10:14:** 1Sion 5:21 ✡ **10:16:** Mat 26:26-28; Mak 14:22-24; Luk 22:19-20; Umen 2:42 ✡ **10:17:** Rom 12:5; 1Kor 12:27; Efes 4:16; Kol 3:15 ✡ **10:18:** Lev 7:6,15; Dut 14:22-27

selusien onak? ?Nana tai vi ahi anatin? ?Ka anien koa asani va mini vi tounah tai en meten Ahi? ✡
20 !Vuo, avi heisav enges! Namul naviteni keke buluk ka sipsip keil koa amuasi ka alingi en ahor ten sanien onen nana keil, amul asani min temat keil, arsantei min Ahi. Ka inau ek rovattei li mivaha netan min temat keil ka mivapil vituai vatal min keil. ✡
21 Misakras mivamun uaen en Anien Votut onen Asuv ka, katau, mivaha mivamun uaen emun en out koa uva netan min temat keil ien. Misakras mivaanian en avet ten Anien Votut onen Asuv ka mivaanian emun en avet en out koa asan sanien min temat keil ien. ✡
22 ?Mukave? ?Mivit mivasakin Asuv vavuroh veni mivit mivousil asuv tamun? ?Mimundemi mivit mikeih imok keke mihelohosai ran vurohien onen? ✡
23 Kami mimul miviteni mivit, “Ahi mul maen komai memumon tounah vasi.” Koanek anatin, ka tei en tounah keil enek artahostei ven kami. Mikilea mivahiten selusien koanek, ka tounah houlu rokatauntei moulien onami. ✡
24 Tovuol en kami voumon tounah koa vakataun kei sasen. Vuo, en sakien vasi onami, mihekataun meatin sav keil eni. ✡
25 Sakini, mihoumoni hemukonek: vuseri koa avuli en out ten hulhulien, tahos keke mivahuli ka mivani. Ka minahistei keil keke mivahotini keke vuseri enek ka en sanien koa asani min nana keil veni vahesa napurun rendemien onami.
26 Veni Tus Votut viteni vit, *“Out netan ka tounah vasi koa amul ien avi onen Ahi.” Sam keil 24:1* ✡
27 Ka munak meatin tai koa rovitei Kristin sisil enuk keke kovaanian en teim sen, ka komaeni, kian anien vasi koa sani minuk. Konahistei konahit, “?Anien enek ka kave?” keke kovahotini mal kovaani. ✡
28 Ka munak meatin ekek hehiteni minuk hehit anien koanik asani min nana keil, konaantei. Veni vahesa kei viteni minuk veni mundemi romaltei kovaani. Ka hemukonek, herpuruntei rendemien onen. ✡
29 Navit usil asa koa mal en rendemien onen meatin sav, rovitei rendemien onami.

Ka vahesa tai en kami hehit kesi minau hehit, “?Vensa nimaen rendemien onen meatin sav heting koe asa koa inau nakilea moumoni?
30 ?Veni munak namasmas Ahi ven anien ak, vensa meatin sav kilea vaselus karen inau veni namul nakani?” ✡
31 Sakini, navong mimul mikanian, vuo mimun etai tounah, vuo en tounah vasi koa mimul mimumoni, mihoumoni en sakien tai koa hehati lat isen Ahi. ✡
32 Anatin, sakien onami napuruntei rendemien onen Siu keil vuo koakeil arvitei

---

✡ **10:19:** 1Kor 8:4 ✡ **10:20:** Dut 32:17; Sam 106:37; Rev 9:20 ✡ **10:21:** Mal 1:7,12; 2Kor 6:15,16 ✡ **10:22:** Dut 32:21-22 ✡ **10:23:** 1Kor 6:12 ✡ **10:24:** Rom 15:2 ✡ **10:26:** Sam 50:12; 89:11 ✡ **10:27:** Luk 10:8 ✡ **10:28:** 1Kor 8:7 ✡ **10:30:** 1Tim 4:4 ✡ **10:31:** Kol 3:17 ✡ **10:32:** Rom 14:13

Siu vuo rendemien onen koakeil amul en Sios onen Ahi. ✡
33 Sakini, mihoumoni hesuval koa inau namumoni: en tounah vasi koa namumoni nasak visi moumon asa koa mal en meten meatin sav keil. Narmundemteis asa koa hekataun inau enges, ka namundem usil asa koa hekataun meatin sav keil keke vahesa keil ikur demkatien eni ka Ahi houtut moulien one. ✡

11

1 Sakini, miheleisungein sakien keil onak, hesuval koa inau namul naleisungein sakien keil onen Iesu. ✡

Hihiseien usil sakien onen Kristin keil navong alah ruai keke avaha netan min Ahi

2 Namasmas kami veni, lisenges, mimundem kat inau ka mimusil hihiseien keil koa nasani min kami.
3 Ka ek vati keke kami mivailea keke Iesu vi avat onen meahos vasi keil, meahos tai vi avat onen ahin onen, ka Ahi vi avat onen Iesu. ✡
4 Sakini, munak meatin tai mul vis vuo vit luvat selusien onen Ahi en meten meatin keil ka mul kav koe vatin, kei rie lati keke mul san memouen ven avat onen koa vi Kristo.
5 Ka munak ahin tai mul vis vuo vit luvat selusien onen Ahi en meten meatin keil ka rokav koetei vatin, en sakien orer, kei mul rie lati keke mul san memouen ven avat onen koa vi meatin onen. Sakien enek suval memouen koa ahin kuri navong asev en vatin.*
6 Ka munak ahin tai en rovattei vaav koe vatin, mal keke isev en vatin. Ka veni vi memouen keke asev en vatin ahin tai, hetahos imok keke heav koe vatin en kaliko tai.
7 Meahos keil, mal keke anaav koetei vatie veni akur suvalien onen Ahi ka amul arie lat hetetamenien onen. Ka ahin keil, keil amul arie lat hetetamenien onen meatin keil one. ✡
8 Veni meahos, Ahi romumontei vaka en ahin, ka mumon ahin ka en meahos. ✡
9 Ka Ahi romumontei meahos vakataun ahin, ka mumon ahin vakataun meahos. ✡
10 Sakini, mal keke ahin tai heav koe vatin vatie lati keke meatin onen vi avat onen. Houmon sakien enek vasakin angelo keil isi keil navong iles sakien ten houhouen onen.
11 Avaseini mukok, en moulien orer en Iesu, mal keke ahin keil ka meahos keil amum vituai, veni ahin tovuol munak meahos tovuol, ka meahos tovuol munak ahin tovuol.
12 Veni en sakien koa Ahi mumon ahin ka en meahos, Ahi mumon meahos ka en ahin navong avasi. Ka tounah vasi koa amul aka ven Ahi.
13 Kami milei rahit en usite koanek: ? Mal keke ahin

✡ **10:33:** 1Kor 9:20-22 ✡ **11:1:** 1Kor 4:16; Plp 3:17 ✡ **11:3:** Efes 5:23; Sen 3:16; Efes 5:23; 1Kor 3:23 * **11:5:** Navong avotini keke ahin tai mul mum tisa ral min meatin keil, asev en vatin keke hememou en meten meatin keil. ✡ **11:7:** Sen 1:26-27; 5:1; 9:6; Tiem 3:9 ✡ **11:8:** Sen 2:21-23; 1Tim 2:13 ✡ **11:9:** Sen 2:18-23

tai hehis min Ahi en meten meatin keil navong rokav koetei vatin?
14 Veni, navong roles meahos tai koa hilin tetaveah, rolesi keke romaltei ka vi memouen mini.
15 Ka navong ahin, hilin tetaveah, rolesi tahos imok ka rovati lat isen. Veni Ahi san hilin mini vaav koe vatin.
16 Ka munak etai en kami en vati voumon selkututien usil sakien enek koa ahin mul kav koe vatin navong mul vis, navit mahiteni keke sios vasi keil onen Ahi amul amusil sakien enek, navong umai vituai keke uva netan min Ahi, ka komai eiloheh keil mermaentei sakien savsav keil.

Hihiseien usil sakien koa amumon Anien Votut onen Iesu eni
17 Ka en usite ekek, narmasmastei kami eni: navong milah ruai, rovitei ven tounah koa tahos, ka ven tounah koa tisa.
18 Mulamu, nalonge keke navong milah ruai, mimul miriti vas kami mivi vangite savsav keil. Ka navong nalonge, namundemi keke hati selusien teni vi anatin. ✡
19 Ka vahesa hetahos keke mimul miriti vas kami mukok keke mihehotin isei keil en kami avi onen Ahi anatin. ✡
20 Navong milah ruai keke mikur Anien Votut onen Asuv, mirmumontei en rendemien keke mivandem Asuv Iesu.
21 Veni navong mimumon anien enek, tei en kami akan vasi anien ae mulamu. Ka sakini, tei en kami amai kat keil veah, ka teisav emun amunmun vini keil.
22 ?Mukave? ?Teim onami tovuol keke mivaanian ka mimunmun ien? ? Vensa mimul mipurun Sios onen Ahi ka misakin koakeil tounah one havivi amemou? ?Mimundemi mivit mahiten sa min kami ven sakien koanik? ?Mamasmas kami? !Vuo, nasakras! ✡
23 Hihiseien usil Anien Votut enek koa nasani min kami, nakuri ven Asuv Iesu keke en vongien koa asa lat moulien onen, kei kur veret tai. ✡
24 Ka navong san masmasien min Ahi veni, kum vahasi ka viteni vit, "Koanik vi avek koa nasani ven kami. Mihoumoni hemukonek keke mihendem usil nau."
25 En vati sakien enek, navong akanian evus, Iesu kur veiuaen ka viteni vit, "Uaen koanik vi rak vasakin hatkatien hau onen Ahi vakeih ka vamai vahi anatin. Mihoumoni hemukonek keke mihendem usil nau." ✡
26 Sakini, hetokol avong koa Iesu hemai ris eni, en avong vasi koa mikan veret koanik ka mimun uaen enek mimul mivitehiteni keke Asuv mat vinat meatin keil. ✡
27 Sakini, munak meatin etai kan veret vuo mun uaen en Anien Votut onen Asuv Iesu en sakien koa romaltei,

✡ **11:18:** 1Kor 1:10-12; 3:3 ✡ **11:19:** Dut 13:3; 1Sion 2:19 ✡ **11:22:** Tiem 2:5-6 ✡ **11:23:** Mat 26:26-28; Mak 14:22-24; Luk 22:19-20 ✡ **11:25:** Eks 24:8; Ser 31:31; 32:40; 2Kor 3:6; Hib 8:8-13; Eks 24:6-8; Sak 9:11 ✡ **11:26:** Mat 26:29

kei hekur mahien veni mul mumon tisaen vakat aven Iesu ka ran. ✡
28 Sakini, helamu en avong koa mihean veret ka mihemun uaen koanik, kami vasi mihendem usil aneite teni ka mihelei rahit moulien onami. ✡
29 Veni munak mikan veret ka mimun uaen en sakien tai koa mul purun meatin sav keil koa avi aven Asuv, mimul mileh mahien onen Ahi emai en kami. ✡
30 Ven sakien onami enek, houlu en kami amesai ka ave memerau, ka tei en kami umat. ✡
31 Ka vahit rovalei rahit moulien orer valamu, mahien onen Ahi varmaitei en ir.
32 Ka navong Ahi san mahien min ir kosa, mumoni vatalimal en ir. Veni navong romai romal eris en meten, reherkurtei mun mahien en keite ten tounah vasi navong hesan mahien min meatin keil en out netan en Mari Kot onen. ✡

33 Sakini, tuak ka ahinkuli keil en demkatien, navong milah ruai keke mivan Anien Votut onen Asuv, mihetosin teisav keil keke mivatiti anien ami.
34 Ka munak amai kat kami, miheanian en teim onami helamu. Hesakini, navong milah ruai, miherlehtei mahien onen Ahi hemai en kami. Ka en usite ten tounah sav keil, nihisein kami eni navong nimai.

12

Hihiseien usil sanien keil koa Ninin Votut mul sani

1 Tuak ka ahinkuli keil, ek vati mahit kes asa koa mimutisi minau usil sanien keil koa Ninin Votut mul sani, veni ek vati keke kami mivailea anatinien usili.
2 Kami mikilea keke, mulamu, navong mireingeingen Ahi semau, tounah sav keil houlu amulamun kami mivupuol en sise sav keke mivaha netan min nana keil koa asakras avaselus min kami veni armoultei. ✡
3 Sakini, ek vat kami mivailea revi asa koa mul rie lati keke Ninin Votut mul en meatin tai. Koakeil Ninin Votut mul en keil, asakras avasesenda en Iesu. Ka koakeil Ninin Votut tovuol en keil asakras avahiteni vahit, “Iesu vi Asuv anatin.” ✡

4 Sanien tateisav keil avi houlu, ka Ninin tas mul san keil vasi. ✡
5 Kataunien tateisav keil avi houlu, ka romum min Asuv tas. ✡
6 Ka umen tateisav keil emun avi houlu, ka Ahi tas mul san keihoen min ir keke royoumoni.
7 Ninin Votut mul vothot en kei en moulien onen tetai en Kristin vasi keil vakataun Kristin savsav keil emun. ✡
8 Min meatin tai, Ninin sakini mul vit lat selusien ten meteisauen koa ka ven Ahi. Ka min meatin sav tai, vati Ninin enek mul vothot en tounah mini keke vahit meseini min meatin sav.

✡ **11:27:** Hib 10:29 ✡ **11:28:** Mat 26:22; 2Kor 13:5 ✡ **11:29:** 1Kor 11:20-21 ✡ **11:30:** Umen 7:60; 1Kor 15:20; Efes 5:14; 1Tes 5:6 ✡ **11:32:** Hib 12:5-6 ✡ **12:2:** Sam 135:15-18; Hab 2:18-19 ✡ **12:3:** Mak 9:39; 1Sion 4:2-3 ✡ **12:4:** Rom 12:6; Efes 4:4 ✡ **12:5:** Efes 4:11 ✡ **12:7:** 1Kor 14:26; Efes 4:12

9 Min meatin sav, Ninin enek mul san demkatien keke tounah tai hekistal hehi anatin. Ka min meatin sav eris, Ninin vatinek sakini kilea vasak revi aven meatin sav keil.
10 Min tai, san keihoen voumon merikel; ka min teisav, san keihoen vahit luvat selusien koa Ahi sani mini. Min teisav tamun, sakini valei kilea asa koa ka ven Ninin onen Ahi, ka asa koa ka ven ninin tisa keil. Min meatin tai, Ninin maeni vaselus en selusien savsav keil, ka min meatin sav, maeni valong kilea en selusien koa kei mul viteni. ✡
11 Tounah vasi keil enek avi sanien keil koa Ninin tas mul sasani. Ka kei varei mul riti retai en keil min meatin keil musil rendemien onen. ✡

Kristin keil asuval hati usiven keil koa akapil vituai en aven tas

12 Ninin Votut mul san retai en sanien min koakeil amusil Iesu veni asuval aven koa tas koa hati usiven houlu amul ien. Avaseini hati usiven keil avi houlu, avi aven koa tanges. ✡
13 Anatin, avaseini keke rovi Siu vuo rovitei Siu, rovi slev vuo romaluv, rovi baptaes en Ninin Votut tas ka kei sakin ir romai rovi vangi meatin tas koa vi aven koa tas. Ka vati Ninin enek mai sien ir vasi. ✡
14 Anatin eli, en aven meatin tai, hati usiven houlu amul ien.
15 Munak ale tanetan tai hehiteni hehit, "Inau narvitei ahe, sakini narkapiltei en aven meatin koanek," hersakintei ale tanetan enek herkapiltei mun hetal min aven.
16 Ka munak araling tai hehiteni hehit, "Inau narvitei amet, sakini narkapiltei en aven meatin koanek," hersakintei araling enek herkapiltei mun hetal min aven.
17 ?Munak aven meatin tai vahi amet enges, hetaengon tounah hemukave? ? Munak aven vahi araling enges, hemusmus hemukave?
18 Ka romukteinek, veni Ahi ling revi hati usiven tateisav keil vasi ten aven meatin amusil rendemien onen.
19 Munak usiven keil vasi avi vati usiven tanges, hervitei mun etai aven.
20 Ka romukteinek veni hati usiven tateisav keil akapil vituai keke avahi aven meatin koa tanges.

21 Sakini amet tai sakras vahiteni min ahe vahit, "Inaus nakilea mato, ek rovattei keik." Vuo avat sakras vahiteni min alen vahit, "Inaus nakilea mato, ek rovattei keik."
22 Romukteinek. Veni hati usiven keil koa rolesi memerau imok, aven meatin enek sakras vato munak keil armultei ien.
23 Hati usiven keil koa romundem maen keil, romusin koe revi keil. Ka hati usiven keil koa romemou en keil, rolei kat revi keil tahos.
24 Ka hati usiven keil koa amul en mesai, rormusin

✡ **12:10:** Umen 2:4; 1Kor 14:5 ✡ **12:11:** Rom 12:3; 1Kor 7:7; Efes 4:7 ✡ **12:12:** Rom 12:4-5; 1Kor 10:17 ✡ **12:13:** Kal 3:28

koetei keil. Ka Ahi ling revi usiven keil ten aven amul en vulie kati keke koakeil romundem maen keil, rovouhou min keil en sakien koa romusin revi keil.
25 Ahi mumoni mukonek vasakini keke tasilien hetovuol en aven meatin tai, hati usiven keil vasi umon sakien hetas ka ilei kat revi hati usiven sav keil.
26 Hesakini, munak hati usiven tai ten aven meatin mul longe tisa, hati usiven vasi keil ilonge hetisa hetal mini. Ka munak avati lat hati usiven tai, usiven vasi keil ilonge hetahos hetal mini.
27 Namul navit usil sakien ten hati usiven keil veni kami vasi mivi hati usiven keil ten aven Iesu Kristo. ✡
28 Aven enek vi Sios onen Ahi, ka kei ling hati usiven keil ien koa amukok: koa mulamu, ling eiloheh keil; koa elu eni, ling provet keil; ka koa etel eni, ling tiser keil. Ka koa katau eni, Ahi san keihoen min meatin savsav keil en sios; koakeil akilea avoumon merikel; koakeil avasak revi meatin keil ran mesaien; koakeil avakataun mesav keil; koakeil avahi metai keil; ka koakeil avaselus en selusien keil tateisav koa areingeingeni mulamu. ✡
29 Rovitei meatin vasi keil ten sios koa avi eiloheh keil, vuo provet keil, vuo tiser keil, vuo akur keihoen keke avoumon merikel.
30 Rovitei keil vasi koa akur keihoen keke avasak revi meatin keil ran mesaien one, vuo avaselus en selusien keil tateisav, vuo avahit luvat aneite ten selusien koa amul aviteni.
31 Ka kami emi hehati mok sanien keil koa hehi hetetamen imok vakataun meatin sav keil en sios onen Ahi. Ka helamu, nihisein kami emau en tounah tai koa tahos imok mulin sanien keil enek.✡

13

Munak envatien tovuol en moulien orer, tounah vasi koa romul romumoni ral min sanien keil onen Ninin Votut avi heisav enges

1 Avaseini munak nakilea maselus en selusien tateisav keil ten out netan ka selusien onen angelo keil emun, ka munak envatien onak en meatin sav keil tovuol, selusien keil vasi onak vi verien enges suval namumuas heisav en ave vuo bel tai.
2 Vahesa makur keihoen keke mahit luvat selusien onen Ahi, vuo mailea en tounah vasi koa mul suai ka ileilien sav keil, vuo demkatien onak keih imok keke moumon tounah koa marite suval makulat mari hou keil ran vulie. Ka avaseini nakilea moumon tounah vasi keil ekek, munak envatien onak tovuol, navi heisav enges. ✡
3 Vahesa masan vasi tounah onak vaha min koakeil tounah one tovuol, vuo mamae lat avek avapurunau veni namusil Iesu keke mahasi nau veni.* Ka

✡ **12:27:** Rom 12:5; Efes 5:30 ✡ **12:28:** Efes 4:11-12 ✡ **12:31:** 1Kor 14:1
✡ **13:2:** Mat 17:20; 21:21; Mak 11:23 * **13:3:** Selusien matu sav tai vit, *"mamae lat avek avanit lini veni namusil kat Iesu."*

munak namumon tounah keil enek, ka envatien onak en meatin sav keil tovuol, Ahi hersan etai tounah minau veni. ✡

4 Kei koa envatien koa vi anatin mul ien mul rie lati en sakien keil ekek: vi tinahos, tin natamureitei, nahi elutei, nahasitei, ka nandem maentei meatin sav keil.

5 Kei koa envatien mul ien nakarentei meatin sav keil, nahitei metenan, navurohtei nakalah, ka nahuli kattei tounah keil koa meatin sav mumoni romaltei eni. ✡

6 Kei nasitei kei en tounah keil tatisa, ka hesi kei imok en tounah keil koa musil anatinien. ✡

7 Envatien mul sakin ir rokilea rovalomal en avong vasi, ka demkatien orer hekeih lisenges. Kei sakin ir rokilea rovaling desien orer en Ahi ka hatkatien keil onen, ka rehermottei, avaseini asa koa hemai. ✡

8 Sakien ten envatien hel lises ka lisenges. Ka sakien koa avit luvat selusien onen Ahi, kei heha hevuol. Selusien savsav keil koa tei en meatin keil avitehiteni, keil ivus. Ka ileilien koa meatin keil akuri ran Ninin Votut, kei mun heha hevuol.

9 Veni asa koa rokilea eni ka asa koa rovit luvati, Ahi vothot en hatte havivis min ir.

10 Ka navong Ahi hehothot en tounah vasi keil min ir, havivis koa vothot eni min ir tuai, heha hevupuol.

11 Navong semau navi titiali, naselus suval titiali, rendemien onak suval titiali, ka namundem usil tounah keil suval titiali. Ka navong numai navi mari meatin, nalokovein sakien onen titiali keil.

12 Veni kosa, rorkilea vasitei tounah keil onen Ahi. Kei suval koa romul roles vis niniven tounah keil enek en titi kilas tai. Ka en avong koa hemai veah, rehelei vasin tounah keil enek en meter kati. Anatin, asa koa rokilea eni kosa havivis, ka en avong enek, reheilea en tounah vasi hesuval koa Ahi kilea vasi en ir tuai. ✡

13 Ka kosa, rehel rehoumon sakien etel enek: reheling demkatien orer en Iesu, rehendesini keke Ahi houtut ir, ka envatien orer hel en Ahi ka meatin sav keil. Ka koa marite en sakien keitel enek vi sakien ten envatien. ✡

14

Sanien koa avit luvat selusien onen Ahi mul kataun meatin keil onen mulin sanien koa aselus en selusien tateisav keil

1 Kami mihehikiti mihetie lat envatien min meatin sav keil, ka emi hehat imok sanien keil koa Ninin onen Ahi mul sani min meatin keil onen. Ka sanien koa emi hehati mok keke mivakuri vi sanien koa sakin meatin tai kilea vahit luvat selusien onen Ahi. ✡

2 Veni koakeil akur sanien koa sakin keil aselus en selusien tateisav keil arselustei min meatin sav keil. Vuo, amul aselus min Ahi

✡ **13:3:** Mat 6:2 ✡ **13:5:** Plp 2:4; Sak 8:17 ✡ **13:6:** Rom 12:9 ✡ **13:7:** Pro 10:12; Rom 15:1; 1Pit 4:8; 1Kor 9:12 ✡ **13:12:** 2Kor 5:7; Tiem 1:23 ✡ **13:13:** 1Tes 1:3; 1Sion 4:16 ✡ **14:1:** 1Kor 12:31; 14:39

enges. Ka amul aselus usil tounah koa mul suai ka en keihoen ten Ninin Votut, ka meatin tovuol koa valong kilea asa koa amul aselus usili.

3 Ka meatin koa vit luvat selusien keil onen Ahi mul selus min meatin keil. Ka selusien onen mul kataun keil, mul san keihoen min keil, ka mul vati lat rendemien keil one.

4 Koakeil aselus en selusien tateisav keil amul akataun keil sase enges. Ka koakeil avit luvat selusien onen Ahi amul akataun meatin vasi keil ten sios.

5 Inau ek vati keke kami vasi mivailea mivaselus en selusien tateisav keil. Ka ek vati mok keke houlu mun en kami mivakur sanien koa mivahit luvat selusien onen Ahi. Anatin, meatin koa vit luvat selusien onen Ahi mul kataun meatin sav keil mulin kei koa mul selus en selusien tateisav keil. Selusien tateisav keil atahos munak meatin tai mul koa kilea vahit luvat aneite teni min meatin sav keil vakataun moulien one. ✡

6 ? Tuak ka ahinkuli keil, munak numai ven kami ka niselus min kami en selusien tateisav keil koa kami mireingeingeni, koanek hekataun kami? ! Vuo, sakras! ? Ka munak numai keke mahothot en tounah koa Ahi sani minau, vuo masan ileilien tai, vuo mahit luvat selusien onen Ahi, vuo nihisein kami en tounah, koanek hekataun kami? ! Anatin, hekataun kami!

7 Kitar ka iukalele* luvi tounah koa moulien tovuol en keilu, lura tavol usil rendemien koanek min ir. ? Munak meatin tai muasi ka rovuli kat revitei string keil teni, meatin keil ilong kilea tun teni hemukave? ! Asakras!

8 ? Ka munak meatin tai houh amaru† keke vahise meatin keil tavaeen avasak mesein keil ven vaeen, ka kei rosa revitei rea teni, isei kilea vasak mesein keil? Meatin tovuol.

9 En vati sise enek, munak tai en kami mul selus en selusien tateisav tai koa meatin sav keil areingeingeni, keil asakras avalong kilea eni. Kei mul selus heisav enges.

10 Anatin keke selusien tateisav keil houlu amul en out netan, ka aneite ten keil vasi mul.

11 Ka munak meatin tai emai venau ka selus minau en selusien koa inau nareingeingeni, kei hehi heou minau, ka inau mun nihi heou mini.

12 Sakini, veni kami emi vati mok mivakur sanien keil koa Ninin Votut mul sani, mihesak visi mivakur sanien keil imok koa hekataun meatin vasi keil ten Sios onen Ahi.

13 Sakini, meatin koa kur sanien koa sakini kilea vaselus en selusien tateisav keil hehis min Ahi vakur emun sanien keke vahit luvat aneite teni.

14 Veni munak navis en selusien tateisav tai, ninin onak mul vis, ka rendemien onak romumon etai tounah.

✡ **14:5:** Nam 11:29 * **14:7:** Selusien kati teni vit, *"flut ka harp."* † **14:8:** Selusien kati vit, *"biugel."*

15 ?Asa suk numoni? Nihikiti keke nihis hetal ninin onak, ka nihis hetal min rendemien onak emun. Nihikiti keke nisau hetal ninin onak, ka nisau hetal min rendemien onak emun. ✡
16 Suval, munak meatin tai mul masmas Ahi en selusien tateisav tai en ninin enges, meatin sav keil koa alonge ka arlong kileatei asakras avahiteni avahit, "Anatin," ven hisien enek.
17 Veni avaseini hisien onom ten masmasien mal enges, rokatauntei meatin sav keil.

18 En usite onak, namasmas Ahi keke maenau maselus en selusien tateisav tai houlu mok mulin kami vasi.
19 Ka navong Kristin keil alah ruai keke avoumon sios, namundemi hetahos imok keke nisan hati selusien elim enges koa meatin keil ilong kilea eni keke vahisein keil, helin munak niselus en selusien hehi taosen tai (1000) en selusien tateisav tai koa arlong kileatei.

20 Tuak ka ahinkuli keil, minandemtei mun en tounah keil enek nasuval mivi titiali keil. Mihehi titiali enges en usite ten tisaen, ka en tounah keil onen Ahi, mihendem usili hesuval mivi mari meatin keil. ✡
21 En selusien onen Ahi mulamu, amutisi avit,

"Heka en meatin keil koa aselus en selusien tateisav keil
ka heka en ongon heou keil emun,
inau, Ahi Asuv, niselus min meatin keil onak,
ka en avong enek emun, keil ilong seseinau."
Aesea 28:11-12 ✡

22 Sakini, sanien ten selusien tateisav keil vi metai vatie lat keihoen onen Ahi min koakeil arkurtei veah demkatien, rovitei ven koakeil akur demkatien tuai. Ka sanien keke avahit luvat selusien onen Ahi mul rie lat keihoen onen Ahi min koakeil akur demkatien tuai, rovitei ven koakeil arkurtei demkatien.
23 Munak kami vasi ten sios mihemai mihelah ruai ka kami vasi mihel miheselus en selusien tateisav keil, koakeil areingeingen sakien enek vuo koakeil arkurtei demkatien umai neim, ka keil indemi ihit kami vasi mivi vau. ✡
24 Ka munak kami vasi mihehit luvat selusien onen Ahi, koakeil umai ilea tisaen keil one ka ilea mal keke ikur mahien veni munak irvilestei. ✡
25 Meatin keil enek ilea keke Ahi kilea en rendemien vasi keil one koa mul suai. Hesakini, imai imalingling iha netan min Ahi ka ihiteni ihit, "O anatin eli, Ahi ro ral min kami." ✡

Hihiseien usil sakien koa mal Kristin keil usili navong alah ruai keke uva netan min Ahi

26 ?Tuak ka ahinkuli keil, mihoumon sa navong milah ruai keke mivaha netan min Ahi? Mihoumoni hemukok:

✡ **14:15:** Efes 5:19 ✡ **14:20:** Efes 4:14; Plp 3:15 ✡ **14:21:** Dut 28:49 ✡ **14:23:** Umen 2:13 ✡ **14:24:** Sion 16:8 ✡ **14:25:** Aes 45:14; Dan 2:47; Sak 8:23; Sion 4:19

tetai en meatin hesan tounah vakataun meatin keil ten sios eni, suval meatin vahis isan souen tai keke meatin keil avasau eni ka tamun hehihisei, tai hehit luvat selusien onen Ahi, tamun heselus en selusien tateisav tai, ka tamun teisav koa long kilea eni hehit luvat aneite teni. ✡
27 Munak meatin tei keil avit avaselus en selusien tateisav keil, helu enges koa luheselus, vuo herlintei hetel: tai vis ka tamun, ka meatin sav hehit mesein aneite ten asa telmul telviteni.
28 Ka munak meatin koa kilea vahit mesein aneite ten selusien oneatel tovuol, telheto raeng enges en lahruaien onami. Keitel telheselus en selusien tateisav oneatel min Ahi enges navong telro saseatel.
29 Mihemaen meatin helu vuo hetel keke telhemai telhehit luvat selusien onen Ahi, ka kami sav keil mihelei rahit selusien oneatel. ✡
30 Ka munak Ahi hehothot en ileilien tai min meatin tamun koa mul rondan ral min kami, meatin koa mul vit luvat selusien onen Ahi hehati en selusien onen.
31 Kami vasi mikilea mivahit luvat retai en selusien onen Ahi vasakin kami vasi mivailea eni ka mivakur kataunien rani.
32 Koakeil amul avit luvat selusien onen Ahi akilea avahuli kat selusien one
33 veni Ahi orer rovitei Ahi koa mum langa en tounah keil. Vuo, vi Ahi koa mumon tounah vasi onen en sise koa mal.
Suval meatin keil onen Ahi amumoni en sios sav vasi keil,
34 atou keil ito raeng en lahruaien keil en sios. Komai eiloheh keil mermaentei ahin keil avaselus en sios. Ka ilong kat avat one suval koa mengkatien onen Mosis mul viteni mun. ✡
35 Munak keil e vati availea en tounah tai koa avit usili en sios, keil ihis meatin one keil en out teim. Veni vi memouen keke ahin tai vaselus neim en sios.
36 ? Mukave? ? Selusien onen Ahi kistal rohtoh ka en kami enges, me-Korin keil? ? Vuo mai rokol kami enges? ! Vuo!
37 Ka munak tai en kami mundemi vit kei vi provet tai onen Ahi, vuo Ninin onen Ahi mul ien, kei heilea keke asa koa namutisi vat min kami vi mengkatien onen Ahi varei. ✡
38 Ka munak meatin tai rolei kileatei koanik, kami minalei kileatei kei.
39 Sakini, tuak ka ahinkuli keil, emi hehati mok mihehit luvat selusien keil onen Ahi, ka minating koetei koakeil aselus en selusien tateisav keil.
40 Ka en tounah vasi koa mihoumoni, mihoumoni en sakien koa hemal ka housil sise kati teni.✡

15

Vatte ten demkatien orer
1 Tuak ka ahinkuli keil, ek vati mihendem ris more longlongien koa navitehiteni

✡ **14:26:** 1Kor 11:18; 12:8-10; Efes 4:12; Efes 5:19 ✡ **14:29:** Umen 17:11; 1Tes 5:21 ✡ **14:34:** Sen 3:16; 1Kor 11:3; Efes 5:22; 1Tim 2:12; Taet 2:5 ✡ **14:37:** 1Sion 4:6 ✡ **14:40:** 1Kor 14:33; Kol 2:5

min kami. More longlongien enek, kami mikuri vi onami ka mimulomal keih eni.

2 More longlongien enek koa naviteni min kami, mul mutut moulien onami munak miling demkatien onami keih eni. Ka munak mimusil sise sav, demkatien onami hemai hehi heisav enges.

3 Veni more longlongien koa vi hetetamen imok koa inau nakuri, nasa lati vat min kami. Ka selusien teni keie: Iesu mat ven tisaen orer musil asa koa amutisi mul en Tus Votut. ✡

4 Navong mat, arahini. Ka en avong etel teni, Ahi rali lati moul eris ran matien musil asa koa amutisi en Tus Votut. ✡

5 Navong moul eris, kistal ven Pita ka, evus, min teindan elu (12) onen. ✡

6 Evus, en avong tai, kei kistal min koakeil amusili koa amulin handred elim (500) koa amul en out tai. Houlu en keil amoul veah kosa, ka teis umat tuai.

7 Evus, Iesu kistal min Tiemes,* ka katau, kei kistal min eiloheh vasi keil onen. ✡

8 Ka amutimanin keke, katau suk en keil vasi, Iesu kistal minau, suval amutimanin en titiali koa mai en avong koa romaltei teni. ✡

9 Ven koanek, namundemi keke navi havivi mok en eiloheh sav keil, ka nalonge suval narvinvintei makur eis ten eiloheh tai veni, mulamu, nuvae kat meatin keil en Sios onen Ahi. ✡

10 Ka ven more envatien onen Ahi, inau numai navi eiloheh anatin. Ka more envatien koa kei rie lati minau rovitei heisav. Veni inau namum keih imok mulin eiloheh sav keil. Ka roviteis inau koa namul namum, ka more envatien onen Ahi mul mum ka enau. ✡

11 Sakini, munak hihiseien enek heka venau, vuo heka ven eiloheh sav keil, koanek vi asa koa komai vasi mevitehiteni, ka koanik vi asa koa kami vasi mimai mikur anatin eni.

Anatinien keke Kristo moul eris ran matien vi vatte ten demkatien orer

12 Komai memul mevitehiteni keke Iesu moul eris tuai ran matien. ?Mukonek, vensa tei en kami mimul mivit koakeil umat asakras avamoul eris ran matien?

13 Munak koanek vi anatin, vasuval koa Iesu emun romoultei eris ran matien.

14 Ka munak vi anatin keke Iesu romoultei eris ran matien, more longlongien koa komai mevitehiteni min kami vi heisav enges, ka demkatien onami emun vi heisav enges.

15 Ka hemukonek, selusien onomai usil Ahi emun vi luvosien enges, veni mevitehiteni keke Ahi rali lat Iesu ran matien. Ka munak vi anatin keke koakeil umat asakras avamoul eris ran

✡ **15:3:** Aes 53:8-9 ✡ **15:4:** Sam 16:10; Hos 6:2; Siona 1:17; Mat 12:40; Umen 2:24-32 ✡ **15:5:** Luk 24:34; Mat 28:16-17; Mak 16:14; Luk 24:36; Sion 20:19

* **15:7:** Tiemes enek vi tunali Iesu koa mutis Tiemes ka koa aselus usili en Mat 13:55; ka Kal 1:19. ✡ **15:7:** Luk 24:50 ✡ **15:8:** Umen 9:3-6; 1Kor 9:1 ✡ **15:9:** Efes 3:8; 1Tim 1:15; Mat 5:19; Umen 8:3 ✡ **15:10:** 2Kor 6:1; 11:5,23 ✡ **15:15:** Umen 1:22; 4:33; 5:32

matien, Ahi sakras vatali lat Iesu rani. ✡
16 Veni munak koakeil umat irmoultei eris, Iesu emun romoultei eris ran matien.
17 Ka munak Iesu romoultei eris ran matien, demkatien onami vi heisav enges, ka kami mivupuol veah en tisaen keil onami.
18 Ka mukonek, koakeil akur anatin en Iesu koa umat tuai, keil emun avupuol en tisaen keil one.
19 Ka munak desien orer en Iesu mul kataun ir en moulien koanek enges, ka rokatauntei mun ir en moulien koa hemai, demkatien orer vi heisav enges ka mal imok keke rehelonge hetisa helin meatin sav keil.
20 Ka vi anatin keke Iesu moul eris tuai ran matien. Ka anatinien teni mul rie lati keke koakeil emun umat, imoul eris. Iesu suval moei anien koa akur rohtoh eni koa rie lati keke anien sav keil houlu emun imemea ran ah. ✡
21 Matien emai min ir ka en meatin tas. Ka en vati sise enek, mearisien ran matien emun emai min ir ka en meatin tai. ✡
22 Ven asa koa Adam mumoni, ir koa rokistal en ara onen, romul romat suvali. Ka ven asa koa Kristo mumoni, koakeil akapil ral min Iesu, imoul eris ran matien hesuvali.
23 Ka tetai en ir hemoul eris en avong mal teni: Iesu mea mulamu, ka navong hemai ris, ir esuk koa rovi onen, rehemoul ris. ✡
24 Ka katau en avong enek, keite ten tounah vasi hemai. En avong enek, Iesu hevae hetal min koakeil vasi atisa koa akur hiasuvien, hetetamenien ka keihoen, ka helohlin keil vasi. Hevus, hiasuvien ten tounah vasi, hesani heha ven Ahi Tamer. ✡
25 Musil rendemien onen Ahi, Kristo helosil kat tounah vasi emau hetokol avong koa hehitan en vativieh keil onen iha en hen. ✡
26 Ka vativieh ekor koa Iesu hevae lini hehi matien. ✡
27 Hesuval koa Tus Votut viteni koa vit, *"Ahi ling tounah vasi keil koa mumoni en hen."* *Sam keil 8:6* Ka navong viten *"tounah vasi koa mumoni en hen,"* rokilea keke roselustei usil Ahi koa lingi en hen.
28 Ka navong Ahi ling tounah vasi mul en hen Natnali tuai, Natnali heling kei sasen en hen Ahi. Hesakini, Ahi varei hehi houlu helohlin vasi tounah keil.
29 ? En usite eris ten mearisien, munak vi anatin keke meatin keil asakras avamoul eris ran matien, vensa varei tei en meatin keil, amul avi baptaes en keil en usite onen koakeil umat tuai?
30 ? Ka munak vi anatin keke meatin keil asakras avamoul eris ran matien, vensa varei inau ka eiloheh sav keil memul mevisu en

✡ **15:20:** Kol 1:18 ✡ **15:21:** Sen 3:17-19; Rom 5:12,18 ✡ **15:23:** 1Kor 15:51-52; 1Tes 4:16; Rev 20:5 ✡ **15:24:** Dan 2:44 ✡ **15:25:** Sam 110:1; Mat 22:44 ✡ **15:26:** Rev 20:14; 21:4 ✡ **15:30:** Rom 8:36; 2Kor 4:10-11

avong takeih keil lises? ✡
31 Anatin, en avong vasi keil, navisu ral min matien. Tuak ka ahinkuli keil, selusien onak vi anatin suval koa vi anatin keke namul navut nau ven demkatien koa mikuri en Iesu Kristo, Asuv orer. ✡
32 En avong tai, me-Efeses keil aso koe nau ven selusien onen Ahi koa namul navitehiteni ka avit avatali vas vis nau vasuval avi huli rendan keil. ?Ka munak namumoni en rendemien koa ten out netan enges, ka meatin keil asakras avamoul eris ran matien, hekataunau hemukave? Veni munak hemukonek, hetahos imok rehousil rendemien matu onen Siu keil koa vit,

"Reheanian ka rehemunmun veni visuvong, rehemat."
Aesea 22:13✡

33 Minamaentei meatin keil analuvos kami suval selusien matu enek mul viteni, "Navong kolah ruai ral min meatin tisa keil, more moulien onom hemai hehilehilu."
34 Sakini, rendemien onami hehiles hemai ris hetahos ka mihehati kami en tisaen keil onami. En lesien onak, sakien onami mul rie lati keke tei en kami areingeingen Ahi varei. Koanek vi memouen onami. ✡

Navong rehemoul eris ran matien, aver hehiles

35 Vahesa meatin tai hehisi hehit, "?Meatin keil imoul eris ran matien hemukave? ?Ka navong imoul eris, ave ilesi hemukave?"
36 Vati meatin koanek, vatin tovuol veni meatin vasi keil akilea en koanek: navong koluh utiai tai en atan, utiai enek hemat emau vasakin tounah tai hehiteh heka eni ka hemoul. ✡
37 Ka navong koluh tounah tai, korluhtei tounah koa moul marite tuai. !Vuo! Koluh utite teni enges suval kon, bin, ka kabis.†
38 Ka mul en Ahi keke vasakini hel hemoul hemarite hemukave. Ka en utiai tateisav vasi keil, kei sakin keil amoul amusil vati sakien keil one. ✡
39 Ka koanek vatte tas en tounah keil koa amoul ka akur ave. Aven meatin keil teisav en aven tirendan keil, ka aven tirendan keil emun teisav en aven aman keil. Ka aven aman keil emun teisav en aven mesau keil.
40 Ka en vati rendemien koanek, tounah keil koa amul en teilang, ateisav en tounah koa amul en out netan. Tounah keil ten teilang avi moreite en sakien sav ten tounah keil ten out netan.
41 Ka keil emun ateisav. Tetinien ten meteiai teisav en tetinien ten avati, koa teisav emun en tetinien onen hitu keil. Ka en hitu keil emun, tetinien one teisav en keil eris.
42 Sakini, en vati rendemien enek, aven koakeil umat iteisav en ave koa ikuri navong imoul eris ran matien. Navong arahin teiai onen meatin tai, teiai enek

✡ **15:31:** Rom 8:36; 2Kor 4:10-11 ✡ **15:32:** Aes 56:12; Luk 12:19-20 ✡ **15:34:** Rom 13:11; Efes 5:14; Umen 26:8; 1Kor 6:5 ✡ **15:36:** Sion 12:24 † **15:37:** selusien kati vit, *uit vuo gren sav tai* ✡ **15:38:** Sen 1:11

hemande hesuval aluh utiai tai. Ka navong meatin enek hemoul eris ran matien, aven heteisav keke hel lisenges ka hermattei mun.

43 Navong arahin meatin tai, ales aven suval tounah koa rotahostei ka memerau enges. Ka navong hemoul eris ran matien, iles aven keke hetahos imok ka keihoen hel ien. ✡

44 Navong arahini, teiai onen meatin tai hevinvin vato en out netan enges, ka navong hemoul eris ran matien, aven enek hevinvin vato en out nesa. Veni aven meatin keil en out netan mul, rokilea keke ave koa ikuri en out nesa emun hel.

45 Ven koanek, Tus Votut viteni keke, Adam, koa Ahi mum rohtoh eni, mai vi meatin koa moul.✡ Ka Adam koa katau, koa vi Kristo, mai vi ninin koa san moulien min meatin keil.

46 Ahi rosantei mau aver koa ten out nesa min ir. Vuo. Mulamu, kei san aver koa vinvin rovato en out netan. Ka katau suk, hesan aver min ir koa hevinvin rovato en out nesa.

47 En avong telamu, Ahi mum rohtoh en aven Adam, meatin koa mulamu, en atan ten out netan. Ka Adam koa katau, kei ka en out nesa. ✡

48 Koakeil amul en out netan asuval Adam koa amumoni en atan. Ka koakeil imoul en out nesa isuval kei koa ka en out nesa.

49 Suval netin koa ir rokur suvalien onen meatin koa amumoni en atan, rehekur suvalien emun onen meatin koa ka en out nesa. ✡

50 Tuak ka ahinkuli keil, asa koa namul naviteni ekek: ir rosakras rovaha rovakur vuler en out nesa koa Ahi vi Asuv Houlu eni vatal min aver koa vi husi ka ara enges, veni aver koa kilea vamat ka vamande sakras vato en out koa tounah keil asakras avamat ien. ✡

51 Mihetaengon revi ka mahit luvat lingkatien suai onen Ahi koa kei vothot eni kosa: hervitei ir vasi koa rehemat, ka ir vasi aver hehiles. ✡

52 Hekistal hemukok: en hati avong tai, navong amuh kor en amaru onen Ahi, koakeil umat imoul eris ran matien ka irmattei mun. Ka ir vasi koa romoul romules, aver hehiles. Tounah keil enek hekur out hekalah, hesuval navong mipol kat metomi ka mimule ris.

53 Veni hesuval koa rehekulat aver koa kilea vamat ka vamande keke rehekesi en aver koa sakras vamat vuo vamande. ✡

54 Navong koanek hekur out, selusien koa mul en Tus Votut hemai hehi anatin koa vit,

"Matien, Ahi mu lini tuai."
Aesea 25:8

55 *"Matien sakras valohlin ir.*
Keihoen onen hetovuol emun vapurun ir."
Hosea 13:14

56 Asa koa sakin matien kilea vapurun meatin keil vi tisaen. Ka tisaen kur keihoen onen navong rokilea

✡ **15:43:** Plp 3:20-21 ✡ **15:45:** Sen 2:7; Sion 6:63; 2Kor 3:16,17 ✡ **15:47:** Sen 2:7 ✡ **15:49:** Sen 5:3 ✡ **15:50:** 1Kor 6:13 ✡ **15:51:** 1Tes 4:15-17; Mat 24:31 ✡ **15:53:** 2Kor 5:4 ✡ **15:56:** Rom 7:13; 6:14

en mengkatien keil onen Ahi ka rorali vasi. ✡
57 Ka rehemasmas Ahi ven asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni sakin ir rolohlin keihoen ten tisaen ka matien emun. ✡
58 Sakini, tuak ka ahinkuli keil, veni mearisien vi anatin ka rolohlin keihoen ten tisaen ka matien, mihelomal hekeih ka minakaikaitei en demkatien onami. Mihemarir lises en umen koa mimumoni min Ahi Asuv veni mikilea keke umen onami hervitei heisav enges.✡

16

Hihiseien keke me-Korin keil avasak mesein keil keke avasan kataunien min Kristin keil ten out Serusalem

1 Tahos maselus usil asa koa mimutisi usil mani koa mimul milah ruaini vakataun meatin keil onen Ahi en out Serusalem. Kami mihoumoni hesuval koa naviteni min meatin keil en sios keil en provins ten out Kalesia. ✡
2 En Sande en wik vasi keil, tetai en kami heling seh en tei mani housil asa koa kei votini en umen onen ka heling revi. Hesakini, navong nimai, miherlahtei mun mani enek. ✡
3 Navong nimai, nitis leta keil ten ileilien ven koa keitel mirie lat keitel telvakur sanien onami vaha en out Serusalem.
4 Munak nilesi hetahos keke inau mun maha, keitel enek telhousil kat inau.

Pol vit usil rendemien onen keke vaha vales me-Korin keil

5 Anatin keke nimai nisao en kami, ka helamu, nika vas provins ten out Masedonia. ✡
6 Vahesa nito hetal min kami ten avong havivis, vuo ten avati vahis ten an tisa. Hekatau eni, kami mikilea mivakataunau en sise onak en out kave maha ien. ✡
7 Ek rovattei keke males kami vahi ten avong havivis. Munak Asuv hemaeni, ek vati mok mato vataveah vatal min kami. ✡
8 Ka nito ekonek en taon ten out Efeses hetokol avong ten Pentekos ✡
9 veni nalesi keke Ahi sehen voiteh keke umen keil onak en out enek, heite teni mariso, avaseini keke vativieh keil onak avi houlu. ✡
10 Munak Timoti hemai ven kami, mihekur revi keke nandemkotei navong heto hetal min kami veni kei mul mum min Ahi Asuv suval inau etin. ✡
11 Sakini, meatin hetovuol helei seseini. Mihekatauni mok keke heha ris en ualien onen en tomat keke vales inau, veni namul narosini ral min tunali sav keil en demkatien. ✡
12 Mivis nau usil tuer Apolos. Nasak visi mahiteni mini keke hehat hesao en kami hetal min tei en tunali sav keil ten demkatien, ka

✡ **15:57:** Rom 6:14 ✡ **15:58:** 2Kron 15:7; Rev 14:13 ✡ **16:1:** Umen 11:29; Rom 15:25-26; 2Kor 8:9; Kal 2:10 ✡ **16:2:** Umen 20:7 ✡ **16:5:** Umen 19:21 ✡ **16:6:** Rom 15:24; Taet 3:12 ✡ **16:7:** Umen 18:21 ✡ **16:8:** Umen 19:1,10; Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 ✡ **16:9:** Umen 19:8-10; 2Kor 2:12; Kol 4:3; Rev 3:8 ✡ **16:10:** 1Kor 4:17; Plp 2:20 ✡ **16:11:** 1Tim 4:12

kei en rovattei vahat emau en avong koanek. Navong kei heles ahho, hehat esuk ven kami. ✡

Selusien ekor

13 En usite ten demkatien onami, mihelei kokoe eni ka mihelomal hekeih. Rendemien onami hekeih ka minametautei. ✡

14 Umen vasi onami, mihoumoni hetal min envatien.

15 ✡Tuak ka ahinkuli keil, kami mikilea en Stefanas ka onen keil koa akur demkatien mulamu en meatin savsav keil en provins onami ten out Akea. Keil asan vasi moulien one vakataun meatin keil onen Ahi. ✡

16 Nasel kat kami keke mihesan kami keke mihoum hetal min vati meatin keil amukonek ka meatin vasi keil emun koa amum keih ral min keil.

17 Nasi nau mok navong nales amaien onen Stefanas, Fotunatas, ka Akaekas koa aka ven kami, veni keitel telro ral minau en usite onami.

18 Keitel telvati lat rendemien onak, ka nakilea ihati lat rendemien onami emun. Sakini, mihehouhou en vati meatin keil koa amukonek. ✡

19 Tuomi keil en sios keil ekonek en provins ten out Esia aviten ‘More’ min kami. Akuila ka Prisila emun ealu vati mok luvahiten ‘More’ min kami en isen Asuv, hetal min koakeil alah ruai en teim onealu. ✡

20 Kristin vasi keil en out enek emun aviten ‘More’ min kami. Miheav kat kami en envatien onen Ahi. ✡

21 Milesi, ral min hek kati namutis koanik, *Inau Pol naviten more min kami.* ✡

22 Meatin koa envatien onen romultei en Asuv Iesu, sesendaen hel ien. ✡

!Asuv orer, amai! !Anatin, *maranata!*

23 More envatien onen Asuv Iesu hel ven kami.

24 Envatien onak mul en kami vasi koa rokapil vituai ral min Iesu Kristo.

✡ **16:12:** Umen 18:24; 1Kor 1:12; 3:5-6 ✡ **16:13:** Sam 31:24; Efes 6:10 ✡ **16:15:** 1Kor 1:16 ✡ **16:15:** 1Kor 1:16; Rom 16:5 ✡ **16:18:** Plp 2:29; 1Tes 5:12 ✡ **16:19:** Umen 18:2,18,26; Rom 16:3; 16:5 ✡ **16:20:** Rom 16:16; 2Kor 13:12; 1Pit 5:14 ✡ **16:21:** Kol 4:18; 2Tes 3:17 ✡ **16:22:** Kal 1:8,9

Selusien koa helamu ten 2 Korin

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis leta koanik✡ en keite ten sua 55 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), navong mul veah visein Kristin keil en provins ten out Masedonia.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanek va min Kristin keil koa amul en taon ten out Korin. Katau en leta ten 1 Korin koa mutisi va min Kristin keil ekonek vesesal en avati Mars en sua 55 AD, kei va sao ris en sios keil en provins ten out Masedonia.✡ Evus, kei va sao ris en Kristin keil en out Korin en provins ten out Akea suval koa kei vat kati min keil✡ ka ro ral min keil avati etel.✡

Pol mutis leta koanek va min Kristin keil en out Korin veni longe keke tiser keil taluvosien amul avisein keil en hihiseien tateisav keil, ka amul aselus karen isen Pol min keil.

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil kei ka umen koa Ahi sani mini – Tiser taluvosien keil en out Korin amul aviteni keke Pol rovitei eiloheh anatin onen Ahi✡ ka kei mul venan mani koa amul asani.✡ Ka Pol viteni min keil keke Iesu varei rie lati mai vi eiloheh tai, ka umen ka sakien keil onen mul rie lati vi anatin.✡ Kei vit meseini keke meatin sav keil one akilea avousili keke ilesi navong hesan vasi mani one min Kristin keil en out Serusalem.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil avong keil takeih koa Kristin keil amul avisu eni en moulien one – Kristin keil en out Korin alonge tisa veni meatin keil amumoni keih min keil ven demkatien one.✡ Ka Pol visein keil keke Iesu,✡ kei,✡ ka Kristin savsav keil emun avisu en avong keil takeih houlu.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil ave hau koa ikuri navong imoul eris ran matien – Kristin keil en out Korin arkurtei anatin keke imoul eris ran matien.✡ Sakini, Pol vit kilea min keil keke vi anatin, ka en avong teni ikur ave hau.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil sise koa mal avatalimal en Kristin tai eni – Musil rendemien onen Pol, Kristin keil en out Korin asan mahien min tai en keil koa matil vituai ral min ason tata onen.✡ Ka Pol viteni min keil keke navong alesi keke viles ran tisaen onen, mal keke avakur risi.✡

Mari rendemien tai ten

✡ :: 2Kor 1:1; 10:1 ✡ :: 2Kor 2:13; 7:5 ✡ :: Umen 20:1-2 ✡ :: 1Kor 16:5-7 ✡ :: Umen 20:2-3 ✡ :: 2Kor 3:1-6; 10:1; 11:5 ✡ :: 2Kor 8:20 ✡ :: 2Kor 6:3-13; 10:1–12:18 ✡ :: 2Kor 8:1–9:15 ✡ :: 2Kor 1:3-7 ✡ :: 2Kor 1:5; 2:14-15 ✡ :: 2Kor 1:8-11 ✡ :: 2Kor 8:2 ✡ :: 2Kor 4:16 ✡ :: 2Kor 4:17–5:10 ✡ :: 2Kor 2:3-6 ✡ :: 2Kor 2:7-11; 7:8-13

selusien koanik mul en 2 Korin 5:17-19

Navong meatin tai kapil ral min Iesu Kristo, kei mai vi heite hau. Moulien matu onen vuol, ka kei kur moulien hau tai. Tounah vasi keil enek, Ahi mumoni. Mulamu, rovi vativieh keil ral mini, ka ven asa koa Iesu Kristo mumoni en usite orer, Ahi sakin ir roro en tomat ral mini. Ka evus, kei san umen min komai keke meheha mehehit meseini min meatin keil keke keil emun akilea avato en tomat vatal mini. Anatin, asa koa Iesu Kristo mumoni mumon sise keke Ahi kilea vato en tomat vatal min meatin vasi keil. Ahi rovulitei mun tisaen keil one vaha kat usite one. Ka kosa, more long-longien usil sise ten tomat enek, Ahi sani min komai keke mevahitehiteni min meatin vasi keil.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Pol vit usil rendemien onen ka vensa viles ualien onen. (1:1–2:11)
2. Pol vit usil umen koa mumoni min me-Korin keil ka min meatin sav keil. (2:12–7:16)
3. Pol vit usil sanien ten kataunien keke avasak mesein keil veni. (8:1–9:15)
4. Pol vit usil mukave Iesu rie lati mai vi eiloheh anatin ka mukave sakien keil onen ka avong keil takeih keil koa visu eni ka rie lati keke kei vi eiloheh anatin. (10:1–13:14)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol, eiloheh onen Iesu Kristo musil rendemien onen Ahi,✡ namul namutis leta koanik ral min Timoti, tuer en demkatien.

Namutis vat min kami koa mivi Sios onen Ahi en taon ten out Korin,✡ ka heha min meatin sav vasi keil emun onen Ahi koa mimul en out savsav keil en provins ten out Akea.

2 Navisi keke Ahi Tamer ka Asuv Iesu Kristo luhesan more envatien ka tomat onealu hel en kami. ✡

Pol masmas Ahi veni ring koe moulien onen en avong keil takeih

3 Rehesan masmasien heha min Ahi koa vi Tata onen Iesu Kristo, Asuv orer. Kei vi Tata orer koa rie lat enmahisien onen min ir ka mul vati lat rendemien orer. ✡

4 Anatin, kei mul vati lat rendemien orer en avong keil vasi takeih rovisu eni. Hesakini, ral min rendemien tetahos koa Ahi mul vati lat ir eni, ir emun rokilea rovahati lat rendemien onen mesav keil koa amul avisu en avong keil takeih.

5 Veni romusil kat Iesu, romul rovisu en avong keil takeih en hen mesav keil suval koa kei mun kuri.✡ Ka, en usite sav, en vati sakien koa Ahi vati lat rendemien onen Iesu, Ahi mul vati lat rendemien orer emun houlu. ✡

✡ **1:1:** 1Kor 1:1 ✡ **1:1:** Umen 18:1 ✡ **1:2:** Rom 1:7; 1Kor 1:3 ✡ **1:3:** Efes 1:3; 1Pit 1:3; Rom 15:5 ✡ **1:5:** Sion 15:18-21; 16:33 ✡ **1:5:** Sam 34:19; 94:19

6 Komai, eiloheh keil, memul mevisu en avong keil takeih keke mekilea mevahati lat rendemien onami ka mevakataun demkatien onami. Anatin, navong Ahi mul vati lat rendemien onomai, mumoni keke mekilea mevahati lat rendemien onami eni navong mikur avong keil takeih en hen mesav keil en sakien ten merauen. Veni avong keil takeih koa mimul mivisu eni vatte tas en avong keil takeih koa komai mun memul mevisu eni. ✡

7 Sakini, avaseini melonge keke mimul mivisu en avong keil takeih suval koa memul mevisu eni, mekilea revi keke Ahi mul vati lat rendemien onami en vati sakien koa kei mul vati lat rendemien onomai eni.

8 Tuak ka ahinkuli keil, emai vati mevahit meseini min kami keke, navong komai memul en provins ten out Esia, meatin houlu amumoni keih min komai. Avong keil takeih enek koa mevisu eni mu tan en komai houlu mok keke mermundemtei mun mevahit mevamoul. ✡

9 Memundem sesai suval etin meatin tai koa va en kot ka avit hemat. Ka melei kilea keke koanik kur out vasakin komai meherlingtei mun desien onomai hel en komai enges. Vuo, koanik kur out vasakin komai mevaling desien vasi onomai hel en Ahi koa mul rali lat meatin keil ran matien.

10 Anatin, Ahi mutut komai ran avong keil takeih koa vi ten matien enges. Ka sakini, melei kilea keke vati Ahi enek kilea voutut moulien onomai ran tounah savsav keil emun. Ven koanek, komai meling desien onomai keih eni keke houtut komai eris en avong etai ris veah. ✡

11 Ahi houmoni hemukonek veni kami mimul mikataun komai en hisien onami. Hesakini, meatin houlu imasmas Ahi ven tokolkatien keil koa kei sani min komai musil hisien keil onami ka onen mesav keil en usite onomai.

Pol vit kilea vensa rovatei mau keke vasao en me-Korin keil

12 Komai mesi komai veni memundemi mevit tounah vasi koa memul memumoni mal imok en meten Ahi. En out netan ekek, melei kati keke sakien onomai musil rendemien koa vi anatin ka muto suval koa Ahi en vati. Romusiltei meteisauen onen meatin keil ten out netan.✡ Ka memumon sakien keil enek vat min kami mok. ✡

13 Asa koa memul memutisi vat min kami vi asas koa mikilea mivahuli ka koa mae keke mivailea eni. Ka ek vati mok miheilea eni. ✡

14 Ka avaseini munak mirkilea revitei veah komai, en avong koa Asuv Iesu hemai ris eni, kami miheilea mivavut kami ven komai en vati sakien koa komai mun mehevut komai ven kami. ✡

15 Veni nakur anatin keke misi kami venau, mulamu,

✡ **1:6:** 2Kor 4:15,17 ✡ **1:8:** Umen 19:23-41; 1Kor 15:32 ✡ **1:10:** 2Tim 4:18 ✡ **1:12:** 2Kor 2:17 ✡ **1:12:** Hib 13:18; 2Kor 2:17; 1Kor 1:17 ✡ **1:13:** 2Kor 5:12 ✡ **1:14:** Plp 2:16

naling rendemien onak emau keke nisao en kami en ualien onak hatte helu keke mivakur tokolkatien ten umen ka selusien onak hatte helu. ✡

16 Anatin, mulamu, naling rendemien onak keke, navong maha moum en provins ten out Masedonia, maha mau masao en kami. Ka navong num evus ekonek, navit nisao ris en kami keke mivailea mivasila lat nau maha en provins ten out Sudea.

17 Ka asa koa naling kati viles ka narvatei mun ven kami. ? Ka mukave, mikilea mivandesin selusien keil onak? Nalonge keke mimundemi namul namumon hatkatien keil onak musil rendemien keil onen meatin keil ten out netan enges. Mimundemi keke navi meatin taluvosien tai koa mul viteni, "anatin numon koanek," ka katau, naviteni suk navit, "vuo, nirmumontei mun." ✡

18 ! Vuo, narvitei meatin taluvosien! Suval koa Ahi mum vasi hatkatien keil onen ka sakras valuvos, selusien keil onomai emun rovitei luvosien. En selusien onomai, navong meviteni, "anatin mehoumon koanek," meherviteni suk mehehit, "vuo, mehermumontei mun."

19 Anatin, mermultei mevaliluvos, veni Iesu Kristo, Natin Ahi koa Saelas, Timoti ka inau metselus usili min kami, kei roluvostei. Vuo, lises, navong Iesu vit, "Anatin, numon koanek," kei mumoni varei. ✡

20 Anatin, mermultei mevaliluvos, veni Ahi roliluvostei. Hatkatien vasi keil onen, Iesu mum vasi keil umai avi anatin. Ven koanek, navong rovis, romul rovit, "Anatin" en isen Iesu Kristo keke rovahati lat isen Ahi vahi hetetamen imok. ✡

21 Ka Ahi varei sakin komai ka kami mun romulomal keih en demkatien orer navong rokapil ral min Kristo. Ka Ahi varei ling seh en ir keke rovahi onen. ✡

22 Kei mutis isen en moulien orer ka san Ninin Votut onen min ir vato en tiner. Ahi mumoni mukonek vatie lati keke hesan vasi tounah koa kei vat kati vasani min ir. ✡

23 Sakini narvatei masao eris en kami en out Korin veni, vahit mahat, masel kat ris kami mun vakeih ka mivalonge vatisa ris. Ahi kilea keke selusien onak vi anatin. ✡

24 Komai emai rovattei mevahi houlu en kami keke mevameng kat kami en tounah keil lisenges, veni mimul mimulomal keih en demkatien onami tuai. Komai emai vati mok mevoum vituai vatal min kami vasakin kami mivahilelau en sien.✡

2

1 Sakini namumon rendemien onak keke nirvattei ris emau keke miherlongtei

✡ **1:15:** Umen 19:21; 1Kor 16:5-6 ✡ **1:17:** 2Kor 5:16 ✡ **1:19:** Umen 18:5 ✡ **1:20:** Rev 3:14 ✡ **1:21:** 1Sion 2:27 ✡ **1:22:** Efes 1:13; 4:30; Rom 8:16; 2Kor 5:4-5; Efes 1:14 ✡ **1:23:** Rom 1:9; 2Kor 11:31; Plp 1:8; 1Tes 2:5,10 ✡ **1:24:** 1Pit 5:3 ✡ **2:1:** 1Kor 4:21; 2Kor 12:21

ris hetisa ven selkatien keil onak. ✡
2 ? Veni munak numon kami mihelonge hetisa, isei mun heto keke voumonau masi nau? Meatin tovuol veni nasakin kami milonge tisa houlu.
3 Sakini namutis leta tai min kami keke mikilea mivahiles ran sakien keil onami koa romaltei. Hesakini, navong nihat nisao ris en kami, nirlongtei hetisa ven sakien tisa keil onami. Vuo, ek vati mok keke kami mihesakinau nilonge hetahos. Nakur anatin keke kami vasi mihoum vasi asa koa naviteni keke sien onak hemai hehi sien onami.
4 Navong namutis leta enek min kami keke masel kat kami, tinok mah, nalonge tisa, ka simetok motmot. Ka narmutistei vasakin kami mivalonge vatisa. Vuo, namutisi vasakin kami mivailea keke envatien onak en kami marite mok. ✡

Selkatien keke Kristin keil umon methos hetal min kei koa lokovein tisaen onen

5 Ek vati maselus usil meatin keisom koa mum tisa. Asa koa kei mumoni romumontei inau nges malonge vatisa, ka, en usite tai, kei mumon kami vasi milonge tisa. ✡
6 Mahien koa kami houlu misani min meatin enek vinvin tuai. ✡
7 Sakini, kosa, hetahos keke mihoumon methos hetal mini ka mihehati lat rendemien onen. Hesakini, longtisaen onen herkav koe vasitei kei.
8 Sakini, napeah kami keke mihoumoni heilea ris keke envatien onami mul ien.
9 Navong namutis leta min kami mulamu, namumoni keke masak visi mahotini keke mivi anatin minau ka mikilea mivalong kat nau en tounah vasi. Ka anatin keke milong kat asa koa naviteni. ✡
10 Ka kosa, ek vat kami mihoumon methos hetal mini. Ka navong kami mihoumon methos hetal min meatin tai, inau mun numon methos hetal mini. Ka munak vi anatin keke kei mumon tounah tisa va kat inau, en meten Iesu Kristo, namumon methos ral mini vakataun viluen onami.
11 Rehoumoni hemukonek veni rokilea revi rendemien vasi keil onen Temat koa mul sak visi vatiti vas ir ka vapurun ir en sise houlu. ✡

En ualien onen Pol, meatin houlu akur demkatien

12 Navong nasan leta onak min kami evus, namual nuva en taon ten out Troas keke mahiten more longlongien usil Iesu Kristo eni. Ka nalesi keke Asuv sehen voiteh en out enek keke moumon umen onen. ✡
13 Ka navong narvotintei tuak Taetas en out enek koa nasila vat ven kami, namundemko houlu. Sakini nasentulai min meatin keil ekonek, ka nuva ris en sise onak maha en provins

✡ **2:4:** Umen 20:31 ✡ **2:5:** 1Kor 5:1 ✡ **2:6:** 1Kor 5:1-5 ✡ **2:9:** 2Kor 7:15; 10:6 ✡ **2:11:** Luk 22:31 ✡ **2:12:** Umen 14:27; 1Kor 16:9; Kol 4:3; 4:3; Rev 3:8 ✡ **2:13:** Umen 20:1

ten out Masedonia keke malekati. ✡

14 Ka avaseini namundemko mukok, namasmas Ahi houlu mok. Namasmasi veni kei sakin Iesu Kristo vavae lin vativieh keil onen, ka lisenges kei mul mulamun komai en meten meatin keil. Ka en out vasi koa mulamun komai eni, more longlongien koa sakin meatin keil availea en Ahi mul ka vasi out. ✡

15 Tei en meatin keil, Ahi mul mutut keil, ka teisav en keil amul avupuol. Ka navong mevitehiten more longlongien usil Kristo min meatin keil, Ahi si veni suval si kei navong mus vite ten sanien votut tai. ✡

16 Navong koakeil Ahi mul mutut keil amusi, vi vite ten moulien min keil. Ka navong koakeil amul avupuol amusi, vi vite ten matien. ✡

? Isei varei vinvin vakur vati umen koanek? !Meatin tovuol!

17 Ka komai mersuvaltei meatin keil houlu koa amul avis meatin keil keke avahul more longlongien onen Ahi ran keil suval vi titi tounah tai. !Vuo! Veni Ahi sila komai mevaha vasuval eiloheh keil onen keke mevahitehiten more longlongien usil Iesu Kristo. Ka melei kati keke sakien onomai musil rendemien koa vi anatin ka muto suval koa Ahi en vati, veni mekilea keke meten Ahi mul en komai.✡

3

Hatkatien takeih hau onen Ahi hetetamen imok mulin Hatkatien takeih matu koa Ahi sani mulamu

1 Navong namutis selusien enek min kami usil umen onomai, eiloheh keil, narmumontei keke mahati lat isomai eris en metomi. ?Vuo mukave? ?Kami emi vati mivakur leta ten hitkileaen ran hetetamen tai keke mikilea mivaling desien onami en komai? ?Vuo kami mihetis leta ten hitkileaen en usite onomai keke meatin sav keil akilea avaling desien one en komai? !Vuo! ✡

2 Veni kami varei mivi leta koa mul vit kilea keke mevi anatin. Ven envatien onomai en kami, isomi mul en tinomai keke meatin vasi keil akilea avahuli ka avalei kilea eni. ✡

3 Anatin, demkatien onami koa vi anatin suval leta koa Kristo varei mutisi vahit kilea en komai. Ka romutistei eni vatal min pen tai. Vuo, mutis eni ral min Ninin onen Ahi koa moul. Ka romutistei en ahat suval koa Mosis mutis eni. Vuo, mutis kati en tinomi varei. ✡

4 Komai mekilea mevahiteni vamukonek veni memundesini keke Ahi rie lat komai en Iesu Kristo keke mevoumon umen koanek.

5 Mervitentei keke komai enges mevinvin mevoumon tounah vuo mevasakin heite ten umen onomai vakistal. Komai mekilea keke tounah koa memul memumoni ka

✡ **2:14:** 1Kor 4:9 ✡ **2:15:** 1Kor 1:18 ✡ **2:16:** Luk 2:34; 2Kor 3:5-6 ✡ **2:17:** 2Kor 1:12; 1Pit 4:11 ✡ **3:1:** 2Kor 5:12; Umen 18:27; Rom 16:1 ✡ **3:2:** 1Kor 9:2 ✡ **3:3:** Eks 24:12; 31:18; 34:1; Dut 9:10,11; Pro 3:3; 7:3; Ser 31:33; Esek 11:19; 36:26 ✡ **3:5:** 2Kor 2:16

heite teni, keilu vasi luka ven Ahi enges. ✡
6 Anatin, kei enges sakin komai mevinvin mevahi meatin keil onen keke mevaselus en usite ten hatkatien takeih hau onen. Hatkatien takeih hau koanek, vatte teni rovitei mengkatien keil koa amutisi veni kei san matien min koakeil arali kotehei. Ka vatte ten hatkatien takeih hau vi Ninin koa mul san moulien min koakeil amusili. ✡
7 Mulamu, navong Ahi san mengkatien keil koa rei lati en ahat min Mosis, kei vothot en hetetamenien ka muohien onen mini. Ka navong Mosis mita ris ven me-Isrel keil, asakras avalele vamal en nan veni hetetamenien ka muohien onen Ahi mul vilehil eni. Ka katau suk, hihilien ten muohien enek va, va vio … vuol rani. Ka mengkatien keil enek asan matien min meatin keil veni asakras avousil kat keil. Ka munak Ahi san mengkatien keil onen ral min vati muohien enek, ✡
8 kei hesakin hatkatien takeih hau koa Ninin Votut mul mum ral mini keke hemai hetal min hetetamenien ka muohien koa hemariso mok.
9 Veni mengkatien keil koa Ahi sani min meatin keil koa sakin keil alei kilea armaltei en meten ka mal akur mahien veni, kei sani ral min mari muohien. Ka munak san mengkatien keil enek ral min mari muohien, hatkatien takeih hau koa sakin meatin keil amal en meten mul mai ral min muohien koa mariso mok. ✡
10 Anatin, asa koa mai ral min muohien onen Ahi mulamu, rolesi keke vuol rani, veni muohien ten asa koa kei sani katau suk mariso mok muli. ✡
11 Asa koa Ahi sani mulamu ral min muohien koa vuol rani, kei ling lati keke vasan hatkatien takeih hau ten lisenges. Sakini, rokilea keke muohien teni mariso mok ka hel lisenges.
12 Sakini, veni desien onomai en hatkatien takeih hau onen Ahi mariso, memarir en umen vasi keil onomai.
13 Mermumontei vasuval Mosis koa ling kaliko mul kav koe veinan vasakin me-Isrel keil avarlei kileatei keke Ahi mul ling lat muohien teni keke vaha vavuol. ✡
14 Anatin, Ahi sakin rendemien onen me-Isrel keil koteh keke arkileatei aneite teni. Ka en avong kosa emun, navong me-Isrel keil alonge keke meatin tai mul vuli selusien ten hatkatien takeih matu, rendemien one koteh veah. Suval kaliko tai mul koe rendemien one keke arlong kileatei anatinien ten hatkatien takeih hau. Ka navong umai akapil ral min Iesu Kristo, Ahi mul sehen rendemien one suval koa kulat kaliko koa mul koe rendemien one. ✡
15 Anatin, rokol avong kosa, navong avuli mengkatien onen Mosis, suval koa

✡ **3:6:** Eks 24:8; Ser 31:31; 32:40; 1Kor 11:25; Hib 8:8-13; Sion 6:63; Rom 7:6 ✡ **3:7:** Eks 34:29-30 ✡ **3:9:** Dut 27:26; Rom 1:17; 3:21 ✡ **3:10:** Eks 34:29-30 ✡ **3:13:** Eks 34:33,35 ✡ **3:14:** Eks 34:34; Rom 11:23,25-26

kaliko enek mul veah kav koe rendemien onen me-Isrel keil.
16 Ka navong tine viles ka umai ven Asuv, Ahi kulat kaliko enek ran rendemien one. ✡
17 Ka Asuv enek vi Ninin Votut, ka navong Ninin onen Ahi Asuv mul en tiner, romaluv ran mengkatien keil koa ring koe ir ran Ahi. ✡
18 Sakini, ir vasi koa roling desien orer en Asuv, asa koa kav koe rendemien orer, Ahi kulati tuai. Sakini, rolei kilea en hetetamenien ka muohien onen Asuv, ka mul viles ir va vio … moulien orer mul kur suvalien onen suval kilas tai mul kur suvalien ten tounah. Ka vi Ninin onen Asuv koa mul mumon tounah keil enek en moulien orer.✡

4

Rendemien onen Kristin keil namottei veni Ahi sakin hetetamenien ka muohien onen vatitin vaka en moulien one
1 Ka vi Ahi varei koa san umen koanik min komai keke mevahit luvati usil hatkatien takeih hau onen. Sakini, veni Ahi san umen enek min komai musil more envatien onen keke mesan more longlongien onen, rendemien onomai sakras vamot ka meherlokoveintei umen enek. ✡
2 Komai mesesein sakien tisa keil koa meatin keil asak visi avoum suaini veni amemou eni. Ka meling rendemien onomai keke meherluvostei meatin sav vuo mehervilestei selusien onen Ahi nateisav. En meten Ahi, mevitehiten tounah koa vi anatin en sakien koa meatin sav keil ilesi hemal eni. ✡
3 Ka munak koakeil amul en sise ten matien arkilea revitei aneite ten more longlongien koa mevitehiteni, arkileatei veni rendemien one koteh suval kaliko tai mul kav koe keil veah. ✡
4 Keil arkurtei anatin eni ven Temat, koa meatin keil ten out netan amusili suval ahi one, mul sakin rendemien one koteh suval mete var. Sakini, asakras avalei kilea titinien ten muohien ten more longlongien usil Iesu Kristo koa suval Ahi etin en usite vasi keil. ✡
5 Sakini, navong meva keke mevaselus min meatin keil, mervitehitentei usil komai, ka mevitehiten keke Iesu Kristo vi Asuv ka memum mini suval mevi slev onami. ✡
6 Navong Ahi mumon out netan kei vit, *"Maen meneai vaka ran mankoli ka vatitin." Senesis 1:3*✡ Ka kei vi vati Ahi etin koa mumon meneai onen ritin en tiner neim keke rovailea revi muohien ten hetetamenien onen. Ka koakeil ales veinan Iesu Kristo, alei kilea en muohien ten hetetamenien onen Ahi.
7 Anatin, hetetamenien ka muohien ten hatkatien hau enek koa moreite mok, Ahi lingi mul ritin en tinomai neim. Koanek suval koa meatin tai mul ling suain

✡ **3:16:** Eks 34:34; Rom 11:23,26 ✡ **3:17:** Sion 7:39; 8:32,36; Rom 8:2; Kal 5:1,13 ✡ **3:18:** Eks 16:7; 24:17 ✡ **4:1:** 2Kor 3:6 ✡ **4:2:** 2Kor 2:17; 1Tes 2:5 ✡ **4:3:** 1Kor 1:18 ✡ **4:4:** Efes 2:2; Plp 2:6; Kol 1:15,18; 2:9; Hib 1:3 ✡ **4:5:** 2Kor 1:24 ✡ **4:6:** Aes 9:2; 2Kor 3:18

tounah koa mormoreite val en veite koa amumoni en tanhilhili enges koa rokeihtei. En sakien koanek, meatin vasi keil ilei kilea keke mari keihoen teni kistal ka ven Ahi, rokistaltei ran komai. ✡

8 Avong houlu, komai mekur mahien en usite vasi keil, ka mermundem sesaitei. Avaseini memundemko, ka desien onomai rovuoltei. ✡

9 Meatin houlu asak visi avapurun komai, ka Ahi rolokoveintei komai. Avaseini amu tan en komai, ka armu vasitei komai.

10 Ka en sise ten avong keil takeih enek, avemai mul kapil ral min Iesu en mahien ka matien koa kei kuri en aven. En sise enek, meatin keil akilea avalei kilea moulien onen Iesu vaka en moulien onomai. ✡

11 Veni navong memul memoul veah, meatin sav keil amul asan matien min komai veni memusil kat Iesu. En sise enek, meatin keil akilea avalei kilea moulien onen Iesu vaka en avemai koa memerau enges.

12 Ka avaseini komai memul mevisu en matien lises keke mevakur more longlongien vaha min kami, kami mimul mikur moulien ten lisenges.

13 Tus Votut viteni vit, *"Veni navuli kat demkatien onak en Ahi, namules naselus."* *Sam keil 116:10* Ka veni komai mekur vati demkatien enek, komai emun memules meselus.

14 Ka memul veah meselus veni mekilea keke Ahi koa rali lat Asuv Iesu ran matien, kei varei hetali lat komai emun veni mekapil vituai ral min Iesu. Anatin, kei hetali lat komai hetal min kami mun reheha rehelomal en meten. ✡

15 Anatin, mahien ka avong keil takeih koa mevisu eni, mekuri keke mekilea mevahitehiten more longlongien veni mekilea koanek mul kataun kami ka mul kataun meatin sav keil emun avalong kilea usil more envatien onen Ahi. Ka navong along kilea eni, keil akilea avamasmas Ahi veni, ka avahati lat isen ven hetetamenien onen. ✡

16 Sakini, komai mermaentei rendemien onomai vamot. Avaseini avemai hae mul makutkut, ka en avong vasi, demkatien koa mul en tinomai neim mul mai keih imok. ✡

17 Veni komai meles mahien keil koa memul mekuri suval vi titi tounah ten avong havivis. Ka navong memul mevisu en keil, mehekur mormore tounah koa hetetamen imok koa sakras vavus en out nesa. ✡

18 Veni navong komai meles tounah keil ten out netan en metomai, merlingtei demkatien onomai eni, veni mekilea amul ten avong havivis. !Vuo! Komai melele va en tounah keil en

✡ **4:7:** 2Kor 5:1 ✡ **4:8:** 2Kor 1:8; 7:5 ✡ **4:10:** Rom 8:36; 1Kor 15:31; Rom 8:10; Plp 3:10; Kol 1:24; 2Tim 2:11; 1Pit 4:13 ✡ **4:14:** Rom 8:11; 1Kor 6:14; 15:15,20; 1Tes 4:14 ✡ **4:15:** 2Kor 1:3-6 ✡ **4:16:** Efes 3:16; Kol 3:10 ✡ **4:17:** Rom 8:17-18

out nesa koa meten meatin keil sakras valesi, ka meling demkatien onomai eni veni keil amul lises ka lisenges. ✡

5

Rehermundemkotei ven mahien koa romul rokuri en aver, veni Ahi hesan aver hau ten lisenges min ir

1 Tahos rehermundem ramattei usil aver, veni rokilea keke aver suval eim tavolin koa roro ien en out netan ekek ten avong havivis. Ka navong vuol, reheha reheto en teim koa Ahi varei mumoni. Teim tai koa mal rovato ien lisenges en out nesa. ✡

2 Ka navong roro veah en eim tavolin ekek, romahise ka er vati mok keke rovakur aver hau koa hehi teim orer en out nesa. ✡

3 Ka navong rumat, ninin orer herkaka hontei veni aver hau orer heav koe ris ninin orer tuai.

4 Navong roro veah en eim tavolin ekek, ir romahise veni mahien koa rokuri meas. Ka navong romahise, rovitei veni er vati rovamat keke rovalokovein eim tavolin ekek. Vuo, er vati mok keke aver ten out netan hehiles varei hemai hehi aver koa hehi heite hau koa kilea vamoul lises. ✡

5 Ka Ahi varei sak mesein ir keke rovakur aver hau enek. Ka kei san Ninin onen mai moul en ir suval metai vatie lati vi anatin keke houmon asa koa kei vat kati. ✡

6 Sakini, rendemien orer keih, avaseini keke navong roro semau en eim tavolin ekek, rorrotei veah en out koa Asuv Iesu mul ien. ✡

7 Veni navong roro semau en out netan, romusil Iesu ral min demkatien, rormusiltei veni rokilea rovalesi en meter. ✡

8 Anatin, rendemien orer keih, veni rosi ir munak rehemat ka rehelokovein aver ekok, veni rokilea keke reheto hetal min Asuv Iesu en teim orer ke va. ✡

9 Ka avaseini munak roro ekok vuo ke va, rosak visi keih rovasan sien mini en tounah vasi koa romumoni. ✡

10 Veni, ir vasi rehelomal en meten Iesu Kristo en kot onen en avong koa helei rahit usite onen meatin vasi keil. Ka ir vasi rehekur asa koa mal musil tounah vasi keil koa romumoni en aver, asa koa tahos vuo asa koa tisa. ✡

Ahi sakin Iesu Kristo mai vi sise keke meatin keil akilea avato en tomat vatal min Ahi vaka ien

11 Sakini, veni mehouhou min Asuv ka mekilea keke meatin keil ilomal en meten, memul mesak visi mevapeah mesav keil keke avaling desien one en Kristo. Ahi kilea revi keke memumon tounah vasi ral min rendemien koa mal, ka ek vati mok keke kami mun miheilea eni. ✡

12 Komai mersak vistei mevahati lat komai eris min

✡ **4:18:** Rom 8:24; 2Kor 5:7; Hib 11:1 ✡ **5:1:** Siob 4:19; 2Kor 4:7 ✡ **5:2:** Rom 8:23 ✡ **5:4:** 1Kor 15:53-54 ✡ **5:5:** Rom 8:16,23; 2Kor 1:22; Efes 1:13 ✡ **5:6:** Hib 11:13-16 ✡ **5:7:** 1Kor 13:12 ✡ **5:8:** Plp 1:23 ✡ **5:9:** Kol 1:10; 1Tes 4:1 ✡ **5:10:** Ekl 12:14; Mat 16:27; Umen 10:42; 17:31; Rom 2:16; 14:10 ✡ **5:11:** 2Kor 4:2

kami. Ka mesak visi mevahit kilea en umen keil onomai keke mivasi kami ven komai. Hesakini, kami mikilea mivasa kes selusien en usite onomai min koakeil aselus houlu usil aven meatin hae, ka armundemtei usil asa koa mul en tin meatin neim. ✡

13 Munak memumon tounah suval mevi varu, memumoni veni memusil kat Ahi. Ka munak memumon tounah ral min rendemien koa tahos, memumoni vakataun kami.

14 Ka tounah vasi koa memul memumoni, memumoni veni envatien onen Kristo vi houlu en moulien onomai. Veni mekur anatin keke meatin tai emat vinat meatin vasi keil en out netan. Ka ven koanek, suval koa ir vasi mun romat. Ka suval teiai tai sakras emun voumon etai tisaen, ir rehermumontei mun tisaen keil.

15 Anatin, kei mat ven ir vasi vasakin ir koa rokur moulien hau, rormoultei mun vousil rendemien orer enges. !Vuo! Ir rehemoul vousil kat rendemien onen Kristo koa mat ka moul eris ran matien ven ir. ✡

16 Sakini, komai merlei rahittei mun usite onen etai meatin musil rendemien keil onen meatin enges. Anatin keke mulamu, melei rahit usite onen Kristo musil rendemien onen meatin keil ten out netan. Ka mermundemtei mun usili vamukonek.

17 Navong meatin tai kapil ral min Iesu Kristo, kei mai vi heite hau. Moulien matu onen vuol, ka kei kur moulien hau tai. ✡

18 Vi Ahi koa mul viles ir mukok. Mulamu, rovi vativieh keil ral mini, ka ven asa koa Iesu Kristo mumoni en usite orer, Ahi sakin ir roro en tomat ral mini. Ka evus, kei san umen min komai keke mevaha mevahit meseini min meatin keil keke keil emun akilea avato en tomat vatal mini. ✡

19 Anatin, asa koa Iesu Kristo mumoni mumon sise keke Ahi kilea vato en tomat vatal min meatin vasi keil. Ahi rovulitei mun tisaen keil one vaha kat usite one. Ka kosa, more longlongien usil sise ten tomat enek, Ahi sani min komai keke mevahitehiteni min meatin vasi keil. ✡

20 Sakini, komai memul meva min meatin keil vasi en usite onen Iesu Kristo, ka Ahi varei mul selus min keil ka en komai. Sakini, en isen Iesu Kristo, komai mepeah kami keke mihervitei mun vativieh hetal min Ahi, ka miheto en tomat hetal mini. ✡

21 Iesu Kristo, tisaen onen tovuol. Ka veni Ahi mundem usil ir, ling tisaen vasi keil orer va kat Iesu ka san vasi mahien teni mini. Mukonek, veni rokapil ral min Kristo, Ahi les ir suval romal en meten. ✡

6

1 Sakini, veni memum vituai ral min Ahi varei, mepeah kami koa mikur more

✡ **5:12:** 2Kor 3:1; 1:14 ✡ **5:15:** 1Tim 2:6; Rom 14:7-8 ✡ **5:17:** Rom 8:1,10; Kal 6:15; Aes 43:18; Rev 21:5 ✡ **5:18:** Rom 5:10 ✡ **5:19:** Rom 3:24-25; Kol 1:19-20 ✡ **5:20:** Aes 52:7; Efes 6:20 ✡ **5:21:** Sion 8:46; Hib 4:15; 1Pit 2:22; Kal 3:13; 1Kor 1:30; Plp 3:9

envatien onen Ahi tuai keke mihendemvu ven more envatien enek. ✡
2 Mihelong asa koa Ahi viteni navong vit,
“En avong mal teni, nalong tangien onami,
ka numai makataun kami ka moutut kami.”
Aesea 49:8 ✡
!Anatin, kosa vi avong mal keke Ahi vamai vakataun kami! !Kosa vi avong koa kei houtut kami!

Pol selus usil mahien keil koa kuri keke vasan more longlongien onen Ahi min meatin keil

3 En umen ka moulien vasi onomai, mesak visi keke mevoumon tounah vasi vamal en meten meatin sav keil keke mersakin etai meatin val vasavoi en demkatien onen.
4 En tounah vasi koa memumoni, mesak visi mevatie lati keke mevi meatin keil toumien onen Ahi. Avaseini meatin sav keil amul asak vis demkatien onomai, asan mahien min komai, ka amumoni keih en komai, mekuri ral min rendemien koa taveah. ✡
5 Amuas komai, aling komai en eim takeih, ka aso koe komai. Umen takeih muas komai, amai kat komai, ka vongien houlu, mermatiltei. ✡
6 Merie lati keke mevi anatin en Ahi ka en sakien keil koa mutolas, ka en ileilien koa Ahi sani min komai, ka ka en tounah koa mekuri en rendemien koa taveah. Memumoni tahos min meatin sav keil ka memumon tounah ral min envatien koa vi anatin. Ka memum ral min tounah koa Ninin Votut mul sani min komai. ✡
7 Selusien onomai vi anatin ka memum ral min keihoen onen Ahi. Suval meatin tavaeen keil, sakien onomai koa mal mai suval naef tavaeen koa mevae en usite onen Ahi ka mai suval eikokoe koa mering koe more longlongien eni. ✡
8 Mevikit umen koa Ahi sani min komai, avaseini meatin keil avouhou min komai vuo arvouhoutei, avati lat isomai vuo avitan eni. Avaseini meselus en anatinien, amumoni min komai suval mevi meatin taluvosien keil. ✡
9 Avaseini meatin houlu akilea en komai, amumoni min komai suval koa areingeingen komai. Avong houlu amutah purun komai ka asak visi avou vini komai, ka milesi, memoul veah memules. ✡
10 Avaseini melonge tisa veni tounah houlu, sien mul en komai lisenges. Avaseini mani onomai tovuol, mesakin meatin sav keil avilelau en tounah keil onen Ahi. Anatin, avaseini keke tounah onomai en out netan tovuol, tounah vasi onen Ahi vi onomai. ✡
11 Tuak keil en out Korin, mevit vasin rendemien onomai, ka mirling suain etai tounah ran kami. Envatien

✡ **6:1:** 2Kor 5:20 ✡ **6:2:** Luk 4:19-21 ✡ **6:4:** 2Kor 4:2 ✡ **6:5:** 2Kor 11:23-27 ✡ **6:6:** 1Tim 4:12 ✡ **6:7:** 1Kor 4:10 ✡ **6:8:** 1Kor 4:10-13 ✡ **6:9:** 2Kor 4:10; Sam 118:18; 1Kor 1:8-10 ✡ **6:10:** Umen 3:6; Rom 8:32; 2Kor 7:4; 8:9; Plp 2:17; Kol 1:24; 1Tes 1:6

onomai mul en kami houlu ka memul mesehen tinomai ven kami.
12 Munak tounah tai mul koa mul ring koe viluen orer, rokatei ven komai, ka en kami koa mikoteh en tinomi ven komai.
13 Namul naselus min kami suval mivi titak keil kati. Ka napeah kami keke mihesehen tinomi ven komai keke mihesa kes envatien onomai. ✡

Selkatien keke ronapiltei natal min koakeil amusil sakien keil ten out netan

14 Minapiltei natal koakeil arkurtei anatin en Ahi. Veni koakeil amusil sise koa mal asakras avousil sise tas vatal min koakeil amusil sise koa kalkali. ?Mukave, meneai ka mankoli lukilea luvato out vatas? ✡
15 ?Mukave, Iesu Kristo ka Temat lukilea luvakur rendemien vatas? ! Lusakras! En vati sakien enek, meatin tai koa kur anatin en Kristo sakras vapil vituai en tounah vatal min meatin koa rokurtei anatin eni.
16 En sakien koa arvatei netan min nana onen ahi sav en Eim Votut onen Ahi, ir rosakras rovaha netan vituai vatal min koakeil uva netan min nana keil. Veni ir rovi Eim Votut onen Ahi koa moul. Koanek suval asa koa Ahi viteni navong vit,

"Inau nito en tin meatin keil ka nito vituai hetal min keil.
Inau nihi Ahi one ka keil ihi meatin keil onak." Levitikas 26:12; Esekiel 37:27✡

17 Sakini, Ahi Asuv viteni mun vit,

"Kami mihemea ran keil ka mihekeka ran keil.
Munak mihertokoltei tounah koa romutotei en metok, inau nikur revi kami." Aesea 52:11; Esekiel 20:34✡
18 *"Inau koa navi Ahi Asuv ten keihoen naviteni keke nihi tata onami*
ka kami mihehi natkuli keil ka natukahin keil." 2 Samuel 7:8,14✡

7

1 Tuak ka ahinkuli keil, veni ir rokur hatkatien keil enek ka ven Ahi, rehekas motein moulien orer ran tounah koa kilea vasakin aver ka ninin orer vahilehilu eni. Anatin, rehetie lati mok keke moulien orer vi votut veni romul rovouhou min Ahi.

Pol si kei ven Kristin keil koa aviles ran tisaen keil one

2 Komai mevis kami keke mihesehen tinomi ven komai, veni komai mermumon etai tounah vatisa vaha kat kami, merpurun etai meatin, ka mersak vistei mevaluvos etai meatin keke mevalah lat tounah onen. ✡
3 Anatin keke tei en kami amul apurun isomai mukok ka narvitentei selusien enek vasakin kami mivamemou eni. ! Vuo! Veni, suval naviteni tuai, envatien onomai mul en kami mok. Ka avaseini munak rehemoul vuo rehemat, envatien onomai hel en kami lises. ✡
4 Inau namundesin kami ka navasi kami. Avaseini

✡ **6:13:** 1Kor 4:14 ✡ **6:14:** Efes 5:7,11 ✡ **6:16:** 1Kor 3:16; 6:19; Ser 32:38 ✡ **6:17:** Rev 18:14 ✡ **6:18:** Aes 43:6; Ser 31:9; Amos 3:13; 4:13; Rev 4:8; 11:17; 15:3; 21:22 ✡ **7:2:** 2Kor 12:17 ✡ **7:3:** 2Kor 6:11-12; Plp 1:7

mevisu en avong keil takeih houlu en hen mesav keil, navong namundem usil kami, koanek mul vati lat rendemien onak ka sakinau navilelau en sien.

5 Suval koa naviteni mulamu, navong metrokol provins ten out Masedonia, metsakras metvaseh. Tounah houlu mai muas komaitel: metlehkao ral min meatin keil koa amusel ral min komaitel, ka metlehkao emun ral min rendemien onomaitel veni metmundemko houlu ven kami. ✡

6 Ka Ahi koa mul vati lat koakeil rendemien one mot, kei vati lat rendemien onomaitel navong metles Taetas emai ven komaitel. ✡

7 Ka roviteis amaien onen koa vati lat rendemien onomaitel. Kei kur longlongien keke kami mivati lat rendemien onen veni emi vati mok mivales inau, milonge tisa ven asa koa mimumoni, ka rendemien onami keih keke mivalomal en usite onak en meten koakeil aselus kutut kat nau. Navong nakur longlongien enek, nalonge tahos vis tahos imok.

8 Navong nalonge keke kami milonge tisa navong mikur leta koa namutisi min kami, inau mun nalonge tisa ten avong havivis. Ka kosa, narlongtei mun vatisa veni. ✡

9 Anatin, kosa nasi nau houlu, ka rovitei veni nasakin kami milonge tisa. Nasi nau keke longtisaen onami sakin kami miviles ran sakien tisa keil onami. Anatin, longtisaen enek koa metsani min kami, Ahi sakini mai vi kataunien min kami.

10 Veni longtisaen koa ka ven Ahi mul sakin meatin tai vahiles ran tisaen keil onen. Navong Ahi lesi keke meatin viles ran tisaen onen, mul mutut moulien onen. Sakini, vati longtisaen enek, meatin sakras valonge vatisa eni. Ka longtisaen tamun mul koa vi ten out netan enges. Vati longtisaen enek rosakintei meatin tai vahiles ran tisaen keil onen. Vati longtisaen enek mul sakin meatin val en sise ten matien ka vaka ran Ahi lisenges. ✡

11 Miheles vis asa koa Ahi mumoni en moulien onami ral min longtisaen keil onami. Koanek sakin kami emi vati mok mivasak revi isomi ven asa koa mimumoni. Anatin, navong mikur leta onak, mimusil eni ka emi von eni. Milonge tisa houlu ka emi vati mok mivoumon asa koa mal, ka, hatte tas, misan mahien min koakeil amum romaltei. En usite vasi keil, kami mirie lati keke, en usite koa namutisi vat ven kami, motien onami tovuol.

12 Navong namutis leta koanek min kami, narmutistei vasakin kami mivasan mahien min kei koa mum tisa, vuo keke mivakataun kei koa meatin mum tisa eni. Vuo. Namutisi keke, en meten Ahi, kami mihehotini keke envatien onami en ko-

✡ **7:5:** Umen 20:1-2; 2Kor 2:13; 4:8-9 ✡ **7:6:** Aes 49:13; 2Kor 1:3-4 ✡ **7:8:** 2Kor 2:4 ✡ **7:10:** Mat 27:3-5; Hib 12:17

maitel vi anatin mukave.
13 Longlongien enek vati lat rendemien onomaitel houlu.

Ka sien onomaitel houlu mok navong metles sien onen Taetas. Veni navong kei kur longlongien usil kami mulamu, rendemien onen langlango houlu. Ka navong les kami, sakien onami sakin rendemien onen mai ris tahos.
14 Navong nasila Taetas vat min kami, navasi nau houlu ven kami mini navit mimusil kat Ahi en moulien onami. Ka nasi nau keke mirmumontei selusien onak vamai vahi luvosien enges vasakinau mamemou eni. Veni en vati sakien koa selusien vasi keil koa metsani min kami vi anatin, Taetas lesi keke tounah vasi mun koa navasi kami eni mini vi anatin.
15 Ka envatien onen Taetas en kami mai keih imok. Veni kei mul mundem kati mukave kami vasi milong kat selusien keil onak, ka mukave mikur revi kei ral min metauen ka maleleien veni mai en isen Ahi. ✡
16 Sakini, inau nasi nau houlu veni nakilea revi mok keke demkatien onami vi anatin.

8

Selkatien keke Kristin keil en out Korin isan mani vakataun Kristin sav keil

1 Tuomai keil ka ahinemai keil, emai vati keke kami mivailea en heite ten more envatien onen Ahi koa mai kistal en moulien onen Kristin keil ten sios keil ten out Masedonia. ✡
2 Avaseini keke meatin sav keil amumoni keih min keil ven demkatien one, avilelau en sien. Ka avaseini keke tounah one tovuol, asan mani houlu vakataun mesav keil.
3 Nakilea mahiteni min kami keke mani koa keil asani ral min tinahos musil asa koa akilea avasani, vuo marite mok muli.
4 Keil apeah ir keih imok keke mehemaen keil isan he avakataun meatin keil onen Ahi en out Serusalem. ✡
5 Asa koa keil asani mulin asa koa komai memundem usili. Ka marite mok en koanek, mulamu, keil asan keil sase enges min Ahi Asuv, ka evus, asan keil min komai keke mevalamun keil avousil rendemien onen Ahi.
6 Sakini mevis Taetas, koa mum rohtoh en umen enek ral min kami, keke vahat ven kami eris voum vasin more umen ten tinahos enek valah ruain mani vasi keil koa mivat kati keke mivasani.
7 Kami mirie lati tuai keke tounah vasi mimumoni tahos vis tahos imok. Kami houlu mikur sanien ten demkatien, kami houlu mikur sanien koa misan more selusien onen Ahi, ka kami houlu mikur sanien ten ileilien. Mirie lati mun keke emi vati mok mivakataun mesav keil, ka envatien onami ven komai mariso mok. Sakini, emai vati keke mihesan kami emun en umen koanik keke mivasak mesein sanien tai vakataun koakeil en out Sudea eni. ✡

✡ **7:15:** 2Kor 2:9 ✡ **8:1:** Rom 15:26 ✡ **8:4:** Umen 11:29; 2Kor 9:1 ✡ **8:7:** 1Kor 1:5; 16:1-2

8 Narmultei mameng kat kami keke mivasan kataunien. Vuo. Ka namul nasak visi mahotini keke anatinien ten envatien onami suval asa koa namul nalesi en moulien onen Kristin sav keil.

9 Kami mikilea more envatien koa Iesu Kristo, Asuv orer, rie lati min ir. Avaseini keke tounah onen houlu en out nesa, kei mita en out netan ka mai vi meatin koa tounah onen tovuol, ka mumoni mukok vakataun kami. Anatin, kei mita, tounah onen tovuol, vasakin kami mivahilelau en tounah vasi onen Ahi. ✡

10 Sakini, vi rendemien onak enges keke vatahos imok kami mivoum vasi asa kami mimum rohtoh eni en sua koa eva. Anatin, hetahos imok mihoumoni, ka mihoumoni hetal min tinahos.

11 Sakini, mihoum vasi umen enek housil asa koa mikilea mivasani. En sakien enek, mihetie lati keke sien koa mul en kami navong mimum vasi eni hesuval sien koa mikuri navong mimumon hatkatien teni.

12 Munak mihesan kataunien hetal min sien, hemal en meten Ahi. Kei en vati keke sanien onami housil asa koa mikilea mivasani, romundemtei keke mihesan tounah vali asa koa mikilea mivoumoni. ✡

13 Narmundemtei keke sanien onami hekataun meatin sav keil avahilelau en tounah, ka houmoni hekeih ramat en kami. Vuo. Ka hetahos imok mihevinvin hetal min keil.

14 Anatin, kosa kami mivilelau en tounah. Sakini, mal keke mihekataun koakeil tounah one tovuol. Ka hesakini, navong keil ihilelau en tounah, vahesa ilea avakataun kami eris. Hemukonek, kami vasi mihekuri hevinvin. ✡

15 Hesuval koa Tus Votut mul viteni vit,

“Koakeil alah manna houlu, alesi vinvin en teim one,
ka koakeil alahi havivi enges, keil emun alesi vinvin en teim one.” Eksodas 16:18

Pol vit meseini keke sila Taetas ka tunali sav keil avasak mesein sanien onen me-Korin Keil

16 Ka komai memasmas Ahi veni kei sakin Taetas si kei houlu ven kami suval sien koa komai mun mekuri ven kami.

17 Veni navong mevis Taetas vahat vakataun kami, kei si mok, veni musil asa koa kei mun en vati voumoni.

18 Ral min Taetas, memul mesila tunali tai koa avouhou mini marite mok en sios vasi keil. Amul avouhou mini ven more selusien koa mul vit usil more longlongien onen Ahi.

19 Ka tamun en koanek, sios keil arie lat Taetas vousil komai navong meheha keke mevasan sanien ten kataunien enek. Sanien enek hetie lati keke Kristin keil koa arvitei Siu e vati mok avakataun tue keil koa avi Siu. Umen ten envatien koanek hehati lat isen Asuv hemai hehi hetetamen imok.

✡ **8:9:** Mat 8:20; Plp 2:6-7 ✡ **8:12:** Pro 3:27-28; Mak 12:43 ✡ **8:14:** 2Kor 9:12

20 Komai memul mesila Taetas keilu lumual vituai keke meatin tovuol vailea vasel kutut kat komai usil sise koa memul melah mari sanien enek ka sise keke mehetiti vasi.
21 Veni emai vati mok mevoumon asa koa mal en meten Ahi Asuv ka en meten meatin sav keil emun. ✡
22 Ka ral min keilu, memul mesila tuomai tai mun. Kei, melesi keke tounah vasi koa melingi en hen voumoni, mumoni tahos ral min sien. Ka navong kei long usil anatinien ten demkatien koa mimul mirie lati, kei si mok vahat vasao en kami.
23 Komai mesila Taetas veni melvi tuak ka melmum vituai en usite onami. Ka tuomai sav keilu luvi meatin toumien onomai ka onen sios savsav keil. Ka tounah vasi koa lumumoni mul vati lat isen Iesu Kristo hemai hehi hetetamen imok.
24 Navong Taetas keitel telhemai ven kami en out Korin, mihekur revi keitel hetal min envatien. Sakien enek hetie lati keke tounah vasi koa komai mevasi komai eni usil kami min sios sav vasi keil vi anatin. ✡

9

Ahi mul kataun koakeil asan kataunien min mesav keil

1 Nirmutistei mun hehat min kami usil kataunien koa mihesani heha min meatin keil onen Ahi en provins ten out Sudea. ✡
2 Veni nakilea keke kami emi vati mok mivasan kataunien tai. Navong nuva masao en meatin keil en provins ten out Masedonia, navasi nau houlu usil kami navit kami, Kristin keil ten out Korin en provins ten out Akea. Naviteni keke kami misak mesein kami tuai en sua koa va ven sien onami marite. Ka navong Kristin keil ten out Masedonia along usil sien onami, keil emun asi keil houlu avasan kataunien one.
3 Sakini, namul nasila tuomai keitel ekek telvakataun kami mihesak mesei revi en tounah housil asa koa namul navitehiteni min meatin sav keil. Hetisa vareis munak asa koa namul navasi kami eni min meatin vasi hemai hehi heisav enges.
4 Vahesa tei en meatin keil ten provins ten out Masedonia usil inau navong meheha mehekur sanien ten kataunien keil enek. Ka munak ihotini keke kami mersak meseitei veah, ir rehememou eni. Ka kami mihememou imok.
5 Sakini, namundemi navit tahos keke masila tuomai keitel ekek telheha telhelamu en nau keke avakataun kami mihesak mesein mari sanien ten mani koa mivat kati mivasani. Hesakini, navong nikistal ven kami, mihetie lati keke mihesani housil asa koa emi vati mivasani, ka roviteis vasuval koa namul nakeih kat kami mivasani.
6 Mihendem kati keke meatin koa luh tounah havivis en ah sen, aneite koa hekuri rani hehi havivis. Ka meatin koa luh tounah houlu en ah sen, aneite koa hekuri rani hehi houlu. ✡

✡ **8:21:** Pro 3:4 ✡ **8:24:** 2Kor 7:14 ✡ **9:1:** 2Kor 8:4,20 ✡ **9:6:** Pro 11:24; 22:9

7 Tetai en kami hesan kataunien housil rendemien onen. Hersantei hetal min demkoen vuo veni meatin sav keih kati. Veni envatien onen Ahi mul en koakeil asan sanien one ral min sien. ✡

8 Ka kei kilea vasakin kami mivahilelau en tounah keke hevinvin en kami lisenges. Hesakini, miheilea mihesan hemi hemarite en umen tetahos vasi keil.

9 Veni hesuval koa Tus Votut viteni vit,

"Ahi mul sasan kataunien en out vasi, ka sani mok min koakeil vasi atamurei en tounah,
ka kei hel hetie lat maluen onen lisenges."
Sam keil 112:9

10 Ahi mul san utiai min koakeil aluhluh, ka sakin keil akan heite ka aneite teni. En vati sakien enek, Ahi hesan tounah min kami keke mikilea mivasasani min meatin sav keil. Ka hetokol kat asa koa misani en rendemien koa mal. ✡

11 Anatin, en sise houlu kami mihehilelau en tounah keke mikilea mivakataun meatin sav keil eni en avong vasi. Ka navong keil ikur sanien onami ran hemai, keil imasmas Ahi hehi houlu mok. ✡

12 Veni umen koanik koa kami mimumoni mul kataun meatin keil onen Ahi koa atamurei en tounah. Ka hetetamen imok en koanek, mul sakin meatin keil houlu amul amasmas Ahi houlu mok. ✡

13 Navong Kristin keil en provins ten out Sudea iles sanien keil onami, keil ihati lat isen Ahi hehi hetetamen imok. Keil ilei kilea keke demkatien onami en more longlongien usil Iesu Kristo vi anatin heka en longkatien onami, ka heka en more kataunien koa misani min keil ka meatin sav keil.

14 Ka hesakin keil ihis min Ahi ven kami hetal min envatien, veni ilei kilea more envatien onen Ahi koa mul mum en moulien onami.

15 Ka mal keke rehemasmas Ahi ven sanien koa kei sani min ir koa vi Natnali. Anatin, sanien onen tahos vis tahos imok, ka selusien tovuol vavinvin rovaselus vasi usili.

10

Pol vit usil umen ka keihoen koa Ahi lingi en hen keke voum vasuval eiloheh onen

1 Nakilea keke meatin tei keil amul avit, "Navong Pol mul soutin ka mutis leta keil min ir, kei vuroh houlu ka selusien onen keih. Ka navong ro ral min ir sakien onen merau enges ka selus ral min rendemien koa netan." Sakini, namutis leta koanek ral min merauen ka tahosien, koa suval merauen ka tahosien onen Iesu Kristo. ✡

2 Napeah kami keke navong nimai minakeih kattei inau nanaselus nakeih min koakeil avit komai memumon tounah musil rendemien keil onen meatin keil ten out netan. ✡

3 Anatin keke komai mevi meatin keil enges koa mero

✡ **9:7:** Pro 22:8 ✡ **9:10:** Aes 55:10; Hos 10:12 ✡ **9:11:** 2Kor 1:11; 4:15 ✡ **9:12:** 2Kor 8:14 ✡ **10:1:** 1Kor 2:3 ✡ **10:2:** 1Kor 4:21

en out netan. Ka komai mervaetei vatal min meatin sav keil vousil rendemien keil onen meatin keil ten out netan.
4 Komai mesuval meatin keil tavaeen. Ka mervaetei vatal min tounah tavaeen onen meatin keil ten out netan. Vuo. Tounah keil koa mevae ral mini aka ven Ahi, ka akeih imok avou lin tounah savsav keil koa akeih. Hetal min keihoen koanek, komai memul mevitan en selusien keil koa rovitei anatin. ✡
5 Selusien vasi keil tahasien ka hihiseien vasi keil koa mul ring koe meatin keil keke asakras availea en Ahi, komai merie lati keke rovitei anatin. Ka rendemien vasi keil onen meatin keil koa mul hae, mevilesi keke vamai valong kat Iesu Kristo.
6 Ka navong melesi keke houlu en kami milong kat vasi hihiseien koa mesani min kami, komai mesak mesei keke mevasan mahien min koakeil amul veah koa arlong kattei. ✡

7 ! Mihelele revi! Munak kami mimundemi keke mivi onen Iesu Kristo anatin, tahos miheilea keke komai mun mevi onen.
8 Vahesa navasi komai marite tuai usil hetetamenien koa Ahi Asuv sani min komai, ka inau narmemoutei veni. Veni kei san hetetamenien koanek min komai mevahati lat kami eni, rovitei keke mevaleh lin kami mivaha netan. ✡
9 Navong namul nasan leta tai min kami, narmumontei vasakin kami mivametau.
10 Veni nakilea keke meatin tei keil amul aviteni avit, “Navong Pol san leta, selusien onen keih ka meas kat ir. Ka navong mai ro ral min ir, rolesi keke aven rotahos ramattei ka sakien koa mul selus en meten meatin keil tisaso.”
11 Tahos keke koakeil amul ason selusien keil ekek ilea revi mok keke selusien keil koa memul meviteni en leta keil onomai navong memul soutin ran kami, mehoum housili navong mehemai ven kami. ✡
12 Komai mersak vistei mevalei rahit en komai vatal min koakeil amul avati lat keil sase enges. Veni keil amumon rendemien keil one enges usil asa koa avit tahos. Evus, alei rahit keil eris musil rendemien koa alingi. Mukonek, amul arie lati keke vatie tovuol. ✡
13 Ka en usite onomai, mehehasi komai usil umen koa memul memumoni en outes koa Ahi sani min komai memum ien. Ka hakot teni rokol kami en out Korin veni Ahi sila komai ven kami. ✡
14 Anatin, navong memai soutin ven kami, mermulintei veah hakot koa Ahi sani min komai. Veni komai mekur more longlongien usil Iesu Kristo min kami keke mivalong rohtoh eni.
15 Meatin tei keil amul avasi keil ven umen koa meatin sav keil amul amumoni, ka komai mermumontei sakien koanek. Komai emai vati mok keke mihemoul hemarite en demka-

✡ **10:4:** Efes 6:13-17 ✡ **10:6:** 2Kor 2:9 ✡ **10:8:** 2Kor 12:6; 13:10 ✡ **10:11:** 2Kor 13:2,10 ✡ **10:12:** 2Kor 3:1; 5:12 ✡ **10:13:** Rom 12:3

tien onami vasakin asa koa mekilea mevoumoni vatal min kami hemai hemarite mok. ✡
16 Ka, hevus, mekilea mevaha en out savsav keil helin out koa miro ien keke mevahitehiten more longlongien usil Iesu en out enek. Emai rovattei mevoum en out koa meatin sav keil amum ien tuai veni emai rovattei mevahasi komai ven umen koa mul kistal en out koa Ahi sani min meatin sav tai. ✡
17 Koanek suval asa koa Tus Votut mul viteni koa vit, *"Meatin koa en vati vahasi ven tounah, hehasi ven asa koa Ahi Asuv mumoni." Seremaea 9:24* ✡
18 Veni Ahi rositei en koakeil amul avati lat keil sase enges. Vuo. Ahi Asuv si kei ven koakeil kei varei mul vati lat keil.✡

11

Selkatien keke me-Korin keil anamaentei eiloheh taluvosien keil analuvostei keil
1 Navis kami mihemaenau mahasi nau hesuval koa navi varu neli. Mihemaenau numoni ten avong hehi havivis emun.
2 Inau naring koe kami suval mivi atouli hau tai koa mutolas veah keke mihetetalihe hetal meatin tas ka mivahi onen enges, meatin enek vi Kristo. Sakini, namul nalei kokoe en kami suval koa Ahi varei mumoni veni ek rovattei meatin sav keil avamai vesesal ven kami keke avapurun kami. ✡
3 Nametau keke meatin sav keil analuvos kami ka analeh rendemien onami naha ran Kristo. Anatin, nametau keke mihersantei mun moulien vasi onami mini hetal min envatien onami koa mutolas. Veni, en vati sakien enek, tetal luvos Iv ral min selusien onen koa kas. ✡
4 Naviteni mukok veni melesi keke navong meatin sav keil umai ven kami, avaseini keke asa koa avitehiteni usil Iesu teisav en kei koa komai mevitehiteni, kami mikalah enges mikur anatin eni. Anatin, navong hihiseien one usil Ninin Votut ka more longlongien onen Ahi teisav en hihiseien onomai, kami misi kami mok mivakuri. ✡
5 Meatin keil ekek avise keil sase enges en 'mari eiloheh keil.' Ka inau narvitei havivi mok en keil. ✡
6 Anatin keke narkurtei hihiseien usil sakien ten selusien, ka nakur revi ileilien. Ka merie lati vi anatin ka en sakien keil onomai ka en tounah sav keil koa memumoni navong mero ral min kami. ✡
7 Navong naro ral min kami naling rendemien onak va netan ka nasa maen more longlongien onen Ahi min kami. Ka nasani mukok keke nakilea mahati lat kami ral min more longlongien enek. Ka tei en kami avit hihiseien keil onak avi heisav enges veni narvistei kami mivahuli ranau. ? Mukave? ? Romaltei keke

✡ **10:15:** Rom 15:20 ✡ **10:16:** Umen 19:21 ✡ **10:17:** 1Kor 1:31 ✡ **10:18:** 1Kor 4:4-5 ✡ **11:2:** Efes 5:26-27 ✡ **11:3:** Sen 3:13 ✡ **11:4:** Kal 1:8-9 ✡ **11:5:** 1Kor 15:10; 2Kor 12:11; Kal 2:6,9 ✡ **11:6:** 1Kor 1:17; 2:1,13; Efes 3:4 ✡ **11:7:** 1Kor 9:12,18

naling rendemien onak va netan mukok? !Vuo, asa koa namumoni mal imok! ✡
8 Ka navong namum ral min kami en out Korin, meatin keil en sios sav keil amul asan kataunien minau. Anatin, suval koa navenan mani onen Kristin sav keil keke nakilea moum vatal min kami. ✡
9 Ka navong naro ral min kami ka natamurei en tounah, narmumontei vakeih min kami. Veni Kristin keil en provins ten out Masedonia umai asan asa koa natamurei eni. En avong keil koa va, narmumontei vakeih min kami keke mivakataunau, ka en avong keil emun koa hemai veah, nirmumontei. ✡
10 Naviteni anatin en isen Iesu Kristo keke nil nihasi nau en avong vasi nihat min kami en provins ten out Akea keke namul nasa maen more longlongien onen Ahi. ✡
11 Tei en kami mimundemi keke narkurtei kataunien ran kami veni envatien onak romultei en kami. !Ka, vuo, romukteinek! Ahi kilea keke envatien onak mul en kami houlu mok.
12 Koakeil avise keil en ‘mari eiloheh keil’ amul avis mani lisenges navong asan selusien one. Sakini, inau niles nisa maen more longlongien onen Ahi min meatin keil veni ek rovattei masan ahho min keil keke avahasi keil avahit umen one vatte tas en umen koa komai memul memumoni.
13 Koakeil enek avi eiloheh taluvosien keil. Keil amusin en keil en sakien onen eiloheh anatin keil onen Iesu Kristo keke navong amul amum ral min kami akilea avaluvos kami. ✡
14 Ka ronasil entei sakien one. Veni Temat emun mul musin en kei suval angelo tai koa muohien mul ien.
15 Sakini, ronatimanintei navong rolesi keke meatin toumien keil onen emun amul aliluvos avit asuval meatin toumien onen Ahi koa sakien one mal. Ka en keite ten moulien one, Ahi hesani min keil heite koa mal ten sakien taluvosien keil one.

Pol vit lein umen ka mahien koa kuri veni vi eiloheh anatin onen Iesu Kristo

16 Ek rovattei keke mivandemi keke navi varu. Ka navis kami eris keke mihemaenau mun mahasi nau hesuval koakeil enek ten avong havivis hesuval koa navi varu neli. ✡
17 Navong nihasi nau en tounah keil enek, nirmumontei housil sakien koa Asuv vit moumoni. Vuo, nil niselus hesuval meatin tai koa vi varu enges.
18 Ka veni meatin houlu amul avasi keil musil rendemien keil onen meatin keil ten out netan enges, inau mun nihasi nau hemukonek.
19 Veni nakilea keke kami koa mivit mivi meteisau imok misi kami mivakur hihiseien en koakeil enek avi varu.
20 Veni navong meatin keil umai ka akeih kat kami mivousil rendemien one, kami mimaenis. Kami mimul mimaen keil avenan

✡ **11:8:** Plp 4:15 ✡ **11:9:** 2Kor 12:13 ✡ **11:10:** 1Kor 9:15 ✡ **11:13:** Plp 3:2 ✡ **11:16:** 2Kor 12:6

tounah onami, aling kami en he, avati lat keil en metomi, ka aselus karen kami.
21 ?Mukave? ?Mimundemi keke namemou veni mermumontei vakeih en kami vasuval koakeil enek? Vuo, narmemoutei.

Ka asa koa meatin sav keil amul avasi keil eni, inau mun nihasi nau eni heli (miheilea keke namul naselus varu ke).
22 ?Mukave? ?Keil avit avi Siu keil? Inau mun navi Siu. ?Keil avit avi me-Isrel keil? Inau mun navi koan Isrel. ?Keil avit aka en vatiamal onen avu Ebraham? Inau mun naka en vatiamal onen. ✡
23 ?Mukave? ?Keil avit avi meatin toumien keil onen Kristo? Inau navi meatin toumien tai koa tahos imok en keil. (!Ei, namul naselus suval navi varu varei!) Veni umen keil onak houlu mulin umen keil one, ka inau nuva en eim takeih avong houlu mok mulin keil. Meatin keil amutetah avek avong houlu mok koa asakras emun avahuli, ka navisu en matien avong houlu. ✡
24 Hatte elim (5), Siu keil amutetah avek en wip tai avong hanumau tai ka teindan ehat emun (39). ✡
25 Hatte etel (3), meatin keil amu kikirit inau en ai keil. Hatte tai, vesesal avov vini nau. Hatte etel, namul en sip koa marindu. Ka hatte tai teni, naraheah en atas avong tai ka vongien tai emun. ✡
26 Avong houlu namual ven umen onen Asuv ka en ualien keil onak navisu en avong takeih houlu. En sise, namu koteh oaisal keil ka navisu en tarhena keil. Meatin keil kati onak ten out Isrel akeih kat nau, ka koakeil emun arvitei Siu amumoni keih enau. Navisu en avong takeih en taon keil, en out volvol, ka en atas emun. Ka nalesi keih en hen koakeil aliluvos avit avi tuak en demkatien. ✡
27 Nakur mahien veni namum keih houlu, ka vongien houlu narmatiltei. Avong houlu amai ka mararo kat inau. Avong houlu eisin onak rovinvintei ka nalonge anni houlu. ✡
28 Ka tamun en tounah keil ekek, en avong vasi namundemko houlu ven Kristin keil en sios vasi keil.
29 Veni navong nalonglong en meatin koa demkatien onen memerau, inau mun, nalonge suval namemerau. Ka navong nalonglong eni keke meatin sav keil amul asakin Kristin tai musavoi en demkatien onen, tinok vepeng veni. ✡
30 Munak nihasi nau min kami, nil nihasi nau usil tounah koa hetie lat memerauen onak. ✡
31 Tounah vasi koa navit leini min kami vi anatin. Ahi ka Tata onen Iesu Kristo (koa navati lati lisenges), kei kilea keke narmultei maluvos kami. ✡
32 Avong tai, navong namul en taon ten out Damaskas, avat ten kavmen ekonek koa asuv houlu

✡ **11:22:** Plp 3:5 ✡ **11:23:** 1Kor 15:10 ✡ **11:24:** Dut 25:3 ✡ **11:25:** Umen 16:22; 14:19 ✡ **11:26:** Umen 9:23; 14:5 ✡ **11:27:** 2Kor 6:5 ✡ **11:29:** 1Kor 9:22 ✡ **11:30:** 2Kor 12:5 ✡ **11:31:** 2Kor 1:23

Aretas lingi, kei meng kat meatin keil onen avalei kokoe en meteau ten taon keke avahuli kat inau. ✡
33 Ka tuak keil en demkatien aling nau en atuvoi tai koa arui lati ran ahho ten vieh ten taon enek koa nesa vis nesa, ka arutunau namita netan. Amumoni mukonek keke malohosai ran hen avat ten kavmen enek.✡

12

Pol vit lein tounah koa Ahi vothot eni mini ka en leisanien keil

1 Nil nihasi nau, avaseini herkatauntei nau vuo meatin sav. Nihit leini min kami usil tounah koa Asuv vothot eni minau ka en leisanien keil.
2 Nakilea en Kristin tai* koa, sua teindan ehat (14) muli va, kei, asavul lati vina va en out nesa, vina varei en out koa Ahi ro ien. Nareingeingeni keke va en out enek ral min aven, vuo ninin onen enges vina. Ahi enges varei kilea eni.
3 Anatin, navit risi keke nareingeingeni keke meatin enek vina ral min aven, vuo ninin onen vina, Ahi enges kilea eni.
4 Ka meatin enek, asavul lati vina nesa en out koa tahos vis tahos imok. En out enek, kei raengon tounah keil koa meatin keil ten out netan asakras avaselus usili.
5 Sakini, nihasi nau ven vati meatin enek, ka en usite onak, nihasi nau usil tounah enges koa mul rie lat memerauen onak. ✡
6 Ka munak nihit mahasi nau ven tounah koa namumoni, nirselus varu entei veni vi anatin. Ka narmumontei keke meatin keil avaling eis ten hetetamenien enau valohlin tounah koa ales inau namumoni vuo araengonau namul naviteni. ✡

7 Ka vasakinau marvuvuttei nau ven tounah tetahos koa nalesi, Ahi sani minau tounah tai koa san mahien min avek suval sin vatiai tai koa mavul mul en hilivek.† Anatin, koanek mul san mahien minau lisenges suval eiloheh tai onen Temat ro ral minau vasakinau marvuvuttei nau vahi houlu. ✡
8 Hatte etel napeah Ahi vakulati ranau.
9 Ka kei vit kesi minau vit, "Vuo, nirkulattei ranuk. Ka nikataunuk ven more envatien onak. Koanek hevinvin enuk. Navong keik komerau, hetie lati mok keihoen onak." Sakini, nihasi nau hehi houlu mok hetal min sien ven merauen vasi keil onak keke keihoen onen Kristo val en moulien onak.
10 Sakini, veni nakilea keke namul nakur tounah enek en isen Iesu Kristo, narlongtei vatisa ven merauen keil onak vuo navong meatin keil aselus kutut kat inau. Narmundemkotei navong meatin sav keil amumoni keih minau, asak vis demkatien onak, ka asan mahien minau, veni nakilea

✡ **11:32:** Umen 9:24-25 ✡ **11:33:** Umen 9:23-25 * **12:2:** Pol mul vit usil kei sasen ka leisanien tai koa kei varei lesi. ✡ **12:5:** 2Kor 11:30 ✡ **12:6:** 2Kor 10:8; 11:16 † **12:7:** Meatin houlu amundemi keke meten Pol tisa ka sakin vatin mah houlu (Kal 4:15; 6:11). ✡ **12:7:** Siob 2:6

keke navong namemerau, en avong etin enek, keihoen onen Kristo mul mum keih imok ka enau. ✡

Pol selus usil umen ka envatien onen min me-Korin keil

11 Navong namul navasi nau mukok, namul naselus varu. Ka kami varei misakinau moumoni. Vahi kami etin koa mivahasi nau, veni narvitei havivi mok en koakeil avise keil en 'mari eiloheh keil.' Ka avaseini navi meatin kuren tai, navi eiloheh anatin onen Iesu Kristo. ✡

12 Navong naro ral min kami, avaseini navisu en avong takeih houlu, namules namum. Anatin, namumon merikel keil houlu ka metai savsav keil koa arie lati keke navi eiloheh anatin. ✡

13 ? Mukave? ? Asa varei narmumontei vatal min kami koa namumoni ral min meatin keil en sios sav keil? Tounah tas narmumontei, narvistei kami mivasan mani vakataun nau. ? Sakini, vensa miviteni keke namumoni tisa min kami? ✡

14 Mihetaengon revi. Namul nasak meseinau keke mamai masao en kami eris koa vahi hatte vatel eni. Ka en avong koanek emun, nirvistei kami ven etai tounah. Veni ek rovattei mivasan tounah keil onami minau. Vuo. Ek vati keke mihesan kami minau. Veni nalonge suval kami mivi titiali keil onak. Ka titiali keil arling ruaintei tounah vakataun tata ka mama one. Vuo, vi tata ka mama keke amul aling ruain tounah vakatau titiali keil one eni. ✡

15 Inau nasi nau mok masa vasin tounah onak ka moulien onak emun vakataun kami eni. ? Ka munak envatien onak en kami mariso mukok, vensa varei envatien onami enau havivis? ✡

16 Kami vasi mikilea keke narkurtei tounah ran kami. Ka avaseini, tei en kami amul aselus kutut kat nau avit, "Pol luvos ir ka leh rendemien orer en selusien koa kas."

17 ? Namumoni mukave? ? Koakeil nasila keil umai ven kami asak visi avaluvos kami keke avalah tounah keil onami? !Vuo!

18 Inau navis Taetas vaha vatal min tunali tai keke luvasao en kami. Ka Taetas roluvostei kami keke vakur tounah onami. Ka rendemien ka sakien onomal tas. ✡

19 ? Mukave? ? Kami mimundemi keke tounah vasi koa memul meviteni en leta ekek memumoni vating koe usite onomai? ! Vuo, romukteinek! Tuak ka ahinkuli keil, en meten Ahi, komai koa mekapil ral min Iesu Kristo meselus en anatinien navong meviteni keke tounah vasi koa memumoni, memumoni vakataun kami.

20 Nametau keke navong nimai ven kami, minasuvaltei asa koa ek vati, ka inau ninasuvaltei asa koa kami emi vati. Hetisa ninahotini keke sakien keil onami rovilestei veah, ka minahotini keke ninamai natal min

---

✡ **12:10:** Plp 4:11,13 ✡ **12:11:** 2Kor 11:5 ✡ **12:12:** Rom 15:19 ✡ **12:13:** 2Kor 11:9 ✡ **12:14:** 2Kor 13:1 ✡ **12:15:** Plp 2:17 ✡ **12:18:** 2Kor 8:6,16-18

vurohien. Nametau keke nanahotin selien, hieluien, vurohien, metenan, karien, hithitusilien, tuvutien ka tasilien en kami. ✡
21 Anatin, namul nametau keke navong nimai ris ven kami, Ahi onak nasakin inau nanamemou en metomi ka nanatang veni houlu en kami mirvilestei veah ran tisaen keil onami. Anatin, nametau nanahotini keke mirvilestei veah ran hilehiluen onami, mimules mimatil ral min meatin sav keil koa mirtetalihetei vatal min keil, ka mimumon tisaen savsav keil ral min avemi koa rie lati keke memouen onami tovuol. ✡

13

Selkatien ekor
1 Koanik vahi hatte etel eni keke numai masao en kami. Kei hesuval asa koa Tus Votut viteni navong vit, *"Navong meatin tai vit mesav tai mum tisa, meatin helu vuo hetel koa tellesi keke vi anatin telhesuv lat selusien onen." Duteronomi 17:6* ✡
2 Navong numai ris hatte elu keke masao en kami, nasel kat kami keke nirsantei mun avong min koakeil amum tisa. Ka kosa emun, avaseini narrotei vatal min kami, ek vati masel kat ris keil. Munak nimai ris, nisan varein mahien min koakeil amum tisa mulamu ka amules amumoni kosa.
3 Veni mivit mivales anatinien keke Iesu Kristo mul selus ka enau, hervitei tuetin mihelesi. Navong nimai, miherlestei mun merauen onak, ka mihelesi suk keihoen koa Iesu Kristo sani minau keke nakilea masan mahien min kami.
4 Anatin keke meatin houlu avit Iesu Kristo rie lat merauen onen navong amuti kati en aiveave ka mat. Ka koanek rie lat keihoen onen Ahi koa sakin kei moul eris ran matien. En vati sakien enek, komai koa memum veni mevi meatin enges koa memerau, ka navong mehemai keke mevalei usil tisaen keil onami, miheles keihoen onen Ahi koa mekuri en isen Iesu Kristo. ✡
5 Tetai en kami helei rahit moulien onen vahotini keke demkatien onen vi anatin ka Iesu Kristo mul en moulien onen. Anatin, mihesak vis demkatien onami. Hetisa munak mihehotini keke mimul miluvos en demkatien onami. ✡
6 Ka munak mihehotini keke demkatien onami vi anatin, hetie lati keke umen koa memumoni ral min kami suval eiloheh keil vi anatin. Ka hetie lati mun keke merluvostei kami.
7 Komai mevis Ahi hekataun kami mihermumontei mun tounah hetisa. Mervistei vamukonek vatie lati keke metahos, ka veni emai rovattei mevasan mahien min kami. Hesakini, avaseini munak meatin tei avit memum romaltei, kami mihoumon tounah koa hemal.
8 Ka tounah koa memumoni, memumoni vatie lat anatinien onen Ahi, ka

✡ **12:20:** 2Kor 2:1-4 ✡ **12:21:** 2Kor 13:2 ✡ **13:1:** 2Kor 12:14; Dut 19:15; Mat 18:16; 1Tim 5:19 ✡ **13:4:** Plp 2:7-8 ✡ **13:5:** 1Kor 11:28 ✡ **13:8:** 1Kor 13:6

mesakras mevoumon etai
tounah vaha kat anatinien
onen. ✡
9 Sakini, avaseini munak
meatin tei avit komai
mememerau, mesi komai
navong melesi keke kami
mikeih en demkatien onami.
Ka mevis keke kami mihe-
mai mihetolas en sakien vasi
keil onami.
10 Sakini, namutis
selkatien keil ekek min kami
navong namul soutin ran
kami keke navong nimai ris
masao en kami, nasakras
mal masan mahien min
kami hetal min keihoen
koa Ahi Asuv sani minau.
Veni kei san keihoen koanek
minau mahati lat kami eni,
rovitei keke maleh lin kami
mivaha netan. ✡
11 Tuak ka ahinkuli keil,
mihesi kami. Nasentulai
en kami ral min rendemien
ekor ekek: miheling revi
tounah, mihousil selkatien
keil onak, rendemien on-
ami hetas, ka miheto en
tomat hetal min kami.
Hemukonek, Ahi ten enva-
tien ka tomat heto ven kami.
✡
12 Miheav kat kami en en-
vatien onen Ahi.✡
13 Ka meatin vasi keil onen
Ahi ekonek amul aviten
‘more visokon’ one vat min
kami.
14 More envatien onen
Asuv Iesu Kristo, envatien
onen Ahi, ka viluen onen
Ninin Votut hel ven kami
vasi.

✡ **13:10:** 2Kor 2:3; 10:8,11 ✡ **13:11:** Plp 4:4; Rom 15:33 ✡ **13:12:** Rom 16:16; 1Kor 16:20; 1Pit 5:14

Selusien koa helamu ten Kalesia

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis tus koanik✡ en sua 49 AD (sua keil katau en avong Iesu avasi), katau en ualien rohtoh keil onen,✡ ka mulamu en avong koa avat keil ten sios ten out Serusalem arondan vituai en sua 50 AD keke avaselus usil usite onen Kristin keil koa arvitei Siu.✡

? Isei vuli rohtoh en selusien koanik?

Pol mutis selusien keil ekek va ven Kristin keil koa aro en provins ten out Kalesia. Va rohtoh min keil en sua 46-48 AD✡ en ualien telamu onen navong va en out Pisitia Antiok, Aekoniam, Listra ka Derbi. En Pisitia Antiok, Pol ka Banabas luselus min Siu keil ka min koakeil emun arvitei Siu. Ka Siu keil alikat rasilin keilu luva ran taon one. Evus, luva en out Aekoniam ka luvotini vatte tas, meatin houlu asi keil ven more longlongien onealu, ka tei en Siu keil avathat rea en meatin keil va kat keilu keke avalikat rasilin keilu luvaha ran taon one.✡ Evus, luva en taon keilu ten out Listra ka Derbi. Ka en out keilu ekek, luvitehiten selusien onen Ahi min meatin keil. En taon ten out Listra, Ahi mumon merikel tai ka en Pol ka sakin meatin tai koa alen tisa mai ris tahos. Sakini, koakeil ten out enek koa arvitei Siu asak visi avaha netan min keilu suval luvi ahi elu. Ka navong Siu keil ekonek alesi, umai ka vesesal avov vini Pol.✡ Ka Ahi sakin Pol moul eris ka kei ral min Saelas lumum havivi tamun ral min meatin keil ten out enek. Keilu lusakin keil umai akeih tamun en demkatien one, ka lurie lat meatin keil koan keke umai avi elda keil avalosil kat sios hau enek.✡ Evus, Pol ka Saelas luva ris en out Antiok.

Navong Pol ka Saelas lulokovein koakeil ten provins ten out Kalesia, tei en Siu keil umai ka avilehiles rendemien onen Kristin keil ten sios hau keil ekek.✡ Aviteni keke Kristin vasi keil usil kat mengkatien keil onen Siu keil, suval mengkatien ten vekahoi ka mengkatien keil taanien.✡ Ka aviteni emun keke Pol rovitei eiloheh tai anatin onen Ahi.✡ Ven koanik, en selusien ekek, Pol en vati vahit kilea usite onen✡ ka asa varei vi vatte ten demkatien onen Kristin keil.✡

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vatalimal en rendemien onen me-Kalesia keil usil isei rie lat kei keke vamai vahi eiloheh tai – Tei en Siu keil umai aviteni keke Pol rovitei eiloheh tai anatin ka more longlongien koa

✡ :: Kal 1:1 ✡ :: Umen 13:4–14:28 ✡ :: Umen 15 ✡ :: Umen 13:4–14:28
✡ :: Umen 14:1-5 ✡ :: Umen 14:8-20 ✡ :: Umen 14:21-25 ✡ :: Kal 1:6-9
✡ :: Kal 3:1-5 ✡ :: Kal 1:11-12; 2:7-8 ✡ :: Kal 1:12–2:10 ✡ :: Kal 3:26–4:7
✡ :: Kal 1:11-12

kei mul selus usili ka en rendemien onen enges.✡ Sakini, Pol selus usil ualien onen mulamu en avong koa mai vi Kristin tai.✡ Evus, Pol selus usili mukave Iesu rie lat kei ka sakini kilea vatte ten more longlongien,✡ ka mukave kei rokurtei hihiseien keil onen ran eiloheh keil sav.✡ Ka navong mai selus min eiloheh sav keil, keil along kilea anatinien ten hihiseien onen keke demkatien en Iesu Kristo enges vi sise koa meatin keil akilea avamai avamal en meten Ahi.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien onen me-Kalesia keil usil asa varei vi vatte ten more longlongien – Tei en Siu keil umai ka aviteni keke Kristin vasi keil, koakeil avi Siu ka koakeil emun arvitei Siu, iha en vekahoi,✡ ian anien koa muto en meten Ahi,✡ ka usil kat mengkatien sav keil emun onen Siu keil.✡ Ka Pol viteni keke meatin keil umai amal en meten Ahi ka en demkatien en Iesu Kristo enges.✡ Kei viteni keke munak iha en vekahoi, hetie lati keke arlingtei mun demkatien one en asa koa Kristo mumoni en usite one. Hesakini, demkatien one hehi heisav enges.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien onen me-Kalesia keil usil asa koa Kristin keil akilea avoumoni – Navong tei en Siu keil aviteni min Kristin keil keke imai imal en meten Ahi navong usil revi mengkatien keil onen Siu keil, suval koa amul asak visi avasakin keil avahi slev ten mengkatien keil enek.✡ Ka Pol viteni keke Kristo sakin Kristin keil amaluv tuai ran keihoen ten mengkatien keil onen Siu keil.✡ Ka anandemtei anahit amaluv keke akilea avoumon tisaen.✡ Vuo, keil amaluv keke avousil asa koa Ninin Votut en vat keil avoumoni.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien onen me-Kalesia keil usil umen onen Ninin Votut en moulien one – Tei en Siu keil akeih kat Kristin keil en provins ten out Kalesia keke usil katiat en mengkatien ka sakien onen Siu keil, ka anandem ramattei usil Ninin Votut. Ka Pol vit kilea keke Ninin Votut vi vatte ten moulien onen Kristin keil,✡ veni mul moul en tin meatin keil koa aling demkatien one en Iesu Kristo,✡ mul rie lati keke avi titan Ahi keil,✡ ka mul viles sakien onen Kristin keil keke avaleisungein sakien keil onen Iesu.✡

Vati rendemien tai ten selusien koanik mul en Kalesia 2:16

Ir rokilea kosa keke meatin tovuol vamai vamal en meten Ahi en sise keke kei musil kat revi mengkatien keil onen Siu keil. Ir rokilea keke meatin vasi akilea avamai avamal en meten Ahi

---

✡ :: Kal 1:13-14 ✡ :: Kal 1:15-17 ✡ :: Kal 1:18-24 ✡ :: Kal 2:1-21 ✡ :: Kal 2:3; 5:2; 6:12 ✡ :: Kal 2:12 ✡ :: Kal 2:4,10; 3:2 ✡ :: Kal 2:16; 3:6,22; 5:5 ✡ :: Kal 5:2-3 ✡ :: Kal 5:1 ✡ :: Kal 5:1 ✡ :: Kal 5:13 ✡ :: Kal 5:16 ✡ :: Kal 2:20 ✡ :: Kal 3:2-5 ✡ :: Kal 4:6 ✡ :: Kal 5:16,22-25

navong keil aling demkatien one en Iesu Kristo. Ka ir romai rokur anatin en Iesu Kristo keke rovamai rovamal en meten Ahi ven demkatien orer, rovitei ven sakien koa romusil revi mengkatien keil onen Siu keil.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Pol selus usili mukave kei mai vi eiloheh tai ka kur more longlongien onen ka ven Iesu Kristo varei. (1:1–2:21)
2. Pol vihiseini keke Kristin keil umai amal en meten Ahi ka en demkatien one en Iesu Kristo, ka rokatei en mengkatien keil onen Siu keil. (3:1–4:31)
3. Pol vihiseini keke Kristin keil amaluv ran keihoen ten mengkatien keil, ka ran keihoen ten tisaen ka matien emun. Ka amaluv keke akilea avousil Ahi vatal min kataunien onen Ninin Votut. (5:1–6:18)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1-2 Inau, eiloheh Pol, ral min Kristin keil ten out ekok mesan selusien koanik vat min kami, Kristin keil ten sios keil en provins ten out Kalesia. Ka rovitei vangi meatin tai koa arie lat inau mahi eiloheh tai, vuo keke mahat maselus min kami. Ka vi Iesu Kristo ral min Ahi Tata orer, koa sakini moul eris ran matien, koa keilu lurie lat inau mahi eiloheh onealu.✡

3 Navis keke more envatien ka tomat onen Ahi Tata orer ka Asuv Iesu Kristo heto hetal min kami. ✡

4 Iesu san moulien onen ka mat ven tisaen keil orer. Kei mumoni mukonek musil rendemien onen Ahi keke vasakin ir rovamaluv ran tounah keil koa tisaso en avong kosa. ✡

5 Ahi mariso mok ka mal keke rehehati lat isen hehina vio … keite teni hetovuol. Anatin.

Selkatien keke Kristin keil ihuli kat more longlongien koa vi anatin koa akuri tuai

6 Inau namutimanin navong nakur longlongien keke kami mimul milokovein Ahi koa rie lat more envatien onen min kami ven asa koa Iesu Kristo mumoni, ka koa vise kami mimai mivi onen. Anatin, milokoveini ka miviles mimusil longlongien tateisav tai.

7 Ka asa koa mimul mimusili rovitei mun more longlongien. Veni tei en Siu keil e vati avahiles anatinien ten more longlongien usil Iesu Kristo vamai vahi heisav enges. Ka keil asakin rendemien onami vamai valanglango. ✡

8-9 Ka inau naviteni anatin min kami keke munak meatin tai vat min kami ka vitehiten longlongien tamun koa teisav en asa koa komai mevisein kami eni tuai, mahien koa Ahi hesani mini hemariso mok ka keite teni hetovuol. !Anatin, avaseini vahit vahi eiloheh sav tai, vuo vi angelo tai ten out nesa

✡ **1:1-2:** Kal 1:11-12; Umen 20:24 ✡ **1:3:** Rom 1:7; Plp 1:2; Flm 1:3 ✡ **1:4:** Kal 2:20; 1Tim 2:6; Taet 2:14; 1Sion 5:19 ✡ **1:7:** Umen 15:1,24

varei, munak longlongien onen teisav en asa koa kami mikuri tuai, kei heha en Ahang koa sakras vamat!✡

10 Kami milong kilea ka en selusien takeih onak keke narmultei masak visi keke masakin meatin keil avasi keil venau. Ka ek vati li keke Ahi enges vasi kei venau. Veni munak nisak visi keke moumon meatin keil avasi keil venau, suval koa tei en meatin keil amul aviteni, nasakras emun mahi meatin toumien tai onen Iesu Kristo. ✡

Pol selus usil umen koa Iesu Kristo rie lati keke vakuri

11 Tuak ka ahinkuli keil, ek vati mivailea keke more longlongien koa navitehiteni tuai min kami rokatei en rendemien onen etai meatin.

12 Veni more longlongien koanik, narkurtei ran etai meatin vuo ran hihiseien onen mesav tai. Ka vi Iesu Kristo varei koa vit kilea more longlongien koanik minau. ✡

13 Kami milonge keke, mulamu, namusil katiat en mengkatien keil onen Siu keil. Koanik vi anatin. En avong enek, navi vativieh en Kristin keil. Namu purun keil houlu, ka nasak visi mou lin Sios onen Ahi. ✡

14 Nasa vasi moulien onak keke makur vasin hihiseien onen Siu keil. Ka ileilien onak mulin meatin keil houlu koa sua one mariso mok mulin onak. Nasak visi mousil vasin sakien keil koa avu keil onomai ten avong mulamu asani min komai. ✡

15-16 Ka nareingeingeni keke, mulamu en avong koa avasi inau, Ahi si kei vatie lat inau moumon mari umen tai veni. ✡ Anatin, ven more envatien onen mariso, kei vise inau ka vothot en Natnali minau. Mumoni mukonek keke maha mahitehiten more longlongien usili min koakeil arvitei Siu. Ka navong vothot en Natnali minau,✡ narvatei keke mahis etai meatin sav vahiseinau usili.

17 Ka narvatei en out Serusalem keke maha maselus vatal min koakeil umai avi eiloheh keil mulamu enau. Ka namea, nuva en out volvol en kantri ten out Arebia. Ka katau suk, nuva ris en taon ten out Damaskas.

18 Evus, navong sua etel (3) muli, nuva en out Serusalem keke masao en Pita, ka naro ral mini wik elu nges. ✡

19 Ka nales elda Tiemes, tunali Asuv Iesu. Ka eiloheh sav keil narlestei keil. Keil arviseintei inau usil more longlongien koa nakuri. ✡

20 Asa koa namul namutisi min kami avi anatin, narmultei maluvos kami. ✡

21 Evus, nuva en provins elu ten out Siria ka Silisia.

22 Ka Kristin keil en sios ten provins ten out Sudea arlei kileatei inau veah.

23 Keil araengoni enges keke, “Meatin koa mulamu mul sak purun koakeil aling demkatien one en Iesu,

✡ **1:8-9:** 1Kor 16:22 ✡ **1:10:** 1Tes 2:4 ✡ **1:12:** Kal 1:1 ✡ **1:13:** Umen 8:3; 22:4-5; 26:9-11 ✡ **1:14:** Umen 22:3 ✡ **1:15-16:** Aes 49:1; Ser 1:5; Rom 1:1 ✡ **1:15-16:** Umen 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18; Kal 2:7 ✡ **1:18:** Umen 9:26 ✡ **1:19:** Mat 13:55; Mak 6:3 ✡ **1:20:** Umen 9:30

moulien onen viles tuai. Ka kosa, kei mul vitehiten more longlongien koa, mulamu, kei sak visi vou lini."
24 Ka navong keil alonge mukok, avati lat isen Ahi ven asa koa mumoni en moulien onak.

2

Eiloheh sav keil alei kilea anatinien ten more longlongien koa Pol mul vitehiteni

1 Sua ouhat (14) mai muli, ka nuva ris en out Serusalem ral min Banabas. Ka Taetas emun musil komal. ✡
2 Nuva en out Serusalem suval koa Ahi vothot eni minau keke moumoni. Ka navong narokol out Serusalem, narondan ral min koakeil enges ales keil suval avi avat keil ten sios. Ka navit mesein more longlongien koa namul navitehiteni min koakeil arvitei Siu. Ek vati keke avat keil ekek avalong kilea eni ka avamae eni, veni ek rovattei mahotini keke umen koa namumoni tuai vuo koa numoni nahi heisav enges.
3 Ka navong avat keil along selusien keil onak, amaeni keke meatin keil umai amal en meten Ahi ka en sise ten demkatien one ka rokatei en sise ten vekahoi. Ka keil alei kilea keke Taetas, koa musil inau, vi tue en demkatien, avaseini vi koan Gris koa rovatei en vekahoi. Avat keil enek ten sios armumontei vakeih mini vahit vaha en vekahoi.
4 Ka, en avong enek, tei en meatin keil koa aliluvos avit avi Kristin amul akapil suai en tondanien onomai. Keil umai keke avalong suain usite koa navit ir, Kristin keil koa roling demkatien orer en Iesu Kristo, romaluv ran mengkatien keil onen Siu keil. Veni e vati avakeih kat ir keke rovousil kat mengkatien keil onen Siu keil ka rovamai rovahi slev keil teni. ✡
5 Ka komai mermaetei varei en rendemien one keke Kristin vasi keil usil kat mengkatien keil onen Mosis hesuval avi Siu keil. Memulomal keih en anatinien ten more longlongien koa memul mevisein kami eni vasakini mikilea veah mivaling demkatien onami eni ka mivousili.
6 Ka navong naselus ral min koakeil ekek ales keil suval avi avat keil ten sios, nalesi keke asakras avasesorin en etai ris tounah vatal min hihiseien keil koa namul navitehiteni min meatin keil. Ka avaseini mukonek, ek rovattei mailea munak meatin keil amul avati lat isen avat keil ekek vina nesa, veni meatin tovuol vamarite vuo vahi havivi en meten Ahi. ✡
7 Anatin, avat keil ekek arsesorin en etai tounah vatal min hihiseien keil onak, ka alei kilea keke Ahi rie lat inau keke masan more longlongien onen min koakeil arvitei Siu. Anatin, rie lat inau en vati sakien koa rie lat Pita keke vasan more longlongien onen min Siu keil. ✡

✡ **2:1:** Umen 15:2 ✡ **2:4:** Umen 15:1,24; Kal 1:7; 5:1,13 ✡ **2:6:** Dut 10:17 ✡ **2:7:** Umen 9:15; 22:21

8 Avat keil enek alei kilea keke Pita vi eiloheh onen min Siu keil ka en keihoen koa Ahi sani mini keke voum vatal min keil. Ka en vati sise ekek, keil emun alei kilea keke Ahi san keihoen minau keke moum vatal min koakeil arvitei Siu vasuval eiloheh onen min keil.
9 Anatin, navong Tiemes, Pita ka Sion, koa avi vatiseng keil ten sios ten out Serusalem, alonge mukave Ahi rie lat more envatien minau en usite koa mul rokol kat umen onak ral min koakeil arvitei Siu, akur revi komal Banabas ral min he matu ten lahruaien. Telsi keitel keke komal melvikiti melvaha ka melvoum vatal min keil, ka keil ihikiti um hetal min Siu keil.
10 Avis komal enges keke melvoumon tounah tai. Avis komal melhesan kataunien min Kristin keil ten out Serusalem koa tounah one tovuol. Ka nasi inau navong nalonge veni mul tuai en rendemien onak keke moumoni. ✡

Pol ralimal en Pita vit Kristin keil anousiltei mengkatien keil onen Siu keil keke avamai avamal en meten Ahi

11-12 Ka, en avong tai, Pita mai sao en komai en taon ten out Antiok. Ka navong emai, kei kanian vituai ral min koakeil arvitei Siu.✡ Evus, elda Tiemes sila tei en meatin keil onen umai ales komai en out Antiok. Keil amul en vangi Kristin keil koa amundemi avit meatin vasi keil iha en vekahoi mau keke avamai avamal en meten Ahi. Ka navong meatin keil enek umai, Pita viles ka rokapiltei mun vatal min Kristin keil koa arvitei Siu. Anatin, kei rokaniantei mun vatal min keil veni metauni keke Siu keil anandem natisa eni. Sakini, navong nalesi keke sakien onen viles mukonek, naselus keih mini en meten Kristin sav keil.
13 Ka navong Kristin sav keil ten out Antiok koa avi Siu ales sakien onen Pita, keil emun aleisungein sakluvosien onen. Ka Banabas emun lei ras sise onen ka leisungeini.
14 Ka navong nalesi keke sakien koa Pita mumoni ka koakeil aleisungeini romaltei ka romusiltei anatinien ten more longlongien orer, naselus keih min Pita en mete navit, "Tuak, keik kovi Siu tai, ka en avong tei, kosi kei keke kovalokovein mengkatien keil onen Siu keil vales. Anatin, kokanian vituai ka komumon sakien keil suval hit kovi tai en koakeil arvitei Siu. ? Sakini, kosa, vensa varei komul koviles rendemien onom kokeih kat koakeil arvitei Siu keke usil kat sakien keil onen Siu keil, sakien keil koa keik varei komul kolokoveini?" Anatin, naselus mini mukonek.

Meatin vasi keil umai amal en meten Ahi navong keil aling demkatien one en Iesu Kristo enges

15 ? Ka mukave en usite onomai, Siu keil? Vi anatin keke mevi Siu navong avasi

✡ **2:10:** Umen 11:29-30 ✡ **2:11-12:** Umen 11:5-18

komai. Ka roles koakeil arvitei Siu koa armusiltei mengkatien keil orer suval avi meatin tisa keil en meten Ahi.
16 Ka avaseini mukok, ir vasi rokilea suk keke meatin tovuol kilea vamai vamal en meten Ahi en sise koa mul musil revi mengkatien keil onen Siu keil. Romul rokilea keke meatin vasi keil umai amal en meten Ahi navong aling demkatien one en Iesu Kristo, ka rovitei veni romul romusil revi mengkatien keil onen Siu keil. ✡
17 Ka navong romul roviteni keke Kristo enges kilea vasakin ir rovamai rovamal en meten Ahi, rie lati keke rolei kilea rovi meatin tisa keil suval etin koakeil arvitei Siu. ? Ka mukave, vi Kristo koa mul sakin ir romai rovi meatin tisa keil? ! Vuo, romukteinek!
18 Ka vahit mahiles maha ris masuv kat mengkatien keil onen Siu keil koa naleh lini tuai ka mahisein mesav keil emun eni, vahi anatin keke mahi meatin tisa tai koa narali koteh ren Ahi. Ka narmumontei vamukonek.
19 Veni navong nalei kilea keke nasakras mamai mamal en meten Ahi vaka en mengkatien keil onen Siu keil, Ahi kur moulien matu onak koa namusil katiat mengkatien keil onen Siu keil, ka muti kati en aiveave ral min Iesu Kristo. En avong enek, moulien matu onak emat ka mengkatien keil umai avi heisav enges minau. Ka Ahi mumoni mukonek minau keke nakilea mamoul mahati lat kei enges vatal min moulien hau onak. ✡
20 Sakini, rovitei mun inau koa namoul, ka vi Ninin onen Iesu Kristo koa mul moul en inau. Sakini, kosa, tounah keil vasi koa namumoni en avek, namul namumoni ral min demkatien en Natin Ahi. Vi kei koa en vat inau ka san moulien onen vamat vahinat inau. ✡
21 Inau nakilea keke Ahi les ir suval romal veni more envatien onen mariso mok. Sakini, nirsak vistei malomal en maluen onak vaka en mengkatien veni, hemukonek, hetie lati keke nalei heisav en maluen koa sa maeni ka en Kristo ven more envatien onen. Veni, vahit meatin tai kilea vamal vaka en mengkatien keil onen Siu keil enges, vasuval tei en keil amul aviteni, matien onen Iesu Kristo vi heisav enges. Ka rokilea keke koanek rovitei anatin.

3

Ahi san tokolkatien keil onen ka en sise ten demkatien, ka rovitei en sise ten mengkatien keil onen Siu keil

1 O me-Kalesia keil, sakien onami mul rie lati keke mivi unu keil enges. ? Vensa varei mimaen meatin keil umai aluvos kami ral min selusien one avit mihousil kat mengkatien onen Siu keil keke mivamai mivahi Kristin keil anatin en meten Ahi? Veni, en metomi,

✡ **2:16:** Umen 15:10; Rom 3:20,28; 4:5; 11:6; Efes 2:8; Kal 3:11; Sam 143:2 ✡ **2:19:** Rom 7:6 ✡ **2:20:** Sion 13:1; 17:23; 1Sion 3:16; Kal 1:4; 1Tim 2:6; Taet 2:14

inau navit kilea mukave Iesu Kristo mat en aiveave.
2 Mihehit kilea li minau. ? Ahi san Ninin Votut min kami veni mimusil kat revi mengkatien keil onen Siu keil? Vuo. San Ninin Votut min kami veni miling demkatien onami en more longlongien usil Kristo.
3 ? Sakini, vensa mimul mimumon sakien onen unu keil? Veni, mulamu, mimual rohtoh en sise ten demkatien ka en keihoen onen Ninin Votut. Ka kosa, mimul misak visi mivatokol keite ten sise enek vaka en keihoen onami enges.
4 Munak mihehiles ran sise ten demkatien koa vi anatin, mahien keil koa mikuri tuai ven demkatien onami, mikur heisav eni enges.
5 Ka navong Ahi san Ninin Votut min kami ka mumon merikel keil ven kami, romumontei veni mimusil kat revi mengkatien keil onen Siu keil. Mumoni veni milong more longlongien usil Iesu Kristo ka mikur anatin eni.
6 Rokilea koanek vi anatin veni suval asa koa Tus Votut viteni usil Ebraham vit, *"Ebraham ling demkatien onen en hatkatien onen Iahova. Ka ven koanek, Iahova si veni ka les moulien onen mal en meten." Senesis 15:6* ✡
7 Sakini, tahos mikilea keke vi koakeil akur demkatien varei avi vatiamal kati onen Ebraham.
8 Ka Ahi ling kati tuai keke voumon sise keke koakeil arvitei Siu akilea avamai avamal en meten vaka en demkatien. More longlongien koanik, Ahi vit luvati min Ebraham mulamu vit, *"Ka keik kihi sise ten tokolkatien onak heha min vatiamal vasi keil ten out netan." Senesis 12:3* ✡
9 Ven koanik, tokolkatien onen Ahi mul en koakeil vasi akur demkatien suval koa Ebraham kuri. ✡
10 Ka sesendaen tai mul en koakeil vasi asak visi avousil kat mengkatien keil onen Siu keil keke avamal en meten Ahi.* Veni Tus Votut onen Ahi viteni vit, *"Sesendaen hel en koakeil vasi armum vasitei tounah vasi keil koa amutis kati en mengkatien keil onen Mosis." Duteronomi 27:26*
11 Rokilea keke meatin tovuol kilea vamai vamal en meten Ahi vaka en mengkatien keil ekek veni rolonge keke, *"Koakeil amusil Ahi ral min demkatien, keil amal en meten." Habakuk 2:4* ✡
12 Ka koakeil asak visi keke avamai avamal vaka en sise ten mengkatien keil, keil armusiltei mun sise ten demkatien. Ka sise koa amul ien keih. Koanek suval asa koa selusien onen Ahi viteni koa vit, *"Meatin koa san kei keke voumon mengkatien keil onen Ahi, kei houmon keil vasi." Levitikas 18:5* ✡
13 Ka avaseini keke sesendaen tai mul emai en koakeil vasi armum vasitei mengkatien keil onen Ahi, Iesu Kristo sakin ir romaluv ran mahien ten sesendaen

✡ **3:6:** Rom 4:3 ✡ **3:8:** Sen 18:18; Umen 3:25 ✡ **3:9:** Rom 4:16 * **3:10:** Mengkatien keil onen Siu keil avi houlu ramat, ka meatin tovuol kilea voumon keil vasi. ✡ **3:11:** Rom 3:20; Kal 2:16; Rom 1:17; Hib 10:38 ✡ **3:12:** Rom 10:5

koanek. Veni kei kur vasin mahien ten sesendaen orer suval koa amutisi en Tus Votut avit, *"Sesendaen mul en meatin koa mat murur en vatiai tai." Duteronomi 21:23* ✡

14 Sakini, ka en asa koa Iesu Kristo mumoni, tokolkatien koa Ahi vat kati min Ebraham kilea vamai en koakeil emun arvitei Siu. Anatin, Iesu kur mahien orer keke rokilea rovakur Ninin Votut vaka en sise ten demkatien. Koanik vi Ninin Votut koa kei vat kati keke hesani min meatin keil onen.

Ahi vat kati keke hesan tokolkatien onen min koakeil enges akur demkatien

15 Tuak ka ahinkuli keil en demkatien, nihit kilea rendemien koanik min kami heka en sakien tai ten moulien orer. Navong meatin elu lumae en lingkatien tai, keilu lumumon hatkatien takeih tai ral min keilu. Evus, lumutis kati ka luling isealu mul ien. Ka navong luretalihe evus, meatin sav emun sakras valing kat etai ris selusien eni, vuo voumoni vamai vahi heisav enges.

16 Ka, suval koanek, navong Ahi mumon hatkatien takeih onen ral min Ebraham, mumoni emun ral min *'kei koa hekistal eni.' Senesis 17:7*✡ Tus Votut rovitentei vahit mumoni ral min *'**koakeil** ikistal eni.'* Veni navong viteni vit *'**kei** koa hekistal eni,'* mul selus usil meatin tas. Ka meatin enek vi Iesu Kristo.

17 Namul naselus usil hatkatien koanik keke matie lati min kami keke mengkatien keil koa Mosis sani min Siu keil rosakintei hatkatien takeih koa Ahi mumoni ral min Ebraham vamai vahi heisav enges. Vuo, romukteinek. Veni Ahi mumon hatkatien takeih onen ral min Ebraham mulamu en avong koa san mengkatien keil onen min keil. Anatin, sua handred ehat hanumau tai ka halualim emun (430) mai muli, ka Ahi san mengkatien keil ekek esuk min Mosis. Ka mengkatien keil ekek asakras avoumon hatkatien koa mulamu vamai vahi heisav enges. ✡

18 Veni tokolkatien koa Ahi vat kati min Ebraham, kei kur maeni suval sanien tai. Rokurtei veni mum vasi mengkatien keil. Veni, vahit meatin kilea vakur tokolkatien enek vaka en sise sav ten mengkatien keil, voumon hatkatien onen Ahi vamai vahi heisav enges. Ka rolei kilea keke Ebraham kur maen tokolkatien ka en hatkatien onen Ahi. ✡

19 ? Munak meatin keil umai amal en meten Ahi enges ka en demkatien, vensa suk Ahi san mengkatien keil min meatin keil onen? Ahi san mengkatien keil ekek min me-Isrel keil veni amumon tisaen lisenges. Ka san mengkatien keil ekek min keil keke avalei kilea tisaen keil one vatokol avong koa *'kei koa hekistal'* en Ebraham, koa Ahi varei vat kati mini, hemai hekistal. Ka

✡ **3:13:** Rom 8:3; Kal 4:5; 2Kor 5:21 ✡ **3:16:** Sen 12:7; 13:15; 24:7 ✡ **3:17:** Eks 12:40 ✡ **3:18:** Rom 4:14; 11:16

mengkatien keil, Ahi sani min angelo keil koa asani suk min Mosis keke vahi ongon vahisein me-Isrel keil eni. ✡
20 Navong Ahi san mengkatien onen min me-Isrel keil, sani min keil ka en Mosis enges. Ka navong kei mumon hatkatien takeih onen ral min Ebraham, Ahi, kei sasen enges, mumoni. Sakini, hatkatien takeih onen hetetamen imok mulin mengkatien koa sani ka en Mosis.
21 Vahesa meatin tai hehiteni hehit, "Ahi mul vilehiles rendemien onen veni, mulamu, san hatkatien, ka katau suk, san mengkatien keil onen." Ka vuo, romukteinek. Veni vahit vahi anatin keke mengkatien mul koa kilea vasan moulien min ir, kilea emun voumon ir rovamal en meten Ahi. Ka mengkatien sakras vasan moulien vuo voumon ir rovamal. ✡
22 Ka Tus Votut onen Ahi vit kilea eni keke meatin vasi keil ten out netan amul en eim takeih ten tisaen, ka asakras avalong kat mengkatien keil onen. Ahi mumoni mukonek keke kilea voutut moulien onen koakeil vasi aling demkatien one en Iesu Kristo vasuval koa vat kati. ✡
23 Navong Kristo romaitei veah, komai, Siu keil, memul en eim takeih ten tisaen enek, ka vi mengkatien keil onomai varei koa mul lei kokoe en komai. Evus, en avong koa mal, Ahi vothot eni keke meatin tai kilea vamaluv vaha ran eim takeih enek vaka en sise ten demkatien. ✡
24 Sakini, Ahi san mengkatien koanik keke helosil kat komai ka hetalimal en komai heha hetokol avong koa Kristo hemai hekistal ka hesakin koakeil aling demkatien one eni imal en meten. ✡
25 Ka veni Kristo mai tuai, komai, Siu keil, koa meling demkatien onomai eni tuai mermultei mun en hehen mengkatien koanik.
26 Ka kami vasi koa miling demkatien onami en Iesu Kristo mivi titan Ahi keil anatin. ✡
27 Veni navong avi baptaes en kami en isen Iesu Kristo, rie lati keke mikapil ral min Kristo ka mikur moulien hau suval koa mimusin en kami en eisin hau tai. ✡
28 Sakini, rovitei tounah munak meatin tai vi Siu vuo rovitei Siu, maluv vuo vi slev tai koa mul en hen mesav, vi meahos vuo ahin. Anatin, rovitei tounah veni kami vasi mikapil vituai ral min Iesu Kristo tuai ka mimai mivi vangi meatin keil tas. ✡
29 Sakini, navong mikapil vituai ral min Iesu Kristo, mimai mivi titan Ebraham keil, ka mihekur tokolkatien keil koa Ahi vat kat rohtoh eni mini.✡

4

Koakeil aling demkatien one en Iesu Kristo ikur

✡ **3:19:** Rom 5:20; Umen 7:38,53; Hib 2:2 ✡ **3:21:** Rom 8:2-4 ✡ **3:22:** Rom 3:11-19; 11:32 ✡ **3:23:** Kal 4:3 ✡ **3:24:** Rom 10:4 ✡ **3:26:** Sion 1:12 ✡ **3:27:** Rom 6:3; 13:14 ✡ **3:28:** Rom 10:12 ✡ **3:29:** Rom 4:13

tokolkatien koa Ahi vat kati min Ebraham ka min ir koa rovi titan keil

1 Keke mahit kilea min kami, nihiteni hemukok. En teim tai, ehon tai kilea keke, en avong tai koa hel hemai, tounah keil koa amul en hen tata onen imai ihi onen. Ka avaseini mukok, navong vi titiali veah, kei suval slev tai en usite koa rokurtei keihoen en teim onen tata onen.
2 Tounah keil koa amul en hen tata onen, meatin sav keil alosil kati hetokol avong koa tata onen ling kati keke heha en hen natnali.
3 Koanik suval ir etin. Navong rorkurtei veah demkatien, suval koa rovi titiali keil veah, ka romusil sakien ka mengkatien keil ten out netan. Ka mengkatien keil ekek alei kokoe en sakien keil orer suval rovi slev keil teni enges. ✡
4 Ka, en avong kati koa Ahi ling kati tuai keke hekistal ien, kei sila Natnali mita en out netan ka en ahin tai. Ka avasi vi Siu tai koa mul en hehen mengkatien onen Siu keil. ✡
5 Ahi sila keke vasakin ir koa romul en hehen mengkatien keil rovamaluv rani. Ka sakin ir romaluv keke kilea vakulat ir rovamai rovahi titan keil keke rokilea rovakur tokolkatien keil vasi koa vat kati keke vasani min onen keil. ✡
6 Ka veni mimai mivi titan Ahi, kei san Ninin onen Natnali emai ro en tinomi. Ka Ninin Votut koa rie lati keke mivi titiali keil onen anatin mul vise Ahi en usite onami vit, "Tata, tata onak eli." ✡
7 Sakini, kami mirvitei mun slev keil. Ka mivi titiali keil kati onen Ahi. Ka mihekur tokolkatien vasi keil koa kei vat kati keke titan keil ikuri. ✡

Pol sel kat Kristin keil keke anahilestei ran sise ten demkatien koa amul ien

8 Navong kami, me-Kalesia keil, mirkileatei veah Ahi, mivi slev keil onen ahi keil koa arvinvintei keke meatin keil avahise keil en ahi ka avaha netan min keil. ✡
9 Ka, kosa, mimai mikilea en Ahi anatin. Vuo hetahos imok nihiteni keke Ahi mai kilea en kami. ?Sakini, vensa emi vati mivahiles ka mivousil ris mengkatien keil ten out netan ka sakien heisav keil koa sakras voutut kami? ?Vensa emi vati mivamai mivahi slev keil teni hati tamun?
10 Nalonge keke mimul mivouhou revi min avong votut keil en wik keil, en avati keil, ka en sua keil emun suval etin Siu keil amul amumoni veni mimundemi keke hesakin kami mihemai mihemal en meten Ahi.
11 Nametauni keke tounah vasi keil koa navisein kami eni ka namumoni en kami hemai hehi heisav enges.
12 Sakini, napeah kami, tuak eli keil en demkatien, keke mihemai mihesuval inau koa namaluv ran keihoen ten mengkatien keil. Ka mihendem kati keke

✡ **4:3:** Kal 3:23; Kol 2:20 ✡ **4:4:** Efes 1:10; Sion 1:14; Rom 1:3 ✡ **4:5:** Kal 3:13; Rom 8:15 ✡ **4:6:** Rom 8:15-16 ✡ **4:7:** Rom 8:17; Kal 3:29 ✡ **4:8:** 2Kron 13:9; Aes 37:19; Ser 2:11; 1Kor 8:4-6

navong numai ven kami mulamu, navong mirmusiltei veah mengkatien keil onen Siu keil, inau numai nasuval kami etin. ✡

Navong numai rohtoh ven kami, mimumoni tahos minau.

13 Mihendem kati keke numai en provins ten out Kalesia veni mesaien tai mul purun avek. Ka sakini, nakilea navitehiten more longlongien min kami.

14 Ka avaseini keke mesaien onak mumoni keih min kami keke milei kat inau, mirpuruntei inau ka mirseseintei nau. Kami mikur revi inau suval navi angelo tai onen Ahi, vuo suval navi Iesu Kristo varei.

15 Ka en avong enek kami emi vati mok keke mivakataun inau. Namundem kati keke misak mesei keke mivakulat metomi keke mivasani minau munak sakien enek kilea vakataun inau en mesaien onak. ?Ka envatien koa mirie minau mulamu va kave?

16 ?Mukave, numai mahi vativieh vatal min kami veni naviten anatinien onen Ahi min kami? ✡

17 Siu keil ekek koa amusil kat mengkatien keil enges, umai asak visi avahou lat kami. Ka armultei avoumoni keke avakataun kami. Vuo. E vati avasakin kami mivahi vativieh en inau koa namusil kat anatinien keke mikilea mivahou lat keil imok en rendemien onami.

18 Sakien koa meatin tai mul vou lat meatin sav vi more sakien tai munak mumoni musil rendemien koa tahos. Koanek anatin en avong vasi ka roviteis navong namul vesesal ven kami.

19 Envatien onak mul en kami suval mivi titiali keil onak. Ka kosa, nalonge mah ven kami hatte tamun suval koa navi mama onami. Veni suval eisiluk mul mah ven kami hetokol avong koa sakien keil onen Kristo hemai hekistal en moulien onami.

20 Ek vati maha mato vatal min kami keke nakilea mahiles selkatien takeih onak vamai vahi selusien tetahos. Ka namul naselus mukok min kami veni namundemko houlu ven sakien keil onami.

Koakeil amusil kat mengkatien avi slev keil teni, ka koakeil amusil kat demkatien amaluv revi

21 Kami koa emi vati keke mivousil mengkatien keil onen Siu keil, hetahos mihelong asa koa aviteni en tus ten mengkatien koa Mosis mutisi.

22 Veni kei mutisi keke Ebraham, natnali elu. Kur tai ka en ahin koa vi slev. Ka kur natnali tamun ka en ahin koa maluv. ✡

23 Natnali koa kuri ka en slev, avasi musil rendemien onen meatin keil enges. Ka natnali koa kuri ka en ahin koa maluv, avasi musil hatkatien onen Ahi. ✡

24 Ahin keilu ekek luvi tatavolien tai usil hatkatien takeih elu koa Ahi mumoni koa luteisav en keilu. Hatkatien takeih koa Ahi mumoni en Vatihou Senae ral min mengkatien keil onen,

✡ **4:12:** 1Kor 2:3 ✡ **4:16:** Amos 5:10 ✡ **4:22:** Sen 16:15; 21:2 ✡ **4:23:** Rom 9:7-9

koanek suval Hakar. Veni koakeil amusil mengkatien keil ekek umai avi slev keil teni suval natin Hakar emun vi slev. ✡
25 Ka kosa, Hakar vi mama onen koakeil aro en out Serusalem. Koanek anatin veni keil amul semau amusil kat mengkatien keil koa Ahi sani min me-Isrel keil navong kei mumon hatkatien takeih ral min keil en Vatihou Senae en kantri ten out Arebia.
26 Ka Serusalem hau mul en out nesa koa maluv ran tounah keil ten out netan ekek. Ka koakeil amusil hatkatien takeih hau iha ito ien. Veni ir koa romaluv ran keihoen ten mengkatien keil ekek ka roling demkatien orer en Kristo, ir rosuval natin Serah koa maluv. ✡
27 Koanik suval asa provet Aesea mutisi navong vit,
"Kisik, keik koa titam tovuol.
Kisau hetal min sien,
keik koa korlongtei
veah eisilum val
vamah ven etai tivava.
Veni titiali keil onen ahin koa
vi lumalum ihi houlu
mok
helin titiali keil onen ahin
koa meatin kuri." Aesea 51:1
28 Tuak ka ahinkuli keil, ka en sise ten demkatien, kami mimai mivi titiali keil ten hatkatien koa Ahi vat kati min Ebraham suval Aesak. ✡
29 Ka Siu keil koa avi slev ten mengkatien keil asuval Ismael koa avasi ka en rendemien onen meatin keil enges. Veni Ismael sak visi vapurun Aesak koa avasi ka en rendemien onen Ninin onen Ahi, suval etin sakien koa Siu keil amul asak purun kami eni kosa. ✡
30 ?Ka Tus Votut viten sa usili? Mul viteni vit, *"!Sila lat slev enek keilu natnali luvaha! Veni natin slev enek herkur etai tounah onen tata onen. Ka tounah keil vasi koa mul en hen hehi onen natin ahin enges koa maluv." Senesis 21:10* ✡
31 Tuak ka ahinkuli keil en demkatien, ir rorsuvaltei titiali onen ahin koa vi slev. Ka rosuval titiali onen ahin koa maluv.✡

5

1 Kristo mumon ir romaluv keke rehemaluv vasi. Sakini, mihelomal hekeih ka minamaentei mun meatin keil anoumon kami minamai minahi slev keil ten mengkatien keil. ✡

Kristo sakin ir romaluv vasi keke rehervitei slev ten mengkatien keil

2 !Mihetaengon revi! Inau, eiloheh Pol, naviteni keke munak kami mihousil rendemien onen Siu keil ekek, ka miheha en vekahoi keke mivamai mivamal en meten Ahi, tounah keil koa Kristo mumoni tuai en usite onami sakras emun vakataun kami.
3 Anatin, navit risi keke koakeil vasi amaeni keke avaha en vekahoi keke avamai avasuval Siu keil, amul amaeni emun keke avousil kat mengkatien vasi keil one. Ka meatin tovuol kilea voum vasi.

✡ **4:24:** Rom 8:15; Kal 5:1 ✡ **4:26:** Hib 12:22; Rev 3:12; 21:2,10 ✡ **4:28:** Rom 9:7; Kal 3:29 ✡ **4:29:** Sen 21:9 ✡ **4:30:** Sion 8:35 ✡ **4:31:** Kal 3:29 ✡ **5:1:** Sion 8:32,36; Kal 2:4; 5:13; Umen 15:10

4 Ka kami vasi koa mivit mivasak visi mivamai mivamal en meten Ahi vaka en mengkatien keil onen Siu keil, mimul mira koteh kami ran Kristo, ka mimul misesein more envatien onen Ahi.

5 Ka en usite orer, romundesini keke rehelomal en meten Ahi, ka hehiteni keke romal en meten veni roling demkatien orer en Kristo. Anatin, rehetosin more avong enek hetal min keihoen koa Ninin Votut sani min ir.

6 Veni ir koa rokapil vituai ral min Iesu Kristo, rovitei tounah munak meatin tai va en vekahoi vuo rovatei en vekahoi. Asa koa vi hetetamen imok munak meatin tai ling demkatien onen en Kristo. Ka munak demkatien onen vi anatin, envatien onen en Ahi ka meatin sav keil hetie lati. ✡

7 Mulamu, mimuloh tahos en lohlohien ten demkatien onami. ?Isei varei san rendemien tatisa min kami keke minalohtei mun nousil sise ten anatinien?

8 Rendemien tatisa ekek romaitei min kami vaka ven Ahi koa vise kami keke mivahi titiali keil onen. ✡

9 Hihiseien taluvosien koa mikuri suval is ten veret. Veni is koa havivis kilea vahiles vaha en mari pesin tai ten pulaoa ka vasakin keil vasi vatatahou vamai vamarite mok. Ka hihiseien taluvosien tas kilea vapurun mari vangi meatin keil keke avousili. ✡

10 Ka nakur anatin eni keke Asuv Iesu hesakin kami mihemae en rendemien onak. Ka min koakeil amul avilehiles rendemien onami, Ahi hesan mahien hehi houlu min keil.

11 Tuak ka ahinkuli keil, munak kami milonge keke namul navisein meatin keil keke avaha en vekahoi keke avamal en meten Ahi, koanek rovitei anatin. ? Veni, vahit vahi anatin, vensa suk Siu keil amul veah asak visi avapurun inau? Ka keil amumoni mukonek veni hihiseien onak romaltei en rendemien one navong naviteni keke demkatien en Iesu Kristo koa emat en aiveave kekes mengkatien keil onen Siu keil. ✡

12 !Koakeil koa amul apurun rendemien onami ral min selusien keil usil vekahoi, namundemi keke vatahos imok vahit keil avoum vasi, ka avatei lat out lou one varei vaha!

13 Tuak ka ahinkuli keil, Ahi rie lat kami keke mivamaluv ran vati mengkatien keil ekek. Ka avaseini mimaluv mukok, minandemtei minahit mimaluv keke mikilea mivoumon tisaen keil vasi koa emi vati. Ka mimaluv keke mivakataun Kristin sav keil veni emi hehathat kami. ✡

14 Veni mengkatien keil vasi amul tuai en mengkatien tas koa vit, *"Envatien onom hel en meatin sav keil hesuval koa keik em vat keik eris."* *Levitikas 19:18* ✡

15 Ka munak kami Kristin keil mivikiti keke mivat

✡ **5:6:** 1Kor 7:19; Kal 6:15 ✡ **5:8:** Kal 1:6 ✡ **5:9:** 1Kor 5:6 ✡ **5:11:** 1Kor 1:23 ✡ **5:13:** 1Pit 2:16 ✡ **5:14:** Mat 5:43; 19:19; 22:39; Mak 12:31; Luk 10:27; Rom 13:9; Tiem 2:8

kami vasuval mivi huli rendan keil, mihelekat revi keke kami minaat purun vasitei kami.

Kristin keil umon sakien keil enges koa Ninin Votut en vat keil avoumoni

16 Sakini, namul nasel kat kami keke mihousil Ninin Votut en ualien ten demkatien onami. Veni munak mihousil asa koa Ninin Votut en vat kami mivoumoni, mihermusiltei mun envatien ten avemi. ✡

17 Veni asa koa avemi en vati voumoni mul vae ral min asa koa Ninin Votut en vat kami mivoumoni. Ka asa koa Ninin Votut en vat kami mivoumoni mul vae ral min asa koa avemi en vati voumoni. Keilu lumul luvae kat keilu en rendemien onami, ka lusakini keke misakras mivousil asa enges koa kami varei emi vati mivoumoni. ✡

18 Ka munak kami mimusil revi asa koa Ninin Votut en vat kami mivoumoni, mirmultei mun en hehen mengkatien keil onen Siu keil. ✡

19 Sakien keil koa rie lati keke meatin keil amul amusil envatien ten ave mukok: amul amatil ral min mesav keil koa artetalihetei vatali, amul amumon sakien tisa keil koa romutotei en meten Ahi, ka amul asan keil keke avousil sakien keil koa ave enges en vati. ✡

20 Keil uva netan min ahi sav keil ka amul amumon eimas. Sakien keil one vilelau en vurohien, selkututien, ka avi elu kat mesav keil. Keil asak visi avahati lat sase en keil vahina nesa, aselus keih kat mesav keil, ka ariti vas meatin keil.

21 Rendemien one mul en tounah onen mesav keil, amunmun, amumon sakien keil ten sise, ka amul amumon vati sakien sav keil koa amukonek. Kosa, inau namul nasel kat kami suval koa namul nasel kat kami eni mulamu, navong naro semau ral min kami, keke meatin keil koa amumon vati sakien keil ekek asakras avales tokolkatien keil koa Ahi hesani min titan keil en out koa kei vi Asuv Houlu ien.

Sakien keil koa rie lati keke Ninin Votut mul en moulien orer anatin

22 Anatin, sakien onami heteisav. Veni, munak vi anatin keke Ninin Votut mul en moulien onen meatin keil, sakien one hetie lati. Keil ihilelau en envatien, sien, ka tomat. Rendemien one hetetaveah, umoni hetahos min mesav keil ka ikataun keil, ka mesav keil ilea iling desien one en keil. ✡

23 Sakien one hemerau ka ilea avalekat revi sakien keil one. Mengkatien tovuol koa vahiteni min meatin keil keke anoumontei more sakien keil ekek. ✡

24 Sakini, koakeil avi meatin keil onen Iesu armusiltei mun envatien ten ave vatal min sakien ka rendemien tatisa keil teni. Anatin, suval koa amuti kat moulien matu orer en aiveave. ✡

✡ **5:16:** Rom 8:4; Kal 5:25 ✡ **5:17:** Rom 7:15-23; 1Pit 2:11 ✡ **5:18:** Rom 6:14; 7:4 ✡ **5:19:** 1Kor 6:9-10; Efes 5:5; Rev 22:15 ✡ **5:22:** Efes 5:9 ✡ **5:23:** 1Tim 1:9 ✡ **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5

25 Munak Ninin Votut mul
en moulien orer anatin,
rehemaeni helamun sakien
keil orer ka hehisein ir en
sakien sa koa rehoumoni. ✡
26 Sakini, hetahos keke
ronahasitei ir, ronasak vistei
rovamai rovahi hetetamen
imok valin mesav keil, ka en-
vatien orer nalentei tounah
onen mesav keil. ✡

6

Kristin keil ikataun mesav keil

1 Tuak ka ahinkuli keil,
munak mivotini keke tai en
tuomi keil mot en tisaen,
kami, koa mimusil Ninin Vo-
tut keih, miheha mihetali-
mal eni en sise koa hemerau
enges. Ka navong mimu-
moni, mihelekati keke kami
emun minamottei en tisaen.
✡
2 Navong Kristin sav keil
avotini keih en moulien one,
hetahos keke mihekataun
keil. Heka en sakien enek,
mihoum vasin asa koa Kristo
meng kat ir keke rovoumoni.
✡
3 Ka munak meatin tai
mundemi keke kei vi hetetа-
men imok mulin mesav keil,
kei mul luvos kei sasen ka
sakras voumon etai tounah
koa tahos.
4 Hemal keke tetai en
meatin keil ilei rahit sasen
en sakien keil onen keke
heilea munak tahos vuo
tisa. Hesakini, kei kilea
valonge vatahos ven sakien
keil onen, ka herlei rahittei
sakien onen mesav keil. ✡
5 Veni mal keke tetai en
kami houm vasin asa koa
mul en hen keke voumoni. ✡
6 Ka mal emun keke
koakeil akur kataunien ka
en hihiseien onen tiser tai
isa ris kataunien heha mini.
✡
7 Minaluvostei kami eris,
Ahi hermaentei kami mi-
nandem seseintei hiasuvien
onen. Veni vi anatin keke kei
helei rahit usite onen meatin
vasi ka hesakin keil ian ris
heite ten asa koa aluhi en
moulien one.
8 Veni meatin koa luh ti-
saen musil asa aven en vati,
kei hean heite teni koa hehi
matien. Ka meatin koa
luh tahosien musil asa Ninin
Votut en vati, Ninin Votut
hesakini hean heite teni koa
hehi moulien ten lisenges. ✡
9 Sakini, avemi namahtei
keke mivoumon sakien teta-
hos keil. Veni, munak re-
herlokoveintei more umen
orer, reheles heite teni hek-
istal en avong kati teni. ✡
10 Sakini, en avong vasi
koa ir roles ahho tai teni,
ir rehoumon asa koa tahos
vakataun meatin vasi keil,
ka hemarite mok min
koakeil koa avi tuer keil en
demkatien.

Selusien ekor

11 *Inau, Pol varei, namul
namutis selusien ekor ekek
ral min hek koa leta keil teni
amariso mok mukok.*
12 Kristin keil keisom
koa avi Siu amul asak
visi avakeih kat kami keke
mivaha en vekahoi keke Siu
sav keil isi keil ven umen
one. Ka amul amumoni
mukonek veni amundemi

✡ **5:25:** Rom 8:4; Kal 5:16 ✡ **5:26:** Plp 2:3 ✡ **6:1:** Mat 18:15; Tiem 5:19 ✡ **6:2:** Rom 15:1 ✡ **6:4:** 1Kor 11:28; 2Kor 13:5 ✡ **6:5:** Rom 14:12 ✡ **6:6:** 1Kor 9:11,14 ✡ **6:8:** Sion 3:6; 6:63; Rom 8:13 ✡ **6:9:** 2Tes 3:13 ✡ **6:12:** Kal 5:11

avit irkurtei mun sakvisien keil en hen Siu sav keil veni amul amusil Iesu koa emat en aiveave. ✡
13 Siu keil koa uva en vekahoi tuai, keil emun armusil revitei mengkatien vasi keil onen Siu keil. Ka keil e vat kami mivaha en vekahoi veni e vati avahasi keil veni min Siu sav keil.
14 Ka en usite onak, inau nihasi nau enges housil matien onen Iesu Kristo, Asuv orer. Matien onen sakin inau emun numat en usite ten tounah keil ten out netan veni usite onak tovuol ien. Ka tounah keil ten out netan irmumontei mun tounah enau, veni usite teni tovuol enau. ✡
15 Ka en meten Ahi, rovitei tounah munak meatin tai va en vekahoi, vuo rovatei. Ka asa koa hetetamen imok munak meatin tai kur moulien hau vuo rokurtei. ✡
16 Koakeil amusil rendemien ekek, keil varei avi meatin keil anatin onen Ahi, ka kei hetie tomat ka more envatien min keil. ✡
17 Ka inau nasel kat kami keke minamaentei mesav keil anaselus natisa naha kat usite onak. Veni vi inau koa nakur voneite keil ten mahien en avek ven umen onak min Iesu. ✡
18 Tuak ka ahinkuli keil, nasentulai min kami ral min hisien koanik: more envatien onen Ahi heto en tinomi ven asa koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni en usite onami. Anatin.

✡ **6:14:** 1Kor 1:31; 2:2 ✡ **6:15:** 1Kor 7:19; Kal 5:6; 2Kor 5:17 ✡ **6:16:** Sam 125:5; 128:6 ✡ **6:17:** 2Kor 4:10

Selusien koa helamu ten Efeses

? Isei mutis selusien koanik?

Vi Pol, eiloheh tai onen Iesu Kristo, koa mutis tus koanik✡ en sua 60 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi) navong mul en eim takeih en mari taon ten out Rom.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanik va ven Kristin keil koa aro en taon ten out Efeses,✡ ka kilea keke Kristin keil en out sav keil emun ihuli. Pol va mum rohtoh ral min meatin keil ten out Efeses en sua 53 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), en keite ten ualien elu onen.✡ Tei en meatin keil ten out Efeses avisi keke vato vatal min keil, ka Pol seseini veni mul musil sise onen vaha en out Serusalem ka en rovattei vatoun. Evus, en ualien etel onen,✡ Pol va ris en out Efeses, ro ral min keil✡ ka visein revi keil sua etel.✡ Evus, Pol ling Timoti keke voum vatal min Kristin keil ten out Efeses.✡ Evus, katau en avong koanek, navong Pol va keke vasan sanien tai min koakeil tounah one tovuol en sios ten out Serusalem, avat keil ten sios en out Efeses umai avisu en Pol en taon ten out Maelitas koa rovitei soutin ran taon ten out Efeses. En out enek, keil aselus ekor ral min Pol ka amis veni Pol viteni keke irlestei mun.✡ Sakini, Pol romutistei selusien koanik keke vatalimal en etai tounah koa romaltei. Ka mutis selusien koanik vahisein keil usil umen kati ten Sios onen Iesu Kristo. Ka mutisi emun vasel kat keil il ilomal hekeih en demkatien one, ka ilekat revi keke sakien keil one hemal revi mok.

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vahiseini keke lingkatien onen Ahi tahos imok – Pol visein keil keke more envatien onen Ahi mariso vis mariso mok,✡ more longlongien mul selus usil tounah keil koa tahos imok en out nesa koa umai avi one ka en asa koa Kristo mumoni en usite one,✡ ka muohien ten hetetamenien onen Ahi mariso imok.✡ Pol viteni mun vit, "Ahi rie lat kami mivakur tounah keil koa atahos imok koa kei vat kati vasani min meatin keil onen."✡ Ka en selusien onen, rokilea Pol rendemi keke tounah keil koa Ahi ling kati atahos imok.

Pol en vati vahiseini keke Iesu Kristo vi vatte ten tounah keil koa Ahi ling kati voumoni – Pol vihiseini keke, ka en Iesu Kristo, Ahi rie lat ir romai rovi titiali keil onen,✡ ka rie lat revi mok keke heling tounah vasi keil onen heha en hen Kristo ka en hen koakeil emun akapil vituai ral mini.✡

✡ :: Efes 1:1 ✡ :: Efes 4:1; 6:20; Umen 28:30-31 ✡ :: Efes 1:1 ✡ :: Umen 15:36–18:22 ✡ :: Umen 18:23–21:16 ✡ :: Umen 19:1-20 ✡ :: Umen 20:31 ✡ :: 1Tim 1:3 ✡ :: Umen 20:17-38 ✡ :: Efes 1:7; 2:7 ✡ :: Efes 3:8 ✡ :: Efes 3:16 ✡ :: Efes 1:18 ✡ :: Efes 1:4-5 ✡ :: Efes 1:10-11

Ka en asa koa Kristo enges mumoni, Ahi mutut moulien orer ka sakin ir romoul.✡ Ka en Kristo, Siu keil ka koakeil arvitei Siu keil umai avi vangi meatin keil tas.✡ Ka Ninin onen Kristo mul en tin Kristin keil ka mul sakin keil amumon sakien keil vasi one ral min envatien.✡

Pol en vati vahiseini keke Kristin keil avi Sios onen Iesu Kristo ka mal keke um vituai hesuval aven hetas – Avaseini keke Kristin keil aka en out savsav keil, vuo aselus en selusien keil tateisav, vuo sakien keil one atateisav, Kristin keil avi vangi meatin tas✡ veni Ninin Votut one tas✡ ka demkatien one tas.✡ Ka Ninin Votut mul san sanien keil min Kristin vasi keil ten Sios keke vakataun Kristin sav keil avamai avakeih tamun en demkatien one keke keil imai isuval Kristo varei.✡

Pol en vati vahisein keil keke mal Kristin keil iling rendemien keil one heha netan keke um housil rendemien onen Kristin sav keil – Pol viteni vit mal keke Kristin keil iling rendemien one heha netan. Ahin keil hetal min meatin keil one,✡ titiali keil hetal min tata ka mama keil one,✡ ka slev keil emun hetal min masta keil one.✡

Pol en vati vahiseini mukave demkatien onen Kristin keil kilea vamai vakeih tamun – Pol viseini keke Kristin keil isak mesein keil ven vaeen ten demkatien suval koa avi meatin tavaeen keil. Ka keil ivae hetal min anatinien, maluen, tomat, desien, demkatien, ileleien keke Ahi mutut moulien one, ka selusien onen Ahi.

Vati rendemien tai ten selusien koanik vi Efeses 4:4-6

Anatin, ir koa rokur demkatien rokilea rovato en tomat veni rovi aven tas. Ka desien orer tas keke vi anatin Ahi hesan tounah vasi keil koa mul en hen min ir koa vise ir rovahi onen. Ir romul romusil Asuv tas koa vi Kristo; romul rokur anatin en hihiseien tas; ka avi baptaes en ir keke rovapil en demkatien tas. Ir rova netan min Ahi tas koa vi Tata orer vasi. Kei vi avat orer, mul moul en tiner, ka mul mum en moulien orer.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Pol viseini keke Iesu Kristo koa vi vatte ten lingkatien keil onen Ahi. (1:1–3:21)
2. Pol viseini keke mal Kristin keil um vituai keke um vasin asa koa Ahi en vat keil avoumoni. (4:1–6:24)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol, koa Ahi rie lat inau keke mamai mahi eiloheh tai onen Iesu Kristo, ek vati masan selusien onak vahat min kami, meatin keil onen Ahi koa miro en taon ten out Efeses. Kami mimul mirie lati keke demkatien

✡ :: Efes 2:5-10 ✡ :: Efes 2:16 ✡ :: Efes 3:16-17 ✡ :: Efes 4:3 ✡ :: Efes 4:4 ✡ :: Efes 4:5 ✡ :: Efes 4:11-13 ✡ :: Efes 5:22-23 ✡ :: Efes 6:1-4 ✡ :: Efes 6:5-9 ✡ **1:1:** 1Kor 1:1; Kol 1:1

onami keih ka kami mikapil tuai ral min Iesu Kristo. ✡
2 Namul navis keke more envatien ka tomat onen Ahi Tata orer ka Asuv Iesu Kristo hel ven kami.

Tounah keil koa Iesu mumoni sakin ir rovi meatin kati keil onen

3 Ir rosan masmasien va min Ahi koa vi Tata onen Iesu Kristo, Asuv orer. Ven apiluen orer ral min Iesu Kristo, Ahi rokol kat ir ral min sanien vasi keil koa ka en out nesa. ✡
4 En avong mulamu, navong Ahi romumontei mau out netan, envatien onen mul tuai en ir ka rie lat ir keke vapil en ir vatal min Kristo. Kei mumon koanik vasakin ir rovahi votut ka moulien orer vamal vasi en meten. ✡
5 Ahi ling kati tuetin tuai keke hekur kan ir rovamai rovahi titan keil vaka en tounah keil koa Iesu Kristo mumoni. Ahi mumoni mukonek musil rendemien onen veni si kei houlu keke voumoni. ✡
6 Anatin, Ahi rie lat ir keke rovahati lat isen vahina nesa ven more envatien koa kei mul rie lati min ir. Avaseini rormumon etai tounah keke rovakur more envatien enek onen, ka kei rie lat more envatien min ir ven tounah keil koa Natnali mumoni, Natnali koa envatien onen mul ien. ✡
7 Ahi rie lati tuai keke more envatien onen mariso ramat en sise koa vul lat ir ran mahien ten tisaen ka en ran Natnali. Ven koanik, kosa, kei mul lele tahos en ir. ✡
8 Anatin, more envatien onen koa rie lati min ir mariso mok. Ahi vi meteisau ka kilea tounah vasi keil.
9 Sakini, si kei vahothot eni min ir lingkatien suai onen koa kei ling kati voumoni vaka en Iesu Kristo. ✡
10 Veni Ahi ling kati tuai keke navong avong teni hemal, kei helah ruain tounah vasi keil koa amul en out nesa ka out netan, ka heling Kristo varei keke hemai hehi avat teni. ✡
11 Ahi mul sakin tounah vasi keil mai kistal musil lingkatien ka rendemien onen. Ka musil rendemien onen, Ahi rie lat komai mu, Siu keil, keke mevapil vatal min Kristo. Ka sakini, kei rie lat komai memai mevi meatin keil kati onen. ✡
12 Mumoni mukonek vasakin komai koa mekur anatin en Kristo mulamu, mekilea mevamoul keke mevahati lat isen Ahi vahina nesa.
13 Ka kami mun, koa mirvitei Siu, milong more longlongien ten anatinien usil Kristo, ka mikur anatin eni. Sakini, Ahi mutut moulien onami ka san Ninin Votut min kami koa kei vat kati keke hesani hemai. Ka Ninin Votut ekek mul rie lat anatinien teni keke mivi onen. ✡
14 Anatin, navong Ahi san Ninin Votut ekek min kami, rie lati keke mul maen

✡ **1:3:** Efes 2:6 ✡ **1:4:** Sion 15:16; 17:24; 2Tes 2:13; Efes 5:27; Kol 1:22 ✡ **1:5:** Sion 1:12 ✡ **1:6:** Mat 3:17; Kol 1:13 ✡ **1:7:** Kol 1:14,20; Efes 2:7 ✡ **1:9:** Rom 16:25; Efes 3:3,9 ✡ **1:10:** Kal 4:4; Kol 1:16,20 ✡ **1:11:** Rom 8:28-29 ✡ **1:13:** Kol 1:5; Efes 4:30

tounah keil koa amul en hen avamai en her. Ka rie lati emun keke Ahi vul lat ir tuai, ka, en avong tai, hekur ir reheto vituai hetal mini en out nesa hesuval meatin kati keil onen. Sakini, rehehati lat isen koa vi hetetamen imok hehina nesa. ✡

Pol vis ven me-Efeses keil keke avalei kilea tounah keil koa Ahi mul mumoni en usite one

15 Inau nalong usil demkatien onami en Asuv Iesu ka sakien ten envatien koa mirie lati min meatin keil onen Ahi. Ka ven tounah tetahos keil ekek koa Ahi mul mumoni ka en usite onami, namul navis ven kami. ✡

16 Anatin, en avong vasi koa namul namundem kat kami en hisien, lisenges, namules nasan masmasien min Ahi ven kami.

17 Namul navis Ahi, Tata onen Iesu Kristo, Asuv orer koa mariso mok, keke hesakin kami mihilelau en meteisauen heka en Ninin Votut onen. Ka navis keke Ninin Votut onen hesakin kami mihemai miheilea revi kei hehi houlu mok. ✡

18 Hesakini, navong Ahi hesehen rendemien onami, miheilea revi tahosien ka tounah keil koa atahos imok koa kei vat kati vasani min meatin keil onen en avong koa hemai veah, ka mikilea mivandesini vatal min rendemien tetaveah keke mihekuri. ✡

19 Ka navis emun keke kami miheilea revi keihoen onen koa mariso mok koa kei mum ral mini en moulien orer koa romul rokur anatin en Kristo. ✡

20 Ka en keihoen koanik koa mariso vis mariso mok, kei sakin Kristo moul eris ran matien, ka lingi rondan en usite matu onen en out nesa. ✡

21 Sakini, Kristo vi houlu mok mulin hetetamen savsav keil: koakeil avi avat keil en out nesa, ka koakeil emun avi avat keil en out netan; asuv houlu keil koa alosil kat out tai koa mariso, ka asuv keil koa alosil kat out koa havivi. Isen vina nesa mok mulin isen hetetamen keil koa akur keihoen mulamu vuo koa akur keihoen kosa, ka helin koakeil emun ikur keihoen en avong keil koa hemai. ✡

22 Ahi ling tounah vasi keil koa amul en hen uva en hen Kristo, ka mumon kei mai vi avat onen meatin keil onen koa avi Sios onen. ✡

23 Sios vi aven. Ka Kristo mul sien Sios onen ral min moulien ka keihoen onen en vati sakien koa kei mul sien tounah vasi keil ral min moulien ka keihoen onen.✡

2

Ahi san moulien hau min ir koa rokapil vituai ral min Iesu Kristo

1 Mulamu, Ahi les kami suval koa mimat tuai veni kami milong sesein ren ka

---

✡ **1:14:** 2Kor 1:22; 5:5 ✡ **1:15:** Kol 1:4; 1:3; 1Tes 1:2 ✡ **1:17:** Kol 1:9-10; Aes 11:2 ✡ **1:18:** Efes 4:4; Kol 1:12 ✡ **1:19:** 2Kor 13:4; Kol 2:12 ✡ **1:20:** Sam 110:1; Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Hib 1:3; 8:1; 10:12; 12:2 ✡ **1:21:** Kol 1:16; 2:10 ✡ **1:22:** Sam 8:6; Rom 12:5; 1Kor 12:27; Efes 4:15; Kol 1:18 ✡ **1:23:** Efes 4:10; Kol 1:19 ✡ **2:1:** Efes 2:5; Kol 2:13

tisaen keil amul en moulien onami. ✡
2 En avong enek, kami mimusil kat sakien tatisa keil ten out netan ka mimumon tounah keil koa Temat en vati. Kei vi asuv houlu onen ninin tisa keil koa amuka en out vasi en teilang, ka kei mul mum en moulien onen koakeil arlong kattei Ahi. ✡
3 Ir vasi rosuval keil enges koa vurohien onen Ahi mul kat keil, veni romusil kat asa koa er vati keke vasakin aver valonge vatahos eni. Anatin, mulamu, vurohien onen Ahi mul en ir veni, en avong avasi rohtoh en ir etin, rendemien keil ten tisaen amul tuai en ir suval meatin sav vasi keil ten out netan, ka mal keke rehekur mahien veni. ✡
4 Ka veni enmahisien onen Ahi mariso ramat ka envatien onen min ir houlu mok, kei mutut moulien orer.
5 Sakini, navong ir romul veah rumat en meten ven longrasien orer, kei sakin ir rovapil vituai vatal min Kristo. Ka en meten Ahi, veni rokapil vituai ral min Kristo, suval koa kei sakin ir rovamoul vatal mini. Anatin, ven more envatien onen enges, Ahi mul mutut moulien onami. ✡
6 Ka veni romoul vituai ral mini, suval koa sakin ir romoul eris ran matien ral mini, ka ling ir rorondan en out nesa ral min Iesu Kristo keke rehelosil kat tounah keil vasi hetal mini. ✡
7 Ahi mumoni mukonek keke, en avong keil koa hemai, kei kilea vatie lati keke more envatien onen mariso ramat ka kei mul mumoni tahos min ir koa rokapil vituai ral min Iesu Kristo. ✡
8 Anatin, ka en more envatien onen Ahi enges, kei mutut kami veni mimul miling desien onami en Kristo. Mirkurtei moulien ten lisenges vaka en etai tounah koa kami enges mimumoni. Vuo, moulien ten lisenges enek vi sanien tai koa Ahi varei mul sani. ✡
9 Anatin, moulien enek rovitei ui umen onen etai meatin keke kilea vahasi kei veni.
10 Ahi mum revi ir rovahi heite hau mukok veni rokapil vituai ral min Iesu Kristo. Ahi mumoni mukonek keke rehoumon umen keil tetahos onen koa ling kati tuai keke rovoumoni. ✡

Ka en Iesu Kristo, meatin vasi keil avinvin enges en meten Ahi

11 Hetahos kami, me-Efeses keil, mihendem kati keke, navong avasi kami, mirvitei Siu. Siu keil avise kami en 'koakeil arvatei en vekahoi.' Ka aselus usil vekahoi koa hen meatin mumonis en hati aven meatin keil. ✡
12 Mihendem kati keke mivi isei mulamu, en avong koa mirkapiltei veah vatal min Kristo. Veni, en avong

✡ **2:2:** Kol 3:7; Taet 3:3; Sion 12:31; Efes 6:12; 5:6 ✡ **2:3:** Kol 3:6 ✡ **2:5:** Efes 2:1; Kol 2:13; Luk 15:24,32; Rom 6:13; Umen 15:11; Efes 2:8 ✡ **2:6:** Kol 2:12 ✡ **2:7:** Efes 1:7 ✡ **2:8:** Umen 15:11; Kal 2:16; Efes 2:5; Sion 4:10; Hib 6:4; Rom 2:28; 2Tim 1:9; Taet 3:5; 1Kor 1:29 ✡ **2:10:** Taet 2:14 ✡ **2:11:** Efes 5:8

enek, kami mivi heou ka mirvitei horetan kati vatal min me-Isrel keil. Sakini, mulamu, usite onami tovuol en hatkatien keil takeih koa Ahi mumoni ral min meatin keil onen. Kami miro en out netan ekek, ka tounah tovuol koa mikilea mivaling desien onami eni veni mireingeingen Ahi. ✡

13 Anatin, mulamu, kami mimul soutin ran Ahi ka meatin keil onen. Ka kosa, veni mikapil vituai ral min Iesu Kristo, Ahi sakin kami mimai vesesal veni. Kei mumoni mukonek veni miling desien onami en Kristo koa maen ran mue en usite orer. ✡

14 Vi ran Iesu koa kas motein meter vasakin ir rovato vituai en tomat ka rovarleletei mun vatisa en ir. Anatin, mulamu, suval koa mari vieh tai mul riti vas komai, Siu keil, ran kami koa mirvitei Siu. Ka matien onen Iesu mulin vieh enek keke rokilea rovamai rovahi vangi meatin vatas. ✡

15 Navong Iesu emat, kei sakin mengkatien keil onen Siu keil mai vi heisav enges, ral min tounah vasi keil emun koa meatin keil amumon visi keke avamai avamal en meten Ahi. Ka Iesu kapil vituai ral min vangi meatin elu keke voumon tomat vatal min keilu, keke kilea vasakin keilu luvamai luvahi vangi meatin hau koa hetas. ✡

16 Ka en matien onen en aiveave, Iesu mu lin leleien tatisa onealu. Anatin, ka en asa koa mumoni en aiveave, Iesu kapil vituain keilu lumai luvi vangi meatin tas ka sak revi keilu en meten Ahi. ✡

17 Sakini, Kristo mai ka vitehiten more longlongien ten tomat va min meatin vasi keil: va min kami koa mirvitei Siu keil koa mimul soutin ran Ahi, ka va min komai emun, me-Siu keil koa memul vesesal veni. ✡

18 Ka en Kristo, ir vasi, Siu keil ka koakeil arvitei Siu, rokilea rovamai en veinan Ahi Tata orer veni rokur Ninin tas. ✡

19 Sakini, kami koa mirvitei Siu, mirvitei mun heou keil. Kosa, mivi vatiamal kati onen Ahi ka mivi horetan kati keil ral min meatin sav keil onen. ✡

20 Meatin keil onen asuval eim tai koa kei mul muti. Eiloheh keil onen Iesu Kristo ka provet keil onen Ahi, keil asuval pos keil teni. Ka vi Iesu Kristo varei koa vi vatihos teni. ✡

21 Vi Kristo koa mul suv kat eim enek ka sakini mul kapil revi. Kei mumoni mai vi Eim Votut koa vinvin keke Ahi vamai vato ien. ✡

22 Ka kami koa mikapil tuai ral min Kristo, kei mul sakin kami ral min meatin sav keil onen Ahi mimai mivi vangi meatin tas. Ka en keihoen onen Ninin Votut, kami mimai misuval Eim

---

✡ **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21; 1Tes 4:13 ✡ **2:13:** Aes 57:19; Kol 1:20 ✡ **2:14:** Aes 9:6; 1Kor 12:13; Kal 3:28; Kol 2:14 ✡ **2:15:** 2Kor 5:17 ✡ **2:16:** Kol 1:20,22 ✡ **2:17:** Aes 57:19; 52:7; Sak 9:10 ✡ **2:18:** Rom 5:2; Efes 3:12 ✡ **2:19:** Efes 3:6; Hib 12:22-23 ✡ **2:20:** Rev 21:14; Mat 16:18; Aes 28:16; 1Pit 2:6 ✡ **2:21:** Efes 4:15-16; Kol 2:19; 1Kor 3:16; 2Kor 6:16 ✡ **2:22:** 1Pit 2:5

Votut koa Ahi ro ien. ✡

3

Pol selus usil umen onen ral min koakeil arvitei Siu

1 Ven tounah keil vasi koa Ahi mumoni en usite onami, inau navis ven kami. Ka kosa, namul en eim takeih ven umen koa Iesu Kristo sani minau keke mahitehiten more longlongien usili min kami koa mirvitei Siu. ✡

2 Namundemi keke kami milonge tuai keke Ahi rie lat more envatien onen minau en sise koa san umen enek minau keke maha mahit mesein more longlongien onen min kami. ✡

3 Kei vothot en lingkatien suai onen minau keke mailea eni. Koanik vi asa koa namutis usili havivi tuai en leta koanik. ✡

4 Ka munak kami mivuli asa koa namutisi, kami miheilea revi ileleien koa nakuri usil lingkatien suai onen Ahi usil Kristo.

5 Mulamu, Ahi rovit kileatei lingkatien suai onen min meatin keil ten out netan. Ka kosa, ka en Ninin onen, Ahi mul rie lati min eiloheh votut keil onen Iesu ka provet keil onen ten avong kosa keke availea eni.

6 Lingkatien suai onen Ahi mukok: ka en more longlongien onen usil asa koa Iesu Kristo mumoni, koakeil arvitei Siu amul akapil ral min Siu keil keke avamai avahi vangi meatin keil tas vasuval avi aven tas. Keil vasi umai avi titiali keil kati onen Ahi ka ikur tounah keil vasi koa amul en hen koa kei vat kati keke hesani min onen keil. ✡

7 En usite ten more longlongien koanik, Ahi sakin inau keke moum mini vatal min keihoen onen keke mahitehiteni. Anatin, Ahi rie lat more envatien onen minau suval vi sanien onen minau navong sakin inau numai navi meatin toumien onen. ✡

8 Avaseini keke inau natisa mok mulin meatin sav vasi keil onen Ahi, ka veni more envatien mul enau, kei maen inau makur more umen enek. Anatin, kei maen inau maha ven koakeil arvitei Siu ka mahitehiten more longlongien min keil. Namul navit usil tounah vasi keil koa atahos imok koa ka ven Kristo koa meatin tovuol kilea vahul vasi eni. ✡

9 Ahi mumon tounah vasi keil ka mumon lingkatien suai onen en avong telamu tuai. Ka kei maen inau mahit leini keke meatin vasi keil akilea avalong kilea eni. ✡

10 Kosa, Ahi mul mum ka en Sios onen keke vatie lati min ninin keil ka avat keil koa akur keihoen koa amul en teilang nesa keke meteisau onen musil sise keil houlu. ✡

11 Ahi mum en sise koanik musil rendemien koa kei ling kati mulamu tuai, ka mai vi anatin ka en Iesu Kristo, Asuv orer.

12 Ka veni roling demkatien orer en Iesu Kristo ka rokapil vituai ral mini,

---

✡ **3:1:** Efes 4:1; Plp 1:7,13; Flm 1:9 ✡ **3:2:** Kol 1:25 ✡ **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26 ✡ **3:6:** Efes 2:13,18-19 ✡ **3:7:** Kol 1:23,25 ✡ **3:8:** 1Kor 15:9-10; Kal 1:16; Efes 1:7 ✡ **3:9:** Rom 16:25; Kol 1:26 ✡ **3:10:** 1Pit 1:12; Rom 11:33

rokilea rehemai en veinan Ahi ka rehermetauntei vurohien onen. ✡
13 Sakini, inau navis keke rendemien onami namottei ven mahien keil koa namul makuri ven kami en eim takeih ekek. Hetahos imok keke mihehasi kami veni namul nakuri vakataun usite onami. ✡

Pol vis eris keke me-Efeses keil ilei kilea more tounah keil koa Ahi mumoni en usite one

14 Navong namundem usil tounah keil koa Ahi Tata mumoni, namul naretengeiril en hisien en meten.
15 Veni kei vi Tata onen koakeil amul en out nesa ka koakeil amul en out netan koa amul aling demkatien one mul ien, ka akur ise ka ien.
16 Ahi, tounah keil koa akistal ien ven mari muohien ten hetetamenien onen houlu vis houlu mok. Ka namul navisi keke Ninin Votut onen hesakin tinomi hekeih tamun heka en keihoen onen. ✡
17 Navis keke Kristo hemoul en tinomi veni miling demkatien onami eni. Ka navis emun keke mihesakin sise ten envatien hemai hehi vatte ten moulien onami, ka sakien vasi keil onami hetie lati. ✡
18 Munak hemukonek, kami ka meatin sav keil emun onen Ahi akilea availea revi keke envatien onen Kristo mariso vis mariso mok. ✡
19 Anatin, avaseini keke envatien onen mariso mok mulin asa koa meatin keil akilea avandem usili, navis Ahi houmon kami miheilea eni. Hesakini, rendemien ka sakien keil onen Ahi hemai hesien moulien onami. ✡
20 ! Hemukonek, rehehati lat isen Ahi! Ka en keihoen koa mul mum en moulien orer ral mini, kei kilea voumon tounah keil houlu valin asa ir rokilea rovandemi usili vuo rovahisi veni. ✡
21 Rehehati lat isen hehina nesa veni kei mariso, ka kei mul mumon marmari tounah keil en Sios ka en Iesu Kristo. Kosa ka en avong keil koa mul mai, meatin vasi keil ihati lat isen hehina nesa heha vio … keite teni hetovuol. Anatin.

4

Selkatien keke Kristin keil um vituai en sakien ten envatien

1 Ahi mumon kami mimai mivi vangi meatin hau tas. Sakini, inau Pol koa namul en eim takeih veni namum min Asuv Iesu, namul nasel kat kami keih keke mihoumon sakien keil en moulien onami koa hevinvin en koakeil Ahi vise keil avahi onen. ✡
2 Lisenges, mihesakin rendemien onami heha netan ka sakien keil onami hememerau enges. Mihoumoni hetahos min kami eris hetal min envatien ka rendemien onami hetaveah. ✡
3 Ninin Votut mumon kami mimai mivi vangi meatin tas

✡ **3:12:** Rom 5:2; Hib 4:16; 10:19 ✡ **3:13:** Kol 1:24 ✡ **3:16:** Kol 1:11 ✡ **3:17:** Sion 14:23; Kol 1:23; 2:7 ✡ **3:18:** Kol 2:2 ✡ **3:19:** Kol 2:10 ✡ **3:20:** Kol 1:29 ✡ **4:1:** Efes 3:1; Plp 1:7,13; Flm 1:1,9; Kol 1:10 ✡ **4:2:** Kol 3:12-13 ✡ **4:3:** Kol 3:14-15

tuai. Sakini, mihesak visi en sise vasi keil keke kami miheto vituai en tomat. ✡
4 Anatin, ir koa rokur demkatien rovi aven tas ka Ninin Votut koa mul en tiner tas. Ka, ral min rendemien tetaveah, rokur desien tas keke vi anatin keke Ahi vise lat ir reheto vituai hetal mini en out nesa. ✡
5 Ir romul romusil Asuv tas koa vi Kristo, romul romusil kat hihiseien tas, ka avi baptaes en ir keke rovapil vituai en demkatien tas. ✡
6 Ahi tas ka vi Tata ten tounah vasi. Kei vi hetetamen imok mulin tounah vasi, mul mum en moulien onen meatin keil, ka mul moul en tin meatin keil. ✡
7 Ka min tetai en ir, Kristo mul riti sanien savsav keil musil rendemien onen. ✡
8 Koanik suval selusien koa mul en Tus Votut koa vit,
"Navong kei vina nesa en out ten houhouen onen,
kei mulamun koakeil kei vae lin keil ka ling keil en hen.
Ka min meatin keil onen, kei san more sanien keil min keil." (Sam 68:18) ✡
9 Navong selusien koanek viteni vit, *"kei vina nesa en out ten houhouen onen"* rie lati keke, mulamu, Kristo mul tuai en out netan. ✡
10 Ka kei koa mul en out netan, vi kei varei koa vina nesa ka ro en out ten houhouen koa mulin out sav vasi keil en out nesa keke kilea vahi hetetamen imok mulin tounah vasi keil.
11 Ka Kristo san *"more sanien keil"* min meatin keil onen keke tei keil imai ihi eiloheh keil, tei imai ihi provet keil ten avong kosa, tei ihitehiten more longlongien, ka tei keil ilosil kat revi vangi Kristin keil ka ihisein revi keil. ✡
12 Kristo san more sanien keil min meatin keil onen ekek keke vasak mesein Kristin vasi keil avoumon more umen vakataun mesav keil eni. En sise enek, Sios, koa vi aven Kristo, hemai hekeih tamun en demkatien. ✡
13 Sakini, koakeil ten Sios imai vituai keke ilea Natin Ahi koa aling demkatien one eni, imai imatu revi en demkatien one, ka imoul en usite vasi keil heha vio … imai imal vasi hesuval Kristo enges. ✡
14 Sakini, ronasuvaltei mun titiali keil en demkatien orer koa akalah avakur anatin en hihiseien sav vasi keil koa amul umai. Ronasuvaltei vot tai koa mules muloh kalkali navong eang sav keil umai ka amuh kati. Ronamaentei meatin keil taluvosien anamai analuvos ir natal min selusien keil one koa kas. ✡
15 Vuo, hermukteinek. Ir reheselus usil anatinien onen Ahi ka rehehitehiteni hetal min sakien ten envatien. Hesakini, rehemai rehematu revi en usite vasi keil ka rehemai rehesuval Kristo koa vi Avat ten Sios onen. ✡
16 Kei mul kapil vituain meatin keil onen suval koa

✡ **4:4:** Rom 12:5; Efes 2:16; 2:18 ✡ **4:5:** Sion 10:16; 1Kor 8:6 ✡ **4:6:** 1Kor 12:6 ✡ **4:7:** Rom 12:3,6; 1Kor 12:11 ✡ **4:8:** Kol 2:15 ✡ **4:9:** Sion 3:13 ✡ **4:11:** 1Kor 12:28 ✡ **4:12:** 2Tim 3:17; 1Pit 2:5 ✡ **4:13:** Kol 1:28 ✡ **4:14:** 1Kor 14:20 ✡ **4:15:** Efes 1:22; 5:23; Kol 1:18; 2:19

hati aven keil amul akapil vituai ral min teisav en keil. Ka navong hati aven keil ekek amul amumon umen kati one, aven enek hemai hekeih ka hematu revi. Sakini, munak meatin keil ten Sios um vasin umen one hetal min sakien ten envatien, Sios hemai hekeih tamun ka hematu revi.

Pol sel kat Kristin keil keke ilokovein moulien matu one ka ikur moulien hau koa Ahi mul sani min keil

17 Veni kami mivi hati aven keil ten Sios onen Iesu Kristo, ek vati masel kat kami vatal min keihoen koa Asuv Iesu sani minau. Nasel kat kami keke minousiltei mun sakien keil onen koakeil areingeingen Ahi. Veni rendemien one koteh, ka amundem usil tounah keil koa avi heisav enges. ✡

18 Amul veah en mankoli ka asakras availea tounah keil onen Ahi. Keil amul soutin ran moulien hau koa Ahi mul sani veni vatie keih ka e rovattei availea sise onen. ✡

19 Navong keil amumon tisaen, armemoutei mun. Keil asan keil keke avousil sakien keil enges koa ave en vati, amul amumon sakien houlu koa tisa ramat, ka e vati mok avales avoum vatisa vamukonek. ✡

20 Ka koanik rovitei sakien keil koa mikuri navong avisein kami usil Iesu Kristo.

21 Anatin eli, avisein kami usil anatinien onen Iesu navong milong usili ka mikapil vituai ral mini.

22 Avisein kami keke mihelokovein moulien matu onami hetal min sakien tatisa keil teni, hesuval koa kami mikulat musi eisin keil ka misoni eva. Veni, en avong enek, kami miluvos kami eris mivit tounah keil koa avemi en vati tahos imok. Ka tounah keil enek amul avou lin moulien onami enges. ✡

23 Avisein kami keke mihemaen Ahi hehiles tinomi neim ka rendemien onami, ka hesakin kami mihemai mihehi heite hau. ✡

24 Ka avisein kami keke mihekur sakien keil tetahos ten moulien hau onami hesuval koa mimul mimusin en eisin hau tai koa tahos vis tahos imok. Sakini, mal imok keke sakien keil onami hetie lati keke moulien hau koa Ahi sani min kami vi votut ka mal imok, suval koa kei varei vi votut ka mal imok. ✡

Pol sel kat Kristin keil keke sakien keil one hetie lati keke akur moulien hau

25 Veni ir rokur moulien hau koa Ahi sani min ir, ronaluvostei mun. Hetahos keke tounah vasi keil koa romul roselus usili ral min tuer keil en demkatien hehi anatin. Rehoumoni hemukonek veni rovi hati aven keil ten Sios tas. ✡

26 Mal keke mihevuroh navong miles meatin tai mul mum tisa, ka mihelekat revi keke vurohien onami nasakintei kami minamot en tisaen. Ka mihekalah, mi-

✡ **4:17:** Rom 1:21 ✡ **4:18:** Efes 2:12; Kol 1:21; 1Pit 1:14 ✡ **4:19:** Kol 3:5 ✡ **4:22:** Kol 3:9; Kal 6:8 ✡ **4:23:** Rom 12:2 ✡ **4:24:** Kol 3:10; Sen 1:26 ✡ **4:25:** Sak 8:16; Kol 3:8-9 ✡ **4:26:** Sam 4:4; Tiem 1:19-20

hetalimal eni helamu en avong koa meteiai hehita henu. ✡
27 Hesakini, mihersantei ahho min Temat keke valamun kami mivousil sise onen ten tisaen.
28 Munak tai en kami vi tarhena, helokovein sakien enek ten henaien, ka heha houm hetal min hen keilu housil sakien tetahos tai. Hesakini, kei kilea vasan kataunien min koakeil tounah one tovuol. ✡
29 Minasontei selusien keil koa tisa, ka mihesa kesi min keil more selusien keil ten kataunien koa hetie lat more envatien onen Ahi. Hesakini, navong milesi mal keke mivoumoni, mihesan more selusien koa kilea vasakin koakeil alonge, rendemien one hemai hekeih tamun. ✡
30 Minoumontei sakien keil koa noumon Ninin Votut nalonge natisa. Veni Ahi san Ninin onen min kami vatie lati keke kei ring koe kami ka vul lat kami tuai mivahi meatin keil onen ka, en avong tai koa hemai, hekulat kami ran out netan koa vilelau en mahien. ✡
31 Sakini, mihelokovein sakien tatisa keil ekek. Minandemtei natisa en kami eris, minavuroh kattei kami, ka minasontei selusien takeih naha kat kami. Minavaetei natal min kami, minaselus karentei kami, ka minoumontei tounah sav keil min kami natal min rendemien tatisa. ✡
32 Mal keke mihetahos min kami ka mihetie lat enmahisien min kami eris. Mihelele hetahos eris en kami hesuval koa Ahi lele tahos eris en kami ven tounah keil koa Kristo mumoni tuai. ✡

5

Pol sel kat Kristin keil keke anousiltei mun sakien matu keil one
1 Veni kami mivi titiali keil anatin onen Ahi koa envatien onen mul en kami, sakien onami heleisungein revi mok more sakien keil onen. ✡
2 Mihetie lat envatien onami min mesav keil heka en sakien vasi keil onami. Anatin, mihoumoni hetal min envatien hesuval koa Kristo mumoni navong maen moulien onen min Ahi keke vamat vahinat ir. Ka Ahi si kei ven matien onen suval koa, mulamu, si kei navong amu vini sipsip tai vahi sanien votut en usite onen meatin keil. ✡
3 Ka veni kami mivi meatin votut keil onen Ahi, sakien tatisa keil ekek hetovuol varei en kami: minamatiltei natal min etai meatin koa mirtetalihetei vatal mini, minoumontei sakien tisa keil ten sise, ka minalah ruaintei tounah keil onami namai nahi houlu. ✡
4 Minasisiltei, minaselus vautei, ka minasontei selusien tatisa sav keil. Veni romaltei keke meatin keil onen Ahi avaselus vamukok. Hetahos imok keke kami mihesan selusien keil ten masmasien heha min Ahi

✡ **4:28:** 1Tes 4:11 ✡ **4:29:** Efes 5:4; Kol 3:8; 4:6 ✡ **4:30:** Aes 63:10; 1Tes 5:19; Efes 1:13-14 ✡ **4:31:** Kol 3:8 ✡ **4:32:** Kol 3:12-13; Mat 6:14; 18:22-35 ✡ **5:1:** Mat 5:48 ✡ **5:2:** Rom 14:15; Kal 2:20; Sam 40:6; Hib 10:10; Eks 29:18; Esek 20:41 ✡ **5:3:** Kol 3:5 ✡ **5:4:** Efes 4:29; Kol 3:8

ven tounah keil koa kei mumoni en usite onami. ✡
5 Hetahos keke kami miheilea revi keke koakeil amumon sakien keil tatisa ekek irvatei en out koa Ahi keilu Iesu Kristo luvi Asuv Houlu ien ka irkur etai tounah tetahos eni. Anatin, koakeil amatil ral min meatin tai koa artetalihetei vatali, ka koakeil amumon sakien tisa keil ten sise, keil irvatei en out enek. Ka koakeil emun amul alah ruain tounah keil one vamai vahi houlu irvatei ien veni sakien one rie lati keke amul uva netan min tounah keil one suval koa avi ahi keil one. ✡
6 Minamaentei meatin keil anamai analuvos kami anahit Ahi hersantei mahien min koakeil amumon vati tisaen keil enek, veni vi anatin keke Ahi hevuroh kat koakeil amul along sesein ren ka hesan mahien min keil. ✡
7 Sakini, minapiltei natal min vati meatin keil koa amumon tounah keil ekek.
8 Veni, mulamu, navong kami mireingeingen Ahi veah, kami mun mimul en mankoli. Ka kosa, mikapil vituai ral min Asuv Iesu ka mimul en meneai onen Ahi. Sakini, sakien keil ten moulien onami hetie lati keke mivi titiali keil onen. ✡
9 Veni koakeil amul en meneai, sakien keil ten moulien one hetie lat tahosien, maluen, ka anatinien.
10 Sakini, mihesak visi keke miheilea sakien sa koa Ahi hesi kei veni, ka mihoumoni. ✡
11 Navong meatin sav keil amumon sakien tatisaso keil ten mankoli, usite onami hetovuol eni, veni tounah tahos hetovuol hekistal ien. Hetahos imok mihehit kilea min meatin keil keke vati sakien keil ekek artahostei. ✡
12 Veni vati sakien keil tatisa ekek koa koakeil arlong kattei Ahi amul amum suai eni, rehermumontei ka rehememou emun keke rovaselus usili.
13 Ka navong meneai onen Ahi hetitin eni, hehothot eni keke meatin vasi keil ilei kilea eni. ✡
14 Anatin, meneai mul sakin meatin keil alei kilea anatinien ten tounah vasi. Koanik suval souen tai orer koa vit,

“Kami koa mimatil, mihemea mihele.
Anatin, kami koa mimat, mihemoul eris ran matien.
Navong mimul en mankoli,
meneai onen Kristo hetitin en kami.”✡

15 Sakini, mihelei kat revi en ualien ten moulien onami. Minoumontei sakien keil nasuval koa mivi unu keil, ka mihehi meteisau.
16 Anatin, mihoum hetahos en avong vasi koa miles ahho keke mivoumoni. Veni romul en avong keil koa meatin keil amul amumon tisaen lisenges. ✡
17 Minahitei unu keil, ka miheilea asa koa Ahi en vati

✡ **5:5:** 1Kor 6:9-10; Kol 3:5 ✡ **5:6:** Kol 2:4,8; Rom 1:18; Kol 3:6 ✡ **5:8:** Efes 2:11,13; Kol 1:13; 1Pit 2:9; Luk 16:8; Sion 13:36 ✡ **5:10:** Rom 12:2 ✡ **5:11:** Rom 16:17; 2Tes 3:6; 2Sion 1:10-11 ✡ **5:13:** Sion 3:20-21 ✡ **5:14:** Aes 26:19; 51:17; 52:1; 60:1; Rom 13:11 ✡ **5:16:** Kol 4:5; Amos 5:13 ✡ **5:17:** Rom 12:2; Kol 1:9

mivoumoni, ka mihoumoni suk. ✡
18 Minahi vautei en uaen,
veni navong mivilelau en
uaen, misakras mivahuli kat
sakien keil onami. Ka mi-
hilelau en Ninin Votut. ✡
19 Veni navong mivilelau
en Ninin Votut mikilea mi-
vahati lat isen Asuv Iesu
navong mimusau vituai en
sam keil, souen sav keil ten
demkatien, ka souen keil
emun koa Ninin Votut mul
sani min kami keke miva-
masmasi en tinomi. ✡
20 Mikilea mivamasmas
Ahi, Tata orer, lisenges ven
tounah vasi keil koa kei
mumoni en usite orer ka en
Iesu Kristo, Asuv orer. ✡
21 Ka mikilea mivaling
rendemien onami vaha
netan keke mivoum vousil
rendemien onen Kristin sav
keil. Munak mihoumon
hemukonek, mihetie lati
keke mivouhou min Kristo.
✡

Pol sel kat Kristin keil keke ito vituai en tahosien

22 Ahin keil, kami mi-
houmon rendemien onami
heha netan keke mihoum
housil rendemien onen mea-
hos keil onami. Mihousil
rendemien one hesuval koa
mimul mimumoni ven Asuv
Iesu Kristo. ✡
23 Veni meahos keil onami
avi avat keil onami suval
koa Kristo vi avat ten Sios
onen. Sios koanik vi aven, ka
meatin vasi keil koa avi onen
anatin amul ien, kei mutut
moulien one. ✡
24 En vati sakien koa
Kristin keil ten Sios amul
aling rendemien one va
netan keke um housil
rendemien onen Kristo, mal
keke ahin keil emun iling
rendemien one heha netan
keke um housil rendemien
onen meahos keil one.
25 Amo keil, envatien on-
ami hel en ahin keil on-
ami. Envatien onami hesu-
val envatien koa Kristo rie
lati min Sios onen navong
san moulien onen vinati. ✡
26 Iesu mat ven meatin keil
ten Sios onen keke voumon
keil avato vasi.✡ Kei mu
motein keil ka en oai ten
baptaes ka ka en selusien
keil onen.
27 Mu moteini vasakin Sios
onen vato vasi ka vahilahil,
ka vasakin tisaen ka tounah
keil koa avi amus hetovuol
ien. En vati voumoni va-
mukonek vasakini vato vasi
en meten. ✡
28 En vati sakien ekek,
meahos tai hetie lat envatien
min ahin onen ka helei kat
revi hesuval koa mul rie lat
envatien en aven ka mul lei
kat revi. Veni, meatin koa en
vat ahin onen, suval koa en
vat kei sasen.
29 Meatin tovuol en var-
vattei aven kati, veni mul
san anien mini ka ring koe
revi. Ka Kristo emun mul
mumon vati sakien enek en
Sios onen
30 veni ir rovi hati aven
keil. ✡
31 Tus Votut onen Ahi selus
usili navong viteni vit, *"Ven
koanek, meahos tai hemea
ran tata ka mama onen, ka*

✡ **5:18:** Pro 23:31 ✡ **5:19:** Kol 3:16; Sam 33:2,3 ✡ **5:20:** Kol 3:17 ✡ **5:21:** 1Pit 5:5 ✡ **5:22:** Sen 3:16; Kol 3:18; 1Pit 3:1 ✡ **5:23:** 1Kor 11:3 ✡ **5:25:** Kol 3:19; 1Pit 3:7; Efes 1:22; Kol 1:18 ✡ **5:26:** Taet 3:5; Hib 10:10,14; 13:12 ✡ **5:27:** 2Kor 11:2; Kol 1:22 ✡ **5:30:** Rom 12:5; 1Kor 6:15; 12:27; Efes 1:22-23; Kol 1:18 ✡ **5:31:** Mat 19:5

heapil hetal min ahin onen, ka keilu luhetas." Senesis 2:24✡
32 Mari rendemien mul suai en selusien koanek, veni mul selus emun usil apiluen onen Kristo ka Sios onen. ✡
33 Ka, en usite onami amo keil, emi hehat ahin keil onami hesuval koa kami mirie lati emi vat avemi. Ka kami, ahin keil, miheling rendemien onami heha netan ka mihoum housil rendemien onen meahos keil onami.

6

Selkatien tai min titiali keil ral min tata ka mama one keil

1 Kami, titiali keil koa mikapil vituai ral min Asuv, mihelong kat tata ka mama onami keil veni koanek mal. ✡
2 Koanik vi mengkatien koa Ahi sani navong vit, *"Mihehouhou min tata ka mama onami keil." Eksodas 20:12*✡ En mengkatien keil, koanik varei Ahi san rohtoh eni ral min hatkatien tai vit,
3 *"Hesakini, kami miheles tahosien ka moulien onami hetaveah en out netan." Eksodas 20:12*
4 Ka kami, tata keil, minoumontei nakeih ramat min titiali keil onami keke anavuroh kattei kami. Ka mihisein revi keil keke ilea tounah keil onen Asuv Iesu ka mukave akilea avalekat revi sakien keil one. ✡

Selkatien min slev keil ral min masta keil one

5 Kami, slev keil, mihelong kat masta keil onami en out netan ekek en mari houhouen, ka mihoum min keil hetal min more rendemien. Mihelong kat keil en vati sakien koa mimul milong kat Iesu Kristo eni. ✡
6 Minalong katteis keil navong amul ales kami keke avasi keil ven kami. Ka hetahos imok mihelong kat keil veni mivi slev keil onen Kristo, ka misi kami keke mivoumon asa koa Ahi en vat kami mivoumoni.
7 Anatin, mihoum ven masta keil onami hesuval koa mimul mimum min Asuv Iesu, ka rovitei meatin keil enges.
8 Mihoumoni hetahos hemukonek veni rokilea keke Asuv Iesu hesan retai en heite ten umen orer housil asa koa romumoni, avaseini munak rovi slev keil vuo romaluv enges. ✡
9 Ka en vati sakien enek, kami, masta keil, mihoumoni hetahos min slev keil onami. Minasontei selusien takeih naha min keil minahit mihesan mahien min keil munak armumtei vousil rendemien onami. Mihendem kati keke Masta one koa ro en out nesa vi Masta onami emun. Ka navong helei rahit usite onami vasi, herles etai meatin hemariso mok helin teisav. Houmoni hevinvin en keil vasi. ✡

Selkatien min Kristin keil

✡ **5:32:** Rev 19:7 ✡ **6:1:** Kol 3:20 ✡ **6:2:** Dut 5:16; Mat 15:4 ✡ **6:4:** Kol 3:21; Dut 6:7,20-25; Sam 78:4; Pro 19:18; 22:6 ✡ **6:5:** Kol 3:22-23; Taet 2:9-10 ✡ **6:8:** 2Kor 5:10; Kol 3:24-25 ✡ **6:9:** Kol 4:1; Dut 10:17; 2Kron 19:7; Umen 10:34; Kol 3:25

keke ilomal hekeih en demkatien one

10 Keke maselus ekor min kami, ek vati masel kat kami keke mihelomal hekeih en demkatien onami. Keihoen onami mul ka ven Asuv Iesu varei veni mimul mikapil vituai ral mini.

11 Mihesak mesein kami ven vaeen ten demkatien suval meatin tavaeen tai mul sak mesein kei. Anatin, mihesin en kami en eisin keil ten vaeen koa Ahi mul sani min kami keke kami mikilea mivalomal vakeih navong Temat mai vasak visi valuvos kami mivamot. ✡

12 Veni, en vaeen ten demkatien koa romul ien, vativieh keil orer rorvitei meatin keil ten out netan ekek. Vuo, vativieh keil orer avi Temat ka ninin tisa keil onen koa amul amuka en teilang. Keil akur keihoen en out netan ekek ka amul asak visi keke avoumon meatin keil avamot en tisaen ka vasakin rendemien one vamai vamalikelik. ✡

13 Sakini, mihesin revi en eisin vasi keil ten vaeen koa Ahi sani. Hesakini, mikilea mivalomal vakeih en avong vasi koa Temat ka ninin tisa keil onen asak visi avamai ka avapurun kami. Ka navong kami mihevae hetal min keil heha vio … hevus, mihelesi keke mimul veah mimulomal keih.

14 Sakini, mihesak mesein revi kami hetal min eisin tavaeen koa Ahi mul sani. Miheilea revi anatinien onen Ahi koa kami mikuri tuai. Anatinien koanik hesuval atoh koa mimutoh kat revi kami eni. Mihendesini keke Ahi sakin kami mimal en meten, veni hemukonek, maluen onen heting koe moulien onami. Maluen ekek hemai hesuval eisin keil takeih koa amul aring koe veimasomi. ✡

15 Miheling demkatien onami en more longlongien koa mul sakin kami miro en tomat ral min Ahi. Hemukonek, mihelomal hekeih tamun en demkatien onami. More longlongien koanik hemai hesuval but takeih koa hesak mesein kami mihelomal hekeih ka mihermottei. ✡

16 En avong vasi, mihoumon demkatien onami en Iesu Kristo hekeih tamun. Demkatien koanik hemai hesuval ai tatosuaien tai koa heting koe kami ran atuv vasi keil ten rendemien tatisa keil onen Temat keke anamaitei en moulien onami. ✡

17 Miheilea revi keke Ahi mutut moulien onami tuai. Sakini, Temat sakras vasakin rendemien onami vamot. Ileilien koanik heting koe rendemien onami hesuval eisin takeih tai koa mul koe vatumi. Miheilea revi selusien onen Ahi koa Ninin Votut mul sani min kami keke mikilea mivahitehiteni lisenges. Selusien onen Ahi enek hemai hesuval naef tavaeen onami. ✡

18 Ka navong mimusin mukok, lisenges, mihehis min Ahi housil asa koa Ninin

✡ **6:11:** Rom 13:12; 2Kor 10:4 ✡ **6:12:** Sion 14:30; Efes 2:2; 1Pit 5:8-9 ✡ **6:14:** Aes 11:5; Luk 12:35; 1Pit 1:13; Aes 59:17; 1Tes 5:8 ✡ **6:15:** Aes 52:7; Neham 1:15; Rom 10:15 ✡ **6:16:** Sam 7:13 ✡ **6:17:** Aes 59:17; 1Tes 5:8; Aes 11:4; 49:2; Hos 6:5; Hib 4:12

Votut mul rie lati min kami. Ka mihehis emun keke Ahi hesan kataunien min kami. Ka navong mivis, avemi namahtei, ka minalokoveintei hisien keil onami ven meatin savsav keil onen Ahi. ✡

19 Mihehis venau emun keke nakilea maselus revi selusien sa koa Ahi hesani minau. Ek vati mahit kilea aneite ten lingkatien suai ten more longlongien onen ka nirmetautei. ✡

20 Veni, navi eiloheh tai keke mahitehiten more longlongien enek, ka, ven koanek, apar kat inau ral min sen keil takeih. Mihehis venau keke nakilea mahit leini vasuval koa mal moumoni, ka nirmetautei. ✡

Selusien ekor

21 Keke miheilea revi asa koa mul kistal enau ka tounah keil koa namul namumoni, namul nasila Taetikas vat ven kami keke vahit meseini min kami. Kei vi more tuak tai ka musil revi Asuv Iesu. ✡

22 Anatin, namul nasila vat ven kami keke miheilea revi usite onomai, ka keke mihehati lat rendemien onami.

23 Navis keke tomat onen Ahi hel ven tuak vasi keil ten demkatien keisom. Ka navis keke Ahi houmon envatien onami hemariso mok, ka demkatien onami en Iesu Kristo hemai hekeih tamun.

24 Navis keke Ahi hetie lat more envatien onen min kami vasi koa mimul mirie lati keke tounah tovuol kilea vahiles envatien onami en Iesu Kristo, Asuv orer.✡

✡ **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2-3; 1Tes 5:17 ✡ **6:19:** Umen 4:29; Kol 4:3; 2Tes 3:1 ✡ **6:20:** 2Kor 5:20; Flm 1:9; Kol 4:4 ✡ **6:21:** Umen 20:4; Kol 4:7-8; 2Tim 4:12; Taet 3:12 ✡ **6:24:** 1Pit 1:8

Selusien koa helamu ten Pilipae

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis leta koanik✡ en sua 61 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), navong mul en eim tai en out Rom ka meatin tavaeen keil amul alei kokoe eni.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanek va min Kristin keil koa amul en out Pilipae. Navong Pol mul mual keke vahitehiten more longlongien usil Iesu Kristo en ualien koa elu onen,✡ kei les meatin tai ten provins ten out Masedonia en matil vovoien tai.✡ Meatin enek mul vise keke vamai ven keil. Sakini, Pol va en out Masedonia, ka va rohtoh en taon ten out Pilipae ka meatin houlu akur demkatien en out enek.✡

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vamasmas Kristin keil en out Pilipae ven sanien one – Navong Kristin keil en out Pilipae alonge keke Pol mul en hen kavmen ten out Rom, keil asan sanien tai vakatauni.✡

Pol en vati vahisein Kristin keil en out Pilipae en sakien tetahos koa rie lati keke meatin tai vi Kristin – Pol sel kat koakeil en sios ten out Pilipae vit Kristin tai, rendemien onen hehi netan hesuval koa Iesu Kristo mumoni,✡ hel heloh hekeih keke hetokol keite ten lohlohien ten demkatien onen,✡ hermundemkotei ven etai tounah,✡ ka kilea hehisu en sakvisien keil hetal min keihoen koa Iesu Kristo mul sani mini.✡

Pol en vati vasel kat Kristin keil en out Pilipae avakur sien val en moulien one – Navong Pol mutis va min Kristin keil enek en out Pilipae, keil amul avisu en avong keil takeih ven demkatien one.✡ Sakini kei sel kat keil avoumon tounah vasi vatal min sien.✡

Pol en vati vasel kat Kristin keil en out Pilipae avalah ruai vatahos – Sakvisien keil✡ ka hihiseien tateisav keil✡ amul asakin Kristin keil en out Pilipae amul amusel ral min keil eris. Sakini, Pol sel kat keil keke avalah ruai vatahos.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Pilipae 1:21

Munak nimoul, nihati lat Iesu Kristo hetal min moulien onak. Ka munak nimat, koanek hetahos imok, veni niha nito hetal mini.

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en Pilipae 2:5

✡ :: Plp 1:1 ✡ :: Plp 1:7,12-14; Umen 28:30-31 ✡ :: Umen 15:3–18:22 ✡ :: Umen 16:9-10 ✡ :: Umen 16:11-40 ✡ :: Plp 4:10-14 ✡ :: Plp 2:1-11 ✡ :: Plp 3:13-14 ✡ :: Plp 4:6 ✡ :: Plp 4:13 ✡ :: Plp 1:27-30 ✡ :: Plp 1:4,25; 2:29; 4:4 ✡ :: Plp 1:29-30 ✡ :: Plp 3:2-3 ✡ :: Plp 2:2; 4:2-3

Rendemien koa mul en kami hesuval etin rendemien koa mul en Iesu Kristo.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Koakeil amusil Kristo avisu en avong keil takeih ral min sien. (1:1-30)
2. Koakeil amusil Kristo amul amumon sakien keil onen ral min sien. (2:1-30)
3. Koakeil amusil Kristo amulomal keih en demkatien one ral min sien. (3:1–4:1)
4. Koakeil amusil Kristo akataun mesav keil ral min sien. (4:2-23)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol ral min Timoti, koa melvi meatin toumien keilu onen Iesu Kristo, melmutis leta koanik.

Melmutisi vat min kami, meatin keil onen Ahi en out Pilipae koa mikapil ral min Iesu Kristo, ka min elda ka dikon keil emun onami.

2 Melvisi keke more envatien ka tomat onen Ahi Tamer ka Asuv Iesu Kristo hel ven kami. ✡

Pol masmas Ahi ven demkatien onen Kristin keil ten out Pilipae

3 Namasmas Ahi onak lises navong namul namundem usil kami. ✡

4 Ka en avong vasi koa navis min Ahi en usite onami, navis ral min sien.

5 Namasmas Ahi veni, navong mikur rohtoh en more longlongien rokol kosa, kami mimum vituai ral minau keke rehesakin meatin sav keil akilea en more longlongien usil Iesu Kristo.

6 Ka nakur anatin keke Ahi, koa mum rohtoh en more umen koanik en moulien onami, hel houmoni heha vio … houm vasi eni en avong koa Iesu Kristo hemai ris eni. ✡

7 Mal keke nalonge tahos ven kami veni mirie lat envatien onami minau navong romum vituai en umen koa Ahi sani minau musil more envatien onen. Veni kami mikataun nau navong namul en eim takeih ekek. Ka mikataun nau mun navong namul navit kilea en meten meatin keil keke more longlongien usil Iesu Kristo vi anatin.

8 Ahi lei kilea vi anatin keke ek vati mok nilei ris kami, veni envatien onak mul en kami mariso suval koa envatien onen Iesu Kristo emun mul en kami. ✡

9 Navis Ahi hesakin kami miheilea revi mok hemukave emi hehathat kami hehi houlu tamun en sakien koa mal. Ka navisi mun keke miheilea Ahi imok, ka miheilea asa koa mal mivoumoni en avong vasi.

10 Hemukonek, kami miheilea revi sakien keil koa tahos keke mivoumoni. Hesakini, en avong koa Iesu Kristo hemai ris eni keke helei rahit usite onen meatin vasi keil, kami mikilea mihelomal mihetolas en

✡ **1:2:** Rom 1:7; Kal 1:3; Flm 1:3 ✡ **1:3:** Rom 1:8; 1Kor 1:4 ✡ **1:6:** Plp 2:13; 1Kor 1:8; Plp 1:10; 2:16 ✡ **1:8:** Rom 1:9; 2Kor 1:23; 1Tes 2:5 ✡ **1:10:** Rom 2:18; 12:2; Hib 5:14; 1Kor 1:8; Plp 1:6; 2:16

meten ka tounah hetovuol heha kat usite onami. ✡
11 Veni Iesu Kristo helesi keke moulien onami son heite ten maluen koa ka veni. Ka meatin sav keil koa ilesi isan masmasien min Ahi veni, ka ihati lat isen. ✡

More longlongien usil Iesu Kristo mul ka vasi out, avaseini keke Pol mules en eim takeih

12 Tuak ka ahinkuli keil, ek vati mivailea keke mahien keil koa kistal enau, Ahi mul vilesi mai kataun more longlongien enek keke vaha mok vaka vasi out. ✡
13 Veni meatin taleikokoeien vasi keil ten mari taon enek ten out Rom ka meatin sav vasi keil emun akilea keke namul en eim takeih veni namusil kat Iesu Kristo. ✡
14 Sakini, houlu en tuak ka ahinkuli keil ekonek, navong keil alesi keke namul en eim takeih ven demkatien onak, demkatien one en Asuv Iesu mul mai keih tamun. Sakini, metauen tovuol en keil ka amarir avahitehiten selusien onen Ahi.
15 Anatin keke tei en meatin keil avitehiteni usil Iesu veni keil avi elu enau ka e vati avali nau. Ka tei en meatin keil avitehiteni veni e vati avakataun meatin sav keil eni.
16 Koakeil enek avitehiten Iesu Kristo veni envatien one mul enau. Keil akilea keke aling nau en eim takeih enek veni namul nalei kokoe en more longlongien enek.
17 Ka meatin sav keil arvitehitentei Kristo vatal min rendemien koa mal. Keil amumoni en rendemien ten hetetamenien enges veni e vati avasakin mahien onak vamai vamariso mok en eim takeih ekek.
18 Ka avaseini mukonek, nasi nau. Veni meatin keil amul avitehiten Iesu Kristo en sise houlu, tei ral min rendemien keil koa mal, ka teisav ral min rendemien keil koa romaltei. Ka nil nisi nau veni.
19 Nasi nau veni nakilea keke Ahi hesan heite ten hisien onami en usite onak ka Ninin onen Iesu Kristo hesakin tounah enek hehi sise koa nimaluv eni. ✡
20 Inau ek vati mok ka namundesini vi anatin keke nirmumon etai tounah koa hesakin nau nimemou eni. Ek vati keke nimarir en selusien onak keke nihati lat Iesu Kristo lisenges en avek, avaseini munak nimoul vuo nimat veni. ✡
21 Veni munak nimoul, nihati lat Iesu Kristo hetal min moulien onak. Ka munak nimat, koanek hetahos imok, veni niha nito hetal mini. ✡
22 Ka munak nil nimoul hetal min avek koanik, nakilea moum ka moulien onak heson heite ven Ahi. Sakini, narkilea revitei koa kave ek vati mok. ✡
23 Tounah keilu ekek luleh nau en sise elu. Koa tahos imok, ek vati mok malokovein avek koanik keke mato vatal min Iesu Kristo.
24 Ka ven kami, tahos imok nitos nimoul en avek ekek keke nakilea mal makataun kami.
25 Ka nakilea keke nimoul nitos veni nakur anatin keke nil nikataun kami

✡ **1:11:** Sion 15:8 ✡ **1:12:** 2Tim 2:9 ✡ **1:13:** Efes 3:1; 4:1; Flm 1:1,9 ✡ **1:19:** Siob 13:16; 2Kor 1:11 ✡ **1:20:** 1Pit 4:16 ✡ **1:21:** Kal 2:20 ✡ **1:22:** Rom 1:13; 2Kor 5:8

keke demkatien onami hemai hematu tamun ka mihehilelau en sien.
26 Hesakini, navong nihat niles kami eris, mihehasi kami hehi houlu mok ven asa koa Iesu Kristo mumoni en usite onak.
27 Ka avaseini asa koa hekistal enau, kami, moulien onami hevinvin en koakeil amusil more longlongien onen Iesu Kristo. Hesakini, avaseini nihat niles kami vuo nisakras, nitaengoni keke kami mimul mimulomal vituai keih en rendemien tas, ka mimul mivae vituai ven demkatien koa mikuri ka en more longlongien. ✡
28 Nakilea keke mihermetauntei koakeil avi vativieh ral min kami. Veni navong mimulomal keih en mete, rie lati min keil keke asa koa mivit usili vi anatin. Ka rie lati mun keke Ahi hou lin keil, ka houtut kami. Ka Ahi varei mul sakin tounah keil enek akikistal.
29 Veni kei mumoni tahos min kami navong maen kami miling demkatien onami en Iesu Kristo, ka maen kami mikur mahien emun ven isen.
30 Ka vi anatin keke mimul mikur vati mahien ven demkatien onami suval koa miles nau nakuri navong naro semau ral min kami, ka koa milonge namul veah nakuri ekonek.✡

2

Reheleisungein sakien onen Iesu Kristo koa rendemien onen mul netan

1 Veni mikapil ral min Iesu Kristo, nakilea kei mul mumon kami mikeih imok en demkatien onami. Veni envatien onen mul en kami, kei mul vati lat rendemien onami. Veni Ninin Votut mul en kami, mivi tinahos ka emi mahis kami eris.
2 Sakini, navis kami keke mihoumon sakien keil ekek vasakinau nihilelau en sien: rendemien onami hetas, envatien koa mul en kami hetas, tinomi hetas, ka mihoum vituai suval meatin tas.
3 Tovuol en kami nahasitei kei vuo naling kei nahina nesa nalin teisav. Tahos imok heling rendemien onen heha netan keke heles meatin sav hetahos helin kei. ✡
4 Tetai en kami nandemtei kei enges, ka kei hendem usil teisav keil. ✡
5 Rendemien onami heha netan hesuval etin rendemien onen Iesu Kristo mul netan.
6 Veni avaseini keke Kristo vi
Ahi en usite vasi keil, ✡
kei romumontei rendemien onen vahit hetetamenien onealu vavinvin.
7 Ka kei sokovein hetetamenien onen, ✡
ka mita netan mai suval slev tai.
Kei, avasi en out netan,
ka mai vi meatin enges koa aven mul.

8 Kristo mumon rendemien onen va netan

✡ **1:27:** Efes 4:1; Kol 1:10; 1Tes 2:12; Plp 4:3 ✡ **1:30:** Umen 16:22; Plp 1:13
✡ **2:3:** Kal 5:26; Rom 12:10 ✡ **2:4:** 1Kor 10:24,33 ✡ **2:6:** Sion 1:1,2; 17:5
✡ **2:7:** 2Kor 8:9; Sion 1:14; Hib 2:14,17

ka long kat Ahi va vio …
mat.
Anatin, kei maen kei
mat en aiveave suval
meatin tisa tai.✡
9 Sakini, Ahi vati lat isen
Kristo vina nesa, ✡
ka san eis ten hetetame-
nien mini
koa mulin eis sav vasi
keil.✡
10 Sakini, en isen Iesu,
tounah vasi iha netan
mini: ✡
koakeil ten out nesa,
koakeil ten out netan,
ka koakeil emun amul
en out ten matien.
11 Anatin, keil vasi ihite-
hiteni ihit,
"Iesu Kristo vi Asuv ono-
mai."
Hemukonek, isen Ahi Tamen
hehina nesa mok.

Selkatien keke moulien orer hetolas en meten meatin keil

12 Tuak ka ahinkuli keil, veni mikur rendemien koa netan suval Iesu, mihelong kat inau suval koa lises mimul mimumoni, en avong koa naro ral min kami, ka en avong kosa imok koa narrotei mun vatal min kami. Hetal min metauen, mihoum hekeih keke mihelei kat revi kami keke sakien keil onami hesuval koakeil Ahi mutut keil ran tisaen. ✡
13 Veni vi Ahi varei koa mul mum en kami. Kei mul sakin kami emi vati mivousil asa koa en vat kami mivoumoni, ka mul san keihoen emun keke mikilea mivoumoni. ✡
14 En tounah vasi koa mimumoni, minasel kututtei ka minavul kattei kami eris. ✡
15 Hesakini, sakien onami hetie lati keke mivi natin Ahi keil koa amutolas, ka tounah tovuol vaha kat usite onami en meten meatin tisa keil ten kosa koa sakien one kalkali. Hemukonek, moulien onami hetitin luhu en keil hesuval hitu keil amul avihil en mankoli. ✡
16 Mihehitehiten more longlongien min keil koa kilea vasan moulien min keil. Veni, munak hemukonek, nakilea mahasi nau en avong koa Iesu Kristo hemai ris eni. Veni moulien onami hetie lati keke narokol keite ten lohlohien onak ka umen onak son heite, rovitei heisav.
17 Avaseini munak u vini nau, nisi nau ka nimasmas Ahi ven kami vasi. Veni matien onak hesuval sanien votut tai koa nasani min Ahi ven demkatien onami. ✡
18 En vati sakien enek, navong kami mimul mikur sakvisien keil onami, kami mun mihemasmas Ahi ka mihesi kami hetal minau. ✡

Selkatien keke me-Pilipae keil ikur revi Timoti ka Epafrodaetas

19 Munak housil envatien onen Asuv Iesu, namundemi keke nisila Timoti hehat ven kami hervitei tuetin. Hesakini, navong hemai

✡ **2:8:** Sion 10:17; Hib 5:8; 12:2 ✡ **2:9:** Umen 2:33; Hib 1:3 ✡ **2:9:** Efes 1:21; Hib 1:4 ✡ **2:10:** Aes 45:23; Rom 14:11 ✡ **2:12:** Sam 2:11; 1Pit 1:17 ✡ **2:13:** Sion 15:5; 1Kor 12:6; 15:10; 2Kor 3:5; 1Tes 2:13 ✡ **2:14:** 1Kor 10:10; 1Pit 4:9 ✡ **2:15:** Dut 32:5; Mat 10:16; Umen 2:40; Dan 12:3; Mat 5:14; Efes 5:8; 1Tes 2:19; 1Kor 1:8; Plp 1:6,10; Aes 49:4; 65:23; Kal 2:2 ✡ **2:17:** Rom 15:16; 2Tim 4:6 ✡ **2:18:** Plp 3:1; 4:4

ris venau, longlongien usil kami koa hekuri hesan sien minau.
20 Meatin onak tovuol emun vasuval Timoti koa envatien onen mul en kami ka en vati vakataun kami vasuval inau.
21 Meatin sav vasi keil amul amumon tounah keil koa keil enges e vati avoumoni, ka armumontei asa koa Iesu Kristo en vati. ✡
22 Ka Timoti rie lati tuai min kami keke kei mum min Iesu. Veni komal melmum vituai ven more longlongien onen Ahi suval ehon tai mul mum ral min tata onen.
23 Sakini, en avong etin koa nilong kilea asa koa umoni minau en kot, nisila Timoti hehat ven kami.
24 Ka namundesini keke, hervitei tuetin, Asuv hemaenau mun nihat ven kami.

25 Ka namundemi tahos keke nisila tuak Epafrodaetas hehat eris ven kami. Kami misani minau keke vahi eiloheh onami minau ka hekataunau en usite onami. Ka komal melmum vituai ka melvae vituai en umen onen Ahi. ✡
26 Kami milonge keke kei mesai houlu ka mimundemko veni. Ka navong Epafrodaetas long usil demkoen onami, kei longe tisa ka vit vasao eris en kami.
27 Ka anatin eli keke kei mesai marite ka vesesal vamat. Ka Ahi en mahisi, ka en mahis inau mun. Veni munak kei hemat, inau nilonge hetisa hehi houlu mun.
28 Sakini, ek vati li mok masila kei vahat ven kami keke mivasi kami eris navong mihelesi. Ka hemukonek, demvoen onak hetovuol emun.
29 Hesakini, mihekur revi kei en isen Asuv Iesu hetal min sien. Ka mal keke mihehouhou mok min vati meatin keil koa amukonek. ✡
30 Veni kei san moulien onen ka vesesal vamat ven umen onen Kristo. Kei mundem maen moulien onen, ka mai kataunau en usite onami keke voumon umen koa kami misakras mivoumoni.

3

Maluen koa vi anatin en meten Ahi ka en sise ten demkatien

1 Sakini, tuak ka ahinkuli keil, avaseini asa koa hemai, mihesi kami en apiluen onami hetal min Asuv. Romeastei enau keke masel kat ris kami en tounah keil ekek, veni nakilea mul ring koe moulien onami. ✡

2 Mihelei kat revi kami en tiser taluvosien keil koa amul aviteni keke meatin heha en vekahoi keke hemai hehi meatin kati onen Ahi. Koakeil enek amumon tounah koa tisa suval avi huli rendan keil. ✡
3 Ka ir rormundesintei sakien keil koa amumoni hae en aven meatin vasakin ir rovahi meatin keil kati onen Ahi. Vuo, ir rova en vekahoi koa vi anatin, veni rova netan min Ahi ka en Ninin Votut onen ka rosi ir ven apiluen orer ral min Iesu Kristo. ✡

✡ **2:21:** 2Tim 4:10 ✡ **2:25:** Plp 4:18 ✡ **2:29:** 1Kor 16:16,18; 1Tim 5:17 ✡ **3:1:** Plp 2:18; 4:4 ✡ **3:2:** Sam 22:16,20; Rev 22:15 ✡ **3:3:** Rom 2:29

4 Vahit ek vahati, inau
mun nakilea maling de-
sien onak en tounah keil
vatinek koa meatin keil
amul amumoni hae en
ave. Anatin, munak meatin
etai mundemi keke kei
kilea valing desien onen en
tounah koa amumoni hae
en aven vasakini vamal en
meten Ahi, inau namumoni
tahos imok mulin kei. ✡
5 Veni inau nuva en veka-
hoi navong avong onak outel
(8) semau.* Inau navi koan
Isrel navong avasi inau, ka
naka en vatiamal onen Ben-
samin. Anatin, inau navi
Hibru kati. Ka en usite
ten mengkatien keil onen Siu
keil, inau navi Farasi tai koa
namusil katiati keih. ✡
6 Ka veni ek vati mok
masakin meatin sav keil
avousil mengkatien keil
ekek, nasan mahien houlu
en koakeil ten Sios onen Iesu
Kristo veni namundemi asak
visi avasakin mengkatien
keil onen Ahi avavupuol.✡
Ka en usite koa meatin
tai kilea vamal en meten
Ahi munak housil kat
mengkatien keil onen enges,
tounah tovuol avahotini
vatisa enau. ✡

7 Ka avaseini keke tounah
vasi keil koa namumoni mu-
lamu usil mengkatien keil
onen Ahi marite, navong nu-
mai nakapil vituai ral min
Iesu Kristo, nalei kilea keke
tounah keil enek avi heisav
enges. ✡
8 Ka roviteis tounah
keil enek enges. Inau
namundemi keke tounah
sav vasi keil en moulien
onak avi heisav enges. Veni
navong numai mailea en
Iesu Kristo, nalei kilea keke
kei vi hetetamen imok mulin
tounah sav vasi keil. Sakini,
keke mousil kati, narivin
tounah sav vasi keil eva
suval tahul keke nusil kat
Iesu Kristo hekeih imok.
9 Anatin, ek vati mok
mapil revi vatal mini.
Sakini, maluen koa nakuri
en meten Ahi rokatei mun
en longkatien onak enges en
mengkatien keil. Vuo, kosa,
nakur maluen en meten Ahi
veni demkatien onak mul
en Iesu Kristo. Anatin, Ahi
mul san maluen min koakeil
enges aling demkatien one
en Iesu Kristo. ✡
10 Inau ek vati mok
mailea Iesu Kristo ka mailea
revi keihoen onen Ahi en
moulien onak koa kei mum
ral mini navong sakin Iesu
Kristo moul eris ran matien.
Ek vati mok makur tei
mahien vasuval koa kei
kuri, avasieni munak nimat
hesuvali. ✡
11 Veni, hemukonek,
nakilea makur asa koa
naling desien onak mul ien,
keke, inau mun, nimoul eris
ran matien. ✡

Selkatien keke rovaloh vakeih rovakur uite ten demkatien orer

12 Ka narvitentei keke inau
namal tuai vuo nakur uite

✡ **3:4:** 2Kor 11:18 * **3:5:** Sen 17:1-27 mul viteni keke Ahi meng kat Ebraham keke ehon vasi keil koa avasi en vatiamal onen iha en vekahoi navong avong one outel (8) semau keke vatie lat hatkatien takeih onen ral mini. ✡ **3:5:** Luk 1:59; 2:21; 2Kor 11:22; Umen 23:6; 26:5 ✡ **3:6:** Umen 9:1-2 ✡ **3:6:** Umen 8:3; 22:4; 26:9-11 ✡ **3:7:** Mat 13:44,46; Luk 14:33 ✡ **3:9:** Rom 3:21-22 ✡ **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17; Kal 6:17 ✡ **3:11:** Umen 4:2; Rev 20:5-6

ten demkatien onak tuai. ! Vuo! Namul nasak visi maloh vakeih keke makur uite enek vahi onak, veni Iesu Kristo mum keih keke vakur inau mahi onen. ✡

13 Tuak ka ahinkuli keil, nakilea keke narrokoltei veah uite ten demkatien onak. Ka namul namumon tounah tas, ek mul vobongen asa koa mul en eisiluk, ka namuloh keih vis keih keke makur asa koa mul mulamu enau.

14 Anatin, namul namuloh keih keke matokol keite ten lohlohien ten demkatien onak keke makur uite teni. Uite enek vi sakien koa nakilea mahina mato en out nesa veni Ahi vise nau mapil vatal min Iesu Kristo. ✡

15 Ir vasi koa romatu tuai en demkatien orer, rehekur vati rendemien koanik. Ka munak tei en kami akur rendemien sav usil tounah keil enek, Ahi houmon keil ilea revi anatinien teni. ✡

16 Ka koa hetetamen imok, rehousil kat anatinien koa Ahi vothot eni tuai min ir. ✡

17 Tuak ka ahinkuli keil, kami vasi miheapil vituai keke miheleisungein sakien ka rendemien keil onak. Ka mihousil kat koakeil amul aleisungein sakien keil koa milesi en moulien onomai. ✡

18 Veni, suval koa naviteni min kami avong houlu tuai, ka navit risi ral min simetok, sakien keil onen meatin houlu arie lati keke avi vativieh ral min Iesu Kristo koa mat en aiveave. ✡

19 Sakini, Ahi hou lin keil, veni amusil kat envatien ten ave enges suval vi ahi one, ka tounah koa mal keke avamemou eni, keil amul avut keil veni suk. Anatin, keil amundem usil tounah keil ten out netan enges. ✡

20 Ka ir, rovi horetan ten out nesa. Ka romul rorosin meatin ten mututien orer koa heka en out nesa, kei vi Asuv Iesu Kristo. ✡

21 En avong enek, kei hehiles aver ten out netan koa memeraus, ka houmon keil imai isuval aven ten hetetamenien. Kei houmoni hetal min vati keihoen koa kei mul sakin tounah vasi amul umai aval en hen.✡

4

Selkatien keil keke rovato vituai vatahos ka rovaling rendemien orer en tounah keil onen Ahi

1 Sakini, tuak ka ahinkuli keil, mihehatimal hekeih en demkatien onami en Asuv Iesu. Envatien onak mul en kami houlu, ka ek vati mok malei ris kami. Veni kami misakin nau nasi nau ka demkatien onami suval ui lohlohien ten moulien onak. ✡

2 Iuodia ka Sintike, napeah kamil eli keke milhesak visi milvamai en rendemien vatas veni kamil vasi milmusil kat Asuv.

3 Ka navisuk, Susungus,* koa lomum vituai ka kovi anatin enau, keke kovaha kovakataun luahin ekek.

✡ **3:12:** 1Tim 6:12,19; Umen 9:5-6 ✡ **3:14:** 1Kor 9:24 ✡ **3:15:** Mat 5:48; 1Kor 2:6 ✡ **3:16:** Kal 6:16 ✡ **3:17:** 1Kor 4:16; 11:1; 1Tes 1:7; 1Pit 5:3 ✡ **3:18:** 1Kor 1:23; Kal 6:12 ✡ **3:19:** Rom 16:18; 8:5-6 ✡ **3:20:** Efes 2:6,19; Hib 12:22 ✡ **3:21:** Rom 8:29; 1Kor 15:43-53; 15:28 ✡ **4:1:** 1Tes 2:19-20 * **4:3:** Susungus, aneite ten isen vi 'kei koa vi anatin koa lomum vituai.'

Veni keilu lulehkao vituai ral min inau keke metvitehiten more longlongien. Anatin, metmum ral min Klemen ka tuak sav keil keisom koa ise mul en Tus ten Moulien onen Ahi koa amutis isen meatin keil koa ikur moulien koa sakras vavus en out nesa. ✡

4 Lises, sien hel ven kami veni kami mikapil ral min Asuv. Anatin, navit risi keke mihesi kami. ✡
5 Mihetie lat sakien ten merauen min meatin vasi veni, hervitei tuetin, Asuv hemai. ✡
6 Minandemkotei en etai tounah, ka mihehis min Ahi ven tounah keil vasi. Ka navong mivisi ven kataunien, mihoumoni hetal min masmasien. ✡
7 Hemukonek, tomat onen Ahi koa mulin asa koa meatin keil ten out netan akilea availea eni hel ven kami. Anatin, veni mikapil ral min Iesu Kristo, tomat enek heting koe moulien ka rendemien onami. ✡

8 Tuak ka ahinkuli keil, tounah tamun koa ek vati mahiteni min kami keke miheling rendemien onami en tounah koa tahos: asa koa vi anatin, asa koa mal, asa koa vinvin keke mivahouhou mini, asa koa muto en meten Ahi, asa koa moreite, asa koa vi hetetamen imok, ka asa koa mal keke rovahasi ir eni. Anatin, en tounah keil vatinek, kami mihendem usili. ✡
9 Miheles mihoumon tounah keil koa navisein kami eni ka nasani min kami. Anatin, tounah koa milong nau naselus usili vuo miles nau namumoni, kami suk mihoumoni. Ka Ahi, koa vi vatte ten tomat, heto hetal min kami. ✡

Pol masmas me-Pilipae keil ven sanien one

10 Inau navilelau en sien ka namasmas Asuv veni nales kataunien koa misani minau. Anatin keke mulamu mikataunau, ka tuetin neli mirsantei mun tounah. Nakilea keke emi rovobongentei nau, ka ahho tovuol keke mivatie envatien onami minau.
11 Ka narvitentei koanik veni natamurei en tounah. Veni numai nakilea suk sakien ten sien, avaseini asa koa mul en hek. ✡
12 Veni nakilea mamoul vatal min asa koa havivis, vuo vatal min asa koa vahi houlu. Ka numai nakilea revi en sakien ten sien, avaseini munak anien ak houlu, vuo amai kat nau; avaseini munak tounah onak houlu, vuo havivis.
13 Nakilea mahisu en tounah vasi keil hetal min keihoen koa Iesu Kristo mul sani minau. ✡
14 Ka mukos, tahos imok keke kami mikataunau en mahien keil koa namul nakuri.
15 Kami me-Pilipae keil mikilea revi keke, navong nuva navitehiten rohtoh en more longlongien usil Kristo

---

✡ **4:3:** Eks 32:32,33; Sam 69:28; Dan 12:1; Rev 3:5; 13:18; 17:8; 20:12,15; 21:27 ✡ **4:4:** Plp 3:1 ✡ **4:5:** Hib 10:37; Tiem 5:8,9 ✡ **4:6:** Mat 6:25; 1Pit 5:7; Kol 4:2 ✡ **4:7:** Aes 26:3; Sion 14:27; Kol 3:15 ✡ **4:8:** Rom 12:17 ✡ **4:9:** Rom 15:33; 16:20; 1Kor 14:33; 1Tes 5:23 ✡ **4:11:** 1Tim 6:6 ✡ **4:13:** 2Kor 12:10; 2Tim 4:17

min meatin keil, kami enges misan kataunien minau navong nalokovein provins ten out Masedonia keke mal maha mahitehiten more longlongien onen Ahi en out sav keil. Anatin, sios sav keil arsantei tounah keke makuri vakataunau, vi kami enges. ✡

16 Ka navong namul en taon ten out Tesalonaeka, rovitei avong tas koa kami misan tounah mai vakataunau.
17 Narvitentei tounah keil enek veni ek vat kami mivasan kataunien eris minau. Vuo, ek vati mok keke Ahi heles tounah koa mimumoni en usite onak, ka hesan uite teni min kami en avong etai. ✡

18 Ek vati keke mahit kilea min kami keke nakur vasi kataunien koa misani minau ka en hen Epafrodaetas. Ka nalesi vi houlu mok ka mulin asa koa ek vati. Sanien onami suval sanien votut koa mal revi en meten Ahi, ka kei mus vite teni tahos imok ka si kei veni. ✡
19 Ka nakilea keke Ahi onak vilelau en tounah vasi. Ka kei hesan vasi tounah koa kami mitamurei eni veni mikapil ral min Iesu Kristo.
20 Rehehati lat isen Ahi Tamer veni hetetamenien onen hel lises ka lisenges. Anatin.

Selusien ekor

21 Naviten ‘more’ min meatin keil onen Ahi keisom koa akapil ral min Iesu Kristo. Ka tuak ka ahinkuli keil en demkatien koa aro ral minau amul aviten ‘more’ one min kami.
22 Anatin, meatin vasi keil onen Ahi ekok aviten ‘more’ min kami, ka koakeil imok aro en teim onen asuv houlu ten out Rom. ✡
23 Navisi keke more envatien onen Asuv Iesu Kristo hel ven kami vasi.

✡ **4:15:** 2Kor 11:9 ✡ **4:17:** 1Kor 9:11 ✡ **4:18:** Sen 8:21; Eks 29:18; Esek 20:41
✡ **4:22:** Plp 1:13

Selusien koa helamu ten Kolose

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis leta koanik✡ en sua 60 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), navong mul en eim tai en out Rom ka meatin tavaeen keil amul alei kokoe eni.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanek va min Kristin keil koa amul en taon ten out Kolose. Navong Pol mul mum en taon ten out Efeses,✡ meatin tai mai kur demkatien, isen Epafras. Evus, kei kur more longlongien va min koakeil en out Kolose.✡ Katau suk, kei va ka ro en eim takeih ral min Pol.✡ Pol mutis leta koanek va min keil veni tiser taluvosien keil amul asan hihiseien tateisav keil min keil koa arvitei anatin.✡ Sakini, Pol en vati vatalimal en rendemien one.✡

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil anien sa tahos taanianien ka avong sa en wik koa mal avaha netan min Ahi eni – Tiser taluvosien keil amul aviteni min keil keke Kristin keil anatin anaantei tei en anien koa, ka usil kat revi avong votut keil koa.✡ Ka Pol viteni min keil keke tounah keil enek vi heisav enges, ka mal imok iling desien one en Iesu Kristo.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil sakien ten vekahoi – Tiser taluvosien keil amul aviteni keke Ahi en vat Kristin vasi keil avaha en vekahoi.✡ Ka Pol viteni min keil keke Ahi rolestei koakeil uva en vekahoi ateisav en koakeil arvatei en vekahoi.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil sakien koa uva netan min angelo keil eni – Tiser taluvosien keil amul aviteni keke mal Kristin keil avaha netan min angelo keil.✡ Ka Pol viteni min keil keke Ahi en vati avaha netan min Kristo.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil Iesu Kristo – Tiser taluvosien keil amul avati lat sakien savsav keil keke Kristin keil avamai avamal en meten Ahi eni, ka arselustei vahi houlu usil Iesu Kristo.✡ Ka Pol vati lat isen Iesu Kristo✡ vit keil iapil vituai hetal mini keke avamal en meten Ahi.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil sakien koa akilea avakur rendemien suai onen Ahi eni – Tiser taluvosien keil amul aviteni keke akur rendemien suai tai onen Ahi koa akilea avahit luvati min koakeil amusil keil.✡ Ka Pol viteni min keil keke Iesu Kristo varei vi rendemien suai onen Ahi.✡

Mari rendemien tai ten

✡ :: Kol 1:1 ✡ :: Kol 1:24; 4:10,18; Umen 28:30-31 ✡ :: Umen 19:1-41 ✡ :: Kol 1:7-8 ✡ :: Kol 4:12; Flm 1:23 ✡ :: Kol 2:8 ✡ :: Kol 2:7 ✡ :: Kol 2:16 ✡ :: Kol 2:17 ✡ :: Kol 2:11 ✡ :: Kol 3:11 ✡ :: Kol 2:18 ✡ :: Kol 2:19; 3:1-4 ✡ :: Kol 2:18-19 ✡ :: Kol 2:15-20 ✡ :: Kol 1:2; 2:6,10 ✡ :: Kol 2:8,18 ✡ :: Kol 2:2-3

selusien koanik mul en Kolose 2:9-10

Minamaentei keil analuvos kami veni vi anatin keke tounah vasi koa mul en Ahi, kei mul tuai en Iesu Kristo koa aven mul. Ka veni mimul mikapil ral mini, mul sakin demkatien onami vilelau. Kei varei vi avat onen avat keil ka hetetamen savsav vasi keil.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Iesu Kristo vi hetetamen imok en tounah vasi. (1:1-23)
2. Koakeil akapil vituai ral min Iesu Kristo amal en meten Ahi, rovitei ven mengkatien keil koa amul amusili. (1:24–2:23)
3. Koakeil akapil vituai ral min Iesu Kristo, moulien one hehilelau en sakien ten envatien, masmasien, ka tomat. (3:1–4:18)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol koa navi eiloheh tai onen Iesu Kristo musil envatien onen Ahi namutis leta ekek ral min Timoti koa vi tuer en demkatien. ✡

2 Namutis leta koanik min kami, meatin keil onen Ahi koa mimul en taon ten out Kolose. Kami mivi tuak ka ahinkuli keil en demkatien veni rokapil ral min Iesu Kristo.

Melvisi keke more envatien ka tomat onen Ahi Tamer hel ven kami.

Pol masmas Ahi ven demkatien onen me-Kolose keil

3 Navong komal melvis ven kami, lisenges melmasmas Ahi, tata onen Iesu Kristo, Asuv orer. ✡

4 Veni mellong usil demkatien onami en Iesu Kristo, ka envatien onami en meatin vasi keil onen Ahi. ✡

5 Kami mimumoni mukonek veni miling desien onami en Ahi keke tounah koa ling revi ven kami en out nesa vi anatin. Ka miling desien onami en hatkatien koanek navong milong selusien ten anatinien koa ka en more longlongien usil Iesu Kristo. ✡

6 Navong more longlongien mai rohtoh ven kami ka mikilea revi more envatien onen Ahi, son heite en moulien onami. Anatin, son heite en kami suval koa mul son heite en moulien onen meatin keil houlu en out netan. ✡

7 Kami mikur more longlongien enek ka ven Epafras, more meatin toumien onen Iesu Kristo koa mul mum vituai ral min komai. Kei mul mum en usite onami, ✡

8 ka run min komal usil envatien koa Ninin Votut mul sani min kami.

9 Ven koanik, navong mellong usil sakien onami rokol kosa, komal melromusehtei en hisien onomal ven kami. Melmul melvis Ahi keke hesakin kami miheilea revi asa koa kei en vat kami mivoumoni, ka mihehilelau en meteisauen ka ileilien

✡ **1:1:** 1Kor 1:1; Efes 1:1 ✡ **1:3:** Efes 1:16; 1Tes 1:2 ✡ **1:4:** Efes 1:15 ✡ **1:5:** 1Pit 1:4; Efes 1:13 ✡ **1:6:** 1Tim 3:16; Rom 1:13 ✡ **1:7:** Kol 4:12 ✡ **1:9:** Efes 1:15-17; Plp 1:9; Efes 1:9; 5:17

koa ka ven Ninin Votut onen. ✡
10 Hemukonek, ualien onami hevinvin en koakeil amusil kat Ahi Asuv ka hesan sien mini. Anatin, Ahi hesi kei ven kami navong moulien onami hel heson more heite keil koa vi umen tetahos keil, ka navong ileilien onami en kei hemai hemariso mok. ✡
11 Komal melvis Ahi keke houmon demkatien onami hekeih imok hetal min marmari keihoen vasi keil koa mul en hen. Melvisi keke hesak mesein kami keke mikilea mivalomal vakeih en tounah vasi vatal min sien ka rendemien koa taveah. ✡
12 Melvisi keke hesakin kami mikilea mivamasmas Ahi Tamer koa mul sakin kami mivinvin keke mivakur hatte ten asa koa ling kati tuai vahi onen meatin keil onen koa amual en meneai. ✡
13 Kei mutut ir ran keihoen ten mankoli, ka ling revi ir en keihoen onen Natnali koa envatien onen mul ien keke kei helosil kat revi ir suval asuv houlu orer. ✡
14 Veni, ka en asa koa Iesu mumoni, Ahi mumon sise keke rovamaluv ran keihoen ten tisaen ka mumon methos ral min ir keke hermundemtei mun tisaen keil orer. ✡

Iesu Kristo vi houlu mok en tounah vasi

15 Meatin sakras vales Ahi. ✡
Ka navong ales Iesu Kristo, ales Ahi.
Veni Iesu vi Ahi en usite vasi keil,
ka kei vi houlu* en tounah vasi koa Ahi mumoni.
16 Veni, ka en kei,
Ahi mumon tounah vasi en out nesa ka en out netan,
tounah koa rokilea rovalesi ka tounah keil emun koa rosakras rovalesi. ✡
Ka en Natnali,
Ahi mumon asuv houlu keil ka kavmen keil koa akur keihoen en out netan,
ka angelo keil ka temat keil emun koa akur keihoen en out nesa.
Anatin, ka en Natnali,
Ahi mumon tounah vasi keke avahouhou mini.
17 Iesu Kristo mul mulamu en tounah vasi keil
ka sakin tounah vasi keil enek amul amusil asa koa Ahi ling kati. ✡
18 Kei vi avat ten Sios koa vi aven,
veni kei vi vatte ten moulien teni.✡
Kei, Ahi sakini moul eris ran matien mulamu en meatin sav keil suval koa kei vi moeite en keil.
Sakini, kei kur out koa mulamu lohlin tounah sav vasi keil.
19 Ka en Kristo, ir rolei vasin Ahi,

✡ **1:10:** Efes 4:1; Plp 1:27; Efes 2:10 ✡ **1:11:** Efes 1:19; 3:16 ✡ **1:12:** Efes 1:18 ✡ **1:13:** Luk 22:53; Efes 1:6; 2:2; 6:12; Mat 3:17 ✡ **1:14:** Efes 1:7 ✡ **1:15:** 2Kor 4:4; Hib 1:3; Sion 1:18; 1Tim 6:16 * **1:15:** vuo moeite ✡ **1:16:** Sion 1:3,10 ✡ **1:17:** Sion 1:1; 8:58 ✡ **1:18:** Efes 1:22-23; 4:15; 5:23; Umen 4:2; 26:23; Rev 1:5 ✡ **1:19:** Sion 1:16; Efes 1:23; Kol 2:9

veni tounah vasi koa
mul en Ahi, Ahi si kei
vasien Natnali eni. ✡
20 Ka en kei, Ahi si kei keke
kilea valing tomat
vatal min kei ka
tounah sav vasi keil;
tounah keil koa amul en
out netan ka en out
nesa emun.
Anatin, ka en matien onen
Natnali en aiveave,
Ahi sakin tounah keil
koa kei mumoni amul
en tomat ral mini. ✡

21 Mulamu, kami mimul soutin ran Ahi ka mivi vativieh keil onen, veni tounah keil koa mimumoni ka mimundemi atisa. ✡
22 Ka kosa, ka en matien ten aven, Iesu Kristo sak revi kami keke kilea valing kami en meten Ahi ka mivahi votut, mivatolas, ka helesi keke tounah tovuol emun vatisa vaha kat usite onami. ✡
23 Koanek vi anatin munak kami miheles mihelomal hekeih en demkatien onami ka minahilestei rani. Minamaentei kami minalokovein desien onami en Iesu Kristo koa mikuri navong milong more longlongien usili. Vati more longlongien enek, avitehiteni min meatin vasi en out netan, ka inau, Pol, numai navi meatin toumien tai teni. ✡

Pol selus usil umen onen suval meatin toumien tai ten Sios

24 Kosa, namul nasi inau keke makur mahien keil ekek ven kami. Veni, en avek namul nakur vasin mahien keil koa Kristo ling kati tuai keke makuri vakataun Sios onen, koa vi aven. ✡
25 Ahi varei ling inau navi meatin toumien tai ten Sios. Ka kei san umen enek minau keke maha mahit luvat selusien onen vakataun kami koa mirvitei Siu. ✡
26 En avong mulamu rokol kosa, aneite ten lingkatien suai enek mul suai ran meatin keil. Ka kosa, Ahi mul vothot eni min meatin keil onen. ✡
27 Anatin, Ahi rie lat keil keke vahothot en more lingkatien suai onen min keil koa mukok: Kristo mul moul en kami koa mirvitei Siu keil keke, kami mun, mihendesini keke mivakur hatte ten hetetamenien onen. ✡
28 Sakini, komai meva mevitehiten Iesu Kristo min meatin vasi. Ral min meteisauen ka ileilien, memul mesel kat meatin keil ka mevisein revi keil. Memumoni mukonek keke mevalah meatin keil vasi koa akapil vituai ral min Kristo avalomal en meten Ahi vasuval meatin keil koa demkatien one men tuai. ✡
29 Ka ven koanek varei, namul namum keih ka nalehkao houlu ral min mari keihoen koa Iesu Kristo mul sienau eni.✡

2

1 Ka ek vati mahiteni

✡ **1:20:** Efes 1:7; 2:16; 1Sion 2:2; Rom 5:1; Efes 2:13; 1:10 ✡ **1:21:** Rom 5:10; Efes 2:12; 4:18 ✡ **1:22:** Efes 2:14,16; 5:27 ✡ **1:23:** Hib 3:14; Efes 3:17; Mak 16:15; 1Tim 3:16 ✡ **1:24:** Efes 3:13 ✡ **1:25:** Efes 3:2,7-8 ✡ **1:26:** Rom 16:25-26; Efes 3:3,5,9-10 ✡ **1:27:** Rom 16:25; Efes 3:9; 1:18; 1Tim 1:1 ✡ **1:28:** Efes 4:13 ✡ **1:29:** Efes 3:7,20; Plp 4:13

min kami mukave namul nalehkao houlu en usite onami, en usite onen koakeil emun en taon ten out Laodisia, ka en usite onen koakeil vasi narlestei veah keil.
2 Namul namum keih mukok vasakin demkatien onami vakeih imok ka vasakini emi vahathat kami mok keke mivatas. Anatin, namul nalehkao keke kami mivailea revi more lingkatien suai onen Ahi, koa aneite teni vi Iesu Kristo varei. ✡
3 Veni kei vi vatte ten mormore meteisauen ka ileilien vasi keil onen Ahi. ✡
4 Namul naviten tounah keil ekek min kami keke minamaentei etai meatin namai naluvos kami natal min selusien keil koa kas. ✡
5 Veni, avaseini namul soutin ran kami en avek, en rendemien onak, naro ral min kami. Ka nasi nau navong nalong usil mukave kami mimulomal keih en demkatien onami en Iesu Kristo suval meatin tas. ✡

Pol sel kat meatin keil keke demkatien one helomal hekeih en Iesu Kristo enges

6 Veni mikur Iesu Kristo mai vi Asuv onami tuai, miheles miheapil hetal mini.
7 Suval vatiai tai, mihesakin lite keil ten demkatien onami ihita netan ka itetali hekeih en Kristo. Hemukonek, demkatien onami hemoul revi, mikilea mihousil hihiseien keil koa mikuri, ka mihehilelau en masmasien. ✡
8 Tei en meatin keil amul koa asak visi avakaluvat kami ral min ileilien keil koa vi heisav enges koa musil mengkatien keil koa meatin keil ten out netan enges asani vuo amusili tuetin tuai. Tounah keil enek romusiltei anatinien usil Iesu Kristo. Sakini, minamaentei keil anakeih kat kami keke mivoumon asa koa ameng kat kami mivoumoni. ✡
9 Ka mihousil kat Kristo veni vi anatin keke tounah vasi koa mul en Ahi, kei mul tuai en Iesu Kristo koa aven mul. ✡
10 Ka veni mimul mikapil ral mini, mul sakin demkatien onami vilelau. Kei varei vi avat onen avat keil ka hetetamen savsav vasi keil. ✡
11 Veni mimul mikapil ral min Iesu Kristo, en meten Ahi suval koa miva en vekahoi tuai. Ka rovitei vekahoi koa meatin keil enges amumoni en avemi. Veni sakien tisa onami ten avong mulamu, Kristo rei lati ran kami. ✡
12 Ka navong avi baptaes en kami, suval koa arahin kami ral min Iesu Kristo. Ka navong mimea ran oai enek, suval koa kami mimoul eris ran matien emun ral mini. Ahi mumoni vi anatin en moulien onami veni miling demkatien onami en keihoen onen kei koa sakin Iesu Kristo mun moul eris ran matien. ✡
13 Mulamu, kami mirvitei me-Isrel keil koa Ahi san

✡ **2:2:** Efes 3:4; Kol 1:26; 4:3 ✡ **2:3:** Aes 45:3; 1Kor 1:24,30; Efes 3:19; Pro 2:3-4 ✡ **2:4:** Rom 16:18; Efes 5:6; Kol 2:8 ✡ **2:5:** 1Kor 5:3 ✡ **2:7:** Efes 2:20,22 ✡ **2:8:** Rom 16:18; Efes 5:6; Kol 2:4 ✡ **2:9:** Sion 1:14,16 ✡ **2:10:** Efes 1:21-22 ✡ **2:11:** Rom 2:29 ✡ **2:12:** Rom 6:4; Kol 3:1; Efes 1:19-20

metai ten vekahoi min keil ka mimul veah en tisaen keil onami. Sakini, Ahi les kami suval koa mimat. Ka, ka en Kristo koa moul eris ran matien, Ahi sakin kami mimoul anatin navong lele tahos eris en kami. Anatin, kei lele tahos en ir ka romundemtei mun tisaen keil orer. ✡

14 Mulamu, suval koa amutis kat tisaen vasi keil koa romumoni va kat Ahi ka mengkatien keil onen mul. Ka avaseini kilea vasan mahien min ir veni, kei sahulini. Anatin, tounah keil koa va kat usite orer, Ahi kulati ran ir ka lingi en Iesu navong amuti kati en aiveave. ✡

15 En avong enek, Ahi kulat keihoen onen avat onen ninin tisa keil ka hetetamen savsav keil emun. Ahi rie lati en mesai keke keihoen onen mariso mok mulin one.

16 Sakini minamaen etai meatin nason selusien naha kat kami usil asa kami mimul mikani vuo mimuni, vuo usil mukave mirlosil kat revitei avong votut keil, vuo ale keil ten avati hau, vuo avong ten Sabat vasuval Siu keil. ✡

17 Mulamu, Ahi san mengkatien keil vatinek koa asuval niniven asa koa hesani hemai min meatin keil en avong koa hemai. Ka anatinien teni mai tuai, vi Iesu Kristo. ✡

18 Minamaen etai meatin napurun demkatien onami en sise koa amul aviteni keke kami mihesan mahien min avemi ka miheha netan min angelo keil keke mihemai mihemal en meten Ahi. Koakeil enek avit akur leisanien tetahos keil ka lises amundem usil aneite teni, ka mul sakin keil avasi keil musil rendemien keil onen meatin keil ten out netan enges. Ka avasi heisav en keil

19 veni arkapiltei mun vatal min Iesu Kristo koa vi avat ten aven, koa vi Sios onen. Iesu Kristo mul vengan hati usiven vasi keil ka mul sosor vituai en keil umai avi aven koa tas. Anatin, Kristo varei sakin aven moul vasuval koa Ahi en vati. ✡

20 Ka veni mikapil ral min Iesu Kristo, mimat ral mini ka mimaluv tuai ran keihoen onen Temat ka ninin tisa keil. Sakini, minoumontei mun nasuval mikapil ral min tounah keil ten out netan. Minalong kattei mun mengkatien keil koa meatin keil ten out netan amumoni nasuval, ✡

21 "! Minoumontei sakien keil ekek! ! Minaan vistei vati anien enek! !Ka minatokoltei tounah keil enek!"

22 Vati mengkatien keil ka hihiseien keil enek, meatin keil enges amumoni. Ka avit usil tounah keil koa avi heisav enges ka ivuol navong rehousili. ✡

23 Vati mengkatien keil enek, meatin keil amundemi avit keil amusil sise ten meteisauen veni asak visi avakeih kat meatin keil avaha netan min Ahi, avaling rendemien one vaha

✡ **2:13:** Efes 2:1,5 ✡ **2:14:** Efes 2:14-15; 2:16; 1Pit 2:24 ✡ **2:16:** Rom 14:1-12 ✡ **2:17:** Hib 8:5; 10:1 ✡ **2:19:** Efes 2:21; 4:15-16 ✡ **2:20:** Kal 4:3-5,9 ✡ **2:22:** Aes 29:13; Mat 15:9

netan, ka avoumoni vakeih en ave keke vouas envatien teni vaha netan. Ka romukteinek, veni mengkatien keil enek asakras avahuli kat envatien ten aver ka sakien tisa keil orer.✡

3

Ka en Iesu Kristo, rokur moulien hau

1 Anatin, mulamu, suval koa kami mimat en tisaen onami. Ka veni kami mikapil ral min Kristo koa moul eris ran matien, kami emun mimoul eris ran matien keke mivakur moulien hau. Sakini, mihousil kat tounah keil ten out nesa, out koa Kristo mul rondan ien en vulin ten hetetamenien en usite matu onen Ahi. ✡

2 Anatin, miheling rendemien onami en tounah keil ten out nesa, naltei en tounah keil ten out netan. ✡

3 Veni moulien onami koa mulamu, kei mat tuai. Ka moulien hau koa mikuri mul veah en out nesa ral min Kristo, Ahi rovothot entei veah. ✡

4 Ka navong Kristo koa san moulien min kami hemai ris ka hehothot en kei, kei hehothot en kami mun ka miheapil hetal mini en muohien onen. ✡

5 Ka veni mimat ral min Kristo, mihou vini sakien keil ten out netan koa amul en kami. Minamatiltei natal min meatin vuo ahin koa mirtetalihetei veah vatal mini. Minoumontei saktisaen sav keil koa romaltei keke mimumoni. Minamaentei envatien ten avemi vuo rendemien tisa keil naleh kami. Ka minahitei uti mani veni suval koa mimul miva netan mini suval vi nana tai. ✡

6 Anatin, minoumontei veni Ahi mul vuroh kat vati sakien keil enek ka mahien onen mul mai en koakeil amul amumoni ka arlong kattei kei. ✡

7 Ka en moulien onami mulamu, kami mun mimumon vati sakien keil vatinek.

8 Ka kosa, kami mihelokovein vati sakien tisa keil enek. Minavuroh kattei meatin ka tinomi natamureitei. Minapuruntei meatin sav, minahitehit usiltei keil, ka minasilitei keil. ✡

9 Ka minaluvostei ris kami. Minoumontei sakien keil enek veni kami mikulat moulien onami koa telamu ral min sakien keil teni suval koa mikulat eisin tai koa vi amus. ✡

10 Ka mimusin revi kami en moulien tai koa vi heite hau. Moulien hau enek, Ahi varei mumoni. Ka lisenges, kei mul sak revi tiner keke vasakin suvalien onen hel en ir, ka vasakin ir reheilea revi mok en kei. ✡

11 Ka veni rokur moulien hau, Ahi rolestei keke koakeil arvitei Siu ateisav en Siu keil, vuo koakeil uva en vekahoi ateisav en koakeil arvatei en vekahoi. Kei en rovattei vailea munak meatin tai ka en out kave,

---

✡ **2:23:** 1Tim 4:3; Rom 13:14 ✡ **3:1:** Kol 2:12; Sam 110:1; Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Efes 1:20; Hib 1:3; 8:1; 10:12; 12:2 ✡ **3:2:** Mat 6:33 ✡ **3:3:** Rom 6:2; 2Kor 5:14 ✡ **3:4:** Kal 2:20; Plp 1:21; 1Kor 15:43; Plp 3:21; 1Sion 3:2 ✡ **3:5:** Rom 6:6,11; 8:13; Efes 4:19; 5:3,5 ✡ **3:6:** Efes 5:6 ✡ **3:8:** Efes 4:25-31; 5:4 ✡ **3:9:** Efes 4:25; 4:22 ✡ **3:10:** Efes 4:24; Sen 1:26-27

vuo sukul mukave, vuo vi slev vuo maluv. Veni Kristo, kei varei vi hetetamen imok, ka kei mul moul en ir vasi koa rokapil ral mini. ✡

12 Sakini, veni Ahi rie lat kami keke valing lat kami mivahi meatin votut keil onen koa envatien onen mul en keil, mihesin en kami en sakien tetahos keil. Mihoumon sakien ten enmahisien, tinahos, ka rendemien onami heha netan. Sakien onami hemerau ka tinomi hetaveah. ✡

13 Tahos keke kami mihoumoni hemaes en teisav. Ka munak tai en kami mumon tounah koa romaltei en meten tunali, luhetalimal en usite onealu keke luhelele hetahos eris en keilu. Anatin, lises kami vasi mihetalimal en usite onami hetal min kami eris ka mihelele hetahos en kami hesuval etin koa Asuv mumoni en kami vasi. ✡

14 Ka koa hetetamen imok en sakien tetahos vasi keil enek, mihesin revi kami en sakien ten envatien. Veni munak er hehathat ir, reheto vituai hetahos en more viluen. ✡

15 Mihemaen tomat onen Kristo helamun tinomi. Veni Ahi vise kami mivamai mivahi aven koa vatas keke mihel en tomat enek. Ka lises, mihemasmas Ahi en moulien onami. ✡

16 Mihemaen selusien usil Kristo koa vi hetetamen imok hemai hehilelau en moulien onami. Mihehisein kami ka mihesel kat kami hetal min meteisauen. Hetal min masmasien min Ahi, mihesau en sam keil, masmasien keil, ka souen sav keil koa Ninin Votut mul sani min kami. ✡

17 Ka en tounah vasi koa miviteni vuo mimumoni, mihoumoni en sakien koa rie lati mivi onen Asuv Iesu. Ka en isen, mihehis min Ahi Tata hetal min masmasien. ✡

Sakien tetahos keil onen Kristin keil en teim one

18 Kami, ahin keil, veni mimusil kat Asuv, mal keke miheling rendemien onami hel netan keke mihoum housil rendemien onen meatin keil onami. ✡

19 Ka kami, meahos keil, envatien onami hel en ahin onami keil ka minoumontei nakeih en keil. ✡

20 Kami, titiali keil, mihelong kat tata ka mama onami keil lises, veni koanek vi umen onami koa Asuv en vat kami mivoumoni. ✡

21 Kami, tata keil, minasakintei titami keil tine naat kami. Veni mihelei kati keke rendemien one namot. ✡

22 Kami slev keil, mihelong kat avat onami keil ten out netan en tounah vasi. Minoumonteis navong mete mul en kami keke vasakin keil avasi keil ven kami. Ka mihoumoni lisenges hetal min tinomi vasi veni mivouhou min Asuv Iesu. ✡

23 En tounah vasi koa mimumoni, mihoumoni hetal min moulien vasi onami. Anatin, mihoum hesuval koa

---

✡ **3:11:** Kal 3:28; 1Kor 12:13; Rom 10:12 ✡ **3:12:** 1Pit 2:9; Efes 4:2,32 ✡ **3:13:** Mat 6:14; Efes 4:32; 5:2 ✡ **3:14:** Rom 13:8,10; Efes 4:3 ✡ **3:15:** Plp 4:7; 1Kor 12:13,27; Efes 4:4 ✡ **3:16:** Efes 5:19 ✡ **3:17:** 1Kor 10:31; Efes 5:20 ✡ **3:18:** Sen 3:16; Efes 5:22; 1Pit 3:1 ✡ **3:19:** Efes 5:25; 1Pit 3:7 ✡ **3:20:** Efes 6:1 ✡ **3:21:** Efes 6:4 ✡ **3:22:** Efes 6:5-8

mimul mimum min Asuv Iesu, ka hervitei min meatin keil enges ten out netan.

24 Iesu Kristo varei vi Asuv onami koa mimum mini. Sakini, mihoum hekeih veni mikilea keke Ahi hesan hati tounah keil onen en out nesa hesuval uite tai min meatin keil onen.

25 Ka min koakeil amum tisa, Ahi hesa ris ui tisaen min keil housil asa koa amumoni. Ka kei houmoni hemal en meatin vasi keil.✡

4

1 Kami, avat keil, mihoumoni hetahos min slev keil onami en sise koa mal. Mihendem kati keke, kami emun, Avat onami mul en out nesa. ✡

Pol sel kat meatin keil usil hisien ka sakien one ral min koakeil arkultei anatin en Kristo

2 Lisenges, mihehis min Ahi hetal min masmasien ka avemi namahtei eni. ✡

3 Ka mihehis emun ven komai keke Ahi heseh voiteh keke mekilea mevahitehiten more lingkatien suai onen Ahi usil Iesu Kristo. Ven selusien koanik varei, kosa namul en eim takeih. ✡

4 Anatin, mihehis venau keke nakilea mahothot en selusien enek keke meatin keil ilong kilea eni vasuval koa mal moumoni.

5 En avong vasi koa miles ahho mul, hetal min meteisauen, mihoumon sakien tetahos min koakeil arkurtei anatin en Iesu. ✡

6 Anatin, miheselus hetal min tahosien, en sakien koa kilea valeh rendemien onen meatin keil eni. Hesakini, miheilea hemukave mivasa kes selusien koa mal vaha min meatin vasi. ✡

Selusien ekor

7 Taetikas hehiteni min kami tounah keil koa mul kistal enau. Kei vi more tuak koa melmum vituai min Asuv. Kei mul kataunau houlu ka desien onak mul ien. ✡

8 Sakini, namul nasila lat kei vahat ven kami, keke vahati lat rendemien onami vatal min longlongien usil komai keke mero mukave.

9 Namul nasila kei ral min Onesimas koa vi tai en kami. Kei mun vi more tuak koa desien ka envatien onak mul ien. Keilu luhehiten tounah vasi keil koa mul kur out ekok min kami. ✡

10 Aristakas koa ro en eim takeih ral minau, kei mul viten ‘more’ min kami. Ka Mak emun, tunali Banabas tai, mul viten ‘more’ min kami. Ka munak hehat, kami mikur selusien tuai usili keke mihekur revi. ✡

11 Ka Sosua Sastas emun koa ro ekok mul viten ‘more’ min kami. En koakeil avi Siu, koakeitel enek enges telmum ral minau ven hiasuvien onen Ahi. Lisenges, telkataunau ka telvati lat rendemien keil onak.

12 Epafras koa vi tai en kami ka meatin toumien tai onen Iesu Kristo, kei mul viten ‘more’ min kami.

✡ **3:25:** Dut 10:17; 2Kron 19:7; Umen 10:34; Efes 6:9 ✡ **4:1:** Lev 25:43,53; Efes 6:9 ✡ **4:2:** Efes 6:18; Plp 4:6; 1Tes 5:17 ✡ **4:3:** Efes 6:19-20; 2Tes 3:1; Rom 15:30; 1Kor 16:9 ✡ **4:5:** Efes 5:15-16; 1Tes 4:11-12 ✡ **4:6:** Efes 4:29; Mak 9:50; 1Pit 3:15 ✡ **4:7:** Efes 6:21-22 ✡ **4:9:** Flm 1:10,12 ✡ **4:10:** Umen 19:29; 27:2; Flm 1:24; Umen 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Flm 1:24

Lisenges, kei mul lehkao en hisien en usite onami. Kei mul vis Ahi keke vasakin kami mivalomal vakeih, demkatien onami vamen revi, ka vasakin kami mivailea revi asa koa Ahi en vat kami mivoumoni. ✡
13 Nakilea mahiteni keke kei mul mum keih vakataun kami ka koakeil emun en out Laodisia ka Hierapolis.
14 Dokta Luk koa envatien onak mul ien, ka Demas emun, luviten ‘more’ min kami. ✡
15 Inau mun naviten ‘more’ vat min tuak ka ahinkuli keil en out Laodisia, ka vat min Nimfa ka koakeil amul asukul en teim sen.
16 Navong kami mivuli leta koanik hevus, mihesani suk min sios en out Laodisia keke keil emun ihuli. Ka kami mun mihehuli leta koa nasani min koakeil en out Laodisia.
17 Ka mihehiteni min Akipas mihehit, “Kum vasin umen koa Asuv sani minuk keke kovoumoni.” ✡
18 *Keke miheilea inau varei nasan leta ekek min kami, inau Pol namutis koanik. Naviten ‘more’ min kami. Emi navobongentei sen keil koa amul apar katnau eni.* ✡

Navisi keke more envatien onen Ahi hel ven kami vasi.

✡ **4:12:** Kol 1:7; Flm 1:23 ✡ **4:14:** 2Tim 4:10,11; Flm 1:24 ✡ **4:17:** Flm 1:2
✡ **4:18:** 1Kor 16:21; 2Tes 3:17

Selusien koa helamu ten 1 Tesalonaeka

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis leta koanik✡ en sua 51 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), navong ro mulamu en taon ten out Korin✡ en ualien onen koa elu keke vahitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min meatin keil.✡ Amundemi avit Pol mutis leta koanek mulamu en leta sav vasi keil onen.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanik va min Kristin keil koa amul en taon ten out Tesalonaeka. En ualien onen koa elu, Pol va en taon ten out Pilipae ka vitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min meatin keil ekonek. Ka tei en meatin keil amumoni keih mini ka alingi en eim takeih. Navong mul en eim takeih enek, alu mulu. Ka navong amaeni vaha vamaluv,✡ aring koe keke natotei mun en out Pilipae. Sakini, Pol keilu Saelas luva en meteimal ten out Tesalonaeka.✡ Ka ekonek, tei en Siu keil avi elu en Pol, sakini aviles rendemien onen meatin keil keke avalikat Pol vaha ran out Tesalonaeka.✡

Navong Pol rokol taon ten out Korin, ro ral min Kristin keil ekonek avati teindan outel (18).✡ Ka navong mul mum en out Korin, Pol longe keke demkatien onen tei en Kristin hau keil en out Tesalonaeka mul mot, sakini mutis leta koanek va min keil vahati lat ris rendemien one ka vasuv kat demkatien one.

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vatalimal en rendemien one keke mal Kristin keil avahisu en avong keil takeih – Kristin keil en out Tesalonaeka avisu en avong keil takeih en hen me-Tesalonaeka sav keil etin.✡ Ka Pol viteni min keil keke mal Kristin keil ihisu en avong keil takeih ven demkatien one.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil umen onen – Tei en Kristin keil en out Tesalonaeka aselus karen Pol avit kei mul luvos keil keke vakur tounah ran keil.✡ Ka Pol viteni min keil keke sa maen hihiseien keil onen min keil ka rovistei keil ven mani.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil mearisien onen Kristin keil ran matien ka mukave Iesu hemai ris eni – Kristin keil en out Tesalonaeka amundemi keke Iesu hemai hekalah. Ka navong tei en keil umat, amundemko.✡ Ka Pol vati lat rendemien one vit anatin keke Iesu hemai ris, ka navong hemai, koakeil umat tuai imoul eris ran matien en hati avong koa koakeil

✡ :: 1Tes 1:1; 2:18 ✡ :: 1Tes 3:1-2; Umen 18:1-18 ✡ :: Umen 15:36–18:22 ✡ :: Umen 16:16-40 ✡ :: Umen 17:1-4 ✡ :: Umen 17:5-11 ✡ :: Umen 18:11 ✡ :: 1Tes 2:14 ✡ :: 1Tes 2:14-16 ✡ :: 1Tes 2:3 ✡ :: 1Tes 2:4-12 ✡ :: 1Tes 4:13

amoul veah ihina en out nesa.✡ Sakini, Pol sel kat keil avasak mesein keil veni.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 1 Tesalonaeka 3:12-13

Metvisi keke Asuv Iesu hesakin envatien onami hemoul hemarite mok ka hemai hemariso hesuval vati envatien onomaitel ven kami keke emi hehathat kami eris ka emi hehat meatin sav vasi keil emun. Ka metvisi mun keke hesakin rendemien onami hekeih imok keke mihehi votut ka mihetolas en meten Ahi Tamer navong Iesu, Asuv orer, hemai hetal min meatin keil onen koa avi votut.

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en 1 Tesalonaeka 4:14

Ir rokilea keke Iesu mat ka moul eris ran matien. Sakini, rokur anatin keke navong Iesu hemai ris eni, Ahi hesakin koakeil umat tuai koa aling desien one eni, keil emun imoul eris hetal mini.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Pol masmas Ahi ven demkatien onen Kristin keil en out Tesalonaeka. (1:1-10)
2. Pol vit usil umen onen ral min keil ka mukave mul vati lat keil en hisien onen lisenges. (2:1–3:13)
3. Pol sel kat keil usil vati moulien koa Ahi si veni. (4:1-12)
4. Pol vit kilea min keil usil hemukave Iesu hemai ris eni. (4:13–5:11)
5. Selusien ekor. (5:12-28)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau, Pol, ral min Saelas* ka Timoti, metmutis leta ekek vat ven kami, meatin keil koa avi onen Ahi Tata ka Asuv Iesu Kristo koa mimul en sios ten out Tesalonaeka. Metvisi keke more envatien ka tomat onen Ahi hel en moulien onami. ✡

Pol masmas Ahi ven more moulien ka demkatien onen Kristin keil en out Tesalonaeka

2 Lises metmasmas Ahi ven kami vasi ka lises metling kami en hisien onomaitel. ✡

3 Navong metvis min Ahi Tamer en usite onami, metmundem kat tounah keitel ekek: mukave demkatien onami mul sakin kami mimum keih, mukave envatien onami mul sakin kami mikataun meatin sav keil, ka mukave desien onami en amairisien onen Asuv Iesu Kristo mul sakin kami mimulomal keih navong sakvisien keil mul umai. ✡

4 Tuemeitel ka ahinameitel keil, metkilea keke Ahi en vat kami ka rie lat kami tuai mivahi onen.

5 Metkilea keke Ahi rie lat kami veni navong metkur more longlongien vat ven kami, romaiteis en selusien enges. Vuo, mai mun ral min keihoen onen Ninin Votut ka mikilea revi anatinien teni navong metselus min kami.

✡ **::** 1Tes 4:14-18 ✡ **::** 1Tes 5:1-22 * **1:1:** Saelas, isen tamun vi Silvanus. ✡ **1:1:** 2Tes 1:1; Umen 17:1 ✡ **1:2:** Plp 1:3-4; Kol 1:3; 2Tes 1:11 ✡ **1:3:** 1Kor 13:13; Kol 1:4-5

Kami milei kilea sakien ten moulien onomaitel navong metro ral min kami keke metvakataun kami. ✡

6 Ka kami mileisungein sakien keil onomaitel ka sakien keil onen Asuv Iesu keke navong mahien mai en kami ven demkatien onami, mikur selusien onen Ahi ral min sien koa Ninin Votut sani min kami. ✡

7 En sakien koanek, kami mimai mivi metai min Kristin vasi keil koa amul en provins keilu ten out Masedonia ka Akea keke akilea avaleisungein sakien onami. ✡

8 Kami mivitehiten selusien usil Asuv Iesu min meatin sav keil koa akuri uva rokol meatin keil en provins keilu ekek, ka muli va en out savsav keil emun. Anatin, longlongien usil demkatien onami musel suval amaru keke meatin sav keil koa aro soutin amul araengoni. Sakini, tounah tovuol keke komeitel metvahiteni mun usil demkatien onami veni meatin keil akilea tuai eni. ✡

9 Anatin, meatin vasi keil koa aro soutin ran kami en out keil ekek amul aselus usil mukave kami mikur revi komeitel navong metsao en kami. Avit usil mukave miviles ran nana keil keke miva netan min Ahi, kei koa moul ka vi anatin. ✡

10 Keil avit usil mukave mimul mirosin Natnali vaka en out nesa koa Ahi rali lati ran matien. Anatin, avit usil mukave mirosin Iesu koa heting koe ir ran mahien koa hemai ven vurohien onen Ahi va kat tisaen keil.✡

2

Pol masmas Ahi veni me-Tesalonaeka keil amul arie lati keke demkatien one vi anatin

1 Tuemeitel ka ahinameitel keil, kami mikilea keke navong metvat ven kami, rovitei heisav. Vuo, heite teni mul. ✡

2 Mikilea keke navong metmai ven kami en out Tesalonaeka, metka en taon ten out Pilipae. Ekonek, amumoni tisa min komeitel ka aselus kutut kat komeitel. Ka navong metmai ven kami, avaseini meatin sav keil avit avapurun komeitel, Ahi orer san keihoen min komeitel keke metvahiteni min kami more longlongien koa ka ven kei. ✡

3 Navong metpeah kami keke mihehiles moulien onami, selusien onomaitel kur heite, veni rokatei en rendemien koa romaltei vuo en sakien tai koa kalkali. Anatin, metroselustei keke metvaluvos etai meatin.

4 Vuo, lises metselus suval koa Ahi en vat komeitel metvaselus eni, veni kei ling desien onen en komeitel keke metkilea metvahiten more longlongien onen vaha min meatin keil. Sakini, navong metselus, metromumontei keke meatin keil avahasi keil ven komeitel. Vuo, metmumoni keke Ahi enges

✡ **1:5:** 1Kor 2:4-5; 4:20 ✡ **1:6:** 1Kor 4:16; 2Tes 3:9; Umen 17:5-9 ✡ **1:7:** 1Pit 5:3 ✡ **1:8:** Rom 1:8 ✡ **1:9:** Umen 17:4 ✡ **1:10:** Taet 2:13; Umen 17:31; 1Tes 5:9 ✡ **2:1:** 1Tes 1:5,9 ✡ **2:2:** Umen 16:19-24; 17:1-5 ✡ **2:4:** 1Tim 1:11; Kal 1:10; Ser 11:20

koa kilea en rendemien ka envatien vasi keil orer hesi kei veni. ✡
5 Mikilea revi keke navong metmai ven kami, metromaitei vatal min selusien koa kas valeh kami, vuo keke metvakur etai mani ran kami vatal selusien onomaitel. Ahi koa kilea en rendemien keil orer kilea keke asa koa metviteni vi anatin. ✡
6 Metromaitei keke kami vuo meatin sav keil koa mivi meatin enges mivamasmas komeitel. ✡
7 Avaseini komeitel metvi hetetamen keil onen Iesu Kristo koa avise komeitel en eiloheh, ka metkilea metvameng kat kami keke mivahouhou min komeitel ka mivasan tounah min komeitel, metromumontei vamukonek. Vuo, navong metro ral min kami, sakien onomaitel memerau enges suval mama tai koa mul lei kat revi titan keil.
8 Ven envatien onomaitel en kami, metsi komeitel keke metvasan more longlongien koa ka ven Ahi min kami, ka metsi komeitel emun keke metvakataun kami en sise vasi koa metkilea metvoumoni. !Anatin, emeitel vat kami mok!
9 Tuemeitel ka ahinameitel keil, mihendem usil sakien onomaitel navong metro ral min kami, mukave metmum keih ka avetin onomaitel mue houlu. Meneai ka vongien, metmum keih en umen sav keil keke metvahotin uite teni keke methersantei umen koa meas min kami navong metviten more longlongien koa ka ven Ahi min kami. ✡
10 Navong metro ral min kami koa mikur anatin en Iesu, milei kilea keke sakien onomaitel muto, mal revi, ka tounah tovuol avahotini vatisa en sakien onomaitel. Ka Ahi emun, koa kilea en tounah vasi, lei kilea eni.
11 Kami mikilea keke komeitel metmumoni tahos min tetai en kami suval etin tata tai mul lei kat revi titan keil.
12 Anatin, komeitel metsel kat kami, metkataun kami keil koa mivotini keih, ka metpeah kami mivoual en sakien keil koa Ahi si kei veni. Metvis kami keke mihoumon sakien keil en moulien onami koa hetie lati keke mivinvin mivahi meatin keil onen. Veni Ahi vise kami mivahi meatin keil onen keke mivapil en hiasuvien ka hetetamenien onen. ✡
13 Lises metmasmas Ahi ven tounah tamun navong metling kami en hisien onomai. Navong metkur selusien onen Ahi emai ven kami, miraengoni ka mikur kati mul en kami. Mirkurtei vasuval selusien onen meatin keil enges. Vuo. Kami mikur kati suval vi selusien onen Ahi kati. Anatin, kei vi selusien onen ka mul mum en kami vasi koa mikur anatin eni. ✡
14 Tuemeitel ka ahinameitel keil, asa koa kistal en kami suval etin asa koa kistal en meatin keil onen Iesu Kristo koa amul en sios

✡ **2:5:** Umen 20:33; 2Pit 2:3; 1Tes 2:10 ✡ **2:6:** Sion 5:41,44 ✡ **2:9:** Umen 20:34; 1Kor 4:12 ✡ **2:12:** Efes 4:1; Plp 1:27; 2Tes 1:5; 1Pit 5:10 ✡ **2:13:** 1Tes 1:2; 2Tes 2:13; Kal 1:11-12

keil onen Ahi en provins ten out Sudea. Veni kami mun mikur anatin en selusien onen Ahi, ka sakini, me-Gris keil koa avi tuomi keil asan mahien min kami suval koa Siu keil en provins ten out Sudea akuri en hen Siu keil, koa avi tue keil. ✡
15 Ka Siu keil enek avi koakeil amu vini provet keil telamu, amu vini Asuv Iesu, ka alikat rasilin komai ran out vasi. Ven sakien one, amul aleh mahien ten vurohien onen Ahi emai en keil. Uvae kat meatin vasi, ✡
16 ka asak visi mok avating koe komai mevarselustei min koakeil arvitei Siu usil mukave Ahi voutut keil ran tisaen one. En sise enek, keil asien tisaen keil one va vio … Ahi lesi vinvin tuai. Sakini, mahien ten vurohien onen mul mita en keil. ✡

Pol en vati vasao en me-Tesalonaeka keil avong tamun
17 Tuemeitel ka ahinameitel keil, navong meatin keil akeih kat komeitel, metlokovein kami ten avong havivis suval mivi timaru keil. Ka emeitel vati mok keke metvahat metvalei ris kami. Ka avaseini avemeitel mul soutin ran kami, rendemien onomaitel mul ral min kami lises. ✡
18 Anatin, emeitel vati metvamai ris ven kami ka Temat ring koe sise onomaitel. Inau, Pol, nasak visi maha ris ven kami avong houlu.
19 ?Metvit metvales kami eris vensa? Veni metvilelau en sien ven kami veni mivi heite ten umen onomaitel. Ka veni metmundesini keke metheilea methehati kerein komeitel ven kami en meten Iesu Kristo navong hemai ris. ✡
20 !Anatin eli, demkatien onami mul sakin komeitel metvut komeitel ka metsi komeitel houlu mok!

3

1 Veni metrolestei kami tuetin ka demvoen houlu en kami, komal Saelas koa melmul en out Atens metmundemi tahos ✡
2 keke melsila Timoti vat ven kami vakataun kami ka vasakin demkatien onami vakeih tamun. Kei vi tuomal koa mum vituai ral min komal en umen onen Ahi keke metmul metvitehiten more longlongien usil Iesu Kristo min meatin keil. ✡
3 Kei va ven kami vasakini tovuol en kami vahiles eris ran demkatien onen ven mahien keil ekek koa mimul mikuri. Anatin, kami mikilea keke Ahi ling kati keke rehekur mahien keil en moulien orer. ✡
4 Veni navong metro semau ral min kami, metviteni min kami keke ir rehekur mahien. Ka suval kami mikilea revi tuai, tounah koa kur out musil asa koa metviteni. ✡
5 Navong nakur longlongien keke sakvisien keil emai en kami, tinok mah. Sakini, nasila Timoti vahotini keke demkatien onami mukave. !Nametauni keke Temat nalamun kami

✡ **2:14:** Umen 17:5 ✡ **2:15:** Umen 2:23; 7:52 ✡ **2:16:** Sen 15:16; Mat 23:32-33 ✡ **2:17:** 1Tes 3:10 ✡ **2:19:** Plp 2:16; 4:1; 2Tes 1:4 ✡ **3:1:** Umen 17:15 ✡ **3:2:** Umen 16:1-3 ✡ **3:3:** Efes 3:13; 2Tim 3:12 ✡ **3:4:** Umen 14:22

minaha ran sise koa mal ka nasakin umen vasi keil onomaitel nahi heisav enges! ✡

Pol si kei houlu mok ven longlongien usil more sakien keil onen me-Tesalonaeka keil

6 Kosa, Timoti mai ris. Ka kei kur more longlongien mai ven komal usil demkatien ka envatien onami. Kei viteni min komal keke, lises, kami mirendem tahos en komeitel, ka emi vati mivales komai suval etin koa komeitel emeitel vati mok metvales kami. ✡

7 Sakini, tuemeitel ka ahinameitel keil, avaseini metmul metkur mahien ka sakvisien keil houlu, longlongien enek usil demkatien onami vati lat rendemien onomaitel houlu. ✡

8 Anatin, navong metlonge keke mimulomal keih veah en demkatien onami en Asuv Iesu, moulien onomaitel mai ris tahos.

9 Metsakras metvamasmas Ahi vavinvin ven sien koa mariso mok koa metkuri ven kami navong metva netan mini en hisien keil onomaitel.

10 Meneai ka vongien metvis Ahi keih keke vamaen komeitel metvales ris veinami ka metvasan hihiseien sav keil koa mirkurtei veah vakataun demkatien onami.

11 Metvisi keke Ahi Tamer ka Iesu, Asuv orer, luhesak mesein sise keke metvahat eris ven kami.

12 Metvisi keke Asuv Iesu hesakin envatien onami hemoul hemarite mok ka hemai hemariso hesuval vati envatien onomaitel ven kami keke emi hehathat kami eris ka emi hehat meatin sav vasi keil emun.

13 Ka metvisi mun keke hesakin rendemien onami hekeih imok keke mihehi votut ka mihetolas en meten Ahi Tamer navong Iesu, Asuv orer, hemai hetal min meatin keil onen.✡

4

Pol sel kat keil usil vati moulien koa Ahi si veni

1 Tuemeitel ka ahinameitel keil, navit mahit ekor en selusien onak. Komeitel metvisein kami tuai en sakien tetahos keil koa Ahi si mivousili, koa suval etin asa koa mimul mimumoni tuai. Ka kosa, metpeah kami li mok en isen Asuv Iesu keke mihoumoni hetahos tamun emau. ✡

2 Mihelong kat hihiseien keil koa metsani veni mikilea keke metmul metselus en isen Asuv Iesu.

3 Ahi en vati mok vasakin kami mivahi votut ka mihermatiltei hetal min koakeil mirtetalihetei veah vatal min keil. ✡

4 Tetai en kami helei kat revi sakien keil koa kei mul mumoni ral min aven keke vatolas ka vasakin meatin keil avahouhou mini. ✡

5 Namaentei envatien ten aven naleh rendemien onen keke noum natisa natal meatin sav nasuval koakeil arvitei Siu koa areingeingen Ahi amul amumoni. ✡

6 Sakini, tovuol en kami houmoni hetisa min tunali

✡ **3:5:** Plp 2:16 ✡ **3:6:** Umen 18:5 ✡ **3:7:** 2Tes 1:4 ✡ **3:13:** Plp 1:10; Sak 14:5; 2Tes 1:7,10 ✡ **4:1:** 2Tes 3:6 ✡ **4:3:** 1Tes 5:23; Hib 10:10; 1Pit 1:16 ✡ **4:4:** 1Kor 6:13,15 ✡ **4:5:** Sam 79:6; Ser 10:25

vuo ahinali tai koa vi Kristin. Suval koa metviteni min kami tuai ka metsel kat kami eni keih, Asuv Iesu hesa kes mahien min koakeil umon vati saktisaen keil enek. ✡

7 Veni Ahi rovisetei ir rovoumon saktisaen keil. Vuo, kei en vat ir rovahi votut ka rovoumon sakien keil koa muto. ✡

8 Sakini, navong meatin etai sesein hihiseien keil enek, roseseintei meatin tai. Vuo, kei mul sesein Ahi varei koa san Ninin Votut onen min kami. ✡

9 Kami mikilea tuai en sakien koa emi hehathat tuomi ka ahinami keil veni Ahi visein kami eni tuai. Sakini, methermutistei mun usili hehat min kami. ✡

10 Anatin eli, kami mimul mumoni tuai min tuomi ka ahinami keil vasi koa avi Kristin koa amul en provins keisom ten out Masedonia. Ka kami koa envatien onomaitel mul en kami, komeitel metpeah kami keke mihoumoni hekeih tamun. ✡

11 Metpeah kami keke miheling rendemien onami hekeih en sakien keitel ekek: miheto en tomat hetal min meatin sav keil; minaha ramattei en usite onen meatin savsav keil ka miheles usite onami enges; ka mihoum hekeih en umen onami keke mivalei kat revi onami keil. Tounah keitel enek suval asa koa metviteni tuai navong metro ral min kami mulamu. ✡

12 En sise enek, kami minahiramtei en mesav keil keke avamai avakataun kami, ka koakeil arkurtei anatin en Ahi ihouhou min kami ka ilei kilea sakien tetahos onami. ✡

Pol vit luvat asa koa hekistal navong Asuv Iesu hemai ris eni

13 Tuemeitel ka ahinameitel keil, emeitel vati keke mivailea anatinien usil asa koa hekistal en koakeil umat tuai koa aling desien one en Iesu. Emeitel rovattei keke mivalonge vatisa vasuval koakeil desien one tovuol, koa arkurtei anatin en mearisien. ✡

14 Ir rokilea keke Iesu mat ka moul eris ran matien. Sakini, rokur anatin keke navong Iesu hemai ris eni, Ahi hesakin koakeil umat tuai koa aling desien one eni, keil emun imea ris ilah ruai hetal min Iesu ka kei helamun keil ihina en out nesa. ✡

15 Asa koa metmul metvisein kami eni en avong enek vi hihiseien onen Asuv Iesu varei. Kei viteni keke ir koa romoul veah en avong koa kei hemai ris eni, rosakras rovahina valamu en koakeil umat tuai. ✡

16 Vuo, tounah keil enek hekistal. Asuv Iesu varei hemita ran out nesa ka hemakul en rea takeih. Ka en avong netin enek, vativar onen angelo keil heselus hekeih ka tai en angelo keil houh amaru onen

✡ **4:6:** Sam 94:1 ✡ **4:7:** 2Tes 2:13-14; 1Pit 1:15-16 ✡ **4:8:** Luk 10:16; Esek 36:37; 37:14; Rom 5:5; 2Kor 1:22; Kal 4:6; 1Sion 3:24 ✡ **4:9:** Sion 13:34; Ser 31:33-34 ✡ **4:10:** 2Tes 3:4 ✡ **4:11:** Efes 4:28; 2Tes 3:8,12 ✡ **4:12:** 1Kor 5:12-13; Kol 4:5 ✡ **4:13:** Efes 2:12 ✡ **4:14:** Rom 14:9; 1Kor 15:3-4,12 ✡ **4:15:** 1Kor 7:10,25; 15:51

Ahi. Hevus, koakeil umat tuai koa aling desien one en Iesu Kristo, keil imoul eris ran matien helamu. ✡
17 Hevus, ir koa romoul veah en avong enek, rehehina out hetas en mahmah keil keke rovahisu min Asuv Iesu en teilang. Ka en avong koanek heha, reheto hetal mini lises. ✡
18 Sakini, mihehati lat rendemien onami hetal min selusien keil ekek.

5

Pol sel kat Kristin keil keke isak mesein moulien one ven amairisien onen Iesu Kristo

1 Tuemeitel ka ahinameitel keil, methermutistei mun hehat min kami usil avong keil koa tounah keil enek hekur out, ✡
2 veni kami mikilea revi keke avong ten amairisien onen Asuv Iesu hesakin meatin keil itimanin eni hesuval amutimanin en tarhena tai koa mai en vongien. ✡
3 Anatin, en avong enek, meatin keil il ihiteni ihit, "Tomat mul en out vasi ka roro en tahosien." ! Ka hatte hetas, keil itimanin ka Ahi hesan mari mahien hesut keil. Anatin, keil asakras avalohosai rani vasuval ahin tai sakras valohosai ran mahien keil koa emai eni navong vakur tivava. ✡
4 Ka kami, tuemeitel ka ahinameitel keil, mirrotei en mankoli. Mikilea en asa koa hemai hekistal. Sakini, kami mihertimanintei en avong enek hesuval navong tarhena tai hemai.
5 Veni kami vasi mivi meatin keil koa mimumon sakien tetahos suval mimual en meneai. Ir rorvitei meatin keil koa romum kalkali suval koakeil amual en mankoli ten vongien. ✡
6 Sakini, ronamatiltei nasuval meatin sav keil. Meter helele lises ka rehelei kat sakien keil orer keke housil rendemien tetahos keil.
7 Vongien vi avong meatin keil amul amatil. Vongien vi avong meatin keil amul amunmun.
8 Ka veni ir rovi meatin keil ten meneai, sakien orer housil rendemien tetahos keil. En demkatien orer, ir rehoumoni hesuval koa rovi meatin tavaeen keil onen Iesu Kristo. Rehesin revi ir en demkatien ka envatien hesuval koa vi eisin ten vaeen koa mul koe veimaser. Ka desien keke Ahi houtut ir, rehesin eni hesuval tounah koa mul koe vatir. ✡
9 Rehoumoni hemukonek veni navong Ahi rie lat ir, rovitei keke rovakur mahien ten vurohien onen. Vuo, kei rie lat ir rovakur mututien koa ka en Iesu Kristo, Asuv orer. ✡
10 Kei mat vinat ir keke rovato out vatas vatal mini navong hemai ris, avaseini ir romoul veah vuo romat tuai. ✡
11 Sakini, mihehati lat

✡ **4:16:** 1Tes 1:10; 2Tes 1:7; 1Kor 15:52 ✡ **4:17:** Sion 12:26; 17:24 ✡ **5:1:** Mat 24:36 ✡ **5:2:** Mat 24:42-44; Luk 12:39-40; 2Pit 3:10; Rev 3:3; 16:15 ✡ **5:3:** Ser 6:14; 8:11; Esek 13:10; Mat 24:39; Luk 21:34-35; Sion 16:21-22 ✡ **5:5:** Rom 13:12; Efes 5:9 ✡ **5:8:** Aes 59:17; Efes 6:14,17 ✡ **5:9:** 1Tes 1:10; 2Tes 2:14 ✡ **5:10:** Rom 14:8-9; 1Tes 4:14 ✡ **5:11:** Siud 1:20

rendemien onami ka mihekakataun kami hesuval koa mimul mimumoni tuai. ✡

Selkatien ekor

12 Tuemeitel ka ahinameitel keil, komeitel metpeah kami keke mihouhou revi mok min koakeil amul amum ven kami en isen Asuv Iesu, koa alosil kat kami ka aralimal en kami. ✡

13 Mihouhou revi min keil en sakien ten envatien ven umen koa amul amumoni. Ka miheto en tomat hetal min kami.

14 Tuemeitel ka ahinameitel keil, metpeah kami keih imok keke mihesel kat tarmah keil, mihehati lat rendemien onen koakeil ametau, mihekataun koakeil amemerau en demkatien one, ka mihoumon rendemien onami hetaveah keke minavuroh kalahtei natal min meatin sav keil. ✡

15 Mihelei kat revi keke tovuol en kami hesa kes tounah koa tisa min meatin tai koa mum tisa mini. Ka en avong vasi, mihesak visi keke mihoumon tounah koa tahos min kami ka min meatin sav keil. ✡

16 Mihesi kami lises, ✡

17 mihehikit hisien, ✡

18 ka mihemasmas Ahi en tounah keil koa mul mai ven kami, avaseini atahos vuo atisa. Ahi en vati mok keke mihoumon sakien keitel enek veni moulien onami mul kapil ral min Iesu Kristo. ✡

19 Minating koetei umen keil onen Ninin Votut, ✡

20 suval navong Ahi san selusien min meatin tai onen, minalong seseintei. ✡

21 Tahos imok, mihelei rahit revi selusien vasi keil koa hemai: asa koa tahos, mihehuli kati, ✡

22 ka asa koa tisa, miheseseini. ✡

23 Mevisi keke Ahi koa san tomat min ir hesakin kami mivahi votut imok en usite vasi keil. Anatin, mevisi keke heting koe kami ran tisaen: heting koe moulien onami, rendemien onami ka ninin onami. Hemukonek, navong mihelomal en meten Ahi en avong koa Iesu Kristo hemai ris eni, tounah tovuol avahotini vatisa usil sakien onami. ✡

24 Mikilea mivaling desien onami en kei koa vise kami keke mivi onen veni kei kilea voumoni. ✡

25 Tuemeitel ka ahinameitel keil koa envatien onomaitel mul en kami, mihehis eli mun ven komeitel. ✡

26 Mihehiten ‘more’ onomaitel heha min tuemeitel ka ahinameitel keil en demkatien, ka miheav kat kami en envatien koa vi votut onen Ahi. ✡

27 Inau, Pol, napeah kami ral min hetetamenien koa Asuv Iesu sani minau keke

---

✡ **5:12:** 1Kor 16:18; 1Tim 5:17 ✡ **5:14:** 2Tes 3:6,11,15 ✡ **5:15:** Pro 20:22; Rom 12:17; 1Pit 3:9 ✡ **5:16:** Plp 4:4 ✡ **5:17:** Luk 18:1; Rom 12:12; Kol 4:2 ✡ **5:18:** Efes 5:20 ✡ **5:19:** Efes 4:30 ✡ **5:20:** 1Kor 14:1,39 ✡ **5:21:** 1Sion 4:1 ✡ **5:22:** Siob 1:1,8; 2:3 ✡ **5:23:** Rom 15:33; 2Tes 3:16 ✡ **5:24:** 1Kor 1:9; 2Tes 3:3 ✡ **5:25:** 2Tes 3:1 ✡ **5:26:** Rom 16:16; 1Kor 16:20

mihehuli leta koanik min Kristin vasi keil keisom.
28 Metvisi keke more envatien onen Iesu Kristo, Asuv orer, heto ven kami.

Selusien koa helamu ten 2 Tesalonaeka

? Isei mutis selusien koanik?

Pol, koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis leta koanik✡ en sua 51 vuo 52 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), navong mul veah visein Kristin keil en taon ten out Korin.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanek va min Kristin keil koa amul en out Tesalonaeka. Meatin houlu amundemi avit Timoti san leta ten 1 Tesalonaeka min keil ka mai ris ven Pol, Pol mutis leta koanek min keil koa selus usil tounah vatinek en leta koa mulamu.

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vasel kat keil avahatimal en sakvisien keil koa amul avisu eni – Kristin keil en out Tesalonaeka amul veah avisu en avong keil takeih ven demkatien one.✡ Ka Pol viteni min keil keke avong takeih keil enek rie lati keke avi onen Ahi anatin.✡

Pol en vati vatalimal en rendemien one usil tounah koa hekistal en avong ekor keil – Kristin keil en out Tesalonaeka arkilea revitei usil avong ekor keil ka avong koa Iesu hemai ris eni. Sakini, Pol vit luvati min keil keke, en avong ekor keil, meatin keil imai liluvos ihit avit avi Kristo onen Ahi.✡ Pol vit luvati mun keke navong Iesu hemai ris, hesan mahien min koakeil asesein Ahi ka koakeil arlong kattei Kristo, ka houmon mari kot en meatin vasi keil.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 2 Tesalonaeka 2:1-2

Tuemeitel ka ahinameitel keil, emeitel vati metvaselus min kami usil avong koa Iesu Kristo, Asuv orer, hemai ris eni ka helah vituain ir rovato vatali. Metpeah kami li, minamaentei rendemien onami nakonakon ka minasil entei selusien taluvosien koa vit Asuv Iesu mai ris tuai.

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en 2 Tesalonaeka 3:5

Metvisi keke Asuv Iesu hesakin kami miheilea revi mok envatien onen Ahi ka hesakin kami mihelomal hekeih en demkatien onami hesuval koa Iesu Kristo mun mumoni.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Pol vati lat rendemien onen Kristin keil en out Tesalonaeka ven sakvisien keil koa amul avisu eni. (1:1-12)
2. Pol visein keil usil avong koa Iesu hemai ris eni. (2:1-17)
3. Pol sel kat keil usil sakien tetahos keil koa mal avousili. (3:1-18)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

✡ :: 2Tes 1:1 ✡ :: 2Tes 2:4 ✡ :: 2Tes 1:5-12 ✡ :: 2Tes 2:3-12 ✡ :: 2Tes 1:5-10 * **1:1:** Saelas, isen tamun vi Silvanus.

1 Inau, Pol, ral min Saelas* ka Timoti, metmutis leta ekek vat min kami, meatin keil koa mivi onen Ahi Tamer ka onen Asuv Iesu Kristo koa mimul en sios ten out Tesalonaeka. ✡
2 Metvis Ahi Tamer ka Asuv Iesu Kristo luhesan more envatien ka tomat onealu hel en moulien onami. ✡

Pol vit luvati keke navong Iesu hemai ris eni, helei rahit usite onen meatin vasi keil

3 Tuemeitel ka ahinameitel keil, lises metmasmas Ahi ven kami. Ka mal keke metvoumoni vamukonek veni demkatien onami mul mai keih imok ka envatien koa tetai en kami mirie lati ven meatin sav keil mul moul marite. ✡
4 Sakini, komeitel metvasi kami min Kristin keil en sios vasi keil onen Ahi. Metrun min keil usil kami, mukave mimul mimulomal keih en demkatien onami, avaseini sakvisien keil ka mahien keil koa mimul mikuri. ✡
5 Demkatien takeih onami navong sakvisien keil umai ven kami mul rie lati keke navong Ahi houmon kot en meatin keil, houmoni en sakien koa mal revi. En avong enek kei hehitehiteni keke mivinvin keke miheto hetal mini veni mimul mikur mahien ven hiasuvien onen. ✡
6 Ahi houmon asa koa hemal, ka hesa kes mahien min koakeil asan mahien min kami. ✡
7 Ka kei hesan sehien min kami koa mimul mikur mahien ka min komeitel emun. Houmoni en avong koa Asuv Iesu hekistal ran out nesa hetal min angelo takeih keil onen. ✡
8 Keil imita hetal min ahang takeih keke avasan mahien min koakeil asesein Ahi ka koakeil arlong kattei more longlongien usil Asuv Iesu. ✡
9 Navong Ahi houmon kot en keil, hesan mahien koa sakras vavus min keil. Hemukonek, keil ito soutin ran hetetamenien ten keihoen onen Asuv Iesu lises ka lisenges. ✡
10 Tounah keil enek hekur out navong kei hemai keke meatin keil onen ihati lat isen hehina nesa. Anatin, koakeil akur anatin eni ilesi ka itimanin en hetetamenien onen. Ka kami mun miheto hetal min keil veni mimul mikur anatin en selusien koa komeitel metviteni min kami. ✡
11 Ka veni emeitel vati mok miheto hetal min koakeil enek, lises metvis Ahi orer voumon kami mivavinvin mivakur moulien koa kei vise kami mivakuri. Metvisi mun hesan keihoen min kami keke mihoum vasin tounah keil koa tahos emi vati mivoumoni veni miling demkatien onami en Iesu Kristo. ✡
12 Metmul metvis ven tounah keil enek keke koakeil ales asa koa Asuv Iesu mul mumoni en

✡ **1:1:** 1Tes 1:1 ✡ **1:2:** Rom 1:7 ✡ **1:3:** 1Tes 1:2; 2Tes 2:13 ✡ **1:4:** 2Kor 7:4; 1Tes 2:19; Rev 1:9 ✡ **1:5:** Plp 1:28; Luk 20:35; 1Tes 2:12 ✡ **1:6:** Rom 12:19; Rev 18:6,7 ✡ **1:7:** Sak 14:5; Mat 25:31; 1Tes 3:13; 4:16 ✡ **1:8:** Sam 79:6; Aes 66:15; Ser 10:25; Rom 2:8; 1Pit 4:17 ✡ **1:9:** Aes 2:10,19,21 ✡ **1:10:** Sam 88:8; Aes 49:3; Kol 3:4; 1Tes 3:13; Sam 67:3-6 ✡ **1:11:** Kol 1:9

moulien onami ihati lat isen. Ka kei suk hehati lat isomi. Metkilea keke tounah keil enek hekur out ven more envatien onen Ahi orer ka Asuv Iesu Kristo. ✡

2

Pol vit luvat asa koa vatie lati keke amairisien onen Iesu Kristo mul mai vesesal

1 Tuemeitel ka ahinameitel keil, emeitel vati metvaselus min kami usil avong koa Iesu Kristo, Asuv orer, hemai ris eni ka helah vituai en ir rovato vatali. Metpeah kami li, ✡

2 minamaentei rendemien onami nakonakon ka minatimanintei en selusien taluvosien koa vit Asuv Iesu mai ris tuai. Avaseini meatin tai vit kur longlongien koanik ran Ninin Votut, ran etai meatin, vuo ran komeitel en leta tai, minakurtei anatin eni.

3-4 Anatin, minamaen etai meatin naluvos kami en selusien one, veni avong ten Amairisien onen Asuv Iesu hemai hekatau en avong koa meatin keil ihiles eisile ran Ahi ka ivae hetal mini, ka meatin koa hetali koteh mengkatien keil hemai hekistal. Kei heselus heha kat tounah keil koa meatin keil amul avis veni vuo uva netan eni hesuval ahi keil one. Kei houmon kei sasen hehina nesa hesuli keil vasi. Ka koa hetisa mok, heha mun hetondan en Eim Votut onen Ahi ka hehitehiteni keke kei vi Ahi anatin. Ka meatin koanek, Ahi ling kati tuai vit heha en Ahang.✡✡

5 ?Mukave? ?Emi vobongeni keke navit usil tounah keil ekek navong naro veah ral min kami?

6 Ka kosa, mikilea keke Ahi mul ring koe meatin enek keke herkistaltei mau, veni Ahi ling kat avong tuai koa kei hehothot en meatin enek.

7 Anatin keke roles Temat mul mum suai vasakin meatin keil avasesein mengkatien keil onen Ahi. Ka Ahi ling tounah tai koa mul ring koe avong koanek keke sakras vakistal hetokol avong koa kei hekulat tounah enek.

8 Ka navong hekulati, meatin koa hetali koteh mengkatien keil hehothot en kei esuk. Ka navong Asuv Iesu Kristo hemai ris eni, muohien ten hetetamenien onen hesakin aven meatin enek hetisohai en metauen. Iesu houh eni enges ka hemat esuk. ✡

9 Ka helamu en avong koa Iesu Kristo hekistal eni, Temat hesan keihoen min meatin enek koa hetali koteh mengkatien keil keke kilea voumon merikel taluvosien keil ka marmari tounah keil koa meatin keil itimanin eni. ✡

10 Anatin, en sise houlu, kei heluvos meatin keil vasi koa amul en sise keke iha ikur mahien ten lisenges. Keil il en mahien ten lisenges enek veni e rovattei availea selusien ten anatinien koa kilea voutut keil.

✡ **1:12:** Aes 24:15; 66:5; Mal 1:11 ✡ **2:1:** 1Tes 4:13-17 ✡ **2:3-4:** 1Tim 4:1; Sion 17:12 ✡ **2:3-4:** Dan 11:36; Esek 28:2 ✡ **2:8:** Siob 4:9; Aes 11:4; Rev 19:15 ✡ **2:9:** Mat 24:24; Rev 13:11-13

11 Sakini, Ahi hemaen meatin enek koa hetali koteh mengkatien keil heluvos keil keke avakur anatin en tounah koa vi ten luvosien. ✡

12 Hesakini, Ahi hesan mahien min koakeil vasi arkurtei anatin en selusien ten anatinien usil Iesu Kristo navong kei houmon kot en meatin keil, ka en koakeil emun e vat tounah imok koa romaltei.

Ahi rie lat Kristin keil keke avakur moulien

13 Tuemeitel ka ahinameitel keil koa Ahi en vat kami, lises metmasmas Ahi ven kami. Koanik mal veni navong Ahi romumontei mau out netan, kei rie lat kami tuai keke voutut moulien onami.✡ Kei mul mutut kami en keihoen onen Ninin Votut koa kas motein moulien onami mimutolas. Ka kei rie lat kami veni mikur anatin en selusien ten anatinien usil Iesu Kristo. ✡

14 Ahi vise kami keke houmon tounah keil en moulien onami ka en more longlongien koa metviteni min kami. Kei vise kami mivapil en hetetamenien onen Iesu Kristo, Asuv orer.

15 Sakini, tuemeitel ka ahinameitel keil, mihelomal hekeih en demkatien onami ka mihehuli kat anatinien koa metvisein kami eni tuai ka en selusien onomai vuo leta koa metsani min kami.

16-17 Metvisi keke Asuv Iesu Kristo ka Ahi Tamer luhehati lat rendemien onami ka luhesan keihoen min kami keke ualien ka selusien vasi keil onami hemal revi. Ahi Tamer houmoni hemukonek veni kei en vat ir, mul vati lat rendemien orer, ka mul sakin desien orer vakeih eni ven more envatien onen.

3

Pol vis Kristin keil avahis ven umen onen

1 Tuemeitel ka ahinameitel keil, navit mahit ekor en selusien onak. Mihehis ven komeitel eli keke selusien onen Ahi heles heka vasi out hekalah, ka meatin keil koa alonge ikuri ka ihati lati hesuval koa kami mikuri. ✡

2 Mihehis emun keke Ahi heting koe komeitel ven meatin tisa keil koa sakien one kalkali. Keil amul asak purun komeitel veni keil houlu arkurtei anatin en more longlongien enek.

3 Ka mihendem kati keke Ahi vinvin keke mivaling desien onami eni. Kei hesan keihoen min kami ka heting koe kami keke Temat koa vi vatte ten tisaen hesakras vapurun kami. ✡

4 Ka veni mimusil kat Asuv Iesu, metkilea revi keke mimul milong kat tounah koa metviteni min kami tuai, ka miheles mihoum vasi tounah koa metviteni en leta ekek. ✡

5 Metvisi keke Asuv Iesu hesakin kami miheilea revi mok envatien onen Ahi ka hesakin kami mihelomal hekeih en demkatien onami hesuval koa Iesu Kristo mun mumoni.

✡ **2:11:** 2Tim 4:4 ✡ **2:13:** 1Tes 1:2; 2Tes 1:3; Dut 33:12; Sion 15:16; Efes 1:4 ✡ **2:13:** 1Tes 4:7; 5:9 ✡ **3:1:** Kol 4:3; 1Tes 5:25 ✡ **3:3:** 1Kor 1:9; 1Tes 5:24 ✡ **3:4:** 2Kor 7:16; Kal 5:10; 2Kor 7:15; 1Tes 4:10

Pol sel kat Kristin keil keke anahitei tarmah

6 Tuemeitel ka ahinameitel keil, metmeng kat kami en isen Iesu Kristo, Asuv orer, keke minahatei vesesal ven koakeil ten sios koa avi tarmah, koa armusiltei sise koa metsani min keil. ✡
7 Kami mikilea revi sakien onomaitel keke miheleisungeini. Navong metro ral min kami, metrovitei tarmah keil. ✡
8 Anien vasi keil koa metkani, metvuli. Metmum keih ka avetin onomaitel mue houlu. Meneai ka vongien, metmum keih en umen sav keil keke metvahotin uite teni keke metrosantei umen koa meas min kami. ✡
9 Avaseini metkilea metvis kataunien onami veni metvi eiloheh keil onen Iesu, metromumontei, veni emeitel vati metvatie lat sakien ten moulien koa emeitel vati kami mivaleisungeini. ✡
10 Mihendem kat selusien koa metsani min kami navong metro veah ral min kami metvit, "Koakeil aseseini avoum, mihersantei anien min keil." ✡
11 Metviten tounah enek veni metkur longlongien keke tei en kami avi taripeng. Keil armumtei, ka amules uva en usite onen meatin savsav keil. ✡
12 En isen Asuv Iesu Kristo, metmeng kat meatin keil enek ka metsel kat keil anoumontei mun vati sakien koanik. Tahos imok keil ito raeng ka um hekeih keke akilea avalei kat revi teim one. ✡
13 Ka kami, tuemeitel ka ahinameitel keil, avemi namahtei keke mivoumon asa koa mal. ✡
14 Vahesa tei en kami, irlong kattei selusien koa metmutisi en leta ekek. Munak hemukonek, mihelei kilea koakeil enek. Minapiltei mun natal keil vasakin keil avamemou eni. ✡
15 Ka minoumontei min keil nasuval koa avi vativieh en kami. Vuo, mihesel kat keil hesuval koa avi tuomi keil en demkatien. ✡

Selusien ekor

16 Metvisi keke Asuv Iesu, koa vi vatte ten tomat, heto hetal min kami vasi, ka hesakin tomat onen hel en moulien onami en avong vasi ka en sise vasi keil. ✡
17 *Inau, Pol, namutis navit mahiten more min kami.* ✡
Sakien koa namutis selusien ekek vi metai onak en leta vasi keil koa namutisi.
18 Metvisi keke more envatien onen Iesu Kristo, Asuv orer, heto ven kami vasi.

✡ **3:6:** Mat 18:17; Rom 16:17 ✡ **3:7:** Plp 3:17; 1Tes 1:6 ✡ **3:8:** 1Kor 4:12; 1Tes 2:9 ✡ **3:9:** Mat 10:10; 1Kor 9:4,6; 4:16; 1Tes 1:6 ✡ **3:10:** 1Tes 4:11 ✡ **3:11:** 1Tim 5:13 ✡ **3:12:** Efes 4:28; 1Tes 4:11 ✡ **3:13:** Kal 6:9 ✡ **3:14:** 1Kor 5:9,11 ✡ **3:15:** 1Tes 5:14 ✡ **3:16:** Rom 15:33; 1Tes 5:23 ✡ **3:17:** 1Kor 16:21

Selusien koa helamu ten 1 Timoti

? Isei mutis selusien koanik?

Umen 28 mul viteni vit Pol rokol out Rom tuai ka meatin tavaeen keil amul alei kati en eim tai.✡ Ka tisien sav keil koa mul en Tus Votut ka koa mul en tus sav keil aviteni avit koakeil ten kavmen ten out Rom alokovein Pol va.

En ualien keil onen kei kur Taetas ka Timoti ka meatin sav keil. Ka navong asao en meatin keil en aelan ten out Krit, Pol ling Taetas valosil kat revi Kristin hau keil.✡ Ka navong arokol taon ten out Efeses, Pol ling Timoti valosil kat Kristin keil.✡

Ling Timoti evus, Pol mules mual en ualien onen vasao en Kristin keil en taon sav keil. Navong rokol taon ten out Pilipae en provins ten out Masedonia, Pol raengon longlongien tai keke keilu luvotini keih en umen onealu. Sakini mutis selusien koanik vakataun Timoti✡ en sua 64 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Mutisi evus, Pol va en out Rom. Ka en out enek, meatin tavaeen keil ten out Rom avuli kat risi, ka aso risi va en eim takeih. Evus, Pol mutis leta tamun va min Timoti.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanik va min Timoti.✡ Timoti vi meatin hau tai koa avasi en taon ten out Listra.✡ Mama onen vi Siu tai ka tata onen vi koan Gris.✡ Timoti musil kat Ahi ka lah ruai ral min Pol en umen onen.✡ Mum ral min Pol en out Efeses.✡ Pol en vat Timoti houlu ka mul vise suval titan kati.✡

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vasel kat Timoti usil meatin taluvosien keil – En taon ten out Efeses, meatin keil koan amul aluvos Kristin keil. Aviteni avit tounah vasi keil ten out netan tisaso.✡ Sakini avisein meatin keil avit ilokovein anien keil koan✡ ka irtetalihetei.✡ Aviteni keke meatin keil usil mengkatien keil one ka ilea aneite ten selusien suai one. Ka keil enges along kilea selusien suai one.✡

Pol en vati keke Timoti vahihisei en hihiseien keil koa mal revi – Pol viteni min Timoti vit hehuli kat demkatien onen en Iesu, hehihisei en hihiseien keil koa mal, ka moulien onen emun hemal revi.✡

Pol en vati vahit kilea sakien tetahos onen pasta tai min Timoti – Pasta tai houm hekeih en moulien onen naman kei en vati valei kat meatin keil onen Ahi.✡ Heilea revi Tus Votut ka housil selusien teni,✡ ka hehi meatin tahihiseien. Rendemien onen hemal lises

---

✡ :: Umen 28:30-31 ✡ :: Taet 1:5 ✡ :: 1Tim 1:3 ✡ :: 1Tim 1:1 ✡ :: 1Tim 1:2 ✡ :: Umen 16:1 ✡ :: Umen 16:1 ✡ :: Umen 16:3; 17:14; 18:5 ✡ :: Umen 19:22 ✡ :: 1Tim 1:2 ✡ :: 1Tim 4:4 ✡ :: 1Tim 4:3 ✡ :: 1Tim 4:3 ✡ :: 1Tim 1:4-11 ✡ :: 1Tim 3:14-16; 4:9-16; 6:20-21 ✡ :: 1Tim 1:18-19; 4:6; 4:9-12; 6:11-16 ✡ :: 1Tim 4:13-16 ✡ :: 1Tim 5:1-2

en meahos ka ahin keil✡ ka moulien onen hemal revi.
Pol en vati vahit kilea sakien tetahos onen metai keil ten sios min Timoti – Munak meatin tai vi elda vuo dikon ten Sios, sakien onen hemal.✡ Munak sakien onen hemal, hehati lat isen Ahi hehina nesa ka tounah keil ten Sios heloh hemal.
Pol en vati vahit kilea sakien tetahos ten sios min Timoti – Metai keil ten sios ilei kat revi meatin keil one. Um hekeih keke avalei kat koakeil amesai, koakeil avi livere, ka vatina keil.✡ Navong meatin keil koa amul hae en sios ales more sakien keil one, ilea keke envatien onen Ahi vi anatin.✡
Pol en vati vahit kilea sise ten hisien – Navong romai out tas en hisien, rendemien orer en Ahi hemal ka ronavuroh kattei meatin sav.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 1 Timoti 4:12

Konamaentei meatin keil analei vinik ven kovi meatin hau tai. ! Vuo! Kihi metai tai en sakien keil onom en meten koakeil akur demkatien: en selusien onom ka en ualien onom; en envatien onom en meatin sav keil; ka en demkatien onom. Moulien onom hetolas en tounah vasi.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Hihiseien koa mal rovousili. (1:1-20)
2. Hihiseien usil sakien keil ten Sios. (2:1–3:16)
3. Hihiseien usil sakien keil onen metai keil ten Sios. (4:1–6:21)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol keke namutis leta koanik. Navi eiloheh tai koa namum en isen Iesu Kristo. Ahi koa mutut ir ka Iesu Kristo koa desien orer mul ien, keilu luling nau umen enek. ✡

2 More minuk Timoti, koa kosuval natkuli kati ven demkatien oralu vatte tas. Navisi keke more envatien, enmahisien ka tomat onen Ahi Tamer ka Iesu Kristo hel enuk. ✡

Selkatien keke Timoti nahusiltei hihiseien taluvosien keil

3 Timoti, ek vati kovato en out Efeses, suval koa naviteni tuai minuk navong nalinguk ekok ka nuva en out Masedonia. Meatin tei keil en out enek amul avisein kami en vati hihiseien keil koa armaltei usil sise ten demkatien. Ka ek vati keke kihiteni min keil ihati keil. ✡
4 Kihiteni mun min keil ilokovein mari tunien telamu keil usil avu onen Siu keil. Tunien keil eke romultei en hatkatien onen Ahi koa rokilea eni ral min demkatien enges. Tunien keil one amul amumon selkututien enges. ✡

5 Vatte ten selkatien onak keke vasakin kami emi vahat kami en sakien ten tinahos, vatal rendemien koa mutolas, ka vatal min demkatien tai koa anatin. ✡

✡ **::** 1Tim 3:1-13; 5:17 ✡ **::** 1Tim 5:3-10 ✡ **::** 1Tim 3:7; 4:15 ✡ **::** 1Tim 2:1-8; 4:4-5 ✡ **1:1:** Kol 1:27 ✡ **1:2:** Taet 1:4 Taet 1:14 ✡ **1:3:** Umen 20:1 ✡ **1:4:** 1Tim 4:7; ✡ **1:5:** Rom 13:10

6 Meatin keil koa amusil
sakien tetahos enek mu-
lamu, ka kosa aviles eisile
rani ka amul apurun avong
one en vati selusien keil koa
vi heisavos. ✡
7 Keil avit avi tiser ten
mengkatien onen Ahi. Ka
avaseini amang vas onge
lises, arkileatei vati ren-
demien ten tounah koa amul
aviteni.
8 Rokilea keke mengkatien
keil onen Ahi, kei tahos imok
navong rokilea vensa Ahi
mumon keil. ✡
9 Reheilea keke mengka-
tien keil enek, Ahi ro-
mumontei keke avahisein
meatin keil koa amusil
sakien tetahos keil tuai. Vuo,
Ahi mumoni keke meatin
tatisa keil avalei kilea keke
sakien one romaltei: amul
arali vas mengkatien keil ka
avi vatkeih keil; amumon
tisaen keil ka armusiltei
Ahi; arvouhoutei en Ahi
ka moulien one mul soutin
rani; amu vini meatin sav ka
amu vini mama ka tata one
emun;
10 amumon sakien tisa ral
min ahin keil, ka meahos
keil emun; avenan meatin
keil keke avasakin keil
avamae avahi slev keil;
amul aluvos meatin sav ka
aliluvos en isen hanu sav;
ka amumon tisaen tateisav
keil koa teisav ran hihiseien
onen Ahi. ✡
11 Hihiseien keil onen Ahi
musil more longlongien koa
kei sani minau mahitehiteni
min meatin keil. Long-
longien enek vi moreite mok
ka ka ven Ahi koa vi houlu
vis houlu mok.

Pol masmas Ahi ven more envatien onen

12 Nasan masmasien min
Iesu Kristo, Asuv orer, veni
kei ling desien enau keke
moum veni, ka san kei-
hoen minau keke nakilea
moumoni. ✡
13 Mulamu naselus tisa va
kat Iesu, namumoni keih
en koakeil amusili ka navi
vati karien. Mukos, Ahi
en mahis nau ven demka-
tien onak en Iesu tovuol, ka
nareingeingeni keke namul
namum tisa. ✡
14 Ka Iesu Kristo, Asuv
orer, rie lat more envatien
onen enau koa marite mok,
ka sakinau nakilea maling
demkatien ka envatien onak
eni.
15 Naviteni keke tounah
ekek vi anatin, kikur kati hel
enuk keke: 'Iesu Kristo mai
en out netan voutut meatin
tisa keil.' Ka inau, natisa
mok en keil. ✡
16 Ka mukos, Ahi en mahis
nau ka rosantei mahien
minau. En sakien enek,
Iesu Kristo rie lat more
rendemien onen koa taveah
minau. En sise enek,
koakeil ikatau eni ilea iling
demkatien one eni ka ikur
moulien hau heka ien. Keil
ilei kilea tahosien onen Iesu
ven asa koa kei mumoni en
moulien onak.
17 !Anatin eli! !Rehehou
lat isen Ahi! !Kei vi asuv
houlu ten lisenges! Rosakras
rovalesi ka kei mul vatte tas,
sakras vamat. !Tahos imok

✡ **1:6:** 1Tim 6:4,20; Taet 1:10 ✡ **1:8:** Rom 7:12,16 ✡ **1:10:** 1Tim 4:6; 6:3; 2Tim 4:3; Taet 1:9; 2:1 ✡ **1:12:** Umen 9:15; Kal 1:15-16 ✡ **1:13:** Umen 8:3; 9:1-2; 1Kor 15:9; Kal 1:13 ✡ **1:15:** Luk 15:2; 19:10 * **1:17:** ***'Anatin'*** vi Amen. ✡ **1:17:** Rom 16:27

rehesan houhouen ka masmasien mini! !Anatin!* ✡

Pol sel kat Timoti keke helomal hekeih en umen onen

18 Timoti, natkuli, nasan selkatien koanik minuk koa musil selusien koa kistal ran Ahi usiluk navong aling he enuk keke kovakur umen koanik. Munak kindem kat selusien koanik ka kusili, kihi more meatin tavaeen onen Ahi koa mul mum keih en usite onen. ✡
19 Ka navong kumoni, lises kihuli kat demkatien onom hekeih ka kumoni en sakien koa kokilea kovit mal. Meatin koan armumontei asa koa akilea mal, ka mul apurun demkatien one. Asuval vatihos tisa ten sip koa kilea en sise koa mal ka romusiltei. Sakini, sip onen marindu ka moulien onen vuol.
20 Meatin elu koa lumukonek, tai vi Haemeneas ka tamun vi Aleksanda. Sakini, nasil lat keilu ran ir keke luvakur mahien onealu en hen Temat. Koanek hesakini luhehat sakien onealu ka luhervihiseitei mun luvosien usil Ahi.✡

2

Selkatien usil navong meatin keil umai uva netan min Ahi

1 Timoti, ek vati mok keke lises, kami mihesan hisien keil min Ahi koa ten hiramien ka ten masmasien. Ka mihehis emun ven meatin sav keil: ✡
2 koakeil avi asuv houlu ka koakeil avi hetetamen koa alosil kat ir. Hesakini, rokilea rovato en tahosien ka en tomat vatal min meatin sav keil, ka rokilea rovaha netan min Ahi ka sakien orer housil rendemien onen.
3 Vati hisien keil enek tahos ka Ahi koa mutut ir si veni. ✡
4 Kei en vati voutut meatin vasi keil ka sakin keil ilea hihiseien ten anatinien onen koa mukonek: ✡
5 Ahi, kei tanges;
ka meatin tanges mul lah ruain meatin keil ten out netan avamai en tomat vatal Ahi,
isen Iesu Kristo.✡
6 Kei enges san kei mat vahul lat meatin vasi keil ran matien. ✡
Ka navong kei vinat ir, mul rie lati keke avong mal koa Ahi en vat meatin vasi keil avakur moulien hau.
7 Ven koanek, Ahi sila inau nasuval eiloheh tai. ! Naviteni anatin, narluvostei! Anatin, kei sila nau keke namul navitehiten more longlongien onen ka navisein koakeil arvitei Siu en sise ten demkatien koa vi anatin. ✡
8 Sakini, en avong vasi, navong misukul en out tas, ek vat meatin keil onen Ahi avahis ka avasan he hehina nesa vatie lati keke asan moulien one min Ahi. Anavurohtei ka anasel kututtei en keil. 9 Usil vati rendemien enek, ahin keil anandemtei houlu usil eisin

✡ **1:18:** 1Tim 6:12; 2Tim 4:7; Siud 1:3 ✡ **1:20:** 2Tim 2:17; 4:14; 1Kor 5:5 ✡ **2:1:** Efes 6:18; Plp 4:6 ✡ **2:3:** 1Tim 1:1; 4:10 ✡ **2:4:** Esek 18:23; 2Pit 3:9 ✡ **2:5:** Rom 3:29-30; 10:12; Hib 12:24 ✡ **2:6:** Kal 1:4; 2:20; Taet 2:14 ✡ **2:7:** Umen 9:15; Kal 2:7-8; 1Tim 1:11

one. Anamosan entei keil en hilie vuo tounah koa mul en ralinge ka hire, vuo anavuttei keil en eisin koa mani teni vina nesa. Vuo. Ek vati keke keil isin revi keil en sakien ten merauen ka houhouen. ✡
10 Ahin keil imosan en keil en umen tetahos hevinvin en ahin keil koa avit avousil Ahi. ✡
11 Navong amo keil amul avihisei, ahin keil anavertei, ikur hihiseien keil ka ilong kat keil en sakien ten merauen. ✡
12 Narmaentei ahin keil avahisein amo keil vuo avamai avahi avat en meahos keil. Ahin keil ito raeng hetal min houhouen en avong tahihiseien.
13 Veni Ahi mumon Adam mulamu, ka Iv katau suk. ✡
14 Ka rovitei Adam koa mot en luvosien, ahin keke mot eni ka rali vas mengkatien onen Ahi varei. ✡
15 Ka Ahi houtut moulien onen ahin keil navong keil akur titiali keil, munak moulien one mul rie lat demkatien, envatien, merauen, ka sakien keil koa mal en meten.

3

Sakien tetahos onen elda keil

1 Selusien matu koanik vi anatin: ‘Munak meatin etai en vati vahi elda tai ten Sios; asa koa en vati tahos imok.’
2 Sakini, meatin koa vit vahi elda, sakien onen hemukonek: sakien onen mutolas, ahin onen tas, vi meatin koa musil rendemien koa tetahos, mul lei kat revi sakien keil onen, ka vi vati meatin tai koa meatin sav keil akilea avouhou mini. Vi vati meatin koa kur revi meatin sav en teim sen, ka kilea vahisein meatin sav en selusien onen Ahi. ✡
3 Rovitei meatin tamunmunien vuo meatin tatituen, sakien onen merau enges. Rovitei meatin tason selusien takeih ka rovitei uti mani.
4 Kei mul losil kat revi teim onen ka titiali onen keil avouhou mini ka along kat ren.
5 Veni munak meatin sakras valosil kat revi onen keil, hemukave suk helosil kat revi meatin keil onen Ahi?
6 Kei rovitei heite hau en demkatien onen en Ahi. Veni munak demkatien onen vi heite hau, kei kilea vahilelau en rendemien ten hetetamenien. Hemukonek, Ahi hesan mahien mini hesuval koa sani min Temat ven vati sakien enek.
7 Sakien onen mul sakin meatin vasi keil koa armusiltei Ahi akilea keke kei vi meatin koa tinahos mul ien. Munak hermukteinek, hemot en avul ten tisaen onen Temat ka hememou en meten meatin sav keil. ✡

Sakien tetahos onen dikon keil

8 En vati sakien enek, dikon keil emun ihi vati meatin koa meatin sav keil akilea avouhou min keil. Keil arvilehilestei selusien, vuo arvitei uti munmunien vuo uti mani.

✡ **2:9:** 1Pit 3:3-5 ✡ **2:10:** 1Tim 5:10 ✡ **2:11:** 1Kor 14:34 ✡ **2:13:** Sen 1:27; 2:7,22; 1Kor 11:8-9 ✡ **2:14:** Sen 3:6,13; 2Kor 11:3 ✡ **3:2:** Taet 1:6-9 ✡ **3:7:** 2Kor 8:21

9 Keil ihuli kat demkatien
one hel en keil ka usili hetal
min rendemien koa akilea
mal en meten Ahi. Ana-
tinien usil vatte ten demka-
tien koanik ro kus mulamu,
ka kosa, Ahi mul vit leini
min ir.
10 Helamu en avong koa
meatin tai hekur umen enek,
mihelei rahit moulien onen;
munak tounah tisa hetovuol
eni, kei kilea suk vakur
umen ten dikon.
11 Ahin one keil, ihi
vati ahin koa meatin keil
ihouhou min keil. Irvitei
ahin koa mul vitehit usisil.
Sakien one housil ren-
demien koa tetahos ka hehi
ahin tai koa meatin sav keil
akilea avaling desien one en
keil. ✡
12 Dikon tai, ahin onen
hetas, ka heilea helosil kat
teim onen hetahos.
13 Dikon keil koa um
hetahos ikur houhouen
onen meatin sav keil ka
irmetautei navong aselus
min meatin keil usil demka-
tien one en Iesu Kristo.

Ahi sakin anatinien onen koa ro suai telamu, mai en mesai

14 Namundemi navit
hervitei tuetin, nihat nile-
suk. Ka tahos imok namutis
leta koanik vat minuk,
15 ven koa munak nitoun,
keik kokilea tuai sakien koa
koakeil ten vatiamal onen
Ahi usili. Ir rokapil vituai
en mari Sios onen Ahi koa
moul, koa asuval pos ka va-
tiseng keil teni koa asuv kat
selusien ten anatinien onen.
✡
16 Lingkatien suai onen
Ahi koa vothot eni min ir
usil Iesu Kristo vi hetetamen
imok koa vit,
"Kei, mita netan mai vi
meatin anatin.
Kei, Ninin Votut san keihoen
vatie lati keke kei vi
Natin Ahi.
Kei, angelo keil alesi.
Kei, avit usili karahit en out
vasi.
Kei, meatin keil ten out
netan akur anatinien
eni.
Kei, Ahi kuri vina en out
nesa ral min muohien
ten hetetamenien
onen."✡

4

Pol selus usil tiser keil taluvosien

1 Ninin Votut vit kilea keke
en avong ekor keil, meatin
houlu ilokovein demkatien
one. Keil imaen ninin tisa
keil iluvos keil ka usil hihi-
seien keil one. ✡
2 Vati hihiseien keil koa
amukonek ka ven meatin
taluvosien keil koa amutolas
enges en hilive, ka armusil-
tei mun anatinien. Sakini,
arkileatei mun asa koa tahos
ka asa tisa.
3 Meatin keil amukonek,
asel kat meatin keil avit
anatetalihetei. Ka asel kat
keil emun avit anien koan
rotahostei taanien. Ka Ahi
mumon anien keil vasi ata-
hos, sakini rokilea rovani en
rendemien ten masmasien.
Anien vasi keil atahos min
ir koa romusil Ahi ka rokilea
anatinien onen. ✡
4 Tounah vasi keil Ahi mu-
moni tahos, tounah tovuol

✡ **3:11:** Taet 2:3 ✡ **3:15:** Efes 2:19-22 ✡ **3:16:** Sion 1:14; Mak 16:19; Umen 1:9 ✡ **4:1:** 2Tim 3:1; 2Pit 3:3; 1Sion 2:18; Siud 1:18 ✡ **4:3:** Sen 9:3; Rom 14:6; 1Kor 10:30-31 ✡ **4:4:** Sen 1:31; Umen 10:15

rovaso seseini. Veni munak rehekuri hetal min hisien ten masmasien, ✡
5 rorie lati keke aka ven Ahi ka kei viteni tuai en selusien onen vit atahos.✡

Pol sel kat Timoti keke vahi more meatin toumien onen Iesu Kristo

6 Munak kisan hihiseien keil enek min koakeil amusil kat Iesu, keik kihi more meatin toumien tai onen. En hati avong enek, keik emun kimoul hemarite en demkatien onom en Iesu hetal min selusien onen Ahi. Kimoul emun hetal min hihiseien ten anatinien koa komusili tuetin tuai.
7 Keik, kimea ran koakeil arun lises usil tunien telamu onen Siu keil, koa sakras voumon more tounah en moulien onen meatin keil. ! Vuo! Keik, kiles kisak meseinuk lises keke kusil sakien keil koa kokilea hesakin moulien onom hemal en meten Ahi. ✡
8 Mahiten selusien tai minuk. Navong kosak meseinuk keke kovasaksakit vasakin avem vakeih, koanek tahos. Ka tahos imok keke kovasak meseinuk kovoumon sakien keil koa houmonuk kimal en meten Ahi. Veni sakien keil enek akilea avoumon moulien onom vatahos imok en avong koro netan, ka en avong koa kiha en out nesa. ✡
9 Selusien koanek anatin ka tahos meatin keil ikur vasi ka indem kati. ✡
10 Anatin, ven koanek, romum keih keke rovousil sakien keil koa atahos. Rokilea rovoumoni veni roling desien orer en Ahi koa moul. Kei vi Ahi ten mututien onen meatin keil, onen koakeil aling demkatien one en Iesu. ✡
11 Hihiseien keil ekek koa namutisi, kihiseini min koakeil kolosil kat keil keke avalong kati.
12 Konamaentei meatin keil analei vinik veni kovi meatin hau tai. !Vuo! Kihi metai tai en sakien keil onom en meten koakeil akur demkatien: en selusien onom ka en ualien onom; en envatien onom en meatin sav keil; ka en demkatien onom. Moulien onom hetolas en tounah vasi. ✡
13 Hetokol avong nimai, san avong onom ten sakien keitel ekek: kihuli selusien ten Tus Votut min meatin keil, kihit kilea aneite teni navong kosan selusien onen Ahi min keil, ka kihisein keil en sakien koa akilea avousili.
14 Kum hetal min sanien koa Ahi lingi en moulien onom, konasehtei eni. Kindem kati keke Ahi ling sanien enek enuk navong provet keil aselus ka elda keil aling he enuk. ✡
15 Kiles kumon tounah keitel enek ka kisan keik eni, hesakin meatin vasi keil ilei kilea ualien onom tahos imok.
16 Kilosil kat revin moulien onom ka kilosil kat revin hihiseien onom emun. Kiles kumon tounah keil enek, veni munak kiles kumoni, Ahi houtut moulien onom

✡ **4:5:** Sen 1:31; 2:18; 9:3 ✡ **4:7:** 1Tim 1:4; 6:20; 2Tim 2:16; Taet 1:14 ✡ **4:8:** 1Tim 6:6 ✡ **4:9:** 1Tim 1:15 ✡ **4:10:** 1Tim 2:3-4 ✡ **4:12:** Taet 2:15 ✡ **4:14:** 2Tim 1:6; Umen 6:6; 8:17; 1Tim 5:22

ka houtut koakeil araengon hihiseien keil onom ka along kati.

5

Meatin keil onen Ahi um vituai hesuval avi vatiamal tas

1 Timoti, munak ulmatu tai mumon tounah tisa, konavul kattei. !Vuo! Kiselus revi min keil hesuval koa avi tata onom. Ka en sakien enek, meatin hau keil, kumoni min keil hesuval avi tumali keil. ✡

2 Tovuli keil, kihise revi keil hesuval avi mama onom keil. Ka atouli keil, konandemtei natisa en keil, kumoni min keil isuval avi tumahin keil.

Hemukave mihelei kat revi vatina keil

3 Kihiteni min meatin keil ilei kat revin vatina keil koa meatin tovuol valei kat keil.

4 Ka munak vatina tai, titan vuo havinali keil amul, keil etin ilei kati mau hesuval Ahi mul viteni. Hemukonek, asa kes leikatien koa tetahos mini veni Ahi si ven sakien enek. ✡

5 Vatina koa meatin tovuol valei kati, kei ling desien onen en Ahi enges, ka mules visi en vongien ka meneai keke Ahi val vakatauni. ✡

6 Ka vatina tai koa san kei en sakien tisa keil ten out netan, minalei kattei. Avaseini kei moul, mul musil sise ten matien.

7 Hihiseien keil ekek, kisani min meatin keil onen Ahi avousili. Hesakini, meatin hetovuol heselus hetisa en keil usil leikatien one en vatina keil.

8 Ka munak tei en meatin keil irlei kat revitei vatina keil koa amul en vatiamal one, vuo koakeil aro en teim se, keil arie lati keke demkatien one vi luvosien. Keil atisa mok en koakeil arkurtei anatinien en Ahi.

9 Vatina keil koa mihekataun keil, mihetis ise en tus tai taleikatien. Koakeil enek, sua one heli sua hanumau etel (60), ka mulamu, kei ro ral min ason enges.

10 Vatina keil enek, meatin keil alei kilea sakien tetahos one keke: mulamu, alei kat revi titiali one, akur revi meatin en teim se, ka akataun meatin keil onen Ahi en sakien ten merauen. Navong ales meatin mul en avong takeih, asan kataunien mini. Ka tounah keil vasi tetahos, keil asan keil eni. ✡

11 Vatina keil koa milei kat keil, keil amumon hatkatien keke isan revin moulien one min Iesu ka irtetalihetei mun. Hesakini, vatina keil koa armatu ramattei, minatistei ise naha en tus onami. Veni navong envatien keil one uas keil ka sakin keil avakur kes meatin, keil akilea avahilehiles eisile ran Iesu Kristo, ka itetalihe ris.

12 Mukonek, itali koteh hatkatien koa amumoni mulamu, ka ileh mahien onen Ahi hel en keil.

13 Ka tamun, keil ikur sakien ten hathat rea ka iles ika vasi teim. Ka koa tisa mok, keil ihitehiten usil ka

✡ **5:1:** Lev 19:32 ✡ **5:4:** Eks 20:12 ✡ **5:5:** Ser 49:11; Luk 2:37; 18:7 ✡ **5:10:** Hib 13:2; Sion 13:14 ✡ **5:13:** 2Tes 3:11

iselus hehi houlu usil tounah koa romaltei. ✡
14 Sakini, tahos imok keke vatina hau keil itetalihe, ikur titae, ka ilosil kat teim se. Hemukonek, koakeil avit avaselus karen ir, asakras. ✡
15 Tei en vatina keil enek alokovein sise koa mal onen Ahi tuai, ka amusil sise tatisa koa Temat en vat keil avousili.
16 Munak ahin tai koa musil Ahi, ka vatina tai ro ral mini, kei helei kati suk. Nalingtei en hen elda keil ten Sios ka nasantei umen sav keil koa meas min keil. Hesakini, elda keil enek akilea avalei kat revi vatina sav keil koa aro sase.

Selkatien keke Timoti hetie sise min metai keil ten Sios

17 Elda keil koa alei kat revin meatin keil ten Sios, akilea avakur houhouen ka uite ten umen one veni keil amul amum keih aviten selusien onen Ahi ka amul avisein meatin keil. ✡
18 Keil ikur uite ten umen one suval Tus Votut viteni vit, *"Munak buluk osom mul mum en ah osom, konapar koetei ongon, kimaeni hean tei." Duteronomi 25:4*
Ka Tus Votut viteni mun vit, *"Koakeil amum ikur uite teni." Luk 10:7* ✡
19 Ka munak meatin tanges viten selusien tai koa vakat elda tai, konakalahtei konakur anatinien eni. Kitosini munak meatin elu vuo etel telmai, ka telselus usili vatte tas. ✡
20 Elda keil koa amumon tisaen, kihit lat tisaen one en meten meatin keil onen Ahi. Hesakini, tateisav keil imetau avoumon tisaen. ✡
21 En meten Ahi, meten Iesu Kristo ka meten angelo keil emun, naviteni keih minuk Timoti: navong elda tai mumon tisaen, kusil vasi asa koa naviteni minuk. Kumoni vatte tas en meatin vasi keil, avaseini kei vi time tahos minuk.
22 Konakalahtei konaling hem en meatin keke vakur umen onen Ahi, veni munak kei mot en tisaen, hesuval koa keik komaeni mumoni. Ka moulien onom hetolas, kirmottei en tisaen.✡ (
23 Ka hemukos, konamunteis oai, kimun etai hati uaen hesuval meresin hesakini vangom koa mah avong houlu hemai hetahos.)
24 En usite ten sakien koa kolei rahit usite onen meatin keil, tisaen onen meatin koan mul en mesai, ka meatin vasi keil akilea. Ka meatin koan, tisaen one mul suai, ka heite teni hekistal hekatau suk.
25 En vati sakien enek, meatin koan, amumon sakien tetahos en mesai. Ka koan, asa tahos amumoni, meatin sav keil arlei kileatei. Sakien onen koakeil vasi enek hemai hekikistal, sakras vato suai en meten Ahi.

6

Sakien onen slev keil koa amusil Iesu

1 Koakeil avi slev, tahos isan houhouen min masta

✡ **5:14:** 1Kor 7:9 ✡ **5:17:** 1Kor 16:18; Plp 2:29 ✡ **5:18:** 1Kor 9:9; Mat 10:10
✡ **5:19:** Dut 17:6; 19:15; Mat 18:16; 2Kor 13:1 ✡ **5:20:** Kal 2:14; Efes 5:11
✡ **5:22:** 1Tim 4:14

one. Hesakini, meatin hetovuol heselus hetisa en isen Ahi ka hihiseien orer. ✡

2 Munak masta onen slev tai musil kat Ahi, slev enek nandem maentei veni lusukul vituai ka naselus karentei. ! Vuo! Kei houm hetahos imok hetal mini veni hetamen koa mul katauni vi meatin tai onen Ahi. Sakini en hehati hesuval koa keilu luvi vatiamal tas. Timoti, kihisein meatin keil en tounah keil enek usili. ✡

Selkatien usil ahoung ten mani

3 Meatin keil koan amul avisein meatin keil en hihiseien taluvosien koa teisav ran hihiseien onen Iesu Kristo. Asa koa aviseini, rorie lattei sise koa Ahi en vati keke keil avousili. ✡

4 Munak meatin tei keil amul amumon sakien keil koa mukonek, rie lati keke avilelau en hasien ka arkileatei asa koa amul avit usili. Amunoun veni e vati mok avaselus retavoai usil titi selusien vasi keil usil tunien telamu onen Siu keil. Sakien koanik sakin hieluien, vurohien, hitusilien, ka rendemien tatisa vakat meatin sav.

5 Lises amumon rea en keil eris. Ka ven amumon sakien enek tuetin, arlei kileatei mun asa koa vi anatin ka asa vi luvosien. Keil avisein meatin keil en sise keil koa amundemi akilea avamai avamal en meten Ahi eni veni amundemi akilea avakur mani houlu eni. ✡

6 Ka tahos imok keke rehesi ir en asa koa Ahi sani min ir tuai navong romusil sise ten rovamai rovamal en meten Ahi. Hesakini rokilea rovales more tahosien en moulien orer. ✡

7 Avong avasi ir romai en out netan, rovi heite hon! Ka navong rehemat, rehehi heite hon emun! ✡

8 Sakini, munak hati anien ka hati eisin omor mul, koanik rehesi ir veni. ✡

9 Meatin keil koa avi uti mani, akilea avoumon tisaen keke avakur mani eni. Sise ten mani suval ahoung koa vuli kat keil en rendemien ka envatien tatisa keil. Sakini, mul purun moulien one. ✡

10 Anatin, envatien ten mani vi vatte ten vati sakien tatisa houlu. Houlu en meatin keil, mani leh rendemien one va soutin ran hihiseien ten anatinien usil Iesu Kristo. Ka kosa, aleh mahien houlu mai en keil ka asakin rendemien one mules muas keil.

Selkatien keke meatin keil onen Ahi ual en sakien koa tahos

11 Ka keik Timoti, veni kovi meatin onen Ahi, konousiltei vati sakien keil enek. !Vuo! Keik, kusil kat vati sakien keil koa Ahi en vati keke kovoumoni. Moulien onom hetolas, sakien keil onom hemal vasi. Kiling desien onom en Ahi, envatien onom hel en meatin sav keil. Avem namahtei, lises kilong kat Ahi. Ka kimerau en selusien onom. ✡

✡ **6:1:** Efes 6:5; Taet 2:9-10 ✡ **6:2:** Flm 1:16 ✡ **6:3:** Kal 1:6-9; 2Tim 1:13 ✡ **6:5:** 2Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14 ✡ **6:6:** 1Tim 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 ✡ **6:7:** Ekl 5:15; Siob 1:21 ✡ **6:8:** Pro 30:8 ✡ **6:9:** Pro 23:4; 28:22 ✡ **6:11:** 2Tim 2:22

12 Sakien ten ualien onom
en meten Ahi, kum hekeih,
hesuval komuloh en lohlo-
hien tai. Munak kum eni
hemukonek, kikur kat uite
teni koa vi moulien koa
sakras vavus. Ahi visok ko-
vakuri navong kovitehiten
demkatien onom en meten
meatin houlu. ✡
13 En meten Ahi, koa sakin
tounah vasi keil ten out ne-
tan amoul, ka en meten
Iesu, koa vitehiten anatinien
usil kei min Pontias Paelet,✡
nasel katuk mukok:
14 kusil kat tounah vasi
koa Ahi en vati kovoumoni.
Konakur tuntei hihiseien
onen hetokol avong koa Iesu
Kristo, Asuv orer, hemai ris
hekistal ien.
15 Hemai ris en avong koa
Ahi hehiteni hemal.
Ahi etin, kei vi moreite ka
tahos imok.
Kei sasen mul losil kat
tounah vasi ten out
netan,
ka hetetamen keil ka
asuv keil emun, amul
en hen.✡
16 Ahi etin, kei sasen mul
lises ka lisenges.
Ven muohien onen
mariso,
meatin sakras vaha
vesesal ka valesi.✡
Meatin vasi keil isan
houhouen mini ka ilei
kilea keihoen onen
lisenges!
Anatin.
17 Koakeil avilelau en
tounah ten out netan, kisel
kat keil anavuttei keil. Keil
iling desien one en Ahi,
analingtei desien one en
tounah keil ten out netan
koa kilea vavuol. Ven
tahosien onen, Ahi enges
san tounah vasi keil rovasi
ir veni. ✡
18 Kisel kat keil umon
tounah koa tahos. Keil ihile-
lau suk en more umen ka ihi
hili meatin koa isan kataun-
ien min meatin sav keil
emun.
19 En sakien keil teta-
hos enek, keil koa avile-
lau en tounah, akilea aval-
ing kat more tounah keil
en out nesa. Tounah keil
ten out netan hevupuol, ka
more tounah keil enek hel
lisenges. Navong amumoni
mukok, amul akur moulien
tai koa vi anatin. ✡
20 Timoti, kilosil kat revi
umen koa Ahi lingi mul
en hem. Konapiltei na-
tal koakeil aselus en tounah
tatisa keil koa romaltei en
meten Ahi. Koakeil enek
aviteni avit hihiseien one
vilelau en ileilien, ka vilelau
en luvosien enges. ✡
21 Meatin koan amusil hi-
hiseien enek tuai. Sakini,
armusiltei mun sise ten ana-
tinien onen Ahi. ✡
Navisi keke more envatien
onen Ahi heto ven kami.

✡ **6:12:** 1Kor 9:25-26; 2Tim 4:7 ✡ **6:13:** Sion 18:36-37; 19:11 ✡ **6:15:** Dut 10:17; Rev 17:14 ✡ **6:16:** Sam 104:2; Eks 33:20 ✡ **6:17:** Sam 62:10; Luk 12:20 ✡ **6:19:** Mat 6:20 ✡ **6:20:** 2Tim 1:14; 1Tim 4:7 ✡ **6:21:** 1Tim 1:6; 2Tim 2:18

Selusien koa helamu ten 2 Timoti

? Isei mutis selusien koanik?

Pol mutis selusien koanik en sua 67 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi) ka vi selusien ekor onen. Navong mutis selusien mulamu va min Timoti ka Taetas, mul sao veah en vangi Kristin keil en taon houlu. Ka navong va en out Rom, avuli kati ka aso risi va en eim takeih.✡ Navong va en kot, alei rahit usite onen ka avit, hervitei tuetin, kei hemat. Navong kur longlongien teni, mutis leta tamun keke va min Timoti vit hekalah hemai helesi. Avaseini keke kilea hemat, tisien ekor koanik onen Pol mul rie lati keke demkatien onen keih,✡ en vati li mok hihiseien keil ten Sios hemal vasi,✡ ka en vati li mok keke moulien onen metai keil ten Sios hetolas lisenges.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanik va min Timoti,✡ ka en vati keke koakeil ten sios ten out Efeses avalonge.✡ Selusien koa helamu ten 1 Timoti vit kilea Timoti vi isei.

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati valei ris Timoti – Pol kilea keke hervitei tuetin uasi hemat,✡ sakini kei en vat valei ris Timoti helamu en avong hemat en hen me-Rom keil.✡

Pol en vati vasel kat Timoti keke avong takeih mul mai – Pol lei kilea keke avong takeih mul mai ven koakeil amusil kat Iesu, sakini en vati keke keil ilomal hekeih en demkatien one.✡

Pol en vati vasel kat Timoti valei kat revi hihiseien keil onen – Pol vis Timoti helei kat revi hihiseien onen navong san selusien onen Ahi,✡ ka hel hehitehiten selusien onen Ahi.✡

Pol en vati vasel kat Timoti avong tamun usil meatin keil ten luvosien – Meatin ten luvosien keil amul veah ka Pol sel kat ris Timoti nousil kattei keil ka nasel retavoaitei natal min keil.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 2 Timoti 2:15

Kum hetahos hesakini kokilea kovalomal en meten Ahi suval meatin toumien koa romemoutei ven umen onen. Kihi meteisau navong komul kovisein meatin keil en selusien ten anatinien onen Ahi.

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en 2 Timoti 3:16-17

Selusien keil vasi koa mul en Tus Votut ka ven Ahi. Selusien keil enek atahos tahihiseien, ten selkatien, ten hit luvat sise koa mal, ka tahisein meatin keil keke anoumontei mun sakien

✡ :: 2Tim 1:8,16 ✡ :: 2Tim 1:3-14 ✡ :: 2Tim 3:10-17 ✡ :: 2Tim 2:1-26 ✡ :: 2Tim 1:2 ✡ :: 2Tim 4:22 ✡ :: 2Tim 4:6-8 ✡ :: 2Tim 1:4; 4:9,21 ✡ :: 2Tim 1:8; 2:3 ✡ :: 2Tim 1:14 ✡ :: 2Tim 3:14; 4:2 ✡ :: 2Tim 2:16-26

tatisa keil one. Tus Votut mul sak mesein meatin keil onen Ahi keke akilea avoum vasin tounah koa vatahos.

?Asa mul en tus koanik?

1. Hihiseien usil koakeil akur umen onen Ahi. (1:1–2:26)
2. Selkatien min Kristin keil keke avalomal vakeih en demkatien one en avong keil takeih. (3:1–4:22)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol namutis leta ekek. Inau navi eiloheh tai onen Iesu Kristo musil rendemien onen Ahi koa vat kati keke hesan moulien min koakeil aling demkatien one en Iesu Kristo.

2 Namutis minuk Timoti, koa kosuval more natkuli. Navisi keke envatien, enmahisien, ka tomat onen Ahi Tamer ka Iesu Kristo, Asuv orer, hel en moulien onom.

Pol sel kat Timoti keke hehuli kat revi umen koa Ahi sani mini

3 Timoti, en vongien ka en meneai, ek rovobongentei keik en hisien keil onak, namul namasmas Ahi venuk. Ahi koanik, namusil kati suval avu onak keil telamu amumoni, ka nakilea namusil kati en sise koa mal. ✡

4 Namundem kat si metom koa motmot navong lorasil, ka ek vati malesuk eris vasakinau mahilelau en sien.

5 Namundem kat more demkatien onom koa vi anatin. More demkatien vatinek koa mul en avu onom Loes ka mama onom Iunis, nakilea mul enuk emun. ✡

6 Ven tounah enek, nasel katuk kiles kum hetal min sanien koa Ahi sani minuk navong naling hek enuk, kiles kilihlihi hekeih hesuval vi ahang keke hean hemai hemariso. ✡

7 Kum hekeih veni Ninin Votut koa Ahi sani min ialu rosakintei ialu lovametau. ! Vuo! Ninin onen mul sakin ialu lovoum vatal min keihoen onen, eralu hehat meatin sav, ka lokilea lovalei kat revi sakien keil oralu. ✡

8 Sakini, konamemoutei kovahitehiten selusien usil Iesu, Asuv orer. Ka konamemoutei enau mun koa namul en eim takeih veni navi meatin onen Iesu. !Vuo! Hetal min keihoen koa Ahi hesani minuk, kusil sise ten mahien suval inau ven more longlongien usil Iesu. ✡

9 Ahi kulat ir ran tisaen ka san moulien hau min ir. Kei vise lat ir rovahi meatin keil onen. Rovitei ven tounah koa romumoni. ! Vuo! Kei mumoni mukonek musil rendemien onen ka ven more envatien onen en ir. Mulamu en avong Ahi mumon out netan, kei vat kati keke hesan Iesu hemai hehi sise keke hesakin more envatien onen hekistal en ir. ✡

10 Ka kosa, mai vi anatin ka kistal min ir navong Iesu Kristo, koa mutut ir, mita en out netan. Kei vitan en keihoen ten matien, ka more longlongien usili rie lat sise

✡ **1:3:** Plp 3:5; Umen 23:1; 24:16 ✡ **1:5:** Umen 16:1 ✡ **1:6:** 1Tim 4:14 ✡ **1:7:** Rom 8:15 ✡ **1:8:** Rom 1:16 ✡ **1:9:** Efes 2:8-9; Taet 3:5 ✡ **1:10:** 1Kor 15:55,57; Hib 2:14

ten moulien hau min ir. ✡
11 Ka ven Ahi en vati keke
more longlongien koanek
heka vasi out, kei rie lat
nau navi eiloheh onen,
navitehiteni min meatin vasi
keil, ka navisein keil eni. ✡
12 Ka ven koanek, na-
mul nakur mahien en eim
takeih enek. Ka kovaseini
namul en eim takeih, nar-
mundemkotei veni nakilea
revi isei koa naling desien
onak mul ien. Ka nakilea
mok keke kei kur keihoen
vinvin vakur koe asa koa kei
lingi en hek numoni hetokol
keite ten tounah vasi.
13 Keik emun kihuli kat
selusien ten anatinien koa
naviseinuk eni tuai. Sakien
keil koa koles nau namu-
moni ka asa koa kolonge
nau naviteni, keik emun ku-
moni. Ka kihuli kat sakien
ten demkatien ka envatien
suval koakeil amusil kat Iesu
Kristo.
14 Kilosil kat revi umen
koa Ahi lingi mul en hem,
kilei kati hetal min keihoen
onen Ninin Votut koa mul en
ir. ✡
15 Keik kolong kilea tuai
keke tuak vasi keil en
provins ten out Esia, suval
Fukelas ka Hemongenes, keil
vasi arasil ranau. ✡
16 Onesiforas, kei sasen
mul mai venau en hati
avong enek, ka mul vou
lat rendemien onak. Ahi
hesan enmahisien mini ka
min koakeil en teim sen ven
kei romemoutei vasao enau
en eim takeih koanik.
17 Anatin, navong rokol
mari meteimal ten out Rom,
kei mul lekatnau va vio …
votin out koa naro ien.
18 Ka navong emun koa na-
mum en out Efeses, kokilea
keke kei kataunau houlu.
Sakini, navis Asuv Iesu keke
en hemahisi en keite ten
tounah vasi navong meatin
keil heha en Mari Kot onen.✡

2

Pol sel kat Timoti keke hehati hekeih en demkatien onen

1 Timoti, natkuli, kihatuk
hekeih hetal min kataunien
koa Iesu Kristo mul sani min
ir.
2 Hihiseien koa koraen-
goni naviteni min meatin
keil, kikuri ka kihiseini min
koakeil desien onom mul en
keil. Hesakini, keil emun
ilea ihiseini min meatin sav
keil.
3 Kihatuk hekeih en
sakvisien keil onen Ahi.
Kisuval meatin tavaeen
tetahos onen Iesu Kristo.
4 Navong meatin tavaeen
mul mum, kei romaen etai
tounah ten out netan valeh
rendemien onen vaha ran
umen onen, veni en vat asuv
onen vakur sien ven umen
onen.
5 Kisuval meatin emun koa
mul en lohloh retavoaien
tai. Meatin enek heloh
housil sakien keil ten lohlo-
hien enek. Munak hermusil
vasitei, sakras vakur uite
teni.
6 Tamun, kisuval meatin
ten ah. Veni meatin koa
avetin kuri en ah, kei kilea
hekur aneite teni helamu en
meatin sav keil. ✡
7 Tatavolien keitel ekek
koa naviteni minuk, kin-
dem usili. Hemukonek, Ahi

✡ **1:11:** 1Tim 2:7 ✡ **1:14:** 1Tim 6:20 ✡ **1:15:** 2Tim 4:16 ✡ **1:18:** Siud 1:21
✡ **2:6:** 1Kor 9:7,10

houmonuk kilea revi aneite teni.

8 Kindem kat Iesu Kristo:
koa moul eris ran matien,
ka koa kistal ran ara onen asuv houlu Deved. Koanik vi vatte ten more longlongien koa namul navitehiteni. ✡
9 Ven more longlongien enek, nakur mahien ka apar kat nau en viau takeih suval navi tarhena tai. Ka asakras avapar kat selusien onen Ahi va mukonek. ✡
10 Sakini, namaenau keke makur mahien vasi keil enek. Veni nakilea keke navong navitehiten more longlongien min meatin keil, koakeil Ahi rie lat keil akilea avakur moulien hau koa ka ven Iesu Kristo. Mukonek, akilea avato en muohien hetal mini lisenges. ✡
11 Usil rendemien koanik, selusien ekek vi anatin koa vit:

Munak romat ral min Iesu Kristo,
rehemoul hetal mini.
12 Munak rehehat ir hekeih lises ven isen,
rehelosil kat out netan hetal mini.
Munak rehehit roreingeingeni,
kei mun hehit reingeingen ir.✡
13 Ka avaseini rehehiles eisilir rani,
kei sakras vahiles eisilin ran ir,
veni kei sakras vahilehiles ran hatkatien keil onen.✡

Selkatien keke rehoum hesuval meatin toumien tetahos keil onen Iesu Kristo

14 Tahos keke lises, kiles kihisein meatin keil en hihiseien keil enek. Kisel kat keil en isen Ahi keke anoumontei rea usil aneite ten titi selusien heisav keil. Vati sakien enek sakras voumon etai tounah vatahos. Sakien enek mul purun meatin keil koa amul araengoni. ✡
15 Sakini, keik, Timoti, kum hetahos navong komul kovisein meatin keil en selusien ten anatinien onen Ahi. Hesakini kokilea kovalomal en meten Ahi suval meatin toumien koa romemoutei ven umen onen. ✡
16 Ka konapiltei natal koakeil selusien one vi heisavos ka romaltei. Ven koakeil aselus mukok, umai amusil tisaen keil houlu vis avi houlu mok. ✡
17 Ka hihiseien one mul purun rendemien onen meatin keil suval manu tai koa mul kan vasi aven meatin. Meatin elu koa luvi vati meatin koa lumukonek luvi Haemeneas ka Faelitas. ✡
18 Keilu luleras sise ten anatinien veni lumul lupurun demkatien onen meatin sav keil navong luvisein keil luvit avong ten meatin keil onen vahina en out nesa kur out tuai.
19 Ka avaseini amul amumoni mukonek, selusien onen Ahi mul vati keih veah suval simen ten eim koa amumoni netan. Veni Ahi viten selusien koanik vit,

✡ **2:8:** 1Kor 15:4,20; Rom 1:3 ✡ **2:9:** Efes 3:1; Plp 1:12-14 ✡ **2:10:** Kol 1:24 ✡ **2:12:** Mat 10:33; Luk 12:9 ✡ **2:13:** Rom 3:3-4; Nam 23:19; Taet 1:2 ✡ **2:14:** 1Tim 6:4; Taet 3:9 ✡ **2:15:** 1Tim 4:6; Taet 2:7-8 ✡ **2:16:** 1Tim 4:7 ✡ **2:17:** 1Tim 1:20 ✡ **2:19:** Sion 10:14; 1Kor 8:3

"Iahova kilea isei keil avi onen." Namba 16:5 ✡ Ka viteni mun vit, *"Koakeil avit avousil Iahova ilokovein sakien tatisa keil one." Aesea 52:11*

20 Sios onen Ahi suval mari eim tai koa tre ka pelet houlu amul ien. Tre koan, amumoni en tounah koa merendas, suval silva ka gol; ka koan, amumonis en ai ka tanvili. Koan, ten tounah koa tahos, ka koan, ten tounah koa tisa.

21 Usil rendemien koanek, munak meatin tai mumon kei mutolas ran sakien tatisa keil, Ahi hekur kati ven umen tetahos koa rie lati veni. Ka ven kei san moulien onen min Ahi ka sak mesein kei tahos, Asuv kilea vakur kati ka voumon more umen vasi keil eni. ✡

22 Sakini, keik Timoti, kilokovein sakien tatisa keil koa litetai keil amul amumoni. !Anatin! Keik hetal min koakeil aretengeiril min Ahi ral min rendemien koa mutolas, kami miheloh keke mivakur sakien ten maluen, sakien ten demkatien, sakien ten envatien, ka sakien ten tomat hel en moulien onami. ✡

23 Kika seh ran koakeil aselus retavoai houlu en tounah koa vi heisavos, veni kokilea vati selusien koanek mul mumon rea enges. ✡

24 Ka keik kovi meatin toumien tai onen Ahi. Sakini, konaseltei natal min meatin sav keil. !Vuo! Keik, kitahos min meatin vasi keil, ka kihuli kat tinom. ✡

25 Koakeil aselus karenuk, kihisein keil en sakien ten merauen. Nahi Ahi houmon keil ihiles ran tisaen one ka imai ilea anatinien onen. ✡

26 Hesakini, keil imai ris en rendemien tetahos ka ilohosai ran ahoung onen Temat koa en vati vahuli kat keil eni. Temat vuli kat keil veni en vati keil avoumon asa kei en vati.

3

Selkatien usil asa koa hekistal en Avong Ekor keil

1 Timoti, tahos kilea revi keke en Avong Ekor keil, sakvisien keil imai ihi houlu mok. ✡

2 Veni en avong keil enek, meatin keil indem keil enges: ihi metenan, iselus en hetetamenien one, ka ihi tuvuti. Iselus karen meatin sav, ka irlong kattei tata one keil. Indem maen kataunien koa meatin sav sani min keil, ka indem maen tounah vasi onen Ahi. ✡

3 En avong enek, indem heisav en moulien onen meatin sav, enmahisien one hetovuol. Iselus karen meatin sav ka umon rea en keil, tine heatiat lises. Tounah koa tahos, mete hetisa eni.

4 Keil ilea avoumon sise koa avapurun meatin sav eni, tine hetamurei, ka ihilelau en rendemien ten hetetamenien. E hehat sakien tatisa keil ten out netan, ka Ahi, keil e hervattei varei.

5 Keil iselus en hilive enges ihit amusil Ahi, ka isesein keihoen onen en moulien one. Vati meatin

✡ **2:21:** 2Tim 3:17 ✡ **2:22:** 1Tim 6:11 ✡ **2:23:** 1Tim 4:7 ✡ **2:24:** 1Tim 3:3; Taet 1:7 ✡ **2:25:** 1Tim 2:4 ✡ **3:1:** 1Tim 4:1 ✡ **3:2:** Rom 1:29-31 ✡ **3:5:** Mat 7:15,21; Rom 2:20; Taet 1:16

koa mukonek, konahatei vesesal veni! ✡
6 Tei en meatin keil ekek,
aka vasi teim keil ka amul
asak luvos ahin keil koa
rendemien one tamureis
keke usil hihiseien keil one.
Ahin keil enek, envatien ten
tounah keil ten out netan
mul leh keil ka rendemien
ten tisaen keil one mul muas
keil lises. ✡
7 Avaseini koakeil enek e
vati avakur hihiseien hau
keil lises, asakras availea
anatinien teni.
8 Kosa, meatin houlu
aselus karen more long-
longien onen Ahi. Ren-
demien one romaltei ka
demkatien one vi heisav
enges. Avong kosa suval
avong mulamu, navong
provet taluvosien elu onen
asuv houlu ten out Isip
lumul luselus karen Mosis,
isealu Sanes ka Sampres. ✡
9 Ka suval provet talu-
vosien keilu enek, meatin
keil koa mukonek asakras
avoumoni vataveah ven koa
meatin vasi keil ilei kilea
keke keil avi varu.

Selkatien min Timoti keke housil revi selusien onen Ahi

10 Ka keik Timoti, kokilea
hihiseien keil onak, sakien
keil onak, ka vati rendemien
koa namum musili. Kok-
ilea mun demkatien onak,
envatien onak ka rendemien
onak taveah. Kokilea nar-
musehtei en umen keil onak,
11 avaseini sakvisien keil
ka mahien keil houlu umai
enau suval sakvisien tatisa
keil koa nakuri en out An-
tiok, Aekoniam ka Listra. !
Ka Ahi kulat nau ran keil
vasi! ✡
12 Anatin, meatin vasi keil
koa e vati keke avousil sise
koa mal onen Ahi ka usil
kat Iesu Kristo, keil ikur
sakvisien en hen meatin sav
keil veni. ✡
13 Ka meatin tisa keil ka
koakeil taluvosien, keil imai
itisa mok. Iluvos meatin sav
keil, ka keil emun, meatin
sav keil iluvos keil.
14 Ka keik Timoti, konasu-
valtei keil, kiles kusil hihi-
seien keil koa kokuri tuetin
ka kokilea tuai avi anatin.
Kokilea vati hihiseien keil
enek koa kokuri ran koakeil
desien onom mul en keil. ✡
15 Ka kokilea vati hihiseien
keil enek musil asa kolonge
en Tus Votut navong kovi titi
ehon mai rokol kosa. Tus
Votut kilea voumon meatin
keil availea sise koa aval-
ing demkatien one en Iesu
Kristo ka avakur moulien
hau eni. ✡
16 Selusien keil vasi koa
mul en Tus Votut ka ven Ahi.
Selusien keil enek atahos ten
hihiseien, ten selkatien, ten
hitkileaen sise koa mal, ka
ten hisein meatin keil keke
anoumontei mun sakien
tatisa keil one. ✡
17 Tus Votut mul sak me-
sein meatin keil onen Ahi
keke akilea avoum vasin
umen keil koa tetahos.✡

4

Pol sel kat Timoti keke hehuli kat selusien onen Ahi

1 Timoti, Iesu Kristo hemai
hekistal hehi asuv houlu

✡ **3:6:** Taet 1:11; 2Tim 2:25 ✡ **3:8:** Eks 7:11,22; 1Tim 6:5 ✡ **3:11:** Umen 13:50; 14:5; 14:19; Sam 34:19 ✡ **3:12:** Mat 16:24; Sion 15:20; Umen 14:22 ✡ **3:14:** 2Tim 2:2 ✡ **3:15:** Sion 5:39 ✡ **3:16:** 2Pit 1:21; Rom 15:4 ✡ **3:17:** 2Tim 2:21

onen meatin vasi keil. Sakini, en meten Ahi ka meten Iesu Kristo koa helei rahit usite onen koakeil amoul ka koakeil umat, navit masel katuk vamukok: ✡

2 kiles kihitehiten more longlongien onen Ahi. En avong tetahos ka avong tatisa, kisak mesein keik veni. Koakeil amul en tisaen, kisel kat keil keke usil sise koa mal. Navong kovasel kat meatin keil en more hihiseien, kumon rendemien onom hetaveah. ✡

3 Avong tai koa hemai, meatin keil iseseini avataengon more hihiseien ten anatinien. !Anatin! Keil usil envatien tateisav one, ka ilah ruain tiser keil houlu keke ilea isan hihiseien keil koa e vati avataengoni. ✡

4 Ihiles ran selusien ten anatinien ka ilong kat hihiseien keil koa usil tunien keil telamu koa rovitei anatin. ✡

5 Ka keik, Timoti, kilei kat revi sakien keil onom lisenges. Kihatuk hekeih en mahien keil onom, kihitehiten more longlongien lises ka kum vasi tounah keil koa Ahi lingi mul en hem.

6 Nasel katuk mukok veni inau, vesesal moulien onak vavus vasuval sanien votut ekor tai onak va min Ahi; vesesal malokovein out netan. ✡

7 Nasuval meatin tavaeen onen Asuv Iesu koa nuvae en usite onen. Ka en lohlohien ten demkatien orer, narmusehtei ka narokol keite teni ke. Nakur kat demkatien onak ka narmottei eni. ✡

8 Sakini, en avong koanik, uite ten lohlohien onak mul rosinau en out nesa veni namul namusil asa koa Asuv Iesu en vati. Kei koa mal vasi hesan uite koanek minau en Avong ten Mari Kot onen Ahi koa helei rahit usite onen meatin keil. Ka hervitei inau nges, hesan uite min meatin keil vasi emun koa e vati mok avales amaien onen. ✡

Pol vis Timoti keke vakalah vamai valesi

9 Timoti, kisak visi keke kovakalah kovamai kovales inau ekok.

10 Navisok kovamai veni Kresken va mum en provins ten out Kalesia, ka Taetas emun va mum en provins ten out Dalmesia. Ka Dimas koa en vat tounah ten out netan, kei lohosai ranau ka va en meteimal ten out Tesalonaeka. ✡

11 Luk enges ro ral minau. Sakini, kikur Mak hetal minuk, veni kei kilea hekataunau en umen keil onak suval mumoni mulamu. ✡

12 Ka nasila Taetikas va en taon ten out Efeses. ✡

13 Ka navong kimai, tahos kikur eisin omak ten anni koa nalingi mul en hen Karpas koa mul en out Troas. Ka kikur tus keil onak

✡ **4:1:** Umen 10:42; Rom 14:9-10; 1Pit 4:5 ✡ **4:2:** Umen 20:20,31 ✡ **4:3:** 1Tim 4:1 ✡ **4:4:** 1Tim 4:7; Taet 1:14 ✡ **4:6:** Plp 2:17 ✡ **4:7:** 1Tim 6:12 ✡ **4:8:** 1Kor 9:25; Plp 3:14; 2Tim 2:5; Tiem 1:12; 1Pit 5:4; Rev 2:10 ✡ **4:10:** Kol 4:14; Flm 1:24; 2Kor 8:23; Kal 2:3; Taet 1:4 ✡ **4:11:** Kol 4:14; Flm 1:24; Umen 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Kol 4:10; Flm 1:24 ✡ **4:12:** Umen 20:4; Efes 6:21-22; Kol 4:7-8 ✡ **4:13:** Umen 20:6

hetal min tisien keil onak emun. ✡
14 Aleksanda, koa vi meatin koa mumon tounah keil en aean, kei purunau vareis. Ka Ahi Asuv hesa kesi suk mini. ✡
15 Kilei kat revi keik ven meatin enek, veni kei mul vuhu houlu ral min more longlongien koa rovitehiteni.
16 Navong akur nau nuva en kot avong mulamu, meatin tovuol valomal vaselus en usite onak. Keil vasi alohosai ranau, ka navis Ahi herleletei hetisa en keil veni. ✡
17 Ka Asuv Iesu ro vesesal venau ka san keihoen minau. Kei sakinau navit revi more longlongien usil Asuv orer min koakeil arvitei Siu araengoni. Vesesal avasan matien minau, ka Ahi kur koe nau. ✡
18 Ka Ahi hekur koe nau ran tounah tisa keil vasi ka hekur revi nau nihina en out koa kei vi asuv houlu eni en out nesa. !Rehehati lat isen Ahi hehina nesa lises ka lisenges! !Anatin!

Selusien ekor

19 Naviten ‘more’ min Prisila ka meatin onen, Akuila. ‘More’ mun min Onesiforas ka min koakeil aro en teim sen. ✡
20 Erastas mules en out Korin, ka naling Toropimas en out Maelitas veni kei mesai. ✡
21 Kisak visi kimai kikalah veni avong ten an tisa mul mai. Epulas, Pudens, Laenus ka Klodia, ral min tuer sav keil emun, aviten ‘more’ minuk.
22 Navisi keke Ahi heto venuk Timoti, ka more envatien onen hel ven kami vasi.

✡ **4:14:** Umen 19:33-34; 1Tim 1:20; 2Saml 3:39; Sam 28:4; 62:12; Pro 24:12; Rom 2:6 ✡ **4:16:** 2Tim 1:15 ✡ **4:17:** Umen 27:23; 23:11; Sam 22:21; Dan 6:22 ✡ **4:19:** Umen 18:2; 2Tim 1:16-17 ✡ **4:20:** Umen 19:22; Rom 16:23; Umen 20:4; 21:29

Selusien koa helamu ten Taetas

? Isei mutis selusien koanik?

Umen 28 mul viteni vit Pol rokol out Rom tuai ka meatin tavaeen keil amul alei kati en eim tai.✡ Ka tisien sav keil koa mul en Tus Votut ka koa mul en tus sav keil aviteni avit kavmen ten out Rom alokovein Pol va.

En ualien keil onen, Pol kur Taetas ka Timoti ka meatin sav keil. Ka navong asao en meatin keil en aelan ten out Krit, Pol ling Taetas valosil kat revi Kristin hau keil.✡ Ka navong arokol taon ten out Efeses, Pol ling Timoti valosil kat Kristin keil.✡

Ling Taetas en Krit evus,✡ Pol mules mual en ualien onen keke vasao en Kristin keil en taon sav keil. Navong rokol taon ten out Pilipae en provins ten out Masedonia, Pol raengon longlongien tai keke keilu luvotini keih en umen onealu. Sakini mutis selusien koanik vakataun Taetas✡ en sua 64 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Mutisi evus, Pol va en out Rom. Ka en out enek, meatin tavaeen keil ten out Rom avuli kati, ka aso risi va en eim takeih avong tamun.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanik va min Taetas.✡ Avong tai, Pol va vales hetetamen keil ten sios ten out Serusalem keke vahit kilea umen onen ral min koakeil arvitei Siu.✡ En avong enek, kei kur Taetas koa vi Kristin tai, ka rovitei koan Siu.✡ Taetas musil Pol avong houlu: en sios ten out Korin,✡ en sios ten out Dalmesia,✡ ka en sios ten out Krit.✡ Pol viteni mini keke hetie lat elda keil, hesel kat Kristin keil anousiltei mun hihiseien ten luvosien, ka houm hetokol avong koa Pol hesila meatin sav hemai hekur vulin.✡

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vahit kilea sakien tetahos onen metai keil ten Sios min Taetas – Elda keil ilosil kat revi meatin keil ten Sios, um hekeih en umen onen Ahi, ka ihisein meatin keil en hihiseien koa tetahos.✡ Pol viteni vit elda tai hehi vati meatin koa mul losil kat revi teim sen✡ ka lei kat revi sakien keil onen.✡

Pol en vati vasel kat Taetas usil meatin taluvosien keil – Ven sakien onen me-Krit keil tisa mok,✡ Pol vis Taetas keke hesel kat keil hekeih ka hehisein keil en hihiseien koa mal.✡ Vangi Siu keil koa e vati avasel kutut vatal min Taetas, Pol viteni mini keke noumontei rea natal min keil.✡

✡ :: Umen 28:30-31 ✡ :: Taet 1:5 ✡ :: 1Tim 1:3 ✡ :: Taet 1:5; 2:15; 3:12-13 ✡ :: Taet 1:1 ✡ :: Taet 1:4 ✡ :: 2Tim 2:8 ✡ :: Kal 2:3 ✡ :: 2Kor 7:6; 8:23 ✡ :: 2Tim 4:10 ✡ :: Taet 1:5 ✡ :: Taet 3:12 ✡ :: Taet 1:5,9 ✡ :: Taet 1:6 ✡ :: Taet 1:7-8 ✡ :: Taet 1:12 ✡ :: Taet 1:10-16 ✡ :: Taet 3:9-11 ✡ :: Taet 2:2 ✡ :: Taet 2:3-5

Pol en vati vahit kilea sakien tetahos ten Kristin keil min Taetas – Pol vis Taetas keke hehisein revi ulmatu keil,✡ ahin keil,✡ meatin hau keil✡ ka slev keil.✡ Pol vit kilea keke Ahi mul san keihoen min koakeil amusili.✡

Pol en vati vahit kilea sakien koa Kristin keil umoni en meatin sav keil min Taetas – Pol en vati keke Kristin keil ten Sios ito en tomat hetal min meatin sav keil. Ilong kat kavmen,✡ ka anaselustei natisa kat meatin sav keil.✡ Anoumontei rea natal min koakeil rendemien one teisav.✡ Kristin keil e navobongentei keke keil emun amumon vati sakien keil ekek mulamu, ka katau suk Ahi viles moulien one.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Taetas 1:5

Navong nalinguk komules en out Krit, navisuk keke kovoum vasin tounah koa lomum rani mules en meatin onen Ahi keil. Ka navisuk kovatie lat elda keil ten Sios en meteimal vasi. Kindem kat selkatien keil onak.

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en Taetas 3:4-5

Ka avaseini ir romukonesek, tahosien ka en envatien onen Ahi koa mutut ir mai kistal en ir. Kei kur koe ir ran tisaen orer, rovitei ven etai tounah koa tahos romumoni. Mumoni min ir veni en mahis ir. Kei san Ninin Votut min ir koa kas moteinir ran tisaen, ka san moulien hau ka sakien hau min ir.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Hihiseien usil sakien onen elda keil. (1:1-9)
2. Hihiseien usil meatin taluvosien keil. (1:10-16)
3. Hihiseien usil sakien onen Kristin keil. (2:1-15)
4. Hihiseien usil sakien koa Kristin keil umoni min mesav keil. (3:1-15)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol, meatin toumien onen Ahi ka eiloheh onen Iesu Kristo.

Ahi rie lat nau ka Iesu sila nau makataun demkatien onen meatin koa Ahi rie lat keil ihi onen. Ka sila inau mun keke nisakin keil ilea anatinien ten sise koa akilea avamai avamal en meten Ahi.

2 Koakeil akilea avousil vati demkatien enek veni amundesin Ahi keke hesan moulien koa sakras vavus min keil. Veni mulamu en avong Ahi mumon out netan, kei vat kati keke hesan moulien enek min ir. Ka kei sakras valiluvos.

3 Ka en avong koa kei vit mal, Ahi ten mututien sakin aneite ten hatkatien onen mai kistal. Kei mul kistal en selusien keil koa Ahi sani minau, ka meng kat nau keke mahiteni min meatin sav keil. ✡

4 Taetas, keik kosuval natkuli kati, ka namutis

✡ **::** Taet 2:6-8 ✡ **::** Taet 2:9-10 ✡ **::** Taet 2:11-15 ✡ **::** Taet 3:1 ✡ **::** Taet 3:2 ✡ **::** Taet 3:9-11 ✡ **::** Taet 3:3-7 ✡ **1:3:** Efes 1:9-10; 1Tim 1:1,11; Taet 2:10; 3:4 ✡ **1:4:** 2Kor 8:23; Kal 2:3; 2Tim 4:10; 1Tim 1:2

minuk veni demkatien oralu vatte tas. ✡

Navisi keke Ahi Tamer ka Iesu Kristo, koa mutut ir, luhesan more envatien ka tomat onealu hel enuk.

Iling elda keil en Sios hemukave

5 Navong nalinguk komules en out Krit, navisuk keke kovoum vasin tounah koa lomum rani mules en meatin onen Ahi keil. Ka navisuk kovatie lat elda keil ten Sios en meteimal vasi. Kindem kat selkatien keil onak:

6 elda tai, sakien onen hetolas, ka ahin onen hetas. Titan keil usil Iesu ka sakien one hetahos keke meatin sav keil asakras avasel kutut kat keil avahit vatie keih ka arlong kattei tata one. ✡

7 Navong koling meatin koa vahi metai ten Sios keke valosil kat meatin keil onen Ahi, sakien onen hetolas. Nahitei meatin koa mul vasi kei, ka tin natamureitei. Nahitei meatin tamunmunien vuo meatin tatituen. Nakurtei mani en sakien koa tisa. !Vuo!

8 Hehi vati meatin koa hekur revi meatin sav en teim sen, ka en hehat tounah koa tahos. Rendemien onen hekeih en umen koa kei vuli kati, ualien onen hetahos, moulien onen hemal, ka kilea valei kat revi sakien keil onen.

9 Metai enek, hehuli kat hihiseien usil Iesu koa roviseini eni. Heilea keke hihiseien keil enek avi anatin. Sakini, kilea valamun meatin sav en sise ten maluen, ka hehisein keil en asa koa vi anatin. Ka munak meatin sav keil iselus karen hihiseien onen, metai enek kilea vatie min keil keke asa koa keil aviteni vi heisav enges. ✡

10 Naviteni mukok veni meatin houlu arvouhoutei en hetetamen keil ten Sios. Hihiseien onen meatin keil enek vi heisavos ka aluvos meatin sav keil keke avousil keil. Keil aviseini keke meatin onen Ahi keil usil sakien emok onen Siu keil ka iha en vekahoi.

11 ! Timoti, e vati keke kisakin keil ihat keil en hihiseien tatisa one! Veni keil amul asakin vatiamal keil amusil hihiseien one ka aviles ran Iesu Kristo. Ka amumoni mukonek veni e vati enges avakur mani eni. !Koanek romaltei! ✡

12 Mari tiser tai telamu onen meatin keil ten out Krit, kei varei vit usil sakien keil one vit,

"Koakeil ten out Krit,
aluvos lises, sakien one kalkali,
ave mah ka amules amundem anien en avong vasi."

13 Selusien enek vi anatin. Sakini, kisel kat keil hekeih. Hesakini, keil usil hihiseien koa mal enges. ✡

14 Anousiltei mun tunien telamu onen Siu keil, vuo mengkatien keil koa ka en meatin keil koa asesein anatinien onen Ahi. ✡

15 Koakeil moulien one mal en meten Ahi, tounah

✡ **1:6:** 1Tim 3:2-7; 2Tim 2:24-26 ✡ **1:9:** 1Tim 1:10; 2Tim 4:3; Taet 2:1 ✡ **1:11:** 2Tim 3:6; Sion 10:12; 1Pit 5:2 ✡ **1:13:** 2Tim 4:2 ✡ **1:14:** 1Tim 1:4; 4:7

vasi mal en keil.* Koakeil arkurtei anatinien en Ahi ka moulien one romaltei en meten, tounah vasi romaltei en keil, ven rendemien one vi amus. Keil areingeingen asa koa mal vuo asa koa romaltei. ✡
16 En onge, keil avit akilea Ahi, ka sakien keil one rie lati keke areingeingeni. Armusiltei Ahi, sakien one suval tounah tateavo ka asakras avoumon etai tounah koa vatahos.✡

2

Selkatien keke ualien orer housil hihiseien ten anatinien

1 Ka keik, kihisein tounah koa musil hihiseien ten anatinien. ✡
2 Kihisein ulmatu keil keke ihi meatin merau, sakien one housil rendemien koa tetahos, ka akilea avalei kat revi sakien keil one. Demkatien one en Ahi hekeih, envatien one hel en meatin sav, ka avaseini avong takeih hemai, keil usil kat Iesu lises.
3 En sakien enek, kihisein tovuli keil usil sakien koa Ahi en vati. Anahit karentei meatin sav ka anahitei uti munmunien. Vuo. Keil ihisein meatin sav keil en sakien koa tahos.
4 Mukonek, akilea avahisein ahin hau keil en sakien koa avatie lat envatien one min meatin one ka titiali keil one emun. ✡
5 Avahisein keil ilei kat revi sakien keil one ka itahos min meatin one keil, anamaentei keil min meatin sav. Keil ilei kat revi teim se ka iling rendemien one hel netan keke um housil rendemien onen meatin one keil. Sakien one koa tahos hesakin meatin sav keil asakras avaselus karen hihiseien keil koa Ahi sani min ir. ✡
6 En vati sakien enek, kihiteni min meatin hau keil ilei kat revi keil.
7 Keik emun, Timoti, kihi metai tetahos tai en tounah koa komumoni keke meatin sav keil akilea avousili. Navong kovisein meatin sav keil, kumoni en sakien ten tinahos koa meatin sav keil ilea ihouhou minuk veni. ✡
8 En selusien onom, kihit usil tounah koa anatin enges koa meatin sav keil asakras avaselus kareni. Hesakini, koakeil mete tisa enuk imemou, ka asakras avahiten etai selusien vaha kat ir. ✡
9 Koakeil avi slev, iling rendemien one hel netan keke um housil rendemien onen masta one keil en tounah vasi ka um hetahos hesakini masta one keil isi keil. Slev keil anahit karentei hetamen one keil, ✡
10 ka anahenan etai tounah ran keil. ! Vuo! Umoni keke masta one keil ilea avaling desien one en keil. Sakien tahos one

* **1:15:** Suval 1Tim 4:3-5 viteni, tiser taluvosien keil avisein meatin keil keke sakien koan ka anien koan emun kilea vasakin meatin vamai vatisa en meten Ahi. Ka Pol vit munak rokur anien en rendemien tai koa mutolas, anien vasi keil muto, ka sakien keil suval tetaliheien emun tahos. ✡ **1:15:** Mat 15:11; Rom 14:20 ✡ **1:16:** 1Sion 1:6; 2:4 ✡ **2:1:** 2Tim 1:13; 1Tim 1:10; 2Tim 4:3; Taet 1:9 ✡ **2:4:** 1Tim 3:11 ✡ **2:5:** Efes 5:22 ✡ **2:7:** 1Tim 4:12; 1Pit 5:3 ✡ **2:8:** 1Pit 2:15 ✡ **2:9:** Efes 6:5; 1Tim 6:1; 1Pit 2:18 ✡ **2:10:** Taet 1:3; 3:4

hesakin meatin vasi keil indemi keke hihiseien usil Ahi koa mutut ir tahos imok. ✡

11 Tahos kihisein keil usil sakien keil ekek veni more envatien onen Ahi mai kistal en mesai voumon meatin keil avakur moulien hau eni.
12 Ka more envatien enek mul visein ir roval-okovein sakien tatisa keil ka ronousiltei mun envatien keil ten out netan. ! Vuo! More envatien onen Ahi hesakin ir rehelei kat revi sakien orer, ualien orer hetahos, ka moulien orer hetolas en avong roro en out netan. ✡
13 Romumoni mukonek ven koa rorosin more avong koa hemai. En avong enek, romundesini keke Iesu Kristo, koa vi Ahi ka mutut ir, hekistal hetal min muohien ka keihoen onen.
14 Kei sasen maen kei mat vinat ir vakulat ir ran keihoen ten tisaen ka mutut ir rovahi onen. Anatin, kei mumonir romutolas ka sakin ir rovi vangi meatin tai koa roteisav ran meatin savsav keil. Anatin, sakin ir rovi onen ka en vati rovasi ir rovoumon tounah koa tahos en meten. ✡
15 Ahi linguk en umen koanek ka san keihoen minuk keke umoni. Sakini kilomal en keihoen enek navong kihisein keil en sise koa mal avousili, ka navong kisel kat keil anousiltei mun sise ten tisaen. En sakien enek, konamaentei keil analei heisav enuk.✡

3

Selkatien keke sakien onen Kristin keil hetahos lisenges

1 Kihit risi min meatin onom keil keke iling rendemien one hel netan keke um housil rendemien onen koakeil ten kavmen ka heteetamen sav keil one ka ilong kat keil. Tounah koa tahos, keil isi keil avoumoni. ✡
2 Kihiteni mun min keil anaselustei natisa en etai meatin ka anaseltei natal min keil. Vuo. Keil umoni hetahos min keil ka umon sakien merau min meatin vasi keil lises.
3 Ir er navobongentei keke mulamu, ir emun rovi vati meatin koa mukonek: rovi varu, rorlong kattei Ahi, ka romusil sise vasi keil ten luvosien. Mulamu, sakien tatisa keil ka envatien keil ten out netan vuli kat ir ka mulamun ir. Rovi elu en meatin sav, ka rosi ir navong rolesi mot en tisaen. Tine kat ir, ka ir emun, tiner kat keil. ✡
4 Ka avaseini keke ir romukonesek, tahosien ka envatien onen Ahi koa mutut ir mai kistal en ir. ✡
5 Kei kur koe ir ran tisaen orer, rovitei ven etai tounah koa tahos romumoni. Mumoni min ir veni en mahis ir. Kei san Ninin Votut min ir koa kas motein ir ran tisaen, ka san moulien hau ka sakien hau min ir.
6 Ka veni tahosien onen mariso, kei sakin Ninin Votut mai vilelau en moulien orer

---

✡ **2:12:** 1Kor 1:7; Plp 3:20; 1Sion 2:16; Efes 1:4 ✡ **2:14:** Kal 1:4; 2:20; 1Tim 2:6; Sam 130:8; Eks 19:5; Dut 4:20; 7:6; 14:2; Esek 37:23; 1Pit 2:9; Efes 2:10; 1Pit 3:13 ✡ **2:15:** 1Tim 4:12 ✡ **3:1:** Rom 13:1; 1Pit 2:13 ✡ **3:3:** 1Kor 6:11; Efes 2:2; 5:8 ✡ **3:4:** Taet 1:3; 2:10; Efes 2:8-9; 2Tim 1:9; Efes 5:26; Sion 3:5

veni matien onen Iesu Kristo koa mutut ir mumon sise maluv keke Ninin Votut enek hemai min ir. ✡
7 More envatien onen sakin kei mumon ir romal en meten, avaseini rovi meatin tisa keil. Sakini, kosa, rokilea rovamai rovahi titiali keil onen ka rovato vatal mini en out nesa lises. ✡
8 Selusien keil naviteni minuk vi anatin.
Sakini, en avong vasi, ek vati mok keke keik kiles kihisein meatin keil en tounah ekek. Hesakini, koakeil amusil kat Ahi, rendemien one hekeih avoumon tounah koa tahos. Vati hihiseien enek tahos ka kataun ir vasi.
9 Kika seh ran koakeil aselus retavoai en tounah koa vi heisav enges. Koakeil enek aselus houlu usil avu keil one, ka e vati mok avoumon rea ka avatit en selusien usil mengkatien keil onen Siu keil. Vati sakien enek rokatauntei meatin, vi heisav enges. ✡
10 Munak meatin tai koa mukonek mumon meatin keil arasil, hatte tas, kiselus hekeih mini keke hehati. Munak hervatitei en sakien enek, kiselus eris mini hatte helu. Navong heles houmon sakien enek, minalah ruaitei mun natal mini. ✡
11 Sakien keih onen rie lati keke vati meatin enek viles eisilin ran anatinien, ka sakien tisa onen rie lati keke kei mul leh mahien onen Ahi va kat kei sasen enges. ✡
12 Taetas, navong nisila Artemeas vuo Taetikas, keilu etai hehat vakur vulum, kisak visi kihit kovamai venau en out Nikapolis, veni namundemi navit nito en out enek hetokol keite ten avati keil ten an tisa koa hemai. ✡
13 Kisak visi kovakataun Apolos ka Sinas koa luvi loia. Luvit luvaha en sise onealu, ka kiles keilu lukur vasi tounah somok koa ealu vati. ✡
14 Meatin vasi keil orer ilea avasan keil ven mormore umen keil. Hesakini, ikataun meatin sav en asa keil one tovuol. Anato heisavteis namukok. ✡
15 Koakeil aro ral minau aviten ‘more’ minuk. Kihiten ‘more’ onomai min koakeil amusil Ahi ka amundem kat komai.
Navisi keke more envatien onen Ahi heto ven kami vasi.

Selusien ekor

✡ **3:6:** Soel 2:28 ✡ **3:7:** Rom 3:24 ✡ **3:9:** 2Tim 2:14,16,23 ✡ **3:10:** Mat 18:15-17 ✡ **3:11:** 1Tim 6:4-5 ✡ **3:12:** Umen 20:4; Efes 6:21-22; Kol 4:7-8; 2Tim 4:12 ✡ **3:13:** Umen 18:24; 1Kor 3:5-6; 16:12 ✡ **3:14:** Efes 4:28; Taet 2:14

Selusien koa helamu ten Filimon

? Isei mutis selusien koanik?

Pol mutis selusien koanik✡ en sua 60 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi) en hati avong koa mutis selusien tai va min Kristin keil en taon ten out Kolosi. Pol mul en eim takeih en out Rom✡ ka mutis selusien keilu ekek, lingi en hen Taetikas ka Onesimas keke luhekuri luhesani min koakeil ten out Kolosi.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pol mutis selusien koanik va min meatin tai en sios ten out Kolosi, isen Filimon.✡ Ven umen koa Pol mumoni en out Kolosi, Filimon mai vi Kristin tai.✡ Ka Filimon maen Kristin keil alah ruai en teim onen.✡ Kei vi masta tai koa kur slev keil amum mini.✡ Pol mutis selusien koanik min Filimon keke vakur ris slev tai onen, isen Onesimas.✡

?Pol mutis selusien koanik vensa?

Pol en vati vatie lat sise ten methos onen Kristin keil – Filimon kilea vou vini slev onen, Onesimas, ven koa kei venan tounah tai onen ka lohosai rani.✡ Ka Pol vis Filimon houmon methos onen mini.✡ Vis Filimon houmoni hetahos mini, ka noumontei mun mini nasuval slev enges, ka houmon mini suval kei vi tunali tai en Iesu.✡ Hemukonek, ir emun rokilea rovoumon methos min koakeil amumoni tisa min ir.

Pol en vati vatie lati keke rovi vatte tas en meten Ahi – En avong onen Pol, meatin keil koa avi masta ka meatin keil koa avi slev one, asakras avalah ruai en out vatas. Ka en Iesu, ir vasi rovi vatte tas,✡ avaseini keke rovi masta vuo slev tai, rovi meatin koa tounah orer houlu vuo livere enges, revi meatin koa tamalikelik vuo tamuoh, vuo rovi meahos vuo ahin. Veni ir koa romundesin Iesu, rovi vatte tas en meten Ahi.

Pol en vati vatie lat sakien ten houhouen – Pol vi mari meatin tai ten Sios ka kei kilea vaselus vakeih min Filimon keke houmon methos min Onesimas ka nouastei.✡ Ka, veni Pol vouhou min Filimon, san selusien tetahos mini✡ ka visi keke houmoni hetahos min Onesimas.✡ Tahos ir emun rehouhou min meatin sav keil.

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Filimon 1:15-16

> Nahi Ahi maen Onesimas valohosai ranuk en avong tamurei enges, vasakini navong muris, kilea vato vatal minuk lisenges. Ka kosa, kei rovitei slev onom enges. !Vuo! Kei tahos muli slev tai, kei vi more tumali en isen Iesu. Inau ek vati, ka

✡ :: Flm 1:1,9,19 ✡ :: Umen 28:16-31 ✡ :: Kol 4:7-9 ✡ :: Flm 1:1 ✡ :: Flm 1:19 ✡ :: Flm 1:2 ✡ :: Flm 1:16 ✡ :: Flm 1:9-10 ✡ :: Flm 1:18-19 ✡ :: Flm 1:9-10 ✡ :: Flm 1:15-16 ✡ :: Flm 1:1-2,16,23-24 ✡ :: Flm 1:8 ✡ :: Flm 1:9,14 ✡ :: Flm 1:21

keik, em hehati mok, veni kei vi slev onom ka tumali emun.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Pol si houlu ven umen onen Filimon. (1:1-7)
2. Pol vis Filimon houmon methos onen hetal min Onesimas. (1:8-25)

Hitkileaen onen Pol usil leta koanik

1 Inau Pol, namul en eim takeih veni navitehiten more longlongien usil Iesu Kristo. ✡

Inau komal tumali Timoti, melviten 'more' minuk, Filimon. Keik kovi more meatin toumien onen Iesu suval komal ka envatien onomal mul enuk.

2 Emal vati kihiten 'more' mun min Apia, koa suval ahinkuli orer. Ka kihiten 'more' mun min Akipas, koa mumon umen onen Iesu, suval ir, ka rometautei. Kei suval meatin tavaeen tetahos onen Iesu. Ka 'more' mun min koakeil amusil Ahi koa asukul en teim onom. ✡

3 Navisi keke more envatien ka tomat onen Ahi Tamer ka Iesu Kristo, Asuv orer, heto venuk. ✡

Pol vit usil envatien ka demkatien onen Filimon

4 Tuak Filimon, en hisien vasi keil onak, lises namundem katuk ka namasmas Ahi venuk. ✡

5 Navisi mukonek veni nalong usil demkatien onom en Iesu Kristo ka envatien onom koa korie lati min meatin keil onen Ahi.

6 Navis Ahi keke navong mihelah ruai, hesakin demkatien onami hekeih imok ka hesakini miheilea revi mok tounah keil tetahos koa vi orer en Iesu Kristo. ✡

7 Tuak, envatien onom en meatin sav mul sakinau nasi nau houlu ka mul vati lat rendemien onen meatin keil onen Ahi. ✡

Pol vis Filimon keke hekur revi slev onen koa lohosai rani

8 Ven koa komul korie lat envatien min meatin sav, nakilea nihiteni minuk en isen Iesu Kristo keke kumon asa koa tahos koa nihisuk eni.

9 Ka nihisuk enges kumoni ven envatien onom. Kokilea keke navi ulmatu tuai ka namules en eim takeih ven isen Iesu Kristo. ✡

10 Navisuk en usite onen Onesimas. Kei suval titak veni navong namul en eim takeih, nakatauni votin moulien hau. ✡

11 Mulamu, navong lohosai ranuk, kei rotahostei vakataunuk. Ka kosa, kei tahos vakataunuk ka vakataunau mun. *

12 Avaseini ek vat Onesimas houlu mok, nasila vat minuk eris.

13 Ek vati mahuli kati vato vakataunau navong namul en eim takeih ven umen ten more longlongien. Hesakini kilea vakur vulum vesesal venau, ✡

✡ **1:1:** Efes 3:1; 4:1; Plp 1:7,13; Flm 1:9 ✡ **1:2:** Kol 4:17 ✡ **1:3:** Rom 1:7; Kal 1:3; Plp 1:2 ✡ **1:4:** Rom 1:8-9 ✡ **1:6:** Plp 1:9; Kol 1:9 ✡ **1:7:** 2Kor 7:4 ✡ **1:9:** Efes 3:1; 4:1; Plp 1:7,13; Flm 1:1 ✡ **1:10:** 1Kor 4:15; Kal 4:19; Kol 4:9

* **1:11:** Onesimas vi slev onen Filimon. Isen Onesimas, aneite teni vi 'tahos ten kataunien.' Sakini, Pol mul rohtoh en isen. ✡ **1:13:** Plp 2:30

14 ka ek rovattei moumon
etai tounah koa keik ko-
rmaentei inau moumoni.
Vuo. Ek vati kumon asa koa
keik kos komundemi kovit
tahos. Hesakini, kataunien
koa kosani minau housil
rendemien tetahos onom
enges, nousiltei rendemien
onak. ✡

15 Nahi Ahi maen Ones-
imas valohosai ranuk
ten avong tamurei enges,
vasakini navong muris,
kei kilea vato vatal minuk
lisenges.

16 Ka kosa, kei roviteis slev
tai onom. Vuo. Kei tahos
muli slev tai, kei vi more
tumali. Inau ek vati, ka keik,
em hehati mok, veni kei vi
slev onom ka tumali emun
en isen Asuv Iesu. ✡

17 Sakini, munak ko-
mundemi kovit lomum
onen Asuv tai, kikur revi
Onesimas suval koa kokur
revi nau.

18 Navat kati minuk keke,
naman kei mumon etai
tounah tatisa minuk vuo
mumon kaon minuk, inau
nihul lati.

19 ! Kilesi! Nitis ekek en
hek: *Inau Pol, nihul lat
tounah koa mul en kaon onen
Onesimas.* (Ka em navobon-
gentei kaon onom venau,
veni keik kokur moulien hau
ranau.)

20 Tuak onak eli, ek vati
mok kumon asa koa navisuk
eni veni lomusil Iesu Kristo.
Hesakin tinok hehilelau en
sien.

21 Navong namutis
selusien koanik, nakilea li
mok kumoni hesuval koa
navisi. Anatin, nakilea
kumoni heli mok.

22 Ek vati mahisuk en
tounah tamun: kisak mesein
out etai en teim som keke
nihat nito ien. Ven koa
nakur anatinien navit Ahi
houmon aneite ten hisien
onami hekistal, keke nimea
ran eim takeih nito ris hetal
min kami.

Selusien ekor

23 Epafras, koa ro en eim
takeih ral minau ven isen
Iesu Kristo, mul viten ‘more’
minuk. ✡

24 Ka Mak, Aristakas, Di-
mas ka Luk emun, koa lu-
mum en out ekok ral minau,
keitel emun, telviten ‘more’
minuk.

25 Navisi keke more enva-
tien onen Asuv Iesu Kristo
heto ven kami vasi.

✡ **1:14:** 2Kor 9:7; 1Pit 5:2 ✡ **1:16:** 1Tim 6:2 ✡ **1:23:** Kol 1:7; 4:10,12; Umen 12:12,25; 13:13; 15:37-39; 2Tim 4:11; Umen 19:29; 27:2; 2Tim 4:10,11

Selusien koa helamu ten Hibru

? Isei mutis selusien koanik?

Meatin tovuol vailea isei kati mutis selusien koanek. Ka akilea keke meatin enek vi Siu tai✡ koa rolestei Iesu en meten kati vuo en matil vovoien tai.✡ Sakini, rovitei Pol koa mutisi. Ka meatin enek vi avat tai en Sios koa kilea revi Tus Votut. Tei en meatin keil amundemi avit Banabas mutis leta koanek. Amundem mukonek veni kei vi Siu tai koa ka en pris keil ten vatiamal onen Livae.✡ Kei vi avat ten Sios koa mual ka mum vituai ral min Pol sua houlu.✡

Ka, kosa, meatin houlu akur anatin keke Apolos mutisi. Apolos vi Siu tai ten out Aleksandria koa sukul revi ka kilea revi Tus Votut onen Ahi. Kei vi avat ten Sios koa kilea vaselus vatahos ka vahisein revi meatin keil keke Ahi rie lat Iesu vahi Mesaea onen.✡ Ka avaseini rorkilea revitei isei varei mutis leta koanek ten Hibru, Kristin vasi keil koa akuri rokol kosa alei kilea keke meteisauen koa mul ien ka ven Ahi.

Meatin tovuol vailea avong kati koa amutis selusien enek. Akilea enges keke amutisi mulamu en sua 70 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi) veni en avong enek me-Rom keil umai amu lin Eim Votut onen Ahi en out Serusalem. Ka en leta enek ten Hibru, meatin koa mutisi selus suval pris keil amul veah asan sanien votut keil en Eim Votut.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Leta koanek, amutisi va min Kristin keil koa avi Siu.✡ Veni sua houlu mai muli tuai, houlu en keil amul alokovein demkatien one en Iesu keke avaha ris avousil kat mengkatien keil onen Siu keil.✡ Amutis leta koanek vatie lati keke Iesu hetetamen imok mulin tounah vasi koa Siu keil amul amusili mulamu, ka vi kei koa mul sakin asa koa Ahi ling kati vakistal keke vamai vahi anatin. Sakini, mal keke Kristin keil ihuli kat veah demkatien one en Iesu ka iloh hekeih en lohlohien ten demkatien one hetal min sien.✡

?Amutis selusien koanik vensa?

Amutis selusien enek vatie lati keke Iesu hetetamen imok mulin tounah vasi koa Siu keil amul aling demkatien one mul ien

* Iesu vi hetetamen imok mulin provet keil telamu✡
* Iesu vi hetetamen imok mulin angelo keil✡
* Iesu vi hetetamen imok mulin Mosis✡
* Iesu vi hetetamen imok mulin Sosua✡

✡ :: Hib 1:1 ✡ :: Hib 2:3 ✡ :: Umen 4:36 ✡ :: Umen 11:25-26; 13:1–15:41 ✡ :: Umen 18:24,28 ✡ :: Hib 5:1-11; 8:3-5 ✡ :: Hib 1:1 ✡ :: Hib 6:4-6 ✡ :: Hib 12:1 ✡ :: Hib 1:1-3 ✡ :: Hib 1:4-14; 2:5 ✡ :: Hib 3:1-6 ✡ :: Hib 4:6-11 ✡ :: Hib 5:1-10; 7:26–8:2

* Iesu vi hetetamen imok mulin asuv houlu onen pris keil✡
* Iesu vi hetetamen imok mulin pris keil koa amum en Eim Votut✡
* Umen onen Iesu vi hetetamen imok mulin umen vasi keil koa amumoni en Eim Tavolin onen Ahi✡
* Ran Iesu sakin hatkatien takeih hau onen Ahi mai tahos imok mulin hatkatien takeih telamu onen✡
* Sanien votut ten moulien onen Iesu tahos imok mulin sanien votut vasi keil telamu✡
* Ka en Iesu, rormetautei keke rovamai ven Ahi vasuval me-Isrel keil telamu ametau houlu avamai veni en Vatihou Senae✡

Amutisi vasel kat Kristin keil avalomal vakeih en demkatien one – Kristin houlu koa avi Siu avisu en sakvisien keil en hen Siu sav keil koa avit mengkatien keil ka hatkatien takeih telamu onen Ahi tahos imok. Keil avisu en sakvisien keil en hen koakeil arvitei Siu koa avit ahi keil avi houlu ka e vati avousil kat sakien tisa keil. Ka avisu en sakvisien keil en hen koakeil ten kavmen ten out Rom koa avit vi Kristin keil koa amul aleh avong tatisa keil umai en meatin sav vasi keil. Sakini, amul amumoni tisa min Kristin keil ka amuas houlu en keil umatmat. Ka leta ten Hibru mul sel kat Kristin keil keke ilokovein demkoen ka tisaen vasi keil, ka iloh hekeih en lohlohien ten demkatien koa Ahi ling keil ien hetal min rendemien keke itokol keite teni.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Hibru 1:1-3

En avong mulamu, Ahi selus min avu keil orer avong houlu ka en sise houlu ka en provet keil. Ka en avong ekor keil ekek, kei selus min ir ka en Natnali. Kei rie lat Natnali keke voum rohtoh en tounah vasi keil koa mul, ka vat kati keke hesan keil vasi mini. Suvalien kati onen Ahi mul ien, ka kei mul rie lat hetetamenien onen Ahi suval kilas tai mul rie lat titinien ten meteiai. Ral min keihoen ten selusien onen, mul sakin tounah vasi koa mumoni val vousil rendemien onen. Ka navong mum vasin tounah keke vakas motein meatin keil ran tisaen keil one keke methos onen Ahi kilea val en keil, kei va rondan en usite matu ten vulin ten keihoen en out nesa onen Ahi koa titinien ten hetetamenien ka keihoen onen mariso mok.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Asa koa Ahi vothot eni min ir ka en Natnali tahos imok mulin asa koa vothot eni ka en provet keil telamu. (1:1-4)
2. Iesu vi hetetamen imok mulin hetetamen keil telamu. (1:5–7:28)
   a. Iesu vi hetetamen imok muli angelo keil (1:5–2:18)

✡ :: Hib 6:20–7:25 ✡ :: Hib 8:3-6; 9:1-28 ✡ :: Hib 8:7-13 ✡ :: Hib 10:1-14 ✡ :: Hib 12:18-24 ✡ :: Hib 12:1

b. Iesu vi hetetamen imok muli Mosis (3:1–4:13)
c. Iesu vi hetetamen imok muli pris keil ten vatiamal onen Eron (4:14–7:28)

3. Umen onen Iesu suval asuv houlu onen pris keil tahos imok mulin umen vasi keil koa amumoni en Eim Tavolin telamu (8:1–10:18)
a. Hatkatien takeih hau tahos imok mulin hatkatien takeih telamu (8:1-13)
b. Eim Votut en out nesa koa Iesu mum eni tahos imok mulin Eim Tavolin telamu (9:1-10)
c. Sanien votut onen Iesu tahos imok mulin sanien votut vasi keil telamu (9:11–10:18)

4. Sakien koa romusil Ahi ral min demkatien tahos imok mulin sakien koa rosak visi rovousil mengkatien keil onen Siu keil (10:19–12:29)
a. Selkatien keke ronametautei keke rovaha ven Ahi (10:19-25)
b. Selkatien keke ronalokoveintei demkatien orer (10:26-31)
c. Selkatien keke rehelomal hekeih imok en demkatien orer (10:32–12:13)
d. Selkatien keke moulien orer hetolas (12:14-17)
e. Selkatien keke rehelong kat Iesu ka ronaseseintei hatkatien takeih hau onen Ahi (12:18-29)

5. Selusien ekor keil (13:1-25)

Ahi selus min meatin keil ka en Natnali

1 En avong mulamu, Ahi selus min avu keil orer avong houlu ka en sise houlu ka en provet keil.

2 Ka en avong ekor keil ekek, kei selus min ir ka en Natnali. Kei rie lat Natnali keke voum rohtoh en tounah vasi keil koa mul, ka vat kati keke hesan tounah vasi keil mini.

3 Suvalien kati onen Ahi mul ien, ka kei mul rie lat hetetamenien onen Ahi suval kilas tai mul rie lat titinien ten meteiai. Ral min keihoen ten selusien onen, mul sakin tounah vasi koa mumoni val vousil rendemien onen. Ka navong mum vasin tounah keke vakas motein meatin keil ran tisaen keil one keke methos onen Ahi kilea val en keil, kei va rondan en usite matu ten vulin ten keihoen onen Ahi en out nesa koa titinien ten hetetamenien ka keihoen onen mariso mok.

Natin Ahi hetetamen imok mulin angelo keil

4 Ahi sakin Natnali vi hetetamen imok lohlin angelo keil. Veni eis koa Ahi sani mini hetetamen imok mulin eis one. ✡

5 Koanek anatin veni Ahi rovitentei min etai angelo keil vahit,

"Keik kovi Natkuli,
ka kosa, numai navi Tata onom." Sam keil 2:7✡

Ka usil etai angelo, Ahi rovitentei vahit,

✡ **1:4:** Efes 1:21; Plp 2:9 ✡ **1:5:** Umen 13:33; Hib 5:5 ✡ **1:5:** 1Kron 17:13

"Inau nihi Tata onen,
ka kei hehi Natkuli." 2 Samuel 7:14✡
6 Evus, navong Ahi vit vasila moeite onen vamai en out netan, viteni vit,
"Angelo vasi keil onen Ahi iha netan mini." Duteronomi 32:43 ✡
7 Ka en usite onen angelo keil, kei viteni vit,
"Ahi sakin angelo keil amum mini suval avi eang keil.
Ka avi meatin toumien keil onen koa amum mini suval avi ahang koa vilhili." Sam keil 104:7
8 Ka usil Natnali, kei viteni vit,
"Losilkatien onom, O Ahi, hel lisenges ka lisenges.
Keik kolei kat revi meatin keil onom musil asa koa mal.
9 *Em vat tounah koa mal*
ka tinom kat sakkalkalien keil.
Sakini Ahi, Ahi onom, rie latuk
keke kovakur houhouen ka sien
valin koakeil aro ral minuk." Sam keil 45:6-7
10 Ka kei viteni mun vit,
"O Asuv, en avong mulamu, keik komumon out netan,
ka komumon teilang ka tounah koa mul ien.
11 *Avaseini keke tounah keil enek ivupuol, keik kitos.*
Tounah keil enek imatu ka imande hesuval eisin keil.
12 *Anatin, keik kilum lat keil hesuval avi musmus ka kisoni heha.*
Ka kikekes eni hesuval avi eisin keil
ka kumon tounah keil ihi heite hau.
Ka keik kil vatte hetas lisenges,
moulien onom sakras vavus." Sam keil 102:25-27
13 Ahi rovitentei min etai angelo keil onen vahit,
"Keik kitondan en vulin ten keihoen ekek en usite matu
hetokol avong koa niling koakeil avi vativieh onom il en hem." Sam keil 110:1
14 ?Angelo keil avi asa? Keil avi ninin keil koa amum min Ahi. Ka kei mul sila keil avaha avakataun koakeil rie lat keil keke voutut moulien one.✡

2

Rosakras rovalohosai ran vurohien onen Ahi munak romundem maen longlongien onen
1 Sakini, veni more longlongien usil Natin Ahi vi anatin, rehelei kati keke rehehuli kati ka rehermaentei rendemien orer nasesaitei rani.
2 Mengkatien keil koa angelo keil avit luvati min avu orer keil telamu avi anatin. Ka koakeil armusiltei vuo arlong kattei akur mahien koa mal avakuri. ✡
3 ? Ka munak avu keil orer asakras avalohosai ran mahien enek, hemukave suk en ir munak rehendem maen mari longlongien ekek

✡ **1:6:** Sam 97:7 ✡ **1:14:** Sam 34:7; 91:11 ✡ **2:2:** Umen 7:38,53; Kal 3:19

usil mukave Ahi mul mutut meatin keil? Mahien koa kilea hemai ven ir hemariso mok. More longlongien enek, Asuv Iesu varei vit luvati. Ka evus, koakeil araengoni avitehit leini keke rokilea vi anatin. ✡

4 Ka Ahi emun rie lati vi anatin ral min marmari merikel ka metai tateisav keil houlu. Rolesi mun vi anatin ka en sanien keil koa Ninin Votut san retai eni min meatin keil musil rendemien onen Ahi. ✡

Ahi rie lat Iesu Kristo keke vamai vahi houlu en tounah vasi vaka en sakvisien ka matien onen

5 Navong navit usil out netan koa Ahi houmoni hemai hehi heite hau, tahos mikilea eni keke kei rorie lattei angelo keil keke avalosil kati.

6 Veni suval koa Tus Votut viteni en out tai vit,

"?O Ahi, meatin vi isei keke komundem usili?
? Vensa varei kolekat natin meatin mukok?
7 *Ten avong havivis, kosakini vi netan en angelo keil.*
Ka katau suk, kosan out ten houhouen mini ka koling vatluvoluv ten hiasuvien en vatin.
8 *Keik koling tounah vasi keil koa komumoni*
mul en hen keke valosil kati." Sam keil 8:4-6 ✡

Navong vit, Ahi *ling tounah vasi keil koa mul en hen keke valosil kati,* rokilea keke tounah tovuol koa kei rolosil kattei. Avaseini keke koanek anatin, kosa, rolesi keke rovitei veah tounah vasi koa amul along kati.

9 Ka roles Iesu koa, *ten avong havivi, mai vi netan en angelo keil.* Ka kosa, rokilea keke kur *out ten houhouen ka vatluvoluv ten hiasuvien mul en vatin* veni kei kur sakvisien keil ka mat vinat ir. Anatin, ven more envatien onen, Ahi ling kati keke Iesu hemat en usite onen meatin vasi keil. ✡

10 Tounah vasi keil koa amul, amul keke avatie lat keihoen onen Ahi ka avahati lat isen. Ka mal varei keke Ahi maen Iesu vahisu en sakvisien keil vasakini vamal vavinvin vasi keke vamat voutut meatin keil. Ven koanek, Iesu mai vi houlu en titiali sav keil onen Ahi keke valamun keil avakur hetetamenien one.

11 Iesu ral min koakeil enek koa kei kas motein keil ran tisaen one, Tata one tas. Sakini, Iesu romemoutei vahise keil en tunali ka ahinali keil. ✡

12 Veni kei viteni min Ahi vit,

"Inau nihitehiten usiluk min tuak ka ahinkuli keil.
Navong melah ruai out tas, nisan masmasien minuk." Sam keil 22:22

13 Kei viteni mun vit,

"Niling desien onak en Ahi." Aesea 8:17 ✡

Ka viteni mun vit, *"Inau ke, ral min titiali keil koa Ahi sani minau." Aesea 8:18*

14 Veni titiali keil enek avi meatin keil koa ave ka rae mul, Iesu mun mai suval keil. Ka matien onen vitan

✡ **2:3:** Hib 10:29; 12:25 ✡ **2:4:** 1Kor 12:4,11 ✡ **2:8:** 1Kor 15:27 ✡ **2:9:** Plp 2:8-9 ✡ **2:11:** Mat 25:40; Mak 3:35; Sion 20:17 ✡ **2:13:** 2Saml 22:3; Aes 12:2 ✡ **2:14:** Sion 12:31; 1Sion 3:8; Rev 12:10

en Temat koa vuli kat keihoen ten matien. ✡
15 Ka en sise enek, Iesu luvat koakeil metauen ten matien par kat keil en avong vasi ten moulien one.
16 Rokilea keke Iesu romitatei vakataun angelo keil. Kei mita *"vakataun koakeil aka en vatiamal onen Ebraham."* *Aesea 41:8-9*
17 Sakini, mal keke mai suval tunali ka ahinali keil en usite vasi keil. Veni, en sise enek, Iesu mai vilelau en enmahisien ven keil ka mai kataun keil suval asuv houlu onen pris keil koa mul mum vasi tounah koa Ahi ling kati keke voumoni. Kei san moulien onen suval sanien votut tai keke vakas motein meten Ahi keke helele hetahos en keil ka hermundemtei mun usil tisaen keil one. ✡
18 Ka veni kei emun kur sakvisien ka mahien keil, kei kilea vakataun koakeil amul akur sakvisien keil.✡

3

Ahi rie lati keke Iesu vi hetetamen imok mulin avu Mosis telamu

1 Tuak ka ahinkuli keil, Ahi koa mul en out nesa vise ir keke rovapil vituai rovahi meatin votut keil onen. Tahos keke mihendem usil Iesu Kristo, koa Ahi sila suval eiloheh onen min ir, ka koa mum suval asuv houlu onen pris keil en usite ten demkatien orer en meten Ahi. ✡
2 Ka Iesu mum vasin tounah koa Ahi rie lati keke voumoni. Kei mum suval Mosis etin, koa *"mum revi tounah vasi ten eim onen Ahi,"* *Namba 12:7* koa aneite ten eim vi meatin keil onen.
3 Ka meatin koa muti eim, asan houhouen mini mulin houhouen koa arie lati min eim sasen enges. En vati sise enek, mal keke asan houhouen min Iesu mulin Mosis.
4 Anatin keke eim vasi keil, meatin tai mumoni. Ka Ahi, kei varei mumon tounah vasi keil.
5 Mosis, kei mumon tounah vasi tahos musil asa koa Ahi mundemi suval more meatin toumien tai en eim onen Ahi. Ka kei vit usil tounah keil koa ihit usili en avong veite veah.
6 Kristo emun mumon tounah vasi tahos musil asa koa Ahi mundemi. Ka kei mum suval Natnali koa vi houlu en eim onen Ahi. Ka ir varei, rovi eim onen enek munak rormetautei, ka rendemien orer keih en tounah koa roling desien orer eni. ✡

Selkatien keke ronaseseintei ren Ahi ka asa en vati voumoni en moulien orer

7 Tahos rehelong selkatien onen Ninin Votut navong viteni vit,

"Kosa, munak milong ren Ahi,
8 minalong seseintei nasuval avu onami keil telamu amumoni navong aviles eisile rani.
Ka suval amumoni en out volvol keke avasak visi.✡

✡ **2:17:** Plp 2:7; Hib 2:14; 1Sion 2:2; 4:10 ✡ **2:18:** Hib 4:15 ✡ **3:1:** Hib 4:14; 6:20; 7:26; 8:1; 9:11 ✡ **3:6:** Kol 1:23; Hib 3:14 ✡ **3:8:** Eks 17:7; Nam 20:2-5

9 *Ahi selus usil keil vit,*
'En out enek, avu keil onami avit avasak vis inau avalesi keke naro ral min keil vuo narrotei,
avaseini keil ales tounah vasi koa namumoni en mete sua hanumau elu (40) tuai.
10 *Sakini, tinok kat koakeil vasi ten avong enek.*
Lises, keil amumon vatie keih kat inau,
ka e rovattei availea sise keil koa ek vati malamun keil eni.
11 *Sakini, navuroh kat keil ka navit kati keke*
asakras avaha en out koa nisakin keil avaseh revi eni.' " Sam keil 95:7-11✡

12 Tuak ka ahinkuli keil, mihelei kati keke tetai en kami nakurtei rendemien tatisa tai koa nasakin demkatien onami namot ka minahilestei ran Ahi koa moul.
13 Sakini, navong vi *'kosa'* koa ahho teni mul, tetai en kami hesel kat kami sav en avong vasi keke minamaentei rendemien keil ten tisaen analuvos kami ka anasakin vatumi namai nakeih.
14 Veni munak rehelomal hekeih en demkatien orer heha hetokol keite ten moulien orer, rorie lati keke rokapil vituai ral min Kristo. ✡
15 Koanik suval asa koa Tus Votut viteni vit,
"Kosa, munak milong ren Ahi,
minalong seseintei nasuval avu onami keil telamu amumoni navong aviles eisile rani." Sam keil 95:7✡
16 ?Vi isei keil varei koa along ren Ahi ka aviles eisile rani? Vi koakeil vasi amul en hen Mosis koa Ahi lah lat keil amemea ran out Isip. ✡
17 ?Ka Ahi tin kat isei keil sua hanumau elu (40)? Tin kat meatin keil koa amumon tisaen, koa umot retai ka umatmat en out volvol. ✡
18 ?Ka Ahi vat kati min isei keil keke irkurtei sehien koa kilea vasani min keil? Vat kati min koakeil along sesein ren. ✡
19 Sakini, rolesi keke keil asakras avaha en atan enek veni e rovattei avaling demkatien one eni.

4

Ahi vat kati keke meatin keil onen iha ito en out ten sehien

1 Ka kosa, sehien koa Ahi vat kati keke vasani min meatin keil onen mul veah. Sakini, rehelei kati keke tovuol en kami nalei ras sise onen koa hekuri hetokol out ten sehien enek.
2 Veni ir rolong more longlongien suval keil emun alonge. Ka more longlongien enek rokatauntei keil veni, navong alonge, arkurtei vatal min demkatien.
3 Ka ir koa demkatien orer mul, romul rokur sehien enek suval koa Ahi vat kati vit,
"Navuroh kat keil ka navat kati keke
asakras avaha en out koa nisakin keil avaseh

✡ **3:11:** Nam 14:21-23 ✡ **3:14:** Hib 3:6 ✡ **3:15:** Hib 3:7-8 ✡ **3:16:** Nam 14:1-35 ✡ **3:17:** Nam 14:29; 1Kor 10:10 ✡ **3:18:** Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hib 3:11 ✡ **4:3:** Hib 3:11; 4:5

revi eni." Sam keil 95:11✡

Kei viten selusien koanik avaseini keke mum vasi umen onen tuetin tuai navong mum rohtoh en out netan.

4 Rokilea koanek anatin veni en out tai en Tus Votut aviteni avit, *"Ka en avong koa oulu (7), Ahi museh ran umen vasi keil onen." Senesis 2:2*

5 Ka rolesi tuai keke Ahi vit, *"Asakras emun avaha en more atan onak koa akilea avaseh revi eni." Sam keil 95:11* ✡

6 Koakeil along more long-longien koanik mulamu, keil arkurtei sehien koanek veni along ras ren Ahi. Sakini, sehien enek mul veah keke meatin teisav keil akilea avakuri.

7 Veni koanik anatin, Ahi ling lat avong sav keke meatin keil akilea avamai avakur sehien one. Avong koanik vi *kosa.* Ahi selus usili sua houlu koa katau eni ka en asuv houlu Deved suval koa rolonge tuai vit,

"Kosa, munak milong ren Ahi,
minalong seseintei." Sam keil 95:7✡

8 Ka me-Isrel keil arvotintei sehien enek en atan ten out Kenan koa Sosua mulamun keil akuri. ? Veni munak akur sehien one tuai, vensa varei sua houlu katau eni, Ahi vit usil avong sav tai koa keil ikur sehien one esuk eni? ✡

9 Ka veni koanek anatin, avong tai mul veah koa meatin keil onen Ahi ikur sehien, koa hesuval sehien ten lisenges onen Ahi.

10 Veni, en sakien koa Ahi mum vasi umen onen ka kur sehien ten lisenges, meatin keil onen emun iseh revi ran umen keil one. ✡

11 Sakini, rehesak visi hekeih rovakur sehien enek keke tovuol en ir namot veni long ras selusien onen Ahi su-val koa me-Isrel keil telamu amumoni.

12 Sakini rehelong kat selusien onen Ahi, veni keihoen ka moulien mul ien. Selusien onen kan mulin naef koa kan en usite vasi keilu, veni kilea vakirisil en moulien onen meatin tai vaha vio … valin out koa husi mul kapil ral min sin, ka rokol out koa ninin ka rendemien onen mul ien. Anatin, selusien onen Ahi mul kirisil va neim va vio … mul vothot en asa koa mul en tiner ka rendemien keil orer, ka kei mul lei rahiti. ✡

13 Tounah tovuol kilea vato suai ran Ahi. Kei kilea en tounah vasi ka hehothot eni hemai en mesai. En avong tai, ir vasi rehelomal en meten ka reheselus mini en usite orer.

Iesu vi asuv houlu onen pris keil ka mulomal en meten Ahi en usite orer

14 Veni tounah vasi enek vi anatin, ka vi anatin emun keke Iesu, Natin Ahi, vi asuv houlu onen pris keil ka va tuai en out nesa keke valo-mal en meten Ahi en usite orer, rehehuli kati hekeih

✡ **4:5:** Hib 3:11; 4:1 ✡ **4:7:** Hib 3:7-8 ✡ **4:8:** Dut 31:7; Sos 22:4 ✡ **4:10:** Sen 2:2; Hib 4:4 ✡ **4:12:** 1Pit 1:23; Aes 49:2; Efes 6:17; Rev 19:15; Sion 12:48 ✡ **4:14:** Hib 3:1; 6:20; 7:26; 8:1; 9:11; 10:23

demkatien koa romul rovit leini rokuri tuai. ✡
15 Asuv houlu onen pris keil en usite orer kilea merauen ten aven meatin ka kilea en vamahis ir. Veni kei emun kur sakvisien en sise keil vasi suval ir, ka kei romottei en tisaen. ✡
16 Ka ven Iesu mul en usite orer, ronametautei keke rovaha ven Ahi koa mul rondan en vulin ten keihoen onen. Sakini, en avong vasi koa er vat kataunien onen Ahi, rehelesi keke hetie lat enmahisien ka more envatien onen min ir.✡

5

1 Navong aling meatin tai mai vi asuv houlu onen pris keil, arie lati ran meatin keil keke voum ka valomal en meten Ahi en usite one. Sakini, kei kilea vasan sanien votut keil min Ahi en usite one, ka vouas buluk ka nani keil vakas motein meten Ahi keke naleletei mun natisa en keil ven tisaen keil one.
2 Ka veni asuv houlu onen pris keil emun vi meatin tai koa merau, kilea revi merauen onen meatin keil. Sakini, mul mum merau ral min koakeil arkilea revitei sise koa mal ka amusavoi neli en ualien one. ✡
3 Ka veni asuv houlu onen pris keil emun vi meatin koa merau mukok, kei hou vini sipsip keil ven tisaen keil onen hetal min tisaen keil onen meatin sav keil emun. ✡
4 Ka meatin romusiltei rendemien onen sasen enges keke vakur umen ten houhouen enek, ka Ahi enges mul rie lati, suval koa mumoni min Eron. ✡
5 Ka navong Kristo mai vi asuv houlu onen pris keil, romusiltei rendemien onen keke vahati lat isen. Ahi varei rie lati vakur umen enek vit,
"Keik kovi Natkuli,
ka kosa numai navi Tata onom." Sam keil 2:7✡
6 Ka en out sav viteni mun vit,
"Keik kihi pris tai ten lisenges,
koa hesuval pris Melkisedek mulamu." Sam keil 110:4✡
7 En moulien onen en out netan, Iesu vis min Ahi ka peahi ven kataunien ral min si meten. Anatin, makul keih va min Ahi koa kilea voutut kei ran matien. Ka Iesu vouhou min Ahi, ling rendemien onen mul netan, ka ling moulien onen en hen. Sakini, Ahi raengon hisien keil onen. ✡
8 Ka avaseini kei vi Natin Ahi, Ahi viseini en sakien ten longkatien ka en longtisaen koa visu eni.
9-10 Ka navong Ahi lesi keke Iesu mal vinvin vasi, rie lati mai vi asuv houlu onen pris keil koa suval pris Melkisedek telamu.✡ En sakien enek, Iesu Kristo mai mutut koakeil vasi along kati ka mumon sise keke avakur moulien ten lisenges vaka ien.

✡ **4:15:** Hib 2:17 ✡ **4:16:** Hib 10:19 ✡ **5:2:** Hib 2:17; 4:15 ✡ **5:3:** Lev 9:7; 16:6 ✡ **5:4:** Eks 28:1 ✡ **5:5:** Umen 13:33; Hib 1:5 ✡ **5:6:** Hib 6:20; 7:17 ✡ **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 ✡ **5:9-10:** Sam 110:4; Hib 5:6

Selkatien keke meatin keil analokoveintei demkatien one

11 Komai mekur tounah houlu koa emai vati mevahiteni min kami usil tounah keil enek, ka keih veah keke milong kilea eni veni rendemien onami memerau veah en usite ten tounah keil onen Ahi.

12 Avong vinvin keke kami mivamai tuai mivahi tiser keil keke mivahisein meatin sav keil en usite ten tounah keil ten demkatien. Ka avasieni vamukonek, nalesi navit mal keke kami mihekur rohtoh en hihiseien keil usil more longlongien onen Ahi avong tamun. Misuval titiali keil veah koa mirmatutei veah mivan anien koa keih, ka mimul misusu veah en hihiseien keil koa amerau asuval melek enges. ✡

13 Ka koakeil amul asusu en melek ten hihiseien keil koa amerau, avi tivava veah, ka arvinvintei keke avalong kilea asa koa Ahi mul viteni usil mukave meatin keil umai amal en meten.

14 Ka hihiseien keil koa keih neli asuval anien koa keih an koakeil amatu tuai. Koakeil enek akilea avalei kilea asa tahos ka asa tisa veni, en moulien one, lisenges amusil kat tounah koa akilea musil selusien onen Ahi.✡

6

1 Sakini, reherselustei mun usil hihiseien telamu koa mal Kristin keil usili koa maes. Hetahos imok reheha mok en hihiseien keil koa hesakin ir rehemai rehematu revi en demkatien orer. Veni hetisa munak tai en komai hemai ris keke vahisein ris kami en vatte ten demkatien onami vasuval hemukave mihehiles ran sakien keil koa avi heisav enges koa asakras avasan moulien min ir, ka miheling demkatien onami en Ahi. ✡

2 Hermaltei keke mehemai ris mehehisein ris kami en usite ten hemukave mihehi baptaes en meatin tai ka miheling hemi eni, vuo asa hekur out navong meatin keil imoul eris ran matien ka ilomal en meten Ahi en Avong ten Mari Kot.

3 Sakini, munak Ahi hemaeni, rehekur hihiseien keil koa hesakin ir reheha mau rehematu tamun en demkatien orer.

4 ?Ka mukave en koakeil akur demkatien tuai, evus, alokoveini? ?Ahi hehiles ris keil avong tamun keke avakur ris demkatien? Vuo, hervilestei keil. Veni mulamu, umai alei kilea revi meneai ten more longlongien onen Ahi, akan vis sanien ten out nesa koa vi moulien one en Iesu Kristo, ka Ninin Votut mai sien keil suval koa mumoni en Kristin sav keil. ✡

5 Keil akilea revi keke selusien onen Ahi tahos, ka alei kilea en keihoen koa Ahi hehothot eni en avong keil koa hemai veah.

6 Sakini, munak akilea en tounah vasi keil enek, ka evus, alokovein demkatien one, Ahi hervilestei mun keil avakur ris demkatien. Veni sakien one suval koa, keil

✡ **5:12:** 1Kor 3:1-3; 1Pit 2:2 ✡ **5:14:** Rom 16:19 ✡ **6:1:** Hib 9:14 ✡ **6:4:** Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Sion 5:16

varei, amul amuti kat ris Natin Ahi en meten meatin sav keil. Ka amul asakin mesav keil alei seseini.

7 Tiner neim suval atan onen Ahi. Ka atan koa, lises, ous mus eni ka sakin tounah keil tetahos mul moul ien vakataun kei koa vi atan osen, Ahi hel hetokol kati.

8 Ka munak oumunai ka viau tatisa mul kikistal ran atan koanek, atan enek rotahostei ka, hervitei tuetin, meatin koa atan osen hesesenda eni, hehol lini ka henit lini. ✡

9 Tuak ka ahinkuli keil, avaseini keke namul nasel kat kami mukok, namundesini keke kami mimul mimusil kat Ahi keih, ka sakien onami mal en koakeil Ahi mutut keil avakur moulien hau.

10 Ahi mum mal lisenges, ka en hervobongentei umen koa mimumoni en isen ka envatien koa mirie lati min meatin sav keil onen Ahi navong misan kataunien min keil koa mimul veah mimumoni. ✡

11 Komai emai vati mok keke tetai en kami heling rendemien onen hekeih keke houm hemukonek hetokol avong koa miheles keite ten lohlohien koa mimul ien. Ka mihoumoni hemukonek veni mikilea keke, en avong enek, mihelesi keke tounah keil koa miling desien onami eni vi anatin.

12 Emai rovattei kami mivahi tarmah keil, ka hetahos keke miheleisungein koakeil rendemien one tetaveah ka amulomal keih en demkatien one. Veni, ka en sakien keil ekek, akur asa koa Ahi vat kati min keil.

Rokilea keke hatkatien keil onen Ahi avi anatin

13 Navong Ahi mumon hatkatien onen ral min Ebraham, kei suv kati en isen veni eis tovuol valin isen. ✡

14 Kei viteni vit, *"Inau varei navat kati keke nitokol katuk, ka numon vatiamal onom koa ikistal enuk ihi houlu vis ihi houlu mok."* *Senesis 22:17*

15 Sakini, navong Ebraham rosin heite teni vakistal vatal min rendemien koa tetaveah, kei kur asa koa Ahi vat kati mini.

16 Navong meatin tai vit vasakin hatkatien onen vakeih tamun, kei suv kati en tounah koa keih imok mulin kei. Veni navong suv kat hatkatien onen mukok, mesav keil akur anatin eni ka armuseltei mun usili. ✡

17 En sakien enek, navong Ahi en vati vatie lati keke hervilestei rendemien onen min koakeil ikur heite ten hatkatien onen, kei suv kati en isen.

18 Anatin, Ahi, koa sakras valiluvos, mumon sakien elu koa sakras vahiles. Kei vat kati keke hetokol kat ir, ka suv kat hatkatien onen en isen. Sakini, ir koa roro suai en hen rehesi ir, veni rokilea rovaling desien orer keke, asa koa Ahi vat kati voumoni en usite orer, reheles heite teni anatin. ✡

19-20 Desien koanik suval angka en moulien orer vahuli kat ir keke ronasesaitei. Ka rokilea keke Ahi houm vasin asa koa vat

✡ **6:8:** Sen 3:17-18 ✡ **6:10:** Hib 10:32-34 ✡ **6:13:** Sen 22:16 ✡ **6:16:** Eks 22:11 ✡ **6:18:** Nam 23:19; 1Saml 15:29

kati veni Iesu, koa suval pris Melkisedek telamu, mul mum en usite orer.✡ Anatin, Iesu, koa roling desien orer eni, kei va mulamu en ir en Eim Votut koa mul en out nesa, mual mulin kaliko koa ring koe out koa vi votut vis vi votut imok koa Ahi mul ien. Ka ekonek, mul mulomal en meten Ahi en usite orer suval asuv houlu onen pris keil ten lisenges.✡

7

Iesu mai vi asuv houlu onen pris keil ten lisenges suval pris Melkisedek telamu

1 Nihit kilea min kami keke Melkisedek vi isei. Mulamu, kei vi asuv houlu ten taon ten out Salem* ka kei mum suval pris emun onen Ahi ten out nesa. Navong Ebraham mul mai ris ran vaeen koa kei ka onen keil uvae lin asuv houlu ehat (4) eni, *"Melkisedek va sao eni ka san tokolkatien tai mini." Senesis 14:19*

2 Ka *"Ebraham sani mini taet ten tounah vasi koa kei lahi en vaeen enek." Senesis 14:20* Isen Melkisedek, aneite teni vi 'asuv houlu ten maluen.' Ka veni taon ten out Salem, aneite ten isen vi 'tomat,' kei vi 'asuv houlu ten tomat' emun.

3 Tus Votut rovitentei usil tata vuo mama onen, rovitentei usil hasuen vuo matien onen, ka rovitentei usil avu keil onen avi isei keil. Sakini, kei vi pris tai ten lisenges suval Natin Ahi. ✡

4 Rolei kilea keke Melkisedek vi mari hetamen tai veni Ebraham, vati avu orer, san taet mini ten tounah vasi koa kei lahi en vaeen onen.

5 Ka pris keil koa aka en mari vatiamal onen Livae, Mosis meng kat keil keke avakur taet ran me-Isrel sav keil, avaseini keil avi tue keil ka keil emun aka en ara onen Ebraham. ✡

6 Ka Melkisedek rokistaltei ran mari vatiamal onen Livae. Ka rolesi keke kur taet ran Ebraham ka san tokolkatien mini, kei koa Ahi vat kati keke vatokol kati.

7 Ka rokilea keke navong meatin tai mul san tokolkatien min meatin sav, kei koa mul sani vi hetetamen imok mulin kei koa kuri.

8 En usite onen pris keil koa akur taet, keil avi meatin keil enges koa akilea avamat. Ka en usite onen Melkisedek koa kur taet, suval koa kei moul mules veni Tus Votut roselustei usil matien onen.

9 Ka, rokilea rovahiteni vamukok: navong Ebraham san taet enek, suval koa sani en usite onen Livae ka koakeil emun amul en mari vatiamal onen koa arkistaltei veah.

10 Veni avaseini keke Livae, arvasitei veah, navong Melkisedek mai sao en Ebraham, suval koa Livae mul veah neim en Ebraham koa vi vati avu onen.

11 Navong Ahi san mengkatien keil onen min

✡ **6:19-20:** Sam 110:4; Hib 5:6; 7:17 ✡ **6:19-20:** Lev 16:2-3,12,15 * **7:1:** Taon ten out Salem mai vi taon ten out Serusalem en avong onen asuv houlu Deved. ✡ **7:3:** Sam 110:4 ✡ **7:5:** Nam 18:21

me-Isrel keil ka en Mosis, kei san sise keke pris keil en vatiamal onen Livae akilea avoum en meten en usite onen me-Isrel vasi keil. Ka meatin keil asakras avamai avamal avavinvin vousil umen onen pris keil ekek. Sakini, kei vit luvati keke hetie lat pris sav tai koa herkistaltei en ara onen Eron, asuv houlu onen pris keil, koa kistal en vatiamal onen Livae.† Pris enek hesuval pris Melkisedek telamu.

12 Ka navong Ahi rie lat pris sav tai vakes pris keil telamu, mal keke hekes mengkatien keil telamu emun.

13 Ka Asuv orer, koa tounah keil enek mul vit usili, kei kistal en vatimal sav tai koa meatin tovuol veah val ien koa mum suval pris tai.

14 Anatin, Asuv orer kistal en vatiamal onen Sudah.‡ Ka Mosis rovitentei usil vatiamal koanik navong selus usil pris keil. ✡

15 Ka rokilea revi keke Ahi kekes en pris keil telamu navong rolesi keke sakin asuv houlu onen pris keil sav kistal, tai koa suval pris Melkisedek telamu.

16 Veni navong pris sav koanek mai vi pris, romusiltei mengkatien telamu keil koa viteni keke hekistal heka en vatiamal onen Livae. Kei mai vi pris veni moulien onen sakras vavus ka keihoen mul en hen.

17 Koanek suval asa koa Tus Votut vit usili vit,

"Keik kihi pris tai ten lisenges,
koa hesuval pris Melkisedek mulamu." *Sam keil 110:4*✡

18 Sakini, rolesi keke Ahi ling seh en mengkatien keil telamu veni arvinvintei ka amum heisav en tounah keil koa avit usili.

19 Veni meatin tovuol vamai vamal vavinvin vasi en meten Ahi vaka en mengkatien keil onen Mosis. Sakini, Ahi mumon sise sav koa rokilea rovaling desien orer eni, koa sakin ir rokilea rovamai vesesal veni vaka ien. ✡

20 Navong Ahi viten selusien koanek, suv kati en hatkatien tai. Ka rorlestei keke mumon sakien enek navong pris sav keil umai akur umen one.

21 Ka navong Ahi vit usil avong koa Iesu emai vi pris, suv kat selusien onen vit,

"Inau navi Iahova,
ka inau naviteni keke kimai kihi pris ten lisenges,
ka nirvilestei rendemien onak usili." *Sam keil 110:4*✡

22 Ka rokilea keke hatkatien takeih hau koa Ahi mul mumoni ral min ir hetahos

† **7:11:** En mari vatiamal teindan elu (12) onen me-Isrel keil, Ahi rie lat vatiamal onen Livae keke umon umen tateisav keil onen Ahi. Ka en mari vatiamal koanek onen Livae, Ahi rie lat Eron keke hemai hehi asuv houlu onen pris keil, ka viteni keke koakeil enges akistal en ara onen akilea avakur umen ten pris (Eks 28:1).
‡ **7:14:** Mari vatiamal onen Sudah vi vatiamal koa Ahi vat kati keke asuv houlu keil onen me-Isrel keil ikikistal ika ien. ✡ **7:14:** Sen 49:10; Aes 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 ✡ **7:17:** Hib 5:6; 6:20 ✡ **7:19:** Hib 9:9 ✡ **7:21:** Hib 5:6; 6:20; 7:17

imok helin hatkatien takeih telamu, veni Iesu varei mul sakini mai vi anatin. ✡
23 Tounah tamun teisav en Iesu ka pris keil telamu. Pris keil telamu avi houlu veni navong umat, keil asakras emun avoum.
24 Ka veni Iesu moul lisenges, umen onen suval pris hel en hen lisenges, ka hersa lattei heha min etai mun meatin.
25 Sakini, kosa ka lisenges, kei kilea voutut koakeil umai ven Ahi. Ka veni Iesu moul lisenges en meten Ahi, kei mul mulomal ka mul peahi en usite onen koakeil aling demkatien one eni. ✡
26 Sakini, rolesi keke mal vinvin keke Iesu vamai vahi asuv houlu onen pris keil koa mul mum en usite orer. Kei vi votut, mutolas, ka romumon etai tounah vatisa. Ka Ahi kulat Iesu ran meatin tisa keil ten out netan ka vati lati keke vato en out nesa. ✡
27 Kei rosuvaltei pris keil telamu. Veni keil asan sanien votut keil va min Ahi en avong vasi. Mulamu, asan sanien votut tai ven tisaen keil one. Ka katau, asan sanien votut keil ven tisaen keil onen meatin savsav keil. Ka Iesu, kei san sanien tas navong san kei sasen. Ka Ahi les sanien tas enek onen vinvin ten avong vasi. ✡
28 Rolesi keke navong amusil mengkatien keil onen Mosis keke avatie lat meatin keil avamai avahi pris keil, arie lat koakeil avi meatin keil ten out netan enges koa amemerau. Ka katau en mengkatien keil onen Mosis ekek, Ahi rie lat Natnali keke vamai vahi asuv houlu onen pris keil ka suv kati en hatkatien onen. Ka Natnali varei mal vinvin vakur vasi umen enek.✡

8

Umen koa Iesu mul mumoni en meten Ahi en usite orer tahos imok mulin umen onen pris keil telamu

1 Vatte ten tounah vasi koa komai memul meviteni ekek: more asuv houlu onen pris keil mul tuai koa mum vasi tounah keil enek koa memul mevit usili, ka kei mul mum en usite orer. Ka kei mul rondan en usite matu ten vulin ten keihoen onen Ahi en out nesa. ✡
2 Kei kur umen ten asuv houlu onen pris keil en out koa vi votut vis vi votut imok neim en Eim Votut onen Ahi en out nesa varei. Eim Votut enek koa Ahi varei mumoni, kei tahos imok mulin Eim Tavolin koa meatin keil ten out netan amumoni koa kur suvalien ten koa mul en out nesa. ✡
3 Koakeil vasi aling keil umai avi asuv houlu onen pris keil amul asan sanien votut keil min Ahi ka amuas buluk ka nani keil en usite onen meatin keil. Sakini, mal keke asuv houlu koanek onen pris keil en out nesa hesan etai tounah min Ahi.
4 Vahit kei vato en out netan, varvitei pris, veni pris keil amul tuai koa asan

✡ **7:22:** Hib 8:6; 12:24 ✡ **7:25:** Rom 8:34; 1Sion 2:1 ✡ **7:26:** Hib 3:1; 4:14; 6:20; 8:1; 9:11 ✡ **7:27:** Lev 9:7; 16:6,15 ✡ **7:28:** Hib 5:1-2 ✡ **8:1:** Hib 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; Sam 110:1; Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Efes 1:20; Hib 1:3; 10:12; 12:2 ✡ **8:2:** Nam 24:6

sanien votut keil min Ahi musil asa koa kei meng kati min Mosis.
5 Ka tounah koa pris keil amumoni keke avaha netan min Ahi en Eim Tavolin, amumoni en out tai koa vi niniven enges ten asa koa mul en out nesa.✡ Koanek suval asa koa Ahi viteni min Mosis navong meng kati voumon Eim Tavolin onen vit, *"Kumon tounah vasi housil niniven koa narie lati minuk en vatihou enek." Eksodas 25:40*
6 Ka kosa, umen koa Iesu mumoni suval asuv houlu onen pris keil tahos imok mulin koa pris keil telamu amumoni. Ka navong kei mul mum en meten Ahi en usite onen meatin keil, kei mul mum musil hatkatien takeih koa tahos imok mulin hatkatien takeih telamu. Veni navong Ahi mumoni, suv kati en hatkatien tai koa sakini mai tahos imok. ✡
7 Vahit hatkatien takeih koa mulamu vamal vasi, Ahi varmumontei hatkatien takeih tamun.
8 Ka veni Ahi votini keke meatin keil onen arali koteh hatkatien takeih telamu koa mumoni ral min keil, kei vit usil hatkatien takeih tamun vit, ✡

"Inau, Iahova, naviteni keke
avong tai mul mai
koa numon hatkatien
hau takeih hetal min
me-Isrel keil ka hetal
min me-Sudah keil
emun. *

9 *Hatkatien hau takeih*
koanek hersuvaltei
hatkatien telamu
koa namumoni ral min
avu one keil telamu,
en avong koa navuli kat he
ka namulamun keil
alokovein kantri ten
out Isip.
Veni keil arali koteh hatka-
tien takeih telamu koa
namumoni ral min
keil.
Sakini, narlei kattei mun
keil.
10 *Hatkatien hau koa nu-*
moni hetal min me-
Isrel keil en avong enek
hemukok:
Inau, Iahova, niling
mengkatien onak keil
il en tine,
ka nitis kati hel en ren-
demien one.
Inau nihi Ahi one,
ka keil ihi meatin keil
onak.
11 *Hesakini, keil irviseintei*
mun tue keil availea en
Iahova
veni keil vasi ilea enau,
koakeil avi havipi heha
hetokol koakeil ama-
marite.
12 *Anatin, keil ilea en-*
mahisien onak veni
nirleletei mun hetisa
en keil
ven tounah keil koa amu-
moni romaltei.
Anatin, nirmundemtei mun
tisaen keil one
koa va kat keil." Sere-
maea 31:31-34✡
13 Sakini, navong Ahi mul selus usil *"hatkatien hau*

✡ **8:5:** Kol 2:17 ✡ **8:6:** Hib 7:22; 9:15; 12:24 ✡ **8:8:** Ser 31:31-34 * **8:8:** En sua 930 BC, sua keil mulamu en avong Iesu avasi, me-Isrel keil uvae ral min keil eris ka ariti vas keil avi vangi meatin elu. Koakeil amul en out not, avise en me-Isrel keil. Ka mari vatiamal elu ten Sudah ka Bensamin koa aka en out Serusalem ka out keil en out saot, avise keil en me-Sudah keil. ✡ **8:12:** Hib 10:16-17

takeih," rie lati keke hatkatien takeih koa mumoni ral min keil mulamu matu tuai. Ka tounah vasi koa matu ka romumtei mun, hervitei tuetin heha hevuol vasi.

9

Umen koa Iesu mumoni en Eim Votut en out nesa tahos imok mulin umen vasi keil koa pris keil en out netan amumoni

1 Navong Ahi mumon hatkatien takeih koa mulamu ral min me-Isrel keil, meng kat keil usil mukave avati out koa akilea avahisu mini eni ka sakien sa mal avoumoni keke avaha netan mini.

2 Sakini, aleh mari tavolin tai, ka out neim, avise en Out Votut. En out enek aling laet koa mulomal, ral min avet tai koa aling veret ten sanien votut onen Iahova en hoite. ✡

3 Ka, en out neim enek, arekein kaliko tai keke vatiti vas rum enek valu. Ka rum tamun enek, aleh tavolin tamun. Out neim enek avise en out koa vi votut vis vi votut imok. ✡

4 En out enek, aling pesin tai koa amumoni en gol koa amunit senta votut keil ien. Ka Bokis ten Hatkatien Takeih onen Ahi mul ien koa usite vasi keil teni aremal kati en gol. En Bokis enek aling veite koa vi gol koa asien manna va ien, aling eisal onen Eron koa son hungeite, ka aling ahat elu koa amutis kat mengkatien halualim ten hatkatien takeih onen Ahi ien. ✡

5 En hoi bokis, amumon sereb elu lurondan en usite keilu teni koa apouealu kav koe out koa Ahi mul rie lat enmahisien onen min meatin keil eni ven tisaen keil one. Ka avong koanek rovitei avong kati keke mal mahit kilea tounah vasi keil enek min kami. ✡

6 Navong aling revi tounah keil enek en Eim Tavolin, lisenges en avong vasi, pris keil uva neim en out koa mulamu keke avoumon umen kati one eni. ✡

7 Ka en out koa elu eni koa vi votut vis vi votut imok, asuv houlu onen pris keil enges kilea vaha ien, ka kilea voumoni hatte vatas en sua vasi keil. Ka navong va ien, lah pesin tai koa ara ten sanien votut tai mul ien keke vakas motein meten Ahi ran tisaen keil onen, ka ran tounah tisa koa meatin sav keil amumoni koa areingeingeni. ✡

8 Ka en sakien keil enek koa pris keil amumoni, Ninin Votut mul rie lati keke sise vaha en out koa vi votut vis vi votut imok koa Ahi mul ien mul ro suai veah keke meatin kuren keil asakras avaha ien. Ka out koa Ahi ro ien mul ro suai neim en Eim Tavolin enek en avong vasi koa mari Eim Tavolin mul veah mulomal.

9 Ka tounah enek vi tatavolien min ir keke sanien votut keil ka ran buluk, sipsip, vuo nani keil koa Siu keil amul asani min

✡ **9:2:** Eks 26:1-20; 25:31-40; 25:23-30 ✡ **9:3:** Eks 26:31-33 ✡ **9:4:** Eks 30:1-6; 25:10-16; 16:33-34; Nam 17:8-10; Dut 10:3-5 ✡ **9:5:** Eks 25:18-22 ✡ **9:6:** Nam 18:2-6 ✡ **9:7:** Eks 30:10; Lev 16:2,14,15

Ahi rovinvintei. Veni sanien keil ekek asakras avoum revi rendemien orer vuo avasakin tiner neim vamai vamal vavinvin vasi. ✡
10 Asakras avoumon etai tounah veni avit usil sakien keil taanianien, tamunmunien, takas aheien, ka sakien sav keil koa akilea avoumon meatin tai vato en aven hae enges. Ka mal keke meatin keil il umon sakien keil enek hel hetokol avong koanek koa Ahi ling kati keke housil sise hau tai keke hesakin tounah vasi hemai hemal revi. ✡
11 Ka navong Kristo emai, mai vi asuv houlu onen pris keil ka mul lah tounah keil tetahos koa romul rolesi tuai. Ka kei mul mum en Eim Votut en out nesa koa tahos imok ka hetetamen imok mulin Eim Tavolin ten out netan koa meatin keil enges amumoni. ✡
12 Ka navong Kristo va vesesal ven Ahi en out neim en out votut en out nesa, rolahtei ran buluk vuo ran nani tai. Vuo, va vesesal ven Ahi ral min ran kati. Ka en sakien enek, Iesu vul lat tisaen vasi keil orer ka sakin methos onen Ahi mul en ir lises ka lisenges.
13 Navong pris keil amusil kat mengkatien keil telamu, asakin meatin keil koa armutotei en meten Ahi amuto ris ral min ran nani ka buluk keil. Ka amumon keil amuto emun ral min oai koa akukuvini en keil koa avilesi ral min vulimeas ten titi buluk koa amuniti vahi sanien votut tai. Ka sakien keil ekek sakin keil amuto en ave hae. ✡
14 Ka ran Kristo kilea voumon tounah koa vahi hetetamen imok en usite orer. Musil rendemien onen Ninin Votut koa mul lisenges, Iesu san sasen en moulien onen koa mutolas min Ahi. Ka ara ten sanien votut onen kas motein rendemien keil orer ran sakien keil koa avi heisav enges koa asakras avasan moulien min ir. Anatin, ran sakin ir romuto en meten Ahi koa moul lisenges keke rokilea rovaha netan mini. ✡
15 Ran Kristo sakin hatkatien takeih hau koa Ahi mumoni ral min meatin keil onen mai vi anatin ka keih tamun. Sakini, kosa, Kristo mul mum en meten Ahi en usite onen koakeil Ahi vise keil, keke akilea avakur tounah vasi koa sakras vavus koa mul en hen Ahi koa kei vat kati vit hesani min titiali keil onen. Ka rokilea rovakur tounah keil enek veni matien onen vul lat tisaen vasi keil koa romumoni va kat hatkatien takeih telamu. ✡
16-17 Musil sakien onen meatin keil houlu, navong meatin tai moul veah, kei mumon hatkatien takeih tai keke hesan tounah koa mul en hen min titiali keil onen navong hemat. Ka titiali keil onen irlestei mau heite ten hatkatien onen hetokol avong koa meatin enek hemat anatin. Veni ikur heite ten hatkatien enek navong kei koa mumoni hemat.

✡ **9:9:** Hib 10:1-2 ✡ **9:10:** Lev 11:2; 11:25; 15:18; Nam 19:13 ✡ **9:11:** Hib 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 8:1; 10:1 ✡ **9:13:** Lev 16:3,14,15; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 ✡ **9:14:** 1Pit 1:18-19; 1Sion 1:7; Hib 6:1 ✡ **9:15:** Hib 7:22; 8:6; 12:24

18 Musil rendemien koanek, amuas buluk ka nani keil ka asan ara one min Ahi vasakin hatkatien takeih koa mulamu emai vahi anatin.
19 En avong enek, Mosis vit meseini min meatin keil mengkatien vasi keil ten hatkatien takeih enek. Evus, keil amaeni keke usili. Sakini, Mosis kur veite koa ran buluk ka nani keil mul ien, ka vilesi ral min oai. Evus, lah oumunai tetaveah koa avise en hisop, par kat hilin sipsip koa vilhili en keleite, ka rang rinduni en ara enek. Evus, Mosis kukuvin ara va kat tus ten mengkatien keil onen Ahi, ka kukuvin ara va kat meatin vasi keil emun. ✡
20 Ka navong mumoni mukonek, viteni vit, *"Koanik vi ara koa san keihoen min hatkatien takeih koa Ahi mumoni ral min kami." Eksodas 24:8*
21 En vati sise enek, Mosis kukuvin ara va kat Eim Tavolin onen Ahi, ka va kat tounah vasi keil koa mul ien koa pris keil amum ral mini navong uva netan min Ahi. ✡
22 Anatin, navong amusil mengkatien keil telamu onen Ahi, vesesal tounah vasi keil akukuvin ara eni keke avato en meten Ahi. Veni, munak avarsakintei ran sanien votut tai voue, asakras avakas motein meten Ahi vasakini varleletei mun vatisa en meatin keil ven tisaen keil one. ✡

Ara koa Iesu sani kas motein ir ran tisaen keil ka mul sakin methos onen Ahi mul en ir

23 Eim Tavolin ka tounah vasi koa mul ien avi niniven enges ten anatinien ten tounah koa mul en out nesa. Ka mal keke amusil sakien enek vasakin tounah keil avato vatal min ara. Sakini, mal imok avasan sanien koa vatahos imok vasakin tounah keil koa mul en out nesa vamai vatolas.
24 Veni Kristo rovatei neim en Out Votut tai koa meatin keil enges amumoni, koa vi niniven enges ten asa koa vi anatin en out nesa. Kei eva en Out Votut koa mul en out nesa varei, ka va mulomal en meten Ahi en usite orer. ✡
25 Ka navong Iesu va vesesal ven Ahi, san moulien onen mini avong tas varei. Sakien onen teisav en asa koa asuv houlu onen pris keil ten out netan mul mumoni, veni kei va en out koa vi votut vis vi votut imok en sua vasi keil, ka rosantei ara kati onen.
26 Veni vahit Iesu emun vaha vasan sanien onen en sua vasi keil vamukonek, kei vakur mahien en avong koa Ahi mum rohtoh en out netan vatokol keite teni keke val vasan ara kati onen en sua vasi keil. Ka romukteinek. Veni, en avong enek koa vesesal tounah vasi vatokol keite teni, Kristo va en meten Ahi avong tanges keke vasan moulien onen sasen vasuval sanien votut mini keke vahul lat tisaen onen meatin keil.
27 Ahi ling kati keke meatin vasi imat avong

✡ **9:19:** Eks 24:3,6-8; Lev 14:4; Nam 19:6 ✡ **9:21:** Lev 8:15,19 ✡ **9:22:** Lev 17:11 ✡ **9:24:** 1Sion 2:1

hetas. Ka hekatau, keil ilomal en meten en mari kot onen keke valei rahit usite one. ✡
28 En vati sise enek, Kristo emun san moulien onen emat avong tas. Ka Ahi les moulien onen vi sanien votut tai koa lah lat vasin tisaen onen meatin keil houlu. Ka Kristo hemai ris avong tamun, ka hervitei mun keke valah lat tisaen keil orer. Navong hemai ris, houtut meatin vasi keil koa rendemien one keih keke avatosin amairisien onen.✡

10

Sanien tas koa Iesu Kristo sani en usite onen meatin keil vinvin ten avong vasi

1 Mengkatien keil telamu koa Mosis sani min me-Isrel keil avi niniven enges. Anatin, avi niniven ten tounah koa vi anatin ka tahos imok koa mul en out nesa koa hemai. Mukonek, vati sanien votut keil koa asani en sua vasi sakras vasakin koakeil umai ven Ahi avamai avamal avavinvin vasi en meten.
2 Veni, vahit koakeil uva netan min Ahi avato ran tisaen keil one anatin, keil avarlongtei mun vatisa ven tisaen ka avarsantei mun sanien votut keil vaha mini.
3 Ka sanien votut keil koa asani en sua vasi mul mumon meatin keil amundem kati keke tisaen one mul veah.
4 Veni ran buluk ka nani keil sakras valah lat vasin tisaen keil ran meatin keil. ✡
5 Sakini, navong Kristo mul mai en out netan, kei viteni min Ahi vit,

"Sanien keil ka tounah koa amuniti va minuk em rovattei.
Ka kosak mesein aven venau.
6 *Koseseini varei navong amunit vuseri en out ten sanien votut,*
vuo uas buluk ka sipsip keil vasakin methos onom val en keil.
7 *Ka inau naviteni minuk navit, 'Inau ke.*
O Ahi, numai keke num housil rendemien onom,
hesuval koa amutisi mul en Tus Votut usil inau.' " *Sam keil 40:6-8*

8 En selusien ekek, Kristo viteni vit, *"Sanien keil ka tounah koa amuniti va minuk em rovattei. Koseseini varei navong amunit vuseri en out ten sanien votut, vuo uas buluk vuo sipsip keil vasakin methos onom val en keil."* Tounah keil enek avi asa koa amul asani musil mengkatien telamu. ✡
9 Evus, Kristo viteni mun vit, *"Inau ke. O Ahi, numai keke num housil rendemien onom."* Sakini, navong Iesu san kei suval koa viteni katau, suval koa kei ling seh en sanien votut keil telamu, ka san moulien onen vahi sanien votut ten lisenges keke vakur vulie. ✡
10 Anatin, veni Iesu Kristo mum musil rendemien onen Ahi, navong san sasen ten aven mini, sanien onen

✡ **9:27:** Sen 3:19 ✡ **9:28:** Hib 10:10; Aes 53:12; 1Pit 2:24; Plp 3:20; 2Tim 4:8 ✡ **10:4:** Lev 16:15,21; Hib 9:13 ✡ **10:8:** Sam 40:6 ✡ **10:9:** Sam 40:7 ✡ **10:10:** Hib 9:12,28

sakin ir romai romuto ran tisaen keil. Sanien tas onen en usite onen meatin vasi keil vinvin ten avong vasi. ✡

11 En usite ten umen one, pris keil vasi amumon umen one en avong vasi. Ka asan vati sanien keil lises en avong vasis koa asakras avalah lat tisaen keil. ✡

12 Ka en usite onen Kristo, kei san sanien votut tas onen koa vinvin vahul lat meatin vasi keil ran tisaen keil one ten avong vasi. Ka navong sani evus, *"kei rondan en usite matu onen Ahi." Sam keil 110:1* ✡

13 Ka kei mul veah ekonek *"hetokol avong koa Ahi heling vativieh keil onen en hen." Sam keil 110:1*

14 Veni, ral min sanien tas, kei mumon koakeil amuto ran tisaen keil one umai amal avinvin vasi en meten Ahi ten lisenges.

15 Ka Ninin Votut emun san selusien koa rie lati keke koanek anatin. Mulamu viteni vit,

16 *"Hatkatien takeih hau koa numoni hetal min meatin keil onak en avong enek hemukok:*
Inau, Iahova, niling mengkatien onak keil il en tine,
ka nitis kati hel en rendemien one." Seremaea 31:33✡

17 Ka evus viteni vit,

"Anatin, nirleletei mun hetisa en keil ven tounah keil koa amumoni romaltei,
ka nirmundemtei mun tisaen keil one koa va kat keil." Seremaea 31:34✡

18 Sakini, navong methos onen Ahi mul tuai en meatin keil, irsantei mun sanien votut keil vasakini varleletei mun vatisa en keil ven tisaen keil one.

Ven sanien koa Iesu sani, rokilea rovamai vesesal ven Ahi

19 Sakini, tuak ka ahinkuli keil, veni ran Iesu mumon sise ven ir, rehermetautei keke rovaha vesesal ven Ahi en out koa vi votut vis vi votut imok. ✡

20 Veni navong aven metetal ka mat, kaliko koa ring koe meatin keil arvatei vesesal ven Ahi sipasi usite elu ka sehen sise maluv ven ir.

21 Ka kosa, Iesu mai vi asuv houlu onen pris keil en eim onen Ahi koa vi hetetamen imok ka mul mulomal en usite orer.

22 Sakini, rehemai vesesal ven Ahi hetal min tina koa muto ka demkatien koa vi anatin. Navong romai vesesal veni, reheilea keke suval Kristo kukuvin ran en ir ka sakin tiner neim muto ran rendemien keil tatisa, ka kei kas motein aver hae ral min oai koa mutolas. ✡

23 Sakini, rendemien orer nalanglangotei, ka rehuli kat demkatien orer hekeih koa roviteni rovit romul roling desien orer mul ien. Rehoumoni hemukonek veni rokilea rovandesin Ahi koa mul mum vasin hatkatien keil onen. ✡

✡ **10:11:** Eks 29:38 ✡ **10:12:** Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Efes 1:20; Hib 1:3; 8:1; 12:2 ✡ **10:16:** Hib 8:10 ✡ **10:17:** Hib 8:12 ✡ **10:19:** Hib 4:16 ✡ **10:22:** Esek 36:25; Efes 5:26 ✡ **10:23:** Hib 4:14

24 Ka tahos rehendem usili mukave rokilea rovakekataun ir keke er hehathat ir ka rehoumon sakien keil koa hetahos.
25 Ronalokoveintei sakien ten lahruaien, suval koa tei keil amul amumoni. Ka rehesel kat ir hehi houlu mok, veni romul rolesi keke avong ten amairisien onen Asuv mul mai vesesal.
26 Anatin, rehelekati, veni munak rokilea en anatinien usil Iesu Kristo tuai, ka romules romumon tisaen, sanien tovuol emun vasakin ir rovato ris ran tisaen keil orer. ✡
27 Sakini, mal keke koakeil amules amumon tisaen keil il imetau hehi houlu navong arosin avong koa Ahi helei rahit usite one ka hesan mahien min keil hehit iha en Ahang koa sakras vavus koa hean lin vativieh keil onen. ✡
28 Vi anatin keke navong meatin tai rali koteh mengkatien keil onen Mosis ka *“meatin elu vuo etel avit leini vi anatin,” Duteronomi 17:6*✡ arrie lattei mun enmahisien mini, asan matien mini.
29 Veni koanek vi anatin, mihendem usil asa koa hekistal en meatin koa kilea anatinien usil Kristo, ka mules mumon tisaen. Meatin enek rie lati keke mul lei sesein Natin Ahi. Kei mul kur heisav en ran Iesu koa sakin hatkatien takeih hau onen Ahi mai vi anatin, ka koa sakin kei mai mutolas en meten Ahi. Ka kei mul selus tisa va kat Ninin Votut koa rie lat more envatien mini. Sakini, anatin keke asa koa hekistal en vati meatin koa mukonek hetisa revi mok. ✡
30 Koanek hehi anatin veni rokilea Ahi koa viteni vit, *“Inau Iahova varei naviteni keke nisa kes asa koa amumoni. Anatin, inau nisakin keil ian heite ten sakien tisa one.” Duteronomi 32:35*✡ Ka viteni mun vit, *“Iahova helei rahit usite onen meatin keil onen.” Duteronomi 32:36* ✡
31 Sakini, rehelei kati, veni, munak rehehi vati meatin keil koa hemukonek, hetisa vis hetisa mok navong reheha en hen Ahi koa moul.
32 Sakini, mihendem ris sakien keil onami mulamu, navong milei kilea meneai onen Ahi. Mihendem risi mukave milehkao houlu ven sakvisien keil koa mikuri ven demkatien onami, koa mikuri ral min rendemien koa tetaveah.
33 Avong houlu meatin tisa keil aselus tisa kat kami ka apurun kami en meten mesav keil. Ka minametautei keke mivapil vatal min koakeil akur vati sakvisien keil enek. ✡
34 En avong mulamu enek, kami emi mahis koakeil amul en eim takeih. Ka navong kavmen san mahien min kami veni mivi Kristin keil ka amaen meatin keil umai alah vasin tounah onami, mimaen revi min keil ral min sien. Mimaeni veni mikilea keke tounah onami ten demkatien hel lisenges ka tahos vis tahos imok mulin tounah koa akuri.
35 Sakini, kosa, minametautei, veni vi anatin

✡ **10:26:** Hib 6:4-8 ✡ **10:27:** Aes 26:11 ✡ **10:28:** Dut 19:15 ✡ **10:29:** Eks 24:8; Hib 13:20 ✡ **10:30:** Rom 12:19 ✡ **10:30:** Sam 135:14 ✡ **10:33:** 1Kor 4:9

keke uite ten koa mihekuri ven demkatien onami hetahos imok.
36 Mihesakin rendemien onami hetaveah keke mikilea mivoumon asa koa Ahi en vati. Veni hemukonek, mihekur asa koa kei vat kati. ✡
37 Koanek suval Tus Votut viteni koa vit,
"Avong havivi sesuk,
ka kei koa mul mai hemai anatin ka hertountei.
38 *Ka kei koa musil Ahi ral min demkatien, kei hemai hemal en meten ka hemoul lisenges.*
Ka Ahi rositei ven meatin koa metau ka viles eris." Habakuk 2:3-4✡
39 Ka ir rorvitei meatin keil koa rovametau, rovahiles eris, ka rovavuol. !Vuo! Ir rovi koakeil romulomal keih en demkatien orer ka Ahi mul san moulien ten lisenges min ir.

11

Mukave Ahi mum ka en meatin keil telamu koa akur demkatien
1 Rokur demkatien navong rokilea revi keke reheles heite ten asa koa roling desien orer eni, ka rokur anatin en tounah keil koa rosakras rovalesi.
2 Tus Votut selus tahos usil avu keil orer ven demkatien koa akuri.
3 Veni rokur demkatien, romundem kilea keke Ahi mumon out netan ral min selusien onen enges. Sakini, tounah vasi koa rokilea rovalesi, Ahi mum rohtoh eni ral min tounah koa rosakras rovalesi. ✡
4 Veni Ebel kur demkatien, kei san sanien votut tai min Ahi koa tahos imok mulin sanien onen Ken. Navong Ahi lei kilea demkatien onen Ebel, si veni ka si ven sanien onen emun. Sakini, Tus Votut viteni keke Ebel mal en meten. Ka, avaseini keke Ebel mat, demkatien koa rie lati mul visein ir kosa. ✡
5 Veni Inok kur demkatien, kei romattei. Ahi kulati vina nesa ka meatin tovuol kilea vahotini. Tus Votut viteni keke Ahi si ven Inok, ka kulati vina en out nesa. ✡
6 Ka rokilea keke meatin tovuol voumon Ahi vasi veni munak demkatien onen tovuol. Veni koakeil vasi umai ven Ahi ikur demkatien keke Ahi mul, ka mul san uite min koakeil amul alekati.
7 Veni Noah kur demkatien, kei long kat Ahi navong sel kati usil tounah keil tatisa koa hemai koa kei rolestei veah. Ka veni Noah vouhou min Ahi, kei muti mari sip tai keke voutut onen keil avamoul. Ka mari sip enek koa Noah muti vi metai tai min meatin sav keil vatie lati min keil keke mal Ahi hesan mahien min keil ven longrasien one. Sakini, Ahi lesi keke Noah mal en meten veni kur demkatien. ✡
8 Veni Ebraham kur demkatien, kei long kat Ahi navong vise keke heha en kantri tai koa vat kati vit hesani mini. Ka avaseini keke reingeingen out koa mul va ien, Ebraham

✡ **10:36:** Luk 21:19; Hib 6:12 ✡ **10:38:** Aes 26:20; Rom 1:17; Kal 3:11 ✡ **11:3:** Sen 1:1; Sam 33:6,9; 2Pit 3:5; Rom 4:17 ✡ **11:4:** Sen 4:3-10 ✡ **11:5:** Sen 5:24 ✡ **11:7:** Sen 6:13-22; 7:1; 1Pit 3:20; Rom 3:22; 4:13; 9:30

lokovein kantri kati onen ka va. ✡
9 Veni kur demkatien, navong rokol kantri koa Ahi vat kati mini, Ebraham ro ien suval heou tai. Anatin, kei ka onen keil aro enges en eim tavolin keil, suval koa Aesak ka Siekob emun lumumoni koa lukistal en vatiamal onen katau eni. Ka vati hatkatien koa Ahi sani min Ebraham va rokol keilu emun ka onen keil. ✡
10 Ebraham ro suval heou mukonek veni ling rendemien onen keke vatosin mari taon en out nesa. Koanek vi taon koa Ahi varei ling kati ka mumoni musil rendemien onen, taon tai koa hel lisenges.
11 Veni Ebraham kur demkatien, Ahi sakin kei mai vi tata tai, avaseini keke vi ulmatu revi tuai ka Serah vi lumalum. Ahi mumoni mukonek veni Ebraham mundesini keke Ahi hehuli kat hatkatien onen. ✡
12 Sakini, rolesi keke, avaseini Ebraham vi ulmatu vis vi ulmatu koa mul mai vesesal ven matien onen,✡ Ahi sakin *"koakeil ikistal ika eni ihi houlu vis ihi houlu mok isuval hitu ten teilang vuo isuval veien ten atas." Senesis 22:17* ✡
13 Navong Ebraham, Aesak ka Siekob telmat, demkatien oneatel en hatkatien onen Ahi keih veah, avaseini telrokurtei veah asa koa vat kati min keitel. Suval koa tellele soutin eni ka tellonge tahos veni. Sakini, ral min sien, telvit leini keke telvi heou koa atan oseatel kati en out netan tovuol. ✡
14 Ka rokilea keke koakeil aselus mukok amul alekat kantri tai koa hehi one kati.
15 Telromundemtei mun usil kantri koa tellokoveini. Veni vahit telval telvandemi, telkilea telvaha ris eni.
16 Ka envatien oneatel mul en kantri tai koa moreite mok, kantri koa mul en out nesa. Sakini, veni demkatien oneatel eni keih mukok, Ahi romemoutei keke meatin keil avahise en Ahi oneatel. Veni vi anatin keke sak mesein mari taon tai en out nesa vahi oneatel. ✡
17 Veni Ebraham kur demkatien, kei maeni vasan natnali koa Aesak vahi sanien votut tai navong Ahi visi keke valei vis anatinien ten demkatien onen. Anatin, Ebraham sak mesein kei keke vouas natnali kati koa tas eli varei vahi sanien votut tai min Ahi, avaseini keke Ahi vat kati vit hetokol kati. ✡
18 Veni Ahi selus min Ebraham usil natnali enek vit, *"Vatiamal keil koa navat kati minuk, keil ikistal ika en Aesak." Senesis 21:12* ✡
19 Ka Ebraham long kati veni mundemi keke Ahi kilea vatali lat Aesak ran matien. Ka, en usite tai, rokilea rovahiteni rovahit anatin keke Ebraham kur ris Aesak ran matien.
20 Ven Aesak kur demkatien, navong mai matu revi,

✡ **11:8:** Sen 12:1-5; Umen 7:2-4 ✡ **11:9:** Sen 23:4; 26:3; 35:12,27 ✡ **11:11:** Sen 17:19; 18:11-14 ✡ **11:12:** Rom 4:19 ✡ **11:12:** Sen 15:5-6; 32:12; Eks 32:13; Dut 1:10; 10:22 ✡ **11:13:** Sen 23:4; 47:9; 1Kron 29:15; Sam 39:12; 1Pit 2:11 ✡ **11:16:** Eks 3:6,15; 4:5; Mak 12:26 ✡ **11:17:** Sen 22:1-10; Tiem 2:21 ✡ **11:18:** Rom 9:7

kei san tokolkatien min Siekob ka Esao usil avong koa hemai veah en moulien onealu. ✡
21 Veni Siekob kur demkatien, navong vesesal vamat, kei rokol kat retai en natnali Siosep keilu.✡ Evus, *"Siekob suv kat kei en eisal onen ka va netan min Ahi." Senesis 47:31*
22 Veni Siosep kur demkatien, navong vesesal vamat, san selusien usil avong koa me-Isrel keil imea ran kantri ten out Isip. Ka veni ling demkatien onen vit koanek hekur out, san selusien min keil usil hemukave umon sa en teiai onen navong uva.* ✡
23 Veni tata ka mama onen Mosis lukur demkatien, navong Mosis avasi, luling suaini avati etel (3), veni alesi keke tivava enek moreite mok. Keilu lurmetautei keke luvalong ras mengkatien onen asuv houlu ten out Isip. ✡
24 Veni Mosis kur demkatien, navong moul mai mariso, seseini keke avahise en natin natnahin asuv houlu ten out Isip. ✡
25 Ka ling rendemien onen keke hetahos imok hekur mahien hetal min meatin keil onen Ahi helin koa val vasi ven tisaen ten avong vahi havivis.
26 Kei lesi keke mahien koa mul kuri veni ling demkatien onen en Mesaea koa Ahi vit hesani hemai tahos imok mulin tounah tetahos ten out Isip. Veni kei mul lele soutin va en uite ten demkatien koa Ahi hesani mini.
27 Veni Mosis kur demkatien, lokovein out Isip ka rometauntei vurohien onen asuv houlu teni. Mosis ling rendemien onen keih keke hehikiti heha veni suval koa les Ahi, koa asakras avalesi, mul mulamuni. ✡
28 Veni Mosis kur demkatien, long kat ren Ahi ka visein me-Isrel keil en sakien koa umon Anien ten Mul Laui eni ka hemukave ilelein ara en voiteh one. Sakini, navong angelo hemai hou vinvini moeite vasi keil koa avi meahos, hermuastei moeite keil onen me-Isrel keil. ✡
29 Veni me-Isrel keil akur demkatien, amual koteh Atas Tahilhili en atan tames enges. Ka navong me-Isip keil asak visi avoumoni, atas mutaluh koe keil ka keil vasi umatmat. ✡
30 Veni me-Isrel keil akur demkatien, amual rahit taon ten out Seriko avong oulu (7), ka mari vieh teni merangle. ✡
31 Veni Rehab, koa vi ahin ten sise, kur demkatien, kei kur revi meatin elu taleisuaien onen me-Isrel keil ka kataun keilu. Sakini, kei romattei vatal min koakeil along ras ren Ahi. ✡
32 Nakilea maselus usil meatin sav keil houlu, ka

✡ **11:20:** Sen 27:27-29,39-40 ✡ **11:21:** Sen 48:15-16 * **11:22:** Siosep vis keil keke ikur teiai onen navong ilokovein kantri ten out Isip ka uva ris en atan koa Ahi vat kati min keil (Sen 50:25-26). ✡ **11:22:** Sen 50:24-25; Eks 13:19 ✡ **11:23:** Eks 2:2; 1:22 ✡ **11:24:** Eks 2:10-12 ✡ **11:27:** Eks 2:15; 12:51 ✡ **11:28:** Eks 12:21-30 ✡ **11:29:** Eks 14:21-31 ✡ **11:30:** Sos 6:12-21 ✡ **11:31:** Sos 2:11-12; 6:21-25; Tiem 2:25 ✡ **11:32:** Sats 13:2 ✡ **11:32:** Sats 4:6

avong rovinvintei keke maselus usil demkatien onen Kideon✡ ka Barak, ✡ demkatien onen Samson ka Seftah,✡ demkatien onen Deved✡ ka Samuel,✡ ka demkatien onen provet keil emun.
33 Ka veni keil akur demkatien,
uvae lin asuv houlu ten kantri sav keil, ✡
alosil kat revi meatin keil ral min maluen, ✡
akur ui hatkatien keil onen Ahi,
ales Ahi mumon ongon laeon keil katiloh, ✡
34 arlongtei soso ten mari ahang, ✡
alohosai ran naef tahuen,
ave memerau, ka akur ris keihoen,
amumon tounah koa marite en vaeen keil,
ka alikat rasilin meatin tavaeen keil ten kantri sav keil uva.
35 Veni mama keil akur demkatien, keil akur ris titiali keil one koa umat amoul eris. ✡ Ka mama sav keil, ehon keil one amu vini keil veni aseseini keke avamaluv. Amaeni keke avamat en hen mesav keil keke, hekatau suk, keil akilea avamoul eris ran matien ka avakur moulien tai koa vatahos imok.†
36 Meatin teisav keil, amumon tohtohien va kat keil, amutah keil en viau takan, ason keil uva en eim takeih, ka aling sen en keil. ✡
37 Teisav en keil, akov vinvini keil, arei vas keil usite elu, ka asal vinvini keil en naef tavaeen. Houlu en keil, meatin keil asak purun keil ka amum tisa min keil. Tounah one tovuol ka amusin en hiliven sipsip vuo nani keil enges. ✡
38 Koakeil enek amual en out volvol ka en vatihou keil nesa, ka aro en valengeihat ka avul keil enges. Vati meatin keil enek atahos imok en meten Ahi, ka out netan rovinvintei keke avato ien.
39 Veni keil akur demkatien, Tus Votut selus tahos usil meatin vasi keil enek. Ka, en moulien one, keil arkur vasitei tounah koa Ahi vat kati.
40 Veni Ahi ling kati keke houmon tounah tai koa hetahos imok en usite orer koa hekataun usite one emun. Veni Ahi ling kati keke reheloh vituai hetal min keil keke, navong rehetokol keite ten lohlohien ten demkatien orer, keil emun imai imal ivinvin vasi en meten.

12

Reheleisungein sakien keil onen Iesu Kristo

1 Meatin keil ekek arie lati keke demkatien one en Ahi keih. Ka suval koa keil amul

✡ **11:32:** Sats 11:1 ✡ **11:32:** 1Saml 16:1 ✡ **11:32:** 1Saml 2:1 ✡ **11:33:** 1Saml 17:34-36 ✡ **11:33:** Sats 15:20 ✡ **11:33:** Dan 6:1-27 ✡ **11:34:** Dan 3:23-25 ✡ **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 † **11:35:** Selusien koanik mul vit usil mama tai en 170 BC, sua keil mulamu en avong koa Iesu avasi, koa les natnali oulu (7) akur sakvisien keil houlu ka amu vini retai en keil en meten. Ka navong umatmat, keil vasi avit leini keke aling desien one en Ahi koa hesakin keil imoul eris ran matien. Evus, amu vini mama one emun (2 Maccabees 7:1-41). ✡ **11:36:** 1Ki 22:26-27; 2Kron 18:25-26; Ser 20:2; 37:15; 38:6 ✡ **11:37:** 2Kron 24:21

rahit ir ka amul amakul en sien navong ales ir romuloh en lohlohien ten demkatien. Sakini, en vati sakien koa meatin ten lohlohien mul lokovein tounah vasi koa meas kati, mal keke ir reh-elokovein demkoen vasi keil koa meas kat ir ka tisaen koa mul par kat ir. Hevus, reh-eloh hekeih en lohlohien koa Ahi ling ir eni hetal min rendemien keke rehetokol keite teni. ✡

2 Reheling meter en Iesu koa mulamun ir en sise ten demkatien, ka koa sakini mai mal vinvin vasi en meten Ahi. Ka veni kei lei kilea sien koa hekuri hekatau, kei kur rendemien koa tetaveah ka maeni vaha vamat en aiveave. Kei romemoutei keke vakur vati matien koa vamukonek koa onen meatin tisa keil. Sakini, navong mat, Ahi vati lati ka maeni rondan en out ten mari houhouen en usite matu ten vulin ten keihoen onen. ✡

3 Iesu kur sakvisien houlu en hen koakeil amumon tisaen, ka kuri ral min rendemien koa tetaveah. Sakini, navong kami mi-longe tisa, mihendem usil kei keke rendemien onami namottei ka minalokoveintei demkatien koa mikuri.

4 Navong mimul milehkao ral min tisaen, mihendem kati keke rami romuetei veah ka mirmattei veni.

5 Ka emi navobongentei selusien ten selkatien koa selus min kami suval mivi titan Ahi keil koa vit,

"Titak, kitaengon revi navong Iahova mul ralimal enuk.
Ka rendemien onom namottei navong mul san mahien minuk.

6 *Veni Iahova mul ralimal en koakeil vasi envatien onen mul en keil,*
ka mul san mahien min koakeil kulat keil avi titan keil kati." Proveb 3:11-12✡

7 Navong mimul mivisu en sakvisien keil, mihekuri hetal min rendemien koa tetaveah hesuval koa Ahi mul ralimal en kami. Ka minalongetei natisa, veni Ahi mul mumoni min kami suval koa mivi titan keil kati. Veni titiali tovuol koa tata onen varralimal entei. ✡

8 Ka munak Ahi roralimal entei kami suval koa mumoni en titiali vasi keil onen, mul rie lati keke mumoni min kami suval mivi titiali keil ten sise enges ka mirvitei titan kati keil.

9 Navong tata orer keil ten out netan aralimal en ir, rovouhou min keil. Mukonek, mal imok keke reheling rendemien orer heha netan keke rehousil rendemien onen Tata orer koa ro en out nesa keke rehekur moulien ten lisenges. ✡

10 Veni tata orer keil ten out netan aralimal en ir ten avong havivi enges musil asa koa mal en rendemien one. Ka Ahi, kei mul ralimal en ir vakataun ir keke voumon ir rovahi votut vasuval koa kei vi votut.

11 Navong aralimal en ir ven tounah, rorsitei ir veni.

✡ **12:1:** 1Kor 9:24 ✡ **12:2:** Sam 110:1; Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Efes 1:20; Hib 1:3; 8:1; 10:12 ✡ **12:6:** Rev 3:19 ✡ **12:7:** Dut 8:5; 2Saml 7:14 ✡ **12:9:** Nam 16:22; 27:16

Anatin, mul sakin ir rolonge tisa. Ka katau eni, navong avisein ir en asa koa mal, rokilea rovales heite teni koa mul kikistal en moulien orer koa vi tomat ka maluen. ✡

12 Sakini, *mihesakin hemi hekeih houm ka alomi hekeih helomal. Aesea 35:3*
13 Ka *"mihelei kati keke ualien onami hemal," Proveb 4:26* keke koakeil amusil kami koa amemerau vuo asakras avoual revi en demkatien one, keil anasavoitei ka anamot. Vuo, keil imai ikeih tamun.

Selkatien keke ronaseseintei more envatien koa Ahi mul rie lati min ir

14 Mihesak visi mivato en tomat vatal min meatin vasi keil, ka mihesak visi keke moulien onami hehi votut. Veni koakeil arvitei votut asakras avales Ahi Asuv. ✡
15 Mihelei kati keke minahilestei tinomi ran Ahi koa kur revi kami ven more envatien onen. Veni rotahostei keke koakeil amumoni mukonek, rendemien tatisa onen napuruntei meatin sav houlu nasuval ahing koa mul purun suain vatiai sav keil. ✡
16 Mihelekati keke tovuol en kami namatil vituai natal min hanu sav ka nandem maentei tounah keil onen Ahi nasuval koa Esao mumoni. Veni kei salem en vulin moeite en pelet ten anien tanges. ✡
17 Ka kami mikilea eni keke, katau suk, Esao en vati vakur tokolkatien ten moeite, ka sakras. Kei lesi keke, avaseini mis roha veni, ahho tovuol emun keke vahiles asa koa kei mumoni tuai. ✡
18 Kami mirmaitei en Vatihou Senae vasuval me-Isrel keil telamu amumoni.* Mirvatei en out tai koa mikilea mivalesi ka mivatokoli. Mirlestei mari ahang koa mul mukan, mahmah koa malikelik koa mul rupan, ka eang tai koa muhuh keih. ✡
19 Kami mirlongtei amaru koa musel keih, ka mirlongtei ren Ahi koa selus keih ramat koa mul sakin koakeil alonge ametau ka apeah keke Ahi herselustei mun hemal en keil.
20 Veni me-Isrel keil ametau houlu mok navong along mengkatien koa vit, *"Munak tounah tai mai rokol vatihou koanek, miheov vini, avaseini vi meatin vuo tirendan tai." Eksodas 19:12-13*
21 Anatin, Mosis emun lesi ka metau vit, *"Namul namaleilei en metauen." Duteronomi 9:19*
22 Ka kami mirmaitei en vatihou ten metauen koa mukonek. Kami mimai ven Hou Saeon en out nesa, taon ten out Serusalem nesa koa onen Ahi koa moul lisenges. Mimai ven angelo keil onen koa avi houlu vis avi houlu mok koa amul alah ruai keke avahati lat isen ral min sien. ✡
23 Mimai keke mivalah ruai vatal min titiali sav

✡ **12:11:** Tiem 3:17-18 ✡ **12:14:** Sam 34:14; Rom 12:18 ✡ **12:15:** Dut 29:17 ✡ **12:16:** Sen 25:29-34 ✡ **12:17:** Sen 27:30-40 * **12:18:** Koanik mul selus usil asa koa kistal en me-Isrel keil en Eks 19 ka Dut 5. ✡ **12:18:** Eks 19:16-22; 20:18-21; Dut 4:11-12; 5:22-27; Eks 19:12-13; Dut 9:19 ✡ **12:22:** Kal 4:26; Rev 21:2; 5:11

keil onen Ahi koa akur tokolkatien houlu suval avi moeite keil, koakeil amutis kat ise en tus onen Ahi en out nesa. Kami mimai ven Ahi, koa mul lei rahit usite onen meatin vasi keil. Ka mimai en out koa ninin onen koakeil amal vinvin vasi en meten Ahi amul ien. ✡
24 Ka mimai ven Iesu koa mum en usite onen meatin keil en meten Ahi musil hatkatien takeih hau onen.✡ Ran Iesu mul vis Ahi keke helele hetahos en ir. Sakini, ran Iesu tahos imok mulin ran Ebel, koa vis Ahi vasan sesendaen tai. ✡
25 Sakini, mihelekati keke minalong seseintei kei koa mul selus min kami. Mihendem kati keke me-Isrel keil koa along sesein selkatien onen Ahi en out netan, keil arlohosaitei ran vurohien onen. ?Veni koanek anatin, kami koa mimul misesein ren Ahi koa mul selus min kami ka en out nesa mihelohosai rani hemukave? ! Misakras varei! ✡
26 En avong koa Ahi selus ka en Vatihou Senae, ren kulul en out netan.✡ Ka kosa, kei vat kati tuai vit, *"Nulul en out vasi avong tamun, ka hervitei out netan enges, nulul en out nesa emun." Haggai 2:6*
27 Selusien koa vit, *"avong tamun"* mul vit kilea keke tounah vasi koa Ahi mumoni, kei houlul eni ka heling seh eni keke hetovuol emun. Hesakini, tounah keil enges koa asakras avoulul eni iles.
28 Ahi mul sani min ir hiasuvien tai koa sakras voulul. Sakini, mal vinvin rehemasmasi hehi houlu mok ka reheha netan mini en houhouen ka metauen.
29 Veni Ahi orer kur keihoen koa suval mari ahang tai koa kilea van lin tounah vasi.✡

13

Selkatien keke sakien keil orer hemal en meten Ahi
1 Mal keke kami Kristin keil mihehikiti keke emi hehathat kami eris.
2 Emi navobongentei keke mihekur revi koakeil avi heou en teim onami. Mihendem kati keke meatin tei keil koa amumoni, areingeingeni keke amul akur revi angelo keil. ✡
3 Emi navobongentei keke mivasan kataunien min koakeil amul en eim takeih. Mihoumoni hesuval koa hit kami mun mimul en eim takeih ral min keil. Emi navobongentei keke mivakataun koakeil amul akur mahien keil houlu en hen mesav keil. Mihoumoni hesuval koa hit kami mun mimul mikur sakvisien keil enek. ✡
4 Kami vasi mihehouhou min tetaliheien, ka meahos ka ahin onen koa luretalihe luhehi anatin imok ven keilu enges. Veni Ahi helei rahit usite onen meatin vuo ahin koa retalihe tuai ka va matil vituai ral min hanu sav tai. Ka helei rahit usite onen kei mun koa matil vituai ral min

✡ **12:23:** Luk 10:20; Sen 18:25; Sam 50:6 ✡ **12:24:** Sen 12:2-4; Hib 7:22; 8:6; 9:15; 1Pit 1:2 ✡ **12:24:** Sen 4:10 ✡ **12:25:** Hib 2:1-3; 10:28-29 ✡ **12:26:** Eks 19:18; Sats 5:4; Sam 68:8 ✡ **12:29:** Dut 4:24; 9:3; Aes 33:14 ✡ **13:2:** Sen 18:1-8; 19:1-3 ✡ **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 ✡ **13:4:** Kal 5:19,21; Efes 5:5

hanu sav navong lurtetalihetei veah. ✡
5 Mihoumon moulien onami hemaluv ran envatien ten mani. Mihelonge hetahos enges en asa mikuri. Veni Ahi viteni vit, *"Nirlokoveintei kami, ka nirseseintei kami." Duteronomi 31:6* ✡
6 Sakini, rehelomal hekeih ka rehehit,
"Iahova varei mul kataunau, sakini nirmetautei.
? Veni hemukonek, isei kilea voumon tounah vaha kat inau? Meatin tovuol." Sam keil 118:6
7 Mihendem kat avat keil koa amulamun rohtoh en kami en demkatien onami, ka koa asan more longlongien onen Ahi min kami. Mihendem ris ualien one navong amoul semau, ka mukave keil umat. Ka miheleisungein vati demkatien one. ✡
8 Iesu Kristo vatte tas nenganeh, kosa ka lisenges.
9 Minamaentei hihiseien tateisav keil koa rovitei anatin analamun kami minaha ran sise onen Ahi koa mal. Tahos rendemien onami hekeih veni mikilea en more envatien koa Ahi mul rie lati min kami. Minandemtei keke mihemal en meten veni mimul milong kat mengkatien keil usil anien. Veni vati mengkatien keil ekek asakras avakataun koakeil amusili. ✡
10 En usite orer, matien onen Iesu suval sanien votut tai koa alingi en ahor. Ka pris keil koa amum en Eim Tavolin koa amules amusil sakien onen Siu keil, usite one tovuol ien.
11 Mulamu, navong asuv houlu onen pris keil onen Siu keil muas buluk vuo nani tai, kei sien lelat tei ara teni en veite keke vakuri vaha min Ahi keke vakas motein meten ran tisaen onen meatin keil. Navong mumoni evus, pris sav keil alah teiai teni va hae ran out koa meatin keil aro ien, ka amunit lini enges. ✡
12 Sakini, Iesu emun kur mahien ka emat hae en taon, keke, ral min ran kati, kei kilea vasakin meatin keil onen avato en meten Ahi ran tisaen keil one.
13 Sakini, rehermemoutei keke reheha hae keke rovaha en out koa Iesu mul ien keke rovapil vituai vatal mini ka rovakur vati sakvisien keil koa kei kuri. ✡
14 Veni en out netan ekek, taon tovuol koa kilea vato lisenges. Ka romul rolekat taon tai koa hemai veah. ✡
15 Sakini, ven asa koa Iesu mumoni en usite orer, lisenges rehesan masmasien min Ahi hesuval sanien votut orer mini. Ka rehehit leini keke roling demkatien orer en Iesu suval kei vi Asuv orer. ✡
16 Ka emi navobongentei keke mihoum hetahos min meatin sav ka mihekakataun keil hetal min asa koa mul en hemi keke mivoumoni, veni vati sanien keil ekek asakin Ahi vasi veni. ✡
17 Mihelong kat avat on-

✡ **13:5:** Sen 28:15; Dut 31:8; Sos 1:5 ✡ **13:7:** 1Kor 4:16; Hib 6:12 ✡ **13:9:** Efes 4:14 ✡ **13:11:** Lev 16:27 ✡ **13:13:** Hib 11:26 ✡ **13:14:** Hib 11:10,16; 12:22 ✡ **13:15:** 2Kron 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 ✡ **13:16:** Plp 4:18

ami keil en demkatien ka mihousil selusien keil one. Veni keil amul alei kokoe ven moulien ka demkatien onami. Ka en avong tai, keil ilomal en meten Ahi keke avasa kes selusien mini usil umen koa kei lingi en he. Mihelong kat keil keke akilea avoum vatal min sien, ka hervitei hetal min rendemien koa tisa, veni rendemien tatisa koa mukonek sakras vakataun kami. ✡

18 Mihehis eli en usite onomai keke mehoumon tounah vasi hetal min rendemien koa hetolas, ka sakien onomai ven mesav keil hemal en avong vasi. ✡

19 Ka napeah kami marite mok keke mihehis keke Ahi hemanon houmon sise keke nakilea mamai ris ven kami hervitei tuetin.

Hisien ekor

20 Ahi vi vatte ten tomat ka kei rali lat Iesu, Asuv orer, ran matien. Iesu suval mari meatin koa mul losil kat revi sipsip keil osen. Ka Ahi sakin hatkatien takeih onen mai vi anatin ka hel lisenges ka en ran Iesu. ✡

21 Sakini, navisi keke Ahi houm vasin tounah koa hetahos hel en moulien onami keke mikilea mivoum vasin asa koa kei en vati kami mivoumoni. En isen Iesu Kristo, navisi keke Ahi hesakin sakien onami hetahos. Ka hesakini, masmasien ka houhouen heha min Iesu Kristo lises ka lisenges. Anatin.

Selusien ekor

22 Napeah kami, tuak ka ahinkuli keil, keke mihelong revi selkatien keil enek, veni selusien koanik koa namutisi vat min kami rotaveahtei.

23 Ek vat kami mivailea keke tuer Timoti mea tuai ran eim takeih. Ka munak hemai hekalah, nikuri hetal minau navong nihat nisao en kami.

24 Mihehiten ‘more’ onak heha min avat vasi keil onami ka min meatin vasi keil onen Ahi emun. Tuomi keil en demkatien koa aro en out Itali aviten ‘more’ one vat min kami.

25 Navisi keke more envatien onen Ahi hel ven kami vasi.

✡ **13:17:** Aes 62:6; Esek 3:17 ✡ **13:18:** Umen 24:16; 2Kor 1:12 ✡ **13:20:** Aes 63:11; 1Pit 2:25; Sak 9:11; Aes 55:3; Ser 32:40; Esek 37:26

Selusien koa helamu ten Tiemes

? Isei mutis selusien koanek?

Meatin koa mutis selusien enek, isen Tiemes. Kei viteni keke vi meatin toumien onen Ahi ka Asuv Iesu Kristo.✡ Tunali kati vi Iesu ka Siud (koa isen tamun vi Sudas),✡ ka kei vi mari elda ten sios ten out Serusalem.✡ Avaseini keke Siud keilu Tiemes luvi tunali kati en Iesu, lurkurtei anatin eni keke Iesu vi Mesaea navong kei moul veah.✡ Ka Iesu kistal min Tiemes katau en mearisien onen.✡ Evus, Tiemes keilu Siud luling demkatien onealu en Iesu.✡ Katau suk, keilu lumum ral min Kristin keil ka lumai luvi elda ten Sios.✡ Tiemes mat en sua 62 AD (sua keil katau en avong koa Iesu avasi) en avong koa avat keil onen Siu keil ten out Serusalem akov vini.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Tiemes mutis selusien koanik va min Siu keil koa avi Kristin koa aka rasil uva en out vasi keil en out netan.✡ Kei mutis selusien enek vesesal en sua 48 AD. Koanik kur out mulamu en lahruaien ten avat keil ten Sios ral min Pol ka Saelas en sua 50 AD, navong aselus usil sakien onen Kristin keil koa arvitei Siu.

? Tiemes mutis selusien koanik vensa?

Tiemes en vati vasel kat Kristin keil keke avatie lat anatinien ten demkatien one vaka en sakien tetahos keil one – Kristin keil koa avi Siu aka rasil uva en out keil koa koakeil arvitei Siu amul ien. Ka navong uva, amundemi avit vinvin enges keke avandem kat Ahi ka Iesu Kristo ka en rendemien one enges. Ka Tiemes mul sel kat keil keke sakien one emun housil selusien onen Ahi.✡ Tiemes viteni mun keke vati demkatien koa sakien tetahos teni tovuol mat varei.✡

Tiemes en vati vasel kat Kristin keil keke ihati keil hekeih navong avisu en avong takeih keil ka sakvisien keil – Kristin keil amul avisu en avong takeih savsav keil. Sakini, Tiemes sel kat keil keke ihati keil hekeih en demkatien one keke avakur moulien ten lisenges.✡ En vati availea keke sakvisien keil koa amul avisu eni rokatei ven Ahi, ka mul ka en tin meatin enges.✡

Tiemes en vati vasel kat Kristin keil keke selusien ka sakien keil one usil meteisauen koa ka en out nesa – Tiemes longe keke Kristin keil amul alei ras sise ten anatinien onen Ahi,✡ amul alonge tisa ka amesai,✡ amul asel kutut ka avilelau en rendemien ten hetetamenien,✡ ka amul amumon sakien tisa keil veni envatien one mul en tounah

---

✡ :: Tiem 1:1 ✡ :: Mat 13:55; Mak 6:3 ✡ :: Umen 12:17; 15:13,19; Kal 2:9,12 ✡ :: Sion 7:3-10 ✡ :: 1Kor 15:7 ✡ :: Umen 1:14 ✡ :: 1Kor 9:5; Kal 1:19 ✡ :: Tiem 1:1 ✡ :: Tiem 1:22,25 ✡ :: Tiem 2:17 ✡ :: Tiem 1:12 ✡ :: Tiem 1:12-18 ✡ :: Tiem 5:19 ✡ :: Tiem 5:13-14 ✡ :: Tiem 3:14 ✡ :: Tiem 4:1-4

onen mesav keil.✡ Ven koanik, Tiemes sel kat keil keke avahis Ahi keke vasan meteisauen onen min keil.✡ Meteisauen enek ihisein keil usil sakien koa avato vatahos vatal min mesav keil ka mukave anamaentei sakien keil one telamu naleh rendemien one.✡

Tiemes en vati vasel kat Kristin keil keke anamaentei rendemien ten mani naleh rendemien one – Tiemes longe keke koakeil ten sios avouhou min koakeil tounah one houlu ka amundem maen koakeil tounah one tovuol.✡ Ka vi koakeil tounah one houlu koa amul apurun koakeil tounah one tovuol.✡ Tiemes sel kat Kristin keil enek keke avaling envatien one en Ahi ka selusien onen, ka analingtei envatien one en tounah keil ten out netan.✡

Mari rendemien tamun ten selusien koanik mul en Tiemes 2:18

Ka vahit meatin etai vahiteni minau vahit, "Tei en meatin keil akur demkatien enges, ka teisav en keil akur demkatien ral min sakien tetahos keil emun." Ka rendemien onen meatin koanek romaltei. Meatin tovuol vatie lat anatinien ten demkatien onen munak sakien tetahos keil teni tovuol. Ka inau nakilea matie lat anatinien ten demkatien onak vaka en sakien tetahos keil onak.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Selkatien keke Kristin keil ihati keil hekeih en demkatien one en avong avisu en sakpurunien keil. (1:1-18)
2. Sakien tetahos keil onen koakeil demkatien one vi anatin. (1:19–5:20)
   a. Koakeil demkatien one vi anatin amul along kat selusien onen Ahi. (1:19-27)
   b. Koakeil demkatien one vi anatin analei kantei meatin tai anahit kei tahos imok muli mesav tai. (2:1-13)
   c. Koakeil demkatien one vi anatin arie lati ka en sakien tetahos keil one. (2:14-26)
   d. Koakeil demkatien one vi anatin alei kat revi selusien keil one. (3:1-12)
   e. Koakeil demkatien one vi anatin amusil meteisauen onen Ahi. (3:13-18)
   f. Koakeil demkatien one vi anatin aling rendemien one vita netan en meten Ahi. (4:1-12)
   g. Koakeil demkatien one vi anatin aling desien one en Ahi ka rovitei tounah keil ten out netan. (4:13–5:6)
   h. Koakeil demkatien one vi anatin amul arosin mearisien onen Iesu Kristo ral min rendemien koa taveah. (5:7-12)
   i. Koakeil demkatien one vi anatin avi meatin keil ten hisien. (5:13-18)
   j. Koakeil demkatien one vi anatin asak visi keke avahiles mesav keil ran sise ten ma-

✡ :: Tiem 1:5 ✡ :: Tiem 3:17-18 ✡ :: Tiem 2:1-4 ✡ :: Tiem 2:5-7; 5:1-6 ✡ :: Tiem 4:4

tien koa amul ien. (5:19-20)

Hitkileaen onen Tiemes usil leta koanik

1 Inau Tiemes, navi meatin toumien onen Ahi ka onen Asuv Iesu Kristo. ✡

Navit mahiten more vahat min kami koa mika en mari vatiamal teindan elu (12) ten out Isrel, koa sakpurunien keil sakin kami mika rasil en out vasi en out netan suval mivi heou keil. *

Demkatien ka meteisauen koa ka ven Ahi hekataun koakeil avisu en avong takeih keil

2 Tuak ka ahinkuli keil, navong mivisu en avong takeih keil en sise sav keil minalongtei natisa ka mihesi kami enges. ✡

3 Veni mikilea keke navong tounah keil umai keke avasak vis demkatien onami, hesakin kami mikilea mihelomal hekeih tamun. ✡

4 Ka navong mimulomal keih en demkatien onami lises, hesakin kami mihematu revi en demkatien ka sakien onami hemal. Hemukonek, mihertamureitei en etai tounah navong mivisu en tounah keil koa hemai.

5 Ka munak tai en kami tamurei en meteisauen en moulien onen, hehis Ahi enges veni ka kei hesani mini. Hesani mini veni, lisenges, Ahi si kei keke vasan tounah koa tahos min meatin keil. ✡

6 Ka navong mivis min Ahi ven etai tounah, demkatien onami hekeih keke Ahi mul long hisien onami ka hesan aneite teni mini. Demkatien onami usili nahitei elu, veni meatin koa romundem kat revitei en Ahi, rendemien onen mul langlango suval atas navong eang muh rasilini. ✡

7 Vati meatin koa mukonek nandemtei nahit Ahi hesan aneite ten hisien onen,

8 veni Ahi kilea keke rendemien onen vi elu ka mul konakon en usite houlu en moulien onen.

Mal keke meatin keil vasi isi keil ven tounah koa Ahi mumoni en usite one

9 Kami koa tounah onami tovuol, mikilea mihesi kami mok veni kami mihekur eis tai koa nesa en meten Ahi.

10 Ka kami koa tounah onami houlu, en avong tai, tounah onami hetovuol hesuval tahosien ten hungevai tai. Ka avaseini, kami mun mihesi kami veni eis koa mihekuri vatte hetas en meatin sav keil en meten Ahi. ✡

11 Anatin, hungevai tai, navong meteiai va nesa ka ritin keih, sakin tahosien teni va rani, maleles ka rivtiv va netan. Musil sakien enek, navong meatin tai koa tounah onen houlu mul veah mumon umen onen, hemat hetal min tounah keil onen.

Ahi rovitei vatte ten avong takeih keil vuo sakvisien keil

12 Tokolkatien onen Ahi mul en koakeil avati keih

✡ **1:1:** Umen 15:23; 1Pit 1:1 * **1:1:** Avise Kristin keil en 'heou keil' veni out kati mul en out nesa. Aselus usili en Umen 8:1,4; 11:19. ✡ **1:2:** Rom 5:3-5; 1Pit 1:6 ✡ **1:3:** 1Pit 1:7 ✡ **1:5:** Pro 2:3-6 ✡ **1:6:** Mat 7:7; Mak 11:24 ✡ **1:10:** Sam 102:4,11; Aes 40:6-7; 1Pit 1:24

navong avisu en avong takeih keil ka sakvisien keil. Isi keil veni koakeil avati keih en demkatien one ikur heite teni koa vi moulien ten lisenges koa Ahi vat kati min koakeil envatien one mul ien. ✡

13 Ka navong romul rokur sakvisien keil veni romum tisa, ronandemtei ronahit Ahi varei mul sak vis ir. Sakvisien koanek sakras vaka ven Ahi veni kei sakras vasak vis meatin tai vatal tisaen. Koanek anatin ven koa tisaen sakras vasak vis Ahi.

14 Ka sakvisien keil aka en tin meatin enges, en avong koa envatien onen mul en tounah tai koa tisa ka maen envatien enek valeh rendemien onen.

15 Evus, envatien ten tounah koa tisa mul ro suai en rendemien onen suval koa tivava tai mul ro suai en vangen mama onen. Anatin, envatien tatisa enek mul ro suai va vio … kistal mai en mesai vi tisaen. Ka navong tisaen enek moul mai mariso en moulien onen meatin enek koa maeni vamoul, tisaen enek viles eris eni ka mu vini varei.

16 O onak keil, veni koanek vi anatin, minahusiltei hihiseien ten luvosien keil usil Ahi.

17 Ka tahos mikilea keke sanien keil vasi koa tahos aka ven Ahi Tamer koa mul en out nesa koa si kei keke vasan keil. Kei varei vi vatte ten muohien ka mumon meteiai, avati ka hitu keil en out nesa. Ka sakien onen rovilestei vasuval nimal ten tounah koa muoh, ka evus, viles mai malikelik. ✡

18 Musil rendemien onen, Ahi sakin ir rovi heite hau ka en selusien ten anatinien onen. Kei mumoni mukonek veni en vati vasakin ir rovamai rovahi hetetamen keil ten tounah keil koa kei mumoni en out netan suval rovi sanien ten anien hau teni. ✡

Navong romul rolong selusien onen Ahi, mal keke rehoum housili

19 Tuak ka ahinkuli keil, tahos keke kami vasi mihekalah keke mihelong revi selusien onen mesav keil, ka minakalahtei keke minason etai selusien min mesav keil. Minahitei vati meatin keil koa avuroh kalah. ✡

20 Veni navong kami mivuroh, misakras mivoumon etai tounah koa mal en meten Ahi.

21 Sakini, mihelokovein sakien tisa keil veni atisaso ka amul avo en moulien onami. Ka hetal min rendemien tai koa mul netan, mihekur revi selusien koa Ahi luh kati mul en moulien onami ka mihoum housili. Anatin, mihekur revi veni keihoen mul ien keke voutut moulien onami. ✡

22 Navong milong selusien onen Ahi, tahos keke mihoum housili. Veni koakeil armusiltei, keil amul aluvos keil eris. ✡

23 Anatin, munak meatin tai mul long selusien onen Ahi ka rolong kattei, kei suval meatin koa va les niniven en kilas tai.

✡ **1:12:** 1Kor 9:25; 2Tim 4:8; 1Pit 5:4; Rev 2:10 ✡ **1:17:** Mat 7:11 ✡ **1:18:** Sion 1:13; 1Pit 1:23 ✡ **1:19:** Ekl 7:9 ✡ **1:21:** Kol 3:8; 1Pit 2:1 ✡ **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13

24 Ka navong muris va, en vobongen ris veinan varei.

25 Ka kami mivi koakeil milei kilea mengkatien onen Ahi koa mal revi, koa kilea vakulat kami ran vurohien onen Ahi va kat tisaen. Ka mihendem kati keke mihoum housil asa koa Ahi mul viteni. Hemukonek, tokolkatien onen Ahi hel en moulien onami. ✡

26 Munak mivit mivi meatin keil koa mimul mimusil revi sakien ten demkatien en meten Ahi, ka mirlei kat revitei selusien onami, mimul miluvos kami eris ka demkatien onami rovitei anatin. ✡

27 Vati sakien keil ten demkatien koa tahos imok ka muto en meten Ahi amukok: mimul mulei kat revi timaru keil ka vatina keil koa amul avisu en avong takeih en moulien one, ka minamaentei moulien onami namai nahilehilu natal min tisaen keil ten out netan.

2

Selkatien keke Kristin keil analei kantei meatin tai nali meatin sav

1 Tuak ka ahinkuli keil, munak demkatien onami mul en Iesu Kristo koa isen hetetamen imok mulin eis sav keil, minoumontei nateisav min vati meatin tai nali vati meatin sav keil.

2 Sakini, vahesa meatin elu lumai en lahruaien onami, tai koa tounah onen houlu koa musin tahos ka mosan eni en ring koa gol, ka tai koa tounah onen tovuol koa musin en musi eisin enges. ✡

3 Ka vahit mivalei kilea kei koa musin tahos mivahit, “Amai mau, kitondan en more out tatondanien ekek.” Ka vahit mivahiteni min kei koa musin en musi eisin mivahit, “!Kiha, kitoseh!” vuo, “!Amai! !Kitondan en atan keiva!”

4 Munak mimul mimumon vati sakien enek, rie lati keke rendemien onami vilelau en tisaen. Rendemien onami tisa veni mirie lati keke milei kan meatin keil mivit tei en keil atahos imok amuli teisav en keil.

5 !Tuak ka ahinkuli keil, mihesan ralingomi! ? Mukave? ?Mirkileatei keke Ahi mul lei kan koakeil tounah one tovuol en out netan keke avilelau en demkatien? Ka vat kati keke avahi avat keil avalosil kat tounah keil koa amul en hen. ✡

6 ? Vensa varei mimul mimundem maen koakeil tounah one tovuol? Veni koakeil tounah one houlu varei amul asak purun kami. Keil varei amul aleh kami miva en kot.

7 Ka keil varei amul asan selusien tatisa va kat more eis onen Iesu, kei koa milingi mai vi Asuv onami.

8 Tahosis keke mimusil kat mengkatien onen kei koa vi asuv houlu orer anatin koa viteni en Tus Votut vit, *“Envatien onami hel en meatin sav keil hesuval koa kami emi vat kami eris.” Levitikas 19:18*

9 Ka munak milei kan vati meatin keil mivit atahos imok amuli vati meatin

✡ **1:25:** Rom 8:2; Kal 6:2; Tiem 2:12; 1Pit 2:16; Sion 13:17 ✡ **1:26:** Sam 34:13; 39:1; 141:3 ✡ **2:2:** Siob 34:19; Umen 10:34; Tiem 2:9 ✡ **2:5:** 1Kor 1:26-28

sav keil, koanek vi tisaen va kat usite onami. Mukonek, mengkatien onen Ahi vit mimul mirali vas mengkatien onen. ✡

10 Veni, avaseini mimusil katiat mengkatien keil vasi onen Ahi, munak mirali vas tanges, mimumon tisaen en meten Ahi suval mirali vas mengkatien keil vasi. ✡

11 Musil rendemien koanek, Ahi meng kati vit, *"Minakurtei ahin vuo meatin onen hanu sav." Eksodas 20:14*✡ Ka meng kati emun vit, *"Minouastei meatin namat." Eksodas 20:13*✡ Ka munak mirkurtei ason meatin sav ka mimu vini meatin tai, mirali vas mengkatien onen Ahi varei.

12 Sakini, veni mikilea keke mengkatien onen Ahi kilea vasakin kami mimaluv ran vurohien onen Ahi va kat tisaen, selusien ka sakien onami min mesav keil usil mengkatien ten envatien. ✡

13 Veni meatin koa rorie lattei envatien min mesav keil, kei hervotintei envatien en avong ten Mari Kot onen Ahi. Ka kei koa mul rie lat envatien min mesav keil, kei hehotin envatien onen Ahi en avong helomal en meten en avong enek. ✡

Koakeil demkatien one anatin arie lati ka en sakien tetahos one

14 ?Tuak ka ahinkuli keil, asa varei tahos min meatin tai koa vit demkatien onen mul, ka sakien tetahos keil tovuol en moulien onen? ? Mukave, vati demkatien koanek kilea voutut moulien onen? !Vuo, sakras! ✡

15 Vahit tuomi vuo ahinami en demkatien mul koa eisin onen tovuol vuo anien ae rovinvintei.

16 Ka munak mivitenis mivit, "Kika en tomat. Avem hetin ka kianian revi," ka mirkatauntei, demkatien onami vi heisav enges.

17 Sakini, milesi keke demkatien koa sakien tetahos keil armusiltei vi heisavos. Anatin, vati demkatien enek mat. ✡

18 Ka vahit meatin etai vahiteni minau vahit, "Tei en meatin keil akur demkatien enges, ka teisav en keil akur demkatien ral min sakien tetahos keil emun." Ka rendemien onen meatin koanek romaltei. Meatin tovuol vatie lat anatinien ten demkatien onen munak sakien tetahos keil teni tovuol. Ka inau nakilea matie lat anatinien ten demkatien onak vaka en sakien tetahos keil onak.

19 ? Anatin keke kokur anatin eni keke Ahi kei tanges? Koanek tahos, ka kindem kilea keke ninin tisa keil emun akur anatin eni, ka ametau ka amaleilei houlu ven mahien koa hemai ven keil. ✡

20 Komul korie lati keke vatum tovuol. Inau nihit kilea minuk keke demkatien koa sakien tetahos teni tovuol vi heisavos.

21 Mihendem usil Ebraham, vati avu orer telamu.

✡ **2:9:** Dut 1:17 ✡ **2:10:** Mat 5:19 ✡ **2:11:** Dut 5:18; Mat 5:27; 19:18; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9 ✡ **2:11:** Dut 5:17; Mat 5:21; Mak 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9 ✡ **2:12:** Rom 8:2; Kal 6:2; Tiem 1:25; 1Pit 2:16 ✡ **2:13:** Mat 5:7; 18:32-35 ✡ **2:14:** Mat 7:21 ✡ **2:17:** Tiem 2:20,26 ✡ **2:19:** Dut 6:4; Mat 8:29; Mak 1:24; 5:7; Luk 4:34

Kei mai mal en meten Ahi ka en sakien tetahos keil onen. Veni navong Ahi visi, kei ling natnali Aesak en ahor ten sanien votut tai keke vou vini. ✡
22 Ekek, milei kilea keke demkatien onen Ebraham mum vituai ral min sakien tetahos keil onen. Anatin, ka en sakien tetahos keil onen, Ebraham rie lati keke demkatien onen mal ka anatin. ✡
23 Koanek sakin selusien ten Tus Votut mai vi anatin koa viteni vit, *"Ebraham ling demkatien onen en hatkatien onen Ahi. Ka ven koanek, Ahi viteni keke Ebraham mal en meten."* *Senesis 15:6*✡ Sakini, avise Ebraham en time tahos onen Ahi.
24 Mukonek, milei kilea keke meatin mai mal en meten Ahi ka en sakien tetahos keil onen, ka roviteis ven demkatien onen enges.
25 Musil vati sakien enek, Rehab koa vi ahin tai ten sise, kei mun mai mal en meten Ahi ka en sakien tetahos koa kei mumoni. Veni kei mumoni mal navong kur revi meatin taleisuaien elu ten out Isrel, ka sila keilu lulohosai en sise sav luva. ✡
26 Mikilea keke munak ninin onen meatin tai va rani, aven mun mat. Musil vati sakien enek, munak sakien tetahos keil onen meatin tai tovuol, demkatien onen emun mat.✡

3

Selkatien keke rehelei kat revi selusien orer

1 Tuak ka ahinkuli keil, hervitei ir vasi koa rehemai rehehi tiser keil ten Sios. Veni Ahi helei rahit usite onen tiser keil hekeih imok heli usite onen meatin sav keil.
2 Anatin keke ir vasi romusavoi en sakien keil orer. Munak meatin tai mul koa romusavoitei en selusien onen, mul rie lati keke kei matu ka sakien sav keil onen mal vasi. Ka vati meatin enek kilea mun valei kat revi sakien keil vasi ten aven.
3 Mihendem usil koakeil amuloh en hos keil. Navong aling titi aean tai va en ongon hos, akilea avasakin hos enek vousil rendemien one ka valong kat keil. 4 Ka mihendem emun usil sakien onen koakeil amuloh en selsip tai. Avaseini keke selsip enek marite, ka muloh en eang koa keih, vatihos ten selsip enek kilea vahilesi vatal stia tai koa havivis keke vasakini vousil rendemien onen.
5 En vati sakien enek, ongor emun havivis, ka kilea vahasi kei usil tounah keil koa marmarite.

Mihendem vis sakien ten ahang. Avaseini keke nehi ahang havivis, ka kilea vaan rekou en mari eivorohus.
6 Ongor suval ahang. Vi hati aver tai koa havivis, ka mul mumon tisaen keil vasi ten out netan, ka mul sakin aver vasi mai tisaso en meten Ahi. Anatin, ongor mul leh ahang ten Vulvul koa sakras vavus mai ka mul

✡ **2:21:** Sen 22:9,12 ✡ **2:22:** Hib 11:17 ✡ **2:23:** Rom 4:3,9,22; Kal 3:6; 2Kron 20:7; Aes 41:8 ✡ **2:25:** Sos 2:4,15; 6:17; Hib 11:31 ✡ **2:26:** Tiem 2:17,20 ✡ **3:6:** Mat 12:36-37; 15:11,18,19

kan rekou en tounah vasi en moulien orer. ✡

7 Mihendem emun usil tounah vasi keil koa amoul en atan, en teilang, ka en atas. Keil vasi, meatin keil akilea avasakin keil avamah ka avalong kat keil, ka amul amumoni tuai.

8 Ka, en usite ten ongon meatin keil, meatin tovuol vailea voumoni vamah. Anatin, ongor vilelau en tisaen koa romul ropurun mesav keil eni vasuval ongon tetal tatisa tai koa mul rili vini meatin keil. ✡

9 Ral min ongor, rovati lat isen Ahi Asuv koa vi Tamer. Ka ral min ongor emun, romusili meatin keil koa Ahi mumon keil akur suvalien onen. ✡

10 Sakini, roles sakien enek en moulien orer keke ka en ongon meatin tas, selusien ten masmasien ka sisilien emun, keilu vasi lukistal luka ien. !Tuak ka ahinkuli keil, romaltei keke rovoumoni vamukonek!

11 ?Mimundemi mivit atas koa kon ral min oai koa kas lukila luvakistal luvaka en vulite tanges?

12 ?Vuo mimundemi keke vati fik kilea vason hei olip vuo hei grep? !Vuo, sakras! Ka meterumrum ten atas sakras vasan oai tamunien. Sakini, tuak ka ahinkuli keil, selusien koa hekistal ran ongor hetahos enges.

Selkatien keke moulien orer housil meteisauen koa ka ven Ahi

13 ?Isei en kami mundemi vit kei vilelau en meteisauen ka kilea tounah? Munak mukonek, hetie lati en moulien onen hetal min sakien tetahos keil koa mumoni ral min rendemien koa mul netan koa musil meteisauen.

14 Ka munak mirendem tisa houlu usil meatin sav veni tounah one tahos imok mulin tounah keil onami, ka munak emi vati mival nesa mivali keil, kami minahasitei kami minahit mikur meteisauen koa ka ven Ahi tuai. Veni sakien onami rie lati keke rovitei anatin.

15 Vati rendemien tisa keil enek rokatei en out nesa. Vati rendemien enek vi ten out netan enges ka musil rendemien onen meatin keil enges koa ka ven Temat varei. ✡

16 Koanek anatin veni navong meatin keil arendem tisa en meatin sav veni tounah onen tahos imok mulin tounah keil one, ka munak e vati keke aval nesa avali keil, romul roles rea keil houlu ka vati sakien tatisa sav keil emun koa atisaso.

17 Ka sakien onen meatin koa kur vati meteisauen koa ka ven Ahi ten out nesa teisav. Mulamu, sakien onen mutolas, ka tomat ka merauen mul ien. En mahis meatin sav ka mumoni tahos min keil. Lisenges, mul long revi rendemien onen mesav keil, ka mumoni tahos min vati meatin savsav keil. Kei sakras voumon tounah vousil rendemien taluvosien.

18 Ka navong meatin ten tomat mul luh kat uti sakien tetahos keil, kei helah aneite

✡ **3:8:** Sam 140:3; Rom 3:13 ✡ **3:9:** Sen 1:26,27; 1Kor 11:7 ✡ **3:15:** Tiem 1:5,17 ✡ **3:18:** Aes 32:17; Hib 12:11; Mat 5:9

teni koa hehi maluen en moulien onen.✡

4

Selkatien keke Kristin keil analah ruaitei natal koakeil amumon sakien keil ten out netan

1 Nalonge keke kami mivae ka misel kutut kat kami. ?Sakien koanik ka kave? Sakien ten rea koanek mul ka ven tounah tisa keil koa emi vati koa mul vae ral min demkatien onami ka avemi. ✡

2 Emi vat tounah keil onen mesav keil koa onami tovuol, sakini mimumon sise keke mivou vini keil veni. Anatin, miling rendemien onami en etai tounah, ka milesi keke misakras mivalahi. Sakini, mivae ka misel kutut veni. Ka mirlahtei veni mirvistei Ahi.

3 Ka navong mivis veni, mirkurtei. Ka mirkurtei veni emi vati mivakuri keke vasakin kami enges mivalonge vatahos eni.

4 Sakien onami suval sakien onen ahin tai koa lokovein meatin kati onen keke vato vituai vatal min meatin sav tai. Veni navong emi vat tounah keil ten out netan, mimul mirie lati keke milokovein Ahi. Sakini, koakeil e vati avaling envatien one en tounah keil ten out netan, keil avi vativieh ral min Ahi. ✡

5 Tus Votut onen Ahi viteni keke Ahi mumon ninin meatin keil ka lingi mul en meatin keil. ?Ka mukave? ?Mimundemi mivit selusien onen Ahi vi heisavos navong viteni keke Ahi en vati mok ninin orer hehi anatin mini? ✡

6 Ka more envatien koa Ahi mul rie lati min ir marite mok, suval koa Tus Votut viteni vit,

"Ahi sesein koakeil amul avasi keil
ka mul rie lat more envatien onen min koakeil rendemien one mul netan." *Proveb 3:34*✡

7 Sakini, veni koanik anatin, miheling rendemien onami hel netan keke mihoum housil rendemien onen Ahi. Mihesesein rendemien onen Temat. Munak mimumoni, kei helohosai ran kami heha. ✡

8 Anatin, mihemai vesesal ven Ahi, ka kei hemai vesesal ven kami. Kami koa mivilelau en tisaen, mihemotein moulien onami. Kami koa rendemien onami elu, mihesak motein tinomi. ✡

9 Mihelonge hetisa ven tisaen onami, mihetang ka mihouai veni. Hiteaien onami ven sakien tisa keil hehiles hemai hehi tangien. Sien koa mikur en sakkalkalien keil onami, mihehiles rani ka mihelonge hetisa suk.

10 Ka munak miling rendemien onami mul netan en meten Ahi, kei hehati lat kami mihehina nesa. ✡

Selkatien keke Kristin keil anaselus karentei mesav keil ka anavuttei keil en selusien one

11 Tuak ka ahinkuli keil, minaselustei natisa min tuomi keil. Veni munak

✡ **4:1:** Rom 7:23; 1Pit 2:11 ✡ **4:4:** Rom 8:7; 1Sion 2:15 ✡ **4:5:** Eks 20:5 ✡ **4:6:** Mat 23:12; 1Pit 5:5 ✡ **4:7:** Efes 6:12; 1Pit 5:8-9 ✡ **4:8:** Sak 1:3; Mal 3:7; Aes 1:16 ✡ **4:10:** Siob 5:11; 1Pit 5:6

miselus karen mesav tai, mirie lati keke mimul milei rahit usite onen. Ka mukonek, suval koa miselus tisa va kat mengkatien onen Ahi ka milei rahiti mivit tisa. Ka munak milei rahit mengkatien onen Ahi mivit tisa, mimul mirie lati keke emi rovattei mivousili ka mivit mimuli ka mivinvin keke mivalei rahiti.

12 Ahi enges kilea vasan mengkatien keil, ka kei enges kilea valei rahit usite ten tounah vasi. Mul en kei enges keke voutut moulien onen meatin keil, vuo vasakini vavuol rani. ? Sakini, anatin mivinvin keke mivalei rahit usite onen tuomi keil? ! Vuo, mirvinvintei! ✡

13 Mihetaengonau, kami koa miviteni mivit, “Kosa vuo visuvong, niha en taon. En out enek, nito sua tai ka nihotin umen. Hesakini, niso ruain mani onak hehi houlu.” ✡

14 Kami minavuttei kami namukonek, veni mirkileatei asa koa hekistal visuvong. ? Moulien onami vi asa? Moulien onami suval eas koa kistal ten avong havivis, evus, va vuol.

15 Hetahos imok keke mihehiteni mihehit, “Munak Ahi en hehati, nimoul nito ka nakilea numon tounah keil enek.” ✡

16 Ka kosa ke, miling rendemien onami nesa ka mivut kami. Ka selusien koa mivut kami eni tisa.

17 Sakini, munak mikilea asa koa tahos keke mivoumoni ka mirmumontei, kami mimumon tisaen keinek.✡

5

Selkatien min koakeil tounah one houlu ka apurun mesav keil

1 Mihetaengonau, kami keil tounah onami houlu. Hetahos imok keke miheis ka mihetang ven mari mahien keil koa hemai en kami. ✡

2 Tounah keil koa kami miso ruaini avi houlu, amul avole, ka kakoros keil amul akat lin eisin keil onami. ✡

3 Mani onami keil koa miso ruaini, rosta mul puruni. Ka rosta enek hetie lati keke mivi metenan. Mahien koa mihekuri heat ris kami hesuval ahang veni miso ruain tounah keil onami avi houlu, ka avong enek vi Avong Ekor keil. ✡

4 Mivis meatin keil avamai avoum en ah osami keil ka amum vasi umen one tuai. Evus, mirsantei ui umen teni min keil. Ka amul avisohiso ven mahien one. Ka tangien onen koakeil amum en ah osami keil vina nesa rokol ralingen Iahova, Asuv Houlu ten out nesa. ✡

5 En out netan enek, kami miles tahosien houlu ka mivilelau en tounah vasi koa sakin kami milonge tahos eni. Kami misuval buluk keil koa akanian revi umai avinvin avalamun keil avaha keke avou vini keil. ✡

6 Ahi hesan mahien min kami veni mileh meatin keil

✡ **4:12:** Rom 2:1; 14:4 ✡ **4:13:** Pro 27:1; Luk 12:18-20 ✡ **4:15:** Umen 18:21 ✡ **4:17:** Luk 12:47 ✡ **5:1:** Luk 6:24 ✡ **5:2:** Mat 6:19 ✡ **5:3:** Sam 21:9 ✡ **5:4:** Lev 19:13; Dut 24:14-15; Mal 3:5; Sen 4:10; Sam 18:6; Aes 5:9 ✡ **5:5:** Ser 12:3; 25:34

uva en kot koa usite one mal en meten Ahi, ka arsak vistei keke avating koe usite one. Kami misan selusien va kat keil, ka mimaeni keke asan matien min keil en kot. Ven koanek, ara one mul en hemi.

Selkatien keke Kristin keil ikur rendemien koa taveah

7 Tuak ka ahinkuli keil, anatin keke Asuv Iesu hemai ris. Sakini, mihoumon rendemien onami hetaveah. Mihesuval meatin tai ten ah koa rendemien onen taveah. Veni navong luh tounah keil osen evus, mul rosini ral min rendemien koa taveah va vio … ous mus, meteiai mukan, ka katau suk, lesi keke anien tetahos keil houlu amul amoul en ah osen. ✡

8 En vati sakien enek, rendemien onami hetaveah. Rendemien onami namottei veni amairisien onen Asuv mai vesesal. ✡

9 Tuak ka ahinkuli keil, minasel kutut kattei kami keke minasakin Ahi namai nalei rahit usite onami. ?Mirkileatei? Kei koa mul mai keke valei rahit usite onen meatin keil mul vesesal. ✡

10 Kami mihendem usil sakien tahos onen provet keil telamu koa aselus min meatin keil en isen Ahi Asuv. Keil akur mahien keil en hen mesav keil ral min rendemien koa taveah.

11 Ka roles sakien one tahos, veni roviteni keke tokolkatien onen Ahi mul en koakeil amulomal keih ka taveah. Mimundem usil Siob koa mulomal keih ka taveah navong visu en avong takeih keil, ka mukave Ahi sakin tahosien mai kistal eni. Anatin, Ahi vilelau en enmahisien ka more envatien. ✡

12 Ka tuak ka ahinkuli keil, selkatien koa mariso ekek, minasuv kattei selusien onami natal isen tounah ten out nesa vuo tounah ten out netan. Sakini, navong miviten "Anatin," hehi anatin enges. Ka navong miviten "Vuo," hehi vuo enges. Veni munak misuv kat selusien onami en etai mun tounah, Ahi helei rahit selusien onami. ✡

Sakien ten hisien en moulien onen Kristin keil

13 ?Mukave? ?Isei en kami longe tisa? Tahos keke hehis. ?Isei en kami longe tahos? Tahos keke hesau masmas Ahi veni.

14 ?Isei en kami mesai? Tahos keke hehis elda keil imai ihis veni ka iling oel eni en isen Asuv. ✡

15 Umoni hemukonek veni hisien koa asani ral min demkatien kilea vakataun koakeil amesai. Anatin, Ahi hetali lat keil ran mesaien one. Ka munak meatin mesai ven tisaen onen, Ahi houmon methos onen hetal mini. ✡

16 Sakini, navong mimumon tisaen, tahos keke mihit lat tisaen onami min tuomi sav emun. Mihehis keke Ahi hetali lat kami ran mesaien keil onami. Veni keihoen mul en hisien onen meatin koa moulien onen mal en meten Ahi, ka hisien onen hekur heite.

✡ **5:7:** Dut 11:14; Ser 5:24; Soel 2:23 ✡ **5:8:** Rom 13:11-12; Hib 10:25; 1Pit 4:7 ✡ **5:9:** Mat 24:33 ✡ **5:11:** Dan 12:12; Eks 34:6; Sam 103:8; 111:4 ✡ **5:12:** Mat 5:34-37 ✡ **5:14:** Mak 6:13 ✡ **5:15:** Mak 16:18

17 Mihendem usil provet Ilaetsa koa vi meatin suval ir netin. Kei vis keih keke ous hermustei, ka ous tovuol en atan ten kantri enek sua etel ka hap teni (3½). ✡
18 Ka navong vis eris ven ous, ous mus ka en teilang ka kas revi atan ten kantri koanek ka sakin tounah keil teni avitehiteh, amoul ka ason heite ka aneite. ✡
19 Tuak ka ahinkuli keil, munak tei en kami lei ras sise ten anatinien koa mul ien, kami mihesak visi mi-valamuni keke vousil risi. ✡
20 Mihendem kilea keke koakeil vasi akilea avahiles meatin tai koa mul musil sise koa kalkali ten tisaen, amul amutut ninin meatin enek ran matien, ka asakin Ahi herleletei mun hetisa heha kat tisaen keil onen.

✡ **5:17:** 1Ki 17:1; Luk 4:25 ✡ **5:18:** 1Ki 18:42-45 ✡ **5:19:** Pro 10:12; 1Pit 4:8

Selusien koa helamu ten 1 Pita

? Isei mutis selusien koanik?

Pita koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo mutis leta koanek✡ en sua 63 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Navong Iesu vise rohtoh en Pita, kei vi meatin talah mesauien ral min tunali koa Andru,✡ ka Iesu viles keilu lumai luvi meatin keil onen. Navong Iesu vesesal valokovein out netan, kei ling Pita vi houlu en eiloheh sav keil.✡ En tus ten 'Umen onen eiloheh keil,' houlu en selusien ten sapta 1-12 mul vit usil tounah koa Pita mumoni. Vesesal en keite ten moulien onen, Pita va en mari taon ten out Rom (koa vise suaini en Babilon) ka lesi keke, en out vasi, Kristin keil avotini keih veni akur sakvisien en hen kavmen, en hen me-Isrel sav keil koa asesein Iesu, ka en hen tiser taluvosien keil koa amul avisein keil en tounah houlu koa rovitei anatin. Sakini, Pita mutis leta koanik vahati lat rendemien onen Kristin keil.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pita mutis selusien koanek va min me-Isrel keil koa aling demkatien one en Iesu Kristo. Ka navong sakvisien keil mai keih imok en out Serusalem, houlu en Kristin keil alokovein out Serusalem ka uva suk en out savsav keil. Ka en out vasi koa uva ien, akur more long-longien usil Iesu Kristo ka meatin sav keil emun umai aling demkatien one en Iesu Kristo.

? Pita mutis selusien koanik vensa?

Pita en vati vasel kat Kristin keil availea keke Ahi rie lat keil avahi onen – Ahi rie lat Kristin keil avahi Eim Votut onen,✡ avahi pris keil onen,✡ ka avahi horetan ten kantri koa vi votut onen.✡ Ven koanek, aro en out netan suval avahi heou keil.✡

Pita en vati vasel kat Kristin keil avahouhou min avat keil one en out netan – Pita kilea keke Kristin keil houlu amul avotini keih en hen koakeil ten kavmen. Ka avaseini, Pita sel kat Kristin keil keke ihouhou min keil.✡

Pita en vati vasel kat Kristin keil avahouhou min keil eris – Pita sel kat slev keil um housil rendemien onen masta keil one,✡ ahin keil ihouhou min meatin keil one,✡ ka meahos keil ihouhou min ahin keil one.✡

Pita en vati vasel kat Kristin keil avahikiti avoum vatahos – Avaseini keke amul akur mahien keil, Kristin keil umon tounah vasi hetal min rendemien koa heha netan✡ ka anasa kestei sakien keil koa tisa.✡ Veni mal keke meatin keil onen Kristo ikur mahien ven demkatien navong amum

✡ :: 1Pit 1:1 ✡ :: Mak 1:17 ✡ :: Sion 21:22 ✡ :: 1Pit 2:4 ✡ :: 1Pit 2:5,9 ✡ :: 1Pit 2:9,11 ✡ :: 1Pit 2:11 ✡ :: 1Pit 2:13-17 ✡ :: 1Pit 2:18-20 ✡ :: 1Pit 3:1-6 ✡ :: 1Pit 3:7 ✡ :: 1Pit 3:8 ✡ :: 1Pit 3:9 ✡ :: 1Pit 4:12-17

mal veni kei varei kur mahien.✡

Pita en vati vasel kat koakeil ten sios ava-houhou revi min elda keil one – Pita sel kat elda keil keke ilosil kat revi meatin keil onen Ahi,✡ ka sel kat Kristin keil ilong kat elda keil one ten sios.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 1 Pita 4:12-13

Tuak onak eli keil en demkatien, minatiman-intei en mahien takeih keil koa mimul mikuri keke vasak vis kami. Minandemtei minahit tounah keil enek irmaitei en kami. Vuo, kosa mihehilelau en sien veni mimul en vati sise ten mahien koa Iesu emun mul ien. Ka en keite ten sise koanik, en avong Iesu hehothot en hetetamenien onen, kami mihehilelau hehi houlu mun en sien.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Ahi rie lat vangi meatin keil avahi onen keke avahi votut. (1:1–2:10)
2. Kristin keil ihouhou min meatin sav keil hetal min rendemien koa heha netan. (2:11–3:7)
3. Avaseini mahien keil koa akuri, Kristin keil ilomal hekeih navong amundem kat Iesu koa kur mahien ven keil. (3:8–4:19)
4. Kristin keil ihouhou min koakeil ten sios veni akilea keke Iesu hemai ris. (5:1-14)

Hitkileaen onen Pita usil leta koanik

1 Inau Pita, eiloheh onen Iesu Kristo. ✡

Namul namutis leta koanik va min kami, Kristin keil koa miro en provins keil ten out Pontas, Kalesia, Kapadosia, Esia, ka Bitinia. Ahi rie lat kami mivi onen, ka kosa, miro rasil en out netan suval heou keil.*

2 Ahi Tamer rie lat kami veni, en avong telamu, kei kilea en kami ka mum revi tounah vasi musil rendemien onen. Sakini, Ninin onen mumon kami mivi votut keke mivalong kat Iesu Kristo ka keke ran vasakin kami mivatolas ran tisaen keil onami. ✡

Navis Ahi hesakin moulien onami hehilelau en more en-vatien ka tomat onen.

Rehemasmas Ahi veni kei mumon sise keke voutut ir

3 ! Rehesan masmasien hehina min kei koa vi Ahi ka Tata onen Iesu Kristo koa vi Asuv orer! Ven enmahisien onen mariso, Ahi sakin ir rovi heite hau koa rovi titan kati, ka rehendesini keke rehemoul eris ran matien ka rehekur moulien ten lisenges veni rokapil ral min Iesu koa moul eris ran matien. ✡

4 Ka rokilea revi emun keke rehekur tounah keil tetahos koa Ahi ling revi mules hehi onen meatin keil onen. Kei ling revi keil amules en out nesa keke asakras avamande, asakras avatisa, ka asakras avamatu.

✡ **::** 1Pit 5:1-4 ✡ **::** 1Pit 5:5 ✡ **1:1:** Tiem 1:1 * **1:1:** Avise Kristin keil en 'heou' veni vulie kati vi out nesa. Les visi en Umen 8:1,4; 11:19. ✡ **1:2:** Rom 8:29; 2Tes 2:13; Hib 12:24 ✡ **1:3:** 2Kor 1:3

5 Tounah keil enek avi onami koa Ahi mul ring koe kami ral min keihoen onen. Kei mul ring koe kami ral min demkatien onami hetokol keite ten tounah vasi koa hehothot en keite ten sise ten mututien koa kei ling kati. ✡

6 Sakini mikilea mihesi kami hehi houlu mok ven tounah keil enek vi anatin, avaseini keke, kosa, mikur mahien keil ten avong havivis en sakvisien tateisav keil koa amul akistal ven kami. ✡

7 Sakvisien keil enek mul mai vatie lati keke demkatien onami vi anatin. Demkatien onami suval gol koa alingi en ahang van moteini vatolas ran tisaen teni keke mai vi gol anatin. Ka demkatien onami tahos imok mulin gol koa kilea vatisa. Ka munak ihotini keke demkatien onami hehi anatin, Ahi hesan masmasien, hetetamenien ka houhouen min kami en avong koa Iesu Kristo hemai hekistal eni. ✡

8 Avaseini mirlestei veah, emi vat Iesu Kristo. Anatin, avaseini mirlestei kei en avong kosa, kami mimul mikur anatin eni. Sakini, mivilelau en mari sien teni koa selusien enges rovinvintei vahiteni. ✡

9 Ka mimul mikur heite ten demkatien onami koa mirosini mivakuri, koa vi mututien ten moulien onami. ✡

10 Sise ten mututien koanik, provet keil telamu e vati mok availea. Sakini avuli tus houlu ka alekat revin rendemien keil keke availeile eni. Ka keil avit leini usil more envatien koa Ahi hetie lati min kami. ✡

11 En avong koanik, Ninin onen Kristo sien keil ka sakin keil avitehiten usil mahien keil koa Kristo hekuri, ka hetetamenien koa hekuri hekatau eni. Keil asak avahotin avong hekistal ien ka hemukave hemai. ✡

12 Ahi vothot eni min provet keil keke selusien keil one rovitei ten avong one, vuo, vi ten avong orer. Anatin, asa koa keil vit leini mulamu, kosa, meatin keil avitehiteni navong aviten more longlongien min kami en keihoen koa ka ven Ninin Votut koa Ahi ten out nesa sila ven kami. Anatin eli, tounah keil koa mimul milesi mai kistal kosa, angelo keil emun asi keil houlu mok keke avatapehai avalesi vakistal. ✡

Sakien orer hetolas veni Ahi vul lat ir ral min ran Iesu Kristo

13 Sakini, veni mimul mikur mututien onami tuai, mihesak mesein rendemien onami houm: rendemien onami heilea revi lises ka miheling desien onami hevus varei en tokolkatien koa Ahi hesani min kami navong Iesu Kristo hemai ris hekistal ien. ✡

✡ **1:5:** Sion 10:28; 17:11 ✡ **1:6:** Tiem 1:2 ✡ **1:7:** Siob 23:10; Sam 66:10; Pro 17:3; Tiem 1:3; Aes 48:10; Sak 13:9; Mal 3:3; 1Kor 3:13 ✡ **1:8:** Sion 20:29; 2Kor 5:7 ✡ **1:9:** Rom 6:22 ✡ **1:10:** Mat 13:17; Luk 10:24 ✡ **1:11:** Sam 22; Aes 53; Luk 24:26 ✡ **1:12:** Efes 3:10 ✡ **1:13:** Luk 12:35; Efes 6:14

14 Mihelong kat Ahi hesuval more titiali keil along kat ren tame keil. Minoumontei mun sakien tatisa keil koa mimumoni mulamu en avong koa mirkurtei veah ileilien usil Iesu Kristo. ✡
15 Sakien onami heteisav, kami mihehi votut en tounah vasi mimumoni. Anatin, mihehi votut veni Ahi koa vise kami mivi onen, kei vi votut.
16 Koanik anatin, veni Tus Votut viteni vit, *"Mihehi votut veni inau navi votut." Levitikas 19:2* ✡
17 Ahi, koa mivise en Tata navong mivis mini, kei rolestei meatin tai mulin meatin sav, ka mul lei rahit usite onen meatin vasi keil musil asa amumoni. Mukonek, mihouhou mini ral min moulien onami en avong vasi koa miro suval heou en out netan. ✡
18 Anatin, mihehouhou min Ahi ral min moulien vasi onami veni mikilea tuai mormore tounah koa Ahi sani keke vahul lat moulien onami. Mulamu, mimusil kat sakien keil onen avu onami keil koa avi heisav enges, ka Ahi vul lat kami mimaluv ran sakien heisav keil enek. Ka rovul lattei kami en tounah koa kilea vatisa, vasuval silva vuo gol.
19 Vuo, Ahi vul lat kami en tounah koa moreite mok mulin tounah vasi keil en out netan. Kei vul lat kami en ran Iesu Kristo, koa mat suval sipsip ten sanien votut koa mesaien vuo tisaen tovuol ien.† ✡
20 En avong telamu, navong Ahi romumontei veah out netan, kei rie lat Iesu tuai keke hesa lat moulien onen. Ka kosa, vesesal en keite ten tounah vasi, Ahi vothot eni keke vahinat kami. ✡
21 Iesu mai vi sise keke mivakur anatin en Ahi koa rali lati ran matien ka san hetetamenien mini. Ven koanik, miling demkatien ka desien onami keih en Ahi. ✡
22 Navong milong kat anatinien onen Ahi, misakin kami mimuto ran sakien tatisaso keil onami. Ka ven koanik, emi vat tuomi keil en demkatien ral min envatien tai koa vi anatin. Sakini, ral min moulien vasi keil onami, mihehikit sakien koa emi hehathat kami eni. ✡
23 Mihoumoni hemukonek, veni mikur moulien hau koa tateisav en moulien koa mikuri en tata vuo mama keil onami ten out netan koa akilea avamat. Vuo, moulien hau enek ka en selusien onen Ahi koa moul lisenges ka sakras vavuol. ✡
24 Koanik suval asa koa Tus Votut mul viteni vit,

"Meatin keil vasi ten out netan akilea avamat avasuval oumunai.
Tahosien vasi keil one avi ten avong havivis su-

✡ **1:14:** Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18 ✡ **1:16:** Lev 11:44,45; 20:7 ✡ **1:17:** Sam 89:26; Aes 64:8; Ser 3:19; Mat 6:9; Luk 11:2; 2Kron 19:7; Umen 10:34; Rom 2:11; Kal 2:6; Efes 6:9; Kol 3:25; Sam 28:4; 62:12; Pro 24:12; Aes 59:18; Ser 17:10; Rom 2:6; 1Kor 3:8; 2Kor 11:5; 2Tim 4:14; Rev 2:23; 18:6; 20:13-14; 22:12 † **1:19:** Sipsip ten sanien votut, tounah tovuol vakula (Eks 12:5). ✡ **1:19:** Umen 20:28; Hib 9:12; 1Pit 1:2 ✡ **1:20:** Umen 2:23; Efes 1:4 ✡ **1:21:** Sion 14:6; Rom 5:1-2; 4:24; 10:9 ✡ **1:22:** Sion 13:34; Rom 12:10 ✡ **1:23:** Sion 1:13; Hib 4:12; Dan 6:26

val hungevai keil ten eivorohus.
Anatin, oumunai mul mukou ka hungevai keil umotmot,
25 *ka selusien onen Ahi Asuv hel lises ka lisenges."* *Aesea 40:6-8*✡
Selusien koanik vi more lonlongien koa avitehiteni min kami.

2

Ahi mul mumon ir romai rovi vangi meatin votut tai

1 Veni Ahi sakin kami mivi heite hau ka en selusien onen, minoumontei mun sakien tatisa keilek: vurohien, sakluvosien, hieluien, karien, ka sakien koa mimutolas enges en hilivemi. ✡

2 Sakien onami heteisav hesuval tivava hau keil koa e vati avasusu en more anien kati ae. En vati sakien koanik, veni Ahi mutut kami tuai, emi hehati mok mivakur tamun en anatinien onen koa hesakin demkatien onami hemoul hemai hematu revi. ✡

3 Mihoumoni hemukonek veni *"mikat visi tuai en moulien onami keke Ahi Asuv tahos imok."* *Sam keil 34:8*

4 Amai vesesal ven Asuv Iesu, koa suval vatiai* tai koa mul moul. Meatin houlu alei seseini avit rotahostei, ka Ahi lesi tahos imok ka rie lati vi vatiseng ten Eim Votut onen. ✡

5 Ka kosa, Ahi en vati voumon Eim Votut onen en moulien onami keke Ninin onen vato ien. Sakini, mihemaen moulien onami mini keke mimai misuval pos keil teni koa mul moul. Ka en Eim Votut ten demkatien enek, mihoum min Ahi hesuval pris keil onen koa mihesan sanien votut eni. Ven asa koa Iesu Kristo mumoni ven ir, Ahi si kei ven sanien votut keil enek ten demkatien onami koa vi sakien tetahos keil onami. ✡

6 Koanik suval asa koa Ahi vit usili en Tus Votut vit,
"Milesi, inau naling pos tai en out Serusalem,
kei narie lati keke hemai hehi more vatiseng ten Eim onak.
Ka meatin vasi keil koa aling desien one eni,
asakras avahotini keke aling desien one heisav enges." *Aesea 28:16*✡
7 Min kami koa mikur anatin eni, vatiseng koanik vi moreite mok. Ka min koakeil arkurtei anatin eni, suval Tus Votut viteni,
"Pos koa meatin keil toumien alei seseini,
kei varei mai vi more vatiseng kati ten eim mulin pos sav keil." *Sam keil 118:22*✡
8 Ka Tus Votut viteni mun vit,
"Pos koanik, meatin keil isavoi eni.
Anatin, keil isavoi ka imot varei eni." *Aesea 8:14*✡

✡ **1:25:** Tiem 1:10-11 ✡ **2:1:** Efes 4:22; Tiem 1:21 ✡ **2:2:** 1Kor 3:2; Hib 5:12-13 * **2:4:** Selusien kati vit 'ahat' veni me-Isrel keil amumon eim ome en ahat, ka ir romumoni en vatiai keil. ✡ **2:4:** Sam 118:22; Mat 21:42; Umen 4:11; Aes 28:16 ✡ **2:5:** Efes 2:21-22; Eks 19:6; Aes 61:6; 1Pit 2:9; Rev 1:6; 5:10; 20:6; Rom 12:1; Hib 13:15 ✡ **2:6:** Rom 9:33; Efes 2:20 ✡ **2:7:** Mat 21:42; Umen 4:11 ✡ **2:8:** Rom 9:33

Keil amusavoi veni arkurtei anatin en selusien onen Ahi ka arlong kattei. Koanik musil etin rendemien keil koa Ahi ling kati hekistal en keil.

9 Ka kami, mivi vangi meatin tai koa Ahi rie lati.✡ Kei vi Asuv Houlu ka mivi pris keil onen.✡ Anatin, mivi meatin keil ten kantri koa vi votut onen Ahi, koa rie lat kami mivahi onen kati keke mivahati lat isen ka mivahit usili min meatin sav keil.✡ Anatin, rie lat kami keke mivahit usil kei koa vise lat kami ran mankoli ten tisaen ka ling kami mivato en more meneai onen. ✡

10 Suval asa koa provet Hosea viteni vit,

"Mulamu, mirvitei meatin keil onen Ahi,
ka kosa, mivi meatin keil kati onen.
Mulamu, mirkurtei enmahisien onen Ahi,
ka kosa, mikur enmahisien onen."
Hosea 2:23✡

Sakien tetahos onen meatin keil onen Ahi

11 Tuak onak eli keil en demkatien, kami miro en out netan ekek suval heou keil veni mivi horetan kati ten out nesa. Sakini, napeah kami mok, minoumontei sakien tatisa keil ten out netan vasakin avemi enges valonge vatahos eni, veni sakien vasi keilek mul vae ral min moulien ten demkatien onami ten out nesa. ✡

12 Navong miro ral min koakeil areingeingen Ahi, sakien onami hetahos imok. Hesakini, navong keil asak visi avaselus karen kami ven sakien tatisa tai, keil ilei kilea mormore sakien keil onami. Ka sakien tetahos onami hesakin keil ihat lat isen Ahi navong hemai helei rahit usite onen meatin keil vasi en Avong ten Mari Kot. ✡

Meatin keil onen Ahi itie lat houhouen min hetetamen keil ten out netan

13 En vati rendemien koanik, mihesakin isen Asuv Iesu hehina nesa en meten hetetamen keil ten out netan. Sakini, miheling rendemien onami heha netan keke mihoum housil rendemien onen koakeil alingi keke avalosil kat meatin keil: avaseini kei hetetamen imok suval asuv houlu tai, ✡

14 vuo kei vi avat ten kavmen koa losil kat out keil. Veni asuv houlu enek mul san mahien min koakeil amum tisa ka mul san masmasien min koakeil amum tahos.

15 Mihoumoni hemukonek veni Ahi en vati keke sakien tetahos keil onami hesakin unu keil koa aselus vau usil ir avahati keil en selusien keil one. ✡

16 Anatin keke mirvitei slev one, veni Iesu sakin kami mimaluv tuai. Ka minandemtei minahit mikilea mivoumon tounah vasi, ka

✡ **2:9:** Aes 43:20; Dut 7:6; 10:15; Eks 19:6 ✡ **2:9:** Aes 61:6; 1Pit 2:5; Rev 1:6; 5:10; 20:6 ✡ **2:9:** Aes 43:21; Eks 19:5; Dut 4:20; 7:6; 14:2; Taet 2:14 ✡ **2:9:** Aes 42:12; 9:2; Umen 26:18; Efes 5:8; Kol 1:13 ✡ **2:10:** Hos 1:6,9; 2:1 ✡ **2:11:** Sam 39:12; Kal 5:24; 5:17; Tiem 4:1 ✡ **2:12:** Mat 5:16; Aes 10:3; Luk 19:44 ✡ **2:13:** Rom 13:1-7; Taet 3:1 ✡ **2:15:** 1Pit 3:16

tisaen keil emun, veni mimaluv ran tounah vasi ten out netan. Vuo, tahos imok mihoum hesuval mihehi slev keil onen Ahi. ✡
17 Sakini, mihehouhou min meatin vasi keil ka emi hehathat tuomi keil en demkatien. Miheha netan min Ahi ka mihehouhou min asuv houlu ten out Rom. ✡

Slev keil itie lat houhouen min Masta keil one

18 Kami slev keil, mihoumon rendemien onami heha netan keke mihoum housil rendemien onen masta keil onami ka mihetie lat houhouen hemarite min keil. Minoumonteis min masta keil koa sakien one tahos, mihoumoni emun min koakeil sakien one keih. ✡
19 Veni munak mikur mahien keil koa romaltei en sakien ten merauen veni mimusil Ahi, Ahi helele hetahos en sakien onami.
20 ?Ka munak amuas kami veni mimumon tounah koa tisa, asa tahos eni? !Tounah tovuol! Ka munak mikur mahien keil, mukos mimum tahos, Ahi hesi kei ven kami ka helele hetahos en kami veni. ✡
21 Anatin, Ahi rie lat kami keke mihekur mahien keil en rendemien koa netan, suval Iesu Kristo emun kur mahien ven kami en rendemien koa netan. Tahos keke mihendem kat sakien keil onen ka miheleisungeini. ✡
22 Tus Votut vit usil sakien onen vit,

"Kei romumontei tisaen,
ka selusien taluvosien
rokistaltei ien." Aesea
53:9✡

23 Anatin, navong aselus kareni, Iesu rovit kes etai selusien tatisa min keil.✡ Ka navong kur mahien en he, rovitentei vahit hesa kesi min keil. Vuo, kei ling usite onen en hen Ahi ka mundesini keke kei helei rahit usite one housil sakien koa mal.
24 Iesu Kristo, kei varei, kur vasin mahien ten tisaen keil orer en aven navong murur en aiveave. ✡ Matien onen sakin ir romaluv ran keihoen ten tisaen keke rokilea rovousil sise koa mal. Ka, manu keil koa kuri en aven sak revi avemi.
25 Mulamu, kami misuval sipsip keil koa avupuol en sise one, ka kosa, kami mimai ris mimusil Iesu, Meatin ten Sipsip Keil ka Kei koa mul Lei Kokoe en moulien onami.✡

3

Koakeil aretalihe itie lat houhouen min ahin vuo meatin one keil

1 En sakien ten houhouen enek, kami ahin keil, miheling rendemien onami hel netan keke mihoum housil rendemien onen meatin onami keil. Sakini, munak tei en meatin onami keil arkultei anatinien en selusien onen Ahi, sakien tetahos enges onami heleh lat keil

✡ **2:16:** Kal 5:13 ✡ **2:17:** Rom 12:10; Pro 24:21 ✡ **2:18:** Efes 6:5; Taet 2:9 ✡ **2:20:** 1Pit 3:14,17; 4:14 ✡ **2:21:** Sion 13:15; Mat 16:24 ✡ **2:22:** Sion 8:46; 2Kor 5:21; 1Sion 3:5 ✡ **2:23:** Aes 53:7; 1Pit 3:9 ✡ **2:24:** Aes 53:4,12; Hib 9:28; Rom 6:2,11; Aes 53:5 ✡ **2:25:** Aes 53:6; Esek 34:5-6; Mat 9:36 ✡ **3:1:** Efes 5:22; Kol 3:18; Taet 2:5

imai ikur anatin eni, hervitei hetal min selusien houlu. ✡
2 Veni navong keil ilesi keke moulien onami mutolas ka sakien ten houhouen mul ien, keil indem usili.
3 Kami minandemtei nahi houlu usil mukave mikilea mivamosan en avemi keke mivasakin meatin sav keil avalesi vatahos imok. Hetahos munak tahosien onami namaitei en sakien koa mimaestei hilumi, vuo mimosan en kami, vuo mimusin en mormore eisin keil. ✡
4 Ka hetahos imok munak mihemosan en moulien onami en tounah koa moreite mok koa sakras vavuol vasuval sakien ten merauen ka tiraeng. Vati sakien keil enek tahos imok en meten Ahi.
5 Mulamu, ahin keil koa avi votut ka koa aling desien one mul en Ahi, keil amosan en moulien one en vati sakien keilek ka amumon rendemien one va netan keke avoum vousil rendemien onen meatin one keil.
6 Serah mukonek. Kei long kat Ebraham ka vise kei en asuv onen. Ka kosa, kami mivi natnahin navong mihoumon tounah koa tahos ka minamaentei tounah keil ten out netan nasakin kami minametau keke napurun demkatien onami. ✡
7 En vati sakien ten houhouen enek, kami meahos keil miheto hetal min ahin onami keil en tahosien. Mihesan houhouen min keil veni miheilea keke ave rokeihtei vasuval avemi. Keil emun ikur moulien hau ten lisenges koa Ahi mul sani. Anatin, miheto hetahos hetal min ahin onami, hesakini tounah hetovuol heting koe hisien keil onami. ✡

Rehoum hetahos, avaseini keke romul rovisu en avong takeih keil

8 Usil sakien ten houhouen, koanek vi rendemien ekor onak usili, kami vasi mihemai en rendemien hetas ka mihelei kat revi kami. Emi hehathat kami ka emi hemahis kami en rendemien koa heha netan.
9 Munak meatin tai mum tisa en kami, minasa kestei sakien koa tisa mini. Ka munak meatin tai mul selus kutut kat kami, minasa kestei selkututien min keil. Vuo, munak umoni hemukonek min kami, tahos imok kami mihoumoni hetahos min keil. Anatin, veni Ahi vise kami keke mivoumon vati umen koanek ten tahosien min meatin sav keil. Ka hemukonek, Ahi houmoni suk hetahos min kami suval vat kati min koakeil avi onen. ✡
10 Suval Tus Votut viteni vit,

"Koakeil e vat moulien koa tahos ka e vati avales more avong keil,
keil anaselus entei mun selusien keil tatisa ka anasak luvostei mun meatin sav keil.
11 *Keil ihiles ran tounah keil tatisa*
ka umon tounah koa tahos.
Keil um hekeih ven tomat hel en moulien vasi one.

✡ **3:3:** 1Tim 2:9 ✡ **3:6:** Sen 18:12 ✡ **3:7:** Efes 5:25; Kol 3:19 ✡ **3:9:** Mat 5:44; 1Tes 5:15; 1Pit 2:23

12 *Ven meten Ahi Asuv mul*
en meatin keil koa
moulien one mal,
ka san ralingen vataen-
gon hisien keil one.
Ka koakeil amum tisa,
Ahi mum keih vakat
keil." *Sam keil*
34:12-16

13 ?Isei kilea vapurun kami navong emi vati mivoumon tounah koa tahos?

14 Ka munak mihekur mahien ven mimul mimumon tounah koa mal, Ahi hetokol kat kami veni. Sakini, *"minametauntei ka minandemkotei en tounah koa meatin sav keil ametauni."* *Aesea 8:12* ✡

15 Vuo, en moulien onami, mihelei kilea en hetetamenien onen Iesu Kristo ka mihouhou mini hesuval Asuv onami. En avong vasi, mihesak mesein kami keke mivahit kes selusien tai min meatin vasi keil koa avis kami keke miheselus usil desien koa mikuri mul en kami. ✡

16 Ka en avong koa miheselus hetal min keil, mihoumoni en sakien ten merauen ka houhouen. Mihelomal en moulien koa mikilea hetolas en meten Ahi keke navong meatin keil iselus kutut kat kami ven more sakien keil onami koa mimumoni veni mimusil Iesu, koakeil aselus tisa en kami imemou ven selkututien keil one.

17 Tahos imok mihekur mahien ven tounah tetahos koa mimumoni, munak koanek musil rendemien onen Ahi. Anatin, koanik tahos imok mulin koa mivakur mahien ven tounah tisa mimumoni.

18 Kami mihoumoni hemukonek veni Iesu Kristo mat vinat tisaen orer. Anatin, kei mat avong tas, ka matien onen vinvin vahinat ir ten avong vasi. Kei koa mal revi mok, kei mat vinat ir koa rormaltei keke kilea valamun kami mivaha vesesal ven Ahi. Avaseini mat ka arahin teiai onen, Ahi mumoni moul eris ran matien ral min ninin onen. ✡

19 Ka en ninin onen, Iesu va vitehiten selusien onen Ahi min ninin onen koakeil Ahi son keil uva en eim takeih onen ninin tisa keil, *

20 veni en avong mulamu, keil arlong kattei selusien onen Ahi en avong Noah mul muti sip onen. Ahi, en rendemien tetaveah onen, rosin keil keke avahiles ran tisaen keil one va vio … ka

✡ **3:14:** Mat 5:10; 1Pit 2:20; 4:14 ✡ **3:15:** Aes 8:12-13 ✡ **3:18:** Rom 6:10; Efes 2:18; Hib 9:28; 10:10; 1Pit 2:21; 4:1 * **3:19:** Rendemien etel mul usil aneite ten selusien koanik: 1) En avong telamu, ninin onen Iesu sien Noah koa va ka selus min meatin tisa keil en avong onen; 2) Navong Iesu mat ka romoul eristei veah ran matien, va en eim takeih onen ninin tisa keil ka selus usil mukave matien onen mulin keihoen onen Temat min angelo keil koa amita en avong onen Noah keke avatetalihe vatal min ahin keil ten out netan (Sen 6:1-4; 2Pit 2:4; Siud 1:6); 3) Navong Iesu mat ka romoul eristei veah ran matien, va en out ten matien ka selus usil mukave matien onen mulin keihoen onen Temat min meatin keil koa amum tisa en avong onen Noah. Ka avaseini meatin keil arkilea revitei aneite ten selusien koanik, rokilea keke Ahi mumon sise keke meatin vasi keil ilong kilea more longlongien usil asa koa Iesu Kristo mumoni keke voutut meatin keil ten out netan.

arvilestei. Sakini, Ahi mutut teis en meatin keil, outel (8) enges, koa telva en sip ka telmoulal eni en mari oai enek telmoul. Ka meatin savsav keil, umatmat vasi. ✡

21 Oai koanek vi tatavolien usil sakien ten baptaes koa rie lati keke Ahi mutut kami mun keke mimoul ka en matien ka mearisien onen Iesu Kristo ran matien. Ka kosa, navong avi baptaes en kami, rovitei keke mihekas motein amus ran avemi. Vuo, avi baptaes en kami vatie lati keke mimumon hatkatien ral min Ahi mivit mivalomal en sakien koa mutolas en meten. Ka sakien koanek rie lati mun keke mikur moulien hau koa Ahi vat kati ka en Iesu Kristo. ✡

22 Moulien hau enek ka en Iesu Kristo koa vina en out nesa tuai, ka kosa mul rondan en vulin ten houhouen koa mul en usite matu onen Ahi. Ka kei mul losil kat angelo vasi keil ka hetetamen vasi keil emun koa keihoen mul en he.✡

4

Selkatien keke reheling saktisaen keil ka rehoumon asas koa Ahi en vat ir rovoumoni

1 Navong mikur mahien ven demkatien onami, mihekur vati rendemien koa Iesu kuri navong long mahien en aven. Veni kami keil koa milong mahien en avemi, rie lati keke mirmusiltei mun sise ten tisaen. ✡

2 Sakini, en avong vasi mimoul miro, minousiltei envatien tatisa keil ten out netan en moulien onami. Vuo, mihousil sakien tetahos keil koa Ahi enges en vati keke kami mivoumoni.

3 Mulamu, mipurun avong houlu onami en vati sakien onen koakeil areingeingen Ahi. Mimumon vati saktisaen vasi keil ka mimusil envatien onami lises, mimunmun ka katau mimatil ral meahos ka ahin savsav keil. Anatin, mulamu mimumon sakien ten hoeasoen houlu ka miva netan min nana keil koa atisaso mok.

4 Ka kosa, koakeil areingeingen Ahi amutimanin keke mirlah ruaitei mun vatal keil keke mivoum vituai en vati sakien tatisaso ka ten hoeasoen koa keil amul amumoni. Sakini, keil aselus kutut kat kami houlu. ✡

5 Ka ven sakien keil one, keil imai ilomal esuk ka ihit usil usite one en meten Ahi koa sak mesei tuai keke valei rahit usite onen meatin vasi keil, koakeil amoul ka koakeil umat. ✡

6 Ven koanek, Ahi mumon sise keke koakeil emun umat tuai akilea avalong more longlongien usil Mesaea onen. Sakini, avaseini akur mahien ten matien en ave suval meatin vasi keil akuri, en ninin one, keil imoul lisenges hesuval koa Ahi mul moul lisenges.

7 Keite ten tounah vasi en out netan mul mai vesesal. Sakini, rendemien onami

✡ **3:20:** Sen 6:1–7:24 ✡ **3:21:** Hib 10:22 ✡ **3:22:** Efes 1:20-21 ✡ **4:1:** Rom 6:2,7 ✡ **4:4:** Efes 2:2-3; Taet 3:3 ✡ **4:5:** Umen 10:42; 2Tim 4:1; 1Pit 3:19 ✡ **4:7:** Rom 13:11-12; 1Sion 2:18

heilea revi lises ka sakien onami housil rendemien koa tetahos keke mikilea mivahis. ✡
8 Ka koa mariso mok keie, emi hehathat kami, ven sakien ten envatien mul sakin kami mihoumon methos en meatin sav keil, avaseini amum tisa en kami. ✡
9 Mihekur revi hanu sav hemai en teim keil onami ka minaselus kututtei veni.
10 Ven more envatien onen Ahi, kei san retai en sanien tetahos tateisav keil min kami. Sakini, suval more meatin keil toumien onen, mihelei kat revi sanien keil onami keke mihoum mihekataun meatin sav keil eni. ✡
11 Anatin, meatin koa kur sanien ten selusien, hehitehiten selusien kati onen Ahi enges, ka meatin koa kur sanien ten kataunien, kei hekataun meatin sav keil hetal keihoen koa Ahi sani mini. Hesakini, ka en Iesu Kristo, tounah vasi koa mimumoni mihehati lat isen Ahi. Hetetamenien ka keihoen mul ien lises ka lisenges. Anatin. ✡

Meatin keil onen Ahi amul avisu en mahien suval koa Iesu visu eni

12 Tuak onak eli keil en demkatien, minatimanintei en mahien takeih keil koa mimul mikuri keke vasak vis kami. Minandemtei minahit tounah keil enek irmaitei en kami. ✡
13 Vuo, kosa mihehilelau en sien veni mimul en vati sise ten mahien koa Iesu emun mul ien. Ka en keite ten sise koanik, en avong Iesu hehothot en hetetamenien onen, kami mihehilelau hehi houlu mun en sien. ✡
14 Munak aselus tisa en kami veni mimusil Iesu Kristo, mihendem kati keke tokolkatien onen Ahi mul en moulien onami veni Ninin onen Ahi koa vi hetetamen imok mul moul en kami. ✡
15 Anatin keke mihekur mahien, ka hetisa munak tai en kami hekur mahien veni vi meatin koa mu vini meatin sav, vuo veni vi tarhena tai, vuo mum tisa, vuo mul san vulingasin en umen onen meatin sav keil emun. Ven vati sakien keil enek, mal keke hekur mahien veni.
16 Ka munak mihekur mahien keil veni mivi Kristin keil, minamemoutei eni. Vuo, mihemasmas Ahi veni meatin keil ilei kilea keke kami mimusil Iesu Kristo.
17 Naviteni mukok veni Avong ten mari Kot mul mai vesesal koa Ahi helei rahit usite onen meatin keil onen helamu. ?Ka munak ir romul roles mahien keil en moulien orer, hemukave suk en koakeil arlong kattei anatinien ten more longlongien koa ka ven Ahi? !Min keil hetisa revi mok! ✡
18 Suval Tus Votut viteni vit,

"?Munak keih keke meatin keil koa sakien one mutolas avakur moulien ten lisenges,
asa suk hemai en koakeil moulien one romal-

✡ **4:8:** Pro 10:12; Tiem 5:20 ✡ **4:10:** Rom 12:6-8 ✡ **4:11:** 1Kor 10:31 ✡ **4:12:** 1Pit 1:7 ✡ **4:13:** Umen 5:41 ✡ **4:14:** Sam 89:50-51; Umen 5:41; 1Pit 2:20; Aes 11:2 ✡ **4:17:** Ser 25:29; Esek 9:6; 2Tes 1:8

tei ka amum tisa?" Proveb 11:3

19 Sakini, munak mikur mahien ven demkatien onami veni mimul mimusil rendemien onen Ahi, tahos keke miheles mihehikiti keke mihoum hetahos ka miheling moulien onami hel en hen. Mihoumoni hemukonek veni kei mumon kami ka vuli kat hatkatien keil onen lises.✡

5

Sakien koa elda keil ilosil kat meatin keil onen Ahi eni

1 Ek vati masel kat kami keil koa mivi elda keil veni inau mun navi elda tai. En metok, inau nales mahien onen Iesu, ka navong ihothot en hetetamenien onen, inau mun nilomal vituai hetal mini.

2 Nasel kat kami keke mihelosil kat revi meatin keil koa Ahi lingi mul en hemi hesuval meatin keil ten sipsip amul alosil kat revi sipsip keil koa amul en he. Mihoumoni en sakien ten sien hesuval koa Ahi en vati. Mihermumontei hesuval meatin tai mul keih kat kami mivoumoni. Mihemarir en umen onami, mihermumonteis ven mani. ✡

3 Anatin keke Ahi ling kami keke milosil kat meatin keil onen, ka minoumontei en sakien takeih ral min rendemien koa vina nesa. Vuo, tahos imok mihoumon more sakien keil koa asi keil avaleisungeini. ✡

4 Anatin, Avat onen meatin talosil kat meatin sav keil ien hemai hekistal. Ka navong hemai, kei hesan ui umen min kami koa hesuval vatluvoluv ten hetetamenien koa hihilien teni sakras vavuol. ✡

5 Ka kami koa mivi meatin hau keil, tahos mihelong kat elda keil ten sios. Ka navong miro vituai, kami vasi mihoumon rendemien onami heha netan veni Tus Votut viteni vit,

"Ahi sesein koakeil avut keil, ka mul rie lat more envatien onen min koakeil amumon rendemien one va netan." Proveb 3:34✡

6 Sakini, mihoumon rendemien onami heha netan navong miro en hen Ahi ten Keihoen. Hesakini, kei hehati lat isomi en more avong tai koa kei lingi mul. ✡

7 Anatin, mihelah vasin demkoen keil onami ka mihesani heha min Ahi, veni kei en vat kami ka mul losil kat revi kami. ✡

8 Mihelele revi, ka mihelei kokoe en kami veni Temat koa vi vativieh min kami mul ka lelau lekat sise vapurun kami. Anatin, kei suval laeon koa amai kati, mul lekat tei meatin vatali vahasi vani. ✡

9 Mihelomal hekeih en demkatien onami ka miheting koe kei namaitei vesesal ven kami. Mihelomal hekeih veni miheilea keke tuomi savsav emun keil ten demkatien koa aro en out vasi ne-

✡ **4:19:** Sam 31:5 ✡ **5:2:** Sion 21:15-17; Umen 20:28 ✡ **5:3:** 2Kor 1:24; Plp 3:17; Taet 2:7 ✡ **5:4:** 1Kor 9:25 ✡ **5:5:** Mat 23:12; Tiem 4:6 ✡ **5:6:** Siob 22:29; Mat 23:12; Luk 14:11; 18:14; Tiem 4:10 ✡ **5:7:** Sam 55:22; Mat 6:25-30 ✡ **5:8:** 1Tes 5:6 ✡ **5:9:** Efes 6:11-13; Tiem 4:7

tan amul akur vati mahien keil enek. ✡
10 Ka navong milong mahien ten avong havivis evus, Ahi ten more envatien heling ris kami en tahosien ka hekataun kami, hesakin kami mihelomal en demkatien onami hekeih tamun ka houmon desien onami hermaleileitei mun. Ahi koa vise kami keke miheapil hetal min Iesu Kristo en hetetamenien onen koa sakras vavus, kei houmon tounah keil enek ven kami. ✡
11 !Keihoen ten losilkatien onen Ahi hel lises ka lisenges! Anatin.

Selusien ekor
12 Inau namul namutis leta ekek koa tamureis min kami ral min kataunien onen Saelas, more tuak tai koa musil kat Ahi. En leta ekek, ek vati masel kat kami ka mahitehiteni keke koanik vi anatinien ten more envatien onen Ahi. Mihelomal hekeih eni.
13 Meatin keil ten sios ekok ten out 'Babilon,'* koa Ahi rie lat keil avi onen, aviten 'more' one vat min kami, koa kami mun mivi onen. Ka Mak, koa suval natkuli en demkatien, kei mun mul viten 'more' onen vat min kami.
14 Mihehiten 'more' min kami ka miheav kat kami en envatien onen Ahi.
Navisi keke tomat onen Ahi hel ven kami koa mivi meatin keil onen Iesu Kristo.

✡ **5:10:** 1Tes 2:12 * **5:13:** Aneite teni vi 'Rom.' En avong ten oltestamen, Babilon vi taon tai koa mariso koa kur keihoen valosil kat kantri houlu en out netan. Keil amumoni keih en meatin keil onen Ahi, ka katau, Ahi sakin keihoen one vupuol ran he.

Selusien koa helamu ten 2 Pita

? Isei mutis selusien koanik?

Eiloheh Pita mutis selusien koanek✡ en sua 67 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), vesesal sua etel (3) katau en avong koa mutis 1 Pita.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Pita mutis selusien koanek va min Kristin vasi keil. En 1 Pita, kei vati lat rendemien one ka sel kat keil avalomal vakeih, avaseini mahien keil koa amul umai. Ka en 2 Pita, kei sel kat keil avalei kilea sakien tisa keil onen tiser taluvosien keil.

? Pita mutis selusien koanik vensa?

Pita en vat Kristin keil avahuli kat anatinien ten more longlongien usil Iesu Kristo – Pita sel kat meatin keil onen Ahi avamatu imok en demkatien one✡ navong amusil kat hihiseien keil koa vi anatin koa musil asa koa mul en Tus Votut onen Ahi.✡

Pita en vati vasel kat Kristin keil anousiltei tiser taluvosien keil – Pita viteni keke vati tiser taluvosien keil amul tuetin tuai,✡ ka tounah koa amul avisein meatin keil eni rovitei anatin. Pita sel kat keil vit sakien tatisaso koa avisein meatin keil eni mul par kat keil.✡ Ka en avong koa Iesu hemai ris eni, kei hesan mahien min tiser keil enek.✡

Pita en vati vahati lat rendemien onen Kristin keil keke amairisien onen Iesu Kristo vi anatin – Veni tiser taluvosien keil amul aviteni keke Iesu hermaitei ris,✡ Pita sel kat keil anamaentei rendemien one namot veni Iesu Kristo hemai ris en avong koa Ahi lesi mal. Sakini, keil anatimanintei en amairisien onen nasuval meatin sav keil.✡

Pita en vati vasel kat Kristin keil keke moulien one hetolas – Veni tiser taluvosien keil avisein Kristin keil avit mal keke avousil envatien ten ave,✡ Pita sel kat meatin keil onen Ahi keke usil sakien keil koa akilea mutolas en meten Ahi.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 2 Pita 3:17

> Ka kami, onak eli keil, veni mikilea en tounah koa naviteni ekek, mihelei kat revi kami keke meatin tatisa keil analamun kami natal min hihiseien keil koa romaltei nasakin kami minamot en demkatien onami ran out tahos koa mimul ien kosa.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Selkatien keke Kristin keil avamatu en demkatien one. (1:1-21)
2. Selkatien keke Kristin keil anousiltei tiser taluvosien keil. (2:1-22)
3. Selkatien keke Kristin keil itosin avong koa Asuv Iesu hemai ris eni

✡ :: 2Pit 1:1 ✡ :: 2Pit 3:1 ✡ :: 2Pit 1:5-11 ✡ :: 2Pit 1:12-21 ✡ :: 2Pit 2:1-10 ✡ :: 2Pit 2:19 ✡ :: 2Pit 2:12 ✡ :: 2Pit 3:4 ✡ :: 2Pit 3:6-10 ✡ :: 2Pit 2:13 ✡ :: 2Pit 3:14-15

ka moulien one hetolas. (3:1-18)

Hitkileaen onen Pita usil leta koanik

1 Inau, Saemon Pita, slev ka eiloheh tai onen Iesu Kristo, namutis leta koanik.

Namutisi vat min koakeil akur demkatien tai koa tahos imok suval onomai. Demkatien koanek ka ven tounah keil koa Iesu Kristo koa mal revi mumoni. Kei vi Ahi orer koa mutut ir ka san demkatien koanek min ir.

2 Navisi keke more envatien ka tomat hehilelau en moulien onami heka en asa mikilea eni usil Ahi ka Iesu koa vi Asuv orer. ✡

Ahi mul vise meatin keil umai avahi onen

3 Ka en keihoen onen, Ahi sani min ir tounah vasi koa rehekuri keke rehemoul ka rehousil sise koa mal en meten. Mul sani min ir navong rokilea revi kei koa vise ir ral min hetetamenien ka tahosien onen. ✡

4 En sise ten hetetamenien ka tahosien enek, Ahi sani min ir marmari hatkatien keil koa moreite mok.* Kei sani min ir keke rokilea rovalohosai ran sakien keil tatisaso koa mul en out netan koa mul purun meatin keil, ka rehoumon sakien keil koa hemal revi hesuval koa Ahi mun mal revi.

5 Ven koa Ahi mumon tounah keil enek, en moulien onami mihesak visi mivaling kat sakien tetahos keil vaha vatal min demkatien onami. Ka hetal min sakien tetahos keil, miheling kat ileilien ten anatinien onen Ahi.

6 Ka hetal min ileilien koanek, miheling kat sakien koa mikilea mivalei kat revi ualien onami eni. Ka hetal min sakien koanek, miheling kat sakien koa mivahikiti mivoum vakeih en demkatien onami eni. Ka hetal min sakien koanek, miheling kat sakien keil koa mikilea Ahi en vat kami mivoumoni. ✡

7 Ka hetal min sakien koanek, miheling kat sakien koa mivalah ruai vatahos vatal min tuomi keil. Ka hetal min sakien ten lahruaien, miheling kat sakien ten envatien.

8 Veni navong mimumon sakien keil enek en avong vasi ka umai avi houlu mok en moulien onami, ileilien onami en Iesu Kristo, Asuv orer, hemariso mok, ualien onom housil demkatien ka moulien onami hekur heite hehi houlu.

9 Ka munak meatin tai romumontei sakien hos keil enek, koanek rie lati keke rendemien onen tamurei, sakras varendem vaha, ka en mul vobong keke Ahi kas moteini tuai ran tisaen keil onen koa mumoni mulamu.

10 Sakini, tuak keil en demkatien, mihesak visi hekeih keke mihoumon sakien keil enek vatie lati keke Ahi vise kami ka rie lat kami mivi onen. Munak ualien onami housil anatinien koanek, misakras

---

✡ **1:2:** Siud 1:2 ✡ **1:3:** 1Pit 2:9 * **1:4:** More hatkatien keil onen Ahi avi houlu, ka tei en keil avi mukave Ahi isan Ninin Votut onen hehilelau en meatin keil (Umen 2:14-41), mukave rehekur suvalien onen Ahi (1Sion 3:2), mukave Iesu imai ris (2Pit 3:4), ka mukave rehekur moulien ten lisenges en out nesa (1Pit 1:4; 2Pit 3:13). ✡ **1:6:** Kal 5:22-23

mivamot en demkatien onami.
11 En sise enek, Ahi hesi kei keke hekur revi kami mihemai en out koa Iesu Kristo, Asuv orer koa mutut ir, vi asuv houlu ien lises ka lisenges.
12 Sakini, avaseini kami mikilea tuai en tounah keil enek ka mimulomal keih en anatinien koa mikuri, namundemi tahos keke nitos nihitehiteni min kami keke emi navobongentei. ✡
13 Anatin, en avong vasi koa namul veah namoul, namundemi navit mal venau keke lisenges nil nihitehiteni min kami en tounah keil ekek, ✡
14 veni nakilea keke hervitei tuetin nimat hesuval koa Iesu Kristo, Asuv orer, vit kilea minau tuai.
15 Sakini, namutis leta koanik vat min kami keke numon tounah vasi nakilea. Hesakini, navong nimat, kami mikilea mivandem kat tounah keil enek lises.

Eiloheh keil ka provet keil telamu avit luvat anatinien usil Iesu Kristo

16 Navong komai eiloheh keil onen Iesu Kristo meselus min kami usil keihoen ka amairisien onen Iesu Kristo, Asuv orer, meroruntei usil tunien keil koa meatin enges mumoni keke valeh rendemien onen meatin sav keil. ! Vuo! Komai meles hetetamenien onen en metomai kati.
17-18 Anatin, komaitel metro ral min Iesu en vatihou onen Ahi navong Ahi Tata san houhouen ka muohien mini. Komaitel metlonge navong Ahi ten Muohien selus usili vit, "! Koanik vi Natkuli kati koa ek vati mok, ka nasi nau mok veni!" Anatin, komaitel varei metlong rea enek koa ka en out nesa. ✡
19 Ka tounah vasi koa komai melesi ka melonge mul sakin ir rokilea revi keke selusien koa provet keil telamu aviteni usil Mesaea vi anatin. Tahos imok keke mihelei revi en selusien keil one ka mihelong kati, veni selusien one mul vothot en tounah suval laet koa ritin en out koa mankoli. Sakini, tahos keke mihoum hetal min laet ten selusien enek hetokol more avong koa Iesu hemai ris hekistal eni ka hesakin rendemien onami hemaluv revi. Anatin, kei hemai hesuval Melan, hitu ten visokon, koa rie lati keke out valan.
20 Ka koa hetetamen imok ekek, miheilea keke selusien vasi keil koa Tus Votut mul vit luvati rokistaltei en rendemien onen provet keil enges
21 veni vati selusien ten hitluvatien koanek rokatei en meatin keil enges. Vuo, Ahi varei selus ka en ongon meahos ka ahin keil navong Ninin Votut sien keil.✡

2

Ahi hesan mahien min tiser taluvosien keil hetal min koakeil amusil hihiseien keil one

1 Ka en avong mulamu, provet keil taluvosien akistal

✡ **1:12:** Siud 1:5 ✡ **1:13:** 2Kor 5:1; Sion 21:18-19 ✡ **1:17-18:** Mat 17:1-5; Mak 9:2-7; Luk 9:28-35 ✡ **1:21:** 2Tim 3:16; 1Pit 1:11

luhu en me-Isrel keil. Ka en vati sakien enek, tiser keil taluvosien ikistal luhu en kami. Keil ikur lelau en hihiseien taluvosien keil koa heleh mahien en koakeil amusili. Ka koa tisa mok, keil ihiles eisile ran Asuv Iesu koa vul lat keil amaluv ran tisaen one. Sakini, keil amul aleh kekerat mahien mai en keil eris en avong keil ilomal en meten Ahi. ✡

2 Meatin houlu usil sise ten saktisaen keil one. Ka ven tisaen keil koa amumoni, meatin sav keil iselus hetisa kat Sise ten Anatinien koa romusili. ✡

3 Tiser taluvosien keil enek avi metenan ka ipurun kami hetal min tunien keil enges koa amumoni keke avalah mani ran kami eni. Avong taveah tuai, Ahi sak mesei keke valei rahit usite onen meatin keil. Anatin, kei koa mul lei rahit usite onen meatin keil sakras vamatil, hesan mahien min keil ka hou rasilin keil ivupuol varei. ✡

4 Ahi hesan mahien min tiser keil enek hesuval koa mumoni en avong mulamu. Kei rolokoveintei angelo keil avalaia en tisaen keil one ka rovuli kattei mahien ran keil veni. Vuo, kei son keil uva en Vulvul koa keite teni tovuol ka par kat keil en sen takeih keil keke avato en mankoli, avatosin Avong ten Mari Kot. ✡

5 Ka en vati sakien koanek, en avong onen Noah, Ahi rolokoveintei meatin keil avalaia en tisaen keil one ka rovuli kattei mahien ran keil. Vuo, kei san mari oai mai mutaluh koe out netan keke vou vini meatin tatisa keil enek. Noah san selusien koa rie sise ten maluen min meatin keil, ka aseseini. Sakini Ahi mutut Noah enges ral min onen keil oulu (7) keke armattei. ✡

6 Ka en avong onen Lot, Ahi lei rahit usite onen meatin keil koa amul en mari taon keilu ten out Sodom ka Komorah. Anatin, san ahang mai kan lin tounah vasi keil koa mul en keilu va vio … lumai luvi meas enges. Kei mumoni mukonek keke meatin sav keil ilei kilea keite ten koakeil amum tisa. ✡

7 Ka Lot, Ahi mututi veni sakien onen mal en meten ka kei longe tisa ven sakkalkalien onen meatin keil koa asesein more mengkatien keil. ✡

8 Anatin, Lot koa mal ro ral min keil, ka avong vasi enges, kei les sakkalkalien keil one ka long selusien tatisa keil one. Ka veni ualien onen Lot mal, sakien keil one vesesal vasakin kei vahi vau eni.

9 Sakini, rolei kilea keke Ahi kilea mukave voutut koakeil amum mal ran sakvisien keil koa amul avisu eni. Ka kilea emun keke Ahi mul lei rahit usite onen koakeil amum tisa ka mul son vituai mahien one hetokol avong koa ikur vasi en Avong ten Mari Kot. ✡

10 Anatin, Ahi helei rahit usite onen meatin vasi keil

✡ **2:1:** Mat 24:11; Siud 1:4 ✡ **2:2:** Aes 52:5 ✡ **2:3:** Rom 16:18; 1Tes 2:5 ✡ **2:4:** Siud 1:6; Rev 20:1-3 ✡ **2:5:** Sen 6:1-7,17; 8:18; 2Pit 3:6 ✡ **2:6:** Sen 19:24; Siud 1:7 ✡ **2:7:** Sen 19:1-16 ✡ **2:9:** 1Kor 10:13; Siud 1:6

koa amum tisa, ka min koakeil emok amusil saktisaen keil koa ave en vati voumoni ka asesein koakeil alosil kat keil. ✡

Tiser taluvosien keil enek, vatie keih ka armetautei keke avaselus karen koakeil avi hetetamen imok en out netan ka out nesa emun.

11 Ka angelo keil emun, avaseini akur keihoen ka hetetamenien mulin tiser keil taluvosien enek, armumontei vati sakien one. Vuo, en meten Ahi Asuv, arsan etai selusien tatisa vaha kat angelo sav keil. ✡

12 Ka tiser keil enek aselus karen tounah keil koa arkileatei. Asuval tirendan keil koa ileilien one tovuol koa amusil tounah koa ave enges en vati. Tiser keil enek imatmat en vati sakien koa tirendan keil amoul keke meatin keil avuli kat keil ka amu vini keil. ✡

13 Anatin, Ahi hesa kes mahien min keil housil mahien koa keil asani min meatin sav keil. Asi keil enges avoumon saktisaen keil one en meneai. Navong tiser taluvosien keil enek umai akanian vituai ral min kami en ale onami, asuval amus ka manu koa vite vo veni amules amumon saktisaen keil one, ka memouen one tovuol varei. ✡

14 Keil amai kat keil ven tisaen lises ka e vati mok avasak tisa vatal min ahin keil vasi koa alesi. Amulamun meatin keil amemerau en demkatien one uva en sise ten tisaen. Ka avisein revi keil eris en sakien ten metenan. Koakeil enek amul en sesendaen onen Ahi.

15 Keil alokovein sise koa mal ka ale ras sise one. Amules amusil sise onen provet Balaam, natin Beor, koa kei si vakur mani ven tounah tisa koa mumoni. ✡

16 Ka ven sakien tatisa enek, Ahi sel kati ka en ongon dongki osen. Anatin, Ahi sakin dongki tai, koa sakras vaselus, mai selus en rea suval meatin keke vating koe provet enek noumontei mun sakien ten vau onen. ✡

17 Tiser keil taluvosien enek aviten tounah enges, ka asakras esuk avoumoni. Asuval vulioai keil koa amemes. Asuval mahmah heisavos koa eang mul muhi, ka rosantei ous vous. Ahi ling kat out one en mankoli koa malikelik vis malikelik emok. ✡

18 Avut keil en selusien one, ka selusien one vi heisav enges. Ka aluvos meatin keil avit tahos avoumon saktisaen keil koa ave en vati. Ka en sakien enek, amul aleh koakeil avi heite hau en demkatien keke avavuol eris en saktisaen keil vasuval meatin keil koa akalkali. Ka saktisaen keil enek avi vati sakien koa amaluv rani rovitei tuetin.

19 Tiser keil taluvosien enek avat kati keke itie lat sise ten maluvien min meatin keil, ka tiser keil enek, sakien tatisaso mul par kat keil ka mul sakin keil armaluvtei. Anatin, keil avi slev ten saktisaen keil one koa mul purun keil, veni meatin vi slev ten tounah

✡ **2:10:** Siud 1:7,8 ✡ **2:11:** Siud 1:9 ✡ **2:12:** Siud 1:10 ✡ **2:13:** Siud 1:12
✡ **2:15:** Nam 22:7; Siud 1:11; Rev 2:14 ✡ **2:16:** Nam 22:28 ✡ **2:17:** Siud 1:13
✡ **2:19:** Sion 8:34

koa vi masta en moulien onen. ✡
20 ?Ka mukave en koakeil enek akilea tuai en Iesu Kristo, Asuv orer, koa sakin keil amaluv ran viau ten sakien tatisa keil ten out netan, ka evus, amaen ris sakien tatisa keil enek vihi kat keil eris? Meatin keil enek ihotini keke moulien one hetisa mok helin avong koa mulamu. ✡
21 Veni mahien koa keil ikuri ven aviles ran mengkatien votut onen Ahi koa komai eiloheh keil mesani min keil hehi houlu mok helin munak avarkileatei sise ten maluen enek. ✡
22 Asa koa amumoni mul rie lati keke selusien keilu ten meteisauen koanik luvi anatin koa luvit,

"Huli tai mul va ris kan luon"
Proveb 26:11

ka *"Vuas koa amukul moteini mul va ris mukul en tan melmel."*

3

Hatkatien ten amairisien onen Iesu Kristo

1 Onak eli keil, koanik vi leta elu koa namutisi vat min kami. En leta vasi keilu enek nasak visi matos mahitehiteni min kami anatinien keil koa mikilea eni tuai keke mivandem ris tounah keil koa tahos ka mal.
2 Ek vati keke mivandem kat selusien koa provet votut keil telamu aviteni, ka mivandem kat emun mengkatien keil onen Asuv Iesu koa mutut kami, koa komai, eiloheh keil onami, mesani min kami. ✡
3 Tounah tai koa hetetamen imok keke mivailea eni ekek: en avong ekor keil, meatin keil imai ikikistal koa musil kat sakien tatisaso one enges ka itohtoh karen kami ✡
4 ihit, "?Mukave? ?Anatin kei vat kati vit hemai? Kei kave? !Avu keil orer telamu umatmat tuai, ka tounah vasi rovilestei, mul vatte tas en avong Ahi mumoni en out netan mai rokol kosa!"
5 Avaseini keil akilea en anatinien, ka e rovattei availea keke en avong mulamu, ka en selusien onen, Ahi sakin out nesa ka out netan lukistal. Anatin, ka en selusien onen, kei mumon atan en oai ka mumoni kikistal ran oai. ✡
6 Ka ral min oai enek emun, Ahi mutaluh koe out vasi netan ka mu rasilin tounah koa moul ien en avong enek. ✡
7 Ka kosa, ral min selusien onen, Ahi mul ling revi out nesa ka out netan koa lumul kosa keke lumules hetokol avong koa hemaen ahang hean lin keilu. Anatin, mul vuli kat keilu ven Avong ten Mari Kot koa hesan matien min meatin tisa keil vasi ien.
8 Ka onak eli keil, emi navobongentei tounah tai! En meten Ahi Asuv, sua taosen tai (1000) suval etin avong tai. Anatin, keilu luvinvin en rendemien onen. ✡
9 Meatin tei amundemi keke Ahi Asuv mul roun voumon amairisien onen Iesu vakistal vasuval koa kei vat kati, ka rovitei anatin.

✡ **2:20:** Mat 12:45 ✡ **2:21:** Luk 12:47-48 ✡ **3:2:** Siud 1:17 ✡ **3:3:** Siud 1:18 ✡ **3:5:** Sen 1:6-9 ✡ **3:6:** Sen 7:11-21; 2Pit 2:5 ✡ **3:8:** Sam 90:4

Kei mul san avong min kami keke mivahiles ran tisaen onami, veni en rovat etai meatin vavuol. Kei en vati mok keke meatin vasi keil avahiles ran tisaen one ka avaha vesesal veni.

10 Ka sakien koa Asuv Iesu hemai ris eni hesuval sakien ten amaien onen tarhena tai koa meatin rokileatei eni. Ka en avong enek, out nesa hevuol hetal mari verien; mari ahang tai hean lin meteiai, avati ka hitu keil; ka out netan hetal min tounah vasi koa amul ien ivupuol.

11 ? Sakini, veni Ahi hou rasilin tounah vasi en sise enek, kami mihehi vati meatin sa? Moulien onami hehi votut ka ualien onami housil asa koa Ahi en vati

12 navong mirosin avong koa Ahi vat kati keke Iesu hemai ris eni ka mihoumoni hemai hekalah.* En avong enek, ahang hean lin teilang, ka saloh teni hesakin meteiai, avati ka hitu keil ikur lei ka ivupuol.

13 Ka avaseini tounah keil enek hekur out, ir rorosin asa koa Ahi vat kati min ir. Rorosin avong out nesa ka out netan luhemai luhehi heite hau. Ka koakeil enges sakien one mal revi akilea avato ien.

Selkatien ekor ka hisien ekor

14 Ka onak eli keil, navong mirosin avong enek, mihesak visi keke navong hemai hehotini keke miro en tomat ral mini en sakien koa ualien onami mutolas ka tisaen tovuol en moulien onami.

15 Miheilea keke rendemien onen Ahi Asuv orer taveah ka mul san avong min meatin keil keke houtut keil eni. Ka Pol, tuer en demkatien koa ek vati mok, kei mun mutis tounah vatte tas min kami ral min ileilien koa Ahi sani mini. ✡

16 Anatin, en leta keil vasi onen, kei mul mutis usil vati rendemien enek. Hati selusien koa mul en leta keil onen keih keke meatin keil availea eni, ka koakeil ileilien one tovuol ka arro kattei, keil aluvati romaltei. Ka armumontei en selusien onen Pol enges, amul amumoni en selusien sav keil onen Ahi koa ka en Tus Votut. Navong amumoni mukonek, amul aleh mahien mai en keil eris.

17 Ka kami, onak eli keil, veni mikilea en tounah koa naviteni ekek, mihelei kat revi kami keke meatin tatisa keil analamun kami natal min hihiseien keil koa romaltei nasakin kami minamot en demkatien onami ran out tahos koa mimul ien kosa. ✡

18 Ka tahos imok miheles mihemoul en more envatien onen Iesu Kristo ka mihesak visi keke ileilien onami eni, koa vi Asuv onami koa mutut kami, hemariso tamun. ! Rehesan masmasien mini ven hetetamenien onen, kosa ka lisenges!

* **3:12:** Tus Votut viteni keke helamu en avong koa Iesu hemai ris eni, meatin ten out vasi keil ilong more longlongien usil Iesu Kristo (Mat 24:14). Sakini, Ahi mul san avong min meatin keil avalonge ka avahilehiles moulien one avousil Ahi (2Pit 3:9). Sakini rokilea rovoumon amairisien onen Iesu hemai hekalah tamun munak rovitehiten more longlongien usili va en out vasi keil ka ualien orer mul rie lat keihoen onen Ahi. ✡ **3:15:** Rom 2:4; 1Pit 3:9 ✡ **3:17:** Mak 13:5; 1Kor 10:12

Anatin.

Selusien koa helamu ten 1 Sion

? Isei mutis selusien koanik?

Sion Sepeti vi tai en eiloheh keitel koa Iesu vise rohtoh eni. Suval tunali Tiemes ka Pita, mulamu, Sion son net vasar mesau keil.✡ Sion moul taveah mulin eiloheh sav keil. Ka navong Pol ka Pita ka houlu en eiloheh sav keil umat tuai, Sion va sao en sios keil koa amul en out vasi en out Esia (koa kosa avise en Turkey) en avong tai luhu en sua 85 ka sua 90 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Evus, kei mutis 'More Longlongien koa Sion Mutisi,' ka katau eni kei mutis leta enek.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Sion mutis selusien koanik va min Kristin vasi keil koa amul en out vasi suval avi titiali keil onen.✡ Leta enek karahit sios vasi. Tiser taluvosien keil houlu amul avahisein Kristin keil en tounah houlu koa rovitei anatin. Sakini, Sion mutis leta koanek vasuv kat demkatien one en tounah koa vi anatin.

? Sion mutis selusien koanik vensa?

Sion vit luvati keke Iesu mai suval meatin ka mat anatin en aiveave – Sion en vat Kristin keil availea keke Iesu vi Ahi koa vi 'Vati Selusien ten Moulien.'✡ Ka kei mita en out netan anatin.✡ Sion viteni mukok ven tiser taluvosien keil aviteni keke Iesu vi meatin enges ten out netan koa Ninin onen Ahi sieni en avong avi baptis eni, ka lokovein risi en avong mul en aiveave.✡

Sion vit luvati keke Ahi en vati keke sakien keil onen meatin keil onen avatolas – Tiser taluvosien keil aviteni keke aven meatin ka ninin onen lukeka. En rendemien one, meatin kilea voumon tounah vasi koa en vati voumoni en aven, ka tisaen teni sakras vasakin ninin onen vahilehilu. Sion vit luvati keke meatin keil onen Ahi amul along kat mengkatien keil onen koa mul en Tus Votut onen.✡

Sion vit luvati keke Kristin keil e hehathat tue keil en demkatien – Veni tiser taluvosien keil amul asakin Kristin keil amusel en keil eris, Sion sel kat keil e vahathat Kristin sav keil.✡

Sion vit luvati keke Iesu Kristo vi sise tas koa voutut moulien onen meatin keil – Tiser taluvosien keil aviteni keke meteisauen koa keil enges akuri kilea voutut moulien onen meatin keil.✡ Ka Sion vit leini keke koakeil akur Iesu Kristo, Natin Ahi, keil enges akur moulien ten lisenges.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 1 Sion 5:13

Namul namutis va min kami koa mikur anatin en

✡ :: Mak 4:21 ✡ :: 1Sion 2:1,12,28 ✡ :: 1Sion 1:1 ✡ :: 1Sion 1:2-3 ✡ :: 1Sion 4:2-3; 5:6-10 ✡ :: 1Sion 2:3-6; 3:1-10 ✡ :: 1Sion 2:7-11; 3:11-24 ✡ :: 1Sion 1:8-10 ✡ :: 1Sion 3:1-3

Natin Ahi keke miheilea kami mikur moulien ten lisenges tuai.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Ahi vi meneai ka en vat meatin keil onen itie lati keke keil emun amul en meneai. (1:1–2:29)
2. Ahi mal revi ka meatin keil onen, moulien one hemal revi. (3:1-10)
3. Ahi vi envatien ka en vat meatin keil onen itie lati keke keil emun envatien one hel en meatin sav keil. (3:10–4:21)
4. Ahi vi moulien ka mul mutut koakeil akur anatin en Natnali koa vi Iesu Kristo. (5:1-21)

Hitkileaen usil kei koa vi Vati Selusien ten Moulien

1 Inau, Sion, namutis leta koanik va min kami usil kei koa vi 'Vati Selusien ten Moulien,' kei koa ro tuai mulamu en tounah sav vasi keil. Kei, komai melonge, ka melesi en metomai. Anatin, melesi ka hemai rokoli. ✡

2 Mulamu, Vati Selusien ten Moulien enek moul lisenges ka ro ral min Ahi Tata, ka katau, mai kistal min ir. Kei komai melesi ka kosa mevitehit usili min kami. ✡

3 Asa koa komai melesi ka meraengoni, memul meviteni min kami mun keke mikilea mivapil vatal min komai koa mekapil emun ral min Ahi Tata ka Natnali koa vi Iesu Kristo.

4 Ka navong mihekur anatin en asa koa memul memutis usili, rehesi ir hehi houlu. ✡

Selkatien keke rovoual en meneai onen Ahi

5 Selusien koa meraengoni ka ven Natin Ahi mevitehiteni mun min kami. Kei viteni mukok: Ahi mutolas, tisaen tovuol ien. Kei suval meneai koa keih koa mankoli tovuol ien. ✡

6 Munak roviteni rovit rokapil vituai ral mini ka romual veah en mankoli ten tisaen, romul roluvos en selusien orer ka ualien orer romusiltei anatinien. ✡

7 Ka munak romual en meneai suval Ahi mul en meneai ka sakien orer mutolas, ir Kristin keil, rokilea rovapil vituai vatal min ir emun. Ka navong romual en meneai enek, ran Iesu, Natin Ahi, mul kas motein ir ran tisaen vasi keil keke reheto rehetolas.

8 Ka munak roviteni rovit tisaen orer tovuol, romul roluvos ir enges, ka anatinien tovuol en ir.

9 Ka munak rovit lat tisaen orer min Ahi, kei koa lisenges mul mum vasin tounah koa viteni ka mul mumon tounah koa mal, kei herleletei mun hetisa en tisaen keil orer ka hekas motein ir rehetolas ran sakkalkalien keil orer.

10 Ahi mul vit ir vasi romumon tisaen. Ka munak rovit rormumontei etai tisaen, romul roviteni keke Ahi mul luvos. Munak hemukonek, selusien onen romultei en ir.

✡ **1:1:** Sion 1:1,2; 1Sion 2:13,14; Sion 1:1,4,14 ✡ **1:2:** Sion 1:14 ✡ **1:4:** Sion 15:11; 16:24 ✡ **1:5:** 1Tim 6:16; Tiem 1:17 ✡ **1:6:** 1Sion 2:4; Sion 3:21

2

Iesu Kristo mul selus min Ahi en usite orer

1 Onak eli keil, namul namutis selusien koanik va min kami keke mehermumontei tisaen. Ka munak meatin tai mumon tisaen, meatin tai mul vesesal ven Ahi Tamer koa kilea vaselus vatal mini en usite orer, kei vi Iesu Kristo koa mal revi. ✡

2 Kei san moulien onen vi sanien votut vahul lat tisaen keil orer. Ka rosantei moulien onen ven tisaen orer enges. Vuo, sani ven meatin vasi keil en out netan. ✡

3 ? Ir rehelei kilea keke rokilea revi en Ahi hemukave? Navong rolong kat mengkatien keil onen, rokilea keke rovailea kei.

4 Ka munak meatin tai mul viteni vit kei kilea en Ahi, ka kei rolong kattei mengkatien keil onen, kei vi uti luvosien ka anatinien tovuol ien. ✡

5 Ka munak rolong kat selusien onen, mul rie keke er vat Ahi en vati sakien koa kei en vati. En sakien koanik rolei kilea keke rokapil ral min Ahi: ✡

6 munak roviteni rovit rokapil ral min Ahi, rehoumoni mok keke ualien orer hesuval ualien onen Iesu Kristo.

Selkatien keke rehousil mengkatien ten envatien

7 Onak eli keil, namul namutis usil mengkatien tai koa mihousili, ka mengkatien koanik rovitei heite hau. Vuo, vi mengkatien matu koa vit, “Er hehathat ir.” Kei, mikuri tuai navong mikur rohtoh en demkatien onami en Iesu. Anatin, mengkatien matu koanik vi selusien koa milonge tuai. ✡

8 Ka mukos, hesuval koa mengkatien koa namul namutisi kosa vat min kami vi heite hau, veni roles anatinien teni mul en moulien onen Iesu Kristo ka en moulien onami emun. Mankoli ka sakien tatisa keil orer koa romul ien mulamu mul vuol, ka meneai ten anatinien koa romul ien kosa mul ritin keih. ✡

9 Ka munak meatin tai mul viteni vit, “Inau naro en meneai onen Ahi,” ka en hati avong koanik tin kat tunali keil, kei mules veah en mankoli ten tisaen. ✡

10 Ka kei koa en vat tunali keil, kei ro en meneai onen Ahi anatin. En vati meatin koanek, tounah tovuol val ien koa vasakini vamot en tisaen. ✡

11 Ka meatin koa tin kat tunali keil, kei mules en mankoli ten tisaen. Kei mul mual eni ka rolei kileatei out kave mul va ien, veni mankoli ten tisaen onen mul mutaluh koe meten. ✡

Selkatien va min Kristin keil keke avousil sakien keil koa mal

12 Namul namutis vat min kami, koa misuval titiali onak kati keil en demkatien,

✡ **2:1:** Rom 8:34; Hib 7:25; 9:24 ✡ **2:2:** Sion 1:29; Kol 1:20; 1Sion 4:10,14 ✡ **2:4:** 1Sion 1:6 ✡ **2:5:** Sion 14:21,23; 1Sion 5:3; 4:12,17; Sion 13:15; 1Pit 2:21 ✡ **2:7:** 2Sion 1:5-6; 1Sion 2:24; 3:11 ✡ **2:8:** Sion 13:34; Rom 13:12; Sion 1:9 ✡ **2:9:** 1Sion 2:11; 3:10,15; 4:20 ✡ **2:10:** Sam 119:165; Rom 14:13 ✡ **2:11:** 1Sion 2:9; Sion 12:35

mivailea keke tisaen keil onami herkattei mun kami, Iesu Kristo sakin methos onen Ahi mul en kami. ✡
13 Namul namutis vat min kami, tata keil,
veni kami mikilea kei koa ro tuai mulamu en tounah sav vasi.✡
Namul namutis va min kami, meatin hau keil,
veni en vaeen ten demkatien, mimuli Temat tuai.
14 Anatin, namul namutis vat min kami, titiali onak keil,
veni kami mikilea Ahi Tamer.
Namul namutis vat min kami, tata keil,
veni mikilea kei koa ro tuai mulamu en tounah sav vasi.
Namul namutis vat min kami, meatin hau keil,
veni demkatien onami keih ka selusien onen Ahi mul moul en kami.
Anatin, en vaeen ten demkatien,
kami mimuli Temat tuai.
15 Veni koanik anatin, envatien onami naltei en tounah keil ten out netan. Munak meatin tai en vat tisaen keil ten out netan vuo en sakien keil teni, envatien onen Ahi Tamer romultei en tin ✡
16 veni tounah keil ten out netan rokatei ven Ahi Tamer. Tounah keil ten out netan amukok: sakien koa meatin vit hekur tounah vasi koa en vati; sakien koa en vati hekur tounah vasi koa leh meten; ka sakien tahasien ven tounah koa kuri. ✡
17 Out netan ka tounah vasi koa meatin keil teni e vati mul vuol; ka koakeil amusil kat rendemien onen Ahi asakras avavuol, keil imoul lisenges. ✡

Selkatien keke rehelekat revi ven vativieh keil en Iesu Kristo

18 ! Titak keil en demkatien, romul en avong ekor keil! Meviteni tuai min kami keke kei koa hehi vativieh en Kristo hemai; ka kosa, rolesi keke meatin houlu koa avi vativieh min Kristo akikistal tuai. Koanik rie lati keke romul en avong ekor keil. ✡
19 Meatin keil enek alokovein lahruaien keil orer veni arkapiltei vatal min ir en anatinien koa rovuli kati. Veni vahit keil avapil vatal min ir anatin, keil avatos vatal min ir. Ka navong keil uva, rolei kilea suk keke tovuol en keil vahi etai en ir. ✡
20 Ka kami, Iesu koa vi votut sien kami en Ninin Votut tuai, ka kami vasi mikilea anatinien onen Ahi. ✡
21 Sakini, narmutistei vahat min kami veni mirkileatei anatinien. Vuo, namutis va ven kami veni mikilea eni tuai, ka mikilea emun keke anatinien onen Ahi sakras voumon etai luvosien.
22 ? Isei mul liluvos? Koakeil avit Iesu rovitei Mesaea anatin onen Ahi, keil amul aliluvos. Meatin keil enek avi vativieh en Kristo

✡ **2:12:** Sam 25:11; 1Kor 6:11 ✡ **2:13:** Sion 1:1,2; 1Sion 1:1 ✡ **2:15:** Rom 8:7; Tiem 4:4 ✡ **2:16:** Rom 13:14; Efes 2:3; 1Pit 2:11; Pro 27:20; Tiem 4:16 ✡ **2:17:** 1Kor 7:31; Mat 7:21 ✡ **2:18:** Mat 24:5,24 ✡ **2:19:** Umen 20:30; 1Kor 11:9 ✡ **2:20:** 1Sion 2:27

veni arkurtei anatin keke Iesu vi Natin Ahi ka Ahi vi Tamen. ✡
23 Anatin, veni koakeil asesein Natin Ahi, asesein Tamen. Ka koakeil akur anatin en Natin Ahi, akur anatin en Tamen emun. ✡
24 Sakini, selusien ten anatinien koa milonge navong mikur rohtoh en demkatien, mihekur kati hel en moulien onami. Munak mivuli kat selusien enek koa vit Iesu vi Kristo anatin, hesakin kami miheto miheapil hetal min Iesu, Natin Ahi, ka Tamen.
25 Ka munak reheto reheapil hetal min keilu, rehekur asa koa Iesu Kristo vat kati vasani min ir: moulien ten lisenges. ✡
26 Namul namutis min kami keke masel kat kami usil koakeil asak aval avaluvos kami.
27 Ka kami, Iesu Kristo sien kami tuai en Ninin Votut onen. Sakini, navong Ninin Votut onen mules en kami, kei enges kilea vahisein kami en asa koa vi anatin ka asa koa vi luvosien. Mirvistei meatin etai mun hemai hehisein ris kami en tounah sav keil. Sakini, mihetos miheapil hetal Iesu Kristo, suval koa Ninin Votut visein kami eni tuai. ✡
28 Anatin, onak eli keil, mihetos miheapil hetal min Iesu keke navong hekistal eris ka rehelomal en meten, rehermemoutei. ✡
29 Sakini, veni mikilea keke sakien keil onen Iesu Kristo mal revi mok, kami koa mimul mimusil sakien koa mal revi suval kei mimul mirie lati keke Ahi sakin kami mimai mivi heite hau mivi titan kati.✡

3

Sakien mal koa titan Ahi keil umoni
1 ! Ahi Tamer en vat ir houlu mok! Anatin, rokilea envatien onen marite mok veni vise ir en titan. ! Ka anatin eli, ir rovi titan kati! Ka meatin keil ten out netan arlei kileatei keke rovi titan Ahi veni arkileatei Ahi. ✡
2 Onak eli keil, anatin keke rovi titan Ahi tuai, ka rorkilea revitei veah keke aver ilesi hemukave en avong keil koa hemai. Ka avaseini, rokilea enges keke navong Iesu Kristo hemai hekistal, ir rehelei kilea suk kei hesuval asa. Ka aver hehiles hemai hesuval aven. ✡
3 Ka meatin vasi koa akur desien koanik, ilei kat revi moulien one hetolas, hesuval koa moulien onen Iesu Kristo mutolas.
4 Meatin koa mules mumon tisaen mul kum vulvul mengkatien keil onen Ahi, veni vatte ten tisaen vi kumvulvulien ten mengkatien onen. ✡
5 Mikilea keke Iesu Kristo kistal valah lat tisaen keil, ka tisaen tovuol ien. ✡
6 Sakini, meatin vasi keil koa moulien one kapil ral

✡ **2:22:** 1Sion 4:3; 2Sion 1:7 ✡ **2:23:** Sion 5:23; 15:23; 1Sion 4:15; 5:1; 2Sion 1:9 ✡ **2:25:** Sion 3:15; 6:40 ✡ **2:27:** Sion 14:26; Ser 31:34 ✡ **2:28:** 1Sion 4:17 ✡ **2:29:** 1Sion 3:10 ✡ **3:1:** Sion 1:12,13; 1Sion 3:10; Sion 16:3 ✡ **3:2:** 2Kor 3:18; Plp 3:21 ✡ **3:4:** Mat 7:23 ✡ **3:5:** Sion 1:29; 1Pit 2:24; 1Sion 2:2; 4:10; Aes 53:9; Sion 8:46; 2Kor 5:21; Hib 4:15; 7:26; 9:14; 1Pit 1:19; 2:22; 3:18

min Iesu Kristo, keil analtei anahikiti anoumon tisaen. Ka koakeil amules avikit tisaen, arie lati keke arkapiltei vatal Iesu ka arkileatei kei varei. ✡

7 !Kami koa misuval titak keil, minamaentei meatin etai naluvos kami! Koakeil amumon sakien koa mal, keil amal revi mok suval Iesu Kristo emun mal revi. ✡

8 Koakeil amules avikit tisaen, keil avi titan Temat, veni Temat mum tisa en avong mulamu rokol kosa. Ka Natin Ahi kistal ven koanik, vou rasilin tounah keil koa Temat mul mumoni. ✡

9 Meatin keil koa Ahi sakin keil avi heite hau avi titan kati, keil irmultei ihikit tisaen, veni suvalien onen Ahi mul en moulien one. Ka ven Ahi koa tisaen tovuol ien vi Tame, keil asakras aval avahikit tisaen. ✡

10 Rolei kilea isei vi titan Ahi vuo titan Temat en sise koa mukok: koakeil armumontei asa koa mal vuo envatien one romul entei tue keil, keil arvitei titan Ahi keil, keil avi titan Temat varei. ✡

Selkatien keke emi hehathat kami

11 Selusien koa melonge navong mikur rohtoh en demkatien onami mukok: er hehathat ir. ✡

12 Ronasuvaltei Ken koa vi onen Temat ka mu vini tunali kati Ebel. ?Ken mu vini vensa? Veni tounah keil kei sasen mumoni romaltei, ka tounah keil koa tunali mumoni mal. ✡

13 Sakini, tuak keil, navong meatin keil ten out netan tine kat kami, minatimanintei eni. ✡

14 Rokilea keke ir romaluv ran keihoen ten matien ka romul tuai en moulien koa ten lisenges. Rokilea en koanik veni envatien orer mul en tuer keil. Koakeil envatien tovuol amul veah en keihoen ten matien. ✡

15 Koakeil tine kat tue keil vuo ahine keil, en meten Ahi suval keil avou vini keil tuai. Ka mikilea tuai keke moulien ten lisenges romultei en koakeil amu vini meatin. ✡

16 Iesu Kristo rie lat sakien ten envatien min ir mukok: kei kataun ir navong maen moulien onen vavuol vahinat ir. En sakien enek, ir emun rehekataun tuer ka ahiner keil, avaseini munak moulien orer hevuol ven keil. ✡

17 ?Navong roles meatin sav koa tounah onen tovuol, ka ir koa tounah orer mul rorkatauntei, hemukave rokilea rovahiteni keke er vat Ahi? ✡

18 Titak keil, envatien orer nahiteis en selusien vuo en hiliver enges. Vuo, envatien koa vi anatin hekistal en sakien ten kataunien ka en ualien orer. ✡

?Rokilea rovahati ir ka rehermetautei en meten Ahi hemukave?

✡ **3:6:** Rom 6:2,14; 1Sion 3:9 ✡ **3:7:** 1Sion 2:29 ✡ **3:8:** Sion 8:44 ✡ **3:9:** 1Sion 5:18 ✡ **3:10:** Sion 1:12,13; 1Sion 3:1 ✡ **3:11:** Sion 13:34; 15:12,17; 2Sion 1:5 ✡ **3:12:** Sen 4:8 ✡ **3:13:** Sion 15:18,19; 17:14 ✡ **3:14:** Sion 5:24; 1Sion 2:11 ✡ **3:15:** Mat 5:21,22; Kal 5:20-21; Rev 21:8 ✡ **3:16:** Sion 13:1; 15:13; Kal 2:20; 1Tim 2:6; Taet 2:14; Plp 2:17; 1Tes 2:8 ✡ **3:17:** Dut 15:7-8 ✡ **3:18:** Tiem 2:15-16

19 Navong rorie lat envatien en sakien ka ualien orer, rokilea keke roro en anatinien onen Ahi. Sakini, navong rovit rovamai vesesal ven Ahi, rehendem usili hetal min tomat
20 en avong vasi koa milonge keke Ahi mul lele tisa en ir ven tounah koa mimumoni romaltei. Veni rokilea keke more envatien onen Ahi marite mok mulin rendemien orer ka kei kilea en tounah vasi en moulien orer.
21 Sakini, onak eli keil, munak rehendem usil tounah keil enek, rokilea rovahati ir keke rehermetautei en meten Ahi.
22 Mukonek, rokilea keke rehekur tounah koa rovisi rani, veni romul rolong kat mengkatien keil onen ka romumon asa koa kei si veni. ✡
23 Ka koanik mengkatien onen: ir reheling demkatien orer en Natnali, Iesu Kristo; ka er hehathat ir, suval koa Iesu Kristo meng kat ir eni. ✡
24 Koakeil along kat mengkatien keil onen Ahi, keil akapil ral min Ahi ka kei mun mul kapil ral min keil. Ka rokilea keke Ahi mul kapil ral min ir navong Ninin Votut koa kei sani mul en ir.✡

4

Sakien koa rokilea rovalei rahit umen ka selusien onen meatin tai vaka ien

1 Onak eli keil, kosa, provet taluvosien keil houlu uva en out vasi. Sakini, minakurtei anatin en selusien onen meatin vasi koa avit akur Ninin Votut. Ka mihesak vis keil keke mivahotini keke ninin koa mul en keil ka ven Ahi anatin. ✡
2 En sakien koanik miheilea keke vi Ninin onen Ahi koa mul en keil: meatin koa vit lati keke Iesu Kristo mai vi meatin koa aven mul, kei kur Ninin Votut koa ka ven Ahi. ✡
3 Ka meatin koa sesein anatinien koanik usil Iesu, kei rokurtei Ninin Votut koa ka ven Ahi. Ninin koa mul ien ka ven koakeil avi vativieh ral min Iesu Kristo. Mulamu, milonge keke ninin koanik hemai, ka kosa, mul tuai en out netan. ✡
4 Ka onak eli keil, kami mivi onen Ahi, ka mimulin provet keil taluvosien tuai veni misesein hihiseien keil one. Mimulin keil veni Ninin Votut koa mul en kami keih imok mulin ninin onen Temat koa mul en koakeil ten out netan. ✡
5 Provet keil taluvosien enek avi ten out netan ka amul aselus usil tounah keiles ten out netan. Sakini, koakeil ten out netan amul araengon selusien one. ✡
6 Ka ir, rovi onen Ahi. Sakini, koakeil akilea Ahi, amul araengon hihiseien orer. Ka koakeil arraengontei, keil arvitei onen Ahi. En sakien enek, rokilea rovalei kilea isei kur Ninin

✡ **3:22:** Mat 21:22; Mak 11:24; Sion 14:13; 15:7; 16:23-24 ✡ **3:23:** Sion 6:29; 13:34; 15:12,17 ✡ **3:24:** Rom 8:9; 1Sion 4:13 ✡ **4:1:** 1Tes 5:21; Mat 7:15; 1Sion 2:18; 2Sion 1:7 ✡ **4:2:** 1Kor 12:3 ✡ **4:3:** 2Sion 1:7; 1Sion 2:18 ✡ **4:4:** Mat 12:29 ✡ **4:5:** Sion 15:19 ✡ **4:6:** Sion 8:47

ten anatinien ka isei kur ninin taluvosien. ✡

Sakien ten envatien mul rie lat isei keil amul amusil kat Ahi ten envatien

7 Onak eli keil, er hehat tuer keil, veni envatien ka ven Ahi. Meatin koa envatien mul ien mul rie lati keke Ahi sakini vi heite hau ka vi titan kati koa kilea eni.

8 Meatin koa en rovattei meatin sav keil rokileatei Ahi, ven Ahi vi vatte ten envatien. ✡

9 Ka Ahi rie lat envatien onen min ir navong san natnali koa tas mita en out netan keke rokilea rovakur moulien koa ten lisenges ka en kei. ✡

10 Vatte ten envatien rovitei sakien koa ir rorie lati va min Ahi. Vuo, vatte ten envatien koa mal revi vi asa koa Ahi rie lati min ir navong san Natnali keke hekur mahien keil orer ka hemat hesuval sanien votut keke vahinat tisaen keil orer. ✡

11 Onak eli keil, veni Ahi en vat ir en sakien enek, ir emun er hehat tuer keil. ✡

12 Meatin tovuol veah vales Ahi kati. Ka munak ir Kristin keil er hehat ir, Ahi ro neim en ir ka envatien onen mul mumon umen vasi keil onen ka en moulien orer. ✡

13 ?Ir reheilea keke rokapil ral min Ahi ka kei kapil ral min ir hemukave? Rokilea eni navong rolei kilea keke Ninin Votut koa sani min meatin keil onen mul en ir. ✡

14 Ahi Tata san Natnali mai voutut meatin keil ten out netan. Ka komai, eiloheh keil, meles Iesu ka mevitehiteni keke asa koa mumoni min meatin keil keke vi anatin. ✡

15 Munak ir rovit lati keke Iesu vi Natin Ahi, rokapil ral min Ahi ka kei mun kapil ral min ir. ✡

16 Sakini, rokilea envatien onen mul en ir ka romundesini keke Ahi heles hetie lat envatien onen en ir en avong vasi. ✡

Ahi vi vatte ten envatien, ka koakeil envatien mul en keil, amul akapil ral min Ahi ka Ahi mul kapil ral min keil.

17 Ka navong envatien onen mum vasi umen onen en moulien orer, rokilea rovahati ir keke rehermetautei en meten Ahi en Avong ten Mari Kot. Anatin, metauen hetovuol en ir veni moulien orer mul rie lat sakien ten envatien suval Iesu. ✡

18 Metauen hetovuol en koakeil envatien onen Ahi mul en keil. Sakini, veni envatien mul mum vasin umen onen en moulien orer, mul likat rasilin metauen ran ir. Sakini, koakeil ametaun asa koa Ahi hesani min keil navong helei rahit usite one, arie lati keke envatien onen Ahi romum vasitei veah umen onen en moulien one.

19 Ir rokilea er vahat Ahi ka er vahat meatin sav keil veni, mulamu, Ahi en vat ir.

20 Munak roviteni rovit er vat Ahi, ka tiner kat tuer vuo

✡ **4:8:** 1Sion 4:16 ✡ **4:9:** Sion 3:16 ✡ **4:10:** Rom 5:8,10; 1Sion 2:2 ✡ **4:11:** Mat 18:33 ✡ **4:12:** Sion 1:18; 1Sion 2:5; 4:17 ✡ **4:13:** Rom 8:9; 1Sion 3:24 ✡ **4:14:** Sion 3:17 ✡ **4:15:** 1Sion 5:5 ✡ **4:16:** 1Sion 4:8 ✡ **4:17:** 1Sion 2:5; 4:12

ahiner tai, ir rovi meatin keil taluvosien. ?Veni navong er rovattei tuer keil ka ahiner keil koa romul roles keil en meter, hemukave suk er hehat Ahi koa rorlestei?
21 Rorie lat envatien min meatin sav keil veni Ahi san mengkatien enek min ir: meatin koa envatien onen mul en Ahi, kei en hehat tunali ka tunahin sav keil emun.✡

5

Koakeil aling demkatien one en Iesu Kristo akilea avalin sakvisien keil ten out netan

1 Meatin koa kur anatin keke Iesu vi Mesaea koa Ahi sani, mul rie lati keke Ahi sakin kei vi heite hau vi titan kati. Navong meatin tai en vat tata tai, mul en vat titan emun. ✡
2 Sakini, rokilea keke er vat titan Ahi keil anatin, navong er vat Ahi ka rolong kat mengkatien keil onen.
3 Ir rorie lat envatien orer min Ahi navong rolong kat mengkatien keil onen. Ka mengkatien keil onen rokeih tei min ir, ✡
4 veni koakeil vasi Ahi sakin keil avi heite hau titan kati keil akilea avasesein sakien keil ten out netan. Demkatien orer en Iesu Kristo mul sakin ir rokilea rovalin sakien tatisa keil ka sakvisien keil ten out netan.
5 ?Isei kilea valin tounah tatisa keil koa mul en out netan? Koakeil enges akur anatin keke Iesu vi Natin Ahi anatin. ✡

Ahi vothot eni keke Iesu vi Natnali anatin

6 Iesu Kristo, Natin Ahi, vi kei koa ka en out nesa mita, ka koa avi baptaes eni en oai ka ran mue en matien onen. Anatin, Ahi vothot eni keke Iesu vi anatin ral min oai ka ara, rovi teis en oai. Ka Ninin Votut, kei varei mul vothot en anatinien usil Iesu min ir veni kei Ninin vi vatte ten anatinien. ✡
7 Tounah etel mul vothot en anatinien koanek keke Iesu ka ven Ahi: ✡
8 Ninin Votut, oai, ka ara.* Keitel vasi enek telsan rendemien vatte tas keke Iesu vi onen Ahi anatin.
9 Navong meatin etai mul viten tounah tai min ir, rokur anatin eni. Ka navong Ahi mul viteni, koanek rehekur anatin eni hekeih imok. Ka kei viteni vit Iesu vi Natnali. ✡
10 Sakini, meatin koa mul ling demkatien onen en Iesu Kristo koa vi Natin Ahi, kei kur anatin en selusien onen Ahi. Ka meatin koa rokurtei anatin en asa koa Ahi viteni usil Natnali, kei les Ahi suval kei vi uti luvosien. ✡
11 Asa koa Ahi mul viteni keie: Ahi san moulien ten lisenges min ir, ka mumon Natnali vi sise teni.

✡ **4:21:** Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 ✡ **5:1:** 1Sion 4:15; 1Pit 1:22-23 ✡ **5:3:** Sion 14:15,23,24; 2Sion 1:6; Dut 30:11; Mat 11:30 ✡ **5:5:** Rom 8:37; 1Sion 4:4 ✡ **5:6:** Sion 19:34 ✡ **5:7:** Sion 15:26 * **5:8:** Rokilea keke Iesu vi Natin Ahi anatin en sise keitel enek: navong Ninin Votut mul vothot eni en moulien orer; navong Sion vi baptaes eni en oai Ahi selus; ka navong ran mue en matien onen, Ahi sakin out mai malikelik ka alu mulu. ✡ **5:9:** Sion 5:32-34; 5:37; 8:18 ✡ **5:10:** Rom 8:16; Kal 4:6

12 Sakini, meatin koa kur Natin Ahi en moulien onen, kei kur moulien ten lisenges. Ka meatin koa rokurtei Natnali en moulien onen, kei rokurtei moulien ten lisenges. ✡

Munak roling demkatien orer en Iesu, rokilea keke rehekur moulien ten lisenges

13 Namul namutis va min kami koa mikur anatin en Natin Ahi keke miheilea mikur moulien ten lisenges tuai. ✡

14 Sakini ronametau tei navong rova ven Ahi. Anatin, navong rovisi en tounah keil koa mal en rendemien onen, rokilea keke kei mul raengoni. ✡

15 Ka veni rokilea keke kei raengon hisien keil orer, rokilea emun keke rokur ui hisien keil orer tuai.

16 Munak tai en kami les tunali tai vuo tunahin tai mumon tisaen, tahos hehis min Ahi veni. Ka Ahi helonge ka hehilesi ran sise ten matien ka heling risi en sise ten moulien ten lisenges. Ka meatin tei amumon vati tisaen koa hesan keil iha imat en Ahang koa sakras vavus, ka narvitentei keke kami mihehis min Ahi ven keil.† ✡

17 Anatin keke sakkalkalien vasi keil vi tisaen, ka tisaen tei mul koa sakras vasan matien ten lisenges min meatin.

18 Ir rokilea keke koakeil Ahi sakin keil avi heite hau koa vi titan keil armultei avahikit tisaen. Anatin, Natin Ahi mul lei kokoe en keil keke Temat koa vi uti tisaen sakras vasut keil.

19 Ir rokilea keke rovi onen Ahi, avaseini meatin sav vasi keil ten out netan amul en hen Temat. ✡

20 Rokilea keke Natin Ahi mai en out netan ka san ileilien min ir keke rovailea kei eris koa vi anatin. Ka moulien orer mul kapil ral mini koa vi Natnali, Iesu Kristo. Kei vi Ahi anatin, ka kei enges mul san moulien ten lisenges min meatin keil. ✡

21 ! Onak eli keil, mihelei kat kami keke minousiltei ahi keil taluvosien! ✡

✡ **5:12:** Sion 3:36 ✡ **5:13:** Sion 20:31 ✡ **5:14:** Mat 7:7; Sion 14:13; 15:7,16; 16:23; 1Sion 3:21-22 † **5:16:** Tisaen keil enek asuval koa aselus usili en Mat 12:31; Mak 3:29; Hib 6:4; 10:28-29. ✡ **5:16:** Mat 12:31; Hib 6:4-6 ✡ **5:19:** 1Sion 3:9; Sion 17:15 ✡ **5:20:** Sion 17:3 ✡ **5:21:** 1Kor 10:14

Selusien koa helamu ten 2 Sion

? Isei mutis selusien koanik?

Eiloheh Sion Sepeti mutis leta koanik katau en avong koa mutis 1 Sion, vesesal en sua 90 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi).

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Sion viteni keke mutis leta koanik 'min ahin koa Ahi rie lati vi onen ka min titan keil.' En avong enek, meatin keil houlu amumoni keih en Kristin keil ven demkatien one, sakini Sion en rovattei vahit luvat isen meatin keil ka mul ling suain selusien onen en leta enek.

? Sion mutis selusien koanik vensa?

Sion en vati vasel kat Kristin keil e vahathat keil eris – Sion mutis houlu usil envatien koa mal Kristin keil avatie lati min Kristin sav keil.✡

Sion en vati vasel kat Kristin keil anousiltei tiser taluvosien keil – Sion viteni keke koakeil arkurtei anatin keke Iesu Kristo mita mai vi meatin anatin koa aven mul, keil arvitei Kristin anatin. Sakini, meatin keil onen Ahi irkur revitei tiser taluvosien keil enek ka irkurtei anatin en hihiseien keil one.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 2 Sion 1:9

Koakeil amul aling teisao en hihiseien keil onen Iesu Kristo, keil arkapiltei vatal min Ahi. Ka koakeil amusil kat varein hihiseien keil onen, keil akapil ral min Ahi Tata ka ral min Natnali.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Selkatien keke Kristin keil usil kat mengkatien ten envatien onen Ahi. (1:1-6)
2. Selkatien keke Kristin keil anousiltei koakeil hihiseien one usil Iesu Kristo romusiltei anatinien. (1:7-13)

Hitkileaen onen Sion usil leta koanik

1 Inau, koa avise nau en Elda, namutis leta koanik. ✡

Namutis va min Ahin koa Ahi rie lati vi onen ka min titan keil.* Ek vat kami anatin, ka rovitei inau enges, koakeil emun koa akilea anatinien e vat kami.

2 Veni anatinien enek mul en ir, ka heles hetal min ir lisenges.

3 Navisi keke Ahi Tata ka Natnali, Iesu Kristo, luhesan more envatien, enmahisien ka tomat onealu min ir. Keil il en moulien orer navong romul er vathat ir ka romul romusil kat anatinien.

Selkatien keke rehousil sakien ten envatien ka hihiseien keil koa avi anatin

---

✡ **::** 2Sion 1:5-6 ✡ **::** 2Sion 1:7-11 ✡ **1:1:** 3Sion 1:1 * **1:1:** Veni sakvisien keil avi houlu, Sion mul selus suai. En rovattei vahiten isen meatin keil, sakini vise sios en 'Ahin' ka Kristin keil en 'titan keil.' ✡ **1:4:** 3Sion 1:3

4 Navong nakur long-longien keke titami keil amusil kat anatinien suval koa Tata meng kati, nasi nau houlu. ✡

5 Atou onak eli, tahos er hehathat ir. Asa koa namutisi venuk rovitei selusien hau. Vuo, kei vi selusien tai koa rokuri tuai navong rokur rohtoh en demkatien orer. ✡

6 Rorie lat envatien koa vi anatin navong ualien orer musil kat mengkatien keil onen Ahi. Ka mengkatien keil koa miraengoni mulamu, navong mikur rohtoh en demkatien, vi koanik: ualien onami housil sakien ten envatien. ✡

7 Meatin taluvosien houlu aka vasi out netan, koakeil arkurtei anatin eni keke Iesu Kristo mita mai vi meatin koa aven mul. Vati meatin koa mukonek vi uti luvosien ka vi vativieh en Iesu Kristo. ✡

8 Sakini, mihelei kat revi kami keke ui umen ten demkatien orer navuol. Anatin, mihelomal hekeih keke mihekur vasin ui umen ten demkatien onami.

9 Koakeil amul aling teisao en hihiseien keil onen Iesu Kristo, keil arkapiltei vatal min Ahi. Ka koakeil amusil kat varein hihiseien keil onen, keil akapil ral min Ahi Tata ka ral min Natnali. ✡

10 Sakini, munak meatin etai mai ven kami koa hihiseien onen romusil kattei anatinien, minahisetei kei nasuval Kristin tuomi tai, ka minakur revitei namai en teim onami. ✡

11 Mihoumoni hemukonek veni kei koa mul kur revi vati meatin koanik hehi tuak onen, kei mul kavituai en tisaen keil koa mumoni.

Selusien ekor

12 Nakur kat tounah houlu mahiteni min kami, ka ek rovattei matisi en leta tai. Ek vati mok masao en kami keke reheleles ir ka reheselus vituai. Hemukonek, ir vasi rehesi ir hehi houlu mok. ✡

13 Titan Tukahin keil koa Ahi rie lati, keil emun aviten more one minuk.

✡ **1:5:** 1Sion 2:7; 2:24; 3:11; Sion 13:34; 15:12,17; 1Sion 3:11 ✡ **1:6:** Sion 14:15,23,24; 1Sion 5:3 ✡ **1:7:** Mat 7:15; 1Sion 2:18; 4:1,3 ✡ **1:9:** 1Sion 2:23; 4:15 ✡ **1:10:** Rom 16:17; Efes 5:11; 2Tes 3:6 ✡ **1:12:** 3Sion 1:13; Nam 12:8; 3Sion 1:14

Selusien koa helamu ten 3 Sion

? Isei mutis selusien koanik?
Eiloheh Sion Sepeti mutis leta koanik en avong tai vesesal en avong koa mutis 2 Sion en sua 90 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi).

?Isei vuli selusien koanik mulamu?
Sion mutis leta koanik min Geas, koa vi more meatin tai onen Ahi en sios tai en provins ten out Esia. En leta enek, Sion mul selus usil meatin etel: Geas, Diotrefes, ka Demetrius.

? Sion mutis selusien koanik vensa?
Sion en vati vahati lat Geas ka Demetrius – Sion longe keke Geas kur revi Kristin tai, avaseini kur mahien veni. Sakini, Sion masmasi ven more sakien keil koa rie lati.✡ Ka Sion sel kat Kristin keil avakur revi Demetrius koa moulien onen musil kat anatinien onen Ahi.✡
Sion en vati vasel kat avat tai koa kur rendemien ten hetetamenien – Sion sel kat meatin keil anousiltei mun Diotrefes, avat tai en sios enek, koa long sesein ren Sion ka kur rendemien ten hetetamenien mul ien.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en 3 Sion 1:11

Onak eli, konousiltei asa koa tisa. Vuo, kusil asas koa tahos. Koakeil sakien one tahos, keil avi onen Ahi; ka koakeil sakien one tisa, arie lati keke areingeingen Ahi.

? Asa mul en selusien koanik?
1. Sion vati lat meatin tai koa kur rendemien ten kataunien. (1:1-8)
2. Sion sel kat meatin tai koa kur rendemien ten hetetamenien. (1:9-15)

Hitkileaen onen Sion usil leta koanik
1 Inau, koa avise nau en Elda, namutis leta koanik. ✡
Namutis va min Geas, more tuak eli koa ek vati anatin.
2 Onak eli, nakur lon-glongien keke demkatien onom moul tahosis, ka navis Ahi keke avem ka tounah sav emun en moulien onom hetahos.
3 Inau nasi nau mok navong Kristin oteta keil umai ka avit usil ualien onom minau, mukave keik komusil kat hihiseien ten anatinien en moulien onom. ✡
4 Tounah tovuol voumon inau masi nau mok valin navong nalonge keke titak keil en demkatien amul amusil kat anatinien en moulien one.

Sion masmas Geas ven kataunien koa sani min mesav keil
5 Onak eli, namasmasuk ven umen tahos koa ko-mumoni min tuer keil koa amul amusil sise one keke

✡ :: 3Sion 1:1-8 ✡ :: 3Sion 1:12 ✡ :: 3Sion 1:9-11 ✡ **1:1:** 2Sion 1:1 ✡ **1:3:** 2Sion 1:4

amul avitehiten more long-longien usil Iesu. Avaseini koreingeingen keil, keik komaen keil avato vatal minuk avong havivi.

6 Envatien koa korie lati min keil, tei en keil avit usili min Kristin keil ten out ekok. Tahos imok kiles kihikiti kikataun keil ka kiling ris keil en sise one en sakien tai koa hesakin Ahi helonge hetahos eni. ✡

7 Tahos kikataun keil veni amul amual en umen onen Iesu Kristo ka arkurtei kataunien vaka ven koakeil arkultei anatinien en Ahi. ✡

8 Sakini, tahos imok keke ir Kristin keil rehekataun vati meatin keil koa amukonek. Hesakini, rehoum vituai en umen one ten anatinien.

Selkatien usil Diotrefes ka Demetrius

9 Mulamu, namutis leta tai va ven meatin keil ten sios onami. Ka Diotrefes koa en vati vahi hetetamen, kei long sesein rek.

10 Sakini, navong nimai, nihitehiten vasi tounah koa kei mul mumoni: kei mul luvos meatin keil vit komai memul memumon tounah keil tatisaso, ka rovitei anatin. Ka tamun en koanik, kei rokur revitei Kristin keil koa amul amum. !Evus, kei mul ring koe koakeil emun e vati avakur revi keil ka mul sila lat keil ran sios!

11 Onak eli, konousiltei asa koa tisa. Vuo, kusil asas koa tahos. Koakeil sakien one tahos, keil avi onen Ahi; ka koakeil sakien one tisa, arie lati keke areingeingen Ahi. ✡

12 Ka en usite onen Demetrius, tahos mihekur revi. Meatin vasi keil avati lat isen ka moulien onen musil anatinien ka mul rie lati keke vi meatin hos tai. Ka komai mun meviteni keke vi more meatin tai ka kokilea keke asa meviteni vi anatin. ✡

Selusien ekor

13 Nakur kat tounah houlu mahiteni minuk, ka ek rovattei matisi en leta tai. ✡

14 Ek vati mok masao enuk keke leheleles ialu ka leheselus vituai. ✡

15 Navisis keke tomat onen Ahi hel hetal minuk. Tumali keil ekok en demkatien amul asan more one minuk. Kihiten more eli mok min tetai en tuer keil koa amul keisom.

✡ **1:6:** Taet 3:13 ✡ **1:7:** 1Kor 9:12,15 ✡ **1:11:** 1Sion 2:29; 3:6,10 ✡ **1:12:** Sion 19:35; 21:24 ✡ **1:13:** 2Sion 1:12 ✡ **1:14:** Nam 12:8; 2Sion 1:12

Selusien koa helamu ten Siud

? Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanik, isen Siud.✡ Kei viteni keke vi slev onen Iesu Kristo ka tunali Tiemes.✡ Kei vi tunali Iesu koa isen tamun vi Sudas.✡ Avaseini Siud ka Tiemes, tunali Iesu keilu, lurkurtei anatin keke Iesu vi Mesaea navong moul semau,✡ keilu lukur anatin esuk katau en matien onen✡ ka lumai luvi elda en sios onen Kristin keil.✡

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Siud mutis selusien koanik va min Kristin keil en out vasi✡ vesesal en sua 65 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi). Kei mul mutis min keil veni kur longlongien keke tiser taluvosien keil amul avisein keil en sakien keil koa romaltei.

? Siud mutis selusien koanik vensa?

Siud sel kat Kristin keil anousiltei koakeil moulien one tisa – Tei en tiser keil aviteni keke Kristin keil akilea avoum vatisa vamukave veni more envatien onen Ahi marite imok,✡ ka Siud viteni keke Ahi hesan mahien min koakeil amum tisa.✡

Siud sel kat Kristin keil avousil kat hihiseien keil enges koa vi anatin – Siud sel kat Kristin keil keke avalomal vakeih en demkatien koa Iesu ka eiloheh keil onen alingi tuai mul en meatin keil onen Ahi.✡ Hemukonek, keil il ilomal hekeih veah navong Asuv Iesu Kristo hemai ris eni.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Siud 1:3

> Onak eli keil … tahos imok keke nisel kat kami mau keke miheles mihelomal hekeih en anatinien ten demkatien onami. Koanik vi vati demkatien koa Iesu ka eiloheh keil onen alingi tuai mul en meatin keil onen Ahi ka amundesin keil eni.

? Asa mul en selusien koanik?

1. Selkatien keke Kristin keil avalei kokoe revi ven tiser taluvosien keil. (1:1-16)
2. Selkatien keke Kristin keil availea revi hihiseien ten anatinien keke demkatien one hemoul hemarite. (1:17-23)
3. Selusien ekor. (1:24-25)

Hitkileaen onen Siud usil leta koanik

1 Inau, Siud, namutis leta koanik. Navi slev onen Iesu Kristo ka Tiemes vi tuak kati.

Namutis va min kami koa Ahi Tata vise kami mivi onen, koa mimul en envatien onen, ka koa mimul en leikokoeien onen Iesu Kristo.

2 Navis Ahi keke enmahisien, tomat, ka envatien onen hel hemarite mok en moulien onami. ✡

✡ :: Siud 1:1 ✡ :: Siud 1:1 ✡ :: Mat 13:55; Mak 6:3 ✡ :: Sion 7:3-10 ✡ :: Umen 1:14 ✡ :: 1Kor 9:5; Kal 1:19 ✡ :: Siud 1:1 ✡ :: Siud 1:4,8 ✡ :: Siud 1:5-13 ✡ :: Siud 1:3 ✡ :: Siud 1:21 ✡ **1:2:** 2Pit 1:2

Selkatien usil tiser keil taluvosien

3 Onak eli keil, navong nasak meseinau keke matis vahat min kami usil moulien hau koa rokuri ka en demkatien orer, namundem kat tounah koa hetetamen mulin koanek keke niselus usili min kami. Tahos imok keke nisel kat kami mau keke miheles mihelomal hekeih en anatinien ten demkatien onami. Koanik vi vati demkatien koa Iesu ka eiloheh keil onen alingi tuai mul en meatin keil onen Ahi ka amundesin keil eni. ✡

4 Naviteni mukonek veni naraengon kotehei keke meatin tei koa arvouhoutei ven Ahi aka lelau avapil en vangi meatin keil onami ka mirlei kileatei. Keil avilehiles more envatien onen Ahi mai vi sise ten tisaen. Amul avisein meatin keil keke akilea avoumon tisaen vasi keil ven avit Ahi hersantei mahien min keil veni more envatien onen marite mok mulin tisaen keil one. Mukonek, koakeil enek alei sesein Iesu Kristo koa kei enges vi Avat ka Asuv orer. Veni tounah koa keil amul amumoni, Ahi helei rahit usite one ka hesan mahien min keil hesuval amutisi tuetin tuai en Tus Votut. ✡

5 Avaseini mikilea en tunien keil eke tuai, ek vati mahit risi min kami keke mihendem kilea keke Ahi mul lei rahit usite onen koakeil amum tisa. En avong mulamu, Ahi mutut me-Isrel keil amemea ran out Isip, ka katau, navong tei en keil arkurtei anatin eni, kei lei rahit usite one ka mu rasilin keil. ✡

6 Mihendemi emun asa kur out navong angelo keil koa arro kattei en hetetamenien one, ka alokovein vulie kati koa Ahi ling kei keke amul ien. Sakini, Ahi lei usite onen angelo keil enek, par kat keil en sen takeih ka son keil uva avato en mankoli en out onen Temat. Anatin, Ahi ling keil amul en out enek keke avatosin mari Avong ten Mari Kot, avong koa Ahi hesani suk mahien min keil. ✡

7 Mihendem emun usil asa koa kistal en meatin keil ten out Sodom, Komorah ka meteimal keil amul vesesal. Lises, keil asak tisa ral min ahin keil ka meahos keil emun. Sakini, Ahi lei rahit usite one, ka mahien koa akuri mul rie lati min meatin sav keil mahien ten ahang koa sakras vavus mul rosin koakeil vasi amumon vati sakien one. ✡

8 Ka tiser taluvosien keil enek koa umai akapil vatal min kami, keil amul amusil vati sakien onen meatin tatisa keil enek telamu. Keil avit akur leisanien keil koa maen keil avasak tisa vatal min meatin sav keil en ave. Keil asesein koakeil akur hetetamenien en out netan ka aselus karen koakeil akur hetetamenien en out nesa emun. ✡

9 Anatin, avaseini keke Maekel vi vativar onen angelo keil, kei metauni vaselus karen angelo sav tai. Navong Maekel selus

✡ **1:3:** 1Tim 1:18 ✡ **1:4:** Kal 2:4; 2Pit 2:1 ✡ **1:5:** 2Pit 1:12; Eks 12:51; Nam 14:29-30,35; 1Kor 10:5 ✡ **1:6:** 2Pit 2:4,9 ✡ **1:7:** Sen 19:4-25; 2Pit 2:6,10 ✡ **1:8:** 2Pit 2:10

retavoai ral min Temat usil isei en keilu hekur teiai onen Mosis,* Maekel metauni keke vaselus karen Temat, sakini vitenis mukok vit, "! Ahi Asuv heselus heha kat usite onom!" ✡

10 Ka tiser keil enek amul aselus karen tounah vasi koa arkilea revitei. Ka amul amumon sakien tatisa keil koa ave enges en vati avoumoni suval tirendan keil koa ileilien one tovuol. Ka vati sakien keilek varei mul purun keil. ✡

11 ! Aue li! ! Ahi hesan mahien koa hemarite heha min keil! Hesani min keil veni amul amusil sise tatisa onen Ken koa mu vini tunali ven hieluien.✡ Keil avi uti mani suval provet Balaam telamu koa kalah maen kei valamun meatin keil onen Ahi avoum vatisa keke vakur mani.✡ Ka suval Korah ka onen keil koa asesein hetetamenien onen Mosis, avat one, tiser taluvosien keil enek ale sesein hetetamen keil one.✡ Ka suval kistal en Korah koa onen keil, Ahi hou vini tiser keil enek ral min koakeil amusil.

12 Navong kami en sios umai akanian vituai, tiser taluvosien keil enek emun umai. Ka veni asak visi avaleh rendemien onen meatin sav keil avoum vatisa vatal min keil asuval amai koa mul ro suai keke vasakin sip tai mahoilel eni. Ka avaseini avit amul avengan meatin keil en anien ten demkatien suval meatin keil alosil kat sipsip keil, amul avengan revi keil enges en anien keil onami ka memouen tovuol. Keil asuval mahmah heisavos koa eang mul muhi, ka rosantei ous vous. Anatin, asuval vatiai koa romundemi hekur heite, ka en avong mal teni, heite tovuol varei. En meten Ahi, keil umat tuai, ka hesan matien min keil hesuval koakeil akahut lelat vatiai keil koa arsantei heite keke avakou ka avamatmat varei. ✡

13 Keil arro kattei suval atas koa langlango, ka sakien tatisa keil one asuval sikokohin teni koa mul vo en sisi atas. Rosakras rovaling desien orer en keil keke avalamun ir en sise koa mal veni asuval hitu keil koa amemea ten avong havivis, evus, avupuol eris uva en out koa Ahi mumoni ven keil, uva en mari mankoli ten lisenges. ✡

14 Inok, kei vi avu telamu tai onen meatin keil ten out netan koa ka en vatiamal onen Adam, ka musil moeite keil, kei vi oulu (7) en keil.✡ Ka en avong mulamu, kei ra usil vati mahien koa Ahi hesani min tiser taluvosien keil enek vit, "?Milesi? Ahi Asuv mul mai ral min angelo votut keil onen koa avi houlu vis avi houlu mok. ✡

15 Hemai keke helei rahit usite onen meatin keil ka hesan mahien min keil ven sakkalkalien keil one koa amumoni va kat Ahi, ka ven

* **1:9:** Tunien enek mul en tus telamu onen me-Siu keil koa avise en 'Assumption of Mosis.' ✡ **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Rev 12:7; 2Pit 2:11; Sak 3:2 ✡ **1:10:** 2Pit 2:12 ✡ **1:11:** Sen 4:3-8; 1Sion 3:12 ✡ **1:11:** Nam 22:7; 31:16; Rev 2:14 ✡ **1:11:** Nam 16:19-35 ✡ **1:12:** 2Pit 2:13; Esek 34:8; Efes 4:14 ✡ **1:13:** Aes 57:20; 2Pit 2:17 ✡ **1:14:** Sen 5:1-21 ✡ **1:14:** Dut 33:2; Sak 14:5; Mat 25:31

selusien takarien koa asoni va kat kei."†

16 Tiser taluvosien keil enek, amul aselus kutut lisenges, ka tuetin, arie lat tisaen onen meatin sav keil. Amumon sakien tatisa keil koa ave enges en vati. Avahasi keil ka aselus luvos meatin sav keke avakur tounah ran keil.

Selkatien keke Kristin keil ihati keil hekeih

17 Ka onak eli keil, mihendem kat asa koa eiloheh keil onen Asuv orer, Iesu Kristo, aviteni min kami avit hemai hekistal. ✡

18 Keil avit, "En avong ekor keil, meatin keil imai ikikistal koa iselus karen tounah koa tahos ka usil kat sakien tatisaso one enges." ✡

19 Vati meatin keil enek amumon kami mimul miretasil. Amusil sakien keil ten out netan enges, ka Ninin Votut tovuol en keil.

20 Ka onak eli keil, kami mihelei revi hihiseien ten anatinien keke demkatien votut onami hemoul hemarite. Mihehis en keihoen koa ka ven Ninin Votut. ✡

21 Ka mihetie lati keke moulien onami vilelau en envatien onen Ahi, navong mirosin avong koa Asuv Iesu Kristo hemai ris eni keke hesan moulien ten lisenges min kami ven enmahisien onen.

22 Min koakeil desien one en Ahi rorokat revitei, mihekataun keil en sakien ten enmahisien.

23 Min koakeil vesesal avahut avaha en ahang, mihesakit lat keil rani. Ka min koakeil akapil ral min tiser taluvosien keil enek, emi hemahis keil ka mihelei kat revi kami keke analehtei rendemien onami. Sakien keil tatisaso keil one, tinomi heati. Anatin, tounah vasi emun koa arokoli, miheseseini varei, veni sakkalkalien keil one sakini mai vilehilu. ✡

Masmasien va min Ahi

24 Ahi enges vinvin keke mimasmasi. Veni kei enges kilea vahuli kat kami keke mihermottei en demkatien onami. Kei enges kilea vasakin kami mivatolas ka mivasi kami navong helamun kami mihemai mihelomal en meten ka miheles hetetamenien onen. ✡

25 O anatin, Ahi enges vi Ahi anatin koa mutut ir ka en tounah koa Iesu Kristo, Asuv orer, mumoni. Mihelei kilea keke muohien, hetetamenien, keihoen, ka hiasuvien, mul ien en avong telamu, en avong kosa, ka en avong vasi koa hemai veah, lises ka lisenges. Anatin.✡

† **1:15:** Selusien koanik avotini en 1 Inok 1:9, tus telamu tai onen me-Siu keil. ✡ **1:17:** 2Pit 3:2 ✡ **1:18:** 2Pit 3:3 ✡ **1:20:** Kol 2:7; 1Tes 5:11 ✡ **1:23:** Amos 4:11; Sak 3:2 ✡ **1:24:** Plp 1:10; 1Tes 5:23 ✡ **1:25:** Rom 16:27

Selusien koa helamu ten Revelesen

? Isei mutis selusien koanik?

Meatin koa mutis selusien koanik, isen Sion✡ koa vi eiloheh tai onen Iesu Kristo. Kei vi Sion Sepeti koa mutis Sion, ka 1, 2 ka 3 Sion emun. En avong koanek, vesesal en sua 95 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi), kavmen ten out Rom ling Sion en titi aelan tai koa avisi en Patmos. Ka aviteni mini keke uasi hemat munak hesak visi valohosai rani.

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Sion mutis selusien enek va min Kristin keil en mari sios oulu (7) en provins ten out Esia (koa kosa avise en Turkey), ka min Kristin sav keil en out vasi. Suval Sion, Kristin keil en out vasi amul avisu en avong takeih keil en out vasi en hen asuv houlu etel ten out Rom: Nero (sua 54-68 AD), Vespasian (sua 69-79 AD), ka Domisian (sua 81-96 AD). Sakini, Iesu san leisanien tai mini keke vahit mesein min Kristin keil vahati lat rendemien one ka vasel kat keil avahatimal vakeih en vaeen ten demkatien koa amul ien.

? Sion mutis selusien koanik vensa?

Iesu Kristo meng kat Sion keke vatis leta enek vakataun demkatien onen meatin keil onen – Iesu Kristo kistal min Sion en leisanien tai ka meng kati vatis kat tounah koa kei vit luvati mini keke vahit meseini min Kristin keil.✡

Sion en vati vasel kat Kristin keil en out Esia keke demkatien one namandiltei – Veni sua houlu mai muli, Kristin keil houlu amul amandil en demkatien one.✡ Sakini, Sion mutis retai en selkatien keil ekek va min mari sios oulu (7) en provins ten out Esia.✡

Sion en vati keke Kristin keil availea en hetetamenien onen Ahi – Kristin keil houlu amul alonge tisa ven avong keil takeih koa amul avisu eni en hen kavmen, en hen meatin sav keil, ka en hen tue keil emun.✡ Sakini Sion vit luvati keke tounah vasi koa mul kur out mul musil kat asa koa Ahi ling kati keke vakur out mulamu en avong koa mumon out netan.✡

Sion en vati keke Kristin keil availea keke Iesu hemai ris ka hevae lin Temat ka tounah vasi koa tisa – Kristin keil houlu alesi suval amul arosin Iesu sua houlu tuai ka Kristin keil houlu ka eiloheh keil emun umat tuai ven demkatien one.✡ Ka Sion vati lat rendemien one vit Iesu hemai ris anatin, ka navong hemai ris hevae lin Temat ka tounah vasi koa tisa, ka heling revi tounah vasi keil hemai hetahos.✡

Sion en vati vasel kat Kristin keil keke avalomal vakeih en demkatien

✡ :: Rev 1:1,4,9; 22:8 ✡ :: Rev 1:11,19; 22:6 ✡ :: Rev 2:4,14,20; 3:2,15 ✡ :: Rev 2:1–3:22 ✡ :: Rev 2:7,9-10,13,19,26; 3:5,21 ✡ :: Rev 1:8,17; 4:1–22:21 ✡ :: Rev 1:9 ✡ :: Rev 1:10-20; 19:11-21

one keke anamemoutei en avong koa Iesu hemai ris eni – Tei en Kristin keil alesi keke tounah koa avisu eni keih ramat.✡ Sakini Sion sel kat keil keke aval-omal vakeih en demkatien one ka anamaentei desien one en Ahi namot.✡ Kei sel kat keil keke anoumon-tei tounah koa nasakin keil anamemou en avong koa Iesu hemai ris eni ka helei rahit usite onen meatin keil eni.✡

Sion en vati vahati lat rendemien onen Kristin keil hetal min selusien usil navong Ahi houm revi teilang nesa ka out ne-tan luhemai luhehi heite hau – Tei en Kristin keil amundem houlu usil tounah keil ten out netan. Sakini Sion sel kat keil indem usil navong koa Ahi houmon teilang nesa ka out netan luhemai luhehi heite hau.✡

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Rev-elesen 1:10-11,19

En Sande, avong onen Asuv Iesu, Ninin onen Ahi sien nau ka naraengon rea tai en eisiluk koa keih su-val amaru koa musel. Kei viteni minau vit, "! Kitis lat asa koa kilesi heha en tus tai, ka kisani heha min sios oulu (7) en taon keil ekek: Efeses, Samerna, Pergamam, Taeatira, Sar-tis, Piladelvia, ka Laodisia! …

Kitis lat ***tounah keil komul kolesi, asa koa hekur out en avong kosa*** ral min ***asa koa hemai hekistal en avong koa hemai veah."***

? Asa mul en selusien koanik?

1. ***"Tounah keil komul kolesi …"*** – Mukave Iesu Kristo selus min Sion ka en leisanien tai. (1:1-20)
2. ***"… asa koa hekur out en avong kosa …"*** – Selkatien keil va min sios oulu (7) ten provins ten out Esia. (2:1–3:22)
3. ***"… asa koa hemai hekistal en avong koa hemai veah."***
   a. Tounah keil en out netan amasmas Ahi. (4:1-11)
   b. Iesu vothot eni keke vi sipsip ten sanien vo-tut koa vinvin vahuli selusien ten hothotien onen Ahi. (5:1-14)
   c. Iesu kum vahas siil oulu (6) koa sakin mahien tateisav keil umai apurun meatin keil ten out netan. (6:1–8:1)
   d. Angelo oulu (7) amuh retai en amaru one koa sakin mahien tateisav keil umai apu-run meatin keil ten out netan (8:1–16:21)
   e. Ahi san mahien min koakeil ten out Ba-bilon. (17:1–19:5)
   f. Iesu mai ris keke vavae lin Temat ka koakeil vasi amusili. (19:6-21)
   g. Iesu ka koakeil amusili alosil kat out netan sua heite taosen tai. (20:1-6)
   h. Ahi son Temat vita en Vuli Ahang. (20:7-10)

✡ :: Rev 6:9-11 ✡ :: Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 7:14; 12:11; 15:2 ✡ :: Rev 3:18; 12:11; 16:15 ✡ :: Rev 21:1–22:5

i. Ahi mumon Mari Kot onen ka lei rahit usite onen meatin vasi keil. (20:11-15)
j. Ahi mumon teilang nesa ka out netan lumai luvi heite hau. (21:1–22:5)

4. Selusien ekor. (22:6-21)

Hitkileaen onen Sion usil selusien koanik

1 Koanik vi hothotien koa Ahi sani min Iesu Kristo keke vatie lati min eiloheh keil onen asa koa hemai hekistal hervitei tuetin. Iesu Kristo sila angelo onen mita venau, koa navi eiloheh onen, keke vahit mesein selusien koanik minau. Isok Sion. ✡

2 Ka tounah vasi koa nalesi ka naraengoni usil hothotien onen Ahi koa Iesu Kristo vit meseini minau vi anatin, kei varei namutis kati ekok. ✡

3 Tokolkatien onen Ahi hel en meatin koa vuli tus koanik, ka tokolkatien hel en koakeil emun along selusien ten hothotien koanik ka along kat asa koa mul ien. Veni avong mai vesesal keke tounah keil ekek hekur out. ✡

Selkatien keil koa va min sios oulu (7) koa amul en mari atan ten out Esia

4 Inau, Sion, namutis selusien koanik va min kami, sios oulu (7) ten provins ten out Esia.* ✡

Navisi keke more envatien ka tomat hel ven kami. Keilu luka ven Ahi koa mul kosa, mul mulamu, ka hel en avong koa hemai veah. Luka ven Ninin koa avi oulu (7) koa amul en meten Ahi koa rondan en vulin ten keihoen.

5 Luka mun ven Iesu Kristo koa rokilea rovaling desien orer eni. Kei viten anatinien usil asa koa Ahi vothot eni mini. Kei vi moeite en koakeil imea ran matien, ka vi avat ten asuv keil vasi ten out netan. ✡

Iesu en vat ir, ka ran koa mue en matien sakin ir romaluv ran mahien ten tisaen keil orer.

6 Kei mumon ir romai rovi vangi meatin keil koa hiasuvien onen Ahi mul en moulien orer. Anatin, kei mumon ir rovi vangi pris keil koa romum ven Ahi Tamen. !Ven koanik, rovitehiteni keke hetetamenien ka keihoen mul en Iesu Kristo lises ka lisenges! Anatin. ✡

7 ! Mihetaengoni! Kei hemita en mahmah keil ka meatin vasi keil ilesi. Anatin, koakeil emun asal vini mulamu ilesi. Hesakin meatin keil en out netan imakul en metauen. Anatin, hemai hekistal hemukonek. ✡

8 Ahi Asuv ten Keihoen koa mul kosa, mul mulamu, ka hel en avong koa hemai veah viteni vit, "En tounah vasi keil koa mul, inau naro mulamu eni ka nito katau eni." ✡

✡ **1:1:** Dan 2:28,29,45; Rev 1:19; 22:6 ✡ **1:2:** Rev 1:9; 6:9 ✡ **1:3:** Rev 22:7; 22:10 * **1:4:** Kosa avise out enek en Turkey. ✡ **1:4:** Eks 3:14; Rev 1:8; 4:8; 11:17; 16:5; Aes 41:4; Rev 3:1; 4:5; 5:6 ✡ **1:5:** Rev 3:14; 19:11; Sam 89:27; Kol 1:18; Sam 89:27; Rev 19:16; Sam 130:8; Aes 40:2 ✡ **1:6:** Eks 19:6; Aes 61:6; 1Pit 2:5,9; Rev 5:10; 20:6 ✡ **1:7:** Dan 7:13; Mat 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27; 1Tes 4:17; Sak 12:10; Sion 19:34,37; Sak 12:10,12,14; Mat 24:30 ✡ **1:8:** Rev 21:6; 22:13; Eks 3:14; Rev 1:4; 4:8; 11:17; 16:5,7,14; Aes 41:4; Amos 3:13; 4:13; Rev 15:3; 19:6,15; 21:22

Iesu Kristo mai ven Sion ka rie lat tounah houlu mini

9 Inau navi Sion, tuomi tai veni demkatien orer en Iesu Kristo vatte tas. Suval kami, namul nakur mahien ten sakvisien keil ral min rendemien koa taveah navong namul narosin hiasuvien onen Ahi vamai vakistal. Aling inau en eim takeih en titi aelan ten out Patmos veni namul navitehiten asa koa Ahi vothot eni minau ka anatinien usil Iesu min meatin keil.

10 En Sande, avong onen Asuv Iesu, Ninin onen Ahi sien nau ka naraengon rea tai en eisiluk koa keih suval amaru koa musel.

11 Kei viteni minau vit, "! Kitis lat asa koa kilesi heha en tus tai, ka kisani heha ven sios oulu (7) en taon keil ekek: Efeses, Samerna, Pergamam, Taeatira, Sartis, Piladelvia, ka Laodisia!"

12 Navong naviles males isei mul selus minau, nales laet oulu (7) koa avatimal en ai keil teni koa amumoni en gol.

13 Ka luhu en keil, nales meatin tai koa aven mul suval Natin Meatin. Kei musin suval mari meatin tai en eisin tetaveah rokol alen tanetan, ka muan kaliko koa kala teni suval gol mul koe veimasen. ✡

14 Hilin muoh vis muoh, ka meten vihil keih imok suval ahang. ✡

15 Alen tanetan vihil suval oai ten vane † ka ren musel keih suval navong mari tahe mutarum en ahat keil. ✡

16 En hen matu, vuli kat hitu oulu (7), ka naef tai koa kan lualu kistal ka en ongon. Nan vihil keih imok suval meteiai koa ritin en taviai. ✡

17 Navong nalesi, numot navita netan en alen ka nasakras moumon etai tounah suval meatin koa mat. Evus, kei ling hen matu enau ka vit, "!Konametautei! En tounah vasi koa mul, inau nasakini mul ka nisakini hevuol eris. ✡

18 Inau navi kei koa moul. Avaseini numat, kosa kolesi keke namoul lises ka lisenges. Ka alingi en hek, ki‡ keil ten matien ka ten out Hedis, out koa ninin onen meatin keil koa umat uva amul ien.

19 Kitis lat tounah keil komul kolesi, asa koa hekur out en avong kosa ral min asa koa hemai hekistal en avong koa hemai veah. ✡

20 Aneite ten rendemien suai usil hitu oulu (7) koa kolesi amul en hek matu vi tatavolien usil sios oulu ten out Esia. Ka laet oulu ekek koa vi gol, keil avi tatavolien usil angelo oulu koa alei kokoe en sios keil enek."✡

2

Selkatien va min sios ten out Efeses

1 Iesu viteni minau vit, "Kitis selusien koanik heha min

✡ **1:13:** Dan 7:13; 10:5; Esek 9:2,11 ✡ **1:14:** Dan 10:6; Rev 2:18; 19:12; Dut 7:9 † **1:15:** Selusien kati teni vit, *"vihil suval aean brons koa alingi en ahang."* ✡ **1:15:** Esek 1:24; 43:2; Rev 14:2; 19:6 ✡ **1:16:** Rev 1:20; 2:1; Aes 49:2; Rev 2:12,16; 19:15 ✡ **1:17:** Aes 44:6; 48:12; Rev 2:8; 22:13 ‡ **1:18:** Ki enek vi tatavolien koa vit Iesu kur keihoen keke valuvat meatin keil ran keihoen ten matien. ✡ **1:19:** Aes 48:6; Dan 2:28,29,45; Rev 1:1; 22:6 ✡ **1:20:** Rev 1:16; 2:1; 3:1

angelo koa lei kokoe en sios ten out Efeses kihit:

"Koanik selkatien koa ka ven kei koa vuli kat hitu oulu (7) mul en hen matu ka kei koa mual luhu en gol laet oulu (7).✡

2 Nalei kilea en umen takeih onami ka nalesi mukave mikur sakvisien keil ral min rendemien koa taveah. Nakilea keke milei sesein koakeil amusil tisaen. Koakeil avit avi eiloheh keil onak ka arvitei anatin, kami milei rahit moulien one ka mivotini keke keil avi uti luvosien. ✡

3 Nakilea mun keke mikur sakvisien keil ral min rendemien koa taveah. Mikur mahien houlu ven isok, ka en demkatien onami, mimulomal keih veah, avemi romahtei.

4 "Ka tounah ekek nakur kati va kat kami: milokovein envatien koa, mulamu, mirie lati minau ka min meatin sav keil.

5 Mihendem kat sakien ten envatien koa mirie lati mulamu, ka mihelei kilea keke kosa mimul soutin ranau ka mirrie lattei mun sakien ten envatien. Sakini, mihiles ran tisaen onami enek ka mihoumon sakien keil koa hesuval asa mimumoni mulamu. Munak mihermumontei, nimai ven kami ka nikulat laet onami ran vulin. ✡

6 Ka koanik nalesi mimumoni mal: tinomi katiat kat sakien onen koakeil amusil hihiseien onen Nikolai* suval koa inau mun tinok kati. ✡

7 "!Munak ralingomi mul, mihetaengon selusien koa Ninin mul viteni va min sios keil! En vaeen ten demkatien, koakeil amulomal keih, nimaen keil ian heite ten vatiai ten moulien ten lisenges koa moul en ah esen Ahi." ✡

Selkatien va min sios ten out Samerna

8 Evus, Iesu vit risi minau vit, "Kitis selusien koanik heha min angelo koa losil kat sios ten out Samerna kihit:

"Koanik selkatien onen tai koa sakin tounah vasi mul ka hesakini hevuol eris; kei koa mat ka moul eris ran matien. ✡

9 Nakilea keke sakvisien keil onami houlu ka tounah onami tovuol en out netan veni mimusil kat inau. Ka en usite ten demkatien onami, tounah onami avi houlu. Nakilea keke vangi meatin tai avit avi Siu kati ka amul asel kutut kat kami. Ka inau nales keil suval arvitei Siu anatin. Vuo. Keil avi vangi meatin tai onen Temat. ✡

10 Minametauntei mahien keil koa vesesal mivahisu eni. ! Mihetaengoni! Hervitei tuetin, Temat hesakin ison kami koa miheha en eim takeih keke mihekur sakvisien keil. Mihelonge hetisa ten avong halualim (10) ka miheles mihendem kat inau. Mihelomal hekeih

✡ **2:1:** Rev 1:16,20; 3:1 ✡ **2:2:** Rev 3:1,8,15; 1Sion 4:1 ✡ **2:5:** Rev 2:16,22; 3:3,19 * **2:6:** Nikolai mul visein meatin keil keke aven meatin ka ninin koa mul ien, luteteisav. Sakini, tisaen vasi keil koa meatin mul mumoni ral min aven sakras vasakin en ninin onen vahilehilu. ✡ **2:6:** Sam 139:21 ✡ **2:7:** Sen 2:9; 3:22,24; Rev 22:2,14; Sen 2:8; Esek 28:13; 31:8,9 ✡ **2:8:** Aes 44:6; 48:12; Rev 1:17; 22:13 ✡ **2:9:** Tiem 2:5; 2Kor 11:14,15; Rev 3:9

ven inau, avaseini munak sakvisien keil koa mikuri houmon kami mihetokol matien onami. Hemukonek, nisan uite ten demkatien min kami koa vi moulien ten lisenges. ✡

11 "Munak ralingomi mul, mihetaengon asa koa Ninin mul viteni va min sios keil. En vaeen ten demkatien, koakeil amulomal keih, keil irmattei mun en matien koa elu ten lisenges." ✡

Selkatien va min sios ten out Pergamam

12 Evus, Iesu vit risi minau vit, "Kitis selusien koanik heha min angelo koa lei kokoe en sios ten out Pergamam kihit:

"Koanik vi selkatien onen tai koa kur naef koa kan lualu. ✡

13 Nakilea out kave miro ien, taon koa hiasuvien onen Temat mul ien. Mukos, kami mivi anatin minau ka mirlokoveintei demkatien onami. Anatin, mimulomal keih en out koa keihoen onen Temat mul ien, avaseini miro en avong koa meatin keil ten out keisom amu vini Antipas, koa musil kat nau ka vitehiten more longlongien usil nau lises.

14 "Ka tounah ekek nakur kati va kat kami: mimaen tei en kami amusil vati hihiseien keil koa asuval hihiseien keil onen Balaam telamu.✡ Kei visein asuv houlu Balak mukave valamun me-Isrel keil avamot en tisaen en sakien koa avaan anien koa asani tuai va min nana keil ka avoum vatisa vatal min ahin keil.

15 Ka kami mimusil vati hihiseien keil koa amukonek koa Nikolai✡ mul vihiseini.

16 ! Sakini, kosa, mihiles ran tisaen keil onami! Munak mihervilestei ran hihiseien keil enek, hervitei tuetin, inau nimai ven kami ka nivae kat kami hetal mari naef koa mul kistal ka en ongok. ✡

17 "!Munak ralingomi mul, mihetaengon selusien koa Ninin mul viteni va min sios keil! En vaeen ten demkatien, koakeil amulomal keih, inau nisan tei manna koa mul suai.† Ka nisani mun hetetai min keil ahat tamuoh koa amutis eis hau tai mul ien. Kei nges koa kuri ilea en eis koa mul ien, ka meatin sav keil iteingeingeni." ✡

Selkatien va min sios ten out Taeatira

18 Evus, Iesu vit risi minau vit, "Kitis selusien koanik heha min angelo koa lei kokoe en sios ten out Taeatira kihit:

"Koanik selkatien koa ka ven Natin Ahi, koa meten vihil keih imok suval ahang,✡ ka koa alen tanetan vihil suval oai ten vane.✡

19 Nakilea en asa kami mimumoni. Nalei kilea en envatien onami, demkatien onami, umen onami, ka

✡ **2:10:** Dan 1:12,14; Tiem 1:12 ✡ **2:11:** Rev 20:14; 21:8 ✡ **2:12:** Aes 49:2; Hib 4:12; Rev 1:16; 2:16; 19:5 ✡ **2:14:** Nam 31:16; 25:1-2; Siud 1:11 ✡ **2:15:** Rev 2:6 ✡ **2:16:** Rev 3:11; 22:7,12,20; Aes 49:2; Rev 1:16; 2:12; 19:15 † **2:17:** Siu keil amundemi avit navong Ahi heling hiasuvien onen en out netan, hesan manna koa Mosis ling suaini keke meatin keil onen iani. ✡ **2:17:** Sam 78:24; Aes 62:2; 65:15; Rev 3:12 ✡ **2:18:** Dan 10:6; Rev 1:14-15; 19:12 ✡ **2:18:** Rev 1:14-15

mukave mikur sakvisien keil ral min rendemien koa taveah. Nalei kilea keke kosa, mimum houlu mulin tounah koa mimumoni navong mikur rohtoh en demkatien onami.

20 "Ka tounah ekek nakur kati va kat kami: mimaen ahin koa sakien onen suval Sesebel telamu vato vatal kami. Kei mul vise sasen eni vit vi provet onen Ahi. Hihiseien keil onen mul luvos eiloheh onak keil keke tahosis umon sakien ten hoeasoen ka ian anien koa asani tuai min nana keil. ✡

21 Inau nasan avong veni keke vahiles ran tisaen onen, ka kei en rovattei vahiles ran sakien ten hoeasoen onen.

22 Mihelei kat revi kami, inau nisan mesaien tai koa marite min ahin enek keke hetos en vulin. Ka munak koakeil amum tisa ral mini irvilestei ran sakien keil one, keil emun ilonge hetisa hehi houlu mok hetal mini.

23 Inau nu vini meatin keil amusili. Hesakini, meatin keil ten sios vasi keil ilea suk keke inau enges nakilea rendemien ka envatien onen meatin vasi. Ka ilea mun keke nisani tetai min kami housil asa koa kei mumoni. ✡

24 "Ka kami sav ten out Taeatira mirmusiltei hihiseien tatisa keisom. Kami misesein hihiseien enek koa meatin sav keil avise en 'marmari ileilien keil onen Temat.' Min kami, nirling etai mun mengkatien koa meas.

25 Mihehuli kat mengkatien enges koa mikuri tuai hetokol avong nimai ris. ✡

26 "En vaeen ten demkatien, koakeil amulomal keih ka amules amumon umen keil onak hetokol avong nimai ris eni, inau nisani min keil keihoen keke ilosil kat kantri keil. ✡

27 "Anatin, nisani min keil, keihoen ten losilkatien suval koa Tata onak sani minau, suval koa avit,

'Losilkatien one hekeih imok.
U lin koakeil vasi avit avavae
vatal min keil.
Uas keil hesuval kilas
koa amu pahasi vi sok-
sokeite.' Sam keil
2:9

28 Ka nisani mun min keil Melan, hitu ten visokon.‡ ✡
29 ! Munak ralingomi mul, mihetaengon selusien koa Ninin mul viteni va min sios keil!"

3

Selkatien va min sios ten out Sardis

1 Iesu viteni mun vit, "Kitis selusien koanik heha min angelo koa lei kokoe en sios ten out Sardis kihit:

"Koanik vi selkatien onen tai koa ro ral min Ninin oulu (7) koa mul en meten Ahi ka koa vuli kat hitu oulu (7). ✡ * Nakilea en tounah vasi kami

✡ **2:20:** 1Ki 16:31; 2Ki 9:22; Nam 25:1-2; Rev 2:14 ✡ **2:23:** Sam 7:9; Pro 24:12; Ser 11:20; 17:10; Sam 62:12; Pro 24:12; Ser 17:10; Rom 2:6; 2Tim 4:14; Rev 18:6; 20:12,13 ✡ **2:25:** Rev 3:11 ✡ **2:26:** Sam 2:8,9; Rev 12:5 ‡ **2:28:** Hitu koa avise en Melan mul vihil keih navong vesesal out valan. Kei vi tatavolien usil hatkatien min Kristin keil koa ilomal hekeih en mankoli ten sakvisien keil veni laet ten amairisien onen Iesu Kristo mul mai vesesal. ✡ **2:28:** Rev 22:16

✡ **3:1:** Rev 1:4; 4:5; 5:6; 1:16,20; 2:1; 2:2; 3:8,15 * **3:1:** Rev 1:20 mul viteni vit hitu oulu vi tatavolien ten angelo oulu.

mimumoni. Avaseini meatin keil amundemi avit demkatien onami moul mules, ka inau nakilea keke demkatien onami mul mat.
2 ! Sakini, alle almea! Mihoumon demkatien koa mivuli kati veah mules hekeih tamun. Munak hermukteinek, demkatien enek hemat vasi varei. Veni navotini keke hati tounah koa mimumoni rotahostei veah en meten Ahi.
3 Sakini, mihendem kat hihiseien keil koa milonge ka mikur kati tuai. Mihehiles ran tisaen keil onami ka mihelong kati. Munak miheles mihematil en demkatien onami, nimai ris en avong koa miherkileatei hesuval tarhena tai ka nilei rahit usite onami. ✡
4 "Ka kami teis en out Sadis milei kat revi moulien onami suval mimusin en eisin koa mutolas. Keil enges avinvin en meten Ahi keke avoual vatal minau en eisin tamuoh. ✡
5 Koakeil emun amulomal keih en vaeen ten demkatien, keil isin en eisin tamuoh hemukonek. Inau nirsahul lintei ise ran Tus ten Moulien. En meten Tata onak ka angelo keil onen, inau nihit lati keke avi onak. ✡
6 "!Munak ralingomi mul, mihetaengon asa koa Ninin mul viteni va min sios keil!"

Selkatien va min sios ten out Piladelvia

7 Iesu vit risi minau vit, "Kitis selusien koanik heha min angelo koa lei kokoe en sios ten out Piladelvia kihit:

"Koanik vi selkatien onen kei koa vi votut ka vi anatin, koa kur kat ki ten hiasuvien onen asuv houlu Deved telamu. *'Navong kei seh voiteh, meatin tovuol kilea voteh eni; ka navong koteh eni, meatin tovuol kilea vaseha.' Aesea 22:22*✡
8 "Nakilea en tounah koa mimumoni. Avaseini keihoen havivi mul en kami, mimusil kat hihiseien keil onak ka mirmuun koetei keke mivi onak. Naseh voiteh tai keke mihekaka mihekistal ien, koa meatin sakras voteh eni. ✡
9 !Mihetaengoni! Koakeil amul amusil kat sakien matu onen Siu keil ka avit avi Siu anatin, keil amules amusil kat rendemien onen Temat ka umai amul aluvos meatin keil houlu. Inau nisakin keil imai itetengeiril en metomi ka ihouhou min kami, ka ilea suk keke envatien onak mul en kami. ✡
10 "Veni milong kat mengkatien keil onak lises ral min rendemien koa taveah en sakvisien keil, inau nikur koe kami en avong takeih koa hemai vasak vis meatin keil ten out netan. ✡
11 Nimai hervitei tuetin, sakini mihehuli kat demkatien onami hekeih. Hemukonek, minamaentei

✡ **3:3:** Rev 2:5,16,22; 3:19; Mat 24:43-44; Luk 12:39-40; 1Tes 5:2,4; 2Pit 3:10; Rev 16:15 ✡ **3:4:** Siud 1:23 ✡ **3:5:** Rev 3:18; 4:4; 6:11; 7:9,13; 19:14; Eks 32:32,33; Sam 69:28; Rev 17:8; 20:15; Eks 32:32,33; Sam 69:28; Dan 12:1; Plp 4:3; Rev 13:8; 17:8; 20:12,15; 21:27; Mat 10:32; Luk 12:8 ✡ **3:7:** Siob 12:14 ✡ **3:8:** Rev 2:2; 3:1,15; 1Kor 16:9 ✡ **3:9:** 2Kor 11:14,15; Rev 2:9; Aes 45:14; 49:23; 60:14; 43:4 ✡ **3:10:** Luk 21:19; 2Tim 2:12; Hib 10:36

meatin etai namai nahenan more uite ten demkatien ran kami.† ✡
12 Koakeil amulomal keih en demkatien one, nisakin keil imai ihi vatiseng en Eim Votut onen Ahi onak, ka ito eni lises. Nitis kat isen Ahi en keil, hetal min isen taon onen koa vi Serusalem Hau koa hemita netan ran out nesa. Inau nitis eis hau onak emun hel en keil. ✡
13 "!Munak ralingomi mul, mihetaengon selusien koa Ninin mul viteni va min sios keil!"

Selkatien va min sios ten out Laodisia
14 Iesu vit risi minau vit, "Kitis selusien koanik heha min angelo koa lei kokoe en sios ten out Laodisia kihit:
"Koanik selkatien onen kei koa vi Anatin, tounah koa viteni anatin ka akilea avandesini. Kei vi vatte ten tounah keil vasi koa Ahi mumoni. ✡
15 Nakilea en tounah koa kami mimumoni. Nalei kilea keke mirmandiltei ka mirmutintei. !Ek vati mok vahit mivasuval etai en keilu! ✡
16 Ka veni kami mimules mimukonesek, mirmutintei ka mirmandiltei, inau nikus seha kami ran ongok.
17 Kami mivit, 'Tounah onomai houlu ka mero en amas, mertamureitei en etai tounah.' ! Ka kami mireingeingeni mivinvin enges keke meatin sav en vamahis kami ka valei kilea mivi meatin maru enges! En meten Ahi mivi livere enges, mikaka hon, ka metomi var. ✡
18 Sakini nasel kat kami keke mihehuli ranau gol, eisin tamuoh ka meresin ten amet. Gol koa mihehuli ranau hetolas, hesakin kami mihilelau en tounah keil ten out nesa. En eisin tamuoh ten maluen, mihesin koe avemi keke minamemoutei mun ven kakahonien onami. Ka en meresin ten amet, mihekumi heha en metomi ten demkatien hesakini mihelele revi. ✡
19 "Koakeil envatien onak mul en keil, naralimal en keil ka namulelas keil. Sakini, rendemien onami hekeih keke mihehiles ran tisaen keil onami. ✡
20 ! Mihetaengoni! Inau narosin tetai en kami suval namulomal en voiteh ka namul navise kami. Munak mihelong rek ka mihemai mihesehen voiteh ten moulien onami minau, inau nimai neim ka nianian hetal min kami, ka kami mun miheanian hetal minau. ✡
21 En vaeen ten demkatien, koakeil amulomal keih, inau nimaen keil itondan en usite ten vuluk ten keihoen, hesuval etin koa inau mun namulomal keih en vaeen ten demkatien, ka kosa, namul narondan en usite matu ten vulin ten keihoen onen Tata onak.
22 "!Munak ralingomi mul, mihetaengon selusien koa Ninin mul viteni va min sios keil!"

---

† **3:11:** Rev 2:10 vit uite ten demkatien vi moulien ten lisenges. ✡ **3:11:** Rev 2:16; 22:7,12,20 ✡ **3:12:** Rev 14:1; 22:4; Esek 48:35; Rev 21:2; Aes 62:2; 65:15 ✡ **3:14:** Rev 1:5; 19:11; Pro 8:22; Sion 1:3; Kol 1:15 ✡ **3:15:** Rev 2:2; 3:1,8 ✡ **3:17:** Hos 12:8 ✡ **3:18:** Rev 3:5; 4:4; 6:11; 7:9,13; 19:14; 16:15 ✡ **3:19:** Pro 3:12; 1Kor 11:32; Hib 12:6; Rev 2:5,16,22; 3:3 ✡ **3:20:** Sion 14:23

4

Tounah keil en out nesa asan masmasien min Ahi

1 Navong nakur selusien koanek evus, nales leisanien tamun. En leisanien enek nales voiteh seha en out nesa. Ka rea koa naraengoni mulamu koa musel keih suval amaru, kei vit, "Amai keie, ka nitie minuk asa hekur out en avong koa hemai veah." ✡

2 Hatte tas, Ninin onen Ahi sienau ka nales tai koa mul rondan en vulin ten keihoen en out nesa. ✡

3 Aven vihil suval ahat keil koa merentas koa avise en saspa ka karnilian. Ka mul rahit vulin ten keihoen, mitiet vihil suval ahat koa merendas koa avise en emeral. ✡

4 Ka rahit mari vulin ten keihoen enek, nales out sav keil tatondanien hanumau tai ka ehat (24). Ka elda hanumau tai ka ehat (24) amul en keil ka amusin en eisin tamuoh ka vatluvoluv ten hiasuvien koa vi gol mul en vatie. ✡

5 Ahil mul vil ka voulul mul mut ka muroh ka en mari vulin ten keihoen onen Ahi. Ka en out enek, en meten kei koa mul en mari vulin enek, ahang oulu (7) amul amukan en ai keil teni. Ahang keil enek avi ninin oulu onen Ahi. ✡

6 Ka netan en mari vulin ten keihoen enek nalesi suval atas koa mutolas ka mekaikai. Anatin, nalesi vi aet ka vilahil suval kilas. ✡

Nales tounah ehat (4) koa amoul amul en usite ehat ten vulin enek, ka mete ka vasi ave.

7 Koa tai en keil nalesi suval laeon. Koa elu en keil nalesi suval bul. Koa etel en keil nales veinan suval meatin. Ka koa ehat en keil nalesi suval veivakum koa mul muka.

8 Keil en tai, apoue ahetai (6) koa mete keil mul neim ka hae.✡ Vongien ka meneai keil armusehtei en souen one koa vit:

"Votut, votut, votut,
vi Ahi Asuv ten Keihoen.✡
Kei mul kosa, mul mulamu,
ka hel en avong hemai hekistal veah."✡

9 Tounah ehat (4) enek koa amoul amules amusau en souen keil ten hetetamenien, ten houhouen ka ten masmasien va min kei koa rondan en mari vulin ten keihoen, min kei koa moul lises ka lisenges. Ka navong amumoni mukonek, ✡

10 elda keil hanumau tai ka ehat (24) uva netan min kei koa rondan en mari vulin ten keihoen, min kei koa moul lises ka lisenges. En masmasien, keil ason vatluvoluv one netan veni ka avit,

---

✡ **4:1:** Eks 19:20,24; Dan 2:28,29,45; Rev 1:1,19 ✡ **4:2:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:9; 5:1,7,13; 6:16; 7:10,15; 19:4; 21:5 ✡ **4:3:** Esek 1:26-28 ✡ **4:4:** Aes 24:23; Rev 3:5,18; 6:11; 7:9,13; 19:14 ✡ **4:5:** Eks 19:16; Esek 1:13; Rev 8:5; 11:19; 16:18; Esek 1:13; Sak 4:2; Rev 1:4; 5:6 ✡ **4:6:** Esek 1:22; 10:14 ✡ **4:8:** Aes 6:2; Esek 1:18; 10:12 ✡ **4:8:** Aes 6:3; Amos 3:13; 4:13; Rev 1:8; 11:17; 15:3; 16:7,14; 19:6,15; 21:22 ✡ **4:8:** Aes 41:4; Eks 3:14; Rev 1:4,8; 16:5 ✡ **4:9:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2; 5:1,7,13; 6:16; 7:10,15; 19:4; 21:5; Dan 4:34; 6:27; 12:7

11 "! O Ahi, keik kovi Asuv onomai!
Kovinvin keke mehouhou minuk,
ka melei kilea hetetamenien ka keihoen onom
veni komumon tounah vasi keil.
Anatin, musil rendemien onom,
kosakin tounah keil akikistal ka amoul."

5

Alekat tai koa vinvin vahuli selusien usil tounah keil koa hemai veah

1 Navong nales tounah keilek evus, nales kei koa mul rondan en vulin ten keihoen mul vuli kat pepa tai en hen matu koa selusien mul en usite keilu teni. Arei kati ka apil kati en siil oulu (7).* ✡

2 Ka nales hetetamen tai onen angelo keil, kei visohiso en rea tai koa keih imok vit, "?Isei vinvin vakum vahas siil keil, valuv lin pepa, ka vahuli selusien teni?"

3 Ka arvotin etai meatin en out nesa vuo en out netan vuo en huinev ten atan koa vinvin vakum vahas siil keil ka vahuli selusien koa mul en pepa enek.

4 Sakini namis roha veni asakras avahotin meatin etai koa vavinvin valuv lin pepa ka vahuli selusien keil koa amul ien.

5 Evus, tai en elda keil mai ka viteni minau vit, "Konouaitei. Kilesi, kei koa avise en laeon ten vatiamal onen Sudah mul mai. Kei vi havin asuv houlu Deved tai ka mul kur hiasuvien onen. Ka en vaeen ten demkatien, kei mulin Temat tuai. Kei enges vinvin vakum vas siil keil ka valuv lin pepa enek." ✡

6 Evus nales kei koa mae lat moulien onen suval etin sipsip ten sanien votut. Kei mulomal vesesal ven vulin ten keihoen, luhu en elda keil ka tounah ehat (4) koa amoul. Nalesi suval amu vini tuai, ka moul eris ran matien mules. Hon ten keihoen onen oulu (7) ka meten emun oulu. Meten oulu enek avi ninin oulu onen Ahi koa sila keil uva aka vasi out netan. ✡

7 Kei koa suval sipsip va min kei koa rondan en mari vulin ten keihoen ka kur pepa ran hen matu. ✡

8 Navong va kuri, tounah ehat (4) koa amoul ka elda hanumau tai ka ehat (24) uva netan mini. Tetai en keil akur kat harp ka more pesin koa amumoni en gol. En pesin keil enek amunit tounah koa vite tahos ien koa vi hisien keil onen meatin keil onen Ahi. ✡

9 Keil amusau en souen hau tai✡ avit,

* **5:1:** Mulamu, navong hetetamen tai mutis leta tai, kei pil kat leta enek en wax ten kandel koa mai kur 'siil' onen navong rang kati en ring koa isen mul ien. Mukonek, meatin koa kur leta enek helei kilea isei sani mini ka helei kilea munak meatin sav tai kum vasi tuai. ✡ **5:1:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:7,13; 6:16; 7:10,15; 19:4; 21:5; Aes 29:11; Esek 2:9-10 ✡ **5:5:** Sen 49:9-10; Aes 11:1,10; Rev 22:16 ✡ **5:6:** Aes 53:7; Sion 1:29,36; Rev 5:12; 13:8; Sak 4:10; Rev 1:4; 4:5 ✡ **5:7:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:1,13; 6:16; 7:10,15; 19:4; 21:5 ✡ **5:8:** Sam 141:2; Rev 8:3,4 ✡ **5:9:** Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1; 144:9; 149:1; Aes 42:10; Rev 14:3

"Keik kovinvin kovakur pepa koanek
ka kovakum vas siil keil teni.
Kovinvin veni amu vinik, ka ram vul lat meatin keil keke avi onen Ahi.
Anatin, kovul lat meatin ran vatiamal vasi keil ka ran selusien vasi keil,
ran kantri vasi keil ka ran meatin tateisav vasi keil emun.✡
10 Komumon keil umai avi vangi meatin keil
koa hiasuvien onen Ahi mul en moulien one.
Keik kosakin keil amum veni suval pris keil onen,
ka ilosil kat out vasi netan."
11 Navong namul nalele, nalong ren angelo keil koa avi houlu vis avi houlu mok, meatin sakras vahul vasin keil. Keil amul rahit mari vulin ten keihoen, tounah ehat (4) koa amoul ka elda keil emun. ✡
12 Angelo keil amusau roha avit,
"Mevati lat isen kei koa amu vini suval sipsip ten sanien votut tai,
koa moul eris ran matien.
Kei vinvin keke hekur keihoen ten hiasuvien, meteisauen, hetetamenien, ka ihilelau en tounah vasi,
ka hekur houhouen, tahosien, ka eis koa nesa vis nesa mok."✡
13 Evus, nalong rea onen tounah vasi keil koa amoul amusau: koakeil ten out nesa ka ten out netan; koakeil ten huinev ten atan ka en atas.✡ Anatin, nalong keil vasi amul amusau avit,
"!Hetetamenien ka keihoen mul
en kei koa rondan en mari vulin ten keihoen
ka en kei koa suval sipsip ten sanien votut!
!Keilu luvinvin keke luvakur masmasien ka houhouen onomai
lises ka lisenges!"
14 Navong aviteni mukok, tounah ehat (4) koa amoul avit, "!Anatin eli!" Ka elda vasi keil uva netan ka avati lat isealu.

6

Kei koa suval sipsip kum vahas siil keil koa sakin mahien keil akur out

1 Evus, nales kei koa suval sipsip ten sanien votut kum vas tai en siil koa avi oulu (7). Navong kum vasi, naraengon tai en tounah ehat (4) koa amoul selus en rea tai koa keih suval voulul vit, "!Amai!"
2 Navong nalele, nales hos tamuoh tai. Kei koa rondan eni vuli kat hisuput, ka en vatin aling vatluvoluv ten hiasuvien. Kei muloh va keke vavae vali koakeil vasi avi vativieh ral mini. ✡
3 Evus, kei koa suval sipsip kum vas siil koa elu en keil. Navong kum vasi, naraengon koa elu en tounah ehat

✡ **5:9:** Eks 19:6; Aes 61:6; 1Pit 2:5,9; Rev 1:6; 20:6; 22:5 ✡ **5:11:** Dan 7:10; Hib 12:22 ✡ **5:12:** 1Kron 29:11; Aes 53:7; Sion 1:29,36; Rev 5:6; 13:8 ✡ **5:13:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:1,7; 6:16; 7:10,15; 19:4; 21:5 ✡ **6:2:** Sak 1:8; 6:3,6; Rev 19:11

(4) koa amoul viteni vit, "! Amai!"
4 Ka hos tamun koa vilhili kistal. Kei koa rondan eni, asan keihoen mini vasakin vaeen keil ikikistal en out netan keke meatin keil avou vini keil eris. Sakini, asan mari naef tai tavaeen mini. ✡
5 Evus, kei koa suval sipsip kum vas siil koa etel (3) en keil. Navong kum vasi, naraengon koa etel (3) en tounah ehat (4) koa amoul vit, "Amai!" Ka navong nalele, nales hos tamun koa vopoli kistal. Kei koa rondan eni vuli kat sikel tai en hen. ✡
6 Rea tai musel ka nalonge suval kistal luhu en tounah ehat (4) koa amoul. Kei viteni mini vit, "Kiha kisakin anien hervinvintei en out netan keke meatin houm avong tamu tai keke vahul anien koa havivis. Ka konapuruntei nei olip keil vuo nei grep keil koa amumon oel ka uaen en heite keilu."
7 Evus, kei koa suval sipsip kum vas siil koa ehat (4) en keil. Navong kum vasi, naraengon koa ehat (4) en tounah koa amoul vit, "Amai!"
8 Ka navong nalele va, nales hos tai koa kala teni tisa suval tounah koa mat vo. Kei koa rondan ien, isen Matien, ka tamun koa avise en Hedis mul musil kati. ✡ Ka en meatin vasi keil ten out netan, Ahi mae lat hati tai en keil min keilu keke lukilea luvou vinvini keil en vaeen, vuo en amai, vuo en mesaien, vuo en tirendan keil. Ka hatte koa etel (3) en meatin keil lurrokoltei. ✡
9 Evus, kei koa suval sipsip kum vas siil koa elim (5) en keil. Navong kum vasi, nalele hehen ahor ten sanien, ka nales ninin onen meatin keil koa amu vinvini keil veni asan selusien onen Ahi. Avaseini akur mahien veni, amules avitehiten selusien ten more lonlongien usil Iesu.
10 Keil avisohiso keih min Ahi avit, "!Ahi Asuv ten Keihoen, kovi votut ka anatin! ? Nengeis esuk kilei revi usite onen meatin keil ten out netan koa amu vinvini komai ka kisan mahien min keil?" ✡
11 Sakini, Ahi san eisin tamuoh retai min keil, ka viteni min keil vit, "Tuomi keil koa en demkatien koa avi eiloheh onak, meatin keil ten out netan u vinvini keil suval amumoni min kami. Sakini, miheseh avong havivi ris hetokol avong koa hulhulien ten keil hetokol hulhulien koa inau navat kati." ✡
12 Evus, nales kei koa suval sipsip kum vas siil koa ahetai (6) en keil. Navong kum vasi, mari alu tai mulu en out netan. Meteiai romukantei mun ✡ ka out mai vopoli suval eisin ten matien; ka avati mun, maim teni mai vilhili suval ara. ✡

✡ **6:4:** Sak 1:8; 6:2 ✡ **6:5:** Sak 6:2,6 ✡ **6:8:** Rev 1:18 ✡ **6:8:** Ser 14:12; 15:3; Esek 5:12,17; 14:21; 33:27 ✡ **6:10:** Dut 32:43; 2Ki 9:7; Sam 79:10; Rev 19:2 ✡ **6:11:** Rev 3:5,18; 4:4; 7:9,13; 19:14 ✡ **6:12:** Aes 13:10; Esek 32:7,8; Soel 2:10; 3:15; Mat 24:29; Mak 13:24-25; Luk 21:25; Rev 8:12 ✡ **6:12:** Soel 2:31; Umen 2:20

13 Hitu keil umotmot amita
en out netan suval hei
manggo keil koa armentei
veah umotmot navong angu
takeih tai kulul lini. ✡
14 Nales teilang sipasi luhu
ka reini rokol keite vasi keilu
teni. Vatihou vasi keil, ka
aelan keil emun, amemea
ran vulie. ✡
15 Navong tounah enek
kur out, meatin vasi keil ten
out netan uva avato suai en
valengeihat keil ka en mari
vali ahat ten vatihou keil:
asuv houlu keil ten out ne-
tan ka hetetamen keil; avat
ten meatin keil tavaeen ka
koakeil tounah one houlu;
koakeil keihoen mul en keil
ral min meatin savsav keil;
koakeil avi slev ka koakeil
emun amaluv. ✡
16 Keil vasi avisohiso va
min hou keil ka apeah ahat
keil avit, "!Mihemerang koe
komai li keke kei koa rondan
en vulin ten keihoen en out
nesa nalestei li komai! !
Miheav koe komai li keke
vurohien onen kei koa suval
sipsip nasuttei komai! ✡
17 ? Veni avong ten mari
vurohien onealu emai li, ka
isei kilea vahisu eni ka va-
moul?"✡

7

Angelo keil aling metai en me-Isrel tei keil

1 Katau en tounah keil
enek, nales angelo ehat (4)
amulomal en usite ehat (4)
ten out netan. Keitel telring
kat angu ehat (4) keke anou
lintei tounah keil en out ne-
tan, vuo en atas vuo en vatiai
etai. ✡
2 Ka nales angelo tateisav
tamun mea ran out ist, vuli
kat siil koa isen Ahi koa moul
mul ien. Kei viso keih va min
angelo keil ehat koa Ahi san
keihoen min keil avapurun
out netan ka atas vit,
3 "Minapuruntei out ne-
tan, atas, vuo vatiai keil het-
okol avong meheling metai
en veinan eiloheh keil koa
avi onen Ahi orer hetal min
siil onen." ✡
4 Ka nakur longlongien ten
hulhulien onen koakeil akur
metai onen Ahi rokol taosen
heite handred tai hanumau
elu ka ehat mun (144,000).
Koakeil enek aka en mari
vatiamal teindan elu (12) ten
out Isrel: ✡
5-8 Taosen heite teindan
elu (12,000) aka retai en
vatiamal vasi keil: Sudah,
Ruben, Kat, Aser, Navtali,
Manase,* Simeon, Livae,
Isekar, Sebiulon, Siosep ka
Bensamin.

Meatin keil ten out vasi keil en out netan umai ava-hou lat isen Ahi

9 Evus, nalele ka nales
vangi meatin keil avi houlu
vis avi houlu mok, meatin
sakras vahul vasin keil. Van-
gite keil aka en meatin
tateisav vasi keil, en va-
tiamal vasi keil, en kantri
vasi keil, ka en selusien vasi
keil. Keil vasi umai amulo-
mal en meten kei koa mul en
mari vulin ten keihoen ka en

✡ **6:13:** Aes 34:4 ✡ **6:14:** Rev 16:20; 20:11 ✡ **6:15:** Aes 2:10,19,21; Ser 4:29 ✡ **6:16:** Hos 10:8; Luk 23:30; Rev 9:6; 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:1,7,13; 7:10,15; 19:4; 21:5 ✡ **6:17:** Soel 2:11; Neh 1:6; Mal 3:2 ✡ **7:1:** Ser 49:36; Esek 37:9; Dan 7:2; Sak 6:5; Mat 24:31 ✡ **7:3:** Esek 9:4; Rev 9:4 ✡ **7:4:** Rev 14:1,3 * **7:5-8:** Manase, isen sav vi Dan (Sen 35:26).

meten kei koa suval sipsip. Amusin en eisin tamuoh, ✡
avuli kat oumeil en he
10 ka avisohiso keih min
keilu avit, "!Memasmas Ahi
onomai koa mul rondan en
mari vulin ten keihoen ka
kei koa suval sipsip ten
sanien votut, veni keilu lu-
mutut moulien onomai!" ✡
11 Navong aviteni
mukonek, angelo vasi keil
koa amul rahit mari vulin
ten keihoen, elda keil, ka
tounah ehat (4) koa amoul,
keil umot avita netan min
kei koa mul rondan ien, nae
rokol atan, ka amasmasi.
12 Ka navong angelo keil
enek amasmasi, avit,
"!Anatin eli!
!Komai mevati lat isom,
ka memasmasuk ka
mesan houhouen
minuk!
!Hetetamenien, meteisauen,
hiasuvien, ka keihoen
mul en Ahi orer lises ka
lisenges!
!Anatin!"
13 Evus, tai en elda keil vis
nau vit, "?Meatin keil ekek
koa amusin en eisin tamuoh,
kokilea keil aka kave?" ✡
14 Ka navit kesi mini
vit, "Hetetamen, inau
nareingeingeni, ka keik
kokilea." ✡
Sakini kei viteni minau vit,
"Meatin keil ekek, keil amu-
lomal keih rokol keite ten
mari sakvisien takeih en out
netan. Keil akas eisin ome
en ran kei koa suval sipsip
ka eisin keil ome mai muoh.
15 Ven koanek, keil amulo-
mal en meten Ahi koa mul
en mari vulin ten keihoen
onen, ka vongien ka meneai
aros ral mini en Eim Votut
onen ka uva netan mini. Kei
koa rondan en mari vulin
ten keihoen helei kokoe en
keil. ✡
16 Amai ka mararo herkat-
tei mun keil ka meteiai sisil
herkantei mun keil ka saloh
herpuruntei keil, ✡
17 veni kei koa suval sipsip
koa mulomal en mari vulin
ten keihoen helei kat revi
keil. Helamun keil suval
meatin mulamun sipsip keil,
ka hetie sise min keil iha
en vulioai ten moulien. Ka
siamet ten mahien keil one,
Ahi houul lati ran mete." ✡

8

Kei koa suval sipsip kum vas siil koa oulu (7) en keil

1 Navong kei koa suval sip-
sip ten sanien votut kum vas
siil ekor koa oulu (7) en keil,
tounah vasi en out nesa aro
raeng avong havivi.
2 Evus, nales vativar keil
onen angelo keil koa avi
oulu koa amulomal lises en
meten Ahi. Ka asan amaru
oulu min keil.
3 Angelo tateisav tamun
mai mulomal vesesal ven
ahor ten sanien. Kei kur
more pesin koa amumoni en
gol koa amunit tounah keil
koa vite tahos ien. Asan
ouai houlu koa vite tahos
mini vaniti vatal hisien keil

✡ **7:9:** Rev 3:5,18; 4:4; 6:11; 7:13; 19:14 ✡ **7:10:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:1,7,13; 6:16; 7:15; 19:4; 21:5 ✡ **7:13:** Rev 3:5,18; 4:4; 6:11; 7:9; 19:14 ✡ **7:14:** Dan 12:1; Mat 24:21; Mak 13:19 ✡ **7:15:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:1,7,13; 6:16; 7:10; 19:4; 21:5 ✡ **7:16:** Aes 49:10 ✡ **7:17:** Sam 23:1; Esek 34:23; Sion 10:11,14; Sam 23:2; Aes 49:10; Ser 2:13; Aes 25:8; Rev 21:4

onen meatin keil onen Ahi. Angelo enek kuri valing revi en ahor ten sanien votut koa amumoni en gol koa mul vesesal en vulin ten keihoen onen Ahi. ✡
4 Kei vou lat pesin en nan Ahi, ka tupas teni vina nesa ral min hisien onen meatin keil onen Ahi. ✡
5 Evus, angelo kur pesin ka sieni en menehang koa kuri ran ahor ten sanien votut. Evus, rang lini vita en out netan. Koanik sakin voulul mut ka muroh keih, ahil vil, ka alu mulu keih. ✡

Vativar oulu (7) onen angelo keil asak mesein keil avouh amaru one vasakin mahien keil hekur out

6 Evus, vativar oulu (7) onen angelo keil asak mesein keil avouh amaru one.
7 Navong vativar koa tai en keil muh amaru onen, amutah merali laklas keil ka ahang koa ara mul ien avita en out netan. Ahang enek kan lin oumunai vasi keil koa amoul en out netan, ka kan lin vatiai keil en hatte koa tai en atan keil en out netan. Ka hatte koa elu eni amules. ✡
8 Evus, vativar koa elu (2) en keil muh amaru onen. Navong muhi, tounah tai koa alesi suval mari hou tai koa ahang mul ien, asoni va en atas. Koanek sakin hatte koa tai en atas keil mai vi ara, ka hatte koa elu eni mules. ✡
9 Koanek sakin hatte koa tai en tounah keil koa amoul en atas umatmat, ka hatte koa elu en keil amules. Ka hatte koa tai en sip keil emun koa amul ien avi soksokeite, ka hatte koa elu en keil amules.
10 Evus, vativar koa etel (3) en keil muh amaru onen. Navong muhi, mari hitu tai koa ahang mul vilhili ien mot ran teilang ka bon hatte koa tai en oaisal ka vulioai keil, ka hatte koa elu en keil amules.
11 Isen hitu enek vi 'Kun' ka sakin hati oai keil enek viles mai kun, ka meatin houlu umatmat veni amun oai takun enek. ✡
12 Evus, vativar koa ehat (4) en keil muh amaru onen. Navong muhi, tounah tai mai bon hatte koa tai en meteiai, en avati ka en hitu keil emun. Ka hatte koa elu en keil mules. Sakini keil arritintei vasuval mulamu. En hatte koa tai en avong vasi, meneai mai malikelik, ka hatte koa elu eni meneai mules. Ka hatte koa tai en vongien vasi, maim tovuol, ka hatte koa elu eni maim mules. ✡
13 Evus, naseipat ka nales veivakum tai mul muka en mesaiuai. Nalong ren koa viso keih vit, "!Aue li! !Aue li! !O aue li! !Hetisa vis hetisa mok min koakeil amul en out netan navong vativar keitel koa telmules telhouh amaru oneatel!"

9

1 Evus, vativar koa elim (5) en keil muh amaru onen. Navong muhi, nales angelo

✡ **8:3:** Sam 141:2; Rev 5:8; 8:4; Eks 30:1-3; Rev 9:13 ✡ **8:4:** Sam 141:2; Rev 5:8; 8:3 ✡ **8:5:** Lev 16:12; Eks 19:16-19; Rev 4:5; 11:19; 16:18 ✡ **8:7:** Eks 9:23-25; Esek 38:22 ✡ **8:8:** Eks 7:20,21 ✡ **8:11:** Ser 9:15 ✡ **8:12:** Aes 13:10; Esek 32:7,8; Soel 2:10; 3:15; Mat 24:29; Mak 13:24-25; Luk 21:25; Rev 6:12-13

tatisa tai mot mita en out netan suval hitu tai. Asan mini ki ten Vulvul koa keite teni tovuol.* ✡
2 Kei mai sehen Vulvul enek, ka tupas houlu kikistal ien suval tupas ten mari ahang tai. Tupas enek sakin meneai ka teilang malikelik. ✡
3 Tounah keil suval kal amita en out netan ran tupas. Keil akur poisen en vatike suval skopion keke avasan mahien houlu min meatin keil navong arili keil eni. ✡
4 Akur mengkatien keke anapurun etai oumunai, vatiai vuo tounah sav keil koa avitehiteh amoul. Ahi maen keil avapurun meatin enges koa arkurtei metai onen en veinae. ✡
5 Avati elim (5), maen kal keil enek asakin meatin keil akur mahien houlu, ka anouastei keil anamatmat. Mahien enek suval mahien navong skopion rili meatin.
6 En avati elim (5) enek, meatin keil enek ilei kat matien, ka asakras avahotini; anatin, keil e hehati mok avamat, ka matien helohosai ran keil. ✡
7 Kal keil enek, tounah keil mul koe ave suval hos keil koa asak mesein keil ven vaeen. En vatie, nales tounah koa suval vatluvoluv ten hiasuvien koa amumoni en gol, ka veinae, nalesi suval veinan meatin. ✡
8 Hilie tetaveah suval hilin ahin keil, ka lohe kan suval lohon laeon. ✡
9 En veimase, hilive keih suval eisin ten vaeen koa amumoni en aean. Ka navong amuka, verien ten apoue suval mari verien navong hos keil houlu amuloh aleh kat tavaeen keil uva en out ten vaeen. ✡
10 Poisen one mul en vatike suval skopion, ka navong arili meatin eni, meatin longe tisa vis tisa mok. Keil uva amul arili purun meatin keil rokol avati elim (5).
11 Angelo tatisa koa losil kat Vulvul koa keite teni tovuol, kei vi asuv houlu one. En selusien onen me-Isrel keil, isen 'Abadon,' ka en selusien onen me-Gris keil, isen 'Apolion' koa aneite ten keilu vi 'meatin tou rasilinien.'
12 ! Aue li! Koanik keite ten avong tatisa tai. ! Ka aue, o aue li, hekatau en koanik, avong tatisa elu mun luhemai luhekistal!
13 Evus, vativar koa ahetai (6) en keil muh amaru onen. Navong muhi, naraengon rea tai kistal ka en usite ehat (4) ten ahor ten sanien koa amumoni en gol koa mules en meten Ahi. ✡
14 Rea enek viteni min vativar koa ahetai (6) en keil vit, "! Kiha ven angelo ehat (4) koa Ahi ling keil amules vesesal en mari Oaisal Upretis, ka kimaen keil iha!"
15 Ven hati avong enek varei, en avong kati ten avati

* **9:1:** Vulvul koanik vi eim takeih onen ninin tisa keil navong arosin Avong ten Mari Kot onen Ahi. ✡ **9:1:** Rev 20:1 ✡ **9:2:** Sen 19:28; Eks 19:18 ✡ **9:3:** Eks 10:12,15 ✡ **9:4:** Esek 9:4; Rev 7:3 ✡ **9:6:** Siob 3:21; Ser 8:3; Hos 10:8; Luk 23:30; Rev 6:16 ✡ **9:7:** Soel 2:4,5 ✡ **9:8:** Soel 1:6 ✡ **9:9:** Soel 2:5 ✡ **9:13:** Eks 30:1-3; Rev 8:3

kati ten sua kati koanek, Ahi ling angelo keil en out enek keke avatosin avong koa hemaen keil iha u vini hatte koa tai en meatin keil koa ten out netan, ka hatte koa elu en keil amules. ✡

16-17 En leisanien onak, nalei revi en hos keil ka koakeil amuloh en keil. Meatin tavaeen keil koa amuloh en hos, nalong hulhulien ten keil vi milian handred elu (200,000,000). Eisin tavaeen one vilhili suval ahang, blu suval atas, ka okohis suval sulfa.† Vatin hos keil asuval vatin laeon, ka ahang, tupas ka sulfa akistal ran onge.

18 Mahien keitel ten ahang, tupas, ka sulfa koa kistal ran onge mu vinvini hatte koa tai en meatin keil ten out netan, ka hatte koa elu en keil amules.

19 Keihoen onen hos keil mul en onge. Ka vatike emun akilea avapurun meatin keil veni vatike suval tetal koa vatin mul.

20 Meatin keil koa armattei veah ven ahang, tupas vuo sulfa, keil arvilestei ran sakien koa uva netan min nana keil ka tounah sav keil koa amumoni en he. Vuo, amules uva netan min ninin tisa keil ka min nana keil. Anatin, amules uva netan min nana keil koa amumonis en gol, silva, brons, ahat, ka ai koa asakras avalele, asakras avataengon tounah, ka asakras avakaka. ✡

21 Arvilestei ran sakien koa amu vini meatin sav keil, sakien ten eimas, sakien ten hoeasoen, ka sakien ten henaien one.✡

10

Angelo tai san pepa tai min Sion

1 Evus, nales hetetamen tamun onen angelo keil mita netan ran out nesa. Kei kav koe en mahmah keil ka mitiet tai karahit vatin. Veinan suval meteiai ka alen keilu lusuval ahang koa vilhili vina nesa.

2 En hen, kei kur kat pepa tai koa avue mules koa selusien mul ien. Ling alen matu va en atas, ka alen koa meil lingi mul en atan.

3 Evus, viso keih suval makulien onen laeon tai. Navong viso evus, rea oulu (7) muroh keih suval voulul.

4 Navong rea keil enek selus mukok, inau nasak meseinau keke matisi. Ka naraengon rea tai selus ka nesa vit, “Asa koa voulul viteni en avong oulu (7) enek, kihuli kati hel enuk ka konatis lattei.” ✡

5 Evus, angelo koa nalesi mulomal en atas ka en atan mutelan hen matu vina nesa ✡

6 ka mumon hatkatien takeih en isen Ahi, koa moul lises ka lisenges, koa mumon teilang nesa ka out netan, atas ka tounah vasi amul en keil. Angelo viteni vit,

✡ **9:15:** Rev 8:7-12 † **9:16-17:** Sulfa vi ahat tai koa vi okohis ka merau. Navong amuniti, ahang teni mutin ramat ka tupas teni vite vo suval rolhat. ✡ **9:20:** Dut 32:17; 1Kor 10:19-20; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23 ✡ **9:21:** Rev 16:9,11,21 ✡ **10:4:** Dan 8:26; 12:4,9 ✡ **10:5:** Dut 32:40; Dan 12:7 ✡ **10:6:** Sen 14:19,22; Eks 20:11; Neh 9:6; Sam 146:6

"!Anatin eli, Ahi hertountei mun! ✡
7 Ka navong angelo koa oulu (7) en keil uh amaru onen, Ahi houm vasin lingkatien suai keil onen. Houmoni hesuval koa kei vit meseini tuai min provet keil koa avi eiloheh keil onen." ✡
8 Evus, rea koa naraengoni mulamu selus eris ka en out nesa ka viteni minau vit, "Kiha kikur pepa koa avue tuai mules en hen angelo koa mulomal en atas ka en atan."
9 Sakini nuva ven angelo enek ka navisi vasan pepa enek minau. Kei viteni minau vit, "Kikuri ka kiani. En vangom hekun, ka en ongom, kei hekas hesuval hani." ✡
10 Sakini nakur titi pepa enek ran hen ka nakani. Navotini keke kas suval hani en ongok, ka navong nakani evus, kei viles esuk mai kun en vangok.
11 Evus, aviteni minau avit, "Keik kihit luvat selusien onen Ahi hati tamun usil asa houmoni min meatin tateisav keil koa aka en kantri keil houlu ka selusien keil houlu, ka usil asuv houlu keil."✡

11

Ahi sila meatin onen elu keke luvahiten selusien onen
1 Evus, asani minau ai tai koa nakilea nakur mita eni, ka aviteni minau avit, "Kiha ka kihuli mita ten Eim Votut onen Ahi ka ten ahor ten sanien teni. Ka kihuli lat koakeil amul uva netan en Eim Votut enek. ✡
2 Ka en teahu teni, konahulitei mita teni, veni Ahi sani tuai min koakeil arkileatei kei. Keil imai ihetan en Taon Votut avati hanumau elu ka elu mun (42). ✡
3 En avong taosen tai handred elu ka hanumau etel (1,260) enek,* inau nisan keihoen min provet onak helu (2) koa luheselus usil anatinien onak. Luhesin en eisin tatangien ka nisila keilu keke luheha luheta usil selusien onak min meatin keil."
4 Meatin keilu enek luvi vati olip keilu† ka laet elu koa lumulomal en meten Ahi Asuv koa mul losil kat out vasi netan.
5 Ka munak meatin etai hehit vapurun keilu, ahang hekistal en ongealu ka hean lin koakeil avi vativieh ral min keilu. En sise enek, meatin etai koa hehit vapurun keilu, hemat. ✡
6 Luhekur keihoen luvating koe ous keke hermustei hetokol keite ten avong koa luhehit luvat selusien onen Ahi eni. Luhekur keihoen keke lukilea luvahiles oai vasi keil avamai avahi ara. Ka keihoen hel en keilu keke luvailea luvasan mahien savsav keil vapurun meatin keil en out netan en avong vasi koa keilu ealu vati. ✡

✡ **10:7:** Dan 9:6,10; Amos 3:7; Sak 1:6 ✡ **10:9:** Esek 2:8; 3:1-3 ✡ **10:11:** Ser 1:10; 25:30; Dan 3:4; 7:14 ✡ **11:1:** Esek 40:3; Sak 2:1-2 ✡ **11:2:** Sam 79:1; Aes 63:18; Sak 12:3; Luk 21:24; Rev 12:6; 13:5 * **11:3:** Avati 42 ka avong 1,260, keilu vasi luvi sua 3 ka hap teni (3½). † **11:4:** Sak 4:11-14 vit usil vati olip keilu koa luvi eiloheh keilu onen Ahi. ✡ **11:5:** 2Saml 22:9; 2Ki 1:10; Sam 97:3; Ser 5:14 ✡ **11:6:** 1Ki 17:1; Eks 7:17,19-20; 1Saml 4:8

7 Navong luhehit vasin
selusien koa Ahi sani min
keilu, tirendan tisa tai
hemea ran avul koa keite
teni tovuol. Kei helin keilu
en vaeen ka hou vinvini
keilu. ✡
8 Ka teiai onealu hematil
heles en sise ten mari taon
ten out Serusalem koa Iesu,
Asuv onealu, amuti kati en
aiveave eni. Avise mari taon
enek en eis suai elu (2) mun:
Sodom vuo Isip. ✡
9 Meatin keil ten kantri
vasi, vatiamal vasi, selusien
vasi ka vati meatin savsav
keil ilei mamah en teiai
onealu avong hetel (3) het-
okol taviai ten avong sav
teni. Keil irmaentei avatahin
keilu.
10 Meatin vasi keil ten out
netan isi keil hehi houlu
ven matien onealu. Umon
mari ale keil ka isa kekes
en sanien min keil, veni
provet keilu enek lusakin
mahien houlu akikistal mai
en meatin keil ten out netan.
11 Ka en taviai ten avong
ehat (4), Ahi hesan sehien
ten moulien min keilu ka
luhelomal eris. Ka koakeil
ilesi, imaleilei hehi houlu. ✡
12 Evus, provet keilu enek
luhetaengon rea tai heka en
out nesa hehit, "!Luma nesa
ekok!" Ka en meten meatin
keil koa avi vativieh ral min
keilu, luhehina en out nesa
en mahmah tai. ✡
13 En hati avong enesek,
mari alu tai helu. Koanik
hesakin hatte koa tai en
eim keil ten mari taon
enek hemerangle, ka hatte
koa ouhat (9) eni hetahos
heles. Ka meatin keil
hetokol taosen oulu (7,000)
imatmat. Meatin sav keil
koa ilesi imaleilei houlu ka
ikur anatin en hetetamenien
onen Ahi ten out nesa. ✡
14 !Aue li! Koanik hehi
keite ten avong tatisa koa
elu (2). !Ka, aue, o aue li,
hekatau en koanik, koa etel
eni hemai hekistal hervitei
tuetin!

Angelo muh amaru ekor

15 Evus, vativar ten angelo
keil koa oulu (7) en keil muh
amaru onen. Navong muhi,
naraengon rea keil takeih ka
en out nesa aviteni avit,
"Kosa, hiasuvien ten
losilkatien ten out
netan
mai mul en hen Asuv
orer ka Mesaea onen.
Ka hiasuvien teni hel en hen
lises ka lisenges." ✡
16 Evus, elda hanumau tai
ka ehat (24) koa arondan en
titi vulie keil ten keihoen en
meten Ahi, keil uva netan
mini, nae vita rokol atan ka
amul amasmasi.
17 Amusau mini avit,
"!Ahi Asuv ten Keihoen,
komul kosa ka komul
mulamu!✡
Meviten hihuri minuk veni
keik korie lat mari kei-
hoen onom
ka kumai suk kovalosil
kat vasi out netan.
18 Koakeil arkileatei keik,
tine katiat, ✡
ka avong ten vurohien
onom emai.

✡ **11:7:** Dan 7:3; Rev 13:1; 17:8; Dan 7:7,21; Rev 12:17; 13:7 ✡ **11:8:** Luk 13:34; Aes 1:10 ✡ **11:11:** Esek 37:5,10 ✡ **11:12:** 2Ki 2:11 ✡ **11:13:** Esek 38:19-20 ✡ **11:15:** Eks 15:18; Sam 10:16; 22:28; Dan 2:44; 7:14; Oba 21; Sak 14:9 ✡ **11:17:** Rev 1:8; 4:8; 15:3; 16:7,14; 19:6,15; 21:22 ✡ **11:18:** Sam 2:1; 46:6; Dan 9:6,10; Amos 3:7; Sak 1:6; Sam 115:13; Rev 19:5

Koanik vi avong koa kilei rahit usite
onen meatin keil umatmat.
Koanik vi avong koa kisan ui umen
min provet keil koa avi eiloheh keil onom,
ka min meatin keil onom koa avouhou minuk,
koakeil avi hetetamen vita rokol meatin kuren keil emun.
! Koanik vi avong kipurun koakeil amul apurun meatin sav keil en out netan!"

19 Evus, metareh ten Eim Votut onen Ahi en out nesa seha, ka ales Bokis ten Hatkatien mul ien. Navong metareh seha, ahil vilahil, voulul mut ka muroh, alu mulu, ka merali laklas houlu rivtiv ran teilang.✡

12

Dragon tai sak visi van titiali onen ahin tai*

1 Evus, nales mari tounah sal tai kistal en teilang koa sakinau namundem usil aneite teni. Ahin tai koa musin en meteiai suval eisin omon, ka avati mul en hehen alen keilu koa rie lati keke hetetamenien onen mariso. Ka vatluvoluv ten hiasuvien mul en vatin koa hitu teindan elu (12) amul ien.†

2 Ahin enek, vesesal vakur tivava, ka mahien ten hasuen sakini mis houlu. ✡

3 Evus, tounah sal tamun kistal en teilang. Mari dragon tai koa vilhili kistal. Vatin oulu (7) ka hon keil onen halualim (10), ka vatluvoluv mul retai en vatin vasi keil. ✡

4 En avuken, kei mutavis lin hatte koa tai en hitu keil amemea ran teilang ka son keil amita en out netan, ka hatte koa elu en keil amules. Kei mai mul vesesal ven ahin keke kilea van lat tivava onen navong hehasi lati. ✡

5 Evus, ahin kur tivava tai vi ehon, kei koa helosil kat out vasi netan hetal min keihoen. Ka tivava enek, navong avasi lati, asavul lati ka akur seheni va ven Ahi ka alingi rondan en mari vulin ten keihoen onen. ✡

6 Ahin enek lohosai va en out volvol, va en out koa Ahi sak meseini tuai veni. Ekonek, ilei kat revi hetokol avong taosen tai handred elu ka hanumau etel (1,260).‡ ✡

7 Evus, en out nesa, vaeen kur out. Vativar Maekel ka angelo keil onen uvae ral min dragon enek ka angelo onen keil. ✡

8 Onen Maekel, amulin keihoen onen Dragon ka angelo keil onen, ka armaentei mun avato en out nesa.

✡ **11:19:** 1Ki 8:1,6; 2Kron 5:7; Eks 19:16; Esek 1:13; Rev 8:5; 16:18; Eks 9:24; Rev 16:21 * **12::** Dragon, alesi suval akai ka marite suval lerumrum tai. † **12:1:** Ahin enek vi tatavolien usil Sios onen Ahi. Ka hitu keil ekek avi tatavolien usil mari vatiamal teindan elu (12) ten out Isrel. ✡ **12:2:** Aes 66:7; Maek 4:10 ✡ **12:3:** Dan 7:7 ✡ **12:4:** Dan 8:10 ✡ **12:5:** Aes 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rev 19:15 ‡ **12:6:** Avong 1,260 vi sua etel ka hap teni (3½). ✡ **12:6:** Rev 11:2; 13:5 ✡ **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1; Siud 1:9 ✡ **12:9:** Sen 3:1 ✡ **12:9:** Sen 3:14-15; Aes 14:12-15; Luk 10:18; Sion 12:31; Rev 20:2

9 Anatin, mari dragon,
tetal telamu✡ koa avise en
Temat, vuo Setan, keil aso
lati ran out nesa.✡ Kei
koa mul luvos meatin vasi
keil ten out netan, vativar
Maekel soni mita netan ral
min angelo keil vasi onen.
10 Evus, naraengon rea
takeih tai en out nesa viteni
vit,
"! Kosa, Ahi mutut meatin
keil onen ral min kei-
hoen onen!
! Kosa, kei vothot en hia-
suvien onen ka mita
keke valosil kat keil!
Kosa, kei ling keihoen koa
marite mok en hen
Mesaea koa kei rie
lati.
Veni tai koa mulomal en
meten Ahi orer
ka mul selus karen isen
tuer ka ahiner keil
meneai ka vongien, ✡
kosa, aso lati tuai ran
out nesa.
11 Tuer ka ahiner keil alohlin
Temat
veni aling demkatien
one en kei koa ran
mue suval sipsip ten
sanien votut tai,
ka armemoutei keke
avitehiten anatinien
teni min meatin sav
keil.
Keil amundem maen
moulien one keke
avahati keil vakeih en
demkatien keil one,
avaseini akur matien
veni.
12 !Kami vasi koa miro en out
nesa,
mihesi kami!
Ka, aue li, hetisa min kami
koa miro en out netan
ka en atas,
veni Temat vita netan
ven kami.
Kei vilelau en vurohien,
veni kilea keke avong
onen tamurei sesuk."
13 Navong dragon lei kilea
keke asoni tuai vita en out
netan, kei mul likat ahin koa
kur ehon.
14 Ka ahin enek, Ahi sakin
mari apouen veivakum elu
lukistal luka en aven. Ral
min keilu, kei va en out
volvol, va en out koa alei
kat revi sua etel ka hap teni
(3½). Ekonek kilea val seh
ran dragon enek. ✡
15 Evus, dragon enek mulu
lat mari oai mue musil kat
ahin enek keke valah lati
vaha.
16 Ka atan kataun ahin
enek. Atan seha ka sim lat
oai vasi koa kistal en ongon
dragon.
17 Navong lesi, dragon
enek tin vepeng houlu kat
ahin enek. Sakini va vit
voumon vaeen vatal min
titan keil: koakeil along
kat mengkatien onen Ahi
ka amul avitehiten anatinien
usil Iesu min meatin sav keil.
✡
18 Ka dragon va mulomal
en hehetas.

13

Tirendan tisa elu lumea

1 Evus, nales tirendan tisa
tai mea ran atas. Vatin
oulu (7) ka hon keil onen
halualim (10), ka vatluvoluv
mul retai en hon vasi keil.
Ka tetai en vatin keil akur
kat eis ten hetetamenien koa
avenani ran Ahi vahi one. ✡

✡ **12:10:** Siob 1:9-11; Sak 3:1 ✡ **12:14:** Dan 7:25; 12:7 ✡ **12:17:** Dan 7:7,21; Rev 11:7; 13:7 ✡ **13:1:** Dan 7:3; Rev 17:3,7-12

2 Tirendan tisa enek nales aven suval aven lepard, alen keil suval alen bear ka ongon suval ongon laeon. Min tirendan tisa enek, dragon san keihoen onen, vulin ten keihoen onen, ka hiasuvien onen keke valosil kat tounah houlu. ✡

3 Tai en vatin tirendan enek, tounah tai kula koa alesi avit hemat veni. Ka navong mai ris moul tahos, meatin keil ten out vasi netan amutimanin eni ka amusil kati. ✡

4 Koakeil vasi enek uva netan min dragon veni kei san hiasuvien onen min tirendan enek. Ka uva netan emun min tirendan tisa avit, "?Isei kur keihoen suvali? ? Isei kilea vavae vatal mini? ! Meatin tovuol!"

5 Ahi maen tirendan enek val vahasi kei vahiteni keke hetetamenien onen vinvin en hetetamenien onen Ahi. Ahi maeni mun keke vakur hiasuvien valosil kat out vasi netan avati hanumau elu ka elu mun (42).* ✡

6 Kei mul musili Ahi, selus karen isen ka out ro ien, ka selus karen koakeil emun aro en out nesa.

7 Kei, Ahi maeni vavae vatal meatin keil onen va vio … u rasilin keil. Tirendan enek, Ahi maeni vakur keihoen valin vatiamal vasi keil, valin meatin keil ten kantri vasi keil ka selusien vasi keil, ka valin vati meatin savsav keil emun. ✡

8 Meatin vasi keil aro en out netan iha netan mini. Ka koakeil enges varei ise amutisi en Tus ten Moulien koa onen kei koa amuasi emat suval sipsip ten sanien votut tai, keil irvatei netan mini. Ise, amutis kati mul en Tus ten Moulien enek mulamu en avong amumon out netan. ✡

9 ! Munak ralingomi mul, mihetaengoni!

10 Isei koa Ahi ling kati keke avahuli kati, kei ihuli kati. Isei koa Ahi ling kati keke avatili vini en naef tavaeen, kei itili vini eni. Sakini, Ahi mul vis meatin keil onen ilomal hekeih en demkatien one. ✡

11 Evus, nales tirendan tisa tamun kistal ran atan. Hon onen elu (2) suval hon sipsip, ka selusien onen keih suval dragon.

12 Tirendan tisa koa mulamu maeni valosil kat tounah keil en usite onen. Kei keih kat meatin keil koa amul en out netan keke iha netan min tirendan tisa koa mulamu, koa tounah tai kula ka moul eris tahos.

13 Tirendan enek koa mai katau, kei mumon marmari merikel keil suval mumon ahang ka en teilang nesa mita netan keke meatin vasi keil alesi. ✡

14 Ahi maen tirendan enek koa mai katau, va luvos meatin vasi keil ten out netan en merikel keil koa mumoni en usite onen tirendan koa mulamu. Kei luvos meatin keil ka sakin keil amumon nana tai ven

---

✡ **13:2:** Dan 7:4-6 ✡ **13:3:** Rev 17:8 * **13:5:** Avati 42 vi sua 3 ka hap teni (3½). ✡ **13:5:** Dan 7:8,20,25; 11:36; Rev 11:2; 12:6 ✡ **13:7:** Dan 7:7,21; Rev 11:7; 12:17 ✡ **13:8:** Eks 32:32,33; Sam 69:28; Dan 12:1; Plp 4:3; Rev 3:5; 17:8; 20:12,15; 21:27; Aes 53:7; Sion 1:29,36; Rev 5:6,12 ✡ **13:10:** Ser 15:2; 43:11 ✡ **13:13:** Mat 24:24; 2Tes 2:9; 1Ki 18:24-39

tirendan koa asal vini en naef tavaeen tai ka moul eris tahos keke avahouhou mini. ✡

15 Ahi maen tirendan tisa koa katau voumon nana onen tirendan koa mulamu vaseh vaha ien ka vamoul. Sakini, nana enek kilea vaselus ka vasan matien min koakeil arvatei netan mini. ✡

16 Tirendan koa katau keih kat meatin vasi keil avakur metai en he matu vuo en veinae: koakeil avi hetetamen vita rokol koakeil avi meatin kuren enges, koakeil tounah one houlu vita rokol koakeil avi livere, koakeil amaluv vita rokol koakeil avi slev.

17 Meatin koa metai enek tovuol eni, kei sakras vahulhul vuo voumon tounah tahulien. Metai enek vi isen tirendan tisa koa mulamu ka hulhulien ten isen. ✡

18 Aneite ten koanek hekistal en koakeil avi metaluv, veni koakeil ileilien one mul akilea avoum lat aneite ten hulhulien teni. Hulhulien ten isen vi ahetai ahetai ahetai (666).

14

Kei koa suval sipsip ten sanien votut mulomal en Hou Saeon ral min meatin keil onen

1 Evus nalele, ka nales kei koa suval sipsip mul mulomal en Hou Saeon. Ka meatin onen koa avi taosen handred tai hanumau elu ka ehat (144,000) amulomal ral mini. Koakeil enek akur kat metai en veinae koa isen kei koa suval sipsip ka isen Tamen amutisi ien. ✡

2 Ka naraengon rea tai ka en out nesa koa musel keih suval navong mari tahe mutarum en ahat keil, vuo suval navong voulul muroh. Verien teni suval navong meatin keil apilei en string keil ten harp one. ✡

3 Meatin taosen handred tai hanumau elu ka ehat (144,000) enek amulomal en meten koakeil amul en out nesa, en meten tai koa mul en mari vulin ten keihoen, en meten tounah keil ehat (4) koa amoul, ka en meten elda keil emun. Navong amulomal mukok, amul amusau en souen hau tai koa onen koakeil Ahi kulat keil ran out netan, koakeil enges koa avi taosen handred tai hanumau elu ka ehat (144,000) enek akilea avasau eni. ✡

4 Koakeil enek amutolas revi ka armatiltei vatal min ahin keil. Anatin, keil amumon rendemien one keke avousil kat Ahi enges ka irrotei hetal min etai ahin. Amusil kat kei koa suval sipsip en out vasi koa kei mul va en. Ahi lei kan keil ran meatin sav keil ten out netan ral min ran Iesu keke imai ilomal en meten Ahi ka en meten kei koa suval sipsip ten sanien votut keke imai isuval sanien votut ten moei anien heha min keilu.

5 En moulien vasi one, arluvostei meatin ka sakien keil one mutolas. ✡

✡ **13:14:** Mat 24:24; 2Tes 2:9-10; Rev 19:20; Dut 13:2-4 ✡ **13:15:** Dan 3:5-6 ✡ **13:17:** Rev 14:9,11; 16:2; 19:20; 20:4 ✡ **14:1:** Rev 7:4; 14:3; Esek 9:4; Rev 3:12; 7:3 ✡ **14:2:** Esek 1:24; 43:2; Rev 1:15; 19:6 ✡ **14:3:** Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1; 144:9; 149:1; Aes 42:10; Rev 5:9; 7:4; 14:1 ✡ **14:5:** Sam 32:2; Aes 53:9; Sef 3:13

Angelo etel telsan selkatien va min meatin keil ten out netan

6 Evus, nales angelo tamun
muka nesa en mesaiuai. Kei
kur kat more longlongien
koa ten lisenges vahitehiteni
min meatin savsav vasi keil
ten out netan: koakeil ten
vatiamal vasi keil, koakeil
ten selusien vasi keil, koakeil
ten kantri vasi keil, ka
min vati meatin savsav keil
emun.
7 Kei selus en rea takeih
tai vit, "! Mihehouhou min
Ahi ka mihekur anatin en
hetetamenien onen! Ven
avong emai keke kei helei
rahit usite onen meatin vasi
keil. !Miheha netan min kei
koa mumon teilang nesa, out
netan, atas ka vulioai keil!"
✡
8 Katau en koanek, angelo
koa elu eni muka ka vit,
"! Taon tatisa merangle
koa avise en Babilon ven
hetetamenien onen! Ahi
san mahien ten vurohien
min meatin teni veni asakin
meatin ten kantri vasi keil
alokovein sakien tetahos
keil ka amusil sakien tatisa
keil suval hoeaso tai san
uaen min meatin keke voum
vatisa vatal mini." ✡
9 Katau en koanek, an-
gelo koa etel en keitel muka
musil koakeilu lumulamu.
Kei viteni en rea takeih tai
vit, "Kami koa miva netan
min tirendan koa mulamu
ka min nana onen, ka mikur
metai onen mul en veinami
vuo en hemi, ✡
10 kami varei mihekur
mahien ten vurohien onen
Ahi koa hekeih vis hekeih
imok. Ahi heson kami
miheha en ahang takeih
keke mihelong mahien tatisa
en meten angelo votut keil
ka en meten kei koa suval
sipsip.
11 Kami koa miva netan
min tirendan ka nana onen,
ka koa mikur metai ten isen,
tupas ten mahien onami
hehina nesa lises ka lisen-
ges, mahien onami sakras
vavus." ✡
12 Sakini, meatin keil onen
Ahi koa along kat mengka-
tien onen ka amusil kat
Iesu, tahos ilomal hekeih en
demkatien one.
13 Evus, naraengon rea tai
ka en out nesa koa vit, "Kitis
selusien koanik: Kosa heha,
tokolkatien hel ven koakeil
imatmat ven demkatien one
en Asuv Iesu!" ✡
Ninin vit kesi vit, "!Anatin
eli! Keil iseh revi ran umen
takeih one, keil ikur uite ten
sakien tetahos keil koa amu-
moni."

Iesu lei rahit usite onen meatin keil

14 Evus, nalele ka nales
mahmah tai koa muoh. Ka
meatin tai mul rondan ien
koa alesi suval Natin Meatin.
En vatin, vatluvoluv mul koa
vi gol, ka vuli kat huknaef tai
koa kan mul en hen. ✡
15 Evus, angelo tamun
kistal ran Eim Votut ka
visohiso keih va min kei
koa rondan en mahmah vit,
"Kikur kat huknaef onom ka

✡ **14:7:** Eks 20:11; Sam 146:6 ✡ **14:8:** Aes 21:9; Ser 51:8; Rev 18:2; Ser 51:7; Rev 17:2; 18:3 ✡ **14:9:** Rev 13:12-17; 14:11; 16:2; 19:20; 13:17; 20:4; Sam 75:8; Aes 51:17,22; Ser 25:15; Rev 15:7; 16:19; Sen 19:24; Sam 11:6; Esek 38:22; Rev 20:10; 21:18 ✡ **14:11:** Aes 34:10; Rev 19:3; 13:12-17; 14:9; 16:2; 19:20; 20:4 ✡ **14:13:** Hib 4:10 ✡ **14:14:** Dan 7:13

kum hetal mini, veni kosa vi avong koa tounah vasi keil en out netan umen tuai, ka avong vinvin keke kileh vasin meatin keil ka kilei rahit usite one." ✡
16 Evus, kei koa rondan en mahmah sein huknaef onen en out netan, ka kei musuhut en tounah vasi koa mul ien.
17 Evus, nales angelo tamun kistal ran Eim Votut en out nesa, ka kei mun vuli kat huknaef tai koa kan.
18 Evus, angelo tamun, koa lei kat ahang lou ten ahor ten sanien votut ka ven avet enek. Kei viso keih vina ven angelo koa vuli kat huknaef koa kan vit, "! Kikur kat huknaef onom ka kitei lat meatin keil ten out netan veni asuval hei grep keil koa men tuai en nei grep keil!"
19 Sakini, angelo sein huknaef onen en out netan, rei hei grep keil ran vatte. Evus, so ruain keil uva en out koa ave lin site rani koa vi out ten mari vurohien onen Ahi. ✡
20 Hei grep keil enek, ave lin site rani en out hae ten taon ten out Serusalem, ka ara teni mue rani suval oaisal koa taveah teni rokol kilomita handred etel (300 km) ka anev teni vesesal vatokol rokol mita elu (2).

15

Angelo oulu (7) akur pesin oulu (7) koa mahien ten vurohien onen Ahi amul ien

1 Evus nales mari tounah sal tamun kistal en teilang koa sakinau namundem usil aneite teni. Nales angelo oulu (7) koa akur kat mahien oulu. Mahien keil ekek avi mahien ekor koa hetie lat vurohien ekor onen Ahi. ✡
2 Evus, en out nesa nales out suval navong atas mutolas ka mekaikai suval kilas koa ahang emun mul ien. Nales koakeil amulomal keih ka amuli en vaeen ten demkatien va kat tirendan tisa koa mulamu, nana onen ka hulhulien ten isen. Keil amulomal vesesal en atas koa suval kilas, ka avuli kat harp keil one koa Ahi sani min keil.
3 Keil amusau en souen onen Mosis, eiloheh onen Ahi, ka souen onen kei koa suval sipsip avit,

"Ahi Asuv ten Keihoen,
tounah keil komumoni marite ka tahos imok. ✡
Kovi Asuv Houlu ten kantri vasi keil,
ka sakien keil vasi onom mal ka vi anatin.
4 Meatin vasi keil ihouhou minuk.
Keil ihati lat isom en hetetamenien,
veni keik kos kovi votut.✡
Kantri vasi keil imai ka iha netan enuk,
veni alei kilea sakien ten maluen onom."

5 Katau suk, nalele en out nesa, ka nalesi keke asehen out votut, neim en Eim Tavolin onen Ahi. ✡
6 Angelo koa oulu (7) amea ran Eim Votut koa isan mahien oulu min meatin keil

---

✡ **14:15:** Soel 3:13; Mat 13:39-40 ✡ **14:19:** Aes 63:3; Rev 19:15 ✡ **15:1:** Lev 26:21; Rev 15:6 ✡ **15:3:** Eks 15:1; 15:11; Sam 92:5; 111:2; 139:14; Amos 3:13; 4:13; Rev 1:8; 4:8; 11:17; 16:7,14; 19:6,15; 21:22; Dut 32:4; Sam 145:17; Ser 10:10 ✡ **15:4:** Ser 10:6-7; Sam 86:9; Mal 1:11 ✡ **15:5:** Eks 38:21; 40:34

ten out netan. Keil amusin en eisin tamuoh koa muto ka merendas, ka en veimase, amuan kaliko koa kala teni suval gol. ✡

7 Evus, tai en tounah ehat (4) koa moul, kei sasan retai en more pesin koa amumoni en gol min angelo keil koa avi oulu (7). Pesin keil enek avilelau en vurohien onen Ahi koa moul lises ka lisenges. ✡

8 Tupas ten hetetamenien ka keihoen onen Ahi sien Eim Votut. Sakini meatin sakras vaha neim ien vatokol keite ten mahien oulu koa angelo oulu akur kati.✡

16

Angelo oulu (7) amutah lin pesin ten mahien ekor keil vita en meatin keil ten out netan

1 Evus, nalong rea takeih tai mul selus en Eim Votut va ven angelo oulu (7) enek vit, "Miheha mihetah mahien koa mul en pesin oulu (7) ten vurohien onen Ahi hehita en out netan." ✡

2 Sakini, angelo koa mulamu en keil va ka mutah mahien koa mul en pesin onen vita en out netan. Sakin utua tatisa keil akikistal en koakeil akur metai ten tirendan tisa ka koa uva netan min nana onen. Ka mahien teni tisa vis tisa mok. ✡

3 Evus, angelo koa elu (2) en keil mutah mahien koa mul en pesin onen vita en atas ka atas mai suval hatira ten meatin koa mat. Koanek sakin tounah vasi keil amoul en atas umatmat. ✡

4 Evus, angelo koa etel (3) en keil mutah mahien koa mul en pesin onen vita en oaisal keil ka vulioai keil. Sakin oai keil enek aviles umai avi ara. ✡

5 Ka naraengon angelo koa losil kat oai keil ten out netan vit,

"Ahi koa kovi votut,
komul kosa ka komul mulamu,
kolei rahit usite onen meatin keil musil sakien koa mal vasi.✡

6 Meatin keil enek asakin ran meatin keil onom ka provet keil amue, ✡
sakini komul kosan ara min keil amuni.

! Mukonek, keil amul akur kes asas keil amumoni!"

7 Evus nalong rea tai en ahor ten sanien koa vit,

"!Ahi Asuv ten Keihoen!✡
! Anatin eli, kolei rahit usite onen meatin keil musil sakien koa mal!"

8 Evus, angelo koa ehat (4) en keil mutah mahien koa mul en pesin onen vita en meteiai. Sakin meteiai ritin keih vis keih ka kan purun aven meatin keil ral ahang teni.

✡ **15:6:** Lev 26:21; Rev 15:1 ✡ **15:7:** Sam 75:8; Aes 51:17,22; Ser 25:15; Rev 14:10; 16:19 ✡ **15:8:** Eks 40:34; 1Ki 8:10-11; 2Kron 5:13-14; Aes 6:4; Esek 44:4 ✡ **16:1:** Aes 66:6; Rev 16:7; Sam 69:24; Ser 10:25; Esek 22:31; Sef 3:8 ✡ **16:2:** Eks 9:10; Dut 28:35; Rev 13:12-17; 14:9,11; 19:20; 20:4 ✡ **16:3:** Eks 7:17-21 ✡ **16:4:** Eks 7:19-24; Sam 78:44 ✡ **16:5:** Sam 119:137; 145:17; Dut 32:4; Eks 3:14; Rev 1:4,8; 11:17 ✡ **16:6:** Sam 79:3; Aes 49:26 ✡ **16:7:** Amos 3:13; 4:13; Rev 1:8; 4:8; 11:17; 15:3; 16:14; 19:6,15; 21:22; Sam 19:9; 119:137; Rev 19:2

9 Meteiai kan purun keil en titinien teni koa keih imok. Ka meatin keil arvilestei ran tisaen one ka arvou lattei Ahi ven hetetamenien onen. Vuo, keil amusisil va kat isen koa keihoen ten mahien keil mul en hen. ✡

10 Evus, angelo koa elim (5) en keil mutah mahien koa mul en pesin onen vita en vulin ten keihoen onen tirendan tisa koa mulamu. Sakin mankoli mutaluh koe out vasi koa losil kati. Meatin keil aval lohe ven mahien keil akuri ✡

11 ka amusisil va kat Ahi ten out nesa ven mahien ka utua tatisa keil one. Ka keil arvilestei varei ran sakkalkalien keil one. ✡

12 Evus, angelo koa ahetai (6) en keil mutah mahien koa mul en pesin onen vita en mari Oaisal Upretis. Sakin oaisal enek mai memes keke vasan sise min asuv houlu keil ten out ist ka meatin tavaeen keil one avoual eni avaha. ✡

13 Evus, nales ninin tisa etel (3) koa ales keitel telsuval frog. Keitel telmul telmemea ran ongon dragon, ran ongon tirendan tisa, ka ran ongon provet taluvosien * onen.

14 Frog keitel enek telvi ninin tisa keitel koa telmul telmumon marmari merikel keil. Ninin tisa keitel enek telva ven asuv houlu vasi keil ten out netan keke telvalah ruain keil avamai out vatas. Imai keke avasak mesein keil ven mari vaeen koa hel en Avong ten Mari Kot onen Ahi ten keihoen. ✡

15-16 Keil ilah ruai en out koa avise en selusien ten Hibru vit 'Armagedon.'

Navong namul nalesi, Asuv Iesu viteni vit, "!Mihetaengon revi! Inau nimai en avong koa miheteingeingeni hesuval tarhena tai.✡ Ka tokolkatien onen Ahi hel en kei koa hetos helele ka hel hesak mesei en avong vasi ven amairisien onak. Kei hesuval meatin koa ro lele ka musin revi keke munak hetimanin en tounah, kei hermemoutei veni mul kaka hon."

17 Evus, angelo koa oulu (7) en keil mutah mahien koa mul en pesin onen en mesaiuai. Navong mumoni, rea takeih tai selus ka en vulin ten keihoen koa mul en Eim Votut vit, "!Vus tuai!" ✡

18 En hati avong enek, ahil vil, voulul mut ka muroh, ka mari alu mulu. Alu koanik mulin alu sav keil koa akur out en avong koa Ahi ling meatin keil en out netan rokol avong koanik. Anatin, alu koanik tisa mok mulin alu savsav vasi keil. ✡

19 Sakini mari taon ten out Babilon sipasi heite etel (3), ka mari taon keil en kantri vasi keil amerangle. Ahi mundem kat tisaen keil onen koakeil ten mari taon koa al-

✡ **16:9:** Rev 9:20-21; 16:11,21 ✡ **16:10:** Eks 10:21; Aes 8:22 ✡ **16:11:** Rev 9:20-21; 16:9,21 ✡ **16:12:** Aes 11:15; 44:27; Ser 50:38; 51:36 * **16:13:** Provet taluvosien koanik vi tirendan tisa elu koa kistal en Rev 13:11-15. ✡ **16:14:** Rev 19:19; Amos 3:13; 4:13; Rev 1:8; 4:8; 11:17; 15:3; 16:7; 19:6,15; 21:22 ✡ **16:15-16:** Mat 24:43-44; Luk 12:39-40; 1Tes 5:2,4; 2Pit 3:10; Rev 3:3 ✡ **16:17:** Aes 66:6; Rev 16:1 ✡ **16:18:** Eks 19:16-19; Rev 4:5; 8:5; 11:19; Dan 12:1

ing eis suai eni vi Babilon, ka san mahien ten mari vurohien onen va kat keil. ✡
20 Navong alu mulu keih mukok, aelan vasi keil ka hou vasi keil amerangle avupuol varei. ✡
21 Ran teilang, marmari laklas umotmot koa retai en keil ameas rokol kilo hanumau elu (40 kg). Navong umotmot, abon meatin keil ka keil esuk amusili Ahi ven mahien ten laklas enek tisa vis tisa mok.✡

17

Ahi lei rahit usite onen hoeaso Babilon *
1 Evus, tai en angelo keil koa avi oulu (7) koa akur pesin keil, kei mai venau ka vit, "Amai, ka nitie minuk hemukave Ahi helei rahit usite onen hoeaso koa meatin vasi keil akilea eni. Kei vi mari taon enek koa amuti vesesal en oaisal keil. ✡
2 Asuv houlu keil ten out netan amumon sakien tatisa ral mini, ka meatin keil ten out netan emun amun uaen onen ten sakkalkalien, umai avi vau eni, ka amumon sakien ten hoeasoen ral mini." ✡
3 Navong selus minau evus, Ninin Votut sienau, ka angelo koanik kur inau melva en out volvol. Ekonek, nales ahin tai rondan en tirendan tisa koa mulamu koa aven vilhili. Vatin oulu (7) ka hon keil onen halualim (10). Ka ka vasin aven, amutis eis keil ten hetetamenien mul ien koa venani ran Ahi vahi onen. ✡
4 Ahin enek musin en eisin ten hetetamenien koa vi pepol ka vilhili. Kei mosan eni en gol, mormore ahat ka veimesau keil tetahos. En hen, mul vuli kat kap tai koa vi gol koa vilelau en tounah keil koa avi amus ka atisaso, keil avi heite ten sakien tatisa keil onen. ✡
5 En veinan amutis eis suai tai koa aneite ten mukok: "Mari Babilon, latin hoeaso vasi keil ka vatte ten sakien tisa keil vasi en out netan."
6 Ahin enek mul sakin meatin sav keil amu vinvini meatin keil onen Ahi ka koakeil avitehiten anatinien usil Iesu. Nalesi keke ahin enek vi vau en rae suval ahin koa munmun va vio … vi vau en uaen. Ka navong nalesi, namutimanin varei. ✡
7 Ka angelo vis nau vit, "? Komutimanin vensa? Inau nihit lein aneite ten rendemien suai usil tirendan ekek koa vatin oulu (7) ka hon halualim (10) ka en ahin koa rondan eni.
8 Tirendan koa kolesi, kei mul mulamu, romultei mun kosa, ka hervitei tuetin, hel hemea ran Vulvul koa keite teni tovuol. Hevus, ilamuni iha ka u vini. Meatin keil ten out netan koa ise armutis kattei en Tus ten Moulien mulamu en avong amumon out netan, keil itimanin en tirendan enek. Anatin, keil itimanin navong ilesi keke

✡ **16:19:** Sam 75:8; Aes 51:17,22; Ser 25:15; Rev 14:10; 15:7 ✡ **16:20:** Rev 6:14; 20:11 ✡ **16:21:** Eks 9:24; Rev 11:19; 16:9,11 * **17::** Babilon vi selusien suai usil mari taon ten out Rom. ✡ **17:1:** Ser 51:13; Rev 17:15 ✡ **17:2:** Aes 23:17; Ser 51:7; Rev 14:8; 18:3 ✡ **17:3:** Rev 13:1; 17:7-12 ✡ **17:4:** Esek 28:13; Rev 18:16; Ser 51:7 ✡ **17:6:** Rev 18:24; 19:2

tirendan enek mul mulamu, romultei mun kosa, ka hel hekistal eris en avong hemai veah. ✡

9 "Aneite ten leisanien enek hemai hehothot en koakeil rendemien ten metaluv mul en keil. Avat oulu (7) onen tirendan enek vi hou oulu koa ahin enek mul rondan ien. † Avat oulu enek, aneite tamun teni vi asuv houlu oulu.

10 Elim (5) en asuv houlu keil enek uvus tuai, tai mul losil kat out kosa, ka koa ekor en keil, kei romaitei veah. Navong hemai, Ahi hemaeni helosil kat out ten avong havivis.

11 Ka tirendan tisa koa moul mulamu ka romoultei mun kosa, kei mun vi asuv houlu tai koa vi outel (8) en keil. Kei hesuval asuv houlu oulu (7) ka Ahi helamuni heha ka hou vini.

12 "Hon halualim (10) koa kolesi, keil avi asuv houlu keil koa arlosil kattei veah etai out. Keil ikur hiasu-vien one ten avong havivis keke avalosil kat out keil en out netan vatal min tirendan tisa. ✡

13 Koakeil halualim ekek, rendemien one vatte hetas keke imaen keihoen ka losilkatien one min tirendan tisa enek.

14 Keil ivae kat kei koa suval sipsip ka onen keil koa kei vise keil ka rie lat keil avousil kati lises. Ka kei helin tirendan ka onen keil veni kei vi Asuv Houlu onen asuv houlu savsav keil, ka vi Avat onen avat savsav keil." ✡

15 Angelo viteni mun minau vit, "Oaisal keil kolesi koa hoeaso mul rondan ien, keil avi tatavolien usil meatin keil koa aka en vangi meatin keil, kantri keil, vati meatin tateisav keil, ka selusien keil ten out netan.

16 Hon keil halualim (10) ka tirendan koa kolesi, keil imai itisa kat hoeaso enek. Keil imai ilah lat vasin tounah keil onen ka ilokoveini hekaka hon. Keil ian teiai onen ka iling ahang hean lini. ✡

17 Asuv houlu halualim enek, Ahi ling rendemien onen mul en keil keke avoumoni vamukonek ka avamaen keihoen ka losilkatien one min tirendan tisa enek hetokol avong selusien onen hemai hekistal hehi anatin.

18 "Ahin koa kolesi vi mari taon koa mul losil kat asuv houlu savsav keil ten out netan."

18

*Ahi sakin tounah keil koa amul en taon ten out Babilon * amerangle*

1 Katau en koanek, nales angelo tamun ka en out nesa. Hetetamenien onen marite ka muohien onen vi-hil ka vasi out netan.

2 Kei makul keih vit,

"! Ahi hesakin mari taon ten out Babilon hemerang! ✡

!Kei hemerangle varei!

✡ **17:8:** Dan 7:3; Rev 11:7; 13:1; Eks 32:32,33; Sam 69:28; Dan 12:1; Plp 4:3; Rev 3:5; 13:8; 20:12,15; 21:27 † **17:9:** Taon ten out Rom mul en hou oulu (7). ✡ **17:12:** Dan 7:24 ✡ **17:14:** Dut 10:17; Dan 2:47; 1Tim 6:15; Rev 19:16 ✡ **17:16:** Lev 21:9; Rev 18:8 * **18::** Babilon vi selusien suai usil mari taon ten out Rom. ✡ **18:2:** Aes 21:9; Ser 51:8; Rev 14:8; Aes 13:21; 34:11; Ser 50:39

Meatin keil teni het-
ovuol emun.
Vuli eim keil teni hemai hehi
out tatosuaien
onen temat keil ka ninin
tisa keil enges.
Aman tatisa keil enges
ito kos ien.
3 Mari taon enek heles vuro-
hien onen Ahi veni
kei suval ahin koa vi
hoeaso
koa mul leh rendemien
onen meatin ten
kantri vasi keil keke
umai amum tisa ral
mini.
Kei hekur mahien veni mum
tisa ral min asuv
houlu keil ten out
netan.
Anatin, hekur mahien
veni kei en vati mok
hehilelau en tounah
tetahos keil ka sakin
koakeil vasi ten out
netan asalem en
tounah akur mani
houlu rani."✡
4 Evus, naraengon rea
tateisav tamun ka en out
nesa vit,
"!Meatin onak keil almea! !
Almea rani!
! Minapiltei en tisaen
onen!
! Mihelei kati keke mi-
nakurtei mahien natal
mini!✡
5 Veni tisaen keil onen susu-
pat vina nesa rokol
out nesa,
ka Ahi mundem kat
sakkalkalien keil
onen.✡
6 Mihoumoni mini hesuval
koa kei mumoni min
kami.
Mihesa kesi mini hatte
helu hesuval koa kei
mumoni.
Kap ten mahien koa kei sani
min kami mimuni,
mihesien uaen ten
mahien eni koa
hekeih imok hatte
helu keke kei
hemuni.✡
7 Mihesan mahien mini ka
mihesakini helonge
hetisa hehi houlu.
Anatin, mihoumoni
mini hemal hevinvin
en hetetamenien ka
tounah keil ten out
netan koa kei lahi ven
kei sasen.
Ven kei vit sasen eni vit,
'!Inau narondan ekok ka
navi Kwin!
Narvitei vatina tai ka
nasakras matang.' ✡
8 Ven selusien ten hetetame-
nien onen,
mahien keil onen hemai
hesuti ka hou lini en
avong hetas: ✡
mesaien keil ipuruni,
kei hetang, ka amai
heati.
Ahang hemai hean lini,
veni Ahi Asuv koa mul
lei rahit usite onen,
keihoen onen marite."
9 Asuv houlu keil koa amu-
mon sakien tatisa ral mini
ka akapil ral mini en enva-
tien onen en tounah keil ten
out netan, navong keil iles
tupas ten ahang koa kan lini,
itangisi ka simete hemotmot.
✡
10 Keil ilomal soutin, veni
imetau anakur mahien natal
mini. Keil ihit, "! Aue li,
tisa vis tisa mok min mari

✡ **18:3:** Aes 23:17; Ser 51:7; Rev 14:8; 17:2 ✡ **18:4:** Aes 48:20; 52:11; Ser 50:8; 51:6,9,45; 2Kor 6:17 ✡ **18:5:** Sen 18:20-21; Ser 51:9 ✡ **18:6:** Sam 137:8; Ser 50:15,29; 2Tes 1:6 ✡ **18:7:** Aes 47:7-9 ✡ **18:8:** Rev 17:16; Ser 50:34 ✡ **18:9:** Esek 26:16; 27:30-35

taon ten out Babilon! Avaseini keihoen onen marite, en avong havivis, kur vasin mahien onen." ✡

11 Meatin keil ten out netan koa asalem en tounah, keil emun itangisi ka simete hemotmot, veni meatin tovuol emun koa vahul tounah ran keil.
12 Anatin, meatin tovuol vahul tounah koa amumoni en gol, silva, ahat koa merentas ka veimesau tetahos keil. Irvultei mun more eisin keil koa muoh, vilhili ka pepol vatal min eisin tetahos koa avise en 'silk.' Ka meatin tovuol emun keke vahul tounah keil koa amumoni en more ai keil, en lohon tirendan keil, en aean koa avise en 'brons,' ka en ahat koa avise en 'marbel.' ✡
13 Tounah koa sakin anien vite moutut tahos suval sinamon, ka senta keil suval mir, ka frangkansen il sesuk. Anien suval uaen, oel, pulaoa ka uit, irvultei mun. Meatin tovuol vahuli tirendan keil suval buluk, sipsip, ka hos vatal min kat teni. Meatin tovuol vahis keil vahul lat moulien onen meatin keil keke avamai avahi slev keil one.
14 Meatin keil koa asalem en tounah ihiteni mini ihit, "Tounah keil tetahos koa em vati kovakuri avupuol. Ka tounah keil koa kovilelau eni mulamu ral tounah koa sakinuk kovutuk veni, arasil ranuk kosa ka kirvotintei mun."
15 Koakeil enek akur mani houlu en tounah keil koa meatin keil avuli ran keil, navong iles mahien onen Babilon, ihati keil soutin veni imetau avakur mahien vatal mini. Keil uai ka itangisi ✡
16 ihit,

"!Aue li, koanik tisa vis tisa mok!
Mulamu, mari taon ten out Babilon musin en mormore eisin keil koa muoh, vilhili ka pepol.
Mulamu, kei mosan eni en gol, ahat keil koa merentas, ka veimesau tetahos keil. ✡

17 ! Ka en avong havivis, tounah vasi keil onen avupuol rani!"

Navong vatihos keil ten sip, boskru teni, meatin keil koa amul ien ka meatin sav keil koa avotin moulien one en atas alesi, keil amulomal soutin enges. ✡
18 Navong ales tupas ten ahang koa mul kan lin taon enek, amis keih ka avit, "! Aue li, taon sav tovuol vasuval mari taon koanik!" ✡
19 Sakini, arivin vulimeas en vatie vatie lati keke alonge tisa, ka amis keih avit, ✡

"!Aue li, koanik tisa vis tisa mok!
Mulamu mari taon ten out Babilon kur tounah houlu en sip
ka meatin keil ten sip akur mani houlu rani.

✡ **18:10:** Esek 26:17; Dan 4:30 ✡ **18:12:** Esek 27:12,13,22 ✡ **18:15:** Esek 27:36 ✡ **18:16:** Esek 28:13; Rev 17:4 ✡ **18:17:** Esek 27:27-29 ✡ **18:18:** Esek 27:32 ✡ **18:19:** Esek 27:30-34 ✡ **18:20:** Dut 32:43; Sam 96:11; Aes 44:23; 49:13; Ser 51:48

!Ka en avong havivis, tounah
vasi keil onen vupuol
rani!”
20 Evus, nalong rea tai koa
vit, ✡
“Kami ten out nesa,
mihesi kami veni amu
rasilin mari taon
enek!
Kami mun koa mivi meatin
keil onen Ahi, eiloheh
keil ka provet keil, mi-
helonge hetahos,
veni Ahi lei rahit usite
onen tuai ven tounah
tisa koa kei mumoni
min kami.”
21 Evus, nales hetetamen
tai onen angelo keil mai vou
lat mari ahat tai koa meas ka
lapuni va en atas. Navong
mumoni vit,
“En sakien enek, mari taon
ten out Babilon emun,
hesuval koa Ahi hehou
lati ka helapuni heha
netan,
ka meatin keil irlestei
mun. ✡
22 En taon enek, meatin keil
irlongtei mun
romarom ten harp, flut,
hon vuo ren meatin.
Meatin keil amumon tounah
keil ten mosanien,
miherlestei mun keil
eni.
Verien ten koakeil avilei uti
uit hemai hehi pulaoa,
irlongtei mun.✡
23 Laet hervilhilitei mun eni.
En taon enek, romarom ten
sien onen meatin ka
ahin keil koa aretal-
ihe,
mihertaengontei mun. ✡
Mulamu, meatin keil koa
asalem en tounah,
keil avi hetetamen imok
en out vasi netan.
Ka ral min sakien ten matsik
onen
kei luvos meatin vasi
keil ten out netan.”
24 Ahi lei rahit usite ten
taon ten out Babilon veni
votin ran provet keil, ka
ran meatin keil onen amul
ien. Anatin, kei lesi keke
Babilon mu vinvini meatin
keil houlu ten out vasi netan.
✡

19

*Koakeil ten out nesa
amasmas Ahi ven mahien
koa sani min taon ten out
Babilon* *

1 Katau en koanik, nalong
mari verien tai suval vangi
meatin tai koa marite vis
marite mok amakul en out
nesa avit,
“!Masmasien va min Ahi!
! Mututien, hetetame-
nien, ka keihoen vi
onen Ahi orer!
2 ! Sakien koa mul lei rahit
usite onen meatin keil
onen vi anatin ka mal!
✡
Kei san mahien va kat
hoeaso
koa mul purun out ne-
tan ral min sakien
tatisa keil onen.
Ahi sa kes mahien mini
ven kei mu vinvini more
eiloheh keil onen.”✡
3 Keil amakul eris avit,
“!Masmasien va min Ahi!

✡ **18:21:** Ser 51:63-64; Esek 26:21 ✡ **18:22:** Aes 24:8; Esek 26:13 ✡ **18:23:** Ser 7:34; 16:9; 25:10; Aes 23:8; 47:9 ✡ **18:24:** Ser 51:49; Esek 24:7; Rev 6:10; 17:6; 19:2 * **19::** Babilon vi selusien suai usil mari taon ten out Rom. ✡ **19:2:** Sam 19:9; 119:137; Rev 16:7 ✡ **19:2:** Dut 32:43; 2Ki 9:7; Sam 79:10; Rev 6:10

!Tupas ten ahang koa kan
lin mari taon enek ven
sakien tatisa keil onen
va nesa lises ka lisen-
ges!”✡

4 Elda hanumau ka ehat
(24) ka tounah ehat (4) koa
amoul uva netan min Ahi
koa rondan en mari vulin
ten keihoen onen. ✡ Keil
aviteni avit,
“!Anatin! !Masmasien va
min Ahi!”

Meatin keil onen Ahi asi keil ven tetaliheien onen kei koa suval sipsip ten sanien votut

5 Evus, nalong rea tai mul
selus ka vesesal ven mari
vulin ten keihoen onen Ahi
koa vit,
“!Kami eiloheh vasi keil koa
mimusil kat Ahi orer,
mihemasmasi!
!Kami koa mivouhou mini,
kami koa mimarite vita
rokol kami koa mivi
havivi,
mihemasmasi!”✡

6 Evus, nalong mari verien
tai suval vangi meatin tai
koa marite vis marite mok
amakul, amusel keih suval
navong mari tahe mutarum
en ahat keil. Anatin, verien
teni suval voulul koa muroh
keih.✡ Nalong keil amakul
avit,
“!Masmasien va min Ahi!
Veni Ahi orer, Ahi Asuv ten
keihoen,
kei vi Asuv Houlu koa
mul losil kat tounah
vasi.✡

7 !Rehesi ir ka rehemakul!
!Rehemasmas hetetame-
nien onen!
Ven avong ten tetaliheien
onen kei koa suval sip-
sip emai,
ka ahin onen sak mesein
kei veni.

8 Min ahin onen, asan more
eisin tamuoh koa
muto ka merendas.”
✡

(Eisin enek vi sakien tetahos onen meatin keil onen Ahi.)

9 Evus, angelo viteni
minau vit, “Kitis selusien
koanik: Tokolkatien onen
Ahi hel en koakeil asisil en
keil keke avaha en anien
tatetaliheien onen kei koa
suval sipsip.” Ka angelo vit
risi minau vit, “Koanik vi
selusien anatin onen Ahi.” ✡

10 Navong viteni mukok,
namalingling ka nuva ne-
tan en alen. Ka kei viteni
minau vit, “! Konoumontei
namukonek! Inau mun navi
eiloheh enges onen Ahi su-
valuk ka suval tumali keil
koa akur anatin en selusien
usil Iesu. !Kiha netan min
Ahi enges! Veni anatinien
usil Iesu vi vatte ten asa koa
provet keil vasi ara usili ka
en Ninin onen Ahi.” ✡

Kei koa muloh en hos tamuoh ya vae lin meatin tatisa keil

11 Evus, nales voiteh ten
out nesa seha, ka en out
enek, namutimanin nales
hos tamuoh tai. Ka meatin
koa mul muloh eni vi Iesu,
kei koa avise en ‘Meatin ten
Anatinien ka Kei koa Aling

✡ **19:3:** Aes 34:10 ✡ **19:4:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:1,7,13; 6:16; 7:10,15; 21:5 ✡ **19:5:** Sam 22:23; 134:1; 135:1; 115:13; Rev 11:18 ✡ **19:6:** Esek 1:24; 43:2; Rev 1:15; 14:2 ✡ **19:6:** Eks 15:18; Sam 22:28; 93:1; 97:1; 99:1; Dan 7:14; Sak 14:9; Rev 11:15 ✡ **19:8:** Aes 61:10 ✡ **19:9:** Mat 22:2-3; Luk 14:15 ✡ **19:10:** Umen 10:25-26; Rev 22:8-9

Desien eni.’ Ka en sakien ten maluen, kei mul lei rahit usite onen meatin keil, ka mul vae ral min vativieh keil onen. ✡

12 Meten vihil suval ahang, ka vatluvoluv houlu ten hia-suvien amul en vatin. Eis tai, amutisi mul en kei koa kei sasen enges kilea en aneite teni. ✡

13 Ara ka vasi eisin koa musin eni. Ka isen tamun vi ‘Vati Selusien onen Ahi.’ ✡

14 Meatin tavaeen keil ten out nesa amusili. Keil emun amul amuloh en hos tamuoh ka keil amusin en eisin tamuoh koa muto.

15 Naef takan tai kistal ka en ongon koa hou vasin meatin tatisa keil en kantri keil eni. Kei helosil kat keil hekeih. Heso ruain keil iha en out ten mari vuro-hien onen Ahi ten Keihoen ven sakien tatisa keil one. Houmoni min keil hesuval navong avita lin site ran hei grep keil. ✡

16 Eis tai mul en eisin omon ka en horan koa vit, “Asuv Houlu onen asuv houlu savsav keil, ka Avat onen avat savsav keil.” ✡

17 Evus, nales angelo tai mulomal en meteiai. Kei viso keih va min aman vasi keil koa amul amuka en teilang vit, “!Almai, ka mihe-lah ruai out hetas ven mari anien onen Ahi! ✡

18 ! Almai, ka mihean teiai onen asuv houlu keil, onen avat keil tavaeen, onen meatin tavaeen keil one, onen hos keil ka onen meatin keil amuloh eni emun! !Almai, ka mihean teiai onen meatin vasi keil enek: koakeil amaluv vita rokol koakeil avi slev, ka koakeil amarite vita rokol koakeil avi havipi sukar!”

19 Evus, nales tirendan tisa koa mulamu ka asuv houlu keil ten out netan ral min meatin tavaeen keil one. Keil umai out tas keke avavae vatal min Iesu, koa mul muloh en hos, ka meatin keil onen. ✡

20 Kei vuli kat tirendan tisa ral provet taluvosien onen koa mumon merikel keil en meten tirendan enek keke valuvos koakeil akur metai onen tirendan ka koakeil uva netan min nana onen. Kei son keilu lumoul luva en mari ahang koa suval vuli ahang ten vane. ✡

21 Evus Iesu, koa muloh en hos onen, ra vinvini meatin tavaeen vasi keil onen tiren-dan ral min naef koa kistal ran ongon. Ka aman keil umai akan vini keil en teiai onen meatin keil enek.✡

20

Meatin keil onen Ahi alosil kat tounah keil ten out netan sua taosen tai (1000)

1 Evus, nales angelo tai mita ran out nesa, en hen vuli kat ki ten Vulvul koa keite teni tovuol ral min sen tai koa meas ka mariso.

✡ **19:11:** Esek 1:1; Rev 4:1; Sak 1:8; 6:3,6; Rev 6:2; 1:5; 3:14; Sam 96:13; 11:4 ✡ **19:12:** Dan 10:6; Rev 1:14; 2:17-18 ✡ **19:13:** Aes 63:1-3; Sion 1:1,14 ✡ **19:15:** Aes 49:2; Rev 1:16; 2:12,16; Sam 2:9; Rev 12:5; Aes 63:3; Rang 1:15; Soel 3:13; Rev 14:20; Amos 3:13; 4:13; Rev 1:8; 4:8; 11:17; 15:3; 16:7,14; 19:6; 21:22 ✡ **19:16:** Dut 10:17; Dan 2:47; 1Tim 6:15; Rev 17:14 ✡ **19:17:** Esek 39:17-20 ✡ **19:19:** Sam 2:2 ✡ **19:20:** Rev 13:7,12-17; 14:9,11; 16:2; 20:4,10,15; Aes 30:33 ✡ **19:21:** Esek 39:17,20 ✡ **20:2:** Sen 3:1

2 Kei vuli kat mari dragon, tetal telamu ✡ koa avise en Temat, vuo Setan, ka par kati en sen koanik ten sua taosen tai (1000). ✡

3 Anatin, angelo soni vita en Vulvul, koteh kat metareh teni, ka sak kati keih. Kei sakini keke Temat sakras valuvos ris kantri keil emun hetokol navong sua taosen tai heli. Ka hekatau en sua keil enek, Ahi hemaeni hemaluv eris ten avong hehi havivis. ✡

4 Evus, nales meatin keil arondan en vulin keil ten keihoen ka Ahi maen keil alei rahit usite onen meatin keil vasi. Nalesi emun koakeil koa, mulamu, ara koteh vatie veni avitehiten anatinien usil Iesu ka selusien onen Ahi. Anatin, keil enek arvatei netan min tirendan tisa vuo nana onen, ka arkurtei metai onen en veinae vuo en he. Nales koakeil enek amoul eris ran matien ka amul alosil kat out netan ral min Iesu Kristo ten sua taosen tai (1000). ✡

5 Koanik vi mearisien koa mulamu. Meatin savsav keil koa umat imoul eris esuk navong sua taosen tai heli.

6 Tokolkatien onen Ahi hel en koakeil koa Ahi rali lat keil ran matien en mearisien koa mulamu, ka keil irmattei mun en matien koa elu ten lisenges. ✡ Keil ihi votut ka imai ihi pris onen Ahi ka onen Iesu Kristo, ka ilosil kat out vasi hetal min Iesu sua taosen tai (1000). ✡

Ahi heson Temat hehita en vuli ahang

7 Navong sua taosen tai (1000) heli, Ahi hemaen Temat hemaluv ran eim takeih onen.

8 Ka kei heha heluvos meatin ten kantri keil en out vasi netan, houmoni en kantri ten out Gog ka Magog. Temat helah keil imai out hetas ven rea, ka keil imai ihi houlu vis ihi houlu mok hesuval veien koa mul en sisi atas keil. ✡

9 Keil imai ihilelau en out vasi ka il rahit out koa meatin keil onen Ahi umon votevav ome ien ka ikarahit mari taon koa envatien onen mul ien. Ka Ahi hesakin ahang hemita netan ran teilang nesa, hehita hean lin koakeil avi vativieh ral min keil. ✡

10 Evus, Temat koa mul luvos keil, Ahi hesakini isoni hehita en vuli ahang koa suval ahang ten vane, out koa ason tirendan ka provet taluvosien onen luva ien. Ekonek, ahang hean keil meneai ka vongien, ka ilong mahien teni lises ka lisenges. ✡

Ahi lei rahit usite onen tounah vasi keil en Avong ten Mari Kot

11 Evus, nales mari vulin ten keihoen koa muoh ka nales kei koa rondan ien. ✡ Out netan ka teilang nesa luva rani, luvuol ka arlestei mun keilu. ✡

✡ **20:2:** Rev 12:9 ✡ **20:3:** 2Pit 2:4; Siud 1:6 ✡ **20:4:** Dan 7:9,22,27; Luk 22:30; 1Kor 6:2; Rev 13:17; 14:9,11; 16:2; 19:20 ✡ **20:6:** Rev 20:14; 21:8 ✡ **20:6:** Eks 19:6; Aes 61:6; 1Pit 2:5,9; Rev 1:6; 5:10 ✡ **20:8:** Esek 7:2; 38:2 ✡ **20:9:** 2Ki 1:10; Esek 38:22; 39:6 ✡ **20:10:** Aes 30:33; Rev 19:20; 20:15; Sen 19:24; Sam 11:6; Esek 38:22; Rev 21:8 ✡ **20:11:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46 ✡ **20:11:** Sam 114:3,7

12 Ka nales meatin vasi keil koa umatmat amulomal vesesal en mari vulin ten keihoen, hetetamen keil vita rokol meatin kuren keil, koakeil amarite vita rokol koakeil avi havipi. Evus, nalesi avue tus keil koa amutis kat sakien vasi keil onen meatin retai mul ien.✡ Ka avue tus tamun, Tus ten Moulien, koa amutis kat isen meatin keil mul ien koa ikur moulien ten lisenges.✡ Evus, Ahi lei rahit usite onen meatin vasi keil enek musil sakien keil one koa amutis kati mul ien.

13 Atas sa lat koakeil umat ien. Ka Matien ka Hedis, keilu mun lusa lat koakeil umat koa luvuli kat keil. Anatin, en meatin keil vasi, Ahi san mahien min keil musil asa koa keil amumoni. ✡

14 Evus, Matien ka Hedis, Ahi son keilu luva en vuli ahang koa vi matien koa elu ten lisenges. ✡

15 Navong avuli Tus ten Moulien koa amutis kat isen meatin keil koa ikur moulien ten lisenges, koakeil arvotintei isei mul ien, ason keil uva en vuli ahang enek. ✡

21

Out nesa ka out netan lumai luvi heite hau

1 Evus, nalesi keke teilang nesa ka out netan koa luvi heite hau lukikistal. Teilang nesa ka out netan telamu luvupuol, ka atas tovuol emun. ✡

2 Nales taon ten out Serusalem koa vi heite hau, kei mun kistal. Anatin, Taon Votut onen Ahi mul mita netan ran out nesa ven Ahi. Nalesi keke taon enek tahos imok suval ahin koa musin revi kei ven tetaliheien onen keke vaha vales meatin onen. ✡

3 Evus, nalong rea takeih tai selus ka vesesal en mari vulin ten keihoen onen Ahi vit,

“!Kosa, teim onen Ahi mul
ral min meatin keil ten
out netan!
Kei heto hetal min keil,
ka keil ihi meatin keil
onen.
Ahi kei enges varei heto
hetal min keil,
ka hehi Ahi one.✡
4 Kei houul siamet ran mete.
✡
Matien ka tangien het-
ovuol emun,
isien ka mahien hevus
varei.
Veni sakien keil telamu ten
mahien ka matien ir-
lestei mun.”✡

5 Evus, tai koa rondan en mari vulin ten keihoen viteni vit, “? Milesi? ! Kosa, namumon tounah vasi mai vi heite hau!” Evus, kei viteni mun minau vit, “Kitis selusien koanik, veni selusien keil enek vi anatin

✡ **20:12:** Sam 28:4; 62:12; Pro 24:12; Aes 59:18; Ser 17:10; Rom 2:6; 1Kor 3:8; 2Kor 11:15; 2Tim 4:14; 1Pit 1:17; Rev 2:23; 18:6; 22:12 ✡ **20:12:** Eks 32:32,33; Sam 69:28; Dan 12:1; Plp 4:3; Rev 3:5; 13:8; 17:8; 20:15; 21:27 ✡ **20:13:** Rev 1:18 ✡ **20:14:** 1Kor 15:26,55 ✡ **20:15:** Aes 30:33; Mat 25:41; Rev 19:20; 20:10; 21:8; Eks 32:32,33; Sam 69:28; Dan 12:1; Plp 4:3; Rev 3:5; 13:8; 17:8; 20:12; 21:27 ✡ **21:1:** Aes 65:17; 66:22; 2Pit 3:13 ✡ **21:2:** Aes 52:1; Rev 3:12; Aes 61:10; Hib 11:10,16 ✡ **21:3:** Lev 26:11-12; 2Kron 6:18; Esek 37:27; Sak 2:10; 2Kor 6:16 ✡ **21:4:** Aes 25:8; Rev 7:17 ✡ **21:4:** Aes 35:10; 65:19

ka meatin kilea valing desien onen eni." ✡
6 Ka kei viteni vit, "! Vus tuai, namum vasin asa koa ek vati moumoni! En tounah vasi keil koa mul, inau naro mulamu eni ka nito hekatau eni. Anatin, nasakini mul ka nisakini hevuol. Min etai koa mararo kati, inau nisa maen oai hemuni koa ka en vulioai koa san moulien ten lisenges. ✡
7 Koakeil ihatimal hekeih en vaeen ten demkatien, keil ikur tounah keil vasi enek ranau keke hehi one ten lisenges. Inau nihi Ahi one, ka keil ihi titak keil. ✡
8 Ka en usite onen koakeil ulie metau, koakeil aviles ran Iesu, koakeil amusil kat sakien keil ten out netan, koakeil amu vini meatin, koakeil amumon sakien ten hoeasoen, koakeil amumon eimas, koakeil uva netan min nana keil, ka koakeil taluvosien; koakeil vasi amukonek, keil iha en vuli ahang koa suval vuli ahang ten vane. Koanik vi matien koa elu ten lisenges." ✡

Serusalem mai vi heite hau ka mita en out netan

9 Tai en angelo koa oulu (7) koa akur pesin oulu (7) vilelau en mahien ekor, kei emai venau ka vit, "Amai, ka nitie minuk ahin koa hetetalihe hetal min kei koa suval sipsip."
10 Evus, Ninin onen Ahi sienau ka angelo kur nau melvina nesa en mari hou tai. Ekonek, kei rie Serusalem Hau koa vi Taon Votut minau, ka nalesi mul mita netan ran out nesa ven Ahi. ✡
11 Kei vihil ral min muohien onen Ahi. Anatin, nalesi vilahil suval ahat koa tahos imok, suval saspa koa mekaikai suval kilas. ✡
12 Vieh ten taon mariso ka taveah vina nesa. Meteau teni teindan elu (12) ka angelo teindan elu (12) alei kokoe en meteau keil enek. Nesa en meteau keil enek, amutis isen mari vatiamal teindan elu (12) onen me-Isrel keil. ✡
13 Meteau etel amul en usite vasi keil; etel en usite koa ist, etel en usite koa saot, etel en usite koa not, ka etel en usite koa wes.
14 Vieh ten taon enek, vatte teni vi mari ahat teindan elu (12), koa amutis isen eiloheh teindan elu (12) onen kei koa suval sipsip mul ien.
15 Angelo koa selus minau kur ai tai koa vi gol koa akur mita eni. Nalesi navong vuli mita keil ten taon, ten meteau keil, ka ten vieh keil emun teni. ✡
16 Taon enek, usite vasi keil teni ral min taveah teni vatte tas. Navong angelo vuli, votini keke taveah teni vi stadia* taosen teindan elu

✡ **21:5:** 1Ki 22:19; 2Kron 18:18; Sam 47:8; Aes 6:1; Esek 1:26-27; Rev 4:2,9; 5:1,7,13; 6:16; 7:10,15; 19:4; 2Kor 5:17 ✡ **21:6:** Rev 1:8; 22:13; Aes 44:6; 48:12; Rev 1:17; 22:13; Aes 55:1; Sion 7:37; Rev 22:17; Sam 36:9; Ser 2:13 ✡ **21:7:** 2Saml 7:14 ✡ **21:8:** Aes 30:33; Mat 25:41; Rev 19:20; 20:10,15; Sen 19:24; Sam 11:6; Esek 38:22; Rev 19:20 ✡ **21:10:** Esek 40:2 ✡ **21:11:** Aes 60:1,2,19
✡ **21:12:** Eks 28:21; Esek 48:30-35 ✡ **21:15:** Esek 40:3,5 * **21:16:** Stadia tai suval out ten futbol koa marite. Ka 12,000 stadia vinvin en 2,400 kilomita. ✡ **21:16:** Esek 48:16,17

(12,000). ✡
17 Evus, angelo kur hulhulien ten vieh teni, votini keke matetel teni rokol kiubit handred tai hanumau elu ka ahat emun (144).† Navong angelo kur hulhulien ten tounah keil enek, kei musil sakien ten hulhulien onen meatin keil ten out netan.
18 Vieh amumoni en ahat koa merentas koa avise en saspa. Ka taon enek, amumoni en gol koa mutolas ka vilahil suval navong meteiai ritin en kilas.
19 Ahat keil koa avi vatte ten vieh ten taon, keil amosan en keil en mormore ahat keil. Koanik ahat keil koa alingi ihi vatte teni: koa mulamu (1) vi saspa, koa elu (2) en keil vi safaea, ka koa etel (3) en keil vi akat. Ka nesa eni, koa ehat (4) en keil vi emeral, ✡
20 koa elim (5) en keil vi onikis, ka koa ahetai (6) en keil vi kanilian. Evus, koa oulu (7) en keil vi krisolaet, koa outel (8) en keil vi beril, ka koa ouhat (9) en keil vi topas. Ka nesa eni, koa halualim (10) en keil vi krisopres, koa teindan tai (11) vi takois, ka koa teindan elu (12) vi ametis.
21 Meteau teindan elu (12) keil enek avi veimesau keil tetahos; tetai en meteau keil enek amumoni en mari veimesau tas. Sise keil ten taon vi gol koa mutolas imok, koa vilahil suval kilas koa mekaikai.
22 En taon enek, narlestei Eim Votut tai val ien, veni Ahi Asuv ten Keihoen ka kei koa suval sipsip mul en mesai ka meatin keil akilea avaha netan min keilu en out vasi. ✡
23 Taon enek, muohien onen Ahi enges ritin eni, ka kei koa suval sipsip vi meneai teni. Sakini meatin keil teni armundem ramat entei meteiai vuo avati. ✡
24 Meatin keil ten out netan ual en meneai teni, ka asuv houlu keil emun ilah mormore tounah keil one iha eni keke isani min Ahi ka min kei koa suval sipsip. ✡
25 Meteau keil ten taon enek itah lises. Irkotehtei en keil avong etai, veni vongien hetovuol en out enek. ✡
26 Meatin keil ten out netan ilah mormore tounah keil one heha en taon keke isani min Ahi ka min kei koa suval sipsip. ✡
27 En taon enek, meatin koa sak kalkali, vuo koa mumon tounah tatisaso, vuo koa mul luvos, vulie hetovuol ien. Ka koakeil enges ise amutisi en Tus ten Moulien onen kei koa suval sipsip, keil enges akilea iha ka ito en taon enek. ✡

22

Oai ten moulien
1 Evus, angelo rie lati minau oaisal koa oai ten moulien mul muloh eni. Nalesi mekaikai ka vilahil

† **21:17:** Kiubit tai suval taveah ten urulin meatin rokol kalihen. Ka 144 kiubit vinvin en 60 mita. ✡ **21:19:** Aes 54:11-12 ✡ **21:22:** Amos 3:13; 4:13; Rev 1:8; 4:8; 11:17; 15:3; 16:7,14; 19:6,15 ✡ **21:23:** Aes 60:19-20; Rev 22:5 ✡ **21:24:** Aes 60:3,5 ✡ **21:25:** Aes 60:11; Sak 14:7; Rev 22:5 ✡ **21:26:** Sam 72:10-11 ✡ **21:27:** Aes 52:1; 1Kor 6:9-10; 2Pit 3:13; Rev 22:15; Eks 32:32,33; Sam 69:28; Dan 12:1; Plp 4:3; Rev 3:5; 13:8; 17:8; 20:12,15

suval kilas koa meteiai ritin eni, ka mul mue ran mari vulin ten keihoen onen Ahi ka onen kei koa suval sipsip. ✡

2 Oaisal enek mue luhu en mari sise ten taon. Ka en usi oaisal vasi keilu, vatiai keil amoul ien koa heite teni mul san moulien ten lisenges. Keil akur heite avong teindan elu (12) en sua tai, avong tai en avati vasi keil. Ka oute keil ten keil akilea vakulat mesaien ran meatin keil ten kantri vasi. ✡

3 En out enek, sesendaen hetovuol emun. ✡

Mari vulin ten keihoen onen Ahi ka onen kei koa suval sipsip luhel en taon enek, ka meatin vasi keil onen koa avi eiloheh keil onen iha netan mini.

4 Keil iles veinan, ka isen itisi hel en veinae. ✡

5 Vongien hetovuol emun, ka meatin keil irmundem ramat entei mun laet vuo meneai, veni Ahi Asuv hehi meneai one. Ka keil ilosil kat out vasi hesuval asuv houlu keil lises ka lisenges. ✡

Amairisien onen Iesu

6 Evus, angelo viteni minau vit, "Selusien keil enek vi anatin ka akilea avandesini. Ahi Asuv koa san ninin onen ven provet keil, kei san angelo onen vatie lati min eiloheh keil onen asa koa hekur out hervitei tuetin." ✡

7 Evus, Iesu viteni vit, "!Mihetaengoni! !Nimai hervitei tuetin! Ka tokolkatien onen Ahi hel en koakeil along kat selusien ten hothotien usil asa koa hemai koa nara usili en tus koanik." ✡

8 Inau, Sion, nalonge ka nalei vasin tounah keil ekek. Ka navong nalonge ka nalesi evus, namalingling ka nuva netan en alen angelo koa rie tounah keil enek minau. ✡

9 Ka kei viteni minau vit, "!Konoumontei namukonek! Inau mun navi eiloheh enges onen Ahi suvaluk, suval tumali keil koa avi provet keil koa akur hothotien keil, ka suval koakeil emun amusil kat selusien koa mul en tus ekek. !Kiha netan min Ahi enges!"

10 Ka kei viteni mun minau vit, "Selusien usil asa koa hemai koa Iesu vit luvati minuk, konapil koetei natal min siil tai, veni avong vesesal keke tounah keil ekek hekur out. ✡

11 Sakini, koakeil amul amum tisa ka kalkali, akilea avales avahikit sakien keil tatisa ka takalkalien. Ka koakeil amul amum mal ka moulien one vi votut, akilea avales avahikit sakien keil koa mal ka vi votut."

12 Evus, Iesu vit, "! Mihetaengoni! !Nimai hervitei tuetin! Nikur ui umen ka mahien hetal minau, ka nisani hetetai min meatin

---

✡ **22:1:** Esek 47:1; Soel 3:18; Sak 14:8 ✡ **22:2:** Sen 2:9; 3:22; Esek 47:12 ✡ **22:3:** Sak 14:11 ✡ **22:4:** Sam 17:15; 42:2; Mat 5:8; Rev 3:12 ✡ **22:5:** Sak 14:7; Rev 21:25; Aes 60:19-20; Rev 21:23; Dan 7:18,27; Rev 5:10; 20:6 ✡ **22:6:** Dan 2:28,29,45; Rev 1:1,19 ✡ **22:7:** Rev 2:16; 3:11; 22:12,20 ✡ **22:8:** Umen 10:25-26; Rev 19:10 ✡ **22:10:** Dan 12:4; Rev 1:3 ✡ **22:12:** Rev 2:16; 3:11; 22:7,20; Aes 40:10; 62:11; Sam 28:4; 62:12; Pro 24:12; Aes 59:18; Ser 17:10; Rom 2:6; 1Kor 3:8; 2Kor 11:15; 2Tim 4:14; 1Pit 1:17; Rev 2:23; 18:6; 20:13,14

keil housil asa koa keil en tai amumoni. ✡
13 En tounah vasi keil koa mul, inau naro mulamu eni ka nito hekatau eni. Anatin, nasakini mul ka nisakini hevuol, namum rohtoh eni ka num ekor eni." ✡
14 Tokolkatien onen Ahi hel en koakeil moulien one mutolas suval akas motein eisin ome muto. Ahi hemaen keil imai ian heiai ten vatiai keil koa heite teni mul san moulien ten lisenges. Hemaen keil ika en meteau keil ten taon imai neim. ✡
15 Ka hae en taon enek hehi koakeil amusil kat sakien keil ten out netan: koakeil amumon eimas, koakeil amumon sakien ten hoeasoen, koakeil amu vini meatin, koakeil uva netan min nana keil, ka koakeil avi uti luvosien. ✡
16 "Inau, Iesu, koa nasila angelo onak vahit mesein tounah keil ekek min kami koa mika en sios vasi keil. Inau navi kei koa provet keil avit luvati vit heka en vatiamal onen asuv houlu Deved ka hekur ris losilkatien onen. ✡ Inau navi Melan, hitu ten visokon koa avat kati avit hemai." ✡
17 Ninin onen Ahi ka ahin * onen kei koa suval sipsip mul viso vit, "!Almai!" ✡

Koakeil vasi ilong hothotien koanik ihiteni mun ihit "!Almai!"
! Kami keil maroro kat kami, almai! Anatin, mihemai mihemun oai koa hesan moulien ten lisenges min kami. Asa maen oai enek vi sanien tai min koakeil e vati avamai avakuri.

Selusien ekor
18 Inau, Sion, nasel kat kami vasi li mok koa milong selusien ten hothotien usil asa koa hemai koa Iesu vit luvati mul en tus ekek. Munak meatin etai heling kat etai mun selusien eni, Ahi heling kat mahien koa avit usili en tus ekek hel ien. ✡
19 Ka munak meatin etai hekulat etai selusien rani, Ahi hekulati rani vangi heiai ten vatiai keil koa heite teni san moulien ten lisenges ka hermaentei vaha neim en Taon Votut onen Ahi koa avit usili en tus ekek. ✡
20 Kei koa vothot en selusien koanik mul viteni vit, "!Anatin! Nimai hervitei tuetin!" ✡
!Anatin eli, Asuv Iesu kimai!
21 Navisi keke more envatien onen Asuv Iesu heto hetal min kami vasi koa mivi meatin keil onen Ahi. ! Anatin!

✡ **22:13:** Rev 1:8; 21:6; Aes 44:6; 48:12; Rev 1:17; 2:8; 21:6 ✡ **22:14:** Sen 2:9; 3:22; Esek 47:12; Rev 22:2,19 ✡ **22:15:** 1Kor 6:9-10; Rev 21:8,27 ✡ **22:16:** Aes 11:1,10; Rom 1:3; Rev 5:5 ✡ **22:16:** Nam 24:17; Rev 2:28 * **22:17:** Ahin enek vi tatavolien usil meatin keil onen Ahi koa aling demkatien one en Iesu ka asan moulien one mini. ✡ **22:17:** Aes 55:1; Sion 7:37; Rev 21:6 ✡ **22:18:** Dut 4:2; 12:32 ✡ **22:19:** Sen 2:9; 3:22; Esek 47:12; Rev 22:2,14 ✡ **22:20:** Rev 2:16; 3:11; 22:7,12